

SUMMA
SANCTI THOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA

SIVE

CURSUS THEOLOGIÆ

JUXTA MENTEM DIVI THOMÆ

INSERTIS PRO RE NATA DIGRESSIONIBUS IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM

OPERA ET STUDIO

F. CAROLI RENATI BILLUART

REVINIKNSIS, ORDINIS FF. PBÆDICAT0BUM, S. THEOLOGIÆ DOCTORIS, ETC.

EDITIO NOVA, ACCURATE EMENDATA

*Accedunt index testim oniorum ex bibliis desumptorum \ndexque generalis et alphabeticus
rerum atque verborum.*

TOMUS IV

DE ULTIMO FINE ; DE ACTIBUS HUMANIS ; DE PASSIONIBUS ET VIRTUTIBUS
DE PECCATIS ET LEGIBUS

PARISIIS

APUD VICTOREM LEOFFRE, BIBLIOPOLAM

90, VIA DICTA BONAPARTE, 90

1886

TRACTATUS DE ULTIMO FINE.

Divus Thomas. Γ 2* a Q. 1 ad G.

DISSERTATIO I.

DE ULTIMO FINE IN COMMUNI.

Div. Thomas, Q. 1.

ARTICULUS I.

Quid et quotuplex sit finis?

Finis, relictis variis ejus acceptionibus, sumitur hic pro illa causarum quae allicit agens ad operandum, et definitur, *id cujus gratia aliquid fit*, sive, *cujus gratia agens operatur*.

Q. 1. a. 1. in arg. s. o. — Ex quo inferres 1° quod finis sit principium in operabilibus ab homine et omnium causarum prima; unde communiter dicitur sic se habere finem in operabilibus, sicut se habet principium in speculativis; sicut enim ex principiis movetur intellectus ad conclusiones, ita a line movetur voluntas ad media.

ibid. o. a. 5. o — Inferes 2° finem et bonum esse idem materialiter, quia voluntas non potest moveri nec allici, nisi a bono vero vel apparente, quod est ejus objectum adaequatum: differunt tamen formaliter, quia bonum dicitur [iront est] conveniens appetitui, finis prout movet ad media; est enim id cujus gratia aliquid fit.

Ibid. a. 1. ad 1. — Inferes 5° finem, cum sit primus in intentione, esse ultimum in executione; unde dicitur finis, quia ut obtineatur finis in re, debent praecedere media. Inferes 4° finem non movere nec finalisare, nisi apprehensum, quia voluntas non fertur nisi in cognitum.

Varia: divisiones finis.

Hic q. 2. a. 7. ad 2. — 1° Finis dividitur in finem *cujus gratia* et finem *cui*: finis *cujus gratia* est res quae appetitur, finis *cui* est persona seu subjectum cui finis *cujus gratia* appetitur: sic finis *in* gratia in medio est sanitas; finis *cui* est a ger eu; appetit sanitatem. Ilæc tamen di-

visio non est in duos fines distinctos, sed in duas res integrantes unum finem totalem; non enim finis *cujus gratia*, v. g. sanitas, appetitur secundum se et in abstracto, sed ut bona ægro.

q. 1. a. 8. o. — 2° Finis dividitur in finem objectivum seu finem *qui*, et finem formalem seu finem *quo*. Finis objectivus, seu *cui*, est res seu objectum quod assequi cupimus; finis formalis, seu *quo*, est ejus assecutio et possessio. Sic divitiae sunt finis objectivus avari; earum acquisitio, finis formalis.

Infr. q. 11. a. 5. ad 5. — Hæc divisio, ut praecedens, non est divisio in duos fines distinctos, sed in duas formalitates. seu res integrantes unum finem totalem; non enim avarus intendit divitias, nisi ut eas possideat.

2. 2. q. 141. a. 6. o. et in 2. d. 1. q. 1. a. 1. et d. 38. q. 1. a. 3. — 5° Dividitur finis, in finem operis et finem operantis. Finis operis est ille ad quem ex natura sua tendit opus; finis operantis est quem sibi ad libitum constituit operantis: v. g. in eleemosyna, finis operis est subventio pauperis, finis operantis vel est Deus, vel vana gloria, vel fornicatio; potest etiam esse ipse finis operis, quandoque enim coiticiunt. Finis operis dicitur physicus, proprius, intrinsecus et universalis: finis operantis dicitur moralis, extrinsecus et particularis.

In 2. cit. a. 5. et quod l. 5. a. 19. — 4° Dividitur in finem primarium seu principalem, et secundarium seu minus principalem. Primarius «st qui per se primo intenditur, seu per se primo movet operantem; secundarius . qui non per se primo, sed secundario et consecutive, atque alio praesupposito movet seu intenditur; et ideo finis primario subordinatur, non ut medium, sed vel ut effectus, vel ut aliquid illi Coh

Bil l . t . IV.

secollve annexum. Sic finis primarius recitationis Breviarii est cultus divinus, secundarius stipendium.

In 2. cit. *a.* 5. et quodl. *ib.* a. 19. — 3° Dividitur in finem effectum et finem obtentum. Finis effectus est qui operatione agentis fit et producit, ut sanitas operatione medici. Finis obtentus est qui operatione agentis acquiritur sed non producit, ut premium certaminis. Non differunt isti duo fines in ratione causandi, uterque enim causât prout est in intentione : sed in ratione essendi, quia unus existit ante operationem et dicitur antecedens, alter post operationum et dicitur consequens.

6° Tandem dividitur in finem ultimum et non ultimum. Finis ultimus est qui nullius alterius gratia appetitur, sed ejus gratia exera appetuntur, vel qui sic appetitur gratia sui, ut in nullum alium referatur. Finis non ultimus, seu intermedius, est qui ratione sui quidem appetitur, cum relatione tamen et dependentia ab ulteriori fine.

Auctor tribus primis articulis hujus questionis agit de fine simpliciter ; in sequentibus, de ultimo fine ut sic. Circa hanc ultimam divisionem in finem ultimum et non ultimum, seu into: medium, est difficultas.

Utrum finis intermedius vere et proprie habeat rationem finis?

Resp. affirmative. Ita communiter contra Vasques.

Probat. Non solum mediis, sed et finibus convenit subordinari aliis perfectioribus, et tamen ratione et gratia sui appeti : ergo eis convenit ratio finis, non ultimi, cum finis subordinatus alteri fini non possit esse ultimus in ea serie; ergo intermedius. *Prob. ant.* Sunt certa media quae non appetuntur ut mere et precise utilia, dantia simpliciter transitum ad finem, sed ut importantia in se bonitatem appetibilem et sufficientem terminare aliquem motum in illo genere, quamvis subordinate et dependenter ab ulteriori bonitate : v. g. appetitur cibus sapidus propter sanitatem: sanitas propter exercitium virtutis, virtus propter Deum; cibus sapidus, sanitas, virtus in ea serie habent in se bonitatem sufficientem ratione cujus appetuntur, non sic tamen quin et ipsa eorum bonitas ul-

teriori bono subordinetur, nam Ipse sapor cibi conducit ad sanitatem, bonitas sanitatis ad virtutem, honestas virtutis ad Deum. Ergo.

Confirmatur exemplo causarum efficientium et principiorum in speculativis, quae se habent ut fines in moralibus. In causis efficientibus, licet detur prima causa efficiens ex cujus subordinatione aliae causae secundae et intermediae operantur, nihilominus istae causae secundae vere et proprie causant in genere causae efficientis. Pein in speculativis, ratio formalis principii non salvatur tantum in primis et universalissimis principiis, sed etiam in intermediis ex quibus immediate deducuntur conclusiones. Ergo similiter ratio finis non salvatur solum in ultimo fine, sed etiam in finibus intermediis; ita ut sicut principia intermedia habent duplicem respectum, unum ad conclusiones quae ex ipsis inferuntur, sub quo habent rationem principii ; alterum ad prima principia ex quibus derivantur, sub quo habent rationem conclusionis : ita fines intermedii habent duplicem respectum, unum ad finem ultimum ad quem conducunt, et sic habent rationem medii : alterum ad anteriora media quae ad illos ordinantur, et respectu illorum habent rationem finis, in quantum talia media appetuntur propter ipsos.

Dices : Quod appetitur ut utile tantum, non potest appeti propter se; quia utile, ut tale, non est bonum nisi prout conducit ad alterum, adeoque non habet bonitatem absolutam, sed tantum relatam et ex participatione finis, alioquin non appeteretur ut utile tantum, sed ut, vel honestum, vel delectabile secundum se : atqui id quod dicitur finis intermedius in tali serie appetitur tantum ut utilis ulteriori fini assequendo : ergo.

Resp. D. maj. Quod appetitur ut utile bonitate tantum relata et ex sola participatione finis, non potest appeti propter se, *C. maj.* quod appetitur ut utile bonitate absoluta, subordinata tamen, non potest appeti propter se, *N. maj.* Ad cujus sensum *distincta min. U. conseq.* Dupliciter itaque dicitur utile, uno modo bonitate pure relata et ex sola precise participatione, ut medicina amara; alio modo bonitate non pure relata, sed cum fundamento bonitatis alicujus absolute, subordinate

UTRUM HOMO OMNIBUS SUIS ACTIONIBUS AGAT PHOPTER FINEM? 5

fini ulteriori el ut talis deservientis ejus assecutioni , ut medicina sapida.

itespones: Medium utile quod appetitur propior bonitatem absolutam in se, erit quidem linis , sed ultimus in alia serie , quod non negat Vasques; at nullatenus erit linis in ea serie in qua est medium utile.

/i. I). ant. Si appetatur propter bonitatem absolutam non suhordinatam , C. subordinatam, N. Igitur intra eamdem lineam et seriem appetibilium, medium utile bonitate absoluta subordinata utrumque habet, et quod sit medium et quod sit finis, sub diverso tamen respectu : appetitur enim ut medium, quatenus conducit ad assecutionem linis; appetitur ut linis, quatenus est appetibilis in se, subordinate tamen ad majus bonum : et hoc totum habet in ea serie iu qua subordinalum est, atque una ex his formalitalibus juvat et conducit ad alteram ; id enim quod est alias in se appetibile, facilius et congruentius acceptatur ut medium, et hoc quod est esse medium conducens ad finem, etiam juvat ut res alias appetibilis magis appetatur.

ARTICULUS II.

Utrum homo omnibus suis actionibus agat propter finem ?

Hio q. 1. c. a. 1. o. — *Nota.* Actiones quæ ab homine procedunt sunt duplicis generis: aliæ dicuntur hominis, aliæ human®. Illæ actiones proprie dicuntur human®, quæ procedunt ab homine in quantum homo, hoc est in quantum differt ab rrrationalibus creaturis, non solum quoad Mibstantiam sed etiam quoad modum operandi; differt autem homo ab aliis creaturiis> irrationalibus quoad modum operandi, iu hoc quod agat libere, et ita sit suorum artuum dominus ut eos pro libitu ponat vel non ponat : unde ill® solæ aci ones dicuntur proprie humanæ quæ ex voluntate deliberata procedunt. Actiones autem quæ ab homine quidem procedunt, sed non ex deliberata voluntate, sunt actiones hominis; et quamvis quxdam possint dici human® quoad substantiam , non tamen quoad modum, nec proprie secundum theologiam moralem, quæ considerat hominem ut est wgens morale, ejusque actiones ut sunt dignæ laude vel vituperio, atque habent rationem meriti vel demeriti. Omnes

itaque actus humani sunt actus hominis, sed non e contra.

Hinc inferes 1° motus tam intellectequam voluntatis indehberatos, ut sunt motus primo primi, esse quidem actus hominis, aut etiam humanos improprie et quoad substantiam, sed non quoad modum nec proprie; similiter actus ridendi, flendi, admirandi, loquendi, provenientes deliberationem rationis; item actus puerorum et amentium, cum non sint ex perfecta deliberatione ; non enim preces aut suasiones quibus interdum erga pueros et amentes utimur, eo tendunt ut unum pro alio eligant, sed ut quod eis proponimus appareat illis sine ullo malo aut incommodo, sicque necessario in illud ferantur.

Inferes 2° e contra actus comedendi, bibendi, ambulandi, aliosve actus imperatos, dum fiunt ex deliberata voluntate , quamvis sint homini et brutis communes quoad substantiam, esse tamen proprie et quoad modum humanos, non prout egrediuntur a suis potentiis, sed prout subjacent rationis deliberationi et imperio.

5° Tandem inferes amorem beatifieom non esse proprie actum humanum, quia non est ex libera voluntate, ut dicemus dissert, seq. Neque refert quod sit bonus bonitate morali ; id quidem verum est de bonitate objectiva, quia fertur in objectum consonum regulis morum, non tamen bonitate exercitii, quia necessarius est ideoque non meritorius. His notatis,

ibid. — *Dico:* Homo in omnibus suis actibus humanis agit profiler finem.

ibid, in arg. s. c.—*Probat*ur i°. Omnia quæ sunt in aliquo genere, derivantur a principio illius generis; seu, ut aliter dicitur, quod est primum in aliquo genere est causa cætrorum ejusdem generis; est, impiam , causa in eodem genere causæ in quo est primum, ita ut si sit primum in genere causæ effilcientis, sit prima cau<i efficiens cætrorum ; si sit primum in genere causæ finalis, omnia dependeant ab illo ut a causa finali ; et sic de aliis generibus causarum. Atqui finis est principium seu primum in operabilibus, sicut principium in speculabilibus. Ergo omnia sperabilia ab homine, seu omnes actus humani, pendent et derivantur a fine, consequenter fiunt propter finem ; causalilas enim linis est ut aliquid fiat propter ipsum.

ttia. «». — *Probat*ur 2°. Omnes actio-
nesquus procedunt ab aliqua potentia, cau-
santur ab ea, secundum rationem sui ob-
jecti ; line est, nulla actio procedens ab
aliqua potentia potest ferri extra objectum
adaequatum hujus potentiae : sic nulla est
cognitio nisi circa verum, quod est objec-
tum adaequatum potentiae cognoscitivae ;
nulla volitio nisi circa bonum , quod est
objectum adaequatum potentiae volitivae ; et
sic de cæteris. Atqui objectum adaequatum
voluntatis est finis et bonum : voluntas
enim ferri non potest in bonum , nisi ab
illo sibi proposito alliciatur ; bonum autem
alliciens est finis. Ergo.

Si dicas media etiam allicere volunta-
tem, si quidem in ea feratur, *B.* ista media,
vel] esse fines intermedios , et sic ratione
sui, ut fines, alliciunt voluntatem, ut dic-
tum est ; vel esse pura media, sic autem
alliciunt, non ratione sui, sed ratione finis
propter quem appetuntur. Et sic semper
verum est quod objectum adaequatum vo-
luntatis sit finis et bonum.

*Probat*ur 5° discurrendo per omnes ac-
tus voluntatis, et simul *præoccupantur*
præcipuæ objectiones. Inter actus volun-
tatis quidam versantur circa finem in or-
dine intentionis, ut simplex volitio et in-
tentio finis ; quidam versantur circa media,
ut consensus, electio et usus ; quidam ite-
rum circa finem in ordine executionis, ut
linis possessio seu fruitio, et delectatio seu
gaudium ; tandem sunt quidam actus im-
perati a voluntate , scilicet usus passivus
aliarum potentiarum.

De actibus qui versantur circa media,
non est difficultas ; cum enim voluntas in
ea feratur ad consequendum finem, palam
est hujusmodi actus esse propter finem.

Quantum ad primam , volitionem linis,
licet non sit ex præcedente amore finis,
cum ipsa sit prima ejus volitio seu primus
amor, causatur tamen a fine : ergo est
propter finem. *Probat*ur ant. Causalitas
finis non solum in hoc consistit quod mo-
veat et alliciat voluntatem ad media ex
amore sui, sed etiam quod moveat volun-
tatem <«d sui ipsius amorem et desiderium
propter intrinsecam suam bonitatem ; sicut
principia non solum nos movent ad assen-
sum conclusionis, sed etiam ad assen-
sum sui propter intrinsecam suam verita-
tem. Ergo pruna volitio seu primus amor

finis, causatura fine. De Intentione efficaci
finis præsupponente primam volitionem,
non est difficultas, ut patet.

Dices : Finis non causât nisi in inten-
tione : ergo ut causet, supponit intentio-
nem seu primam sui volitionem ; ergo pri-
ma ejus volitio non est ejus effectus. Item
prima volitio finis non procedit ex delibera-
tione prævia, cum sit unde incipit delibera-
tio : ergo non est formaliter propter linem.

B. has *instantias* laborare in æquivoco :
unde ad dam. Cum dicitur finem causare
quatenus est in intentione , non intelligi-
tur de intentione specialiter sumpta pro
actu voluntatis qui versatur circa finem in
ordine intentionis, sed de intentione ge-
neraliter sumpta pro statu quem res habet
in intellectu seu apprehensione et non a
parte rei ; unde sensus est quod finis cau-
set prout est apprehensus , et secundum
esse intentionale quod habet in intellectu.

Id 2, m, *B.* primam volitionem finis non
esse ex deliberatione formali et proprie
dicta, qualis est quæ versatur circa elec-
tionem mediorum , sed esse ex delibera-
tione virtuali, scilicet ex prævia cognitione
discernente inter bonum et malum.

Quantum ad possessionem seu fruitio-
nem , et delectationem inde secutam , est
dubium. Quidam Thomistæ probabiliter
tenent saltem delectationem esse propter
finem, tum quia sicut finis absens causal
sui desiderium, sic præsens causât sui de-
lectationem ; tum quia delectatio habet
causam efficientem , scilicet voluntatem :
ergo debet habere finalem ; omne enim
agens agit propter finem.

Alii Thomistæ, ut minus æque probabi-
liter, tenent fruitionem et delectationem
non esse propter finem, 1° quia tota cau-
salitas finis in hoc sita est quod moveat et
excitet voluntatem ad sui amorem , et ex
amore ad media pro illo adipiscendo, quo
adepto quiescit voluntas et cessant actus
humani in ordine ad finem acquirendum ;
2° quia possessio seu fruitio est finis *quo*,
delectatio naturaliter sequens ad posses-
sionem est ipsius complementum : unde
nec possessio, nec delectatio ponunt in
numero cum ipso fine sed ex line *qui* e'
fine *quo* atque ejus complemento integra-
tur unus finis totalis et completus ; finis
autem non est propter finem. Et ita vide-
tur sentire S. Th. q. seq. a. 0 ad 1, ubi

illocet delectationem non esse propter aliud, tanquam propter causam finalem, sed tanquam propter formalem seu objectum; nec loquitor, ut volunt alii, de delectatione objectiva, sed formali, cum loquatur de ea ut est quietatio appetitus in bono pos sesso.

Juxta hanc secundam sententiam dicen dum est delectationem non esse rigoro se actum humanum, sed metam et comple mentum actuum humanorum, quod pro prie non efficitur per veram actionem, sed connaturaliter resultat ex fine adepto; nos tramque et Auctoris conclusionem esse intelligendam de actibus humanis qui non eunt ipse finis nec ejus complementum.

Quantum ad actus aliarum potentiarum imperatos a voluntate qua tales, manifes tum est quod sint propter finem, cum vo luntas eos imperet ex amore finis, nempe ut per eos tanquam per media finem asse quatur.

Ex his bene intellectis, habes omnes ferme objectiones aut solutas aut praeoc cupatas.

Petes utrum actiones hominis indelibe ralæ et necessariæ quæ non sunt actus hu mani, non sint etiam propter finem?

IL. ad 5. — *R.* esse propter finem, vel imaginatum, ut dum quis subito movet manum aut pedem; vel naturaliter desi deratum, ut dum quis sine attentione fri cat barbam ad sedandum pruritum: non autem esse propter finem a ratione præ s titutum, et ad quem se moveat homo ex proprio judicio et deliberatione. Et quia Auctor agit hic de actibus in ordine mo rali, quales sunt soli actus deliberati et proprie humani, de illis solis quæstionem propositam resolvit, solosque actus pro prie humanos dixit esse propter finem.

ARTICULUS III.

Utrum sit proprium créatures rationa lis agere propter finem?

Resolvimus art. præcedenti hominem agere propter finem; quierimus in prae senti, utrum id ipsi soli sit proprium, ita ut aliis agentibus non competat? Pro quo

Nota unumquodque eo modo agere propter finem quo modo cum cognoscit, quia finis non causai nisi ut apprehensus. Dupliciter autem potest cognosci finis, o mterialiter et formaliter. Cognoscere fi-

nem materialiter tantum est cognoscere bonitatem finis, ut quid conveniens et ap petibile, ibi sistendo. Cognoscere finem formaliter est cognoscere non solum boni tatem finis ut convenientem, sed etiam cognoscere proportionem finis ad appe tentem et ad media, et e converso propor tionem mediorum et appetentis ad finem, finem esse dignum quod talis illum prose quatur et talia media ponantur, vicissim talia media esse congrua et proportionata huic fini. Quæ igitur cognoscunt finem formaliter, agunt propter illum formaliter et ut se moventia ad illum; quæ illum cognoscunt tantum materialiter, agunt propter illum materialiter tantum et ut mota ab alio. Hoc notato,

Q. 1. a. 2. o. — *Dico* 1°. Omnia agen tia agunt aliquo sensu propter finem.

Ibid. — *Probatur.* Inter causas ad in vicem ordinatas, hæc est subordinatio, ut si prima subtrahatur, necesse sit alias sub trahi: atqui prima inter omnes causas est finalis: ergo si subtrahatur, nullæ causæ causabunt; ergo omnis causa agit aliquo sensu ex causalitate finis seu propter finem. *Prob. min.* Materia non consequitur for mam nisi secundum quod movetur ab agen te, nihil enim se reducit de potentia ad actum: atqni agens non movet nisi ex in tentione finis; si enim agens non inten deret aliquem finem, seu si non esset de terminatum ad aliquem effectum, non ma gis hoc ageret quam illud: ergo prima inter omnes causas est finalis.

Ibid. — *Dico* 2°. Proprium est naturæ rationali agere propter finem formaliter et movendo se; brutorum autem, agere ma terialiter et ut ab alio mota.

Ibid. — *Probatur.* Ille dicitur agere propter finem formaliter et movendo se, qui apprehendit finem cum proportionem illius ad media et mediorum ad finem, atque ex illa apprehensione et judicio rationis se li bere movet ad finem, ut patet ex preno tamine: atqui id est proprium nature ra tionalis et non brutorum: ergo. *Prob. min.* Tum quia illa proportio inter finem et me dia est aliquid intelligibile et non sensibile; tum quia sola natura rationalis habet do minium super suos actus per liberum arbi trium, quo libere se moveat ad finem. Ergo.

Multa opponi possunt do brutis quæ vi dentur agere propter finem formaliter» v.g

canis appetii cibum et propter illum rumpit vincula; hirundo appetit nidum, et propter illum colligit paleas : sed hæc proprie pertinent ad physicos et solvuntur ex dictis, dicendo scilicet bruta non apprehendere, nec appetere finem et media formaliter, sed materialiter tantum sub ratione boni convenientis, quatenus ex fine et mediis integratur unum objectum totale sui appetitus : sic v. g. hirundo non fertur ad nidum fonnahter ut finem, nec ad paleas formaliter ut ad medium et ex desiderio nidi, sed naturali instinctu fertur eodem modo ad utrumque tanquam ad bonum conveniens. Est autem instinctus naturalis vehemens quædam motio a natura seu natura Auctore brutis impressa ad prosequendum bonum sibi conveniens.

Petes 1°. An etiam Deus agat propter finem?

B. Effectus seu opera Dei ad extra sunt propter finem : agitenim Deus illa per providentiam et ex intentione, non casu et fortuito : ergo propter finem ; qui finis est ipse Deus, juxta illud Proverb, xvi : *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.*

Ipsæ autem operationes Dei, sive n. es- sariæ et immanentes, sive libera: et virtualiter transeuntes, non sunt propter finem, sunt enim ipse Deus : unde cum dicitur Deum agere propter finem, hoc debet intelligi ex parte operis, non ex parte operationis, quod Auctor expressit his verbis : — 1. p. q. 19. q. 8. — *In Deo velle finem non est ei causa volendi ea quæ sunt ad finem, sed tamen vult ea quæ sunt ad finem ordinari in finem : vult ergo hoc esse propter hoc* Cj Sed non propter hoc vult hoc.

Petes 2°. Utrum actus humani specificatione fine?

IKc. q. 1. a. 5.0. — *B.* affirmative : quia actus humanus est quidam motus; motus autem distinguitur per actionem et passionem : actus enim humanus fit secundum quod homo se movet, et est actio; et secundum quod movetur, et est passio. Actiones autem sortiuntur speciem a principio, passionem a termino : atqui finis, ut est in intentione, est principium actuum humanorum, ut est in executione, est terminus illorum. Ergo actus humanus, sive consideretur ut actio, sive ut passio, specificatur a fine. Sed de hoc infra.

ARTICULUS IV.

Utrum idem homo possit appetere simul duos fines ultimos totales et adequatos?

Finis ultimus potest dupliciter considerari : 1° formaliter et in abstracto, sub ratione communi beatitudinis ut sic, quodcumque illud sit; 2° materialiter, pro re illa particulari in qua quis existimat consistere suam beatitudinem, quamque ideo sibi constituit finem ultimum. Quæstiopræsentis articuli non procedit de ultimo fine formali et in abstracto, quia cum abstractum ut abstractum sit unum, evidens est quod ultimus finis sic sumptus non potest concipi nisi per modum unius, sed de ultimo fine materiali, seu, si vis, de ipso ultimo fine formali, sed in particulari et in concreto, an scilicet ipsa formalitas finis ultimi sit una, an multiplex in diversis rebus quæ appetuntur ultimi fines. Pro quo,

Hic a. 5.0. — *Dico* : Impossibile est quod idem homo simul appetat diversa tanquam plures ultimos fines totales et adequatos.

Ibid, in arg. s. c. — *Probat* 1°. Finis ultimus totalis et adequatus in quo quiescit homo, totaliter dominatur voluntati hominis, quia ex eo totius vilæ suæ regulam assumit: unde de gulosis Apost. dicit, Philipp. 5 : *Quorum Deus venter est*, quia scilicet constituunt ultimum finem in deliciis ventris. Atqui implicat quod sint duo vel plures supremi totaliter dominantes voluntati et quibus voluntas totaliter serviat et subiciatur, amorem enim unius non subjiceretur amor alterius, alioquin non esset supremus dominans : unde dixit Christus, Matlh. 6 : *Neque potest duobus dominis servire*, scilicet ad invicem non ordinatis. Ergo.

ibid. 0. — *Probat* 2°. Id quod appetitur ultimus finis, debet appeti ut bonum perfectum plene completivum et salativum appetitus hominis, non quidem hoc sensu quod sit omne bonum et se solo de appetitui quidquid appetere potest; qui enim ponit ultimum finem in venere v. g. per illum non habet quidquid illi opus est, et potest appetere in cibo, potu, honore, divitiis, etc. quin potius contrarium accidit; sed hoc sensu quod si ultimum ad quod terminantur omnia desideria appetentis, ita ut alia quæ desiderat illi non ordinantur, sicque sit complete salivum, non ut solo dans omnia, sed ut terminans

omniact nihil extra ipsum appetendum relinquens quod non appetatur propter ipsum, alioqtiin non appeteretur ut ultimum : atqui implicat dari duo sic plene satiativa appetitus : ergo. *Prob. min.* Si essent duo plene et ultimo satialive appetitus sensu dicto, essent plene satiativa et non essent; essent ut supponitur, et non essent, quia extra quodlibet restaret aliquid appetendum quod non ipsi subordinaretur, scilicet alterum ex his duobus : ergo.

Si dicas quod restaret unum appetendum, non necessario, sed ex abundanti et superfluo; licet enim natura superfluum abhorreat, voluntas tamen sæpe excedit et multiplicat entia sine necessitate. *P.* quod id quod appetitur ul superabundans et superfluum, non possit ppeti ut ultimus finis; quia quod appetitur ul ultimo- linis, appcliturul principal- objectum appetentis unde cætera pendent : ergo non potest appeti ul minus necessarium et superfluum.

Confirmatur utraque probatio. Quilibet ex illis finibus esset ultimus ul supponitur, et non esset. *Probat.* Finis ultimus est qui ad nullum alium refertur et ad quem omnia referuntur; est enim id quod propter se appe'ilur, et cæ era propter ipsum : atqui non omnia ad illum referrentur, scilicet ille alter qui etiam supponitur ultimus, alioquin hoc ipso desineret esse ultimus : ergo.

Duas alias rationes reconditiores profert Auctor quæ in ipso videri possunt eum interpretibus, eas omittimus quia praecedentes sufficiunt.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Peccans mortaliter constituit ultimum finem in creatura : atqui potest simul plura peccata disparata committere , v.g. furtum, homicidium, etc. : ergo. *Confirmatur* : Gentiles phires deos colebant : ergo pluies lines ultimos habebam.

Jl. Peccantem mortaliter suum finem ultimum constituere in creatura communiter tem ni theologi cum S. Th. at quomodo id fiat et quasil illa creatura in qua constituit suum finem ultimum, non levis est difficultas, (piam plenius ventilabimus dum de peccatis. Inierim sunt duo communiores dicendi modi apud Thomistas : quidam dicunt finem uliimum peccantis mortaliter esse ipsum peccantem, non secundum se,

scdul instructum bonis quæ inordinate appetit ; v. g. finis avari est ipse avarus, non secundum se sumptus, sed ut dive,, seu ut possidens divitias. Alii dicunt esse bonum proprium et privatum peccantis inordinate amatum usque ad contemptum Dei ; et hic dicendi modus non multum differt a primo : quovis autem modo dicatur, patet in multis etiam disparatis peccatis, esse unum finem ultimum. — *ibid.* ad i. Sed et dato peccantem mortaliter constituere in objecto cujirlibet peccati finem ultimum, tunc dicendum quod quilibet foret ultimus partialiter non totaliter, quatenus illa plura acciperentur in ratione unius boni perfecti ex his partialiter constituti.

Obj. 2°. Justus peccans venialiter habet simul duos fines ultimos, nempe Deum quia justus est, et creaturam quia peccat: omne enim agens agit propter ultimum finem , ultimus autem finis peccati venialis non est Deus : ergo creatura. Idem argumentum, servata proportione, fit de infideli aut peccatore bonum opus morale, puta eleemosynam, faciente, quatenus inlidelis aut peccator habet pro fine ultimo creaturam, non vero quatenus facit bonum opus morale; alioquin omnia opera infidelium essent peccata quod est damnatum in Baio.

Et hvc est altera gravis difficultas, cui respondent quidam ex nostris, justum peccantem venialiter habere creaturam pro ultimo line inefficaciter; quia existimant non repugnare duos fines ullimossimul intendi , si unus intendatur inefficaciter, alter efficaciter : Sicut, inquiunt, non pugnant inter se volitio efficax et nolilio inefficax ejusdem objecti, neque dux forms contrariæ in eodem subjecto in gradibus remissis. Verum ista solutio, <{uamvis aliunde probabilis, difficile videtur posse conciliari cum principiis I). Th. modo positis : nam vel ille finis inefficaciter volitus subordinatur fini efficaciter volito, et tunc non erit finis ultimus, sed intermedius; vel ipsi non subordinatur, et tunc linis efficaciter volitus non erit ultimus et totalis: quia de ratione finis ultimi, ul diximus, est totaliter dominari voluntati et omnes alios fines sibi subicere, uipole ad quem omnia referuntur : in casu autem non sibi subjiceret omnia, scilicet illum finem inefficaciter vohtimi.

Alii respondent justum peccantem venia-

DISSERT. I. ART. V.

liter habere Denm pro ultimo fine positive, negative autem creaturam , pulantque non implicare eundem hominem habere duos fines ultimos, unum positive, alterum negative-, finem autem ultimum negative dicunt qui non refertur ad alium , sed ad quem cætera non referuntur. Verum ista responsio eodem pede claudicat ac procedens : nam implicat pariter dari duos ultimos fines, unum positive, alterum negative : quia de ratione ultimi finis est, ut diximus, non solum quod ad nullum alium referatur, sed etiam quod omnia ad ipsum referantur; omnia autem in casu non referrentur ad finem ultimum positive, nempe ipse finis ultimus negative. His itaque responsionibus omissis,

R. tam justum peccantem venialiter, quam infidelem aut peccatorem bonum opus morale agentem, habere pro fine ultimo bonum in communi satialivum appetitus; nec enim est neccsse operantem in omni suo opere habere finem ultimum materialiter et in particulari, sed sufficit si habeat finem ultimum formaliter et in communi sub ratione beatitudinis, ut dicam iterum articulo seq. ubi redibit præsens difficultas.

Obj. 5°. Potest quis constituere suum ultimum finem in duabus rebus disjunctive, veluti si sic desideraret honorem et divitias, ut alterutro adepto proponeret nihil ultra desiderare : ergo potest habere, etc.

R. N. a»t. Quia vel in utroque casu apprehenderet unam et eandem rationem satiativam appetitus, vel diversas. Si primum, erit tantum unus finis formalis ex pluribus materialibus infegratus. Si secundum, neutrum erit finis ultimus, quia neutrum erit bonum perlectum et plene satiatum proptei quod omnia appetuntur, non enim illud alterum propter istud appetitur

(obj. 4°. Fieri potest saltem per Dei omnipotentiam ut unus effectui procedat a duabus causis totalibus non subordinatis : ergo etiam a duplici fine ultimo totali.

R. Italo antecedente, N. conseq. Quia finis ultimus non debet comparari cum qualibet causa efficiente etiam totali, sed cum prima, quia finis ultimus est primum in genere appetibilium : repugnat autem per Deum —e plures causas primas efficientes.

ARTICULUS V.

Utrum omnia quæ deliberate rvlt homo, velit propter ultimum finem?

Nota quod homo possit intelligi quadruplicetur actiones suas referre in finem sci agere propter finem, 1° actualiter formaliter, 2° virtualiter, 3° interpretative, 4° habitualiter. De actuali formali intentione non est difficultas, ipsa se prodit ex terminis , et est quando quis actuali et expressa volitione finem cognitum intendit.

Vidualis intentio potest fieri dupliciter ; 1° quando quis vi intentionis præteritæ, non retractata*, operatur et media eligit, licet actu de fine non cogitet; ut dum medicus colligit herbas ex priori intentione medicinæ aut sanitatis, de qua nunc cogitat.

Si petas quid sit illa virtus primæ intentionis?

R. quod sit determinatio quaedam relicta ex prima intentione. Illa autem determinatio est aliquod dictamen ortum expremo ; unum enim oritur ex alio.

Si iterum petas quandiu duret illa virtus seu vidualis intentio?

R. probabilius per se durare donec per contrariam intentionem amoveatur : quia non videtur aliud assignabile per quod destruat. Non solus non usus, etiam longi temporis decursu; cum enim sil quid spirituale, non pendet a tempore : non cessatio ipsius primæ intentionis, non enim pendet ab ejus continuatione; alias cessante actuali cogitatione aut recordatione ipsius primæ intentionis . cessaret statim vidualis illa intentio , quod nemo admittit e cujus contrarium patet ipsa experientia. Sicin illo qui intendit ire Romam, non oportet quod singulis passibus Romæ recordetur, cl tamen vi intentionis perveniendi Romam iter prosequitur. Ergo real quod sola intentione contraria perse declinal et destruat. Per accidens tamen ex non usu per longum tempus potest destrui, quia cum ipsa instabilitas mentis nolliæ in tam varias intentiones proceps ruat, ut experientia constat, ex ipso l«»ugo non usu, datiir locus ut aliæ contraria; intentiones insurgant et primam destruant, ut docet S. Th. de habitibus, infra q. 33. a. 3. sed quidquid sil, et quamvis duret ista vidualis intentio , non est tamen necesse

quod influat in omnia opera deliberata , [vel quia forte non sunt in suum finem reueribilia, ut patet in justo peccante venialiter, vel quia fiunt ex motive contrario huic intentioni, ut in infideli faciente eleemosynam ex motivo honestatis misericordii®, non cogitando de idolo; sicut, v. g. quamvis intentio eundi Romam virtualiter permaneat in eo qui in hunc finem aggressus est viam, si tamen aliquando curiositatis causa deflectat a via, non est ex influxu hujus intentionis virtualiter permanentis, sed prater illam. Tunc autem dignoscitur in praxi hanc victualem intentionem influere in opus, quando (piis sui compos et moraliter agens nihil quidem de priori intentione actu cogitat, sed est in ea mentis dispositione ut reflectens supra se, vel interrogatus quid aut quare agat, statim allegaret suam priorem intentionem et responderet : Hoc facio propter hoc.

2° modo habetur victualis intentio finis quando quis facit aliquid ex natura sua ordinatum et tendens ad aliquem finem , ut minus perfectum ad suam perfectionem, sive ut participationem et inchoationem boni ad suum complementum et consummationem, sive finem cognoscat sive non, nisi forte violenter et contra naturam sui operis illud detorqueat in alium finem; quia, inquit Auctor, — Ç, i. a. 6.0. — semper inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet tam in his quæ fiunt per naturam quam in his quæ fiunt per artem. Sic natura formans embrionem virtualiter intendit hominem ; sic inferior artifex construens ex mandato superioris artificis opus juxta regulas suæ artis inferioris, virtualiter intendit artificis superioris finem , quoin forte ignorat; sic qui jacet fundamenta domus, intendit in eis domum; qui projicit semen in terram, intendit fructum, (piem forte non novit. Ex (pio principio probat S. Doctor quod cum omnis inchoatio perfectionis ordinetur in perfectionem consummatam quæ est per ultimum finem, quilibet deliberate agens intendat ultimum finem, si non explicite in se, saltem implicite in sui inchoatione. Quidam vocant hanc secundam intentionem virtua-lem, *interpretativam*, sed improprie; datur enim altera stride et proprie inlerpretativa, quæ sequitur : melius ergo hæc secunda intentio virtualis dicenda est *vir-*

tua'is implicita; prima autem, quæ est ex vi prioris intentionis explicits, dicitur *virtualis explicita*.

Interpretativa intentio prout distinguitur a virtuali secundo modo , dicitur non quæ sit aut fuerit de facto, sed quæ præbet fundamentum existimandi quod foret, si de fine cogitaretur, quatenus scilicet, ex dispositione et modo operandi subjecti, judicatur et prasumitur aliquem sic volilurum, si adverteret, vel casus occurreret : v. g. qui dat eleemosynam pauperi quem sub veste peregrina credit extraneum, et tamen est propinquus, dicitur interpretative voluisse dare propinquo, quia præ-umitur quod libentius dedisset propinquo si cognovisset.

Habitualis intentio, seu relatio , dicit puram concomitantiam habitus alicujus cum actu, absque ullo influxu, sive actuali sive virtuali, in actum; ut si justus dormiens recitaret preces, aut sui potens peccaret venialiter. Dicitur ista referre habitualiter in Deum, propter concomitantiam habitus charitatis. Unde differt, ut patet, habitualis intentio ab actuali et virtuali. Differt etiam ab interpretativa : quia habitus, precise ut informans potentiam, est tantum inclinatio in actu primo et quoad specificationem actus solum, indigens intentione et dictamine ut in actum exeat, et de se compatitur intentionem et dictamen in oppositum, ut patet in justo peccante venialiter : unde precise ut talis non inducit praesumptionem quod agens tale quid vel tali intentione ageret, nisi aliunde in acquisitione hujusmodi habitus per actus \ prima intentione elicitos, remaneat aliqua virtus seu determinatio vi cujus agat ; sed tunc reincidit cum virtuali primo modo, et non est pure habitualis.

His paululum immorari libuit, quia per totam ferme theologiam currunt : sint ergo dicta semel pro semper et firmiter memoria teneantur.

Hic a. 6. 0.—*Dico* : Quacumque homo vult deliberate, vult actu vel virtute propter ultimum finem.

ibid. — *Probat* 1». Quidquid appetit homo, appetit sub ratione boni : ergo quicumque vult deliberate, ea vult actu vel virtute propter ultimum finem. *Prob. conseq.* Illud quod appetit sub ratione boni, vel appetit summum et perfectum plene satiati-

vum, et sic est ultimus finis; vel appetit ut minus perfectum tendens in bonum perfectum, quia semper inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem ipsius, et ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem consummatam, quæ est ultimus finis. Ergo. Vide prænotamina.

ibid. — *j'robiitur* 2°. Sic se habet ultimus finis in movendo appetitum, sicut prima causa efficiens in movendo alias causas secundas ad agendum: atqui causæ secundæ non movent nisi moveantur a prima: ergo fines secundarii seu secunda appetibilia non movent appetitum nisi dependenter a primo appetibili, quod est ultimus finis.

Neque dici potest quod in omni actu appetitur finis ultimus ut ratio volendi, non ut res volita; non potest enim finis esse ratio volendi, nisi sit in se volitus, sicut lux non est ratio videndi cetera nisi in se videatur.

Sed petes quis sit iste finis ultimus quem homo intendit in omni actu deliberato, an materialis, an formalis?

II. aliquando esse materiale et in concreto, aliquando esse formale, nempe beatitudinem in communi. nec plus evincunt rationes D. Th. Ita Sylvius, Serra, Contenson, et alii contra Joannem a S. Th. et Gonet: eaque responsione facilius solvantur difficultates aliunde nullum implicare, ut patebit ex sequent. Unde

Solvuntur objectiones.

Ut itaque redeamus ad difficultates præcedentis articuli, justus peccans venialiter habet pro fine proximo creaturam, seu voluptatem aliquam particularem; infidelis seu peccator agens aliquod bonum opus morale, habet similiter pro fine proximo honestatem istius operis: uterque autem habet pro fine ultimo esse beatum, seu beatitudinem ut sic appetitus satiativam. Et hinc solvuntur difficultates. Nam

Sequitur 1° peccatum veniale justum non evadere mortale, quia iste communissimus finis beatitudinis ut sic, utpote necessario amatus et desideratus ut applicetur objecto honesto vel turpi, nullam tribuit actui honestatem vel malitiam.

Sequitur 2° neque justum peccantem venialiter, neque infidelem aut peccatorem

facientem aliquod bonum opus morale habere duos ultimos fines totales, quia finis ille communis non ponit in numero cum particulari, scilicet Deo aut creatura; sed se habent ut *quo*, et ut *quod*, sicut abstractum et concretum, quæ non ponunt in numero, nec censentur absolute plura.

Sequitur 5° neque peccatorem neque infidelem peccare in suis operibus moraliter bonis, quia, ut dictum est, iste finis communis de se non tribuit bonitatem aut malitiam actui, sed est indifferens et potest determinari aliquo fine vel objecto particulari honesto, cui si nulla prava circumstantia admisceatur, actus erit moraliter bonus.

Inst. Juxta prænotamina et rationes D. Th. infidelis aut peccator aliquod bonum opus faciens intendit virtualiter finem ultimum in particulari, nempe Deum, quia intendit aliquod bonum quod est participatio divinæ bonitatis, in quam ideo virtualiter tendit: ergo saltem ille habet duos fines ultimos.

II. ex prænotaminibus et rationibus D. Th. nihil aliud sequi, quam quod Deus sit finis ultimus hujus operis, non simpliciter et absolute, sed ultimus secundum quid et in ea serie tantum: finis autem simpliciter et absolute ultimus est beatitudo ut sic.

Inferes. Ergo saltem creatura non remanet finis ultimus materialis hujus infidelis seu peccatoris, quia ad ipsum non refertur istud bonum opus morale: finis autem ultimus est ad quem omnia referuntur.

II. hoc opus bonum referri ad creaturam ut ad finem ultimum eo modo quo est finis ultimus; est autem finis ultimus respectu hujus operis habitualiter tantum, et ita habitualiter tantum refertur ad ipsum materialiter consideratum; referri autem habitualiter, ut diximus, nullum importat influxum, sed tantum concomitantiam habitus. Neque repugnat finem habitualiter ultimum permittere aut pati aliquem motum propter aut contra se; sicut, v. g. permanente habituali dispositione lapidis deorsum potest moveri sursum: virtualiter autem istud hominibus refertur ad ultimum finem formalem scilicet beatitudinem ut sic, ut dictum est, non ponit in numero cum ultimo fine materiali bono sive malo-

Obj. 2°, ct simul instabis. Nemo potest Intendere ultimum finem formalem in communi, nisi intendat aliquem ultimum finem materiale in particulari : ergo. *Prob. tint.* Eo modo linis intermedius dependet ab ultimo line in movendo voluntatem, quo causæ secundæ pendent a prima in influendo : atqui causa secunda non influit in effectum nisi dependenter a causa prima in singulari : ergo.

Ii. N. ant. ad probationem, D. maj. Eo modo finis intermedius dependet ab ultimo fine in movendo voluntatem, quo causæ secundæ pendent a prima in influendo, servato tamen modo cfliciendi utriusque causa*, *C. maj.* non servato modo cfliciendi utriusque causæ, *N. maj.* Porro modus agendi causæ efficientis est per influxum physicum in effectum singularem, qui influxus non procedit a causa in communi, sed singulari, quia actiones sunt suppositorum et existentium, subindeque singularium ; modus veuo agendi causæ finalis est moralis, in hoc consistens quod media sui apprehensione alliciat voluntatem. Sicut ergo intellectus potest apprehendere beatitudinem in communi, ita voluntas ad illam anhelat in omni actu : *Quoniam verum est*, inquit S. Aug. 13, de Trinit. c. 5, *quod omnes homines esse beati velint, idque unum ardentissimo amore appetant, et propter hoc ccctra quacumque appetunt.*

Ilepones. Intentio est appetitus efficax' finis, et illum ut futurum ct oblinendum respicit : atqui appetitus efficax non potest ferri in rem communem ct abstractam a subjecto, sed in rem ut in subjecto in quo revera exislerc potest, vel existimatur posse existcre : ergo.

It. D. min. Appetitus efficax non potest ferri in rem communem abstractam a subjecto ea parte qua est efficax, *C. min.* ea parte qua est inefficax, *N. min.* Appetitus igitur bealitudinis ut sic, non est omnino et simpliciter efficax in nostro casu : non enim, v. g. justus peccans venialiler intendit efficaciter totam suamet com. Ictam beatitudinem in hoc actu vel per hunc actum venialiler malum; sed ex naturali inclinatione quam habet ut sit beatus, fertur in liant, rem ut in quamdam participationem et derivationem totalis hujus bealitudinis quam in omni casu incessanter quie-

rit, licit eam totam non intendat in hoc actu particulari ; sed desiderio partimper illum expleto, in alia desideria erumpit, donec omnino compleant in- Unde talis intentio qua parte est efficax, fertur in aliquam rem particularem; qua parte autem est inefficax, in rem communem.

Obj. 3°, et simul instabis. Sæpè appetitus bona particularia absque cogitatione et appetitu ultimi finis in communi : ergo.

/>. *D. ant.* Absque cogitatione et appetitu ultimi finis in communi expresso et explicito, *C. ant.* implicito ct tacito, *.V. ant.* Hoc ipso enim quod bonum particulare explicite appetimus tanquam portionem et inchoationem noslræ felicitatis, virtualiteret implicite illam appetimus ; quia, juxta principium S. Th. inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem illius.

Obj. 4°. Si omnis actio esset propter finem ultimum, nullus daretur actus otiosus : falsum *consequens*, ergo et *ant.*

Ii. D. maj. Si oinuis actio esset propter finem ultimum materiale et particularem honestum, nullus daretur actus otiosus, *transeat maj.* si esset propter ultimum finem formalem et communem, *At. maj.* quia, ut dictum est, cum iste finis necessario ametur et sit indifferens ut applicetur objecto bono vel malo, nullam tribuit actibus bonitatem vel malitiam, et ideo semper actus ille est otiosus qui caret debito fine materiali. Et si dicas non esse otiosum amare beatitudinem; *II.* esse otiosum et inutile illam quærere peractus qui non habent piam utilitatem vel justam necessitatem; quæ sunt conditiones quas requirunt SS. Patres ut actus non sit otiosus. *Dixi* insuper, *transeat maj.* quia actus non solum est obtiosus cx defectu finis, sed etiam ex aliis circumstantiis puta si quis in aliquo actu aliunde bono nimis immorelur, aliis prælermissis quibus debet intendere.

Inst. Homo est liber circa ultimum finem formalem : ergo non amat illum necessario; ergo potest non agere propter illum.

//. *D. ant.* Homo est liber circa ultimum finem formalem libertate contradictionis et exercitii, *transeat ant.* libertatespecificationis, *.\ ant.* Dato enim quod homo possit suspendere omnem artum circa beatitudinem in communi, supposito tamen quod velitaliquod bonum particulare, necessario vult in ordine ad beatitudinem

saltem virtualiter et implicite, cum sit inchoatio et participatio illius.

Inferes. Ergo homo, dum peccat, intendit Deum et propter illum operatur. *Probatur illatio.* Appetit bonum quod est participatio bonitatis divinæ, scilicet ipsius beatitudinis in communi : ergo.

B. N. illationem: ad probationem, D. ant. Appetit aliquod bonum particulare secundum se precise, *N.* ut vestitum malitia morali, *C.* ut sic autem non est ordinatum et referibile ad Deum, sed ab eo aversum : unde, *N. conseq.*

Hic a. 7. 0. — *Petes* 1° Utrum omnes homines convenient in ultimo fine?

B. omnes homines convenire in ultimo fine formali, quia omnes appetunt suam perfectionem et bene esse: non autem conveniunt omnes in ultimo fine materiali, seu in re in qua ratio beatitudinis invenitur; quidam enim appetunt divitias ut bonum consummatum, quidam voluptates, quidam vero quodeumque aliud, pauci Deum qui solus est res vere beatificans.

Petes 2°. Utrum omnes aliæ créature convenient in vero fine materiali hominis?

ibid. a. 8. 0. — *B.* omnes convenire in vero fine ultimo *qui* hominis, scilicet Deo : quia *universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Non conveniunt autem in ultimo fine yuo, quia Deus non possidelur nisi per actus intellectus et voluntatis, quorum aliæ creatura sunt expertes.

DISSERTATIO II.

DE BEATITUDINE.

Divius Thomas , QQ. 2, 5, 4, 5.

Dissertatione precedent! diximus de ultimo line generatim, nunc dicendum de speciali ultimo fine hominis, qui est beatitudo. Definitur a Boetio, 5, de Consol. — Ç. 2. a. 8. 0. — *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*; ab Auctore, *Bonum perfectum totaliter quietans et satians appetitum*, scilicet rationabilem et ordinatum.

Dupliciter considerari potest, objective et formaliter. Bealiludo objectiva est res illa in cujus possessione appetitus quiescit. Formalis est ipsa hujus rei adeptio et possessio : sic divilix sunt bealiludo objectiva avari, earum possessio bealiludo formalis;

eo modo quo diximus de fine *qui* et *quo*. et ista distinctio, ut etiam ibidem diximus define, non est in duas beatitudinis, seu duos ultimos fines, sed in duas formalitatesSjSeu paries integrantes unam totalem beatitudinem ; non enim res ipsa beare potest nisi possideatur, et possessio non est possibilis sine re possidenda. Quxiimus ergo 1° in quo consistat bealiludo objectiva hominis? 2° in quo formalis consistat? 5° quando habetur? 4° de proprietatibus ejus. Et est quxstio de beatitudine supernatural! patrix, ad quam homo est elevatus,

ARTICULUS L

In quo consistat beatitudo hominis objectiva.

Hic. q. 2. per 8 a. — *Dico.* Beatitudo objectiva hominis consistit in solo bonoincreato, scilicet Deo.

Probatur 1° auctoritate. Psal. 15 , Propheta dicit : *Dominus pars hæreditatis mete; Psal. 72 : Quid mihi est in cado , et a te quid volui super terram ?* Subdit : *Pars mea Deus in ælernum.* Psal. 102 : *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Psal. 16 : *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Unde S. Aug. de Moribus Ecclesix, c. 8 : *Bonorum summa Deus vobis est. Deus est nobis summum bonum. Neque infra remanendum nobis est, neque ultra quaerendum : alterum enim periculosum, alterum nullum est.* Et lib. 5, Conf. c. 5 : *Infelix homo qui scit illa* (bona creata), *te autem nescit : beatus autem qui te scit, etiamsi illa nesciat : qui vero et te et illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus.*

ibid. a. 8. o. — *Probatur* 2° ratione. Solum bonum increatum potest saliare appetitum hominis : ergo solum bonum increatum est beatitudo objectiva hominis. Patet *conseq.* ex definitione beatitudinis; *prob. ant.* Solum omne et universale bonum potest satiare appetitum hominis : atqui solus Deus est omne et universale bonum : ergo : *min.* est certa, tum ex illo Exod. 13 : *Ego ostendam omne bonum tibi*, tum quia omnm bona creata sunt participata a Deo. *Prob. maj.* Objectum voluntatis est omne et universale bonum, sicut objectum intellectus ad quern sequitur voluntas , est omne et universale ve-

rain : ergo solum omne et universale bonum potest saliare appetitum hominis.

Dices. Ex hac ratione sequitur quod objectum voluntatis nostræ sit bonum universale» in prædicando : Deus autem non est bonum universale in prædicando, sed in essendo. *Prob. sequela.* Eo modo, ex dictis, objectum voluntatis nostræ est bonum universale, sicut objectum intellectus est verum universale : atqui objectum intellectus est verum universale in prædicando et per abstractionem : ergo.

n. N. sequelam, ad probat. D. maj. Objectum voluntatis nostræ est bonum universale, sicut objectum intellectus est verum universale, ita ut sit paritas, quoad rem tantum, *C. maj.* ita ut sit paritas quoad statum et modum rei, *N. maj.* Non est ergo sensus quod sicut intellectus fertur in objectum sub statu abstractionis, ita voluntas feratur in suum objectum sub statu abstractionis. E contra in hoc differunt intellectus et voluntas, quod intellectus feratur in res abstractas a singularibus, quia sic sunt intelligibiles ; voluntas vero in res ut existentes, quia sic sunt assequibiles. Sensus est ergo quod sicut objectum adæquatum intellectus non est hoc vel illud verum, sed omne omnino verum, ita objectum adæquatum voluntatis non est hoc vel illud bonum, sed omne omnino bonum. Deus autem est omne omnino bonum continens omnes bonitates creatas ut participationes sui.

Per tot. q. 2. *Probatur* 5° discurrendo per omnia bona creata. Beatitudo hominis non consistit in ullo bono creato : ergo in solo bono increalo. *Prob. ant.* Bona creata sunt triplicis generis, scilicet bona externa, seu fortunæ, bona corporis, et bona anima? : atqui nullum ex his constituere potest bealitudinem objectivant hominis.

ibid. α. 4. o.—Non bona fortunæ, quæ sunt divitiæ, honor, fama et potestas : 1° quia non permanent, sed facile elabuntur; 2° non excludunt omnia mala, sed sunt bonis et malis communia; 5° non plene satiant, quo enim plus abundant, eo plus desiderium incendunt, juxta illud tritum : *(/no plus sunt potæ, plus sitiuntur aqua.* ; 4° non sufficiunt; ea enim habentibus plura alia necessaria deesse possunt, ut sapientia, sanitas, etc.; 5° ex his potest malum alicui provenire, ut expe-

rientia patet : hæc autem omnia veræ bealitudini repugnant ; 6° tandem ab exterioribus causis proveniunt, beatitudo vero hominis acquiritur per principia interiora, scilicet intellectum et voluntatem.

ibid. q. 5. et 6. o. — Non bona corporis. Vel enim bonum corporis intelligitur conservatio in esse seu ipsum vivere, et hoc non potest esse beatitudo hominis et ultimus finis, quia homo ordinatur ad aliud tanquam ad finem; non enim homo est summum bonum, sed est propter aliquem finem creatus : et dato quod beatitudo consisteret in esse hominis, esse animæ est principalius esse corporis; esse enim hominis consistit in corpore et anima, esse autem corporis pendet ab anima, non esse animæ pendet a corpore.

Insuper tam istud bonum corporis, quam alia quæ pendent a corpore, ut sanitas, pulchritudo, robur, voluptas et alia hujusmodi, sunt instabilia, sunt bonis et malis, imo brutis communia, quin etiam bruta in horum pluribus præcellunt homini, ut cervi in velocitate, leones in robore, etc. Militant etiam aliæ rationes quas protulimus contra bona fortunæ.

Ibid. α. 7. — Non bona animæ. 1° Non ipsa anima in se considerata : sic enim est in potentia, puta ad scientiam et ad virtutem ; cum autem potentia sit propter actum sicut propter complementum, impossibile est quod id quod est secundum se in potentia existens habeat rationem ultimi finis. Non alia quæ pertinent ad animam, ut sunt potentiæ, actus, vel habitus etiam virtutum; quia hæc sunt accidentia et bona *finita ordinabilia ad* Deum tanquam ultimum finem : et quantum ad virtutes, pertinent quidem ad felicitatem, sed ut via ad terminum ; via autem distinguitur a termino : item felicitas est præmiuin virtutis; ergo virtus non est ipsa felicitas: tandem virtus non satiat appetitum, sed rectifient tantum.

Obj. appetitus hominis est finitus : ergo potest saluari bono finito.

J/. D. ant. Est finitus in essendo, *C.* in appetendo, *Ar.* Sic enim est infinitus syncategorematice, quia non tot appetit, quin possit plura appetere in infinitum, cum, ut dictum est, ejus objectum sit bonum universale : unde non satiatur nisi bono infinito.

Z/Mt. Appetitus humanus satiatur per bea-

DISSERT. II. ART. II.

itudinem formalem finitam, nempe per visionem Dei a se elicitam : quidni per beatitudinem objectivam finitam?

/». disparitalem esse quod appetitui finito in essendo repugnet actuari per formam infinitam a se elicitam : ideoque illam non appetit; non autem repugnat terminari ad objectum infinitum.

Pcsponcs. Si appetitus humanus esset infinitus in essendo, non exigeret nisi objectum infinitum : ergo cum sit finitus in essendo, aliquid minus exigit quam objectum infinitum, consequenter finitum.

/?. /). *ant.* Si appetitus humanus esset infinitus in essendo, non exigeret nisi objectum infinitum, infinito modo attingendum, *C. ant.* finito modo attingendum ut nunc attingit, *N. ant.*

Bcplicabis. Appetitus humanus non salitur attingendo Deum finito modo: ergo vel non exigit bonum infinitum, vel illud attingere debet infinito modo. *Prob. ant.* Homo cognoscens Deum (finito modo appetit illum cognoscere perfectius et perfectius, consequenter infinito modo; sicut qui cognoscit objectum creatum, appetit cognoscere perfectius et perfectius in infinitum : ergo.

B. N. ant. ad probat. N. ant. ad paritatem. Disparitas est quod cognoscere Deum infinito modo sit impossibile creatura; appetitus autem beati eum sit rectus, non fertur ad impossibile : qui vero cognoscit objectum creatum imperfectum, potest appetere cognoscere perfectius et perfectius usque in infinitum', quia sic potest cognoscere.

Urgebis. In beatis, alter est altero beatior visione Dei inadæquata; ergo qui minus perfecte videt Deum, non satiatur, sed desiderat videre perfectius.

B.N. conscq. Quia cum plus illi non debeat, non plus appetit. Sic qui minus famet, minus manducat, et tamen satiatur sicut ille qui plus famet et plus manducat : sic iterum parvus homo et contentus est brevioris calidioris homo grandior ampliori.

Insistes. Qui desiderat Deum, adhuc desiderat, v. g. glorificationem corporis, salutem parentum, quasdam superiores cognitiones, etc. Ergo Deus non est objectum plene satians.

Ji. I). ant. Qui possidet Deum, adhuc alia desiderat consequenda vi ipsius posses-

sionis Dei, *C. ant.* non consequenda vi possessionis Dei, *N. ant. ad eujus sensum D. consequens.* ergo Deus non est objectum plene satians formaliter et immediate, *transeat*; virtualiter seu radicaliter, *N.* Vi enim possessionis Dei beatus certo habebit quæ desiderat et eo tempore pro quo desiderat: unde de sui desiderii adimplerione securus et quasi jam possidens, sine anxietate et sub beneplacito Dei quiescit; siquidem verum manet Deum possessum plene saliare appetitum, sive perse formaliter immediate, sive radicaliter et mediate per suas proprietates. Immo posset etiam dici quod formaliter immediate per se satiet, et ideo *transeat consequens* quia cum quæ desiderat beatus, eminentiori modo contineantur in Deo quam sunt in se, potest dici quod possessione Dei formaliter et immediate omne desiderium beati sit satiatum quoad intentionem, extensive autem dimittat protendatur ad quasdam leves appendices ipsius beatitudinis. De hoc iterum infra.

Utrum Deus, ut unus, sit sufficiens objectum ad nos beatificantium, ita ut si lateret ut trinus subsisteret perfecta beatitudo hominis? Resolvimus negative in 1^a parte dissert. 4. a. 10. Require.

ARTICULUS II.

In quo consistat essentialiter formalis beatitudo hominis?

Posito quod beatitudo objectiva hominis sit Deus, sequitur quod beatitudo ejus formalis sit assecutio Dei. Quærimus ergo hic per quid homo assequitur Deum, et consequenter in quo consistat essentialiter hominis beatitudo formalis. Circa hanc questionem varia sunt theologorum placita. Quidam beatitudinem hominis formalem reponunt in quodam illapsu divinitatis in essentiam animæ, tribuitur Henrico Gandavensi: quidam in habitu deificante essentiam animæ et perficiente potentiam ad operationem; tribuitur S. Bonaventura in 4, D. 49, a. 1. q. 1, n. 5 : quidam in intellectione Dei increata; ita magister Bonaventura et ipsum sequentes Carmelitæ calceati in Belgio: quidam in solo actu voluntatis, scilicet vel amore amicitiae, ut vult Scotus, vel fruitione, ut volunt alii : quidam in actibus intellectus et voluntatis simul ; ita plures ex Societate : alii tandem in solo actu intuitus

IN QUO CONSISTAT ESSENTIALITER FORMALIS BEATITUDO, r t c .

hr.tus; ita Tliomistæ cum suo doclore hic l
n. i». Et ha? sunt celebriores circa prasen-
icrn difficultatem sententiae.

Supponimus hic ex dictis in l p. dissert.
4. de visione Dei, intellectum creatum ,
adjutum lumine gloriæ, posse videre Deum,
cumque de facto videre, immediate in se,
sine specie impressa vel expressa.

§ I. — *Tres priores sententia: exploduntur.*

Hic q. q. 5. a. 2. o. — *Dico* 1° î Bea-
tudo formalis hominis non consistit es-
sentialilcrin quodam illapsu et quasi trans-
fusione Dei in ipsam essentiam animæ, ne-
que in habitu deificante essentiam animæ
et perficiente potentiam ad operationem ;
sed in operatione aliqua elicitā.

*Probat*ur 1° auctoritate. S. Scriptiira bea-
titudinem nobis exprimit per operationem.
Malth. 8 : *Beati mando corde, quoniam
ipsi Deum videbunt.* Joan. 17 : *Ilæcest
vita alterna, ut cognoscant te Deum ve-
rum.* El alibi. Gonformiter loquuntur SS.
Patres Nazianzenus, Ambrosius, Augusti-
nus et alii. Accedit definitio Benedicti XII,
qui postquam statuit animas quibus nihil
deest purgandum, slatim visuras divinam
essentiam, eaque fruituras, subdit *quod
talivisioneet fruitione...sunt verebeatae.*

*Probat*ur 2° ratione. Deus non illabatur
in essentiam animæ nisi producendo in ea,
vel esse, vel gratiam sanctificantem : atqui
in hoc illapsu non consistit essentialiter
beatitudo hominis, alias omnes creatura in
quibus Deus producit et conservat esse,
aut saltem omnes viatores justī et animæ
in purgatorio, in quibus ultra esse quod
conservat producit Udem, spem, charilalein
el gratiam sanctificantem, forent bcalæbea-
Utudine essentiali : »rgo. *Probat*ur maj.
Deus non est prasens rebus nisi per ope-
rationem, ut diximus in prima parte: atqui
nihil pote-t operari in essentia animæ nisi
ejus esse, vel aliquam qualitatem superna-
tnralein qua* non polc>t esse alia quam gra-
tia sanctificans ; hæc. enim sola residet in
essentia anima·, alia·, ut fides, spes, chart-
tas, in ejus potentiis : ergo.

ibid. — *Proh.* 5° aha ratione. Beatitudo
formalis est ultima hominis perfectio asse-
culiva ill imi linis: atqui ultima perfectio
hominis non est p r modum habitus aut
l· nli; ·, si>d est actus et operatio : ergo.
h 'bu. t i. ,i. Nilul perfectum est pioul

in potentia et actu primo, sed prout in ac-
tu secundo, cum actus primus ordinetur
ad secundum.

Ibid. ad. 1. — *Confirmatur.* Beatitudo
formalis hominis est vita, ut conflat ex S.
Scripturis citatis et infra dicemus, non
substantialis, sic enim vivit homo substan-
tialiter per informationem amnue : ergo
accidentalis. *Subsumo* : Atqui vita est ali-
quis motus a \ivente procedens, quod uti-
que ad operationem et actum secundum
perlinet, de quo fusius infra : ergo.

Dico 2°. Beatitudo formalis non con-is-
til in visione Dei increata communicata
creatura per actionem unitivain ab ip-a
creatura elicitam , ui vult Bon® Spei c in
suis, qui opinionem Joannis de Ripa jam
antiquatam nostris temporibus suscitavit.

*Probat*ur 1° ex D. Th. quem suum esse
volunt Speani. S. Tb. hic q. 5, agens de
beatitudine formali, quærilart. 1, an bea-
tudo nostra sit aliquid creatum? et res-
pondet sic : *Alī beatitudo hominis consi-
deretur quantum ad causam vel oh/ec-
tum, sic est aliquid increatum. Si autem
consideretur quantum ad ipsam essen-
tiam, seu formam bealiludinis, sic est
aliquid creatum.* Quid sit autem i<tud
creatum ? art. 2 respondet quod *sit opera-
tio*; art. 5, quod sit *operatio intellectiva
partis*; art. 4, in arg. s. c. el in o , quod

cognitio Dei quæ est actus intellectus;
art. 5, quod sit *operatio maxime pro-
pria homini*, scilicet, *contemplatio di-
vinorum*; ari. 7, quod *non consistit nisi
in cognitione Dei*; ari. S, quod non potest
esse *nisi in visione divina essentia*: ergo
a primo ad ultimum, secundum D. Th. bea-
tudo formalis est visio divins essentiae,
quæ est creatum illud quod ari. 1 dicit esse
Ipsam essentiam ct formam beatitudinis.
Idem docet l p. q. 26, a 5, expressis ter-
minis ct pluribus aliis locis, ita ut cæcum
esse oporteat qui hanc sententiam in D.
Ih. non videat.

*Probat*ur duplici ratione fundamentali.
Prima sic proponitur: Beatitudo formalis
est vita beatorum, seu operatio vitalis qua
in actu secundo vivunt: atqui non possunt
vivere per visionem Dei increalam, quan-
tumvis ipsis communicatam per actionem
unitivain a se elicitam: ergo. *Major* vide-
tur de fide, juxta Liæc S. Scriptura locas
Kum. 6: *Gratia Dei vita a-terna*; Alaith.

19: *Si vie ad vitam ingredi, serva mandata*, Joan, 17: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum*. Difficultas ergo est in *minori*. Itaque

1. p. q. 18. a. 1. o.—*Prob. min.* Impossibile est quidpiam in actu vivere per actum vitalem qui non sit ab ipso sive ab intrinseco : atqui visio Dei increata non est a beatis, sed a Deo, imo ab ipso Deo indistincta : ergo. *Prob. maj. i°* ex communi omnium sensu, juxta quem vivere est se movere ex se seu ab intrinseco, et ea dicuntur mortua quæ non se movent amplius licet ab extrinseco moveantur. 2° Vivere in actu, est actu agere et operari : atqui implicat quidpiam agere per actionem quæ non sit ab ipso per formalem aut virlualem egressionem : ergo.

Minorem hanc *negant* adversarii contra communem sensum, et dicunt aliquid posse denominari agens, saltem ut quod, per actionem alterius precise in se receptam, modo pro priori ad receptionem sit activum in eodem genere et capax denominationis agentis, eaque actio sine violentia in ipso recipiatur: et hoc est eorum fundamentum. Sed contra,

Prob. ista min. 1°. Actio ctiam non violenta solum denominat agens illud a quo est, non illud in quo est precise, quantumcumque in priori sit activum ut quo in eodem genere : atqui actio aliena solum dicitur esse ab eo a quo egreditur, non ab eo in quo precise recipitur sine violentia quantumcumque in priori nature sit activum in eo genere: ergo. *Minor* patet, quia fingere aliquid esse ab aliquo per receptionem est aperte contra notionem terminorum disputare et confundere rationem essendi ab aliquo cum ratione essendi in aliquo, siquidem huc usque inauditum fuit subjectum receptionis, seu in quo actio aliena ab extrinseco recipitur, esse subjectum a quo. *Prob. ergo maj.* Actio solum denominat agens illud respectu cujus est actio ut actio, prout ex terminis patet : atqui non est actio ut actio respectu ejus in quo est precise, sed respectu ejus a quo est, ut docent omnes philosophi, apud D. Th. 5 physic, c. 3, led. 4 et 3, discrimen actionis a passione constituentes in eo quod actio sit actus agentis tanquam *hujus ab hoc*, ut loquitur philosophus, passio vero «ctua patientis tanquam *hujus in hoc*; si-

cut doctio non dicitur actus docentis onU in ipso, sed quia ab ipso est; nec denominatur docens ille in quo, sedaquo est doclio, nec ille in quo recipitur, sed a quo traditur doctrina. ergo.

Probatur 2° ista min. Agere est se habere active et non mere passive, ut constat ex terminis : atqui id a quo actio nullo modo est per egressionem formalem aut virtualement, sed in ipso mere ab extrinseco recipitur, etsi sine violentia et tanquam in activo ejusdem generis, nullo modo se habet active hic et nunc ad illam actionem, sed mere passive : ergo. *Probatur min.* Quod se habet active, se habet per modum dantis ; agere enim est dare esse, et non per modum mere recipientis : atqui id a quo actio nullo modo est, etc. non se habet per modum dantis, sed per modum mere recipientis, ut patet in terminis : ergo.

Probatur 5° ead. min. Si ratio adversariorum sufficeret ut aliquid denominaretur agens, sequeretur quod canis quem, impositum dorso meo, defero, ex hoc diceretur agere seu se habere active ad hunc motum : [*alsum consequens* : ergo.

2° *Patio fundamentalis.* Operatio in qua consistit beatitudo formalis, nempe visio Dei, constituit beatos actu et formaliter operantes, seu cognoscentes : atqui visio, seu operatio Dei increata, non potest constituere beatos aclu et formaliter operantes : ergo. Proô.niin. Operatio maxime vitalis et immanens non potest constituere aliquem actu et formaliter operantem, nisi quatenus procedit ab operante, ut effectus a causa, vel nisi informet illum per modum causæ formalis : atqui repugnat intellectionem Dei increatam, aut procedere ab intellectu beati ut elfectum a causa, aut eum informare per modum causæ formalis : ergo. *Major* est certa : operatio enim est aliquid operantis et ad ipsum pertinet, cum ipsum constituat actu operantem; non est autem aliquid ipsius, aut ad ipsum pertinet ut predicatum ejui intrinsecum, aut pars integratis, aut existentia, aut complementum intrinsecum, quia sine operatione esse potest operans, seu operativum intrinsece completum et integrum, et modum hanc, medo illam operationem habere : ergo restat quod ad eam pertineat vel utclfectus velut causa tormans, non est enim alius modus assignabit, ut

operatio ad operantem pertineat. Insuper cum cognitio sit actus vitalis et immanens, constituit ipsum ope anlein intrinsece in se actualiter et reductum de potentia ad actum, atque ci . ramei aliquam speciem operationis et consequenter informat ipsum, sicut v. g. albedo aut calor, quia sunt forma . spccilicæ, id est speciem determinatam praebentes, non per terminationem, sed per informationem veram, debent subjectum allicere. Itaque

5. p. q. 9. a. i. ad 1. Et q. 20 de verit, a. 1. 0. — *Probatur min. et quoad primi pariem est plus quam evidens*; visio enim Dei increata non potest esse effectus beati. *Probatur quoad secundam partem*, informatio seu causalitas formalis essentialiter involvit intrinsecam imperfectionem : ergo. *Probatur ant.* De ratione forms informantis est quod per conjunctionem suam ad alterum reducat formaliter illud de potentia ad actum et sic constituat unum tertium, sive substantiale, sive accidentale, quod sit majus ipsa forma seu actu informante, notum enim est majus sua parte, adeoque quod admisceatur potentialitati et ex tali conjunctione limitetur : atqui hæc omnia involvunt intrinsecam imperfectionem : ergo. *Patet min. Probatur maj.* Omnis forma informans est pars respectu totius quod constituit, et informatio ad hoc ordinatur ut formetur et perficiatur id quod informe est seu formatione indigens : ergo de ratione forms informantis est quod per conjunctionem suam ad, etc.

Dices. Talis informatio et actus potest suppleri a Deo modo eminentiori, scilicet imperfectione, sicut supplet subsistentiam creatam in unione hypostatica.

Sed contra. Implicat concipi rem constitutam et formatam, nisi per informationem formæ, quia si non est informatio forma ., non est effectus ejus formalis, adeoque nec res formata seu constituta. Si ergo Deus non informet nec actualiter constituendo rem seu aliquod tertium, et ipsum subjectum reddendo intrinsece actuationem et formatum, hoc ipso non habetur effectus forma .- formæ (qui est ipsa forma informans et communicata), et res non est constituta : quod si res supponatur constituta, constitueretur per aliud et illud habere-

bit rationem formæ. De subsistentis paritate dicemus in *sol. obj.*

Solvuntur objectiones?! <f>nrn secundam conclusionem.

Obj. 1° ex D. Th. S. Doctor, 5 con. Gent. cap. 51, sic ait : *Oportet quod a Dei essentia videatur, quod per ipsam intellectus ipsam ideal, ut sic in tali visione divina essentia sit id et quod videtur et quo videtur* : atqui id quo aliquid videtur, est visio : ergo, secundum D. Th. beati vident Deum per ipsam divinam essentiam, seu ejus visionem increatam.

Ad. D. min. Id quo aliquid videtur est visio, si ly *id quo* sumatur pro eo quod se tenet ex parte potentis, C. si ly *id quo* sumatur pro eo quod se tenet ex parte objecti, nempe pro specie intelligibili quam tanquam semine ei imagine objecti inest. datus intellectus visionem elicit, A. *min.* Porro S. Th. loco citato, dum dicit divinam essentiam esse id quo ipsa videtur, intelligit de ipsa specie intelligibili cujus vices supplet divina essentia, ut diximus in p. non autem de ipsa intellectione Dei : ita se explicat S. Doctor cap. 55 sequenti, his verbis : *Id hoc quod in Deo est aliquis creatus Dei substantium ideal, oportet quod divina essentia copuletur ei ut intelligibilis species*; hacque distinctione solvetur omnia loca quæ congerunt adversarii ex D. Th.

Obj. 2° illud 1 Cor. 15 : *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum*, utique a Deo : atqui a Deo cognoscimur cognitione increata : ergo cognoscemus tunc Deum cognitione increata.

B. N. consequ. Neque enim necesse est, inquit Damasc. 5 O. lh. Fid. 26, *exempla prorsus esse similia, nam quod ex omni parte simile est, idem est, non exemplum.* In hoc ergo apostolus facit paritatem, quod sicut Deus non cognoscit siculi sumus in nobis, ita nos cognoscimus eum siculi est in se, et non amplius* per species ei in ænigmate divini nunc, quod patet ex his quæ immediate praemiseraut apostolus : *Didimus nunc per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

Alia quædam loca ex S. Scripturis allerunt adversarii, sed quæ parum urgent,

utpote quæ intelliguntur vel de lumine gloriæ, vel de divina essentia, ut gerente vices speciei intelligihilis, non de ipsa visione. Unde his supersedemus.

Obj. 5° ex S. Aug iib.8, cap. ultimo de Trinit. ait : *Secundum eamdem visionem Deus bonus est et beatus, secundum quam apparet mundis corde* : atqui Deus non est bonus et beatus visione creata : ergo Et infra subjungit quod *sola visio beatificato, est summum bonum cujus adipiscendi causa præcipimur agere quidquid ratione agimus.*

B. utrobique sermonem esse de visione beata objective sumpta, seu de objecto ipsius visionis, non vero de ipsa visione formali.

lust. S. Aug. lib. 7 de Trinit. cap. 6 et 7, probat dilectionem qua diligimus proximum et Deum esse ipsam Dei charitatem et ipsum Deum : ergo pariter visio beatifica est, etc.

2. 2. q. 25. a. 2 ad 1. — *B.* quod dilectio nostra sit charitas Dei participative seu causaliter, non formaliter : *quia charitas qua formaliter dii gimus Deum et proximum, est quatiā participatio dirime charilalis : hic etiam modus loquendi consuetus est apud Platonicos, quorum dici s imbutus fuit Augustinus, quod quidam non advertentes, ex verbis ipsius sumpserunt occasionem errandi.* Ita S. Th.

Bepones. Secundum istam solutionem Deus non deberet dici simpliciter charitas vel dilectio, sed *charitas mea, dilectio mea*, sicut dicitur *spes mea, patientia mea* : atqui hoc impugnat S. Augustinus 15 de Trinit. cap. 6.

B. D. maj. Deus non deberet dici simpliciter charitas, sed etc., si charitas esset solum donum creatum, sicut spes et patientia, *C. maj.* si sil insuper quoddam attributum formaliter in Deo existons, .¥. Et hoc sensu recte negat S. Augustinus Deum debere dici *charitatem meam*, sicut dicitur *spes mea, patientia mea*, quia istæ virtutes sunt tantum dona creata, et non attributa in Deo formaliter existentia sicut charitas.

Btplicabis. Charitas beatorum etiam minimorum est major charitate viato:uni etiam sanctissimorum, juxta illud Mattii, **ii** : *Aon surrexit inter natos mulie-*

rum Joanne Baptista; qui autem minor est in regno calorum, major est Hio : atqui hoc verificari non potest de charitate creata, cum incredibile sit minimum beatorum superare in charitate creata maximum viatorum : ergo solum verificari potest de charitate increata.

B. D. maj. Charitas beatorum etiam minimorum est majorcharitate viatorum etiam sanctissimorum quoad intentionem habitus, *N.* non enim est verisimile quod infans statim post baptismum mortuus habeat tantam intensionem gratiæ et charitatis quantam habuerunt *B.* Virgo et sanctissimi homines in via : quoad conditiones status, quia in patria objectum amatum est præsens, status, cum sil terminus, est perfectior, actus est permanentior et habitus non potest amitti. Locus autem Matthei non est ad rem; his enim verbis se ipsum designavit Christus : unde sensus est: Ego, qui sum Joanne minor ælate et, secundum multorum opinionem, sanctitate, in regno cadorum, id esi in Ecclesia, sum major illo, et natura, et sanctitate, et donis, etc. Ita SS. Hilar. Chrysost August. Cajet, et communiter interpretes.

Obj. 4°. Increata Verbi subsistentia unitur natura creatae eamque reddit formaliter subsistentem : ergo a pari visio Dei increata potes' uniri intellectui creato, cumque reddere formaliter operantem.

Λ .V. *conseq.* Disparilas est 1° quod intellectio sit actus vitalis, adeoqtie essentialiter petat esse ab intrinseco, vel per identitatem et e. reSSIONem virtuales, si identilicetur in operante, ut in t)eo, vel per egressionem formalem, si distinguatur ab operante, ut in cieatis subsistentia autem neque est actus neque vitalis, sed purus terminus reddendum alteri incommunicabilem. 2° Intellectio, cum sit operatio, est informatisa potentiæ operantis et per modum partis efficiens unum totum cum illa, non secus ac albedo informat coquis constituendo album, quod involvit imperfectionem. De ratione autem subsistentis secundum se non est informare, quia non constituit ut pars unum totum in natura, sed supponit naturam constitutam et earn tantum terminat. Unde cum e\ srm essentiali conceptu nullam involvat imperfectionem, potest suppleri a Deo.

Inst. 1» De ratione eubsistentue creata)

est quod dimanet a subsistente : atqui subsistentia increata potest supplere munus ejus terminandi sine tali imperfectione : ergo similiter visio increata potest supplere munia visionis creatæ sine ejus imperfectionibus.

//. />. *maj.* De ratione subsistentis creatæ, qua subsistentis, est dimanare, *N.* ut sic enim est tantum de ratione ipsius terminare naturam et reddere eam ulteriori supposito incommunicabilem : de ratione subsistenti creatæ, qua creatæ, est dimanare, *C. maj.*

Subsumes. Atqui similiter non est de ratione intellectionis ut sic esse ab intrinseco et informare, sed tantum quatenus creatæ : ergo stat paritas. *Probat subsumptum.* Intellectio in Deo neque egreditur ab intrinseco, neque ipsum informat : ergo.

B. N. subsumptum, ad probat. N. primam partem, seu D. Intellectio in Deo non egreditur ab intrinseco formaliter, *C.* ipsi identificatur cum illo; virtualiter, *N.* est enim vere ab intrinseco, *z/d secundam probationem similiter D.* Non informat formaliter, *C.* eminenter, *N.* Est enim identificata cum Deo; ubi autem est summa identificatio, vacant processio formalis et informatio. At respectu naturæ extraneæ quacum identificari non potest, si illi communicari debeat, necesse est quod illi communicetur juxta naturam vitalis operantis, scilicet per egressionem ab intrinseco et per informationem.

Bepones. Intellectio, secundum *D. Th.* non petit essentialiter esse ab intrinseco per formalem aut virtualem egressionem, neque informare in esse naturæ : ergo. *Prob. ant.* ex verbis *S. Doct. i p. q. 54, a. 5. Intelligere, inquit, importat habitudinem intelligentis ad rem intellectam in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro.* Ergo.

B. N. ant. Ad probat, ex S. Th. dico sensum ejus planum esse quod, comparisonem factam intelligentis ad rem intellectam, nulla sit ratio originis, sed tantum informatio intelligibilis, quod admittimus; non autem dicit quod, comparisonem factam intellectionis ad intelligentem, nulla sit ratio originis.

Obj. a. Intellectus creatus aeternari potest, uno de facto actu in actu inerrato in

ratione speciei intelligibilis, ut diximus alibi : ergo pariter actuari potest per eundem in ratione intellectionis.

B. N. conseq. Disparitas est quod species intelligibilis non potest ex natura sua neque esse ab intrinseco, neque informare, aut constituere per modum partis incompletæ aliquod totum inesse naturæ, ut intellectio; sed tantum repræsentare intelligibiliter objectum intellectui et ipsum determinare ad eliciendum actum, in quo nulla est imperfectio aut informatio entitativa. Ista enim species cum nihil aliud sit quam ipsum objectum repræsentative seu in esse intelligibili, non est actualitas accidentaliter potenti, sed res ei intrinseca, ad cuius esse intelligibile trahitur intellectus.

Inst. Species intelligibilis dat speciem actui seu agenti, non secus ac operatio : ergo.

B. D. ant. Dat speciem actui seu agenti objective determinando seu terminando. *C. ant.* entitative informando, *N. ant.* Cum enim species, ut dictum est, sit ipsum objectum in esse intelligibili, objectum autem sit terminus extrinsecus juxta cuius speciem determinatur specificatio actus, ideo illa actus seu informatio objectiva quam imprimit in potentia, se habet ut forma determinans, id est trahens ad communicationem alterius rei in esse intelligibili ipsam potentiam et cognitionem, non autem ut infirmans per modum partis.

Bepones. De ratione speciei est quod inhæreat et informet, cum sit species accidentaliter : ergo.

B. De ratione speciei est, etc., entitative considerat, seu quatenus est accidens, *C.* considerat in esse intelligibili et repræsentative, seu quatenus est species, *V.* Et sic enim habet tantum esse imago et repræsentatio objecti, adeoque tantum terminare et determinare, seu objective et in esse intelligibili informare intellectum.

B. replicabis. De ratione speciei intelligibilis etiam ut species, est quod informet potentiam unum constituendo cum ipsa : ergo. *Prob. ant.* Species intelligibilis fecundat intellectum et se habet ut copricipium illius influxus in unum actum : ergo.

B. N. ant. ad probat. D. ant. Species se habet ut copricipium setenens ex pario objecti, *C.* se tenens ex parte subjecti seu

potentia, AT. Licet enim species ut accidens inhxreat subjecto, ut dictum est, ipsa tamen ut species cum sit ipsum objectum repraesentatum, non inhaeret intellectui nec entitative informat illum, est enim quid ipsi intrinsecum; sed tantum determinat intellectum ad talem actum, se illi communicando non ut pariem, sed ut totum in esse intelligibili seu representative, ita ut non fiat unum entitative cum intellectu, sed e contra intellectus dicatur fieri res intellecta in esse intelligibili. Operatio autem se tenet ex parte subjecti ut actus secundus ejus, adeoque informans illud et constituens entitative operans.

Urgebis ex dictis et solutione data. Operatio est actus secundus adeoque ultimus potentia! : ergo informat lanium terminando et non entitative ut pars, sicut patet v. g. in existentia, quæ cum sit terminus ultimus in essendo, informat tantum terminando : ergo.

//. A. consequ. ct paritatem. Disparitas est quod existentia supponat naturam constitutam, et eam ut pars non constituat; est enim ultimus actus quo res jam formata ponitur de facto extra causas, operatio autem non supponit potentiam in actu constitutam et formatam, sed ut perfectio accidentalis ipsam format et constituit operantem actu.

Obj. ultimo. In sententia rhomistarum Deus supplet verbum seu speciem expressam in beatis : atqui verbum seu species expressa est terminus vitalis : ergo poterit Deus similiter supplere operationem vitalem.

Il. D. maj. Deus supplet verbum seu speciem expressam quoad processionem, originem et dictionem, *N.* quoad repræsentationem per modum termini repræsentantis in esse intellecto, *C.* Cum enim Deus supplet verbum seu speciem expressam, non facit quod verbum sit originatum vitaliter a nostro intellectu, hoc enim suppleri non potest, nec hoc requiritur sicut requireretur quod laceret ut actio a me vitaliter procederet, ut diceret operari per illam, ut probatum est; sed facit tantum quod essentia sua loco verbi repræsentanti per modum termini seipsam Unde ad *min.* *P.* Verbum est terminus vitalis respectu illius a quo procedit, (*' mm* respectu illius em communicatur præcise, Ar. Aec hoc

requiritur ad intellectionem, sed «ulici; quod in se vitalis existons "elsi aliunde, communicetur ei, et suppleat repræsentationem termini vitalis, non processionem.

§11. — *Diae posteriores sententia: impugnatur et vera asseritur.*

Supposito quod beatitudo hominis formalis sita sit in operatione ab ipso elicitæ, ut probatum est, controvertitur nunc quis ista operatio, an intellectus, an voluntatis, an ulriusque simul.—Hic q. 5. a.

o Cerium namque est non esse operationem partis sensitivæ, eum purus spiritus (pialis est Deus sit extra objectum illius, ut patet ex his quæ diximus in 1 p. dum probavimus Deum non posse videri oculo corporeo quantumvis elevato et glorificato.

Ante resolutionem, observandum est beatitudinem posse considerari dupliciter, quantum ad statum et quantum ad essentiam. Quantum ad statum, complectitur omnia quæ hominem efficiunt plene beatum quoad animam et corpus omnesque ejus potentias; et sic importat amorem, visionem, fruitionem, gaudium, perpetuitatem, impeccabilitatem, gloriam corporis etc. definilurque a Boetio, *status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Quantum ad essentiam, importat tantum id quod inter hæc omnia primum concipitur, quod summum bonum seu beatitudo objectiva acquiritur, et est Radix unde cœlera assignata prollunt : sic homo quoad statum spectatus dicit non solum rationalitatem, sed omnes proprietates a rationalitate manantes, risibilitatem, facultatem admirandi, loquendi, certam membrorum quantitatem, colorem, proportionem, etc. quoad essentiam vero præcise et metaphysice consideratus, dicit solam rationalitatem, ut quod in eo primum concipitur tamquam radix et causa exterorum. Quæsioliæ igitur est metaphysica de ipsa beatitudine quoad quidditatem et essentiam. Et semper præ oculis habendum est essentiam beatitudinis formalis nihil aliud esse (quam assecutionem beatitudinis objectivæ, quia est id quod objectum beatificans unitur ulsccto beatificanti : et ideo illa actio constituit essentiam beatitudinis formalis quæ est formaliter assecutiva ultimi finis; quæ vero concomitante! vel consequenter se habent

ad illam, sunt ejus proprietates et ornatus, atque ad ejus statum pertinent.

Dico 1° Beatitudo formalis non consistit essentialiter in pluribus actibus, scilicet intellectus et voluntatis.

*Probat*ur, Beatitudo formalis est essentialiter prima assecutio ultimi finis : atqui id uni tantum operationi competere potest : ergo. *Prob. min.* Plures operationes diversarum potentiarum, scilicet intellectus et voluntatis, non possunt æque simul procedere a suis potentiis, sed in eis necessario intervenit ordo prioritatis et posterioritatis; actus enim voluntatis subordinatur actui intellectus et illum supponit, cum nihil sit volitum quin præcognitum : ergo non possunt isti duo actus esse æque simul assecutivi ultimi finis, sed unus prius altero, nempe actus intellectus, qui prior est et potior actu voluntatis.

Si dicas quod utraque operatio concurrat partialiter ad assecutionem finis, ita ut ex utraque integretur una totalis prima assecutio.

Sed contra. Vel illa partialitas se tenet ex parte rei possessæ quæ unico actu considerari non potest, sed pars per unum et pars per alterum ; vel ex parte operationum quæ divisione non sufficiunt reddere rem illam possessam et consecutam. Primum illic non potest, quia res possessa est Deus indivisibilis et imparibilis. Et bine secundum etiam dici non potest, quia res indivisibilis per unam operationem quovis modo attacta et possessa, tota attingitur et possidetur quoad substantiam, ita ut si duplex operatio concurrat ad ejus assecutionem, necessario una erit tantum ut præparatio, altera ut consecutio formalis, vel una ut consecutio formalis, et altera ut novus modus consequendi et possidendi, quod non impedit quin prius vere et substantialiter possideatur. Sicut v. g. dum manibus crumenam teneo, vere et substantialiter illam possideo ; quod autem illam et dentibus et pedibus possim tenere, non facit novam essentialem vel substantialem possessionem, sed tantum novum modum possidendi. Sic igitur dum actu mentis Deum possideo et assequor, vere essentialiter substantialiter illum totum assequor possideo; et dato quod cum etiam actu voluntatis possim assequi, non addit ad essentialem conceptum assecutionis,

sed tantum novum modum assequendi. Insuper, quod difficultatem præcedentem dirimit, probabimus conclusione sequenti, actum voluntatis non esse assecutivum.

Confirmatur conclusio. Cum beatitudo objectiva sit objectum perfectissimum, beatitudo formalis illius assecutiva debet esse operatio perfectissima : atqui non possunt esse duæ operationes perfectissimæ assecutivæ objecti beatifici ; ergo. *Prob. min.* Vel enim illae operationes distinguuntur specie, et sic non erunt ejusdem perfectionis, sed una perfectior altera; vel numero tantum, et sic una est superflua ad assecutionem : cum enim sint ejusdem perfectionis et virtutis, una non plus conducit ad assecutionem, quam altera.

Hic q. 3. a. 4 et 8. 3. contra Gent. c. 26 in 4 cl. 49. q. 1. a. 1. q. 2. quodl. 8. a. 19, et alibi. — *Dico* 2°. Beatitudo formalis non consistit essentialiter in actu voluntatis.

Hic a. q. cit. et 5. c. Gent. cit.— *Probat*ur. Beatitudo formalis est essentialiter consecutio summi boni : atqui nullus actus voluntatis est consecutio summi boni : ergo. *Prob. min.* 1° Actus voluntatis est vel desiderium, vel amor, vel fruitio et gaudium : atqui nullus ex his actibus est consecutivus ultimi finis, seu summi boni : non desiderium, quia desiderium est de bono absente et nondum possesso; non amor, tum quia amor abstrahit a praesentia et absentia, amamus enim bonum praesens et absens, tum quia amor viæ et patriæ sunt ejusdem speciei, amor autem viæ non est consecutivus ultimi finis; non fruitio seu gaudium, quia cum fruitio sit jucunda quies in bono possesso, non facit possessionem, sed eam sequitur : voluntas enim fruitur bono et delectatur de ipso ex eo quod sit praesens et illud possideat sive in re, sive in spe, sive in memoria, non autem e converso illum possidet quia eo fruitur et in eo delectatur; sic avarus non assequitur divitias quia illis fruitur sed e contra illis fruitur quia illas possidet.

*Probat*ur 2° *prima min.* Voluntas est Inclinatio in bonum : atqui inclinatio in bonum non est boni assecutiva, tum quia alias ut oblineretur bonum sufficeret illud velle, et hoc ipso quo avarus vellet divitias, illas haberet; tum quia conatus voluntatis in bonum est per se affectivus tantum quatenus bonum terminat ejus affectum ; est

autem effectivus et possessivus per aliquid aliud, ita ut, si sit bonum sensibile, possideatur per senium, v. g. sonus per auditum, color per visum, sapor per gustum; si sit bonum naturale, per unionem naturalem, puta per contactum aut indistantiam localem, ut lapis in centro; si sit bonum intelligibile, per intellectum, sicut doctus dicitur possidere sapientiam intellectu. Ergo.

Prob. 5° eadem prima min. Omnis actus voluntatis præsupponit actum intellectus, nihil enim volitum quin præcognitum, ut jam sæpe dictum est: ergo omnis actus voluntatis supponit suum objectum præsens et assecutum per cognitionem: ergo non est assecutivus. Hæc conclusio magis adhuc confirmabitur ex sequenti. Unde

Dico S°. Beatitudo formalis hominis consistit essentialiter in actu intellectus, clara scilicet Dei visione.

Ilæ conclusio sequitur ex præcedentibus. Si enim beatitudo formalis sit essentialiter operatio partis intellectivæ, et non sit operatio voluntatis: ergo intellectus. Sed et insuper,

Probatur 1° ex S. Scripturis. Joan. 17: *Dax est vita æterna ut cognoscant te Deum verum.* Ibid. cap. 14: *Ostende nobis Patrem et suflicit nobis.* Psal. 16: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Maith. 15: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* 1 Joan. 5: *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Et alibi.

Probatur 2° ex Patribus. S. Iren. lib. 4, con. Haeres, c. 57, de vita æterna dicit: *Qua unicuique evenit ex eo quod videt Deum... percipiunt ergo vitam qui vident Deum.* S. Cyrill. Alexand. lib. 5, cont. Jul. *Dominum felicitas est habere summam contemplationem.* S. Aug. lib. 85 Quaestionum, q. 55: *Aemo beatam vitam novit et miser est, quoniam si amanda est, sicuti est; hoc est eam nosse, quod habere. Qua cum ita sint, quid est aliud beate vivere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere?... Omnium enim rerum præstantis imum est, quod æternum est: et propterea id habere non possumus, nisi ea re qua præstantiores sumus, id est mente: quidquid autem mente habetur, noscendo habetur: nullumque*

bonum perfecte noscitur quod non perfecis amatur. Hic S. Aug. distinguit inter intellectum et voluntatem; inter cognoscere et amare: ad intellectum refert consequi, dum dicit: *Hoc est nosse, quod habere; et, quod beate vivere sit (Btternum aliquid cognoscendo habere):* ad voluntatem autem refert amare quod noscendo habetur et possidetur. Ergo, juxta S. Aug. Deus non voluntate sed intellectu acquiritur et possidetur; sicque beatitudo formalis consistit essentialiter in actu intellectus, non voluntatis.

Scio adversarios respondere S. Scripturam et SS. Patres non attingere hanc questionem in metaphysicam de quidditate beatitudinis, sed loqui de beatitudine quoad perfectionem et statum prout communiter apprehenditur tanquam quid plene satiativum omnium potentiarum; ideoque eam indifferenter reponere modo in actu voluntatis, modo in actu intellectus, modo in utroque, quia uterque concurrat ad eam perfectionem et statum; quid si autem in ea essentiale, relinquere disputationi theologorum. Et quantum ad S. Aug. qui videtur magis urgere, specialiter respondent, id quod dixit q. 55 laudata, retractasse lib. 1 Retract, cap. 26, ubi dicit: *illud quod dixi id esse amandum, quod nihil est aliud habere quam nosse, non satis approbo. Neque enim Deum non habebant, quibus dictum est: Nescitis quia templum Dei estis vos, cum spiritus Dei habitet in vobis? Nec tamen eum noverant, vel non sicut noscendus est noverant.*

Sed contra. Aon negamus S. Scripturam et Patres quandoque loqui de beatitudine quoad statum, et hanc ipsam solutionem nos adhibemus contra ea quæ adversarii nobis objiciunt ex S. Scriptura et Patribus; sed ultra quod locis a nobis citatis videantur assignare quod præcipuum est et essentiale in beatitudine, saltem negari non potest quin inter actus quos recensent pertinentes ad beatitudinem, etiam explicent illum in quo essentialiter consistit: alioquin diminute admodum procederent, nec nos sufficienter instruerent, cum, cognito beatitudinis objecto quod nobis promittitur, nostrum referat nosse id per quod possumus illud consequi, maxime cum possit errari circa illius consecutionem, sicut circa ipsum objectum consequendum.

Et sane minim foret S. Scripturam et Patres nobis descripsisse accurate modos el actus accidentales beatitudinis formalis, el essentialem omisisse. Hoc ergo supposito Unquam certo, expendamus modo quos actus S. Scriptura et Patres assignant pertinentes ad beatitudinem formalem.

Quantum ad S. Scripturam, assignat ex parte intellectus visionem, ex parte voluntatis fruitionem et gaudium, nullibi et nusquam amorem amicitiae : et hoc jam palmare est adversus Seolum ; is namque negat, et bene, fruitionem seu gaudium esse beatitudinem essentialem ; quia, inquit, et vere, fruitio seu gaudium supponit objectum praesens et consecutum. Ergo. Scolus, qui ponit beatitudinem essentialem in amore amicitiae, non habet fundamentum in S. Scriptura, imo cogitur juxta illam fateri reponendam esse in visione : sic enim arguo ex principio posito : Beatitudo formalis essentialiter consistit in aliquo actu ex bis quos S. Scriptura enumerat pertinentes ad beatitudinem, et enumerat duntaxat ex parte intellectus visionem, ex parte voluntatis fruitionem et gaudium, seu delectationem, non amorem amicitiae : atqui, fatente Scoto, non consistit in fruitione et gaudio : ergo in visione.

Sed quidam Patres meminerunt amoris : esto ; neque illi, neque S. Scriptura ullum actum voluntatis, sive dicas amorem, sive fruitionem et gaudium, assignarunt ut formalem et essentialem assecutionem finis ultimi ; quia amor, fruitio, gaudium, sunt quid commune felicitati ut sic ; felicitas enim, hoc ipso quo felicitas est, implet voluntatem, causat amorem et gaudium, idque neminem latet aut latuit unquam : unde explicare beatitudinem per amorem, fruitionem et gaudium, non est explicare propriam et specialem rationem hujus rei in qua ponenda est assecutio summi boni, sed solum generalem conditionem felicitatis ut sic. quod si saturatur a voluntatis, amoris et gaudii, quod nemo unquam negavit. Ilerisimnm est ergo Deo (si si ultimus finis) esse finiendum et gaudendum, sed difficultas ed quomodo si assequibilis ut de eo si fruitio et gaudium, idque potest esse occasio erroris apud negantes Deum esse beatitudinem nostram, qui modum assequibitalis ejus non satis attingunt. Dicere autem quod ipsa fruitio si assecutio, est rem

magis involvere et difficiliorem reddere ; cum philosophi communiter doceant fruitionem supponere consecutum objectum. Ergo. S. Scriptura et Patres recensentes inter actus pertinentes ad beatitudinem formalem actum intellectus, seu claram Dei visionem, ipsam assignant ut essentialem consecutionem Dei, consequenter ut beatitudinem formalem.

Ad S. Aug. R. ipsum duntaxat retractasse quod dixerat nimis generaliter, quod *Deum habere esi* noMe, quia hoc verificari non potest de notitia Dei in hac vita, siquidem justi viatores habeant Deum et tamen non noscunt ut noscendus est, scilicet in se ; et ideo haec propositio, ut nimis generalis, indigebat explicatione : at non retractavit quod dixerat loquendo de notitia habenda in altera vita, quod *beate vivere nihil aliud est quam Deum cognoscendo habere, et quod non possumus habere ipsum nisi mente.*

Probatur 5° ratione ex eodem semper principio petito. Beatitudo formalis est essentialiter prima assecutio summi boni : atqui haec fit per actum intellectus et non voluntatis : ergo. *Probat, minor.* 1 Summum bonum est bonum intelligibile . atqui bonum intelligibile acquiritur non appetendo sed intelligendo, sicut sensibile sentiendo : ergo. *Prob. min.* Sic natura intellectiva se habet ad bonum intelligibile sicut natura sensitiva ad bonum sensibile . atqui natura sensitiva non assequitur nec possidet bonum sensibile per appetitum sed per sensum, ut sonum per auditum, saporem per gustum, etc. ergo natura intellectiva non assequitur bonum intelligibile per voluntatem sed per intellectum. *Probatur 2° prima min.* ex discrimine quod est inter intellectum et voluntatem. Intellectus versatur circa suum objectum illud apprehendendo et attrahendo ad se, sicque faciendo illud sibi praesens, effective vel per species, vel immediate in se si sine speciebus cognoscatur, ut Deus : voluntas e contra fertur in objectum extra se, et est tantum inclinatio et ponderatio in illud, juxta dictum S. Aug. *Amor meus, pondus meum , eo feror quocumque feror* : ergo voluntatis est res quaerere et in eis inventis quiescere, intellectus autem res apprehendere, acquirere et possidere ; idque experientia constat. Quantumvis enim conetur

voluntas, nunquam per se consequitur bonum intelligibile, sed quandiu non cognoscitur, dicitur absens et voluntas inquieta manet : ubi autem mente percipitur, motus voluntatis quiescit.

Hic q. 26. a. 2. et 5. contr. Gent. cit. — *Probat* 6°. Beatitudo formalis scilicet sit ultima hominis perfectio et summi boni consecutio, debet esse actus praestantissimae potentiae : atqui intellectus est potentia praestantior et nobilior voluntate, tum quia respicit objectum abstractius et immaterialius quam voluntas, tum quia est propinquior ipsi animae (piam voluntas, cum huius sit radix : ergo. Sed de hac ratione consule physicam Thomisticam.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1». S. Scriptura et Patres modo visioni, modo fruitioni, modo utrique rationem beatitudinis tribuunt: visioni, patet ex dictis ultima conclusione; fruitioni, Psal. 55 : *Inebriabuntur ab ubertate donus fuæ, et torrente voluptatis potabis eos*; Matth. 25 : *Intra in gaudium Domini tui*; Ioan 16 : *Gaudebit cor vestrum et gaudium vestrum nemo tollet a vobis, etc.* Ultrique Psal. 16 : *Satiabor cum apparuerit gloria tua*, — S. Aug. lib. 1, de Moribus Eccl. c. 5 : *Ileatus quantum existimo, neque ille dici potest qui non habet quod amat, nec qui non amat quod habet*; S. Iren. l. 4, c. 57 : *Participatio Dei est, videre Deum et frui benignitate ejus.*

Iis addit magnum pondus Benedictus XII, Extravag. *Benedictus Deus*, ubi definit *animas justorum visione et fruitione Dei vire esse beatas*. Eliam manifeste et valde favet Concil. Viennense in Clementina *Dudum*, ubi dicitur *beatitudinem consistere in visione et fruitione Hone*, Ita Platellius. Potuisset addere Calcebisini Romanum, parte 2, ad illa verba Symboli, *Fitam aeternam*, ubi ait : *Solida beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo posita est, ut eum videamus ejusque pulchritudine perimamur, qui est omnium bonitatis ac perfectionis fons et principium.*

It. hæc omnia triplici solutione excipi. 1° S. Scriptura. SS. Patres, Concilia, Pontifices, etc. locis citatis, referunt operatio-

nes quæ reipsa reperiuntur in beatitudine, non autem explicant quæ in illis sit essentialis et asseutiva ultimi finis ; seu quod idem est, loquuntur de beatitudine non quidditative «i metaphysice sumpta, aed secundum statum et consummatam perfectionem ad quam certum est concurrere actus intellectus et voluntatis. 2° Vel intelligunt beatitudinem formalem esse fruitionem et gaudium, non formaliter, sed radicaliter, quia ex visione Dei quæ est beatitudo essentialis nascitur fruitio et gaudium. 5° Alii sumunt fruitionem non pro gaudio et delectatione consequente possessionem, sed pro ipsa possessione rei amplexu, ut salis communiter sumitur, juxta illud S. Aug. lib. 1, de Moribus Eccles. c. 4. *Quid est aliud frui quam participare habere quod diligis?* Unde te movere non debet quod Catéchisus Romanus dicat beatitudinem essentialem consistere in visione Dei et fruitione ejus pulchritudinis; vel enim intelligit fruitionem non formaliter, sed radicaliter sumptam, vel sumptam pro ipsa possessione; vel per essentialem non intelligit quidditatem beatitudinis metaphysice consideratam, sed integram ejus substantiam ad quam pertinet fruitio, quasi dixisset substantialem.

Inst. S. Th. q. seq. a 5 ad 5, dicit quod dilectio charitatis sit essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi : ergo.

B. S. Th. loqui de beatitudine perfecta et consummata, seu quoad statum ad quem essentialiter requiritur dilectio Dei non proximi; unde, inquit S. Doctor, *si esset una sola anima fruens Deo, beata esset, non habens proximum quem diligeret.*

Obj. 2°. Beatitudo formalis est summum bonum summaque perfectio : atqui plures operationes sunt meliores quam una : ergo.

It. 1). *maj.* Beatitudo formalis est summum bonum ut quod et entitative, *N.* sic enim est ipse Deus; est summum bonum ut participatio. hoc est, consecutio summi boni, (*C.* Ille enim fit per unam operationem intellectus, ut probatum est. Vel aliter, *D. maj.* Beatitudo formalis est summum bonum perse formaliter, *N.* id enim perlinet ad statum beatitudinis, non ad ejus essentiam; est summum bonum radicaliter, *C.* In consecutione enim Dei per cla-

ram ejus visionem continentur tanquam in radice omnes perfectiones quæ concurrunt ad consummationem et statum beatitudinis.

Ans. 1°. Beatitudo (omnis) debet implere omnia justa desideria beati : atqui unica operatio non implet, desiderat enim ulterius alias operationes, ut amare Deum clare visum, etc. ergo.

Il. D. maj. ut ante. Beatitudo formalis debet implere omnia justa desideria beati formaliter vel radicaliter, *C. maj.* formaliter, *N. maj.* Alias sequeretur quod ad beatitudinem essentialem requireretur glorificatio corporis cum illam etiam desideret beatus. *Unde distincta min. ad sensum maj. N. conseq.* Sufficit ergo ad beatitudinem essentialem quod consequatur summum bonum, et quod vi hujus consecutionis contineat radicaliter omnes alias perfectiones ad statum beatitudinis pertinentes, sicut essentia hominis non debet formaliter continere et dare omni? quæ pertinent ad hominem, sed radicaliter tantum ea præcontinere; essentia enim est id quod primum in re concipitur ut fons et radix cælerorum.

Inst. 2° cum perfectore Tournely. Visio, amor fructivus quo summo bono tanquam præsentī voluntas adhæret, et gaudium quod est sensus intimus mentis creatæ quo sibi ita conscia est se bene esse ut nihil ultra expetat; hæc, inquam, tria ingrediuntur primario et essentialiter ideam beatitudinis formalis : ergo in eis consistit.

A. D. ant. Hæc tria ingrediuntur primario et essentialiter ideam beatitudinis formalis consummata; et quoad statum, *C. ant.* ideam beatitudinis melaplivice et quoad essentiam sumptam, *A'. ant. Solu io palet* ex jam dictis.

Inst. 5° cum eodem. Supponamus aliquem ex sanctis, sanctum v. g. Petrum. Deum possidere in eo gradu in quo eum de facto possidet, ita tamen ut sciret sibi enitendum esse ut ad ulteriorem gradum ascendat, nisi Deo displicere velit : hac facta hypothesi, quæ ex natura rei non est impossibilis, *m'c argumentor* : Sanctus ille vitaliter posideret Deum ut nunc possidet : atqui laimmes et beatus essentialiter, *U' uuuu. jtiisqiH -entire ptttc-l* attendendo; ideo autem non esset beatus, quia anima ejus non ila quiesceret iu po»-

sessione Dei ut nihil amplius haberet sibi expetendum : ergo.

R. Data et non concessa hac hypothesi ut possibili, *V. min.* Esset enim iste sanctus in hac hypothesi essentialiter beatus, ejusque mens non minus quiesceret circa hunc altiorum gradum oblinendum, quam circa impeccabilitatem suam, inamissibilitatem statum beatitudinis et corporis sui futuram glorificationem, quia certo sciret, vi possessionis Dei ut summi boni, desiderium istius gradus allions esse implendum, sicut alia sua desideria.

Omissi hypothesi, quia non constat esse possibilem : nam possessio Dei in patria juxta mensuram meritorum finis est terminus et ultimus (in finis hominis : iu hac hypothesi foret adhuc terminus et ultimus finis hominis ut supponitur, et non foret, quia ulterius deberet progredi, quod implicat.

Inst. 4° cum eodem. Formalis miseria non consistit solum in mali possessione, si ita loqui fas est, imo nec in dolore; sed insuper requiritur tristitia ex mali possessione orta : unde martyres qui superabundabant gaudio in omni tribulatione, non erant vere miseri : ergo a contrario formaliter beati non sunt qui de bono possesso non gaudent.

/>. /). *ant.* Formalis miseria complete sumpta et quoad statum non consistit solum in mali possessione. *C. ant.* metaplivice sumpta et quoad essentiam, *.V. ant.* Quoad id quod additur de sanctis, verum est ipso non fuisse vere miseros in suis tribulationibus, quia tribulationes hujus mundi non sunt verum malum nec vere miseria sed sola damnatio ex qua non a se sequi tristitia, quæ non miraculose impeditur, non obstat quin damnatus sit vere misere essentialiter, licet non consummate.

inst. 6°, *U' i* unum fructivum *eu gaudium non censeo de beatitudine beatitudinis, sed tantum ejus propter istam. possidet et quis alicuius potest esse Dei abolutus esse beatus secundum amore Dei, Deus independentem concurrat ad hunc animum; possunt enim de potentia Dei absolute proprietates separari a beatitudine in calor ab igne : atqui falsum et absurdum videtur consequens : ergo.

/c / . indam nega' do *sequelam*, v. ad *pruba imiem* dicunt <p>d quamvis visio Dei, ul visio præcise, possit divinius <c-

parari ab amore, quia sic tantum facit hominem videntem Deum ; non tamen visio ut beatitudo est, quia sic essentialiter importat amorem fruitivum, non ut partem essentialiter, sed ut terminum essentialiter connotatum.

Alii simpliciter concedunt amorem posse divinitus separari a visione beatifica : sed utrum tunc videns Deum deberet dici beatus, dissentiunt. Quidam opinantur dicendum fore beatum simpliciter et essentialiter, non perfecte et consummate, quia careret perfectione sibi debita ; et si inferas ex hac parte fore miserum, respondent non repugnare aliquem esse simpliciter felicem, et secundum quid miserum. Alii putant hunc non dicendum fore simpliciter beatum, quamvis habeat id quod essentialiter est beatitudo : quia hæc vox *beatitudo* non est imposita ad significandam solam essentiam beatitudinis, sed ad significandam illam ut allectam suis proprietatibus connaturalibus, quia ex vi et impositione sua videtur significare bonum completum appetitus satiativum. Neque est novum, inquiunt, quod alicujus rei essentia subjecto insit et tamen illud non denominet ; id autem accidit quando ad denominationem requiritur aliquid aliud prater essentiam, puta quod insit secundum notabilem sui aut subjecti partem, vel aliquid simile : unde aqua, licet essentiam caloris habeat quando ipsi inest unus aut alter gradus caloris, non tamen denominatur calida quandiu manent illi gradus remissi. Similiter hoc vocabulum, *perfectum*, non semper denominat suum subjectum simpliciter tale, quamvis illi adsint quæ ad perfectionem essentialem requiruntur ; non enim puer aut cæcus vocari solet homo perfectus, licet perfectionem essentialem hominis habeat. Ita doctissimus Sylvius, qui videtur propendere in hanc sententiam quam haurit ex Curiel, Tannero, Estio et aliis. Cæterum nihil habent melius quod respondeant qui nobis hæc objiciunt. Etenim si secundum nos amor fruitivus sit tantum proprietas beatitudinis, et ideo ab ea separabilis, secundum illos et alios, satietas, pax, delectatio, securitas, perpetuitas, impeccabilitas, etc. sunt proprietates beatitudinis, et consequenter, juxta argumentum, ab ea separabiles : quæ ru igitur utrum qui videret et amaret

Deum esset beatus si divinitus impediretur resultantia istarum proprietatum ? Quæ dabunt responsionem, nos ipsis eam reddemus.

Hicq. 28. a. 1.0. — *Inst.* 6°. Beatitudo formalis consistit in perfectissima unione cum Deo : atqui perfectior est illa unio quæ fit per actus intellectus et voluntatis, quam quæ fit per actum solius intellectus : ergo.

/|. *D. maj.* Beatitudo formalis consistit in perfectissima unione effectiva cum Deo, *C. maj.* affectiva, *N. maj.* Verum quia istud argumentum militat etiam contra secundam et tertiam conclusionem, accuratius discutietur infra.

Solvuntur objectiones contra secundam et tertiam conclusionem.

Obj. 1° auctoritate Patrum (de S. Scripturis enim jam dictum est). S. Aug. serm. S3, de Tempore, charitatem commendans : *Hæc, impiit, præmium summum esi sanctorum in cado, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei* ; 10 Confess, c. 21 : *Omnes ipsum gaudium vitam æternam vocant* ; e\ cap. 12 : *Hæc sola est vita æterna gaudet re ad te et de te*. S. Ansel. 1.2 : *Cur Deus homo, ait, creaturam rationalem a Deo faciam esse justam ut fruendo beata sit*. S. Chrysosl. horn. 4G. in Matth. *Voluntas est quæ remuneratur in bono*. Ergo.

/». triplici solutione jam data ad primam objectionem præcedentem : 1° SS. Patres locis laudatis non loqui de beatitudine metaphysice considerata et quoad essentiam precise, sed de beatitudine perfecta et consummata, seu quoad statum ; 2° beatitudinem essentialem, quæ est visio Dei, posse dici fruitionem, gaudium, delectationem, non formaliter sed causaliter et radicaliter, quia ex visione consecutiva summi boni nascuntur amor fruitivus, gaudium et delectatio ; 5° fruitionem non raro sumi pro ipsa possessione : et aliquo ex his sensibus optime intelliguntur testimonia Patrum laudata. Sic juxta S. Aug. charitas est summum premium sanctorum, vel quia consummat et complet beatitudinem essentialem, vel quia continetur radicaliter in visione quæ est formaliter essentialiter summum premium. *Nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei* ;

quia amor est id quo consummatur et decoratur bealiludo, non tamen id quo ejus essentia coiisisuî ; vel intellige de perlecto Dei amore, non formaliter, sed causaliter, id esi de clara Dei visione, unde Huit perfectus amor ; et sic de cæteris. Hanc autem esse mentem S. Aug. palet non solum ex dictis in secunda probatione terti® conclusionis, sed ex ipso serm. 55 in objectione laudato , ubi reddens rationem cur sancti nihil dulcius habent perfecto amore Dei, ait: *Quem quiapræscntem vident, suavius diligunt, dulcius fruuntur ipso bono*. Non ergo ipsa dilectio apud S. Aug. est id quo primo et essentialiter lit adeptio beatitudinis, sed id quod ex tali adeptione consequitur. Similiter explicandi sunt alii Patres laudati.

Obj. 2°. Beatitudo formalis essentialiter consistit in perfectissima unione et consecutione Dei ut est ultimus finis : atqui hujusmodi consecutio fit per amorem et perfectius quam per intellectum : ergo. *Prob. min.* ex SS. Aug. et Th. S. Augustinus 8, de Trinit. c. 10. dicit quod *amor est junctura quadam duo aliqua copulans, vel copulare appetens* ; in Expositione Epist. Juan, tract. 2 : *Si terram diligis, terras; si Deum diligis; quid dicam ? Deus eris; el 4 Confessionum, c. 6 : Dene quidam dixit suo amico. Dimidium animæ mew. S. Th. infra q. 28, a. 1, probat quod proprius effectus amoris est unire amantem cum amato, ex divo Dionysio, c.4, de Divin, nomin. ubi dicit quod *amor est virtus unitiva; et ad 5 concludit quod amor est magis unitivus quam cognitio, quia cognitio unit secundum similitudinem intentionalein, amor vero ad ipsam rem refertur*; et in 4 d. 49, q. 1, a. 1. q. 2 ad 5, *quod per affectum homo perfectius jungitur Deo quam per intellectum* ; et liic. q. 4, a. 5 ad 2. dicit quod *ad voluntatem pertinet comprehensio et delectatio*.*

Desponderi posset 1°, dato amorem esse per se consecutivum, non esse tamen consecutis um primario, sed supponere objectum jam consecutum per intellectum ; amare enim Deum clare visum, supponit illum consecutum per visionem, consequentem oHesse bealiludinem essentialem, quæ est pruna assecutio ultimi finis, id quem estera sequuntur, sed addere tantum novum modum assequendi et perlinere ad

consumma ionem et perfectionem -eu statum beatitudinis. At veritas est quod amor nonsil perse formaliter asseciiliviis. unde

B. D. rnin. Assecutio ultimi nuis fit per amorem per se immediate, *N'*. mediate per intellectum, *C.* Amor itaque seu voluntas per amorem tendit, ponderat in bonum , quaerit illud dum est absens, movelqne potentias ad illius assecutionem et in assecuto quiescit; per se tamen illud non assequitur, sed secundum affectum tantum illi unitur et per alias potentias assequitur, quod generaliter verum est in omni appetitu tam innato quam elicitio. Sic lapis appetit centrum. non tamen per appetitum illud lor-maliter assequitur, sed per contactum; sic appetitus sensitivus concupiscit bonum sensibile, non tamen illud per se formaliter assequitur, sed per sensus, puta per tactum, visum , auditum. Ergo pariter appetitus rationalis amat bonum intelligibile. at non per se ipsum immediate, sed per intellectum consequibile.

Neque aliquid amplius evincunt allatæ auctoritates SS. Aug. et Th. Quantum ad S. Aug. nulla videtur difficultas. Quantum ad S. Th. quam constanter teneat et quam invicte probet sententiam nostram, ex dictis manifestum relinquitur ; non ergo qu® ex ipso objiciuntur eum sensum referunt quem intendunt objicientes. Itaque ad primum, ex q. 28, a. 1, S. Doctor distinguit O. duplicem unionem, unam realem, alteram affectivam, et dicit quod amor causet efficienter unionem realem, audi, *quia movet ad desiderandum et quwrendum præsentiam amati quasi sibi convenientis*. Secundam unionem, scilicet affectivam, *facit formaliter, quia ipse amor est talis unio et nexus*; et hoc ipsum est quod dicimus. Quando ergo dicit ad 5, quod *amor est magis unitivus quam cognitio, quia cognitio perficitur per hoc quod cognitum unitur cognoscenti secundum suam similitudinem, sed amor facit quod ipsa res quiv amatur amanti aliquo modo uniatur*, loquitur de cognitione , quæ non est ipsa realis unio objecti amatiquam quæritainor, ut contingit quando objectum amatum est quid corporeum aut sensibile ('taliter acquisibile quam per cognitionem. Sic v. g. ex hoc quod avarus cognoscat divitias, non illa unione intellectuali per similitudinem auri, quiescit amor, sed aliam

aliter, quod In idem redit, *D. maj.* Beatitudo nostra formalis est assecutio Dei sub ratione boni et finis, ly importante rationem *sub qua* attingitur, *.V. maj.* ly *sub*, importante rationem *qua* attingitur, *C. maj. c(ad hunc sensum dishni ta minore, N. conseq.* Quamvis ergo intellectus non attingat Deum formaliter sub ratione boni et finis allicientis et finalisanlis, attingit tamen ipsam rationem boni et finis; distinguit enim inter verum et bonum: ergo attingit rationem boni. Item voluntas non fertur in bonum nisi prout ipsi proponitur ab intellectu; ergo intellectus attingit bonum et hoc sufficit ad formalem beatitudinem, ad eam enim non requiritur quod objectum beatificans et satians acquiratur et possideatur sub omni ratione, sed sufficit quod re ipsa habeatur. Sic v. g. avarus appetit divitias sub ratione boni, et tamen casu tactu assequitur, non sub ratione boni, sed sub ratione tangibilis; sic curiosus appetit videre pulchrum objectum sub ratione boni, et tamen illud visu assequitur non sub ratione boni, sed sub ratione colorati lucidi; sed quia uterque assequitur id quod bonum est aut reputat bonum, ejusmodi assecutio est appetitus satiativa et ejus felicitas in quantum esse potest.

Inst. 5°. Beatitudo formalis est id quod inter intrinseca est maxime volendum et amabile, sicut beatitudo objectiva est id quod inter extrinseca est maxime volendum. atqui actus voluntatis est: inter intrinseca maxime volendus; ergo. *Prob. min.* Voluntas plus appetit actum proprium quam actum intellectus; ergo.

ly. *f°.* *D. ultimum ant.* Voluntas plus appetit actum proprium in ratione conjuncti, *C. ant.* in ratione conjungentis, *.V. ant.* Sic v. g. voluntas plus appetit actum proprium simpliciter, ut est effectus sibi conjunctus, quam actum oculi aut pedis; attamen in ratione vivendi aut ambulandi plus appetit actum oculi aut pedis quam actum proprium. Ita in nostro casu.

A. 2°. *D. idem ant.* Voluntas plus appetit actum proprium quam actum intellectus, appetitu innato, *C. appetitu elicitu*, A. Quamvis enim appetitus innatus sit propter potentiam appetentem, appetitus tamen elicitus est propter ipsum suppositum, quia actiones sunt suppositorum; bonum autem suppositi est realiter conjungi ultimo

fini, quæ conjunctio fit per intellectum, *ut probatum est.*

Inces. Visio seu cognitio pecuniæ non est consecutio aut possessio? » v. pecuniæ: ergo visio Dei non est consecutio aut possessio Dei.

//. V. conseq. Disparitas est quod cum pecunia non videatur aut cognoscatur immediate in se, sed mediantibus speciebus, ejus visio seu cognitio non facit eam oculo vel intellectui immediate praesentem. Deus vero immediate in se sine speciebus cognoscitur ab intellectu beato, ut diximus in *i p.* unde illi immediate fit praesens et unitur.

Obj. 5. Beatitudo formalis consistit essentialiter in perfectissima operatione natura intellectualis, ut dictum est: atqui actus voluntatis est perfectior actu intellectus; ergo. *Prob. min.* Voluntas est potentia perfectior intellectu; ergo ejus actus est perfectior actu intellectus, *Prob. ant.* Illa potentia est perfectior cujus objectum est perfectius, virtus efficacior et proprietas praeferentior: atqui objectum voluntatis est perfectius quam objectum intellectus; illud enim dicit ordinem ad existentiam quæ est ultima rei perfectio, istud autem abstrahit ab existentia; voluntas movet intellectum in genere causæ efficientis, non intellectus voluntatem, et tandem libertas est proprietas voluntatis, non intellectus: ergo.

A. 1° *Dato* actum voluntatis esse operationem perfectissimam in ratione entis, non ideo esset beatitudo formalis, quia beatitudo formalis est operatio perfectissima in ratione consecutiva, amor autem seu actus voluntatis, non est consecutivus, *ut probatum est.* Sed et negamus actum voluntatis esse operationem perfectissimam etiam in ratione entis. Unde

A. 2° *N. min. ad probat. N. ant. ad probat. I). min. per singulas partes. Id primam, J).* Objectum voluntatis est perfectius in ratione entis, *trans at;* in ratione objecti, A. objectum enim intellectus est abstractum, universalius et immaterialius, perfectio autem potentiae desumitur ab objecto perfectiori in ratione objecti, non in ratione entis, alioquin sensus qui fertur in singularia et existentia, foret perfectior intellectu. <ld> quod motus attingat etiam existentiam non exercitiam,

sed signatam et in ratione quidditatis. *Ad secundam* : licet voluntas moveat intellectum in genere causæ efficientis et quoad exercitium, movetur tamen ab intellectu quoad specificationem et in genere causæ finalis per propositionem objecti; iste autem modus movendi est nobilior quia nobilius est dirigere opus quam illud exequi. *Ad tertiam* : quamvis libertas formalis sit involuntate, radicatis est in intellectu per iudicium rationis ; causa autem est nobilior effectu et radix fructu. Insuper, dato quod libertas sit perfectior necessitate in esse moris, non tamen in esse physico , alioquin operationes Dei ad extra quibus producit creaturas, forent perfectiores operationibus ejus immanentibus et ad intra quibus seipsum intelligit et diligit; illæ enim sunt liberæ, non istæ. Adde quod amor beatificus de quo hic est quæstio, sit necessarius : unde ex parte libertatis non præeminet visioni. Hoc argumentum fusius tractant nostri Thomistæ in Physica, vide sit lubet.

Inst. Saltem amor Dei est perfectior visione Dei : ergo. *Prob. ant. multipliciter.* 1° Charitas est perfectior fide, juxta illud Pauli 1 Cor. 15 : *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria tunc, major autem horum est charitas* : ergo est etiam perfectior visione beatifica. *Prob. conseq.* Species generis imperfectioris non potest præcellere speciei generis perfectioris, et ideo dicimus quod cœhim, quantumvis nobile secundum speciem , sit vilius musca , quia genus viventis est perfectius non vivente: ergo si charitas, quæ est species pertinens ad genus volitivum, sit perfectior fide, quæ pertinet ad genus intellectivum, genus volitivum est perfectius intellectivo; consequenter omnis actus voluntatis, perfectior quolibet actu intellectus : ergo ex præcellentia charitatis supra fidem recte colligitur præcellentia amoris beatifici supra visionem beatificam. 2° S. Th. 1 p. q. 82, a. 5, docet quod, licet cognitio eorum quæ infra nos sunt sit perfectior eorum amore, tamen amor eorum quæ supra nos sunt sit perfectior eorum cognitione; ex quo infert quod amor Dei sit melior quam ejus cognitio, et e contra quod cognitio rerum corporalium sit melior quam earum amor. 3° Ordo Seraphimruin, qui dicitur ab ardore chantatis, præcedit ordinem Che-

ruhinorum, qui dicitur a perfectione scientiæ. 4° Vîmo Dei ordinatur ad ejus amorem, juxta illud S. Anselmi, l. 2. Cur Deus homo, cap. 1 : *lectus ordo est cognoscere ut diligamus, perversus autem diligere ut cognoscamus* : atqui quod ordinatur ad aliud, imperfectius est eo ad quod ordinatur : ergo. 5° Quod posterius est generatione, perfectius est; natura enim semper ab imperfectioribus incipit : atqui amor patriæ est posterior visione, siquidem amor supponat cognitionem : ergo. *Confirmatur.* Beatitudo essentialis est quid ultimum : atqui actus voluntatis, scilicet amor fruitivus, est ultima operatio in beatis : ergo. 6° Tandem illud est melius cujus oppositum est pejus; nam, ut dicit Aristot. 7 Ed. *pessimum opponitur optimo* : atqui odium Dei quod opponitur charitati, est pejus carentia visionis Dei quæ opponitur visioni : ergo charitas est melior visione.

II. N. ant. ad primam probat. N. conseq. ad probat. N. ant. universaliter sumptum. Contingit enim quod genus imperfectius contrahatur per speciem perfectiorem specie alterius generis perfectioris: sic corpus incorruptibile, ut cadum, generice sumptum est perfectius corruptibili, et tamen corruptibile contrahitur per differentias viventis et rationalis quæ sunt perfectiores differentie scælorum; cujus ratio est, quia genus est totum potentiate, non continens actu differentias, sed potentia tantum, assimilaturque in materiæ ita ordine ad formas : unde sicut materia imperfectior potest actuari per formam perfectiorem , ut patet in materia sublimari quæ est imperfectior cœlesti, et tamen actuatur per formas perfectiores; ita genus imperfectius potest contrahi per differentias perfectiores. Ex hoc ergo quod charitas sit perfectior fide tenebris involuta, male infertur quod genus volitivum sit perfectius intellectivo, et consequenter quod charitas sit perfectior visione clara Dei.

Ad secundam probationem, fi. S. Thomas loqui de amore et cognitione secundum statum viæ, in quo amor rerum superiorum secundum quid „1 perfectior earum cognitione quia amor fertur in res „2 uni in se, eadem autem cognitio in via, non attingit illas ut sum in se, sed per species haustas a materialibus, quæ ideo non

représentant res superiores ut sunt in se, vtl secundum similitudinem materialium a limbus sunt liaustæ : et hac ratione amor reniui suDcriorum est perfectior earum (uiiilionv. At vero in patria intellectus non cognoscit Deum [»er speciem, sed ut N in se.

id hrüani, B. similiter Seraphim et Cbi nibiin denominatos fuisse ab amore et cognitione viæ : unde Auctor, l p.q. 109, a. i, dicit *damones al quando fuisse in ord nibus angelorum, sed ab eis exci- uifff.X* el, ut alii dicunt, SeraphimetCherubun denominantur non ab amore proprio et scien ia propria, sed a ministerio et influxu quem habent in alios : influunt utriiii Seraphim amorem. Cherubini scien tiam non beatam, sed infusam per revelationem extra verbum : cognitio autem Dei extra verbum, cum sit per effectus cl ut btin se, est secundum quid imperfectior amore beato.

/hf quartam , D. maj. Visio Dei ordinatur ad ejus amorem ut causa ad effectum, vel essentia ad proprietatem, *C. maj.* ut medium ad finem, *iV.maj. et distinctione applicata min. N. cons.* Nec aliud vult S. Anselmus. Cum enim sit talis ordo inter intellectum et voluntatem ut prior «itintellectus, deinde sequatur voluntas, perversus ordo foret amare ad intelligendmn, rectus mtelligere ad amandum. ly *ad*, dicente habitudinem causa, ad effectum, non medii ad finem aut ejus consecutionem.

Si dicas : Visio ordinatur ad amorem . ut perfectibile ad perfectionem : atqui perfectibile ordinatur ad perfectionem, ut medium ad finem . ergo. *Ii. D. maj.* Visio ordinatur ad amorem ut perfectibile ad lerfectionem accidentalem, *C. essentiaem, N. et ad hunc sensum D. min. A. conteq* Itaque perfectio essentialis rem constituens in esse, se habet ad illam ut finem ad medium; at perfectio accidentalisupponens rem essentialiter constitutam, econtra se habet ad illam ut medium ad finem nor consequendum sed exornandum, ut patet in omnibus proprietatibus quæ perficiunt accidentaliter essentiam ex qua fluunt perfectione quam ex illamet lauriuut et ad quam ordinantur ut ad filem condecorandum.

Ittest etiam intelligi. S. Anselmus cum

Cajetano de amore et cognitione viæ, in qua verum est quod cognitio Dei ordinetur ad amorem , ut ad finem non ultimum, sed proximum quo tanquam merito ad finem ultimum progredimur. Sed in patria beatus non videt clare Deum , nec cum possidet ut amet; sed ex eo quod videat eum clare, cumque possideat, ipsum amat et ardentius amat coque fruitur, quamvis ulterius per charitatem , quæ est amor amicitiae, et se et suam visionem seu beatitudinem referat ad Deum propter se dilectum. Verum amor quo appetimus visionem Dei, non est amor amicitiae, sed concupiscenti#; appetimus enim illam nobis ut bonum nostrum, non ut bonum Dei.

Ad quintam, D. maj. Quod est posterius generatione ante rem constitutam et tanquam dispositio ad illam est perfectius, *C. maj.* quia dispositiones ad constitutionem rei eo sunt perfectiores quo constitutioni rei sunt propinquiores, et hæ sunt posteriores generatione; quia , ut dictum est, natura sicut a remotioribus ita ab imperfectioribus dispositionibus incipit. Quod est posterius generatione, post rein constitutam tanquam proprietas sequens ad illam, est perfectius. *N. maj.* quia post rem constitutam, quod est posterius generatione, est ab essentia remotius et ideo imperfectius : unde intellectus qui prius dimanat ab essentia , et eo mediante voluntas, est voluntate perfectior.

Ad confirmationem similiter, D. maj. Beatitudo formalis est quid ultimum simpliciter ct per modum consecutionis, *C.* est quid ultimum secundum quid et per modum complementi et proprietatis, .V. *Solutio palet* ex dictis.

Ad sextam , Ii. hoc argumentum nimis probare : ex eo enim, si quid probet, sequitur actum cujusvis virtutis etiam infima esse perfectiorem et meliorem visione Dei, cum oppositum hujus virtutis, scilicet vitium, sit pejus carentia visionis divina. Istud ergo principium ex Aristotele desumptum, intelligendum est in esse morali non in esse physico, in quo privatio visionis Dei est pessima et pejor odio Dei utpote privatio ultimæ perfectionis horni nis constituens ejus damnationem. Sed et *dato* hoc principium currere etiam in esse physico *neganda est consequentia.* quu comparatio amoris et visionis quoad sua

opposita , scilicet odium Dei et privationem visioni*, non recte instruitur, cum non sit oppositio in eodem genere : odium enim De' opponitur amoris contrarie carentia visionis opponitur visioni privative; et idcirco ab uno ad aliud non est legitima consequentia. I tergo justa foret comparatio et legitima consequentia , deberet amoris Dei opponi privatio amoris , sicut visioni opponitur privatio visionis; et tunc verum est pessimum opponi optimo; privatio enim visionis Dei est pejor privatione amoris Dei, quia illa est privatio majoris perfectionis quam ista.

Olj. nilimo. In eo consistit essentia rei ex quo sequuntur ejus proprietates : atque proprietates beatitudinis, scilicet fruitio, pax gaudium, inpeccabilitas, perpetuitas, etc. non videntur sequi ex actu intellectus , sed potius voluntatis , cum hæc pertineant ad voluntatem : ergo.

// has et alias beatitudinis proprietates sequi ex visione Dei. vel immediate, vel mediate, mediantes scilicet voluntate, cujus et eorum quæ in illa fiunt intellectus est radix , ut magis patebit ex art. subsequente!.

ARTICULUS III.

Utrum anima justorum corporibus soluta; et plene purgata; , statim consequantur suam beatitudinem?

Circa propositam quaestionem duplex fuit error. Primus Millenariorum, qui ex c. 20 Apocal. male intellecto docebant Christum post universalem carnis resurrectionem secundum aliquos, vel post resurrectionem justorum duntaxat secundum alios, regnatum in terris cum justis mille annis ante judicium universale, et priusquam hi justis Dei visione fruere in cælis. Hoc ultimum colligo ex S. Epiph. liær. 77, ubi contra Apollinarem qui hunc errorem suscitaverat scribens, dicit : « Sed ita ille statuit primum in toto illo millenario curriculo naturaliter nos voluptatibus esse finituros, labore ac dolore sublato; quo quidem evoluti leni poterunt, eorum quæ dicta sunt participes futuros, quod hæc verba declarant : *et non vidit nec auris audiit* ; ubi ei 4. : . * Aug. 20, de Civ. c. 7, ubi recensita Millenariorum sententia et r. 2 » Apocal. en » inmetebantur, ait : « Quæ

» opinio esset utcumque tolerabilis, si aliter » quæ deliciae spirituales in illo sabbato » affutira sanctis per praesentiam Domini » crederentur. »

Hujus erroris auctores fuerunt Cerinthus hæresiarcha et S. Papias martyr, diverso tamen se invicem. Cerinthus revelationes sibi ab angelo facias mentions, hoc millenarium regnum commentus est transigendum in immoderatis et obscænis voluptatibus veniris et carnis; hujus regni sedem fore urbem Jerusalem de novo ædificandam, item templum restaurandum, præcepta et sacrificia legis Mosaïcæ innovanda et homines more Judaico circumcidendos : unde ejus sectatores dicti sunt *Chialistæ* , latine *Millenarii* Papias autem hos mille annos in terrestri Jerusalem dixit explendos in voluptatibus corporis quidem, sed moderatis et licitis; neque sive templi, sive legis, sive circumcisionis, sive sacrificiorum instaurandorum meminit.

Fuit autem iste Papias episcopus non Hierosolimitanus, ut scripsit quidam recentior, sed Hierapolitanus in Asia, auditor Joannis, non Evangelistæ, juxta Euseb. hist. lib. 5, c. ultimo, sed alterius Joannis dicti Senioris seu Presbyteri , qui fuit etiam episcopus Ephesi; licet S. Irenæus, S. Hieron. et alii in hoc Eusebio contradicant. Papiam virum fuisse pertenuis ingenii colligit Eusebius ibidem ex ejus scriptis; attamen propter convictum sive cum Apostolis, sive cum discipulis Apostolorum, atque coronam martyrii, magnam in Ecclesia venerationem erat adeptus. Hujus errorem in hac parte secuti sunt plures trium priorum sæculorum Patres, Tertullianus, Irenæus, Justinus martyr et alii, decepti apocryphis Domini sermonibus, quos ipse Papias conscripserat ex male intellectis quibusdam Apostolorum traditionibus.

Alter error tribuitur Joanni XXII, pont. max. qui dicitur censuisse et docuisse animas sanctorum purgatas non visuras Deum facie ad faciem, seu. ut ipse dicebat, *facialiter*, ante generale judicium. An ita sit, dicemus in Digressionem historicam.

Dico 1°. Millenarium Christi in terris regnum cum sanctis est fictitium.

Probat 1° ex S. Scriptura. 1°. Mattii. 22, dicitur : *In resurrectione neque nu-*

UTRUM ANTM/E JUSTORUM CORPORIBUS SOLUTÆ,, e t c .

bait neque nubentur, sed erunt sicut an-
geli Dei · ergo Christi regnum cum sanctis
 non erit in voluptatibus carnalibus etsi
 moderatis. 2° Regnum Christi futurum
 æternum Angelis* vaticinatur, Luc.cap. 1 :
Regnabit in domo Jacob in æternum, et
regni ejus non erit finis ; et Malth. 24 et
 25 in extremo judicio , Sicut reprobi mit-
 tuntur in gehennam æternam , ita sancti
 invitantur in regnum æternum ⁊ quod et
 definivit Ecclesia in concil. Constantino-
 pol. his verbis Symboli : *Cujus regni non*
erit finis. Ergo regnum Christi cum sanctis
 non erit finis.

Probatur 2° ex Patribus qui hunc er-
 rorem oppugnarunt. 1° Ex Caio peranti-
 quo scriplore apud Euseb. iib. 5, c. 22.
 Ex S. Dionys. Alexand. lib. de Pro-
 missionibus. 5° Ex Euseb. iib. 3 , cit. c.
 5, ubi de S. Papiæ Commentarii? agens
 dicit ; Quæ peregrinas quasdam Serva-
 toris parabolas et novas ejus doctrinas,
 aliaque nonnulla commentitiis fabulis re-
 ferta continent : in quibus asserit reg-
 num Christi, post universæ carnis a
 mortuis resurrectionem , mille annos
 duraturum et corporeo more in terra hac
 continuatum et stabilitum fore. Quæ qui-
 dem dogmata ciedo eum propterea ex-
 cepisse, quod Apostolicas interpretatio-
 nes quæ ab illis essent arcanis liguris et
 parabolis subobscuris exposita;, male in-
 tellexisset. Ex b. Hieron. in psal. 137.
 lib. 15 Comment, in Isai. Ex S. Epiph.
 liæres. 77, hunc errorem ab Apollinari
 suscitatum refellente. 6° Ex S. Aug. iib.
 20 de Civit, cap. 7, ubi fatetur se aliquan-
 do fuisse hujus sententite.

Probatur 5° ratione. Fictitium est mil-
 lenarium Christi regnum in terris cum
 saeculi? post generale judicium, si saeculi
 suum a morte dum plene purgati sunt,
 consequantur incudo claram Dei visionem,
 et ubi eorum beatitudinem summam, inamissi-
 bilem et æternam : atqui sic est, *ut pro-*
babitur conclusione sequenti : ergo.

*Ob*jectum 1° celebrem et obscurum Apocaly-
 psis locum cap. 20, ubi hæc habentur. Et
 vidi angelum descendentem de coelo, ha-
 bentem clavem abyssi, et catenam mag-
 nam in manu sua . et apprehendit Dra-
 gonem, serpentem antiquum, qui est
 diabolus et Satanas, et ligavit eum per
 Mille annos, et misit eum in Abyssum,
 ubi erit et clausus, et signavit super illum, ut non
 seducat amplius gentes , donec consum-
 mentur mille anni : et post hæc -quartus
 illi solvi modico tempore. Et vidi se-
 des, et sederunt super eas, et judicium
 datum est illis; et animas decollatorum
 propter testimonium Jesu et propter ver-
 bum Dei, et qui non adoraverunt bes-
 tiam neque imaginem ejus, nec accepe-
 runt characterem ejus in frontibus aut in
 manibus suis ; et vixerunt et regnaverunt
 cum Christo mille annis. Hæc est resur-
 rectio prima. Beatus et sanctus qui habe-
 pariem in resurrectione prima in bis
 secunda mors potestatem non habet; sed
 erunt sacerdotes Dei et Christi isti, et reg-
 nabunt cum illo mille annis. Et cum con-
 summali fuerim mille anni, subetur Sa-
 lanas de carcere suo, et exhibit, et sedu-
 cat gentes quæ sunt super quatuor angios-
 terra, Gog et Magog, etc. Atqui
 illud ipsum est regnum Millenariorum er-
 ro.

ut. A. *subsumptum*. Quia nulla lit ibi
 mentio neque legis , neque circumcisionis
 revis iscendæ, neque templi Hierosolimitani
 restaurandi. ut commentus est Cerinthus,
 neque voluptatum corporearum etiam mo-
 del alarum . ut fabulatus est Papias. Itaque
 intelligitur ille locus Apocalypsis de regno
 spirituali quod justi agunt et agent cum
 Christo toto illo intervallo quod intercedit
 a morte Christi usque ad adventum Anti-
 christi : ita ut *mille annos*, inquit S. Aug.
 iib. 20 de Civ. c. 7, *pro omnibus annis*
hujus sæculi posuit, ut perferretur numero
notaretur ipsa plenitudo temporis, juxta
 phrasim S. Scripturae solemmum quæ mul-
 titudinem maximam et indetinitam sæpe
 numero millenario designat, secundum
 illud Psal. 104 : *Memor fuit in siccum*
testamenti sui, verbi quod mandavit in
mille generationes , id est in multas ge-
 nerationes; item Psal. 89. et Job. 9. To-
 tum hunc locum ad sensum datum inter-
 pretatur S. Aug. loc. cit. et illustrissimus
 Bossuetius in Exposit. Apocalypsis, cap. 2.
 Videsis.

obj. 2° et urgebis auctoritates plurium
 Patrum trium priorum sæculorum, Justinii,
 Irenæi, Tertulliani, Lactantii, Severi Sul-
 pilii, et aliorum (pii millenarium Christi
 regnum propugnarunt . ergo.

H. laudatos Patres, ut jam dixi, fuisse
 deceptos apocryphis sermonibus Doimui

ouoe Papias ex quibusdam male intellectis traditionibus oralibus Apostolorum conscripserat : at ubi innotuit hos sermones esse supposititios, statim omnes Patres hanc de millenario Christi regno opinionem impugnarunt.

Inst. Juxta Tertull. de Prascnp. næret. c. 51 : *Id est Dominicum et verum quod est prius traditum, id autem xlraneum et falsum quod est posterius immissum*: atqui opinio de millenario Christi regno cum sanctis prius tradita est, cum eam asseruerint Patres trium priorum sæculorum: ergo.

A. N. in in.ljuv A censetur illud traditum, seu habere vim traditionis, *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus traditum est*, ul ait Vincentius Lirin, in Commonit. Sententia autem de millenario Christi regno cum sanctis, nec semper, nec ubique, nec ab omnibus tradita est iribus prioribus Ecclesiæ sæcuhs, siquidem Caius antiquissimus scriptor secundi aut saltem tertii sæculi, et S. Dionysius Alexand. qui florebat circa medium tertii sæculi, illam opugnauerint, et ipse S. Justinus martyr, hujus sententiæ patronus, in dialogo cum Tryphone testatur multos qui pie chrislianeque senti 'ent huic sententiæ luisse refragatos; verba ejus eunt : « Won eo sum miseriæ redactus, o • Trypho, ut aha quam sentiam loquar : » confessus sum tibi et antea me quidem et > alios plures eadem mecuin sentientes arbitrari, id sicut plane scitis futurum; » mullos vero etiam qui puræ piæque sunt ■ Christianoi um sententiæ, hoc non agnos-“ cere tibi significavi. » Hunc locum a Joeepho Mede, hæretico protestante, fuisse depravatum, observat illustrissimus Bosuetius in Expositione Apocal. c. 20

(*Jbj.* 3°. illud Matth. 26 : *Non bibam amodo de hoc genimine vilis usque in diem illum cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris met*: ergo in regno Christi deliriis corporalibus cibi et potus perfruentur sancti. .

B. N. conseq. Quia illa verba, sicut alia S. Scriptura loca in quibus fit mentio de cibo et potu, mystice sunt intelligenda de spiritualium deliciarum finitione. Vel, ut interpretatur ('hrys'jsi.λ verba referenda sunt ad tempus quod inter i“>-urreciion<ni et ascensionem Christi tnt>*r< e>si <pionnv0 modo bibit de hoc geniti? ñ · viih, ut suæ resurrectionis veritatem probaret.

Dico 2°. Animæ justorum corporibus *o lutæ et plene purgatæ siati in consequuntur suam bealitudinem, claram scilicet et facialem visionem Dei.

Est nunc de fide decisa in concil. Florent. sess. ultima, ubi dicitur, *animai corporibus exutas et purgatas incudum mox recipi, et intueri clare Deum unum et trinum sicuti est*. Idem antea definiverat Benedicius XII, Joannis XXII successor, atque contrarium declaraverat liæreticum, decretali *Benedictus Deus*.

Hanc veritatem aperte indicat Apost. ad Philip. 1, dum dicit : *Cupio dissolvi el esse cum Christo* : fuisset namque inutile hoc desiderium Apostoli, si non speraret se statim a morte visurum Deum.

Idem docent SS. Patres, Fulgentius serm. de S. Steph. *Hodie miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migravit ad cælum*. Cyprianus, libello ad Fortunat, c. 12. ait *martyres claudere in momento oculos quibus homines videantur et mundu^, et aperire eosdem statim ut Deus videatur el Christus*. Greg. super 4 Psal. pœnil. *Bcatiludo et animabili sanctorum ante resurrectionem tribuitur, et corporibus nihilominus post judicium*. Similiter S. Ghrysost. hom. io. in 2 ad Cor. S. Ambros. lib. 10, in Luc. S. Aug. in Psal. 119, el alii. Ecclesiam autem iu ea semper fuisse sententia ex eo constat, quod ab omni retro tempore diem mortis sanctorum semper vocaverit et vocet *natalem*, quia tunc nascuntur ad vitam glonæ.

Batione suadetur. Animæ sanctorum quibus nihil purgandum restat, habent meritum gloriæ, neque est aliquid quod ipsas impediat aut retardet a consequenda gloria ergo sine fundamento dicitur differenda in diem judicii. *Jnt. pro prima parte constat; probatur pro secunda parte.* Si esset aliquod impedimentum i|>-sas retardans a consequenda gloria vel esset ex parte coeli quod nondum esset apertum . vel ex parte corporis quod foret necessarium ad visionem beatificam : — 5. p. q. 49. a. 5. ad 4. — non primum, quia Christus ascendens in cælum illud nobis reseravit ; — Hic q. 5. a. S. o. — non secundum, quia visio beata non pendet a phantasmatibus corporalibus : ergo.

ihid.—(æterum qiamv is anima justa milepciidcnlera corpore possideat beatilmh-

arm essentialem, quia tamen naturaliter a] > - [letii uniri corpori et operari in illo, non erit compleiael omnibus muneris absoluta beatitudo, nisi in resurrectione generali, in quaiotus homOiCt quoad animam et quoad coquis, beatificabitur.

Ubj. i°. S. Scriptura pluribus in locis testatur beatitudinem essentialem, quæ est merces bonorum operum, reservari in diem indicii ergo. *Probat* *ant.* 1° Mattii. 23, ubi describitur iudicium universale, dicitur: *Ibunt mali in supplicium alternum, ju'ti autem in citam trlcrnam.* 2 Apost. 2 Timoli). 4: *.Reposita est mihi corona justitia', quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex* 5° Apoc. il. 6: *ATdi sublus altare animas interfectorum profla verbum Dei, el dictum est illis ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec compleantur conservi eorum*; hoc est, ut expectent tempus resurrectionis et generalis iudicii in quo, electorum numero completo, omnessimul recipient mercedem. 4° Denarius evangelicus solvitur tantum sub vesperam, Mattii. 20 atqui per denarium intelligitur beatitudo, per vesperam finis mundi: ergo.

R. D. ant. Beatitudo essentialis reservatur in diem iudicii, ut absolute conferatur, *N. ant.* ut conferatur solemniter cum publico honore et manifestatione bo&jrmn operum. *C, ant.* Item reservatur in diem iudicii, ut conferatur animæ, *N.* ut conferatur toti homini. *C.* Et hoc alterutro sensu intelligitur primum testimonium. *Ad ttcundum,* Apostolus loquitur de die mortis suæ de quo præmiserat: *Tempus resolutionis mere instat. Ad tertium,* intelligitur de desiderio animæ ad corpus, quod complebitur in resurrectione, cum totus homo beatificabitur. Interim autem animas sanctas beatitudine essentiali esse donatas, constat ex eodem loco, ubi dicitur *Data sunt illis singular stola. albæ.* Per nolam autem intelligunt Patres beatitudinem essentialem. Et cap. 7 seq. dicuntur esse ante thronum Dei. *Ad quartum. N. min. pro secunda parte,* quia per vesperam finis vitæ cujuslibet in vinea Domini laborantis intelligitur.

Inst. {. Non est decidum de sorte mortuorum ante iudicium generale ergo *Probat* ex praxi Ecclesiæ quæ in missit. oro defunctis sic orat pro iis etiam qui ab

exordio Ecclesiæ obierunt: *Domine... libera anvnas omn-um fidelium defunctorum de pomis inferni*: ergo

A. V. ant id probat. V. conteq Sic enim orat Ecclesia quia cum «a iat Deo nihil essr praeteritum ne- futurum, agit quasi fideles isti actu obit» m. sicut in \d-ventu cantat expectando adventum Christi, licet venerit.

Inst. 2°. Si mortui statim praemientur ac sunt purgati, non expectata resurrectione, non esset superfluum pro ip>is orare, etiamsi nulla esset spes resui rectioni.», atqui 2 Machab. 12 dicitur: *Msi enim eos qui ceciderant re arrecturo> speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis*: ergo.

// *D. maj.* Si mortui, etc. non foret superfluum pro ipsis orare, etiamsi nulla esset spes resurrectionis corporalis, *transeat maj.* etiamsi nulla esset spes resurrectionis a flammis purgantibus ad beatam et aeternam vitam, *N. maj.* De hac autem secunda resurrectione loquitur S. Scriptura. Non enim est spes nisi de bono, et ideo sola resurrectio justorum ad vitam beatam speratur, resurrectio autem impiorum ad supplicium non speratur, sed creditur.

Obj. 2°. Joannes XXII definivit contrarium nostrae conclusioni: ergo. Pro solutione hujus objectionis, vide Digressionem historicam, in calce hujus dissertationis:

ARTICULUS IV.

Dc proprietatibus beatitudinis.

Essentiam sequuntur proprietates. Beatitudinis essentialis proprietates sunt praesertim amor, impeccabilitas et perpetuitas, seu inamissibilitas De quibus sequentibus 5\$ dicemus.

§ I. — *Utrum vident* beam illum nr< charto am nii, necessitate quoad e urcUium* '.

Nota est distinctio nressiiati* n> necessitatem quoad specificationem, ei necessitatem quoad exercitium Necessitas |uoad specificationem esi. qua qui» poo undem suspende e actum t irc pi b jectu in; <ed -i veli i di l n erumpere circa illud mrn ..* Imi) lahs 'pcciei puta - - - - non odium. XecessB.c. iio.nl ,. \, n.. esi, qua qm> rmi- ring. ut non Milum a l actum talis speciei si velit agere, sed ad

DISSERT. IL ART. IV

ifroun agere; ita ut non possit actum suspendere, nec ab illo cessare. De hac necessitate hic est quaestio. Certo enim constat beatum non posse odisse Deum clare visum ut est in se, cum in eo non possit apparere ratio mali, subinderpie necessitari ad ejus amorem, necessitate specificationis

Dico. Visionem beatificam sequitur felix amandi necessitas, etiam quoad exercitium. Est communior contra Scolistas.

Probatur. Tunc est necessitas exercitii, quando non remanet in voluntate facultas suspendendi actum : atqui in conspectu Dei clare visi non remanet in beatis facultas suspendendi amorem erga illum : ergo. *Probatur min.* Tunc non remanet in voluntate facultas suspendendi actum, dum non remanet indifferentia iudicii circa illum actum; voluntas enim est potentia cæca sequens ductum intellectus, in cujus indifferentia radicitur ejus libertas : atqui in conspectu Dei clare visi non remanet indifferentia iudicii circa ipsum et ejus amorem exercendum : ergo. *Prob. min.* Per claram Dei visionem intellectus proponit Deum voluntati ut summum bonum summe amabile, ejus amorem ul tanti ac infiniti boni complexum et fruitionem ; nec aliter repraesentare potest, quia est immunis ab orrore; ita ut neque in objecto, neque in ejus amore possit apparere vel umbra mali, aut tædii, aut defatigationis, vel alicujus ex ulla parte disconvenientis, aut impeditivi majoris boni : ergo in conspectu Dei clare visi non remanet indifferentia iudicii circa ipsum et ejus amorem.

Confirmatur. Tunc non est in voluntate potestas suspendendi actum circa bonum, quando totaliter a bono impletur, adæquatur et vincitur : atqui voluntas beatorum totaliter impletur, adæquatur, imo inundatur et vincitur a summo bono, quod est Deus, juxta illud Exod. 55 : *Ostendam tibi omne bonum* : ergo. *Probatur min.* Voluntas est potentia mobilis a bono proposito per intellectum; ab illo enim trahitur et allicitur : atqui in mobili non manet indifferentia, seu facultas resistendi suo moventi, quando tota potentia aobilis adæquatur, impletur et vincitur a virtute moventis. Si enim tota potentia mobilis impletur et adæquatur, totum quod poterat resistere moventi vincitur. Ergo.

Solvuntur objectiones.

obj. 1°. Munus objecti non est moven quoad exercitium, sed tantum quoad epecilicationem, quia motio quoad exercitius est causæ efficientis et impellentis; objectum autem non habet rationem causæ efficientis, sed formalis tantum, quatenus di speciem actui : ergo Deus clare visus noa nécessairet ad amorem quoad exercitium. Unde S. Th. infra q. 10, a. 2 O, dicit : *Fo hintas movetur dupliciter, uno modo quoad exercitium, alio modo quantum ad specificationem actus quæ est in objecto. Primo ergo modo voluntas a nullo objecto ex necessitate movetur, potat enim aliquis de quocumque objecto non cogitare, et per consequens neque ach velle illud.*

B. D. consequens. Ergo Deus clare visus non nécessairet ad amorem quoad exercitium, immediate vi et ex formalitate objecti, *C. conseq.* mediate et ex natura ipsim voluntatis, *N. conseq. Explicatur.* Ntrum est quod objectum vi et ratione objecti præcise, non habeat nisi determinare voluntatem ad speciem actus; sed voluntatis dispositio et natura est, quod si objectum ipsi proponatur sine indifferentia, adæquans et implens omnem ejus capacitatem, necessario feratur in illud. Est enim voluntas, potentia naturalis et libera : agit ut libera circa objectum sub indifferentia propositum ; agit ut natura circa objectum sine indifferentia propositum, sive iste indifferenti» defectus proveniat ex imperfectione cognitionis, ut in motibus subitaneis, sive ex perfectione cognitionis exhibentis bonum universale, ut est in se adaquans imo et superans omnem capacitatem voluntatis, ut est visio clara Dei. Sic ergo intelligendus est S. Thomas, quod voluntas a nullo objecto necessitetur quoad exercitium vi et ex formalitate objecti præcise, non autem ex natura sua, si objectum sine indifferentia proponatur. Insuper S. Th. ibi non loquitur universaliter de omni objecto voluntatis, sed de objecto voluntati» pro hac vita, in qua fatemur voluntatem a nullo objecto necessitari quoad exercitium, nisi ex defectu cognitionis, ut Jam dixi. Patet ex ipsis verbis S. Doctoris : *A nullo objecto, inquit voluntas ex necessitate movetur quoad exercitium ; potest enim aliquis de quocumque objecto non cogi.*

DE PROPRIETATIBUS BEATITUDINTS.

1er» : quæ ratio verificari tantum potest pro hac vita, non de clara Dei visione in patria, a qua quis oculum mentis divertere non potest, cum sit æterna et immutabilis, ut docet ipsemet S. Doctor.

Inst. 1». Juxta S. Aug. in Enchyrid. c. 105. *Poluntas non est, aut libera est* : ergo onmis ejus actus est liber.

A. N. conseq. seu D. Ergo omnis actus voluntatis, ut liberae , est liber, *C.* ut natura est, *N.* Non ergo ex hoc quod voluntas sit libera , sequitur quod in omni suo actu sit libera , neque hoc dixit S. Aug. sed sufficit quod sit libera in aliquo suo actu. Sicut ex hoc quod intellectus noster sit discursivus, non sequitur quod in omni suo actu discurrat ; discurret enim tantum circa conclusiones, non circa principia. Potest etiam dici quod S. Augustinus loquatur de libertate a coactione , ul ipsi familiare est : quæ libertas comitatur voluntatem in omni suo actu ; non enim potest cogi voluntas in actibus suis elicitis, ul dicam infra.

Inst. 2°. Actus necessarius non potest crescere ; cum enim necessario emanata voluntate, loto conatu emanat : atqui amor est intensior in uno beato quam in alio et qui inferior est in amore potest desiderare gradum altiore : ergo.

A. N. ant. cujus falsitas patet in moli bus tum naturalibus , tum sensitivis brutorum, tum subitaneis voluntatis. Hi omnes motus sunt necessarii , et tamen possunt crescere et esse majores in uno quam in altero. Sic lapis et palsa necessario moventur in centrum , velocius tamen lapis quam palea. Sic bruta necessario moventur in cibum, unum tamen vehementius altero. Sic motus primo primi sunt necessarii, et tamen alii aliis impeluosiores , potestque unus per illos desiderare quod alter habet. Etul extra præsentem materiam non excurremus, visio beata est necessaria, et tamen major in uno quam in altero : quidni pariter amor, quantumvis necessarius, possit esse major in uno quam in altero ? Nec refert quod toto conatu a voluntate emanet, quia non sub omni totalitale ; potest enim altiori modo emanare, si majori charitate feratur et clariori visione reguletur. quia non emanat a voluntate , nisi mediante habitu charitatis, et principiaute atque regulante visione beata. Sicuti,

utjam dixi, motus in centrum eet a lapide et palea loto conatu , et tamen major est impetus in lapide quam in j al^a.

Ad id quod additur, unum beatum posse desiderare gradum superiorem, negandum est id fieri, quia unusquisque beatus est sua sorte contentus et plene satiat, ex eo quod assecutio ultimi finis et summi boni satiei appetitum ratione substanti», quia est summum bonum possessum, non ratione modi quo datur magis vel ininus intense, sicut alimentum ratione su» substanti» satiat stomachum , non ex modo comedendi aut digerendi magis vel minus intense. Praefigitur autem modus a Deo unicuique juxta mensuram charitatis et grati» quam habuit in termino vit», et majorem non desiderat, quia major illi non debetur. Sicut qui minus famet et minus manducat, nt alicubi dicit S. Th. non plus desiderat et æque saliat ac ille qui plus famet et plus manducat. Item parvus homo breviori veste est contentus . nec amplior-em desiderat, qualem habet alter grandior.

Inst. 5°. Amor patri» est idem ac amor vi» : atqui amor vi» est liber : ergo.

B. D. maj. Amor patri» est idem ac amor viæ. et eodem modo regulatus, *V. maj.* et diverso modo regulatus, *C. maj.* Amor enim vi» dirigitur et originator a iudicio et dictamine indifferenti; in patria vero, a iudicio proponente bonum univen» sale ut est in se. absque mixtura vel umbra mali. consequenter absque indifferentia. Utrum autem sit idem numero . an specie tantum , amor vi» et patri» , nihil refert, ut non excidat charitas.

Inst. 4°. In via Deus per fidem proponitur etiam voluntati, ut summum et universale bonum : atqui tamen amor inde proveniens est liber : ergo.

B. D. maj. Deus per fidem in via proponitur voluntati, ut summum et universale bonum , obscure et per alienas species , consequenter relinquens locum iudicio indifferenti, *C. maj.* clare ut est in se, absque indifferentia, *v. maj Et concessa min. N. conseq.*

Inst. 5°. Beatiludo ut sic proponitur voluntati sine indifferentia : atqui tamen voluntas non coarclatur circa iliam quoad exercitium ; ergo similiter circa Deum clare visum.

B. Si agatur de amore actuali et expli-

DISSERT. II. ART. IV.

cito beatitudinis ut sic, *N. confeq.* Disparitas est 4° quod intellectus possit cessare et quandoque cesset a propositione beatitudinis ut sic, ut quando homo dormit ; 2. quia in isto amore exercito et explieito beatitudinis ut sic . non est situs ultimus finis hominis, nec omne bonum, sed potest illi esse tædiosus, lassans, disconveniens vel impeditivus majoris et necessarii boni, ut dum necessitas urget aliquid aliud faciendi : secus in amore Dei exercito in quo nec vel umbra tædii aut disconvenientis esse seu apparere potest Si vero agatur de amore beatitudinis virtuali et implicito, ab eo cessare non potest voluntas; quidquid enim vult, vult ut bene sit et propter felicitatem in communi : unde etiam cum abstinet ab amore actuali et explieito felicitatis ut sic, quia forte tædiosus aut disconveniens est, id facit ut bene sit et propter felicitatem in communi.

Inst. 6°. Amor Dei in Christo erat liber; per illum enim Christus meruit ; atqui amor Dei in Christo regulabatur scientia beata; Christus enim erat simul viator et comprehensor . ergo.

A. *I). maj.* Amor Dei, secundum se considerati, in Christo erat liber, *N. maj.* amor Dei. ut est ratio diligens creaturas. C. *maj* Qua distinctione applicata *n in.* *N. conseq.* Sed de hoc argumento latius in tract, de Incarnat.

Inst 7°. Amor beatorum est perfectissimus : atqui amor liber est perfectior necessario.

A. *I). min.* Amor liber est perfectior necessario. si necessitas oriatur ex imperfectione cognitionis. ut in motibus subitis, C. *min.* si necessitas oriatur ex perfectiori et pleniori cognitione objecti ut in beatis, IV. *min.* Quia cum indifferentia libertatis oriatur ex capacitate et universalitate voluntatis , quæ a nullo bono particulari et limitato impleri potest. et ideo possit ab illo divertere et ad aliud se convertere ; si tale ac tantum objectum ipsi proponatur quod adimpleat et adæquet ejus capacitatem et universalitatem, tollitur indifferentia . non quidem minuendo capacitatem et universalitatem, sed adimplendo, adæquando » , satiando. Iste autem modus non est imperfectior quam modus libertatis , sed e contra est allior et eminentior. quia totam universalitatem et in ea lunda-

tam indifferentiam implet et adæquat; et ideo eminenter habet libertatem. Iterum de hoc argumento tract, seq.

*Duc** : Deus potest stante visione beata impedire amorem per suspensionem sui concursus ei go amor non habet essentiali connexionem cum visione; ergo homo beatus potest illum suspendere.

B. *N. ultimam conseq.* Ut enim homo non possit suspendere amorem stante visione , non requiritur quod amor habeat essentiali connexionem cum visione; sed sufficit quod necessario ex illa linat tanquam proprietas , ut patet in omnibus proprietatibus (pia non habent essentiali, sed tantum necessariam connexionem cum essentia quas tamen nulla causa creata. sed solus Deus impedire potest; sicut calorem ignis impedit in fornace Babylonis.

II. — *Utrum beati sint impeccabiles ab intrinseco ?*

Hic q. 4 a. 4. o. — Suppono tanquam cerium de fide, rectitudinem voluntatis seu immunitatem a peccato requiri ad beatitudinem emmenter et concomitanter. Antecedente! ; dei ut enim ad Ileb. 12 *Pace» Sequimini et sitis ornum, sicut nemo iniebit Deum.* xpo. 21 *Aon intrabit . » eam aliquid iniquum, au abominationem faciens et mendacium.* Psal 14, interrogat prophetam *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancio tuo?* Respondet : *Qui ingreditur sine macula, et operatur iustitiam.*

Et ut passim in bb. Scripturis et Patribus. Ratio etiam suadet : quia beatitudo est adeptio ultimi finis; finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finem sicut forma ad materiam : atqui nihil consequitur formam, si non sit debite ordinatum ad illam ergo neque finem, si non sit debite ordinatum ad illum. Quidquid ei .0 deordinatum a line, incongruenter se habet ad illum finem, et ideo non consequitur illum.

Concomitanter. Patet ex Apostolo ad Ephes. 3 *Ut exhibere' ipse sibi gloriosam Ecclesiam. non huentem maculam neque rugam.* Quæ verba communiter intelliguntur de Ecclesia triumphante. Et si intelligas de militante, quanto magis con-

veniunt triumphanti! 1 Petr. 1 : *Regeneravit nos in spem vivam, in hereditatam incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem*; et alibi. Id etiam deducitur ex ipsa ratione beatitudinis, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Non esset autem perfectus in omni bono, si peccatum et consequenter debitum pænæ admitteret.

Supposito itaque beatos neque peccare, neque amplius peccaturos, quaestio est utrum etiam careant facultate peccandi, et unde proveniat ista impeccabilitas? Scotiis cum suis dicit eam provenire ab intrinseco, scilicet ex voluntate et auxilio Dei protegentis et conservantis beatos a peccato. S. Th. cum suis et communius dicit eam provenire ab intrinseco beatitudinis, scilicet ex visione et amore. Cum quibus

Dico : Beati sunt absolute impeccabiles ab intrinseco, nimirum et ex visione Dei et ex ejus amore.

Ibid, et 4. c. gent. o. 92. — *Prob prima pars* 1° Non potest esse peccatum in voluntate, nisi sit in intellectu defectuosum, vel ex errore, vel ex ignorantia, vel ex inconsideratione, quo proponat voluntati aliquid volendum hic et nunc, quod revera non est volendum. utpote contrarium aut deficiens a recto et vero line : atqui intellectus clare videns Deum non potest habere hoc dictamen defectuosum : ergo. *Prob min. dupliciter.* » In intellectu vidente Deum clare non potest esse error aut ignorantia, cum in Deo videat omnia quæ pertinent ad suam perfectionem; neque inconsideratio, cum illa Dei visio sit semper in actu et tantæ efficacitatis ut qui sic videt Deum non possit attentius cogitare aut advertere objectum peccati. quam ipsum Deum et id quod ejus voluntati est consentaneum : ergo. *hob. 2° eadem min.* Intellectus videns Deum clare, videt summum et omne bonum hic et nunc amandum necessario atqui posita tali visione, non potest intellectus apprehendere et proponere voluntati aliquod bonum amabile contra aut extra Deum, seu sine subordinatione et cum deficientia ab illo; alias jam ipsum Deum non apprehenderet ut summum et omne bonum, cum apprehenderet aliud bonum amabile extra ipsum; nec etiam apprehenderet ut necessario amandum, sed

cum indifferentia ut ametur aut deseratur per arduum impossibile bonum extranei et deficientis ab ipso : ergo.

Hic cit. — *Probatur 2° eadem prima pars conclusionis.* Beatus clare videns Deum non potest aliquid, nisi secundum Deum et sub ordine ad illum; ergo non potest peccare. *Prob. ant.* Essentia divina, quæ est ipsa bonitatis essentia, sic se habet ad videntem Deum, sicut se habet ratio boni in communi ad non videntem Deum : atqui qui non videt Deum nihil potest velle nisi sub ratione boni : ergo qui videt Deum nihil potest velle nisi sub ordine ad Deum.

Si dicas disparitatem esse quod bonum in communi includatur essentialiter in singulis objectis in quæ voluntas fertur ad prosecutionis, et ideo non possit aliquid velle quod non sit bonum; at vero Deus non sic includitur essentialiter in singulis objectis voluntatis.

// Licet Deus non includatur essentialiter in objectis voluntatis sicut bonum in communi, attamen, secundum omnes, voluntas videntis Deum necessitatur quoad specificationem, sicut voluntas necessitatur a bono in communi : atqui ex hoc quod voluntas necessitetur quoad specificationem a bono in communi, non potest velle aliquid ei oppositum : ergo nec voluntas videntis Deum potest, aliquid ei oppositum velle. sed quicquid vult necessario vult. sub ordine ad Deum.

Prob. secunda pars conclusionis. Per amorem beatificum homo convertitur actu continuo ad Deum, tanquam ad ultimum finem, et illi inseparabiliter unitur atque adhæret per peccatum vero actu avertitur a Deo, ut ultimo fine, vel saltem deflectit, si peccatum sit veniale : atqui aversio seu defectio actualis a Deo stare non potest simul cum conversione et adhaerentia actuali ad illum : ergo.

Ex his rationibus habes, non solum peccatum commissionis, sed etiam omissionis, esse impossibile cum beatitudine, quia ad hoc non minus quam ad illud requiritur dictamen defectuosum; et utrumque est contra aut præter Deum.

Obj. 1°. Beatus est capax legis imperantis et prohibentis: ergo est capax transgressionis, alioquin frustra lex illi imposeretur.

// *Ans. conseq.* Beato enim potest imponi

lex, non quia eam transgredi potest. nisi sensu mox explicando, sed quia dirigi potest et amat subjici superiori, cujus regula; immobiliter adhære'

/nsf. 1°. Illam legem libere adimplet- ergo posset illam transgredi; libertas enim est ad opposita.

//. D. conseq. Ergo posset illam transgredi potentia antecedente et in sensu diviso, C. potentia consequente et in sensu composito, iV. eo scilicet modo quo Christus poterat non adimplere præceptum Patris de morte subeunda. De quo in tract. de Incarnat.

/nst. 2°. Actu omittere actum præceptum, est actu peccare: ergo posse omittere est posse peccare

/i. D. cons. quens ut ante. Posse omittere actum præceptum potentia consequente, et in sensu composito, est posse peccare, C. posse omittere actum præceptum potentia antecedente, et in sensu diviso, est posse peccare, A', λ ide pro utraque hac instantia in 1 p. diss. 8, a. 4, 5 2, et quæ diximus de libertate et merito Christi in tract. de Incarnat.

/ni/. 5°. In beatis remanet libertas: atqui potentia peccandi est de essentia libertatis creata; ergo.

It. N. win. Potentia enim peccandi est potius na-vus el defectus libertatis ipsi proveniens pīr accidens et ratione subjecti nondum confirmati in gratia.- ad essentiam ergo libertatis non requiritur potentia contrarielatis ad bonum et malum, sed sufficit potentia contradictionis ad agere et non agere; unde in Deo est perfectissima libertas absque potentia peccandi.

/nst. 4*. Aon magis repugnat beatitudini peccatum quam tristitia et dolor: atqui in beato potest esse tristitia et dolor; fuit enim in Christo, qui erat beatus et comprehendor: ergo.

/i. N. maj. Quia malum pœnæ neque avertit a Deo. neque procedit ex dictamine defecluoso sicut peccatum. Unde non pugnat essentialiter cum beatitudine, sed est Unium disconvenientia: quam quidem beatitudo petit excludere, sed quæ exclusio potest miraculose impediri maxime in via. eum non pertineat ad essentiam, sed tantum ad statum beatitudinis.

/>ico 2°. Probabilius est etiam peccatum habituale esse impossibile cum beatitu-

dine. prout importat precise visionem beatificam.

Plures *p obniti* hanc *tonelusionem* ei eo quod visio beatifica supponat gratiam sanctificantem, in rñjtis privation.* consistit peccatum habituale, /bo/mn/autem *atsumptum*, quia visio beatifica, cum sit actus vitalis supernaturalis connaturaliter elicitus, supponit principium radicale vite* supernaturalis, quæ est gratia sanctificans. Hæc quidem probatio valeret si principium esset certum: verum illud negant alii Thoinistæ, et dicunt gratiam habitualemente repleri posse per auxilium actuale, ut patet in actu supernaturali fidei elicitio a peccatore privato gratia. sed habente fidem. Insuper reputant inconveniens et minus conforme S. Thoinæ, quod uicompossibililas peccati habitualis cum beatitudine videatur repeti ex gratia, et non ex ipsa visione. Posset tamen reponi, ex parte aliorum, suum principium esse inielligendu in de actu supernaturali connaturaliter elicitio, (pialis est visio beatifica, non actus fidei in peccatore; item impossibilitate in peccati habitualis cum visione beatifica semper repoli ex ipsa visione, quia ipsa visio est quæ exigit gratiam sanctificantem. Cæterum quidquid si. de ista ratione, non desuni aliæ. Unde.

Probatur conclusio. 1° Per visionem beatificam homo est conversus ad Deum, et Deus condonat illi offensam: atqui hæc duo sufficiunt ad justificationem ex expulsiōnem peccati habitualis: ergo. *Min. patet. Major etiam pī o secunda parte constat* quia Deus illi confert gloriam et gratiam consummatam, illumque constituit heredem: ergo condonat illi offensam. *Probatur prima pars maj.* Per visionem beatam homo taliter disponitur, ut nihil nisi Deum aut in ordine ad Deum diligere possit, ut patet ex præcedentibus: ergo per illam est conversus ad Deum; non enim potest haberi major rectitudo voluntatis. 2° Peccatum habituale est voluntarium; est enim privatio gratiæ connatans actum præcedentem a quo causatur et fit voluntaria- atqui videnti Deum nihil quod sit contra Deum potest esse voluntarium, sicut cognoscenti bonum in communi nihil quod sit ipsi contrarium potest esse voluntarium, ut modo diximus ergo.

Per visionem beatam homo adipiscitur

ultimum finem: atqui implicat quod homo sit adeptus ultimum finem et simul sit ab eo aversus per peccatum: ergo. 4° Tandem implicat aliquem esse summe beatum et summe miserum, qualis (oret per peccatum) habitualem: ergo.

Obj. Peccatum habituale consistit in privatione gratiae sanctificantis: atqui non tollitur privatio nisi per formam oppositam: ergo non potest tolli peccatum habituale sine infusione gratiae sanctificantis; sed non potest tolli peccatum habituale nisi per formam oppositam: ergo non potest tolli peccatum habituale sine infusione gratiae sanctificantis: ergo. *Probat*ur sub-*imptum*. Ad visionem beatam non requiritur nisi lumen gloriae: atqui istud lumen potest esse sine infusione gratiae sanctificantis: ergo.

Hujus argumenti solutio est facilis juxta rationem positam in capite probationum, dicendo visionem beatam ut eliciendam coimmutabiliter, qualis est et debet esse necessario requirere gratiam sanctificantem: sed quia haec responsio patitur difficultatem, aliter

II. I), min. Non tollitur privatio nisi per formam oppositam formaliter, A. nisi per formam oppositam, vel formaliter, vel virtualiter eminenter, C. Sic v. g. unio hypostatica non est forma formaliter opposita peccato habituali; si tamen Deus sibi immutabiliter uniret naturam peccato infectam, hoc ipso ista natura mundaretur a peccato et sanctificaretur, quia unio hypostatica est virtualiter eminenter opposita peccato habituali. Sic autem visio beatifica virtualiter eminenter opposita peccato habituali, quia enim ita rectificat hominem, ut voluntas non possit quidquam nisi in, aut in ordine ad Deum diligere.

I. I Opposita sunt ut eodem subjecto: puta visio est in intellectu, gratia in anima, voluntas ergo visio Dei nullatenus opponitur gratiae privationi.

h consequens Visio Dei non contrahit privationem gratiae immediate, C. media *i. A.* Visio enim residet in intellectu, intellectus in anima; et anima media inter intellectum et voluntatem, est radix voluntatis. Unde, si intellectus firmus a voluntate in intellectu, voluntas firmatur in bono, et voluntas in bono rectificatur.

§ III.—*Utrum beatitudo semel adeptam, sit a se intrinseco perpetua et inamissibilis?*

Certa fides est, contra errorem Origenis. beatitudinem esse sine fine duraturam in perpetuas aeternitates. Sic passim testatur S. Scriptura. Sap. S : *Justi autem in perpetuum vivent.* Joan. 10 : *Ego vitam aeternam do eis.* Matth. 25 : *Abiit hic in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.* Et alibi pluries. Idque definitum est in concilio Lateranensi sub Innocentio III, c. *Firmiter*, de SS. Trinitate. omnesque fideles profitentur in Symbolo *credere vitam aeternam.*

Sed quaestio est, ut in precedentibus, an haec, perpetuitas conveniat beatitudini ab intrinseco et ex natura sua. ut volunt S. Th. et Thomistae? an solum ab extrinseco, Dei concursu illam conservante, ut volunt Scotus et Scotistae? Et nota bene, in sententia Thomistarum non negari Deum posse de potentia absoluta uertere beatitudinem, sed enim apud omnes in confesso est; sed tantum asseri beatitudinem ex principiis suis intrinsecis exigere quod nunquam desinat. Sic dicimus angelos et animas rationales esse ex natura sua incorruptibiles, licet Deus posset absolute illos annihilare.

Kl. q. 5. a. 4. 0. — *Dico.* Beatitudo sanctorum est ab intrinseco perpetua et inamissibilis. Esi communior cum Auctore.

*Probat*ur duplici ratione. Prima petitur ex communi ratione beatitudinis; secunda, ex ratione hujus specialis beatitudinis, scilicet visionis Dei.

ibid.—*Prima ratio.* Cum beatitudo sit perfectum bonum et sufficiens oportet quod desiderium hominis quietet et omne malum excludat atqui homo naturaliter desiderat retinere bonum quod habet. et quod ejus retinendi facultatem obtineat; alioquin necesse est quod timore amittendi, vel dolore de certitudine amissionis affligatur. ergo requiritur ad veram beatitudinem, quod homo certam habeat opinionem, bonum quod habet nunquam se amissurum. Quia quidem opinio vera est, consequens est quod nunquam beatitudinem amittet; si autem falsa sit. hoc ipsum est quoddam malum, falsum opinionem habere: nam falsum est malum intellectus, sicut verum est bonum ejus. Adde quod in hac ultima suppositione beatitudo erit

imaginaria, sicut beatitudo dormientium, qui dum expergiscuntur nihil reale inveniunt.

Dices. ÛI beatus sit quietus et plene satiatus, sufficit quod ejus beatitudo sit perpetuo conservanda a Deo, idque sciat · ergo.

Sed contra. Vei illam conservationem ex natura sua exigit beatitudo. vel non. Si primum, ergo ex se exigit perpetuitatem et inamissibilitatem, quod intendimus. Si secundum, ergo ex se non est plene satiativa et quietativa appetitus beati, quod tamen est de ratione beatitudinis

Repones. Falsum supponit S. Th. nimirum beatitudinem esse bonum perfectum, plene satians appetitum : ergo. *Probat ant.* Visio Dei, quæ est beatitudo hominis, non plene satiat ejus appetitum ; videntes enim habent ulteriora desideria satianda, v.g, desiderant uniri suis corporibus, habere certas cogitationes, salutem parentum, etc. Imo Christus erat comprehensor, et tamen multamala perpessus est.

R.N. ant. adprobat. D ant. secundum solutionem jam alibi datam. Visio Dei non plene satiat appetitum hominis per se formaliter et immediate, *C. ant.* radicaliter per suas proprietates, *V. ant.* Quando ergo dicimus cum Auctore beatam Dei visionem esse plene satiativam, non est sensus quod omnia omnino hominis desideria se sola, aliis exclusis, satiet, sed quædam per se formalité, quædam virtualiter et radicaliter per proprietates sibi connaturaliter debitas Et ideo nihil obest quominus beatus, præter Dei visionem, possit aliquid aliud desiderare. modo non desideret (sicut revera non desiderat), nisi vel quod statim accipit, vel quod certo accepturus est. et eo tempore pro quo desiderat. Hoc autem sufficit ut induatur beatitudinis inamissibilitas, quia sine illa nec formaliter nec radicaliter satiaret, cum tunc nec ipsa nec ejus proprietates secure haberentur. Non est autem perfecta beatitudo. nec plene satians, quæ eum anxietate possidetur.

Quantum ad Christum, A. impassibilitatem corporis, quæ connaturaliter debebat resultare ex visione Dei, miraculose et ex dispensatione divina fuisse impeditam, quia necesse erat illum pati pro redemptione generis humani.

ihid.—*Secunda ratio.* Visio beata nullam ex »e habet causam per quam possit

amittere esse : ergo ex se petit inamissibilitatem. *Prob. ant.* Visio beata ex triplici tantum causa cessare potest : 1° ex parte subjecti videntis Deum, quia non vult amplius videre; 2° ex parte Dei subtrahentis illam visionem; 5° ex parte alicujus catis create corrumpentis illam per introductionem formæ contrariæ. Atqui non potest cessare ex parte subjecti videntis, quia cum illa visio conjungat actu animam fonti totius boni, voluntas non potest invenire in ea aliquam insufficientiam vel aliquod incommodum, vel aliquam rationem mali, quo moveatur ad cessandum ab illa · neque ex parte Dei: quia, licet Deus, ut dictum est, possit absolute eam annihilare, quia tamen subtractio beatitudinis semel date judicialiter, tanquam merces et premium, est maxima pœna et maximum damnum, Deus secundum exigentiam rerum et potentiam ordinariam non infligit aliquam pœnam præsertim summam, nisi propter aliquam culpam, quam, ut probavimus supra, beatus non potest committere : neque tandem ex parte agentis creati, quia cum per istam visionem et conjunctionem, quæ est immediate ad Deum, mens elevetur supra omnia agentia creata, nullum est quod possit agere in illam. Ergo.

Adde in confirmationem hujus rationis, quod principia visionis beate, quæ sunt lumen gloriæ et essentia divina unita intellectui per modum speciei, sint ex se invariabilia et incorruptibilia, quia carent materia, quæ est principium corruptibilitatis.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Visio beatifica habet ex se potentiam ad non esse : ergo ex se non est incorruptibilis et inamissibilis.

R. D. ant. Visio beatifica habet ex se potentiam connaturalem ad non esse, *N. ant.* potentiam præternaturalem et obedientialem, *C. ant.* Licet enim ex se petat non desinere et non destrui, potest tamen Deus potentia sua absoluta eam destruere, sed id non olhctejus intrinsecæ incorruptibilitati et inamissibilitati ; quia non hoc sensu dicimus esse inamissibilem, quasi Omnipotens non possit illam annihilare, sed quia ex natura sua exigit ut semper conservetur ; sicut dicimus angelos esse ex natura sua incorruptibiles, licet a Deo possumi absolute annihilari.

DE PROPRIETATIBUS BEATITUDINIS.

Inst 1°. Esto visio beata ex prinerpiis intrinsecis et in se sit incorruptibilis, non est tamen incorruptibilis ut 41 tali subjecto, scilicet beato : ergo potest amitti ! *'rob. ant.* Non est deb;ta tali subjecto, nec cum eo habet connexionem necessariam : ergo.

Λ. *N. ant.* ^{adprob.} *D. ont.* Non est debita tali subjecto, ut ipsi primo conferratur, *C. ant.* confertur enim gratuita Dei voluntate ; ut semel collata conservetur, A; *ant.* Cum enim ex suis principiis intrinsecis sit incorruptibilis, nec possit assignari causa a qua expellatur a subjecto cui inest, petit ex se semper inesse.

Inst. 2°. Forma recepta in subjecto extraneo et non connatural! inest ei amissibiliter et crruptibiliter, ut patet in calore recepto lll aqua ; secus si sit in subjecto connatural!, ut calor in igne : atqui visio beata est in homine tanquam in subjecto extraneo et non connatural! ; nam lumen gloriæ a quo dependet, nulli intellectui creato aut creabili est connaturale, ut alibi diximus : ergo.

Λ. *D. maj.* Forma ex se corruptibilis in subjecto extraneo inest ei amissibiliter, *C. maj.* forma ex se incorruptibilis, *subdislinijuout ante* : est in subjecto amissibiliter, si sit assignabitis causa per quam destruat, *C. maj* secus, *N.*

Inst. 3°. Omne accidens, cujus proprium est in esse, sequitur naturam subjecti; ut enim communiter dicitur, quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur : atqui anima seu intellectus beati est ex se variabilis : ergo.

Ibid. ad 1. — *It. D. maj.* Omne accidens sequitur naturam subjecti, si subjecto subjiciatur et subordinetur, *transeat, maj.* si subjectum sibi subjiciat et subordinet, ipsumque elevet ad suam immutabilitatem. *N. maj.* Sic autem est in nostro casu : ex visione namque clara Dei. cum sit gratia consummata et assecutio ultimi finis, voluntas beati immobiliter et necessario etiam necessitate exercitii adhæret Deo, ut summe bono, ut probavimus in prioribus Itj. Et hinc differt visio beata a gratia viæ quæ hominis arbitrio subditur. Hujus rei habemus exemplum in subsistentia Verbi unita humanitati, cujus mutabilitatem et corruptibilitatem non participat, sed cui e contra suam incorruptibilitatem communicat. *Unde ad mtn. D.* Anima seu

intellectus beati est ex se variabilis absolute, *C. min.* respective ad Deum clare visum, *N min.* quia, ut dictum est, ex visione beata voluntas beati immobiliter adhæret Deo Insuper, ad commune adagium, non sic debet inlelligi quasi accidens sortiatur omnem modum subjecti in «pio recipitur,£«u quod in ip-o recipiatur eo modo quo subjectum est aptum illud recipere, seu juxta capacitatem et dispositionem ejus. Et ideo dixi in distinctione, *transeat maj.*

Obj. 2°, *et simul instabis.* Visio Dei quam Apostolus habuit in via, est ejusdem speciei cum visione beatorum ; habet enim idem specificativnm, scilicet essentiam Dei: atqui ista visio fuit in Apostolo amissibiliter : ergo sic est in beatis.

//. *Omissa maj. quam quidam negant, Γ). min.* Ista visio fuit in Apostolo amissibiliter ex se et principiis intrinsecis, *N. min.* sic enim postulabat perpetuitatem; miraculose et per potentiam Dei absolutam, *C. min.* Idque quia Apostolus erat constitutus doctor gentium qui ad eam visionem, cujus transeunter fuerat particeps, innumeros perducere debebat.

«Si *dicas* S. Thornam docere lumen gloriæ communicatum fuisse S. Paulo per modum transeuntis ad instar luminis prophetici : ergo non postulabat ex principiis intrinsecis perpetuitatem. Λ. habuisse quidem modum dispositionis transeuntis fuisse tamen habitum quoad substantiam. Comparatio autem S. Thomae cum lumine prophetico stat quoad modum tantum.

Obj. 5°. Visio beata est proprietas gratis : atqui gratia non est ex se inamissibilis, ut patet experientia quotidiana ergo nec visio beata. Patet *const q.* quia implicat proprietatem esse magis firmam et immobilem quam essentiam.

Respondent nonnulli *minorem* esse veram de gratia viæ, non vero de gratia consummata patriæ. Sed, ut advertit Joannes a S. Th. et post ipsum Contensonus. ista solutio patitur graves difficultates. et vix concipitur quid sit ista gratia consummata, seu quid ista consummatio addat supra gratiam viæ : non quod sit confirmata ; talis enim fuit in diva Virgine, qua tamen non erat beata non quod sit extra viam, quia animæ in purgatio sunt extra viam, et tamen non sunt beate non tandem quod importet gloriam seu visionem; sic

enim visio non flueret ab ea tanquam proprietas. sed constitueret illam confirmatam

P. itaque facilius cum præfatis theologis *negando maj* scilicet visionem beatam esse proprie et rigore proprietatem grati®; <[uia visio datur grati® ul merces et premium. Quod autem datur alicui ut merces et primum, non dimanet ab ejus principiis intrinsecis, sed ab extrinseco confertur. Eatenus vero visio beata dicitur proprietas grati®, quatenus gratia ad illam tendit et illam meretur.

Plura alia visionem beatificam spectantia, v. g. utrum oculus corporis possit videre Deum? utrum possit intellectus creatus? utrum ad id requiratur lumen glori®? quid sit lumen gloria? utrum essentia Dei videatur absque specie impressa vel expresse? utrum beati inaequaliter videant Deum et unde oritur ista inaequalitas? utrum comprehendant Deum? et alia, require in tract, de Deo, disseri. 4.

ARTICULUS V.

De dotibus et aureolis beatorum.

§ I. — *De dotibus beatorum.*

In sup. q. 93, α 1.0. — Cum per beatitudinem sit intima inter animam et Deum coniunctio, et quoddam spirituale matrimonium, dos hic dicitur ad instar dotis quæ datur iu sublevamen matrimonii carnalis et ornatum spons®, eam aptans ac disponens matrimonio. Et quamvis ordinarie dos conferatur a patre vel parentibus spons®, quandoque tamen certis de causis etiam confertur a sponso, puta ex nimio ejus amore in sponsam; et sic est in presenti. Definatur ergo dos beatorum, *perpetuus animæ et corporis ornatus a Deo collatus, vitæ sufficiens et in æterna beatitudine jugiter perseverans.*

Dotes animæ beatæ.

Ubi a. 5.0. — Tres communiter assignantur animæ dotes in beatis, scilicet visio, comprehensio seu tentio, et delectatio, correspondentes tribus virtutibus theologis: visio fidei, comprehensio spei, et delectatio charitali.

Quamvis autem b®c nomina sonent operationem, non tamen hic sumuntur pro operationibus videndi Deum, ipsum comprehendendi et de eo delectandi; in his uaque operationibus consistit ipsa beatitudo et conjunctio animi® cum Deo; sed

pro habilibus seu qualitatibus ornamentis et disponentibus animam ad perfectam hanc conjunctionem: sicut dos, in matrimonio carnali, non est ipsa conjunctio spons® cum sponso, sed aliquid ornans et disponens sponsam ad illam conjunctionem. Hi autem habitus seu qualitates nihil aliud sunt quam lumen gloriæ et habilitas charitatis, non ut sunt principia elicitivorum operationum, sed ut elevent animam ad statum altiorum et perfectiorem statum via cujus imperfectiones excludunt. Igitur

Visio, ut dos, est lumen gloriæ, non quatenus est, ut jam dixi, principium elicitivum visionis beatæ, sed ut est qualitas disponens et perficiens intellectum ad recipiendam divinam essentiam loco speciei, ipsumque ita clarificans ut sit ab omni obscuritate immunis. Comprehensio, secundum aliquos, est etiam ipsum lumen gloriæ, non ut clarificans intellectum et ipsum disponens ad recipiendam divinam essentiam loco speciei, sed ut tenens habitualiter ipsam visionem actualem: secundum alios, est habitus charitatis, non ut elicitivus amoris, sed ut complectens illa firmiter summum bonum, ut sit in statu nihil ultra sperandi, sed omnia possidendi quæ et quando voluerit; ethice est status proprius comprehensoris, et apponitur statui viatoris, «pius est status contingenti®, spei et amoris. Delectatio est etiam ipse habitus charitatis ut cansans delectationem beatificam. Vide Auctorem, q. cit. per 5 art.

Dotes corporis.

Dos corporis beati nihil aliud est quam qualitas supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus sibi unitum et plene sibi subjectum, ipsum perficiens et disponens ad beatitudinem et gloriam. Sicut enim anima per quasdam dotes disponitur et perficitur in ordine ad conjunctionem cum Deo, ita etiam corpus dum u. resurrectione iterum unitur animæ beatæ.

In fap. qq 82. 85, 84 et 85. — Quatuor assignantur dotes corporis gloriosi, scilicet impassibilitas, subtilitas, agilitas et claritas, quas expressit Apostolus 1 Cor. c. 15, his verbis: *Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptione*: en impassibilitas. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*: en claritas. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*: en

agilitas. *Seminatur corpus animale, sur-* *et corpus sprrũua/c ren subtilitas.* Itaque

Ibid. — Impassibilitas *est qualitas sup-* *patriuiluralzc, dimanans ab anima beata* *in corpus, ereludens ab eo passionem* *"•rruptiām.* Subtilitas, *qualitas super-* *naturalis dimanans ab anima beata in* *corpus gloriosum, reddens ipsum alte-* *rius corporis penetrati) um,* ita ut possit ad libitum deponere aut retinere suæ quantitatis modum repletivum loci et aliorum corporum exclusivum : sic corpus Christi gloriosum intravit ad discipulos januis clausis, et sepulcrum ac ipsos cados penetravit. Agilitas, *qualitas supernaluralis* *ab anima beata dimanans in corpus,* *ipsum reddens celerrime mobile,* non laniicii in instanti, juxta illud Isai. 40 : *assumunt pennas sicut aquilae.* Claritas, *qualitas supernaluralis ab anima beata di-* *manans in corpus, ipsum efficiens lumi-* *nosum et diaphanum,* simile crislallo, ita utin eo appareat mirabilis organisatio interior omnium suarum partium. Vide mullo plura in Auctore, qq. citatis.

§ II. — *De aureolis beatorum.*

ibid. q. 96 per 15. art. — Aurea est corona; aureola, parva corona superaddita majori coronæ, juxta illud Exod. c. 25 : *Faciesque illi... corronam interrasilem* (idesl exculplam) *altam quatuor digitis,* *tl super illam, alteram coronam aureo-* *lam.* Aurea itaque significat præmium essentielle beatorum, aureola præmium accidentale et diminutum; et definitur, *gaudium accidentale de coccllenti victoria.* Duplicem namque victoriam reportant iusti in hac vita : unam communem vicli.iritatis, et huic respondet aurea seu præmium essentielle; alteram specialem vf alicujus alterius virtutis, scilicet vel fortitudinis, vel virginitatis, vel zeli instruendi et docendi viam salutis, contra triplicem hostem, mundum scilicet, carnem et daemonem; mundum vincunt martyres contemp-
tu mortis, quod est omnium malorum quæ mundus potest inferre maximum; carnem vincunt virgines illius illecebris resistendo; dæmonem vincunt quotquot viam salutis aoent, dum suis salutaribus monilis et instructionibus illum e cordibus hominum. in quibus regnabat, expellunt. Et lioic triplici piacellenti victoria* respondet

triplex aureola, scilicet martyrum, virginum et doctorum.

Martyr cui competit aureola, is est qui el mortem vel plagas mortiferas passus est in testimonium fidei, vel alteriu-
vututis : de quo vide tractatum nostrum de Fortitudine, dissert, i, a. 2. Virgo cui debetur aureola, est persona alterutrius sexus, servans firmo proposito integritatem carnis, omnis volnntariæ libidinis expertem. Quod si consensu mentali in voluptates carnis sive licitas sive illicitas hoc propositum interrumpat et postea resumat, non amittit aureolam; secus si opere externo interrumpat, quia reparabilis est virginitas mentis voluntarie amissa, non carnis. Vide tractatum nostrum de Temperantia, diss. 4, a. 5. Doctor qui competit aureola, est non solum qui doctorali laurea est insignitus, sed quicumque, sive vir sive mulier, qui salutarem fidei el morum docet doctrinam, sive scripto, sive verbo, sive privalim, sive publice, juxta illud Daniel. 12 : *Qui ad justitiam erudiunt mullos, quasi stellæ in perpetuas ætemitates.*

Petes utrum aureola etiam corpori debeat?

Ibid. a. 10. 0. — *Il.* quod aureola proprie est in mente; est enim gaudium de operibus illis quibus aureola debetur. Sed sicut ex gaudio essentialis præmii, quod est aurea, redundat quidam decor in corpore, qui est gloria corporis, ut dictum est de dotibus corporis; ita ex gaudio aureolæ resultat aliquis decor in corpore; ut sic aureola principaliter sil in mente, sed per quamdam redundantiam refulgeat etiam in carne. Probabile reputat Solo in 4, d. 49, <]. 5, a. 2, claritatem gloriæ efformare in capite vLbinum coronulam albam, iri capite martyrum purpuream, in capite doctorum subviridem. Vide si lubet q. cit. Auctoris.

DIGRESSIO HISTORICA.

QUID SENSERIT ET DOCUERIT JOANNES XXII
CtilCA TEMPUS GLORIFICATIONIS SANC-
TORUM ?

■*id artic. tertium prared. dissert.*

Ilune SS pontificem docuisse animas justorum corporibus solutas et plene purgatas, «ion fruituras faciali Dei visione ;>n-

te generale iudicium, multorum est opinio. An ita sit inquirimus. Itaque

Dico. Jeannes XXII in eamquidem pro-
pendit veh*inēlcr sententiam, quod sanc-
torum animæ ad extremum usque iudicium
faciali Dei visione non fruuntur; eam ta-
men assertive non docuisse probabile est.
Certum est autem eam ul fidei dogma ab
omnibus credendum non definivisse.

Prima pars a nemine negatur. et facile
*probat*ur, 1° ex Odorico Raynaldo auctore
coævo, qui refert ex Bibliotheca Vaticana
ad annum 1531, Joannem XXII in tribus
sermonibus liabitis, scilicet in festo om-
nium Sanctorum, tertia dominica Adven-
tus et in vigilia Epiphanis, hanc senten-
tiam dogmatisatum esse (quod tamen fecit
non asserendo, sed recitando, ut dicemus
modo); insuper idem refert ex regesto ip-
sius Joannis XXII, ipsum sæpius in curia
coram cardinalibus hanc opinionem in
utramque partem ventilasse ad inquiren-
dam veritatem.

2° Ex continualore Chronici Guillelmi
Nangii auctore coævo. qui ad annum 1555
dicit : « Hoc anno prædicatio quam domi-
nus Joannes papa debuit predicare, in
» qua publice, ul ferebatur, dixerat quod
» animæ decedentium in gratia non vident
Deum, nec sunt perfecte beatæ usque
post resurrectionem corporum, etc. »

5° Idem continuator ibidem, Gobelinus
Persona in Cosdromii ætate sexta, c. 71;
Paulus Langius, Citizensis monachus, in
Chronico coenobii sui. referunt quod Joannes
papa incarcerari jussit Thomam Valas
Anglum, ordinis Praedicatorum, insignem
Jieologiim, eo quod pradicasset publice
Avcnione contra hanc Papæ opinionem,
insuper Albertus KranUios, lib. 5 Wan-
daliæ, cap. 16, sic ait : « Hoc erat illud
» tempus quod sub Jeanne ejus nominis
• XXII scindebatur Ecclesia de visione
separatarum animarum. cum nonnulli ex
fratribus Minoribus pertinaciter tueren-
» tur illam differri usque ad novissimum
» diem . quibus inultum videbatur inhae-
rere Pontifex Sed fratres ex adverso Pre-
dicatores docebant, etc. « Untie illud
Ludovici Bavari imperatoris, alias nostro
ordini infensi, quod contra ejus schisma
partibus Pontificis adhaereremus . « Ordo
• fratrum Prædicatorum est ordo veritatis,
• quam intrepide ac libere contra errores

» quantumis potentes adverso pectore tee
» tur. « lia refert Bzovius ad ariimii. 1335
ex antiquioribus ei nrobatis anctoribua.

l'audem palet isia pars ex omnibus ado-
loribus coævis el aliis, qui ha< de re scrip-
sennit, ei ex congregationibus liabitis hat
de re ni Saltu A incenuarum auctontatr
Phibppi regis Francis.

*Probat*ur *secunda pars* ex ipsius Joan-
nis XXII protestatione facia curam raidi-
milibus anno 13.4 tertia Jain.ani, quam
releri Benedicius XII ejus successor in di-
plomate quod ex MS. Vaticano refert Odo-
ricus Raynaldus : « Protestamur ex| rvsse,
» *inquil*, quod quidquid in (piæstioneseu
» materia Usionis animarum.... diximus,
» allegavimus seu proposuimus non mien-
» dentes aliquid determinare, vel decidere
» seu credere quod esset quovis modo
» Scripture sacra obviū, vel contrarium
» orthodoxs fidei. sed illud solum tenere
» et credere quod et Scripture sacra po-
test et polecat catbohca fidei convenire
» etsi forsā in prædictis sermonibus vel
» collationibus aliqua quæ, vel Scriptura
sacra, seu fidei orthodoxae quovis modo
» essent vel viderentur obvia . ipsa prater
» intentionem a nobis fuisse prolata dici-
» mus et asserimus, eaque revocamus ex-
» presse. non intendentes illis adhærere,
» nec ea in present! defendere, nec etiam
» in futurum. »

2° Ex alia protestatione ejusdem Joannis
quam 5 Decemb. ejusdem anni morti proxi-
mus fecit coram cardinalibus et praelatis
convocatis, et quam Benedicius XII prafato
suo diplomati etiam inseruit . « Ne super
» iis, *inquil*, quæ de animalius purgatis
» separatis a corporibus, an citra resump-
» tionem corporum divinam essentiam, illa
» visione videlicet quam vocat Apostolus
facialem, videant, tam per nos quam non-
» nullos alios in presentia nostra recitando
et allegando sacram Scripturam ac origi-
» nalia et dicta sanctorum, vel alias ratio-
» cinando sæpius dicta sunt, aliter quam
per nos dicta et intellecta fuerant, intel-
lieantur... ecce nostram intentionem,
etc. » Deinde se credere profitetur quod
animæ séparais et purgatæ videant Deum
dare facie ad faciem, ei si quid ipsi con-
trai nun exciderit, expresse revocat.

50. Ex epistola ipsius Joannis XXII ad
Philippum Franciæ regem quam ex Vati-

QUID SENSERIT ET DOCUERIT JOANNES XXII.

cannodicc exscripsit Odoricus Raynaldus mannum 1555, η. 4G, in qua sic habet :

Cum autem hanc quæstionem beatus Augustinus in scriptissuis reputaverit vatae dubiam.... et ne dum ipse, sed et multi • ductores circa istam materiam varient : « propter huc ul veritas possit melius aperi-
• riri: nos interdum in nostris sermonibus
• mentionem habuimus , non proferendo
• verbum de nostro capite, sed dictaScriptura
• sacra: c. sanctorum... multique tam
• cardinales quam alii, coram nobis et alibi
• in suis sertu loibus, pro et contra de illa
• materia sunt loculi..., ut sic posset pic-
• tilius inveniri veritas,... ulinam, fili, vel-
• let audire quæ in nostris sermonibus dixi-
• mus Regia Celsitudo, et unum verbum de
• capite nostro nos non protulisse reperi-
• sed quæ Christus vel Apostoli, vel sancti
• Patres et doctores Ecclesiæ protulerunt. »
Et postea negat in eadem epistola quod ini-
erit generalem ministrum Minoritarum Pa-
risios. ut ferebatur, ad astruendam illam
sententiam; sed rogat ul cuilibet permittat
dicere in hac re quid verius existimaverit,
donec fuerit ordinatum per sedem aposlo-
licam.

4° Ex instrumento coetus praelatorum et
doctorum habili in Salto Vincennarum auc-
tontate Regis, in quo sic habent : « Ad-
• vertentesque quod multorum fide digno-
• nim relatione audivimus quod quidquid
• in hac materia Sua Sanctitas dixit, non
• asserendo seu opinando, sed solummodo
• recitando. » Hujus instrumenti autogra-
phum in scriniis iheolog. Facult. Parisien-
sis, et in archivo majoris conventus FF.
Prædicatorum Parisiis servari testatur Na-
talis Alexander sæc. 15 et 14, disert. 11,
quod totum exscribit.

Prob. tertia pars, 1° ex dictis in pro-
bationem secundæ partis; 2° ex Benedicto
II, bulla *Benedictus I)cus*, \u qua sic lo-
quitur SS. Pontifex : « Cumque idem nræ-
• l decessor noster, ad quem prædictorum
• determinatio pertinebat, ad decisionem
• concertationum hujusmodi se pararet,
• in consistorio suo publico tam fratribus
• suis S.R. E. cardinalibus<le quorum mi-
nuero tunc eramus, quam prælatiset ina-
• giitris in theologia, qui multi aderant
• présentes, injungemlodistrictius et mau-
a dando ut super materia de visione præ-
dicta, quando requirerentur ab eo, deli

• berate dicerent unusquisque quod senti-
• ret : tamen morte præventus, sicut Do-
ti mino placuit, perficere illud nequivit. •

Adde quod ipse Joannes XXII in diplo-
mate canonisaiioms S. Thoinæ Aquinatis,
dicat : « ipsum in perpetuas æiernilates re-
• ceptum in patria, ejus animam cœlum
• possidere et in cœleslibus agminibus po-
• situm Deum glorificare, »

Obj. contra secundum partem *conclu-*
sionis testimonium Gersonis, Adrian! VI
et Guillelmi Okaim Minoritæ, referentium
Joannem XXII hunc errorem docuisse et
propugnasse : ergo.

H. majorem fidem adhibendam esse pro-
bationibus nostris ex ipso Joanne et Bene-
dicto XII aucloribusque coævis, quam Ger-
soni el Adriano posterioribus, qui ex ru-
moribus, non ex accurata historiæ discus-
sione talia protulerunt. Okamo vero, Lu-
dovici Bavari stipendiario, Joannis XXII
hosti, homini schismatico, multo minus
credendum est.

Inst. 1°. Ex dictis in probationem pnmæ
partis, Joannis XXII hunc errorem in tri-
bus concionibus dogmatizavit : ergo

iV. Dogmatizavit, id est, exposuit reci-
tando quid S. Scriptura, quid Patres in fa-
vorem talis sententia: dicerent, *C.* id est do-
cuit ut veram et asseruit, *N.* *Solutio patet*
ex probationibus secundæ partis *conclu-*
sionis.

Inst. 2°. Ex dictis ibidem, jussit incar-
cérait et vexari qui sententiam contrariam
docerent et prædicarent : ergo.

R. D. ant. Jussit incarcerari qui doce-
rent sententiam contrariam, præeise quia
illam docerent et prædicarent, *N.* cum ipse
permiserit in utramque pariem ventilari in
sua praesentia, ut patet ex dictis, et unicui-
que libertatem reliquerit promendi quid de
haere sentirent, atque petierit eam dari a
rege Franciæ doctoribus Parisiensibus ;
qrna diam docerent ul de fide el contra seu-
tientes anathemate configerent ante defini-
tionem Ecclesiæ, *C.* Sic enim condonatus
fuerat Thomas Valas. Quis autem horum
excesserit, au prædicator sic contionando,
an Pontifex incarcerando? Favent concio,
naton. quod praejudicata videtur jam fuisse
hæc sententia in formulis fidei quas Grae-
cis præscripserant Clemens IX el Joan-
nes XXI, in quibus habebatur animas pur-
gitas *mo.r .n coelum recipi*, ul refert Udo-

rira». Et opinionem contrariam Parisienses doctores, a rege Philippo Valesio interrogati. responderant */alsam et hareHi am esse*. Et Durandus, episcopus Meldensis, in libello ad ipsum Joannein XXII dixerat esse errorem Scriptura sacra, auctoritati totius Ecclesie ac sinceritati fidei contrarium, ut revera in se erat, sicut patuit ex definitionibus posterioris concilii Florent, quod non novum articulum fidei condidit, sed doctrinam ex traditione acceptam clarius exposuit ac confirmavit.

Inst. 5°. Joannes XXII. in duabus fidei declarationibus datis anno 1554, de quibus supra, expresse revocavit quæ prius dixerat in materia visionis beatificæ. Idemque testantur Benedictus II et Odoricus Raynaldus. Ergo erronee senserat et docuerat.

R. D. ani. Expresse relocat absolute, A, conditionate, C. Si nempe aliquid contrarium fidei dixerit. Verba ejus sunt : *Si vero alia vel aliter circa materiam hujus visionis per nos dicta, prædicata seu scripta fuerant... ea revocamus expresse*. Si bil autem dixerat, prædicaverat seu scripserat, nisi recitando et allegando, ad inquirendam veritatem, ut ipsemet protestatur in utraque declaratione et in linens ad regem christianissimum. Irrexiens sensu locuti sunt Benedictus XII et Raynaldus, declarationes Joannis XXII referentes.

Inst. 4°. Philippus Valesius rex christianissimus, in litteris ad Joannein XXII datis minatus est illi rogum ut revocaret aen-

tentiam de dilatione visionis beatificæ ; i^l *manda qu'il serévoqudt. ou qu'il le/erem ardre*. Ita referi Petrus de Alliaco, cardinalis et archiepiscopus Cameracensis, in oratione habita coram rege Carolo VI. Ergo hunc errorem docebat et asserebat.

R. 1° Petrum de Alliaco, qui fertur hac dixisse septuaginta anni post obitum Joannis XXII, verosimilius deceptum fuisse et applicuisse Joanni XXII minas quas rex Philippus intentaverat ministro generali FF. Minorum, quoniam hanc sententiam de dilatione visionis beatæ usque ad generale judicium publice prædicaverat Parisiis, cum plurium offensione et scandalo. Id conjicio 1° ex silentio auctorum coævorum, qui istarum minarum contra Pontificem non meminerunt; 2° ex litteris Joannis XXII ad regem Philippum datis, in quibus conqueritur de minis, ut fama ferebat, a Rege intentatis *contra religiosos* et sæculares, de minis autem contra se intentione nulla mentionem facit; 5° ex censorio decreto doctorum Parisiensium quo significabant Regi, *ex nullorum fide dignorum relatione*, quod quidquid Sanctitas Sua dixit in hac materia, *non asserendo seu opinando protulit, sed solummodo recitando*.

D. 2°. Dato regi Philippo revera sic minaciter scripsisse SS. Pontifici, id fecit fama mendaci deceptu» Et hæc sufficiant ad probabilitatem sententiæ nostræ astruendam, non enim illam ut certo veram asserimus.

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

Divus Thomas, a Q. 6 ad 21.

Sicō.6. in procem. Absoluto tractatu de ultimo fine hominis, sequitur m
agamusde actibus quibus illuni ultimum finem assequamur, aut ab eo remo-
veamur; et hi sunt actus humani. Quid sit actus humanus, explicuimus in
tractatu præced. dissert. 1 a , 2 : de his in pirlicul iri partim egimus in 2 2 ,
duin de virtutibus cardinalibus ; de his autem in communi hic est agendum.
Et quia actus humani sunt voluntarii , hunc præsentem tractatum a volun-
tario et involuntario ordimur. Unde sit

DISSERTATIO i.

DE VOLUNTARIO ET INVOLUNTARIO.

Divus Thomas, Q. 6.

ARTICULUS I.

Quid et quoiuplex sit voluntarium?

Ibid. a. 1. o. — *Dico* 1°. Voluntarium recte delinitur : *Quod est a principio intrinseco cum cognitione finis*. Ita communiter cum Auctore post Aristotelem, SS. Greg. Niss. Damascen et alios. Quod autem quidam dicunt, *cum cognitione singularium in quibus operatio consistit*, non significat quod necessario debeant cojjosci omnes omnino circumstanti®, sed quod hæc cognitio sit prælica.

ibid. — *Explicatur definitio*. Nomen voluntarii importat quod actus et motus sit a propria inclinatione cl appetitu illius qui movetur et agit. consequenter quod sil perferte a principio intrinseco; quod enim est apiincipio exlriiiseeo, non e<t ah inclinatione. Duplex autem potest esse principium intrinsecum motus, scilicet elliciens et finale : omne enim agens agit et move tur propter finem, ut dictum est dissert. I tract, præced. (ude illa perfecte moveniura principio intrinseco, in quibus est principium intrinsecum elliciens et finale, ut non solum moveantur, sed ut moveantur in line n; tinis au em non movet nisi ut f't in apprehensione seu cognitione. Qo dc-iiiique ergo sic agit vel movetur a pri. npiii in rinseco quo i habet aliquam «ujjtuuuucm Imis, Rabet in se principium

sui actus efficiens et finale , non solum ut agat, sed etiam ut agat propter finem, et ideo ejus motus sum perfecte ab intrinseco, consequenter voluntarii. Hæc autem duo complectitur definitio tradita Et quia inter appetitus elicitos qui moventur et diriguntur a fine, principalior est voluntas, iii motus dicuntur voluntarii a principali appetitu, quamvis tamen per principium intrinsecum in definitione inlel'igalur quivis appetitus elicitus sive rationalis, sive sensitivus tantum.

Igitur per primas particulas definitionis, voniniarium distinguitur a violento, cujus principium est extra; item a volito simpliciter, quod non procedit ab aliquo influxu voluntatis, sed est ejus objectum ct terminus extiinseco denominatus a volitione . sic pluvia est volita ab agricola, non ipsi voluntaria. Per ultimas paniculas ilisunguitur a motu naturali, quia licet motus naturalis sit a principio intrinseco efficiente, non tamen est a principio intrinseco finali, seu non est cum cognitione finis, ut patet in molibus vegetativis el in motu gravium et levium in centrum : unde hujusmodi non dicuntur se movere in finem, sed moveri ab alio cognoscent», a quo eis imprimitur principium sii® motionis in finem liem per has particulas excluduntur a ratione voluntarii,actus intellectus, pnevertentes actum voluntatis ct ab ea non imperati; quia licet sint a principio intrinseco efficiente, non tamen supponunt cognitionem finis a qua causantur. .Sĭ dicas cognitionem conclusionum causari ex cognitione principiorum, /-. qilud lameturex cognitione principiorum ut inferente oliu

DISSERT. I. ART. Î.

ratrone veri, non ut movente et alliciente, feu in ratione boni et finis. Dmn autem dicitur in definitione, *cum cogitatione /i·nis*, intelligitur in sensu formali de fine ut movente et alliciente in raiione boni, quod competit tantum voluntati.

Ibid. R. 2. o. — *Duo* 2°. Voluntarium diliditur 1° in perfectum et in imperfectum. Perfectum est quod procedit ex perfecta cognitione finis; imperfectum, quod procedit ex imperfecta cognitione finis. Cum enim duo concurrant ad voluntarium, scilicet principium intrinsecum et cognitio finis, perfectio propria voluntarii, per quam distinguitur a naturali, non potet repeti a principio intrinseco in quo convenit cum naturali ; ergo a sola cognitione finis, per quam distinguitur a naturali.

ibid.— Hinc sequitur voluntarium perfectum soli natura: rationali competere, imperfectum brutis ; quia perfecta cognitio habetur quando non solum apprehenditur res quæ est finis, sed etiam cognoscitur ratio et dignitas finis et proportio mediorum ad finem ; et talis cognitio cum sit collativa et discursiva, soli intellectuali natura competit. Imperfecta autem cognitio finis est quæ in sola apprehensione rei, quæ finis est, consistit, absque eo quod cognoscatur ratio et dignitas finis, et proportio mediorum ad finem; et talis cognitio finis reperitur in brutis per sensum et æstimationern naturalem. Ergo voluntarium imperfectum convenit brutis, perfectum soli natura rationali; nec tamen omnibus ejus actibus, sed iis solum qui cum plena cognitione et advertentia procedunt : unde motus subitanei, motus puerorum, scmiamenlium, semidormientium, non sunt nisi imperfecte voluntarii.

Petes utrum voluntarium conveniat univoce bruto et homini?

/?. probabilius *affirmative*. Quia conveniunt univoce in ratione generica cognoscitivi : ergo et in ratione voluntarii. Palet *consequentia*, quia voluntarium procedit ab appetitu juxta modum cognitionis, ut dictum est. *Prob. ant.* Homo et brutum conveniunt univoce in ratione animalis; animal autem est sensibile, consequenter cognoscitivum, sentire enim est cognoscere : ergo homo et brutum conveniunt univoce in ratione generica cognoscitivi. itaque sicut homo, quamvis raiione dilfe-

rentiæ specificæ præcellat bruto, couvretamen cum illo univoce in genere annutis; ita voluntarium perfectum hominilicet ratione differential specificæ, scilio perfectioris cognitionis, præcellat voluntario imperfecto bruti, convenit tamen eu? illo in ratione generica voluntarii.

Dices : Voluntarium dicitur a voluntate : atqui non est voluntas in brutis: ergo.

/i. Ex dictis *D. maj.* Voluntarium dicitur a voluntate tanquam a quo nomen imponitur, ut a principaliore in genere appetitus, *C. maj.* tanquam a re significati *iv. maj.* Non enim voluntarium solamroluntatem significat, sed generaliter omnea appetitum elicited. Vel aliter *D. maj.* *Xo-*luntarium dicitur a voluntate specificesumpta pro solo appetitu rationali, */V. gs* nericesumpta, prout abstrahit a ration, vel irrationali et solum significat appetite elicited cognitione regulatum, *C.*

2° Dividitur voluntarium in necessariis et liberum. Liberum est quod procedit ab appetitu cum judicio indifferenti el potentia ad oppositum, ut in homine cum plenadvertentia agente circa bona creata. Necessarium, quod procedit ab appetitu nn judicio determinato ad unum sine potentiij ad oppositum, ut in brutis et molibii-humanis praevenientibus deliberationem rationis. Utrum voluntarium liberum coïncidât cum voluntario perfecto, dicam art. sequenti.

S° Dividitur voluntarium in voluntarium in se et voluntarium in causa. Voluntarium in se, est quidquid procedit per sei voluntate expresso actu id volente, seu omnis actus qui per se intenditur, elicited, imperatur; vel positive admittitur a voluntate; ut si deliberate odisti inimicum, vi« occidere, occidi imperas, volenti occidere positive consentis. Dicitur etiam voluntarium directum, expressum el explicilum Voluntarium in causa , est id quod in se immediate non intenditur, elicited, vel imperatur a voluntate, sequitur tamen ex aliquo per se et in se voluto, et ideo censetur volition in alio tanquam in causa. Sic rixae sunt vohintariæ in causa illi qui se deliberate inebriat, sciens se in ebrietate passim rixari, licet aliunde rixas in se detestetur. Dicitur etiam voluntarium indirectum, imperfectum et interpretalivum.

Ad hoc voluntarium indirectum, seu il

tiusa, theologi communiter requirunt tres conditiones. Prima est ut effectus fuerit prævisus, aut debuerit ac potuerit humano modo praevideri secuturus ex tali causa; cujus defectu ebrietas non est indirecte voluntaria ille qui, ignorans vim vini et bibens ad satietatem, inebriatur, ut accidit Noe Secunda. quod possit; tertia, quod debeat auferre hanc causam et hunc effectum impedire. Si enim nulla lege teneatur hanc causam amovere, sed e contra habeat justam rationem illam ponendi, non est cur illi imputetur, saltem moraliter, quod ex illa contra meam intentionem sequitur. Hinc motus inordinati non imputantur ut voluntarii confessario, vel chirurgo, cum isti non teneantur ideo omittere suum ministerium, sed e contra justam habeant causam illud exercendi.

Quoniam autem quis tenetur omittere seu auferre causam ex qua sequitur malus effectus? Quæstio soluta difficilis in praxi propter diversitatem casuum occurrentium, pro qua videnda sunt quæ dixi in tractatu de Jure et Justitia, disseri 8, a. 15, j 6 conci. 2; et aliis locis ibidem citatis, præsertim tract. de Temperantia, dissert. 6, a. 12. in prænotaminibus, ex quibus hæc pauca repeto. Ut dignoscatur quando debeat vel non debeat omitti seu auferri causa propter malum effectum ex ea sive per se sive per accidens secutum, debet comparari malus effectus cum bono, et simul pensari quantus sit influxus causæ in effectum malum; ita ut si causa per se et proxime influat in effectum malum, et iste præponderet bono effectui, sit gravis obligatio omittendi aut auferendi causam; nullam vero, si bonus effectus præponderet, aut saltem æquivalens malo: qua ratione diximus non esse necessario omittendam justam detractionem ex qua proxime sequitur mors injusti invasoris, quia vita innocentis præponderat aut saltem æquivalens vitæ nocentis; nec debet attendi damnatio quam incurrit injustus invasor, quia hæc non sequitur ex justa invasionis defensione, sed ex malitia invadentis, quam deponere penes ipsum est.

Si vero causa remote et leviter influat in effectum malum. ei ex quo etiam sequatur aliquid bonum, non precepit auferri. Si vero causa remote et leviter influat in effectum malum, et iste præponderet bono effectui, sit gravis obligatio omittendi aut auferendi causam; nullam vero, si bonus effectus præponderet, aut saltem æquivalens malo: qua ratione diximus non esse necessario omittendam justam detractionem ex qua proxime sequitur mors injusti invasoris, quia vita innocentis præponderat aut saltem æquivalens vitæ nocentis; nec debet attendi damnatio quam incurrit injustus invasor, quia hæc non sequitur ex justa invasionis defensione, sed ex malitia invadentis, quam deponere penes ipsum est.

tantum et remote influentem in malum, quam si graviter et proxime influeret: hinc non teneris abstinere a colloquio honesto et utili propter motus inde exurgentes. Si vero causa leviter et remote influens sit in se venialiter mala, aut ex ea nullus sequatur bonus effectus, erit levis obligatio illam auferendi, sed levis et sub veniali tantum, nisi in hoc et præcedenti casu agatur de gravi damno proximi: quia ista obligatio aestimanda est juxta quantitatem influxus causæ. Cum enim effectus non sit voluntarius nisi in causa, et leviter ac remote contineatur in causa, leviter est in ea voluntarius adeoque ad levem culpam imputabilis, et ulterius levis obligatio auferendi causam ob illum effectum. Hinc teneris sub veniali abstinere a conversatione honesta, sed inutili, vel a lectione curiosa ex qua praevides secuturos motus inordinatos, idque immo solum ratione ipsius causæ, quæ jam est in se venialis, sed etiam ratione ipsius effectus. *Diri* pro his duabus ultimis assertionibus, nisi effectus malus sit in grave damnum proximi; tunc enim foret gravis obligatio amovendi causam, quia contra jubet nos non solum non causare malum proximo, sed etiam, in quantum commode possumus, illud impedire.

¶ 6. a. 5. o. — 4º Dividitur voluntarium in voluntarium positivum et voluntarium negativum: Auctor vocat directum et indirectum. Voluntarium positivum, seu directum est quod a voluntate per realem influxum procedit, ut sunt omnes actus elicit vel imperati a voluntate. Voluntarium negativum, seu indirectum, non procedit quidem a voluntate per realem influxum, ab ea tamen dependet, unde dicitur ab ea negative procedere, ut omissio missæ in eo qui advertens ad instantem ejus celebrationem studio se accingit, absque eo quod adu positivo dicat: Nolo audire.

Hæc sunt communiores voluntarii divisiones, quædam aliæ occurrent in sequentibus.

ARTICULUS II.

Utrum voluntarium perfectum sit idem quod liberum?

¶ Affirmat P. Vasques cum paucis. Non enim negat necessarium posse esse voluntarium perfectum, cum id inficiatur, cum libere et necessarium; sed negat voluntarium

rium necessarium posse esse perfectum, conlenditque solum voluntarium liberum esse voluntarium perfectum, innixus, at pniat, auctoritati S. Th. Fatemur equidem voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis, ut in brutis, pueris, motibus subitaneis, esse imperfectum: at negamus de voluntario necessario ex perfecta el perfectiori cognitione, qualis est amor «pio Deus seipsum diligit et spirat Spiritum sanctum, et amor quo beati ipsum diligunt «n patria. Unde,

Dico : Voluntarium perfectum ex perfectione cognitionis, non est idem quod liberum.

Probatur 1° ex S. Th. quem nobis opponit Vasques. S. Doctor. l p. q. 82, a. 2, ad 1, dicii : *Necessitas natv.ralis non aufert libertatem* (scilicet sponlaneitalis el, ut ita dicam, voluntarietalis), *sed necessitas coactionis*. Q. 22, de verit. a. 5, ad 2, in responsionibus ad argumenta; *sed contra: Nonpertinet ad impotentiam voluntatis, si naturali inclinatione de necessitate in aliquid feratur, sed ad ejus virtutem : sicut grave tanto est vi' tuosius quanto majori necessitate deorsum fertur. Pertineret autem ad ejus infirmitatem, si ab alio cogeretur*. El ad 4 : *Necessitas naturalis non repugnat dignitati voluntatis, sed sola necessitas coactionis*. Ergo secundum D. Th. voluntarium perfectum in nullo minuitur ex hoc quod sil necessarium el ex naturali inclinatione, quia non est necessitas coactionis, et tanto magis erit intimum el perfectum quanto magis naturale.

Probatur 2°. ratione. Amor beatificus est necessarius, ut probavimus tract, præced. atqui tamen est perfecte el perfectius voluntarius quam actus liber : ergo : *Probatur min.* Amor beatificus procedit a principio maxime intrinseco, scilicet a voluntate, toto corde, toto allectu el conatu Deum amante, et est cum perfectissima cognitione, nempe clara Dei risione perfectissime influente in eum amorem et totam universalitatem intellectus et voluntatis sdæquante : ergo.

Idem argumentum fieri potest de amore necessario quo Deus seipsum diligit el producit Spiritum sanctum: absurdum namque foret imaginari Deum minori inclinatione el imperfectione cognitione seipsum

diligere. quam creaturas quas libere amat

Confirmatur. Amor est essentialiter «hinlarius; nihil enim a'imi est amor, quam inclinatio elicit in objectum amatum, no@cæco impetu, sed cum cognitione inllieri-te : ergo ubi esi amor perlectus et perirelior, ibi est voluntarium perfectum elperfectius. *Subsumo* : atqui Deus seipsum l amore perfectiore, quantumvis necessario, diligit «piam creaturas : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 4°. S. Th. hic a. 2 O, dicit quod *perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem ptrfectam, prout scilicet apprehenso fine aliquis potest, deliberans de fine et debet quæ sunt ad finem. moveri in finem ed non moveri*: ergo, juxta S. Th. perfectura voluntarium est liberum. Ibidem, ad 5, dicit quod *laus et vituperiwn consequuntur actum voluntarium secundum perfectionem rationem voluntarii*: laus antes et vituperium non sequuntur nisi actus l heros. Et l p. 41, a. 2, docet actus notionales non esse voluntarios, quia sunt naturales el necessarii ; el ad 5, quod *Spiritus sanctus procedit naturaliter, quamvis per modum voluntatis*. Ergo.

It. ad primum, S. Thomam his verbis, *perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem p rfectionem*, traecere totam rationem voluntarii perfecti. In sequentibus autem cum addit *prout scilicet apprehenso fine aliquilil potest, deliberans de fine et de his quæ sunt ad finem, moveri in finem et non moveri*, ponit exemplum voluntarii perfecti in eo quod esi nobis notius, scilicet in actu libero ; ita ut sensus ejus sil : Voluntarium perfectum sequitur cognitionem perfectam, ut palet in coqui, fine perfecte cognito, potest deliberans moveri vel non moveri. Hunc esse sensum S. Portons constat ex his quæ immediate subjungildevoluntario imperfecto: *Imperfectam autem cognitionem finis*, inquit, *sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, prout scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subito movetur in ipsum*. Sicut enim hæc ultima verba, *prout scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subito movetur in ipsum*, profert, non ut rationem, »ud ut exemplum

UTRUM VOLUNTARIUM PERFECTUM SIT IDEM QUOD LIBERUM? S3

voluntarii imperfecti ; non enim omne voluntarium imperfectum est motus subitus, i ut patet in brutis, quæ non semper subito, sed lente et paulalim procedunt : da in prioribus verbis, *prout scilicet apprehensofine*, etc. non rationem voluntarii perfecti profert, sed exemplum.

Circa id quod dicit S. Th. quod *aliquis potest,deliberans de fine, moveri vel non moveri in finem*, quidam patiuntur difficultatem, eo quo deliberatio videtur esse de inediis tantum et non de line. Sed respondendum est posse esse deliberationem etiam de line duplici modo. 1° Potest esse deliberatio de fine formaliter et in comuni quoad exercitium actus; potest enim actu explicite amari et non amari, amari hoc actu vel alio. 2° Potest esse deliberatio de fine materialiter sumpto ; quamvis enim omnes appetant bene esse, in «pia re tamen inveniatur ista beatiludo multi dubitant, an in divitiis, an in voluptatibus, an in Deo? Et de hoc potest esse deliberatio. Alterutro autem sensu loquitur S. Thomas.

-idsecundam It. laudem et vituperium sequi voluntarium perfectum, sed non omne; est enim id voluntario perfecto proprium secundo modo, quod convenit soli sed non omni: voluntario autem perfecto sed necessario, ut est amor beatificus, non convenit laus formaliter sed eminenter, scilicet gloria, quæ est laus in præmio et omnis laudis consummatio.

Ad tertium II. S. Th. l loco citato loquitantum de generatione filii, quæ cum non sita voluntate principiante, sed comitante tantum, non est voluntaria, ut explicuimus in tract, de Trinitate, dissert, 6, a. 2. Dicit «tutem Spiritum sanctum procedere naturaliter, quia procedit a voluntate non ut libera est, sed ut est natura. Voluntasautem, utesl natura, non estappellitus innatuscæco impetu procedens, ut lapis in centrum, sed appetitus elicitus ex cognitione influente ; patet in amore beatifico, quod exemplum affert S.Th. Proinde quod procedit ex ipsa voluntate ut natura est, non est equidem liberum, sed tamen esi voluntarium. ImoS. Doctor, «j. lu, de pol. a. 2, probat Spiritum sanctum non procedere per modum naluræ, sed per modum voluntatis, quia essentialiter supponit processionem Verbi per intellectum. Wcr quæ dixi loco citato de Trinitate.

Insuper S. Th. non raro sumit voluntarium pro libero, quia Anani dicebant Filium procedere a Patre voluntarie, sicut ob eo procedunt creature, id est libere. Indedum negat, agens contra Arianos locis citatis, actus notionales esse voluntarios, intelligil liberos, ad sensum scilicet Απ«κίοorum. Tandem quid ex his locis in sui favorem eruant adversarii, non satis video. S. Th. secundum ipsos, negat actus notionales esse voluntarios, quia sunt necessarii, et tamen ipsi admittunt actus necesarios esse voluntarios, quamvis non ita perfecte.

Obj. 2". Voluntarium liberum magis procedit ab intrinseco el ex perfectiori cognitione, quam voluntarium necessarium ; ergo est perfectius. *Patet consequentia* ex definitione voluntarii. *Prob. prima pars ant.* In voluntario libero voluntas magis se movet et minus movetur ab extrinseco, quam in voluntario necessario; in isto enim voluntas movetur impetu seu inclinatione ab Auctore naluræ vel grati@ impressa, in illo vero seipsam excitat et reprimit quando vult : ergo. *Prob. secunda pars ant.* In voluntario libero cognitio non solum proponit objectum, sed etiam ipsam operationem, an sil exercenda vel non ; in voluntario autem necessario, ut in amore beatifico, proponit tantum objectum, non convenientiam operationis, quia est necessaria: ergo.

H. N. ant. Id probat. D. ant. In voluntario libero magis se movet voluntas, quam in voluntario necessario ex imperfectione cognitionis et coarctatione judicii, ut in brutis et molibus subitaneis, *C. ant.* quam in voluntario necessario ex perfectione cognitionis, *N. ant.* Hoc ipso enim «pio bonum magis clare el magis perfecte cognoscitur, voluntas majori inclinatione et majori conatu in illud fertur : ita ut si sit summum el universale bonum clare el in se cognitum, totam universalitatem el capacitatem voluntatis implens el adæquans, voluntas necessario in illud toto affectu et conatu tendat; secus cum objectum limitatum sub indifferentia proponitur. Neque refi rl quod inclinatio naturalis sit ab Auctore natur@, quia, inquit S. Thomas,— Hio a. I. «d 2. — licet sic de ratione voluntarii quod sil a principio intrinseco, non est tamen de ejus ratione

DISSERT. I. ART. III.

quod principium intrinsecum sit primum principium.

¶ *Id secundam probationem ant.* At. *secundam partem.* In amore enim beatifico non solum per visionem Dei proponitur bonitas maxima, sed etiam ipsius amor ut exercendus, non quidem cum indifferentia, sed cum plenitudine totius boni et adæquationis universalitatis voluntatis.

Inst. 1°. Actus liber est perfectior necessario : ergo voluntarium liberum est perfectius necessario.

// *D. ant.* Actus liber est perfectior necessario *x «imperfectio cognitionis et coarctatione iudicii, *C. ani.* est perfectior necessario ex perfectione cognitionis et adæquatione ac repletionem totius indifferentiæ » capacitatis voluntatis , *V. aut.* Sic enim est eminenter liber, cum adæquet indifferentiam et universalitatem ex qua oritur libertas circa bona limitata.

Inst. 2°. Voluntarium liberum supportet necessarium etiam in beatis; prior enim est amor necessarius finis, scilicet Dei, quam amor liber mediorum et eorum quæ auferuntur propter Deum : ergo voluntarium liberum superaddit necessario. *Subsumo:* atqui non addit aliquem defectum aut diminutionem, ergo perfectionem.

II. eadem semper solutione, *Id.* *subsumptum.* Voluntarium liberum non superaddit aliquem defectum voluntario necessario , s. necessitas oriatur ex imperfectio cognitionis et coarctatione iudicii ad unum , *C.* tunc enim tollit istam coarctationem et habet maiorem universalitatem; si necessitas oriatur ex plenitudine et adæquatione totius indifferentiæ » et universalitatis quæ est in voluntate, *V.* Tunc enim cum voluntarium liberum habeat minorem universalitatem in modo procedendi, (piam voluntarium necessarium, non perfectionem sed imperfectio nem superaddit ; unde huiusmodi voluntarium necessarium præcedit liberum, non ut quid potentiate ordinatum ad perfectivum, sed ut illud eminenter continens.

Inst. 5°. Amor beatificus non est actus humanus : ergo minus proprio homini ut homo est, et ut distinguitur a beato; ergo est magis imperfecte voluntarius quam actus finis et humanus.

A. D. ant. Amor beatificus non est ac-

tu humanus formaliter, *C.* eminentior, *IV.* Ideo enim actus nostri liberi sunt finis et morales sed quæ possunt per regulam rationis, quæ potest illis applicari vel non applicari: at amor beatificus est finis et inseparabiliter conjunctus regulæ, ideoque est humanus et moralis in eminentiori modo et semotis imperfectionibus.

ARTICULUS III.

Utrum voluntarium possit esse absque omni actu?

Q. A. a. 5. o. — *Quodlibet* est de voluntario negativo seu indirecto, ut vocat hic S. Doctor, quale inveniri potest in omissione seu effectu ad illam secuto. De voluntario enim positivo et directo, certum est quod non possit esse sine omni actu cum sit ab agente per influxum positivum.

Id. et *inf. q. 74. a. 5. o.* — *Id.* Omissio potest esse indirecte voluntaria, absque omni actu voluntatis qui fit de essentiali eius ratione, non potest tamen esse sine actu qui sit causa vel occasio ejus.

Rem exemplo accipe : caecitas v. g. ex suo essentiali conceptu non importat actum, sed est mera privatio ; non potest tamen esse in individuo et a parte rei sine aliquo actu alterante oculum qui sit causa illius. Sic omissio voluntaria ex suo essentiali conceptu non importat actum ; est enim mera privatio : non potest tamen esse voluntaria in individuo et a parte rei sine aliquo actu qui sit causa vel occasio illius, ita ut actus requiratur non ex parte operantis, sed ex parte operantis, ut patebit ex probationibus.

Utramque partem conclusionis expressit S. Doctor b. q. 71. c. his verbis : Aliud in peccato omissionis consideretur id quod pertinet ad rationem peccati scilicet, aliquando est omissio absque omni actu exteriori quam interiori ; si tamen in peccato omissionis intelligatur etiam causæ vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis esse aliquem actum. Idem repetit *q. 2 de malo, a. 1.*

Id. ; « cit. in arg. e. o. — *Probatur primus* Dum «piis non vult aut non agit quod posset et deberet velle aut agere, nullus ibi est actus essentialiter constitutivus huius voluntatis aut non actio-

UTRUM VOLUNTARIUM POSSIT ESSE ABSQUE OMNI ACTU ?

Ilis, sed est mera privatio volitionis aut actionis : atqui tamen istud non velle aut non agere est voluntarium indirecte : ergo. *Prob. min.* Illud est voluntarium, saltem indirecte, cujus domini sumus . atqui domini sumus ejus quod est agere et non agere, velle et non velle, quia potestas voluntatis non solum est contrarietatis ad velle hoc vel oppositum , facere hoc vel oppositum, sed etiam contradictionis ad velle et non velle, ad facere et non facere. ergo, sicut velle et facere est voluntarium, ita et non velle et non facere ; cum hoc tamen discrimine quod velle et facere procedat a voluntate directe per influxum positivum, non velle et non agere negative et indirecte, eo nempe modo quo negationes procedere possunt

Confirmatur. Dum quis instante celebratione missæ in die festo sciens se somno dat, nullus ibi reperitur actus essentialiter constitutivus hujus omissionis missæ: atqui tamen est voluntaria, est enim peccaminosa : ergo.

Probatur secunda pars. Illud est voluntarium, ut modo dicebam ex Auctore, cujus domini sumus, ita ut voluntarium actu habeatur per exercitium libertatis : atqui non potest dari exercitium libertatis absque aliquo actu voluntatis : ergo non potest dari voluntarium, seu ommissio voluntaria in individuo, sine actu voluntatis, non quidem, ut dictum est, ratione operis, sed ratione operantis, seu quod idem est, non qui sit illi omissioni essentialis, sed qui sit causa seu occasio illius. *Probatur min.* Voluntas , ut libera, est potentia vitalis, et libertas est modus quidam vitalitatis, sicut risibilitas est passio rationalis; unde sicut non potest dari risibile non rationale, ita non potest dari liberum non vitale : atqui non datur exercitium vitalitatis sine aliquo motu, seu per suspensionem omnis motus ; vivere enim actu est actu se movere : ergo.

Confirmatur 1°. Aliud est voluntarium in potentia, aliud voluntarium in actu. Voluntarium in potentia est illud ad quod potentia non est determinata, sed indifferens. Voluntarium in actu est id ad quod potentia est determinata : atqui voluntas non determinatur sine actu aut motu; per determinationem enim intrinsece mutatur, Jiiioqiiin remanet indifferens ut ante : ergo.

Confirmatur 2°. Proposito objecto per intellectum, vel voluntas se determinat ad velle vel nolle, et tunc est aliquis actus volitionis aut nolitionis : vel se determinat ad suspendendum omnem actum volitionis et nolitionis; et sic est etiam aliquis actus, quia ista determinatio ad suspensionem fit per aliquem actum; est enim voluntas ex se potentia indifferens ad suspendendum vel non suspendendum, sicut ad agendum vel non agendum : vel tandem nullo modo se determinat, sed manet ut ante in pura indifferentia ad velle vel nolle, ad suspendere vel non suspendere ; et sic non est exercitium libertatis, sed manet potentia veluti mortua, nec ex ea potest esse voluntarium nisi in aclu primo.

Confirmatur tandem ab experientia. Quicumque omittit voluntarie aliquem actum, puta auditionem Sacri dum advertit instare tempus audiendi, omittit, vel quia vult positive omittere , et tunc ormissio est directe voluntaria , vel quia sine tali volitione directa facit aliquem actum impossibilem cum auditione Sacri, v. g. ludat, studet, dormit, manet domi otiosus, etc. : ergo non datur ommissio voluntaria in individuo sine aliquo aclu procedente vel concomitante, qui sit causa vel occasio ejus. Et nota per actiones in subjecta materia nos non intelligere tantum actiones proprie dictas, ut scribere, ludere, etc. sed etiam quæ actionis similitudinem habent, et sunt termini actionum saltem volitionis, ut dormire, sedere, manere domi, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Th. S. Doctor in 4, dist. 55, q. 1, a. 5, expresse docet ad omissionem voluntariam nullum omnino requiri actum etiam qui sit causa vel occasio illius : ergo.

/i. Cum Goneto post Salmanticenses, S. Thomam hic q. 71 cit. et q. 2 de malo, a. 1, reformasse quod in sentent, dixerat. Etenim cum in sentent, utramque opinionem extremam, quæ suo tempore circumferebatur, retulisset, quarum una indispensabiliter requirebat actum ad omissionem voluntariam, altera negabat actum ullo modo requiri, absolute primam rejicit et adhæret secundæ; hic autem q. 71 et q. 2 de malo cit. cum etiam utramque opi-

nionem retulisset, neutram ex toto rejicit vel admittit, sed media via inrod»t. Cmn prima cmicedii rcqmri ad omissionem voluntariam actimi ut cau>am, quod secunda neualat·, cum secunda vero uegat hum. aciui n ose de essentia omissioni.- volinitariae.qnod affitniabanl quidam ex assertoribus prima· sententia·. Sicqne manifestum est ipsum reformasse quodin sent.dixera ·

Inst. 1°. S. Th. hic <j. 71, a. 5, postquam retulit iilramque opinionem de qua in solutione precedent!, sic concludit articulum: *Unde verius dici potest quod aliquod peccatum possit esse absque omni actu.*

U. ex ipso textu Auctoris manifestum esse ipsum loqui de actu qui sil essentiali' omissioni. Cur autem dicit linaliter verius dii i posse quod peccatum omissionis possit es-e absque omni actu, ipse aperte explicat ibidem; quia scilicet actus quem requirit tanquam causam vel occasionem omissionis, se habet per accidens ad peccatum omissionis. Omissio enim, v. g. ifiissæ, indirecte voluntaria ex studio, est præter intentionem formalem et directam student!, quod autem est præter intentionem dicitur esse per accidens; et cum iudicium de re lu s dandum c>t secundum illud quod est per se ei uou secundum illud quod est per accidens, ideo verius dici potest quod aliquod peccatum possit esse absque omni actu, alioquin etiam ad essentiam aliorum peccato· mu actualium perlinerent actus el occasiones circumstantes. Ita in terminis S. Doctor, ita ut mirum sit hæc nobis objici.

Itcpones. Sententia quæ requirebat actum ad omissionem voluntariam, non requirebat illum ut essentialem omissioni; nullus enim id opinari potuit, cum omissio sit pure carentia et non ens; sed requirebat duntaxat actum ut causam, vel occasionem illius omissionis : ergo secundum datum explicationem S. Thomas in nullo recedit ab ista sententia, contra tamen expressam ejus declarationem in cil. art. 5.

II. A. ant. \am, teste Serra, in hunc ari. 5, q. 91. \cusis et alii tenuerunt ac (mu esse de e«vntia peccati omissionis. Vel *I>. ant.* Ista sententia non requirebat ad omissionem actum qui sit de ejus essentia tanquam pradicatum essenziale in ratione omissioni' precise. *C. ant.* tanquam aliquid complens essentialiter illam in ratione voluntarii, .*V. ant.*

Pcplicabis. Ut omissio sit voluntaria, sullicit, juxta S. Th. hicq. G, a. 5, elcom-muniter, quod quis possit facere el non faciat; unde dicitur : *Scienti bonum el no» facienti, peccatum est illi* : atqui ibi mdliis actus imolvilur : ergo.

/i. /). *maj.* Sufficit quod quis possit facere ei non faciat, quantum est ex parte operis. (*'.* *maj.* quantum est ex parte operantis, *V. maj.* seu quod idem est, sufficit quod possit facere et non faciat voluntate se determinante ad non faciendum, *C. secus.* *A.* Omissio itaque voluntaria si secundum speciem et es-entiam spectetur, cum sil priva io actus et non ens, nullum importat actum : at si consideretur in individuo et ex parte operantis, non potest e>se dii voluntaria nisi per exercitium stiæ libertatis et «piali nu- se determinat ad non ponendum actum : exercitium autem libertatis et determinatio non potest esse sine aliquo actu, ut probavimus.

Obj. 2°. Instante praecepto, v. g. dilectionis Dei, et posita advertentia ad ejus obligationem, voluntas potest suspendere omnem actum circa illius observantiam vel non observantiam : atqui illa omissio erit voluntaria, quia erit pcccaminosa : ergo potest dari omissio voluntaria absque omni omnino actu. *Prob. maj.* Voluntas ex se ad nullum actum est determinata, sed est quoad exercitium libera respectu cujuscumque actus : ergo.

II. N. maj. Ad prob. I). *ant.* Voluntas est libera respectu cujuscumque actus divisive, hoc est, potest hunc vel illum ponere vel omittere, ita ut nullus sil in particulari (piem non possit ponere vel omittere, *C. ant.* est libera respectu cujtiscuin que actus collective, itant a bomni omnino adu simul cessare possit, *V. ant.* Neque id requiritur ad liber atem, quin i.noii ipsam perimeret, cnm sine actu exerceri non possit, nt dixi : sufficit ergo ad libertatem, quod nullus sit actus in particulari quem non possit ponere aut omittere; ad aliquem tamen vage el indeterminate necessitatur, alioquin remaneret quasi mortua et libera tantum in acu primo.

Inst. Si, instante dicto praecepto dilectionis Dei, Deus denegaret concursum suum ad quemlibet alimur, tum, homo posset adhuc præceptum illud omittere, quia illud adimpleret, ct mereretur adimpleo-

UTRUM OMISSIO ET EFFECTUS EX EA SECUTUS SINT VOLUNT., e t c .

do : atqui ista omissio foret absque ullo | prorsus actu,cum sine Dei concursu nullus actus poni possit : ergo.

A. *D. maj.* Homo in hac hypothesi posset omittere præceptum omissioni* physica et naturali. C. omissione voluntaria ei morali, *N.* Quia, sublato omni aclu, voluntas non potest se determinare nec esse libera in aclu secundo. Unde in hac hypothesi homo mereretur amando Deum, sed non posset peccare non amando : sicut dixi ex Auctore de angelis, angelos in primo infanti potuisse mereri, non tamen peccare.

Dices : Quod omissio sit mala non pro- | venit exactu qui est causa vel occasio ejus: ergô nec quod sit voluntaria.

A. *D.ant.* Quod omissio sit mala objec- tive non provenit cx actu, etc. C, quod sit mala exercitio, *N.* Eo enim est mala in . exercilio, quo est voluntaria et libera; est autem voluntaria et libera per actum vo- luntatis se ad illam determinantis.

ARTICULUS IV.

Utrum omi'sio ct effectus cx ea secutus sint eolun<aria sine præcepto ponendi atlum qui omittitur?

Nota 1°. Quæstio non est de omissione directe voluntaria , quando nempe artu omittens vult aclu positive omittere : faten- turenim omnes quod tunc non requiratur præcftun· s«*u obligatio ponendi actum qui omittitur, ut omissio sit voluntaria, quia tunc voluntas directe et positive terminator id illam. Sed quæstio est de omis- sione indirecte voluntaria, quando scilicet iliquis advertens ponit aliquem actum iu- compossibilem cum actu qui omittitur,v.g. quis, dielautejiidicio praetieo missam mox celebrandamel posse audiri, eligit manere domi, vel ludere, aut studere, absque eo tamen quod dicat : A olo omittere mis-am.

Nota 2° esse distinguendum inter o rii- sionem cul| abilem et voluntariam : iterum initii omno concedunt et omissionem e; tlfectinn ex ea secutum non esse culpabi- les ab-que pra*cepto ponendi actum qui ominilui , quia non est peccatum msi sit contra aliquam Iv.em : solum ergo est quæstio de voliuVaiielate tam omission s quam effectus ex ea secuti.

Sit itaque casus. Video duos rixat tes quos absolute possum impedire, sed non line periculo propriæ vine ; unde lit quod

nulla sit mihi obligatio impediendi : domi manens et rebus meis intentus non impe- dio , et cx hac omissione spquitur mors unius, Quaeritur utrum tam omissio impe- diendi (piam mors inde secuta sint mihi, non diro imputabiles ad culpam, sed vo- luntariae? Quidam negantiam de omissione (piam de effectu secuto; ita Gonet post Cajet. Serram et alios. \hi affirmant de omissione, negant de effectu secuto; ita Joannes a S. Th. Sylvius, Contensonus et communius, cum quibus

Dico 1°. Ut omissio sit voluntaria , non requiritur præceptum seu obligatio ponen- di actum (pii omittitur.

Probatur ratione fundamentali. Volun- tarium est a principio intrinseco cum cog- nitione linis : atqui secluso præcepto po- nendi actum tpai omittitur, ejus omissio est a principio intrinseco cum cognitione li- nis ; ergo. *Prob. min.* 1** Supponimus in- tellectum advertero ad id quoti omittitur, alias foret mera oblivio aut omissio nega- tive. 2” Ista omissio pendet a voluntate ut ponatur vel non pona ur 5° A ohmtas eli- cit advertenler aliquem actum cum actu omisso impossibilem per (piem libertas actu exercetur et ex quo sequitur omissio. Ergo secluso pr.eccpto. omissio est a prin- cipio intrinseco cum cognitione linis, con- sequenter voluntaria indirecte, eo scilicet modo quo omissio potest a voluntate pro- cedere.

/tespondet Gonet. in Manuali *negando m n.* quam tamen invide probatam puto. Ideo autem negat, quia, inqmt . secluso pr . replo omissio non potest causari ut priva'io; et hoc esi ferme unicum sua . opi- nionis hind amentum quod in solutiora* t b- jectionum evertemus.

(*'on/iimalur* 1°. Q*,t omittit li! **ce**, omittit voluntarie : atqui qui studio imen- tus orni tit missam die feriali, non minus libere omittit quam die festo : ergo.

/tespondet Gonet. eum qui oini tit mis- sam die feriali non omittere libere in actu secundo, sed in actu primo tantum et in po iniia; (plia, inquit, l herias non est exercita. Sed contra . liberias est exercita die fe>to per actuale studium iucompo-si- bile cum auditione mi-sa* : quidni dic le- riah? El sane videtur pugnare cum seusu communi quod (piis die festo omittat mis- sam libere actu, el non omittat libere

actu die profesto , iisdem utrinque stantibus circumstantiis intrinsicis; praeceptum enim est quid extrinsecum libertati actuali. Unde

Confirmaturi Praeceptum nullo modo concurrat ad rationem voluntarii in omissione, sed impertinenter se habet ad illam : ergo independenter a praecepto ommissio potest esse voluntaria. *Prob. ant.* Duo concurrunt ad voluntarium, scilicet principium intrinsicum et cognitio finis : atqui praecipulum non est quid intrinsicum voluntatiomittentis, sed ab extrinseco proveniens et voluntarium supponens ac dirigens non causans, neque ingerit seu auget cognitionem omissionis seu actus omissi, sed obligationis tantum : ergo.

Bespondel Gonet. semper ex eodem principio praeceptum concurrere ad voluntarium ut conditionem , sine qua ommissio non esset privatio. De quo in sol. obj.

Probaturi conclusio a posteriori. Multe sunt omissiones voluntariae indirecte actuum non praecceptorum, sic v. g. qui studio vel orationi vacans omittit calefactionem, vel recreationem, vel aliquam aliam commoditatem licitam sed non praeceptam, non per volitionem directam illarum omissionum, sed ex electione voluntaria studii vel orationis eo tempore vel ea occasione qua posset licite his commoditatibus frui; has, inquam, omissiones esse indirecte voluntarias nemo, putem, inficiabitur, cum sint meritoriae : ergo palam est posse dari omissionem voluntariam indirecte absque praecepto.

Dico 2° Effectus consequens seu concomitans omissionem non est voluntarius absque obligatione illum impediendi, nisi forte ommissio per modum medii ad hunc effectum ordinaretur.

Probatur 1° a priori. Effectus sequens seu concomitans omissionem seclusa obligatione illum impediendi, neque physice neque moraliter procedit a voluntate : non physice, quia voluntas praeexistens omittens nullum habet intluxum physicum in hujus effectus existentiam, neque ommissio cum sit non ens potest illum physice causare; non moraliter, quia non est ratio cur effectus in quem nullo modo voluntas physice influat, in ipsam refundatur ut in causam, nisi quia potuit et debuit impedire. Hoc ipso autem quo potest et debet

impedire hujus modi effectum, effectus incipit pertinere ad ipsam, et est illi debita cura illum impediendi, unde ommissio impediendi reputatur pro volitione effectus, quia nemo praesumitur nolle implere suum debitum, nisi magis velit oppositum. Ergo seclusa obligatione impediendi effectum secutum ex omissione, iste effectus non est voluntarius.

Confirmatur ex discrimine quod est inter ipsam omissionem et effectum illam sequentem aut comitantem respective ad voluntatem. Ommissio per se immediate, nulla alia causa interveniente, pendet a voluntate; voluntas enim aequae immediate latet non velle ac velle; unde ut non volitione seu ommissio volendi sit voluntaria indirecte, non indiget alia causa, sed duntaxat advertentia et suspensione influxus modo vitali, quod praestat eliciendo alterum actum impossibilem cum actu qui omittitur, tunc enim ommissio procedit indirecte a principio intrinseco cum cognitione finis. At vero effectus omissionem sequens aut concomitans, non est per se immediate a voluntate, sed mediante alia causa interveniente. Sic v. g. dum omitto separare duos rixantes, occisio inde secuta neque a mea voluntate, neque a mea omissione causatur, sed a gladio occisoris. Item quando nauta omittit gubernare navim, neque ejus voluntas neque ejus ommissio submergit navim, sed tempestas. Ut ergo talis effectus refundatur in voluntatem ut in causam, et dicatur interpretative voluntarius, debet assignari aliquid quo sit ut pertineat aliquo modo ad voluntatem et aliquam connexionem habeat cum illa, et aliud assignari non potest nisi praecipulum illum effectum impediendi, ut dixi in prima probatione.

Probatur 2° a posteriori. Dantur effectus sequentes aut comitantes omissionem voluntariam, qui nullo modo sunt voluntarii defectu obligationis illos impediendi. Sic Deus omittit voluntarie impedire peccata hominum, et tamen peccata non sunt illi voluntaria, quia non tenentur illa impedire. Imo ex actibus positivis plene voluntariis sequuntur plures effectus qui non sunt voluntarii defectu obligationis illos impediendi : sic peccatum lascivi adolescentis non est voluntarium puelle fornicationis et decenter ornata*; usura non est vo-

UTRUM OMISSIO ET EFFECTUS EX EA SECUTUS SINT VOLUNT., et c. :n

luntaria petenti tnutiiuin ab usurario ur-
gente necessitate ; sacrilegium mali i asto
ris non e>t .olumariuin petenti sacrauu n-
la, dum urgei necessitas et nullus aliu
minister adest ; motus concupiscentis >e-
cuti ex auditione confessionum vel ex cu-
ratione infirmi, non sunt voluntarii con-
fessario vel chirurgo; el alia sexcenta :
quia lii omnes non tenentur hos elfectus
impedire, sed habent justam rationem po-
nendi causam per accidens, et cos negli-
gendi : ergo a fortiori elfectus per accidens
sequentes ant < militantes omissionem.

*Dixi in conclusione, nisi forte omissio
per modum medii ordinaretur ad imnc
tffrclum* : quia tunc manifestum est quod
talisellectus esset directe intentus el vo-
litus, coiisenuieuier positive el directe vo-
luntarius : ut si quis, eo fine ut pati.itur
frigus monilicaliouis ergo, omittat acce-
dere ad ignem; frigus esi ipsi positive vo-
luntarium, quia perse intentum et volitum.

Solvuntur objectiones.

*Obj. 1**» *contra primam conclusionem.*
S. Th. Ilio a. 5, dicit : *Quia igitur volan-
tis volendo et agendo potest impedire
hoc quod est non ville el non agere , ct
aliquando debet; ideo non velle et non
agere imputatur ei quasi ab illa exis-*
kwn; ergo juxta S. **Th.** omissio sine prae-
cepto non est voluntaria.

*/i. S. Thomam loqui de omissione quæ
sit simul voluntaria et culpabilis, quod pa-*
li non solum quia utitur vocabulo impw-
ta/wr,sed præsertiin quia S. Doct. in hoc
articulo nihil aliud intendit quam probare
posse dari voluntarium sine omni actu qui
sit constitutivus essentialis illius ; hoc au-
tem probat argumento a majori ad minus.
Sic datur omissio culpabilis sine omni ac-
ti), ut quando quis potest el debet agere et
non agit : ergo a fortiori datur voluntaria
sine omni actu. Nunquam autem negavit
S. **Th** hornas omissionem posse esse volun-
tariam sine præccplo.

Obj. 2°. Omissio, v. g. missæ, non est
voluntaria nisi habeat rationem privatio-
nis, quia omissio negativa erat jam in vo-
luntate antequam vellet aut nollet, et non
instante tempore missæ : atqui secluso præ-
-pio, omissio missæ non l abet rationem
privationis, sed mera negationis : ergo.
Prch. min. Privatio est carenti;) formai de-

bilæ subjecto : atqui, secluso præcep'o,
il<m ' -l dcbinmi and i*ñ'lı mt-aiii <* o
El hoc est Ut **III**XI, piæ< Liliuill ÎUlld > i.'ll-
um Gonet.

/i. cum Conteiisono, A'. min. l'l Pn>t>.
D. min. Secluso præccplo, mm e-ı debi-
tum audiendi missam legale el morale seu
obligationis, *C. min.* non esi debitum
physicum et naturale, seu dispositionis el
exigentia;,/V. *min.* Duplex itaque debet
distingui debitum, unum morate el obli-
gationis vi legis obligantis, alterum natu-
rale vi dispositionis exigentis; et huic du-
plici debito respondet duplex privatio, m
est ean n'ia actn< debili vi pra*cepıi, ab>
carentia actus debili vi dispositionis a<!
Ium. Quamvis ergo opus, v. g. audi i
missæ ilii- feciali, non sii debita vi præc -
li. attamen posita advertentia clidictamine
proponente practice missam hic el nunc
celebrandam, missa est debita debito na-
turali seu exigentiæ et dispositionis; ne-
gari enim non potest quin cogita'io et die-
tamen de aliquo actu sit dispositio ad il-
lum, cum initium cuju-vis operis <it cogi-
tatio de il o. Quando ergo homo respuit
hoc dictamen, et per hoc prudens el s iens
se convertit ad actum impossibilem
cum auditione missæ, non solum negative
sed privative se habet ad illam, et κı n vo-
luntarie omittit : sicut, v. g. dum materia
est disposita ad aliquam formam, forma
est illi debita, etsi, non obstante hac dis-
positione, alia introducatur, dicitur ea pri-
vari.

Hanc distinctionem conatus est impug-
nare Gonet. in suo Manuali, sed nihil
aliud sua responsione probat quam quod
auditio missa* in casu non sit debita debito
legali et obligationis, quod est verum, non
autem quod non sit debita debito naturali
et exigentiæ. El hinc *solvitur* aliud *argu-*
mentum ejusdem Goneli quod proponit
ab absurdo sic.

Inst. Si opus, v. g. studium quod exer-
cetur tempore missæ, sufficeret ut omissio
missæ refunderetur in voluntatem ut in
causam, eamque efficeret voluntariam indi-
recte, pariter efficeret voluntarias indi-
recte omissiones omnium actuum incom-
possibilium cum studio, puta furandi, for-
nicandi, ludendi, el aliorum fere innume-
rorum ; sicque omnes illa.* omissiones fo-
rent meritoriaë, quod est maximum absur-

dum : ergo. *Patet sequela*, quia si præceptum non est necessarium, non est major ratio cur omissio missæ sit voluntaria quam aliæ.

ft. N. sequelam et ejus probationem; quia ad omnes alios actus non est advertentia et dictamen illos proponens voluntati ut hic et nunc agendos, sicut esi ad auditionem missæ hic et nunc celebrandæ. Voluntarium autem etiam indirectum non est sine cognitione finis.

Pepones cum eodem : Illa advertentia procedens est æque ad actum et omissionem : ergo non potest, secluso præcepto, ipsam omissionem in voluntatem refundere tanquam in causam, eamque efficere indirecte voluntariam actu, sed tantum in potentia quatenus voluntas potest eam vel actum ipsi oppositum eligere.

ii. 1). consequens. Ergo non potest secluso præcepto ipsam omissionem efficere voluntariam actu, si in sola advertentia sistat et non se determinet ad actum impossibilem cum actu omisso, C. si posita advertentia actus, prudens et sciens se determinet ad oppositum, Al. Tunc enim habetur in omissione totum quod requiritur ad indirectum voluntarium actu, nempe quod procedat a principio intrinseco cum cognitione finis.

Urgebis cum eodem. Omissio, v. g. missæ, secluso præcepto illam audiendi, non est bona neque mala in exercitio : ergo neque voluntaria. *Patet consequentia* ; quia omne voluntarium liberum, secundum Thomistas, est bonum vel malum in exercitio. *Probat* *ant.* Si omissio missæ fiat intuitu minoris boni, v. g. lusus, non est bona, neque etiam mala, quia non est contra præceptum : ergo.

P. N. ant. Esto enim missa die profesto secundum speciem si indifferentis hoc sensu quod neque si præcepta neque prohibita, ejus laici auditio vel omissio in individuo erit bona vel mala, quia fiet vel non fiet ex recto fine et cum debilis circumstantiis. Sic, licet ambulatio ex se et secundum speciem si indifferentis, in individuo tamen erit bona, si bono fine et cum debilis circumstantiis fiat, secus erit mala ; quia lex naturalis jubet hominem in omnibus oneribus suis deliberatis a. ere ex recto fine et eum debitis circumstantiis, quæ si adsint opus est bonum ; si desint,

malum, ut dicemus alibi. Cum ergo dicitur omissionem missæ in die feriali non esse malum, quia non est contra præceptum, verum est quidem quod non sit præceptum de audienda missa secundum speciem, al. præceptum naturale esi quod si audiatur vel omittatur in individuo, auditio vel omisio bene liat, id est ex recto fine et cum debitis circumstantiis, quod repeti debet in omissione voluntaria indirecte ex actu ad quem sequitur. Cude in casu si lusus bene fiat, id est ex recto fine et cura debilis circumstantiis, omissio missæ erit bona ; si male, erit mala.

Obj. 1. p. contra secundani conclusionem. Ex dictis in *prima conclusione*, omissio est voluntaria indirecte sine obligatione faciendi opus quod omittitur : ergo similiter effectus sequens aut concomitans omissionem.

Il. N. conseq. Disparitas est quod omisio per se immediate sit a voluntate ; effectus autem sequens, non nisi mediante alia causa extrinseca, ut ostendimus in *confirmatione secundat conclusionis*, unde fusioem hujus disparitatis explicationem habes.

Inst. Omissio voluntaria indirecte non procedit etiam immediate a voluntate, sed mediante actu impossibili cum illo qui omittitur : ergo stat paritas.

P. D. ant. Omissio voluntaria indirecte procedit a voluntate mediante actu impossibili qui actus si ipsius voluntatis, C. qui actus sit alterius potentie seu cause extrinsecæ, IV. Effectus autem sequens omissionem procedit mediante alia causa seu potentia extrinseca : unde est disparitas.

Subsumes. Atqui sunt quandoque effectus sequentes aut comitantes omissionem alisque interventu alterius cause extrinsecæ ; v. g. ex eo quod quis omittat exire domo, sequitur, nulla alia interveniente causa, quod non audiat Sacrum, quod non alloquatur amicum in templo existentem, quod non succurrat pauperi in via, et similia : eruo saltem illi effectus erunt voluntarii sine præcepto.

/?. (totum * sed illi effectus negativi nihil aliud sunt quam omissiones quæ moraliter loquendo non ponunt in numero com prima emissionem ; quamvis enim non exire domo, non ingredi templum, non in*

risere amicum sint omissiones physice distincta propter diversas forniās negatas, moraliter tamen ei in ratione voluntarii censentur una <.* eadem emissio, qui? ima aliam involvit. nulla alia interveniente causa prater voluntatem. Nostra autem conclusio est de effectibus positivis ab ipsa omissione distinctis, et ab alia causa quam a voluntate pendentibus.

Urgebis. Qui omittit manducare aut se calefacere, censetur velle famem vel frigus : atqui fames vel frigus sunt effectus positivi : ergo.

Λ. D. *maj.* Qui omittit manducare aut se calefacere, censetur velle famem aut frigus, si per illam omissionem Linquam per medium intendat famem aut frigus causa mortificationis, aut ex alio motivo, C. *maj.* ei hoc est quod dixi in clausula *conchisionis*; si omittat manducare aut se calefacere, non quia per hanc omissionem intendat famem aut frigus, sed quia se offert opus inconipossibile cum manducatione aut calefactione quam illi postponit, N. *maj.* Tunc enim frigus aut fames non esi ipsi voluntaria, sed ingrata et acerba; neque ab ipsa voluntate causatur, sed ab alia causa, fames ab acidis in stomacho, frigus ab aeris intemperie.

liepones. Dum sine obligatione impedio v. g. (Incilantes, non existentia duelli et mortis alterutrius est mihi voluntaria : ergo quando non impedio sine obligatione impediendi, existentia duelli et mortis est mihi voluntaria.

Λ. Λ'. *conseq.* Disparitas est, quod dum impedio duellantes, non existentia duelli et mortis esi a meo conatu ei voluntate ; illam enim directe intendo, et ideo impedio : at dum omitto impedire, existentia duelli et mortis non est a mea omissione nec a mea voluntate, sed ab aliis causis, duellum a congressu amborum, mors a gladio victoris, neque ut suppono per meam omissionem illa directe intendo : unde requiritur aliud, nempe præceptum, ut illi effectus mihi dicantur voluntarii.

insistes. Præceptum est quid extrinsecum respectu effectus secui. ad omissionem, sicut respectu ipsius omissionis : ergo si ante præceptum ille effectus non sit a principio intrinseco, nec ideo voluntarius, neque talis erit post præceptum.

11. I). *ani.* Præceptum est quid extrin-

secum physice respectu effectus, C; moraliter, iV. Est enim moraliter intrinsecum, quatenus in intellectus dictamine et in voluntate relinquit obligationem ei debitum, et *si dicas* quod respectu omissionis sit etiam sic moraliter intrinsecum, esto : sed disparitas est quod ommissio non indigeat isto moraliter intrinseco et physice, extrinseco, ut sit voluntaria, quia est per se immediate a voluntate, cujus potestas est æque immediate ad non agere sicut ad agere, et quæ potestas reducitur ad actum vel directe dum voluntas vult explicitè non agere seu omittere, vel indirecte dum advertens ponit actum impossibilem cum illo qui omittitur. Hoc enim posito, ommissio immediate procedit a voluntate, independens a quocumque alio, et quodam sensu physice, eo scilicet modo quo non ens potest physice procedere. Vt vero effectus neque immediate perse neque ullo modo physice procedit a voluntate, sed mediante alia causa extranea, ut dictum est : unde non est voluntarius nisi moraliter ei interpretative, et ad huiusmodi voluntarium sufficit principium moraliter intrinsecum. Est autem, ut dixi, præceptum moraliter intrinsecum. in quantum ponit in homine debitum et obligationem impediendi effectum; ita ut dum homo se sentiens obligatum impedire et non impedi, effectus sequens omissionem ejus censetur secundum aestimationem procedere ab ejus voluntate non quidem influente, sed debente influere, id est impedire; et sic est voluntarius moraliter et interpretative. Quia qui potest ei debet impedire effectum ei non impedi, prudenti hominum iudicio censetur eum velle, cum nemo, ut jam dixi. præsumatur velle non implere suum debitum, nisi magis velit oppositum. Uno verbo, effectus sequens, ut sit voluntarius indiget debito ei influentia morali, quia non est per se immediate a voluntate; ommissio autem ut sit voluntaria his non indiget, quia est per se immediate a voluntate.

Ex dictis hinc et inde in præsentí articulo plura colligere poteris pro praxi, nempe effectus sequentes aut comitantes omissionem esse nobis voluntarios et impulsabiles, (piando tenemur non ponere vel amovere causam, secus non esse nobis voluntarios nec impulsabiles. Regulariter autem

tenemur non ponere vel amovere causam mali effectus et illum impedire, quando commode et sine nostro vel alterius damno possumus. Quale vero damnum requiratur ut ab hac obligatione eximamur? vide quæ dixi art. i hujus dissert, et aliis locis ibid. cit.

ARTICULUS V.

Utrum violentia possit inferri voluntati?

Quamvis hæc quatuor, violentum, coactum, necessarium et involuntarium non raro confundantur, differunt tamen secundum diversas formalitates. Necessarium dicit determinationem ad unum sine potentia ad oppositum. Sic lapis descendit necessario in centrum; sic brutum necessario appetit cibum. Violentum addit supra necessarium quod sit a principio extrinseco passo non conferente vim, quod non debet sumi negative, sed positive, id est passo renitente, alioquin justificatio infantis per baptismum foret violenta. Coactum coincidit cum violento, nisi quod coactum dicatur tantum de cognoscentibus, violentum autem dicitur etiam de non cognoscentibus. Sic lapis sursum motus dicitur Violentari, non cogi; e contra brutum vel homo contra inclinationem corporaliter motus dicitur cogi Tandem involuntarium dicitur quod non est vel a principio intrinseco, vel cum cognitione finis.

2- 6. a. 4. 0.—Duplex autem distinguitur actus voluntatis: unus qui est voluntatis immediate et ab ipsa elicited, scilicet velle; alius a voluntate imperatus et mediante alia potentia exercitus, ut ambulare, loqui, etc.

ibid.—*Dico.* Violentia non potest inferri voluntati quoad actus elicited, bene tamen quoad actus imperatos.

ibid.—*Probatur prima pars.* Actus a voluntate elicited nihil est aliud quam inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoscente, sicut appetitus naturalis est quædam inclinatio ab interiori principio non cognoscente; atqui coactum seu violentum est ab exteriori principio: ergo contra rationem ipsius actus a voluntate elicited est quod sit coactus seu violentus.

(*Obiur.* Violentum est ita a principio extrinseco, quod sit contra inclinationem passi; atqui implicat actum voluntatis elicited esse contra ejus inclinatio-

nem, cum ille actus elicited sit ipsius voluntatis inclinatio in suum objectum; si amor v. g. nihil est aliud quam inclinatio voluntatis in bonum: ergo. Merito itaque dixit S. Anselmus de Lib. Arbit. c. 6; *In-vitus nemo potest velle aliquid, qui non potest velle nolens velle.*

Ibid.—*Probatur secunda pars conclusionis.* Possunt membra seu potentie exteriores ab intrinseco vi moveri aut impediri contra imperium voluntatis, ut, si v. g. voluntas vellet videre, posset quis vi claudere oculos, et si nollet videre posset vi aperire oculos; et sic de cæteris: ergo.

Si dicas hos motus, puta visionem, (non tunc a principio intrinseco, scilicet potentia visiva secundum ejus inclinationem, esset enim actus vitalis; ergo voluntarius. *B.* fore quidem a principio intrinseco partiali, non communi totius suppositi; similiter esset secundum inclinationem particularem hujus principii seu potentis visivæ, non secundum inclinationem communem totius suppositi, quod principium commune et quæ inclinatio communis est: voluntas, de qua hic est quæstio. *Si inferas:* ergo non erit actus imperatus a voluntate, cum tamen conclusio sit de actibus imperatis a voluntate. *B. D.* Non erit actus a voluntate imperatus actu, *C.* in potentia, *N.* *Conclusio* autem est de actibus imperatis actu vel potentia, quatenus qui sunt imperati actu possunt per violentiam externam impediri ne fiant, et qui sunt ex genere suo imperabiles possunt nolente et renitente voluntate fieri vi agentis externi; si enim hi essent actu imperati, jam essent secundum inclinationem voluntatis, consequenter non violenti.

Objicies contra primam partem conclusionis. Unumquodque cogi potest a potentiori; atqui aliquid est humana voluntate potentius: ergo.

Xb. ad 1. — *B. D. maj.* Unumquodque cogi potest a potentiori ad id quod neque coactioni neque rei cogendæ repugnat, *C.* si repugnat, *N.* Sic lapis non potest cogi a Deo ut intelligat, quia id repugnat naturæ lapidis; non mimis autem repugnatae min a voluntate elici et tamen voluntatem ad eum eliciendum cogi, ut patet ex probationibus *conclusionis.*

inst. Voluntati inclinatae ad aliquid, v. g. ad amorem Dei in pena, Deus potest

UTRUM VIOLENTIA CAUSET INVOLUNTARIUM?

denegare suum concursum : atqui tunc cessatio seu interruptio amoris erit violenta, nimirum contra inclinationem voluntatis: ergo non repugnat violentiam inferri voluntati quoad actus elicitos.

B. 1° Data min. N. conseq. Tunc enim non inferretur violentia voluntati positiva et proprie quoad actus elicitos, cum tunc nullus eliceretur, sed negative in improprie quoad cessationem ab actu. Concursus autem, ut patet ex probationibus, est de actibus elicitis et non eliciendis, vel cessatione ab illis; sed intelligendo generaliter *conclusionem* de actibus elicitis et cessatione ab illis.

B. 2° N. min. scilicet in hac hypothesis, cessationem ab amore fore violentam et contra inclinationem præsentem voluntatis : quia sicut naturale est ei non violentum causæ secundæ agere stante influxu causæ primæ, ita naturale est ipsi et non violentum non agere subtracto influxu causæ primæ, quia naturale est instrumento cessare ab actione, non movente causa principali : qua de causa non fuit violentum, sed naturale igni non comburere in fornace Babylonica. Unde in hac hypothesis voluntas naturaliter quiesceret, sicut aer naturaliter cessat a luce, cessante luminoso.

Sepones. Potest Deus in voluntate Petri Joannem odio habentis producere amorem Joannis: atqui iste amor foret violentus, utpote omnino contra inclinationem Petri : ergo.

B. quod in hac hypothesis vel mutaretur inclinatio Petri, vel iste amor non esset actus ab ejus voluntate elicited, sed ad eum passive tantum se haberet; sicque casus est extra *conclusionem*.

Replicabis Peccatum est contra inclinationem saltem habitualement hominis : atqui hoc sufficit ad violentum; si enim homo dormiens projiceretur per fenestram, fieret ipsi violentia : ergo actus elicited potest esse violentus.

Ibid. a. 4. o. ad 3. — H. I). maj. Peccatum est contra inclinationem partialement hominis, C. si enim contra inclinationem quam habet homo ad bonum honestum; ista contra inclinationem ad æquidistantem quæ est ad bonum in communi, V. Nam si in tali obiecto vult homo sub ratione boni, utque est secundum ejus inclinationem» adeoque non violentum.

ARTICULUS VI.

Utrum violentia causet involuntarium?

Nota 1° quod, cum ad voluntarium duo requirantur, scilicet quod sit a principio intrinseco seu inclinatione agentis et cum cognitione finis, defectu alterutrius desinit voluntarium et fit involuntarium, vel positive et contrarie, si desit prima conditio, vel negative seu non voluntarium, si desit secunda conditio tantum. Assignantur communiter quatuor causæ involuntarii, violentia, metus, concupiscentia et ignorantia. Sed

Nota 2° semel pro semper, quod, dum dicitur sive violentiam, sive metum, sive concupiscentiam, sive ignorantiam causare involuntarium, non sit sensus quod violentia, metus, concupiscentia aut ignorantia physice influant in actum voluntatis, ipsam, ut ita dicam, involuntarietatem; sed quod vel physice vel moraliter moveant ad actum qui vel simpliciter vel secundum quid contrariatur inclinationi voluntatis : unde illa involuntarietas causatur ab amore alicujus boni oppositi. Sic v. g. dum quis metu naufragii movetur ad projiciendas merces, ista projectio est involuntaria secundum quid, quia repugnat affectui quem projiciens habet conservandi suas merces : unde involuntarium quod reperitur in ista projectione non causatur a metu, sed ab amore mercium. Proprius ergo sensus harum questionum est quod actus ex violentia, metu, concupiscentia et ignorantia sint involuntarii simpliciter vel secundum quid, in quantum supponunt in agente inclinationem simpliciter vel secundum quid contrariam præsentī actui ad quem movent.

*Hic. a. 5. ad 1.—*Quamvis, ut dixi articulo præcedente, violentia inferri non possit voluntati quoad actus elicitos, et quantum est ex illa parte violentia non possit causare involuntarium; quia tamen voluntarium dicitur non solum de actibus elicited, sed etiam de imperatis, qui possunt pati violentiam, de illis quaeritur utrum violentia reddat involuntarios? Pro quo

Ibid. — I). co. X violentia causat involuntarium simpliciter, seu actus ex violentia elicited est involuntarius simpliciter.

Inleilige *conclusionem* de violentia absoluta, quam quis adhibito omni legitimo

eonatu superare non potest, non de violentia secundum quid, quam quis vincere potest (si resisteret, quantum moraliter potest!).

ibid. — *Præbatur conclusio.* Voluntarium est a principio intrinseco et consequenter secundum inclinationem, violentum est a principio extrinseco et contra inclinationem passi; definivimus enim id quod est a principio extrinseco passo renitente : ergo quod est violentum non est voluntarium.

Dices. Violentum compatitur voluntarium ergo *Probatur ant.* nullis exemplis. 1° Martyres passi sunt violentiam a tyrannorum et tortoribus : atqui tamen erant volti in illis in patiendo : ergo. 2° Qui minis et tormentis compellitur adolere thure idola, renitente interiori voluntate, violentiam patitur, et tamen voluntarie adolet, peccat enim adolendo. Idem dic de puella quæ, interius reluctans, minis et verberibus adigitur consentire exterius stupratori. 5° Qui vi coactus recipit baptismum, valide recipit: ergo voluntarie. *Prob. ant.* Cap. *de Judicis*, (list. 45, ex Concil. Tolet. IV, declaratur cos qui, regnante Sisebuto in Hispaniis, coacti fuerant recipere baptismum, illum valide recepisse, et cogi ad servandam fidem quam sic susceperant: ergo. 4° Dum aliquis inflectit luto contorquet membra propria contra naturalem eorum flexibilitatem, est ibi voluntarium simul et violentum : ergo.

Ii. V. ant..Id primam probat. D. maj. Martyres passi sunt violentiam absolutam, *A. maj.* secundum quid, *C. maj.* Poterant enim, si voluissent, illam vincere et vitare mortem, negando fidem, sed maluerunt pati mortem quam negare fidem : erant ergo involuntarii respectu actionis impiæ tyrannorum, sed illa supposita voluntarii erant in subeunda morte propter Deum, neque in hoc, violentiam passi sunt, ut jam notavi dissertatione 6, de Jure et Justitia, a. 2.

.id secundum probat. II. similiter cum qui minis et tormentis adactus adolet thure idola, quamvis reluctante interiori animo non pati violentiam absolutam et physicam, sed moralem tantum et secundum quid ; quia non resistit quantum potest et debet resistere, sic enim non obstante voluntate voluntarie consentit

actui idololatriæ. Aliud censeatur simamuth, ribulo alligata vi invincibili movere versus idolum. Idem dic de nigris ipso stupratori non resistit quantum potest.

.id tertiam Ii. quod ii qui minis et tormentis adacti suscipiunt exterius baptismum, manente semper contraria et renitente voluntate, illum valide non suscipiant ; sed (pii minis et tormentis adacti) ab eo adducuntur ut ad illa tormenta vilam deponant priorem voluntatem et induam aliam veram et sinceram suscipiendi baptismum, illum valide suscipiunt, quia voluntarie; metus enim, ut modo dicam, causat voluntarium simpliciter; et ad servandum fidem suscipiendam cogi possunt De his autem intelligendum est cap. citatum *de Judicis*.

Ibid ad. 5. — *Id quartam, D. ant.* Est ibi violentum et voluntarium respectu diversorum, *C.* respectu ejusdem, *V.* Respectu inclinationis particularis membri violentum; respectu vero ipsius voluntatis est voluntarium : unde non est ibi violentia simpliciter, sed secundum quid.

Ex (dictis in hoc art. colligunt communiter auctores mulierem vi oppressam) viro cui et interius et exterius resistit quantum moraliter potest, nullatenus peccare, quia hæc violentia perimit omnino voluntarium, sine quo non est peccatum.

Si autem quæras quid est quantum facere debeat mulier ut censeatur resistere quantum potest moraliter, sicque pati violentiam absolutam et simpliciter dictam?

II. imprimis non posse occidere oppressorem, quia, ut dixi de Jure et Justitia, dissert. 10, a. 6, § 2, pudicitia est bonum interioris ordinis ad vitam hominis. Potest autem resistere clamoribus, pugnis, alapis, latione oppressoris, non tamen lethali, et similibus; atque ad hæc tenetur, citra tamen periculum propriæ vitæ et famas, quia non subsit illi huiusmodi periculum et aliunde absit periculum inferioris consensus libidini, non tenetur cum tanto detrimento bonorum superiorum resistere exterius, quia resistere exterius est preceptum affirmativum quod non obligat penam semper et cum tanto dispendio. *Dixi*, modo absit periculum consensus inferioris libidini, quod cum raro absit, etiam raro tenetur hæc adhibere cum periculo vite aut famæ, ut jam alibi notavi de Aemperatore.

dissert. 6, a. 16, in fine consecratorum, |
 tt ibid. a. 4. de Raptu §, 1 in fine.

ARTICULUS VII.

Utrum metus causet involuntarium?

Revoca in mentem ex dictis initio art. pnrced. sensum quaestionis esse, utrum actus factus ex metu sit involuntarius? Item observa quaestionem esse de actu facto ex nictu et non solum cum metu; aliud enim est aliquid fieri ex metu, aliud fieri cum motu. Sic mercator altum mare conscendit cum metu, sed non ex metu; orta autem tempestate projicit merces in mare ex metu.

Porro metus, ut dixi de Contract, definitur ex jure, *futuri et instantis periculi causa mentis trepidatio*, id est inquietudo et perturbatio. Alius est gravis, alius levis. Gravis alius absolute gravis, quo nempe timetur malum grave et imminens, ut mors, exilium, durus career, etc. dicitur cadens in virum constantem, id est quo viri aliunde constantes passim moventur, licet quandoque moveri non deberent, nemo enim quovis metu deberet moveri, v.g. ad pejerandum. Alius respective gravis, quo licet non moveretur vir constans, moveretur tamen meticulosus, ut puer, fœmina, senex. Levis est quando timetur leve malum, ant grave quidem, sed non imminens, ut si sereno coelo vel stringente gelu tiineas fulmen. Ad metum absolute gravem revocatur metus reverentialis quo quis sibi timet superiores graviter infensos et minantes. Quod si absint minæ et gravis indignatio, potest dici levis, nisi forte respective ad filiasfamilias, quibus est genium meticulosum.

Q. 6. a. 6. o. — *Dico* 1°. Quæ fiunt ex metu sunt mixta ex voluntario et involuntario.

Intellige de metu qui sit causa totalis actus qui ponitur, alias nullatenus erit involuntarius; sic qui minatur mortem meretrici, nisi consentiat fornicationi quam ipsamet appetit, iste consensus nihil habet involuntarii, quia ille metus non est causa totalis illius, cum mulier ad id jam sit ex te propensa.

aid. — *Probat*ur conclusio. Ea quæ fiunt ex metu secundum se considerata non sunt voluntaria, imo sic sunt involuntaria, fiunt autem voluntaria et volita ex metu

Bil l. t. IV.

ad vitandum scilicet malum quod timetur.' hoc totum patet in vulgari exemplo: mercator considerando merces «ecundum se, secluso periculo naufragii, nollet eas projicere; orta autem tempestate et instante periculo mortis, vult eas projicere. Ergo.

Confirmatur. In objecto actus qui fit ex inctu reperitur simul ratio boni et mali sufficiens ad causandum volitionem et positionem quæ sunt principia voluntarii et involuntarii: sic in eodem exemplo, projectio mercium secundum se est mala, considerata ut medium ad salvandam vitam est bona: ergo.

ibid. — *Dico* 2n. Quæ fiunt ex metu sunt voluntaria simpliciter, et involuntaria secundum quid.

ibid. — *Probat*ur. Illud quod est voluntarium hic et nunc, ponderatis omnibus circumstantiis, et involuntarium tantum secundum se consideratum et præcisum ab hic et nunc, seu a circumstantiis individuantibus, est voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid: atqui quod fit ex metu est voluntarium hic et nunc attentis omnibus circumstantiis, et involuntarium tantum secundum se consideratum et præcisum a circumstantiis: ergo. *Min. patet* in projectione mercium in mare metu naufragii. *Maj. etiam patet*, tum ratione generali, quia illud dicitur esse simpliciter quod est actu, seu quod est hic et nunc cum omnibus circumstantiis individuantibus; illud autem dicitur esse secundum quid, quod est in apprehensione tantum. tum ratione particulari, quia illud est discrimen inter intellectum et voluntatem, quod intellectus attingat res secundum se præcisas ab existentia, voluntas autem feratur in res ut existentes vestitas suis circumstantiis. Ergo quod est voluntarium hic et nunc, attentis omnibus circumstantiis, et involuntarium tantum secundum se et sub præcisione a circumstantiis, est voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid.

Confirmatur. Quod fit ex metu est velitum absolute et efficaciter, et nolitum inefficaciter et conditionate tantum. Sic mercator ingruente tempestate vult absolute et efficaciter projicere merces, quia nollet projicere si abesset tempestas. Atqui quod est volitum absolute et efficaciter, nolitum inefficaciter et conditionate (aptum, est

voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid. Ergo.

Quando ergo S. Th. 2 2, q. 142, a. 5, scribit ea dāe fiunt ex metu non esse simpliciter voluntaria sed mixta, sumit *simpliciter pro eo* quod idem est ac *pure*, *omnino, ex omni parte*, et prout opponitur mixto, ut patet ex terminis. Ille autem Fumitsûn/ificiterproeoquod est actu in re.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° conira primam conclusionem. Quando quis metu inferni dolet de peccatis aut observat legem, iste dolor aut ista observantia nihil habent involuntarii et di;plicentiæ, alias forent mala, quod admit!i non potest et videtur contrarium Trid. jssess. 14, cap. 4. Ergo quæ fiunt ex metu non sunt involuntaria secundum quid.

Huic argumento quo non parum torquentur multi theologi varie varii respondent. Quidam *dicunt* quod, licet in dolore de peccatis, vel in observantia legis ex metu gehennæ, sit aliquid involuntarii et displicentia, si tamen hæc displicentia seu repugnantia sit solum circa difficultatem et id quod molestum est in dolore seu observantia legis, hoc non sit malum, sed materia meriti, ut patet in tristitia et dolore quem habuit Christus instante passione.

Sed contra. Quamvis repugnantia et displicentia appetitus sensitivi circa difficultatem legis, qualis fuit in Christo, non sit mala, sed conducat ad virtutem, secus tamen repugnantia et displicentia voluntatis de qua hic agitur. Unde argumentum remanet in suo robore.

Respondent multi ea quæ fiunt ex metu essed tintaxat involuntaria secundum quid, quando opus seu objectum ad quod movet metus est secundum se malum, et tantum eligitur ut bonum utile ad vitandum majus malum, ut palet in projectione mercium metu mortis. Quando autem, inquit, opus ad quod movet metus non est secundum se malum, sed bonum, non solum utile, sed honestum, ut est dolor de peccatis s^u observantia legis, nullatenus est involuntarium; idque probant exemplis. Sic, inquit, si quis diceret Petro: Nisi cito ambules aut bibas hunc scyphum vim, morieris, ista ambulatio seu haustus vini nihil haberet involuntarii, suppositum loquod l'elrus sit indifferens aut pro-

lensus ad ambulandum *»l blbendua, l Verum hæc solutio, nisi aliquid addi, lur, est insufficiens. Et I» i|no suo exeo, pio perimitur: supponit namque peccato, rem esse indifferentem aut etiam propeesum ad deserendum peccatum secundum se, seu ad observantiam legis, sicut supponit Petrum esse indifferentem aut pensum ad ambulandum aut bibendum cum e contra supponi debeat peccatore: ante metum habere allectum ad peccatiitt, illudque deserere tantum metu gehenni; alioquin metus non foret totalis causa hujus doloris, quod est extra hypothesim. ? Homo potator qui ex nimio potu incidit i: morbum, eligit metu mortis absliiicnliar. moderatam a potu: ista abstinencia est-t-eundum se bona, non solum utilis ad vitandam mortem, sed honesta, et tamen homini potatori involuntaria secundum quid. Confer nunc peccatorem maxime inveter» tum cum isto potatore, utrinque par invenies involuntarium, quia utrinque est |W affectus, hujus ad polum, illius ad peccatum, ilisi aliquid amplius addas. Igitur

R. D. canseq. Ergo quæ fiunt ex metu non sunt involuntaria-secundum quid, quando istud involuntarium est fundamentum inductivum mali quod timetur, C. quando non est inductivum mali quod timetur, N. Quando itaque involuntarium est causa seu fundamentum inductivurr mali quod timetur, admitti potest et debet quod si metus sit efficax excludat istud in* voluntarium erga opus quod assumitur ad vitandum malum: sicut si affectus quem relinet mercator ad suas merces, seu involuntarium quod habet ad illarum projectionem, esset causa naufragii, metus naufragii, si esset efficax, induceret ipsum non tantum ad projiciendas merces, sed etiam ail deponendum affectum ad illas, consequenter ad tollendum involuntarium in carum projectione. Cum ergo affectus quem retinet peccator ad peccatum, seu involuntarium in ejus fuga aut legis observantia, sit inductivum gehennæ, non minus quam peccatum exterius, metus gehennæ, ci sit efficax, debet illum affectum et istud involuntarium follere.

Hanc solutionem cum '»« i excipit P. Aurelius Pielle, vocalque *lepiaum argumentum; quia*, inquit, *si sic pergant adversarii, brevi probabunt dari timore**

ÛTRUM METUS CAUSET INVOLUNTARIUM?

itritilm stata lege justificantem, ac proinde non *tantum non necessaria erit eharilas, sed nec ipsum sacramentum trit necessarium, modo adsit eflicax ille timor gehennæ*: idque probat hoc argumento: Metus efficax gehennæ secundum nos excludit omne inductivum gehennæ: atqui peccatum habituale et ejus reatus est inductivum gehennæ: ergo metus efficax gehennæ excludit peccatum habituale, ejus reatum et maculam, quibus exclusis peccator justificatur.

Pace religiosi viri, non attendit hanesolutionem esse doctissimorum theologorum, inter alios Joannis a S. Th. et Vincentii Contenson; hi namque neque lepidi neque nugaces, sed gravissimi sunt ac profundissimi theologi. Verum forte dicet non nemo hanc ipsam R. patris argumentandi methodum esse lepidam et nugacem: dato enim metum gehennæ tollere peccatum habituale et ejus reatum, irregulariter inde feret R. pater non esse necessariam gratiam, nec necessarium sacramentum, sicut ex eo quod charitas tollat peccatum habituale et ejus reatum, irregulariter inde inferret non esse necessariam gratiam, nec necessarium sacramentum. Sed his omissis,

A directe ad ejus argumentum, *N. sequelam. Ad probat. D. maj.* Metus efficax gehennæ secundum nos excludit omne inductivum gehennæ intra sphæram suæ activitatis, C. extra sphæram suæ activitatis, y. Non autem omnia quæ requiruntur ad justificationem sunt intra sphæram solius timoris; quia ad justificationem necessario requiritur quod peccator doleat de peccato, non solum ut est malum proprium, sed ut esimalum et offensa Dei, quod est extra «phæram activitatis solius timoris sine amore I)eibenevolo, quia odisse malum alicujus et amare bonum illius sunt ejusdem rationu, inquit Auctor. 2 2, q. 25, a. 6, ad 2. Et inde *probamus* dolorem ex solo metu sine aliquo Dei amore benevolo non sufficere ad justificationem cum sacramento. Uinducere cessationem seu suspensionem affectus ad peccatum etiam ut est malum Dei, est intra sphæram solius timoris absque amore Dei benevolo; quia ex mera indifferentia erga aliquem, sine ullo ejus amore, possum cessare a voluntate ipsum offendendi, a fortiori si sciam ipsam voluntatem ipsum offendendi esse mihi nocivam.

Hancque doctrinam non parnm jnvat condemnatio hujus propositionis Gl inter Queenellianas: *Timor non nisi manum cohibet; cor autem tandiu peccato addicitur quandiu ab amore non ducitur.* Argumenta quæ congerit præfatus TheoJogiHUt probet metum non posse excludere affectum ad peccatum seu involuntarium in ejus dolore, peccant ut plurimum in eo quod non distinguat inter involuntarium, quod est inductivum gehennæ, et illud quod non est inductivum. Cætera præ-ertim ab auctoritate currunt de timore inefficaci, vel de displicentia ex parte appetitus sensitivi; sed hæc omnia accuratius discutere non est hujus loci.

Asl inferes ex solutionibus datis nos recedere a D. Tb. *Probatur illatio.* S. Th. hic docet absolute et generaliter ea qua fiunt ex metu esse mixta ex voluntario et involuntario: atqui nos excipimus ab hac doctrina generali: ergo.

Λ. *N. illationem. Ad Probat. D. maj.* S. Th. docet generaliter ea quæ fiunt ex metu esse mixta ex voluntario et involuntario, loquendo formaliter de metu quantum est ex vi sua et prout incutitur a causa extrinseca, *C. maj.* loquendo de metu per accidens et ratione materiæ, quando nempe contingit quod mea voluntas seu involuntarietas est fundamentum et causa pœna quam timeo, *N. maj.* Tunc enim, licet attempta præcise ratione metus conservassem affectum ad peccatum, et inde ortam involuntarietatem in eo relinquendo, tamen quia ipse affectus ad peccatum, seu involuntarietas in eo relinquendo, est fundamentum et causa justæ pœnæ quam timeo, ideo per accidens et ratione materiæ metus mutat hunc affectum et tollit hanc involuntarietatem.

R. 2° ad principale argumentum. Dato observantiam legis, seu dolorem de peccatis ex solo metu gehennæ, non excludere omne involuntarium, *nego* tamen indesequi hanc observantiam seu hunc dolorem esse malum. Ad cujus intelligentiam observandum est quadruplicem actum reperiri in observantia legis seu dolore de peccatis propter melum gehennæ. Prunus est amor vitandi gehennam. Secundus est electio doloris de peccatis seu observantia legis necessariæ ad vitandam gehennam. Tertius est amor peccati. Quartus, voluntas

eonditionata non derelinquendi peccatum, seu observandi legem, si non esset infernus : et quamvis quidam hunc aclum reportri negent, eo quod includatur in tertio, probabilius est tamen adesse; quia licet in voluntate vitandi gehennam radicaliter includatur voluntas observandi legem, seu fugiendi peccatum, requiritur tamen præter eam volitio absoluta actualis observandi legem et fugiendi peccatum : ita licet in amore peccati radicaliter contineatur voluntas conditionata non servandi legem, nec fugiendi peccatum, si non esset infernus, requiritur tamen quod ista voluntas conditionata sit actualis. Sed quidquid sit de hac ultima difficultate, saltem evidenter patet quod duo primi actus, scilicet amor vitandæ gehennæ et dolor de peccatis assumptus ad hunc finem, nullatenus sint mali ; quod autem compatiatur adhuc amorem peccati et voluntatem conditionatam ipsum non deserendi si non esset infernus, id quidem probat et ostendit subjectum adhuc esse malum, non autem præfatos actus esse malos, cum nullatenus hi priores actus sint causa hujus pravi amoris et pravæ voluntatis conditional, quin potius ad illum peccati affectum et voluntatem hanc condilionatam expellendum disponant et conentur. Sic, v. g. licet fides informissimul compatiatur in subjecto peccatum, non tamen inde fit mala, sed tantum inde evincitur subjectum esse malum. Sed hæc nunc sufficiant de ista materia quam diligentius discutere pertinet ad tractatum de Poenitentia.

Obj. 2° contra eamdem. Duo contradictoria non possunt reperiri simul in eodem actu : atqui esse voluntarium et involuntarium sunt duo contradictoria : ergo.

B. N. min. Quia opus ex metu est voluntarium et involuntarium sub diversa ratione et diverso respectu, et ideo non contradictorie : sic projectio mercium, ut mcditnn neccsarium ad vitandum naufragium, est voluntaria simpliciter; secundum se considerata, est involuntaria secundum quid.

Inst. Quod est voluntarium simpliciter excludit omnem rationem involuntarii, sicut quod est album simpliciter excludit ornem rationem nigri : ergo.

B. esse æquivalenem in *simpliciter*, ut jam innui supra. Unde *D. ant.* Quod esi. voluntarium simpliciter, id est

ex omni parte et omni modo, exchrilo&ne involuntarium, *C. ant.* quod fet vota larium simpliciter, id est absolute et rtaciter, *N. ant.* Quod enim sic est simp., citer voluntarium, id est, actu et efficaciter ut medium ad vitandum majus mainon impedii quin idem secundum se consideratum sit ingratum voluntati, et id involuntarium secundum quid.

Obj. 5° contra secundam conclusionem. Contractus initi ex gravi metu sunt involuti : ergo simpliciter involuntarii.

B. D. ant. Sunt invalidi jure naturæ. *N. ant.* jure positivo quantum ad aliquo* *C.* Sed de hac difficultate abunde dixi tra. de Contractibus, dissert. 1, a. 4: requir

Ex dictis inferes metum gravem in quæ sunt intrinsece et invariabiliter mali, seu, ut dicitur, prohibita quia mala, n: excusare a toto peccato, quia remane simpliciter voluntaria. Ili nequi metu mortis fidem negat, pejerat, fornicatur, e'i peccat mortaliter. Excusat tamen a tant, et eo magis quo gravior est metus, qui: minuit voluntarium.

In his vero quæ non sunt intrinsecemal. sed mala quia prohibita, metus gravis i. gulariter excusat a toto, non quod ir; sint simpliciter voluntaria, sed quia lege positivæ, sive divinæ sive humanæ, ex intentione suorum legislatorum non obligant regulariter cum tanto dispendio : unde lui: jussimodi opera quæ non sunt mala nisi ratione legis, cessante obligatione légistesant esse mala. Hinc qui metu mortis « gravis infamia», aut alterius gravis mali, non jejunaret in Quadragesima, non audiret Sacrum die festo, etc. non peccaret.

Dixi, regulariter, quia quandoque leges positivæ, sive humanæ, obligant etiam cum dispendio vitæ. 1° Quando id quod lex præcipit est tanti momenti ut judicio prudentum praeponderet vitæ unius particularis : Patet in milite cui praeceptum est non deserere stationem, seu irrumpere in hostem cum evidenti mortis periculo. 2° Quando transgressio legis cederet in contemptum religionis aut potestatis ecclesiastica?, ut accidit Machabæis, quibus tyranni comminabantur mortem ni manducarent canicporcinas in contemptum legis; quia prais-tat non eonlemni legem, fidem aut religionem quam conservari vitam unius privati. Sed de his specialiter dum de Legibus.

ARTICULUS VIII.

Utrum concupiscentia causet involuntarium?

Per concupiscentiam hic intelligitur motus seu passio appetitus sensitivi prosequenlis bonum prout distinguitur a motu refugiente malum, (pialis est metus. — Inf. q. 5. a. 6. ad 2. et q. 77. a. 6. o. — Et lute concupiscentia vel antecedit omnem motum voluntatis cumque causal, ut dum fw pulchra muliere commovetur libido, povetque voluntatem ad eam appetendam ; rei sequitur motum voluntatis, ut dum quis intensa voluntate vult aliquid, inde excitatur passio in appetitu inferiori. Palam est concupiscentiam consequentem nihil agent circa voluntarium aut involuntarium, cum ad ipsum sequatur, sed esse tantum signum intensi voluntarii. Est ergo quæstio de sola concupiscentia antecedente, quomodo se habeat ad voluntarium et involuntarium.

Distingui autem debet triplex gradus voluntarii. Primus gradus est voluntarii absolute, quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis materialiter, quale competit brutis. Secundus gradus est voluntarii perfecti, quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis formaliter ut finis. Tertius gradus est voluntarii liberi, quod procedit a principio intrinsecociim cognitione finis sub indifferentia propositi. Consule art. 1 hujus dissert.

Q. 6, a. 7. o. — *Dico.* 1°. Concupiscentia antecedens potius causal voluntarium quam involuntarium; quia aliquid dicitur voluntarium ex eo quod voluntas in id fertur : atqui per concupiscentiam voluntas inclinatur ad volendum id quod appetit concupiscentia : ergo concupiscentia potius facit ad hoc quod aliquid sil voluntarium quam involuntarium.

Dico 2°. Concupiscentia antecedens augeat voluntarium absolutum, minuit periculum et liberum.

Prob. prima pars. Concupiscentia antecedens facit quod voluntas praevia cognitione finis feratur in objectum majori Dipetii et inclinatione quam si non esset concupiscenti ergo. *Prob. ant.* 1° ratione, quia impellente concupiscentia, intellectu proponit voluntati objectum ut lugis concupiscibile, ideoque majori cilia prosequendum. 2° Experientia : vi-

demus enim eos qui amore aliquod objectum prosequuntur, majori impetu in illud ferri quam si hac passione non afficerentur : ergo.

genus ad liberum : atqui non potest minui species quin minuatur genus : ergo.

B. N. subsumptum. Ad probat, omisa majoti, N. min. universaliter sumptam. Cizn enim species constet genere et differentia, non repugnat quod minuatur ex parte generis et non differentiae, et e contra quod minuatur ex parte differentiae et non generis : sic ex cæcitate et surditate minuitur in homine ratio generis scilicet rationalis; homo enim cæcus et surdus non minus bene ratiocinatur quam homo videns et audiens; et e contra, albedo in pariete potest minui in ratione albedinis absque eo quod minuatur in ratione coloris. *Omisi majorem*, quia multi volunt quod voluntarium non dividatur in liberum et necessarium ut genus in species, sed ut subjectum in accidentia; eo quod idem specie actus possit esse modo liber, modo necessarius, ut patet in eodem amore viæ et patriæ.

Inst. Concupiscentia minuit cognitionem finis : ergo minuit voluntarium.

B. D. ant. Concupiscentia minuit cognitionem finis formaliter sumpti et sub indifferentia propositi, *C. ant.* quia, ut dictum est, turbat iudicium rationis et facit quod minus attendat ad rationes boni honesti, et ideo minuit voluntarium perfectum et liberum : minuit cognitionem finis in ratione boni concupiscibilis et delectabilis, *N. ant.* Imo auget, et ideo auget voluntarium absolutum et brutale.

Bepones. Metus causât involuntarium secundum quid : ergo et concupiscentia, est enim ulrinque passio. *Confirmatur.* Qui peccat ex concupiscentia ciim remorsu conscientis patitur aliquid involuntarii. Item avarus libidinosus patitur involuntarium et repugnantiam largiendo pecunias meretrici. Ergo.

Hic a. q. ad 1.—*B. N. conseq.* Disparitas est quod concupiscentia secundum se ex nulla parte respiciat malum, sed precise bonum delectabile; unde non habet ex se inducere aliquid voluntati repugnans : metus e contra cum sit de malo difficile vitabili, habet ex propria ratione movere voluntatem ad eligendum minus malum quod secundum se inclinationi repugnat, et quod non eligitur nisi prout conducit ad vitandum majus malum; nam si

eligeretur ut secundum se bonum et quod omni parte conforme appetitui, jamni eligeretur ex metu sed ex amore. Unde a quod involuntarium quod reperitur in operibus ex metu factis, ex ipso metu quodam modo ortum ducat; in hiis vero quod fiunt ex concupiscentia, si quid involuntarii immisceatur, non ex ipsa concupiscentia, sed aliunde per accidens provenit, ut patet in exemplis confirmationis. Quando ergo dicimus cum Auctore per Aristotelem, Nisicum et Damascenum, ea quae fiunt ex concupiscentia non esse involuntaria secundum quid, sicut ea quod fiunt ex metu, non intendimus negare quod in eis quae fiunt ex concupiscentia possit aliquid involuntarii admisceri, sed dicimus dunlaxat istud involuntarium non oriri ex ipsa ratione concupiscentiae, sicut oritur ex ratione metus propter discrimen prius datum : et sic patet responsio a confirmationem. Quod enim v. g. libidinosus patiatu repugnantiam in erogandi pecunia meretrici quam deperit, non oritur per se ex concupiscentia quae non est nisi de bono, sed per accidens, quia est avarus. Sed quod mercator patiatu repugnantiam in projectione mercium ortum habet ex ipso metu qui non est nisi de malo, et ad majus malum vitandum movet per se ad minus malum.

Beplicabis. Sicut per timorem timidi agit contra id quod in animo habebat; ita qui vincitur concupiscentia agit id quod alioquin non vellet agere, ut dum victu libidine fornicatur, quod alioquin non vellet : ergo subsistit paritas.

ib. ad 2. — *B. N. paritatem.* Disparitas est quod in eo qui per metum agit manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur secundum se consideratum; patet in projectione mercium metu mortis; sed in eo qui aliquid agit ex concupiscentia, ut in fornicatione, non manet prior voluntas qua repudiabat fornicationem, sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat. Unde incontinens concupiscentiae agit contra id quod prius proponebat, non contra id quod nunc vult; sed timidus agit contra id quod etiam nunc vult secundum se.

Petes utrum et quomodo habitus sive boni sive mali conducunt ad rationem voluntarii et liberi?

B. Habitus sive bonus sive malus auget

voluntarium, quia voluntati facilitatem, et propensionem confert; et contra, si agendum, omnemque repugnantiam tollit; neque minuit liberum, quia licet inclinet voluntatem in unam partem, et inde videatur minui indifferentia, quia tamen libere est acquisitus et libere conservatur, etiam ipsa inclinatio in unam partem ex tali habitu orta est libera ex suo principio, sicut concupiscentia consequens. Quin imo habitus bonus ipsam perficit libertatem, cum inclinet voluntatem ad expedit agendum conformiter ad rectam rationem, imminuta tantum potentia peccandi quae non est perfectio sed defectus libertatis.

Hinc inferes peccantem ex habitu, neque atoto neque a tanto peccato excusari, quin potius magis accusari et gravius peccare, quia majori inclinatione et delectatione nec minori libertate peccat quam si sine habitu peccaret. Et ideo S4 Th. infra q. 7S, a. 2, docet peccantem ex habitu peccare ex malitia. Attamen, et hoc sedulo notandum pro praxi, dum malus habitus displicet et peccator mediis adhibitis illum, quantum potest, eradicare conatur, tunc motus mali qui ex illo indeliberate effluunt, ut blasphemiae v. g. non amplius imputantur ei culpam, quia desinunt esse liberi in suo principio.

ARTICULUS IX.

Utrum ignorantia causet involuntarium?

Ignorantia est carentia scientiae in subiecto scire capaci; si enim subjectum sit incapax scire, erit nescientia, ut in pueris et amentibus.

q. 5. de malo, a. 7.—Ignorantia ex parte intellectus dividitur in ignorantiam privative sumptam quam modo descripsi, et in ignorantiam contrarie sumptam quae dicitur pravæ dispositionis et est error, ut cum quis habet habitum falsorum principiorum, vel falsarum opinionum.

Ex parte objecti dividitur ignorantia in ignorantiam facti et juris : ut si quis ignoret per se esse excommunicationem, est ignorantia facti; si ignoret excommunicatum esse vitandum, est ignorantia juris. Et hæc est ignorantia juris, vel naturalis, vel divini, vel humani.

q. 6. t. 8.0. — Ex parte voluntatis dividitur in ignorantiam antecedentem con-

comitantem et (consequentem) : et de ignorantia hoc sensu sumpta hic est quaestio. Ignorantia antecedens est quae praecedat omnem actum voluntatis, ita ut nullatenus sit volita seu voluntaria; est tamen causa volendi seu faciendi id quod non fieret si scientia adesset, ut in eo qui adhibita sufficienti diligentia occidit amicum putans invincibiliter occidere cervum, quem non occidisset si scivisset esse amicum. Dicitur etiam invincibilis; non tamen coincidunt ignorantia antecedens et invincibilis, addit enim antecedens prout hic sumitur supra invincibilem simpliciter, quod sit causa cur aliquid fiat quod non fieret si abesset, quod non competit oinni ignorantiae invincibili, ut patet in ignorantia concomitante, quae, ut modo dicam, est invincibilis et tamen non antecedens : unde omnis ignorantia antecedens est invincibilis, sed non e contra.

Ignorantia concomitans est quae etiam praecedat omnem actum voluntatis neque est ullatenus volita, et ideo invincibilis ut antecedens, sed non est causa volendi aut faciendi id quod non fieret si scientia adesset. *patet* in eo qui occidit inimicum putans invincibiliter occidere cervum, quem perinde occidisset si scivisset esse inimicum.

Ignorantia consequens est quae sequitur actum voluntatis ita ut sit volita vel directe vel indirecte, et sic causa cur aliquid fiat quod non fieret si abesset. Quae est directe volita dicitur affectata, ut cum quis directe et positive vult aliquid ignorare, sive ut liberior peccet, sive ut excusationem habere iri peccatis, sive propter aliud; de qua intelligitur illud Job 21 : *Impii dixerunt Deo: Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus*; et illud Psal. 55 : *Noluit intelligere ut bene ageret*. Indirecte volita est dum quis, licet non veli directe et positive ignorare, negligit tamen addiscere; unde hæc ignorantia dicitur voluntaria, seu volita indirecte et in sua causa, scilicet negligentia addiscendi. Quae negligentia si fuerit gravis, ita ut vel nulla vel levis admodum diligenter oro quae qualitate adhibita fuerit, dicitur ignorari iam crassa et supina; si vero negligentia fuerit levis, ita ut adhibita fuerit diligentia nola bilis in discendo, non tamen otuino sciens, ignorantia dicitur levis aut levissi-

DIGRESSIO HISTORICA.

ma, pro quantitate diligentiae adhibite in discendo respective ad qualitatem rei ad-discendae. His notatis,

ibid. — *Dico* 1°. Ignorantia antecedens causal involuntarii simpliciter, quia opus ex illa procedens fit sine cognitione, et est quoad circumstantiam ignoratam, contra inclinationem vel actualem vel habitualem et interpretativam agentis; non enim vellet facere si ignorantia abesset. *Palet* in illo qui, sufficienti diligentia adhibita, putans invincibiliter occidere cervum, occidit amicum. Quamvis enim hæc occisio quoad substantiam actus et ut est occisio ut sic sit voluntaria, non tamen quatenus est occisio amici; sub ea enim ratione repugnat inclinationi occidentis, et fit sine cognitione.

Ibid. — *Dico* 2°. Ignorantia concomitans non facit voluntarium simpliciter, quia opus ex illa procedens fit sine cognitione, seu cum ignorantia, quæ nec in se nec in sua causa est voluntariacum sit invincibilis. Aequè facit involuntarium positive et contrarie, quia istud opus non est contra inclinationem agentis, perinde enim fieret si cognitio adesset; sed facit involuntarium negative ac non voluntarium, quia fit sine cognitione requisita ad voluntarium. *Patet* in eo qui, putans invincibiliter occidere feram, occidit hostem, quem perinde occidisset si cognovisset.

Dico 5°. Ignorantia consequens causat voluntarium simpliciter, quia ipsa est simpliciter voluntaria, sive directe in se, sive indirecte in causa, scilicet negligencia discendi: ergo opus ab ea procedens est voluntarium simpliciter; qui vult enim causam vult et effectum. *Si dicas* quod fiat sine cognitione; // quod fiat quidem sine cognitione formali et in se, non tamen sine cognitione virtuali et in sua causa, nempe in ignorantia quæ potuisset et debuisset depelli. Ille autem dicitur virtualiter cognoscere, qui potuit et debuit cognoscere et noluit. Causal tamen involuntarium secundum quid, quia opus ex ea sequens est contra aliqualem inclinationem agentis; si enim adesset scientia, non fieret, *ut supponitur*. *Quod si supponas* ita esse affectatam ignorantiam ut, si abesset, opus nihilominus fieret; ut si v. g. quis ita scientiam repudiet, non ul ea præsentem a peccato abstineat, seu ul sine remorsu peccet;

fateor quod tunc non erit involuntarius secundum quid, sed etiam non erit ignorantia consequens ad sensum *conclusionis* *quæ nempe sit causa cur fiat id quod vult fieret si abesset*.

Ex didis colliges ignorantiam antecedentem omnino excusare a peccato, qui causal involuntarium simpliciter; concomitantem vero non omnino excusare, qui non tollit omnem voluntatem sive habitua-lem sive actualem conditionalem peccandi; neque etiam accusare, quia est involuntaria et invincibilis. Unde, in casu posito, qui occidit inimicum putans invincibiliter occidere feram, manet semper reus homicidii interni propter malam voluntatem occidendi inimicum si cognovisset; excusatur tamen ab homicidio externo et apen- ac censuris, quæ non nisi propter opus externum feruntur; quia opus externum non est voluntarium. Consequens vero accusa- peccatum quia causal voluntarium simpliciter, minuit tamen quia causal involuntarium secundum quid, et eo magis minuit quod levior fuerit, ita ut quandoque ex mortali faciat veniale.

Quod hic dixi de ignorantia potest dici de inadvertentia, quæ est quædam ignorantia actualis, aut saltem ignorantia æquiparatur in ordine ad voluntarium. Haec de præsentem materia nunc sufficiant, de namque redibit sermo dum de Causis peccatorum.

DIGRESSIO HISTORICA.

UTRUM LOT, METU A SODOMITIS INCUSSO, LICITE OBTULERIT SUAS FILIAS EORUM LIBIDINI?

id art. 6 præcedentis dissertationis.

Factum sic narratur Gen. 19: Lot, susceptis hospitio duobus angelis sub spode humana, et viris Sodomitis eos ad nefandum crimen minando poscentibus, his dixit: *Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere: habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum, educam eas ad vos, et abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil muli faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei*. Quæslio est utrum in hoc peccaverit Lot?

Hujus difficultatis resolutio pendet ex animo quo Lot filias suas obtulit Sodomitis, circa quod duplex est sententia.

Prima sententia est Cajetani, qui existimat Lot non obtulisse suas filias animo repensandi flagitium in flagitio, sed animo placandi furem populum per hyperbolicam sui submissionem ; credebat enim, et rationabiliter, ut probavit eventus, populum minime accepturum hujusmodi oblationem, sed quod hac submissione placatus ab incepto desisteret, idque eo verosimilius quod, tit *palet* ex sequentibus, filiae ejus erant jam tum desponsatae civibus Sodomorum®, quorum aliqui amici haud dubie illicaderant. Sic ergo se gessit Lot sicut qui placaturus alium gravi injuria a se offensus, ei offerret pugionem nudum, dicens, Interfice me, non eo animo ut interficiatur, sed ut tanta submissione placetur offensus, per exaggerationem ergo hoc dixit Lot, sicut David dixit ad Jonathan, 1 Reg. 20 : *Siest iniquitas in me, tu me interfice, et ad patrem tuum ne introducas me*, secutus quod non interficeretur; sicut Moyses dixit Deo, Exod. 32 : *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti*, probe sciens se non esse delendum. Hanc expositionem amplectuntur Tirinus, Menochius, Sa et alii ; illam non improbant a Lapide et Natalis Alex. Et eo videtur probabilior quod non sit facile conceptu quomodo bonus pater, ut aliunde prudens et justus, sincere maluerit proprias filias publice fœdari quam ignotos extraneos. Juxta hanc autem interpretationem manifestum est Lot non esse culpandum, sed potius laudandum.

At vero S. Augustinus, et hæc est altera sententia, q. 42 in Genes, c. 11. Mendacium ad Consortium, c. 9, censet Lot filias suas obtulisse Sodomitis eo animo ut stuprarentur, et sic minori flagitio majus impediret : *In filiabus*, inquit, loco ult. cit. *hoc malum maluit fieri quam in hospitibus suis, non tantum id volens animo, verum et offerens verbo, et, si illi atque fuissent, impleturus et facto*. Juxta hanc autem interpretationem et in hac hypolhesi,

Pico. Probabilius est Lot, metu a Sodomitis incusso, suas filias eorum libidini offerentem non esse a peccato omnino excusandum, licet animi turbatio et studium defendendi hospites peccatum minuerint. Ita S. Aug. locis cit.

Probatur. Sicut juxta Apostolum, Rom. 1

5, non licet facere mala ut eveniant bona, ita non licet facere minora mala, scilicet culpæ, aut ea procurare ut vitentur majora mala in aliis. « Si enim, inquit S. Aug. » ibid. hanc peccalis aperimus viam ut committamus minora ne alii majora committant, lato limite, imo nullo limite, sed convulsis et remotis omnibus terminis infinito spatio, cuncta intrabunt atque regnabunt ; quando enim fuerit definitum peccandum esse homini minus ne alius peccet amplius, profecto et furtis nostris stupra cavebuntur aliena, et incesta stupris ; et si qua impietas visa fuerit etiam peior incestis, incesta quoque facienda dicentur a nobis. » Atqui Lot, ad vitandum majus malum in aliis, minus malum non solum permisit aut toleravit (quod quandoque licet), sed et committere et procurare voluit, dum dixit : *Educam eas, etc.* Ergo.

Confirmatur 1°. Lot non erat dominus corporis et pudicitiae suarum filiarum : ergo illicite eas stuprandas obtulit. 2° Lot, ut paler, magis tenebatur consulere salutem propriarum filiarum quam extraneorum : ergo.

Obj. 1°. Lot post hoc facium justus vocatur, 2 Pet. 11 : ergo.

R. Lot vocari a S. Petro justum, comparative ad Sodomitas, quia ab eorum flagitiis semper abhorruit. Ita S. Aug. q. 45, in Genes, c. 11, quia, *ut dixi*, mentis turbatio et studium salvandi hospites, ejus culpam valde diminuit et probabiliter a lethali excusavit. Insuper, dato Lot graviter peccasse, peccatum poenitentia delevit, et ideo justus; sicut Samson recensetur in Scriptura inter justos veleris Testamenti, non obstante scortatione ejus, quia illam poenitentia expiavit.

Inst. S. Chrysost. hom. 45, in Genes, laudavit hoc factum Lot : « Quanta, inquit, » justi virtus! Omnem virtutem hospitalem talis superavit. Quid enim justi hujusmodi benignitate sal dignum attulerit, qui neque filiabus parcere voluit, ut servaret hospitibus honorem et liberaret eos a pervertitate Sodomitarum? Et ille qui eadem filias suas prostituit, ut hospites videret, iterum eadem dico, omnino ignotos eriperet ab impiorum consuetudine. » Idem S. Ambros. lib. 1, de Abraham, c. 4 : « Offerebat sanctus Lot filiarum pudorem. Nam etsi illa quoque fla-

» gitio^a impuritas erat, tamen minus erat
 m secundum naturam coire quam adversus
 u naturam delinquere. Pr® ferebat domus
 ■ su® verecundi® hospitalem gratiam,
 ■ etiam apud barbaras gentes inviolabi-
 « lem » Denique S. Th. q. 1, de Malo,
 a. 5, ad *ii* : « Lot, inquit, non praelegit
 « culpam pcenæ, sed ostendit ordinem
 » esse servandum in fuga culparum, quia
 » tolerabilius est si quis committat mino-
 » rem culpam quam maiorem. » Ergo.

B. Ad primum. Quidam dicunt S. Chrysost. his verbis proluâisse expositioni Cajetani, sed male, cum diserte asserat Lot filiabus suis parcere noluisse et eas prostituisset. Dicendum itaque Chrysost. laudare quidem benevolentiam et Zelum Lol in defendendis hospitibus suis, non vero propudiosam suarum filiarum prostitutionem; sicut SS. Patres laudant pietatem obstetricum erga mulieres Israelites, non vero earum mendacium.

Ad secundum, B. S. Ambrosium referre duntaxat Lot minus malum pr® majori elegisse, at id ipsi fuisse licitum non asserit, imo contrarium innuit cum dicit : *Illa quoque flagitiosa impuritas erat.*

Ad tertium, B. S. Th. nihil aliud significare quam Lot tolerabilius peccasse eligendo minorem culpam pr® majori, quam si maiorem leviori praelegisset : *palet ex terminis.*

Obj. 2° Licitum est suadere minus malum ad evitandum majus; sic volenti furari centum licite suadeo ut furetur tantum quinquaginta : alqti Lot suasit tantum minus malum ad evitandum majus : ergo.

B. 2° *N. min.* Non enim tantum suasit Lot stuprum suarum filiarum, sed et ad illud cooperari voluit, etiam disponendo de re cujus non erat dominus, *ut palet ex probationibus conclusionis.* Libet autem volenti furari centum possim suadere simpliciter furari quinquaginta tantum, non possum tamen positive ipsi cooperari el adjuvare ad furandum quinquaginta.

B. 2° *I). maj.* Licitum est suadere minus malum ad vitandum majus, si obiectum suasionis .it tantum omissio aut minoratio majoris mali sine damno tertii de (pio non cogitat malefactor, *C. maj.* si obiectum suasbmis sil malum in se aut etiam minoratio tantum mal., sed cum damno tertii de quo non cogitat malefactor, A'. Sic

volenti occidere Petrum non licet mihi suadere ut spoliaret Joannem ; sic eniin & sem auctor furti et damni Joaiinis de que non cogitât malefactor : sic Lot respecti, stupri filiarum suarum de quibus nôn cogitabant Sodomitæ, furentes dimtaxat in hospites extraneos. Confer quæ dixi de .Iurcet Justitia, dissert. S, a. 45, (j 1,0.6,el de Temperantia, dissert. 5, a. 5, obj. 4.

DISSERTATIO II.

DE VOLUNTARIO LIBERO SIVE DE LIBERTATE CREATA.

Cum libertas arbitrii sit fundamentum totius moralitalis, curratque per omni-ferme theologi® partes, caque sit variorum errorum antiquorum et recentipruin materia , oper® pretium duxi hanc dissertationem instituere extra ordinem qti.itionum Auctoris. De libertate creata a.i' Auctor i p. q. 85, 24 de Vcrit. q. 6 dt Malo, et alibi.

ARTICULUS I.

Prænotanda scitu necessaria.

§ I. — *Multiplex acceptio libertath.*

Libertas opponitur servituti et subjectioni; unde libertas generalim est exemptio seu immunitas a servitute et subjectione, totque modis accipiflir quot modis accipitur servitus et subjectio cui opponitur.

Est itaque prima libertas a puma et miseria qua (piis detinetur et opprimitur. Dicitur libertas felicitatis et glori®, qu® non erit perfeëta nisi in patria.

Secunda libertas est a peccato et ab habitibus inclinantibus in illud; qui eniin facit peccatum servus est peccati, inde Apost. ad Rom. 6 : *Cum servi esselit peccati, liberi fuistis jdstilite.* Hæc dicitur libertas grati® et virtutis, et solis justis competit.

Tertia libertas est a lege. Hæc primario et principaliter competit soli Deo, qui nullum habet superiorem, sed est ipse sibi lex et regula. Secundario autem et participative competit justis? justus enim non eget legis directione seu coactione ut affectus suos recte disponat, sed ex propria inclinatione, etiamsi non esset lex, qu® legis sunt faceret. Ad hanc reduci potest liberlas a servitute, alterius numinis dominio addicente, qu® dicitur libertas civilis

Pe iis libertatis acceptionibus non est hic quæslío, sed de sequentibus tantum. Unde

Quarta libertas est a violentia seu coactione. Dicitur spontanéités seu lubentia; reperitur in omnibus quæ non invita et Ier\imexternam compulsa, sed ex inclinatione quamvis nécessitante agunt, ut iu omnibus actibus elicitis voluntatis quantumvis necessariis ; quoad hos enim non pote>t cogi voluntas, *ut dixi* dissert, præced. Hac libertate beatus amat Deum in patria, beatiludinem in via; eadem Deus amalseipsum et producit Spiritum sanctum. Extenditur etiam ad bruta, (juin imo el ad res inanimatas; sic aqua dicitur sponte fluere , lapis sponte descendere deorsum.

Quinta libertas esta necessitate; et est immunitas non solum a coactione seu violentia, sed eliam a naturali instinctu et determinatione ad unum sine potentia ad oppositum : qua libertate gaudet qui potest velle vel non velle, hoc vel illud velle. Dicitur libertas indifferenti®, quia est ad opposita. Et cum sit duplex indifferentia scilicelquoad specificationem et exercitium, ita est duplex libertas a necessitate, scilicet specificationis et exercitii. Libertas exercitii, quæ etiam dicitur contradictionis, est ad actum et ejus omissionem (pia nempe potest quis agere et non agere, amare et non amare. Libertas specificationis est ad adds specie diversos : qui actus si sint contrarii, ut amare et odisse, sedere et stare, dicitur libertas contrarietatis : si sint actus disparati, ut orare vel studere, dicitur libertas disparitatis.

§||. — *Varii errores circa libertatem arbitrii.*

In hac ergo libertate a necessitate , seu libertate indifferenti®, reponimus libertatem arbitrii, circa quam varie varii errant, alii plus æquo illam extollendo, alii eam negando. Negarunt 1° Stoici, ex fato, quamvis tamen nonnulli velint quod affectus humanos exemerint a fattt cui extera subjieiebant. 2° Negarunt Astrologi, ex influxu siderum. 5° Negarunt Manitiæi, ex duplici anima, bona et mala, quam iu unoquoque homine constituebant, quarum altera alteram necessario compellebat hoc ipso quo prævalebaL 4° Negarunt VVicleflslæ, Lulherani, Calvinist®, ex peccato originali et ex vi nécessitante grali®. 5°

Negarunt ex iisdem prrrtdpii* RaTJS «t Jansenius, (piorum primus dixit : *Quod ro-lunlarie fit, etsi necessario fiat, Ubere tamen fit* ; et ejus propositio 59, a S. Pio V damnata; et *sola videntia repugnat libertati hominis*, est propo-ilio 66: alter, non solum libertatem, quam vocat essentialem et simpliciter dictam, esse sitam in sola immunitate a coactione cum perfecta advertentia rationis, sed quod gravius est et damnatum, hanc a coactione libertatem sufficere ad merendum vel demerendum in hoc statu natur® lapsæ, nec requiri libertatem a necessitate, est tertia ejus propositio damnata.

Verum, ad aliqualem intelligentiam systematis Jansenii in præsentī materia, et ad detegendas cavillationes quibus et ipse et ejusfautores illud obvolvere nituntur, observandum est Jansenium admittere verbo tenus libertatem arbitrii, sed quæ stet cum necessitate; non vero uno modo intelligit libertatem et necessitatein. Distirignit inter libertatem <juoad essentialiam et quoad statum; item inter necessitatem fixam, invarialrilem ef perpetuam, qu® in nullis circumstantiis vinci potest, qualis est v. g. illa qua Deus sc necessario diligit, aut qua beatus diligit Deum ; et necessitatem transitoriam ac relativam, qu®, stantibus præsentibus circumstantiis relative ad vim oppositam superioris delectationis, vinci non potest, licet absolute et in aliis circumstantiis vinci posset. Dicit itaque libertatem essentialē arbitrii stare cum necessitate fixa et iiivariabili, unde juxta ipsum Deus libere libertate essentiali se amat. Pater eadem libertate generat Filiuni, beatus amat Deum, etc. A libertate autem quoad statum hominis viatoris, rejicit quidem necessitatem fixam el invariabilem, quia homo viator est flexibilis in bonum et malum; sed admittit transitoriam et relativam : unde, juxta ipsum, quamvis homo a cupiditate superiore et dominante necessario in malum rapiatur, sicut minus pondus in bilance necessario elevatur a majori, libere tamen et demeritorie illud agit, quia non coacte, sed sponte cum perlecta advertentia rationis agit. Augustino *abunde satis est*, inquit lib. 4, de Statu natur® lapsæ, c. 24, edit Rothomag. p. 271, coi. 2,7110a *peccator... Scietis et prudens plena voluntale feratur in malum, sive ab ista*

DISSERT. II. ART. 1.

diligendi mali necessitate se expedire possit, sive non possit.

Quando itaque Jansenius et Janseniani dicunt sub cupiditate dominante remanere libertatem arbitrii, imo potentiam proximam et expeditam ope parvæ gratiæ ad bonum faciendum (sic enim quandoque loquuntur cum Catholicis, ut eorum argumenta declinent, vel censuris Ecclesiæ se subducant), intelligunt de potentia absoluta et abstracta, atque in sensu diviso superioris cupiditatis, non de relativa ad superiorem cupiditatem praesentem et in sensu composito illius (qui sensus divisus et compositus est Calvinisticus). Etenim praeter dicta et plura alia, Jansenius docet lib. 4, de Grat. Chr. c. 9, quod *vigente delectatione carnali impossibile sit ut virtutis ac honestatis consideratio praevalcat* : et patet etiam ex illo, quod millies repetit et male intelligit, S. Aug. dicto, in cap. 1° Epist. ad Galat. *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est*. Uno verbo, tota libertas arbitrii quam agnoscit Jansenius in hoc statu naturæ lapsæ, nihil est aliud quam necessitas alternativa, seu verlibilitas ab una ad aliam necessitatem, quia viatores non sunt immobiliter fixi in bono sicut beati, neque immobiliter fixi in malo sicut damnati, sed flexibiles modo in bonum, modo in malum, secundum quod praevalet delectatio cœlestis vel terrestris, semper tamen necessario ; eo ferme modo quo canis modo blanditur, modo irascitur, semper tamen necessario. Consule Digressionem historicam in calce dissertationis.

Ex adverso Pclagiani erraverunt circa libertatem arbitrii, nimium extollendo. 1° Dicebant ipsum valere ad bonum sicut ad malum sine gratia Dei; 2° stare non posse cum necessitate gratiæ pravenientis; 5° m nullo fuisse læsum per peccatum Adæ, quod negabant traduci in posterum, sed veluli in æquilibrio positum, parem habere indifferentiam et facilitatem sive ad bonum sive ad malum ac in statu imiocentiæ. 4° Volebant potentiam peccandi perimere ad essentiam libertatis.

§ 111. — *Multiplex radix libertatis.*

Nemo melius rem novit quam qui ejus radices ac fontes scrutatur; quapropter ad clariorem libertatis notitiam, quæ maxime

necessaria est theologo, radices ejus sunt indagandæ.

Duplex est radix libertatis, alia extrinseca, alia intrinseca. — 1. p. q. 19. u 8. 1. Pchier. Leet. 14. et ulibi. — Radix extrinseca libertatis est summa cfllicacii divinæ voluntatis : quia cum Deus sit causa universalissima totius entis et omnium ejus modorum, et libertas tam potentialis quam actualis arbitrii sit ejus modus et perfectio, atque omnium ejus actionum, plane sequitur quod ab efficacia divinæ voluntatis, tanquam a radice extrinseca, proluat.

1. p. q. 14. a. 1. et q. 82. a. 2. q. 24. de vent. a. 2. q. 6. de malo. a. unico et alibi. — Radix libertatis intrinseca est triplex : prima et remota, est ipsa conditio naturæ intellectualis, quæ ob suam immaterialitatem eam obtinet capacitatem ut absque sui alienatione possit omnium formas in se recipere et fieri omnia in esse intentionali. Hinc sequitur universalitas intellectus, qua potest omnia cognoscere, scrutari, rimari et in omnes partes vertere, de iisque judicare quæ fugienda, quæ proseguenda, idem supra ipsum judicium reflectere, illud emendare, mutare et reprobare. Hanc autem formam universalem intellectualem sequitur inclinatio paris conditionis, scilicet voluntas capax omnis, universalis et infiniti boni. Quod ut profundius intelligatur,

Observandum est — q. 6. de malo cit. — quod omnem formam sua sequatur inclinatio ipsi proportionate. Ita enim natura est instituta et his tribus totius naturæ ordo constat, scilicet natura seu forma quæ constituit naturam, fine ad quem natura tendit (non enim propter seipsam natura est), et inclinatione quæ naturam refert ad finem. Sunt autem triplicis generis naturæ seu formæ: quædam sunt omnino materiales, ut formæ insensibilium ; quædam aliquatenus recedentes a conditionibus materiae, ut formæ brutorum ; quædam tandem totaliter elevatæ super conditiones materiæ, ut animæ rationales et angeli. Itaque formam materiæ immersam et ideo admodum limitatam, ut sunt formæ elementorum, plantarum et aliorum insensibilium, sequitur inclinatio proportionate, ad unum immutabiliter determinata. puta ad centrum, ad circumferentiam »elaliquid hujusmodi, et dicitur appetitus naturalis.

Formasvero aliquatenus e materia emergentes et ad spirituales accedentes, ut sunt formæ brutorum, sequitur inclinatio quæ dicitur appetitui sensitivus, habens aliquam amplitudinem. Nam licet forma apprehensa per sensum sit individualis et ad unum determinata sicut forma rei naturalis, tamen ipsa recipitur in sensu sicut est in rebus naturalibus; ignis enim semper est calidus, sed nunc una, nunc alia forma recipitur in sensu, puta, nunc forma delectabilis, nunc tristis : et inde, inquam, sequitur par conditionis inclinatio ad unum quidem determinata, sed non invariabiliter; modo namque bruta fugiunt, modo prosequuntur, nunc gaudent, nunc dolent, nunc ablandiuntur, nunc irascuntur, secundum diversas formas quas apprehendunt. Formas tandem omnino elevatas super conditiones materiæ, ut sunt animæ rationales et angeli, cum ex sua elevatione et immaterialitate sint capaces cognoscere omne et universale verum, ut dictum est, sequitur par inclinatio quæ dicitur appetitus rationalis, capax omnis et universalis boni, ex quo fit ut omnibus particularibus emineat ac dominetur, eaque, dum non habent necessariam connexionem cum fine, cum indifferentia respiciat, quatenus nullum potest ejus capacitatem saliare neque amplitudinem adæquare.

Igitur prima et remota radix intrinseca libertatis arbitrii est ipsa immaterialitas naturæ intellectualis et ejus elevatio super conditiones materiæ. Secunda et propinquior est ipsa universalitas intellectus in cognoscendo et judicando de omnibus, etiam reflexe de suo judicio. Tertia et proxima est amplitudo et capacitas voluntatis ad omne et universale bonum, ejusque eminentia super omnia bona particularia; ex quibus resultat in voluntate dominium super suos actus ac jus disponendi de illis ad nutum, in quo formaliter consistit libertas arbitrii.

§ IV — *Multiplex libertatis definitio ex S. Thoma.*

Q. 24. do v. a. 1. — 1° Sanctus Th. delinit ex philosopho liberum arbitrium, *quod est causa sui* : quia libertas opponitur servituti et subjectioni, ut dictum est ; tenus autem non est sui juris sed alterius, nec de suis rebus potest disponere nisi ad nutum alterius; sed liber est sui juris et

ab alterius potestate solutus, habetque de se et suis rebus ad nutum disponere, in quo consistit ratio dominii ; dominium autem essentialiter pertinet ad libertatem : in hoc ergo sensu liber dicitur *causa sui*.

In 2. cl. 24. q. i. a. 1. — 2° Definit libertatem arbitrii quod sit *facultas voluntatis et rationis*. Est rationis originative et regulative, quia ratio est ejus radix et regula, ut dixi § præced. Est autem formaliter voluntatis, sola enim voluntas est electiva et electio est actus liberi arbitrii, ut dicemus modo. Liberum arbitrium igitur est ipsa voluntas realiter et entitative ; quia eligere, quod, ut dixi, est actus liberi arbitrii, est velle unum præ alio, quod est etiam actus voluntatis. Distinguitur tamen a voluntate ut voluntas est, ratione ratio-cinata, quia voluntas, ut voluntas, magis late patet quam ut libera; velle enim extenditur ad media et ad finem, ad ea quæ necessario et quæ libere volumus; at eligere quod est liberi arbitrii fertur solum ad media et ad ea quæ non necessario sed libere volumus. Et sic liberum arbitrium est quidem ipsa voluntas, sed inadæquale sumpta.

Q. 24. de verit. a. 4. ad. 1. — Dicitur *facultas*, quasi facilis potestas. Facile autem dupliciter dicitur ; uno modo propter remotionem impedimenti, alio modo propter adjutorii appositionem. Facultas perli-nens ad habitum est per adjutorii appositionem, nam habitus inclinat potentiam ad actum. Hanc autem facilitatem non nominat liberum arbitrium, eo quod, quantum est de se, non inclinatur in unum magis (piam in aliud, sed nominat facilitatem quæ est per remotionem impedimenti, eo quod liberum arbitrium non impeditur aliquo cogente vel necessitante a propria operatione. Ne tamen suspiceris istud impedimentum de quo S. Th. esse motionem divinam, ut quidam fingunt; non enim est ista motio magis impedimentum liberæ operationis (piam succus radicis sit impedimentum fructus; — 1. 2. q. 77. a. 7. — sed istud impedimentum, ut explicat alibi S. Doctor, est cum ratio passione turbatur et ligatur, aut objecto nimium præoccupata non salis deliberat, ut contingit in motibus indeliberatis : secluso ergo hoc impedimento, liberum arbitrium est facilitas, — 1 p. q. 85. a. 2. ad 2. — SCU, Ut dicit

Auctor, facilitas expedita ad operandum.

Ç. 24. -lo vent. a. 3.— Definit liberum arbitrium quod sit *potentia rationalis ad opposita*. Dicitur potentia, scilicet activa, non actus, quia libertas est quid naturale permanens in homine, etiam dum non agit: — 1. p. q. 85. a. 2. o.— non habitus, quia, ut modo dicebamus, habitus inclinat ad unum tantum, libertas autem est indeterminata et indifferens ad opposita, ut dicitur in definitione; et hæc particula indicat propriam notionem libertatis, nomine enim indifferentiae ad agendum vel non agendum communiter intelligitur libertas et dominium,

1 p. q. 62. a. 8. ad 5 q. 85. a. 4. c. alibi. — 4° Definit libertatem quod sit *electiva, mediorum servato ordine finis*. Hæc definitio (quamvis præcedenteè valeant et in idem ferme cum præsentī redeant) et omnium optima, et a S. Doctore frequentius usurpata; passim enim libertatem explicat per vim electivam.

Dicitur itaque vw, id est facultas, seu potentia, ut explicuimus — *i.* P. q. 85. a. 5. — Dicitur *vis electiva*, quia ex hoc liberi arbitrii esse dicimur quod possumus | unum accipere alio recusato, quod est eligere.—Hic q. 15. a. 5. o.—Dicitur *vis electiva mediorum* f quia electio proprio non est de fine ut finis est, sed de mediis tantum, quia electio in operabilibus se habet ut conclusio in speculabilibus, et finis sicut principium; unde sicut non est conclusio de principiis, sed de consequentibus ad illa, ita electio non est de fine, sed de mediis ad illum. *Dixi*, de fine ut finis est, quia sicut in speculativis nihil prohibet id quod est unius demonstrationis principium esse conclusionem alterius demonstrationis ([>rimum tamen principium in demonstrabilibus non potest esse conclusio alterius demonstrationis), ita etiam contingit id quod est in una operatione ut finis ordinari ad aliquid aliud ut ad finem; et hoc modo finis cadit sub electione · sicut in operatione medici sanitas se habet ut finis; unde hoc non cadit sub electione medici, sed hoesupponit tanquam principium; sed Militas corporis ad bonum animæ ordinatur: unde apud eum qui habet curam de animæ salute, potest sub electione cadere esse sanum vel esse infirmum; sed ultime

finis nullo modo sub electione cadit, qm; non potest ordinari ad aliud.

1. p. q. 62. a. 8. nd 5. — Dicitur Ier». *to ordine finis* · «jtiia liberum arbitria sic se habet ad eligendum ea quæ sunt»] finem, sicut se habet intellectus ad conclusionem. Manifestum est autem quod ad virtutem intellectus pertinet, ut in divers-j conclusiones procedere possit secundum principia data; sed quod in aliquam conclusionem procedat prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius: similiter ergo quod liberum arbitrium diversa eligere possit, servato ordine finis, | hoc pertinet ad perfectionem libertatis; | sed quod eligat aliquid divertendo ab ordine finis, hoc pertinet ad defectum liber, talis: unde major et perfectior est libertas | arbitrii in Deo, Christo et angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis qui peccare possumus. *Et hinc jam palet* potentiam peccandi non esse de essentia libertatis, sed esse ejus nævum, de quo iterum infra.

Quinta tandem, et nunc valde communis, circumfertur libertatis definitio, nempe: *Facultas quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere rd non agere*. Hanc definitionem non rejicimus, sed absque explicatione non admittimus, quia, licet non sit absolute falsa, est tamen ambigua, et ab eis propalata qui præmotiones physicas rejiciunt; neque ulla ejus mentio repentur in S. Thoma Igitur potest intelligit ista definitio de prærequisitis tempore, vel natura et causalitate tantum; item potest intelligi de potentia agendi et non agendi in sensu composito vel diviso. Si intelligatur de prærequisitis tempore, concedimus quod libertas sit potentia agendi vel non agendi in sensu tam composito quam diviso, ita ut cum prærequisitis tempore ad actum possit non solum componi potentia non agendi, quod est sensus divisus, sed etiam non actus, quod est sensus compositus. Si autem intelligatur de prærequisitis tantum natura et causalitate, negamus quod possit agere vel non agere in sensu composito et potentia consequente, sed tantum in sensu diviso et potentia antecedente: hoc est, cum requisitis natura tantum ad actum non potest componi non actus, bene tamen potentia expedita non agendi; quia eo ipso

instanti quo sunt prærequisita natura tantum ad agendum, ut sunt, v. g. judicium ultimum rationis practicæ, determinatio qua voluntas seipsam determinat ad agendum, est actio; implicat autem posse componi simul non actionem cum actione; et cum præmotio divina sit ex prærequisitis natura tantum et causalitate ad agendum, et in eo ipso instanti quo datur homo agat, liberum arbitrium sub illa non potest non agere in sensu composito et potentia consequente, sed in sensu diviso et potentia antecedente tantum; hoc est, non potest componere non actionem cum illa, sed tantum potentiam non agendi. Sic in sententia eorum qui hanc definitionem adeo extollunt, quia gratia congrua est de prærequisitis natura tantum ad agendum, homo sub illa non potest in sensu composito et potentia consequente non agere, sed in sensu diviso tantum et potentia antecedente, alioquin gratia non foret congrua et præscienlia Dei falleretur, ut latus dixi in I part.

Dices 1°. Liberum arbitrium, positis omnibus prærequisitis natura ad agendum, potest agere in sensu composito: ergo et non agere in eodem sensu, quia membra contradictoria eodem sensu debent intelligi.

R. quod, intelligendo hanc definitionem arbitrii de prærequisitis natura tantum, improprie dicatur posse agere in sensu composito, sed debet dici facultas actu agens cum potentia non agendi. Unde hæc definitio prout jacet non debet intelligi nisi de prærequisitis tempore, ut sunt habitus, gratia sufficiens, etc. Et tunc est definitio libertatis potentials et in actu primo, non actualis et in actu secundo.

Dices 2°. Quandoque agens liberum tenetur componere non actum cum omnibus prærequisitis natura ad actum; v. g. dum dmnal omnia prærequisita natura ad peccandum, tenetur homo componere cum illi*non peccatum: ergo potest; nemo enim tenet*· ad impossibile. *Prob. ant.* Componere non peccatum cum prærequisitis natura ad peccandum, est facere ut in eodem instanti quo sunt prærequisita ad peccatam, non sit peccatum: atqui homo tenetur facere ut in eodem instanti «piosunt prærequisita ad peccatum, non sit peccatum, alioquin peccaret: ergo.

B. N. ant. Ad probat D. maj. Componere non peccatum cum prærequisitis natura ad peccatum, est facere ut peccatum non sit in eodem instanti formali quo sunt prærequisita ad peccatum, *C. maj.* in eodem instanti materiali, *N. maj.* et ad hunc sensum *distincta minore. N. consequ. Ita* qu? posse componere unum cum alio, non esi posse facere ut unum possit esse in eadem diiratione materiali in qua est aliud, sed est posse facere ut eadem duratio coexistentiam utriusque simul mensuret, quod est esse in eodem instanti formali. Hoc autem modo non potest homo ponere non peccatum cum prærequisitis natura ad peccatum, nec ad id tenetur, alias componeret non peccatum cum peccato, quod est impossibile. Sic, v. g. justus eo instanti quo habet gratiam potest peccare, non potest tamen componere peccatum cum gratia, quia non potest facere ut idem instans quod mensurat existentiam gratiæ simul mensuret existentiam peccati, sed tantum quod instans quod nunc mensurat existentiam gratiæ posset mensurare existentiam peccati si adesset. Ita in nostro casu.

Bepones. Potest homo cum prærequisitis natura ad actum ponere non actum in eodem instanti formali: ergo. *Prob. ant.* Motio divina est, secundum Thomistas, requisita natura tantum ad actum: atqui homo potest ponere non actum in eodem instanti formali: ergo. *Probat* *min.* ex concilio Tridcentino. Potest ponere dissensum huic motioni: atqui dissensus supponit rem cui dissentitur in eodem instanti formali existere, non enim dissentitur rei quæ fuit aut erit, sed quæ est: ergo.

B. N. ant. Ad probationem, N. min. Ad probationem, D. maj. Potest dissentire huic motioni potentia antecedente et in sensu diviso, *C. maj.* potentia consequente et in sensu composito, *Ar. maj.* Similiter, *D. min.* Dissensus actualis supponit rem cui dissentitur existere in eodem instanti formali, *transeat*; dissensus possibilis præsertim potentia antecedente, *N.* Vide quæ de hoc argumento latius dixi in tractatu de Deo, dissert. 8, a. 4, § 2, in solutione primæ objec.

B. P. Franciscus ffenno emendatur.

Dum hæc scriberem, incidenter conjeci oculos in opus R. P. Francieci Henno,

tract, de Principiis actuum humanorum , i scholæ Thomisticæ ignorasse, ut contrarii q. 5, ubi legi, non sine stupore, enormia i prorsus et hærellica illi affingat. Et cum»; quibus onerat Thomistas eosque cilitur purros putosque Calvinianos, ac Ecclesiæ decretis reoellects.

Dicit namque 1° Thomistas docere promotionem physicam, *qua stante non possit esse non actio nisi in sensu diviso præmotionis id est ablata promotions*. Ita Calvinisla, et non sic Thomiste, qui docet stante promotione ad actum, et in sensu composito promotionis, manere potentiam completam et expeditam ad non actum , quia promotio supponit utrinque potentiam completam , et se tenet duntaxat ex parte actus secundi.

Dicit 2° Thomistas docere *non esse in potestate creatura ut præmotionem illam habeat, aut habitam rejiciat*. Ita Calvinus, contra quem Ecclesia in concilio Trid. definivit, sess. 6, cap. 5, *Quipe qui illam abjicere potest*; at Thomistæ omnes ad unum (sunt enim, Deo miserente, Catholici et obediens filii Ecclesiæ) docet unicuique adesse promotionem juxta ejus exigentiam, camque posse abjicere quia sub promotione ad unum, juxta eorum principia, ut dictum est, manet potentia ad oppositum.

Dicit 5° Thomistas docere *sine præmotione impossibilem nobis esse actionem*. Id nullus unquam Thomiste somniavit : docente contra absque promotione haberi potentiam completam ad actionem, sicque absque illa actionem esse possibilem, quia, ut iterum repetam, promotio non dat, sed supponit potentiam.

Dicit 4° Thomistas docere *præmotionem illam ita ex suis intrinsecis determinare hominem ad agendum, ut impossibile sit non esse actionem ad quam est præmotio*. Eadem semper chorda aberrat. **It** Pater : docent e contra Thomistæ promotionem illam ex suis intrinsecis determinare hominem non solum ad agendum simpliciter, sed etiam ad libere agendum, sicque actionem ad «piam est promotio posse non esse, non minus quam qui libere sedet potest non sedere.

Mirum profecto et plus quam mirum, scriptorem aliunde multis titulis commendabilem qui laudabili, licet irritò, conatu lentavit principia Thomistica cum Scotistie conciliare, eo usque prima elementa

prorsus et hærellica illi affingat. Et cum»; his falsis suppositis statuatur conclusionem^ quam putat nobis adversari. nihil dicit rrcin aut contra nos, quapropter omittop: quæ dixi omittere non licuit in defensione fidei nostræ.

§ V. — *Non pertinet ad libertatem arbin, quod sit primum determinans.*

Non potest non esse maximi inorner hæc observatio pro asserenda libertate sui promotionibus physicis. Si enim liberi.. creata non sit a Deo quasi manu misq et emancipata , qualem fingunt nonnulli, sed secundum agens, secundum determ.. nans primo subordinatnm, quid illi noft! si, primo mota, secundo se moveat?

Constat autem observatio 1° ex nahr-entis creati, cui dependentia tam in t- quam in operari ab ente increato ita este* sentialis, ut nulla ratione ab ipso avel possit, si quidem concipi non possit n' ; entis creati, aut ulla ejus perfectio, qirai Deo non oriatur et debeat. Unde Deu« dicitur non solum primum ens, sed primi causa , primum principium, primum movens, primum determinans, primum liberum; quia sicut nullum est ens nisi ab eo participatum , ita nulla causa, nullum movens, nullum determinans , nisi ab como-veatur et determinetur, nullum libertini, nisi ipsi subordinatnm. Et sicut si esset aliquod ens ab ipso non participatum, des-neret esse primum ens; sic si voluntasc-ct primum sui movens el determinans, desineret esse prima causa, primum principium, primum movens, primum libenim, et creatura his prerogativis decoraretur, fieretque quasi alter Deus; primum enim dicitur quod alterum prius non supponit

Neque dicas cum adversariis, voluntatem quamvis primo se determinaret, non ideo fore primam causam et primum principium , quia ratio primæ causæ et primi principii exigit non solum quod ab altero non moveatur, sed etiam quod sit a se. Hanc etiam responsionem tanquam falsam triplici solutione excipit et impugnatur S. Th. in 2, d. 57, q. 2, a. 2 0. Prima solutio est quia *inconveniens videtur ut quoda se esse non habet, a se agere possit* 1- r- cunda , quia *per se durare non potet quoda se non est* : et utriusque solutionis

PRÆNOTAND/I SCITU NECESSARIA,

SI

ntic «t. *qma omnis virtus ab essentia procedit, t operatio a virtute; unde cu-ja: essentia ab alio est, oportet quod virtus et operatio sit ab alio.*

Sensus itaque prima solutionis est hic: necesse est eumdum ordinem et eandem dependentiam servari inter virtutem agendi et ipsam essentiam ex una parte, et inter virtutem agendi el operationem ex altera, *quia omnis virtus ab essentia procedit, d operatio a virtute* : atqui repugnat id quod non e?t a se , habere a se virtutem agendi : ergo etiam repugnat quod id quod non estasenec a se habet virtutem agendi, habeat a se operationem.

Sensus secunda; solutionis est hic : Agens creatum in ratione agentis non minus dependet a primo agente, quam ens creatum in ratione entis et exisleritis in rerum natura dependet a primo el supremo ente: atqui eus creatum, ut existât eteon-senetur, indiget continuo intluxu Dei : ergo etiam ut agat indiget simili influxu.

Pra-terea (et hæc et *tertia solutio* S. Thomæ), *quamvis per hanc responsionem evitaretur quod non esset primum iimpliciter, non posset tamen vitari quin asci primum agens, si ejus actio in aliquod prius agens non reduceretur sicut in causam*. Id est, *dato*, juxta hanc responsionem , agens creatum non esse primum simpliciter et in omni genere, quia aon haberet esse a se, vitari tamen non posset quin esset primum agens et primum mi actionis principium in ea ratione eteo online in quo ab alia causa et alio principio non moveretur, quia, ut dixi, illud primum est quod aliud prius non supponit.

2° Nihil velat voluntatem creatam a Deo primo moveri el determinari, si ipsa sub ista Dei motionese etiam moveat atque determinet, sicque suam libertatem servet et rationem laudis et meriti ; non enim alia ratione adversari? negant voluntatem a Deo primum determinari, quam quia putant sub ta determinatione voluntatem non se movere ac determinare , sed ita determinari ad imum ut non possit oppositum, sicque sua libertate spoliari : atqui sic est quod sub Dei determinatione ipsa voluntas se moveat ad determinet; ad quid enim datur ista motio ac determinatio divina? non certe ni voluntas nihil agat, sed ut agat modo ubi consentaneo, id est libere ita ut possit

Bil 1, t IV.

agere et non agere » undo divina motio et determinatio non solum : on impedit quin voluntas se moveat ac determinet, sed potius hoc ipsum facit quotr sub ista motione ac determinatione se moveat ac determinet : ergo.

Et hæc est constans ac perpetua doctrina D. Th. in omnibus suis operibus. Ex innumeris pauca refero : imprimis S. Dod. 1 p. q. 82, a 1, ubi cum resolvisset horni nem esse liberi arbitrii, tertio loco sibi objicit : *iÂberum est quod sui causa est, ut dicitur 1 JJetaph. quod ergo movetur ab alio non est liberum , sed Deus movet voluntatem* : ergo. Eu tritum argumentum adversariorum , quod est ipsis pro clypeo et ense adversus promotiones physicas. Id enim impossibile et inconceptibile ubique clamant, quod id quod ab alio movetur et determinatur seipsum moveat ac determinet sitque ideo liberum. At isti quam lato distant intervallo a S. Thoma ! « Dicendum, » inquit S. Doctor, quod liberum arbitrium » est causa sui motus, quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum : non tamen hoc est de necessitate » libertatis quod sit prima causa sui, id » quod liberum est : sicut nec ad hoc quod » aliquod sit causa alterius requiritur quod » sit prima causa ejus. Deus igitur est prima causa movens et naturales causas et » voluntarias : et sicut naturalibus causis » movendo eas non aufert quin actus earum » sint naturales, ita movendo causas voluntarias non aufert quin actiones earum » sint voluntariæ, sed potius hoc in eis facit; operatur enim in unoquoque secundum ejus proprietatem. » 12, q. 6. Cum probasset ari. 5 voluntatem seipsam movere, probat art. 4 eam etiam moveri a Deo, ita ut utrumque sil conjungendum, et voluntatem a Deo moveri el seipsam movere ; et cum 1° sibi objecisset esse de ratione voluntarii et liberi quod sit a principio intrinseco, consequenter voluntatem non posse moveri a Deo, respondet : « Dicendum quod de ratione voluntarii est » quod principium ejus sit intra, sed nen » oportet quod hoc principium intrinsecum » sit primum principium non motum ab » alio : unde motus voluntarius, <?Ls*. na beat principium proximum intrinsecum, » tamen principium primum est extra, w- » eut el primum principium motus natu-

» rails eet extra, quod scilicet movet natura. » *Q.* 10, seq. a 4 0 : « Ad providentiam divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare. Unde » omnia movet secundum eorum conditionem : ita quod ex causis necessariis per motionem divinam sequuntur effectus ex necessitate; ex causis autem contingenter. » Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad nulla; sic » Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet » motus ejus contingens et non necessarius » nisi in his ad quæ movetur naturaliter. » Et cum 1° sibi objecisset *quod omne agens cui resisti non potest ex necessitate movet, sed Deo cum sit infinitas virtutis resisti non potest... ergo Deus ex necessitate movet voluntatem*, respondet : « Dicens » quod voluntas divina non solum » se extendit ut aliquid fiat per rem quam » movet, sed ut etiam eo modo fiat quod congruit naturæ ipsius. Et ideo magis repugnaret divinæ motioni, si voluntas ex » necessitate moveretur quod suæ naturæ » non competit, quam si moveretur libere, » quod competit suæ naturæ. » In 2, d. 25, q. 1, a. 1. ad 5 : « Deus in libero arbitrio » hoc modo agit ut virtutem agendi sibi » ministret et ipso operante liberum arbitrium agat, sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi constituitur : unde remanet sibi dominium sui » actus, licet non ita sicut primo agenti. » Q. 5, de potentia, a. 7, ad 13 : « Voluntas » dicitur habere dominium sui actus non » per exclusionem primæ causæ, sed quia » causa prima non ita agit in voluntate ut » eam de necessitate ad unum determinet » sicut determinat naturam : et ideo determinatio actus relinquitur in potestate » rationis et voluntatis. » Vide insuper 1, » g. c. 68, q. 6, de Malo a. unico ad 3, opus. 129, et alibi passim. Et nota Thomam in his omnibus loqui de causalitate, motione, determinatione divina in ordine physico, ut patet legenti textus et contextus. Voluntarie ergo cæcutit quicumque non videt juxta S. Thomam voluntatem esse moveri et determinari a Deo etiam in ordine physico et eam sub ista motione et determinatione se movere et determinare.

proindeque sub motione divina illæ arbitrio manere libertatem.

ARTICULUS II.

Utrum in homine lapsa sit libertas arbitrii seu indifferentia.

Suppono primum hominem in statu innocentie fuisse liberi arbitrii. Patet 1° ex illo Eccli. 15 : *Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui.* 2° Ex illo Gen. 2 : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Quam Dei imaginem intelligunt communiter Patres de libertate arbitrii. 5° Quia libertas est proprietas naturæ intellectualis, ut vidimus de radice libertatis. Neque hanc suppositionem negant Lutherani et Calvinistæ, sed volunt per Adam peccatum fuisse extinctum liberum arbitrium, esseque mere titulum sine re solum de solo titulo, atque in homine remanere duntaxat libertatem a coactione. Illis quoad rem subscribit Jansenius, *ul palet ex dictis* art. præced. et patebit infra, quamvis quoad vocem admittat liberum arbitrium. Contra quos

1. p. q. 85. a. 1. q. 24. de veritate a. 1. q. 6. de malo art. unie. — *Dico.* De fide est dari in homine lapsa libertatem arbitrii seu indifferentiam.

Prob. ex S. Scripta. 1° Eccli. 15, jam. cit. *Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata: si volueris servari. conservabunt te... apposuit tibi aquam et ignem : ad quod volueris, porriget manum tuam : ante hominem vita tibi mors, bonum et malum, quod placuerit ei dabitur illi.* Hæc autem verba non restringuntur ad solum primum hominem, ut contendit Calvinus, sed etiam extenduntur ad præsentem quos alloquitur sacer Scriptor, *ut legenti patet.* 2° Genes. 4, Deus alloquens Cain post Adam lapsum : *Sub te, inquit, erit appetitus ejus* (scilicet peccati), *et tu dominaberis illius.* 5° Josué ultimo, dum iste dux Israelitarum eos præsentem hortaretur ad retinendam avitam fidem majorem et ne servirent diis alienis, dicit ipsis : *Optio vobis datur. eligite hodie quod placet. Qui serventur diis servierunt patres vestri : Mihi, sicut patet, servierunt patres vestri in quorum terra habetis.*

tatis? Ego autem et domus mea serviemus tui. Palam est igitur non agi de Adamo sed de hominibus tunc viventibus. Adde illud Eccli. 51 : *Erit illi gloria æterna pii potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit.* Et illud 1 Cor. 7 : *Quod vult faciat, non peccat si nubat.* Et mox : *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis.* Et plura alia.

Probatur ex concilio Tridentino, sess. 6, cap. 1, ubi dicitur: Tametsi in eis (filiis Adam) liberum arbitrium minime extinctum esset, viribus licet attenuatum et inclinatum. Ibid. can. 4 : *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari asserendo Deo excitanti atque vocanti... anathema sit.* Can. 5 : *Si quis liberum hominis arbitrium post Adam peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Salomone in vectum in Ecclesiam; anathema sit.* Can. 6 : *Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere... anathema sit.*

Probatur ex Patribus, maxime ex S. Aug. quem reclamant lætici. Imprimis S. Aug. eo duntaxat line scripsit librum de Gratia et Libero Arbitrio, ut probaret utrumque debere admitti : *Quoniam, inquit, sunt quidam qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium, hinc aliquid scribere... curavi.* Et cap. 2 : *Ipsa divina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faceret ad promissa præmia perveniret.* Et infra : *Quomodo jubet, si non est liberum arbitrium?* Lib. 2, de Nuptiis et Concupisc. c. 5, Pelagianos alloquens : *Liberum in hominibus esse arbitrium... utrique dicimus, non hinc estis Cælestianici Pelagiani, ista quippe catholica fides dicit.* Lib. 1, ad Bonifac. cap. 2 : *Quod nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Epist. 46 : *Si non est gratia Dei quomodo salvat mundum? et si non est liberum arbitrium, quomodo judicat mundum?* Et infra : *Nisi libero arbitrio intelligeremus atque sapere-mus, non nobis præciperetur.* His autem lætici non solum libertatem a coac-

lione, sed etiam a necessitate erant indifferentes, manifestum est, cum præciperetur frustra iis qui sunt ad unum necesse compulsi, ut modo dicam. Quædam abas S. Aug. referam art. s. q. n. d. longe plura videri possunt apud Bellarmiti. lib. 5, de Gratia, ei Lib. Arbit. cap. 27 ei 28; et quantum ad alios Patres tam Latinos quam Græcos, capitibus anterioribus.

ibid. — *Probatur ratione a priori.* Homo per peccatum non desiit esse naturæ intellectualis : atqui naturam intellectualem in se separabiliter sequitur liberum arbitrium, *ut patet ex didis* de radice libertatis : ergo.

Q. 24. de veritate. cit. — *Probatur ab experientia* qua apparet hominem libere unum eligere et aliud respuere.

1. p. q. 83. a. 1. cit. — *Probatur a posteriori*, sed efficaciter. Si homo non esset liber libertatis arbitrii et indifferentis, frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia et pœnæ : vel enim homo esset necessario determinatus ad faciendam quæ præcipiuntur aut consuluntur, et sic frustra præciperetur aut consuleretur id quod non posset non facere; vel esset necessario determinatus ad ea non faciendam, et sic frustra prohiberetur id a quo abstinere non posset : ergo. *Confirmatur.* Homo in hoc statu naturæ lapsus aliquando elicit actus meritorios et demeritorios : atqui ad hoc requiritur libertas a necessitate, ut dicam art. seq. ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Scriptura. Quicumque est liberi arbitrii est dominus suorum actuum : atqui homo non est dominus suorum actuum; quia, ut dicitur Jerem. 10, *Non est in homine via ejus, nec viri est ut dirigat gressus suos* : ergo.

ib. ad 4. — *B. N. min.* Ad probandum. Sensus S. Scriptura est quod via hominis non sit in ejus potestate quantum ad executionem et exitum suarum electionum a quo potest impediri, velit nolit. Electiones autem ipsæ sunt in ejus potestate, supposito tamen divino auxilio.

Inst. 1°. Qui non facit quod vult et facit quod non vult, non habet in potestate suam electionem : atqui deus. A post ad Rom. 7 : *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum hoc facio.* - ad-

rîitque se capflvan *in legs peccati* : ergo.

Λ. ad 1 — Λ. *Ad min.* Apostolum illic loqui de motibus inordinatis appetitus sensitivi. Quamvis enim appetitus sensitivus sit rationi subjectus, potest tamen in aliquo repugnare, concupiscendo contra hoc quod dictat ratio : et hoc est bonum quod homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere contra rationem , et .n quo se dicit Apostolus captivari sub lege peccati, sentiendo nimirum motus concupiscenti® quos nollet, at non illis consentiendo : nam *Consentire vel dissentire propriæ voluntatis est*, inquit S. Aug. de Spiritu et Litt. c. 54.

Inst. 2°. Illius non est consentire cuius non est velle : atqui, juxta Apost.ad Rom. 9, *Non est volentis*, scilicet velle, *neque currentis*, scilicet currere, *sed miseren-tis Dei* : ergo.

Ib. ad 2. — *D. D. min.* Non est volentis solius, *C.* non est volentis cum auxilio Dei, *N.* Illud ergo verbum Apostoli non sic est intelligendum quasi homo non velit et non currat libero arbitrio, sed quia non vult nec currit nisi moveatur et juvetur a Deo, juxta illud ad Philipp. *Deus est qui operatur in nobis velle et perficere* ; item Proverb. 21 : *Cor Degis in manu Domini, quocumque voluerit vertet* illud.

Subsumes. Atqui quod ab alio movetur non est liberum : ergo. *Probat subsumptum.* Liberum est causa sui motus : atqui quod movetur ab alio non est causa sui motus : ergo.

ib. ad 3. — *D. N. subsumpt. .id probat. D. maj.* Liberum est causa sui motus prima vel secunda, *C. maj.* necessario prima, *A', maj. et distinctione applicata min. N. conseq.* *Solutiopatet* extjpræced.

Depones. Quod mere passive se habet non est causa etiam secunda sui motus : atqui homo respectu motionis divinæ se habet mere passive : ergo. *Probat min.* Lutium se habet mere passive in manu figuli: atqni homo comparatur Deo moventi, sicut lutum in manu figuli, Lsai.-45, Jerem. 18, Eccli. 59, ad Rom. 9 : ergo.

D. N. min. Ad probat. D. min. Homo comparatur Deo moventi sicut lutum in manu figuli quoad aliquid, *C.* quoad omnia, *V.* Ista itaque similitudo luti non est ad actus internos «oluntatis, sed apud [saia in et Jeremiam adducitur ad signifi-

candum hominem non posse magis imp. dire prospera vel adversa quæ Dpusciru ipsum statuit, quam lutum possit impedire operationem figuli ; apud Ecclesias. ticum et Apostolum adducitur ad significandum prædestinationem non fieri « hominum meritis, sed ex Dei voluntate. Verum, *dato gratis* ulrobique sermonem esse de actibus internis voluntatis, nihil aliud significaretur quam quod Deus tam facile possit hominis voluntatem movere quocumque voluerit, quam possit figulum inquamcumque formam effingere; cum hoc tamen discrimine, quod cum homo sit agens intellectuale , moveatur secundum suum modum, id est libere, quod non competit luto.

Obj. 2. ex Patribus, præsertim ex S. Aug. S. doctor in Enchyr. c. 5, dicit : *Liberò arbitrio male utens homo et se perdidit et ipsum ; nam cum libero peccaretur arbitrio, victore]peccato amissum est liberum arbitrium.* Epist. 107, ad Vitalem : *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Et lib. de Perfectione justitiæ, c. 4 : *Picta, vitio in quod cecidit, voluntate, caruil libertate natura.* Ergo, j

Pro intelligentia horum et sequentium quæ opponuntur ex S. Aug. observandum est S. doctorem in his agere contra Pelagianos, qui, ut jam observavimus, contendebant nihil homini detractum esse per peccatum originale quod negabant, sicque ejus liberum arbitrium in nullo fuisse sauciatum et debilitatum quoad bonum, sed pari libertate et indifferentia, pari facilitate et propensione se movere ad virtutes et vitia, non secus ac in natura integra, neque indigere auxilio Dei ad opus bonum salutis. Hac observatione præmissa,

Q. 6. de malo a. unico ad. 25. — 7». liberum arbitrium dici a S. Aug. amissum peccato Adæ, non quod sit extinctum quoad substantiam , sed quia est deterius facium et debilitatum quoad bonum ; eo ferme sensu quo pater dicitur perdere filium quem nimia indulgentia sinit esse flagitiosum. *Patet* non solum ex scopo S. Augustini imjnignantis Pelagianos, sed ex ipsis verbis objectis; dicit enim hominem peccato perdidisse liberum arbitrium , sicut ceipsum perdidit ; non autem se perdidit quoad substantiam, quasi desierit esse homo, sed

quoad perfectionem Justitiæ et facilitatem virtutis, quatenus est obnoxius ignorantis, concupiscenti» et morti. Ita ipsemet S. Aug. scipsum disertis terminis explicat lib. 1, ad Bonifac. contra duas Epistolas Pelagii, c. 2 :

inquit, nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa qua in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam; propter quod natura humana divina indiget gratia. Et lib. 2, c. 5 : Peccatum arbitrium liberum de natura hominum periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo; ad bene autem pieque vivendum, non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit Uberata, et ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adjuta.

Inst. 1°. Nulla remanet naturæ libertas ubi est dura peccandi necessitas : atqui juxta S. Aug. per peccatum inducta est dura peccandi necessitas; dicit enim lib. 2, de Periret, justii. c. 5 : Quia peccavit (voluntas) secuta est peccantem peccandi dura necessitas. Lib. 1 Operis imperfecti contra Julian, c. 105 : Multum errus, inquit, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est. Et lib. de Nat. cl Grat. c. 67 : Sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo recte facere et non potest. Eadem necessitatem S. Bernard, serm. 81, in Cant, vocat incorrigibilem. Ergo.

Oputc. 1. contra errores Grocc. c. 28.— It. his et aliis similibus textibus triplicem adhiberi solutionem. Prima solutio est S. Aug. loqui de necessitate morali peccandi, sumpta pro magna difficultate a peccato abstinendi propter vilium naturæ corrupt» per peccatum originale, (pialis v. g. contrahitur ex consuetudine peccandi, quæ tamen, inquit idem S. Aug. lib. 5, de actis cum Felice, c. 8 : Quamvis roborata, ab homine superari potest. Eodem sensu S. Bernadus vocat necessitatem incorrigibilem, non quod sit absolute invincibilis, sed quia difficillime vinci potest propter vehementiam pravæ inclinationis.

Uno verbo, S. Aug. in Ius et similibus

textibus nihil aliud intendit contra Pelagianos, quam hominem post lapsum Ad» non amplius habere æqualem facilitatem et inclinationem ad bonum ac ad malum, sed ex inversione naturæ per peccatum ex pravis concupiscentiis et habitibus habere magnam propensionem in peccatum et magnam difficultatem ab illo abstinendi, ex (pia difficultate sequitur quædam necessitas vaga et indeterminata aliquando peccandi. Unde

Q. 24. de verit. a. i. ad. 10. et a 12. ad 7. — *Altera solutio* ex priori sequens est S. Augustinum loqui de necessitate peccandi vaga et indeterminata, secundum (piam peccata dicuntur necessaria, quatenus in hoc statu naturæ vitiat» et in malum inclinai» non possint vitari omnia collective, quamvis possint vitari singula. Hæc autem necessitas vaga et indeterminata non officit libertati arbitrii, quippe quod non circa omnia simul, sed circa particularia determinate et singulariter versatur, ut optime explicatur in 2 ad Annibald. d. 28, q. unica, a. 1, ubi dicitur « Sciendum esi quod liberum arbitrium se » extendit ad aliquem particularem actum, » non autem ad totius temporis cursum : » In potestate enim liberi arbitrii est, quod » nunc velim hoc vel illud, aut non velim ; » sed non est in potestate liberi arbitrii, » quod nullo tempore aliquid volitunis » sim : non enim est in ejus potestate im- » mutabilitatem habere. »

Tertia solutio est S. Augustinum aliquando loqui de peccatis materialiter sumptis, quales sunt motus indeliberati concupiscenti» et ignorantia involuntaria, quæ dicuntur peccata materialiter et improprie quatenus sunt effectus peccati et movent ad peccatum, et quibus homo carere non potest in hac vita.

Inst. 2°. Ibi est necessitas physica et determinata peccandi, ubi nulla est libertas indifferenti» : atqui S. Aug. in Opere imperfecto cont. Julian, et alibi totus est ut impugnet libertatem indifferenti» tanquam basim et fontem totius hæresis Pelagian» : ergo.

Ii. D. min. Totus est ut impugnet libertatem indifferenti» ad sensuro Pelagianorum, C. ad sensuri. Catholicorum, N Contendebant Pelagiani, ut jam non semel dixi, libertatem hominis in nullo essesau-

DISSERT. II. ART. III.

ciaiamper peccatum originale quod negabant, neque in peccatum magis quam in bonum esse propensam, sed in perfecto æquithbrio constitutam pari momento se movere ari virtutes et vitia sicut in natura integra. Hanc indifferentiam Pelagianam impugnat S. Aug. at non eam quam statuit fides catholica, per quam, licet viribus attenuatam et in malum inclinatam, homo ita remanet dominus suorum actuum, ut possit agere vel non agere, agere hoc vel illud, adjutus scilicet gratia ubi agitur de opere salutari, sed quæ gratia urgenti necessitate illi non deest secundum ejus exigentiam, ut diximus in tractatu de Deo.

Posset insuper objici famosum illud S. Augustini dictum in c. 16 Epist. ad Galat. quo ad nauseam repetit. Iansenius, scilicet. *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.*

Ji. S. Aug. loqui de delectatione vel deliberata vel indeliberate. Si de indeliberate, intelligenda est necessitas moralis sumpta pro magna difficultate aliter facienda; docet enim ipse S. Aug. majori delectationi posse resisti; Homo, inquit lib. 85, quæst. 70, *etiam cum dolore magnam venandi delectationem potest cohibere.* Si loquatur de delectatione deliberata ut communiter intelligitur, intelligenda est quidem necessitas simpliciter dicta, sed hypothetica et consequens voluntatem : id enim quod nos magis deliberate delectat, est id quod pra alio deliberate diligimus et eligimus, necesse est autem nos amplecti et sequi in opere externo quod pra alio deliberate eligimus, sicut necesse est me loqui dum loquor ; sed hæc necessitas, *ut patet*, sequitur ipsam liberam determinationem voluntatis, sicque ejus libertati non nocet.

ARTICULUS 111.

Utrum ad merendum vel demerendum in hoc statu naturæ lapsæ requiratur libertas a necessitate seu libertas indifferentiæ ?

Posito dogmate fidei, scilicet hominem in statu lapsæ gaudere libertate a necessitate seu indifferentiæ quam dicimus libertatem arbitrii, quaerimus nunc utrum hæc libertas a necessitate omnino requiratur ad merendum vel demerendum in hoc eodem statu? an non sufficiat libertas a coactione?

Q. 6. de malo, o. unico, o. — *Dito 1.* Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ requiritur in homine libertas a necessitate seu libertas indifferentiæ et non sufficit libertas a coactione.

Dixi, *seu libertas indifferentiæ*, ut significarem *conclusionem* esse intelligendam de quacumque necessitate reali proprie dicta, per quam tollitur indifferentia, qualis est non solum necessitas invariabilis absoluta et totalis, qua v. g. Densest necessario, invariabiliter, absolute et totaliter determinatus ad se amandum, beati ad bonum, damnati ad malum, ita ut nullo modo possint oppositum; sed etiam necessitas variabilis relativa et partialis, qua v. g. homo in systemate Jansenii modo in bonum, modo in malum necessario flectitur per alternative superiorem delectationem cœlestem vel terrestrem : quæ necessitas non est invariabilis. *ut patet* ; neque absoluta, sed relativa ad superiorem cupiditatem ; neque totalis quia supponit inferiorem delectationem conferre aliqualem potentiam ad oppositum ligatam et impeditam per superiorem delectationem. Hæc, inquam, necessitas etiam excluditur a libertate requisita ad merendum vel demerendum, quia pariter per illam tollitur indifferentia qua quis possit expedite velle vel non velle, velit hoc vel illud.

ita definierunt Innocentius XII, Alexander VII, damnando ut hæreticam hanc tertiam propositionem Jansenii *conclusioni* nostra contradictoriam, in sensu ab Auctore intento : *Id merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Idem prædefiniverat S. Pius V. et Greg. XIII damnando hanc 67am propositionem Baii : *homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.*

His vero summis pontificibus longe antepreiverat S. Th. q. 64. de Malo, his verbis decretoriis : « Quidam posuerant quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponitur ad hoc quod voluntas cogatur. Non enim omne necessarium est violentum, sed solum id cuius principium est contra naturam unde et motus naturales inveniuntur aliqui qui cessant, non tamen violenti... Hæc

» tem opinio est hæretica, tollit enim ra-
 › donem meriti et demeriti in Immanis ac-
 » tibus. Non enim videtur esse meritorium
 • vel demeritorium quod aliquis sic ex ne-
 • cessitate agit, quod vitare non possit. Est
 i etiam annumeranda inter extraneas phi-
 » losophiæ opiniones, quia non solum con-
 » trariatur fidei, sed subvertit omnia prin-
 » cipia philosophis moralis. Si enim non
 • liberum aliquid in nobis, sed ex ne-
 • cessitate movetur ad volendum, tollitur
 » deliberatio, exhortatio, præceptum et
 • punitio, et laus et vituperium, circa quæ
 • moralis philosophia consistit... Ad hu-
 • jusmodi autem opiniones ponendas in-
 » ducti sunt aliqui homines, parlim qui-
 • dem propter proterviam, parlim propter
 • aliquas rationes sophisticas quas solvere
 » non potuerunt, ut dicitur in 4 Metaph. »
 Idem docet S. Doctor, q. 22, de Verit. a.
 ", in 4. d. 49, q. 1, a. 5, quæstiunc. 5, ad
 2; et alibi.

Neque respondeas cum Vincentio Le-
 nis seu Fromondo in Theriaca, lib. 2, c.
 8, et aliis, S. Thomam excludere duntaxat
 necessitatem brutalem Manichæorum et
 Stoicorum, seu necessitatem talem quæsit
 sine perfecta cognitione finis, ut in moti-
 bus primoprimis. Nam S. Th. excludit
 omnem necessitatem qua *quis sic aliquid*
necessario agi!, quod citare non possit.
 Huncaulcm effectum habet necessitas Jan-
 senii ex superioritate unius delectationis
 ad aliam, non minus quam necessitas Stoi-
 corum et Manichæorum ex fato vel ex su-
 perioritate unius animæ ad aliam : unde
 quamvis istæ necessitates differant origine,
 sunt tamen pares effectui.

Præter S. Thomam, plures alii Patres lau-
 dantur qui eadem ratione *conclusionem*
nostram asserunt. Inter eos S. Hieron. lib.
 2, contra Jovin. *Liberi arbitrii, uel, nos*
condidit Deus, nec ad virtutem nec ad
vitia necessitate trahimur, alioquin ubi
necessitas nec corona est. Quæ verba re-
 ferens S. Aug. lib. de Nat. et Grat. c. 65,
 ea ut certissime vera approbat his verbis :
Quis non agnoscat? quis non toto corde
incipiat? quis aliter conditam huma-
nam neque! esse naturam? Idem S. Aug.
 lib. de Fide, cont. Manich. c. 10 : *Quis*
non clamat stultum esse præcepta dare
ticui liberum non est quod præcipitur
in cere, et iniquum esse damnare eum?

non fuit potestas jussa complere? Et lib.
 de Duabus animabus, cap. 11 : *Peccatum*
est voluntas consequendi vel retinendi
quod justitia velat, et unde liberum est
abstinere... nec hi libri obscuri mihi
scrutandi erant unde discerem neminem in
vituperatione supplicio videri dignum, qui...
id faciat quod facere non potest.. Nonne
ista cantant et in montibus pastores, et
in theatris poetæ, et indocti in circulis,
et docti in bibliothecis... et in orbe ter-
rarum genus humanum? Et cap. 12 : *Di-*
cere... peccati reum teneri quemquam
quia non fecit quod facere non potuit,
summæ iniquitatis est et insanix. Et
 lib. 5 de Lib. Arbit. c. 15 : *Quis peccat*
in eo quod nullo modo caveri potest?
Peccatur autem, caveri igitur potest.

Probatur ratione. Actus necessarii et
 mere spontanei non sunt morales : ergo
 nec meritorii aut demeritorii. *Patet con-*
seq. quia hic non agitur de merito physice
 et improprie sumpto, secundum quod om-
 nis bona qualitas physica, puta pulchritu-
 do, dicitur merere laudem et admiratio-
 nem, et omnis vitiosa qualitas, puta defor-
 mitas, dicitur mereri vituperium; sed agi-
 tur de merito vel demerito stricte et morali-
 ter sumpto, fundato in bonitate vel malitia
 morali nostrorum actuum. Igitur

Prob. ant. 1º ex S. Th. in 2, d. 24, q. 5,
 a. 2, ubi dicit quod *ibi incipit genus mo-*
ris ubi primo dominium voluntatis in-
venitur : atqui dominium voluntatis in
 suos actus non invenitur, nisi dum est in
 potestate voluntatis velle et non velle, *ut*
patet ex terminis et docet S. Doct. 1 cont.
 Gent. cap. 68. Item in hac parte, q. 1, a.
 5, dicit *idem esse actus morales et actus*
humanos; art. autem 1 ejusd. q. probat
Ulas solas actiones dici proprie huma-
nas quarum homo est dominus et quæ
ex deliberata voluntate procedunt: porro
 actionum necessariarum, ut est amor beati-
 ficus, homo non est dominus, neque pro-
 cedunt a deliberata voluntate, id est ex li-
 bera electione : ergo.

Probatur 2º idem ant. ratione. In tan-
 tum actus dicuntur morales in quantum
 subjiciuntur regulis morum et ab iis dirigi
 possunt : atqui actus necessarii et pure
 spontanei non possunt subjici regu-
 lis morum neque ab iis dirigi : ergo. *Probatur*
min. Actus secundum se invariabile* non

possunt subijci regulis morum nec ab iis dirigi . frustraneum enim foret, hno stultum, adhibere regulam actioni quæ aliter esse non posset . atqui actus necessarii et mere spontanei sunt secundum se invariables, ut patet in amore beatifico, in amore beatitudinis in communi et aliis : ergo.

Ç. 29. de vent. a. 6. — *Confirmatur conclusio.* Meritum dicit habitudinem ad præmium, unde quis dicitur proprie mereri cum aliquid dat de suo ut accipiat de alieno, seu exhibet aliquid ex his quæ in sua potestate habet ut accipiat aliquid ex his quæ alter habet in sua potestate. Sic inter mercenarium et dominum reperitur proprie meritum et præmium, quia mercenarius ponit aliquid quod est suum et in sua potestate, scilicet laborem, et accipit quod est in potestate domini, nempe stipendium. Atqui actus necessarii non sunt in nostra potestate sic ut possimus illos ponere et non ponere, *ut patet ex terminis*, et amplius dicam art. seq. Ergo. Hanc rationem his paucioribus verbis comprehendit S. Th. loco cit. « Per actum proprium » minus sui actus : sic enim suum actum » quasi pretium pro premio dare potest : » est autem quis dominus sui actus per liberum arbitrium. »

Ex his tum auctoritatibus, præsertim S. Th. tum rationibus, *inferes* libertatem a necessitate seu indifferentis requiri ad merendum vel demerendum, non solum ex positivo decreto Dei, ut fingit Henricus a. S. Ignatio lib. 2, cap. 8, n. 54, sed ex natura rei; sicque requiri in omni statu, quamvis verum sit summos pontifices definivisse tantum pro statu naturæ lapsæ.

Dico .!'. Ad merendum vel demerendum non requiritur necessario libertas contrarielatis ad bonum vel malum, sed sufficit libertas contradictionis.

Probatur 1° in Christo, qui erat impeccabilis, et tamen meruit; 2° in angelis, qui in primo instanti meruerunt, nec tamen peccare potuerunt, *ut dixi* in tract. de An- Ipdis; 5° in ipsa S. Virgine, Apostolis et aliis sanctis confirmatis in gratia, qui meruerunt absque eo quod peccare potuerunt ratione, quia hoc ipso quo actus est liber libertate contradictionis, ita ut ussit uoui et non poni, cadit sub regulis

morum; de illo enim lex et ratio poteuldix ponere, ipsum pracipero aut prohibere ergo est moralis, consequenter meritoria aut demeritoria. *Patebit magis lute conclusio* ex dicendis in *secunda concivi. ut* sequent.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Ad merendum vel demerendum sufficit vera et essentialis libertas; atqui vera et essentialis libertas compatitur naturalem necessitatem : ergo.

B. hoc argumentum proprie speciat; art. sequentem, ubi *falsam esse minore*. nullis argumentis evincemus. Sed nui *gratis dato* libertatem essentialem compati necessitatem naturalem, et silam e* in sola immunitate a coactione, *N. moj* Et dico quod in hac hypolhesi, ultra libertatem essentialem, ad merendum it demerendum in hoc statu naturæ laps, juxta definitionem Ecclesiæ, SS. Patres, maxime S. Thomam , requiratur insuper libertas a necessitate.

Obj. 2° ex S. Th. S. Doctor, in 2, d, 40 q. 1, a. 1, ait : *Actus sunt in genere moris ex hoc quod sunt voluntarii* : ergo.

B. S. Thomam illic intelligere voluntarium liberum et non mere spontaneum, ostendemus art. seq. ubi varia alia S. Doctoris testimonia, etiam huc spectantia, exponemus; unum duntaxat, quod parit difficultatem et *conclusionem* nostram directe videtur impetere, hic subijcio. Itaque

Inst. S. Th. in 5, d. 18, a. 2, ad 5, sic ait : *Dicendum quod etiamsi liberum Christi arbitrium esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit, et ita est actus sui dominus* : ergo ad merendum vel demerendum non requiritur libertas a necessitate.

Prima fronte videtur difficilis *hxc instantia*, ob quam quidam restringunt *conclusionem* nostram ad statum naturo lapsæ, in « pio statu non erat Christus. *Pateor* equidem summos pontifices definivisse duntaxat libertatem a necessitate requiri ad merendum vel demerendum ii, statu natura lapsæ; verum rationes nostræ et Patrum auctoritates urobant id etiam requiri

ex natura rei et in omni statu. *Alii respondent* S. Thomam se retractasse in sua Summa. Sed neque necesse est illuc confugere.

Antequam tamen adæquate et directe respondeam, observandum velim S. Thomam loco citato non hoc unum dixisse quod objicitur . quærit eo loci *utrum Christus potuerit mereri*, quod resolvit affirmative; et cum sibi objecisset q. 5 sic : *Naturalibus non meremur quia sunt determinata ad unum, sed liberum arbitrium in Christo erat determinatum ad bonum, ergo ipse per liberum arbitrium mereri non potuit*, huic argumento respondet. 1° quod *liberum arbitrium Christi non erat determinatum ad unum secundum numerum, sed ad unum secundum genus, scilicet ad bonum, quia in malum non potest, sed tamen hoc potest faceret non facere, et hoc non excludit libertatem arbitrii, quia posse peccare non est libertas arbitrii, nec pars libertatis, ut dicit S. Anselmus*. Hæc est prima solutio S. Th. secundum quam exigit ad merendum immunitatem non solum a coactione, sed etiam a determinatione ad unum numero, hoc est, indifferentiam contradictionis , licet non contrarietatis. Et hanc veram esse sententiam S. Doctoris inde eruitur, quod , cum in pluribus aliis locis, ut 5p. q. 18. a 8. ad 5, et q. 29. de Verit. a 6, ad 1. idem argumentum tractet, liane solam solutionem adhibeat, omis- sa secunda quæ nobis objicitur, cujus nusquam alibi meminit : unde non improbabili- ter multi inferunt S. Thomam secundam responsionem , quæ objicitur, ad- jecisse ex sententia quorundam veterum , qui hanc prorogativam Christo tribuebant, quod cum esset comprhensor et ut sic determinatus ad amandum Deum, potuerit tamen ut viator eodem amore promereri.

Verum , *dato* S. Thomam respondisse ut objicitur ex propria sententia, *B.* sensum ejus esse quod , quamvis liberum Christi arbitrium esset determinatum necessario ad amandum Deum secundum se, potuerit tamen mereri, quia cum tali determinatione remanebat liber ad eandem dilectionem Dei, prout est ratio diligendi creaturas . unde vult tantum in eodem adu necessario reperiri meritum non quaparte est necessarius, sed qua parte est li-

her; alias contradiceret priori responsioni, in « pia exigit ad meritum immunitatem a determinatione ad unum numero. Neque obstant hæc verba, *quia in illua non coacte sed sponte tendit*, nam ro *non coacte sed sponte* idem est ac *non necessario sed libere* ; sæpius enim apud S. Th. et veteres *coactum* sumitur pro *necessario*, et *spontaneum* pro *libero*, ut videbimus art. seq. Et ita hic sumi aperte indicant hæc verba sequentia : *El ita est actus sui dominus*. quod foret falsum si intelligeret de actu necessario; non enim, teste ipso S. Doctore, sumus domini actuum necessariorum . Sumus, inquit . p. q. 82, a. i. *domini nostrorum actuum secundum quod possumus hoc vel illud eligere*. Addit ibidem, quod est notatu dignissimum et plane decretorium pro veritate interpretationis nostræ : *Electio autem non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem: unde appetitus ultimi finis non est de his quorum sumus domini*. Ex quo principio, quod ubique constanter tenet S. Doctor, præsertim tota q. 15 hujus partis, palam sequitur non solum ipsum in instantia sumere ro *non coacte* pro ro *non necessario*, sed etiam ipsum non loqui de libero Christi arbitrio et ejus amore meritorio , prout terminatur ad Deum secundum se, seu ut est ultimus finis, siquidem juxta constantem ejus doctrinam ultimus finis sit extra objectum electionis seu liberi arbitrii.

Pepones. S. Th. q. 29, de Verit. a. 6, dicit quod *Christus eadem charitatem fruebatur et merebatur, sicut eadem voluntate* : atqui actus charitatis quo Deo fruebatur erat necessarius : cryo.

B. ut ante Christum eadem charitate finiebatur, quatenus ferebatur in Deum secundum se et ut ultimum finem; et eadem charitate merebatur, quatenus ferebatur in Deum secundum quod est ratio diligendi creaturas. Unde *D. min.* Aetus charitatis quo Deo fruebatur erat necessarius prout attingebat Deum secundum se et ut finem ultimum . C. prout attingebat Deum ut est ratio diligendi creatura*, .V. Paritas est in ea ipsa voluntate «piam designat S. Th. Eadem quippe voluntate fruebatur et merebatur : fruebatur, quatenus ipsa voluntas amabat necessario Deum in >e; merebatur, quatenus eadem ipsa volunUuama-

bal Deum ut est ratio diligendi creaturas.

Urgebis. Bonitas divina, etiam quatenus est ratio diligendi creaturas, non est minus infinita quam bonitas divina secundum se; est enim eadem divina bonitas: atqui divina bonitas secundum se clare visa necessario amatur: ergo etiam ut est ratio diligendi creaturas.

P. D. maj. ly *quatenus* sumpto materialiter, C. sumpto formaliter, N. Id est, divina bonitas, quæ est ratio diligendi creaturas, est quidem infinita, sed quatenus est formaliter applicata creaturis, ut ratio eas diligendi; sub ista formali ratione non est infinita, quia applicatur finito modo, sicut finito modo a creaturis participatur.

Insistes. S. Th. hic q. 6, a. 2, ad 5, disit: *Laus et vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarii rationem, qualis non invenitur in brutis*: atqui perfecta ratio voluntarii repentur etiam in actibus necessariis, ut in amore beatifico, *sicut diximus supra*: ergo.

P. S. Thomam loqui de voluntario perfecto hominis viatoris, quod est semper cum libertate indifferenti, saltem contradictionis. Aut si loquatur de voluntario perfecto prout abstrahit a voluntario vi et patri, sensus est quod laus et vituperium non consequantur actum, nisi sit perfecte voluntarius, non autem quod consequantur omnem actum perfecte voluntarium, quia requiritur quidem ad laudem aut vituperium, quod actus sit perfecte voluntarius, sed id non sufficit nisi etiam sit liber; sicut licet laus et vituperium non consequuntur nisi actum creaturæ rationalis, non tamen consequuntur omnem actum creaturæ rationalis.

Jteplicabis. S. Th. in 5, d. 12 q. 2, a. 1, ad 3, dicit quod *impotentia coactionis quæ opponitur voluntario tollit rationem meriti et demeriti, non impotentia quæ est ex perfectione in bonitate vel malitia, quia hæc voluntarium non tollit sed ponit voluntatem confirmatam in bono*: ergo.

Ii. sensum S. Th. esse quod impotentia bene vel male agendi orta ex perfectione seu confirmatione in bono vel in malo, non oliat rationem meriti vel demeriti, quia

voluntarium scilicet liberum non tollit; hoc est quod *dixi in secunda conclusio*, a dicam art. seq. scilicet libertatem contrarietatis ad bonum et malum non esse de essentiali libertatis, nec requiri ad merendum vel demerendum, sed sufficere libertatem contradictionis. Sum*» ergo hic S. Th. voluntarium pro libero et coactione* generaliter tam pro violentia quam pro simplici necessitate, quod ipsi familiariter est, *ut dicam modo. Et* hunc esse sensum S. Ductor *patet* tum ex eo quod in articulo quæritur utrum Christus potuerit peccare? tum quia impotentia bene veniendi agendi orta ex confirmatione in bono vel in malo, non est proprie ex violentia, sed ex inclinatione necessario determinata; unum; tum tandem ex argumento cui respondet quod procedebat de voluntario libero et de impotentia peccandi orta tas ex violentia quam ex necessitate, secundum illud quod profert ex S. Aug. *Nullus putat in eo quod vitare non potest* tum quis coactione propria, sive quis simpliciter necessitate compellatur ad peccatum illud vitare non potest.

Plura alia argumenta omitto, quia re current art. seq. unde sit

ARTICULUS IV.

Utrum et quæ indifferentia sit de essentiali liberi arbitrii?

Quamvis fide certum sit hominem in statu naturæ lapsæ gaudere libertate a necessitate seu libertate indifferenti, quæ requiritur in eodem statu ad merendum vel demerendum, ut ex superioribus articulis constat, non desunt tamen theologi catholici qui cum Jansenio contendunt hanc indifferentiam seu libertatem a necessitate non pertinere ad essentialiam liberi arbitrii, sed solum ad ejus statum in via. libertatem autem libero arbitrio essentiali, et quæ ipsi in omni statu competit, esse precise libertatem a coactione, seu spontaneitatem cum perfecta cognitione; unde, juxta illos, Deus libertate essentiali arbitrii se amat et producit Spiritum sanctum, beati eadem libertate Deum amant, similiter viator beatitudinem in communi.

Non paucis videtur parum utrumque hæc quæstio, et quasi de nomine. Vocetur, inquit, ista libertas a coactione libera* essentialis, seu libertas simpliciter dicta

juxta nuncietur, modo in tuto sint dogmata fidei. maneat quæ inconcussum aliam inesse Minin! viai-π et requiri ari merendum aut ito'-niiun in hoc praesenti statu? Ita quidem auamen negari non potest quin hinc Jansenii opinatio multum faveat ejus erroribus damnatis, in eaque libertatem arbitrii facile conciliari posse cum delectatione necessitante, et forte fuit ad id «cogitata; ita ut neque ipse Jansenius neque Lutherus et Calvinus possint postulari eversi liberi arbitrii. At vero, ea expugnata, solide firmantur priores fidei assertiones, et doctrina Janseniana radicitus evertitur. Insuper in hujus quæstionis discussione varia tum S. Augustini cum S. Thomæ principia, quibus abutuntur Janseniani et Calviniani, in bona luce collocantur. Quapropter accurato examini subijciendam et pro viribus confutandam existimo. Itaque

Dico 1°. Vera et essentialis libertas arbitrii non consistit in sola immunitate a coactione, cum perfecta advertentia, seu, ut dicunt, in solo voluntario rationali, sed in immunitate a necessitate, seu libertate indifferenti. Est communis contra Jansenium, Vincentium Lenis seu Fromondum, Henricum S. Ignatio. et quosdam alios.

Probaturi» ex concilio Tridentino. Lutherus et Calvinus damnati sunt sess. 6, can. 5 concilio Tridentino. tanquam negantes liberum arbitrium hominis, consequenter libertatem veram et essentialiam arbitrii: atqui hi non negabant in homine immunitatem a coactione, seu spontaneitatem cum perfecta advertentia; quin e contra eam aperte ore asserebant. *Voluntas*, inquit Lutherus de Servo Arbitrii. *mera lubentia et pronitale ac sponte sua culi et facit non coacte pro natura voluntatis; quæ si cogeretur, voluntas non esset; nam coactioni potius est, ut sic dicam, noluntas.* Et Calvinus, lib. 2 de Lib. Arbitrii. *Si coactioni opponitur libertas, liberum esse arbitrium et fateor et constanter assero, ac pro hærellico habeo quisquis itcus sentiat.* Ergo vera et essentialis libertas arbitrii, juxta Tridentum, non consistit in sola spontaneitate.

Ntque dicas Lutherum et Calvinum fuisse damnatos quod dicerent libertatem a necessitate non pertinere ad statum humanæ viae. Equidem *fateor* ideo fuisse dani-

natos canone 4 et 6, at canone 5 damnatur præcise quod negarent liberum hominis arbitrium: *Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum, amisit et extinctum esse dixerit... innotum est t.* Immerito autem concilium eos damnasset tanquam negantes liberum arbitrium, si essentia liberi arbitrii sita sit in spontaneitate quam illi ultro admittebant.

Probatur ex condemnatione duplicis propositionis Bail a S. Pio V et Gregorio XIII. Prima est: *Quod voluntarie fiat, etiamsi necessitate fiat, libere tamen fit.* Secunda: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.*

Scio adversarios respondere has propositiones esse damnatas quia ad liberum nihil amplius requirunt quam esse voluntarium, cum tamen requiratur insuper, inquit, quod procedat a voluntate cum plena advertentia et deliberatione rationis; unde, juxta ipsos, motus primo primi et indeliberati concupiscentiæ, quamvis sint voluntarii, non tamen sunt liberi.

Sed contra. 1° Ista responsio est gratuita; 2° est falsa; non enim damnatur prima saltem propositio quia componit voluntarium cum libero, *ut patet*, hæc enim duo sæpissime junguntur, sed quia componit libertatem cum necessitate; at sive necessitas sit cum prævia advertentia, sive sine illa, peræque est necessitas: ergo. 5° *Quæro* ab adversariis quare motus necessarii sed prævisi sunt liberi, et motus necessarii improvisi non sunt liberi? Quia, inquit Jansenius lib. de Grat. Chr. cap. 56, motus improvisi, licet voluntarii. *non sunt in hominis potestate, nec sumus eorum domini*: bene; *sed subsumo*: atqui etiam motus simpliciter voluntarii et necessarii, quamvis prævisi, non sunt in nostra potestate, nec sumus eorum domini, ut mox invictè probabo: ergo.

Probatur 2° ex D. Th. cujus aucloritatibus abutuntur adversarii. S. Doct. repetit libertatem arbitrii in Deo, angelis et hominibus ex immunitate a necessitate seu ex indifferentia ad agendum et non agendum ergo juxta S. Th. libertas arbitrii non solum secundum statum accidentalem quem habet in nobis viatoribus, sed secundum rationem suam formalem et prout est communis omni statui, non consistit in sola spontaneitate seu voluntario rationali,

in indifferentia seu immunitate a necessitate

Probatur ant. S. Th. q. 24. de Verit. a. 5, ubi quærit ex professo utrum in Deo sit liberum arbitrium, respondet in corpore articuli : « Oportet dicere in Deo liberum arbitrium inveniri, similiter et in angelis ; non enim ipsi ex necessitate volunt. » Unde tertium argumentum, quod sid erat : « Liberum arbitrium est potentia ad oppositos actus se habens, sed Deus non se habet ad opposita, cum sit immutabilis nec in malum flecti possit : « ergo liberum arbitrium non est in Deo, » non solvit *negando maiorem*. prout debuisset negare si consuisset cum adversariis, *sed negando minorem* et ostendendo esse in Deo potentiam ad opposita seu indifferentiam. « Dicendum, inquit, quod voluntas divina se habet ad opposita, non *quidem* ut aliquid velit et postea nolit, • *quod ejus* immutabilitati repugnat, nec ut possit velle bonum et malum, quia defectibilitatem in Deo poneret, sed quia potest hoc velle et non velle. » Q. 16, de Malo, a. o : « Voluntas Dei, inquit, non sic fertur aut unum in suis effectibus, quin, quantum est de se, possit ferri in aliud; et secundum hoc competit ei libertas arbitrii. » In 2. d. 25, q. 1. a. d, ad 2 : « Ad libertatem arbitrii perlinet ut actionem aliquam facere possit vel non facere, et hoc Deo convenit; bona enim quæ facit. potest non facere. » i p. q. 19, a. 10 o, probat Deum non se amare libere, quia se amat necessario, sed esse liberum ad ea quæ contingenter seu non necessario vult extra se.

De angelis, 2 cont. Gent. c. 4.8, ubi agens de substantiis intellectualibus dicit « liberalem necesse eas habere si habent dominium sui actus, ut ostensum est; ostenderat autem cap. præced. ratione secunda. « eas habere dominium sui actus » ratione voluntatis, utpote in ipsa existons » agere et non agere. »

De homine, 1 p. q. 19, a. 1 : « Liberum arbitrium, inquit, habemus respectu communi nunc non necessario volumus vel naturali instinctu. » Q. 85, a. 1 : « Appetitus naturalis non subjacet libero arbitrio. » Ibidem probat hominem esse liberi arnitrn « quia iudicium rationis ad di vena se habet. et non est detennma-

l u him ad unum. » Et a. 5 : « Liber? » bitrii dicimur, quia possumus unimrt » cipere alio recusato. » Adde « joitai Th. ut vidimus a. i hujus dissertationis primam et remotam radicem libertatis » bitrii esse naturam intellectualem. ap. cem omnium formarum in esse intelligi A li ; secundam minus remotam, capaci » tern intellectus in intelligendo omnu proximam ex utraque priori secutam, if sain amplitudinem voluntatis ad quodem que particulare bonum, quorum nulli# ejus capacitatem satiare et implere potest ex quo habet m quodvis particulare bonum dominari, et ad nullum necessitati,

Ex his et aliis innumeris quæ longic. foret referre *patet* quam vanum, quam Idsum sit unicum effugium quo Henricibi S. Ignatio hæc omnia excipit, dicendo S. Thomam in his omnibus et similibus lod> non radere notionem libertatis in genere, sed notionem libertatis necessari ad merendum vel demerendum in hoc stata naturæ laps® : quot enim verba S. Doctoris retulimus, tot hunc auctorem falsi arguunt : quasi vero S. Th. loquatur tantum rlc libertate necessaria ad merendum et demerendum in hoc statu natura lapsB., dum loquitur de libertate Dei et angelorum. et notionem libertatis humanæ repetit ex principiis natura intellectuali intrinseci,

Probatur 5° prima ratione fundamentali ex principiis ejusdem Angelici Doctorii petita. Libertas essentialis arbitrii sita est in potestate et dominio quod habemus super nostros actus : atqui actus pure spontanei et necessarii quantumvis cum advertentia rationis procedentes, non sunt sub nostra potestate et dominio : ergo. *Major admittitur ab adversariis et constata S. Seritura*, quæ libertatem explicat per dominium et potestatem hominis in suo> actus. Genes, 4 : *Subter te erit appetitus ejus* (scilicet peccati), *et tu dominaberis illius.* 1 Cor. 7 : zVdn *habens necessitatem . potestatem autem habens sua voluntatis.*

Probatur min. multipliciter : 1» dtscrtissimis S. Th. testimoniis, quæ nullum patiuntur effugium : *Dominium*, inquit 1 cont. Gent. c. 68, *quod habet voluntas supra suos actus, per quod in tjus potestate est velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum et*

xiolenliam causar exterius agentis 1 p. | ,60. a. 1. *Ejus quod ex necessitate est* i Mfi *sumus domini.* Et q. 82, a. 1. ad 5 : imw *domini nostrorum actuum secundmii quod possumus hoc vel illud eligere.*

**Exaliis Patribus.* Clemens Alexand. lib. 4 Stromat. sub finem : *Id est*, inquit, in *potestate nostra cujus cx arguo sumus domini, et ejus quod ei adversatur, ut philosophari vel non, credere vel non.* S. Aug. de Spirit, et Litt. cap. 51 : *Hoc quisque habere in potestate dicitur, quod ii vult facit, si non vult non facit.* De eo autem quod quis necessario facit, non dicitur quod si vult facit, si non vult non facit; nemo enim serio dixerit Deum se amare si vult, se non amare si non vult.

Vitatione. Nulla volitio naturalis est in dominio et potestate nostra : atqui datur volitio naturalis tam in Deo quam in homine perfecte voluntaria et cum plena rationis advertentia : ergo ut actus sit in dominio et potestate nostra, non sufficit quod sit perfecte voluntarius et mere spontaneus. *Minor constat.* Sic in homine amor ultimi finis est naturalis et perfecte voluntarius; in Deo amor quo se amat et producit Spiritum sanctum, est naturalis et perfecte voluntarius. *Probatur inaj.* i. Naturalia præveniunt dominium nostrum, quia natura est primum in unoquoque et radix omnium, et ideo oportet omnes motus non naturales, quales sunt motus liberi in quos habemus dominium, fundiri et radicari in aliquo motu naturali, consequenter ab eo præveniri. Ita perpetuo docet S. Th. q. 22, de Verit. a. S, 1 p. q. 82, a. 1 ; ibidem q. 60, a. 2, et alibi : idque ostendit in homine quantum ad intelledum et voluntatem : « Intellectus enim, inquit ultimo loco cit. cognoscit principia naturaliter, et ex hac cognitione causatur in homine cognitio conclusio quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inventionem ; vel doctrinam. Similiter in voluntate finis hoc modo se habet sicut principium in intellectu, ut dicitur in 2 Physic. Unde voluntas naturaliter tendit in suum ultimum finem ; omnis enim homo vult naturaliter beatitudinem, et ex hac natural' voluntate causantur omnes aliæ voluntates, cum quidquid homo vult velit propter finem. Dilectio igitur boni,

» quod homo naturaliter vult sicut Unem, » est dilectio naturalis : dilectio autem ab hac derivata, quæ est boni quod diligitur » propter finem, est dilectio electiva seu libera. « Et hoc ita naturali lumine constat apud omnes, ut inde natum sit commune proverbium : *Quod natura dedit, tollere nemo potest* ; quia scilicet naturalia non subjacent potestati hominis, sed illam præveniunt et fundant. Ergo.

Probaturi 0 eadem maj. scilicet volitio nem naturalem non esse in dominio et potestate volentis, quia alias sequeretur absurdum omnium maximum, nempe Patrem et Filium, qui amore naturali perfecte voluntario producant Spiritum sanctum, eum habere sub sua poleslate et dominio. Ergo.

Neque dicas cum Fromondo quod, sicut *producere, generare, spirare* possunt purificatis imperfectionibus vocificari in mysterio SS. Trinitatis, ita et *dominari* : nam disparitas est quod producere, generare, spirare, nullam in suo conceptu involvant imperfectionem, neque ex parte principii, neque ex parte termini, ut ostendimus in tract, de Trinit. unde non mirum si, resecatis imperfectionibus quas habent in nobis, verificentur in divinis. At *dominari* in suo conceptu essentiali involvit impræcindibiliter imperfectionem ex parte termini, scilicet subjectionem et inferioritatem : *Dominari*, inquit S. Greg. hom. 84, in Evang. *nihil aliud est quam subditum quemquam possidere*; et Auctor, i p. q. 15, a. 7, ad 6 : *In significatione domini clauditur quod habeat servum.*

Antequam ad ultiores probationes procedam, præmittenda est vulgata et communiter recepta doctrina Auctoris, scilicet voluntatem posse considerari dupliciter : 1° ut natura est ; 2° formaliter ut voluntas est, quia formam quamlibet sequitur sua inclinatio : formam naturalem homini*, quæ in esse entitalivo una est, sequitur inclinatio ad unum determinata et est voluntas ut natura est ; formam autem per intellectum apprehensam, cum sit multiplex, sequitur inclinatio ad nulla indifferens, et est voluntas, ut voluntas, formaliter. Et hinc nascitur inter utramque hoc discrimen, quod voluntas, ut natura, agat determinata ad unum ex inclinatione ab Auctore natura sibi indita; voluntas autem, ut voluntas, non agitur determinata, sed indifferens ad Oppositum

DISSERT. II. ART. IV.

seipsam determinat. Audiatur S. Doctor :
 « Natura ei voluntas », inquit q. 22, de
 « Veritate », a. 2o, « hoc modo sunt ordinatae,
 ut ipsa voluntas quaedam natura sit, quia
 » omne quod in rebus invenitur natura
 » quaedam dicitur. Et ideo in voluntate
 » oportet invenire non solum id quod vo-
 » luntatis est, sed etiam quod nature est;
 » hoc autem est cujuslibet natura creatæ,
 » ut a Deo sit ordinata in bonum, naturali-
 » ter appetens illud, unde et voluntati ipsi
 » incipit naturalis quidam appetitus sibi con-
 » venientis boni. Et præter hoc habet ap-
 » petere aliquid secundum propriam de-
 » terminationem, non ex necessitate, quod
 » ei competit in quantum voluntas est. »
 Et ad quintum in contrarium : « Voluntas,
 » in quantum est rationalis, ad opposita se
 » habet, hoc enim est considerare ipsam
 » secundum hoc quod est ei proprium ; sed
 » prout est natura quaedam, nihil prohibet
 » eam determinari ad unum. » Idem docet
 1 p. q. 4f, a. 2; q. 2, de Pol. a. 5o; et
 alibi. Et hæc doctrina videtur desumpta
 ex S. Aug. qui, lib. de Duabus animabus,
 cap. 12, dicit : *Illæ animæ si natura non*
voluntate faciunt, id est si libero et ad
faciendum et ad non faciendum animi
motu carent : quibus significatur animam
 natura agere, esse agere sine libero motu;
 agere autem voluntate, scilicet ut voluntas
 est, esse sic agere ut possit non agere. Et
 lib. 2, cont. Felicem Manich. cap. 4: *Cum*
Dominus dicit, Aut hoc facite, aut illud
facite, potestatem (id est voluntatem) *in-*
dicat, non naturam.

Itaque voluntatem ut natura est sequitur
 libertas spontaneitatis et lubentiae, volun-
 tatem autem vel est voluntas formaliter se-
 quitur libertas indifferencie. Prima voca-
 tur a S. Th. libertas voluntatis, secunda,
 libertas arbitrii. Ita q. 24, de Verit. a. 1,
 ad 2o. In hoc ergo maxime hallucinatus est
 Jansenius, quod ubique confundat liberta-
 tem voluntatis ut natura est, cum libertate
 voluntatis vel voluntas est formaliter, seu
 libertatem voluntatis et libertatem arbitrii.
 Unde lib. 6. de Grat. Salvat. cap. 7, dicit,
ex mille D. Augustini locis certissimum
esse voluntatem, libertatem voluntatis,
libertatem arbitrii arbitrium voluntatis,
eadem esse apud ipsum. Et ideo lior ipso
 quo legebat in S. Aug. aut S. Th. neces-
 sitatem non repugnare libertati voluntatis,

statim inferebat eam non repugnare lib-
 tali arbitrii.

Ex his ergo quæ ab omnibus sanioris do-
 trinas theologis communi calculo proba-
 tur, duplex eruo argumentum in assertio-
 nem nostram conclusionis.

Primum. Omnis volitio essentialiter
 libera debet esse a voluntate ut voluntas
 formaliter, et non ut est natura; nam,
 homo est liberi arbitrii secundum conce-
 tum natura communem omnibus entibus
 quorum quaslibet formas sequitur incur-
 sio, sed secundum conceptum ipsi pro-
 prium et prout distinguitur ab entibus
 intellectualibus : atqui voluntas ut volun-
 tas est formaliter non est determinata
 unum, sed se habet indifferenter ad op-
 posita, *ut patet ex dictis.* Ergo.

Secundum. Tunc voluntas est libera
 libertate essentiali arbitrii, quando agit
 voluntas et non ut natura : atqui in his
 naturaliter et necessario volumus, quai-
 lumvis prælucens ratione, voluntas ut
 agit ut voluntas sed vel natura : ergo. *Idem*
patet ex dictis. Probatur tertio. Tunc vo-
 luntas agit ut voluntas, quando ex se de-
 terminat seipsam, id enim importat idem
 libertatis, et hoc ipsum sonat vox arbitrii
 atqui in his quæ naturaliter et necessari-
 volumus, voluntas ad ea non se determi-
 nat ex se, sed est a natura determinata,
id patet : ergo.

Probatur ultimo conclusio ab incon-
 venienti. Juxta SS. Patres, presertim Au-
 gustinum, lib. de Grat. Chr. c. 47, concordia liber-
 tatis cum gratia efficaci *ita est... diffici-*
lis.... ut quando asseritur Dei gratia li-
berum arbitrium putetur auferri. atqui
 si libertas essentialis sita sit in sola im-
 munitate a coactione seu in solo volun-
 tario rationali, nemo est qui philosophia aut
 theologiae principiis leviter imbutus facile
 non concipiat hujus libertatis cum gratia
 efficaci conciliationem, cum omnibus no-
 tum sit voluntatem a gratia non cogi, quin
 imo id esse impossibile : ergo.

In 2. d. 25. q. 1. n. 1. ad 2. 2. cont. g.
 c. 48. q. 22. de verit. a. 6. 1. p. q. 62. a.
 8. ad 5. — *Dico.* 2°. Indifferencia specifi-
 cationis seu contrarietatis in rebus
 physica, sive moralis ad bonum vel malum, non per-
 tinet ad essentiam libertatis arbitrii, sed
 sola indifferencia contradictionis et exer-
 cicii.

2. cont. Gent. cit.— *Probat*ur 1° Ad libertatem essentialem arbitrii sufficit quod volunlas sit domina sin actus : atqui hoc ipso quo est indifferens ad ponendum vel non ponendum actum, est domina illius , ut patet : ergo.

1. p. q. 62. cit. — *Probat*ur 2°. Sic se habet liberum arbitrium ad eligenda ea quæsnnt ad finem, sicut intellectus ad deducendas conclusiones ex principiis : atqui non perlinet ad porrectionem, sed ad defectum intellectus, quod, prætermisso online principiorum, male inferat conclusionem : ergo non pertinet ad perfectionem, sed ad defectum libertatis arbitrii , quod possit, prætermisso ordine finis, male digere inedia seu peccare.

ihid.—*Probat*ur 3°. In Deo et Christo, m angelis et beatis est perfecta libertas et perfectior quam in nobis viatoribus; est libertas perfectio simpliciter simplex pif ipsis denegari non potest : atqirt tamen non habent indifferentiam contrarietatis ad bonum et malum, cum sint impeccabiles . ergo.

in 2 cît — *Probat*ur 4°. Liberum arbitrium jier se in bonum ordinatum est, cum bonum sil objectum voluntatis, sicut venii intellectus ; nec in malum tendit, nisi propter defectum quo apprehenditur non bonum ut bonum : ergo ubi est liberum arbitrium perfecte et sine defectu, in malum tendere non potest. Confer quæ dixi » I hujus disseri, de definitione libertatis, quoti sit vis electiva mediorum servato ordine finis.

Cæterum, quamvis constet in principiis h. Ih. quod potentia peccandi non sit pars libertatis secundum essentiam spectalæ : *in tile malum*, inquit S. Doct. — Q. 2. de rerit. cit. — *nec est libertas nec pars libertatis, quamvis sit quoddam libertatignum*, sicut ægritudo v. g. est signum p defectus vitæ; dubitatur tamen an si consideretur libertas non secundum essentiam, 'd secundum statum præsentem quem habet in nobis viatoribus, potentia peccandi non sit pars seu extensio quædatn illius sic « secundum statum spectatae. Alii negant, alii affirmant. Qui affirmant, inter quos DoMerGouet. his nituntur rationibus. 1° Uuiab. Scriptura, SS. Patres et concilia explicant libertatem hujus siæ per potestatem extendendi manum ad malum et bo-

num , eligendi vitam et mortem, hoc esi, per potestatem bene vel male agenem 2° Quia peccare est actu libere agere, alias non peccaretur . ergo potentU peccandi est libertas in actu primo; non enim datur actus secundus sine primo ipsi proportionale. 5° Quia potentia non peccandi in nobis viatoribus est pars libertatis : ergo et potentia peccandi; quia libertas circa unum e contradictoriis involvit libertatem circa alterum, ut salva sit utriusque optio. *Si opcrari*, inquit S. Th. 5 Ethic, lect. 11, *est in nostrapotestale oportet etiam quod non operari sit in potestate nostra, et e converso*. Hæc sententia est probabilis.

Qui negant nituntur his momentis. 1° Auctoritate D. Th. prius laudata, q. 22, de Verit. 2° Quia libertas definitur a D. Th. vis electiva mediorum, servato ordine finis. 5° Quia sequeretur quod libertas esset perfectior in hominibus viatoribus quam in Deo , Christo , angelis et beatis; *probat*ur. quia foret magis extensa: ergo. 4° Quia posse errare non est pars et extensio scientiæ : ergo posse peccare non est pars seu extensio libertatis. Ex quibus inferunt potentiam peccandi esse merum defectum libertatis, non ejus pariem seu extensionem. Hæc sententia est etiam probabilis.

Videtur tamen quod possit ejus argumentis sic *responderi*. *Ad primum*, S. Th. loquitur de libertate speciata secundum se, non secundum statum accidentalem quem habet in viatoribus defectibilibus. *Ad secundum* , pariter : ista definitio est libertatis secundum se, non secundum statum accidentalem. *Ad tertium*, *N. ant.* *Ad prob D.* Esset magis extensa servato ordine finis, *N.* prætermisso ordine finis. *C. et N. conseq.* ipiia perfectio sicut essentia libertatis non attenditur penes qualemcumque extensionem seu indifferentiam, sed intra ordinem finis, extra quem si excurrat defectus est, non perfectio. *Bepones*: Libertas est perfectio: ergo extensio libertatis ex extensio perfectionis. *B. D. ant.* Libertas secundum se est perfectio. *C.* libertas ut defectibihs ratione subjecti hi quo est, *A. id quartum*, disparitas est quod errare non sil scire peccare autem est libere agere.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° *contra primam conclus.* Illud

plex ratio proferri potest : prima, quod Manichæi dicebant homines cogi ad peccandam a mala unima : *Inviti peccamus*, dicebat Fortunatus apud S. Aug. disp. 2, cont. ipsum, *et cogimur a contraria et inimica nobis substantia* : ut igitur S. Aug. se iis opponeret, respondebat iisdem verbis, nos non cogi ad peccandum : *Qui enim cogitur necessitate aliquid facere*, inquit disp. 1, *non peccat ; qui autem peccat, libero arbitrio peccat* : unde lib. de Duabus animabus, contra eosdem Manichæos definit liberum arbitrium , ut dictum est, quod sit *animi motus cogitante nullo*. Et hinc facta est celebris in Ecclesia luec definitio, ita ut sequentes Patres et veteres theologi eam passim usurparent. Altera ratio hujus usus fuit quod voces *necessitare, necessitandi, nécessaire*, non sint latins, et ideo Patres et veteres theologi, purioris latinitatis studiosi, loco illarum usurpabant voces *cogere, cogendi, cogens*.

Insuper ad textum S. Th. respondetur satis communiter, liberum arbitrium iuxta S. Doctorem, dici inadæquate ex eo quod cogi non potest, quia id revera requiritur ad liberum arbitrium, non adæquate, quia id non sufficit, sed ulterius requiritur quod non necessitetur.

Inst. 1°. Ille reponit libertatem essentialem arbitrii in sola spontaneitate strictè sumpta, qui docet naturalem necessitatem non repugnare libertati voluntatis : atqui id docet S. Th. post. S. Aug. *Naturalis necessitas*, inquit Doctor Angelicus, l p. q. 82, a. 1, ad 1, *non aufert libertatem voluntatis, ut Aug. dicit*. Idem docet q. 24, de Verit. a. 1, ad 20, et q. 10, de Pot. a. 2, ad 5. Ex quo infert Deum se libere amare, Patrem et Filium libere producere Spiritum sanctum. Ergo.

A. D. maj. Ille reponit libertatem essentialem arbitrii in sola spontaneitate strictè sumpta, qui docet necessitatem naturalem non repugnare libertati voluntatis ut voluntas est formaliter, C. maj. qui docet necessitatem naturalem non repugnare libertati voluntatis ut natura est, N. maj. Similiter D. m. Atqui S. Th. docet post S. Aug. naturalem necessitatem non repugnare libertati voluntatis ut natura est, C. min. ut voluntas est formaliter, N. Libertas igitur voluntatis ut naturae, est li-

bertas spontaneitatis qua ferhr natorilu» in finem, et huic non ropyjrnai necessity naturalis ; libertas voluntaas ot volsntau-formaliter, est libertas indifferentiæ ad opposita qua fertur in media, e; nuicrepugnat necessitas naturalis. Unde perinde n si sic *distinguas* brevius *minorem*. Naturalis necessitas non repugnat libertati spoolaneitalis, C. libertati indifferentis, A' Solutio est ipsiusmet S. Th. et quod singulare est eo ipso loco de Verit. quibjdicitur : *Habemus ergo*, inquit, *resputi ejus* (scilicet finis seu beatitudinis) *liberam voluntatem, eum necessitas naturalis inclinationis libertati non repugnat*, *secundum Aug. 3 de Civit. c. 10; no» autem liberum judicium proprie loquendo, cum non cadat sub electione. Idn est* autem apud S. Th. liberum judicium et liberum arbitrium. Unde ibidem in fir. corporis ejusdem art. 1, de Verit. dicit *Homo est liberi arbitrii, ac si diceretur, liberi judicii de agendo et non agendo; et 2 cont. Gent. c. 48 : Intellectualia sunt non solum liberæ actionis, sed etiam liberi judicii, quod est liberum arbitrium habere*.

Quando ergo inde infert Deum libere amare, Patrem et Filium libere producere Spiritum sanctum, intelligit de libertate spontaneitatis, quæ convenit voluntati ut natura est, non de libertate arbitrii. *Dicendum*, inquit, l p. q. 19, a. 10, *quod liberum arbitrium habemus respectu totum quæ non necessario volumus vel naturali instinctu; cum igitur Deusexnt-cessilate suam bonitatem velit, alia vero non ex necessitate, ut supra ostensum est, respectu illorum quæ non necessitate vult habet liberum arbitrium*.

Sub eadem distinctione excipies quod opponitur ex quibusdam aliis Patribus, nempe voluntatem, hoc ipso quo voluntas est, esse liberam. *Arbitrii libertas*, inquit S. Dainasc. lib. 5, de Fide orthod. c. 14, *nihil aliud est quam voluntas. Ex libertate fit, inqmt* S. Anseim. lib. de Concord, q. 1, c. 2, *quod fit ex voluntate. Ubi voluntas, ibi libertas*, inquit S. Bernard, de Lib. Arbit. cap. 1. Hæc, inquam, et similia, quatenus important libertatem arbitrii seu indifferentis, intelliguntur de voluntate secundum communem significationem accepta, ut est voluntas formaliter; quatriui

important libertatem lubentiæ seu spontaneitatis, intelliguntur de voluntate ut natura.

Duplici alio sensu, fundato tamen in priori, p (est intelligi dictum SS. Aug. et Th. scilicet quod necessitas naturalis non repugnet libertati voluntatis aut eam non tuferal. 1° Quod necessitas specificationis non auferat libertatem exercitii ; sic Christus, sic beati, qui sunt necessario determinati ad bonum in genere, ita ut non possint velle malum, non ideo amittunt libertatem exercitii circa hoc vel illud bonum. 2° Quod sicut intellectus necessarius primorem principiorum non nocet rationi inferenti conclusionem, sed est ejus fundamentum, ita amor necessarius finis non nocet libera electioni mediorum, sed est e contra ejus principium et radix; ex amore enim necessario finis voluntas libere movetur in media. Ita S. Th. l p. q. 82, a. 2: • Necessitas naturalis, inquit, non repugnat voluntati ; quin imo necesse est quod sicut intellectus ex necessitate inhaeret • primis principiis, ita voluntas ex necessitate inbæreat ultimo lini qui est beati-ludo : linis enim se habet in operativis • sicut principium in speculativis, ut dicitur in 2 Phys. oportet enim quod illud » quod naturaliter alicui convenit et inmobiler, sil fundamentum et principium » omnium aliorum, quia natura rei est primum in unoquoque; et omnis motus fundatur in immobili. » Idem q. 60, a. 2 ; et alias.

Inst. 2°. Fictilia est illa distinctio ejusdem voluntatis in naturam et voluntatem formaliter: ergo corruunt huc usque datae distinctiones, et quantumvis necessario agat voluntas semper agit ut voluntas, nunquam ut natura, consequenter semper libere. *Probatur ar* \ Voluntas juxta SS. Aug. et Th. differt a natura; S. Aug. lib. de Duabus animabus c. 12 : *Illæ animæ quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt*, etc. S. Th. l 2, q. 10, a. 1, ad 1 : *Poluntas dividitur contra naturam* : ergo

A. N. ant. Neque enim sine injuria dici potest fictitium quod tam solide docet S. Doctor assentientibus communiter theologis. *Adprob. D. ant.* Voluntas differt a natura ut causa a causa, seu penes diversos modos causandi, C. ant. ut res a re,

subdistinguo. Si natura sumatur sub restrictione et ut est natura tantum absolute, N. Sic homo distinguitur ut res a re ab eo quod est animal tantum, non vero ab eo quod est animal et homo. Ultraque solutio est D. Th. et quod miraberis, prima est ex eodem loco, scilicet l 2, q. 10, a. 1. ad 1, qui nobis truncatus objicitur. Cum sibi opposuisset S. Th. *Agens naturalit dividitur contra agens voluntarium, non ergo voluntas ad aliquid naturaliter movetur* : en plane argumentum quod nobis opponitur : respondet: v Ad primum, dicendum quod voluntas dividitur contra » naturam, sicut una causa contra aliam ; » quædam enim fiunt naturaliter et quædam fiunt voluntarie. Est autem alius » modus causandi proprius voluntatis quæ » est domina sui actus, prater modum qui » convenit natura, quæ est determinata ad » unum; sed quia voluntas in aliqua natura fundatur, necesse est quod motus » prius natura quantum ad aliquid participetur a voluntate, sicut quod est prius » ris causæ participatur a posteriori. Est » enim prius in unaquaque re esse quod » est per naturam, quam velle quod est per » voluntatem, et inde est quod voluntas aliquid quid naturaliter vult. » Quibus verbi-habes et argumenti solutionem, et probatam distinctionem voluntatis in naturam et voluntatem formaliter.

Alteram solutionem tradit S. Doctor q. 22, de Verit. a. 5, in 6 argumento in contrarium : « Dicendum, inquit, quod voluntas dividitur contra appetitum naturalem cum precisione sumptum, id est, » qui est naturalis tantum, sicut homo contra id quod est animal tantum : non autem dividitur contra appetitum naturalem absolute, sed includit ipsum sicut » homo includit animal. »

Inst. S°. Atqui, data distinctione voluntatis in naturam et voluntatem formaliter, necessitas naturalis juxta SS. Aug. et Th. non aufert libertatem voluntatis etiam ut voluntas est, seu libertatem indifferentia : ergo. *Probatur ant.* Homo amat necessario suam beatitudinem, similiter Deus amat necessario suam justitia* Tqui secundum SS. Aug. et Th. in huc utroque amore Deus et homo sunt liberi l' l'ertale arbitrii ergo. *Probatur min.* S. Avg. lib. de Nat. ciGral. c. 46, cum ipsi objecisset Pelagius,

voluntatis arbitrio ac deliberatione pri-
vare quidquid naturali necessitate cons-
tringitur, respondet hoc modo : « Perab-
» surdum est ut ideo dicamus non perti-
» nere ad voluntatem nostram (id est liber-
» tatem) quod beati esse volumus, quia id
» omnino nolle non possumus, nescio qua
» et bona constrictio naturae nec dice-
» re audemus ideo Deum non voluntatem
» (libertatem) sed necessitatem habere jus-
» titiae, quia non potest velle peccare. »
Et lih. Operis imperfecti, c. 99 : « Siccine
» Deum laudas, ut ei auferas libertatem,
» quia injustus esse non potest? » Loqui-
tur autem de libertate arbitrii, alias non
sali-faceret argumento Pelagii. Similiter
S. Th. q. 24, de Verit. a. 5, probat quod
in Deo liberum sit arbitrium, eo quod *ipse*
habet voluntatis suae finem quem natu-
raliter vult, scilicet suam bonitatem;
quæ probatio videretur ridicula, si libere
non amaret suam bonitatem tanquam vo-
luntatis suae finem ; hæc enim consecutio :
Deus in se independentem a quocumque
alio habet voluntatis suae finem quem na-
turaliter amat : ergo habet liberum arbi-
trium, esse non potest legitima, nisi finem
illum voluntatis suae, suam utique bonita-
tem, sic naturaliter amet quod tamen libe-
re. Ita quantum ad S. Th. Henric. a S-
Ignatio, lib. 2, c. 5.

fi. D. subsumptum. Juxta SS. Aug. et
Th. necessitas naturalis contrarietatis et
specificationis non aufert libertatem, *C.*
subsumpt. necessitas contradictionis et
exercitii, *N. subsumpt.* Nec aliud inten-
dit S. Aug. agit enim locis citatis contra
Pelagianos, qui ad libertatem arbitrii re-
quirebant indifferentiam contrarietatis ad
bonum et malum, juxta illud dictum Ju-
liani : *Liberum non est, nisi quod duo*
potest velle, id est bonum et malum;
contra quem infert S. Aug. *Ergo Deus li-*
ber non est, qui malum velle non potest;
siccine laudas Deum ut ei auferas liber-
tatem ? Quasi diceret: Deus non habet in-
differentiam contrarietatis, seu non potest
velle malum, et tamen est liber : ergo in-
differentia contrarietatis ad bonum et ma-
lum non requiritur ad libertatem. Conse-
quenter quamvis Deus non possit esse in-
justus, est tamen libere justus, quia potest
justitiam exercere circa hoc vel illud. In
cujus probationem profert duo exempla,

nempe quod homo necessario amet sine
beatitudinem, et Deus necessario iustitiam
tiam; qui tamen amores sunt liberi, quia
ex aliqua parte habent aliquam indifferen-
tiam. De amore beatitudinis patet; quia
vis enim homo non possit velle essem
potest tamen in exercitio suspendere ani-
mæ beatitudinis, quia potest avertere
cogitationem, sicque est liber et indifferens
quoad exercitium circa ipsam beatitudi-
nem. De amore iustitiæ patebit *ex in-*
stantia sequenti.

Quantum ad S. Thomam, nescio qui
fronte nobis possit objici, nedum contra
ejus mentem, sed contra formalissimam
verba, in eodem ipso loco qui objicitur
Ecce ejus textum, non mutilum, ut refer-
tur, sed integrum quantum spectat prae-
sentem difficultatem : « Quod in Deo sit ibi
» arbitrium hinc apparet quod ibi
» habet voluntatis suae finem, quem natu-
» raliter vult : alia vero omnia vult quia
» ordinata ad hunc finem, quæ quidem al-
» solute loquendo non necessario vult, ut
» in præcedenti quæstione ostensum est, te-
» quod bonitas ejus his quæ ad ipsam or-
» dinantur non indiget, nisi ad ejus ma-
» nifestationem, quæ convenienter pluri-
» bus modis fieri potest : unde remanet i-
» liberum judicium ad volendum hoc vel
» illud sicut in nobis est : et propter li-
» oportet dicere in Deo liberum arbitrii
» inveniri. Et similiter in angelis : non
» enim ipsi ex necessitate volunt quidquid
» volunt, sed hoc quod volunt ex libero
» arbitrio volunt sicut et nos. » Falsissi-
mum est ergo S. Thomam probare liberum
arbitrium in Deo ex eo quod naturaliter
amet suam bonitatem, nisi forte radicaliter,
quatenus omnis motus liber radicitus in
naturali, ut explicuimus supra; sed probat
formaliter et formalissime, quia non vult
naturaliter et necessario ea quæ ordina-
tur ad suam bonitatem, sed potest velle hoc
vel illud : *Et propter hoc*, inquit, *oportet*
dicere in Deo liberum arbitrium inveni-
ri.-sicut angeli et homines sunt liberi quia
non necessario volunt quidquid volunt. Ita
ut iste solus textus, etsi alii deficerent, sen-
tentiam nostram juxta mentem S. Doctoris
invictè probet et contrariam evertat. Hinc
et ex precedentibus videat sincerus lector
quæ fides sit adhibenda hujusmodi scrip-
toribus qui tam infideliter corrodunt et

UTILITAS ET QUÆ INDIFFERENTIA SIT DE ESSENTIA LIBERI, et c.

loquimur de principio elicentis : ergo hi saltem
sunt liberi libertate arbitrii circa amorem
beatificum. *Prob. ant.* Idem actus chari-
tatis, quem angeli elicuerunt : non via, per-
severat in patria : atqui illum elicuerunt
libere in via : ergo.

It. N. ant. id probat. D. maj. Idem
actus charitatis quem elicuerunt in via per-
severat quoad substantiam in patria, *tran-*
seat maj. quoad modum elicentiae, *N.* In
via enim procedebat a voluntate regulata
judicio indifferenti, in patria procedit a
voluntate regulata judicio determinato ad
unum. Unde nunquam amor beatificus ut
beatificus in angelis, elicited fuit a volun-
tate indifferente, sicut amor creaturarum
in Deo, etiam qualis est modo, elicited
fuit a voluntate indifferente, quæ voluntas
nunc adhuc manet indifferens quantum est
ex meritis objecti, nec nisi ratione immu-
tabilitatis divinæ, est invariabilis.

Obj. 5° ex libertate Christi. Christus
fuit liber libertate essentiali arbitrii, 1° in
adimplendo præcepto Patris de morte su-
beunda ; 2° in amando Deo ; 5° in non
peccando : his enim tribus meruit. Atqui
in his Iribus non fuit liber libertate a ne-
cessitate seu indifferentiae; non enim po-
tuit 1° non mori, quia non potuit non obe-
dire Patri; 2° non potuit non amare Deum,
quia erat comprehensor ; 5° tandem non
potuit peccare, puta, mentiri, quia erat ab
intrinsicco impeccabilis. Ergo. Fateor hæc
tria continere gravissimas difficultates quæ
proprie perlinent ad tractat, de Incarnatione.
Inierim nunc breviter

A. ad primam D. min. Christus non
potuit non mori, non obedire privative.
C. min. negative, 2V. *min. et consequent.*
Quia ad libertatem non requiritur quod
potuerit recusare mortem reduplicative ut
proceptam, et non obedire privative seu
contrarie, id est inobedire; sed sufficit quod
potuerit recusare mortem secundum se
consideratam, quod est posse non mori
negative, et posse non obedire negative;
quia, ut dixi, juxta Xeniam peccandi, seu liber-
tas contrarietatis, non requiritur ad liber-
tatem arbitrii. Quod autem Christus, stan-
te procepto Patris de morte subeunda, po-
tuerit non mori negative, inde patet quod
proceptum superveniens, utpote voluntati
extrinsecum, illam non immutet, sed sup-
ponat e contra necessario libertatem, quia

A. D. consequ. Ergo amat necessario ne-
cessitate consequente et hypothetica. *C.*
necessitate antecedente et absoluta, *N.*
Ex hoc, inquit, S. Th.—1. p. q. 10. a. S.
ad 2.— *quod Deus vult ab æterno quid-*
quid vult, non sequitur quod necesse est
tum illud velle nisi ex suppositione. Hæc
autem necessitas ex suppositione non nocet
libertati, sed eam supponit : etenim
supponit Deum libere se determinasse ad
faciendum circa creaturas id quod potuis-
set non facere.

Inferes. Ergo pari jure dici debet bea-
tos in patria libere libertate arbitrii Deum
amare. *Probatur illatio*; quia in via se
etiam libere determinaverunt ad hunc amo-
rem beatificum.

B. N. illationem, id probat. D. ant.
In via se libere determinaverunt ad amo-
rem beatificum libertate meriti, *C.* liber-
tate principii elicentis, 2V. Quamvis ergo
beati in via habuerint voluntatem indiffe-
rentem ad merendum vel non merendum
beatitudinem, ista tamen voluntas indiffe-
rens nunquam fuit in eis principium elici-
tivum amoris beatifici, sicut in Deo fuit,
secundum modum nostrum concipiendi,
pro priori ad decretum, voluntas indiffe-
rens elicitiva volitionis circa creaturas. Un-
de Deus libere elicuit amorem creaturarum,
nunquam beati elicuerunt libere amorem
beatificum.

Bespones. Angeli in via se libere deter-
minaverunt ad amorem beatificum per mo-

dum principii elicentis : ergo hi saltem
sunt liberi libertate arbitrii circa amorem
beatificum. *Prob. ant.* Idem actus chari-
tatis, quem angeli elicuerunt : non via, per-
severat in patria : atqui illum elicuerunt
libere in via : ergo.

It. N. ant. id probat. D. maj. Idem
actus charitatis quem elicuerunt in via per-
severat quoad substantiam in patria, *tran-*
seat maj. quoad modum elicentiae, *N.* In
via enim procedebat a voluntate regulata
judicio indifferenti, in patria procedit a
voluntate regulata judicio determinato ad
unum. Unde nunquam amor beatificus ut
beatificus in angelis, elicited fuit a volun-
tate indifferente, sicut amor creaturarum
in Deo, etiam qualis est modo, elicited
fuit a voluntate indifferente, quæ voluntas
nunc adhuc manet indifferens quantum est
ex meritis objecti, nec nisi ratione immu-
tabilitatis divinæ, est invariabilis.

Obj. 5° ex libertate Christi. Christus
fuit liber libertate essentiali arbitrii, 1° in
adimplendo præcepto Patris de morte su-
beunda ; 2° in amando Deo ; 5° in non
peccando : his enim tribus meruit. Atqui
in his Iribus non fuit liber libertate a ne-
cessitate seu indifferentiae; non enim po-
tuit 1° non mori, quia non potuit non obe-
dire Patri; 2° non potuit non amare Deum,
quia erat comprehensor ; 5° tandem non
potuit peccare, puta, mentiri, quia erat ab
intrinsicco impeccabilis. Ergo. Fateor hæc
tria continere gravissimas difficultates quæ
proprie perlinent ad tractat, de Incarnatione.
Inierim nunc breviter

A. ad primam D. min. Christus non
potuit non mori, non obedire privative.
C. min. negative, 2V. *min. et consequent.*
Quia ad libertatem non requiritur quod
potuerit recusare mortem reduplicative ut
proceptam, et non obedire privative seu
contrarie, id est inobedire; sed sufficit quod
potuerit recusare mortem secundum se
consideratam, quod est posse non mori
negative, et posse non obedire negative;
quia, ut dixi, juxta Xeniam peccandi, seu liber-
tas contrarietatis, non requiritur ad liber-
tatem arbitrii. Quod autem Christus, stan-
te procepto Patris de morte subeunda, po-
tuerit non mori negative, inde patet quod
proceptum superveniens, utpote voluntati
extrinsecum, illam non immutet, sed sup-
ponat e contra necessario libertatem, quia

non datur praeceptum de actibus necessariis. Idem valet si sic *distinguas* : non potuit non mori seu non obedire potentia consequente , potentia futuritionis et in sensu composito, *C* potentia antecedente, potentia possibilitatis seu in sensu diviso, A. Sed latius alibi, ut dixi.

Ad secundum, duplex solutio adhibetur a Thomistis. Prima distinguit duplicem in Christo dilectionem, ultramque ad Dei bonitatem in se et ratione sui terminatam : unam regulatam scientia beata et necessariam, alteram regulatam scientia infusa et liberam. Cum enim amor sequatur cognitionem, duplicem cognitionem comitatur duplex amor. Ita Capreol. Ferrar. Soto, Joannes a S. Th. Contensonus.

Altera solutio distinguit in eodem actu amoris duplicem terminationem : unam ad divinam bonitatem in se consideratam, et prout est ratio diligendi Deum et perfectiones ejus necessarias; alteram terminatam ad eandem divinam bonitatem, ut est ratio diligendi creaturas, cum quibus non habet necessariam connexionem. Sub prima formalitate est necessarius, sub secunda est liber. Utraque solutio patitur suas instantias, quas, Deo dante, di nemo in dicto tractatu de Incarnatione,

Ad tertium, /). *maj.* Christus fuit liber non peccando, si sumatur non peccare, puta, non mentiri, negative pro mera cessatione ab actu peccandi, A. nec in hoc meruit ; si sumatur non peccare pro actu positivo quo vel bonum peccato oppositum faciebat, puta, veritatem dicebat, vel praecepto se positive subiciebat, vel volitionem non mentiendi eliciebat, aut in ea volitione complacebat, C. In his enim actibus positivis, cum proponerentur sub indifferentia iudicii quantum ex propriis meritis, erat liber et his merebatur.

Obj. 4^a. Omnis actus perfecte voluntarius est liber libertate essentiali arbitrii : atqui sunt plures actus perfecte voluntarii necessarii, ut amor beatificus, amor beatitudinis in communi : ergo. *Prob. maj.* 1° Omnis actus cui praestatur iudicium rationis est liber? libertate essentiali arbitrii, cum tunc excedat modum agendi naturalium : atqui actui perfecte voluntario praestatur iudicium rationis : ergo. 2° Ille actus est liber in quo voluntas movetur se ipsam; inde enim probat S. Th. q. 24, de A. erit.

1. a. 2, bruta non essent libera, quia non habent movetur sed moventur : atqui in omni actu voluntario voluntas se movet, est enim potentia vitalis cui proprium est se movere ab intrinseco : ergo.

1. p. q. S3, a. 1. — *P. N. maj. id primam prob. D. maj.* Omnis actus cui praestatur iudicium rationis indifferens, est liber, C. *maj.* cui praestatur iudicium rationis determinatum ad unum, A. *maj.* Voluntas enim est potentia caeca sequens ductum rationis. Unde si ratio proponat objectum sub indifferentia, voluntas fertur in illud indifferenter; si proponat objectum sine indifferentia, voluntas fertur in illud necessario : neque hoc obstat quin in hoc voluntario necessario, si sit ex perfecta cognitione finis, ut amor beatificus, excedat modum agendi naturalium, haec enim agunt sine cognitione, aut cum imperfecta cognitione.

id secundam probationem i). m. q. Ille actus est liber in quo voluntas se movet et determinatione naturae, A. in quo se movet ex propria determinatione, C. et distinctione applicata min. A. *conseq.* Non sufficit igitur ad libertatem arbitrii quod agens se ipsum moveat simpliciter ex determinatione naturae, alioquin non solum bruta, sed omnia viventia forent libera, quia ille ratione viventis est quod se moveat ab intrinseco; sed insuper requiritur quod se moveat ex proprio iudicio et propria determinatione ac deliberatione, ita quod sic unum velit et agat, ut possit non velle et non agere, quod non reperitur in actu voluntatis necessario.

Inst. 1°. Omnis actus imperatus a voluntate est essentialiter liber : atqui omnis actus perfecte voluntarius a voluntate elicitus, est actus imperatus : ergo. *Palet maj.* quia inde dicitur actus liber, quod sit sub imperio voluntatis. *Probatur min.* Omnis actus elicitus perfecte voluntarius, est super se ipsum reflexivus, sicque est volutus ex imperio voluntatis : unde S. Viischnius, dialog. de Lib. Arbit. r. 5, ait *Omnis volens ipsum suum velle vult* : et S. Th. 1. 2, q. 16, a. 4, ad 3. *Quia actus voluntatis reflectuntur super se ipsos, in quo libet actu voluntatis patet, accipi consensus, et electio et usus. ut si dicatur quod voluntas consentit se eligere et consent re, et utitur se ad consentien-*

la procedunt. Vel *D. ant.* Amor beatificus est actus humanus quoad substantiam operis, C. quia procedit ab homine eum perfecta cognitione summi noni; quoad modum operandi, N. quia non procedit ab homine secundum modum agendi illi proprium, quia est cum dominio et electione voluntatis.

Inferes. Ergo amor patriae est imperfectior amore vitae. *Probatur illatio* Deest illi in patria perfectio quam babel in via : ergo. *Probatur anti.* Deest illi libertas : atqui libertas est perfectio : ergo. *II. N. illationem. Ad probat. N. ant. Ad probat. I).* min. Libertas circa media est perfectio, C. min. libertas circa ultimum finem est perfectio, A. *suppositum.* In principiis enim D. Th. libertas non est de fine praesertim ultimo, sed de inediis : neque lamen beati carent libertate absolute, sed secundum quid tantum; licet enim amor beatificus, prout fertur in Deum secundum se, et ut est objectum primum clare visum, careat libertate, est tamen liber prout fertur in Deum ut est ratio diligendi creaturas. Insuper haec carentia libertatis circa objectum primum abunde compensatur, imo longe superatur per felicem necessitatem adherendi immutabiliter summo buno et ultimo fini; unde fluit omnis libertas et omnis perfectio.

Obj. 6^a. Si libertas essentialis arbitrii sit in indifferentia agendi et non agendi, sequitur quod gratia per se efficax perimat libertatem : aliquid *falsum consequens* : ergo et *anti. Probatur sequela.* Gratia per se efficax tollit indifferentiam, determinando infallibiliter ad unum; ergo. *Ji. N. sequelam. Ad probat. D. ant.* Gratia per se efficax tollit indifferentiam passivam et potentialem, C. *ant.* indifferentiam activam seu actualem, A. *ant. et conseq.* Indifferentia passiva et potentialis est cum voluntas otiosa est et suspensa ab actu : hanc quidem tollit gratia applicans voluntatem ad actum, sed non perlinet ad essentiam libertatis, quin e contra est ejus imperfectio, cum omnis potentia perficiatur per suum actum propter quem est : et alias sequeretur quod Deus, qui semper est in actu, non esset liber, et quod voluntas quoties «geret, etiam supposito quod ex se sola ageret independentem a motione divina, amitteret libertatem, cum tollere-

huc. 2°. Omnis actus voluntatis qui est cum delectatione est essentialiter liber : *Libera voluntate facimus*, inquit S. Aug. in Psal. 154, *quia delectati facimus* : atqui omnis actus voluntatis, quamvis necessarius, est cum delectatione; *nisi delectet et ametur*, inquit idem S. Aug. lib. de Spin et lit. *non agitur* : ergo.

A. *D. maj.* Omnis actus voluntatis qui est cum delectatione deliberata et vincibili, est liber, C. *maj.* qui est cum delectatione indeliberata et invincibili, A. *maj.* Alioquin molus primoprimum essent liberi, quod negavit adversarii.

Inr. 5°. Omnis actus non coactus est liber : aliquid omnis actus voluntarius est non coactus : ergo. *Probatur maj.* Non cogitur est proprietas libertatis : atqui ubi est proprietas, ibi est essentia: ergo.

A. *N. maj. Ad prob. N. maj.* et dico quod non cogitur sit proprietas voluntarii, quod dividitur in voluntarium necessarium et liberum. Adde hoc argumento probari molus primoprimum et indeliberatos esse liberos.

Obj. 5°, et simul *inst.* Amor beatificus est necessarius : aliquid lamen est liber libertate essentiali : ergo. *Probatur min.* Amor beatificus est actus humanus : ergo est liber

1. 2. q. 5. e. 1. — A. *N. min. Ad prob. N. ant.* Illic enim actiones, inquit Auctor, proprie dicuntur humanae quarum homo est dominus et quae ex voluntate delibera-

t'ir ista indibcrentia potentialis et suspensive. Indifferentia activa seu actualis, est dum voluntas sic agit utreineat potentiam non agendi, et hæc indifferentia est de essentia libertatis, quam non tollit gratia perse efficax, sed potius confert;— 1. p. q. 19. a. 8. et alibi. — quia II0II SolIIIU movet ut fiat actus, sed etiam ut libere fiat, et cum sit efficacissime, sequitur quod actus infallibiliter libere fiat, hoc est servata potentia non agendi.

Inst. Ista indifferentia agendi *et non* agendi est æquilibrium : atqui gratia perse efficax determinando voluntatem ad unum, etiam per modum liberi, tollit æquilibrium: ergo.

It. nos neque rem neque nomen æquilibrium in hac materia agnoscere, quia illud non legimus neque in S. Scripturis, neque in definitionibus Ecclesiæ, neque in SS. Aug. et Th. nisi forte dum S. Aug. illud lepide exprobrat Pelagianis.

Cæterum si per æquilibrium intelligatiir potentia resistendi cuivis gratiæ, simul e potentia vincendi quamlibet tentationem auxilianle Dei gratia mediate vel immediate, rcm admitto, quia nihil est aliud quam indifferentia activa quam non tollit gratia per se efficax; sed immerito dicitur æquilibrium. Si vero per æquilibrium intelligatur æqualitas propensionis et facilitatis, imo et facultatis sensu Alolinistico sufficientis tam ad bonum quam ad malum, partim Pelagianum, partim falsum arbitror, nec requiritur ad libertatem.

Tandem Jansenius cum suis, in sui patrocinium advocat Scotum et Scotislas, quasi reponerent libertatem essentialem arbitrii in solo voluntario seu spontaneitate. At ipsis respondet erud. P. Franciscus Henno Minorila tract.de Principiis actuum humanorum, disp. 1, q. 4, his verbis: « Admittimus libertatem essentialem sub » idea libertatis communiter accepts, *N.* • sub idea cujusdam immunitatis ab ali » quo onere, *C.* » Et paulo post ait libertatem a coactione « dici essentialem, non » (plia essentiam habet libertatis secundum communem sensum intellecte, sed » quia immunitas quam importat est quasi » homini essentialis, cum sit ab eo inseparabilis per quamlibet potentiam, eo quod » a nemine possit voluntas in suis actibus » cogi : e contra libertas a necessitate di-

l » citur accidentalison quia non h*b* » essentiam vero libertatis sed quiaacd- » dentaliter inesi homini, cum ab eo sal- » tem divinitus possit separari. » Ita laudatus Scotista juxta suæ scholæ principii, quæ, ut patet, nullatenus favent Jansenio

ARTICULUS V.

Utrum stante indifferentia judicii, to
imitas possit necessario moveri?

In aliam pariem jam convertimur; dt bellatis in procedentibus articulis Jansenio ct ejus sequacibus, nunc cum Snare et alis ejusdem scholæ theologis congregimur.

Thomiste, duce Doctore Angelico, libertatem voluntatis ex indifferentia judicii repetunt, indeque concludunt stante hæc judicii indifferentia voluntatem non posse de necessitate moveri. Verum Snares et ejus symmyste, cum id absolute negare non possent secundum communes providentis leges, et tamen inde viderent probari promotionem physicam non nocere libertati,quæslionem suscitavunt, utrum de potentia Dei absoluta voluntas, stante judicio indifferenti, non possit *neccssitari*' (Semel pro semper sit huic verbo venia.)

Dico. Implicat voluntatem, stante judicio indifferenti, necessitari.

Q. 25. de verit. o. 2. o. — *Probatur:* Voluntas est appetitus rationalis sequens cognitionem et ductum intellectus, cum non sit nisi boni quod sibi per vim cognitivam proponitur : sunt verba D. Th. loco cit. estque principium quod passim inculcat et quod nemo in dubium revocat, ulpote in natura rerum fundatum. Quamlibet enim formam seu naturam sequitur sua inclinatio ipsi proportionate*!, ut patet in omnibus, sicqtie inclinatio naturæ intellectualis est appetitus rationalis sequens formam per intellectum apprehensam. Ergo, sicut implicat voluntatem appetere objectum quod sibi per intellectum non proponitur, seu incognitum, ita implicat aliter appetere quam sibi proponitur, consequenter necessario appetere quod sibi sub indifferentia proponitur; alioquin, sicut in primo casu, ita et in secundo foret et non foret appetitus rationalis.

Confirmatur 1». Totius libertatis radix est in ratione constituta : unde secundum quod aliquid se habet ad rationem, ita se habet ad liberum arbitrium : sunt iterum

rrrbflS. Docloris ibidem, et *palet ex his purdixi de indice libertatis.* Ergo implicat voluntatem necessario astringi alicui objecto circa quod sc habet indifferenter ratio.

Confirmatur 2°. Sic sc habet voluntas nca bonum, sicut intellectus circa verum : loc principium ubique urgeIS. Th. atqui implicat quod intellectus habeat ut ccertis-Miinnn objectum, ipsique firmiter adhæ-nit, quod incertum esse advertit : ergo 'iinililer implicat quod voluntas necessario adhæreat objecto quod non ex omni arte bonum et plene saliativum, sed cum indifferentia proponitur.

ibid. — *Confirmatur* 5°. Implicat voluntatem agere sine ulla cognitione, quia, ' (licium est, est essentialiter appetitus iionalis sequens cognitionem et ductum intellectus: atqui id contingeret si ferretur necessario in objectum sub indifferentia, Kipo'itum : ergo. *Prob. min.* Non ageret ic regeretur per illam cognitionem quæ représentât objectum ut indifferens, alioquin ferretur etiam in illud indifferenter, neque foret altera cognitio, ut supponitur : ergo sine ulla cognitione ageret.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° Cum Snare, prolegomen. i, de (irai. c. I. Deum stante judicio indifferenti. posse movere necessario voluntatem (*presse* docuit S. Th. q. 22, de Verit. a. ubi in principio corporis dicit « Deum posse immutare voluntatem de necessitate, non tamen posse eam cogere : » ergo.

fl. S. Thoinam hæc quidem verba illic iibere. sed longe diverso sensu. Dicit S. Doctor Deum posse immutare voluntatem de necessitate, ubi est judicium determinatum ad unum, ut in amore beatitudinis invia, et in amore beatifico in patria; unt ipsissima exempla quæ adhibet : at plusquam falsum est cum dicere *expresse* Deum voluntatem posse immutare de necessitate, stante judicio indifférente, de quo est quaestio; id neque hic neque alibi unquam somniavit S. Doctor. Si totum liinc articulum legisset objiciens, aut si lectum intelligere voluisset, deprehendisti non solum .-csum (piem expono, sed aliquid aliud quod fdi summopere displifinssct, nempe promotionem physicam expresse assertam : dicit enim ibidem S.

Doctor : « Potest Deus immutare voluntatem ex hoc quod ipse in voluntate operatur sicut in natura unde sicut omnis actio naturalis est a Deo. ita omnis actio voluntatis, in quantum e-t actio, non solum est a voluntate, sed a Deo ut primo agente qui vehementius imprimit : unde » sicut voluntas potest immolare suum actum in aliud, ut ex dictis patet, ita ct » multo amplius Deus. » Non est ThomU-ta (pii magis *expresse* promotionem physicam asserat : quid enim aliud signifia.ri potest his verbis : *Sicut voluntas potest mutare suum actum , ita ct mullo amplius Deus, quia est primum agens et vehementius imprimit?* Deinde quod spectat præsentem difficultatem, dicit S. Doct. Deum posse dupliciter immutare voluntatem, Iu simplici motione; 2° imprimendo et superaddendo formam seu habitum: et si hæc forma seu inclinatio superaddita sit perfecta, tunc de necessitate movet voluntatem : *Sicut*, inquit, *per naturam de necessitate inclinatur voluntas in appetendum finem, sicut contingit in beatis, in quibus charitas perfecta inclinatur sufficienter in bonum.... Quando vero forma superaddita non est usquequaque perfecta, sicut in viatoribus, tunc ex forma superaddita voluntas inclinatur quidem, sed non ex necessitate.* N ide modo, si potes. S. Thomam in eo loco *expresse asserentem* voluntatem stante judicio indifferenti posse moveri de necessitate : interim videbunt contrarium (pii habent oculos et sensum.

Inst. cum eodem. Juxta S. Aug. in Enchyr. e. 98, Deus, quia est omnipotens, potest movere voluntatem hominis (piando, ubi et quomodo voluerit, si nulla sil in modo movendi contradictio : atqui quod Deus moveat voluntatem necessitando illam, nulla est contradictio : ergo. *Probatur min.* Quod Deus moveat voluntatem salva ejus libertate, non est contradictio secundum Thomistas : ergo a fortiori cam necessitando. *Patet conseq.* Quia videtur difficilius movere efficaciter voluntatem, salva ejus libertate, quam eam iweccsitan-do, cum in priori mod»»sporleal in eadem actione potestatem non agendi servare cum infallibililale agendi, quod videtur difficile; in modo autem posteriori cessat illa difficultas : ergo.

A. S. Aug. non dixisse *quomodo voluerit*, sed, *quando et ubi voluerit*. Sed hoc dato, *D. min* Quod Deus moveat voluntatem necessitando illam sublata indifferentia judicii», nulla est contradictio, *C.* stante indifferentia judicii, et permanente praesenti rerum ordine, *N.* Tunc enim sequeretur quod voluntas esset et non esset appetitus rationalis : esset ut supponitur, et non esset, quia lucem et ductum rationis non sequeretur : hæc autem contradictio non habetur dum stante indifferentia judicii movetur salva libertate, quia tunc movetur secundum suam naturam et ut est appetitus rationalis.

Inst. 2° cum eodem. Licet voluntas habeat duplicem potestatem, agendi scilicet et non agendi, potest tamen per omnipotentiam secundum unam sine operari, et secundum alteram, subtracto concursu impediri ne suammet operationem possit suspendere ; ista potentia non operandi tunc esset defectu concursus constricta et impedita : ergo.

Confirmatur cum professore Duaceno ejusdem societatis in dictatis anni 1724. Stante indifferentia judicii potest voluntas necessitari ad cessandum ab actu, Deo scilicet denegante concursum : ergo etiam necessitari ad agendum. Si enim indifferentia judicii non sufficiat ut dicatur libera omissio quæ ex concursu denegato infallibiliter sequitur, cur sufficeret ut dicatur liber actus qui ex motione prævia inevitabili et superante vires arbitrii sequeretur?

A. ad argumentum et confirmationem. Vel per subtractionem concursus ad omitendum impeditur tantum voluntas ne de facto omitat actum quem ponit, vel impeditur ne possit omittere stante indifferentia judicii. Si primum, nihil nocet libertati, id enim ipsi contingit quoties agit, unde omissio in hac hypothesi non fit necessaria, sed remanet libera. Si secundum, destruitur voluntas ut voluntas est, est enim essentialiter appetitus rationalis, seu rationis ductum sequens, et sicut ipsi essentialiter est ut non possit non velle objectum quod ipsi sine indifferentia proponitur, ita et ipsi essentialiter «it possit non velle objectum quod ipsi sine indifferentia proponitur.

Inferre. Ergo stante indifferentia judicii voluntas non potest vinci a Deo, quod derogat ejus omnipotentiae.

A. D. illatum. Voluntas non potest vinci a Deo, id est, non potest infallibiliter efficaciter mutari, *N.* id est, non potest necessitate moveri stante indifferentia judicii, *C.* Neque id magis derogat divini omnipotentiae, quam quod non possit fieri ut homo manens homo sit lapis.

Inferes iterum. Ergo saltem Deus omnipotens non poterit extrahere voluntatem a suo connaturali modo agendi ; quod enim feratur necessario in objectum sine indifferentia propositum, est ipsi connaturale : id autem videtur pariter injuriosum divina omnipotentiae.

A. N. illationem, quia non solum est connaturale voluntati ut necessario feratur in objectum sine indifferentia propositum sed etiam ipsi est connaturale ut obiectum quod non est summum bonum ipsi proponatur cum indifferentia. Potest autem Deus proponere voluntati objectum creatum ut parte tantum qua est bonum, non proponendo ea parte qua est defectuosum et limitatum, quo casu non moveret voluntatem eo modo quo petit connaturaliter moveri.

Neque dicas quod in hoc casu Deus causaret in homine iudicium falsum ; non enim requiritur in casu, quod intellectus iudicet positive hujusmodi objectum esse summum bonum, sed sufficit quod cognoscit illud cognitione imperfecta, ea solum parte qua est bonum, abstrahendo seu non cognoscendo qua parte est limitatum et malum, ut contingit in motibus subitis abstrahentium autem non est mendacium.

Obj. 2° cum Ille. Potest Deus, stante indifferentia judicii, præmovere physice voluntatem, ut fatentur adversarii ; sed voluntas physice præmota est determinata ad unum, ut etiam voluntas ipsa : ergo stante indifferentia judicii, potest necessitari.

A. Concessis præmissis, N. cotise]. vel, brevitatis et claritatis gratia, *Id. min* Voluntas physice præmota est determinata ad unum libere, *C.* necessario, *N.* Sed hæc ad philosophos.

Obj. 5° cum eodem. Indifferentia judicii, utpote quid extrinsecum, non potest dare voluntati libertatem : ergo absentia indifferentis judicii nihil confert potestati ad necessitandam voluntatem.

A. I). maj. Indifferentia judicii, utpote quid extrinsecum, non potest dare voluntati libertatem, per modum cause formæ.

li», *C. maj.* per modum eausæ radiculis ,
¶. maj. Sic radix vitis dat esse racemo,
 licet sit quid illi extrinsecum : indifferen-
 ti autem objectiva iudicii est, ut diximus,
 radix indifferencia subjectiva, in qua for-
 maliter consistit libertas.

Inst. cum eodem. Nihil necessitare po-
 test voluntatem, nisi ipsam intrinsece im-
 mutet, cum intrinsece sit libera : atqui
 extrinsecum, quale est absentia indiffe-
 rentia iudicii, non potest intrinsece muta-
 re : ergo.

A. ut ante, *D. maj.* Nihil potest neces-
 sitare voluntatem, nisi ipsam intrinsece
 immutet fonnaliter vel radicaliter, *C.* nisi
 ipsam intrinsece immutet fonnaliter, *Ar.*
 Similiter, *P. min.* Absentia indifferentiæ
 iudicii non potest mutare voluntatem in-
 trinsece formaliter, *C.* radicaliter, *N.* Sic
 arescente radice arescit racemus, quamvis
 radix sit illi extrinseca : cum ergo indiffe-
 rentia iudicii sit radix libertatis, ea ablata
 desinit libertas.

Obj. 4° cum eodem. Si homo agens ex
 indifferencia iudicii semper esset liber,
 male Ecclesia condemnasset Lutherum et
 Calvinum negantes in homine liberum ar-
 bitrium : *falsum consequens* : ergo. *Pro-*
batur sequela. Illi hæretici admittebant
 hominem operari ex illa indifferencia iudi-
 cii, consequenter sustinebant quoad rem
 liberum arbitrium, licet voce tenus nega-
 rent : dicere autem condemnatos fuisse
 propter solam quæstionem de nomine,
 nulla est verisimilitudo.

R. N. sequelam. *Ad probat,* potest 1°
negari ant. Quamvis enim illi hæretici
 forte non negaverint fonnaliter et expresse
 indifferentiam iudicii in homine moto per
 gratiam, illam tamen virtualiter et argui-
 tive negarunt, hoc ipso quo dixerunt ho-
 minem sub gralia moveri tantum sponta-
 nee, et ut equum sub sessore , sicut dicit
 Calvinus lib. 2 Instil, c. 8. Certum est enim
 enim neque voluntatem spontaneam neque
 equum sub sessore moveri cum indifferen-
 tia iudicii.

Std data ista parte antecedentis f N.
stcundam sciñceC. consequenter hos hæ-
 reticos ragas-v* voce tenus tantum liberum
 arbitrium, et quoad rem admisisse. Sed
 dico eos errasse non solum ut theologos
 contra fidem, sed etiam ut philosophos
 contra rationem. Erraverunt contra fidem

negando reipsa liberum arbitrium, et hoc
 condemnavit Tridentinum. Erraverunt
 contra rationem existimantes voluntatem
 stante indifferencia iudicii posse necessita-
 ri, ut existimant ipsi adversarii; et hoc non
 condemnavit Tridentinum, sed reliquit
 disputationi philosophorum et theologo-
 rum, utpole ad fidem non pertinens. Con-
 fer quæ dixi i p. dissertat, de Decretis,
 a. 4, §4.

Inst. cum eodem. Si Patres et theologi
 existimassent stante indifferencia iudicii li-
 bertatem non posse auferri, indubie hanc
 rationem facilem et obviam adhibuissent
 contra hæreticos, qui cum negarent libe-
 rum arbitrium, non tamen negabant hanc
 indifferentiam : atqui nullibi legimus illam
 adeo facilem et obviam responsionem usur-
 passe ; ergo.

II. i° *ad maj.* imprimis nos non abso-
 lute concedere hæreticos non negasse sal-
 tem virtualiter et implicite indifferentiam
 iudicii, *ut patet ex superiori respon-*
sione; sed dato illos eam non negasse,
 illam eis theologi non opposuerunt (si re-
 vera non opposuerint), quia supervaca-
 neum iudicarunt urgere philosophica con-
 tra illos a quibus nec ipsa ratio audiebatur,
 quique manifestissimis S. Scripturæ testi-
 moniis de aperta hæresi, scilicet sublata li-
 bertate, facile poterant convinci.

II. 2° *N. min.* Hanc enim responsionem
 ipse Bellarminus, lib. 4 de Grat. et Lib
 Arbit. c. 10, adhibet contra Lutherum et
 Calvinum, citatque S. Greg. Niss. lib. 7,
 de Philosophia, eadem ratione utentem :
 et ita legi in pluribus aliis theologis veii
 simile est, sed eos adire et otiose scrutari
 nec tempus vacat nec momentum rei exi-
 git : neque quod dicit Henno, se id nullibi
 legisse . aliquid probat ; non enim omnes
 legit. Sed quid quærimus theologos ? Sit
 unus pro mille S. I. hornas. Is enim ubi-
 cumque agit de libero arbitrio 1. p. q. S3,
 a. 1, q. fi, de Malo q. 25, de Veritate a. i,
 et alibi illud constanter probat contra lias-
 relicos ex indifferencia iudicii, atque jux-
 ta veteres, præsertim S. Aug. et Magis-
 trum sententiarum, illud utdhiit, quod sil-
 lacullas voluntatis et rationis voluntatis
 subjective, rationis radicaliter. Ita iterum
 in 2 , d. 24, q. 1, a. 1, q. 24, de Veni. a.
 o, 1 p, q. 85 , cit. et alibi. Junge modo S-

Thome quotquot sincere ejus doctrinam prout illi

DIGRESSIO HISTORICO - DOGMATICA.

UTRUM jansenius revera docuerit hanc damnatam propositionem : Ad merendum el demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione?

zld art. 5 *proceedentis dissert.*

Si decreta SS. pontificum, imo nunc totius Ecclesiae, ea qua paresi reverentia ab omnibus suscipiuntur, nulla foret hic quæstio quæ discussione indigeret, siquidem propositio de qua agitur sit damnata a SS. pontificibus Alexandro VII et Clemente XI, plaudente universali Ecclesia, in sensu a Jansenio intento. At quia ejus defensores pertinaciter contendunt SS. pontifices in hoc errore facti fuisse deceptos, reveraque Jansenium nunquam docuisse errorem obvium hujus propositionis, et ideo inventa famosa distinctione juris et facti, dixerunt juri, seu damnationi erroris in dicta propositione contenti, sinceram obedientiam esse præstandam; facto autem, scilicet hunc errorem Jansenium docuisse, sufficere obsequiosum silentium. Quapropter veritatem Constitutionum Apostolicarum ex ipsomet Jansenio probandam et defendendam suscipimus. Unde

Dico. Jansenius revera docuit hanc propositionem damnatam : *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*

*Probat*ur i» formalissimis Jansenii verbis, Lib. 4 de Statu naturæ lapsæ, cap. 24, pag. 27, col. 2, edit. Rolhom. dicit : S. Augustino *abunde satis est quod peccator . . . sciens et prudens plena voluntate fratur in malum, sive ab ista diligendi mali necessitate se impedire possit, sive non possit.* Lib. 6 de Grat. Christ, cap. 24, p. 294, col. i, dicit *opus esse laude vel vituperio dignum, meritorium vel demeritorium, ex hoc quod est voluntarium spontaneum, non coactum, tametsi sit determinatum ad unum*: quod falsissime prætenditote de mente D. Th. Et paulo post, notis his S. Th. verbis ex 2. d. 25, a. 4, ad 4, *nunquam liberum ad*

pecandum compelli seu cogi, quia non sibi peccatum non imputaretur, sui ; quasi indicans sufficere ut in peccatum imputetur quia non cogitur. Ibidem 28, p. 297, coi. 2, contendit probate Richardo de Media Villa, *necirillol. quæ est ex perfectione bonitatis non lère rationem meriti, modo absit : lio.* Et lib. 5 de Grat. Chr. cap. 8, p. 7 col. 2, loquens de concupiscentiæ, impulsu in hoc statu demeremur et mus, dicit quod S. Augustinus *aperit me aliquoties tradat esse in homine, peccandi necessitatem, et in ista necessitate peccandi non esse securitatem u. scientiam, quasi non esset peccatum voluntatem jam ita peccare ut non diu liberum a peccato abstinere, quod Alio liberum fuit, nec tamen idcirco i sinere esse peccatum.* Ergo.

*Probat*ur 2° ex prima propositione (damnata, quam in terminis habet Jansenius? lib. 5 de Grat. Chr. cap. 15, p. 158, 2a. l. E, ubi dicit *esse præcepta quædam quod hominibus non tantum infidelibus, acacatis, obduratis, sed fidelibus quoque et justis volentibus, conantibus secundum præsentem quas habent vires, tu impossibilia, deesse quoque gratiam quod possibilia fiant*; neque tamen ideo excusari a peccato, quod, inquit, S. Petrus exemplo aliisque multis quotidie manifestum est. Porro, si justis volentibus et conantibus quædam præcepta sunt impossibilia secundum præsentem quas habent vires, desitque gratia qua possibilia fiant, tamen inde peccent et demereantur : erp illa præcepta necessario transgrediuntur, peccant et demerentur; quod enim impossibile est ut fiat, necessario non lit. Ergo ad peccandum et demerendum non requiritur libertas a necessitate. Eadem autem est ratio meriti et demeriti quantum ad arbitrii libertatem, ut patet et docet Jansenius lib. 4 de Statu naturæ lapsæ, cap. 24.

*Probat*ur 5° ex systemate dupliis delectationis indeliberatæ. quam in toto suo opere, et præsertim lib. 4 de Grat. Christ, constanter docet Jansenius. Juxta illud systema, 1° voluntas nihil potest agere boni vel mali, nisi mota a delectatione cælesti seu terrena : ita docet Jansen, lib. 4 cit. c. 5, 7, 9, 10, et innumeris pene locis.

2° Necesse est voluntatem nostram sequi motum delectationis quæ gradibus alteram superat, itant delectatio superior nunquam possit vinci ab inferiore; quia, ut tradit Jansen, lib. 8 de Grat. Chr. c. 2, p. 544, coi. 2, *Delectatio victrix qua S. Augustino est efficax adjutorium, volatica est. Tunc est victrix quando alterum superat; quod si contingat alteram ardenfiolem esse, in solis desideriis inefficacibus hærebit animus, nec efficaciter unquam volet quod volendam est*; seu quia, ut centies repetit Jansenius, *quod amplius delectat, secundum id operari necesse est.* Ex quo principio infert quod modo dicebam, voluntatem necessario sequi impressionem majoris delectationis, et hanc nunquam posse vinci i minori delectatione, quippe quæ remanet ligata a superiori. Ita lib. 4 de Grat. Chr. c. 6, 9, 10; lib. 7, c. 5; lib. 8, cap. 20, et alibi passim. Ergo ex hoc systemate dupliis delectationis indeliberatæ palam sequitur hominem lapsum, sive in bono sive in malo, non esse liberum a necessitate simplici et variabili, sed esse duntaxat vertibilem ab una ad aliam necessitatem, quam vertibilitatem aliquando placet Jansenio ware indifferentiam, ut modo dicam; consequenter sequitur ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiri libertatem a necessitate, sed sufficere libertatem a coactione.

*Probat*ur 4° ex aliis principiis Jansenii. Ille docet ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiri libertatem a necessitate, sed sufficere libertatem acoactione, 1° qui non agnoscit in hoc statu naturæ lapsæ aliam libertatem propriam libertatem a coactione, seu libertatem spontaneitatis voluntariæ; 2° qui negat in hoc aliam indifferentiam contradictionis : 5° qui non agnoscit in eodem statu aliam potentiam agendi et non agendi quam potentiam qua voluntas potest flecti in bonum et in malum, et transferri ab una capitivitate seu necessitate ineluctabili, puta concupiscentiæ, in aliam gratiæ et e converso. Atqui hæc tria constanter docet Jansenius. Ergo. *Major est evidens.*

*Probat*ur min. Et quantum ad primum, iulus capitis 6, lib. 6, de Grat. Chr. hic est : *Duplex necessitas S. Augustino, voluntatis et simplicis seu voluntaria.*

Illa, non hæc, repugnat libertati. Ibid, pag. 266, in fine *Ex quibus aperte consentaneum est omnem omnino voluntatem, quantumcumque ad unum determinatam, nulla necessitate generari. dicitur necesse est ut velit, desinere esse liberam, quia non desinit esse voluntas, quæ non esset si nollemus; sicut enim omnis voluntas necessario est voluntas, ita juxta hoc principium, etiam liberi arbitrii.* Et infra : *Sola necessitas violenta... seu necessitas coactionis, libertati arbitrii adversatur.* Deinde, prolatis quibusdam I). Augustini testimoniis ad probandum *solam necessitatem coactionis adimere libertatem*, caput sic concludit : *Nescio quid manifestius urgentiusque proferri posset ad demonstrandam cujusque volitionis libertatem, etiam illius quam nos habere necesse est.* Attende ad hæc ultima verba. Nam

Respondent defensores Jansenii eum in locis citatis agere de libertate generice et abstracte sumpta, non de libertate hujus status, ad merendum et demerendum requisita.

Contra. Equidem scio Jansenium in præfatione 6 libri de Grat. Chr. cl in 1 capite libri 7, indicare se agere de generali ratione libertatis : at qua mente? forte, ut quidam observarunt, quia cum quæ traditurus erat de libertate sciret esse singularem et inde commovendos scholasticos, ut ipse fatetur lib. 6, c. 6, si quædam reprehenderentur, posset statim respondere se de libertate in genere locutum fuisse de qua revera aliquando loquitur. Sed quidquid sit, quantum ad hoc, de mente Jansenii, saltem certo certius est ipsum non solum de libertate in genere, sed etiam et maxime de libertate hominis in hoc statu ad merendum et demerendum requisita agere : quod multipliciter et investive *probo* : 1° ex ipsis verbis Jansenii in prima et in hac probatione citatis, quibus disertè loquitur de libertate requisita ad merendum et demerendum iu hoc statu, et de libertate quam necesse est nos habere. Idque iterum *patebit* ex mox citandis, et eritque obvium cuique qui legere voluerit Jansenium toto lib. 6 et 7, et passim. Certum est Jansenium locutum fuisse de ea libertate quam cum gratia Dei conatur integris voluminibus conciliare, ut ipsemet

declarat prima linea praefationis fi libri de Grat. Chr. *Ordo postulat*, inquit, *ut jam de concordia pratiæ istius medicinalis et liberi arbitrii paulo accuratius disseramus : atqui hæc libertas non est libertas genence et abstracte sumpta, sed libertas hominis in hoc statu requisita ad bene vel male agendum : ergo. 3° Certum est Jansenium agere de libertate quam negabant Manichæi et quam plus æquo extollebant Pelagiani, ut patet ex toto ejus opere : atqui iterum hæc libertas non erat libertas in communi et in abstracto sumpta, sed libertas hominis viatoris, in ordine ad meritum vel demeritum : ergo. 4° Phisquam absolum foret Jansemum tot annos (decem et octo) et tot volumina impendisse in explicanda unius libertatis abstracte sumpte notione, quæ vix aut ne vix ad ejus institutum conducit, et tacuisse de libertate hominis viatoris, ex qua ejus meritum et demeritum, salus et damnatio pendent, de qua erat potissimum quæstio, et de qua ipsemet Jansenius (NB.) primis verbis primi capitis primi libri de Grat. Chr. declarat se in toto opere per decem libros integros acturum ; sic enim caput istud primum primi libri et lotius operis inchoat : *De liberatione arbitrii voluntatis, seu reparatione libertatis ejus acturis, potissimum sese offert difficultas de causis liberationis ejus*. Uhi palam est ipsum loqui de libertate hominis, ut est in statu naturæ lapsæ et vulneratae. Cæterum qui dictis meis fidem detrectat propriis oculis experimentum faciat, et non dubito quin miretur, sicut ego miratus sum, quam falsum, quam inane, quam miserum sil istud effugium quo Janseniani suum auctorem ab errore damnato vindicare nituntur. At de hoc phisquam salis, ad alia proposita pergamus.*

Probatur secunda pars minoris. Jansenius, cap. 14 et 15 lib. 7 de Grat. Chr. contendit indifferentiam exercitii seu contradictionis non esse necessariam libertati arbitrii in hoc statu naturæ lapsæ. Cum enim cap. 15 dixisset : *Potest putari quod indifferentia exercitii, hoc est agendi et non agendi (sub qua comprehenditur etiam indifferentia fligendi hoc vel illud), ad libertatem necessaria sil*, cap. 14 sequenti affigit hunc titulum : *afferuntur quatuor absurda quæ ex necessitate*

*talis indifferentiæ contradictioni * quuntur*, et caput sic orditur » *Et m si non est alia libertae vera* rolunk;. *quam agendi el nan agendi* .graving *absurda evitari nequeunt, quibus noii lum tota doctrina S. Aug. fundiluit. cutilur, sed etiam sensus Christiana^ tatis læditur el communis offendis* Duo prima absurda quæ dicit sequi ex indifferentia contradictionis, si sit ner» saria libertati, sunt quod operatio tam gr. liæ quam concupiscentis ex diametron pugnaret arbitrii libertati, quia nempe je. ta Janscniuin voluntas nostra ligatur elv: culatur alternatim operatione gniiæelte; cupiscentis, per quod destruitur indit renlia contradictionis, ut vidimussuprat hic iterum repetit Jansenius. *Facit uula hoc*, inquit, *gratia* (scilicet noncons« tire concupiscenti®) *fortiter affigendo^ f cetum ipsi justitiæ ne deorsum* radsl *idque non aliter nisi coelestis delectati- nis vehementia, quasi suavi et aman?, vinculo*. Et infra : *Ita posse augeri w tum titillantis cupiditatis, ut nonpouk ei indifferentis libertatis nisu amplia repugnari,sine same doctrines violation negari nequit*. Neque hic dicere possic defensores Jansenii ipsum loqui de libertate abstracte sumpta, et non de liberto hominis in hoc statu naturæ laps®, siqu: dem loquatur de libertate qualis est »ol gratia et concupiscentia in homine lapso ad bene vel male agendum.

Probatur tertia pars min. Jansenius, lib. 8 de Grat. Chr. cap. 20, videtur initi: capitis agnoscere in homine lapso potentiam peccandi sub gratia, el potentiam nos peccandi sub concupiscentia in sensu di- viso, non in sensu composito, quem explicat sicut explicant ipsi Thomiste, sic nempe ut sub gratia maneat potentia peccandi, non tamen conjungendi peccatum cum gratia : similiter de potentia non peccandi sub concupiscentia, ita ut hic. sistendq credere ipsum genuinum Thomistam At statiro larva detrahitur dum in sequentibus explicat se, per potentiam bene vel male agendi remanentem sub -rat'a rei concupiscentia victrice, nihil aliud inelligett quam n eram flexibilitatem seu mutabilitatem voluntatis ab una alteram necessitatem. Ipsum audiamus : « Hoc est igitur, » inquit cit. cap. 20, p. 567 D, quod à

ÛTRUM JANSENIUS REVERA DOCUERIT HANC DAMNATAM, et c. ■■■

» Aug. tradit quando toties docet concu- | i discentiam et ignorantiam per quam nunc » nine omnia peccata committuntur, non » atife*...» ex notus quandiu in hac mortali » vita versamur rline fit enim quod in no- . bis non solum ipsa potentia voluntatis , i qua de se ad malum flexibilis est, sed . etiam pondus ad peccandum remanet, . quodest *peccandi potestas perfectis- • fima*, quæ sane non solum adest inest- . que voluntati quando grati® delectatione » caret, sed etiam quando intima ejus sua- . vitateefficaciter trahitur... Hoc ergo mo- • do sentit S. Aug. et S. Prosper sub gra- | .(iamanere peccandi potestatem, quia, . prater naturalem flexibilitatem ad ma- • liwn, manet etiam concupiscentia, per • cujus lentiones *animus mutari po- (test....* Quemadmodum igitur qui sub • gratia ad opus bonum determinante ope- • ratur, simul etiam peccare potest; ita . quoque e contrario qui ista gratia desli- » luitur, sive fidelis, sive infidelis, et pec- • candi tentationibus quatitur, potest bene » facere : non quidem quasi semper etiam » rnte susceptam Christi aut Dei fidem , • gratia ad non peccandum sufficiente mu- » nialur.....Sed quia quanlumcumque ad » peccandum peccati voluptate, hoc est vo- luntatis infirmitate, trahatur, manet in • arbitrio non solum fides et habitus boni • in fidelibus, sed in infidelibus etiam *illa • saltem naturalis flexibilitas seu capa- • citai*,qua liberum arbitrium credere spe- • rare ac Deum diligere potest. » Et infra p. 568, 2 col. C : « Si desit gratia quæ vo- • luntalem peccato inhiantem flectat in bo- • num, potestas illa benefaciendi effectum suo cassa remanebit, nec tamen qualis- » cumque potestas benefaciendi esse desi- • net, qua sub peccandi et non credendi • delectatione ac determinatione constituti • possunt credere et benefacere : hoc enim • in eorum natura liberi arbitrii constitu- • lum est, et quandiu hic vivitur *mutari • in utramlibet partem potest. »*

Deinde ibidem docet per delectationem, lire gratis, sive concupiscenti®, non dari potentiam proximam el expeditam bene rei male agendi antequam ipsa voluntas acib velit, sed tantum postquam vult et quia vult; neque dari omnibus gratiam *si- se qua non*, seu sufficientem, qua possunt txpedite velle bonum. « Huc accedit, in-

quit p. 569, 2 col. A, quod hujusmodi pondere delectationum, quibus efficitur ut voluntas rationalis actu velit bonum aut malum, non tam posse aiiquid facere quam velle tribuant ; et ideo consequen- ler posse quia tribuunt velle, quo fit ut etiam tunc, cum jam pondere malarum ciipidatum ac delectationum ad peccan- dum trahitur, merito voluntas magis quam potestas, ideoque potestas quia vo- luntas, deesse censeatur. Delectatio quip- pe... ipsum velle dando etiam posse largitur. Hanc autem potestatem in ipsa collatione mutationis seu bonæ volunta- tis esse sitam (tradit S. Aug.).... Cum enim potestas illa proxima bene volendi hoc ipso amissa sit quod illud voluntatis imperium ac nutus quo seipsam solebat voluntas, cum gratia *sine qua non*, ad bonum, prout ei videretur, flectere el non flectere, per introducte concupis- centi® delectationem *captivum sit et mi- serabili servitute depressum*, ita ut ni- hil ei libeat nisi terrenis delectationibus i titillantibus consentire, non aliter quo- • que redditur, nisi ex illa captivitate, per • victricis delectationis coelestis infusio- • nem sibi consensum vindicantis, erua- » lur, qua sicut hoc ipso bona voluntas, » ita eliam bene agendi potestas redditur. » Nam ista victrix delectatio, sicut hoc ipso » quo dature captivitate consensum eruit, » ita hoc ipso semper cum bona voluntate » et potestate conjuncta est. *relie ergo dat » posse*, etc... Hæc ergo firmitas ardorque » voluntatis malæ, vehementi delectatione » concupiscentiarum adjuta el incitata, pa- » ril benefaciendi impotentiam, quam sola » voluntas superare non potest, quia velle » non potest, idque ideo quia fortiter sta- biliterque non vult, cum qua tamen, quia manet facultas liberi arbitrii interna el *flexibilis* benefaciendi, mala voluntas propter causam jam dietam rea est; quam- vis nulla detur ei gratia, el habet quam- dam ad contrarium indifferentiam, quan- diu in hac vita vivitur, ratione cujus, si » Spiritus sanctus aspiraverit, bonam vo- » hinlatemseu velle, quod petulanter amis » sum est, iterum suscipere potest. •

Ex quibus sole clarius est Janstnium non aliam potentiam bene vel male sgendi in homine lapso agnoscere, antequam bene vel male agat, quam flexibilitatem volun-

HI DIGRESSIO HISTORICO DOGMATICA.

talis in bonum vel malum sub alternante captivitate gratiæ et concupiscentiæ quibus ligatur; deesse quoque gratiam qua conferatur potentia expedita bene agendi, nisi dum vohmtas actu vult et agit, quia ^elle dat posee, et posse sequitur velle; sicque nullam esse veram et expeditam potentiam separatam ab actu.

Ex his omnibus probationibus facile solves quæ obijciunt Janseniani in defensionem Jansenii. Unde breviter

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Jansenius admittit passim in homine lapso liberum arbitrium : ergo.

/i. D. ant. Jansenius admittit in homine lapso liberum arbitrium nomine duntaxat, *C. ant. re, N. ant.* quia reponit liberum arbitrium hominis lapsi in solo voluntario cum perfecta advertentia rationis, quam male vocat deliberationem rationis, sive in immunitate a coactione et a necessitate immutabili, non a necessitate mutabili, ut dictum est.

Inst. 1°. Jansenius admittit in homine lapso indifferentiam conlrarietatis et contradictionis : ergo admittit re liberum arbitrium. *Probat* *ant.* Lib. 6 de Grat. Chr. cap. 34, cum sibi opposuisset ex S. Scriptura et Patribus hominem habere libertatem et indifferentiam ad bonum et malum, concedit id esse verum de libertate quoad statum hominis lapsi, non vero de libertate secundum se et generaliter sumpta. *Inter actum quippe liberum, inquit, et statum libertatis magna est differentia:* unde sic concludit : « Hominum » viatorum non solum coactionis expertem esse libertatem, sed etiam necessitatis » immutabilis voluntarias, hoc est, eam ad » utrumque indifferentem esse, cum S. » Scripturis, S. Augustino et Patribus et » catholica fide fatemur libenter. » Et lib. 8, c. 20 : « Liberum arbitrium, inquit, ante » gratiam, quemadmodum etiam sub gratia, indifferentiam conlrarietatis et contradictionis habet; ita videlicet ut, quicunque positis quæ ad agendum bonum aut malum requisita sunt, possit » liberum arbitrium in hac vita facere bonum et malum, facere alterutrum et non 4 facere. » Ergo.

U. D. ant. Admittit in homine lapso indifferentiam conlrarietatis et contradictio.

nis, quæ sit vera potentia activa πικη dita ad agendum bonum vel malum. agendum et non agendum, *N. ant.* nihil sit aliud quam mera flexibility, bonum et malum per delectationem gi, et concupiscentis allernatim volunUi captivantis et necessitantis, *C. ont. K; ex dictis*, idque aperte indicant verbi rectionis, in quibus dicit Jansenius liltatem hominis viatoris *esse expertem cessilatis immutabilis*, qualis scii necessitas est in Deo, beatis et damni; Igitur, juxta Jansenium, libertas es» lis et secundum se sita est in solo spon neo, seu voluntario rationali quantum, necessario, et hæc libertas reperitur omni statu, sufficitque ex se ad merit., vel demeritum; unde si beati non raturei damnati non demereantur, none defectu sufficientis libertatis, sed quia su in termino. « Neque enim, inquit Jansenius, cit. cap. 54, quisquam, spero, it » desipuerit ut hominem etiam viatore » libertatem amissurum putaret, si libem » ma et liberatrice charitate in humanis » liberaretur et firmaretur arbitrium, ll » quod in beatis jam in premium retri » tum est, in hac vita constitutus amplia » jam peccare non posset. Ex alio igitur capite quam ex natura libertatis orili: indifferentia ad agendum et non agendum, itemque ad bonum et malum.* E infra: « Liberum arbitrium in omnibusau » beatis, sive damnatis, sive viatoribus... » uniformem libertatis rationem oblinet » etsi difformem statum. » Diffonnitas autem seu differentia status in eo sita est, juxta Jansenium, quod beati sint invariabiliter necessitati in bonum, damnati iu malum, viatores autem sint variabilitt necessitati modo in bonum per gratiam, modo in malum per concupiscentiam.

Inst. 2°. Jansenius, lib. 8 de Grat. Chr. c. 20. aperte agnoscit potentiam peccandi sub gratia efficaci et potentiam non peccandi sub concupiscentia, in sensu divo non in sensu composito, eo prorsus modo quo ip>i Thorni-!® explicant sensum divinum et compositum. Ergo.

II. ut ante, b. ant. r/, sumit potentiam peccandi -nb gratia, et potentiam non peccandi sub concupiscentia, sicut Thoims-tæ, scilicet pro vera potentia activa et expedita peccandi et non peccandi, yV. *Jnl*

UTRUM JANSENIUS REVERA DOCUERIT HANC DAMNATAM ETC. <13

et sumit potentiam peccandi vel non peccandi prionera flexibility ab una ad aliam necessitatem, *C. ant. Solutiopatet ex dictis.*

Inst. 5°. Jansenius admittit dari sub toncuniscentia parvas gratias quæ dant posse saltem remotum, sicut gratiæ sufficientes Thomistic® : ergo.

A. I). ant. Admittit dari sub concupiscentia parvas gratias quæ dant posse absolute ititimet præcisa concupiscentia superiori, *C. ant.* quæ dant posse relativum ad præntem concupiscentiam superiorem, *N. ant. Palet ex dictis* de systemate duplicis delectationis probat. 5, et quia, ut modo dicebam, juxta ipsum Jansenium, posse sequitur velle, quia velle dat posse. Vel aliter, *D. ant.* Parvæ gratiæ Jansenii dant posse ligatum et vinculatum, *C. expeditum*, *N.* In idem redit.

Inst. 4°. Necessitas quam Jansenius admittit cum libertate est moralis tantum, hæc autem necessitas non repugnat libertati : ergo.

It. Jansenianos non convenire inter se quo nomine sit vocanda ista necessitas orta ex superiori delectatione, an physica, an moralis. Qui tenacius principiis Jansenii interent, candide fatentur esse physicam; alii molliori vocabulo, ad declinandam invdiam destrucæ libertatis, vocant moralem : sed dicatur physica vel moralis, perinde est; hoc ipso enim quo talis est quam voluntas non possit in his circumstantiis relative et expedite vincere, perimit libertatem necessariam ad merendum vel demerendum.

but. 5°. Jansenius admittit indifferentiam judicii : atqui, stante indifferentia judicii, voluntas non potest necessitari, ut diximus supra : ergo.

/?. i° aliquis *negare maiorem*, quia, inquiunt, per judicium indifferens non iullelligitur tantum advertentia intellectus, qua vari® rationes boni et mali in objecto apprehenduntur, sed judicium proponens objectum non necessario amandum aut furiendum, sed ut indifferenter ad utrumlibet eligibile : hujusmodi autem judicium non formatur in systemate Jansenii, juxta quem lib. 6 de (irai. (.hr. c. 35, p. 305, coi. l B, indehberatæ delectationis *vinculo voluntas... in objectum amandum figitur, illo eodem nectitur et ita alligatur, ut neque ad momentum abrumpi aut diverti velit.*

B<11. t. IV.

P. 2°. *data maj.* Jansenium non secui ac Calvinum errasse non solum contra fidem, sed ellam contra rationem (idque non est Jansenio infrequens; dum existimavit voluntatem non pendere a judicio rationis, sed eam et stante indifferentia judicii posse necessitari, el posito determinato et immutabili judicio manere liberam. In hoc autem errore versatum fuisse Jansenium constat ex lib. 4 de Grat. Ch. cap. 8, p. 181, col. 1 et 2 E, ubi docet impotentiam peccandi in beatis non nasci exclara Dei visione, sed illa stante ens posse peccare.

Inst. 6°. Jansenius sæpe docet voluntatem hominis cuicumque gratiæ vel concupiscentiæ posse resistere, si velit : ergo.

II. b. ant. Jansenius docet viAuntatem cuicumque gratiæ vel concupiscentia: posse resistere si velit, sic tamen ut non possit velle, *C.* sicut possit velle. .V. Ita pariter docet Jansenius, lib. G de Grat. Chr. c. 55, beatos charitate perfecta dominante posse suam volitionem mutare si velint; velle autem non possunt. Plures alias similes æquivocationes ex sæpe dictis facile expedites, ideoque illis supersedeo.

Obj. 2°. Sensus damnatus tertiæ propositionis non est sensus Jansenii; ergo Jansenius non docuit tertiam propositionem damnatam. *Prob ant.* Sensus damnatus tertiæ propositionis est, non requiri ad merendum vel demerendum in hoc statu naturæ lapsæ libertatem a necessitate absoluta fixa et immutabili, qualis est in beatis, neque a necessitate quæ dicitur involuntaria et quæ præcedit advertendam rationis, ut in motibus primoprimis atqui hunc sensum nunquam docuit Jansenius, sed prorsus contrarium : ergo.

/L V. ant. Id probat. N. ant. Sensus quippe damnatus tertiæ propositionis est sensus ejus obvius et quem verba prie se ferunt: ita declaraverunt Innocentius XII et Clemens .XI, neque unquam Ecclesia sive propositionem sive librum damnat, nisi in sensu ejus obvio. Sensus autem obvius tertiæ propositionis et quem verba pr® se ferunt, non est is qui assignatur in objectione, ut patet, sed iste : Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas a qualicumque vera et proprie dicta necessitate, modo absit coactio. At Jansenium docuisse ad

merendum vei demerendum in statu natura lapsæ non requiri libertatem a necessitate variabili, relativa, et, ut vocant, voluntaria (quæ Aece.«sitas est vera et proprie dicta , utpote invincibilis in praesentibus circumstantiis), sed sufficere libertatem a coactione, constat ex dictis. Ita quoque passim docent ejus defensores , quamvis innumeris prope cavillationibus et involucriis suam mentem quandoque obvolvunt ut se Ecclesiæ censuris subducant.

Ex dictis in hac digressionem et in tota dissertatione, colliges Jansenismum non esse phantasma neque hæresim imaginariam quam nemo defendat, ut toties decantaverunt Janseniani, sed esse veram et realem hæresim, non solum fidei calholicæ, sed etiam moribus maxime perniciosam. Si enim in hoc statu alternante indeliberata delectatione, quam habere vel non habere non est in nostra potestate, ita necessario et invincibiliter bono vel malo adigimur, ut, stante indeliberata delectatione superiori ad bonum, non habeamus veram, activam et expeditam potentiam peccandi, neque stante indeliberata delectatione superiori ad malum habeamus veram, activam et expeditam potentiam illud vitandi, quid lucamir?quid laboramus?quid solliciti sumus?tranquillesequamurquodnosmagis delectat, aliter fieri non potest; quiete serviamus dominanti cupiditati, hanc vincere non possumus. Si dicas peccatori : Ora ut tibi concedatur contraria delectatio superior, respondebit : Non delector oratione, nec pendet a me ea delectari. Sed de hocdetotahæresiJanseniana iterum alibi.

DISSERTATIO HI.

DE ACTIBUS HUMANIS SPECIATIM SUMPTIS.

D. Th. a Q. 8 ad 17.

Explicata conditione generali actuum humanorum , scilicet ratione voluntarii et liberi, nunc agendum est de ipsis actibus speciatim : 1° de actibus electis, deinde de imperatis. Sunt autem sex actus a voluntate elicit, tres circa linen., scilicet simplex volitio, intentieetfruitio;ettrescirca media, scilicet consensus, electio, et usus activus. His sex actibus voluntatis correspondent ex pane inteilctus quinque actus dirigentes, et unus ex parte potentiarum exeeuti-

varum. Ex parte intellectus duo cirmj. nem, scilicet simplex apprehensio et judicium. tres circa media, nempe consilium seu consultatio, judicium practicum discretivum mediorum, et imperium.Ei parte potentiarum aliarum, usus passina Horum omnium actuum hic est ordo.e. oeconomia. Primus est simplex apprehensio, qua intellectus aliquid ut bonum apprehendit et voluntati proponit. Huies parte voluntatis respondet simplex volitio quæ est nuda complacentia et appetita inefficax boni propositi. Dicitur *simplicis volitio*, quia cum sit de fine secundum et nondum cum ordine ad media, habetobjectum simplex et non quasi duplicatuu dicitur etiam nomine suæ potentiaæ voluntas, sicutprimus actus in tel lectus circa p. cipia dicitur etiam nomine suæ polenta *intelligentia* seu *intellectus*. Hæc ver simplex volitio si sit fortis, movet intellectum ad examinandum utrum istud sit convenieris et acquisitu possibile, et f. actus secundus intellectus, qui diciturjudicium proponens voluntati objectum, conveniens et acquisitu possibile, illi iuticio corresponde! ex parte voluntatis iniatio quæ est actus secundus voluntatiscirca finem, quo scilicet tendit in finem ut pe; media assequibilem.

His quatuor actibus positis circa fines vi intentionis intellectus movetur et applicatur ad inquirenda media fini obtineaa congrua, et fit tertius actus intellectus, pimus circa inedia, qui dicitur consilium consultatio de mediis; huic respondetoparte voluntatis consensus, quo approL. et appetit utilitatem mediorum : vi hujus consensus applicatur intellectus ad discernenda quæ sint media aptiora, et est quartus actus inteilctus, qui dicitur judicium, practicum seu discretivum mediorum, o; respondet ex parte voluntatis electio, qui unum medium præ alio acceptatum electionis applicatur intellectus ad intimatam et imperandam exeeutionein mediorum, fitque quintus et ultinu» actus indlectus, qui dicitur imperium, cui ex parte voluntatis respondet usus activus seu applicatio potentiarum exeeutivaram ; huic applicationi activa respondet ex parte potentiarum voluntati subditarum usus passivus, seu ipsa exeeutio mediorum virtuejus finis acquiritur, cui tandem siiccedJ

UTRUM VOLUNTAS POSSIT VELLE MALUM SUB RATIONE MAU? 115
exparte voluntatis fruitio, quæ est jucunda quies in fine possessore.

Hi ergo hioilecim actus ad opus morale concurrunt, quando non præcipitanter aut ex sola imaginatione, sed prudenter et mature peragitur. licet, quia admodum subdito fiunt et sibi succedunt, vix ab ipso operante percipiuntur et discernantur.

De his sat fuse agit Auctor per decem quaestiones : plura etiam de ipsa potentia Tolitiva immiscet in primisquaestionibus ad accuratorem actuum notitiam. Quæ sunt utiliora seligemus.

ARTICULUS I.

Utrum voluntas possit velle malum sub ratione mali ? D. Th. Q. 8.

Quæslionem proponit S. Th. utrum voluntas sit tantum boni? alii, utrum bonum sit objectum adæquatum voluntatis ? In idem coïncidunt cum titulo articuli, ut patebit.

Hicq. 8. a. 1. o. — *Dico*. Voluntas non potest velle malum sub ratione mali.

Itid.etin arg. s. σ. — *Probat*ur. 1° aUtoritale. Aristoteles 1 Ethic, ait : *Pene veteres bonum ipsum esse dixerunt, quod omnia appetunt* : id est, id quod omnia appetunt est boniun, et nihil appetitur nisi bonum, ut interpretatur Auctor l p. q. 6, a. 2, ad 2. S, Dionys. de Div. Noni. c. 4, dicit *quod malum est prwter intentionem, et quod omnia bonum appetunt*. *Nique dicas* cum Nominalibus nomine boni inlelligi appetibile; sic enim sensus foret, solutii appetibile esse appetibile, quod est nugatorium et ridiculum. Unde S. Aug. in Enchyrid. cap. 105, ait : *Sic beati esse volumus ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus*.

ibid. o.— *Probat*. 2° ratione. Voluntas e-t appetitus quidam rationalis : atqui omnis appetitus non est nisi boni : ergo. Proh. *min*. Appetitus nihil est aliud quam quædani inclinatio appetentisin aliquid atqui nihil inclinatur nisi in aliquid sibi conveniens; quod enim est rei conveniens allicit et trahit inclinationem, sicut quod est dLscoineniens h repugnat : ergo omni' appetitus non est aisi convenientis, consequenter boni; bonum enim et conveniens unum sunt, sicut malum el disconveniens.

Hid.— *Solandum* tamen hoc esse dis-

crimen inter appetitum naturalem etapp* litum rationalem seu etiam sensitivum, quod id in quod tendit appetitus naturali' sit semper bonum verum et in re existent, quia appetitus naturalis consequitur formam in re existenrem quæ semper tendit ad suam perfectionem et bonum vere conveniens; id autem in quod tendit appetitus rationalis non semper est bonum vere et in re existiis, sed id quod judicatur et apprehenditur ut verum bonum, licet forte non sit, quia appetitus rationalis (idem dic de sensitivo) non sequitur formam in re existentem, ut appetitus naturalis, sed formam intellectu apprehensam ; sæpe autem id quod non est verum bonum apprehenditur ut bonum. Et hæc observatio conducit ad solutionem objectionum. Neque tamen inde sequitur voluntatem esse deterioris conditionis appetitu naturali; quia licet appetitus naturalis semper tendat in verum bonum, istud tamen bonum est minimum, nec in illud tendit se movendo et libere sicut voluntas.

Confirmatur conclusio. Nulla potentia ferri potest extra objectum suum adæquatum ; atqui objectum adæquatum voluntatis est conveniens et bonum, non vero ens ut abstrahit a bono et malo, ut volunt adversarii : ergo. *Prob. min*. Eodem modo, proportionem servata, sentiendum est de objecto voluntatis ac de objecto intellectus, aut appetitus sensitivi : atqui objectum adæquatum intellectus non est ens abstrahens a vero et falso, sed ens ut verum;similiter objectum adæquatum appetitus sensitivi non est sensibile abstrahens a convenienti et disconvenienti, a bono et malo , eed sensibile conveniens et bonum : ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Si bonum esset objectum adæquatiiin voluntatis , voluntas nullum haberet actum circa malum : *falsum consequens, cum* voluntas circa malum habeat actum nolitionis et fugæ : ergo.

ihid a. i. — /f. hoc argumento firmari *conclusionem*, unde, *I). maj*. Si bonum esset objectum adæquatum voluntatis, voluntas nullum haberet actum prosecutionis et volilionis circa malum, *C. maj*. nullum actum nolitionis et aversionis , *A. maj*. Quinimo ita est quod potentia nolit et aversetur contrarium sui objecti, et inde

probatum solum bonum esse objectum voluntatis, quia nulla potentia fugit et recedit nisi ab eo quod est sibi contrarium et repugnans, consequenter quod non est ejus objectum; quomodo enim est objectum, si sit contrarium et repugnans? Adde quod voluntas non exerceat actum nolitionis et fugæ erga malum nisi ratione boni oppositi: sic quis fugit mortem quia amat vitam.

Inst. 1°. Potentia rationalis, cum sit libera, fertur etiam prosequendo ad opposita, juxta Philosophum, 9 Metaph. Et patet, quia libertas est ad opposita. Ergo.

Ibid. ad 2.—*B. D. ant.* Potentia rationalis fertur prosequendo ad opposita quæ sub suo objecto continentur, *C. ant.* quæ sub suo objecto non continentur, *N. ant.* Nam nulla potentia prosequitur nisi suum conveniens objectum; objectum autem voluntatis est bonum, ut probatum est: unde se habet voluntas ad illa opposita prosequenda quæ sub bono comprehenduntur, sicut moveri et quiescere, loqui et tacere et alia hujusmodi; in utrumque enim horum fertur voluntas sub ratione boni.

Inst. 2°. Qui odit aliquem odio inimicitiae, vult illi malum qua malum; opponitur enim odium inimicitiae amoris amicitiae, quo volumus amico bonum in ratione boni. Similiter invidus tristatur de bono alterius sub ratione boni: unde S. Th. q. 12 de Malo, a. 4, dicit: Odium quærit malum proximi sub ratione mali, et invidia contristatur bono proximi sub ratione boni. Ergo voluntas fertur in malum prosequendo et in bonum fugiendo.

B. D. ant. Qui odit aliquem odio inimicitiae, vult illi malum qua malum inimici, *C. ant.* et in hoc opponitur amoris amicitiae, quo volumus bonum amico ut illius bonum; vult illi malum qua malum absolute. *N. ant.* Ideo enim vult malum inimici, puta ejus mortem, quia apprehendit illud ut sibi bonum, quatenus est destructivum illius quod est sibi contrarium. Similiter invidus tristatur de bono proximi, equidem ut est illius bonum, sed quatenus istud bonum apprehendit ut sibi malum; et hoc sensu intelligendus est S. Th.

Inst. 5° Qui peccat ex malitia vult malum qua malum absolute: ergo. *Prob. ant.* Qui peccat ex malitia in hoc distinguitur ab eo qui peccat ex passione seu ignorantia, quod qui peccat ex passione vult ma-

lum ut bonum sensibile, et qui peccat ex ignorantia vult nudum credens bonum sibi autem peccat ex malitia? vult malum sciens malum, et quia malum atque offensivum Dei: ergo.

B. N. ant. Ad prob. N. ant. Non enim qui peccat ex malitia distinguitur ab eo qui peccat ex passione aut ex ignorantia, et parte objecti, quasi ille velit malum sui ratione mali et iste non, sed ex parte dispositionis inclinantis ad peccandum, quatenus qui peccat ex passione ab ipsa movetur et allicitur ad peccandum; similiter qui peccat ex ignorantia, defectu nolite requisitæ tanquam removente prohibens, peccatum committit; sed qui peccat ex malitia, neque ex passione neque defectu malitiæ sed sciens et perfecte cognosces malitiam peccati seu hanc rem esse prohibitam et moraliter malam, eam tamen ei prava dispositione voluntatis vult non malam formaliter, sed quia judicat sibi conveniens et bonum illam velle et facere, sive ad libertatem aut praesumpti nem ostentandam, sive ex animo obfrenati in malo a quo non vult recedere, sive qui ex consuetudine sic agere faciunt est illi dulce et delectabile, sive sub aliqua ratione boni, aut utilis, aut delectabili. Et hoc dicitur peccare ex malitia, quia illi inclinatio ad peccandum non est neque ex passione neque ex ignorantia, sed ex prava dispositione voluntatis.

Obj. 2°. Qui appetunt non esse, ut demones et homines desperantes, appetunt malum sub ratione mali; nam in nonnulla potest apprehendi ratio boni. Item qui nondum excæcati odio habent Deum, aversantur ipsum sui ratione boni, quia nulla ratio mali potest apprehendi in summo bono, nisi per errorem et excaecationem: ergo.

B. ad primum N. ant. et ejus probationem. Nam carere malo est bonum, inquit Auctor hic ad 5; demones autem et homines desperantes apprehendunt in non esse carere malo, quatenus apprehendunt non esse ut medium conducens ad liberationem a suis miseriis, et sic appetunt non esse materialiter, formaliter non esse miseri, ita ut ratio formalis appetendi non esse sit quædam ratio boni, scilicet caret molis et miseria.

Ad secundum, N. ant. Ad probationem

DE MOTIVO VOLUNTATIS QUOAD SPECIFICATIONEM.

nem. *D.* Nulla ratio mali potest apprehendi in summo bono ratione sui, nisi per errorem aut excaecationem, *C.* ratione effectuum quos facit et qui nobis displicent, *N.* Independentem enim ab errore infidelitatis aut excaecationis, sed ex simplici inconsideratione, peccator potest Deum apprehendere vel difficilia et ingrata preceipientem, delectabilia prohibentem, peccata punientem, et sub istis vel aliis similibus rationibus, vel sibi noxium et malum, et quatenus avertari et odio habere.

Bices. Qui vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id quod est de se bonum sub ratione mali. Hinc terminis S. Th. infra, q. 19, a. 7, ad 2. Ergo.

B. D. ant. Vult quod de se bonum est sub ratione mali, ibi sistendo, *N.* sub ratione mali ut inducit rationem boni, *C.* Vult enim inanem gloriam ut quid sibi conveniens, honorificum et bonum: unde vult bonum sub ratione mali materialiter, non formaliter.

ARTICULUS II.

Be motivo voluntatis quoad specificationem. D. Th. Q. 9.

Hic q. 9. a. 1. o. — *Nota.* In tantum aliquid indiget moveri ab aliquo, in quantum est in potentia ad plura; oportet enim ut id quod est in potentia reducatur ad actum per aliquid quod est in actu; et hoc est movere. Dupliciter autem aliqua vis anime invenitur esse in potentia ad diversa: primo modo quantum ad agere et non agere, seu quoad exercitium; alio modo quantum ad agere hoc vel illud, seu quoad specificationem. Movere quod specificationem, est determinare ad actum certæ speciei, puta amorem vel odium, potentiam ad ulrumlibet indifferentem. Movere quoad exercitium, est applicare ad agendum potentiam indifferentem ad agere vel non agere. Quæritur ergo a quo voluntas moveatur sive quoad specificationem, sive quoad exercitium? an ab intellectu? an ab appetitu sensitivo? an a corpore coelesti? et specialiter de prima volitione, an a se, an a Deo, an ab aliquo alio principio exteriori? Quas omnes quaestiones breviter in hoc et sequenti articulo resolvemus. Unde ibid. — *Dico* 1°. Intellectus movet voluntatem quoad specificationem: voluntas

autem movet intellectum et alias potentiae sibi subditas quoad exercitium.

Ibid.—*Prob. prima pars.* Movere quoad specificationem, est determinare ad actum certæ speciei, ut dictum est n. notandum: atqui intellectus proponendo objectum voluntati illam determinat ad actum certæ speciei: ergo. *Prob. min.* Voluntas non elicit actum talis speciei, v. g. amoris, nisi (prius tendit in objectum sibi propositum ab intellectu ut amabile: ergo.

Hinc intelligis quod non ipse intellectus formaliter specificat actum voluntatis, sed ipsum objectum propositum, seu, si vis, intellectus quatenus proponit voluntati objectionem quo determinatur ad certæ speciei actum.

Ibid. ad 2. — Intellige etiam intellectum non mere speculativum, simpliciter apprehendentem et proponentem objectum ut verum sine aestimatione convenientis aut inconvenientis, sed intellectum practicum apprehendentem et proponentem objectum sub ratione boni vel mali, convenientis vel inconvenientis.

Ibid. et 1. p. q. 82. a. 4. — *Prob. Secunda pars.* In omnibus potentiis activis ordinatis, illa potentia quæ respicit finem universalem movet ad exercitium potentias quæ respiciunt fines particulares; et hoc apparet tam in naturalibus quam in politicis. Coelum enim, quod agit ad universalem conservationem generabilium, movet omnia inferiora, quorum unumquodque agit ad conservationem propriis speciei, vel etiam individui. Rex etiam, quia intendit bonum commune totius regni, movet per suum imperium singulos prepositos civitatum, qui singulis civitatibus curam regiminis impendunt. Atqui objectum voluntatis est bonum et finis in communi: quælibet autem potentia comparatur ad aliquod bonum proprium sibi conveniens, sicut visus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Ergo voluntas per modum agentis movet ad exercitium omnes animæ potentias ad suos actus, præter vires naturales vegetativæ partis quæ nostro arbitrio non subduntur. Hæc secunda pars *conclusionis* specialius explicabitur q. 17, ubi de actibus imperatis.

Cæterum, hanc *conclusionem quoad utramque partem*, similiter et sequentes *conclusiones*, intellige de movente ulquo,

non ut quod; quia proprie loquendo movere seu *agee est* per se subsistentis; intellectus autem et voluntas non perse subsistunt unde sensus hujus doctrina; est quod homo moveat voluntatem quoad speciem per intellectum, et intellectum per voluntatem quoad exercitium: sicut ignis calefacit ut quod, calor ut quo.

Sed petes 1° in quo genere causæ intellectus moveat voluntatem quoad specificationem?

II. Thomistes in hujus quaestionis resolutione esse divisos. Conrardus, Cajet, et quidam alii tenent intellectum movere voluntatem quoad specificationem in genere causæ efficientis, hoc sensu scilicet, quod objectum ab intellectu propositum voluntati sit illi principium quo, seu ratio formalis eliciendi actum talis speciei. 1° Quia *S. Th. inf. q. 22, a. 5, ad 2*, et 1 p. q. 82, a. 5, ad 2, dicit tam objectum voluntatis quam intellectum esse activum respectu voluntatis passive se habentis. 2° Quia cum in omni volitione sint duo, scilicet exercitium actus et ejus specificatio, oportet utriusque causam efficientem ponere, alioquin esset aliquid creatum cujus non esset causa creata efficiens: atqui sola voluntas non est sufficiens causa efficiens specificationis, alias omnes ejus actus forent ejusdem speciei: ergo assignandum est aliud principium quod cum voluntate effective concurrat ad specificationem actus; hoc autem aliud esse non potest quam objectum per intellectum propositum. 5° Verbum divinum subsistens effective producit amorem, scilicet Spiritum sanctum: ergo etiam verbum non subsistens, quale est nostri intellectus; subsistentia enim adjuncta causa; non variat ejus causalitatem, sed tenentur ex principio quo facit principium quod. Ergo.

At contra Capreolus, Ferrar. Bannes, tronel. et alii tenent intellectum movere voluntatem in genere causæ finalis et formalis extrinseca tantum, non in genere causæ efficii'fiitis eLiam ut quo: el liæc sententia videtur nobis probabilior et Auctori conformior.

IuQuiaS. Doctor hic o dicit. *Objectum movet determinandq per modum principii formalis.....et ideo isto modo motionis intellectus movet voluntatem sicut pmenton** et *objectum suum*. 1 c. g. c.

72 : *Intellectus non secundum mothm causæ efficientis, sed secundam modu". causæ final s moret voluntatem, prop»- nendo ei suum objectum, quod est finis* Quid clarius?

2° Principium quo, seu ratio formal., agendi debet esse intrinseca poientieagenti: atqui objectum ab intellectu propositum voluntati non est voluntati inlrirw- cum: ergo non potest esse illi principiat quo, seu ratio formalis eliciendi actum t- lis speciei. J/zn. *patet. Prob. maj. i*°. Principium <pio, seu ratio formalis, coraplet et constituit potentiam agentem intrinsece potentem, ut patet in colore respectu ignis, in specie impressa respectu intellectus. ergo debet esse illi intrinsecum. 2° Quod est de se impotens non potest fieri potens nisi intrinsece mutetur, quii denominatio potentis est intrinseca: ergo si voluntas sit de se impotens ad attingendum rationem specificam sui actus, debet intrinsece mutari, sicque ratio agendi qua completur et fit potens, debet esse illi intrinseca.

Ad primum, contrariæ sententiae, /i. S. Thomam sumere to *agere* seu *activum* in lata significatione, prout dicitur de omni genere causæ. Agere enim, juxta eundem S. Doctorem, 1 p. q. 48, a. 1, ad 4, sumi potest tribus modis - 1° formaliter, sicut albedo facit album; 2° efficienter, sicut pictor facit tabellam; 5° finaliter, sicut finis dicitur efficere, movendo efficientem. Quando ergo dicit intellectum agere seu esse activum respectu voluntatis, intelligit causalitatem late sumptam pro causalitate formali extrinseca et finali. Insuper illud aliquando dicitur concurrere efficienter ad aliquid, quod licet non influat in illud per veram actionem, est tamen conditio seu dispositio conducens ad illud: si cui dicitur habere rationem causæ materialis, non solum quod recipit aliquid in se, sed omne illud quod per modum conditionis aut dispositionis conducit ad receptionem. Cum ergo objectum conducatur ut actus specificatus eliciatur <*efficienter a voluntate, isto sensu improprio potest dici principium efficiens. Similiter, cum S. Doctor vocat voluntatem potentiam passivam respectu intellectus sen objecti, loquitur de passione metaphorica correspondent!

MUMlitati metaphoric® finis, ut docet q. 12, de Verit. a. 12, et ad 5.

idmundum, N. min. Nec inde sequitur omnes actus voluntatis esse ejusdem speciei; ?>d enim non sufficit quod ab eadem causa efficienter producantur, sed etiam requiritur quod sit eadem forma specificans: sic motus sursum et deorsum ab eodem motore possunt produci, et tamen sunt diverse speciei, quia tendunt in diversos terminos a quibus specificantur. Dicitur autem voluntas efficienter specificare suos actus, quia eos formis suis, id est appetitibus diversis, aptat et commensurat.

id tertium, N. conseq. Ad probat. D. Subsistentia ut sic non variat causalitatem, C. subsistentia divina et infinita, *N.* Quia 1° cum subsistentia divina constituat Verbum personam consubstantialem Patri, habentem eandem voluntatem et eandem virtutem spirativam cum illo, non mirum si constituat cum illo principium activum amoris personalis. 2° Quia verbum, *ut dictum est in prima solutione*, lato modo efficit amorein: cum ergo subsistentia infinita eleve omnes conditiones Verbi ad esse perfectissimum, facit influere active proprie et ut quod in amorem.

PelesZ0 quid sit movere potentias quantum ad exercitium?

fi. hm dixi in capite articuli, nihil aliud esse quam eas, si sint activæ. applicare ad earum operationes. *Uolunlas*, inquit noster Auctor, infra q. 16, a. 1, mord *potentias animæ ad suos actus, el hoc est applicare eas ad operationem.* Ratio est, quia exercitium est usus passivus potentiarum; usus autem passivus non nisi ab usu activo: atqui usus activus est applicatio rei ad operationem, ut docet loco cil. S. Doctor: ergo.

Sed ulterius petes utrum voluntas moveat el applicet potentias inferiores ad suos actus vi solius sympathiæ et connexionis quam habet cum illis? an imprimendo aliquid reale in illis quo physice immutentur?

II. hoc posterius videri probabilius; quia, ut ait S. Th. q. cit. 16, a. 1, potenti® mil lion- *cum/arantur ad voluntatem aipm applicantur ad agendum, sicut instrumenta ua principale agens.* El 1 p. q. 82, a. 4, dicit voluntatem movere intellectum et alias animæ vires, *sicut alterant movet alterutrum, et impellens*

movet impulsu .-atqui constat et principale agens instrumento, et alterans alterato, et impellens impulso aliquid reale imprimere: ergo. Insuper sympathia non sufficit ad movendum potentias quæ resistunt; resistantia enim non vincitur nisi immutando: atqui poientiæ animæ interdum resistunt motioni voluntatis, ut patet in ipso intellectu qui, motus a voluntate in aliquod objectum, ipsa invita et reluctante ad aliud distrahitur. Neque obstat actionem voluntatis esse formaliter immanentem, quia potest esse virtualiter transiens et habere extra in potentiis quas movet effectum, qui sit vel molio virluosa, vel vis aliqua fluens et transiens, ut virtus artificis in instrumento artis.

Q. 9. a. 2. et 5. o. — *Dico* 2°. Voluntas non movetur directe quoad specificationem ab appetitu sensitivo, neque a corpore cœlesti, bene tamen indirecte et mediale.

ibid. a. 5. — *Probatur prima pars.* Nihil materiale seu corporale, qualia sunt appetitus sensitivus et corpus coeleste, naturaliter potest agere directe in rem immaterialem qualis est voluntas: ergo.

Ibid. a. 2. in arg. s. c. — *Prob. SeCinda pars*, de appetitu sensitivo. 1° Jacob. 1, dicitur: *Unusquisque lentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus*: atqui non abstraheretur quis a concupiscentia nisi voluntasejus moveretur ab appetitu sensitivo in quo est concupiscentia: ergo appetitus sensitivus movet voluntatem, non directe, *ut dictum est* .-ergo indirecte.

Ibid. o.—2° Passione suscitata in appetitu sensitivo, homo certo modo allicitur, et ad certam aliquam dispositionem immutatur, qua fit ut ejus intellectus apprehendat aliquid ut conveniens et bonum, quod non ita apprehendisset et judicasse! absente passione; *Qualis enim unusquisque est, talis finis videtur ei*, ut dicit Philosophus, 5. Ethic, c. 4. Sic iratus judicat vindictam sibi convenientem et bonam, quam non judicaret talem pacatus. Atqui *ut diximus*, objectum intellectu apprehensum movet voluntatem quoad specificationem ergo appetitus sens. zivus ex quo objectum sub ratione convenientis intellectui repræsentatur, movet voluntatem quoad specificationem indirecte et mediale, mediante scilicet judicio intellectus.

ibid. a. 5. o.— *Probatur eadem secun-*

da pars de corpore celesti. Corpora coelestia possunt alterare humana corpora, ex qua allegatione sequuntur passionēs in appetitu sensitivo qui est actus organi corporalis . atqm tA appetitu sensitivo movetur indirecte et mediate voluntas, *ut modo dicebunt* ; ergo.

ARTICULUS III.

De motivo voluntatis quoad exercitium.

Ibid. a. 5. a. — *Dico* 1°. Voluntas seipsam movet quoad exercitium in aliquibus actibus.

ibid — *Prob.* Sic se habet finis in appetibilibus sicut principium in intelligibilibus : atqui intellectus, per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum , et hoc modo movet seipsum : ergo similiter voluntas, per hoc quod vult finem, movet seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem.

Dices 1°. Juxta commune axioma, omne quod movetur, ab alio movetur : ergo voluntas non movetur a seipsa. 2° Quod movetur, est in actu ; quod movetur, est in potentia : atqui idem non potest esse in actu et in potentia respectu ejusdem : ergo. 5° Mobile movetur ad praesentiam moventis ; sed voluntas est sibi semper praesens : ergo si seipsam moveret, semper moveretur, quod est falsum.

It. ad primum, N. conscq. Quia stant simul se movere et ab alio moveri. *Cum aliquid movet seipsum*, inquit Auctor, q. 5 de Malo, a 2, ad 4, *non excluditur quin ab alio moveatur, a quo habet hoc ipsum quod seipsum moveat*, scilicet a Deo. Et 1 p. q. 103, a. 4, ad 2. *Moveri ex se non repugnat ei quod est moveri ab alio.* Idem dicit ibid, ad 5. Confer quoti *dixi* dissert, precedent!, a. 1, scilicet non esse de ratione liberi arbitrii quod sit primum determinans.

ibid, ad 1. — *Ad secundum, Il.* voluntatem non se movere et moveri secundum idem, sed in quantum in actu vult finem reducit se de potentia in actum respectu mediorum unde non est in actu et potentia secundum idem.

ibid, nd 2. — *Ad 1erHum.* Equidem potentia veiiintatis semper est sibi praesens, sed actus voluntatis quo vult finem aliquando non est in ipsa voluntate, per hunc

autem modum, hoc est ex illo actu, in seipsam : unde non sequitur quoti semper se moveat.

Dixi in conclusione, in aliquibus actibus ; quia est difficultas de prima volitione finis : pro cuius resolutione

Notandum 1° volitionem finis posse dici primam simpliciter et respectu totius vitae, ut cum quis in primo instanti rationis se convertit ad Deum, aut vult vivere secundum rationem ; vel primam secundum quid el in aliquo negotio, ut cum quod primo vult ingredi religionem, vel nubere : et hæc vel supponit actum seu actus priores cum quibus aliquam habet connexionem, vel nullum supponit.

Notandum 2° quod aliud sit voluntatem agere, aliud voluntatem se movere. Voluntas dicitur agere simpliciter, (piando volitionem elicit ; dicitur se movere proprie, quando ex uno actu procedit in alium, ut dum ex volitione finis se applicat ad agendum pro ejus consecutione, nam unumquodque in tantum movet in quantum est in actu. His notatis,

ibid. a. 4. 0. — *Dico.* 2°. Voluntas in prima volitione finis simpliciter et respectu totius vitae , non se movet quoad exercitium, sed movetur a Deo.

Hic a. 4. cit. — *Prob.* 1°. Quod est in potentia indiget moveri ab eo quod est in actu ; quia ut jam *dixi*, in tantum aliquid movet in quantum est in actu, el in tantum movetur in quantum est in potentia : atqui voluntas respectu prima ; volitionis simpliciter non est in actu , alias non foret prima volitio : ergo.

2° In omni vita primus motus illius vitae est a generante , ut palet in motu cordis : atqui Deus est auctor et genitor vitae intellectualis : ergo primus motus illius vitae, scilicet prima cognitio intellectus et prima volitio voluntatis, est specialiter a Deo.

Cave tamen ne inde inferas Deum movere duntaxat voluntatem ad primam volitionem et non ad alias ejus volitiones. Equidem movet ad primam volitionem et speciali motione quæ supple.d actum priorem ex quo voluntas se moveret et ad actum sequentem se applicaret ; at insuper, n. l. primus motor el prima cāiver.-a.is causa, movet voluntatem ad omnes suas volitiones, quatenus est secunda causa priinæ subordinata, de se indifferens et activa tantum

id actu primo, ut late probatur in Philosophia, de præinclinatioe physica.

Obj. Prima volitio finis eliam in ipso primo instanti usus rationis est libera saltem quoad exercitium, potest enim voluntateam elicere vel non elicere, et potest esse meritoria, ut patet in Christo et in angelis : ergo voluntas ad eam se movet.

Probat. conseq. In hoc differunt actus humani et liberi a necessariis et non humanis, quod in illis agens se moveat in finem, non in istis, ut diximus tract. præcedenti, dissert. 1, a. 2. ergo.

A. V. conseq. Non enim est idem se movere proprie in finem, et libere illum velle; id hoc ultimum sufficit quod finis proponatur voluntati sub indifferentia specificationis vel exercitii, sive ad illam se moveat, sive non. Ad primum autem requiritur quod ex actu precedent! ad sequentem se applicet : unde *ad probat. D. ant.* In hoc differunt actus humani et liberi a necessariis et non Immanis, quod in illis agens se moveat in finem improprie et late, C. stricte et proprie, N. Igitur in actibus liberis et Immanis dicitur agens se movere in finem, quatenus cognoscit finem in ratione finis formaliter et tendit in illum ut talem, quod non contingit in actibus necessariis et non humanis, ut diximus loco in obj. citato : hoc autem non est semovere stricte et proprie de uno actu ad alium, sicut hic intelligimus.

Inst. Non aliter Deus movet ad primam volitionem quam ad alias : movet enim ad omnes applicando voluntatem ad illas : atqui ad alias sic movet voluntatem, ut etiam ipsa se moveat : ergo.

li. A. maj. Id cujus probat. D. Movet ad omnes applicando voluntatem ad illas eodem modo, N. diverso modo, C. Itaque ad secundas volitiones Deus movet duntaxat voluntatem motione generali, ut primus et universalis motor cui omnes causæ secundæ subordinantur et quæ sunt indifferentes, etc. At ad primam volitionem ultra hoc movet ut motor specialis, supplens defectum actus prioris, ex quo, si adesset, voluntas posset se movere. Unde per hanc motionem voluntas movetur et se non movet. per alias autem movetur et se movet.

depones. Homo potest peccare in primo instanti rationis: ergo in eo se movet, alias peccatum refunderetur in Deum.

//. D. ant. Homo potest peccare in primo instanti initiative usus rationis, N. tenninativo, C. Cum itaque usus rationis acquiritur per discursum a cognitione confusa ad distinctam, non acquiritur in uno instanti physico, sed in instanti morali, seu per aliquam morulam temporis brevioris vel longioris, secundum quod subjectum est subtilioris vel tardioris ingenii. Istud autem instans morale seu morula temporis constat pluribus instantibus physicis, saltem duobus; in primo igitur, in quo homo specialiter movetur a Deo, peccare non potest; in sequentibus potest, quia ex actu quem in primo instanti ex speciali Dei motione elicit, potest per consilium se movere et applicare ad quod voluerit.

Dico 5° Supposito usu rationis, (quando nova negotia incipiunt et novus finis intenditur, ad primam ejus volitionem voluntas quandoque se non movet, sed a Deo movetur, quandoque se movet ex aliquo actu precedente formaliter aut virtualiter permanente.

ibid, ad 5. — Prima pars patet 1° in motibus supernaturalibus: *scilicet* Deus quandoque specialiter et subito movet, puta infideles ad finem, peccatores ad poenitentiam, per gratiam operantem : atqui effectus hujusmodi gratiæ non sunt a voluntate se movente, sed mola a Deo, ut docet S. Th. infra q. 111, a. 2. *Et patet* quia in voluntate nullus præcesserat actus quoad hos effectus se moveret voluntas, sed potius erant contrariæ dispositiones. Ergo.

2° In motibus naturalibus, ad quos quandoque Deus subito movet homines qui de illis nusquam cogitaverant, de quibus intelligitur illud Machab. 4 : *Incidit illis bonum consilium*, scilicet insequendi hostes.

Prob. secunda pars. 1° Homo in volitione finis primo et noviter occurrentis potest peccare, ut quotidiana experientia constat, dum objectum peccati primo occurrit, et voluntas consentit : atqui tunc voluntas se movet et non a solo Deo specialiter movetur, alioquin peccatum in ipsum Deum refunderetur; et ideo *dicimus* cum Auct. 1. p. q. 65, a. 5, angelos in prima operatione non potuisse peccare, quia erat illis a Deo, a quo habent esse.

2° In inchoatione alicujus novi negotii potest in voluntate præcessisse aliquis actus seu allectus, puta boni proprii, boni

delectabili», aut aliquis alius habens connexionem cum illo novo negotio; ex quo actu potest voluntas ad primam volitionem hujus finis particularis se movere absque eo quod indigeat a Deo specialiter moveri.

Ç.9. - 6.0. — *Dico* 4°. Voluntas a nullo exteriori principio nisi a solo Deo potest moveri quoad exercitium et in genere causæ efficientis; quia, quamvis aliquid quod non est causa naturo rei motæ, possit illam movere, nihil tamen est quod motum in ea naturalem causare potest, nisi quod est aliquid causa natura .-sic movetur quidem lapis sursum abhominari lapidis naturam nou causât, sed hic motus non est lapidi naturalis; naturalis autem motus ejus non causatur nisi ab eo quod causal naturam. Atqui omnis motus voluntatis est naturalis, hoc sensu quod sit secundum intrinsecam ejus inclinationem, ita ut nullus possit esse violentus, *ut diximus* supra de voluntario. Ergo, licet hominem habentem voluntatem contingat moveri ab aliquo qui non est causa ejus, est tamen impossibile quod motus ejus voluntarius efficienter causetur ab aliquo principio extrinseco quod non est causa voluntatis; causa autem voluntatis nihil aliud esse potest quain Deus, cum sit potentia animæ rationalis quæ a solo Deo causatur per creationem.

Dices. Qui projicit lapidem deorsum, causât in eo motum hunc: atqui motus deorsum in lapide est illi naturalis: ergo.

Ji. Vel iste motus est citior quam esset ex proprio lapidis pondere, vel non: si primum, non est ipsi naturalis; si secundum, est efficienter a natura lapidis, seu potius ab ejus auctore, et a projiciente tantum tanquam a removere prohibens.

Explicatio textus difficilis S. Thomce.

Mullis facessit negotium responsio quam habet hic S. Th. ad 5, in qua dicit « quod » Deus movet voluntatem hominis, sicut » universalis motor ad universale objectum • voluntatis quod est bonum, et sine hac » universali motione homo non potest aliquid velle .-sed homo per rationem se determinat volendum hoc vel illud quod » est vere bonum vel apparens bonum; sed » tamen .« necdum specialiter Deus movet » aliquid determinate volendum, sicut in his quos movet per gratiam, ut infra dicitur, » Ex qua responsione non

I pauci inferunt S. Thomam non admittere promotionem physicam ad omnes actus, sed tantum ad bonos.

Verum hæc intelligentia dismetraliter repugnat constanti doctriæ D. Th. innumeris |H>ne locis, neque legemina est presentis textus. itaque per primam inotionem in ista responsione S. Doctor non intelligit illam motionem communem qua Deus, ut primus motor, movet omnes causas secundas sibi subordinatas, et qua sic causas secundæ moventur ut se moveant; sed intelligit singularem illam motionem, qua Lku, ita movet voluntatem ad primam volitionem*, linis, ut ipsa se non moveat, de qua dixerat. a. 4, etnos *diximus* a proced. V»: i quidem S. Th. hanemotionem universally, tum quia est motoris universalis, tum quia est ad universale objectum voluntatis quid est bonum, tum quia est universaliter necessaria omni causæ primo agenti. Aðstamen *diximus* supra specialem seu singularem, non ut excluderemus istas tinkersalitates, sed ut significaremus eam addere aliquid supra communem, scilicet quod suppleat actum priorem ex quo voluntas ipsa possit se movere, quod non facij generalisseu communis molio requisita adornes alias actiones causarum secundarum.

Quando autem S. Doctor subdit: *Std homo per rationem determinat se ad tollendum hoc vel illud, quod est vere bonum vel apparens bonum*, non excludit motionem communem qua Deus, ut primus motor, sic movet causas secundas vel etiam se moveant, sed illam singularem motionem qua voluntatem sic movet ut ipsa se non moveat. Et sic satisfacit argumento quod sibi objicit, nempe quod *si a solo Deo voluntas moveretur, nunquam moveretur ad malum. Distinguendum est.* Si a solo Deo voluntas moveretur sic ut se non moveret, nunquam moveretur ad malum, C. si sic a Deo moveretur ut etiam se moveat, N. Ex hoc enim quod sub communi Dei motione voluntas se etiam moveat, se movere potest ad malum seu apparens bonum, idque refunditur in ipsam causam defectibilem, non tu primam indefectibilem, ut alias explicatur

Tandem quando addit S. Th. *Sed interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum quod est bonum; sicut in his quos movet per gratiam*

fium, sensus est quod sicut Deus nos movet ad luntum ut sic absque eo quod ad illud nos moveamus, ita quandoque specialiter nos movet ad bonum particulare determinatum absque eo quod ad illud nos moveamus sicut in his quos movet per gratiam operantem, v. g. infideles ad fidem, peccatores ad poenitentiam, nihil prorsus de fide aut poenitentia cogitantes. At hæc singularis motio *ut patet ex dictis*, non excludit gratias coopérantes ad alios actus supernaturalles, neque motiones communes ad alios actus naturales, a quibus homo sic movetur ut etiam se moveat.

ARTICULUS IV.

De modo quo voluntas movetur, an libere, vel necessario?

D. Th. Q. 10.

q. 10. a. 1. 0. — *Dico* 1°. Voluntas movetur ad aliquid, seu appetit aliquid naturaliter et necessario necessitate specificationis.

ibid. — *Prob.* In omnibus ea quæ non perse nec naturaliter insunt, reducuntur in aliquid quod per se et naturaliter inest sicut in priinum: atqui in voluntate reperitur luvri motus qui non perse nec naturaliter insunt, ut sunt motus liberi: ergo in voluntate motus qui perse et naturaliter illi convenit, in quem ii motus liberi reducuntur et in quo fundantur ut in primo. *Min. patet. Prob. maj.* 1° quia natura est primum in omnibus; 2° quia in omni rerum ordine varium et mutabile proreilit ab uniformi et immutabili, alias procederetur in infinitum. Ergo.

ibid. — *Confirmatur.* Principia cognitionis intellectualis sunt naturaliter nota: ergo principium motivum voluntariorum oportet esse aliquid naturaliter volitum.

Q. 1-2. de verit. a. 5. — Dupliciter itaque considerari debet voluntas, *ut* in disseri. præced. *diximus*: 1° ut natura 2° ut talis natura, scilicet libera. Ut natura appetit naturaliter et necessario bonum sibi conveniens, sicut quælibet natura creata. Ut autem talis natura, non necessario, sed libere movetur.

Petes quid voluntas naturaliter et necessario appetat

Hiccit. — *Il.* Appetit 1° naturaliter et necessario quoad specificationem bonum ui communi, quia est ejus objectum; po-

tentia autem naturaliter tendit in snm objectum, ita ut non possit onpositum; 2° ultimum finem se» beatitudinem sidi communi notione apprehensam, quia sic se habet ultimus (inis in appetibilibus sicut prima principia in speculabilibus, intellectus autem cognoscit naturaliter prima principia. Ergo voluntas vult naturaliter ultimum finem. Adde quod in opposito tam boni in communi quam beatitudinis in communi, nulla possit apprehendi ratio boni.

Quantum ad bona particularia, videtur quædam difficultas propter diversos Auctoris textus in specie sibi contrarios. Dicit enim in hoc art. 1 o: « Naturaliter homo » vult, non solum objectum voluntatis, sed » etiam alia quæ conveniunt aliis potentiis, » ut cognitionem veri, quæ convenit intellectui, et esse, et vivere, et hujusmodi » alia quæ respiciunt consistendam naturallem; quæ omnia comprehenduntur sub » objecto voluntatis, sicut quædam particularia bona. » Articulo autem sequenti o, dicit: « Alia quælibet particularia bona, in quantum deliciunt ab aliquo bono, » possunt accipi ut non bona, et secundum hanc considerationem possunt repudiari, vel approbari a voluntate.

Hæc autem apparenter contraria conciliantur dicendo S. Doctorem a. i loqui de cognitione veri, esse, vivere et similibus bonis particularibus secundum se et ratione sui: sic enim nihil habent mali cum sint perfectiones simplices quas melius est habere quam non habere. Articulo autem secundo loquitur de illis ratione adjuncti, nam cognitio veri propter laborem discendi displicere potest, similiter esse et vivere propter quædam incommoda eis annexa, ita ut connu opposita possint per accidens appeti.

Et hoc est discrimen notandum inter bonum in communi et beatitudinem sub communi ratione beatitudinis ex una parte, et bona particularia ex altera, quod tam boni in communi quam beatitudinis in communi nunquam oppositum possit appeti, sive per se, sive per accidens, quia in hoc opposito nunquam potest esse etiam per accidens apparentia boni: at bonorum particularium, ut vitset existentia, potest per accidens appeti oppositum ut palet in desperantibus qui appetunt mori, quia io

morte et non esse potest per accidens ex-cogitari quædani ratio boni, ut non esse miser. Et ratio hujus discriminis est quod et bonum e* beatitudinem in communi velimus naturaliter propter se, esse autem et vivere propter ipsam beatitudinem, quæ potest apprehendi in non esse, non secundum se, sed per accidens et ratione adjuncti. Er quibus omnibus finaliter resultat *conclusio* sequens. Unde

Ibid. α. 2 0. — *Dico*. 2°. Voluntas a nullo bono particulari moveri potest necessario quoad specificationem, quia nullo est quod secundum aliquam considerationem, sive ratione sui, sive ratione adjuncti, non possit apprehendi ut non bonum, seu ab aliquo bono deficiens, cum nullum sit ita perfectum ut nihil ei deficiat.

ibid. — *Dico* 3°. Voluntas a nullo objecto movetur ex necessitate quoad exercitium; quia aliquis de quocumque objecto potest non cogitare, et oer consequens non v?lle illud.

Insuper, ut voluntas ne^ssario quoad exercitium appetat aliquod objectum, requiritur quod non solum in illo, sed etiam in ejus appetitione non possit apprehendi aliqua ratio mali aut disconvenientis: atqui nullum est objectum saltem creatum, in cujus appetitione et prosecutione non possit apprehendi aliqua ratio mali aut disconvenientis, vel quia est molesta, vel quia obstat operationi jucundiori, vel quia parum utilis aut jucunda apprehenditur, etc.: ergo.

Dices. Voluntas necessitatur quoad exercitium, 1° a Deo clare viso, 2° in motibus primoprimis ab objecto apprehenso: ergo.

Il. ad primum: 1° S. Thomain loqui de objecto creato. Dicit enim: quia potest aliquis de quocumque objecto non cogitare, quod non habet locum in beatis Deum clare videntibus. 2° Inelligendo conclusionem generaliter, *Il.* hanc necessitatem exercitii in beatis non oriri ex ipso objecto seu Deo clare viso, sed ex ipsa natura voluntatis, quæ talis est, ut in objectum in que* aut in cujus appetitione nulla potest /-«lucere ratio mali, necessario feratur sicut natura lapidis postulat ut remoto impedimento necessario feratur deorsum, cum tamen ea necessitas non causetur a termino, sed ab ipso auctore seu natura

lapidis. Idem dicendum de motibus prii& primis in quibus defectu perfect® ativti-tentiæ et judicii objectum repriseiiUtw bonum sine admixtione mali.

Ibid. α. 5. 0. *Dico* 4°. Qlia«O<i Γ330 V, taliter ligatur a passione appetitus sensilivi, ita quod homo usum rationis nonlubeat, sicut contingit in his qui propter vehementem iram aut concupiscentiam furiosi vel amentes fiunt, vel propter aliquae aliam perturbationem corporalem; tuw est eadem ratio de ipsis ac de animalibus brutis quæ ex necessitate sequuntur itupetum passionis; in his enim non est ai; quis rationis motus, et per consequens ner voluntatis ut voluntas est, sed tantum; natura est. Quando vero ratio non totaliter absorbetur a passione, sed remanet quantum ad aliquid judicium rationis liberum, remanet etiam ex illa parte volimtas libera.

ARTICULUS V.

Utrum voluntas de necessitate moveatur a Deo?

Q. 10. a. 4. 0. — *Dico*. Voluntas non movetur de necessitate a Deo, neque quoad exercitium neque quoad specificationem, nisi in his ad quæ naturaliter movetur.

Prob. Ad providentiam divinam non pertinet, ut dicit S. Dionys. c. 4, de Divin. Nom. naturam rerum corrumpere, sed servare; unde omnia movet secundum eorum conditionem, ita quod ex causis necessariis per motionem divinam sequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentes. Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens et non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter movetur.

Obj. 1°. Omne agens cui resisti non potest ex necessitate movet: atqui Deo, cum sit infinitæ virtutis, resisti non potesl: unde dicitur Rom. 9: *Foluntati eius quii resistit?* ergo.

Ibid, ad 1. — *Il.* quod voluntas divina non solum se extendit ut aliquid fiat per rem quam movet, sed ut etiam eo modo fiat quo congruit naluræ ipsius: et ideo

magi' repugnaretdivin® motioni, si voluntas ex necessitate moveretur quod siiæ natur® nop competit, quam si moveretur libere, prout competit suæ nature.

Obj. 2°. Voluntas ex necessitate movetur i» illa quæ naturaliter vult, *ut dictum ut*: atqui hoc est unicuique rei naturale, quod Deus in eo operatur, ut S. Aug. dnt contra Faustum, c. 26. ergo voluntas rx necessitate vult omne illud ad quod a Deo movetur.

Ibid. ad. 2. — *Il.* quod naturale est inicuique quod Deus operatur in ipso ut sitei naturale: sic enim unicuique convenitaliquid. secundum quod Deus vult quod ei conveniat. Non autem vult quod quidquid operatur in rebus sil eis naturale, puta quod mortui resurgant, sed hoc vult unicuique esse naturale ipiod potestati divin® subdatur.

ibid, ad 5. — *Obj.* 5°. Possibile est quod posito non sequitur impossibile: atqui sequitur impossibile si ponatur quod voluntas non velit hoc ad quod Deus eam movet; quia secundum hoc operatio Dei esset inefficax: non est ergo possibile voluntatem non velle hoc ad quod Deus eam movet; ergo necesse est eam hoc velle.

U. quod si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est huic poni quod voluntas ad illud non moveatur, id est, non potest simul stare quod Deus voluntatem moveat ad agendum et ipsa non agat; non lamen est impossibile simpliciter, quia sub ipsa motione servat potentiam non agendi: unde non sequitur quod voluntas a Deo ex necessitate moveatur; sed ut dicit idem S. Doct. q. 6, de Malo, a. unico, ad 5: •Deus movet quidem voluntatem immutata» biliter propter efficaciam virtutis moventis, qu® deficere non potest, sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diversa, nor. inducitur necessitas, sed manet libertas. Sicut • etiam in omnibus providentia divina infallibiliter operatur, et tamen a causis » contingentibus proveniunt effectus contingentes, in quantum Deus omnia movet proportionaliter, unumquodque secundum ?ium modum. » Idem docet i p. q. 19. a. 8; q. 22, a. 4: et alibi.

Totum hunc articulum, qui est apud Auctorem quartus præsentis quaestionis deliro®, ferme de verbo ad mrbum ex-

scribere placuit, ut omnibus manifestam sit quam diserte, quam constanter et ex professo asserat libertatem sui? præmotione physica, propositis et solutis præripuis argumentis quibus eam impetere consueverunt ejus impugnatores; (de ea enim hic agi nemo ambigere potest), quamque longe a vero absunt qui hanc sententiam S. Doctori abjudicare conantur. *Dem invicte probatam suppono* ex Philosophia, ubi de Præmotione physica, ad quam lectorem remitto, sicut ad ea quæ dixi in 1 p. di'sert. de divinis Decretis, et ea quæ dicturus sum de Gratia.

ARTICULUS VI.

Dc aliis actibus elicitis voluntatis.

D. Th. a. Q. 11 ad 16.

\$ L— *Fruitio*. D. Th. Q. 11.

Quamvis intentio procedat fruitionem, prius tamen Auctor agit de fruitione, quia est de fine simpliciter, intentio autem est de fine in ordine ad media.

Q. 11. a. 1 0. — Nomen fruitionis a sensibilibus fructibus derivatum videtur. Fructus autem sensibilis duo importat primum. suavitatem qua delectat; secundum, quod sil ultimum quod ex arbore seu agro expectatur, seu quod finit el coronat laborem el culturam.

Ad fruitionem tres actus concurrunt, scilicet possessio "boni, ejus amor, et quies seu delectatio de illo. In hac delectatione videtur essentialiter sita fruitio, in possessione autem et amore causaliter tantum et prosuppositive; nam qui amat et non possidet, non potest dici fruens, neque qui amat et possidet, sed de re amata et possessa non delectatur, ut patet in eo qui amat et possidet potionem amaram de qua non delectatur, non dicitur ea frui. — Hicq. 4. a. 5. 0.—Unde definitur fruitio: *Jucunda quies amantis in re possessa.*

Hicq. 11.a. 1. 0.— *Hinc sequitur* fruitionem esse actum potentiæ appetitivæ, tum quia delectatio est aclus potentiæ appetitivæ, cum ipia fruitio est de fructu qui, ut dixi, est quid ultimum expectatum; hoc autem est finis qui est objectum voluntatis.

ibid, ad 5. — Fruitio proprie et secundum completam suam rationem est tantum de fine ultimo, minus proprie et secundum incompletam suam rationem, de

fine nnn ultimo. *Ratio prima partis*, quia appetitus non quiescit simpliciter nisi in ultime fine; qnandiu enim aliquid expectatur non plene quiescit, sed anhelat donee ad illud pervenerit. *Ratio secunda partis* est, quia fructus a quo dicitur fruitio, ut diximus, duo importat, quod sit ultimum et quod quadam suavitate animum quietet. Quod autem non est ultimum simpliciter, sed respectu aliquorum tantum, licet non simpliciter quietet appetitum, potest tamen habere aliquid quod delectet, ut v. g. medicina sapida, et ita esse ex illa parte aliquo modo objectum fruitionis.

Ibid. a. 4. 0.—Item, quia finis dupliciter haberi potest, imperfecte, quando habetur in intentione tantum, et perfecte, quando habetur in re. Fruitio perfecta est ultimi finis realiter habiti; imperfecta, finis ultimi habiti in intentione tantum.

§ II. — *Intentio*. D. Th. Q. 12.

Intentio est *desiderium efficax finis per media assequendi*; per quod distinguitur a simplici volitione, de qua in procedentibus, quæ est nuda complacentia boni sine ordine ad media.

Q. 12 a. 1. 0. — Est actus voluntatis, quia intendere, ut ipsum nomen sonat, est tendere in aliquid : in aliquid autem tendit et movens et mobile, sed quod mobile tendat in aliquid provenit a movente; unde intentio primo et principaliter pertinet ad id quod movet in finem. *Subsumo* : atqui voluntas movet omnes alias vires animæ in finem, *ut diximus supra* : ergo intentio proprie est actus voluntatis.

Ibid, a. 2. 0. — Est finis ultimi et non ultimi : quia intentio respicit finem ut est terminus motus voluntatis : terminus autem motus vel est ultimus simpliciter in quo ultimo quiescitur, et est terminus totius motus; vel est terminus medius, qui, licet sit principium unius partis motus, est tamen terminus seu finis alterius; sicut in motu quo itur de A in C per A, C est terminus ultimus, A terminus, sed non ultimus; et utriusque potest esse intentio.

Et hæc uestio trimis actibus voluntatis circa finem, scilicet de simplici volitione, fruitione et intentione. Nunc de actibus tum voluntatis cum intellectus circa media.

§ III. — *Consultatio, consensus, iudicium* d, *cretivurn et electio*. D. Tb. QQ. 13, i; et 15.

Posita intentione efficaci tinis asquindi, intellectus inquit de mediis, tioni congruis; et b: cactus, qui est prin; circa media, dicitur *consultatio*. hunc quilur ex parte voluntatis *consensus*, q; mediorum propositorum utilitatem approbat, vi cuius movetur intellectus ad dk< nenda quæ media sint aptiora et præ ah. assumenda, qui actus dicitur *Judicii*-, *discretivum*, et est quasi conclusio resultationis, ad quod sequitur *electio*. I) consultatione, consensu et iudicio disentivo nihil occurrit speciale dicendum, quidam vero de electione.

Electio definitur ab Aristotele, 5 Ethic *Appetitus præconciliati*. Ex qua definitione sequitur hæc altera : *Acceptatio ad creliva unius medii præ alio ad fine consequendum*.

2. 15. a. 1. 0. — Est substantialiter actus voluntatis includens et prosupponit: actum intellectus : quia actus qui ab al dirigitur, licet sit formaliter a diriget: ut a forma extrinseca, sicut imperium t forma extrinseca actus imperati, substantialiter tamen est in potentia quæ din. tur, cum ab ea eliciatur : atqui voluntas: electionem dirigitur ab intellectu proponente objectum voluntati : ergo electionisubstantialiter actus voluntatis includet et prosupponens actum intellectus. Cwi *firmitur*. Objectum electionis est bonum: utile, sola autem voluntas versatur ciro bonum : ergo.

ibid. a. 5. 0. — Observat apposite liit doctiss. Sylvius, quod quamvis omnis actus voluntatis prasupponat actum intellectus, specialiter tamen S. Th. dicit hic de electione, quod sit formaliter rationis scilicet dirigentis, et q. 22 de Verit. a. 15, quod sit voluntatis non absolute, sed cum ordine ad rationem ; quia in electione manifestius apparet id quod est proprium rationis, scilicet unum alteri conferre el preferre.

Electio non est de fine, ut finis est, sed tantum de mediis : quia illud cadit sub electione quod se habet ut conclusio in syllogismo operabilium ; consequitur enim, ut dictum est, iudicium practicum seu discretivurn, quod est sicut conclusio consul-

DE ALTIS ACTIBUS ELICITIS VOLUNTATIS.

tifleni» in syllogismo operativo : atqui finis in operabilibus non se habet ut conclusio, «ert ut principium : ergo.

Insupei electio, ut dixi ex Aristotele, *tsl appetitus præconciliati*; atqui non est consultatio de fine, sed de mediis : non enim medietis consultat an infirmus sit sanandus, sed quibus remediis sit sanandus.

Ibid.—*Dixi*, finis ut finis est : quia si «innatur finis ut medium ordinatum ad alium finem, poterit de illo ut fine materialiter et medio formaliter dari electio ; sicut in speculabilibus potest dari discursus circa principia quatenus sunt conclusiones superiorum principiorum, ut contingit in scientiis subalternis quarum principia sunt conclusiones subalternantis.

Dices. Electio est acceptatio unius præ altero : atqui id potest esse circa fines sicut circa nedia, ut dum quis, propositis duobus finibus non subordinates, v. g. felicitate æternæ et voluptatibus sæculi, unum præ alio acceptat : ergo.

Ibid, «d 2. — *R. N. min. Ad Prob. N. ejus suppositum*. Quia, in casu proposito, isti duo fines non proponuntur ut habent rationem finis, sed mediorum in ordine ad linum ultimum finem sub communi ratione beatitudinis apprehensum; ultimus enim finis unus est lanium, ut sup^i dictum est : unde ubicumque occurrunt plures fines, inter eos potest esse electio secundum quod ordinantur ad ultimum finem.

Ibid. a. 2. 0. — Electio non convenit brutis, quia electio regitur iudicio et collatione unius præ alio, bruta vero aguntur instinctu determinato ad unum.

Ibid. o. 5. o.— Neque est de medio impossibile, quia electio est de medio in ordine ad finem consequendum, impossibile artem non est consecutivum finis.

IV. — *Utrum e duobus bonis voluntas possit eligere minus vel æquale!*

Suppono 1° quod id quod est secundum se et absolut.* minus aut æquale bonum. imo et quod tale iudicatur iudicio epeculativo et in communi, possit praeeligi; uia voluntas non est de his quæ sunt itur voicantur bona secundum se et in eo anum. sed de his quæ nobis hic et nunc luiMrtnlari proponuntur : unde illud Me-

deæ apud Poetam : *rideo metiora, proboque, deteriora sequor*.

Suppono 2° voluntatem po«se eligere æquale aut minus bonum mediate, movendo scilicet intellectum, ut nova motiva, novas rationes inquirat, quibus vestiatur de novo objectum ut convenientius ac melius appareat.

Difficultas est igitur, an, propositis duobus bonis, non solum secundum se et in communi aequalibus seu inæqualibus, sed practice et secundum ultimum dictamen seu iudicium discretivum propositis ut talibus, possit voluntas, non retractato iudicio, nec novo molivo apposito pro sua libertate, æquale aut minus sic practice iudicatum eligere? Utrunque disputatur probabiliter. Sententia negans est communior inter Thomistas, et videtur conformior nostro Auctori. Unde

Dico. Quamvis simpliciter et absolute voluntas pro sua libertate possit ex duobus bonis aequalibus vel inaequalibus æquale vel minus eligere, id tamen facere non potest nisi mutato iudicio practico et proposito novo molivo, quo unum magis emineat et iudicetur hic et nunc melius et convenientius. Hocque sensu verum est quod electio sit semper de meliori.

Deducitur hæc conclusio ex Auctore hic a. 6, ad 5, ubi totam rationem eligendi unum pro alio reducit ad diversam considerationem, qua fit ut unum prxemineat et sic flectat voluntatem, his verbis : *Nihil prohibet, si aliqua duo æqualia proponantur secundum unam considerationem, quin circa alterum consideretur aliqua conditio, per quam emineat ei magis flectatur voluntas in ipsum quam in aliud*.

Prob. Voluntas non fertur in aliquod bonum nisi trahatur et allidatur ab illo; bonum enim comparatur ad voluntatem tanquam movens ad mobile, et motio boni in voluntatem est melaphorica, scilicet trahendo et alliciendo : ergo non potest ferri in imum pro alio nisi ab illo alliciatur et attrahatur pro alio. *Subsumo*: atqui quod unum trahat et allidat pro alio non potest esse nisi quia pro alio, iudicatur come-niens et bonum; sola enim convenientia seu bonitas proposita per intellectum, eat motivum voluntatis : ergo voluntas non potest ex duobus minus aut æquale eligere

n». nisi indicetur practice melius et convenientius.

Confirmatur. Voluntas non potest ex duobus bonis propositis unum præ alio eligere, nisi intellectus judicet esse præeligendum; est enim voluntas, ut jam toties diximus, potentia cæca sequens dictamen rationis, et tendens in objectum prout ipsi ab intellectu proponitur. atqui intellectus non potest judicare unum e duobus esse præeligendum, nisi in quantum judicat melius et convenientius, quia tota ratio eligibilitatis est bonitas et convenientia; et sicut non posset judicare esse absolute eligendum, nisi judicaret esse absolute bonum et conveniens, ita non posset judicare esse præeligendum, nisi judicaret melius et convenientius : ergo voluntas non potest e duobus unum præ alio eligere, nisi intellectus judicet esse melius et convenientius.

Dice». Ut voluntas unum præ alio eligat, non indiget majori motivo seu determinativo ex parte objecti, sed sufficit quod sibi proponatur ut bonum in quod feratur, si velit; sicque pro sua libertate, et quia vult, ad illud fertur et determinatur.

Sed contra, et aperitur æquivocatio in qua hallucinantur adversarii. *Dato* non opus esse majori motivo intrinseco ex parte objecti, id est quantum ex ejus meritis intrinsecis, quia supponitur minus bonum absolute, opus est tamen ut adjuvetur motivo extrinseco, ut judicetur hic et nunc præ alio conveniens et eligendum : et hoc ipsum est quod dicitur : *Quia vult* : non enim *tò quia vult* se tenet tantum ex parte agentis et voluntatis, ut falso arbitrantur adversarii, sed etiam ex parte objecti et motivi, ita ut voluntas assumat pro motivo eligendi unum præ alio exercitium suæ libertatis, quod uni præ alio applicat. Cum enim dicitur voluntatem eligere minus aut æquale bonum *quia vult*, si *tò quia vult* explicaret tantum causam agentem, nihil speciale diceretur pro electione minoris aut æqualis boni, siquidem id etiam interveniat in electione majoris boni et in omni actu voluntatis; nullum enim actum elicit voluntas, n»i *quia vult*, *tò quia vult* dicente causam agentem. At cum voluntas eligit minus aut æquale bonum, relicto meliori aut æquali, *quia vult*, *tò quia vult* spectraliter se habet, et per illud red-

ditur ratio electionis sic facta?; quour.* contingit quando eligitur inajns borna quod ex meritis sufficienter movet vtfe talem. Unde *tò quia cult*, in electione minoris vel æqualis boni, concurrunt tanquz motivum ex parte objecti. Et hoc ita iterum est, quod si interrogetur quis, qm minus bonum prae majori eligat, anti*! : inter æqualia, allegabit pro ratione et motivo, *quia volo*. Ergo habet pro ratione* motivo eligendi suam libertatem et sur beneplacitum, quod uni applicat et non teri : et ita intelligitur commune dictum *Stat pro ratione voluntas*. Hac explanatione posita, hæc quæstio forte vidèbile multis de nomine. Interim tamen

Solvuntur objectiones.

Obj. Voluntas circa quæcumque bona particularia et limitata, est libera tamquam exercitium quam quoad specifications solum enim circa bonum et beatitudinem in communi neccssitatur quoad spécificationem, et circa Deum clare visum, quoad exercitium et specificationem : atqui quantumvis e duobus bonis squalibus vel in squalibus intellectus judicet practice melius, istud tamen remanet bonum p.u. culare et limitatum : ergo circa istud voluntas remanet libera, sicque potest illud non eligere et aliud minus eligere.

B. in casu posito equidem voluntate esse liberam, et quodeumque bonum sive majus, sive minus, sive æquale posse eligere, quia potest mutare judicium istud practicum, applicando intellectum ut inquirat nova motiva, novas rationes, quibus minus bonum aut æquale judicetur convenientius, quod facere non potest circa Deum clare visum, neque circa bonum sive beatitudinem in communi, quæ nullo motivo vestiri possunt quo appareant minus convenientes. Unde *D. consequens argumenti* : ergo voluntas potest melius non eligere, et minus eligere, mutato judicio practico, *C.* eo remanente, *iN*.

Inst. I». Voluntas non sequitur nere? sario judicium practicum, aliuquin non mineret libera : ergo etiam illo stante potest quod voluerit eligere.

B. D. ant. Voluntas non sequitur necessario judicium practicum, nécessitât* absoluta et antecedente, *C.* necessitate hypothetica et consequente, (*V.* Ex suppo»-

done enim quod voluntas libero velit permanere hoc iudicium quod mutare potest, necessitati illud sequi; sed ista necessitas, cum ab ipsa voluntate descendat, non officit ejus libertati. Unde, facta illa suppositione, voluntas potest aliud eligere in sensu diviso, non in sensu composito, quia non potest simul stare iudicium practicum de meliori bono cum electione minoris.

Inst. 2°. Ista necessitas non provenit ex objecto quod est bonum particulare, neque ex suppositione finis, quando non est tantum unicum medium, neque ex natura voluntatis quæ ex se est indifferens et libera: unde ergo oritur?

A. Oriri ex modo naturali agendi voluntatis, quæ cum sit potentia cæca, sequitur dictamen intellectus objectum proponentis. Unde sicut non potest ferri absolute in bonum, nisi proponatur, ut tale a ratione, ita non potest ferri in unum præ alio, nisi proponatur a ratione eligendum et convenientius præ alio.

Inst. 5°. Voluntas potest ferri in id omne quod habet rationem boni utilis: atqui medium æquale aut minus bonum habet rationem utilis, nec illam amittit ex consortio melioris aut æqualis: ergo.

A. *D. maj.* Voluntas potest ferri absolute in id omne quod habet rationem boni utilis, C. comparatione facta cum meliori aut æquali, N. Quia sequi debet dictamen rationis, et illud præfigere quod ratio dicat esse præfigendum, alioquin non foret appetitus rationalis.

Inst. 4°. Si famelico proponantur duo panes omnes omnino et in omnibus æquales, vel unum eliget, vel utrumque, utriusque neutrum: si primum, habemus intentum; secundum non potest, quia, ut supponitur, non permittitur illi utrumque assumere, sed unum tantum. Tertium est [Horsus improbable, foret namque plane ridiculum quod iste famelicus neutrum acciperet, ex eo precise quod uterque sit æque bonus, et sic sua fame pereat: ergo.

R. quod in isto casu, vel iste famelicus subito famis impetu absque rigoro electione et deliberatione in unum feretur; vel «i deliberate agat, voluntas applicabit intellectum ad investigandum in uno aliquam rationem boni et commodi qua alteri preeminet, sive ex parte qualitatum intrinsecarum alterutrius, sive ex motivis, ut sunt

variæ circumstantiæ occurrentes, sive tandem ex ipsa experientia libertatis quam potest velle circa unum exercere potius quam circa alterum, ita tamen quod ipsa libertas seu beneplacitum non solum teneat tantum ex parte principii effectivi electionis, sed etiam ex parte objecti et motivi alligantis, ut dictum est. Nec obstat quod iste famelicus sic fame urgeatur, ut ab esu diu non abstinebit; citissime enim fit ista consideratio.

Inst. 5°. Eadem est ratio de electione mediorum ac de intentione finis: atqui voluntas ex duobus finibus potest minus bonum assumere, v. g., matrimonium præ religione: ergo.

B. *D. min.* Potest assumere minus bonum absolute et secundum se, C. minus bonum iudicatum practice tale. Non enim assumit matrimonium præ religione, nisi quia iudicat illud esse sibi convenientius.

Inst. tandem. Deus ipse eligit minus bonum relicto meliori, etiam stante iudicio et cognitione practica melioris: ergo et nos id possumus, quia nostra voluntas est participatio divinæ voluntatis; et si Deus, qui semper prudentissime agit, id possit, a fortiori nos qui sæpe imprudenter agimus. *Prob. ant.* Deus eligit hunc mundum, cum posset longe meliorem, videlicet omnes rationes quibus moveri posset, si vellet, ad meliorem: ergo.

B. *D. ant.* Deus eligit minus bonum ex parte rei electæ, seu intrinsecæ bonitatis, C. ex parte motivi eligendi, N. Quamvis enim iste mundus sine ratione suæ intrinsecæ bonitatis minus bonum quam alii mundi (pius Deus posset et potuisset creare, est tamen melius et convenientius ex parte motivi, quod motivum est ipsa sua liberalitas et gratia quam applicat huic mundo, et non alteri: qua applicatione fit quod in ordine eligibili minus præemineat alteri, secundum se meliori. In his enim quæ ex liberalitate et gratia fiunt, ipsa gratia seu *quia vult* se tenet ex parte objecti seu motivi, ut dictum est.

Posset etiam negari consequentia; quia differt voluntas divina a nostra, quod nostra supponat bonitatem in rebus et ab ea moveatur; voluntas autem Dei non supponit bonitatem in rebus, sed facit eas eligendo et diligendo unde eas non eluit quia sunt magis vel minus bonæ, sed c

contra sunt magis vel minus bonæ secundum quod eas magis vel minus diligit.

Petetur an, supposita efficaci intentione finis, si unum occurrat medium ad illum obtinendum, voluntas ad ejus electionem necessitetur?

A. Qui vult efficaciter finem necessitatur ad eligendum unicum medium, eo scilicet tempore quo finis est per illud obtinendus; quia volitio efficax finis est volitio illum obtinendi per media: atqui finis obtineri nequit per media nisi sint volita: ergo qui vult efficaciter finem necessitatur vellet media, hoc vel illud si sint plura; istud autem si sit unicum. Insuper voluntas non potest velle efficaciter impossibile: vellet autem efficaciter impossibile, si vellet efficaciter finem et non vellet medium sine quo finis obtineri nequit.

Dixi, *pro eo tempore quo finis est per illud medium obtinendus*: quia quis potest efficaciter intendere finem, absque eo quod velit actu unicum medium quousque executioni mandandum pro actuali finis consecutione; sufficit enim ad efficaciam intentionis velle in confuso quaecumque fuerint necessaria ad ejus consecutionem. Unde qui vult efficaciter sanitatem, et videt eam non posse obtineri nisi per membri abscissionem, potest divertere cogitationem et suspendere volitionem hujus medii quousque est executioni mandandum: quod si tunc refugiat, convincitur resilire ab intentione efficaci sanitatis.

advertetur etiam quod hæc necessitas, cum sit hypothetica et conditionalis, nempe ex suppositione intentionis finis quam voluntas, (piando vult, potest tollere, non officiat libertati requisitæ ad merendum vel demerendum in hac electione.

§ V. — *Unis.* D. Th. Q. 16.

9. 16. n. 1.0. — Usus inter variasceptiones hic sumitur prout dicit applicationem alicujus rei ad aliquam operationem. Applicatio activa, seu ex parte potentialis applicantis, dicitur usus activus. Applicatio passiva, seu ex parte rei applicatæ, dicitur usus passivus. De usu activo hic agitur.

ibid. — Et videtur certum esse actum voluntatis: quia proprium munus voluntatis est applicare et movere contra potentias ad suas operationes. *dicas* actionem

et passionem esse in eodem subjecto, *ut* autem passivum non esse. In voluntate, consequenter usum activum non esse actus voluntatis, quia actus a voluntate elicitus in ea subjectatur. *I. assumptum* duntaxat de actione formaliter tractante, seunte, non vero de actione virtualiter. *trans* transeunto, qualis est usus activus.

Ibid. a. 5. 0. — 2º Videtur pariter verum usum activum proprie loquendo non versari circa finem; quia usus, seu uti, tractatur ab utili et circa utile versatur, quatenus applicatur in ordine ad aliud: ubi autem non est finis, sed medium ad finem, ideo dicimur frui fine et uti in edis. aliquis difficultas est an distinguatur electione; pro cujus resolutione

Dico. Usus activus est actus distinctus ab electione.

Est aperte S. Th. hic a. 4. 0, ubi dicit *Usus sequitur electionem*; et ad 1, ubi sit *medius inter electionem et exercitium*.

Prob. ex ejusdem S. Doctoris principio a. 4, cit. ubi dicit voluntatem habere duplicem habitudinem ad volitionem: unam, eundem quod volitum est quodammodo voluntate per quamdam proportionem affectum ad illud; sed sic voluntas non libet finem nisi imperfecte, scilicet affert et in intentione tantum. Aliam habitudinem habet ad volitum, secundum quod tendit actu ut habeat ipsum realiter, quod est perfecte habere illud. Ad primam habitudinem, quæ est in ordine intentionis spectat electio; ad secundam, quæ est in ordine executionis, spectat usus. Ex quo principio duplex argumentum formatur in probationem *conclusionis*. *Primum.* Actus conjungens voluntatem cum volito affective tantum et in ordine intentionis, distinctus ab actu conjungente voluntatem cum volito realiter et in ordine executionis: atqui electio conjungit voluntatem cum volito affective tantum et in ordine intentionis; per eam enim completur ordo intentionis, usus vero conjungit voluntatem cum volito realiter et in ordine executionis: ergo.

Secundum argumentum ex posito S. Th. principio. Electio versatur circa medium in ordine intentionis, ut est futurum et effectus finis. Usus activus versatur circa idem medium in ordine executionis, ut est præsens et causa efficiens finis habiti in re. Eiusmodi isti duo actus versantur circa obiectum

formaliter distincta, licet sit materialiter idem. *Subsunt*: atqui actus essentialiter distinguuntur penes objecta formaliter distincta: ergo.

Confirmatur Ubi est nova et distincta difficultas, ibi requiritur novus et distinctus actus: ut quod in executione, nova, distincta et longe major difficultas reperitur quam in electione, ut omnibus pervium est; quot sunt enim qui facile eligunt et in executione deficiunt!

Quædam quæ obijci possunt facile solvuntur ex dictis; alia pauca sunt levis momenti: vide si lubet in nostro Gonet. disp. H, a. 1.

ARTICULUS VII.

De actibus imperatis. 1). Th. Q. 17.

1). — *Utrum detur in homine imperium respectu sui et suarum operationum?*

Quæstio non est, *ut patet ex titulo*, de imperio quod dicitur politicum, quo rex vel superior imperat suis subditis, sed de imperio quod dicitur monasticum, quo homo «ibi ipsi et suis potentiis imperat, quodque definiri potest: — q. 17. a. 2. 0. — *Ictus ordinans aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimativa motione.* Illud negant Snares, Vasques et quidam alii, pulantque sufficere judicium præcedens regens electionem. Affirmant Thomiste cum pluribus aliis, cum quibus

Ibid. a. 5. ad 1. et per tot. Q. inf. q. 37. » 6.2.2. q. 85. a. 1. — *Dico.* Datur in homine imperium respectu suarum potentialium.

Prob. Præter electionem datur in voluntate usus activus, ut probavimus in præcedenti: ergo præter judicium regens electionem, debet dari alter actus in intellectu regens usum et executionem, qui dicitur imperium. *Patet consequentia*, quia voluntas nunquam operatur sine directione intellectus.

Respondetur adversarii ad directionem usum et executionis sufficere judicium præcedens electionem, continuatum usque ad executionem: hoc est præcipuum ipsorum fundamentum, quod multipliciter convellitur et simul confirmatur *conclusio*. Unde

Contra 1º. Ideo ponitur usus activus distinctus ab electione, quia in usu est nova difficultas quod indiget distincto actu et

distincto conatu: atqui ad istam novam difficultatem non solum opus est novo conatu ex parte voluntatis, sed etiam novo actu ex parte intellectus judicantis, ordinante, disponente executionem. Multi enim bene judicant de eligendis, qui agendo male præcipiunt, et in executione deficiunt, quia instante executione exurgunt difficultates, tædia, labores, impedimenta tam ex parte potentialium executivarum quam ex circumstantiis occurrentibus, ad quæ vincenda opus est quandoque variare præconciata, uti temperamento, adbibere majorem conatum, industriam, perseverantiam, patientiam exercere; quæ omnia plerumque non potuerunt antea prævideri, et si prævisa fuerint, nunquam tamen ita movent sicut quando sunt præsentia; et cum rationabiliter fiant, non impetu naturæ, sicut in brutis, præter judicium regens electionem, indigent alio tribunali seu judicio in quo ultimo ipsa executio secundum ultimam individuationem et occurrentes circumstantias ordinetur, atqui finaliter dicitur: *Fac hoc tali vel tali modo.*

2º Ideo usus activus distinguitur ab electione, quia electio respicit medium in ordine intentionis et ut futurum, usus autem respicit in ordine executionis et præsens seu hic et nunc ponendum; unde respiciunt objecta formaliter distincta: atqui actus intellectus dirigentes hos actus voluntatis habent idem objectum ac isti voluntatis directi: ergo.

3º Ut id quod princeps seu superior intendit mandetur executioni, non sufficit quod judicet id esse faciendum, sed opus est ut jubeat fieri, alioquin infectum manebit. Ergo imperium distinguitur a judicio.

Solvuntur objectiones.

Obj. Imperium non requiritur ut moveat alias potentias, neque quoad exercitium neque quoad specificationem. Ergo est superfluum. *Prob. ant.* Non quoad exercitium, quia primum movens quoad exercitium est voluntas, ut dictum est; non quoad specificationem, quia operationes sufficienter diriguntur quoad specificationem per consultationem et judicium præcedens electionem; non enim istud judicium projicit tantum media ut eligenda seu ut congrua, sed etiam ut exequibilia quo modo, quo

ordine , quo tempore execution! mandanda : ergo.

B. N. ant pro utraque parte. *Ad probationem prima: partis dicendum* quod, ex hoc quod voluntas sit primum movens quoad exercitium, sequatur quod sic movere per se primo illi conveniat ; sed id non ohstal quin possit competere secundo et per participationem actui intellectus, sicut revera competit imperio ex efficacia et influenza electionis quam supponit.

Ad probationem secunda: partis, N. ant. Hæc quidem assignata sufficiunt ad specificationem in ordine intentionis, at non in ordine executionis ; ad eam enim requiritur quod proponantur media, non ut eligenda, sed ut electa ; non ut excquibilia postea, sed ut hic et nunc execution! mandanda ; non ut dicatur : *Iloc est faciendum tali modo, ordine et tempore*, sed ut dicatur : *Fac hoc hic et nunc tali modo et ordine*, - quousque enim intellectus sic dixerit et proposuerit, non dirigit sufficienter executionem , et electum manet infectum : sicut, quamvis subditnssciat superiorem judicasse aliquid esse faciendum hoc vel illo modo, hoc vel illo tempore , nisi accedat ejus imperium, non movetur ad illud faciendum.

Inst. d°. Frustra dirigitur imperium ad illum qui illud cognoscere non potest: atqui voluntas, cmn sit potentia cæca, non potest cognoscere imperium; neque etiam potentia executive, quia non sunt intellectuales : ergo.

7L i° hac ratione probari, si quid probet, voluntatem in quocumque suo actu a nullo objecto per intellectum proposito posse moveri, siquidem illud non cognoscat; quod tamen nemo admittit.

Hic. a. 5. ad 2.— /L 2° quod, UtVoluntas moveatur per imperium, non requiratur quod illud cognoscat perse, sed sufficit quod suppositum volens illud cognoscat per aliquam potentiam: quia sicut in membris corporeis quodlibet membrum operatur non sibi soli, sed toti corpori, ut oculus videt toti corpori , ita est in potentiis animæ; nam intellectus intelligit non solum sibi, sed omnibus potentiis, et voluntas vult non solum sibi. sed omnibus potentiis : sicut ergo non est necesse quod jiedes videant ut dirigantur ab oculis, sed oculi vident pro pedibus, ita. ut voluntas

moveatur et dirigatur ab Intellectu, n. ; est necesse quod cognoscat, sed intellectus cognoscit pro ipsa. Et ideo homo imperat sibi ipsi actum voluntatis, inquit. tum est intelligens et volens.

Inst. 2°. Juxta S. Th. 2 2, q. 58, a. 1, sicut oratio est ad superiorem, imperii est ad inferiorem : atqui nemo potest msum orare , quia nemo est sibi superi; ergo nemo potest sibi imperare, quia iit. est sibi inferior.

/L *Permissa maj. N. cons.* Dispar. h 1° quod intellectus imperans sit potens superior ad voluntatem cui imperat intellectus orans (est enim oratio am. intellectus) non habet aliam potentiam s?.. superiorem, cum sit omnium potentian- prima et suprema. 2° Orare est indigenti, nemo autem dicitur indigere eo quod q- sibi præstare potest, sive per unam sio per aliam potentiam.

Permisi majorem, quia S. Th. ibi loquitur de imperio politico, quod, propter obligationem et coercitivam, exigit distinctionem suppositorum ; secus imperium il- nasticum.

Inst. o°. In brutis non datur imperium ergo nec in homine.

Hic a. 2. «d 5. — *B. N. conseq.* Qui, legitima foret, sequeretur quod etiam i; homine non daretur neque consultati; neque judicium, neque usus activus, cc: in brutis non dentur. Disparitas est er. quod bruta instinctu agant; unde, poiiu apprehensione et affectu objecti sensibili- in illud necessario feruntur. At homo l- here agit et ex propria directione, ideoqu indiget consilio, seu iudicio diri^nteelee-1 tionem, et imperio dirigente executioner. l

\$ II. — *Utrum imperium sit actui rationi vel voluntatis?*

Hic a. 1. o. — Ex \$ precedent! jam satis apparet imperium esse actum intellectus; ut tamen id manifestius fiat,

ibid. — *Dico.* Imperium est substantialiter actus rationis , præsupposito actu voluntatis, in cujus virtute ratio movet ; per imperium ad exercitium actus.

Prob. Imperare tria dicit : primum, ordinare eum cui imperatui-, ad opus faciendum et media hic et nunc exequenda ad finem consequendum ; secundum, intimare seu denuntiare opus faciendum, non indi-

artiro modo , dicendo : *Hoc est facien-* dum, sed imperativo modo, dicendo : *Fac hoc*, tertium, movere ipsum seu potentiam cui imperslu» ad operis exeeutionem. Atqui hæc tria sunt rationis, 1° Ordinare, est conferre seu comparare unum ad aliud, quod est proprium rationis, cum sit quid inelligibile. Unde recte dixit Cajetanus hic : · Quidquid ordinis in naturalibus et -voluntariis est, a ratione proficiscitur, » et in illam resolvitur ; opus enim naturæ « est opus intelligent!® : et electiones in « quibus maxime apparet ordo , quia sunt • eorum quæ sunt ad finem propter finem, » a consilio proficiscuntur, ordinante hoc » ad illud. » 2° Intimare, seu denuntiare, est manifestare et loqui, quod etiam pertinet ad intellectum. 5° Quamvis voluntati perse primo conveniat movere , quia est primum movens ad exercitium , convenit tamen secundario et participative intellectui ex actu præcedente voluntatis , quia virlus prioris actus remanet in actu sequenti: unde, sicut in electione remanet aliquid de virtute actus concilii præcedentis, scilicet ordo mediorum, ita in imperio remanet aliquid de virtute electionis , nempe efficacia movendi. Ergo imperium est actus rationis, præsupposito actu voluntatis, in cuius virtute ratio movet per imperium jd exercitium actus.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1o. s. Tli. in capite hujus quaestionis 17, Considerandum esi, inquit, de actibus imperatis a voluntate,' et infra q. 71, a. 6, ad 2, dicit quod voluntas imperat omnes actus voluntarios. Similiter S. Aug. cl alii SS. Patres ascribunt imperium voluntati. Ergo.

In 4. d. IS. q. 4. a. 1. quæslunc. 1 ad 5. — A. has et similes auctoritates duplici solutione excipi ex eodem S. Th. Prima est, quod in cis sit sermo de imperio late et improprie sumpto pro quocumque molente ad finem , sive ordinando et intimando, s' ve null. Secunda , quod , si loquantur oe imperio stricte sumpto, iuleligantur quod imperium sit voluntatis, non formaliter et substantialiter, sed causaliter el originative, quia a voluntate participat vim movendi.

Inst. Lex est formaliter voluntatis : ergo tt imperium, *Patet conseq.* quia actus le-

gis est imperare, consequenter ad eam potentiam pertinet lex ei imperium. *l'rob ant.* 1° *ex S. Scriptura*, qu® nomine voluntalis legem divinam explicat. Psal. 102: *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.* Psal. 12 : *Doce me facere voluntatem tuam.* 2° *Exjure* If. de Conslil. principis, !. 1, dicitur: *Quod principi placuit, legis habet vigorem ;* el alibi similiter. Ergo.

A. *N. ant.* Lex enim est actus rationis, ut dicemus de Legibus , et ibidem ducet Auctor, *Ad probationem ex S. Scriptura* : Lex nomine voluntatis explicantur, vel quia est signum divin® voluntatis, vel quia voluntatem divinam supponit. Sed neque tantum nomine voluntatis exprimitur, sed etiam nomine iudicii, eloquii el sermonis. Psal. 118 : *Custodiam sermones tuos... In corde meo abscondi eloquia tua... Judicia tua non sum oblitus.* Psal. 147: *Non fecit taliter omni nationi, ct iudicia sua non manifestavit eis.* Unde ex S. Scriptura erui non potest quod lex sil formaliter actus voluntatis, sed quod eam supponat , seu quod sit voluntas ordinata et dictata. *Similiter ad jus*, dicitur quod placuit principi habere vigorem legis, (pria ex voluntate principis originalur : aut loquitur de objecto legis, non de ipsa lege; non enim quod placuit regi seu quod x « It rex est lex, sed objectum legis.

Obj. 2°. Ad eam potentiam formaliter et substantialiter perlinet imperium , ad (pam perlinet dominium ; est enim domini et superioris imperare : atqui dominium formaliter perlinet ad voluntatem , quia dominium est potestas libera et sui juris, quæ se movet prout vult; formalis autem libertas el potestas sui juris est in voluntate : ergo imperium est formaliter actus voluntatis, licet directive sit intellectus.

A. *D. maj.* Ad eam potentiam perlinet imperium ad quam pertinet dominium, ut movens precise, .V. dominium intimans et dirigens, C. Ad cuius sensum, *D min.* Dominium ut movens precise pertinet ad voluntatem , *C. min.* ut intimans et dirigens, *N. min. et conseq.* Dominium ergo non solum importat vim movendi, sed etiam intimandi et dirigendi, quia non est dominium mere impulsivum, sed rationabile et ordinatum. Imperium autem perlinet ad potentiam ad quam perlinet domi-

«4

DISSERT. III. ART. VII.

muro, quoad vim intimandi et ordinandi, quia licet importet vim movendi ex voluntate, consummatur tamen in intimatione et ordinatione.

Inst. 1°. Chantas pertinet ad voluntatem : atqui charitas imperat aliis virtutibus etiam intellectualibus, ut fidei : ergo.

B. D. min. Charitas imperat aliis virtutibus, imperio late et inadequate sumpto pro simplici motione ad finem, C. imperio stricte et adæquate sumpto pro motione intimata et ordinata, *N.* Imperat enim charitas sicut ipsa voluntas in qua est, scilicet quantum ad id quod motionis est in imperio præsuppositive, non quoad id quod est in eo formale, scilicet intimativum et regulativum ; sed hoc facit mediante actu intellectus.

Inferes. Ergo dum imperatur actus intellectus, v. g. fidei, intellectus sibi ipsi imperat, et sic est imperans et imperatus, quod videtur inconveniens.

Hic a. 6. ad 1. — *//.* quod hoc modo ratio imperat sibi ipsi, sicut voluntas movet seipsam, in quantum scilicet utraque potentia reflectitur super suum actum, et ex uno ad aliud tendit : quando itaque charitas imperat late actum fidei, movet intellectum ut formet quasi reflexe dictamen ordinans et denuntians quo actum fidei sibi imperat ; et sic distinguuntur actus imperans et imperatus.

Urgebis. Si imperium importet motionem ex parte voluntatis et intimationem ac directionem ex parte intellectus, quo jure dicimus perlinere formaliter ad intellectum et præsuppositive ad voluntatem, eodem jure dici potest pertinere formaliter ad voluntatem et præsuppositive ad intellectum. Ergo.

II. N. sequelam. Quasi procederet actus intellectus dirigens et denuntians, et sequeretur motio efficax voluntatis, intellectus non posset denuntiare istam motionem efficacem voluntatis per hunc anteriorem actum, quia tunc nondum est ista motio efficax ; sed indigeret allero actu istam motionem consequente, in quo consummaretur imperium : ad imperium enim maxime pertinet hanc efficaciam intimare, quam si non intimet, nec obligat, nec movet saltem ordinale et rationabiliter.

Si dicas voluntatem movere alias potentias t. x. culivas absque alio actu intellectus

consequente ; *Ii.* voluntatem movere potentias executives. mediante imaginatione seu phantasia, qua ejus motio istis polenta intimatur.

2. 2. Q. 85. a. 1. ad 3. — Dftj. 5° Olinis actus intellectus vel est simplex apprehensio, vel compositio seu judicium, vt, discursus : atqui imperium non est simpli apprehensio, neque compositio, neque discursus : ergo.

/j. quod illi tres actus pertineant ad rationem speculativam ; sed ulterius ad Cilionem practica in pertinet causare aliquid per modum imperii vel petitionis.

Insuper dici potest imperium reductio pertinere ad compositionem seu judicium, illudque virtualiter aut eminenter continere ; qui enim dicit : *Fac hoc*, virtualiter et æquivalenter dicit : *Hoc est libi faciendum* ; et vocatur a quibusdam judicio practice practicum, ut distinguatur a judicio procedente electionem, quod, quia in vultu sil practicum respectu electionis, est tamen speculativum respectu exceptionis.

§ III. — Quinam actus subjiciantur imperio rationis ?

Hic 5° ultimis art. — DICO, *Ct sit reguli generalis.* Illi actus qui sunt in potestate et arbitrio nostro, et ad quos ratio suadeat ; movere nos potest, imperari possunt ; ii vero qui non sunt in potestate et arbitrio nostro, et ad quos ratio suadens nos movere non potest, imperari non possunt. Colligitur hæc regula ex ipsa natura imperii ; imperare enim est superioris gubernantis et potestatem habentis ad movendum et obligandum ut sibi obediant, alioquin inane foret imperium.

q. a. 5. 0. — *Ex hac regula sequitur* i" actum voluntatis posse imperari, quia sicut ratio potest judicare quod bonum sit aliquid velle, ita potest ordinare imperando quod homo velit.

Ibid. ad 5. — Excipiendus est tamen primus actus voluntatis, scilicet simplex volitio linis, quia prima apprehensio ex qua sequitur simplex volitio, in se supponit priorem actum voluntatis, a quo participet vim movendi quoad exercitium. Unde, quamvis ista prima volitio sit libera, quia regulatur cognitione indifferenti, ad eam tamen homo non se movet, sed movetur a Deo. Confer a. 1.

Quantum vero ad consensum et electionem,

quamvis consultatio vi præcedentis intentionis moveat ad consensum, et judicium vi consensus ad electionem, et ideo [Kisdn] dici imperium late, non tamen stricte, quia movent indicativo modo tantum, non imperativo.

Ibid. a. 6. in arg. s. c. et o. — *Sequitur* 1" actum rationis posse imperari, tum quia tecuudum arbitrium utimur ratione. Tum quia, cum ratio sit potentia immaterialis, super seipsam reflectitur : unde sicut ordinat et disponit de suis actibus, *ut jam dirimas.*

ibid. 0. — Non tamen omnes actus rationis possunt imperari, quia non omnes sunt in potestate nostra. Quantum ad exercitium possunt semper imperari, (pria sicut alicui indicitur et imperatur ut attendat et ratione utatur, ita homo potest sibi indicare et imperare. Id tamen circa primum actum rationis, seu circa primam cogitationem, non sic est intelligendum quasi ex imperio rationis adveniat ; multi enim cogitationes sunt vel a Deo, si bonæ, vel a diabolo ejusque ministris, vel aliunde, si malæ ; sed sic quod prima cogitatio, licet improviso exorta, possit ex imperio rationis admitti vel respui, continuari vel interrumpi.

Ibid. — Si autem actus rationis considerentur quantum ad objectum, apprehensio veritatis circa aliquid non subjacet imperio rationis. «pria non est in potestate nostra, sed contingit per virtutem luminis naturalis vel supernaluralis ; similiter actus rationi, quo assentimur primis principiis apprehensis et conclusionibus demonstratis, non subjacent imperio rationis quoad specificationem, quia sic illis naturaliter xenlimur ut non possimus dissentire. Circa objecta vero apprehensa, quæ non plane convincunt intellectum quin possit eis assentire vel dissentire, in talibus assensus vel dissensus est in potestate nostra et sub imperio cadit.

Ibid. a. 7. 0. — *Sequitur* 5° quosdam actus appetitus sensitivi cadere sub imperio rationis, quosdam non cadere, quia quidam sunt in potestate nostra, quidam non sunt. Etenim appetitus sensitivus est virtus organi corporalis, omnis autem actus virtutis utentis organo corporali dependet non solum ex potentia animæ, sed etiam ex dispositione organi corporalis, sicut vi-

sio ex potentia visiva et qualitate oculi ner (piam juvatur vel impeditur : unde et actus appetitus sensitivi non solum dependet ex vi appetitiva, sed etiam ex dispositione corporis. Igitur actus appetitus sensitivi, quatenus pendent ex dispositione organi corporalis, ut dum ex motu causatur ab re et ex calore motus concupiscentiæ, non subjacent rationis imperio, (pria qualitas et dispositio corporis non sunt in potestate nostra. Quatenus vero dependent ex vi appetitiva, cadunt sub imperio rationis, quia id quod se tenet ex parte potentiæ sequitur apprehensionem imaginationi, quæ, cum sit particularis, regulatur ab apprehensione rationis, quæ est universalis, sicut virtus activa particularis a virtute activa universali. Et ideo ex ista parte actus appetitus sensitivi subjacet imperio rationis. Contingit tamen quandoque quod motus appetitus sensitivi subito concitatur ad apprehensionem imaginationis vel sensus, et tunc ille motus est propter imperium rationis, quamvis poiuisse impediri a ratione si providisset : unde Philosophus, I Politic, c. 5. dicit quod ratio præest irascibili et concupiscibili, non principatu despotico, qui est domini ad servum, sed principatu politico aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subduntur imperio, sed rebel- lare possunt.

Ibid. a. S. 0. — 6° c'yi/ur 4° actus animæ vegetativæ non subdi imperio rationis, tum quia non producuntur mediante apprehensione, nullus autem actus potest imperari nisi sequatur aliquam apprehensionem ; tum (pria actus animæ vegetativæ, v. g. nutrir, augere, pendent ex dispositionibus corporum quæ non sunt in nostra potestate.

Sequitur 5° quosdam actus membrorum exteriorum subjici imperio rationis, quosdam non subjici, quia membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ ; unde eo modo quo potentiæ animæ se habent ad hoc quod obediant rationi, hoc modo se habent et corporis membra. Quia igitur vires sensitive subduntur imperio rationis, ut dictum est, non autem vires naturales, natura enim non est in potestate nostra, ideo omnes motus membrorum quæ moventur a potentiis sensitivis, quales sunt motus pedum, manuum et similes, subduntur imperio rationis : motus autem membrorum qui sequuntur vires naturales non

■obduntur imperio rationis. — Ibid, ad 2. — Talis est motus cordis qui est principium omnis motus corporalis; primum autem in unoquoque est natura, et ideo dicitur a generante sequens per se unionem animæ ad corpus, sicut motus gravium et levium sequitur formam substantialem eorum.

Ibid, ad 5. — Item motus genitalium non subditur imperio rationis, quia ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteralio, scilicet caliditalis et frigiditatis, quæ alteralio non subjacet imperio rationis. Aliam rationem theologicam affert S. Aug. 14 deCivit. cap. 16, scilicet, inanima suæ inobedientiæ ad Deum in illo pracipue membro poenam patiatur, per quod peccatum originale ad posteros traducitur.

DISSERTATIO IV.

DE ACTIBUS HUMANIS IN ESSE MORIS.

D'vus Thomas, QQ. 18, 19 et 20.

ARTICULUS I.

In quo consistat moralitas in communi actu humanorum ?

Actus moralis dicitur hic, non a more (pii sil consuetudo, hæc enim in ipsis brutis reperiri potest, sed a more a quo homines dicuntur et sunt boni vel mali, laude vel vituperio digni. Unde actus moralis definiri potest ; *factus procedens a deliberata voluntate cum subjectione ad regulas morum*, quæ sunt lex æterna et recta ratio. Definitio patebit ex sequentibus.

Duplex esse distinguendum est in actu humano ; esse natura seu physicum, et esse moris. Esse naturale est ipsa entitas physica actus. Quid sil esse morale non ita facile dictu. Quidam moralitatem reponunt in denominatione extrinseca, quidam in ipsa libertate, alii in relatione rationis, alii in relatione pradicamentali, alii tandem in relatione transcendentali ad objectum subditum regulis morum.

Dico. 1° Moralitas in communi non consistit in denominatione extrinseca petita a regulis morum.

Est certo Doctor Th hic q. 18, a. 4, ad 2, ubi dicit quod moralitas, quæ desumitur a fine, *inlurret actioni, quamvis finis sit extrinseus*. Et a. 1 dicit bonitatem extrinsecam (Oim-istcre in plenitudine essendi,

quæ debetur actioni humanæ; comtal- tcin hanc plenitudinem non esse denominationem extrinsecam seu ens rationis.

Probatur ratione. 1° Esse morale. praesertim bonitas moralis, est perfecti» in actibus humanis -existens a parte rei, causata a virtutibus, a voluntate libera « a Deo : ergo non est mera denominatio extrinseca et ens rationis. *Confirmatur* 1°. In actibus supernaturalibus est bonitatis moralis quæ est fundamentum meriti : atqui hæc est realis, cum sit supernaturalis : ergo. *Confirmatur* 2°. Deus remunerat et punit in æternum propter actus bonos vel malos moraliter : atqui absurdum est quod æternum pramium aut supplicium propter denominationes extrinsecas aut entia rationis decernat : ergo.

Probatur 2°. Forma a qua actus humanus denominatur moralis, debet esse alicui subjecto intrinseca, sicut v. g. forma a qua panes denominatur extrinsece visus, est intrinseca alicui subjecto, nempe oculo : atqui hæc forma non potest esse intrinseca alteri subjecto quam actui humano : ergo. *Probatur min.* Hæc forma, cum sit ipsa formalis moralitas, denominat formaliter morale subjectum cui intrinseca inest : atqui solus actus humanus potest denominari formaliter moralis, bonus vel malus : ergo

Confirmatur. Voluntas denominatur moralis quia producit actum moralem; lex, quia ipsum dirigit; objectum, quia ipsum terminat; finis, quia ad ipsum movet; circumstantiæ, quia ipsum afficiunt : ergo nihil dicitur morale, nisi per ordinem ad actum moralem ; ergo in eo solo est principaliter et formaliter moraliter. *Patet hac ultima consequentia*, quia analogia attributionis dicuntur per ordinem ad illud in quo principaliter et formaliter est forma denominans, ut patet in pulsu, urina, medicina, quæ dicuntur sana per ordinem ad sanitatem quæ est formaliter in animali.

Dico 2°. Libertas requiritur ad moralitatem, non tamen formaliter in ea consistit.

Prima pars constat, quia actus necessarii non subjiiciuntur regulis morum, nec ab eis sunt diligibile» , sed soli actus liberi ; frustra enim adhiberetur lex actui necessario et invariabili. Est ergo libertas fundamentum aut conditio sine qua non moralitatis. Et ideo Doctor Angelicus dicit

Ibi incipit genus moris ubi primo dominium voluntatis invenitur.

Probatur secunda pars 1°. Prius concipitur in actu libertas quam moralitas; hoc ipso enim quo concipitur actus egredi a voluntate sub indifferentia iudicii, concipitur liberet nondum moralis, quia nondum concipitur lex cui subjiCIatur. Imo, dato quod non esset lex seu regula morum, adhuc conciperetur liber, et non esset moralitas. Ergo.

Probatur 2°. Immultiplicata et invariata libertate, moralitas potest multiplicari et variari in eodem actu : ergo moralitas in communi non consistit in libertate. *Patet consequentia*, quia impossibile est quod multiplicetur et varietur moralitas, non multiplicato nec variato eo in quo formaliter consistit. *Probatur ant.* Dum quis committit adulterium vel furatur ad mercedem, est ibi duplex moralitas, scilicet iniustitiæ et luxuriæ, et una libertas ; dum quis comedit carnes feria quinta, instante duodecima nocturna, et ea audita continuat comestionem, variatur moralitas ; hæc enim comestio de bona fit mala, et tamen perseverat eadem libertas. Ergo.

Confirmatur. Esse liberum pertinet ad ordinem natura ; eo enim physice distinguuntur agentia libera a non liberis : ergo.

Cæterum, observandum est quod, quamvis diversa sit ratio libertatis et moralitatis, quia tamen omnis actio moralis est humana et deliberata, et vicissim omnis actio humana et deliberata est moralis ; ex eo quod non detur actio indifferens in individuo, ut dicemus infra, hinc fit quod actio humana et moralis promiscue sumatur pro eadem ; et hinc Auctor, q. 2, a. 5, dicit : *Idem sunt actus moralis et actus humanus* : non est tamen, *ut dixi*, eadem ultriusque ratio; dicitur enim humana, qualemisa libera voluntate procedit; dicitur moralis, quatenus est conformis vel difformis rationi. Hæc observatio juvat ad solutionem quarundam instantiarum ex Doctor Th.

Dico 5°. Moralitas in communi consistit formaliter in tendentia seu relatione reali transcendentali ad objectum subditum regulis morum.

Probatur. Eodem modo, proportionem servata, loquendum est de actu in esse mori», nicut de actu in esse natura; actus

enim in esse physico est fundamentum actus ut moralis : atqui actus in esse natura constituitur formaliter per ordinem et tendendam realem transcendentalem ad objectum in esse natura seu physico consideratum, comparatur enim ad objectum ut motus et via ad terminum : ergo actus moralis constituitur formaliter per ordinem et tendentiam realem transcendentalem ad objectum in esse moris consideratum, id est, ut subditum et regulabile per regulas morum.

Confirmatur. Moralitas dicitur per ordinem seu relationem ad regulas morum : atqui iste ordo seu relatio non est rationis neque pradicamentalis : ergo realis transcendentalis. *Prob. min.* Non est rationis, tum quia, independenter ab omni fictione intellectus, actus humanus a parte rei est moralis bonus vel malus; tum quia, *ut dixi supra in prima conclus.*, absurdum est Deum æterna premia et æterna supplicia preparasse entibus fictis. 2° Neque est pradicamentalis, tum quia relatio pradicamentalis est ad terminum ut purum terminum, moralitas autem est ordo sive ad regulas, sive ad objectum subditum regulis, non ut ad purum terminum, sed ut perfectibile ad perfectivum elspecificativum ; tum quia relatio pradicamentalis non existit desinente termino, existit autem moralitas non existente termino, ut in eo qui delectatur de re præterita vel futura. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° *contra primam conclusionem.* Moralitas in actibus humanis desumitur ab extrinseco, nempe a lege : ergo est denominatio extrinseca.

II. D. ant. Desumitur a lege mediale, C. immediate, N. Est enim immediate ipse ordo actus ad objectum, prout cadit sub regulis morum ; hic autem ordo est intrinsecus actui.

Inst. 1°. Moralitas objectiva, seu in objecto, est denominatio extrinseca ; ergo et formalis. *Patet consequentia*, tum a pari, tum quia moralitas objectiva est specificativum moralitatis formalis.

Pi. V. conseq. Ad primam probat, dispatitas est quod objectum non dicat ordinem realem ad legem, sicut actus ad objectum. *Ad secundam probat, D. Morali-*

tas objectiva est specificativum extrinsecum moralitalis formalis, C. specificativum intrinsecum. V. Id enim est ipse ordo reaiis ad objectum; sicut dicimus in Logica quod ejus specificativum extrinsecum sit ens rationis, specificativum autem intrinsecum, ipsa habitudo reaiis ad ens rationis, unde est scientia reaiis.

Inst. 2°. Esse morale in monelis est denominatio extrinseca petita a voluntate principis: ergo similiter in actibus humanis.

B. N. conseq. Disparitas est eadem, scilicet, quod nullus sit ordo reaiis in moneis ad voluntatem principis, sicut in actu est ordo reaiis ad objectum. Est enim actus, *ut jam dixi*, via ad objectum ut ad terminum, sicut perfectibile ad perlectivum, mensurabile ad mensuram.

Obj. 2° *contra eamdem.* Idem numero actus sine aliqua reali mutatione potest fieri de bono malus, ut comestio carniū inchoata ante inediam noctem feriæ sextæ, et post mediam noctem continuata. Item potest fieri de non morali moralis, ut motus primoprimum cum advertentia continuatus; ergo moralitas non est quid reale intrinsecum actui, alias non posset idem manens mutare speciem moralitalis, et fieri de non morali moralis.

B. D. ant. Idem numero actus sine aliqua mutatione reali physica potest fieri de bono malus, et de non morali moralis, C. sine aliqua mutatione reali morali, Ar. In his enim casibus actus mutatur realiter, non quidem in esse physico, sed morali, quatenus mutat respectum ad objectum ut subditum regulis morum.

Obj. 5° *contra secundam conclusionem.* S. Th. hic et alibi sæpe dicit actum voluntatis esse moralem in quantum est liber, seu in quantum procedit a ratione: ergo.

B. S. Th. esse intelligendum in sensu non formali, sed causali, quia libertas est fundamentum, seu saltem conditio sine qua non moralitalis: sicut si dicam: Ignis in quantum approximativus calefacit; sensus est causalis non formalis, quia approximative est conditio sine qua non calefactionis, non forma qua fit calefactio.

inst. S. Th. in 2, d. 4, q. 1, a. 10, dicit: *Actus voluntatis qui per se et immediate ad voluntatem pertinent* (scilicet

actus elicit) *perse in genere monsuul: unde simpliciter specie dividuntur in, riores acius voluntatis per bonum et Ium, sicut per differentias essentiali,* ergo.

B. S. Th. loqui de actu voluntatis in subesi rationi et ejus regulis, consequenter de actu voluntatis, non physico, moralis ut sic, qui per bonum et malum tantumquam per differentias essentielles dividitur: sicut si consideraretur arte factum commune, quod per se divideretur differentiis artificialibus diversorum arte factorum. Ita se explicat S. Doct. hit q. 18, a. 30, ubi dicit: *Differentia boni et mali circa objectum considerata, comparatur per se ad rationem, scilicet, secundum quod objectum est ei conveniens ut non conveniens.*

Obj. 4° *contra eamdem.* In eo consistit formaliter moralitas quo posito ponitur, quo ablato aufertur: atqui posita libertati ponitur moralitas, ea ablata aufertur tergo.

B. 1°xV. maj. universaliter sumptam. Nam, posita approximalione ignis ad stupam, comburitur stupa, ablata approximatione, non comburitur; et tamen approximatione non est ratio formalis comburendi, sed tantum conditio requisita. Unde 2° *1) maj.* In eo formaliter consistit moralitas, quo posito tanquam essentia rei, ponitur, etc. *C. maj.* quo posito tanquam prærequisito, etc. *IV. maj. Ad cujus sensum distincta min. N. conseq.* Itaque posita libertate ponitur moralitas, quia nullus est: actus liber in individuo de quo non detur lex, ut infra dicemus, et ideo omnis actus liber in individuo est moralis, bonus vel malus; ablata libertate aufertur inoralitas, quia ad moralitatem necessario requiritur libertas, sicut ablato voluntario aufertur liberum, quia liberum fundatur in voluntario; sicut tamen alia est ratio voluntarii, alia liberi, ita alia est ratio liberi, aliamoralitalis, *ut palet ex probationibus conclusionis.* Insuper posset absolute negari minor secundum se; si enim non esset lex, esset libertas et non esset moralitas.

Inst. 1°, Posita libertate et præciso quocumque alio, est moralitas: ergo. *Prob. ant.* Posita libertate, hoc ipso actus est dirigibilis per regulas morum; atqui lux dirigibilis est ipsa moralitas: ergo.

B. iV. ant. Ad Probat. N. min. Hæc

enim dirigibilitas est capacitas moralitatis, non ipsa moralitas: moralitas autem est ipsa dirigibilitas regulis inorum. Unde si non esset regula, actus liber foret quantum est ex se dirigibilis, et non foret moralis: sicut in arte facto artificialitas, ut ita dicam, seu esse artificiale, non consistit in dirigibilitate per regulas artis, hæc enim convenit rebus secundum suam substantiam a se in se; artem, scilicet habitudo operum modum subjectionis actualis ad regulas artis.

Inst. 2°. Posita libertate, quocumque alio præciso, actus est imputabilis ad meritum vel demeritum: ergo moralis. *Prob. ant.* Posita libertate, quocumque alio præciso, actus procedit cum dominio et potestate ponendi, vel non ponendi: atqui actus est imputabilis ad meritum vel demeritum, ex hoc quod sit sub dominio et potestate causæ: ergo.

il. N. ant. Ad probat. D. min. Actus est imputabilis ad meritum vel demeritum, ex hoc quod sit sub dominio causæ ut subiecto regulis inorum, C. non subiecto regulis inorum, xV. Non enim actus domini puniretur aut præmiaretur, si non esset lex regula cui conformis esset vel difformis.

ARTICULUS II.

De speciebus moralitalis.

Posito quod moralitas generice sumpta fit ordo reaiis actus ad objectum subditum regulis morum, quærimus nunc quæ et quot sint ejus species? Assignari solent bonitas et malitia; an etiam assignanda sit indifferentia? difficultas est quam hoc articulo expendendam suscipimus, prius paucis prælibalis de bonitate et malitia. Igitur bonitas moralis nihil aliud est quam ordo reaiis transcendentialis actus ad objectum consonum regulis morum. *1) Patet* ex didis de moralitale in genere. Si enim bonitas sit species moralitalis, debet participare rationem generis, scilicet habitudinem ad objectum morale, et addere differentiam qua distinguatur a malitia, scilicet consonantiam cum regulis morum a quibus deviat malitia.

Neque obstat quod Auctor hic q. 18, a. 1, reponat bonitatem moralem in essendi plenitudine quæ debetur actioni humanæ, scilicet quod sit cum debito line, in debita quantitate, debito loco et aliis circumstantiis debitis. Sicut, inquit, bonitas na-

lurali consistit in plenitudine essendi, seu in collectione omnium quæ rei debentur, ut patet in homine, equo, lapide, etc. non obstat, inquam, quia S. Doct. loquitur in sensu causali, non formali. Equidem ad bonitatem moralem actus requiritur plenitudo essendi, ita quod actus vestiatur omnibus debilis circumstantiis, et in hoc S. Th. facit paritatem cum bonitate physica entis naturalis: non tamen in ea plenitudine essendi, seu collectione, formaliter consistit bonitas. moralis actus; quia actus est de genere respectivorum quæ ordinantur ad aliquid extrinsecum, et per ordinem ad illud specificantur, ut patet in habitibus et potentiis; unde eorum bonitas non potest formaliter consistere in collectione istorum extrinsecorum, sed in habitudine ad illam. Unde dicit S. Th. a. seq. ad 5, *quod ipsa proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius.* Et in hoc differt bonitas moralis actus a bonitate physica entium absolutorum, ut sunt homo, lapis, lignum, etc. in quibus regula bonitatis non est quid extrinsecum, sed ipsum subiectum; et ideo ejus bonitas sumitur ex convenientia ad illud, et ex collectione omnium formarum ipsi debitarum, seu in plenitudine essendi ut appetibili.

Quantum ad malitiam moralem, si reponatur in positivo, patet quod sit ordo reaiis actus ad objectum dissonum regulis morum. Si autem reponatur in privativo, erit privatio consonantiæ et rectitudinis. Quomodo in hac sententia salvatur quod sit species moralitalis, conabimur explicare in tractatu de Peccatis, ubi habet difficultas lenius ventilabitur.

Superest ergo discutiendum nunc hæc divisio moralitalis in bonitatem et malitiam sit adæquata? an non indifferentia sit etiam species moralitalis? Non quærimus modo utrum dentur actus indifferentes ex objecto seu secundum speciem, sed, hoc nunc supposito de quo infra, quærimus utrum eorum indifferentia pertineat ad genus inoralitalis et sit ejus species? Utrunque disputatur probabiliter in schola Thomistica: negant Sahnanlicenses, quibus subscribit Gonet affirmant Joannes a S. Th. Serra, Contenson et plures alii. Et ut nobis videtur, conformius textibus I. Th. Unde cum illis breviter, nam non videbitur rei tanti momenti,

Dico. Probabilius videtur indifferentiam esse speciem moralitatis.

*Probat*ur ex S. Th. 1° S. Doct. q. 2, de Malo, a. 50, dicitur: *Si ergo loquamur de actu moralis secundum suam speciem, sic non omnis actus moralis est bonus vel malus, sed aliquis indifferens.* Quid expressius? Respondere autem cum Gonet. quod S. Th. vocet actum indifferentem moralem initiative tantum et radicaliter, quatenus adjuncta aliqua circumstantia potest induere moralitatem, videtur non solum gratis dictum, sed plane violentum; loquitur enim S. Th. de moralilale actus indifferentis eodem prorsus modo ac de moralilale actus boni vel mali. Actus autem bonus vel malus non est moralis initiative tantum et radicaliter, sed formaliter. Insuper verba D. Th. non solum dicunt actum indifferentem esse moralem, sed dicunt actum indifferentem constituere speciem moralitatis distinctam ab actu bono et malo. Attente perpendantur: *Si loquamur, inquit, de actu morali secundum speciem, sic non omnis actus moralis est bonus vel malus, sed aliquis indifferens;* perinde est ac si diceret: Si loquamur de speciebus moralitatis, non solum bonitas aut malitia sunt ejus species, sed etiam indifferentia. Ille est sensus planus et obviuS verborum S. Doctoris, nec nisi violenter ad alium detorqueri possunt.

2° S. Doct. infra, q. 92, a. 2, docet legem habere tres actus, scilicet prohibere, præcipere et permittere; et addit: «Sunt» autem tres differentiae actuum humanorum: quidam sunt boni ex genere suo, et respectu horum ponitur legis actus «præcipere seu imperare; quidam autem» sunt actus mali ex genere suo, sicut actus vitiosi, et respectu horum lex habet «prohibere; quidam vero ex genere suo» sunt actus indifferentes, et respectu horum lex habet permittere.» *Subsumo.* Atqui iste actus est vere et formaliter moralis qui subjicitur legi, et circa quem lex habet specialem actum: ergo.

Respondet Gonet S. Th. vel loqui de actibus prohibitis in quibus lex dispensat et positive permittit. ut est comestio carni in quadragesima; vel si loquatur de actibus indifferentibus, non sumere actum propne et stricte, sed late pro eo quod in

re non est actus, sed significatur ad dum actus, ut quiescere, otari, etc. quo actus indifferens non subditur positive, sed negative tantum, qualo, lex de illo non curat, non prohibet, im præcipit, sed ei suam dispositionem ut.

Sed contra. Primam responsionem posse admitti manifestum est, cum S. Th. tor expresse loquatur de actibus indifferentibus. Secunda responsio etiam textui non est consentanea; loquitur enim S. Th. actu legis circa actus indifferentes eo in quo loquitur de actu legis circa actus bonos et malos; sumit autem actum legis circa actus bonos et malos stride et proprie: quidni circa actus indifferentes? Et ita capatet in eo qui, dubius de opere an lieu ab eo abstinet donec lex aut ratio consulti respondeat positive licere. Ergo lex habet actum proprie dictum circa actus indifferentes, quod magis constabit ex ratione sequenti. Unde

*Probat*ur ulterius conclusio rationis, seu potius præcedens ratio D. Th. instauratur. Ille actus est veremoralfeque procedi a deliberata voluntate cum subjectione positiva ad regulas morum: atqui actus ex objecto indifferens potest procedere a deliberata ratione cum subjectione positiva ad regulas morum: ergo. *Pnb. min.* In exemplo jam posito de eo qui, dubius an aliquod opus liceat, puta, an liceat hodie laborare, opus suspendit, consulit legem aut rationem, nec labori indulget nisi prius lex aut ratio responderit non agi diem festum, licere laborare: ille, ut evidens est, deliberate agit et cum subjectione ad legem quam prius consulit et cui ita subjicitur ut ab opere abstineret et lex prohiberet, atque illud exercet quia videt illud non prohiberi a lege, sed peream ei relinquere liberum: quod sane est omnino subjici legi et per legem regulari, non legis dispositionem denegari, ut dicit opposita sententia.

Urgetur a paritate. Dum pædagogici adolescentes suæ curæ commissos videt aliquibus rebus indifferentibus occupari quas neque prohibet neque præcipit, sed sciens et volens permittit ob debitos fines; nemo dicit illum meo ab eis subtrahere suam directionem, sed e contra eos per illam tolerantiam et permissionem illi ubi et ab eo dirigi. Ita similiter in nostro casti-

Obj. 1° cum Gonet. Omnis species moralitatis debet esse positiva seu consistere in positivo: atqui indifferentia actus secundum speciem non consistit in aliquo positivo: ergo. *Palet maj.* quia ratio generica! positiva moralitatis non potest contrahi ad certam speciem per puram negationem, cum ex ente et non ente non constituatur aliqua species. *Prob. min.* Omnis species positiva debet posse salvari in aliquo individuo: atqui non potest dari aliquis actus indifferens in individuo, ut dicemus infra cum Auctore: ergo.

A. *Data maj.* quam negant qui malitiam reponunt in privativo, *N. min.* Etenim indifferentia est positiva tendentia actus ad objectum lege permissum, ideoque legis dispositioni subditum, *At prob. D. maj.* ex ipso Gonet. disp. 5, a. unico, § 2, n. 10. Omnis species absoluta et completa debet posse salvari in aliquo individuo. C. omnis species incompleta et sub præcisione tantum, A. Indifferentia autem non convenit actui humano absolute, sed sub aliqua præclione et statu tantum, nempe prout respicit objectum solum sine circumstantiis; sub hoc autem statu et præcisione non potest descendere ad individua, (prie in individuo reperiuntur circumstantiæ sine quibus individuatio non iit. Ita ipse Gonet, solvens in uno loco quod nobis objicit in altero. Ad cujus majorem elucidationem, observandum est cum Auctore, — Hic q. 19. a. 9. ad 1. — actum dici indifferentem secundum speciem, non hoc sensu quasi debeatur ei quod sit indifferens, seu quasi ei repugnet habere bonitatem vel malitiam aliunde, quam ex objecto, nempe ex fine et circumstantiis; non est enim aliquod objectum actus humani quod non possit ordinari ad malum vel bonum per finem et circumstantias: sed hoc sensu dicitur actus indifferens secundum speciem, quia ex specie sua et meritis objecti non habet quod sit bonus vel malus, sed quod sit capax alterutrius et via ad alterutrum; sicut homo non habet ex specie sua quod sit albus vel niger, non tamen ex specie sua habet quod non sit albus vel niger, seu quod ei repugnet albedo vel nigredo; potest enim albedo vel nigredo lionini aliunde supervenire quam ex principis speciei. Sicut ergo, quamvis homo se-

eundum speciem sit indifferens ad albedinem et nigredinem, non potest tamen dari homo in individuo indifferens ad albedinem et nigredinem, quia ista indifferentia non est completa, sed secundum præcisionem tantum et ex principiis speciei præcise; ita, quamvis actus sit indifferens secundum speciem ad bonitatem vel malitiam, non potest tamen dari actus in individuo qui non sit bonus vel malus, quia ista indifferentia non est completa, sed secundum præcisionem tantum et ex meritis objecti tantum. Ita ex Auctore loco citato supra, quem ideo miror nobis objici a Gonet.

Inst. Unum individuum non potest habere duplicem speciem, sic idem numero animal non potest esse homo et equus: atqui in nostra sententia idem numero actus haberet duplicem speciem, scilicet indifferentiæ ex objecto, et bonitatis vel malitiæ ex fine aut circumstantiis. ergo.

II. D. maj. Unum individuum in entibus absolutis et naturalibus non potest habere duplicem speciem, C. quia species in eis sumitur a forma substantiali, quæ unica est in quolibet individuo; in entibus respectais, maxime quæ pendent a voluntate, qualia sunt moralia, V. Cum enim ex voluntate possint habere diversas habitudines, ita et diversas species; sic qui furatur ad moechandum habet duplicem malitiam, qui jejuna ex charitate habet duplicem bonitatem: consequenter nihil repugnat actum habere indifferentiam ex objecto, et bonitatem vel malitiam ex fine vel circumstantiis. Insuper, ista indifferentia actus, præter ordinem positivum quem importat ad objectum lege permissum, duo dicit, scilicet negationem bonitatis et malitiæ, et capacitatem alterutrius, quamvis hoc ultimum remaneat in individuo, non tamen primum, quia illud ipse competit tantum sub præcisione et secundum statum considerate.

Obj. 2° cum eodem Gonet. Duæ sunt tantum species moralitatis objectivæ: ergo et moralitatis formalis. *Palet consequentia*, quia moralitas formalis desumitur ab objectiva. *Prob. ant.* Objectum non respicit rationem et regulam, flisi aut ipsam adæquando, aut non adæquando: atqui si ipsam adæquet, est ipsi conforme et bonum; non adæquet, est difforme et malum: ergo.

Confirmatur. Quod non pertinet ad oc-

ctnem rationis non est morale : atqui ob-
jectum actus indifferentis non pertinet ad
ordinem rationis: ergo. *Prob. min.* ex I).
Th. hic a. S. *Contingit*, inquit, *quod ob-*
jectum actus non includit aliquid perli-
nens ad ordinem rationis, sicut levare
festucam de terra, ire ad campum, et
hujusmodi; et tales aclus secundum spe-
ciem suam sunt indifferentes : ergo.

P. N. ant. Id probat. D. min. Si ob-
jectum adæquet legem præcipientem aut
prohibentem, est bonum, *C.* legem tan-
tum permittentem, *N.* Tunc enim est in-
differentens. Vel aliter, *D. eandem min.* Si
non adæquet, est difforme negative, id est
non est conforme, quia non debetur con-
forinitas, *C.* est difforme positive seu pri-
vative, id est deest conformitas debita, *N.*
//d confirmationem similiter *P.* objectum
actus indifferentis non pertinere ad ordi-
nem legis prohibentis aut præcipientis, bene
tamen ad ordinem legis permittentis. Et in
itoc sensu loquitur S. Th.

Quæ possunt ulterius objici militant pa-
riter contra actum indifferentem ex specie,
quo ideo remittimus solvenda.

ARTICULUS III.

Pe principiis moralitalis.

Principia moralitalis inlclligimus ea om-
nia ex quibus fit quod aclus sil vel bonus,
vel malus, vel indifferentens. Tria assignat
Auctor, hic q. 18, a. 2,3 et 4, scilicet ob-
jectum, circumstantias et finem; quamvis
enim finis sit etiam circumstantia, quia ta-
men maxime influit in actionem, ideo spe-
cialiter de illo tractat S. Doct. et cum eo
communiter theologi. Quæ ergo disputari
solent circa hæc tria moralitalis principia,
in hoc articulo per varios §§ expendemus.
Unde sit

5 I. — *Utruni prima et specifica bonitas vet-*
ntnlitia actus humani sit ex objecto?

Per objectum hic non intelligimus quid-
quid objicitur voluntati, sic enim ipsæ cir-
cumstantiæ forent etiam ejus objectum; sed
id quod primo et per se attingitur a vo-
luntate, quo modo circumstantiæ non sunt
objectum, quippe quæ ut tales attinguntur
tantum secundo, sic Deus est objectum
charitalis, res aliena objectum furti, etc.

Objectum vero potest considerari dupli-
citer : 1° physice et in esse entis, prout est

aliquid extra nihil; 2° in esse moris et prout
subest rationi dirigente, prohibenti, præ-
cipienti. Quæstio non est de objecto
physice considerato, sed moraliter
v. g. objectum furti non est res aliena
cise ut res est, sed quatenus ratio veto
auferatur invito domino; objectum te-
ranliæ non et precise potus aut cibus, sed
potus aut cibus sumptus conformiter
manus desumat bonitatem vel malitia-
eamque primam et specificam per objectum
sic moraliter considerato? Pro quo

Hic q. 18. a. 2. 0. — *Pico.* Prima et
sentiat bonitas vel malitia actus humani
desumitur ab objecto moraliter consid-
ratur

Ibid. — *Probatur.* Sicut in naturali,
prima et essentialis bonitas assumitur a for-
mali. et primum malum ex defectu for-
mali. quæ dat speciem, ut in homine a for-
mali. quæ dat speciem, ut si res generator,
consequitur formam specificam, puta si:
generetur homo, sed aliquid loco homi-
nis in moralibus prima et essentialis boni-
tas attenditur ex forma quæ dat speciem...

humano, et prima malitia ex hujus for-
mali defectu : atqui forma dans speciem aclus
humano est objectum : ergo. *Prob. mi-*
Actus humanus est motus et tendentia illi
objectum sicut ad terminum : atqui motus
tendentia respicit terminum ut forma ap-
propriam; comparatur enim ad illum ut pete-
lia ad actum, perfectibile et determinabit
ad perfectivum et determinativum : erp

ibid. — Et dicitur hujusmodi bonum
malum ex objecto, bonum vel malum
genere, accepto genere pro specie, quia
modo dicimus humanum genus totam
speciem humanam. Bonitas enim genericæ
actus humani sumitur equidem etiam ex ob-
jecto, sed non considerato in hac vel illa
specie, sed generaliter ut est convenienter
rationi ut sic. At, quia a parte rei nihil
est bonum quod non sit in aliqua specie,
ideo dicimus cum Auctore bonitatem quin
sumitur ex objecto esse specificam et secun-
dariam, quia non advenit illi ex aliquo ac-
cidente, sed ipsi convenit ex ipsa natura
actus secundum se moraliter considerati.

Dixi, e. obijeclo moraliter considerato:
sequitur ex prænotamine, et ulterius per
M, quia circa idem objectum physice con-
sideratum possunt versari aclus specie diverti,
bonus et malus : ut circa eandem rem illi

nam ictus iniustitiæ auferendo, actus jus-
titiæ restituendo; circa eandem uxorem
adulterium et actus conjugalis, circa cum-
dein hominem amor et odium. Debet ergo
mini objectum moraliter et prout rationi
dirigenti substat, eique est conforme vel
difforme.

Confirmatur. Prima et essentialis boni-
tas aut malitia actus ea est quæ ante omnem
aliam in eo concipitur, sine qua concipi non
potest, et quæ aliis mutatis invariabiliter per-
manet : atqui bonitas vel malitia quæ est
ex objecto in actu, concipitur inesse ante
bonitatem vel malitiam quamcumque aliam
ex circumstantiis, sine ea concipi non po-
test, et mutatis circumstantiis extrinsecis
et line non mutatur; sic adulterium, hoc
ipso quo est accessus ad uxorem alienam,
intelligitur primo et essentialiter malum
sine ordine ad alias circumstantias, sine hac
malitia non potest concipi, et mutatis cir-
cumstantiis aut fine invariabilis permanet :
ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Objectum actionis moralis est
res : atqui in rebus non est malum, sed in
usu peccantium, ut dicit S. Aug. lib. 5 de
Doot. Christ, c. 12 : ergo.

ibid. nd 1. — *A. J), maj.* Objectum ac-
tionis moralis est res physice sumpta, *IV.*
maj. sumpta moraliter et ut subest regulis
morum, *C. maj.* Similiter, *I). min.* In re-
bus physice consideratis non est malum,
C. min. consideratis moraliter et ut sub-
sunt regulis morum, *subdistinguo.* Non
est malum objective, *IV.* formaliter, (1. Ma-
lum enim formaliter est in ipso actu, seu,
ut dicit S. Aug. in usu peccantium, sed
non est in actu, nisi quia actus est ad ob-
jectum dissonum regulis morum, et ad quod
non habet debitam proportionem.

Inst. Objectum comparatur ad actum ut
materia : atqui bonitas rei non est ex ma-
teria, sed magis ex forma : ergo.

ibid. nd 2. — *P. D. maj.* Objectum compa-
ratur ad actum, ut materia ex qua et in qua,
v. nt materia circa quam, *C.* sic autem habet
rationem formæ, in quantum dat speciem.

obj. *In.* Objectum ootentialiæ activæ com-
paratur ad actionem, sicut effectus ad cau-
sam atqui bonitas causæ non dependet ab
effectu : ergo.

ibid. ad 5. — *A. D. maj.* Objectum po-

tentialiæ activæ in facto esse comparatur ad
actionem, ut effectus ad causam, (1. *maj.*
in fieri, *N. maj.* Vel aliter, et in idem re-
dit : Objectum potentiae activæ in exe-
cutione comparatur ad actionem, ut effectus
ad causam, *C. maj.* in intentione, *2V. maj.*
speciificat autem potissimum ut in intentio-
ne. Insuper, *D. min.* Bonitas causæ non de-
pendet ab effectu in genere causæ efficien-
tis, *C. min.* in genere causæ formalis, *N.*
min. effectus enim est terminus actionis,
consequenter dans illi formam et speciem.

Obj. 5°. Actus moralis habet suam bo-
nitatem aut malitiam a lege : ille enim ac-
tus est bonus, qui est conformis legi ; ma-
lus, qui est illi difformis : ergo.

P. D. ant. Actus moralis habet suam bo-
nitatem vel malitiam a lege mediate et tan-
quam a regula, *C.* immediate et tanquam
a forma specificante, *N.* Cum enim actus
sit motus et via ad objectum, illud prout
et immediate respicit ut terminum, conse-
quenter ut formam specificantem : objec-
tum autem non specificat, nisi ut subest
legi præcipienti vel prohibenti.

Obj. 4°. Actus humanus primam et spe-
cificam moralitatem desumit ab eo quod
primo respicit : atqui primo respicit finem,
ut docet S. Th. hic a. 6, et supra q. 1, a. 3;
et patet quia objectum est volitum propter
finem : ergo finis est prius volitus.

A. D. min. Actus humanus primo respi-
cit finem operis, *C.* finem operantis, *N.*
Finis operis, qui et dicitur intrinsecus,
coincidet cum objecto ; finis operantis illi
advenit ab intrinseco et accidentaliter, ita
ut sine illo staret idem actus. Sic v. g. in eo
qui vult dare eleemosynam ad satisfacien-
dum pro peccatis, accidit illi volitioni
quod ordinetur ad satisfactionem peccato-
rum, et isto fine ablato remaneret sem-
per honestas eleemosynæ ex fine suo in-
trinseco, scilicet subveniendi alicui mis-
eriæ; illo autem intrinseco line sublato,
non remanet honestas eleemosynæ. Finem
ergo hunc intrinsecum et operis qui coin-
cide cum ipso opere seu objecto, primo et
per se respicit actus eleemosynæ, secunda-
rio autem et per accidens finem extrin-
secum operantis, scilicet satisfactionem pro
peccatis. Loquitur autem S. Th. locis cita-
tis, de fine operis; vel si loquatur de fine
operculis, intelligendus est ille actu impe-
rante respectu cujus finis operantis est ob-

jectum et finis operis, ut in exemplo al-
ia to satisfactio pro peccatis est objectum et
finis operis respectu actus imperantis elee-
mosynam, qui est intentio satisfaciendi pro
peccatis; vei undem si loquatur de actu
imperato, intelligendus est de actu impe-
rato formaliter et reduplicative tali, non
specificative et ex suogcnere, dequo infra.

Obj. 3°, et simul instabis. Sunt plures
actus humani qui non desumunt suam pri-
mam et specificam bonitatem vel malitiam
ab objecto, sed a solo fine operantis vel
aliunde: ergo *Prob. ant.* 1° Actus circa
objectum indifferens ab eo non desumit
suam bonitatem vel malitiam, sed a solo
fine operantis, ut patet in eo qui spatiatur
ruri causa sanitatis; nulla inest huic actui
bonitas nisi ex fine sanitatis. Similiter ac-
tus ex objecto bonus ordinatus ad malum,
finem, ut eleemosyna ad seducendam puel-
lam, nullam bonitatem haurit ex objecto, sed
solam malitiam ex fine operantis. 2° Actus
fortitudinis et virginitatis secundum D.
Th. 2 2, <[. 124, a. 5, et q. 152, non ha-
bet bonitatem nisi adjuncto fine bono,
puta, fidei aut religionis. 5° Actus qui ver-
satur circa verba totam bonitatem suam vel
malitiam habet a fine operantis: sic qui
afficit aliquem verbis injuriosis correptio-
nis gratia, hujus actus habet bonitatem
moralem; si ex intentione ipsi nocendi,
habet malitiam moralem, utique diversam,
aut contumeliæ, aut detractionis, aut irri-
sionis, secundum diversas ejus intentiones.
4° Actus exterior est objectum interioris .
v. g. restitutio exterior est objectum inten-
tionis restituendi, et tamen actus interior
non desumit suam bonitatem ab exteriori,
sed e contra actus exterior ab interiori.
5° Tandem hi actus, *Polo honeste vivere*,
vel *Kolo sceleste vivere*, habent suam bo-
nitatem vel malitiam specificam; sunt enim
actus singulares distincti ab aliis in genere
moris, primus bonus, secundus malus:
atqui non habent suam bonitatem vel mali-
tiam ab objecto, alias continerent bonita-
tem omnium virtutum, vel malitiam om-
nium vitiorum, quia implicite in objecta om-
nium virtutum vel vitiorum feruntur: ergo.

II. N. ant. Ad primam probationem
B. nostram conclusionem esse intelligen-
dam de objecto quod habet bonitatem ve
malitiam; si enim non habeat, non est mi-
rant st eam actui non communicet. In actu

indifferenti igitur prima et specifici boni-
tas vel malitia desumitur a circumMjDt,) |
primo et principaliter intenta, quæta» |
transit in rationem objecti, quia primos |
perse intenditur in ratione boni vel null |
Seniliter, in eo qui dat eleemosynam aih |
ducendam puellam, eleemosyûæhonbu |
tem nullatenus intendit, ut suppono, |
assumit ut merum medium ad linein r- |
lum; unde eleemosyna nullam habet b |
nitatem (piam communicet actui, sedi:; |
lus finis primo et unice intentus transilii |
rationem objecti. De hoc ultimo casu re- |
dibit sermo infra.

Ad secundam probationem, B. acte
fortitudinis et virginitatis habere suam 1» |
nitatem ex objecto; luee enim ex propn |
objecto sunt vera virtutes ab aliis distine- |
tæ, et ad superandas graves difficultate, u |
parte sui objecti requisitæ, licet depen- |
deant a bono fine extrinseco, non tanquat |
a ratione formali objectiva et specificante, |
sed tanquam a conditione seu connotai |
extrinseco; quia bonum bene fieri debet, |
præsertim in ordino ad Deum. Hæc est |
enim differentia inter actus ex objecto bo- |
nos, qui tamen requirunt bonum finem |
extrinsecum tanquam conditionem autcou- |
notatum, et eos qui requirunt bonum fi- |
nem extrinsecum tanquam rationem for- |
malem specificantem, quod in fetis nullas: |
alia bonitas quam finis, ut palet in eo qui |
ambulat causa sanitatis; nulla est in u |
ambulatione bonitas, nisi bonitas finis r |
primis autem habetur bonitas ex proprii |
ratione et objecto, dependentior tamen tb |
aliquo extrinseco connotato; et sic est in |
actibus fortitudinis et virginitatis, *ut di-*
teimus.

Ad tertiam probationem. Non est mi-
rum peccata quæ consistunt in verbis, va-
riari in sua moralitate penes intentionem
loquentis, quia verba, cum non sint for-
maliter verba nisi in quantum sunt ex-
pressiva conceptuum ex intentione loquen-
tis, hæc loquentis intentio ingreditur ra-
tionem formalem illorum et pertinet ad ra-
tionem objecti: unde, variato illo fine in-
trinseco, variatur opus, neque tamen id
obstat quominus eis possent «»tiam apponi
fines extrinseci, ut si quis aliquem verbis
injuriosis appetat propter vanam glor ara.

Ad quartam probationem B. actum d-
teriolem et interiolem «ibi mutuo conferri

t

* I

1/2 ■,

bonitatem vel malitiam in diverso genere causae ⁊ actus exterior in executione habet bonitatem formalem ab interiori in genere causae efficientis, et interior habet in intentione bonitatem objectivam ab exteriori in genere causae formalis extrinsec⁹. Vel dicendum utrumque habere bonitatem ab objecto, exteriorem immediate, interiorē mediante exteriori; et ideo actus interior et exterior non ponunt in numero in genere moris.

.id quintam probationem, relictis variis solutionibus, t. quod, licet hic actus,)olo honeste vivere, plura objecta materialia respiciat, ea tamen respiciat sub eodem motivo et sub una et eadem ratione naturali honestatis in communi et consonantiae ad rationem, in qua una ratione ■numini omnia conveniunt; et sic quamvis sint plura materialiter et in ratione entis, sunt tamen unum in ratione objecti; id unitatem enim specificam actus, non tam est attendendum ad unitatem vel multiplicitatem rei quae attingitur, quam ad motivum et rationem formalem sub qua attingitur: et id est commune omnibus habilibus, scientiis et potentiis; sic v. g. objectum scientiae, puta metaphysica, est nomen amplum et commune, est enim ens in ratione entis continens sub se omnia entia; quia tamen attingitur a metaphysica sub eadem ratione formali, scilicet sub abstractione a materia, confert illi unitatem specificam.

Si pelas a quo habitu eliciatur ille actus. quod si sequatur justificationem, tunc habet habitu charitatis; diligere enim Deum super omnia, est velle in omnibus recte vivere. Si procedat justificationem. elicitur a sola voluntate seu appetitu boni qui nobis est a natura: appetitus enim rationalis ex se inclinatur ad bonum rationi consonum, neque ad hoc indiget habitu, quia in amore boni honesti in coram nulla est difficultas, quae tunc tantum reperitur quando ad aliquod bonum pertinet exercitium descenditur.

Quoniam vero ad actum oppositum, scilicet malum operetur, non potest elici iste actus nisi ex motivo alioque boni utilis aut delectabilis, a quo speciem suam sortitur.

II. — *Utrum et quomodo actui humani sumat bonitatem vel malitiam ex circumstantiis?*

PRÆNOTANDA.

Hicq. 7. a. 1. o. — 1. Circumstantia est *accidens actus humani, ipsum inesse moraliter constitutum moraliter afficiens*

ibid. *Explicatur*. Dicitur *accidens* * quia circumstantia dicitur metaphorice a loco. Sicut ergo illud in localibus dicitur circumstare aliquid, quod est quidem ei extrinsecum, ipsum tamen attingit antequam appropinquat, ita in moralibus circumstantia dicitur id quod est extra substantiam actus, ipsum tamen aliquo modo attingens. Quod autem est extra rei substantiam, utpote sine qua res esse et concipi potest, ad ipsam tamen pertinet, dicitur ejus accidens. Sic est, v. g. circumstantia loci sacri respectu furti.

Dicitur *afficiens actum humanum in esse moraliter constitutum*; quia si daretur primam et essentialem speciem moralem, jam non esset circumstantia, sed transiret in conditionem objecti et differentiam essentialis.

Dicitur *ipsum moraliter afficiens*, id est ipsum modificans in ordine ad regulas morum; quia si afficiat physice, erit quidem circumstantia actus qua physicus est, non qua moralis: ut quod quis det elemosynam in auro vel argento, mane vel vespere, manu dextera vel sinistra, de quo non est hic quaestio.

ib. a. 5. O.— II. designantur communiter septem circumstantiae actuum humanorum. hoc versu comprehensae: *Quis, (quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*. In actibus enim considerandum est, quis fecit, quibus auxiliis aut instrumentis fecerit, quid fecerit, ubi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, et quando fecerit.

ibid.—Ratio hujus numerationis sic accipi potest. Circumstantia dicitur quasi extra substantiam actus existens, ita tamen quod ipsum aliquo modo attingat, *ut di-vinus*. Hoc autem tripliciter fieri potest: 1º quatenus allicit substantiam actus, vel per modum mensurae. ut tempus et locus, et est *quando* et *ubi*; vel per modum qualitatis, sicut modus agendi, et est *quomodo*; 2º quatenus allicit actum ex parte causae vel finalis, vel efficientis principalis, auf

speciem bonitatis vel malitiæ alteri primæ et essentiali ex objecto quæ permanet ; ut qui furatur ad mœchandum, sen in loco sacro, permanet species essentialis furti et illi accidit species luxuriæ aut sacrilegii : quasdam conferre primam et essentialem speciem bonitatis vel malitiæ, sive quia non supponunt primam, ut in actu indifferenti, sive quia illam destruunt, aut potius impediunt ne resultet; sic qui ambulat sanitatis causa, prima et specifica bonitas habetur a fine, quia nullam habet ab objecto quod est indifferens; qui dat eleemosynam precise ob vanam gloriam, iste finis dat primam et essentialem speciem, quia species ex objecto non permanet, cum operans non appetat eleemosynam propter ejus honestatem, sed precise ut medium utile ad malum finem, et quæ appeteretur etiamsi nullatenus esset honesta. — Q. 2. de malo a. 6. ad 7. — Id tamen non sic intellige quasi eleemosyna in actu exercito prius existât bona, deinde per circumstantiam fiat mala, sed quod ex se et natura sua specifica foret bona, si illa prava circumstantia non inficeretur; et ideo dixi, aut *potius impediunt ne resultet*.

Dices contra hanc observationem et Primam partem conclusionis. Circumstantia est accidens in genere moris, quomodo ergo potest dare speciem et præsertim primam?

Hic a. 10 ad 1. et 2. — B. circumstantiam, ut circumstantia est et accidens in genere moris, non conferre speciem, sed quatenus transit in conditionem objecti et habet rationem differentiæ essentialis in genere moris. Id enim quod est circumstantia et accidens respectu actus sub una ratione considerati, potest esse objectum et differentia essentialis respectu ejusdem actus sub alia ratione inspecti; sic locus sacer est circumstantia est accidens respectu furti, sed est objectum et essentialis differentia respectu sacrilegii seu furti ut sacrilegium est. Similiter dum circumstantia dat primam speciem boni vel mali, ut in eo qui ambulat sanitatis causa vel dat eleemosynam mere ob vanam gloriam, in bis, inquam, et similibus casibus circumstantia habet rationem objecti et differentiæ essentialis, quia circumstantia non censetur manere circumstantia, quando est immediatim objectum a quo actus habet

primam et essentialem speciem boni vel mali.

Circumstantiæ mutant speciem circumstantiæ sunt accusandæ in confessione. Circumstantias notabiliter aggravantes etiam eleemosynas tenet communior et tutiora, tentia, de quo in tractatu de Pœnitentiis

§ III. — *Utrum netus humanus habeat aliquid bonitatem vel malitiam a fine*

Supponenda est hic trita distinctio inter finem operis, qui dicitur proximus intrinsecus, et finem operantis, quid dicitur remotus et extrinsecus. Finis operis, ut jam dixi, non distinguitur ab ipso opere, ut qui facit eleemosynam ad sublevandum pauperis. Finis operantis est quem præiigit ad libitum operans, ut qui facit eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, vel propter vanam gloriam aut quemcumque alium finem quem voluerit. Quod utroque finis operis et finis operantis coincidunt, ut qui facit eleemosynam præiigit ad sublevandum pauperis. Non agitur hic de fine operis; de illo enim actum est I. ubi de objecto; sed de fine operantis: et quamvis hujus quæstionis resolutio jam data § precedent! finis enim operantis non est circumstantia, quia tamen est interior circumstantia præcipua qua agens movetur ad opus, ut jam observavi, S. Th. de speciali'cr agit. Unde breviter

Hicq. 18 a. I. o. — *Dicitur*. Actus unus desumit bonitatem vel malitiam a fine.

Patet ex § præcedenti, quia finis non secus ac aliquid circumstantiæ potest dicere ordinem conformitatis vel difformitatis ad rationem sic rationi conforme est non solum dare eleemosynam, sed etiam dare in satisfactionem precatorum; sicut ratio non repugnat non solum furari, sed etiam furari ad se inebriandum.

Idem. — Insuper, omnis actus humanus pendet a fine et ejus influxu, et in hoc distinguitur ab actione hominis, ut probatimus diss. 1, de Ultimo fine, a. 2. Ergo fieri non potest quin boni actus influat si sit bonus, vel malitiam si sit malus.

Hinc morietur Christus, Matth. 6, ut a fine superbi caveamus in bonis operibus: *attendite*, inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum*. Et ibid. *Lucernæ*

corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit ntquam, totum corpus tuum tenebrosus erit : per oculum autem communiter interpretes intelligunt intentionem tinis, Id tamen non sic intellige, quasi tinis boni intentio actionem ex se malam reddat bonam; non enim qui furatur ad dandam eleemosynam bene facit, ut dicam § seq. sed intelligendum est de intentione non tinis praecise, sed finis per media assequendi, atque adeo qui feratur simul in finem et inedia : hoc sensu verum est quod si intentio sit bona, opus semper sit bonum. Quod si intelligatur de intentione finis precise, tunc tantum verum est illud dictum quando actio assumpta ad bonum finem est medium de se ordinatum ad illud, ut sunt actus virtutum respectu beatitudinis, et aliunde nullum sit impedimentum, ut recte advertit Sylvius. Tertiam explicationem hujus dicti dabo infra.

Ex dictis in hoc articulo collides quadruplicem bonitatem posse considerari in actione humana : primam naturalem, quæ consequitur actum in esse physico, quia quantam habet de entitate tantum habet de bonitate; secundam moralem et specificam, ex objecto moraliter considerato ; tertiam ex circumstantiis; quartam ex fine, j IV. — Quadam difficultates circa praecedentes breviter resolvuntur.

PRIMA DIFFICULTAS.

tqw actus ex objecto bonus, ad bonum finem ordinatus seu imperatus, desumat bonitatem specificam et essentialem ?

Dico. Actus ex objecto bonus ad bonum finem imperatus, desumit bonitatem siam specificam et essentialem ab objecto, accidentalem a fine.

Prob. 1° Quod advenit actui in sua specie constituto, est ipsi accidentale : atqui imperium et ordinatio actus ex se boni ad finem extrinsecuin advenit illi jam in sua specie constituto : ergo. *Confirmatur.* Finis operantis est circumstantia actus humani : atqui actus non desumit suam speciem essentialem a circumstantia quæ est illius accidens : ergo.

2° Actus ab eo sumit speciem essentialem quod primario et immediate respicit : itqui actus imperatus primario et imme-

mediate respicit objectum; sic, v. g. volilio dandi eleemosynam, imperata a poenitentia primario et immediate respicit honestatem misericordiæ, secundario tantum et mediate honestatem poenitentiae : ergo.

5° Habitus seu virtus eliciens actum imperatum nonspecificatur essentialiter a fine operantis : ergo nec ipse actus imperatus ; est enim idem specificativum habitus et actus ab eo elicitum, cum habitus non specificentur ab objecto nisi mediantibus actibus. *Prob. ant.* Virtus seu habitus eliciens eleemosynam, v. g. imperatam a poenitentia, non est poenitentia, sed misericordia; habitus eliciens martyrium imperatum a claritate, non est claritas, sed fortitudo, *ut diximus* cum Auctore 2 2 q. 124, a. 2, Alias in homine justo, qui omnia operatur ex imperio charitalis, nulla esset virtus præter charitatem, aut saltem aiiæ forent otiosæ et superfluerent. Atqui neque misericordia a fine poenitentiae, neque fortitudo a fine charitalis essentialiter specificantur, sed a propriis objectis. Ergo.

Huic conclusioni aperte suffragatur S. Th. hic a. 2. Sicut prima bonitas naturalis, inquit, attenditur ex sua forma quæ dat speciem ei, ita et prima bonitas actus moralis attenditur ex objecto convenienti. Et in 4 d. 16, q. 5, a. 1, quæstionum. 2, ad 5, distinguens finem operis a fine operantis, dicit : *Iste, scilicet finis operis, dat speciem actui, unde non est circumstantia.....Ilius vero est finis agentis, et hic finis dicitur circumstantia;* ab hac autem actus non recipit speciem propriam. Vide etiam hic a. 4, o, et supra q. 1, a* o, ad o.

Pro solutione omnium ferme objectionum quæ fieri possunt sive ab auctoritate, sive a ratione, *observandum est* actum imperatum posse (hiplicitè) considerari : 1° secundum se et specificative; 2° formaliter et reduplicative ut imperatum. Si consideretur ut est formaliter et reduplicative imperatus, fatemur quod speciem essentialem habeat a fine, quia ut talis reputatur unus et idem cum actu imperante, idemque objectum respicit. Quia Limen illi actui secundum se considerato accidit quod si imperatus, eique jam in sua specie constituto supervenit imperium et ordinatio ad finem extrinsecuin, semper verum manet quod, et in separatione facta inter illas species, et

quam habet ex objecto sit essentialis, et ea quam habet ex fine sit accidentalis.

Dices nihilominus 1° ex S. Th. S. Doctor sæpe docet post Aristotelem 5 Ethic, c. 2, quod qui (uratur ad moechandum sit magis mœchus quam fur, et quod qui moechatur ad furandum sit magis fur quam inœclius. Unde q. unica de virtutibus a. io, ad 10, dicit : *Actus alicujushabitus, prout imperatur, ab illo habitu accipit speciem moralem, formaliter loquendo de ipso actu runde cum quis fornicatur ut /uretur, actus iste, licet materialiter sil intemperantia-, tamen formaliter est avaritia!*. Ergo actus imperatus est magis in specie finis (pam objecti, consequenter species ex fine est essentialis. Item hic a. G, ait : *Sicut actus exterior accipit speciem ab objecto circa quod est, ita actus interior voluntatis accipit speciem a fine sicut a proprio objecto*. Et hic a. 7, dicit quod, quando actus perse ordinatur ad finem, ul pugna ad victoriam, fornicatio ad delectationem , bonitas quæ est ex objecto contineatur sub ea quæ est ex line tanquam species sub genere; species autem non continetur sub genere accidentaliter : ergo species quæ est ex fine non est actui imperato accidentalis.

Λ. 1° hæc omnia posse intelligi ad sensum precedentis observationis de actu imperato formaliter et reduplicative tali. Insuper

Q. 8. de malo a. 1. ad 13. — /i. 2° ad singula. *Ad primum*. Qui furatur ad unechandum dicitur magis mœchus quam fur, non quia actus furandi habet speciem essentialem a fine mœchiæ, sed quia voluntas mœchandi imperans esi principalior, et agens magis afficitur ad moechiam quam ad furtum, cum velit furtum propter mœchiam; denominamur enim non ab actu, sed ab allectu et habitu. *Ad confirmaiionem*, ex q. unica de virtutibus manifestum esi S. Th. ibi loqui de actu imperato reduplicative ul imperato.

Ad secundum. S. Th. eo loci peractum exteriorem intelligit quemcumque actum imperatum, sive sit a voluntate, sive ab alia potentia elicitus; peractum autem interiorem intelligit actum imperantem tantum. Qno sensu verum est quod actus interior , id est imperans, sumat speciem a lim , ul a proprio objecto, et actus exterior,

id esi imperatus, ab objecto circa quaversatur; sicque manet quod volitio daut eleemosynam, imperata a volitione portenti® , sumat speciem a proprio objecto Hanc interpretationem esse legitimam plet, quia in eodem ari. ad 2 , dicit actui interiorem comparari ad exteriorem sic., formale ad materiale; juxta vero cumdt., S. Boet. q. precedent! 17, a. 4o, etq.IJ, a. 1 o, actus qui se habet ut formale ex imperans, et qui se habet ul materialem: imperatus.

Ad tertium. S. Th. sumit ibi genuslate et improprie pro eo quod est magis universale in causando, quia finis movet d piores actus circa diversa objecta, sive ohjecta sint perse ordinata ad finem, si' non : sic charitas movet ad omnes acti? virtutum; sic victoria, quæest finis perpugnæ, movet non solum ad fortiter pugnandum, sed etiam ad fortiter standum et ad plura alia.

Dices 2°. Actus voluntatis non specificatur ab objecto materiali sed formali, id est, a motivo et ratione formali volendi: atqui in actu imperato ratio formalis volendi est tinis; sic in volitione dandi eleemosynam imperata a poenitentia, ratio formalis volendi eleemosynam est poenitentia, siquidem velit eleemosynam propter poenitentiam : ergo.

/i. *Solutione jam data ,D.* min. Inactu imperato reduplicative ut imperato ratio formalis volendi est finis , C. specificative sumpto, N. Vel majoris explicationis gratia, *D. min. aliis terminis*. In actu imperato ratio formalis volendi inadæquata est finis, C. adæquata, N. Sic in exemplo posito , qui dat eleemosynam propter poenitentiam non solum movetur a bonitate poenitentia , sed etiam a bonitate ipsius decmosvnæ : unde eleemosyna sic est medium ad poenitentiam, ut sit etiam finis inter medius,et illius volitio non sil tantum eklio, sed intentio, subordinate tamen ulleriori intentioni. sicut ipse finis inierint' dius est subordinates ulteriori fini.

SECUNDA DIFFICULTAS

Quomodo debeat intew/i bonitas vel malilham objecti quam circumstantiarum , W netus sit bonus vel malus?

Nota. Dupliciter aliquid potest esse volitum seu intentum : 1° directe, formantur

et explicite ; 2° indirecte, virtualiter et implicite. Tunc aliquid est directe, formaliter et explicite volitum, quando voluntas in illud per se fertur, sive tanquam in moviffum volendi, sive tanquam in rem volitem, ita quod non sit volitum ratione alterius cui adjungitur, vel in quo continetur: sic qui vult eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, vult directe et explicite misericordiam et poenitentiam, quia, licet misericordia non sit principale inotivum , est tamen secundarium el res fonnaliter in «e volita. Id autem e contra est volitum indirecte, virtualiter et implicite tantum, quod est volitum mediante alio cui est annexum, vel in quo continetur, vel ad quod consequitur : sic qui vult ludum tempore quo instat auditio missæ, vult indirecte et implicite omissionem missæ ; qui vult furtum , vult indirecte et implicite malitiam ipsi annexam.

Dico 1°. Ut actus sit moraliter malus, sufficit quod malitia sit indirecte, virtualiter el implicite volita; ut autem sit bonus, requiritur quod bonitas seu honestas sit fonnaliter et directe volita, saltem in actu exercito.

Totam hanc conclusionem his verbis exprimit Doctor noster hic q. 19, a. 7, ad 5: « Malum contingit ex singularibus de ›fectibus, bonum autem ex tota el integra •causa : unde sive voluntas sit ejus quod »est secundum se malum et sub ratione »boni, sive sil boni sub ratione mali,sem›per voluntas erit mala : sed ad hoc quod •itvoluntas bona requiriterquod sil boni »sub ratione boni, id est, quod velit bonum et propter bonum. »

Probatur prima pars Ie quia aliter non potest intendi malitia , cum malum non possit appellari nisi ratione boni adjuncti, ul dixi supra el communiter docent philosophi; 2« quia malitia non solum non est appetenda, sed vitanda, non vitatur autem hoc ipso quo indirecte et implicite intenditor; 5e a posteriori, quia alias vix aut nerix ullus peccaret, cum vix aut ne vix ullus sil qui directe intendat malitiam et non vellet potius eam abesse a suo actu ; et si quis sil ita scelestus ut eam appellet, id non potest nisi mediante aliqua bonitate quam in ea apprehendit, quia, ut dixi et communiter dicitur, nemo intendens malum operatur. Sufficit ergo quod appetat in re

delectabilitatem cui videt esse annexam malitiam.

/latio secundæ partis est, quia honestas est per se et propter se appetibilis, sicque esse appetendam dictat recta ratio.

Dixi, saltem in actu exercito, quia non est necesse quod agens dicat in actu signato, v. g. Volo dare eleemosynam quia honestum est, sed sufficit quod velit eleemosynam sub ea ratione qua est honesta, scilicet quia sublevat miseriam proximi.

Colliges ex dictis actum bonum precise et unice volitum propter finem indifferentem, ut qui jejunal precise ut parcat sumptibus, et a fortiori volitum propter malum finem, ut qui jejumat precise propter vanam gloriam, non esse bonum, quia non intenditur formaliter honestas jejunii, imo esse malum, *ut patebit exsequentibus*

Si dicas. Qui ordinat actum bonum ad bonum finem, ut eleemosynam, ad poenitentiam, intendit bonitatem medii : ergo pariter qui ordinat actum bonum ad finem saltem indifferentem. */I. N. conseq.* Disparitas est quod utilitas medii ad finem bonum fundetur in ipsius honestate ; non enim eleemosyna conducit ad poenitentiam, nisi ratione propriæ honestatis : unde cum intenditur ut utile, intenditur ut honestum, saltem tanquam res volita. At vero bonum medium ordinatum ad finem indifferentem non conducit ad illum ut honestum est, nec ideo ut tale intenditur : sic qui jejumat ut parcat sumptibus, non curat an jejunium sil honestum necne, modo conducat ad finem intentum, ita ul si nulla bonitate cohonestaretur, nihilominus illud assumeret.

TERTIA DIFFICULTAS.

Quomodo electio et intentio pendent ab invicem in bonitate et malitia?

Hoc est : utrum bona intentio cohonestet malam electionem, an e contra bona intentio vitietur ex mala electione? Item, utrum mala intentio vitiet bonam electionem, an e contra ex lona electione cohonestetur mala intentio? Hanc duplicem difficultatem duplici conclusione resolvemus

Dico 1°. Bona intentio, ut movens ad malam electionem, ex ea vitatur; et electio mala ex bona intentione non cohonestatur, ejus tamen malitia minuitur secundum quid.

Prima pars probatur et explicatur in casti. Titius furatur ad dandam eleemosynam ; et mentitur ad salvandam vitam proximi ; intentio salvandi vitam proximi aut subveniendi ejus indigentiae, formaliter ut movens ad furtum vel ad mendacium, vitatur et fit mala, 1° quia sic est causa mali, scilicet furti aut mendacii : atqui causa mali non dicit bonum, sed defectum : ergo. 2° Intentio ut movens ad electionem continet virtualiter illam, est enim intentio et voluntas finis non quomodocumque, sed ut assequendi per media : ergo hoc ipso quo vult acquirere per malum medium, est inordinata et mala.

Dixi, *formaliter ut movens ad malam electionem*, quia secundum se et ex objecto est bona; bonum est enim velle succurrere proximo indigenti. De quo art. seq.

Probatur secunda pars, quæ est contra Cassian. Collât. 17. Malitia ex objecto, quandiu objectum manet immutatum, est immutabilis et invariabilis; unde nec ipsa intentio bona vitaretur ex prava electione, nisi quia ut movens includit virtualiter in suo objecto ipsam electionem malam, ut dictum est, sicque mutatur ejus objectum : atqui objectum male electionis, v. g. furti, non mutatur ex bona intentione : ergo. Unde Apost. Horn. 5, damnat eos qui dicunt : *Faciamus mala ut eveniant bona*; et Alexander III, c. 4, de Usuris, dicit : *Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri*.

Probatur tertia pars. Malitia seu gravitas peccati attenditur ex allectu voluntario ad peccatum, seu ad id quod in peccato solet placere, scilicet bonum delectabile : atqui in casu, licet non minuatur malitia furti vel mendacii petita ex objecto, minuitur tamen affectus voluntarius ad peccatum, seu ad bonum delectabile quod in peccato placere solet; quia non appetit inaleum seu peccatum nisi ex amore boni honesti, et ut induit rationem boni utilis ad inleum bonum honestum consequendum. Ergo.

Hinc S. Aug. lib. Cont. mendae, c. 8, *Pejor est, vaquit, qui concupiscendo, quam qui miserendo furatur*. Et S. Th. 2 21, q. 11, a 2 : *Quanto bonum inleitur est melius, tanto magis minuitur culpa mendacii*.

Obj. contra primam part. Matth. 6.

Si oculus tuus fuerit simpli totum corpus tuum lucidum erit juxta S. Aug. Si intentio tua fuerit recta, totum opus tuum bonum erit : ergo.

Res. mejam duplicem explicationem de disse huic textui præcedenti, quarum potiore innui in *secundaprobalione* huius *primæ partis*. Addo cum SS. Ambrosio, Chrysost. Micron, per oculum posse intelligi cor; quod si mundum fuerit et alter renorum cupiditate liberum atque in nihilum erectum, totum corpus reliquorum infectum et actionum luce iustitiæ fulgebit.

Obj. 2°. Mentiti sunt Abraham, Jacob, Judith, obstetrices Ægyptiæ; item Simeon se occidit, Moyses Ægyptium; S. Apollonia se projecit in ignem, etc. atqui tamen hi omnes excusantur ratione bonæ intentionis : ergo.

Res. nunc breviter, vel hæc non fuisse vera mendacia, vel non esse excusanda; de quibus vide dissert. 9, de Relig. a. 2, ubi de restrictionibus mentalibus : facta autem Samsonis, Moysis et S. Apolloniæ excusari quod egerint ex instinctu Spiritus sancti. Vide digressionem historicam primam et secundam ad disseri. 10 de Jure et Justitia.

Inst. E duobus malis minus est eligendum : atqui minus est inaleum mentiri quam proximum perire : ergo.

Res. Quod pereat proximus non est tibi malum morale, si non possis ipsum salvare nisi mendacio, et ideo non proponuntur lib' duo mala.

Obj. contra tertiam partem. Intentio bona movens ad malam electionem fit mala, ut dictum est in *prima parte conclusionis* ; ergo ejus malitiam non minuit. Unde S. Aug. hom. 7, inter 50 cit. injure c. forte. 14, q. 5, dicit : *Si fur totum quod abstulit tribuat pauperibus, auget potius peccatum quam minuat*. Ergo.

Res. intentionem moventem ad malam electionem esse quidem malam, attamen eo sensu minus mala est, quod malam electionem non appetat nisi ex amore boni honesti et ut medium utile ad illud consequendum. Ad S. Aug. A. furem qui totum quod abstulit tribuit, augere peccatum, quia se reddit impotentem ad restituendum.

Petes utrum bonus finis sic minuat malitiam operis, ut possit totam tollere aut saltem de mortali facere venialem?

A. negative; quia non minuit malitiam operis seu electionis, minuendo malitiam petilam ex parte objecti, sed minuendo illectum ad illam. Quancumque autem supponatur finis bonus et optimus, remanet idem objectum electionis eademque malitia invanabilis.

Dices Supponatur minimum furtum mortale ex parte objecti, puta, viginti quinque assium, et minimus illectus ad illud; si superveniat novus finis bonus, adhuc intelligitur: ergo fiet veniale.

ii. non posse censi minimum affectum ad malum opus ratione boni finis, nisi supponatur relatus ad omnes fines bonos. id quod referri potest: hoc autem supposito, non potest superadjici novus finis bonus ratione cuius iterum minuatur.

Dico 2°. Electio bona, ut electio, sordescit ex mala intentione, et intentio mala non rectificatur ex bona electione.

*Probat*ur. In bona electione, precise ut est electio, non amatur honestas medii, sed medium amatur precise ut utile ad malum finem; v. g. qui dat eleemosynam unice ob vanam gloriam non curat honestatem eleemosynæ, sed solum intendit vanam gloriam, ita ut si eleemosyna ex se non esset honesta et conduceret ad vanam gloriam, illam assumeret. Ipsa autem intentio vanæ gloriæ inde fit peior, quod ordinet id quod de se bonum est ad malum; est enim perversitas bonum servire malo, et nobilius ordinari ad ignobilius quam ad finem ibi sistendo. Tota hæc ratio magis clarebit ex ari. seq.

ARTICULUS IV.

De concursu multiplicis moralitatis simul in eodem actu.

Quæstio est duplex: prima, de multiplici moralitate ejusdem rationis, scilicet de multiplici bonitate aut multiplici malitia; secunda, de multiplici moralitate opposite rationis, quarum nempe una sit bona, altera mala. Primam quaestionem, quæ levis est, expediemus breviter § seq. alteram graviores subsequenter.

{I — Icruni idem actus vertit simul habere duplicem bonitatem, vel duplicem malitiam, unam ex objecto, alteram ex fine?

Dico. Idem actus potest habere duas species bonitatis vel malitiæ, unam

ex objecto, alteram ex fine. Est communis contra Vasquern.

*Probat*ur 1° ex S. Th. qui b c q. 18, a. 4 o, dicit *Actiones humane: habent rationem bonitatis ex fine a quo dependent, præter bonitatem absolutam quæ in eis existit*: et postea ibid, dicit quadruplicem bonitatem posse reperiri in actu, *ut observari* in fine § 5 artic. præcedentis. Voca' autem hic bonitatem ex objecto absolutam, non quod non consistat in respectu reali ad objectum, sed ut distinguat illam a bonitate finis, quæ consistit in relatione accidentali ad aliquid intrinsecum.

*Probat*ur 2° *ratione* Bonitas vel malitia in actu humano desumitur ex conformitate vel difformitate ad rationem: atqui idem actus potest esse conformis vel difforinis rationi duobus distinctis modis, ex objecto et fine, quorum unus ab alio non dependet et a quo separari potest; sic in eo qui facit eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, conformitas ad rationem ex parte objecti, scilicet eleemosynæ, est distincta et independens a conformitate ad rationem quæ ipsi inest ex parte finis, scilicet satisfactionis pro peccatis; et a distinctis virtutibus procedunt, prima a misericordia, secunda a poenitentia: ergo.

Dices cum Vasque. Quod assumitur propter aliud, v. g. eleemosyna ad satisfaciendum pro peccatis, non assumitur propter se, sed inquam medium ad poenitentiam: atqui medium, quia tale, non habet rationem boni honesti, quæ soli fini convenit, sed utilis tantum: ergo.

A. V. maj. Dum enim fit eleemosyna pro peccatis, non solum appetitur eleemosyna ratione poenitentiae, sed etiam ratione sui et propria? honestatis; imo non appetitur ut medium utile ad poenitentiam, nisi quia in se est bona et honesta, ita ut ejus honestas sit fundamentum utilitatis.

Ad cujus majorem intelligentiam, revocandum est quod dixi a. i disseri. I de Ultimo fine, non omnem finem esse ultimum. sed dari finem intermedium, qui licet ulteriori linei subordinetur, attamen propter se et ratione sui appetitur.; sic medicina sapida propter sanitatem assumpta, præter bonitatem utilis conducentis ad sanitatem, habet propriam et intrinsecam suavitatem quæ per se propter se placet. Sicut ergo pruna causa secundæ causæ

DISSERT. IV. ART. IV.

influxum non destruit, sed adjuvat et perficit, ita finis appetibilitas non destruit honestatem medii, sed auget : alioquin qui eligeret martyrium ex line charitatis, non plus bonitatis el meriti haberet quam qui eligeret jejunium ex eodem fine ; et quod pejus est, innumerabilis honestas tot virtutum periret, solaque maneret charitas, cujus est ultimum finem intueri, sicque foret non forma, sed exterminium aliarum virtutum.

Hinc itaque collige opus ex objecto bonum ad finem bonum relatum, puta, eleemosyna aut jejunium ex voto, seu ad satisfaciendum pro peccatis, esse melius et majoris meriti ; e contra, opus ex objecto malum ad malum finem extrinsecum relatum, ut furtum ad fornicandum, esse pejus et majoris demeriti : quam tamen malam intentionem dum opere non completur, sæpe tacent in confessione pœnitentes minus instructi, ideoque super eam a confessants interrogandi.

§11. — *Utrum idem actus possit esse simul bonus et malus ex diverso capite, bonus ex objecto, malus ex fine aliave circumstantia ; et e contra.*

Dixi *simul*, quia certum est eundem actum non interruptum physice posse successiva de bono fieri malum per moralem mutationem objecti, ut voritas comedendi carnes, inchoata ante mediam noctem feriæ sextæ, et post ipsam sine interruptione continuata.

Quæstio itaque est de eodem actu pro eodem tempore : an, sicut in naturalibus idem subjectum potest esse ex parte pulchrum et ex parte difforme, puta, facie decorum et dorso gibbosum, ita in moralibus possit esse actus ex objecto bonus et ex fine aliave circumstantia malus, aut e contra ? Quocirca fatemur equidem dicendum simpliciter malum, et tamen secundum quid bonum ; sicut homo pulcher facie, dorso aut pedibus difformis, dicitur simpliciter difformis, et pulcher secundum quid tantum ; quia bonum ex inleura causa, malum ex quovis defectu.

Hujus difficultatis resolutioni jam proliximus § ultimo præcedentis articuli, difficultate tertia ; pro cujus faciliiori et clariiori intelligentia, et forte diversarum de ea opinionum in schola nostra aliqua conciliatione.

Nota actum bonum posse dupliciter eligi propter finem malum : 1° sic ut in fine sit ratio totalis et adæquata curelatur bonum opus, in quo casu honestas operis nullo modo movet seu appetitur, sed habet tantum merum medium utile ad malum finem assequendum ; sic dum juvenis Urcivens occurrit puellæ pauperi stipem leganti. explendæ libidinis occasionem nitus, eo duntaxat fine erogat illi eleemosynam, non erogaturus si crederet eo melius, non expleturum libidinem : 2° sic ut prius finis non sit causa totalis et adæquabur eligatur bonum opus, sed propria ipsius operis honestas etiam moveat et propter se appetatur : in quo casu assumptionis operis non est tantum electio, sed etiam intentio, et ipsum opus bonum non tantum medium, sed finis intermedius : sic dum quis, miseria proximi motus, ex sincero line misericordiae vult illi dare eleemosynam, sed quia pauper petit in publico, subintrat stimulus vanitatis venialis, etiam movet ad dandam eleemosynam ; unde subrepat aliqua alia circumstantia maleficialiter in ipso actu, puta, præcipitatio, tepor, inconsideratio, repulsæ motus, levit indignatio, etc. Juxta hanc duplicem hypothesim duplici conclusione difficultatem resolvo. Unde

Dico 1° Actus alias secundum se bonus, cujus malus finis est totalis et adæquata ratio cur eligatur, ex nulla parte est bonus, sed totus malus.

Est communis, et id duntaxat probant præcipuæ rationes Joannis a S. Th, Gonetii et aliorum, qui generaliter et sine distinctione statuunt nullum actum posse esse simul bonum et malum ; cum quibus et et quorum rationibus conclusio

Probatur 1° *auctoritate*. 1 Cor. 5, dicit Apostolus. *Modicum fermentum totam massam corrumpit* ; per fermentum intelligitur prava intentio, quæ dum est totalis causa actus aliunde boni, ipsum totum inficit et corrumpit. Mattii. 6, qui bene operantur ut videantur ab hominibus, *receperunt mercedem suam* : ergo operum eorum nullatenus erant bona, alias potuissent mercedem a Deo expectare. S. Th. hicq. 9, a. 7, ad 2, *Voluntas*, inquit, *non potest dici bona, si sit intentio mali causa volendi ; qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriam* contem-

ttquendatn, vult id quod de se bonum est |
«ub ratione mali; unde voluntas ejus est i
mala. Et in 2, d. 58, q. 1. a. 4, ad 4 :
Cum aliquis vult dare eleemosynam
propter inanem gloriam, hic est unus
actus voluntatis, et hic actus totus est
malus, licet non ab omni eo quod in eo
est malitiam habeat.

Probatur 2° ratione. Quando quis dat
eleemosynam præcise propter vanam glo-
riam aut luxuriam, ita ut vana gloria seu
luxuria sit totalis et adæquata causa erogan-
dæ eleemosynæ, honestas eleemosynæ nul-
atenus appetitur, sed appetitur duntaxat
ut medium assequendæ gloriæ vel luxuriæ,
ita quod si etiam nullam haberet ex se ho-
nestatem, nihilominus assumeretur pro li-
ne malo assequendo : atqui honestas ob-
jecti nullam refundit in actum bonitatem,
nisi directe in se appetatur, ut dictum est
art. 1. d. 58, § ult. di. (ficuilate secunda: ergo.

Coi/innatur. Eleemosyna in casu ut ter-
minat electionem est objectum omnino ma-
lum : ergo nullam in electionem refundit
bonitatem. Prob. ant. Eleemosyna in casu
terminat electionem præcise ut est medium
et instrumentum mali : atqui esse præcise
medium et instrumentum mali est malum :
ergo.

Probatur 5°. Erogatio eleemosynæ in
casu ex nulla parte ex conformis dictamini
rectæ rationis et prudentiæ : ergo ex nulla
parte est bona. Prob. and. Recta ratio, seu
prudentia sic dictat bonum esse bene et
ex bono fine faciendum, ut ipsi omnino
repugnet quod bonum serviat malo, et ad
malum tanquam ad finem ordinetur : at-
qui eleemosyna in casu non assumitur nisi
præcise ut serviat malo, et ut merum me-
dium ad malum ut ad finem ordinatum :
ergo.

Dico 2°. Actus alias secundum se bonus,
cujus finis malus non est totalis et adæ-
quata ratio cur eligatur, potest esse bonus
ex objecto et malus ex line : a fortiori
ulterior ex objecto et line bonus, cui super-
venit aliqua circumstantia venialiter mala,
potest esse partim bonus partim malus.
Idem consendum de bona intentione res-
pectu malæ electionis, sensu infra expli-
candoin eo donec penultimæ objectionis.

Est Cajetani, Serræ, Contensoni et com-
munius extraneorum, contra Salmanlic.
Jouuiem a 8. Th. Gond, et quosdam alios

quorum præcipuæ rationes, ut jam notavi,
non probant nisi primam conclusionem.

Probatur 1° ex S. Th. qm hic q. 18, a.
4, ad 5, dicit : Nihil prohibet actioni ha-
benti unam prædicationum bonorum
deesse aliam : et secundum hoc contin-
git actionem quæ est bona secundum spe-
ciem vel circumstantias, ordinari ad fi-
nem malum, vel s converso ; non tamen
est actio simpliciter bona, nisi omnes
bonitates concurrant. Nihil videtur ex-
pressius.

Hæc S. Th. verba non
facere sensum compositum, sed divisum,
et significare quod illa actio habuisset boni-
tatem nisi malitia finis aut circumstantiæ
supervenisset; sicut si diceretur : Nihil
prohibet parietem habentem albedinem
fieri nigrum, hominem sanum fieri infir-
mum ; sensus non esset quod paries posset
esse simul albus et niger, homo simul sa-
nus et infirmus, sed quod paries albus
posset denigrari, et quod remansisset al-
bus nisi supervenisset nigredo.

Sed contra 1°. Cum S. Doctor affirmet
actioni habenti unam bonitatem deesse
aliam, inde infert actionem illam non esse
simpliciter bonam, quia non concurrunt
omnes bonitates : ergo censet ibi aliquam
adesse, licet non concurrant omnes ; alio-
quin si nulla adesset, actio non solum de-
beret dici non bona simpliciter, sed nul-
latenus bona.

Contra 2°. S. Doct. in 2 d. 56, q. uni-
ca, a. 5, dicit; Contingit actum habere
bonitatem ex materia, et tamen eum
male fieri propter indebitas circumstan-
tias.-atqui quod contingit fieri importat
non potentiam, sed actum et sensum com-
positum, ut si diceretur : Contingit homi-
nem habere præmotionem ad bonum, et
tamen male operari propter liberum arbi-
trium ; significaretur liberum arbitrium
posse dissentire præmotioni in sensu com-
posito, imo de facto dissentire, si « pridem
de facto dissensus contingeret. Ita et bene
Contensonus.

Probatur 2° ratione a priori. Actus
bonus cujus malus finis extrinsecus non
est causa totalis et adæquata cur assuma-
tur, v. g. eleemosyna facta partim propter
propriam honestatem misericordiæ, partim
propter vanam gloriam, haurit et relinquit
bonitatem ex objecto, non obstante cou-

rursu ulterioris linis extrinseci mali, scilicet vanæ gloriæ : ergo esi bonus ex objecto et malus ex line. *Prob. ant.* Fieri non potest «min bonitas objecti in se et propter se volita refundat bonitatem in actum ; etenim amare nonum in se et propter se est necessario et essentialiter bonum ; atqui eleemosynæ honestas in casu amatur in se et propter '2, et non præcise et unice propter vanamgloriam, quam supponimus non esse i'Zus causam totalem et adaequatam + ergo.

Confirmatur. Actus qui non est mera electio, sed etiam intentio tendens in honestatem proprii objecti propter se tanquam propter finem intermedium, ab hujus objecti honestate desumit speciem et quidem essentialem, ul probavimus ultimo articuli præcedentis, prima difficultate quia non respicit objectum ut purum medium ad linem, sed a propria et intrinseca ejus bonitate movetur, quam ideo in se et propter se amat atqui actus in casu, v. g. largitio eleemosynæ, non est mera electio sed etiam intentio ; non enim assumitur præcise propter vanam gloriam, quæ, ut supponitur, non est ejus causa adæqnata, sed etiam propter propriam et intrinsecam honestatem, sicque eleemosyna non est merum medium, sed etiam linis saltem intermedius qui ab ulteriori line non destruitur, ut jam non semel diximus : ergo.

Quod dixi de actu bono ex objecto et malo ex fine, dicendum est a fortiori de actu bono ex objecto et line cui se immiscet aliqua alia circumstantia venialiter mala v. g. si eleemosynæ factæ ex solo line misericordis se immisceat tepor ant inconsideratio ; si enim finis malus qui parlim influit in actum non destruat bonitatem quam babel ex objecto, a fortiori illam non destruet circumstantia quæ in illum non influit, sed comitatur lanium.

Probatur 5» a posteriori. Si levis inordinatio finis, aul quævis mala circumstantia totum inficiat actum, ita ut nihil in eo bonitatis remaneat, vix ullum actum bonum etiam in viz s -ant'is reperire poterimus ; durtm. 'limis et absurdum con.«equens ; ergo. *Probatur sequela.* Paucissima sunt opera etiam in viris sanctis attente vigilantibus, quibus in hac vi a vel non deesl aliqua debita circumstantia, vel non immisceatur aliqua mala, puta, vanæ

gloriæ, amoris proprii, nimis compitotia, remissionis, excessus, præcipitati^ inconsiderationis, etc. Sic paucissimi c: pœnitentes quorum poenitentiam nontomiletur aliquis excessus ani defectus ; je> cissimi superiores qui in coireptionik aliquem excessum zeli aut iræ non pati»tur ; paucissimi concionatores qui, quavis gloriæ Dei zelo ducti, inter auditore : applausus alicujus complacentis titillatione non moveantur ; paucissimi orantesqu levem distractionem non admittant ; et de cæteris. Unde S. Greg. lib. S3 Mon c. 16 : *Si de his operibus, inquit divinitui districte discutimur, quis interhiari manet salutis locus, quando et mala nor Ira pura mala sunt, et bona qua noi habere credimus pura bona esse nequam possunt ?*

Respondet Joannes a S. Th. opera pietatis compati quidem imperfectiones ctlevia peccata, al hæc opera illorum amort non elici, fieri quidem cum illis, nonunion oriri ex illis.

Sed contra 1° subsumo. Atqui opus Inhere imperfectiones et circumstantias leviter malas atque fieri cum illis malum e.< sicut eas non habere et fieri sine illis bonum est : ergo dantur opera mixta. non pura bona, sed parum vitiata, quod intendimus.

Contra 2°. In hypothesi conclusionis, quamvis opus bonum fiat ex amore mali finis, non tamen totaliter el adæquate, sed etiam fit ex amore honestatis proprii objecti unde sicut haurit malitiam ea pane qua fit ex amore mali finis, ita non potest non haurire bonitatem ea parte qua fit et amo ; e boni linis proprii et intrinseci.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1°. Voluntas dandi eleemosynam precise propter vanam gloriam est bona ratione objecti, et mala ratione finis : ergo. *Prob. ant. pro prima parte ;* constat enim de *secunda.* Illa voluntas est bona cujus objectum est bofttir atqui eleemosyna est objectum bonum ergo.

li. v. ant. pio prima parte, .id probat. D. ant. illa voluntas est bona cujm objectum est bonum formaliter el in ratione objecti, *C. ant* cujus objectum esi bonum materialiter et in ratione entis, *A.*

in/. *Ad cujus sensum distincta min. N. tonseq.* In hoc ergo actu · *Polo dare eleemosynam propter vanam gloriam*, objectum formale hujus voluntatis non est eleemosyna ut quid honestum, sed ut punira medium ad mahn ct instrumentum mali secundum quam rationem est malum; unde formaliter in ratione objecti attacti ib hac volitione non est bonum objectum.

Inst. 1°. Finis est quid extrinsecum objecto : ergo ejus naturam non mutat.

Il.D. ant. Est quid extrinsecum objecto illesse entis, *C. ant.* in esse moris, *subd. ani.* Si objectum appetatur ratione sui, ('. «i appetatur præcise ratione finis, AL Tunc enim istud objectum, v. g. eleemosyna, ingreditur objectum intentionis finis; non enim est intentio finis quomodocumque, tedfinis ut assequendi per tale medium, scilicet per eleemosynam ; unde istud medium includitur in objecto hujus intentionis, quæ ideo non est illi extrinseca.

Inst. 2°. Qui dat eleemosynam aut jejunat propter vanam gloriam adimplet pneceptum : ergo opus bonum facit. Hem melius facit quam qui non dat aut non jejunat : ergo bene facit.

R. Ad primam, D. consequens. Erg) facit opus bonum materialiter et quoad substantiam, *C.* bonum opus formaliter, X Leges autem præcipiunt tantum substantiam actus, non modum, nisi modus sit de intrinseca ratione actus, vel secundum s,vel prout cadit sublege. *Ad secundum, V, ant.* Non enim melius facit qui non benefacit; neuteraulein in casu bene facit, sed primus minus peccat quam secundus.

Inferes. Ergo in hoc actu, v. g. largitione eleemosynæ propter vanam gloriam, erit duplex malitia, una ex objecto, altera ei fine.

R. N. illationem, quia tota malitia oritur ex fine; unde est una finis malitia quæ totum opus inficit.

Urgebis. Actus fidei elicited præcise ob unam gloriam, est ex objecto bonus : ergo. *Prob. ant* Procedit a virtute supernatural! fidei : ergo.

R. i». Vel est sermo de actu interno fidei, vel de externo. Si de interno, non videtur quod fieri possit ob vanam gloriam, pii ob aliud commodum temporale. cum netsini pateat nisi soli Deo. Si de externo potest quidem externa fidei confessio fieri

ob vanam gloriam, sed illa non indiget assensu interno fidei, sed sola simulatione per verba prolata; unde non cogimur admittere quod talis actus externus procedat ab habitu supernatural! fidei.

↳'. 2°. *Dato* confessionem externam fidei esse cum assensu interno propter vanam gloriam, est duplex solutio. *Prima est* Goneti, qui concedit hunc actum elici a virtute fidei, negat tamen ideo esse bonum moraliter, quia, ut de aliis actibus ob malum finem dictum est, non appetitur propter propriam honestatem, sed ut merum medium ad malum finem ; nec obstat quod el ciatur a virtute fidei, quia non est eadem ratio de virtute fidei ac de virtutibus moralibus et mere præclicis; fides enim est virtus per se primo speculativa, nec secundum se respicit objectum sub ratione boni, sed sub ratione primi veri : unde ejus actus non habet bonitatem moralem ex proprio objecto, sed veritatem tantum et infallibilitatem, nec ideo destruitur ejus actus ex hoc quod sit malus, modo sit certo el infallibiliter verus.

Altera solutio est Joannis a S. Th. qui negat hunc actum seu assensum, si sit propter vanam gloriam, non solum comitantem et supervenientem actui jam formato, sed etiam influentem in illum, esse a virtute fidei supernaturalis, quia actus fidei supernaturalis est principium justificationis nostræ, et est a gratia excitante ; implicat autem actum malum, qualis est iste actus præcise ob vanam gloriam, esse principium justificationis nostræ et esse a gratia. Neque obstat quod sit ex testimonio divino, quia non est ex testimonio divino firmiter apprehenso, sed ut subjicitur et fovetur inotivo temporali el malo; et ex hac parte infirmatur motivum infallibile fidei, quia non utitur illo simpliciter ut hic et nunc, cujus signum est quod, cessante illo line vanitatis aut altero molivo temporali, non crederet. Ergo si credat, non est fides supernaturalis, quia magis diligit gloriam hominum quam Dei.

Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem.

Obj. 1°. Apost. 2 Cor. 6, dicit; *Quæ participatio justitia cum iniquitate, aut quæ soc clas lucis ad tenebras ?* Unde S. Aug. Contra mendæ, c. 7 et 15 ; **Nihil,**

inquit, *potest dici absurdius quam opus aliquod esse simul justum et injustum*. Ergo.

B. ad Apost. iihnn ibi monere duntaxat Corinthios, ut a convictu et consortio infidelium separentur *Ad S. Aug.* Intendit solum mendacia, furta et similia, quæ sunt intrinsece mala, nullo bono fine posse co-honestari, adeoque non posse esse simul justa et injusta ; quod omnes fatentur.

Objiciuntur insuper quædam alia, tam ex S. Scriptura quam ex S. Th. sed quæ probant primam *conclusionem* et nullatenus infringunt hanc secundam; partim ea retulimus in probationem primæ *conclusionis* ; vide.

Obj. 2°. Objectum de se bonum in malum finem relatum, non est bonum nec rationi conforme, sed potius boni profanatio et omnino malum : atqui quod nullo modo est bonum nullam actui tribuit bonitatem : ergo idem actus non potest esse ex objecto bonus et ex fine malus.

Confirmatur. Cum aliquis dat eleemosynam propter vanam gloriam, objectum illius actus desinit esse bonum et fit malum, cum evadat medium conducens ad pravam finem el instrumentum criminis : ergo idem quod ante.

B. hoc præcipuum adversariorum argumentum esse verum ad sensum primæ *conclusionis* ; unde *præmissas* ulriusque *instantia*. ' *concedo* de opere bono electo ut puro medio ad malum finem qui sit causa adæquata illius, *nego* vero de opere bono assumpto ut fine intermedio ex propria bonitate placente et movente.

Alteram solutionem subjungit Contenson, et dicit quod dum elicitur actus bonus in ordine ad malum finem, aut intenditur bonus finis per malum medium, interveniant duo actus qui tamen pro eodem computantur, quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum, ut ait philosophus : idque videtur aperte docere S. Th. q. 2 de Malo, a. 4, ad 2. ubi sic ait : « Dare eleemosynam pauperi est actus secundum se bonus, sed refertur actum hujusmodi ad finem aliquem inordinatum, scilicet licet cupiditatis aut inanis gloriæ, est quidem aiusaclus malus, qui tamen duo actus quodam ordine in unum rediguntur. »

Hac doctrina semel admissa, omnia fere menta concidunt, et evanescit difficul-

las. Si enim voluntas ordinans bonum in malum aut e contra, dicitur actus partialis producit in unum quasi coalescentes, nihil mirum, si ratione unius est, boita et ratione alterius mala.

Verum ista solutio videtur, meo saltem iudicio, fugere difficultatem, nec secundum hypothesim *conclusionis* procedere. Est enim quæstio de uno et eodem actu physico, v. g. utrum eadem volitio dandi eleemosynam ex fine misericordiæ, simul vendente et excitante vana gloria, sit bonati mala? utrum eadem intentio salvandi ritam proximi per mendacium, sit ex parte bona et ex parte mala? Neque negamus iam his posse reperiri duplicem actum, ut dicit D. Thom. nempe velle dare eleemosynam et illam referre ad vanam gloriainjsei, inquam, non est quæstio de isto duplici actu, sed de uno tantum, nempe de univolitione dandi eleemosynam, seu deum argitione eleemosynæ propter se et profiter vanam gloriam. Insuper non video quomodo duplex actus possit reperiri in eleemosyna facta vel remisse, vel inconsiderate, vel voluntate aliqualiter renitente, aut cum simili circumstantia venialiter mala.

Quidam intelligunt hanc solutionem de actu quidem formaliter uno et eodem, sed virtualiter multiplici propter diversos fines et diversa objecta : hoc sensu admitti potest solutio, saltem de actu bono relato ad malum finem aut e contra, sed tunc solutio videtur coincidere cum prima quam dedimus.

Inst. 1°. Nulla potest esse bonitas in actu, nisi sit conformis iudicio prudentiæ: atqui actus aliqua, etsi levissima, circumstantia vitiatus, non est conformis iudicio prudentiæ; ergo. *Probatur min.* Iudicium prudentiæ non est de objecto precise, sed ut vestito circumstantiis; dictat enim prudentia non solum bonum esse faciendum, sed esse faciendum bene et cum omnibus circumstantiis debitis : ergo.

B. D. min. Actus circumstantia aliqua etsi levissima vitiatus, non est conformis iudicio totali prudentiæ, C. partiali, A. seu non est conformis iudicio prudentiæ ex omni parte, C. ex aliqua parte. *N.* Ictus ergo bonus aliqua circumstantia vitiatus, qualis non est conformis prudentiæ, at honestatem ejus objecti propter se amati est minino conforme prudentiæ. Duo itaque

præcipit prudentia : primum, bonum esse propter se amandum et faciendum ; secundum, esse bene *el* cum omnibus circumstantiis debitis faciendum. Actus ergo qui fertur in bonum propter se, sed non cum omnibus circumstantiis, est partiali iudicio prudentiæ conforme, ex parte consonum, ex parte dissonum, consequenter non pure malum nec pure bonum, seri mixtum, bonum secundum quid, malum simpliciter; quia, ut jam advertimus, non dicitur aliquid simpliciter bonum, nisi concurrant omnes bonitates; bonum enim ex integra causa, malum ex quovis defectu.

Inst. 2°. Voluntas eleemosynæ propter vanam gloriam derivatur ex pravo dictamine : ergo nullatenus est bona.

H. Solutione jamdala, D. an/. Voluntas eleemosynæ assumptæ tanquam purum instrumentum vanitatis derivatur ex pravo dictamine, C. assumptæ propter intrinsecam honestatem et amatæ per modum finis intermedii, *N. Solutio patet ex dictis.*

Inst. 5°. Actus bonus est actus virtutis: atqui actus virtutis non potest ulla ratione esse malus, quia virtute nullus male utitur: ergo non potest dari actus ex parte bonus et ex parte malus.

A. 1). min. Actus virtutis, prout a virtute procedit, non potest esse malus, C. prout procedit a voluntate quæ deficit, aut a malo habitu qui se ingerit, A'. Non quæritur hic utrum actus virtutis prout est a virtute possit esse malus, sed utrum possit ex alio capite vitiari, remanente ejus bonitate substantiali.

Obj. s° specialiter de bono fine respectu mali medii, v. g. de fine salutis proximi per mendacium, *Arbitrari bona non potest malos rudus facere*, Malth. 7 : ergo hoc ipso quo facit malos fructus non est bona, sed mala. *Subsumo.* Atqui finis bonus movens ad mala media est radix mali : ergo desinit esse bonus.

A. 1° D. ant. Arbor bona non potest malos fructus facere *perse*, C. *ant.* per accidens, *N. ant.* Contingit ex intemperie aeris, incongruitate loci, aliisve causis accidentialiter occurrentibus, procedere ex arbore bona fructus, si non omnino malos, saltem ex parte infectos et alleratos. Ita panther contingit quod ex intentione bona procedat per accidens opus aliqua prava circumstantia vitiatum. Sic ex pia intentio-

ne satisfaciendi læso Numini procedit operum pœnitentiæ quandoque levi defectu vel excessu maculatum ; sic ex zelu discipuli in adolescentem dissolutum procedit quandoque in magistro vel parente correptio leviter excedens; sic ex zelo promovendi gloriam Dei et salutem proximi procedit nonnunquam in prædicatore concio aliquo vanæ complacentiæ motu sordescens; sic ex honesta intentione subveniendi per cibum et polum necessitati corporis sæpe procedit comestio aut potatio insidiantis sensualitati paululum indulgens ; et plura alia similia. Nemo tamen dicit has pias et bonas intentiones ideo perire, et earum merita plenitus amitti; alioquin, ut jam ponderavimus, vix ulla pia et honesta intentio daretur quæ in electione non periret, cum vix ulla sit executio quam non comitetur subrepens aliqua venialis circumstantia. Et ut id pro cumulo adjiciam, quis audeat dicere sanctissimum martirem velle ex feryentissima charitate vitam pro fide profundens, inter durissima tormenta et acerbissimos dolores levem vel impatientis vel pusillanimitatis motum admittit, illico privari absolute et merito et corona martyrii ?

B. 2° D. subsumptum. Finis bonus movens ad malum medium fit radix mali subindeque malus, quatenus amatur et intenditur formaliter et reduplicative ut movens ad malum medium, C. quatenus amatur et intenditur propter intrinsecam bonitatem in se et propter se placentem, *N.* Sicut igitur in bono opere ad malum finem relato duo distinximus, rationem puri medii et rationem finis intermedii, et diximus quod si opus bonum eligatur ut purum medium ad malum finem, fit totaliter malum; si autem assumatur ut finis intermedius, etiam propter propriam honestatem in se placentem, non sit totaliter malum, sed ex proprio objecto bonitatem habeat : ita similiter amor finis honesti ex quo sequitur mala et vitiata electio, potest considerari dupliciter, vel ut est volitio finis boni propter se et in se, vel ut est formaliter causa movens ad mala media. Sub primo respectu, non potest non esse bona, quia amare bonum, qua tale, bonum esse necesse est; sub secundo respectu, est mala, quia causa mali.

Ad urgeas electionem mali medii, v. g. furti, mendacii et similibus intrinsece ma-

tor , nullatenus fieri bonam ex honesto fine, ut nos ipsi probavimus superius; A. nos iterum id ultro concedere, neque hoc asserit *conclusio* nostra, sed duntaxat intentionem boni finis mala electione sordescere, ut habes in variis exemplis jamjam prolatis. Tunc enim verum est dari actum ex fine et objecto bonum, scilicet ipsam intentionem boni finis et circumstantiis vitiatum. Ideo autem media intrinsece mala, ut furtum et mendacium, bono fine non cohonestantur, quia malitia ex objecto est essentialis et invariabilis, manente objecto immutato; pia tamen intentio succurrendi proximo secundum se est bona, cujus signum est quod licet Deus malam electionem reprobet, affectum tamen et intentionem laudet et remuneret, ut palet in obstetricibus Ægyptiis.

Obj. 4° ab inconvenientibus. Si idem actus possit esse ex parte bonus et ex parte malus, sequitur 1° quod possit esse simul meritorium et demeritorium; 2° quod Deus simul et diabohis in eum demactum influat; 5° quod possumus simul duobus dominis serviro, contra oraculum Salvatoris: atqui hæc sunt implicatoria et absurda: ergo.

A. *ad primum*. Nullum est inconveniens actum partim bonum, partim malum, esse simul meritorium et demeritorium, modo non intelligas meritorium simul et demeritorium vitæ et mortis æternæ. sed meritorium vitæ æternæ et demeritorium pænæ temporalis, aut e contra, ut modo dicebamus de obstetricibus Ægyptiis. *Frequenter* enim, inquit S.Th.—In 2. d. 27. q. 1. «. 4. —ex D. Greg. lib. 5 Moral, c. 1, *Deus in hoc mundo remunerat cum qui pramium futura gloriæ non meretur, ut sic nullum bonum irremuneratum inveniat*. Et hinc docent SS. Patres, præsertim Aug. Romanos orbem universum subjugare meruisse ob præclara gesta ex objecto bona, licet fine pravo vanæ gloriæ sordentia.

Ad secundum. I dico nihil implicare aut absurdum, esse, quod Deus influat in actum qua parte est bonus, in quem etiam influit diabolus qua parte est malus, siquidem etiam influat in eum qui totus est malus.

Ad tertium, U. in nostra sententia neminem posse servire duobus dominis absolute tanquam duobus limbus ultimis, quo

l sensu loquitur Christus, soduni simpliciter, alteri secundum quid.

Eleganter more suo hanc materiam tractat Contenson, a quo nonnulla quæ lusu» discutit circa secundam *conclusionem* brevius hic contraximus. Vide si lubet.

ARTICULUS V.

De indifferentia actuum humanorum; tit. primo: An detur actus indifferenti secundum speciem?

Dum superius probavimus indifferentiam esse speciem moralitatis, supponimus quod nunc probandum suscipimur nempe dari actus indifferentes secundum speciem.

Actus humanus potest dupliciter considerari: 4° secundum speciem et ex parte objecti tantum; 2° in individuo et ut est a parte rei vestitus suis circumstantiis; sicut homo potest considerari 1° secundum speciem et sua essentialia tantum, sub qua ratione est animal rationale et nihil aliud; 2° in individuo et ut est a parte rei sub omnibus accidentibus individuantibus, secundum quod non est tantum animal rationale, sed sanus vel æger, doctus vel indoctus, albus vel niger, etc. Quæstio est itaque in præsentī articulo utrum detur actus humanus secundum speciem et ex parte objecti tantum spectatus indifferentis, id est nec bonus nec malus, sed utriusque capax? De actu indifferenti in individuo dicemus art. seq.

Hicq. 18. a. 8.0. — *Dico*. Dantur actus humani indifferentes ex sua specie. Ita communiter cum Auctore contra Solum, saltem ut inulti volunt, quod tamen negat R. P. Henno.

Ibid, in arg. *. c. — *Probatur* 1°. S. Aug. lib. 2, de Serm. Dom. in monte, cap. 18: *Sunt quadam facta media*, inquit, *quæ possunt bono vel malo animo fieri, de quibus judicare temerarium est*. S. Hieronymus, Epist. 89: *Donum es! continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferentis ambulare*.

ibid. 0. — *Probatur* 2° *ratione*. Actus humani desumunt suam speciem ab objecto moraliter considerato, ita ut qui habent objectum bonum sint boni; qui malum, mali; qui indifferentis, indifferentes: atqui sunt actus humani qui habent objectum indifferentis, hoc est, neque præcipuum ne-

que prohibitum a lege, ut levare festucam, ire ad campum, et similia : ergo.

Obj. Inter privative opposita, ut inter tenebras et lucem, inter caecitatem et visum, non datur medium : atqui bonum et malum privative opponuntur.

Λ. 1° minorem negari ab iis qui peccatum reponunt in positivo. 1°. 2° D. maj. Inter privative opposita non datur medium absolute et in re, *transeat maj.* non datur medium sub aliqua præcisione et statu, *N.* Sic homo absolute et in re est sanus vel infirmus, aër absolute in re est lucidus vel tenebrosus; si tamen consideretur homo secundum se, non est neque æger neque sanus; aër secundum se, neque est lucidus neque tenebrosus, sed indifferens et utriusque capax : ita similiter actus humanus absolute et in re est bonus vel malus, ut dicemus art. seq.; consideratus tamen secundum speciem nec est bonus nec malus, sed indifferens et capax boni et mali ex circumstantiis.

ihid. ad i. — Dixi, *transeat maj.* quia, juxta Auctorem, non est vera nisi quando privatio est in facto esse et totaliter tollit formam oppositam, ut tenebra respectu lucis, mors respectu vitæ; non vero quando privatio consistit in privari et non tollit totaliter formam oppositam, ut ægritudo respectu sanitatis : sic est autem in malo seu peccato; non enim tollit totaliter formam oppositam, quia licet totaliter tollat rectitudinem rationis, non tamen tollit principia practica rationis ex quibus potest haberi medium inter bonum et malum. Patitur quidem hæc solutio aliquam difficultatem quam explicandam remittimus dum agemus de paritate peccatorum, ubi recurret.

Inst. 1°. Omnis species debet posse salvari in aliquo individuo : atqui secundum nos non potest dari actus indifferens in individuo : ergo.

Ibid. a. 9. ad 1. — Λ. D. maj. Omnis species absoluta et completa debet posse ulvari in individuo, *C.* species incompleta et sub præcisione tantum, *N.* Sic homo wundum speciem et sub præcisione non est sanus nec æger, sed indifferens, in individuo tamen esse non potest nisi sanus tel iger. Vide art. 2 hujus dissert, obj. 1, ubi ea solutio fusius explicatur. Vel dicarietiam in individuo actum indifferen-

tem ex objecto seu specie, quia quod sit bonus vel malus non habet ex objecto, sed ex circumstantiis. Non dicitur autem indifferens secundum speciem, quod ei repugnet habere bonitatem vel malitiam ex circumstantiis, sed quia illam habere non potest ex objecto.

Inst. 2°. Omnis actus voluntatis, etiam secundum speciem consideratus, esi circa bonum : si sit bonum honestum, est bonus; si delectabile et non honestum, est malus; si utile, vel in eo sistitur, et est malus, vel ordinatur in finem, et tunc erit bonus vel malus secundum qualitatem finis : ergo nullus indifferens.

B. objectum actus voluntatis secundum speciem considerati, esse bonum honestum non actu sed potentia, quia potest honestari fine, actu autem esse bonum delectabile et utile, ut ambulare, loqui, etc. Cum autem dicitur bonum delectabile non honestum esse malum, verum est de non honesto privative aut contrarie, non de non honesto negative tantum et quod potest honestari fine; sic enim non est malum, sed permissum et indifferens. Similiter est utile, non sic ut in eo sistatur, sed quia potest deservire ad malum vel bonum finem, et ideo utile, indifferens et permissum.

Inst. 5°. Non datur habitus indifferens secundum speciem : ergo nec actus

B. N. conseq. Disparilas est quod habitus acquiratur per actus, non secundum speciem, sed in individuo ; et cum omnes actus in individuo sint boni vel mali, ita et habitus quos produciunt.

ARTICULUS VI.

Utrum detur actus indifferens in individuo ?

Q. 18. a. 9. 0. — Non est quæstio de actibus indeliberatis qui ex imaginatione vel natura impulsu procedunt, ut plerumque fricare barbam, manum aut pedem movere : hi enim cum non sint actus humani et morales defectu libertatis, satis constat non esse neque bonos, neque malos moraliter.

Item, non est quæstio de indifferentia ad bonitatem et malitiam moralem in ordine supernaturali, sed in ordine naturali tantum : constat enim dari actus indifferentes neque bonos neque malos, neque

meritorios neque demeritorios in ordine supernatural!. Sic eleemosyna facta ab infideli aut peccatore ex molivo misericordi®, quamvis sit bona inoraliler in ordine naturali, quia tamen non procedit a gratia quæ est principium bonitatis et meriti in ordine supernatural!, non est bona neque maia in isto ordine, nec meritoria præmii aut supplicii in isto ordine, quia nullo modo ad illum pertinet. Est ergo quæstio tantum de actibus deliberatis et eorum indifferencia ad bonitatem et malitiam in ordine naturali ; quo sensu

ibid. — *Dico*. Nullus est nec esse potest actus indifferens in individuo. Est communior cum Auctore contra Scotum, Scotistas et Vasquem.

Probat 1° ex S. Aug. qui lib. 2, de Peccat. Merit, et Remiss, postquam probavit bonam voluntatem esse a Deo et non a nobis, dicit cap. 18 : « Mirum, si (vo- » Juntas) potest in medio quodam ita con- x sistere, ut nec bona nec mala sit. Aut » enim justitiam diligimus, et bona est ; » et si magis diligimus, magis bona; si » minus, minus bona est; aut si omnino » non diligimus, non bona est. Quis vero » « dubii et dicere voluntatom nullo modo jus- » tiliam diligentem non modo esse malam, » p sed etiam pessimam voluntatem ? Si ergo » voluntas aut bona est aut mala, et utique » « malam non habemus ex Deo, restat ut » bonam voluntatem habeamus ex Deo. » Ubi S. Aug. eodem discursu utitur quo nos infra, ad probandum non dari actum indifferentem , quia nempe qut diligimus justitiam , id est, finem justum, aut non; si diligimus, est bonus; si non diligimus, est malus : unde, juxta S. Aug. ut actus sit malus, sufficit quod carcat bono fine, quod utique reperilur in actu quem adversarii dicunt indifferentem.

Pespondct R. P. Henno S. Augustinum non loqui de actu voluntatis, sed de ipsa- met voluntate quam dicit esse bonam vel malam habitualiler, quia est vel in statu gratiæ, ratione cujus dicitur habitualiler diligere justitiam , vel in statu peccati, ra- tione cujus dicitur illam non diligere : Alioquin, inquit, volens spuere sine rela- tione ad finem honestum esset pessimus, -yiod nemo sanæ mentis dixerit.

^td contra Hanc responsionem esse li- oeraliter fictam etS Augustino plan- < nu-

trariam, tria manifeste evincunt. <«S.Aü j ibi probat contra Pelagianos volunlatea bonam non esse a nobis, sed a Deu;Bi- mini autem non notum est in eo maxime S. Augustinum insudasse contra Pelagia, nos, ut probaret non solum bonam voluti- talem habituaalem seu gratiam sanctificat)- tem, sed et potissimum bonum actum v. hintalis esse a Deo. 2° Probat S. Aug.vu. Iuntalem bonam, de qua loquitur, esse i Deo, ex illo Psal. 56 : *A Domino grtuw hominis dirigentur, et viam ejus volti* el ex illo ad Philipp. 6 : *Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate*. In his autem aperturo est agi non de ipsa voluntate habitualitr bona , sed de ejus actibus. 5° Et pracipue sic prosequitur et infert S. Aug. Qupcirw *quod a Deo nos avertimus nostrum al, et hæc est voluntas mala; quod vero ai Deum nos convertimus,nisi ipso excitante atque adjuvante non possumus, el hit est voluntas bona*. Ergo S. Aug. non lo- quitur de ipsa voluntate bona vel mala ha- bitualiter per gratiam sanctificantem aut peccatum, sed de ejus actu bono vel ma- lo , scilicet de aversione actuali a Deo per peccatum, et de conversione actuali per gratiam excitantem et adjuvantem. Et liæc ita sunt aperta, ut Vasques ingenue fateat- tur S. Augustinum esse sibi contrarium.

Ad inconveniens quod opponit R. P. A. nullum esse quod culpa etiam venialis di- catur malum pessimum comparative ad aliud genus mali, quod est pœna vel dam- num. Verum neque id sequitur necessario ex verbis S. Augustini; cum enim dicit vo- luntatem qua non diligitur justitia esse pessimam, loquitur de voluntate pessima in genere; intra hoc genus autem sunt di- versi gradus, unus allero pejor.

Ante probationem a ratione suppono ex ari. 2 el 5 dissert. 1 tract, de Ultimo fine, hominem, quotiescumque deliberate agit, agere propter finem quem sibi ex ju- dicio rationis præstiluit; et patel, quia alias ejus actus contingeret casu, nec esset ratio cur unum ageret potius quam aliud. Finii autem vel est bonus et honestus, vel ma- lus, vel indifferens : si sit bonus, actio eril bona, nisi sit aliunde mala; si malus,eril mala : restat ergo difficultas de fine indtf- ferente, qui nec sit bonus nec main.*. Un- de *conclusionem* invicte demonstravero,

I
I
»
¥
>
4
*

ii probem hominem non (Mise licite agere propter finem indifferentem, sed debere semper agere propter finem bonum et honestum. Igitur

ibid. — *Probatur 2° conclusio ratione fundamentali.* Quotiescumque homo deliberate agit, tenetur actioni suæ præstituere finem bonum et honestum : quod si faciat, actus erit bonus, modo aliunde non sit malus; si non faciat, erit malus, quia carebit fine sibi debito. Ergo non datur, nec dari potest actus indifferens in individuo.

Probatur multipliciter ant. in quo est tota difficultas. **P** Quotiescumque homo deliberate agit, debet agere ut homo, id est, juxta conditionem et exigentiam suæ naturæ rationalis. *Patet ex se;* id enim omnibus ab Auctore naturæ inditum est, ut unumquodque agat secundum conditionem et exigentiam suæ formæ seu naturæ : brutum secundum formam sensitivam, homo secundum formam rationalem; unde in eo sila est tota hominis perversitas, dum, neglecta et contempta ratione, agit ut bestia secundum conditionem et exigentiam naturæ sensilivæ : atqui agere ut homo, seu secundum conditionem et exigentiam naturæ rationalis, est agere propter bonum honestum; dicitur enim bonum honestum quod convenit et conforme est rationi, in hocquedistinguitur homo a brutis insipientibus, quæ agunt propter bonum delectabile secundum sensum : ergo quotiescumque homo deliberate agit, tenetur actioni suæ præfigere finem bonum et honestum.

Probatur 2° primum ant. Agentia naturalia determinantur ab Auctore naturæ per inclinationem naturalem ad fines sibi proprios et suis naturis consentaneos : ergo agens liberum, ut est homo, determinatur per leges et præcepta ad finem si proprium et naturæ suæ consentaneum. *Patet consequentia,* quia non minus pertinet ad Auctorem naturæ determinare et regere moraliter per leges et præcepta causas morales et liberas, quam dare causas naturalibus inclinationem naturalem. *Subsumo.* Atqui bonum proprium et consonum naturæ rationali atque ejus finis est bonum honestum, ut jam dictum est : ergo tenetur homo semper agere propter bonum honestum.

Probatur 3° primum ant. Apost. 1 Cor. 10, præcipit omnia fieri in gloriam Dei ; *Sicut quod ducatis, inquit, sive bibitis, sive*

aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite : atqui id non potest intelligi nisi de relatione in Deum virtualiter, inclusa in bono honesto, ut alibi explicabimus : ergo tenetur homo semper agere propter finem honestum. Quid respondeant adversarii huic auctoritati videbimus et refutabimus in *sol. obj.*

Probatur 4° idem primum ant. Verbum otiosum est malum et prohibitum, cum de eo debeamus reddere rationem. **I**tem in die judicii, juxta illud Malthe. 12 : *Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii,* non solum ad discussionem, ut quidam existimant, sed ad condemnationem; nam subiungit immediate Christus : *Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis,* et hic est sensus communis non solum SS. Patrum, sed omnium timoratorum qui apprehendunt verba otiosa ut mala et peccata venialia de quibus se accusant. Porro si verbum otiosum sit malum, pari vel potiori ratione opus otiosum est malum, cum utrobique tempus teratur inutiliter, et jactura rei otiosæ sit major quam damnum verbi otiosi. Unde S. Hieron. in Psal. 16 : *omne de verbis otiosi, inquit, redditur ratio, quanto magis de operibus?* atqui sive verbum sive opus dicitur otiosum, non quod habet malum finem, sed quod non habet finem bonum et honestum; ergo homo tenetur agere propter finem honestum. *Prob. min.* 1° ex ipsa definitione otiosi tradita a SS. Patribus *Otiosum verbum est.* inquit S. Greg., *quod aut utilitate rectitudinis aut ratione justitiae necessitatis caret.* Origenes, libro in Psal. 58 : *Otiosus, qui neque boni neque mali agit.* D. Bernard, lib. de triplici Custodia : *Otiosum verbum est quod nullam rationabilem causam habet* : et tract. de Vita Solii, ad Fratres : *Quicumque quodcumque agit et non propter hoc agit ut Deo servatur, in eo quod agit otatur.* Unde S. Th. 2 2, q. 102, a. 1, et q. 167, a. 1, docet quod appetitus gloriæ et scientiæ non relatus ad gloriam Dei aut salutem proximi sit vanus, qui? ut ait in 1, d. 1, q. 5, ad 5, actus procedens a deliberata voluntate, si est reprobabilis in Deum et non refertur, vanus est et otiosus. Ergo otiosum est quod caret honesto fine. *Probatur*

2* *eadem mi*». Ille dicitur otiosus non qui facit aliquid mali, sic fur aut homicida non dicitur otiosus, neque qui nihil omnino facit, sed qui non facit quod debet facere et quod conducit ad suum debitum finem. Sic Mattii. 20 operarii dicuntur otiosi, non quod nihil omnino agerent (forte enim confabulabantur aut ambulabant), sed quia finem suum ~~non exercebant~~, scilicet excolere vineam. Sic quotidie dicimus ~~lines~~ aut mulieres otiosas, non quod aliquis mali agant, aut nihil omnino agant, sed quia, posthabitis quæ sunt sui muneris, rebus indifferentibus, puta, confabulationibus, deambulationibus et aliis similibus, neque bonis ex se neque malis, indulgent. Ergo dicitur otiosum id cui non apponitur bonus et honestus finis.

Huic iillimæ rationi, qua non parum urgentur, adversarii respondent quod ut aliqua actio non sit otiosa, sufficit quod ad aliquam naturæ commoditatem referatur.

Sed contra, et simul detegitur eorum allucinatio. Per commoditatem naturalem vel intelligunt sanitatis conservationem, corporis rectam consistendam, sustentationem, quietem, aut quid simile conducens ad bonum rationis vel delectationem aliquam corpoream et sensibilem.

Si primum, fatemur actionem non esse otiosam, neque tantum indifferentem, sed bonam; quia conservatio sanitatis et recta consistentia corporis pro suis et animæ functionibus necessaria, est bonum et honestum cui debet invigilare ratio: convenit namque homini, etiam ut est rationis particeps, consulere parti vegetative et sensitivæ sibi individue sociatæ et cujus ministerio suas partes agit, et ideo dictat recta ratio his naturæ indigentis subveniendum, ad idque nos impellit dilectio naturalis in nos quæ est honesta et bona moraliter. Unde S. Th. hic ad 5, dicit: *Hoc ipso quo aliquis agit ordinate ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis; et idem patet de aliis.*

Si vero per commoditatem naturalem intelligunt delectationem corpoream et sensibilem, tunc absolute sustinemus actionem esse otiosam et malam. 1° Quia, juxta Patres laudatos, caret utilitate, aut necessitate, ut dicit S. Greg. nihil boni neque mali opera-

tur, ut dicit Origenes; nullam habet rationalem causam, neque per illam Deo setivetur, c. dicit S. Bernar. 2° Quia caret subito cum bonum delectabile vultum non sit finis rationaliser» tura, licet jam satis constet ex du- tis, ult. tamen probo, et erit 4 quinta *itio primi et principalis tecedentis* quam sic propono.

Probatur 5° primum et principale, tecedens. Homo deliberate agens non test agere propter bonum delectabile sensibile tanquam propter finem: ergo lectui* agere propter bonum honestum. *Ar consequentia*, quia cum distinguatur luttam triplex bonum, scilicet honestum, utile et delectabile, non potest hic t-quæstio de bono utili. quia cum propter* non appetatur, sed propter aliud ad quod conducit, non potest habere rationem finis. Restat ergo bonum honestum et bonum delectabile: unde si homo non potest agere propter bonum delectabile tanquam propter finem, sequitur quod teneatur agere propter bonum honestum *Pr4 igitur ant.* 1° Bonum delectabile sensibile, seu bonum proportionatum et conforme sensibus, est finis partis sensitive: constat, quia nihil aliud potest assignari. Non enim bruta apprehendunt pabulum aut coitum ut media necessaria et proportionata ad conservationem speciei aut individuorum tanquam ad finem, id enim est aliquid intelligibile cujus non sunt capacia; sed edunt, coeunt, foetus educunt, nutriunt et alii agunt propter solam delectationem quam in his operationibus apprehendunt. Ergo bonum delectabile sensibile non potest esse finis partis rationalis: ergo homo ratione praeditus deliberate agens, non potest agere propter bonum delectabile sensibile tanquam propter finem. *Patet consequentia*, quia non potest esse idem finis partis sensitivæ et partis sensitivæ et partis rationalis, brutorum et hominum. Verum quidem est quod, cum homo constet parti sensitiva inferiori et regenda, et parte rationali superioris et rectrice (non enim pars sensitiva inferior, sed ratio superior, data est homini a Deo ut regula suarum operationum, ut omnibus pervium est), non prohibeatur percipere secundum partem sensitivam delectationem sensibilem annexam ab Auctore naturæ operationibus

eotuenrationi individui aut speciei necessariis ; sed prohibetur in ea tanquam in fine sistere, sicut sistunt bruta, quæ, ratione destituta, nihil aliud in objecto vel actu apprehendere possunt. Homo autem cum secundum rationem quæ, ut dixi, data est ipsi ut regula suarum actionum, sil capax boni superioris et honesti, ad illud tanquam ad finem referre debet bonum delectabile partis sensitivæ ; et ideo dixit S. Th. sup. q. 4, a. 2, delectationes esse propter operationes, et non operationes propter delectationes. *Prob. 2° ant.* Nihil magis est indignum ac perversum quam voluntatem, quia est facultas rationalis, cæterarum potentiarum reginam servire el ancillari parti sensitivæ et inferiori, seu appetitui animali, cui debet dominari: atqui ita contingit dum homo deliberate agens agit propter delectationem sensilem tanquam propter finem ; tunc enim ordinat operationem deliberate voluntatis ad delectandum appetitum inferiorem tanquam ad finem ibi sistendo : ergo homo non potest agere propter bonum delectabile tanquam propter finem.

Hinc jure damnate sunt ab Innocentio X sequentes propositiones : *Opus conjugii ÷ solam voluptatem exercitum, omni finitus culpa caret et defectu veniali*, Est nona. Et : *Licet comedere et bibere usque ad satietatem absque necessitate ob solam voluptatem . modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.*

Respondet Henno non licere quidem operari propter solam delectationem, quando delectatio non est finis a natura intentus, ut contingit in dictis propositionibus damnatis; finis enim comestionis aul operis conjugalis a natura intentus non est voluptas, sed hujus, procreatio prolis, illius, l'tentatio corporis : at licere operari prober solam delectationem, quande delcc-lalio est finis a natura intentus, ut recreatio aurium ex musica, oculorum ex visione pilcliri, nanum ex olfactione floris.

Sed contra. N. suppositum assumpti: Msum «piippe est et maxime falsum delectationem sensibilem in ulla operatione esse i natnraseu Auctore naturæ intentam 'annuam finem creatura rationalis, ut huc tissue probavimus; unde neque in auditione musici, neque in visione pulchri, neque

in olfactione floris, natura annexuit aut intendit delectationem sensitivam aurium, oculorum, narium, ut in ea tanquam in fine sistamus, sed ut ordinabilem et ordinandam a ratione ad finem honestum, puta, sublevamen natura, bonam consistendam corporis, etc. quantum opus est animæ functionibus, eo modo quo delectationes in ludis, jocis, aliisve recreationibus, per virtutem eutrapeliæ temperate assumuntur ad dictos fines honestos.

Totum hoc argumentum paulo fusius deductum compendio sic resumo. Homo, quotiescumque deliberate agit, etiam circa objectum secundum se indifferens, tenetur agere propter finem honestum, quod si faciat bene agit, si non faciat male agit : ergo non datur actus indifferens in individuo. *Probatur ant.* 1° Homo, quoties deliberate agit, tenetur agere ut homo, seu secundum dignitatem et exigentiam natura rationalis et prout distinguitur a brutis : atqui hoc est agere propter bonum honestum quod est finis creatura rationalis : ergo. 2° Sicut entia naturalia per naturalem inclinationem diriguntur ab Auctore natura in fines proprios, ita agens liberum et morale ut est homo dirigitur per praeopta ad finem sibi proprium, quod est bonum honestum et rationiconforme: ergo. 5° Apost. I Cor. IO, praecipit omnia fieri propter gloriam Dei, id est, propter finem honestum in quo virtualiter implicite includitur gloria Dei : ergo. 4° Opus quod non dirigitur in finem honestum est opus otiosum, ideoque malum, quia opus dicitur otiosum non quod fit ob finem malum, sed quod caret bono et honesto fine, seu, ut dicunt SS. Patres, quod caret utilitate aul necessitate : ergo. 5° Homo deliberate agens non potest agere propter bonum delectabile sensibile tanquam propter finem : ergo tenetur agere propter bonum honestum. *Patet ant.* quia bonum delectabile sensibile est finis brutorum et partis sensitivæ. non creatura rationalis.

Quod autem dicunt adversarii, licitum esse agere propter commodilatein el recreationem natura, concedimus, si id fiat juxta dictamen rationis; agere autem propter commoditatem et recreationem naturæ juxta dictamen recte rationis non est quærere delectationem ut finem, sed eam referre ad fines honestos- el consequenter bene agere.

Huic rationi fundamentali sequentes lubjungo. 1° Omnis actus in individuo lit juxta dictamen rectæ rationis vel non : si primum, est bonus; si secundum, est malus; bonitas enim moralis nihil aliud est quam conformitas ad rectam rationem, et malitia, quam defectus hujus conformitalis ergo. 2° Omnis aclus in individuo vel est vestitus omnibus debitis circumstantiis, vel non : si primum, est bonus, quia nihil ipsi deest; si secundum, est malus, quia malum ex quovis defectu. 5° Finis actus humani in «pio agens quiescit, vel est Dens, sive actualiter sive virtualiter, sive explicite sive implicite (perinde est ad propositum) intentus; vel est creatura : sub his enim duobus finibus omnes fines continentur : si primum, est bonus; si secundum, est malus, quia hoc est uti fruendis et frui utendis, in quo est tota vitæ per-versitas, ut alicubi dicit S. Augustinus.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° illud tritum S. Hieron. Epist. 89, ad S. Aug. *Bonum est, inquit, continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare : digerere alvi 'tercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere ; hoc nec bonum esi nec malum.* Et Greg. Nazian. orat. 3, in Julianum dicit *Christianam philosophiam medium quoddam inducere inter bonum et malum, inter panis meritum et laudis.* Ergo.

A. S. Hieronymum loqui de actibus indifferentibus spectatis ex parte objecti et secundum speciem. Idem dici potest de S. Greg. Nazian. aut quod loquatur de medio inter meritum et demeritum vitæ æternæ, consequenter de aclu indifferenti in ordine supernaturali, quem fatemur dari.

Inst. 1°. S. Hieron. immediate subjungit : *Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam :* ergo apertum est ipsum loqui de actibus indifferentibus in individuo secundum finem el circumstantias; quidquid enim fit, utique fit in individuo, cum actiones sint singularium. Ila P. Henno Elbæceslvisar-gumenti quod multum extollunt Scotislæ.

/i. N. conseq. et sto in solutione data, quæ ut explicetur et stabiliatur, observandum eslS. Hieronymum illic loqui de observantia legalium, et intendere proba-

re eam non esse indifferentem, sedlwnri vel malam, quod utique procedebat de ipsa observatione spectata ex parte objecti et secundum speciem. Non enim erat quælio an observatio legalium esset bona vel mala aut indifferens in individuo, < utrum esset bona vel mala secundum speciem et ex objecto. Ut autem ostendat S. Hieronymus non esse indifferentem, s : bonam vel malam ex objecto, adducit plura exempla actionum quæ secundum speciem et ex objecto sunt iidifferentes, t dicit observationem legalium non esse indifferentem. Neque te moveat quod dicat : *Sied feceris, sive non feceris ;* id enim in proprietate et omni rigore Sermonis dicitur de actione secundum speciem. Sic stricte loquendo dicimus de specie : Facere misericordiam est bonum, facere adulterium est malum, facere iter est indifferens ; et qui fecerit misericordiam, habebit justitiam; qui fecerit adulterium habebit injustitiam; qui fecerit iter neque justitiam neque injustitiam habebit : sic, inquam, stricte loquendû dicimus de actionibus secundum speciem et ex parte objecti spectatis; indeque magis evincitur hime esse sensum. S. Hieronymi, quod post verba objecta subdat : *Observare autem legis ceremonies non potest esse indifférées, sed aut bonum est, aut malum :* ubi ly observari æquivalet ly *facere*, el tamen S. Hieronymus loquitur de observatione legalium secundum speciem, «piam sic constat non esse indifferentem, sed malam. Ergo similiter «piando dicit : *Sive feceris, sive non feceris,* loquitur de actibus indifferentibus secundum speciem et quantum ex mentis objecti. Utrum vero ex oppositione vel omissione finis illæ actiones ex specie indifferentes quæs refert fiant bonæ vel malæ, non dicit S. Hieronymus in verbis citatis.

Quantum ad id quod dicit P. Henno, id quod fit fieri in individuo, verum est, et dicitur etiam de specie quod fiat scilicet in aliquo suo individuo; non tamen inde sequitur quod id «piod tribuitur actioni factæ, illi conveniat ratione individuationis et non ratione speciei : cum enim dico : *Facere misericordiam est bonum*, bonitatem tribuo misericordiæ spectatæ non secundum individualionem, potest enim sic male fieri, sed secundum speciem et ex mentis objv. ti. Ergo similiter quando dico : Fa-

rere iter, jacere sputum, etc. est imiilTrens, indifferentiam tribuo illis actionibus /pectatis non secundum indivi«luationem» «Jucundum speciem. Sive ergo feceris le non feceris illas actiones de se indifferentes, non habebis justitiam nec injustitiam precise quia illas fecisti vel non fecisti; et hic est planus sensus S. Hieronymi; habebis lamen justitiam vel injustitiam quia fecisti vel non fecisti illas bono fine.

Cæterum, S. Hieronymum nullum agnovisse actum indifferentem in individuo, constat ex ejus Epistola ad Glesiphontem adversus Pelagianos, torn. 2, pag. mihi 548, ubi referens verba Pelagii quibus impugnat necessitatem gratiæ ad singulos actus; ait: *dudite sacrilegumi* (Pelagium) : *Si, inquit, voluero curvare digitum, move manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa jacere... semper mihi auxilium Dei necessarium erit? .ludi, ingrate, Apostolum prædicantem: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid agilis, omnia in nomine Domini agite.* Agnoscit ergo S. Hieronymus actiones de se indifferentes referendas esse in Dei gloriam, cohsequenter si non referantur, esse malas; bonas autem, si referantur.

last. 20. S. Hieron. in cap. 20 Ezech. explicans illud : *Dedi eis præcepta non bona, ait, Neque dixit : Dedi eis præcepta mala, sed , non bona : neque cnitn ilalim ut quod bonum nones! sil malam . licut et ipostolus docet : Bonum est homini uxorem vel mulierem non tangere, ml propter incontinentiam unumquemque possidere vas suum in sanctificatione dcastitate; quod si feceris, nec bonum ne malum est.* Ergo.

A. 8. Hieronymum illic accipere bonum pro perfecto et meliori : «pio sensu præcepta veteris legis dicuntur non bona, «piia non erant perfecta sicut præcepta novæ leri». Similiter dicit tangere uxorem non bonum, quia non est perfectum sicut virginitas. Ut enim Ipse S. Hieronymus exponit in Apologia adversus Jovinian. post medium, quæ sunt secundum se bona coiuparaive ad meliora dicuntur non bona, imo hila: *Ergo, inquit, secundum hunc computationis sensum, malum diximus mulieri tangere, quia bonum, seu melius, til non lungi re.* Quando itaque «licii in objectione mulierem tangere nec bonum nec

malum esse, intelhgat non bonum, quia non est tam perfectum sicut non tangere, nec tamen malum quis. secundum se est bonum.

Obj. 2° cum eodem Henno. Non datur præceptum præfigendi cuilibet actioni finem honestum : ergo ruit præcipuum fundamentum nostra *conclusionis. Prob. ant.* Vel illud præceptum esset naturale, vel positivum : neutrum dici potest. Non positivum, quia cum .Apostolus 1 Cor. 10, dicit : *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, non dat præceptum, sed consilium saluberrimum, ut bene advertit Doctor Seraphicus. Non naturale : alias quilibet homo in cujus corde scripta est lex naturalis obligationem singulis momentis recurrentem in seipso experiretur. Tamen consulat se Thomista, consulat se quilibet nobis in hoc adversarius, et fateri tenebitur se nunquam credidisse, dubitasse, aut suspicionem vel minimam habuisse sibi inesse obligationem, dum sp-tieret, purgaret ventrem, nares emungeret, etc. actionesillasin finem honestum referendi. Ergo.

B. N. ant. Ad probat. N. min. pro utraque parte ; est enim præceptum el naturale et positivum. Esse naturale putet *ex prima et ultimaprobatione rationis nostræ fundamentalis :* esse positivum, aut saltem naturale esse promulgatum in novo Testamento, *palet* ex Apost. 1 Cor. 10, cit. Quantum ad id quod opponit Henno *contra primum, nego* neminem hanc legem naturalem iu se experiri. Fateor equidem in quibusdam minus attentis aut præjudiciis præoccupatis obscurari et forte ignorari; sed attente se consulat Scotista aut quisquis alius, præjudicia exuat, illam experietur, et cum Thomistis agnoscet hominem teneri agere in omnibus secundum dignitatem el exigentiam suæ naluræ indignumque esse quoti more brutorum prosequatur bonum sensibile ut finem, el quod appetitus rationalis serviat et mancipetur appetitui sensitivo, conseipienter quod in omnibus teneatur intendere bonum rationis seu bonum honestum.

Quantum ad iiquod opponit 2°, scilicet Apostolum non «lare præceptum. sed consilium, ut advertit Doctor Seraphicus, Ductori Seraphico (si lamen ita sentiat, quod quidam negant) oppono doctorum aquilam, hb. de Correpi, et Gral. c. 3, ubi ait:

Frtpcipil Apostolus : Omnia vestra in charitate fiant (quod intelligitur de charitate late sumpta pro amore boni honesti); oppono Doctorein Angelicum, scholarum magistrum, qui in 2, d. 40, a. ult.ad. 7, expresse docet quod, sicut est præceptum nihil agendi contra gloriam Dei, ita etiam est præceptum omnia virtualiter in gloriam Dei referendi, quod alibi pluries docet, sed diserte in c. 5 ad Coloss. lect. 5 : *Quidam dicunt, inquit, quod hoc est consilium, sed hoc non est verum;* oppono Cœlestinum I, SS. Maximum, Bernardum et alios plures; tandem oppono ipsa Ajiosloli verba, quæ afferuntur imperativo modo : *Facite*, quod ubique in S. Scriptura denotat præceptum rigorosum, quando materia est præcepti capax : nec ulla adest circumstantia quæ ad præceptum late dicitur seu consilium deflectat, ut cum dicitur : *Quod superest date eleemosynam: Hoc facite in meam commemorationem*, etc. Hic autem materia est apta præcepto, nec ulla est circumstantia sive ex procedentibus, sive ex subsequentibus, quæ ista verba ad præceptum late sumptum pro consilio detorqueat.

Urget P. Lector .lubilatus. Si hæc verba Apostolicontinerentpræceptuin, «non tantum in finem honestum, sed etiam in Deum teneremur omnia referre, quod videtur S. Sedes condemnasse in variis propositionibus, ut ostendimus in tract, nostro de Virtut. Theologicis, disp. 7, q 8; et ideo, dum SS. Aug. Bernardus aliique SS. Patres asserunt verba Apostoli importare præceptum, intelligendi sunt de præcepto largesumpto. sive prout importat directionem, non obligationem; * alias non viderentur a censura apostolica « satis immunes. »

B. in hac instantia plura esse animadversione digna. i° Equidem ex verbis Apostoli tenemur omnia referre in Deum, non relatione actuali, aut virtuali explicita, sed implicita, quod est agere propter bonum honestum, in quo Deum implicite intendimus. 2°Hanc autem relationem virtualem implicitam a S. Sede fuisse condemnatam nec probavit nec probare potuit P. Lector, cum sil absolute falsum. 4°Con-« quenler ul SS. Patres qui agnoscuntproreptum in verbis Apostoli a censura apostoli...! sin» immunes, non est necesse eos

intelligere de præcepto late sumpto pnsiio dirigente. Et dic velim quomodo eximere a censura apostolica Doctoreinto gelicum qui formalissime dicit : *Quidardicunt quod hoc est consilium, sed non est verum.*

Inst. contra præceptum naturale. Si istud præceptum esset naturale, deberet reduci ad aliquod præceptum Decalogi,ia quo omnia præcepta naturalia continentur; atqui ad nullum potest reduci, aut assignetur : ergo.

B. huic argumento duplicem adhiberi solutionem. Quidam negant min. et dicunt/hoc præceptum reduci ad pracepiui. dilectionis Dei, quia cum vi præceptidilectionis Dei teneamur habere Deum pro ultimo fine, ita etiam ad eum referre oinnei actiones nostras, saltem implicite el mediale eas ordinando ad finem honesloin. Alii negant majorem et dicunt quod, sicut dantur quædam veritates quæ perse non pertinent ad objectum fidei, sed sunt quædam præambula ad fidem, ut Deum existere, esse unum, sicut docet Auctori p. q. 2, a. 2, ad 1, ita sunt quædam præeopta naturalia quæ non coniiinentur in Decalogo, sed sunt quasi præambulaadii lud, qu.de est præceptum diligendi seipsum; elad hoc, inquirunt, reduciturpræceptum non agendi nisi ex fine honesto, quatenus homo ratione elevatus supra naturam brutorum debet diligere dignitatem suam, consequenter semper agere ut homo, hoc est, secundum dictamen rationis, et non assimilari brutis insipientibus quibus non est intellectus. *Utraque solutio est bona.*

Bcpones. Qualecumque sit istud præceptum, sive naturale, sive positivum, est affirmativum : atqui præcepta affirmativa, licet semper obligent, non tamen obligant pro semper : ergo.

B. 1» nos non obligari pro semper referre actiones nostras in bonum honestum, quia non semper agimus deliberate; *conclusio* autem nostra est de actibus deliberatis. *Si dicas* nos non magis teneri referre actiones nostras in bonum honestum, quam agere deliberate; *nego*, quia non est m potestate nostra semper deliberate agere, bene tamen omnes actus deliberatos in finem honestum referre. *B.* 2° præceptum continens universalitatem aciomnu

ddiberatarum, quale est istud de quo agitur, obligare pro semper, quando actiones sum deliberat®. 7°. 5° istud præceptum non tantum esse affirmativum, sed etiam negativum, nihil agendi otiose el sine dictamine rationis.

Replicabis. Præceptum hoc, semper el in omnibus agendi propter finem honestum, est nimis rigorosum et onus intolerabile, ex quo nempe sequitur homines ferine continuo peccare, saltem venialiter; continuo enim occurrunt communes et leves actiones ex se indifferentes, ut spuere, fricare manus aut barbam, movere pedem, pileum, librum, surgere, sedere, ambulare, etc. quas homines non solent nec recordanturreferre ad finem honestum. Item, qui Indunt, bibunt, comedunt, se calefaciunt, etc. in iisque delectationem percipiunt, peccant quoties has actiones et delectationem perceptam ad finem honestum non referunt, quod frequenter accidit.

A. hoc præceptum rite intellectum non esse neque nimis rigorosum aut onus intolerabile, neque sequi ex eo homines continuo peccare; quia non requirimus actua-lem relationem in finem honestum, seu reflexivam cognitionem ordinativam in bonum finem; sed sufficit virtualis, quæ habetur vi intentionis piæccdentis actualis, saltem generalis, vivendi et semper agendi secundum rationem et meliori quo potest modo, quæ virtualiter permanet nisi revocetur per contrariam intentionem. Non ergo ex nostra sententia sequitur in his communibus et levibus actionibus continuo peccari, quia vel virtualiter referuntur ad finem honestum, vel sunt indeliberate, ut ordinarie accidit. Quod si. sint : liberal® et ad nullum finem honestum referantur, non est inconveniens eas computare inter peccata, sicut varias alias actiones otiosas quæ carent pia utilitate aut justa necessitate. Similiter, in aliis actioni-'s ludendi, se calefaciendi, comedendi, bibendi et similibus, non ita frequenter, inigitur, peccant homines probi, quia non raro referuntur virtualiter ad finem honestum. Sic, v. g. cum fame urgente, aut hora invitante, accedis ad mensam, de-talionemqne in cibo et potu percipis, n ideo statim accusandus es peccati si uoderate bibens el comedens sis m ea g-ewrali intentione virtualiter remanente,

quam quilibet vir probus habet, vivendi et agendi semper secundum rationem et meliori quo potest modo; tunc enim illæ actiones et percepta in eis delectatio referuntur virtualiter ad finem honestum, nempe ad rectam el bonam habitudinem corporis, quantum necessaria est ad suas et animæ functiones. Accedit quod qui salutis suæ non sunt incuriosi mane et pluries in die soleant référé actiones suas in Deum.

Bcpones cum Ilenno. Non potest assignari quis sit iste finis honestus quem habere debet homo dum fricat barbam, purgat ventrem, etc. Ergo.

B. harum et similium actionum dum deliberate fiunt (sæpius enim fiunt indeliberate) finem sc ultro ingerere, nempe, ut modo dicebam, sublevainen naturæ et rectam habitudinem corporis, secundum dictamen rationis, ad suas et animæ functiones necessariam.

insistes cum eodem. Spuere propter levem indigentiam aut commoditatem naturæ, non est malum, quia in eo actu nulla est inhonestas; neque bonum moraliter, cum nemo dicat hominem dignum laude eo quod spuirit, pulices occiderit, etc. ergo indifferens. Item, quæ honestas vel inhonestas fingi potest in hoc quod quis faciat actum indifferentem ex se, v. g. deambulet mere ad exercitium libertatis, aut quia placet?

B. Ad primum, N. ant. pro secunda parte. Isti enim actus leves qui fiunt propter indigentiam seu commoditatem naturæ, sunt boni; et qui illos faciunt sunt laude digni, non præcise quia hoc faciunt, sed quia faciunt ex honesto fine et ul hominem decet. *Ad secundum, B.* quod semel aut iterum experiri et exercere suam libertatem in aliquo actu indifferenti sil honestum et conforme rationi; sæpius est otiosum, quia tunc caret utilitate aut necessitate.

Inferes. Ergo illæ actiones leves quæ fiunt propter honestum finem, et ideo secundum nos sunt bonæ, possunt esse materia voti; et qu® non fiunt propter honestum finem el sunt malæ, possunt esse materia confessionis et absolutionis : utrumque autem est falsum et absurdum. i° Absurdum videtur quod quis voveat se calefacere, spuere, purgare venirem, ambula-

re etc. 2° Nemo est qui se accuset se spuisse, purgasse ventrem, fricuisse barbam, ambulasse, se calefecisse, etc. absque honesto fine, neque auderet confessanus his solis actionibus absolutionem impendere. Ergo.

Λ. ad primam partem illati, inter has actiones quasdam esse quæ licet sint bonæ dum fiunt ex honesto fine, melius sit tamen ab eis abstinere : sic ambulare, se calefacere ad sublevamen naturæ, est bonum, melius tamen est ab iis abstinere causa mortificationis ; et de his non potest esse votum, quia votum debet esse de meliori bon*. Sunt autem aliæ quæ sunt necessariae ad rectam corporis consistendam et sanitatem, et a quibus abstinere non esset melius; et hæ quatenus sunt necessariae et quatenus fiunt propter finem propter quem sunt necessariae, possunt voveri, non secus ac alia bona quorum oppositum non est melius. *Ad secundam pariem illati*, *R.* has actiones communes et leves sæpe esse indeliberatas, et si sint deliberatæ, sæpe referri virtualiter ad finem honestum, et ideo esse materiam dubiam confessionis et absolutionis; quapropter pœnitentes de iis non se accusant, et si se accusarent, prudens confessarius absolutionem non impenderet. Si tamen certo constaret has actiones esse deliberatas et factas absque honesto fine et sine dictamine rationis, possent esse materia confessionis et absolutionis, sicuti actus otiosi de quibus se accusant pœnitentes timorati saltem in genere, dum dicunt se in nullis egisse otiose.

Obj. 3° et simul instabis. Omissio actus non præcepti, v. g. auditionis missæ die feriali, aut recitationis officii in laico, non est mala, quia ad illud non tenetur; neque bona, quia ejus oppositum est bonum : ergo indifferentis; ergo etiam indifferentis actus quo quis vult omittere.

fi. omissionem actus non præcepti voluntariam et deliberatam de qua hic agitur, si sit rationabilis, seu secundum dictamen rationis, esse bonam: si non sit rationabilis, esse malam. Quamvis enim laicus non teneatur simpliciter et vi præcepti ecclesiastici recitare officium aut audire missam die feriali, quando tamen voluntarie et deliberate omittit, tenetur omittere secundum dictamen rationis, << generali

præcepto quo quilibet tenetur in omnibus actibus deliberatis agere ut homo et rationaliter : quod præceptum cadit non». lum super actus, sed etiam super omissiones actuum quatenus sunt voluntarii « deliberatæ. Unde S. Th. 2 2, q. 54, a. 5, agnoscit culpam venialetnin omissione sr tus non præcepti, si sit ex defectu tenons. Qui ergo omittere vellet actum n. præceptum, puta, auditionem missæ aut recitationem officii, propter honestam occupationem, bene faceret; si ex pigrit? aut contemptu, malefaceret, imo etiam s præcise et solum quia non tenetur; lui. enim ista volitio esset otiosa, carens pia utilitate aut justa necessitate.

Obj. 4° et simul instabis. Potest qui reputare sententiam Scoti probabiliorē, et ignorare invincibiliter esse præceptum præflgendi bonum et honestum finem cuilibet actioni deliberalæ. Si ergo agat opus ex objecto indifferentis et propter finem indifferentem, ejus actus non erit bonus, quia ex objecto et fine est indifferentis; neque malus, quia ratione ignorantis invincibilis excusatur : ergo indifferentis.

R. Quidam existimant posse in hoc casu dari actum indifferentem per accidens et ratione ignorantiae invincibilis, ideoque sententiam S. Th. esse intelligendam per se et ex natura rei. Melius tamen videtur negandum posse dari ignorantiam invincibilem obligationis præflgendi suis actionibus finem honestum, quia nemo ratione compos videtur posse invincibiliter ignorare se teneri agere ut hominem et secundum rationem, cum hoc sit dictamen generale syndereseos et primum principium practicum quod a nemine invincibiliter ignoratur, nec ab ipsa gentilitate fuit ignoratum ; unde illud poetæ : *Ni ratio jubet, digitum exere, peccas.*

Obj. 5° Concilium Constantiense, ses». 15, act. 6, damnavit hanc propositionem Joannis Ilus : *Nulla sunt opera indifferentia; sed Ipse est divisio immediata humanorum operum, quod sint vel virtuosos vel viliosos.* Ergo.

5 *fi. D. ant.* Concilium Constant, damnavit hanc propositionem in sensu hæretico Joannis Ilus, *C.* in sensu catholicorum, *N.* Ideo Joannes Ilus dicebat nulla opera esse indifferentia, sed omnia virtuosa aut viliosa, quia contendebat omnes actus luh

minis justis esse bonos, et omnes actus hominis peccatoris esse malos : *Sicut*, enim, inquit/peccat/Mm *inficit universaliter omnes actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosos.* Hoc autem est aperte falsum et a nostra sententia alienum ; potest enim et justus facere opus venialiter malum, et peccator opus moraliter bonum, ut dare eleemosynam. Ab hac doctrina Joannis Ilus non inultum abludit hæc propositio Quesnelli : *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque ejus actiones corrumpat* : est 43 inter damnatas : affines sunt 44, 46, et sequentes usque ad 59.

Obj. 60. Potest dari actus indifferentis secundum speciem : ergo et in individuo. *Probatur consequentia* : 1° quia omnis species debet posse salvari in aliquo individuo; 2° quia species et individuum a parte rei identificantur : ergo.

Λ. iV. conseq. Ad primam probationem illam concedo de specie absoluta et completa, *nego* de specie incompleta et sub praeisolatione, qualis est indifferentia. Vide *t-rplicatam solutionem* art. præced. *tl secundam probationem, D. ant.* Species et individuum identificantur aparté rei inadæquate, *C.* adæquate, *N.* Individualioenitn addit speciei finem et circum-

Untias.

ARTICULUS VII.

Utrum el quomodo voluntas humana ut ilbona, debeat conformari voluntati diviner ?

Postquam S. Th. egit q. 18 de bonitate ((malitiaactuum humanorum in communi, agit q. 19 de bonitate et malitia actus interioris seu imperantis a voluntate eliciti, »tq. 20, de bonitate et malitia actus exterioris seu imperati.

Quantum ad primum, quamvis ex dictis constet bonitatem et malitiam sumi ab objecto quod respectu actus interioris seu imperantis est linis, (pria tamen objectum non spécifient nisi ut subest regulis morum estque illis conforme vel difforme, fiaminat S. Doctor quomodo bonitas voluntatis pendeat ab istis regulis. Est autem duplex regula morum, una remota el exinseca, scilicet lex æterna, quæ est ipsa

ratio divina omnes creaturas in suos lines dirigens; altera proxima et intrinseca, scilicet dictamen nostræ rationis, seu conscientia. De lege æterna dicemus cum Auctore in tract, de Legibus. De conscientia vero, quia est quasi basis totius theologi» moralis et materia apprime necessaria, specialiter dicam dissert, sequenti, hic duntaxat perpensurus, circa haneq. 19, utrum et quomodo voluntas humana ut recta sit debeat conformari voluntati divinæ, a qua lex æterna habet suam efficaciam et vim obligandi.

Quantum ad q. 20, explicat in ea S. Doctor quomodo actus exterior et interior pendeant ab invicem in bonitate et malitia, de quo nos supra : unde circa illam superest nobis tantum examinandum an actus exterior addat bonitatem vel malitiam actui interiori, et eventas sequens actui exteriori ; sicque hanc præsentem dissertationem tribus articulis complebimus.

Circa difficultatem præsentis articuli, *suppono* voluntatem humanam ut sil bona, generaliter loquendo, debere esse conformem divinæ voluntati, quia prima bonæ voluntatis humanæ regula et mensura est divina voluntas; primum enim in unoquoque genere est mensura cælerorum illius generis, divina autem voluntas est primum et summum bonum ; sed in quo et quomodo debeat conformari difficultas est.

xb. a. 10. 0. — Quadrupliciter namque humana voluntas potest intelligi conformai i divinæ voluntati, juxta quadruplex genus causarum, efficientis, formalis, materialis et finalis. 1° In ratione causæ efficientis, quando scilicet voluntas humana vult et facit quod voluntas divina vult et facit eam velle et facere : et hæc conformitas semper adest; impossibile est enim quod Deus faciat hominem velle aut facere, el quod homo non velit aut non faciat. 2° In genere causæ formalis, quando voluntas humana agit analogice per formam per quam Deus agit, scilicet per charitalem. De hac duplici conformitate non est hic quæslion. sed de conformitate in genere cause materialis et finalis, seu quoad rein volitam et molivum volendi. Pro cujus majori ehidicalione

q. <le verit. e. 7.—*Notandum* est insuper in objecto voluntatis duo esse consideranda : unum quod est quasi materiale,

scilicet ipsa res volita; aliud quod est quasi formale, scilicet ratio volendi. quæ est finis in objecto visus, color est quasi materiale, lux vero quasi formale, quia per eam efficitur color visibilis actu. Et sic ex parte objecti duplex conformitas inveniri potest, una ex parte volili, ut quando homo vult aliquid quod Deus vult, alia ex parte rationis volendi, sive ex parte finis, ut cum aliquis propter hoc vult aliquid propter quod Deus vult : hæc dicitur conformitas in volito formali; prima conformitas, in volito materiali : et de utraque procedit quæstio, supposito tamen quod voluntas divina innotescat circa particulare opus; nam si non innotescit, potest esse bona voluntas absque conformitate, quantum ad istud opus; sic 2 Reg. 7 David laudatur quod voluerit ædificare domum Domini, quod tamen Deus non volebat.

Tripliciter autem potest nobis innotescere divina voluntas, scilicet per revelationem, per operationem et per præceptum. Hoc ipso enim quod Deus revelat aliquid, aut operatur, sive immediate per se, sive mediantibus causis secundis, vel præcipit fieri, manifestum est idipsum velle. *His notatis et suppositis,*

Hic q. 9. a. 10. o. et q. 25. de verit. a. 8. — *Dico.* Voluntas humana ut recta sit, tenetur conformari divinæ voluntati in volito formali, non autem in volito materiali, nisi ejus voluntas innotescat præcepto, vel prohibitione. Est communis cum Auctore.

Hic ibid.—*Probatur prima pars.* Volitum formale divinæ voluntatis, seu ejus motivum ut ultima ratio volendi, est bonum commune et divinum, seu bonum commune totius universi, prout ultimate ordinatur ad ipsum Deum et ejus gloriam; omnia enim propter semetipsos fecit Dominus : atqui voluntas humana ut recta sit, debet velle quodeumque vult propter bonum commune et divinum ut ultimum finem : ergo. *Probatur min.* 1° Appetitus naturalis cujuslibet partis ordinatur in bonum commune totius : ergo a fortiori quod appetitur a!) appetitu rationali, debet referri in bonum commune.—ibid, ad l. 1. 2° Voluntas humana non potest esse recta, nisi quatenus appetit bonum verum et honestum, ut probavimus supra : atqui appetendo bonum verum et honestum vir-

lualiter implicite appetit bonum divinum cujus bonum honestum est inchoatio et participatio : ergo.

ibid, o.—*Probatur secundum.* hanc res volita quæ est objectum materialis voluntatis, potest sub diversa consideratione esse bona et mala : v. g. mors latronis considerata a iudice ut necessaria communi, est bona; considerata ab uiro ut noxia familiæ, est mala : consequenter voluntas quæ iudex, cujus est attendere, bonum commune, vult mortem latrone, est bona; et voluntas quæ uxor, cujus attendere ad bonum familiæ, non vult mortem mariti, est etiam bona; quia volito quæ rem non vult sub ratione mali, est minus bona quam ea quæ vult ratione boni. Atqui Deus ut provisor universalis attendit in volendo ad rationes universales, quales sunt bonum commune universi, ad quod necesse est esse et conservari contraria, et manifestatio suorum attributorum, secundum quas rationes res a Deo volita est bona quæ tamen secundum rationes particulares ad quas homo debet attendere et ad quas Deus vult ipsum attendere, est mala : ergo voluntas humana ut sit recta, non tenetur conformari divinæ voluntati in volito materiali. *Minor clarebit exemplo :* Deus, ut supremus totius mundi director et provisor, secundum eam gentiam et rationes universales boni communis et suæ gloriæ, vult patrem meum mori in hæresi et damnari; ista mors et damnatio secundum istas rationes universales considerata est bona, et ideo bona voluntas quæ illam vult. Ego privatus homo, cujus non est ad istas rationes universale attendere, sed ad particulares, sive proprii suppositi secundum inclinationem naturalem quæ bona est et a Deo, sive parentis secundum pietatem quam, etiam Deo mandante, sectari teneor, nolo istam mortem et damnationem. Istamors et damnatio secundum istas rationes particulares considerata, est mala : ergo bona voluntas quæ eam non vult; ita ut, quamvis videar ex una parte recedere a voluntate divina, ex alia tamen sic volendo conformor indirecte ipsi voluntati divinæ, quia sic me velle Deus ipse vult. Unde S. Aug. in Enchyrid. c. 101, ait : *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult, tanquam si bonus filius patrem ve-*

lit vivere quem Deus bona voluntate vult mori.

Confirmatur 1°. Nemo sane mentis dicit me teneri velle omnia mihi nociva quæ, Deo volente, mihi accidunt, famem, morbum, conflagrationem domus et horrei, rigorem frigoris, ardorem solis, serpentes, pulices, et, ut modo dicebam, mortem et damnationem parentum meorum, ita ut mihi non liceat, quantum possum illa fugere aut contra conari.

Confirmatur 2°. Si voluntas humana teneretur conformari voluntati divinæ in volito materiali, sequeretur quod qui contrahit matrimonium aut vovet religionem, teneatur contrahere aut vovere, sicque nullum esset respectu agentis opus consilii; quia hoc ipso quo profert verba contractus matrimonii aut voti, scit Deum ita velle: absurdum consequens : ergo.

Vixi, Nisi voluntas divina innotescat præcepto vel prohibitione; quia voluntas Dei præcipientis aut prohibens habet semper annexam voluntatem obligandi hominem ad volendum et agendum quod præcipit, aut non volendum nec agendum quod prohibet; quod non habent aliæ voluntates, sive beneplaciti, sive consilii, sive permissionis.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. S. Th. in 1, d. 48, q. unica, a. 4, dicit : Licet voluntas ut natura et appetitus sensitivus possit refugere id quod Deus vult, deliberata tamen voluntate tenemur conformari divinæ voluntati in colito : atqui ibi loquitur de volito materiali, quia circa volitum formale non habet locum appetitus sensitivus aut voluntas ut natura; et sic Christus refugiebat mortem atque orabat ut transiret calix ex appetitu sensitivo ut natura, secundum autem rationem deliberatam volebat mortem et conformabatur voluntati divinæ in volito materiali. Hem S. Doct. q. 25, de Verit. a. 8, ad 5, dicit quod *voluntas praelati non est regula nostra voluntatis sicut divina voluntas, sed præceptum.* Ergo voluntas divina independenter a præcepto est regula voluntatis nostræ.

A. indubitatum prorsus esse mentem S. Th. cum el *conclusio nostra et ejus prolatio* sint in terminis ex ipso hic a. 10. *Inde ad primum, D.* men. Atqui ibi lo-

quitur de volito materiali, quantum ad *primum membrum propositionis*, seu respectu appetitus sensitivi et voluntatis ut naturæ, C. min. quantum ad *secundum membrum*, seu respectu voluntatis deliberatæ, *subdistinguo.* Loquitur de volito materiali secundum se, N. de volito materiali formaliteret reduplicative prout subest volito formali, C. Igitur S. Doct. non facit hic oppositionem inter appetitum sensitivum, seu voluntatem ut naturam, et voluntatem deliberatam, in hoc simpliciter quod appetitus sensitivus, seu voluntas ut natura, non teneatur conformari volito materiali, teneatur autem voluntas deliberata; sed in hoc quod, cum appetitus sensitivus et voluntas ut natura non attingant rationes superiores et universales propter quas Deus vult, sed tantum particulares sibi proprias et communales, possunt secundum illas refugere volitum Dei materiale, neque tenentur conformari in volito formali quod non cognoscunt. At vero voluntas deliberata potest attingere rationes superiores et particulares, et quamvis secundum rationes particulares non teneatur conformari volito Dei materiali, tenetur tamen secundum rationes superiores et universales conformari illi, non secundum se, sed formaliter et reduplicative, ut subest volito formali superiori et universali, quod est conformari in ipso volito formali.

Ad id quod dicitur de Christo, *IV. assumptum.* Cum enim in Christo nullus actus appetitus sensitivi praeveniret rationem, mortem refugit et oravit ut transiret calix, non solum voluntate ut natura aut solo appetitu sensitivo, sed etiam voluntate et actione deliberata, non quidem deliberante secundum rationes æternas et superiores, sed particulares et temporales.

Ad secundum, N. consequ. Loquitur enim ibi S. Doct. de formali volito, et sensus est, quod cum voluntas divina procedat ex motive superiori et universali boni divini, illi nos teneamur conformari independenter a præcepto : at superior agit secundum motiva et rationes particulares quibus non tenemur conformari nisi accedat præceptum.

Obj. 2U. Tenemur, *secundum primam partem conclusionis*, conformari voluntati divinæ in volito formali : ergo et iu materiali. *Probatur consequ.* dupliciter. 1° Mo-

tivum» formale voluntatis divin® est ratio universalissima : atqui sub ratione universalis volendi continentur omnes particulares : ergo, si teneamur conformari voluntati Dei formali ejusque universali motivo, tenemur etiam conformari particularibus motivis. *Subsumo.* Atqui conformari in voluto materiali est conformari illi secundum particulares rationes : ergo. 2° Volitum Dei formale non reperitur in abstracto, sed in concreto, et ut illi vel illi materi® applicatum : ergo si teneamur conformari in voluto formali, etiam et in materiali.

B. N, conscq. Id primam probationem, D. maj. Motivum formale voluntatis divin® est ratio universalis in attingendo et causando, *C. maj.* in essendo et prædicando, *N. maj.* et *distincta min. ad sensum maj. N. conscq.* Est ergo motivum divinae voluntatis ratio universalissima non in prædicando, quasi genus aut species prædicabilis de suis inferioribus, sed est universalissima quatenus spectat bonum universi et bonum infinitum : modus autem agendi secundum illam rationem universalissimam est specialis et distinctus a modo agendi creaturarum secundum rationes particulares. Iam, in hoc quod iste modus infinitus causandi sit secundum rationes universalissimas, sequitur quod non teneamur conformari voluto materiali, excepto præcepto; quia tanta est universalitas illa dispositionis divin®, ut etiam complectatur motivum me® voluntatis, et velit Deus secundum has rationes universales quod ea quæ vel non præcipit vel mihi sunt nociva aut ad me non pertinent. non teneamur velle secundum rationes particulares ; unde dum sic eas nolo, licet a Deo volitas secundum rationes universales, indirecte conformor voluntati divinae, *ut jam notavi.*

Id secundam probationem respondet Joannes a S. Th. non repugnare quod voluntas aliquid in abstracto consideret, et sub abstracta et inæquata consideratione illud velit, quia voluntas potest velle aliquid in universali et in abstracto, saltem amore simplicis complacentiae; sed, hac responsione in sua probabilitate relicta,

Q. 25. de verit. a. 8. 0. — A. C. H. U. Allicatore, *D. cons.* Ergo tenemur conformari voluto materiali secundum se et absolute, *N. cons.* reduplicative ut subest formali, »eu, ut loquitur Auctor, secundum quod

consideratur sub ordine ad illam divinam voluntatem, *C. conscq.* Quia iste ordo Motus, debet nobis placere, et hoc est contentum in voluto formali. Nostra autem conduit intelligenda est de voluto materiali secundum se et attentis rationibus particularibus. Sic Christus mortem quam secundum rationes temporales volebat prout stabat sub ordine divin® providenti®.

Obj. 5°. In Oratione Dominica pelire, *ut fiat voluntas Dei, sicut in celo et in terra* : atqui in celo beati conformantur divin® voluntati, etiam in voluto materiali ergo.

2. 2. q. 82. a. 9. ad 1. et in catena» in hac verba. — *B. D. maj.* Placet voluntas Dei sicut in celo et in terra quantum ad ea quæ præcipit, *C.* quia ad omnia volita materialia non præcepit, *subdistinguo.* Si secundum se considerentur, *N.* si considerentur prout subsunt divin® providenti® et ejus fini universali, *C.* Petimus ergo in Oratione Dominica gratiam adimplendi omnia Dei præcepta sicut adimplentur in celo, non autem ut conformemur nostr® voluntates divin® in voluto materiali; id namque nec debemus quandoque possumus, nisi ista volita materialia considerentur formaliter ut substantia fini universali divin® providentur, quod est conformari in voluto formali. — Q. 25. de verit. cit — Quod beati conformantur voluto materiali, ideo est qui sunt in statu perfecto in quo, cognita Dei voluntate, non operantur amplius secundum rationes particulares et temporales, sed solum secundum rationes æternas superiores, atque ex eodem motivo quo Deus vult, quia fixe et immobiliter adherent Dei voluntati quoad omnia, etiam complacendo in aliorum damnatione, juxta illud Psal. 57 : *Ladabitur justus cum fiderit vindiciam.* Id autem non competit nobis viatoribus qui debemus attendere ad rationes particulares et temporales, secundum quas nobis est licitum et quandoque debitum velle oppositum voliti materialis, ut in permissione peccati animalis proximi cui Deus vult nos bene velle et bene facere.

Inst. 1°. Omnis Dei voluntas sive præceptiva, sive non, sive in voluto formali, sive in materiali, est justissima, imo est regula nostr® voluntatis : unde S. Aug. super

Pol.53 *Polunlas luq*, inquit, *corrigenda tflad voluntatem Dei, non illa curvanda est ad te, ct rectum habebis cor*. Ergo teitemurtUiconfqrpiariinomni volito etiam materiali non pncepto.

A. *ad ant.* 1° nos non teneri velle omne quod justum est, nisi sil praeceptum, alioquin teneremur ad omnia consilia. 2° Con-tingit quod id quod justum est respectu Dei ut universalis provisoris secundum rationes superiores et universales agentis, sit injustum respectu hominis, qui, cum non sit provisor universalis, sed agens particulare, debet attendere ad rationes particulares sibi proprias. Id patet in permissione peccati aut damnatione hominum quam Deus secundum superiores causas ntissime vult, quam tamen homo non de-)ft nec potest velle. Ad id quod additur voluntatem Dei esse regulam voluntatis nostra; est equidem, at non semper obligans, sed aliquando oppositum permittens, imo ad oppositum secundum rationes particulares obligans, *¶ dicas* quod ipsum volitum divinum, ut primum in tali genere, sil regula ct mensura cælerorum, — *§. 25.* de verit. cît. nd 5. secundo loco. — B. primum volitum a Deo, quod est regula cæteronim, esse volitum ejus formale. scilicet finem voluntatis ejus qui est sua bonitas. Unde, cum voluntas nostra divinae voluntati in fine conformatur, ad primum volitaro omnia nostra volita regulantur. *Ad S.dugutllnum*, R. ipsum loqui decoqui curvat ad se voluntatem divinam praecepti- raro; si enim non sit praeceptiva, non obli- quatur cor nostrum nolendo quod vult.

Inst. 2°. Lex amicitiae exigit inter amicos concordiam voluntatum, quodque habeant idem velle ct idem nolle : unde i Reg. Deus increpat Samuelcm quod lugeret Saülem reprobato : *Usqucquo*, inquit, *tu luges Saül, cum ego projecerim eum ncregnet?* Ergo.

ibid, ad 1. — R. quod amicitia consistat m concordia voluntatum magis quoad finem quam quoad ipsa volita materialia : plus enim esset amicus febricitanti mediem qui ei vinum negaret propter desiderium sanitatis, quam si vellet ejus desiderio satisfacere de vini potatione in periculum sanitatis.

Addit Joannes a S. Th. et post ipsum Gonet. non eodem modo loauendum esse

do legibus amicitia: cum Deo et cum hominibus, nam voluntas Dei est universalissima et complectitur omnia : unde non solum vult aliquid fieri, sed etiam vult aliquid illi rei contrariari et in oppositum tentari; vult enim multa non pertinere ad nos, nec circa illa nos obligari ad velle vel nolle. Unde implet leges amicitiae cum Deo qui aliquando conatur in oppositum, secluso praecepto, nam id totum complectitur voluntas talis amici.*

Ad id quod additur de Samuele lugente Saül, R. Samuelem non reprehendi quasj peccaverit, sed instrui Saiilem esse absolute rejectum, ideoque cessandum a luctu inutili.

APPENDIX.

Petes 1° utrum, quamvis non teneamur conformari voluntati divins in volito materiali, non sil saltem melius et laudabilius illi conformari?

R. Melius et laudabilius est conformari volito materiali, quando est nobis liberum illud velle vel nolle; secus si non sit nobis liberum nec licitum istud velle. *Secunda pars patet ex terminis. Probatur prima pars.* 1° Quia si mihi sil licitum hoc volitum materiale velle ex particularibus motivis, puta, aliquam huinilitationem aut afflictionem temporalem, eo melius erit quo melius motivum adjunxero : atqui voluntatem Dei impleri per se loquendo est melius motivum, modo non interveniat impedimentum quo mihi id non maneat licitum : ergo ex tali motivo conformari volito materiali est melius et laudabilius. 2° Quia tunc voluntas humana magis subjicitur voluntati Dei, cum tunc illi magis conformetur.

Petes 2° in quibus casibus nobis licitum sit aut illicitum velle vel nolle volitum Dei materiale?

R. Id esse nobis illicitum in duplici casu : 1° quando objectum non est positive solitum, sed permissum tantum, ut peccatum ; 2° «piando praeceptum est de opposito illius quod Deus vult secundum rationes superiores, ut dum vult damnationem meam aut alterius, aliudvc quod vergat in damnum spirituale meum aut proximi, item quod nocet temporaliter proximo aut interdum mihi ; quia ex praecepto charitatis teneor velle mihi el proximo bonum spirituale, item proximo regulariter lio-

iTh

DISSERT. IV. ART. VIII.

num temporale , ant saltem indemnitate
a damno temporali; respectu vero mei
quandoque teneor, ut si bonum meum
temporale sit alteri, v. g. familiæ neces-
sarium; quandoque non teneor, ut si bo-
num meum temporale me solum efficiat.
Extra autem hunc duplicem casum, libe-
um est nobis velle volitum Dei materiale,
deoque ejus voluntati in eo conformari
melius est et laudabilius; et ita communi-
ter se gerunt viri perfecti in laboribus,
mrumnis et afflictionibus hujus vite, di-
cendo : Fiat voluntas Dei.

Petes 3° utrum in volilis materialibus
quihus non tenemur conformari, «pialia
sunt omnia in quibus non intervenit præ-
ceptum, possimus conari contra?

A. Si res sit facta irrevocabiliter, quam-
vis non teneamur illi complacere, imo pos-
simus de eodolere et optare ut non sit, si
fieri posset, stultum tamen foret conari
contra, et ideo injuriosum Deo quia esset
velle eum mutabilem.

Si vero res non sit facta, sed tamen cer-
to futura , et hoc scitur vel ex revelatione
vel aliunde, A. *subdislinclione*. Non licet
conari ut non fiat quatenus est formaliter
volita efficaciter a Deo : quia 1° hoc esset
Iruslraneum , voluntati enim ejus absolu-
te quis resistit? 2° esset impium velle vo-
luntatem Dei reddere inefficacem, nec velle
illi et ejus potestati subjici. Licet autem
conari contra illam materialiter considera-
tam et prout pendet a causis particularibus:
1° quia sic non frustrabitur divina volun-
tas ; 2° quia non tenemur cedere causis
particularibus , nec Deus in magis jubet
quam jubeat conformari ipsi voluto mate-
riali. 5* *Palet exemplis*. Sic Deus multis
sanctis revelavit mortem eorum, qui ta-
men adhibuerunt et adhibere tenebantur
medicamina contra infirmitatem. Sic Chris-
tus revelavit Petro Irinam negationem, qui
tamen debebat conari ne peccaret. Sic
Christus ipse noverat mortem suam proxi-
me luturam, et tamen rogavit Patrem ut
transiret ab eo hora.

ARTICULUS VIII.

*Utrum actus exterior addat bonitatem
vel malitiam actui interiori?*

Non emerimus utrum actus exterior sit
L-ouue vel malus* ita esse pro certo sup-

ponimus. Hoc ipso enim quo est volunt»,
rius, conformis vel diffonnis rationi. L-
bel totum quod requiritur ut sit bonier
malus. Insuper de actibus exleriorik
sunt octo præcepta Decalogi.

Sed quærimus utrum actus exterior q
bonus vel malus bonitate vel malitia for-
mali distincta a bonitate vel malitia ac i
interioris quam ei superaddat? Eteslqut-
lio de actu exteriori ut est mera exeo,
tio interioris. Si enim actui exteriori c-
accidentaliter et ab extrinscco annexa-
qua bonitas, v. g. specialis gratia suscep-
tioni exteriori sacramentorum, aut grain
indulgentiæ eleemosynæ seu orationi exte-
riori, certum est quod actus exterior haut
bonitatem accidentalem adderet aclutlnk-
riori. Item, si ad exeeutionem actus exte-
rioris necesse sit actum interiorem intendi
vel multiplicari , ut sæpe contingit, eliaa
constat actum exteriorem addere bonib-
tem vel malitiam interiori, hoc tamen non
per se et ratione sui, sed occasional^
tantum, quia occasione actus exterioris in-
tenditur aut multiplicatur actus interior.

Sit ergo casus, Petrus vult efficaciter li-
cere eleemosynam, illam de facto facit:
quaeritur utrum ista exterior erogatio cire-
mosynæ, ut est præcise exccutio interiori»
hujus perfecta; voluntatis , illi addat ali-
quam bonitatem, et Petrum reddat melio-
rem, ita quod , si Petrus invitus impedi-
retur ab erogatione eleemosynæ, puta, quii
fur aufert paratos nummos, non esset æque
bonus coram Deo, et non tantum metere-
tur ac si de facto dedisset eleemosynam?
Pone exemplum a contrario de actu malo,
v. g. furto. Pro cujus resolutione

Hic q. 20. a. 4 0. in 2. <l. 49. q. 1.1,
5. et q. 2. de malo a. 2. ad 8.—*Dico*. Ac-
tus exterior , ut est præcise exccutio actui
interioris, illi non addit bonitatum aut ma-
litiām simpliciter in ordine ad præmium
aulpœnam essentialē, sed tantum secun-
dum quid in ordine ad præmium vel po-
nam accidentalem; unde non reddit ope-
rantem meliorem aut pejorem simpliciter,
sed secundum quid tantum. *Est quoad
utramque partem in terminis* S. Th. lo-
cis cit. præsertim in 2, et q. de Malo cit.
omnium I homislarum et communius ex-
traneorum contra Scotistas, qui tamen non
videntur admodum a nobis dissidere, ad-
mittunt enim *conclusionem iisdem firm*

tert, tinis. In quo autem dissentiant pate-
hit ex sol. object.

Irobatur prima purs ex S. Scripturis
a SS. Patribus, apud quos perfecta vo-
luntas non mimis laudatur aut redargui-
tur, remuneratur aut punitur, ac si opere
luisset completa. Sic Genes. 22 Deus di-
xit Abraliam : *Quia fecisti hanc rem, el*
non pepercisti litio tuo unigenito prop-
ter me, benedicam tibi; et tamen non
opere sed voluntate tantum mactaverat li-
lium Mallii, 5 : *Omnis qui viderit mulie-*
rem (id concupiscendam eam , jam niæ-
ehatusest in corde suo. Quæ verba expen-
detis S. Bernard. Epist. 77 : *Quid pla-*
nus, inquit, *quam quod volumus pro*
foeto reputetur, ubi factum excludit ne-
(coilas? S. Aug. de Lib. Arb. c. 5 : *Si*
cui non contingat facultas concumbendi
tum conjuge aliena, planum tamen ali-
quo modo sil id eum cupi re, el si poles-
latdttiir, facturum esse, non minus reus
ut quam si in ipso facto deprehendere-
lur. Chrysost. hom. 26, in Malth. : *Sola*
collinias est qua remuneratur, sive bona
in bonis, sive mala in malis, opera au-
tem sunt testimonia voluntatis.

Probatur 2° *ratione*. Actus exterior vel
consideratur ut objectum interioris, vel ut
ejus effectus seu exccutio : atqui neutro
modo addit interiori bonitatem vel mali-
tiam distinctam ergo. *Probatur prima*
pari min. Si actus exterior consideretur
rlobjectum interioris, tota bonitas vel ma-
litia quæ est in illo objective transfunditur
hi actum formaliter, ita ut objectum nihil
habeat objective quod non sil in actu for-
mlilcr : ergo actus exterior ut objectum
[onhabet aliquam bonitatem vel malitiam
distinctam quam superaddat bonitati vel
nullitiæ actus interioris, ci.m sil ulruinque
'idem, cum hac differentia quod sit oh
IKtivein actu exteriori ut in objecto et mo-
livo voluntatis, el in actu interiori forma-
l iut insubjecto *Probatur secunda pars*
: *in*. de qua est præsertim difficultas. Ac-
is exterior, ut effectus el exccutio interio-
n. precise, nullam habet bonitatem vel ma-
litiām moralem intrinsecam, sed est bonus
iri malus denominative exlrinsccc tantum
«bonitate vel malitia actus interioris : cr-
eo non addit interiori ullam bonitatem vel
muniam distinctam. *Probaturant*. 1° ver-
ta formalissimis I). Th. hic a. 5, ad 5. «S-

Bii.1.. T. IV.

cut, inquit, *a sano quod est in animali*
derivatur sanum ad medicinam et uri-
nam; hoc modo a bonitate voluntatis de-
rivatur bonitas actus exterioris : orim
sicut sanitas est in medicina et urina de-
nominative extrinscce tantum . ita bonila-
vet malitia moralis in a< tu exteriori Pro-
batur idem ani. 2° *ratione perempto* / i
Libertas est fundamentum moral itatis, ideo
que bonitas vel malitia moralis in(rin*e< a
ibi solum esse potest ubi est libertas intrin-
seca : atqui in actu exteriori potentiæ <>x-
culivæ non est libertas mlriuscea, hæc
enim in sola voluntate intrinsece subjici-
tur : ergo.

Confirmatur bi actus exterior aliquid
addat interiori vel illud -upi-iaddi um) -
volitional) ictu interiori sicui ab < 'non
est exercitum, vel non non si volimm.
non est bonum aut malum morale, et -n
nihil addii bonitati' aut maliti.e; si sii vo-
litum, hoc ipso præhabelur in actu inte-
riori voluntatis, in qua est fundamentum
totius moralitatis. Ergo.

Hic q. 20. η. i o. — *Probatur* 5° *alia*
ratione. Si positio actus exterioris adde-
ret interiori bonitatem vel malitiam dis-
tinctam, ejus omissio v el defectus detraheret
eidem interiori bonitatem vel malitiam,
nempe quam adderet posilio actus exte-
rioris : atqui in hypolhesi *conclusionis* omis-
sio seu defectus actus exterioris nihil po-
test detrahēre de boirtate vel malitia in-
terioris : ergo. *Probatur min*. In nostra
hypolhesi omissio seu defectus actus exte-
rioris est involuntarius, loquimur enim in
casu quo voluntas sit efficaciter, quantum
est ex se, ad exeeutiom-m disposita, iia ut
non exequatur (plia non polest : atqui si-
cut involuntarium non facit bonmn aut
malum morale, ita non tollit aliquid de
bonitate aut malitia morali ergo. El hinc

Probatur ab inconvenienti. Si actus
exterior addat bonitatem 'el malitiam dis-
tinctam actui interiori, sequitur quod quis
possit alterum invitum privare bonitate
moralī, consequenter præmio essentiali ip-
si bonitati correspoiidenle. Potest enim
quis alterum invitum impedire ab actu ex-
teriori, ut si fur volenti facere eleemosy-
nam, auferat paratas pecunias, aut si eun-
tem ad ecclesiam vi detineat atqui *fal-*
sum consequens, alioquin bonum virtuti?
dona gratiæ et glori.e subjacerent inoros;

tati fortunæ et hominum violentiæ, non secus ac ipsa bona exteriora, quod est maximum inconueniens et absurdum : ergo.

Si opponas non esse inconueniens qtlod inviti per accidens et indirecte perdamus bonitatem moralem el meritum, quatenus auferuntur nobis occasiones exequendi illud bonum et meritum,

Contra recurrit ratio Auctoris. Quod a nobis invitis tollitur, etiamsi per accidens, involuntarium est : meritum autem vel demeritum involuntarium esse non potest; unde dicebat S. Lucia : *Si me invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam*. Fatemur equidem posse nobis invitis tolli plures occasiones meriti, non tamen ista ablatione aufertur meritum, sed quia non data occasione merendi sæpe deest voluntas merendi; quot sunt enim qui non cogitassent subire martyrium, aut non cogitarent facere elemosynam, si occasio defuisset aut deesset! rei quia ablationi occasionis merendi postea voluntarie consentimus.

Bepones. Qui invitatus impeditur a martyrio sibi instanti, perdit meritum aureolæ et ipsam aureolam. A. non perdere meritum essenziale nec præmium essenziale, sed extensionem duntaxat meriti et præmium accidentale huic extensioni debitum in quo non est inconueniens, *utmayi palebit ex secundaparte conclusionis* .-unde

ibid. — *Prob. 2º pars conclusionis*. Actus interior comparatur ad exteriorem tanquam tendentia et motus ad terminum et finem : atqui omnis tendentia el motus perficitur et consummatur in hoc quod consequatur finem et attingat terminum ; unde non est perfecta voluntas, nisi sit talis quæ opportunitate data operetur : ergo actus exterior addit interiori bonitatem vel malitiam non simpliciter, seu distinctam a bonitate vel malitia interioris, sed secundum quid, id est, eandem extensam et consummatam, seu ejusdem extensionem et consummationem.

Ex quo sequitur quod faciat agentem meliorem non simpliciter, sed secundum quid, et quod sit in ordine ad poenam aut præmium non essenziale, sed accidentale : — Q. 2. de malo a. 2. ad 8. — quia præmium essenziale est de Deo possidendo per visionem et amorem, quod respondet

quaiiUlati bonx voluntatis seu charitatis : I

præmium accidentale est gaudium deo creato, et respondet speciei actu-eundum quod habet quamdam bonitatem ex objecto et circumstantiis, .pn? id-.,/ cilur objectiva et non formalis; unde < i non solum vult dare eleeeiffiisyiiam,^ dat, gaudebit non solum quia dare vol : sed quia dedit, et de omnibus boni- ex illa clargitione provenerunt. Idem p portione servata, dicendum de po-riu scntiali quæ est privatio Dei el respond (pialitali make voluntatis, et de anil: tali quæ est de malo creato et respocl malitiæ ex objecto et circumstantiis cal; in bypothesi *conclusionis* est æquiep:fecta voluntas, sive ponatur sive nonpcsi tur actus exterior; etsi ponatur, fit tank extensio interioris voluntatis ad bonilak i vel malitiam objectivant ponendam in re. j in cujus positione perficitur et consume | tur : ergo.

Confirmatur. In communi sensu tle; logorum post S. Th. qui voluntate tanta | sunt martyres, licet æquale premiumes sentiale mereantur, non tamen merento ; præmium accidentale, quod dicitur aureola quam oblinent ii qui reipsa |« ! Christo sanguinem fundunt. Ergo.

Solvuntur objectionem.

Obj. iº. S. Aug. lib. 15, de Trinil.c.J, dicit : *Mala voluntate quisque misert' citur, sed miserior potestate qua defice riuni malce voluntatis impletur*: atqui non efficeretur miserior, si actus exteri' non adderet malae voluntati novam eidi» linctam malitiam : ergo.

B. iV. min. Pluribus enim aliis titulis actus exterior malus efficit operantem liberiorum. Iu Quia in eo perficitur et consummatur mala voluntas, unde operans pß illum lit extensive et secundum quid miserior, non tamen simpliciter et multiplicative, quia non multiplicatur malitia, sed est eadem perfecta et consummata, ut fert *secunda pars conclusionis*. 2º Quia in actu exteriori sæpe intenditur aut innovatur mala voluiitas. 5º Quia ex actu exteriori sequuntur varia incommoda a quibus eximitur solus actus interior: nam ex actu exteriori hebetantur sensus, generantur mdi habitus quibus homo fit pronior ad peccandum, oriuntur scandala, inducitur obligatio restituendi, incurruntur censure; quæ

omnia non sequuntur ex actu interiori.

Obj. 2°. Si sit eadem uiritisque actus internus et externus malitia, sufficiebat ut uno et eodem præcepto prohiberentur: atque prohibentur distinctis præceptis; sic his verbis *Aon furtum fades* prohibetur (furum exterius; his autem: *Non concupisces rem proximi tui*, prohibetur voluntas furandi; similiter de adulterio et concupiscentia uxoris alienæ: ergo.

A. N, maj. et assigno rationem distincto-
rum praeceptorum. Imprimis non satis erat
prohibere voluntatem peccandi, sed de-
bebat prohiberi peccatum exterius, quia
est revera malum et peccatum consumma-
tum, quale non est sola voluntas, estque
obnoxium variis augmentis et effectibus
quæ in sola ejus voluntate non habentur,
ut jam dictum est. Non satis etiam erat
prohibere actum externum in materia furti
tl luxuriæ, sed debebat distincte prohi-
beri intentio, quia cum concupiscentia rei
et uxoris alienæ sit pro hoc statu maxime
connaturalis homini, periculum erat, si
solum opus externum prohiberetur, ne ru-
des et inculti, quales erant Judæi et qua-
les sunt etiam nunc plurimi, hanc concu-
piscenciam ut malam non apprehenderent,
sicut quidam hæretici narrantur reipsa sus-
tinuisse, cumque errorem apud Judæos
riguisse contra verba legis, innuunt hæc
Christi verba Malth. 5 : *Omnis qui viderit
mulierem ad concupiscendam eam, jam
machatus est in corde suo.* Ex hac et
precedenti responsione sponte Huit solu-
tio sequentis instantia quam præcipue
urgent adversarii : itaque.

Inst. Saltem si actus exterior non addit interiori novam et distinctam malitiam, sequitur quod non teneamur illum accurre in confessione, sed sufficiat dicere nos habuisse intentionem efficacem perpetrandi crimen; tunc enim juxta nos lota malitia quoad speciem et numerum exprimitur: atq̃li *consequens est falsum* el contra constantem Ecclesiæ praxim: ergo

Λ. A. *Sequelam quam non salis probat ratio instantia*’, ut patet ex rationibus itipienlibus. Tenemur itaque actum externum confiteri, 1° quia, licet sil lanium denominative cextrinsce malus a malitia interioris voluntatis, in eo tamen perficitor et consummatur interior malitia ; tenemur autem præcepto confessionis accu-

sare non solum distinctam malitiam, sed eandem perfectam, extensam et consummatam : seu, ut alii dicunt, tenemur accusare actum malum, sive intrinsece sive denominative extrinsece sit malus ; ab hoc enim abstrahit præceptum Christi de confessione, quippe quod, juxta communem Ecclesiæ sensum intellectum, jubet confiteri omnem actum malum quovis modo sit malus.

2° Tenemur confiteri actum exteriorem, quia in actu exteriori regulariter intenditur et multiplicatur mala voluntas,—Q. 20. a. 4. o.—quatenus plures actus exteriores, in quantum sunt delectabiles aut pœnosi, nacli sunt voluntatem intendere aut remittere el etiam multiplicare, quatenus quis vult aliquid mali et tamen non facit, postmoduin autem vult et facit. Id notent confessarii, et meminerint, duin pœnitentes de actu exteriori se accusant, eos interrogare quoties ante actum perpetratum ejus intentionem iteraverint, id enim plerumque omittunt minus instructi.

5° Tenemur accusare actum exteriorem, quia est certum et evidens indicium voluntatis efficacis, quæ aliter vix certo dignosci potest; multoties enim in hoc decipimur, et arbitramur habere voluntatem ellicacem alicujus rei bonæ vel malæ faciendæ, cum non nisi velleilalem habemus.

4° Tandem tenemur confiteri actum exteriorem sive propter damna alteri illata, sive propter majorem adhæSIONem peccato difficilioremque medelam ; confessarius enim non solum est judex, sed etiam medicus.

Obj. 3°. Melius facit et plus meretur i-
qui subit reipsa martyrium quam qui æqua
voluntate desiderat et non subit : primus
enim meretur aureolam quam alter non
meretur. 2° Melius facit qui dat eleemo-
synam , jejumat, aut aliter corpus affligit,
quam qui hæc non facit, quamvis habeat
voluntatem quantum ex se efficacem li.ee
faciendi; quia primus plus satisfacit. 5.
Melius facit et plus meretur qui exterius
trequetitat sacramenta quam qui habet tan-
tum voluntatem frequentandi, primus enim
recipit gratiam sacramenti quam non reci-
pit secundus. Item , qui jejumat aut dat
eleemosynam lucratur indulgentias , quas
non lucratur qui tantum habet voluntatem,
etsi ex se efficacem, ista faciendi. 4° Cluis-

tas plus nobis meruit sua morte quam sola voluntate moriendi. 5° David agit gratias Deo quod homicidium animo conceptum non compleverit. Ergo.

/? his ut plurimum haberi *solutionem C.T dictis*. Unde *ad primum*. Qui subit martyrrium plus meretur in ordine ad premium accidentale quod respondet extensioni actus interioris et difficultati quæ occurrit in ejus excullione, *ut dicit secunda pars conclusionis*, non vero quoad premium essenziale. *Ad secundum* similiter. Qui jejumat aut aliter corpus macerat, licet plus satisfaciat, non tamen plus meretur in ordine ad premium essenziale; quia meritum attenditur penes affectum charitatis seu bonæ voluntatis, satisfactio autem ulterius attenditur penes pœnalitatem quæ est in actu exteriori. *Ad tertium*. Casus est extra hypothesim, hypothesis enim est de actu exteriori prout est præcise executio interioris, non secundum quod illi annectitur ab extrinseco quaedam gratia aut privilegium, *ut dictum est in prænotaminibus*. Quod autem exterioris usceptioni sacramentorum seu alteri operi externo annectatur gratia seu indulgentia, hoc habet ex dispositione Christi, vel summi pontificis, non ex hoc quod sit precise interioris executio. *Ad quartum*. Voluntas moriendi in Christo, sicut et quilibet ejus actus interior, fuit sufficientis valens, utpote infiniti, ad redemptionem nostram; nihilominus verum est quod plus nobis contulerit ipsa moriendo quam per voluntatem solam moriendi, non quod voluntas moriendi sine opere externo esset minus bona quam cum illo, sed quia divina ordinatione dispositum erat ut sola mors esset pretium redemptionis nostra. *Ad quintum*. Qui malam voluntatem opere non complevit, jure ideo gratias agit Deo propter scilicet easdem rationes propter quas qui complevit debet confiteri, et insuper quia opus externum pœna accidentali punitur non solum ab hominibus, sed etiam a Deo, sicut bonum opus externum premio accidentali remuneratur, ut dictum est.

Obj. 4°. Ideo actus interior est bonus vel malus, non quia est internus, sed quia libere ponitur: atqui actus externus etiam libere ponitur: ergo. Hanc rationem vocat fundamentalem P. Heiuius.

A. 2). mtr». Actus externus libere poni-

tur libertate ipsi extrinseca, C. libertas ipsi intrinseca, N. *Solutio patet r.r.prine ratione conclusionis*.

Inst. P. Lector. Libertas est etiam intrinseca actui interno: ergo. *Probat* ant. Libertas non est in actu voluntatis, sed in ipsa voluntate: ergo.

B. N. ant. Adprobat. D. ant. Liberti; potentials et in actu primo non est in actu voluntatis, C. libertas actualis et in actu secundo, N.

Obj. 5° cum eodem ex Scoto. Ubi est diversa convenientia aut disconvenientia cum ratione, ibi est diversa bonitas a malitia: sed in actu exteriori informato alteriori est alia convenientia aut disconvenientia cum recta ratione, quam sit in actu interiori: ergo. *Probat* min. Per largitionem eleemosynæ juvatur proximus, per furtum læditur, per desiderium autem illorum nec juvatur nec læditur; sed illic quod de facto juvat aut lædit proximum videtur habere aliam convenientiam aut disconvenientiam ad rectam rationem, quam illud quod non juvat aut lædit: ergo

B. D. maj. Ubi est diversa convenientia aut disconvenientia voluntaria et formalis cum recta ratione, ibi est diversa bonitas vel malitia, C. maj. ubi est diversa convenientia vel disconvenientia objectiva tantum, subd. Est diversa bonitas vel malitia objectiva, C. formalis. N. *Ad cujus sensum distincta min. N. conseq.* Itaque per largitionem eleemosynæ juvatur proximus, per furtum læditur, quod non contingit per simplex desiderium; sed istud juvamen et istud damnum non habent convenientiam aut disconvenientiam, bonitatem vel malitiam moralem, formalem et improprie liberam, nisi quatenus sunt voluntaria et libera: consequenter tota eorum bonitas vel malitia prahabetur in voluntate a qua dependent, in ipsis autem est tantum objective seu formaliter denominative extrinsece, quia eo duntaxat modo sunt voluntaria et libera. Sic, si amens daret eleemosynam aut furtum faceret, juvaret aut læderet proximum, et tamen istud juvamen aut istud damnum non haberent bonitatem aut malitiam formalem, sed objectivam tantum, quia non essent voluntaria libera.

Instat P. Scotista. Actus exterior actu- liter juvat aut lædit proximum: ergo » jui-

KNiveoientla ant disconvenientia actualis | H et consequenter formalis.

R. simili argumento. Actus exterior Stulti dantis eleemosynam aut furantis, actualilerjuvat aut lædit proximum: ergo ejus convenientia vel disconvenientia actualis est et consequenter formalis : ergo stultus meretur et demeretur, est dignus laude vel vituperio, praemio vel supplicio; quod est absurdum. Male ergo arguens confundit disconvenientiam aut convenientiam actualem cum formali. Potest enim esse actualis et non formalis, sed objectiva tantum, ul in actu exteriori amentis; potest esse actualis formalis denominative «trinsece tantum, ut in actu exteriori agentis libere; at non est formalis intrinsece, nisi in actu interiori voluntatis, in quo solo est intrinseca libertas. Unde neganda est ultima *consequentia argumenti*.

Obj. 6° cum eodem ex D. Th. (pii in 2, d. 40, q. 1, a. 5, dicit : *Actus exterior çdjungit aliquid ad præmium accidentale*/e. sed nihil meretur premium etiam iccidentale, nisi quod bonum est et laudabile. Ergo actus exterior habet suam bonitatem et laudabilitatem, et ideo immediate ante dixerat S. Th. *Ad præmium autem accidentale ordinatur per bonitatem quæ est ipsius actus exterioris secundum se*.

R. D. min. Nihil meretur premium accidentale, nisi quod bonum est et laudabile objective, C. formaliter, *subd.* Formaliter denominative extrinsece, C. formaliter intrinsece, /V. Sæpe enim premium accidentale correspondit actui exteriori secundum bonitatem objectivam, ptout procedit a libera voluntate, et in eo voluntas perficitur et consummatur. El huncssscS.Th. sensum patet legenti textum: « Dicendum, inquit S. Doct. quod actus exterior et actus interior hoc modo comparantur ad invicem quod uterque quodam modo est alteri bonitatis causa... Et quia actus exterior comparatur ad voluntatem sicut objectum, inde est quod hanc bonitatem voluntatis actus interior ab exteriori habet, non quidem ex eo •(•lundum quod est exercitus, sed secundum quod est intentus et volitus, quia » secundum quod est exercitus sequitur actum voluntatis : sed quaedam ratio bonitatis consistit in actu interioris voluntatis

» secundum se, secundum quod voluntas esi
» domina suorum actuum, secundum quam
» bonitatem actus habet rationem meriti
» vel laudabilis, et hæc bonitas ex actu
» interiori in exteriorem procedit: loqnendo igitur (attende) de illa bonitate quam voluntas actui exteriori præbet, actus exterior nihil bonitatis addit, dummodo voluntas æqualiter intensa sit.... Ideo actus exterior nihil adjungit ad premium essenziale, tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum si faceret multos volentes Imitate æqualiter perfecta manente ; ad premium autem accidentale ordinatur per bonitatem quæ est ipsius actus exterioris secundum se, et ideo actus exterior adjungit aliquid ad premium accidentale. » Dixit autem superius bonitatem quæ est actus exterioris secundum se, esse bonitatem objectivam, seu, ut loquitur, bonitatem quam habet actus exterior ul *objectum voluntatis, ut intentus et volitus, non ut exercitus*.

Dicat nunc P. Henno, prout ipsi familiare est in aliis materiis sicut in præsentibus, prolatis quibusdam laciniis ex D. Th. truncatis aut perperam intellectis, *se adversari Thomistis, sed non S. Thomæ; sic sentire Thomistas, sed non sic S. Thomam; ita Thomistæ, sed non ita S. Thomas*; et similia quæ passim in eo leguntur, quasi ipse, scholæ Thomisticæ extraneus, habere clavim doctrinæ S. Thomæ et in ea caecutirent omnes Thomistæ, præsertim Dominicam, qui S. Doctoris opera perpetuo volunt. Hoc dico non ad invidiam, sed ul propulsem injuriam, omnibusque semel pateat quam falso, quam illiberaliter theologus Scotista Thomistas tanquam a S. Thomas alienos passim traducat, quod quisque facile percipiet in omnibus capitibus in quibus hunc scriptorem impugnamus.

Inst. S. Th. in præsentibus quæst. a. 1, 2 et 5, agnoscit bonitatem vel malitiam in actibus exterioribus distinctam a bonitate vel malitia actus interioris, /i. ul ante S. Th. loqui de bonitate vel malitia objectiva non formali, de qua hic est quæstio.

Itaque, ut praeoccupentur *varix instantia*. distingue semel pro semper duplicent bonitatem vel malitiam actus exterioris : unam quæ convenit ei ex objecto seu materia circa quam versatur, et dicilurobjec-

tiva; alteram quæ ei competit ut exercetur a potentia exequente mola a voluntate, et dicitur formalis. Objectiva est intrinseca actui exteriori; formalis inest illi tantum denominative extrinsece ab actu interiori, sicut ipsa libertas a qua procedit. Objectiva praecedit actum internum; formalis illud sequitur. Intercedit ergo inter actum externum et internum mutua causalitas et dependentia in diverso genere, ut dixit Auctor, mox citatus. Actus externus in intentione praecedit internum, eumque specificat in genere causæ motivæ et finalis; et eo sensu verum est quod velle furari, v. g. sit malum, quia furari est malum. Actus autem interior in executione praecedit exteriorem, eumque specificat in genere causæ efficientis seu etiam formalis; et hoc sensu verum est quod furari sit formaliter malum, quia volitio a qua procedit est formatter mala, seu quia velle furari est formaliter malum; est autem formaliter malum, quia est voluntarium. Et ab hac bonitate vel malitia formali, non objectiva, dicitur agens justus vel injustus, dignus laude vel vituperio, praemio vel pœna. Sic, dum quis ex ignorantia invincibili aufert alienum, vel amens furatur, utrobique est furtum objective malum, neuter tamen peccat, neuter meretur vituperium vel pmnam, quia defectu libertatis deest malitia formalis.

Obj. 7°. et simul *inst.* Effectus distinguitur a causa: atqui bonitas aut malitia actus exterioris derivatur ab interiori ut effectus a causa, ut dictum est: ergo.

Hic q. 20. a. 3. ad 3.— *D. D. maj. Effectus* distinguitur a causa in univoce, *C.* in analogis, *N.* Quando enim aliquid ab uno ad alterum secundum analogiam derivatur, tunc est idem numero cum eo a quo derivatur: sic quia sanitas medicinæ et urina derivatur a sanitate animalis per analogiam, non est alia formaliter sanitas quam sanitas animalis, a qua medicina et urina dominantur extrinsece sanæ « bonitas autem formali » actus exterioris derivatur ab interiori per analogiam, quia eadem bonitate qua actus interior est bonus formatter, actus exterior denominatur extrinsece bonus; non enim, *ut probatum est*, gaudet bonitate formali intrinseca.

Obj. 8°. Peccatum definitur a D. Th. q. 71, a. 4: *Dictum, factum, vel concupi-*

tum contra legem Det; et q. 72, vidit illud in peccatum cordis, ori-
"is: atqui hæc doctrina stare non potest si actus externi non sint peccata an-
nis distincta; ergo,

Inf. q. 72. a. 7. ad 3. — fi. A, *u
Non enim in hac definitione el divi-
sumuntur dicta et facta, sen peccataon»,
operis, pro solis actibus exteriorihu» il-
importantibus distinctam malitiam iL
terioribus, sed pro actibus exteriori-
junctis interioribus: el sensus est dari,
dam peccata pure interna qua in solar
hintale consistunt, et in opus ad extra:
prorumpunt, ut sunt make cogitatio
et hæc sunt peccata cordis: quædani-
quæ ad externa verba vel facta IrainiL
et hæc, prout includunt tam actus ini-
res quam exteriores, sunt peccata or-
operis,

Obj. 9°. Juxta quosdam Thomislaii:
et S. Th. appetitus sensitivus ex conjur-
tione ad voluntatem participat aliquam li-
bertatem: ergo ea mediante potest parti-
cipare bonitatem vel malitiam distinctu
ab ea quæ est propria voluntatis.

A. Quidquid sit de hac difficultate,
qua su j loco, quæstio praesens est deir.
exteriori, qui non est capax libertatis in-
trinsecæ.

Inst. Saltem, secundum nos, volun-
a movendo alias potentias imprimit aliq-
renie in illis: ergo aliquid bonitatis id
malitiæ.

II. N. conseq. Quia quod imprimitur
voluntate imperante in potentias inferiora
est quid physicum, dicens ordinem ad x-
lum imperantem ut moventem, non litre-
gulantem; actus enim imperans non est
regula, sed regulatus: moralitas autem d-
sumitur ex ordine ad regulam et non i-
physice movens. *

Obj. 10°. Si actus exterior nihil addat
bonitatis interiori, sequitur i' superfluere
exteriorem, adeoque nos nihil debere «ge-
re, sed tantum velle: frustra enim fit per
duo quod potest fieri per unum. Sequitur
2° voluntatem convertendi mille homines,
aut exercendi mille actus charitatis ergi
proximum, esse sive bonam et meritoriam
ac foret actualis conversio mille hominui,
vel actuale exercitium mille actuum du-
ritatis: utrumque *consequens* esi absur-
dum: ergo.

ARTICULUS IX.

A. ad primum N. sequelam el ejus sup-
jwif/u»i. Non est enim actus interior per-
lectus, nisi voluntas operetur exteri-
rem dum potest, cum in eum tendat ut in
ineinel terminum. Insuper actus exterior
cedit sub praeopto et confert ad praemium
accidentale, generat bonos habitus, diu-
tius bonam voluntatem fovet et sæpe in-
tendit, ædilieat proximum, bono communi
conducit, etc.

ad secundum, N. pariter sequelam.
Quia conversio mille hominum, aut exe-
cutio mille actuum charitatis, non est nata
sequi ex uno actu interioris voluntatis, sed
et pluribus tum internis tum externis:
sententia nutem nostra intelligitur do actu
teriori, qui natus est sequi interiorem
tanquam mera ejus executio, habens eam-
demcum ipso rationem Voluntarii.

Object, ultimo. Inter errores damnatos
Abaylardi recensetur iste: *Nos vero dici-*
mus quod sola voluntas a Deo cterna-
lit remuneretur, sive ad bonum sive
ad malum; nec propter opera pejor vel
melior efficitur homo, nisi forte, dum ope-
ratur, in aliquo ejus voluntas augetur:
atqui hæc doctrina videtur eadem prorsus
ac nostra: ergo.

A. Dato hunc fuisse errorem Abaylardi,
neque enim S. Bernardus neque Alphon-
a Castro eum ipsi tribuunt, sed solus
Gregorius Arimin. *N. min.* Non enim nos
dicimus Deum solam voluntatem remun-
rare, sed etiam opera exteriora, quatenus
tamen sunt voluntaria et participant eam-
dem bonitatem voluntatis a qua procedunt,
non autem quod ei novam el distinctam bo-
nitatem addant. Non etiam negamus ho-
minem propter opera exteriora Heri pejo-
rem ant meliorem, non tamen simpliciter
el multiplicative, sed secundum quid et
extensive, quia bonitas interior extenditur
ad exteriorem in quo perficiret consum-
matur. Insuper, Juxta Sylvium, Abaylar-
dus sic docuit opera exteriora etiam ut pro-
cedunt a voluntate interiori esse inutilia,
ut qui exterius posset operari, ad id non
teneretur quod est aperte erroneum, cum
d actus exteriores praecipiantur, nec sit
perfecta voluntas quæ non operatur dum
potest, *ut in responsione precedenti dixi-*
mus.

Utrum eventus sequens addat ab bonita-
tem vel malitiam actus cxtel ions t

Hic q. 20. a. 5. o.— *Dico* 1°. Eventus
sequens prævisus et aliquo modo intentus,
addit ad bonitatem vel malitiam actus ex-
terioris, sive per se sequatur, sive per ac-
cidens.

ibid. — *Probatur.* Eo melior vel pejo-
est actus, quo melior vel pejor est volun-
tas: atqui melior vel pejor est voluntas
ejus qui, praevidens et intendens multa bona
vel mala ex opere suo secutura, illud facit,
quam si nihil horum praevideret el inten-
deret: ergo.

Dices. S. Th. hic a. cit. ut eventus se-
quens addat ad bonitatem vel malitiam,
non requirit quod sit intentus, sed tantum
quod sit praecogitatus: ergo.

/L praecogitatum apud S. Th. idem va-
lere ac aliquo modo volitum et intentum:
dupliciter enim *cogitare* potest accipi, 1-
prout importat tantum actum intellectus
considerantis, sine ullo voluntatis con-
sensu aut desiderio; 2° prout importat ac-
tum intellectus simul cum actu voluntatis
consentientis aut desiderantis, quomodo
sumitur Malth. 9: *Ut quid cogitatis ma-*
la in cordibus vestris? et Genes, ultimo,
cum dicebat Joseph fratribus: *Kos cogi-*
tastis de me malum. Hoc autem ultimo
sensu sumi hic a S. Th. *patet* ex q. 75. a.
8, ad t, ubi se remittens ad praesentem
articulum, dicit: *Sicut supra dictum est*
cum de bonitate vel malitia exteriorum
actuum ageretur, eventus sequens, si sit
prævisus ei intentus, addit ad bonita-
tem vel malitiam. Et alias sequerentur
varia absurda, inter ea, quod peccata quæ
Christus praeviderat secutura ex sua prae-
dicatione, eam vidassent.

Dixi, *aliquo modo intentus*, quia ut
effectus sequens addat ad malitiam, non
est necesse quod directe intendatur, sed
sufficit quod sit indirecte et interpretative
intentu*. Tunc autem est indirecte et in-
terpretative Intentus, quando sic praevide-
tur secuturus ut potuerit et debuerit im-
pedir. Tunc autem est obligatio impe-
diendi et cessandi ab actu ad quem sequi-
tur, quando non sub est jus seu legitima
ratio illum actum ponendi. At quando
adest vel abest jus seu legitima ratio |m>-

nendi actum. non obstante malo eventu inde securo? Hoc opus, hic labor est, nec potest una regula assignari. Ad id debet attendi an eventus sequatur ex illo actu per se, vel per accidens et interventu alterius causæ? an actus in cum malum eventum influat graviter vel leviter, remote vel proxime? Item conferendum est malum eventus cum bonitate actus : major enim ratio requiritur ut legitime ponatur actus ex quo per se sequitur malum, quam si per accidens et interventu alterius causæ sequatur; major, si actus proxime et graviter influat, quam si leviter et remote; major, si utilitas actus non praeponderet, aut saltem non æquivaleat malo eventus. Quibus omnibus attentis, judicandum est moraliter utrum sit vel non sit jus et legitima ratio ponendi actum. Pro quo consule quæ circa hanc materiam *dixi* in disseri. 8 de Restit. a. 15, § 6, conci. 2; dissert. 8 de Temperantia, a. 12, et aliis locis ibidem citatis; item art. 11 dissert, hujus tractatus.

Cæterum pro praxi accipe unum aut alterum casum ex quibus alios resolves. Mulier quæ praevidet ex confessione facienda suo parrocho ejus lapsum futurum, potest illi confiteri, si non possit commode alteri; quia utitur jure suo et lapsus sequens non per se sequitur ex ejus confessione, sed per accidens et interveniente altera causa, scilicet malitia aut fragilitate confessarii. Si autem possit commode alteri confiteri, illicite confitetur parrocho; quia, licet videatur habere jus illi confitendi, jus tamen non est cum praejudicio charitatis. Sic qui habet superfluum, si indigenti non eroget, non excusatur per hoc quod utatur re sua et jure suo, quia jus proprium non contradicit charitati, quæ jubet superflua erogare indigentibus. Sicut ergo iste tenetur ex charitate dare indigenti id quo ipse non indiget, ita mulier in casu tenetur quasi ex charitate erogare seu dimittere illam actionem qua non indiget, per modum cleemosynæ, ne sequatur malum proximo; quia, licet habeat jus ad illam, hoc tamen est sine praejudicio charitatis : quod si non faciat, malum sequens est ipsi virtualité! et interpretative voluntarium ac moraliter imputabile, eo quod non Indigens actione ex qua videtsequi malum, dum illam vult censetur velle malum, quia

potius tenetur velle bonum proximi quam actionem qua modo non indiget; sicut quæ non dat indigenti id quo ipse non indiget, censetur velle malum indigentis umb illud S. Ambrosii ; *Si non pavigti, occidisti*; quod intelligitur de occisione non contra justitiam, sed contra charitatem idem dic de muliere pulchra aut decente ornata, quæ non tenetur se perpetuo et delinere domi, ne ejus aspectu peccent aspicientes, sed potest uti jure quod habet exeundi, sive ad templum, sive ad alias causas utiles aut honestas; si tamen occurrat casus particularis in quo nullatenus indiget exire, et praevidet inde aliquem lapsum, tenetur ex charitate dimitti hanc particularem egressionem sibi tamen omnino inutilem. Ex his alios similes casus resolve et consule quæ *locis citatis dixi* in diversis materiis.

ibid.—*Dico* 2°. Eventus per se sequitur ex actu, etiam si non sit praevisus nec ut se volitus, addit ad bonitatem vel malitiam; quia quod per se sequitur adacta quodam modo ad ejus speciem perlinet, et ideo est virtualiter et implicite velitum in ipso actu. Insuper, ille actus est melior ex cujus natura iustitia sunt sequi plura bona, et ille pejor est ex cujus natura mala sunt sequi plura mala. Eventus autem per se sequi censetur ex actu, quando semper aut ut plurimum accidit. Hinc scandalum ex publica fornicatione secutum auget ejus malitiam, quamvis fornicator de eo non cogitaverit, quia per se sequitur ex tali actu.

Intellige tamen hanc conclusionem cum hac modificatione, quod ex eodem actu non sequatur per se æque immediate duplex effectus, unus bonus, alter malus, juxta aliud principium S. Doctoris, 22, q. 64, a. 7, scilicet, quod (quando unius actus sunt duo effectus æque immediati, unus possit esse ex intentione, alter præ intentionem nec imputabilis. ut patet inde fensione sui contra injustum invasorem, ex qua æque immediate sequitur salus invasi et mors invasoris. De quo vide quæ *dixi* dissert 10 de Jure et Justitia, a. 5, \ 1, versus finem.

Dices contra hanc secundam conclusionem. Si eventus per se sequens exactu addat ad malitiam, sequitur quod qui inducit mulierem ad fornicandum graviter

peccet quam qui facit homicidium : *ful-tum consequens ; ergo ct ant. Probatur Itguela*. Mors spiritualis mulieris sequitur per se ex illa inductione, et est gravius nocumentum quam mors corporalis : ergo.

A. iV. *sequelam. Ad probat. N. ant.* Non enim mors spiritualis mulieris, seu ejus peccatum , sequitur per se ex inductione fornicatûris, sed ex libero consensu hujus mulieris, alliciente quidem et suadente fornicatore : mors autem corporalis sequitur per se, nulla alia (causa interveniente , ex actione homicidae.

Inst. Mors spiritualis mulieris non minus sequitur ex inductione sollicitantis, quam sequatur ex fornicatione publica mores spiritualis eorum qui ex ea scandalizantur : atqui hæc sequitur per se ex fornicatione publica : ergo. *Probatur min.* Scandalum per se oritur ex fornicatione publica, et ideo diximus quod addat ad malitiam : ergo etiam mors spiritualis seu peccatum scandalizatorum.

B. N. min. Ad probat. N. conseq. quia aliud est scandalum, aliud peccatum cui præbet occasionem. Scandalum enim est dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis seu peccati; unde fornicatio publica est per se scandalosa, sed peccatum scandalizatorum cui occasionem præbet non minus sequitur per se ex libera eorum voluntate, (piam in muliere secreto inducta.

Ibid. — *Dico* 5°. Eventus sequens per accidens ex actu , si non sit aliquo modo intentus, non addit ad bonitatem vel malitiam. 1° Quia non datur judicium de re aliqua secundum id quod est per accidens. 2° Quia hujus modi eventus nullo modo ut voluntarius. Exemplum habes superius de muliere quæ ex justa causa procedit in publicum ex quo prævidet secuturum lapsum alicujus.

DISSERTATIO V.

DE CONSCIENTIA.

ARTICULUS I.

Quid et quotuplex sit conscientia

Esse conscientiam nihil notius, omnes enim docti et indocti conscientiam clāmant. Quid sit autem conscientia, non ita lotuii. Quidam dicunt perlinere ad volun-

tatem, alii ad intellectum quidam volunt esse habitum vel potentiam, alii actum.

1. p. q. 79. a. 15. o. hic q. 19. λ. 3. o. ct q. 17. de verit. a. 1. o. — *DÎCO* 1°. juxta Auctorem : Conscientia nihil aliud est quam applicatio scientiæ seu notitiæ ad aliquod particulare factum : ex cujus principiis locis citatis sic definiri potest : *Judicium seu dictamen intellectus practice ex principiis communibus dictans aliquid in particulari hic et nunc esse fugiendum ut malum, vel faciendum ut bonum* : seu ut communiter dicitur , *dictans de bonitate vel malitia eorum quæ hic et nunc a nobis sunt agenda*. Est itaque conscientia , *conclusio syllogismi practici*. Sic, v. g. synderesis dicit : *Malum est fugiendum*, ratio subsumit : Atqui *adulterium est malum*; conscientia autem concludit in particulari : *Ergo mihi hic et nunc fugiendum est adulterium*.

Explicatur definitio. Dicitur *judicium seu dictamen* : quia conscientia non est potentia vel habitus, sed actus. *Patet* 1° ex ipso nomine : dicitur enim conscientia quasi cum alio scientia, eo quod sit applicatio seu conjunctio actualis scientiæ vel notitiæ cum actione particulari ; applicatio autem est actus. 2° Quia potentia non potest deponi et habitus est difficile mobilis, conscientia potest deponi et facile mutatur. Insuper non est habitus naturalis ut synderesis, hic enim non potest deponi ; neque infusus, quia datur conscientia pro moralibus non supernaluralibus ; neque acquisitus, quia actus quibus acquireretur supponerent conscientiam, alioquin non forent boni, nec habitum bonum generare possent.

Dicitur judicium seu dictamen intellectus, - quia conscientia perlinet ad intellectum et non ad voluntatem. *Patet* 1° ex ipsa nominis etymologia, conscientia enim est cum alio scientia. 2° Nemo operatur moraliter , nisi ductus et directus per judicium et dictamen intellectus seu rationis : hoc autem dictamen. seu judicium circa facium particulare et circumstantiatum , dicitur conscientia. 5° Judicare, testificari, accusare, excusare, quæ tribuunt conscientiæ, sunt actus intellectus. Ergo.

Dicitur *judicium intellectus practici* ; intellectus enim vel versatur circa veritates mere speculativas, ut, Deus est tnnu.,

omnes angeli specie distinguuntur: aut etiam circa veritates de substantia, valore, qualitate rerum aut factorum, et non de honestate vel malitia, licitate vel illicitate actionum humanarum, v. g. an sacramentum sic collatum sil validum, an contractus sic initus sit validus, an sint latrones in via, an fera vel homo sit in sylva, etc. Et utroque modo dicitur intellectus simpliciter speculativus : vel versatur circa principia generalia aut *conclusiones* generales de bonitate vel malitia actionum humanarum, ut facit per synderesim et scientiam moralem; el tunc dicitur speculativo-practicus : vel versatur circa *conclusiones* particulares de bonitate vel malitia hujus actus hic et nunc ponendi aut fugiendi , sicut facit per conscientiam ; et tuiic dicitur praelicee-praelicis.

Dicitur *judicium*, non imperium quod exprimitur verbis modi imperativi , *Fac* hoc; quia hujusmodi imperium supponit conscientiam, estq̃tie illi non raro difforme , ut cum conscientia dictat aliquid esse fugiendum ut malum, et homo imperante ratione et remordente conscientia facit.

l p. et q. de verit. cit. — Dicitur *dic-tans aliquid in particulari esse faciendum vel fugiendum* ; quia, licet conscientia sit etiam de praeteritis testificando, approbando , improbando, remordendo, de qua Apost. 2 Cor. i : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ*; et Isai. 66, de conscientia damnatorum : *Kermis eorum non moritur* ;et ideo conscientia in tota sua latitudine definiri debuisset, *dictans aliquid esse, fore, vel fuisse faciendum aut fugiendum*; quia tamen hic agimus de conscientia prout est regula agendorum, ideo sub limitatione posita definivimus.

Dices contra primas particulas. 1« Conscientia permanet in nobis non agentibus imo et dormientibus : ergo non est actus , sed habitus. 2° Conscientia dicitur habere actus, scilicet testificari, accusare , excusare , reprehendere, etc. actus autem non habent alios actus. 5e Si conscientia sit actuale judicium, nunquam possumus agere contra conscientiam , quia non possumus agere contra actuale judicium, nisi per aliud judicium quo primum expellatur. 4° Omnis actus generat habitum vel ex habitu procedit : ergo oportet ponere ha-

bitum conscientiae vel a quo actuic scientiae procedat, vel quem generet,

Λ. ad primum. Conscientia dicitur manere in nobis non agentibus, t̃ q̃k̃ remanet in suis causis , qui sunt habitū; et praesertim in synderesi; 2° quia rennet virtualiter quandiu non deponitur, sicut intentio seu affectus bonus vel ma , dicitur manere virtualiter in determinihitione relicta, quandiu non retractatur.

Ad secundum. Hi actus recensiti dumtur actus conscientiae, non quasi eliciauu ab ipsa tanquam a potentia vel habitu, u« que quod sint plures actus; sed estuiii» actus, ipsa scilicet conscientia, quiraliiw.t diversarum connotationum ad diversmaterias habet diversa officia, el dicitur modo testificari, modo accusare, inodu excusare, etc. sicut idem actus voluntate amat finem ut objectum, et movet odelectionem mediorum; idem actus inelkciu intelligit objectum et movet voluntatem.

Ad tertium. Agimus contra conscientiam, 1° quatenus illam expellimus perjudicium contrarium, 2° quia remanet in suw principiis generalibus, quae sunt in synderesi , ratione quorum obmurmurat et reprehendit conscientiam malain.

Q. cit. de verit. ad 4. — *Id quartum.* Actus coMscientiae procedit ab habitu sapienti» et scientiae; unde non generatu aliquis habitus alius ab eis, sed illi habitus perficiuntur. Quapropter dicendum quod actus scientiae et conscientiae non sint duo actus ex æquo distincti, sed sicut in-cludens et inclusum : conscientia nainque est scientia cum quodam modo, scilicet cum applicatione ad opus, sicut dicere est intelligere cum quodam modo, scilicet cum productione verbi.

Dices contra secundas particulas. 1. Conscientia dicitur bona , vel mala et inquinata : atqui bonum et malum pertinent ad voluntatem et non ad intellectum. 2. Non dicitur aliquis bonae conscientiae quia pollet scientia, sed quia est bonae voluntatis. 3° Conscientia, ex dictis, est applicatio scientiae ad aliquid agendum : atqui applicatio, cum sil usus activus est actus voluntatis secundum D. Th. hic q. 16. Ergo conscientia pertinet ad voluntatem t̃ l'ion ad intellectum. j̃s£

“d 2 — **A** *primum.* Consiiien Ua dicitur bona, vel mala el inquinata, non

formaliter et subjective, quasi ipsa sit sub-jectum bonitatis vel malitiae, sed duplicj alio s»*nsu : 1° directive, eo modo quo in-telleclus practical» dicitur bonus vel malus, quia dirigit bona vel mala opera, el ric conscientia dicitur bona vel mjla ab et-lectu; 2° per analogiam ad bonitatem vel malitiam voluntatis, quæ est in conscientia sicut cognitum in cognitione ; in quantum enim quis scit se esse bonum vel malum, dicitur habere conscientiam bonam vel malam, licet non solum tunc, cum quis possit esse malus qui suæ malitiae non esi- conscius.

Ad secundum. Dicitur aliquis bonae conscientie® non praeise quia pollet scientia, sed quiasc.it se esse bonae voluntatis et ejus judicium est in bonum ordinatum : quæ scientia et quod judicium sunt actus intellectus.

Ad tertium. Applicatio scientiae ad aliquid agendum in qua reponimus conscientiam, non est actus seu usus activus voluntalis, sed est ipsa formatio judicii in particulari de agendis ex primis el communibus principiis practicis : hæc enim formatio dicitur applicatio scientiae seu principiorum ad opus, sicut in scientiis speculativis formatio *conclusionis* ex praemissis dicitur applicatio principiorum ad *conclusionem*.

Ex dictis colliges , 1° quomodo conscientia differat ab aliis principiis moralibus el praelicis. Et 1° differt a synderesi, quia synderesis est habitus primorum et generalium principiorum praelicorum, cujus actus est dictare in genere bonum esse faciendum, malum fugiendum , quod libi non vis fieri alteri ne feceris, et similia; nullum admittit vel errorem, vel ignorantiant, vel dubium, aut oblivionem, quia est ingenta et de principiis per se nolis : conscientia vero est actus dictans in particulari. Hoc bonum est faciendum, hoc malum eilfugiendum; admittit errorem, ignorantiatn el dubium, quia ratione errante potest male applicare principia communia ad casus particulare». Hinc synderesis est regula morum infallibilis sed remota, quia ligem lautum generaliter et in communi proponit : conscientia autem est regula fallibitis, sed proxima , quatenus explicat applicat legem ad actus pariiculares. 2» Conecienlia dilferl a scientia morali, qifia

ul jam notavi, scientia *conclusiones* generales infert, conscientia particulares. 3. Differta prudentia, quia prudentia utpote virtus, est habitus et est semper de veris praelicis el bonis*, conscientia autem est actus el potest esse de falsis practicis : conscientia tamen recta coineidit cum actu prudenti® qui dicitur judicium ; sunt enim tres actus prudentiae, scilicet consultare, judicare el imperare.

Q. 17. de verit. a. 5. 0. ad 5. et 5. et a.

4. ad 2.— *Colliges* 2° quo sensu conscientia est regula proxima actionum humanarum; non enim est regula el lev ratione sui, quasi istud dictamen seu judicium rationis practicum, quod dicimus conscientiam, sit per se obligans; sed quia proponit el applicat regulam et legem in particulari. Sicut si præceptum imperatoris nunquam ad cives perveniret, nisi mediante proconsule, el proconsul non præciperet nisi recitando præceptum imperatoris; præceptum proconsulis foret regula civium, non ratione sui, sed ratione praecepti imperatoris quod promulgaret et applicaret : sic conscientia respectu actionum nostrarum nihil est aliud quam intimatio, seu quasi promulgatio el applicatio regulæ et legis divin® ad hic el nunc operandum , seu, ul ait Auctor, nihil est aliud quam perventio legis divin® ad eum qui conscientiam habet.

Dico 2°. Conscientia dividitur 1° communiter in veram et falsam seu erroneam, in certam et probabilem seu opinativam et dubiam, in scrupulosam et laxam ; quia totidem modis ratio judicat ex principiis communibus de licitate vel illiciti Lite actionis particularis, *ut putebit* ex enumeratione el explicatione singularum.

Conscientia vera, est quæ ex principiis veris dictat aliquid in particulari esse licitum vel illicitum, quod est revera tale.

Conscientia falsa seu erronea, est quæ ex principiis falsis, reputatis tamen veris, dictat aliquid esse licitum vel illicitum, quod non est revera tale : et est duplex , vincibiliter et invincibiliter erronea, sicut ipsa ignorantia.

Conscientia certa est quæ formaliter et in se ac in omnibus principiis ex quibus immediate formatur est talis, ul excludat omnem formidinem rationabilem de proposito.

Conscientia probabitur sen opinativa, est quæ ex principiis tantum probabilibus dicitur aliquid esse licitum vel illicitum cum formidine partis oppositæ.

Conscientia dubia. est suspensio intellectus neutri parti contradictionis assentientis, sive propter rationes contrarias æque probabiles, et dicitur dubia positive; sive quia nullas habet rationes pro aut contra, et dicitur dubia negative: melius diceretur nesciens aut ignorans: quærenti enim an arenæ maris sint pares? melius responderem *nescio* quam *dubito* ulterius quærenti cur dubitem? nihil habere in quod responderem. Conscientia utroque modo dubia, non videtur conscientia proprie et stricte dicta, quia non est iudicium definitum, quale debet esse conscientia.

Conscientia scrupulosa, est quæ ex subtilibus et prorsus contemnendis rationibus iudicat aut timet ne mala sit actio. *Dico*, iudicat aut timet, quia si revera ex his levibus et inanibus rationibus iudicet esse actionem malam, est vere conscientia; si autem tantum timet ne sit mala contra iudicium quod habet de ejus bonitate, non est proprie conscientia, sed potius umbra vel similitudo conscientiæ. Prima dicitur ex scrupulis formata; secunda, scrupulis agitata. Contra primam non est licitum agere, bene contra secundam, ut *dicam infra*.

Conscientia lata seu laxa, est quæ ex levibus admodum et contemnendis momentis iudicat non esse malum quod revera est malum, aut leve malum quod est grave, cum utrumque possit facile deprehendi: huic accedit pharisaïca, quæ magna parvi et parva magni facit, *excolans culicem et camelum deglutiens*, Matth. 25. Hæ duæ conscientiæ, scrupulosa et laxa, in hoc, *ut patet*, differunt a probabili, quod probabilis nitatur gravibus momentis, non istæ; unde pertinent ad erroneam.

2° Dividitur conscientia in obligantem, consulentem et permittentem. Prima dicitur aliquid de præcepto faciendum vel fugiendum. Secunda dicitur aliquid esse melius et de consilio tantum omittendum aut faciendum, ut non nubere. Tertia dicitur aliquid neque prohiberi neque præcipi, sed permitti.

5. Dividi potest conscientia in bonam et

malam. Si agatur de præteritis aut futuris, dicitur quis bonæ conscientiæ qui sibi et conscius recte factorum, aut est habitualiter dispositus ad recte agendum, malit contra. Si de præsentibus agatur, dicitur bona conscientia quæ actualiter continuo in bonum dirigit et a malo revocat; malit contra quæ ex ignorantia vincibili vel rim malitia malum sub ratione boni prosequendum proponit et dictat; et si ita sit obliata in malo, ut vulnus suum non sentiat dicitur cauteriata.

Circa species conscientiæ assignatas in prima divisione plura sunt scitu necessaria, sequentibus articulis exponenda; antea

Observanda circa conscientiam.

Observandum 1° conscientiam a theologis dici veram, falsam, certam, dubiam probabilem, etc., duplici sensu: 1° intrinsicè et formaliter ratione dictaminis ultimi veri, falsi, certi, dubii, probabilis, etc., quod ultimum dictamen est proprie conscientia, *ut dictum est*; 2° extrinsecè et præsuppositive ratione dictaminis speculativo practici veri, falsi, certi, dubii, probabilis, etc., ex quo remote deducitur dictamen ultimum practice-practicum, seu conscientia proprie dicta. Sic, v. g. qui prævio sufficienti examine iudicat probabilius aliquem contractum esse licitum, et ex hoc iudicio speculative-practico sic reflexe discurrit: Qui facit quod probabilius iudicat esse licitum, non peccat: atqui iudico probabilius hunc contractum esse licitum: ergo non pecco illum ineundo, conscientia quæ sita est in hoc ultimo dictamine, dicitur certa formaliter et intrinsicè, dicitur autem probabilior extrinsecè et præsuppositive, ratione prioris dictaminis speculativo-practici quod supponit et ex quo remote formatur, et ideo talis conscientia dicitur speculative probabilior et practice certa. Quod si defectu iudicii speculativo-practici aut principiorum reflexorum, iudicium ultimum remaneat (actum probabile, probabilius aut dubium, erit conscientia formaliter et intrinsicè probabilis, probabilior et dubia, nec poterit esse regula morum, ut *dicemus infra*.

Judicium aut dubium speculativo practico versatur circa honestatem aut malitiam objectivam et materiale aclus; iudicium practice practicum versatur circa

QUID ET QUOTÜPLEX SIT CONSCIENTIÆ?

honestatem formalem et subjectivam actus : honestas aut malitia objectiva et materialis petitur ab objecto secundum se ; formalis et subjectiva , abwobjecto prout subest dictamini conscientiæ : prior.respicit naturam objecti precise; posterior respicit objectum et operantem, sive objectum ut hic et nunc ponendum et circumstantiatum : prior, si sit sola, facit actum bonum vel malum materialiter tantum, nec imputabiliter ad meritum vel demeritum ; se- eunda facit actum bonum vel malum formaliter et imputabiliter ad meritum vel demeritum. Hinc sequitur quod, quotiescumque homo extra exercitium actuale actionis judicat, dubitat, aut opinatur aliquid esse licitum vel illicitum, habeat tantum conscientiam speculative veram aut falsam, dubiam aut probabilem , quæ non est proprie conscientia : quando vero hic et nunc, instante exercitio actionis ponendæ, judicat, dubitat, aut opinatur id quod agit aut acturus est, esse licitum vel illicitum, se violare aut non violare legem actu obligantem, se peccare vel non peccare, habet conscientiam practice veram vel falsam, certam, dubiam, aut probabilem.

Ethæcsedulo annotanda sunt, quia ex eoquodsæpe confundatur iudicium speculative cum speculativo-practico, el speculativum-practicum cum practice-practico, magis implicantur difficultates. Præter dicta accipe exemplum. Si iudicem probabilius baptismum collatum in aqua rosacea esse invalidum , est iudicium mere speculative, quia non est de bonitate vel malitia, licitate vel illicitate artus, sed de ejus valore duntaxat. Si iudicem esse probabilius illicitum conferre baptismum in aqua rosacea, est iudicium speculative-practicum, quia est de bonitate vel malitia objectiva actus; et si inde, instante morte infantis, iudicem mihi illicitum esse hic et nunc in his circumstantiis conferre illi baptismum in aqua rosacea^ , est iudicium practice-practicum , quia est de malitia formali actus. Verum, si superveniat superior mihi præcipiens conferre hic et nunc baptismum in aqua rosacea, prius iudicium speculative-practicum, quo iudicabam illicitum esse conferre baptismum in aqua rosacea, desinit esse respectu mei in his circumstantiis speculative praeli”

cum, fitque quasi mere speculative, quia non influit in actionem quam positurus sum, neque ex illo formo conscientiam, sed ex alio quod illi succedit, hoc scilicet : Possum et debeo obedire superiori .r, Imis quæ non sunt aperte contra Deum : atqui conferre baptismum in aqua rosacea non est aperte contra Deum, sed probabilius tantum : ergo possum hic et nunc obedire superiori præcipienti hujusmodi baptismum conferre. Unde vides idem iudicium posse sub diverso respectu esse et non esse speculative-practicum.

Observandum 2° a multis et passim confundi conscientiam veram cum conscientia recta ; id tamen indiget aliqua explicatione : nam conscientia secundum quam Jacob accessit ad Liam, videtur falsa et tamen recta; et conscientia qua mulier denegat debitum marito quem vere sed temere credit esse suum, videtur vera, et tamen non est recta; peccat enim hæc mulier, nemo autem peccat sequendo conscientiam rectam. Ad hujus ergo difficultatis elueidationem, *notandum est* — i. 2. q. 57. a. 5. nd S. — cum Auctore essa duplex verum, unum speculative, aliud practice : verum speculative attenditur per conformitatem intellectus ad rem, ut scilicet intellectus concipiat et enuntiet rem sicuti est ; practice, per conformitatem ad appetitum rectum, ut scilicet intellectus concipiat et enuntiet quod est conforme appetitui recto. Solum verum practice est objectum conscientiæ, quia ipsa est actus intellectus practici. Unde omnis conscientia practice vera est recta, quia est conformis appetitui recto; conscientia enim recta nihil aliud est quam practica ratio recta , et practica ratio dicitur recta per conformitatem ad appetitum rectum. Sed non omnis conscientia speculative vera est recta : *putet* in conscientia præfatæ mulieris, quæ speculative judicat vere sed temere hunc esse suum. Neque omnis conscientia speculative falsa est mala el perversa : *patet* in conscientia Jacob quæ speculative iudicabat falso, licet prudenter, hanc esse suam. Dum ergo definitur conscientia vera , quæ ex principiis veris dicitur aliquid hic et nunc esse licitum vel illicitum, prout revera est, per principia vera intelliguntur quæ vel sunt vera vel invincibiliter existimantur vera, qma ex

principis falsis sed invincibiliter ignoratis deducitur conscientia dictans verum practicum, consequenter conscientia recta : *patet* in conscientia Jacob.

Sed restat difficultas quomodo verum sit conscientiam seu rationem practicam dici rectam per conformitatem ad appetitum rectum, siquidem appetitus sit rectus per conformitatem ad rectam rationem, ut docet S. Th. hic q. 19, a. 5, ad 2. Videtur enim hic circulus vitiosus.

Ii. circulum non esse formalem nec vitiosum, sed materialem tantum, quia est sub diversa ratione. Appetitus mediorum dicitur rectus per conformitatem ad rationem rectam proponentem et judicantem recte de mediis fini debito convenientibus : hæc autem ratio practica de mediis dicitur recta per conformitatem ad appetitum rectum finis debiti, propositi per iudicium rectum rationis : hoc autem ultimum, seu potius primum iudicium finis est rectum, quatenus procedit a viro probo sincere amante et quærente verum et bonum in omnibus, hoc est finem ultimum, ad quod juvatur et disponitur per habitus virtutum.

ARTICULUS II.

An et quomodo teneamur conformari conscientia: erranti?

Duplici modo possumus conformari conscientia[®], negative, non agendo contra illam; positive, agendo secundum illam. Quæstionem proponit S. Th. hic q. 19, a. 5, sub his terminis : *Utrum voluntas discordans a ratione errante sit mala?* et initio corporis dicit, idem esse ac quærere utrum conscientia errans obliget; et q. 17 de Verit. a. 4, et in 2, d. 59, a. 5, similiter quærit utrum conscientia erronea liget vel obliget, pro eodem sumens ligare et obligare. Quod adverto contra Durandum et quosdam alios, qui distinguunt inter ligare et obligare, dicuntque conscientiam erroneam ligare ne contra eam agamus, non autem obligare ut secundum eam agamus, hoc est, nos teneri conformari negative conscientia[®] erranti, non positive.

Q. cit. de verit. a. 2. 0. et in 2. cit. 3. a. 2. 0. — Suppono conscientiam posse errare; quia, ut dictum est, conscientia est conclusio syllogismi practici : unde, sicut

in speculabilibus potest esso conclusio sa, sive quia deducitur ex principiis falsis, sive quia contra formam syllogisticamtm inferitur ex principiis veris, tamen practicae, quia licet synderesis errare non possit circa sua principia generalia per se nota, ratio tamen potest errare circa principia propria et particularia quæ adhibet inferendam *conclusionem* practicam. Sic, si quis dicat ex synderesi : Nihil est faciendum contra Dei præceptum; et ratio subsumat : Atqui Deus prohibet jurare in omni eventu : ergo non est hic et nunc licitum jurare, etiamsi præcipiente legitimo superiore; hæc *conclusio*, quæ est ipsa conscientia, est falsa ex falsitate minoris. Vel si dicat synderesis : Obediendum est semper Deo præcipienti; et ratio subsumat : Atqui Deus præcipit succurrere proximo periclitanti : ergo teneor hic et nunc mentiri ad salvandam vitam proximi; hit *conclusio* seu conscientia est falsa defectu formæ syllogisticæ; quia tamen præceptum in minari, quod est medium, non sufficienter distribuitur seu explicatur. *Notandum* tamen quod si error foret invincibilis, conscientia esset quidem speculative falsa, sed practice vera et recta; quia, ut dixi in calce præcedentis articuli, tunc esset conformis appetitui recto debiti finis : patri in conscientia Jacob accedentis ad Li. unquam erronee sed invincibiliter credebatur esse suam. Quæstio est igitur utrum semper et in omnibus teneamur conformari tam negative quam positive conscientia[®] erranti* seu utrum nunquam liceat agere contra illam, et semper teneamur agere secundum illam?

Hic q. 1:9. a. 3. 0. et loo. »up. cit.—Dif 0 10. Nunquam licet agere contra conscientiam tam prohibentem quam præcipientem, sive veram sive erroneam, etiamsi vincibiliter erret; ita ut si conscientia dictet aliquid esse prohibitum, non possit illud poni, et si dictet aliquid esse præceptum, non possit illud omitti. Est coincidentia cum Antiocho.

Probatur 1° ex Apost. Rom. 14 : Qui discernit, si manducaverit, dathanaitisut, quia non est ex fide; omne autem quod non est ex fide peccatum est. Per fidem mul- telligit Apostolus non fidem supernaturalem[^] palam « iñ enim qñi fœn Otoda caret βχ fide superu Aurali non ideo dam-

naretur alit peccaret, sed credulitatem, persuasionem, seu conscientiam : ita intelligent ft. Chrys. S. Ambros. Theophilact. Theodoret. cl communiter Patres et interpretes, idque *patet* ex ipso contextu ; loquitur enim ibi Apostolus de esu ciborum qui per se mali non erant, sed quos quidam malos et immundos, utpote lege mosalca prohibitos existimabant, et dicit : Si quis discernat inter cibos, et quos reputat immundos manducet, peccat, quia non agit ex fide seu ex conscientia — unde promiserat ; *Nihil commune per ipsum*, id est, nihil ex se est immundum, *nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune at.* Et quamvis S. Aug. lib. 4 cont. Julian. c.5, inlelligat Apostolum de fide supernaturali, priorem tamen sensum non negat.

Confirmatur ex eodem Apost. Galat. 5: *Testificor*, inquit, *omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae* ; quibus verbis significat quod qui se circumcidit, credens se adhuc ad legis observationem astringi, teneri ex conscientia, licet errante, observare totam legem.

Probatur 2» ex jure, c. 15 de Restit. *yoüti. Quidquid fit contra conscientiam, adificat ad gehennam.*

ibid.— *Probatur* 5° ratione multiplici. 1° Conscientia est proxima et immediata regula actuum humanorum, eo sensu quo diximus art. præced. quatenus scilicet intimat seu applicat legem hic et nunc proprientem aut prohibentem, sive quatenus viet nomine legis prohibet aut præcipit hunc actum, quamvis forte lex non prohibeat aut præcipiat : ergo agere contra conscientiam, est agere contra legem actu obligantem, saltem existimatam talem; quod fieri non potest absque contemptu legis.

ihîd. — *Confirmatur* 1®. Si præceptum regis non perveniret ad populum nisi mediante proconsule, et proconsul diceret : Hoc est præceptum a rege, quamvis non e«el Verum, dictum ejus obligaret, et qui illud contemneret, quandiu erroris non esset conscius, contemneret præceptum regis : 'Jtipii per solam conscientiam ad nos pervenit notitia legis actu obligantis quoad actus particulares, et dictat, hoc est præceptum et lex Dei seu superioris : ergo qui contemnit conscientiam agendo contra illam, contemnit legem. *Confirmatur* 2°. In

omnibus artefactis illud est inordinatum quod non est proximæ suæ regulæ conforme : ergo.

Hic et in 2. cit. — 2f Bonitas vel malitia voluntatis sumitur ex objecto uon secundum suam naturam considerato, sed prout-proponitur a ratione seu conscientia ; est enim voluntas potentia cæca sequens ductum rationis, nihilque appetens nisi a ratione propositum et cognitum, et eo modo quo est propositum. Ergo si ratio seu conscientia proponat, licet erranter, objectum malum et prohibitum, et voluntas illud amplectatur, erit mala ; similiter si ratio proponat objectum bonum et præceptum, et illud refugiat, voluntas erit iterum mala.

Confirmatur. Ex hoc quod voluntas sit potentia cæca, non potest per se percipere obligationem legis, sed obligatur mediante dictamine rationis : ergo si agat contra istud dictamen, inordinate agit, sicut si cæcus reluctaretur suo ductori.

Quodl. 5. a. 26. 0. — 5° Ille peccat qui vult peccatum et ei afficitur : atqui qui agit contra conscientiam etiam errantem, vult peccatum: ergo. *Prob. min.* Ille vult peccatum qui facit id quod judicat peccatum : atqui qui agit contra conscientiam, facit quod judicat peccatum : ergo.

Hîs q. 19. a. 6. 0. — *Dico* 2°. Non solum tenemur non agere contra conscientiam invincibiliter erroneam, sed tenemur absolute agere secundum illam, dum dicat aliquid esse de præcepto faciendum.

Probatur 1°. Quia omissio actus quem conscientia invincibiliter erronea dictat esse de præcepto faciendum, non est ex fide magis quam positio actus quem dictat esse prohibitum. 2° Quia, quamvis conscientia invincibiliter erronea sit speculative falsa, est tamen practice vera et recta, quia dictat conformiter ad rectum appetitum, *ut dixi supra.* 3® Quia operantem secundum illam excusat a peccato formali ignorantia invincibilis. 4° Quia cum voluntas sit cæca, non potest agere sine dictamine rationis, quod est conscientia, alias fortuito ageret et exponeretur continuis lapsibus ; sicut si esset cæcus sine ductore : atqui alia in casu non potest haberi, cum sit invincibilis. 5® Tandem, quia non agere secundum conscientiam invincibiliter erroneam aliquid præcipientem, est agere contra illam : sic, v. g. si conscientia tibi dictat in-

vincibiliter esse mentiendum ad salvandam vitam proximi, si non agas secundum illam mentiundo, hoc ipso agis contra illam : atqui ex procedenti *conclusionem* constat non esse licitum agere contra conscientiam invincibiliter errantem : ergo.

Dico δ*. Tenemur etiam agere secundum conscientiam vincibiliter errantem, præcipientem aliquid faciendum, non absolute sed conditionate et in hypothese quod non deponatur prout potest et debet deponi. Est Joannis a S. Th. Serræ et plurium aliorum, contra Sylvium et plures alios.

*Probat*ur. Non est licitum agere contra conscientiam vincibiliter errantem, ut multis *probavimus conclusionem primam* : atqui non agere secundum conscientiam vincibiliter errantem, aliquid faciendum præcipientem, est agere contra illam, idque aliter nec possibile nec intelligibile est; sic, v. g. si conscientia tibi dictet vincibiliter esementiendum ad salvandam vitam proximi, non agere secundum illam est non mentiri, et non mentiri est agere contra illam, cum tibi proripiat mentiri : ergo.

Dicunt adversarii : Potest et tenetur istam conscientiam : ergo non tenetur agere secundum illam. Equidem potest et tenetur deponere, sed si non deponat, quid est illi agendum ? In hac enim tantum suppositione currit nostra *conclusio* : et dicimus quod teneatur illam sequi, quia non potest contra illam agere; ageret autem contra illam, si non sequeretur. *Inferes*. Ergo obligabitur ad peccandum, quia peccat sequendo illam? Ita est; obligabitur ad peccandum non absolute, sed ex suppositione sibi voluntaria, et hoc non est inconveniens, ut ostendam *in solut. obj.*

Solvuntur objectiones.

Obj. P contra primam conclusionem. S. Th. hic q. 19, a. 4°, dicit : *Ubi de jicit humana ratio, oportet recurrere ad rationem atternam* : ergo errante conscientia debet voluntas immediate regulari a lege æterna.

B. N. conseq. Quia cum lex æterna non possit regulare actus nostros, nisi quatenus cognita et applicata per rationem humanam, repugnat quod sit immediata regula actuum nostrorum. Sensus ergo S. Th. est, quod ubi ratio humana advertit se non posse discernere an aliquid in particulari

sit bonum aut malum, debeat consulere rationem divinam per S. Scripturam (inditionem, nt si fieri possit criorogno^tur veritas. Non enim, *ut dixi supra*, *pro humana est ex vi sua regula actuum* .sed vi legis æternæ. cujuse?bi. caria et præco, et ex qua lege æterna ontur primordialiter omnis bonitas actionna humanarum.

Obj. 2° contra eamdem. Kon potest signari lex vi cujus obliget conscientia erronea : non divina, quia, ut supponit; lex divina jubet contrarium ; non liumaru, nulla enim exlat.

Il. conscientiam erroneam obligare legem divinæ naturalis, quia lex divina naturalis generaliter vetat agere contra id quod est aut existimatum esse a Deo præceptum vel prohibitum, *ut palet exprolationibus conclusionis* ; 2° vi virtutum particularium : si enim conscientia erronei dictet aliquid esse faciendum vel omittendum ex justitia, vel religione, ad id faciendum vel omittendum obligabit justitia vel religio, et peccabit contra justitiam vel religionem qui contra fecerit, *ut dicam in frn.*

Inst. 1°. Conscientia errans non intimat nec applicat legem æternam, sed e contra ergo vi illius non obligat.

B. D. ant. Non intimat, et tamen judicatur et proponitur ut intimans, C. secus, A'

Inst. 2°. Judicium istud conscientie errantis non derivatur a lege divina naturali : ergo vi illius non obligat.

Hic q. 19. a. 5. ad 1. — *fi. D. UU. Joti* derivatur a lege divina naturali, et tamen creditur derivari, C. *el* non creditur derivari, N. Quamvis ergo judicium rationis errantis non derivetur a Deo, tamen ratio errans judicium suum proponit ut verum, et per consequens ut a Deo derivatum, a quo est omnis veritas. Hoc ipso autem quo creditur a Deo derivatum, lex divina vetat ne contra illud agamus, *ut probatum est.*

Inferes. Ergo potest quis peccare amando Deum super omnia. *Probat*ur illatio. Potest quis erronee credere esse peccatum amare Deum super omnia : atqui luncsmando Deum super omnia, agit contra conscientiam : ergo peccabit

B. Al. illationem. Ad probationem dies hunc casum implicare ex duplici capite. 1° Implicat quod quis judicet amare Deum super omnia esso peccatum, quia jndrean-

oesse peccatum, judicat esse contra Deum; implicat autem quod quis judicet quod amor alicujus sit contra ipsum, cum sit inclinatio ad ipsum. 2° Implicat quod quis amet Deum super omnia violando ejus præceptum, vel vorum, vel reputatum tale; quia amor Dei super omnia includit voluntatem servandi omnia ejus præcepta: unde ille in esu amaret Deum super omnia, ut *supponit argumentum*, et non amaret, quia violaret ejus præceptum, aut saltem quod existimat esse ejus præceptum, de non amando Deo.

Inferes iterum. Ergo saltem *sequitur tr conclusionem nostram*, quod subditus reputans erronee præceptum superioris esse aperte de re illicita, non possit nec debeat illi obedire.

A. Si conscientia hujus subditi sit erronea vincibiliter, debet eam deponere et obedire : si sil erronea invincibiliter, plerumque fit vincibilis ex mandato superveniente superioris probi et prudentis, id enim sufficit subdito ut saltem dubitet de veritate sui judicii, inquirat et consulat deponatque conscientiam, judicando id quod sibi prapicitur non esse certo et aperte contra Deum, quod sufficit ut possit et teneatur obedire, *ut dicemus modo*. Quod si ejus conscientia remaneat invincibilis, tunc debet ejus ductum sequi et non obedire, quia tunc currit illud S. Scripturae : *Oportet magis obedire Deo quam hominibus*. — Xn id. 50. q. 5. a. 5. ad 5. — Non enim conscientia obligat virtute sua, sed virtute præcepti divini, nec dictat aliquid faciendum rei omittendum, quia sibi videtur, sed quia a Deo præceptum est vel prohibitum.

Inst. 5°. Præceptum inferioris non obligat contra præceptum superioris : atqui conscientia est inferior, Deus est superior : ergo conscientia proponens erranter aliquid contra Dei præceptum, non obligat.

ibid., ad 2. — *B. D. maj.* Præceptum inferioris non obligat, etc. quando cognoscitur esse contra præceptum superioris, C. *maj.* si credatur esse ipsum præceptum superioris, N. *maj.* Si enim aliquis crederet quod præceptum proconsulis esset præceptum regis, contemnendo præceptum regis, (um proconsulis, contemneret præceptum regis.

Obj. 5° contra eamdem. Ut actus sit bonus, sufficit quod sit conformis kfi Bil l. t. IV.

æternæ: ergo quantumvis sit contra conscientiam errantem, erit bonus.

B. D. ant. Ut sit bonus materialiter, C. ut sit bonus formaliter, N. Requiritur enim insuper quod sit conformis dictamini rationis ; quia lex æterna non es' regula actionum nostrarum, nisi ut intimata et applicata per rationem, a qua habent proxime bonitatem formalem.

Inst. 1°. Ut actus sit malus, sufficit quod sit difformis legi æternæ, licet credatur vincibiliter conformis, ut docet D. Th. hic a. 5° : ergo ut sit bonus, sufficit quod sit conformis legi æternæ, licet proponatur et credatur saltem vincibiliter difformis.

ibid. a. 6. o. — *B. N. conseq.* Ex tpsso S. Th. ibidem disparitas est, quod malum sit ex quovis defectu, bonum ex integra causa : unde ut actus sit bonus, non sufficit ut objectum proponatur ut bonum, sed insuper requiritur quod non proponatur ut bonum, nisi post sufficiens examen de ejus bonitate.

Inst. 2°. Conscientia prohibens aliquem actum bonum, puta, juramentum juridicum, quia judicat illud peccaminosum, id judicat erronee : ergo non peccat is qui illud facit, alias conscientia non judicasset falsum, sed verum.

B. N. conseq. Ad probat. N. sequelam. Ex hoc enim quod quis peccet agendo contra dictamen erroneum, non sequitur quod istud dictamen non sit erroneum, sed quod non apprehendatur ut erroneum ; quia ut quis non peccet, non sufficit quod faciat id quod est de se bonum, sed requiritur insuper quod non judice». illud esse malum et prohibitum propter rationes *conclusionis*.

Obj. 4° contra secundam conclusionem. S. Aug. lib. de Utilitate credendi, c. 12, dicit : Actus donus debet esse ex ratione recta : atqui conscientia erronea etiam invincibiliter non est recta : ergo. *Probat*ur *min.* Est falsa : ergo non est recta.

IL N. min. Ad probat. D. ant. Est falsa speculative, C. practice, N. est enim practice vera et ideo recta ; *patet ex dictis* in line ari. præcedentis,

Inst. S. Th. hic q. 6, ad 1, ait : *Ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit quod secundum suam naturam sit malum sive quod ap-*

prehendatur tri malum; sed ad hoc quod sit bonum, requiritur quod utroque modo sit bonum. Ergo quod fit secundum conscientiam etiam invincibiliter erroneam, est malum.

B. D. consequens. Quod fit secundum conscientiam invincibiliter etiam errantem, est malum materialiter, *C.* formaliter, *N.* Quando ergo *S. Th.* requirit ad hoc ut aliquid sit bonum, quod neque secundum suam naturam sit malum, neque apprehendatur ut malum, vel loquitur de eo quod bonum est ex omni parte tam materialiter quam formaliter, vel intelligit quod ita secundum suam naturam est malum ut non ignoretur invincibiliter esse malum; ibidem enim *S. Doctor* agnoscit ignorantiam invincibilem excusare a peccato formali, etiam in his quæ sunt secundum se mala, ut in adulterio.

■ *ilia argumenta quæ possunt objici contra hanc secundam conclus, solvuntur ex jam dictis circa primam conclus.* et pro majori parte perlinent ad aliam quæstionem, utrum ignorantia invincibilis excuset a peccato formali? quod nunc est extra dubium post damnatam hanc propositionem: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato.* Est secunda inter damnatas ab *Alexandro VIII.* De quo alibi.

Obj. 5° contra tertiam conclusionem. Conscientia non potest obligare ad peccandum formaliter: ergo conscientia vincibiliter erronea non obligat ad sui sequelam. *Patet consequ.* quia qui agit secundum conscientiam vincibiliter erroneam, peccat formaliter.

B. D. ant. Conscientia non potest obligare ad peccandum formaliter directe et perse, *C.* indirecte et pe. accidens, *N.* Itaque conscientia vincibiliter erronea obligat ad actum peccaminosum, quatenus obligat ut sibi obediatur; hoc enim et unilaxal participat ex lege æterna; est autem per accidens et ex ratione errante quod obliget in materia legi æternæ contraria. *Deas,* inquit *S. Doctor,* in 2, d. 59, q. 5, a. 5, ad 4, *non potest obligare ad peccatum faciendum, quia non potest errare, ut si dicat: Hoc est faciendum quod non est faciendum; conscientia autem errare potest, et ideo non est simile.*

Inst. Conscientia dicit expresse: Eitibi: et mine mentiendum ad impediendas riur ergo obligat directe ad peccandum.

B. D. ant. Dicit expresse: Est hic et nunc mentiendum, prout mendacium proponitur ut bonum et praeceptum a legediri-na, *C.* prout mendacium est malum et prohibilum, *N.* Ergo obligat directe ad peccandum, *AT. consequ.* Quia quod agens pect, non ideo est quia obedit conscientie precise, sed quia ista conscientia erovoluntarie et vincibiliter.

Inferes. Ergo quidquid faciat iste homo, peccabit: si enim contra conscientiam agat, peccat, juxta *primam conclusionem*, secundum illam agat, peccat, quia emrvincibilis non excusata peccato: sicque est perplexus, quod est inconveniens.

Hic q. 19. a. 6. ad 5. — *B.* Ex uno inconvenienti libere posito, nihil minimi; sequatur aliud inconveniens. Sic, supposito quod quis intendat vanam gloriam in opere hic et nunc praecepto, v. g. elemosyna, sive faciat elemosynam ex illo, sive non faciat elemosynam, peccat; neque tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere. Similiter, supposito errore conscientiae vincibilis, non excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate; nec tamen homo est perplexus, quia potest deponere conscientiae et ab errore recedere, cum ignorantias vincibilis et voluntaria.

Bepones. Forte non superest tempus consultationi et deliberationi ad deponendam conscientiam.

B. Quod si revera ita sit quod non possit deponi conscientia, hoc ipso fiet invincibilis: unde agens ex illa excusabitur a peccato, licet ante peccaverit ex negligentia.

Petes quomodo qui laborat conscientia vincibiliter erronea, debeat illam deponere?

B. Ubi homo incipit dubitare aut suspicari se laborare conscientia erronea, sive quia videt alios aliter agere, sive quia exterius aut interius fuit monitus, sive quia ipsa actionis malitia aliquam sui suspicionem ingerit, sive aliunde, debet cum magna prudentia et maturitate procedere ad illam deponendam, ne, si temere deponat, et forte conscientia quam suspicatur esse erroneam non sit erronea, se exponat periculo male agendi quod conscientia prohibebat. ant male omittendi quod pra-

piebat. Debet ergo movei tali ratione vel auctoritate, qua prudenter judicet prius in iudicio fuisse erroneum, motivaque quibus in illud inductus fuerat esse insufficientia, sicque formet iudicium contrarium. Ut autem id assequatur, debet adhibere tui infitei orationem ad Patrem luminum. rem totam exacte discutere, consulere libros aut viros doctos et timoratos. Aequè tamen, ut recte monet hic doctissimus *Sylvius*, debet summam diligentiam adhibere, sed tantam quantam adhibere volent viri prudentes et probi; qua adhibita, si adhuc erret, censebitur error invincibilis, Sufficit autem, regulariter loquendo, illitteratis, imo et litteratis, scrupulosis iudicium sive pastoris, sive confessantis, sive superioris dicentis conscientiam esse erroneam; quia jure praesumitur Deum iis quos posuit aliorum rectores non denegare lumen ad eos regendos necessarium dum proprium illis deficit.

Hinc itaque temere deponunt conscientiam, ideoque peccant, qui vel ejus dictamen, quod advertunt, non curant, et agunt perinde ac si nihil dictaret; vel qui ab ejus dictamine animi voluntarie avertunt, ne malum deprehendant, et ut liberius agant quod agere volunt; vel qui levibus et omnino insufficientibus rationibus ad eam deponendam moventur. Dum autem quis a dictamine conscientiae involuntarie distrahitur et hujus obliviscitur, non est proprie depositio conscientiae, sed quasi oblitatio; et hic excusatur sicut qui agit ex ignorantia invincibili.

Ex dictis in hoc articulo colliges 1° Deum non posse dispensare ut quis licite agat contra conscientiam, quia implicat quod quis agat contra conscientiam et non peccet, *ut patet ex dictis.*

Q. 17. de verit. a. 5. 0. — *Colliges* 2° « ubi non posse obedire superiori contra conscientiam dictantem esse illicitum hic et nunc illi obedire; quia, *ut dictum* ut, nunquam licet agere contra conscientiam, et ipsa obligat vi praecepti divini quod praeponderat praecepto hominis: si tamen sit vincibiliter erronea, subditus tenetur eam deponere et obedire.

Cave tamen ne hic confundas conscientiam de licitate vel illicitate obedientiae praeiudicis hic et nunc superiori cum dubio aut iudicio speculativo de iustitia ejus

praecepti, prout quidam hic videntur confundere, et ideo hanc quæstionem valde perplexe tractant et resolvunt. Hæc enim sunt omnino diversa, et potest subditus dubitare, aut etiam probabilius judicare speculative superiorem male præcipere, etiam practice judicare se teneri hic et nunc illi obedire. Quod ut explicetur, sit

QUÆSTIO INCIDENS.

Utrum subditus dubitans aut probabilius iudicans praeceptum superioris esse de re illicita, possit et debeat illi obedire?

Dico. Subditus qui non est certus, sed dubitat aut etiam probabilius iudicat praeceptum superioris esse de re illicita, regulariter loquendo, potest et tenetur illi obedire, formando sibi conscientiam moraliter certam de licitate suæ obedientiae ex principiis sequentibus.

1° SS. Patres docent obediendum esse superiori, quando non est certum quod id quod præcipit sit contra Deum. *S. Aug.* lib. 22, contra Faustum, cap. 75: *Pir justus, inquit, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte posset, illo jubente, bellare civica: pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei praeceptum certum est, vel utrum sit, certum non est.* *S. Bern.* lib. de Præcept. et Dispensat, c. 12: *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod tamen non sit certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.* *S. Bernardinus Senensis,* in Dialogo de Obedientia: *Subditus rationabiliter dubitat an quod præcipitur sit peccatum: an non tunc præfecto obedire tenetur?*

2° Superior habet jus certum præcipiendi, neque ob dubium subditi exiit jure suo: ergo subditus tenetur illi obedire; sunt enim correlativa jus præcipiendi et obligatio obediendi. *Confirmatur.* Dubitans de valore matrimonii tenetur reddere debitum alteri comparli non dubitanti, ut statuunt jura; quia dubium unius non spoliatur alterum suo jure: ergo. *

5° Ex denegatione obedientiae, dum causa manifesta assignari non potest, enervatur auctoritas in superioribus, deperit obedientia in subditis, nascuntur jurgia et contentiones inter superiores et inferiores, sicque regimen impeditur in mulis cum aliorum scandalo.

Ej his ergo principiis, quamvis permaneat speculativum dubium aut iudicium probabilius de inhonestate praecepti, quod suppono esse invincibile, potest subditus sibi formare conscientiam moraliter certam de honestate suæ obedientiæ, sic discurrendo Possum et teneor obedire superiori, quando non sum certus quod id quod mihi praecepit sit contra Deum : atqui non sum certus quod id quod mihi hic et nunc praecepit sit contra Deum : ergo possum et teneor hic et nunc illi obedire. *Major est moraliter certa ex principiis positis; minor est physice certa*, adeoque et *conclusio*, quæ est conscientia, *est moraliter certa*.

Dixi, *regulariter loquendo*, quia *conclusio* patitur exceptionem, si nempe ex obedientia sequatur gravius inconveniens quam ex inobedientia. Cessant enim tunc motiva formandi conscientiam moraliter certam, obediendo in dubio de honestate praecepti. Et 1° hoc sensu videntur intelligi SS. Patres. Unde Bernardus, Epist. 7 ad Adam : *Facere malum quolibet etiam jubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam... Sed quid ad me? inquis, ille viderit... Si ita oportet, sine causa legitur in Evangelio : Omnia probate, quod bonum est tenete*. Et S. Th. loc. cit. de Verit. ad 4 : *Subditus non habet judicare de præcepto pradati, sed de impletionem præcepti quæ ad ipsum spectat* - *unusquisque enim tenetur actus suos examinare ad scientiam quam habet a Deo, sive sit naturalis, sive acquisita, sive infusa; omnis enim homo debet secundum rationem agere* 2° Non censetur superior prudens velle obligare in his circumstantiis, alioquin abuteretur jure suo: et si instet, ignorans forte inconveniens, intelligendum est quantum potest et debet subditus obedire. Neque dici potest quod habeat jus certum præcipiendi in his circumstantiis, sed e contra potius videtur certum quod non habeat. 50 Si justa causa inobedientiæ sit manifesta, non sequitur inconveniens ex inobedientia : si non sit manifesta, sed etiam inobedientia sit occulta, ut contingit, v. g. in eo qui, dubitans de honestate præcepti superioris, non revelat crimen ex quo sibi vel alteri imminet grave damnum, sicut reus dubitans an interrogetur juridice, nullum etiam tunc

sequitur inconveniens ex inobedientia. Rarissimus autem est casus in quo inobedientia est aperta, et causa inobedientiæ non potest assignari; talis est si subditui liceat ne oh crimen occultum quod non expedit revelari, incurrerit censuras, non potest obedire praelato præcipienti celebrare; quia ejus præceptum fundatur in falsa præsumptione, nec præciperet si esset conscius periculi.

ARTICULUS III.

Cujus speciei et gravitatis sit peccatum agere contra conscientiam?

Dico 1°. Agere contra conscientiam sive rectam sive erroneam, secundum me non est speciale peccatum; quia præceptum agendi secundum conscientiam non est speciale præceptum, sed generale, quale est præceptum obediendi legi. Unde quod fit contra conscientiam rectam, v.g. furari remordente conscientia, retinet speciem peccati quod committitur, scilicet furti; — **Ibid. a. 5. ad 3.** — quod autem fit contra conscientiam erroneam pertinet ad eam speciem peccati quam dictat conscientia contra quam agitur: ut si conscientia dictat esse mentiendum ad salvandam vitam proximi, non mentiri pertinet ad peccatum homicidii; si dictet jurare esse sacrilegium, si juret, erit sacrilegium: ratio est, quia actus specificatur ab objecto, non ut est in se, sed ut est in apprehensione.

Sed quid, si conscientia dictet aliquid quod est indifferens esse malum in genere non cogitando de aliqua specie mali? Cujus speciei erit istud peccatum?

Ad hunc casum, si sit possibilis, esse rarissimum et forte inetaphysicum; quia, ut ait hic S. Doctor, quando ratio apprehendit aliquid ut malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali, puta, quia contrariatur divino præcepto, vel quia est scandalum, vel propter aliquod hujusmodi. Sed, dato casum propositum contingere, dicendum est hoc peccatum pertinere ad inobedientiam; quia agens non potest illud apprehendere ut malum, nisi in confuso saltem apprehendat ut contrarium divino præcepto. Erit autem hæc inobedientia specialis, sicut foret obedientia specialis, si quis faceret opus de se indifferens quod putaret esse præceptum, non reflectens ad

ullum præceptum particulare, ut bene advertit Sylvius.

Dico 2ⁿ. Quod iit contra conscientiam sive vincibiliter sive invincibiliter errantem, est mortale vel veniale, prout conscientia dictat esse mortale vel veniale; quia sicut species ita et quantitas malitire sumitur ab objecto, non secundum se, sed ut apprehenso et voluntati proposito : unde qui agit contra conscientiam dictantem esse mortale, peccat mortaliter; si conscientia dictet esse veniale, peccat vcnialiter. Excipe nisi id quod conscientia errans vincibiliter dictat veniale et leve, sit reipsa grave et mortale; quia error voluntarius, qualis est vincibilis, non tollit gravitatem essentialem peccati - unde qui furatur aureum, putans vincibiliter esse peccatum reniale, peccat nihilominus mortaliter.

Dico 5°. Si conscientia errans dictat aliquid esse malum, sed non determinat esse mortale vel veniale, quod non raro accidit, distinguendum est : vel conscientia proponit, saltem confuse, materiam circa quam versatur ut quid grave, aut ut quid leve : si primum, agere contra ipsam erit mortale ; si secundum, erit veniale. Eadem semper est ratio, quia quantitas malitiæ voluntatis est ab objecto per rationem apprehenso. Si vero nullo modo, nec etiam in confuso attendat ad gravitatem vel levitatem, probabilius videtur quod tunc sit peccatum mortale agere contra illam ; quia sic agens se exponit periculo peccandi mortaliter, vultque peccatum committere qualecumque sit. *Confirmatur*. Qui paratus est jurare quicquid sive verum sive falsum, si non attendens an verum vel falsum juret, peccat mortaliter jurando, etiam si enim juret : ergo similiter.

Cæterum adaliqualem hujus resolutionis modificationem, pro conscientiarum tranquillitate, existimamus cum Sylvio, quod quis ita esset animo dispositus, ut si veniret illi in mentem id quod agit esse mortale, nequaquam illud vellet committere, excusaretur a mortali; quia ex illa dispositione habituali præsuinitur quod illud quod agit non apprehendat ut mortale.

Ex didis colliges pœnitentem non teneri dicere in confessione se egisse contra conscientiam rectam (nisi forte contra egentem tunc illam extingueret) quia, *ut dictum est* non est speciale peccatum; et quam-

vis aliquo modo aggravet, non tamen notabiliter : unde qui furatus aut fornicatus est renilente conscientia, sufficit dicendo, quantum est ex hoc capite ; Furatus aut fornicatus sum. **P**ri, nisi egent contra conscientiam rectam ut illam extingueret; quia cum conscientia recta sit lex et regula morum, niti illam extinguere est speciale peccatum; sicut si quis niteretur contra præceptum superioris illud contemnendo.

E contra vero, qui agit contra conscientiam erroneam, tenetur id accusare et simul explicare speciem et gravitatem peccati, quam dictabat conscientia ; quia *ut dixi*, id quod fit contra conscientiam errantem, hanc speciem et gravitatem induit unde qui non est mentitus, dictante conscientia quod deberet mentiri ad salvandam vitam proximi; qui juravit instante iudice contra conscientiam dictantem esse mortale : hi omnes et similes non satisfacerent dicendo : Egi contra conscientiam, sed debent explicare quale et quantum peccatum dictabat conscientia, alioquin non foret integra confessio.

*P*etes utrum gravius sit agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, quam agere secundum illam?

B. secundum se et cæteris paribus, gravius esse agere contra conscientiam erroneam, quam agere secundum illam; quia qui agit contra illam, cum cognitione agit ; qui autem agit secundum illam, agit ex aliquali ignorantia quæ illum aliquo usque excusat : unde qui, dictante conscientia quod debeat furari, ne alter furetur, gravius peccat non furando quam furando. At si cætera non sunt paria, ut frequentius contingit, tunc æstimanda est major vel minor peccati gravitas ex gravitate vel levitate materiæ Sic, si conscientia tibi dictet esse mentiendum ad salvandam vitam proximi, si mentiaris, peccas tantum vcnialiter peccato mendacii officiosi ; si non mentiaris, reus es homicidii contra charitatem.

ARTICULUS IV.

Quomodo se gerere debeat confessarius cumpœnitentem quem deprehendit laborare conscientia erronea/

Dico 1°. Si agatur de conscientia errante vincibiliter, videtur extra dubium confessarium teneri monere suum pœnitentem.

Te quia tanquam medicus debet praeavere ejus peccata formalia a quibus non excusatur per conscientiam vincibiliter errantem; 2* quia talis pœnilens est in malo statu et incapax absolutionis. Idem dicendum de iis qui interrogant an hoc sit peccatum necne, quia hoc ipso quo interrogant videntur dubitare, nec habere ignorantiam invincibilem; et aliunde confessarius non est tantum iudex pœnitentis, sed est doctor, cujus officium est instruere, præsertim eos qui petunt instrui. Et hanc *utramque conclusionis partem* veram existimo, etiamsi nulla appareat spes emends; quia eadem rationes urgent, et insuper ex monitione nullum sequitur inconveniens; pariter enim peccat formaliter pœnilens monitus vel non monitus, cum ejus ignorantia vincibilis eum non excuset a peccato formali.

Dico. 2°. Si agatur de conscientia errante invincibiliter, distinctione opus est. Vel est spes emendæ, nec periculum gravioris inconvenientis ex monitione; vel non est spes emendæ, aut est periculum gravioris inconvenientis quam sit peccatum materiale pœnitentis. Si sit spes emendæ, nec sit periculum gravioris inconvenientis quam sit peccatum materiale pœnitentis, confessarius tenetur eum monere; quia tanquam doctor tenetur, ubi non timetur inconveniens, instruere suum pœnitentem, et in eo praeavere peccata etiam materialia. Si vero nulla sit aut admodum exigua spes emendæ, aut si sit, jure tamen timeantur graviora inconvenientia quam sit peccatum materiale pœnitentis, regulariter confessarius nec tenetur nec potest monere. Ratio primæ partis, quia, seclusa spp emendæ, gravissimum sequitur inconveniens, nempe quod iste pœnilens peccabit formaliter, cum ante peccaret tantum materialiter, et quod monitus damnatur qui non monitus potuisset salvari: satius est ergo ipsum relinquere in bona fide. Unde S. Augustinus, Horn, 4 inter 50, relatus cap. Alⁱ quis, D. 7, de Pœnit. *Si scierem no» tibi prodesse, non te admone-rem, non te terrerem.* Porro, si ubi præcise non est spes emendæ, cessat obligatio monendi, a fortiori si ulterius ex monitione sequatur gravissimum inconveniens. Ratio secundæ partis, quia *e pluribus malis minus est eligendum.*

r. ART. IV.

Dixi *regulariter*, quia quidam casi nesciuntur. Excipitur 1° si pœnitens ignoret invincibiliter quæ sunt scitu necessaria necessitate mediæ ad salutem, ut, Dao esse trinum, esse incarnatum; dolorem peccatis esse necessarium cum sacramentum ad oblinendam remissionem peccatore et similia. Sive enim sit spes emendæ, non, confessarius de his monere debet instruere suum pœnitentem, turn quia alias pœnilens non est capax absolutionis, tum quia, etiamsi non moneatur, perinde salvabitur ob ignorantiam istorum. Satim est ergo eum ponere in eo statu in quo possit salvari si velit, et a quo est verimile quod non excludatur spes emendi pro loto decursu vilæ.

2° Excipitur si ignorantia invincibilis pœnitentis vergat in scandalum mulorum ad damnum boni communis, ut si sacerdos ministrans sacramenta sit invalide ordinatus, si nullas alicujus matrimonii silentia, etc. Monendus est pœnilens, sive de spes emendæ sive non, quia bonum plenum, maxime boni communis, prava bono alicujus particularis; quidam addunt nec male, etiamsi ignorantia pœnitentis vergat in damnum grave alicujus particularis, quia videtur esse charitatis et equitatis ut magis præcaveam damnum innocentis inviti, quam damnum illius qui supponitur propria voluntate, et malitia illud incurrere.

3° Excipitur a quibusdam recentioribus et bene, si ignorantia sit juris naturalis quoad secundaria principia, v. g. pollutionis, delectationis venereæ, etc. quia, etsi possit dari ad tempus ignorantia invincibilis illorum (quod tamen multi negant), hæc ignorantia non potest diu durare, ac facile et brevi fiet vincibilis, propter suspicionem malitiæ quam de se ingerit actio de se mala et inhonesta: unde si non moneatur pœnitens, suspicionem hanc, quando continget, quasi male fundatam ex silentio confessoriorum reputabit et facile contemnet, sicque in peccato jam formaliter ex conscientia errante vincibiliter perseverabit; si autem moneatur, spes est quod majori cum remorsu peccabit, pravam consuetudinem confessorii aperiet, ab eis salutaria repedia recipiet, et iam demum resipiscet. Vides exceptionem propter tantum de ignorantia invincibili juris naturalis

tura* «i detur quoad secundaria praecepta retisecondæ classis; quantum enim ad ea qui sunt primæ classis, certo non datur quantum vero ad eaque sunt tertiæ classis, M currit pro eis eadem ratio ac pro secundariis; quia cum non nisi difficili discursu possunt dignosci esse juris naturæ, quæ contra illa fiunt non ita facile malitiæ suspicionem ingerunt, et sic toto vitæ decursu possunt ignorari invincibiliter.

Dices contra secundam partem conclusionis cum Henrico a S. Ignatio, lib. 5, c. 255. Confessarius debet attendere in pœnitentem non tantum ejus emendam, sed et dispositionem sufficientem ad absolutionem: atqui in easu *conclusionis* nostræ non potest judicare pœnitentem sufficienter dispositum: ergo. *Probatur minus.* Confessarius non habet rationabile fundamentum judicandi nullum fore fructum admonitionis suæ, nisi rationabiliter judicet ipsum pœnitentem ob humanas aliquas considerationes ita addictum illi statui materialiter malo, ut quamvis admoneatur de obligatione dimittendi illum, non sit dimissurus: atqui si rationabiliter id judicet judicat ipsum non esse recte dispositum ad absolutionem, quia judicat tunc ipsum animo dispositum et affectum ut paratus sit potius offendere Deum quam statum illum dimittere: ergo judicat illum actu, vel virtute, vel saltem habitu in mortali peccato.

Ad N. min. Ad prob. D. maj. Confessarius non habet rationabile fundamentum judicandi nullum fore fructum admonitionis suæ, nisi rationabiliter judicet ipsum pœnitentem ob humanas considerationes ita addictum huic statui pro tunc, cum illi repræsentabitur in singulari, ut, quamvis admoneatur de obligatione dimittendi illum, non sit dimissurus, C. maj. ita additum huic statui pro nunc dum repræsentatur illi in genere omnia dimittere ne offendantur Deus, etc. Ar. maj. Ad cujus sum. D. min. Atqui si id rationabiliter judicet pro tunc respective ad statum in singulari repræsentandum, judicat ipsum non esse recte dispositum ad absolutionem, N. min. si rationabiliter judicet pro nunc respective ad statum in genere consideratum Mib ratione mali, judicat illum non esse recte dispositum, C. min. et N. Wicq. Itaque confessarius judicat pœni-

tentem pro nunc esse dispositum sufferre aut perdere omnia in generali, consequenter et implicite suum statum, potius quam Deum offendere; et hoc sufficit ut sit recte dispositus ad absolutionem. At, attenta fragilitate humana, temperamento, diuturna consuetudine et aliis circumstantiis, judical quod si in particulari proponeretur cum omnibus circumstantiis tantum malum sufferendum, vel tantum bonum amittendum, pro tunc succumberet tentationi. Verum non est necesse ad sufficientem dispositionem pro absolutione ut sic ad singularia descendat, sed sufficit ut nunc detestetur peccatum super omne malum in generali: alioquin pauci forent veri pœnitentes. Juvat audire Doctorem nostrum Angelicum hac de re diserte et clarissime disserentem Quodlib. 1, a. 9 0. «Contra» tus, inquit, tenetur in generali velle» magis pali quamcumque pœnam quam» peccare... Sed inspeciatim descendere ad» hanc pœnam vel ad illam non tenetur:» quin imo stulte faceret, si quis seipsum» vel alium sollicitaret super hujusmodi» particularibus pœnis. Manifestum est» enim quod sicut delectabilia plus movent in particulari considerata quam in» communi, ita terribilia plus terrent si in» particulari considerentur; et aliqui sunt» «pii in minori tentatione non cadunt, qui» forte in majori caderent: sicut aliquis» audiens adulterium non incitatur ad libidinem. sed si per considerationem descendit ad singulas illecebras, magis teneveretur; et similiter aliquis non refugeret pati mortem pro Christo, sed si descendit cenderet ad considerandum singulas pœnas, magis retraheretur: et ideo descendere in talibus ad singula, est inducere hominem in tentationem et præbere occasionem peccandi.» Idem docet S. Doctor in supp. q. 5, a. 1. Et hæc doctrina nedum est adæquata solutio argumenti, sed et monitum salutare pro confessoriiis.

Es dictis colliges 1° quod si confessarius deprehendat pœnitentis matrimonium esse nullum, quod tamen ipse pœnitens credit invincibiliter esse validum; si prudenter existimet pœnitentem monitum non discessurum ab uxore putativa, vel si discedat, secutura gravia inconvenientia et scandala, puta odia et rixas diuturnas, incontinentiam, honestæ Familiae aut prolium

diffamationem seu derelictionem et similia; debet tacere et relinquere pœnitentem in bona fide. Quod si agatur de matrimonio contrahendo, attendendum est ad irreverentiam sacramenti et ad mala quæ nata sunt sequi ex matrimonio invalido si pœnitens non moneatur, et hæc conferenda sunt cum inconvenientibus quæ providentur secutura si moneatur; et quod minus videbitur est eligendum, monendo vel tacendo. Regulariter dum agitur de actu futuro, re adhuc integra manente, minora mata sequuntur «' noneatur, quam si non moneatur : une. -| gulariter in hoc casu est monendos pœnitens. Ex his casibus alios similcj resolve.

Colliges ± confessarium teneri monere pœnitentem. quem videt laborare conscientia erronea contra se, scilicet arbitrantem esse peccatum quod non est, vel esse mortale quod est tantum veniale : v. g. plebeius putat se teneri sub mortali adesse vesperis diebus dominicis et festis, aut se non posse bibere ad refrigerationem in die jejunii; religiosus aut monialis credit se sub mortali astringi silentio aut jejunio regulari; uxor reputat plura mortalia in usu matrimonii, quæ sunt tantum venialia : in his, impiam, et similibus confessarius debet monere pœnitentem ; quia, *ut dictum tist*, tanquam doctor debet illum instruere, et tanquam medicus præcavere ejus peccata formalia, maxime cum non sequatur inconveniens quod praeponderet inconvenienti quod sequitur si non moneatur. Quod enim inde pœnitens forte facilius et frequentius peccet venialiter, est longe minus inconveniens quam si semel tantum peccet mortaliter ex conscientia erronea.

Catus singularis.

Mulier ex odio non vult accedere ad virum quem invincibiliter credit esse suum, licet revera non sit, et quam non expedit monere de nullitate matrimonii. Quid aget cum illa confessarius?

B. Nec potesi nec debet illi jubere aut suadere petitionem debiti, quia quoad hoc est sui juris, et aliunde est peccatum materiale, ypio saitem sine urgentissima causa suaderi non potest. Sed potost et debet illi suauere, imo et præcipere redditionem debiti; quia si non reddat, peccat formaliter; si reddat, peccat tantum materiali-

ter : e duobus autem malis, minui etrigendum.

ARTICULUS V

De conscientia scrupulosa f per rari^ quæstiunculas.

Quaritur 1° quid sit scrupulus? qui; conscientia scrupulosa?

B. Scrupulus dicitur metaphorice a sen po, qui est lapillus asper subintrans calceum incedentis, et ipsum non tam lædensqma molestans, gressumque remorans : unde scrupulus nihil est aliud quam levis e. inanis quædam ratiuncula occurrens dt malitia actionis, cujus solutio non interitur, et inde animus vel opinatur, vel siapicalur, vel dubitat, vel timet cum anxietate ne mala sit actio. Polest esse vel & proterito, ut si qms ex futili ratione timeat ne aliquod peccatum aut circunbtaatiam omiserit m confessione, ne tentation consenserit, etc. vel de præsentis aut futuro, ut si quis ex simili motivo timeat ne id quod facit aut facturum est, sit peccatum.

Duplex distingui potest conscientia scrupulosa, ut jam dixi a. i. Una ex scrupuli? formata, et est dictainen rationis praelia, quo quis propter leves et inanes rationis judicat id quod agit esse illicitum, vel de eo dubitat. Hæc conscientia improprie dicitur scrupulosa, sed est vel erronea, vel dubia, et de ea hic non agimus; quatenus enim perlinet ad errorem, *dictum est* in procedentibus articulis; quatenus pertinet ad dubium, *dicetur* articulo sequenti. Ab tera est scrupulis agitata et cruciata, dum scilicet quis judicat id quod agit esse licitum, levibus tamen de causis timet el anxiatur ne sit illicitum : unde, *ut patet*, quatenus scrupulosa, non est proprie conscientia, sed umbra et similitudo conscitutiæ. Nomine igitur conscientiaæ scrupulosa inlelligitur communiter vel ipse scrupulus, qui est quasi dictamen intellectus scrupulosi, vel ipsa anxietas causata ex scrupulis, vel dispositio animæ propone ad scrupulos. De conscientia scrupule!»! sic sumpta inlelligenda sunt sequentia.

Qwcritur 2° Quibus indiciis possit cognosci conscientia scrupulosa.

B. Ilis potissimum. 1° Si reputet peccata quæ passim a sapientibus el timorate pro nihilo habentur, aut circa ea s®pe dubitat et alios interrogat. Si tiro prudenti

et docto, v. g. prælato aut confessario, actionein esse licitam asserenti aut fidem non habet, apt coin anxio timore morem gerit, iterum atque iterum eumdem aut alios consultans, nemini fidens et maximam semper quærens securitatem. 5° Si in confessione peragenda ita ad amussim peccata nplicat, ut nullam circumstantiam, etsi levem aut levissimam, imo quandoque impertinentem omittat, idem sæpe repetens el inculcans, nec confessario monenti sufficere acquiescens; aut circa confessiones morali diligentia factas nunquam quiescit, easdem sæpe ex toto vel ex parte repetens. 4' Si preces praescriptas, sive breviarii, sive pœnitentiæ, sive voti, sive in celebratione missæ, fastidiosa tarditate recitet, eas frequenter repetens et subsistens ut intentionem et attentionem revocet. Præter hæc, potest et debet ipse scrupulosus se scrupulosum agnoscere, et talem se gerere potissimum ex testimonio sui confessarii aut alterius viri probi et docti cui perspecta est ejus conscientia, judicantis ipsum esse scrupulosum.

Ex his colliges, 1° multum aberrare vulgus dum vocat scrupulosos ens qui, conscientia munditiei prudenter invigilantes, malorum exempla sequi detrectant, et rationabilem curam in omnibus adhibent ne vel in minimis Deum offendant. Hi dicendi sunt timorati, non scrupulosi.

2'Ncque scrupulosis annumerandos esse eosqui, a licntiori vita tandem resipiscentes, aliquandiu anxiantur circa confessiones praeteritas : hæc namque anxietas est rationabilis, necessarioque adhibenda '■Ipnideas sollicitudo ad excutiendam et mundandam conscientiam quæ tam longa peccandi consuetudine fuit irretita.

5' Contingere quosdam in certis materisese scrupulosos, v. g. in horis legendis, et nimium laxos in aliis materiis : hi non possunt uti remediis et regulis infra ponendis, nisi in materia in qua sunt scrupulosi.

Quaritur 5° utrum liceat agere contra conscientiam scrupulosam?

A. Non solum licet, sed et expedit, uno obligatorium est agere contra conscientiam <rupulosam, quam dixi mus scrupulis vexatam.

Ratio prir>,a partis est, quia conscientia Irjjusnod; scrupulosa non est, *ut diri.*

vera conscientia, sed umbra conscientiae ; nec judicium, sed quædam anxietas et li-mor male fundatus, sen imaginatio fortis qua homo misere vexatur.

Halio sccundæ et tertiæ partis est quia conscientia scrupulosa est quædam animi aegritudo pacem turbans, devotionem tollens, acediam gigpens, et maxima remora in progressu vitæ spiritualis, imo dispositio ad gravissima peccata, desperationis, blasphemiæ et infidelitatis. Cavendum tamen ne scrupulosus, vi scrupulorum victus, revera practice judicet se male agere, aut de eo practice dubitet; tunc enim foret conscientia dubia aut erronea contra quam non licet agere. Sed non est facile credendum scrupuloso asserenti se egisse cum dubio, ordinarie enim sumit dubium pro anxietate aut formidine, seu pro dubio speculativo quod non est conscientia.

ZJice.s.Scrupulosus non potest agere contra conscientiam scrupulosam, nisi credat suum scrupulum seu anxietatem esse irrationabilem et male fundatam : atqui id non potest credere : ergo. *Probatur min.* Si crederet suam anxietatem irrationabilem, hoc ipso non anxiaretur, quia non anxiatur nisi quia credit suam anxietatem esse rationabilem et fundatam.

JR. N. min. Ad probat. D. ant. Si crederet ex principiis directis et intrinsecis suam anxietatem esse irrationabilem, hoc ipso non anxiaretur, C. si crederet ex principiis reflexis et extrinsecis. N. Potest ergo scrupulosus cognoscere se esse scrupulosum et suas anxietates esse irrationabiles, ex indiciis supra assignatis; sed quia scrupulum et anxietatem non cognoscit irrationabilem ex propriis et intrinsecis, ideo adhuc angitur et trepidat timore ubi non est timor.

Quaeritur 4° quæ sint præcipuæ cans® scrupulorum?

7i. quasdam esse intrinsecas, quasdam extrinsecas. Intrinsecae sunt : prima, complexio naturalis suspicans et meticulosa, qualis est plerumque melancholica, secunda, imbecillitas et inconstantia animi non inhærentis firmiter rebus semel determinatis, aut principiis praetius sufflicienter notis, ex quo capite mulieres sunt frequentius scrupulosae quam viri : terti ignorantia qua quis non potest inter li

turn et illicitum, tentationem et consensum discernere; vel talis ingenii subtilitas, quæ sit sufficiens ad excogitandas rationes dubitandi, et insufficiens ad eas solvendas : quarta, occulta superbia, qua quis, nimium suo iudicio fidens, nullius consilio vult acquiescere : quinta, nimie austeritates, quibus, debilitato capite, facile turbatur animus.

Causæ extrinsecæ præcipuæ sunt : prima, societas scrupulorum, directio confessarii scrupulosi, aut lectio casuum conscientia» in eo qui est minus intelligens ad discernendum : secunda, dæmon, qui hac arte tentât avertere homines ab exercitio virtutum : tertia, ipse Deus, ita permittens vel in pœnam peccatorum præteritorum, vel ad exercitium humilitatis et patienti®, vel ad teporem in suo servitio excutiendum, vel ob alios fines sibi notos.

Qwpritur 5° quibus remediis curandi sint scrupulosi ?

Jl. 1°. Generaliter loquendo, causæ scrupulorum amovendæ sunt per suum contrarium, contraria enim contrariis curantur. Hinc melancholicus ope medici sanatur; meticulosus frequenti meditatione contempletur bonitatem Dei, eumque apprehendat, non ut magistrum durum, aut exactorem imitem, sed ut bonum patrem; superbus suæ prudenti® non innitatur; et sic de cæteris. 2° Frequenti et humili oratione ad Deum, afflictorum consolatore, recurrat; animi sui molestias cum patientia et submissa resignatione ei offerat in satisfactionem peccatorum, filialem inierim fiduciam consipiens auxilii aliquando obtinendi et rcdiluræ post tempestatem tranquillitatis. 5° Vitam et sensum communem timoratorum pro regula habeat, pro certo tenens Deum non permittere hos communiter errare. 4° Caveat otium et vagas cogitationes, præserlim de actis vitæ præterit® quæ scrupulis januam aperiunt; sed labori sedulo incumbat, eique maxime qui plus animum juvat et delectat, modo nihil habeat mali. 5° At remedium communi iudicio apprime necessarium, et forte unicum sanando scrupuloso. est cæca et aboluta obedientiadictis, consiliis, præccplis >in prudentis et sapientil- cui perspecta est ejus conscientia, puti eoofimarii aut directoris.

Quceritur 6° quomodo confewarius n. rere se debeat cum scrupuloso?

Ii. 4°. Ubi confessarius deprehenderit suum pœnitentem esse scrupulosum (id at, tem cognoscere poterit ex indiciis asrigetis), moneat ipsum quod sit scrupulosum secundum regulas scrupulorum curandus, ne forte contemnendo scrupulos ipsam conscientiam contemnat.

2° Inculcet ipsi necessitatem obedientiæ cæcæ et absolut® omnibus dictis et preceptis sui confessant, contempto proprii iudicio et neglectis scrupulis : quam ob>edientiam si non sit animo dispositus prestare, aid ad eam conari, dimittendus bt tanquam insanabilis; cum *ut dixi*, vit alio remedio possit sanari. Ut autem hanc omnimodam et cæcam obedientiam suadeat, ipsi proponat 1° quod scrupulosus, cum habeat iudicium turbatum et imaginationem læsam, non possit proprio iudicio regi, ilique præ cæteris ideo dictum sii *Ne innitaris prudentia: tuæ, cum sint piens apud temetipsum*; 2° quod sit superbi animi, atque contra regulas prudentiæ et humilitatis, præferresuutn iudicium» præserlim sic turbatum, iudicio directoris; 5° quod, etsi errei director, ipse scrupulosus non peccabit jbediando, juxta unanimem SS. et magistrorum spiritualium doctrinam, quia faciet quod tutius est et quod Deus ab eo exigit.

3° Ipsum doceat leges positivas, sive divinas sive humanas, non obligare cum gravi dispendio et magna difficultate, qui dicitur impotentia moralis; magna autem anxietas el molestia est magna difficultas. Hinc scrupulosus qui continuo angitur in recitatione horarum, semperque limet ne aliquid omiserit aut voluntarie fuerit «lis-tractus, prohibeat repetere; imo si esset ita scrupulosus ut vix foret finis repetendi, indeque graves et continuas molestias [» teretur, omnino foret ipsi interdicens breviiarii recitatio tanquam moraliler impossibilis.

4° Jubeat ipsum nihil sive actum sive agendum reputare mortale, nisi quod ipsi certo constet esse mortale, et ita certo ut possit jurare esse mortale; quia n» dubio, ut fert regula juris, *e.r communiter contingentibus est prudens prusumptio* Cum ergo scrupulosus soleat dubitare au' imaginari esse peccata, aut esse morlalii

fiænoE sunt, jure praesumitur in dubio non esse talia. Aliunde cum de evidentisr fimis dubitet et ibi suspicetur malum ubi nec est iimira mali, foret onus intolerabile st deberet habere practice pro peccato quod ipsi sub dubium cadit. Hinc, hoc ipso quo scrupulosus, qui nunquam aut raro committit peccatum mortale, et est animo dispositus ut mallet mori quam illud committere, duditat an consenserit tentationi, judicare debet se non consensisse, nec suum dubium confiteri, tum propter rationem dictam, cum quia quæ ordinarie et habitualiter odio habita fuerunt, vix possunt amari absque perfecta advertentia. Item sequitur quod dum vult a:ere, non debeat immorari examini rei faciendæ, sed si primo intuitu non appareat illicita, certo credat licitam et agat : quod si forte , quod rarum est, contingat esse illicitam , excusabitur a peccato formali, ratione ignorantiae invincibilis, quia non potuit moraliter plus facere ut cognosceret esse illicitam.

5' Quando scrupulosus anxius est circa confessiones praeteritas, an sufficienter fuerit contritus, an omnia peccata et omnes circumstantias confessus fuerit, nusquam permittat illi eas repetere, nisi hæc duo simul concurrant : primum, quod certussit esse mortalia; secundum, quod pariter certus sit non fuisse debite confessa. Similiter non permittat peccata praesentia dubia confiteri, sed tantum certa et simpliciter cum circumstantiis absolute necessariis; ipsumque moneat'ne instituat examen anxium et omnino exactum , sed mediocriter tantum : et quando non habet nisi peccata dubia, jubeat inauditum celebrare, seu ad sacram Svnaxirn accedere. Ratio horum est, quia lex positiva de integritate materiali confessionis non obligat cumgraridispendio, *ut dicebamus supra de legibus positivis in communi*; grave autem foret dispendium et damnum scrupulosi, 'i omnia dubia sive praesentia sive praeterita deberet confiteri ; nullus foret scrupulorum finis, sed inde magis multiplicarentur et implicarentur, sicqne foret anxietas perpetua et cruciatus intolerabilis . unde si quxdani peccata omittat, id ipsi non imputatur.

Tandem pro coronide meminerit confessus in suis resolutionibus non vacillare, |

quasi dubitans aut opinans tant'im, sed certo definiat et praecipiat; alioquin non sedabitur anxietas, sed magis augebitur. Io super cum meticulosus in spiritu lenitati» procedat, cum superbis luriuscule, non tamen in desperationem adigat, sed oleum cum vino misceat.

Caveat autem ipse scrupulosus piures seorsim consulere nunc unum, nunc alterum ; cum enim diversorum sint sæpe diversae opiniones, et forte ipse scrupulosus in exponendis pluries scrupulis variabit, consiliorum varietas plus illi nocebit quam proderit ; sed si rei gravitas requirat plurius sententiam, consulantur simul et non seorsum.

Quæritur 7°. Quomodo sit respondendum objectionibus scrupulosorum?

Ut enim consiliis et praeceptis confessariorum se subducant scrupulosi, dicunt, i° quod confessarius non salis omnia intellexerit ; 2° quod ipsi se melius agnoscant quam quivis alius; 5° Si essem in periculo mortis, nollem sic agere et in eo statu mori ; 4° in dubiis partem tutiorem esse eligendam, et certum incerto praeponendum.

Ad primum , respondendum quod vir prudens non agat cæce et inconsulto , et quod si non intellexisset sufficienter confessarius, hoc vel illud non præciperet. Insuper, dato quod erret confessarius, nunquam scrupuloso confessarii mandatis humiliter obsequenti Deus imputabit errorem.

Ad secundum, responde scrupulosorum conscientiam , qua parte sunt scrupulosi, debilem esse et erroneam, adeoque ipsius iudicio non standum, juxta illud Prov. *Ne innitaris prudentie tuae.*

Ad tertiam, responde quod scrupulosi multa facerent in articulo mortis quæ non sunt necessaria, sed inutilia, vel certe quod acquiescerent consilio v iri prudentis.

Ad quartum, responde non debere scrupulosis remanere dubium ubi accedit auctoritas et mandatum confessarii in unam partem, idque eos habere certum et tutum quod ipsis suadet aut praecipit.

ARTICULUS VI.

De Conscientia dubia et probabili seu opinativa.

5I. — Prtrnotnuaa.

Dubitare non est judicare seu assentiri, sed suspendto omne iudicium seu assen-

DISSERT. V. ART. VI.

Rirm, et hærere fluctuans inter utramque partem contradictionis. Opinari est jiicare seu assentin' uni parti, sed cum formidfre partis oppositæ.

Αοια 1° Triplex distinguitur dubium , speculativum , speculativo - practicum et practice-practicum. Dubium mere speculativum est illud quod versatur circa naturam , substantiam , valorem , qualitatem, conditiones rerum sive speculabilium sive moralium : ut si dubites an natura angelica sit universalis, an baptisma collatum in aqua rosacea sit validum, an talis conditio sit requisita ad validitatem hujus contractus, an hoc testamentum sit validum, an potus iste sit venenatus, an sint latrones in sylva, an homo vel fera lateat in domo, et similia. Dubium speculativo - practicum est illud quod versatur circa bonitatem vel malitiam , licitatem vel illicitatem actus secundum se et in communi; quæ bonitas aut malitia dicitur objectiva et materialis , *ut dictum est supra*; ut si dubites an sit licitum secundum se iter agere die festo, conferre baptismum in aqua rosacea, inire contractum triplicem etc.. Dubium practice-practicum est illud quod versatur circa bonitatem vel malitiam, licitatem vel illicitatem actus hic et nunc ponendi, attentis omnibus circumstantiis; quæ dicitur bonitas vel malitia formalis, ut si dubites an tibi sit licitum hic et nunc conferre baptismum in aqua rosacea infanti morienti, inire hic et nunc contractum triplicem, etc.

Quod dixi de dubio dicendum est de judicio, scilicet esse triplex, mere speculativum de natura aut qualitate rerum, speculativo - practicum de bonitate vel malitia objectiva actionum, et practice-practicum de bonitate vel malitia formali actionum.

Ut dubium seu judicium quod dicimus speculativo-practicum, sit tale, debet respicere actionem secundum se quidem, sed tamen ut exercendam, seu in ordine ad praxim , et in eam influere , quatenus ex illo formetur dubium seu judicium practice-practicum. Sic, s»ex hoc quod dubitem aut judicem probabilius esse illicitum iter agere die festo , concludam practice mihi hic et nunc hoc die festo non esse licitum iter agere , prius dubium aut judicium e»t speculative - practicum ; quia ex iflo formo judicium practice - practicum : **sed** si superveniat superior mihi prxcipiens

hic et nunc die festo iter agere, et indi practice concludam mihi esse licitum hic et nunc iter agere, prius dubium aut judicium non remanet milii sneculativo-practicum , sed pure speculativum , quia noa influit in judicium practice-practicum, sed aliud quod illi succedit, hoc nempe, licitum est mihi obedire superiori, quando id quod præcipit non est certo contra Deum.

In solo dubio aut judicio practice-practico consistit conscientia dubia vel probabilis; attamen dubium aut judicium speculativo - practicum dicitur a quibusdam etiam conscientia non simpliciter, sed cum addito, scilicet conscientia speculative dubia, conscientia speculative probabilis. *Conferquædixi* a. 1, sub fine.

Nota 2° dubium iterum distingui in negativum et positivum. Negativum est, cum nullæ sunt aut admodum leves rationes pro aut contra, et, ut *jam notavi*, estimproprie dubium ; et melius dicitur nescientia aut ignorantia : unde errant qui hoesolum dubium ut proprie dubium cognoscunt. Dubium positivum est quando, propter rationes contrarias, utrinque æque vel fere æque probabiles, fluctuat inter utramque partem suspensus animus neutri assentiens. Item aliud est dubium juris, ut quando quis dubitat de lege, v. g. an sit lex excommunicans perculientes clericum; aliud dubium facti, ut si dubitet an is ipiem percussit sit clericus. Ex dubio facti quandoque sequitur dubium jliris, ut qui sciens esse excommunicationem latam in percutientes clericum, seu dubitans an is quem percussit sit clericus, inde dubitat an teneaturse gerere ut excommunicatum.

Nota 5°. Certitudo quæ opponitur dubio triplex distingui potest : metaphysics, physica et moralis. Certitudo metaphysica est adhaesio mentis veritati quæ etiam per Deum aliter esse non potest, ut, Totum est majus sua parte, Quodlibet est vel non est. Certitudo physica est assensus veritati quæ secundum leges ordinarias aliter esse non potest, licet possit esse aliter per miraculum , ut stupam injectam ic ignem comburi. Certitudo moralis est assensus veritati alicui sine formidine fundata et rationabili de opporito, licet oppositum absolute et sine miraculo esse possit; qualis est ea quæ habetur iu jure per duos testes fide dignus, aut quæ habetua de baptismo

ilicijus ex regesto baptismati : quia, licet posset contingere quod duo testes qui habentur fide (ligni falsum deponant, et quod parochus falsum scripserit, id tamen raro accidit et est periculum remotum, quod prudenter timeri non debet; alias non esset dubiorum finis.

§11. — *Utrum liceat agere cum conscientia dubia, probabili, aut probabiliori?*

Dico 1°. Nunquam est licitum agere cum conscientia dubia, probabili, aut probabiliori proprie sumpta, scilicet pro dubio aut judicio probabili vel probabiliori practice-practico de bonitate vel malitia formalis actionis; sed sola conscientia certa moraliter est regula actionum nostrarum. Esi certa et communis etiam apud probabilistas.

Probatur 1°. Quod fit ex conscientia dubia, probabili aut probabiliori de honestate formalis actus, non est ex fide, hoc est persuasionem, quod sit honestum et licitum : ergo est peccatum, secundum Apost. Rom. 4, supra laudatum. *Patet ant.* Quia qui dubitat aut tantum probabiliter seu probabiliter judicat aliquid esse licitum formaliter, non habet persuasionem quod sit tale, sed timet oppositum.

2° Qui agit cum conscientia dubia aut tantum probabili et probabiliori, non agit prudenter: ergo peccat. *Probatur ant.* Ut quis agat prudenter, nullam habere debet formidinem rationabilem et fundatam de inhonestate formalis sui actus; actus enim prudentiæ est semper practice verus et moraliter certus : atqui qui agit cum conscientia dubia aut tantum probabili et probabiliori de honestate formalis sui actus, habet formidinem rationabilem et fundatam de inhonestate formalis sui actus; quia istæ conscientiæ non exeunt finibus probabilitatis seu opinionis, de cujus ratione est quod si cum formidinem rationabili et fundata de apposito; et alioquin si non esset formido rationabilis et fundata, jam esset certitudo moralis. *Confirmatur.* Qui sumit potum de quo dubitat an sit venenatus, aut quem probabiliter et probabiliter tantum credit non esse venenatum, dum habet alium certo non venenatum, imprudenter agit : ergo similiter.

3° Qui se exponit periculo proximo peccandi formaliter et offendendi Deum, hoc

ipso peccat et Deum offendit; quia in moralibus, se exponere periculo proximo faciendi et facere, idem sunt, juxta illud Eccl. 8 : *Qui amat periculum, in illo peribit.* Atqui qui agit cum conscientia practice dubia, probabili aut probabiliori de honestate formalis actionis suæ, se exponit periculo proximo peccandi formaliter et offendendi Deum; quia facit id quod rationabiliter suspicatur offendere Deum. Ergo. *Confirmatur* 1°. Qui faceret id quod rationabiliter suspicatur offendere amicum, ipsum hoc ipso offenderet et ejus amicitiam contemneret. ergo a pari. *Confirmatur* 2°. Qui facit quod rationabiliter suspicatur esse peccatum, vult virtualiter et interpretative peccatum : atqui qui agit, etc. ergo.

4° Tandem conscientia est regula immediata actionum nostrarum : atqui regula debet esse certa et infallibilis saltem moraliter; alias non proponeretur ut regula, sed foret regulanda : ergo.

Dices 1°. Qui facit totum quod moraliter in se est ut vitet peccatum, non peccat : atqui qui judicat probabiliter practice id quod agit non esse peccatum, facit totum quod in se est moraliter ut vitet peccatum : ergo.

A. *N. min.* Supposito enim judicio probabiliori de honestate objectiva actionis, potest per judicium reflexum judicare certo moraliter id quod agit non esse peccatum. Quod si id non posset, deberet abstinere ab actione.

Inst. 1°. Certitudo moralis non potest moraliter loquendo haberi in omnibus : ergo.

A. *D. ant.* Certitudo moralis non potest, moraliter loquendo, haberi in omnibus, ubi agitur de vitando peccato materiali, C. ubi agitur de vitando peccato formali, N. Vel enim judicat probabiliter, quod possibile est, de honestate objectiva suæ actionis, et ex hoc probabiliori judicio potest reflexe sibi formare moraliter certum de honestate formali; vel dubitat dubio insuperabili : tunc abstineat ab actione, *ut dictum est.*

Inst. 2°. Saltem qui tenent licitum esse agere cum conscientia probabili aut probabiliori, non peccant sic agendo : ergo. *Probatur ant.* Bona fide et invincibiliter existimant id sibi licere : ergo.

fi. D. ant. Ad probat. N. ant. Nemo
cairn potest bona fide et invincibiliter
existimare sibi esse licitum quod rationa-
biliter suspicatur offendere Deum, *ut pa-*
tet ex (Netis).

Dices 2°. Qui se exponit periculo vul-
neris, nem ideo vulneratur : ergo qui se
exponit periculo peccandi, non ideo peccat.

//. iv. conseq. Disparitas est quod velle
periculum vulneris non sit vulnus, vulnus
enim non incurritur per actum internum;
at velle proximum periculum peccati for-
malis, est peccatum, quia est imprudenter
agere et Dei amicitiam contemnere.

Inst. 1°. Mulli probabiliter docent lici-
tum esse se exponere periculo proximo
peccandi in gravi necessitate : ergo.

Jl. Dato antecedente, N. conseq. Quia
nunquam est gravis necessitas agendi cum
conscientia practice dubia aut tantum pro-
babili et probabiliori : si enim non sit ne-
cessitas agendi, et non possit formare sibi
conscientiam moraliter certam, abstineat
ab actione ; si sit necessitas agendi, ex ip-
sa necessitate potest sibi formare conscien-
tiam moraliter certam de licitate formali
suæ actionis, quia nemo peccat in eo quod
vitare non potest.

Inst. 2°. Scrupulosi sæpe agunt cum
formidine peccati : ergo.

Ji. D. ant. Cum formidine speculativa
et contemnenda, C. cum formidine prac-
tice et rationabili, N.

Dixi in conclusione, quod *sola con-*
scientia moraliter certasit regula actio-
num nostrarum; quia in moralibus non
potest semper haberi certitudo metaphy-
sica aut physica, sed sufficit moralis quæ
excludat omnem formidinem rationabilem
de peccato. Ita S. Doctor in pluribus locis.
« Certitudo, inquit, 2 2, q. 70, a. 2 0,
« non est semper quærenda in omni tna-
« leria : in actibus enim humanis, super
- quibus constituuntur judicia et exigun-
« tur testimonia, non potest haberi cerli-
« 'j'do demonstrationis, eo quod sint cir-
« ca contingentia et variabilia; et ideo
« sullicit probabilis certitudo quæ ut in
« pluribus veritatem attingat, etsi in pau-
« cioribus a veritate deficiat. » Et 12, q.
Vù, a. 1, ad 5 : « Non est, inquit, eadem
certitudo quærenda in omnibus, ut in 1
Ethic. dicitur unde in rebus conlmgen-
tibus, sicut sunt naturalia et res huma-

» ne, sufficit talis certitudo ut eit aliquid
» verum in pluribus, licet interdum dtffi-
« cial in paucioribus. »

Dices. Judicium practice-praclicum io
quo reponimus conscientiam non est de-
monstratio, sed opinio tantum : atqui om-
nis opinio est cum formidine de Opposito-
ergo non est certitudo moralis.

Ji. N. conseq. Quia, *ul diximus,* quam-
vis certitudo moralis excludat omnem for-
midinem rationabilem et fundatam, ad-
mittit tamen levem, infundatam et irra-
tionabilem. Et talem certitudinem habet
illud judicium practicum in quo reponi-
mus conscientiam, quia formatur ex moti-
vis moraliter certis, et est actus prudentis
quæ non nisi circa verum practicum ver-
satur.

vi petas utrum ista formido levis et in-
fundata debeat deponi ad licite agendum?
quidam negant; quidam affirmant, //suf-
ficere quod prudenter condemnatur ul
scrupulus, quia licet tunc remaneat phy-
sice, non tamen remanet moraliter, quate-
nus cum nulla illius ratio habeatur non
influit in opus. Paritas est in scrupulosis,
qui sæpe præsensentiam physicam hujusmodi
formidinis depellere non possunt, sed mo-
ralem tantum, eam contemnendo, et li-
men licite agunt. Et sic forte conciliantur
oppositæ sententiæ.

Dico 2°. Qui agit cum conscientia du-
bia, probabilis aut probabiliori, peccat ea
specie et gravitate peccati de quo dubitat
aut quod formidet: unde, si dubitet an
pejeret, an detrahat, aut illud formidet,
peccat peccato perjurii aut detractionis; si
dubitet de peccato mortali, aut illud ti-
meat, peccat mortaliter : quia vult inter-
pretative peccatum cui se exponit. *Paid*
amplius ex dictis a. 5, de conscientia er-
ronea.

Dico 5°. Qui negative dubitat dubio
speculativo-practico de honestate vel ma-
litia objectiva suæ actionis, si, post dili-
gentem inquisitionem, nullam aut valde
levem habeat rationem quod sit mala, po-
lest, hoc dubio deposito et contempto tan-
quam scrupulo, formare sibi conscientiam
moraliter certam quod liceat, et agere.

Probatur 1°. Hoc dubium negativum,
ut dixi supra, non est proprie du-
bium, sed potius nescientia aut ignorantia,
Ergo si, post sufficientem inquisitionem

DE CONSCIENTIA DCBIA ET PROBABILI SEU OPINATIVA.

nulla aut admodum levis occurrat ratio [quod actio sit illicita, erit ignorantia invincibilis, quippe quæ humana diligentia vinci non potui; sicque excusabit a peccato fornnli.

2« Dubium negativum de honestate aliqujus actionis non est dubium prudens et rationabile : ergo deponendum et contemneuduin tanquam scrupulus. *Probaturant.* Qui dubitat negative de honestate objectiva sui actus, nullam aut valde levem habet rationem quod sit mala , alioquin dubitaret positive : atqui qui sine ratione aliqua probabili dubitat de honestate suæ actionis, non dubitat prudenter el rationabiliter : ergo.

Confirmatur. Obligatio agendi vel non agendi non præsumitur absque rationabili fundamento, alias in immensum aggravaretur jugum, et homines innumeris implicarentur obligationibus absque omni verisimilitudine : sic is cui incideret dubium negativum an liceat spuere, fricare barbam, levare festucam, alloqui amicum, inspicere campum, inire hunc contractum, legere, studere, etc deberet hærere et ab his omnibus abstinere : c contra si incidat illi dubium negativum an bene egerit in hac vel illa occasione, an rite fuerit contessas, an licitus sit contractus quem ini-vit, etc. tenebitur omnia peccata sic negatæ dubia confiteri, omnes confessiones negative dubias iterare, omnes contractus rescindere, et innumera alia similia, quæ plane illum stultum probarent et in desperationem inducerent.

Hinc SS. pontifex , de Sentent. Excommunicatione. c. 44, definit conjugem *ex credulitate levi et temeraria. non probabili* (t discreta dubitabat an validum esset 'num matrimonium, consequenter an posset exercere actum conjugalem, ad sui *pastoris consilium* (*conscientia levis et temeraria: credulitatis explosa*), *licite positi non solum reddere, sed exigere debi-tum conjugale.* De dubio itaque negativo viem censendum ac de dubio scrupuloso.

*Dico*4°. Qui dubitat positive dubio speculativo-praclico propter aequalem aut fere «qualem momentorum vim de honestate objectiva sui actus, si non possit prudenter dubium deponere, debet eligere quod est tutius. Sic, si dubitas positive an talis contractu» fcit licitus, debe» abstinere; si du-

bitas an tenearis audire missam, tenens audire manente dubio. Ita fert celebris legula juris : *In dubiis tutior pars est eligenda.* Verum hanc momentosam assertionem et regulam a probabilistis acriter impugnatam omnibus suis momentis infra munemus, et probahilislarum effugiis occuremus.

Dixi, *si non possit prudenter deponere* dubium,-quia si id posset, et deposito dubio formare sibi iudicium moraliter certum de honestate suæ actionis, nullum amplius subest peccati periculum, üt autem prudenterdeponatdubium, debet adhibere ea media quæ superius *dixi* esse adhibenda ad depositionem conscientiæ erroneae, scilicet recurrere ad Patrem luminum per frequentem et humilem orationem, rem totam attentius discutere, libros aut viros doctos et pios consulere, et hæc omnia plus aut minus pro gravitate rei el periculi. Insuper juvabit attendere ad praxim timoratorum, quæ regulariter non debet censi erronea. In materia justitiæ, possessio est titulus sufficiens ad deponendum dubium, *ut* late *probavimus* in tract, de Justitia, at non in aliis materiis, sicut nec titulus insufficientis promulgationis legis, neque ignorantis invincibilis, aut alii similes quos proferunt probabilistæ et quos impugnabimus infra.

Petes. Quomodo se gerere debeat qui laborat conscientia perplexa?

Ille dicitur habere conscientiam perplexam qui, quam partem contradictionis eligat, putat se peccare : ut si quis curam infirmi gerens, instante tempore auditio-nis sacri, putet se peccare si deserat infirmum aut omittat sacrum.

A'. 1°. Certum est quod si cum conscientia practice perplexa agat, peccet; quia , quam partem eligat, agit contra conscientiam : si enim audiat sacrum, deserit infirmum, et hoc practice judicat esse peccatum; si adsit infirmo, omittit sacrum, el hoc pariter judicial practice peccatum. Neque tamen necessitatur absolute ad peccandum , quia potest formare iudicium practice-praclicum moraliter cerlun. quod in hac extremitate non peccet eligendo vel quod reputat minus malum, vel quod voluerit, si utrumque judicet æquale malum; cum tunc lex cesset obligare pro ea oarte

quam eligit : sicque ejus error practicus non est invincibilis.

2« S* agat cum conscientia speculative perplexa et invincibiliter erronea, non peccat eligendo minus malum, quia respectu huius mutons mali lex cessat, obligare, ut vitetur majus. Si apprehendat utrumque «qualiter malum, eligat quod libuerit, modo formet sibi conscientiam seu iudicium practice-practicum quod sic agendo non peccet, ex hoc principio omnibus noto. *Nemo peccat in eo quod vitare non potest.*

DISSERTATIO VI.

DE OPINIONUM PROBABILITATE ET DELECTU.

Resolvimus dissertatione praecedenti, ex communi sententia, non esse licitum agere cum conscientia dubia, probabili aut probabiliori; sed solum conscientiam moraliter certam esse regulam actionum nostrarum. Nunc quærimus utrum in opinione seu iudicio speculativo-practico, probabili aut probabiliori de honestate objectiva et materiali actionis possit fundari mediate, mediantibus scilicet principiis reflexis, conscientia moraliter certa de honestate formali et subjectiva actionis; consequenter, utrum liceat sequi opinionem probabilem aut probabiliozem de honestate objectiva actus. Quid sit honestas objectiva et materialis, quid honestas formalis et subjectiva, *dixi* art. 1 praecedentis dissert.

El hæc est controversia plus quam a saeculo in scholis celeberrima, eoque gravioris momenti quod per omnes theologiae partes excurrat. Ad cujus resolutionem tria potissimum inquirimus : *primum*, utrum sit licitum sequi opinionem minus probabilem faventem libertati, seu minus tutam, in concursu probabilioris faventis legi, seu tutioris; *secundum*, utrum sit licitum sequi opinionem æque probabilem et minus lutam in concursu æque probabilis et tuburis; *tertium*, utrum sit licitum sequi opinionem probabiliozem minus tutam in concursu minus probabilis sed tutioris. Deinde varias quaestiunculas eam oem materiam spectantes breviter recol-

VMtU-.

ARTICULUS I.

Utrum sit licitum sequi opinionem minus probabilem et minus lutam dtl., nestate objectiva actionis, in concursu, probabilioris et tutioris.

i. p. q. 79. a. 9. ad 4. — Opiñio & assensus mentis in unam partem contr. dictionis cum formidine alterius. Quatenus est assensus, differt a dubio, quod « suspensio intellectus inter utramque partem neutri assentientis, quod est bene litandum. Quatenus est cum formidine partem oppositæ, differt ab assensu certo fidei divinae et scientiæ.

Probabile, secundum etymologiam, a id quod potest probari; secundum significationem, est id quod est apparenter rerum seu verisimile. Unde opinio probabilis est mentis assensus uni parti people motivum idoneum suadens ejus veritatem, fallibili tamen, et ideo cum formidine partem oppositæ. Et hinc eo major vel minor probabilitas, quo motivum est magis minus idoneum et grave.

Motivum seu fundamentum probabilitatis est duplex, intrinsecum et extrinsecum; et ideo duplex probabilitas, intrinseca et extrinseca. Fundamentum intrinsecum sunt rationes petita ex ipsius rei natura, prophetibus, causis, effectibus, et etiam ex inconvenientibus partis oppositæ. Fundamentum extrinsecum est auctoritas doctorum qui hanc opinionem tenent aut tenuerunt; quæ tamen auctoritas non movet nisi quatenus præsumuntur isti doctores hanc opinionem propter bonas rationes docere aut docuisse : unde probabilitas extrinseca magis æstimanda est ex doctorum merito et eruditione, atque ex studio et diligentia in re examinanda, quam ex eorum numero; possunt enim decem vel plures doctores tenere aliquam opinionem, quorum auctoritas non multo magis conferret ad ejus probabilitatem quam auctoritas unius, quem forte sine rei examine ac discussione secuti sunt. Quapropter difficile determinari potest quot doctores requirantur ad fundandam probabilitatem extrinsecam absolutam alicujus opinionis; quandoque enim sufficiunt quatuor aut quinque; quandoque non sufficerent decem nec pium, secundum scilicet quod sciuntur aut præsumuntur plus vel minus pollere ingenia,

eruditione et probitate, rem serio et sedulo «pendisse, esse partium liberos, nec singularium opinionum atque novitatum pne-
•erlim amatores. Hoc unum certo scimus, non sufficere auctoritatem unius junioris et moderni auctoris, ex hac propositione damnata ab Alexandro VII : *Si liber sit alitujus junioris et moderni, debet opinio anseri probabilis, dum non constat rejec-
lamesse a Sede apostolica ut improbabi-
Itm.* Est 27 inter damnatas. Hæc autem intelligenda sunt de probabilitate absoluta, *ut diri*; quia si agatur de probabilitate respectu, auctoritas unius, vel doctoris, vel parochi. vel confessorii, vel alterius viri prudentis, aut eliatn patris, quandoque sufficit ut opinio censeatur probabilis illitterato, plebeio. rustico, lilio aut filiæfamilias. Unde

Opinio probabilis potest considerari dupliciter, seorsim et comparative ad oppositam, quæ sit æque, aut minus aut magis probabilis, et secundum hanc ultimam considerationem procedit præsens quaestio. Non enim negamus quin opinio solide probabilis, seorsim considerata, si nihil appareat in contrarium, aut quod non sit evidenter solutum, possit luto eligi; quia homo non potest semper in moralibus habere omnimodam certitudinem, et ille prudenter agit qui agit secundum graves rationes quas nihil solidi infringit.

Dum consideratur opinio probabilis in concursu oppositæ, quanto magis crescit unius probabilitas, tanto magis minuitur probabilitas oppositæ; et cum una fit probabilior et verisimilior, altera fit minus probabilis et falsisimilior, ita ut tunc desinit esse solide et expedite probabilis, utpote incapax suadere veritatem: quia motu probabiliora unius elidunt efficaciam uotivorum oppositæ, non solum quando sunt contraria, sed etiam quando sunt disparata; sicut, v. g. licet virtus Pauli et lirtus Joannis sint virtutes disparate, si tamen virtus Pauli fortior trahat lapidem tersut orientem, elidet efficaciam minoris virtutis Joannis trahentis versus occidentem; etsi sint æquales, lapis manebit immotus. Igitur minor probabilitas incon-
nirsum majoris probabilitatis est probabilis
tenuis, impedita, infirma et insufficiens
ad suadendam veritatem, sed sufficiens
ad laxat ad ingerendam aliquam fonna
licem de opposito.

Bil l . t . IV.

Securitas opinionis consistit in remotione a periculo peccandi, sicque est tutior quæ magis removet a periculo peccandi: unde quæ stat pro lege est unior; quæ stat pro libertate, est minus tuta. Differunt ergo, ut vides, securitas et probabilitas opinionum. Probabilitas petitur ex apparentia veritatis; securitas, ex remotione periculi peccandi: unde potest dari opinio tutior quæ sit minus probabilis, et opinio probabilior quæ sit minus tuta: *pattet* in exemplo communi. Opinio S. Bonavenluræ, quæ docet peccatorem statim a lapsu teneri ad pmnitendum, est tutior, sed minus probabilis; opinio S. Thomæ, qui docet oppositum, est minus tuta, sed probabilior.

Vertitur itaque quæstio utrum in concursu duarum opinionum, quarum una est minus probabilis et minus tuta, utpote favens libertati, et altera probabilior et tutior, favens scilicet legi, sit licitum sequi in praxi minus probabilem et minus tutam, relictæ probabiliori et tutiori, ubi agitur de sola honestate objectiva actionis; quia concedunt probabiliste id non esse licitum ubi agitur de valore sacramenti aut damno proximi, ut infra explicabimus. Pro cujus resolutione,

Dico. In concursu duarum opinionum de honestate objectiva actionis, non est licitum sequi minus probabilem et minus tutam, relictæ probabiliori et tutiori.

Est communis et longe communior opposita, cainque omni genere argumentorum probandam suscipio.

Probat ex S. Scripturis.

1° Deus in S. Scripturis præcipit ut leges et mandata sua omni diligentia morali et conatu, toto corde et animo observemus. Deuter. 26 : *Hodie Dominus præcepil tibi ut facias mandata hee atque judicia, et custodias et impleas ex toto corde tuo et ex tota anima tua*, id est, quantum unusquisque hic et nunc scit et moraliter potest Psal. 118 : *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*, id est, valde accurate. Lue. 10 *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus iiribus tuis*. Atqui, qui facit quod probabilius putat esse contra mandatum, non observé illud quantum scit et moraliter potwtf,

BiφB nimis seu raide accurate ; neque di-
iigit Deum ex toto corde, probatio enim
amori.» esi exhibitio operis. Ecquis dicet
filium diligere patrem ex toto corde, qui
faceret quod probabilius existimat esse
contra ejus voluntatem et mandatum ?
Ergo.

2° Eccli. 57 : *z/nfe omnia opera ver-
bum veraxpræcedat te, et ante omnem
actum consilium stabile* : atqui minus
probabile in concursu probabilioris non
potest dici verbum verax, cum magis ap-
propinquet ad falsitatem quam ad verita-
tem; neque potest dici consilium stabile,
cum nitatur infirmioribus motivis quam
oppositum : ergo.

5° Matth. 7 : Via quæ ducit ad vitam di-
citur arcta el angusta : atqui. si liceat se-
qui minus probabile et minus tutum con-
tra probabilius et tutius, erit lata et latis-
sima , et vix erit qui obsequendo suis pas-
sionibus, vindictis, impudiciis, usuris,
ambitioni, etc., non possit tuto salvari,
cum vix ullum sit peccatum a quo præ-
texlu probabilitatis non possit excusari;
etenim juxta probabilistarum principia ,
auctoritas unius vel alterius doctoris efficit
opinionem vere probabilem, et licitum est
sequi opinionem iere probabilem; at quid
non docuerunt noviores theologi ? Quidam
dixerunt fornicationem et molliem non
esse prohibitas jure naturali, sed positivo
duntaxat; et cum lex positiva non obliget
cum gravi dispendio v quot inde occasio-
nes laxandi habenas etlrenatæ concupis-
centiæ! Quidam excusant absolute a jeju-
nio equitantem per quatuor leucas. Qui-
dam docent aut docuerunt voluntarie dis-
tractum toto tempore missæ aut officii
obligationi satisfecisse ; copulam cum con-
jugata, consentiente marito, non esse adul-
terium; famulum licite posse auxiliari hero
ad stuprandam virginem, ne ab eo aspi-
ciatur torvis oculis; concubinarium non
teneri pellere e domo concubinam, quan-
do ea relicta vitam ageret tristius; licitum
esse procurare aborsum ante animationem
fœtus ut consulatur honori puellæ; item,
licitum esse jurare sine animo jurandi,
item et cupere absoluto desiderio mortem
patris, ob eventuram inde pinguem hære-
di'atem ; non teneri ad restitutionem qui
ahum movet aul inducit ad inferendum
prate d.annufn proximo; comedere el bi-

here usque ad satietatem sine necesntati
i et propter solam voluptatem, non n i
peccatum; non teneri lege jejunii qui
ligatur insequendo pellicem, aut alio h-
bore illicito, etiamsi in fraudem jejuniis
fatigasset; qui dormire nescit nisi sumpta
cœna, non teneri jejunare nec in prani,
sumere collationem; nemineir sub nw-
tali teneri restituere quod ablatum est p-j
parva furta, quantumcumque sit magu
summa totalis; praeceptum servandifeb
non obligare sub mortali, si absit scandi-
lum et contemptus; infideles et hæreticc-
non teneri deserere suam sectam, quini-
est ipsis probabilis; musicos et omnes re-
ligiosos cantantes in choro sol vi legejejiinii,
vix unquam aliquem teneri ad eleemosy-
nam ex superfluo status, cum vix unquam
hujusmodi superfluum in saecularibus,
etiam in regibus, inveniantur. Hæc, inquam,
et sexcenta alia laxa et horrenda quæ do-
cuerunt probabilistæ , et alia similia quæ
in dies fingi possunt ab auctoribus juxta
probabilistarum principia, sunt licita, quia
sunt probabilia. Ubi ergo viæsalutis arcti-
tudo et angustia?

4° Quædam facta et exempla Scriptun-
rum repugnant systemati probabilistarum.

Probabile erat Saüli se non transgredi
mandatum Dei de deletionem Amalec, ser-
vando vivum regem Agag ad magnificen-
tiam triumphi, quædam pecora ad immo-
landum et quædam pretiosa mobilia in
stipendia militum ; 1 Reg. c. 15 : hæ nam-
que rationes erant probabiles et magii
probabiles quam rationes quibus probabi-
listæ excusant tot monstra pccatonim,
easque attulit Saul in sui excusationem, et
tamen ex his non fuit excusatus. 2° Culpa-
tur Roboarn, 5 Reg. c. 12, quod, spreto
seniorum consilio , secutus sil consilium
juvenum; et tamen istud consilium juve-
num, absque dubio, habebat aliquam pro-
babilitatem , non enim erant juvenes tam
xtate <piam consilio; cum enim Hoboam
esset unias et quadraginta annorum cum
regnare coepisset, si isti enutriti fuerint
cum illo, ut dicitur ibidem, erant illi co-
tanei. 5° Poterat excusari pietas probabi-
lis Osæ extendentis manum ad a-cam Dei,
ne caderet, et tamen non fuit excusatu»,
sed ibidem a Domino percussus et oc-
cisus.

Respondent probabilistæ. quantum td

Saûlein, ipsi non fuisse probabile se posse parcere regi Agag, etc. quia cognoscebat flartim et expressum mandatum Dei ; (licium enim illi fuerat loco citato : *Percute jmalec et demolire universa ejus, non parcas ei, non concupiscas ex rebus ali-* quid, etc. Unde dixit Saül : *Peccavi*.

Sed contra. Esto notum fuerit hoc praeceptum Sailli, probabilis tamen erat benigna illius interpretatio, (pialis sæpe adbibetur propter quasdam rationes occurrentes, in iis quæ sunt tantum mala quia prohibita, ut in jejuniis, festorum obseratione et similibus ; el eo probabilior poterat videri ista interpretatio, quod idem preceptum datum a Deo Exod. 13, exprimatur in liebræo per vocem quæ æque significat *masculum* et *memoriam* : existimavit ergo probabiliter Saiil esse idem præceptum a Samuele iteratum, et quod delendo omnes masculos Amalec illi satisfacisset. Ita excusant Saidem quidam rabbini apudSixtum Senensem, Biblioth. tom. 1, Method, secund, atque hac ratione et præcedentibus nixus Saul, Samueli objurganti quare non audivisset vocem Domini, respondit, opponens suam probabilem interpretationem : *Imo audiavi vocem Domini, et ambulavi invia per quam misit me Dominus, et adduxi Agag regem Amalec, et Amalec interfeci. I'ulit autmdepradapopulus oves et boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis*. Sed postea, edoctus a Samuele quod Deus non peteret victimas, sedobedicnliam, dixit : *Peccavi*.

5. Juxta S. Scripturam, ignorantia voluntaria et vincibilis legis non excusat a peccato agentem contra illam : sic David orat: *Deliciajuventutis mete et ignorantias meas ne memineris*; sic Saulus peccavit persequendo Ecclesiam, licet ex ignorantia, et ideo misericordiam est consecutus; sic Luc. 12 : *Qui non cognovit voluntatem Domini, ct fecit digna plagis, vapulabit paucis*; sic qui crucifixerunt Christum et occiderunt martyres, existiimaban' •æubsequiim præstare DeO: unde Christus in cruce oravit Patrem ut ignosceret r^ieifixotibus suis, quia nesciebant quid lat ci-eni ; et hi peccaverunt fonnah-ter, i|in<iignorantia eorum erat voluntaria *i vincibilis Atqui, dum (piis sequitur opniiuiPin minus probabilem stantem con-

tra legem, relictæ probabiliori stance pro lege, si contingat ipsum revera agere contra legem, ejus ignorantia esi vincibilis et voluntaria, cum ipsi sit ver;sundius se agere contra legem : ergo non excusatur a peccato formali.

Probat ex SS. Patribus.

Quamvis SS. Patres ex professo probabilismum non impugnaverint, quia, *ut notavi*, novitium est hoc dogma et non nisi cadente circiter sæculo decimo sexto in scholis natum, sic tamen loculi sunt, ut manifestum sit eos ab hac venenata doctrina esse omnino alienus.

Mulli probant ex S. Augustino, qui lib. 5 contra Academicos, cap. 16, refellit hoc illorum principium : *Cum agit quisque quod ei videtur probabile, nec errat, nec peccat* ; sed non videtur esse idem probabile Academicorum et probabilistarum. Academici dicebant omnia esse incerta, et ideo sapientem nulli rei debere assentiri propter errandi periculum, sed quodlibet et quod alliceret, sine assensu in alterutram pariem, posse agere tanquam probabile : ex quo principio infert S. Augustinus pravissima peccata esse probabilia et licita. Non sic autem intelligunt probabilistæ. Unde probatur aliunde,

1° S. Augustinus, lib. 1 de Bapt. cont. Donatist. c. 5 et o, loquens de Donatista qui agnoscit recte suscipi baptismum in Ecclesia catholica, sed dubitat an recte suscipiatur apud Donatistas, dicit, c. 3, *graviter peccare in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo quod certis invertapræponeret*. Etc. 3 : *Accipere itaque in parte Donati si incertum est esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum non ibi potius accipere ubi certum est non esse peccatum ?* Ex quibus S. Augustini verbis emanavit vulgatum axioma : *In his qwe pertinent ad salutem, tene certum, dimitte incertum*. Respondent probabilislæ S. Aug. ibi loqui de dubio infundalo et non solide probabili. *Sed contra subsumo*. Atqui, qui agit quod probabilius credit malum, nec fundate nec solide dubitat esse bonum : ergo

Idem S. Aug. Ejnst. 134 : *Al quis bonum putaverit esse quod malum est, et fecerit hoc putando* scilicet vincibili ler;, *utique peccat* : ergo a fortiori qui fecerit quod putat e>se malum.

DISSERT. VI. ART. I.

Ibidem, lib. 2 de Doctr. Christ, c. 8, statuit viro prudenti hanc regulam pro discernendis et admittendis Scripturis canonicis : *Ut eas, inquit, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis catholicis præponat eis quas quædam non accipiunt. In eis vero quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus, quanquam hoc facile inveniri non possit, aqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.* Ergo juxta S. Aug. præferenda est sententia quæ habet plures et graviores auctoritates; et si in S. Scripturis tenendis ita sentiat, a fortiori in agendis, ubi est majus periculum.

2° S. Chrysost. vel quivis alius auctor hom. 44 in Matth. *Si vestimentum empturus, inquit, unum gyras negotiatorem et alterum, et ubi meliores vestes inveneris, et pretio viliori, ab illo comparas, an non oportet populum circuire omnes dodores, et inquirere ubi sincera Christi veritas venundatur et ubi corrupta, et veriore eligere plusquam vestimentum?* Atqui juxta probabilistas potior est habenda ratio vestimenti quam veritatis, cum juxta illos possit eligi quod verisimilius est falsum. *Neque dicas* id esse consilii et non præcepti; nam 1° dixerat prius S. Chrys. eos esse inexcusabiles qui hunc modum vivendi non tenerent. 2° Verbum *oportet*, quo utitur, denominat præceptum. 5° Quia sicut ex præcepto prudentiæ tenemur emere vestes meliores, ita ex præcepto ejusdem prudentiæ tenemur sequi sententiam veriore : *consequentia* tenet, si comparatio S. Chrysost. subsistit.

5° S. Bernardus, lib. de Præcepto et Dispensat. c. 47, ait : *Ut interior oculus vere sit simplex, et duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione et in electione veritatem* (in quantum scilicet potest). El c. 18 : *Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est.* Atqui qui agit quod probabilius credit falsum, non habet, in quantum potest, veritatem in electione : ergo.

Ad cumulum hujus probationis maxime facit quod probatur ut si vel unum ex 5. Patribus in sui patrocinium proferre

possint. Equidem proferunt unum S. U nem, sed qui magis ipsis noceat quam fo. veat : dicit ergo S. Leo, Epist. ad Busiit ultimis verbis prologi : *ut in his quæ dubia fuerint aut obscura, id nunc rima sequendum quod nec preceptis aany, licis contrarium, nec decretis SS. Patrum inveniatur adversum. Subsumo* 1°. At sententia minus probabilis et minus tir, verisimilius invenitur adversa præceptis evangelicis et SS. Patribus; non autem dicit S. Leo, quod certo invenitur adversam *Subsumo* 2°. Atqui doctrina probabilis; invenitur certo adversa præceptis evangelicis, *ut patet ex dictis et patebit tractandis* : ergo.

Probatur ex S. Thoma.

Sanctus Thomas, Quodlib. 8, a. 15. dicit Si ille qui habet plures præbendas in quâdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, et sic si nianent tali dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, et sic procul dubio peccat, ut pole magis amans beneficium temporale quam propriam salutem. Quæ verba adeo aperta visa sunt Anu deo Guinenio, auctori Apologi Casuistarum, ut tract. de Opin. probab. n. 6. dixerit : *Hæc si vera sint, vae operantibus ex opinione probabili!* At non ita videntur sunt cuidam professori regio etenim

Respondet 1° in dictatis tract. de Conscientia, disput. 5, dub. o, § 8, S. Th. non loqui de dubio stricte sumpto pro suspensione animi, ut supponimus, sed de dubio latius sumpto pro formidine majori vel minori de veritate unius partis conjunctarum assensu partis oppositæ, *ut patet* ex ejus verbis quæ sic leguntur : *Jut non habet conscientiam* (de contrario) *sed certitudinem* (nempe quod liceat simul habere plures præbendas), *sed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum* : ex quo inferi quod, si iste locus probet aliquid, probat etiam non esse licitum sequi sententiam probabilio rem minus tutam, cum hæc habeat eliam formidinem de opposito. I uct *respondet* 2° S. Thomam ibi agere de dubio practico, ut colligitur ex eo quod utatur voce conscientia, ei loquatur de genteia sensu composito dubii.

Sed contra ad primum. Nihil obstat quominus qui ex principiis intrinseci ha-

bel certitudinem de aliqua sententia, reflectens plures el sapientiores magistros tenere oppositum, incidat in verum dubium de ejus veritate; sic enim discurrit : Quomodo ego certam et evidentem habeo hanc veritatem (quam tot viri docti non percipiunt? si esset vera ista sententia quam ergo certo veram credo, non est verisimile eam latere tot viros doctos ; forte ergo decipior deducendo eam ex ejus principiis intrinsicis : et hinc iit quod certitudo quam prius habebat ex rationibus intrinsicis, mutetur, ob motiva extrinseca, in veram dubitationem. Et hic est casus S. Thomæ, cujus tempore plures et sapientiores opinabantur non esse licitum habere simul plures prebendas. Unde nihil inde inferri potest contra eos qui tenent licitum esse sequi sententiam probabiliorum minus tutam.

¶ (I *secundum*, 1° S. Thomas loquitur de dubitatione orta immediate ex contrarietate opinionum; hæc autem dubitatio non est practice-præctica, qualis habetur per principia reflexa, sed speculativo-practica. Nec obstat quod utatur voce *conscientia*, sæpe enim dubium aut dictamen speculativo-practicum dicitur conscientia, ut vidimus supra, et bene dicit S. Doct. quod manente tali dubitatione speculativo-practica peccet, quia non potest per ullum iudicium reflexum formari conscientia practice certa.

2° *Dato* S. Thomam loqui de dubio iracunde-practico, juxta principia probabilistarum, in casu ambiguo, (quando sunt opiniones utrinque probabiles, qualem supponit S. Th. in hoc el sequenti Quodlibeto de possessione plurium præbendarum similis, potest quilibet facile deponere dubium practicum et secunda conscientia operari juxta opinionem probabilem minus tutam ; atqui his locis hoc nec dicit nec innuit S. Doctor, cum tamen esset opportuna occasio el casus exigeret, si ita censuisset; sed e contra diserte asserit illum qui sequitur minus tutam peccare, quia periculo se committit.

Reponit laudatus professor *negando luppositum majoris*, contenditque S. Thomam nunquam censuisse probabilem opinionem quæ dicit licitum esse habere simul plures præbendas, sed eam censuisse erroneam, temerariam, et pravam mentis tectilem, Ecclesiae determinationi con-

trariam, idque conatur probare ex eo quod Jacobus de Vitriaco et Petrus Blesensis damnaverint hanc opinionem el praxim. Principia autem probabilistarum sunt intelligenda de opinione vere el solide probabili.

Sed contra. Hoc hujus doctoris præceptum, sed plane miserum in causa desperata effugium aperit falsitatis evinco, el clarissimis I. Th. verbis probo opinionem de licite retinendis simul pluribus præbendis, eum non habuisse erroneam, temerariam, pravam mentis tectilem, Ecclesiae determinationi contrariam, sed vere probabilem, quidquid senserint privatim Jacobus a Vitriaco et Petrus Blesensis.

S. Doct. Quodl. 9 seq. a. 15, eandem omnino quaestionem versans, utrum liceat habere plures simul præbendas, 1° dicit esse *ambiguam, quia inveniuntur in ca theologi theologis et juristes juristis contraria sentire*. Si ambigua propter contrarietatem magistrorum ergo non erronea, non temeraria, non prava tectitas mentis, determinationi Ecclesiae contraria. 2° Dicit *injure divino non esse determinatam expresse, cum in sacra Scriptura expressa mentio de ea non fiat*. 3° Probat quod habere plures præbendas sit ex eo genere actionum *quæ absolute considerata deformitatem vel inordinationem quamdam important, quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bene efficiuntur*. 4° Quoad jus positivum quo prohibetur habere plures præbendas, relinquit sub dubio an ista antiqua jura sint abrogata per contrariam consuetudinem vel non, aliis affirmantibus, aliis negantibus, et dicit quod *hæc controversia sit relinquenda juristis*. A Ubi qui tendit sententiam non esse expresse determinatam injure divino, qui docet secundum jus naturæ posse cohonestari ex aliquibus circumstantiis advenientibus, qui dubitat an jura quæ eam prohibent sint abrogata vel non, is certo certius non habet hanc opinionem erroneam, temerariam, pravam mentis tectilem, determinationi Ecclesiae contrariam. 5° Tandem in hoc articulo in quo versamur loquitur de hac opinione sub disjunctione et tanquam de vere dubia : *Aut ergo, inquit, ille qui facit contra opinionem magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem... aut illa opinio non est vera,*

sed magis contraria, quam sequitur. Quie autem, nisi mente captus, sic loqueretur de opinions -jam reputat erroneam, temerariam, pravam mentis cæcitalem, Ecclesia determinationi contrariam?

Veritate victus sæpe dictus professor (cujus manibus el nomini parco), ad calumniam confugit; intactis quatuor prioribus rationibus nostris, quintæ sic respondet : *Ha loquitur S. Thomas, non quia dubitabat de falsitate istius doctrinae, sed quia erat junior quando scripsit Quodlibeta, et timebat offendere magistros Parisienses; et ideo loquitur sub disjunctione.* Dum hæc lego, attonitus hæreo et vix propriis oculis credo. Quis non degener S. Thomæ discipulus ista æquo animo ferat? Igitur zelo zelatus pro Doctore meo Angelico,

Contra 1°. Apertam et stupendam hujus responsi falsitatem palam evincunt quatuor nostræ priores rationes, quæ subsistunt intactæ. 2° Falsum quam maxime S. Doctorem hæc Quodlibeta juniorem scripsisse : nam sex ultima Quodlibeta, inter quæ reponuntur duo de quibus agitur, scripsit in Italia, annos natus circiter triginta et octo, quo loco et tempore nihil habebat commune cum magistris Parisiensibus, nec quidquam ab eis metuendum. Vide Echard. 3° *Dato* S. Thomam juniorem hæc scripsisse in media urbe Parisiens!, qua specie veri, qua religione, quo ve pudore effutire audet iste theologus SS. Doctorem ex humano respectu veritatem in captivitate detinuisse, imo eam prodidisse, ne offenderet magistros Parisienses, præsertim cum eorum errores, sycophantias et impetus adversus religionem Mendicantium aperto el intrepido calamo redarguerit el confularit junior, annos scilicet natus triginta circiter? Vah ergo insulsam et vix dixi blasphemant calumniam in Doctorem sanctum et Angelicum!

2° S. Thomas Quodlibeto 9 jam citato, a. 15, eadem tractans quæstionem, an licitum s»l habere plures præbendas? re«-*pondet* quod cum veritas huius quaestionis sit *ambigua* propter contranetatein opinionum, *periculosum* sit eam determinare : atqui juxta principia probabilistarum nullum est periculum hanc quæstionem ambiguam determinare ; cum enim

l sit utrinque probabilis, quamlibet elegeris, (ulo ages : ergo.

Bespondet idem professor lioc effatus S. Doctorem non respicere obligationem tp qui prudenti et discret® theologorum resolutioni acquiescit, sed respicere obligationem theologi quæstionem directe reviventis.

Sed contra 1». Attende viri sinceritates el constantiam in dictis. Prius dixit S. Th' mam nunquam consuisse vere probabile opinionem permittentem habere plurt-præbendas, sed erroneam, tcnierarian pravam mentis cæcilitatem, Ecclesia determinationi contrariam; nunc dicit esse periculosum theologo, juxta S. Thomam hanc quæstionem determinare, quia c-ambigua; at certe nullum periculum fore: determinare non esse licitum sequi opinionem erroneam, temerariam, pravae mentis cæcilitatem, Ecclesiæ determinationi contrariam.

2° *Esto* S. Thomas loquatur de obligatione theologi quæstionem directe resoeolis. perinde verum est juxta principia probabilistarum, quod in casu S. Ductoris n: sit illi periculosum illam determinare, quic casu S. Thomæ est dubius et ambiguus. propter contrarietatem opinionum : sio ergo resolvat theologus esse licitum habiisimul plures, tuto resolvit, quia, rebuj suflicienler examinatis hoc est probabile; sive resolvat contrarium, etiam tuto resolvit, quia hoc est etiam probabile, et est licitum sequi sententiam vere probabilem.

Probatur ex aliis SS. doctoribus et onliip theoloijs.

i Sanctus Bonaventura, torn. 2 opit de Processu Relig. processu 5, c. 1*2:1 »*bia interpretatio pracepli*, inquit, «*I periculosa sicut pons semiputridus... Eolunlas bona, plana via regia el securo debet incedere, relictis dubietatum diverticulis, quasi suspectis latronum «-niitis.* Atqui qui sequitur opinionem niuu-probabilem el minus tutam, relicta probabiliiori el tutiori, est plusquam dubius: ergo

S. Antonin. 1 p. tit. 5, c. 10, §10, asserit esse mortale agrre id de quo qui» dubitat esse mortale, *nisi sublato dubio adlurreat opinioni alicujus doctoris, tt habeat rationes probabiles p*C illa magis quam pro opposita opinione.* Et iterum : *Ubi sunt de aliquibus matenu*

niuralibus doctores opinionum contrariorum... cum bona conscientia potest
gu>s tenere unam partem... ct secundum eam operari... dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expretum Scriptura, nec contra determinationem Ecclesiacatholica, et quod etiam tr contrarii late talium opinionum non inducatur ad dubitandum › sed bonam tibi conscientiam et credulitatem formet de eo quod credit, tanquam de probabiliore parte.

Alexander Alensis, S. Bonaventuræ magister, in Summa, p. 2, q. 112, de Ignorantia, casu 8 : *Quaritur*, inquit, *de illo pii dubitat de aliquo contractu, utrum tit simoniacus necne, ex eo quod quidam auctores dicunt esse simoniacum, et quidam negant. Quid ergo sit facturum cum ignoret?* Illico responderet probabilista possétuto inire hunc contractum; quia in dubio lex non est sufficienter promulgata, vel quia voluntas est in possessione libertatis, aut quid simile. At non sic doctor irrefragabilis. *Bespondetur*, inquit, *ei abstinendum esse ab hoc contractu, ne se committat discrimini; melius est enim ut incidat in damnum temporale quam spirituale.*

Scotus, q. 2, prolog, sentent. *Multa*, inquit, *in actibus humanis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis doctorum et expositorum, tomen non est dubia via salutis; quia a talibus, tanquam periculosis, debet homo sibi cavere et se custodire, ne, dum se exponit periculo, incidat in peccatum.*

Ex nostris theologis antiquis *conclusionem* nostram tenent Petrus de Tarenlasia, postea SS. pontifex Innocentius V, in 2, d. 58; Durandus, in 4, d. 17, q. 15; Petrus Jc Palude, in 4, d. 57, q. 2, a. 5; Sylvester, verbo *Dubium* n. 4, et verbo *Opinio*; Cajetan. in summa *Opinionis usus*; Conrardus, q. 100 de Contract. Cone. 1, Franciscus de Victoria, lib. 1 de Relect. de Indis Insui, p. 291 : ex extraneis, Henricus Gandr. Quodlib. 4, q. 5; Nicolaus de Orbellis Scotista, in 4, d. 17, q. 1, §4; Gersou, in tract. 1 de Præparat. ad Miss, consider. 5; Joann Nider, tract. i de Præcepto Decal, præcepto 1, c. 2 et 5, et in consoiet. timorat. conscient, p. 5, c. 11;

Panorm. in cap. *Juvenis* de sponsalibus; Dionysius Carthusianus, in 2, di. 22; Angelus de Clavasio, verbo *Opinio*, Adrianus VI Quolibet. 5, q. 2; Martmus Navarros, Summa Ilispan. c. 28 · quorum omnium et aliorum testimonia leguntur apud Ethic, lib. 11, c. 44, 1, 2, 5 et 4, et apud Comitolum, lib. 3 Resp. moral. Et Antonius Corduba, in suo Quaestionario theologico edito anno 1371, circa quod tempus ortus est probabilismus, non solum dicit *partem tutiorem sequendam esse, quando opposita sententice sunt aut creduntur ceque probabiles*, sed addit : *Et in hoc doctores omnes consentiunt.* Et hoc ita verum est, ut neque ipsi insigniores probabilis! » videantur inultum reluctari. Etenim Vasques, tom. 1, in 12, disp. 62, c. 1 et 2, citat pro *conclusionem* nostra S. Th. Henric. Cajet. Armillam, Navar. S. Anton. Cordubam, Adrianmn, Conrarduin, Sotum Majorem, et dicit cæteros Suministas ita sentire : in contrarium citat unum Bartholomæum Medinam. Lessius, 12, q. 19, a. 6, dub. 7; *Multi doctores, inquit, videntur existimare semper sequendam esse sententiam probabiliorem, nisi forte ea quæ minus probabilis est sit tutior: hanc sententiam sequitur Angelus, Sylvester, Adrianus, Navar. Cajet, et solum Medinam citat pro opposita.* Franciscus Amicus, lom 5, disp. 15, n. 73, affirmat *omnes fere antiquos theologos negare licitum esse operari secundum sententiam minus tutam et simul minus probabilem, semperque ad licite operandum ea sententia minus luta, exigere ut illa sil probabilior.* Diana.

inter probabilistas celeberrimus, tract. de Opin. probab. resol. 1, citat pro nostra sententia S. Antonin. Gabriel. Sylvest. Cajet, et plures alios veteres : pro sua autem citat tantum recentiores. Hæcet plera in eandem rem videsis apud Ethic, loc. Tandem ipsi probabilitatis primipili agnoscunt suam doctrinam esse novam et antiquis incognitam. *In materia morum*, inquit Caramuel, n. 190 et 197, apud Gonet. *majoris faciendx sunt juniorum opiniones quam veterum. Tota moralis theologia*, inquit idem n. 1268, aias 1983, apud eundem, *nova est : quis enim. negare audebit esse hodie in Diana centenas opiniones probabiles qua Augustino tt nn-*

tiquis Ecclesia Patribus fuerunt ignota? Theophilus Raynaudus, in novæ libertatis expiieztione, p. 2, c. 4, § 7 : Scolastici posteriores, inquit, super senes intellexerunt... Sicut enim si nanus esset superhumerum giganteum, longius vide, ret quam gigas, ita posteriores scholastici existentes super humerum priorum, longius vident quam priores : quibus subscribens Cellotius, dicit fidem c veteribus hauriendam, doctrinam morum areccntioribus. Verum his merito reponere possumus cum S. Hieron. Epist. 65 : Cur post quadringentos (dicamus mille septingentos) annos docere nos nitemini, quodante nescivimus? Cur profertis in medium quod Petrus et Paulus edere noluerunt? Usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus christianus fuit. Eisane, attenta Dei providentia et misericordia in sponsam suam Ecclesiam, prorsus incredibile est annis integris mille septingentis et ultra doctrinam tam necessariam, si esset vera, in Ecclesia catholica fuisse ignoratam. Ex his patet quam falso, quam ridicule quidam jactitent omnes veteres stare pro probabilismo.

Objiciunt nihilominus quidam ex probabihstis S. Antoninum loco a nobis citato, ubi ait : Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti alias oporteret multos ingredi religionem, in qua tutius vivitur quam in sæculo : non ergo de necessitate oportet eligere tutiorem, quando etiam alia via potest eligi tuta.

II. Concedo totum. Non enim nos dicimus eligendam esse partem tutiorem ubi agitur de consiliis tantum, et ideo altera pars est etiam tuta, sed quando agitur de præceptis, et ideo pars quæ contra illa stat non est tuta : tunc enim dicitur minus tuta et altera tutior, non comparative, sed adversative, id est, tuta et non tuta, ut alibi iterum dicemus.

Inst. S. Antoninus ibidem dicit : Ex responsis quæ videntur data ab .liberto Magno, habetur quod frater simplex, aut quilibet homo, cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus doctorts magni opinionem sequatur ; cilaque pro ista sententia Ilostiensem, Palud. etc. Ergo non tenetur sequi probabiliozem.

A. A. conscq. Quia in conflictu opinionum æque probabilium, ea cui accedit auc-

toritas magni doctons flt homini stmp'u aut illitterato probabilior.

Probatum ab auctoritate et communiteniadesite Romana, aliarum ecclesiarum partidarium, et recentiorum theologorum.

SUMMI PONTIFICES.

Lucius III, Clemens III, Honorius II, Clemens V, celebrem hanc regulam statuerunt, *in dubiis tutiorem partem esse elegendam*, eamque regulam constanter tenuisse Ecclesiam Romanam in suis judiciis et resolutionibus, etiam tunc cum maris grassaretur probabilismus, testatur Paganus, utriusque signatura referendarius, in cap *Ne innitaris*. De quo latius infra.

Probabilismum cadente circiter sæculo decimo sexto natum, et usque ad medium circiter sæculi decimi septimi propagatum, dum ex pestiferis ejus dogmatibus, quæ iudices pullulabant, virus ejus apertius innouit, represserunt SS. pontifices.

Alexander VII, die vigesima sexta April. 1659. damnavit *Apologiam casuistarum* probabilistarum ; et die decima quinta Jan. 1664, *Apologma* Caramuelis pro licito uso cujuscumque opinionis probabilis. Anno seq. 1665 quarto die Septemb. proscripsit viginti octo propositiones probabilis larii, nominatim hanc vigesimam septimam : *Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeriprobabilis, dum non constat rejectam esse a Sede apostolica tanquam improbabilem*. Item et alias quadraginta quinque propositiones laxas probabilitati innixas idem proscripsit anno sequenti 1666.

Innocentius XI, secunda die Martii 1679, damnavit sexaginta quinque propositiones probabilistarum, nominatim hanc numero tertiam : *Gencratim dum deprobabilitaU, sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a finibus probabilitati non exeat, confisiali quid agimus, \$tmper prudenter agimus* ; et hanc numero quartam : *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione probabilis*. Ex quarum propositionum damnatione videntur damnata hæc communia probabilistarum principia : *Prudenter agit qui probabiliter agit ; Probabile est, ergo licitum ; Itomopossidet libertatem agendi quidquid certo et evidenter ntn probatur illicitum* ; et similia.

EMISENTISSIMI CARDINALES.

Bellarminus, qui invalescente jam probabilismo florebat, supplemento tomi 7, in prologo Admonitionis ad Nepotem, ait :

quis velit in tuto salutem suam collocari, is omnino debet certam veritatem » inquirere, et non respicere quid multi hoc » tempe re dicant aut faciant; et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino operans tutiorem partem » sequi, et nulla ratione, nullius imperio, » nulla temporali utilitate proposita, ad » minus tutam partem declinare. »

Cardinalis Sfortia Pallavicinus, qui probabilismo adhæserat, ipsum postea abjuravit. Ita constat ex testimonio quod P. Nicolaus Maria Pallavicinus, in collegio Romano ejusdem Societatis primarius theologiae professor, episcoporum examiner et S. Officii qualificator, tradidit die vigesima nona Martii. 1690, suo generali Thyrso Gonzales, his verbis : « Eminentissimus » cardinalis Pallavicinus, anno fere ante » mortem, dixit mihi sibi esse fixum relinquere post se scripturam in qua retrac- » tare intendebat ea quæ scripserat in lib. » de Act. humanis; nempe posse quemque » practice sequi opinionem minus probabilem et minus tutam, relicta probabiliori. » Extat istud testimonium apud dictum Thyrsum Gonzales, lib. 1, de Recto usu opin. prob. diss. 15, c. 1.

Cardinalis de Aguirre, qui etiam fuerat abductus in probabilismum, in præfatione ad tomos Conciliorum Hispaniae inter plurimam hanc materiam spectantia, dicit : » Certe itaque rem maturius examinare ab » anno 1671, usque modo lectis ac relectis, ultra predictos, plurimis auctoribus » recentibus qui hinc et inde controver- » sias in hanc gravissimam profligarunt ex » instituto. Deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando, aut consulendo aliis probabilismo, sive usu cujuslibet » opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem plane mihi » insedit, ubi utraque apparet æque probabilis aut circiter. »

Cardinalis Laurea, torn. 2, disp. 11, a. 3 - Quamvis aliquid agibile non est » lege determinatum. sed est sub opinione, ume in concursu unius opinionis » probabilis pro una parte et probabilioris

» pro altera, prudentia dictat solam probabiliorē esse eligendam, nunquam vero » minus probabilem. »

Etiam adversantur probabilismo cardinalis Sfondratus in Disp. jund. de lege iur. præsumptione fundata, p. 15 et seq. cardinalis Bona, Princip. Vit. Christ. p. 2, i. 46; cardinales Grimaldi et Le Camus, quorum hortatu et jussu edita est Theologia moralis vulgo *Gratiopolitana*; cardinalis de Sandoval, cujus suasu tres sanctissimi episcopi Bernardus Honliveros Claguritanus, Joannes de Palafox Oxoniensis, et Ludovicus Crespinus Placentinus, *cæperunt communi consilio exagitare probabilismum*, ut refert cardinalis de Aguirre cit. Item cardinalis de Janson, qui, dum esset episcopus Diniensis, probabilismum condemnavit. Verum, ut brevius absolvam, præstat audire laudatum cardinalem de Aguirre loco citato : « Prolixus essem, inquit, si omnes dominos cardinales probabilismi illius laxi inimicos, et tutiorum » aut saltem probabiliorum sententiarum » tenaces, tam factis quam scriptis, jam vita » functos nominare vellem ; inter tam multos eorumdem qui usque modo sanctitate » aut doctrina insigni floruerunt, vix credo » invenietur aliquis qui aliter senserit » aut docuerit : imino ex iis qui modo superfluites sunt, tam intra quam extra Urbem, præstanti pietate et eruditione conspicuis ac toti orbi christiano notis, quorum » judicia ac sententiæ mihi frequenter » colloquio ac variis congressibus innotescunt, nemo est, quantum capio, qui tam » in theoria quam in praxi, non censeat » sequendam omnino esse sententiam tutiorem, vel saltem longe veriore et probabiliorē. Atque in sacris hisce congregationibus... ubi varis auctorum occurunt sententiæ, illa omnino præfertur » quæ, omnibus hinc inde consideratis, tutior videtur, aut juri et equitati conformior. »

ARCHIEPISCOPI ET EPISCOPI.

Jacobus Boonen, archiepiscopus Mechliniensis, amaras adversus probabilismum et ejus consecutaria querelas detulit eminentissimis cardinalibus Bonamini Inquisitionis prefecis in epistola data die decima septima Julii 1654.

Ludovicus Henricus de Gondrin, archiepiscopus denonensis, in sua synodo

die tertia Septembris 1658, damnavit doctrinam *quæ dicit fas esse , neglecta probabiliori et tutiore, sequi opinionem minus prouubilem et minus tutam, tanquam falsam et periculosam, et innumeris corruptelis viam aperientem.*

Eodem anno 1638, Nicolaus de Pavillon, episcopus Alectensis; Francisais, episcopus Apamiensis; Gilbertus, episcopus Convenarum ; Samuel, episcopus Vasatensis ; Bernardus, episcopus Cotiseranensis; Eusladius de Chery, episcopus Nivernensis; Ludovicus, episcopus Tullensis; Henricus, episcopus Andegavensis; Nicolaus, episcopus Beluacensis; Alatius de SolminiacO; episcopus Cadurcensis, latis censuris damnarunt \pologiam casuistariHn et doctrinam probabilitatis in ea contentam. Anno sequenti 1639, idem prostiterunt Francisais de Ilarlay, archiepiscopus Rolomagensis, postea Parisiensis; Annas Levi Vantadour, archiepiscopus Biluricensis; Leonorius de Matignon, episcopus Lexoviensis; Félix de Vialart, episcopus Catalaunensis ; Ægidius, episcopus Ebroicensis, et plures alii, sed præsertim magnus Godæus, Vinsiensis episcopus, loto orbe christianocelerimus: *Hæc probabilitatis doctrina*, inquit in censura lata die sexta Maii 1659, *a mendacii parente procul dubio his postremis temporibus eo consilio inventa est, ut omnia Evangclii præcepta eluderet*; eamque variis et invictis rationibus ibidem impugnat.

ORDINES RELIGIOSORUM.

Ordo Prædicatorum, in capitulo generali Romæ anno 1636, admonit 14, proscribit theologiæ professoribus ut *Caveant ab omni pruritu exoticarum... opinionum... prxeipue vero in moralibus, ubi pressius de salute ac indemnitate animarum agitur. In his porro studeant omni cautela evitare opiniones laxas, novas ac purum tutas ; abstineantque a paradoxis ac monstris recentium placitorum seu problematum, quæ magis vanitati ac periculosa ostentationi militant quam veritati.*

Ordo Cai inclitarum, 1 p. Consul, c. 22, statuit ut *Lectores in casibus conscientia præielegendis..... communes opiniones et in tutiorem pariem inclinantes amplectuntur.*

Ordo Theatinorum, decreto capituli 5 generalis, et ordo SS. Trinitatis de Redempt. Captivcap. 3 Constit. teste Pagnano n. 286, præcipiunt suæ ut amplectantur magis probatas sententias.

Nullus dubitat de congregationibus BenedictinorumS. Mauri et S. Vanni, neque de Patribus Oratorii. Idem coiisendum de Augustinianis, Promonstratensibus, Franciscanis et omnibus ferine religiosorum ordinibus ; saltem constat nullum unquam communi decreto præcepisse suis probatilisinum.

At nulli cedit illorentissima Jesu Societas. Etenim 4 p. Constit. c. 3, n. 4, sanctus ejus fundator sic. ait : *Sequantur* (professores) *in quavis facultate securiora et magis approbatam doctrinam.* Hinc Paulus Oliva, Societatis propositus generalis, in Epist. ad Honoratum Fabri, dicit : *Contra Societatis et contraS. Ignatii mentem, et contra diserta præpositorum generalium decreta ire, qui thelogiawioralis placita, benigniorum opinionum obtentu, plus ecquo molliunt.* Et Mulio-Vilelleschus, alter ejusdem Societatis propositus generalis, in Epist. data anno 1633, ad omnes provincias sic loquitur : « λον- » nullorum ex Societate sententiæ, inre- » bus præsertim moralibus, plus nimio li- » hero, non modo periculum est ne ipam » evertant, sed ne Ecclesie Dei universi » insignia atterrunt detrimenta. Omniita- » que studio perspiciam (superiores) ui » qui docentscribuntve, minime ac regula » in opinionum delectu utantur : *Tum* » *quis potest, Probabile est, Auctore non* » *caret.* Verum ad eas sententias accedant » quæ graviorum majorisque momenti ane » torum suffragiis sunt frequentatas, quæ » bonis moribus conducant magis, quæ de- » nique pietatem alere et prodesse pos- » sunt, non vastare, non perdere. *

THEOLOGI PARTICULARES.

Auctor Ethicæ anno 1699 jam numerabat plusquam sexaginta theologos ex omnibus ordinibus, qui scriptis probabilissimum impugnarunt, inter quos insigne sunt exSocietate Thyrsus Gonzales pr.qx> situs generalis, Comitulus, AndiasBlancus , Michaël de Elizalde, etc. De nostris sic loquitur Cardinalis de Aguirre loco supra citato I « Laudandus oet maxim in-

• ter rwudares clarissimus ordo S. Domi-
 • mci, qui hortatu Alexandri VII vexillum
 » extulit adversus moralem laxam, per doc-
 » h<simos alumnos suos Joannem Marti-
 › nes dt Prado , Julium Mercorum, Vin-
 › centium uaronimn, Vinceitium Conten-
 • sonein, Pichinardum, Gonetum , alios-
 › que similes amplissimo fructu. »

His junge plusquam mille parochos per totum Galliae regnum, pietate et eruditione praestantes, qui contra probabilismum acriter insurrexerunt, et de illo respective apud suos episcopos conquesti sunt.

Ab anno 1699 usque ad hunc praesentem annum 1747, paucissimi admodum pro probabilismo scripserunt, plures vero pro probabiliorismo ; et si loquamur de theologis tam scriptoribus quam aliis, quotidie videmus plurimos a probabilismo ad probabiliorismum deflectere, nullum a probabiliorismo ad probabilismum ; ita ut, si vere dixerit R. P. Henno suo tempore , anno scilicet 1710, viginli probabilioristas stare contra unum probabilistam, possumus nunc (licere stare quadraginta probabilioristas amplius contra unum probabilistam. Quid autem de recentioribus theologis qui ab anno circiter 1580 usque ad medium circiter saeculi sequentis probabilistae doctrinam faverunt, sit sentiendum, (licemus in *solid, object.*

Ad complementum hujus probationis , adde hunc esse sensum totius generis humani : etenim omnia collegia, omnia capitula, omnes communitates et civitates, omnes tandem respublicae et nationes, ferunt in comitiis suas decisiones secundum majorem , nunquam secundum minorem probabilitatem; ferunt enim illas secundum suffragia majoris et sanioris partis conformiter ad jus commune, ut multis probat Fagnanus n. 205.

Ex quibus omnibus scilicet *argumentor.* 1° Illa doctrina est certo improbanda quam improbant SS. pontifices, eminentissimi cardinales, archiepiscopi et episcopi, varii religiosorum ordines et pene innumeri theologi pietate et doctrina insignes. et quam sua praxi improbat universus orbis: atque sic est de doctrina probabilitatis : ergo. 9° Sententia quae nulla unquam Centura fuit notata a primis Ecclesiae pastoribus et prae-sulis, jure praefrenda est illi quam primi Ecclesiae pastores proscripse-

runt atque primi Ecclesiae pastores saepe proscripserunt probabilismum , nunquam probabiliorismum : ergo.

Probatur ratione multiplici.

1° Qui in conflictu opinionum aequo non honestate objectiva actus sequitur minus probabilem stantem contra legem, relicta probabiliore stante pro lege, non potest sibi formare conscientiam moraliter certam bonae honestate et licitate formali sui actus, neque ex principiis directis , neque ex principiiis reflexis : ergo peccat. *Consequentia patet ex his quae supra diximus*, solam conscientiam moraliter certam esse regulam nostrarum actionum ; quia alioquin est imprudenter agere et se exponere periculo peccandi formaliter, consequenter peccare : et ita communiter admittitur a probabilistis. *antecedens elia / pro prima parte constat* ; ex principio enim minus probabili non potest deduci directe et immediate *conclusio* moraliter certa; idem etiam concedunt adversarii : tota difficultas ergo est in *secunda parte antecedentis*. Itaque

Probatur secunda pars ant. Principia reflexa ex quibus probabilistae contendunt sibi posse immediate formare conscientiam moraliter certam de honestate formali suae actionis, sequendo opinionem minus probabilem et minus tutam, seu stantem pro libertate contra legem, sunt : *Qui probabiliter operatur, prudenter et tuto operatur; Lex quae probabiliter judicatur non existere, est insufficienter promulgata et invincibiliter ignorata ; ideoque non obligat actu; In dubio melior est conditio possidentis suam libertatem; et quaedam alia minoris momenti; haec enim sunt praecipua.* Atqui haec principia sunt incerta et ad summum probabilia : ergo ex his non potest erui *conclusio* certa, seu formari conscientia moraliter certa practice de honestate formali actionis. *Patet consequentia*; non enim potest *conclusio* esse certior suis principiis. *Probatur min.* Omnes antiprobabilistae negant haec principia tanquam absolute falsa, et indubie probabiliter negant, sunt enim auctores numero et pondere gravissimi, neque eorum rationes sunt improbabiles, quae duo fundant opinionem probabilem. Ergo haec principia sunt incerta et ad sum-

niiirn probabilia; iu enim suit probabiliter
faisd, non sunt nisi probabiliter vera.
Quapropter si probabilistic velint sua prin-
cipia reflexa esse certa, ex quibus formari
possit conscientia moraliter certa, debent
ante omnia evincere omnia argumenta quæ
huc usque protulimus et quæ proferemus
contra illos, non solum non esse certa,
sed nec esse probabilia; quod ubi praesti-
terint, libenter eis associabimur.

Dices. Probabilioristæ formant sibi con-
scientiam moraliter certam ex hoc princi-
pio reflexo, quod ignorantia invincibilis
excusat a peccato formali; qui autem agit
secundum opinionem probabilior , si >n
legem impingat, eam ignorat invincibili-
ter : atqui tamen nulli negant dari igno-
rantiam invincibilem ! ergo si, hoc non
obstante, probabiliorista» possunt sibi for-
mare conscientiam moraliter certam , ita,
non obstante quod probabilioristæ negent
principia reflexa probabihstarmn , hi pos-
sunt sibi ex illis formare conscientiam
moraliter certam.

A. 1° non ex hoc solo principio pro-
babiliorislas formare sibi conscientiam
moraliter certam. 2° Prater Lulherum,
Jansenium et Jansenistas, pauci sunt ad-
modum inter Catholicos qui negant dari
ignorantiam invincibilem, comparative ad
illos qui sustinent dari; el quamvis illi
non sint aliunde contemnendi, tamen ne-
que ipsi neque eorum rationes videntur
sufficientes ad reddendum principium nos-
trum moraliter incertum. Id autem pro-
babiliste non possunt rationabiliter dice-
re de numero, auctoritate et rationibus
antiprobabilistarum, qui negant eorum
principia reflexa, cum isti numero el auc-
toritate longe superent prob ibili-tas, nec
tol insignium virorum rationes possint dici
improbabiles. Insuper, si non detur igno-
rantia invincibilis, el ideo non liceat se-
qui opinionem probabiliozem, non lice-
bit sequi etiam probabilissimam, quod est
damnatum; el tutius erit semper sequen-
dum : ex cpio sequuntur intolerabilia prorsus
inconvenientia et absurda, ut videbi-
mus infra : nihil autem tale sequitur ex
negatis nrinctuiis reflexis probabilista-
ruin

2. Unusquisque tenetur m controver-
siis et difficultatibus ipiolidie emergenti-
bus, praesertim in materia fidei et morum,

sincere quærere veritatem dum latet, el rd
eam niti quantum potest. Il<>r principium
est certissimum et multipliciter probatur.
1° ex illo Eccli. 52 : *Ante omnia terbun
veraxpræcedat te*; 2° quia religio didi-
ti est schola veritatis; est enim ipse via,
veritas et vita, testalurque se venisse ia
mundum *ut testimonium perhiberet u
ritati*, talemque religionem se velle insti-
tuere in qua *veri adoratores adoranti
Patrem in spiritu et in veritate*.^Exi-
git officium probi viri ut scienter non re-
cedat a veritate legis quam omnes natio-
nes quærunt et intendunt. 4° Tandem id
dictat recta ratio, cujus objectum est veri-
tas · unde oramus cum Psalmista, *Perita-
(em tuam doce me*; etS. Augustinus lib.I
contra \cademicos, c. 5 : *Quisquis teri-
tatem minus instanter queerit, is ad fi-
nem hominis non pervenit*; idqueprobat
S. Th. hac ratione, *quia verum est bonum
intellectus, falsum autem est malum ip-
sius, ut dicitur 6 Ethic, et ideo unus-
quisque debet niti ad hoc, ut de rebus
judicet prout sunt. Subsumo* ; atqui qui
sequitur quod probabilius credit falsum
et contrarium veritati legis, is certo cer-
tius non amat nec quærît sincere verita-
tem, nec ad eam nititur quantum potest:
ergo non est licitum sequi sententiam
minus probabilem contra legem, relicta
probabiliori pro lege.

3* Non licet sequi sententiam minus
tutam , si non sit proprie, solide et expe-
dite probabilis : atqui sententia minus pro-
babilis in conflictu probabilioris non est
proprie, solide et expedite probabilis.
Majorem admittunt modo probabiliste.
Probatur min. Illa sententia est proprie,
solide et expedite probabilis, cujus moti-
va sunt ita gravia el solida ut sufficiant ad
obtinendum assensum viri prudentis et
eruditi; ita definiunt probabiliste : atqui
motiva sententte minus probabilis in con-
cursu probabilioris non sufficiunt ad ob-
Linendum assensum viri prudentis el eru-
diti, sed tantum ad ingerendam aliquam
formidinem de opposito : ergo. *Probatur
min* t° Vis et efficacia istorum molivorum
superatur et eliditur a molivis fortioribus:
ergo 2' V r prudens non potest assenlir
opinionem quam probabilius judica, (alsam
quam veram : assensus enim esi actui
mentis quo indicamus aliquid ut **verum**

itit verisimilius : ergo. Itaque, licet sententia minus probabilis secundum se, seu respective ad illum cui opposita non apparet probabilior. possit dici proprie, solide et expedite probabilis, secus tamen comparate ad illum cui opposita est probabilior.

Confirmatur. Intellectus non potest assentiri propositioni quam judicat falsam : atqui qui inter duas opiniones unam iudicat solide probabilio-rem, alteram minus probabilem, judicat minus probabilem falsam : ergo. *Probatur min.* Judicat oppositam probabilio-rem veram; licet cum aliqua formidine oppositæ; opinatur enim; opinio autem est assensus alicui parti ut veræ, licet cum formidine partis oppositæ; et revera adsunt omnia motiva quæ intellectum trahunt in assensum, major auctoritas et gravior ratio: ergo contradictoriam minus probabilem judicat falsam. Sic si judicat hanc propositionem, *Contractus triplex est usurarius, esse veram*, judicat istam contradictoriam, *Contractus triplex non est usurarius, esse falsam*: sicut enim non possunt duæ propositiones contradictoris esse simul veræ, ita nec possunt ita judicari. Potest ergo ille reflexe judicare minus probabilem absolute et secundum se habere suam probabilitatem et posse sustineri ut talem: at in concursu probabilioris contradictoriæ quam judicat probabilius veram, non potest illam judicare nisi falsam.

Si dicas ipsum judicare de verisimilitudine propositionis et illi assentiri, non autem veritati rei enuntiatae; *contra* .- assensus opinativus, qualem habet, est cum formidine partis oppositæ : atqui ille non formidat de verisimilitudine quam pro certa et evidenti habet, sed formidat de veritate rei enuntiatae : ergo illi assentitur et «n arisimililudini.

4» Qui operatur secundum opinionem minus probabilem et minus lutam in concursu probabilioris et tutioris, imprudenter agit : ergo peccat. *Probatur ant.* Vel dubitat de honestate sui actus, vel non : »idubitet, imprudenter agit stante illo dubio, sicut ageret imprudenter qui assumeret «cans quam dubitat esse venenatam; si non dubitat, longe magis est imprudens, dum non dubitat ubi est tanta ratio dubitandi; sicut ille foret maxime imprudens qui non dubitaret escam esse venenatam,

dum motiva urgentiora dicunt esse venenatam.

Respondent talem dubitare de honestate objectiva sui actus, sed non de formali, quia de ista certioratur per principia reflexa. Sed contra probavimus hæc principia reflexa non esse certa, sed ad summum probabilia, quæ proinde non possunt excutere dubium, nec certum efficere dictamen practice-practicum de honestate formali actus.

3° Transgressio materialis legis non est bona nec appetenda, sed fugienda quantum moraliter potest; leges enim sunt constitute a Deo et legislatoribus in bonum commune, et ut observentur quantum moraliter fieri potest : atqui qui agit quod probabilius æstimat esse contra legem, non fugit quantum moraliter potest transgressionem materiale legis, sed potius illam appetit, saltem interpretative . ergo.

G° Juxta regulam celebratissimam juris, *In dubiis tutior pars est eligenda* : atqui qui probabilius judicat actionem esse illicitam, plusquam dubitat de illius honestate, *ut patet ex terminis* ! ergo. Et hoc solo *argumento* tota controversia absolute dirimitur; sed hanc cardinalem regulam, «piam acriter impugnant probabiliste, omnibus suis momentis stabiliemus art. seq. et omnia probabilistarum effugia praeludemus.

Probatur ab inconvenientibus.

Primum inconveniens. Ex probabilitatis assertionem sequuntur innumera laxitates morum corruptivæ, omnium legum et Christianis disciplinae prorsus eversivæ. Si enim licitum sit et tutum ad salutem agere secundum minorem probabilitatem faventem libertati, cum vix occurrat causa circa quem non sint duæ opiniones contradictoriæ et probabiles ad sensum probabilistarum, vix ullis astringemur legibus, sed quisque pro libitu mores componet, observabit aut dimittet leges, prout ipsi placuerit opinionem minus vel magis probabilem eligere.

Neque dicas probabilistam hodie nos exigere ad opinionem vere et proprie probabilem, quod solida ratione fulciatur, et quod non sit contra auctoritatem S. Scriptura aut Conciliorum aut Ecclesiæ, neque contra evidentem rationem : h®c enim di-

cuntur art fucum ; nam intelligunt rationem solidam, non quæ sit talis in se et coram Deo, sed quod ipsis talis appareat aut quibusdam viris quos ipsi doctos censent. Similiter, non requirunt quod revera non sit contra auctoritatem vel S. Scriptura vel Conciliorum vel Ecclesiæ, aut contra rationem evidentem, sed quod ipsis aut aliquibus viris quos dicunt doctos non videatur dici auctoritati aut rationi contraria; sicque manet fons putidus nefandarum laxitatum, quarum aliquas supra enumeravimus, et fusius expositas videre potest lector apud Gonetum, Contensonum, Henricum a S. Ignatio, Fagnanum et alios: consequenter, contra veritatis Oraculum, non est amplius *arcta et angusta via quæ (lucii ad vitam*, ut supra arguebam, sed lata et latissima, per quam homines molles, mundani, dissoluti, neglectis aut elusis præceptis divinis et humanis, tuto incedere possunt.

Neque solos mores corrumpit probabilitas asserta ut regula segura agendi, sed et fidem labefactat et ejus propagationem remoratur: si enim probabilitas minor et quæ probabilius videtur falsitas, sufficit ad honestandam actionem, poterit quisque tuto manere in sua religione quam probabilem putat; nihil enim refert ad salutem cujus sectæ professor sis, modo sit error probabilis et non ignores quæ sunt scitu necessaria ad salutem necessitate medii, cum probabile et securum convertantur. Hinc omnes hæreses, omnes sectæ aliqua veri specie fucatæ, toleranda: sunt, nullis recusandæ.

Ilc spondent argumenta credibilitatis fidei catholice esse evidenter credibilia, quæ diligenter examinata non sinunt ullam sectam oppositam esse vere probabilem. *Sed contra*: non omnibus sufficienter proponuntur argumenta credibilis fidei nostræ, nec habent omnes qui proponat aut sufficienter proponat; hi ergo quibus non proponuntur sufficienter motiva fidei nostræ, et qui prout sunt proposita pro posse examinarunt, possunt manere in sua secta, quam «dhuc probabilem aut etiam minus probabilem reputant.

Secundum inconveniens. Si probabilitas etiam minor >il regula segura actionum nostrarum, in utile est studium et inquisitio veritatis, «ed sufficit studium et inquisitio

historica probabilitatum; nec debemus amplius dicere Deo: *Feritatem tuam doce me*, sed, *Quæ sint opiniones probabiles doce me*. Neque enim aliud est necessaria legis cognitio, quam ut obtineatur bene vivendi securitas: si ergo ad secure vivendum sufficit probabilitas, ut quid litigamur in inquirenda veritate? inquirimus duntaxat historice apud casuistas qui sint opiniones probabiles, et memoria lineamus, hinc enim secure, non secus «theologis magistri, omnes casus controversos resolvemus dicendo: Hæc opinio est probabilis, ergo segura. Non est autem multum difficile scire an opinio sit probabilis, sufficit si videamus eam defendi a aliquo auctoribus, tribus vel quatuor, quot supponimus doctos et quos praeferimus eam non tenere absque solida ratione. Et ita sibi accidisse narrat laudatus cardinalis de Aguirre in præfatione supra citata: « in probabilismo, inquit, vehit in pulvino » molliter quiescebam; et plerumque solus » diu meum, ita ingenue fateor, situm » erat in examinando potius analiquide » set probabile, quam investigando an » set verum: delecta enim probabilitate, » nullatenus dubitabam me posse illud in » praxi sequi et aliis consulere- »

Imo ut observat Thyrsus Gonzales n. 109, in illa hypothesis non solum foret inutile, sed et illicitum auctoribus impugnare opiniones benignas hoc ipso quo supponuntur aut noscuntur probabiles, tunc enim earum doctrina est sana et luta; non videtur autem licitum impugnare et velle destruere doctrinam sanam et tutam. Si dicas: Impugno ut hujus doctrinæ appareat falsitas; sed cui bono, cum ista falsitas, ulioque materialis, sit leve malum, et sanitas sit grande bonum? Non secus ac si velles impedire medicinam quæ conferret sanitatem, propter leve malum quod causaretur in.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Christus Matth. 11 dicit: *Jugum meum suave est, et onus meum leve*, et Joan edicitur: *Mandata eius non sunt*. Ergo licitum est sequi opiniones benignas, etsi minus probabiles.

Xn 2. q. 89. a. 1. ad 5 et in 3. d. 40. a. 4. — *P. IX. consequ.* Jugum enim suum non ideo suave et onus suum leve dixit Christus, quia secundum se non est laboriosum!

asprnim, scd quia lex evangelic;» confe-
rendo gratiam inducit ad mandata imple-
da ex amore. qui omnia levia facit : unde
S. Aug. serin. 47, de Diversis, c. 1 : *Quid-
quid durum est in praeceptis, ul sit leve
charitas facit.* « Fit ergo injuria divinæ
» græiæqiam habemus per Christum, in-
» quit noster Mercorus, reducere facilita-
» tem observandi divina mandata et feren-
» di Christi jugum in usuin probabilita-
» linn, cl non potius in ipsam gratiam Spi-
» ritus sancti, per quam dillunditur chari-
• tas Christi in cordibus nostris. » Quod
opponi posset ex S. Leone et S. Antonino,
praoccupavimus inter probationes *conclu-
tionis*.

Obj. 2°. SS. pontifices aliquando dispen-
saverunt in voto solemnī castitatis, contra
probabiliorem sententiam S. Th. et Tho-
mislarum : ergo.

A. 1° casus in quibus SS. pontifices di-
cuntur dispensasse in voto solemnī castita-
tis, esse dubiæ fidei, ut ostendimus in tract.
de Relig. disseri. 4, a. 9. 2° *Dato* revera
pontifices has dispensationes concessisse,
secuti sunt contrariam sententiam jurista-
rum el plurium theologorum, quæ ipsis vi-
sa est probabilior: nostra autem *conclusio*
non esi de sententia probabiliori secun-
dum se, sed respective ad agentem. S° SS.
pontifices non sunt infallibiles in usu suæ
potestatis; qxia si abutantur, reddent ra-
tionem villicationis suæ.

Inst. Cum primores Guaranæ gentis so-
lerent tot pellices alere quot eorum libido
elaiicloritas a popularibus impetrabat, et
eas ad libitum ut ancillas dimittere, dubium
ortum est inter missionaries, an istud eo-
nim matrimonium esset verum cl validum,
consequenter an conversi ad fidem essent
compellendi redire ad primam uxorem, aut
erontra posset illis permitti assumere quam
relient baplizatam ; quapropter petierunt
*b IrDan? VIIl facultatem dispensandi
cum ejusmodi conversis, ut possint post
baptismum contrahere verum matrimo-
nium in facie Ecclesiæ. Respondit Ponti-
fex, non videri sibi speciali sua dispensa-
tione opus esse , ubi doctorum senlentia
utrinque probabile* intercederent ; seque-
rentur opiniones pro conditione locorum
chominum, barbaris favorabiliores. Ita
rtfert P. Aicolaus dei Theco, societatis Je-
< «p ió llistoriæ Paraquari®. Ergo.

B. 1° P. del Theco non referre nec no-
tare verba Urbani VIII, «ed »'to modo
ejus responsum narrare . et aliunde hane
narrationem nuLa authenlicituiis nota mu-
niri; unde nihil cogit ut illi fidem adhi-
neamus. 2° Urbanus VIII non loquitur ibi
ul pontifex et doctor Ecclesiæ. sed ut doc-
tor particularis, *ut patet* ex his verbis, *non
videri sibi*; decisiones enim dogmatica
non sic efferuntur. 5° Pontifex nullibi ex-
primit sententiam minus probabilem; et
cum dicit : *sequerentur opiniones barba-
ris favorabiliores*, intelligit etiam proba-
biliores ; quia, juxta potiores rationes in
supplicatione facta Pontifici hac de causa
a Joanne de Logo, primum matrimonium
quod homines Guaranæ gentis contrahe-
bant cum pellicibus suis, erat probabilius
invalidum.

Obj. 5°. Probabilista potest sibi formare
conscientiam moraliter certam ex illo syl-
logismo : Qui agit quod probabiliter judi-
cat esse licitum, prudenter agit; probabi-
lis enim opinio ea est quænitur gravi mo-
tivo, et cui vir prudens potest assentire :
atqui qui sequitur sententiam minus pro-
babilem, agit quod probabiliter judicat es-
se licitum : ergo prudenter agit.

B. 1° *argumentum retorquendo.* Qui
agit quod probabilius judicat illicitum, im-
prudenter agit : atqui qui sequitur senten-
tiam minus probabilem, agit id quod pro-
babilius judicat illicitum : ergo. Unde

B. 2° directe, *D. maj.* Qui agit quod
probabiliter judicat esse licitum, pruden-
ter agit, si non judicet probabilius esse il-
licitum. *transeat maj.* si judicet probabi-
lius esse illicitum, *At. maj.* et *ad hunc sen-
sum distincta min. N. conseq.* Ille enim
vere est imprudens, qui facit quod proba-
bilius existimat esse illicitum. .

Inst. 1°. Qui agit secundum sententiam
vere el solide probabilem, prudenter agit,
quia agit ex motivo gravi et solido cui po-
test assenliri vir prudens : atqui sententia
etiam minus probabilis in concursu oppo-
site probabilioris est vere et solide proba-
bilis, nam nititur motivo gravi, nec est con-
traria S. Scripture, Conciliis aut Patribus,
aut evidenti rationi : ergo.

B. Data maj. D min. Sententia etiam
minus probabilis in concursu opposite pro-
babilioris, est vere et solide probabilis r«t
pective ad eum cui opposita non appiref

probabilior, *C. min.* respective ad ilium cui opposita apparet probabilior, *N.* Cum enim ejus motiva elidantur per motiva fortiora probabilioris, non est sufficiens ut obtineat assensum illius cui opposita apparet probabilior; illa autem sententia tantum est vere, solide et expedite probabilis, quæ sufficit ad obtinendum assensum secundum ipsos probabilistas. *ride tertiam probationem aratione.*

Inst. 2°. Docti viri prudenter assentiuntur illi opinioni minus probabili : ergo possum etiam illi prudenter assentiri.

It. N. conseq. Disparitas est quod licet opinio appareat illis viris doctis probabilior. tibi autem minus probabilis. *Si reponas* : Possum judicare illos viros doctos esse sapientiores me: ergo possum prudenter illorum opinioni adhærere. *II.* quod possis equidem illos judicare sapientiores te simpliciter et absolute, non tamen in præsentī casu, scilicet in ferendo sententiam de ista opinione; quia supponitur quod non iudices illam minus probabilem nisi omnibus attentis, consequenter attenta etiam auctoritate illorum quibus apparet probabilior.

Inst. 5°. Comparativum supponit positivum : ergo, si ex duabus opinio una est probabilior, altera est vere probabilis.

B. Si probabile sumatur stricte et proprie pro eo quod est capax obtinendi assensum viri prudentis, *A'. suppositum antecedentis* ; tunc enim *τὸ probabilior* non sumitur comparative, sed adversative, ita ut sensus sit, una est probabilis, altera non: quo sensu dixit Apostolus *i Cor. 7 : Melius est nubere quam uri*; et Susanna Dan. 15: *Melius est absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Dei* ; non quod sit bonum uri aut mori, sed quia bonum est non nubere et non peccare, malum uri et mori. Si vero sumatur probabile minus stricte et minus proprie pro eo quod ingerit aliquam formidinem de opposito, tunc *τὸ probabilior* potest sumi comparative; sed nihil inde contra nos.

Inst. 4n. Minus tutum remanet vere tutum in concursu tutioris; v. g. status matrimonialis est *»ie tutus, licet religio sit imior : ergo similiter minus probabile remanet vere probabile in concursu probabilioris.

A. N. conseq. Disparitas est quod securitas major et securitas minor in his præsertim quæ spectant consilia et non præcepta, non oriuntur ex contrariis. Homines quæ sese destruunt, sicut probabilior major et minor : sic securitas in religione oritur ex possibilitate mandatorum; similiter in statu matrimonii. At e contra, probabilitas, v.g. contractus triplicis illiciti, oritur ex eo quod non destruatur societas; probabilitas ejusdem vel illiciti oritur ex eo quod destruatur societas.

Inst. 5°. Ex dictis minus tutum remanet tutum in concursu tutioris : atqui sententia minus probabilis est minus tuta : ergo remanet tuta in concursu probabilioris lotioris; ergo licitum est illam sequi.

B. N. min. Non enim sententia minus probabilis stantis contra legem dicitur minus tuta comparative, sed adversative; id est, non est tuta, et altera est tuta, sicut *diximus* supra de minus probabili et probabiliori.

Inst. 6°. Sententia absolute et solitarie probabilis favens libertati contra legem est tuta : atqui, *ex dictis*, tutum non destruitur per aliud tutum : ergo.

B. Omtso ant. D. min. Tutum non destruitur per aliud tutum, quando securitas oritur aliunde quam ex probabilitate, *C. min.* si oriatur ex ipsa probabilitate, *V. min. et conseq.* Securitas autem opinionis solide probabilis stantis pro libertate contra legem, non oritur nisi ex ipsa aius probabilitate solida ; quia qui agit ex illa videtur prudenter agere : cum ergo in concursu probabilioris desinat esse solide probabilis, desinit etiam esse tuta. Secus est de magis et minus tutis circa consilia.

Obj. 4°. Subditus accedente præcepto superioris potest luto sequi sententiam illius (piam ipse subditus judicat minus probabilem: ergo idem potest secluso præcepto.

B. N. conseq. Quia, accidente præcepto superioris, subditus habet principium moraliter certum quod sit sibi licitum ponere actionem quam aliunde probabilius credit esse illicitam : vel enim deponit propriam opinionem, quam potest, et quam secundum aliquos debet deponere supponendo superiorem rem attentius examinasse vel ductores consuluisse; vel non deponit, quod puto probabilius non necessario requiri. Si deponat, tunc opinio quæ illi erat

UTRUM SIT LICITUM SEQUI OPINIONEM MINUS PROBABILEM , e t c .

miiMU probabilis, fit illi probabilior. Si non deponat, tunc Hia remanet speculativa i duntaxat, nec ex ea format conscientiam de licitate suae actionis, sed ex hoc alio principio moraliter certo, quod possit et teneatur obedire superiori quando certum non est quod Deo contraria praecipiat, ut *probavimus supra* ex Patribus et ratione. Smile autem principium non habent probabiliste.

Inst. Cap. Laudabilem de frigidis, jura concedunt iis qui dubitant de valore sui matrimonii ratione impotentiae, triennium ad lentandam copulam : atqui in line triennii est longe probabilius impotentiam esse perpetuam, consequenter matrimonium esse nullum : ergo jura concedunt usum opinionis minus probabilis.

Λ. Y. *conseq.* Quia conjuges non utuntur opinione minus probabili de valore sui matrimonii ad formandam sibi conscientiam de licitate copulae ; ista enim opinio est ipsis mere speculativa; sed utuntur principio moraliter certo de honestate objectiva sui conatus, quod ideo est ipsi speculativo-practicuin. scilicet, licitum sibi esse lentare copulam quandiu non constat de perpetuitate impolentiae et inde de nullitate matrimonii, sicut prudenter et necessario ordinavit Ecclesia, ul dicam infra, que triennium determinavit ad hunc finem; eiquo principio speculativo-practico moraliter certo, concludunt iudicio praefradico pariter moraliter certo, se posse iir et nunc lentare copulam quandiu non est elapsum triennium, quo elapso constare debet impotentiam esse perpetuam et matrimonium nullum : neque simile principmm habent probabilistic. Inde tamen inferes quod, si ante elapsum triennium certo constaret de perpetuitate impolentiae, abstinendum esset ab usu matrimonii.

Obj. S°. Licitum est sequi sententiam probabilioris de licito : atqui sententia quae dicit esse licitum sequi opinionem minus probabilem de licito, est longe probabilior opposita : ergo licitum est sequi opinionem minus probabilem de licito. *Probat* *ur min.* Omnes ferme auctores saeculi pratenti, ex omni natione, conditione ttordine, doctrina, dignitate et sanctitate praiulgentes, hanc sententiam docuerunt, quos longa serie referunt Joannes Ferrelius, Stephaniis Deschamps et Tcrillus ex

Societ, inter quos numerantur phires ex ordine Prædicatonim, et maxime Bartholomæus Medina, qui dicitur a quibusdam primus auctor probabilismi. Ergo.

II. 1°. *hoc argumentum esse merum sophisma constans quatuor terminis;* transit enim a probabiliorllate directa et practica *in majori*, ad probabilioritatein reflexam et speculativam *in minori*, quæ reflexa et speculativa probabilioritas stare potest absque directa et practica : unde concludi non potest ex hoc argumento, quod licitum sit sequi in praxi sententiam minus probabilem, sed ad summum, quod licitum sit sequi speculativesenieniiain quæ dicit esse licitum sequi opinionem minus probabilem; quæ duo multum differunt. Sed præcipue

J(. 2°. *N. absolute min.* Si enim agatur de probabilitate intrinseca fundata in rationibus, nostræ longe superant, ut consideranti *palet*. Si agatur de probabilitate extrinseca petita ab auctoribus, nostri etiam numero et auctoritate longe preponderant : iis enim auctoribus el casuislis probabilismi assertoribus præteriti sæculi, qui, ut communiter dicitur, se sicut aves aut oves secuti sunt, quique tot damnabiles et damnatas laxitates docuerunt, opponimus S. Scripturam, SS. Patres, præcipuos Ecclesiae et scholarum doctores, Augustinum, Bernardum, Thomam, Bonaventuram, Alensem, Scotum et omnes scholasticos sexdecim priorum sæculorum ; opponimus jus canonicum et SS. Pontifices non solum antiquos, quisanciverunt in dubiis tutius esse eligendum, sed et recentiores, qui tempore quo magis fervebat probabilismus sequebantur semper in suis decisionibus partem tutiorem aut probabilioris, teste Fagnano in cap. *Ne innitaris*, idque etiam servari tam in Rota quam in Sacra Congregatione concilii asserit; opponimus eminentissimos cardinales , plusquam viginti archiepiscopos et episcopis, et innumeros pene theologos et scriptores quia medio circiter sæculipræteriti in probabilissimim insurrexerunt, quorum numerus in dies augetur.

Λ. 5° non omnes qui citantur pro probabilismo eum revera sustinuisse, nam quidam locuti sunt de opinione non probabiliori, sed tutiori, quam docent non esse necessario sequendam; quidam, de opinione probabiliori absolute et solitarie sumpta, non

respective ad probabiliorem ; quidam, de minus probabili ex motivo intrinseco, quæ adventu motivi extrinseci fiebat probabilior; quidam, et ii plures, de opinione quæ habebatur communiter probabilior, sed quæ non erat probabilior agenti, ut observat Thyrsus Gonzales. Tam varie enī locuti sunt auctores in hac materia, ut noster Mercorus, 2 p. a. 28, referat quatuordecim dicendi modos quos adhibebant isti theologi. Hos ergo qui censebant sicut exposuimus, si demas e numero fautorum probabilismi, admodum erit imminutus, et imminuta consequenter probabilitas extrinseca hujus opinionis.

Quod inseritur in argumento de Dominicains, non diffitemur quosdam recentiores probabilitati favisse; at ea laus est Dominican® familiæ, ut quamprimum hujus pestiferi dogmatis latens venenum apertius apparuit per horrenda consecraria quæ ex eo derivabantur, statim in illud insurrexit per decreta solemnia in suis comitiis generalibus, et per varia scripta suorum alumnorum, *ut vidimus supra*.

Quod additur de Bartholomæo Medina, eum non solum non fuisse primum auctorem probabilismi, sed nec fuisse vere probabilistam, probat cum aliis pluribus noster Echard, torn. 2 Script. Ord. Præd. p. 237, ex eo quod non statuatur eam notionem probabilitatis quam statuunt vulgo probabilistæ : sic enim Medina in i 2, q. 19: *Opinioprobabilis ex eo dicitur probabilis quod possumus eam sequi sine reprehensione et vituperatione : nam opinio non dicitur probabilis ex eo quod in ejus favorem adducantur rationes apparentes, et quod habeat assertores et defensores; nam isto pacto omnes errores essent opiniones probabiles : sed ea opinio probabilis est quam asserunt viri sapientes et confirmant optima argumenta*. Viden? Ron dicit *bona*, sed *optima*, quæ faciunt probabilius. Quo eodem sensu interpretandus est in Instructione Confessoriorum. lib. 1, c. 8, ubi sic habet : *llecta et firma sententia dictatae docet licitum esse in dubiis sequi opinionem probabilem*, etc. id est, *optimis* argumentis probatam, consequenter «probabiliorem; idque evincit exemplum quod affert, an liceat lucrum accipere ex mutuo ratione lucri cessantis. Ad-

dit laudatus Echard. : Fatendum exterum

l rimulam tantum probabilismi aperuisse u per quam contra ipsius mentem opinionum monstrosarum torrens Ecclesiam inundavit. Hinc Moreri verbo Medina (Barthélemi) dicit : *C'est à tort qu'on l'accuse d'avoir introduit l'opinion de ia probabilité*; latine : *Injuria dicitur auctor probabilismi*.

Inst. 1°. Saltem negari non potest quod ab anno circiter 1380 usque ad medium circiter sæculi sequentis decimi septimi, doctrina probabilitatis fuerit opinio communis, communior et communissima in scholis» tholicis et in Ecclesia : si ergo falsa sit, sequitur 1° quod Deus suam Ecclesiam per integrum ferme sæculum deseruerit; sequitur 2° quod tot viri dignitate, eruditione et morum probitate insignes, qui hanc doctrinam docuerunt et in usu habuerunt, graviter peccaverint, et etiam nunc peccent qui illam adhuc tenent et secundum illam agunt. Utrumque videtur inconveniens. Ergo.

It. Dato ant. N. primam sequelam. Quia doctrina probabilitatis nunquam fuit fides Ecclesiae, sed opinio duntaxat; opinionem autem potest Ecclesia probare vel reprobare prout judicaverit. Unde Dens permittendo ad tempus grassantem probabilismum, non magis censendus est deseruisse Ecclesiam, quam rex providus deserat regnum, tolerando ad tempus, propter rationes sibi notas, quædam in eo mala. 2° Quia toto eo tempore quo communius serpebat probabilismus, contrarium fideles docebant S. Scriptura, Patres Ecclesiae, et scholarum doctores, omnes antiqui theologi, imo plures ejusdem temporis Bellarminus, Rebellus, Comitulus et alii, SS. pontifices, Ecclesia Romana sua praxi, et tandem ipsa ratio, ut vidimus supra. Non ergo loto illo tempore Deus deseruit suam Ecclesiam; sed e contra, si vera sit doctrina probabilitatis, potiori jure inferendum est Deum deseruisse Ecclesiam per sexdecim sæcula, quo toto tempore ignota ipsi fuit hæc doctrina, maxime "um tunc fideles neminem haberent a quo retraherentur ab opinione severiori et falsa probabilismi quæ tunc sola vigeat.

Ad secundam sequelam, P. nos none» e constitutos judices ut quemquam condemnemus, præsertim eos quos bona fides puluit excusare : an autem illos qui etiam

mine probabilismum docent et sequuntur | in praxi bona lides possit excusare ? non
nn auctor : ipsi viderint.

Inst. 2°. Error probabilismi, si error sit, non potuit tol ac tantos viros tandiu late-
re : ergo *Probatur ant.* Error contra jus natura, præserlim si frequentissime in
usum veniat, vix quemquam latet : atqui d probabilismus sit error, error est contra
jus natura : ergo.

R. 1° *retorquendo argumentum.* Error probabiliorismi, si sit error, non potuit
lotam Ecclesiam latere per sexdecim sæcu-
la : ergo.

Λ. 2A'. ant. Id probat. D. maj. Error contra jus natura vix quemquam latet per
se loquendo. *C. maj.* per accidens, zV. Quod ergo plurimi recentiores ignorave-
rint obligationem naturalem sequendi pro-
babilius, non indo oritur quod ista obliga-
tio sil per se valde obscura, sed quia nimia
subtilitas rationis humanæ variis prajudi-
ciis affect®, ejusque immoderata luxuries
in ratiocinando, inconsultis S. Scriptura
oraculis, sacrorum canonum regulis, SS.
Patrum et majorum documentis, hanc obli-
gationem obscuram per accidens effecit,
'icutex eodem male sano principio obscu-
re factæ sunt et quotidie fiunt veritates
juris naturalis iis qui tot propositiones
aperte falsas et scandalosas contra jus na-
turale docuerunt et quotidie docent.

Inst. 5°. Si probabilismus sit error, eum
damnassee! Ecclesia: atqui, etc. : ergo, etc.

R. 1° *retorsione argumenti.* Si proba-
biliarismus esset error, eum damnasset
Ecclesia: atqui, etc. : ergo, etc.

R. 2° *N. sequelam majoris.* Quasi vero
nullus sit error quem speciali censura non
configat Ecclesia ! Forte non erant falsæ
tot abominabiles probabilistarum opinio-
nes antequam eas speciali decreto prohibe-
ret Ecclesia? forte sunt ver® tot absurdæ
opiniones quæ adhuc hodie currunt, quia
tas non damnat specialiter Ecclesia? Adde
probabilismum a pluribus Ecclesiæ primis
pastoribus fuisse damnatum, et magna ex
parte a SS. pontificibus labefactatum in
nriis propositionibus quas censura nota-
runt, ut *vidimus supra.*

Inst. 4°. S. Augustinus dicit quod Ec-
clesia non taceat circa errores : ergo.

Λ. I). ant. Ecclesia non tacet circa erro-
re evidentes, *transeat* ,-non evidentes, N. |

Addo quod nequidem circa probabilismum
taceat Ecclesia : licet enim specialem cen-
suram in eum non ferat, clamat tamen con-
tra i]»um per sacram Scripturam, per SS.
Patres, per suos pastores et doctores ; nec
plus vult S. Augustinus, cum sciret suo
tempore multos errores grassari quos tamen
speciali censura non confixerat Ecclesia.

Obj. 6°. Opinio probabilior non est re-
gula necessaria actionum nostrarum, cum
possit etiam esse falsa : ergo sufficit minus
probabilis.

R. D. ant. Opinio probabilior non est
regula necessaria actionum nostrarum per
se, *C. ant.* sola enim veritas est regula ac-
tionum nostrarum ; per accidens, V. Quan-
do enim non potest certo attingi veritas,
debemus sequi quod ad illam propius ac-
cedit, si nempe oppositum sit centra legem;
alioquin nec ad probabilius tenemur.

Inst. 1°. Agere secundum magis proba-
bile et agere secundum minus probabile
non differunt specie, sed tantum secundum
magis et minus : ergo si non sit peccatum
agere secundum magis probabile, non erit
etiam peccatum agere secundum minus
probabile.

R. 1° *ex hoc argumento sequi* quod li-
ceat agere secundum minimum probabile,
quia non etiam differt specie ab agere se-
cundum magis probabile ; quod tamen est
damnatum. *R.* 2° *D. ant.* Non differunt
specie physica, *C. morali, N.* Quia qui agit
secundum magis probabile prudenter agit,
ut dicemus infra ; qui autem agit secun-
dum minus probabile, imprudenter agit,
ut diximus.

Inst. 2°. Ideo, secundum nos, non est
licitum agere secundum minus probabile
propter periculum peccandi : atqui sequen-
do magis probabile est etiam periculum
peccandi, cum magis probabile possit esse
falsum : ergo

R. D. min. Sequendo magis probabile
est periculum peccandi materialiter, *C. for-
maliter, zV.* Cum enim qui sequitur magis
probabile prudenter agat, excusatur a pec-
cato formali si forte agat contra legem ; se-
cus qui sequitur minus probabile.

Obj. 7°. Voluntas potest prudenter eli-
gere minus bonum relicto meliori : ergo
intellectus potest prudenter assentiri mi-
nus probabili, relicto probabiliori.

R. 1° *N. ant.* in principiis D. Th. ut vi

dirons supra. 2. *Dato antecedente, N. conseq.* Disparitas est, quia minus bonum est nisi certo et solide bonum, nec a meliori destruitur, cum major et minor bonitas non fundetur in rationibus contrariis, nec affirmatio unius sit negatio alterius, ut contingit in magis et minus probabili, *st-art probatum est.*

Inst. Quamvis mihi appareat probabilius Petrum esse malum, tamen voluntas potest prudenter imperare ut iudicem bonum, ut docet S. Th. 2 2, q. 60, a. 4 : ergo similiter voluntas potest prudenter imperare ut iudicem licitum quod mihi probabilius apparet illicitum.

/? 1 casum S. Th. esse de dubiis circa probitatem proximi, non de probabilioribus contra ejus probitatem. Sed, *dato antecedente, It. 2° V. conseq.* Disparitas est, quod in casu *antecedentis* sit principium reflexum certum rectificans iudicium meum practicum de bonitate proximi, hoc scilicet : Caritas exigit ut iudicem proximum esse bonum, aut saltem non iudicem esse malum, nisi constet esse malum. In casu autem *conclusionis* nullum simile principium reperitur.

Objicies al> inconvenientibus. Ex nostra sententia sequuntur incommoda intolerabilia. 1° Sequitur quod quisque tenebitur ante operationem, inquirere quanam opinio sit probabilior, cum debitum faciendo includat debitum sciendi; alioquin se exponeret periculo violandi legem et peccandi : atqui hoc est plurimis moraliter impossibile, cum sit ipsis doctoribus valde difficile. 2° Sequitur quod, si quis contractum inierit vel aliquid suaserit secundum opinionem quam tunc iudicabat probabilior, audita nova ratione quæ gravior videbitur, tenebitur rescindere contractum aut revocare consilium; iterumque nova occurrente ratione in oppositum, tenebitur reintegrare, ne alteri sit injuriosus et malus suasor; et sic in infinitum. Ergo.

II. ad primum, idem inconveniens, verum sit, sequi etiam ex sententia adversariorum : dicunt enim tunc post damnatam propositionem de tenui probabilitate, non esse licitum sequi sententiam mutis probabilis, nisi nitatur motivo solido et gravi quod hominem doctum et prudentem movere possit ad assensum, et modo non sit contraria vel evidenti rationi, ve-

l S. Scripturae, vel Conciliorum et SS. pontificum decretis, vel Patrum traditioni, vel theologorum communi sensui; ita inquam, nunc probabilistæ : nunc autem inquirentes scire non est minus plurimis moraliter possibile quam investigare quæ sit opinio probabilior, cum sit etiam ipsis doctoribus valde difficile: ergo idem inconveniens quod nobis opponunt. Dicendum itaque suilare, secundum *conclusionem* nostram, quod quilibet, adhibita morali inquisitione per suam conditionem et rei qualitatem, quod non est valde difficile, *ul diximus superhu,* faciat quod, instante actione, bona fide et coram Deo iudicat esse probabilius; sicut ipsi adversarii tenentur dicere in sua sententia sufficere quod, adhibita morali inquisitione pro sua conditione et rei qualitate, faciat quod bona fide iudicat esse solide probabile.

Ad secundum inconveniens, si venimus sit, *It.* pariter sequi ex probabilistarum sententia. Supposito enim quod opinio iudicis probabilis quam licet sequi debeat et non tenuiter, sed solide probabilis et stipata omnibus conditionibus quas modo retulimus, sequitur quod, si quis contractum inierit vel aliquid suaserit secundum opinionem quam tunc iudicabat solide probabilem, audita nova ratione quæ gravior videatur et deprimat suam opinionem ad tenuem probabilitatem, aut depræcand. it deesse aliquam ex conditionibus requisitis ad solidam probabilitatem, tenebitur rescindere contractum aut revocare consilium; iterumque, nova occurrente ratione in oppositum, tenebitur reintegrare, ne sit alteri injuriosus aut malus suasor; et sic in infinitum. Videant probabilistæ quomodo, in sua sententia, hoc se laqueo extricent priusquam nos illo irretire conentur. Inierim dico, salvo meliori iudicio quantum ad contractum, quod contrahentes censeantur irrevocabiliter contrahere secundum præsens legem; quam habent notitiam, nisi sit error circa substantiam rei, aut proveniat ex dolo alterutrius, alioquin nihil stabile foret in contractibus : unde, quævis nova ratio occurrat, stat et store debet contractus ex prævio consensu voluntario contrahentium. Quantum ad consilium, vel res manet integra, vel non : si non maneat integra, frustra revocaretur consilium, si maneat integra, nullum est in-

wneniens quod, re melius perspecta, mutetur consilium; id quotidie contingit, necque metuendum * «t quod varietur in infinitum, Mgrabs flngmirad invidiam, quasi vero vir pndensct sensatus, sive probabilioris la, si-ve probabilista, singiilishoris aut diebus noris adinveniat rationes quibus judicet opinionem nunc magis nunc minus probabilem, sive nunc solide nunc tenuiter probabilem, et iterum e converso, sicque alternando in infinitum : chimæra est quam realiter existentem nullibi reperies, nisi in cerebello laeso aut scrupuloso. Cæterum, si quid melius habent quod respondeant in sua sententia probabilistæ, promant; nostra proderit.

Inst. Saltem sententia nostra exponit conscientiam multis scrupulis : probabilistæuim, v. g. (pii tenet attentionem internam non requiri in divino officio, certus ol se nunquam in eo peccare venialiter; probabiliorista autem, qui contrarium tenet, semper timet ne pcccccl venialiter; ergo. Ita Caramuel.

h. juxta hoc argumentum, valeret, ntius esse nullam esse legem, tunc enim nullus esset metus, nullum periculum peccandi. Itaque *N. ant.* Quin potius contrarium contingit : unde Clemens V, Clementina *Exivi*, de verborum significationibus dicit : *In his quæ salutem animæ respiciunt, ad vitandos graves remorsus concilioiilie, pars securior est tenenda* ; quia, sicut in sola et veritate securitas, ita msolautriusque sincera inquisitione quies. Cum ergo qui sequuntur quod probabilius putant esse falsum et illicitum, studeant ptius falsitati et peccato quam veritati ct lirluti, non possunt non angi gravibus concilioiiliis remorsibiis, neque solum sunt illiciti, sed etiam peccata venialia, sicut probabilioris lis recitantibus horas, sed plura et gravia peccata mortalia.

Alia el quidem urgentiora argumenta plita ex insufficienti promulgatione et i. wanlia invincibili legis, ex possessione libertatis, ex jure sequendi partem bellioem, etc. proponemus elsolvemus irtic. seq. unde sit

ARTICULUS II.

Utrum in conflictu duarum opinionum æque probabilium de honestate objectiva artus, liceat sequi minus tutam faventem libertati, relictæ tutiori favente legi X

Plures probabilistæ, victi argumentis in præcedentis *conclusionis* assertionem prolatis, valere jusso vago probabilismo, agnoscunt tandem non esse licitum sequi opinionem minus probabilem et minus tutam in concursu solide probabilioris et tutioris, sed contendunt saltem esse licitum sequi æque aut fere æque probabilem minus tutam, relictæ æque probabili tutiori. Contra quos

Dico. In conflictu duarum opinionum æque probabilium de honestate objectiva actus, tenemur sequi tutiorem. Ita omnes quos citavimus pro præcedenti *conclusionem*.

*Probat*ur i° omnibus ferme argumentis quibus priorem *conclusionem* probavimus; summatim repeto.

Ex S. Scriptura. 1° Qui in concursu duarum opinionum æque probabilium sequitur minus tutam stantem pro libertate contra legem, non custodii Dei mandata nimis et ex toto corde, id est, quantum scit et potest moraliter. Quod autem respondent, hæc intelligenda esse de mandatis sufficienter promulgatis et notis. qualia non sunt in dubio, diluemus in *sol. obj.* 2° Hæc sententia dilatat viam quæ ducit ad vitam, quam Christus dixit arctam et angustam. 3° Verbum verax non antecedit operantem in dubio contra legem. 4° Non potest excusari per ignorantiam, quæ non est tunc invincibilis, *ut dicemus in sol. obj.*

E. r Patribus. S. Aug. contra Donatistas statuit eos graviter peccare qui in negotio salutis incerta certis prxponunt. Idem probant alia quæ ex eodem SS. Aug. et Bernardo protulimus. S. Th. utroque Quodlibeto S el 9, loquitur de dubio. Similiter SS. Bonaventura et Antoninus. Alensis, Scotiis et omnes theologi antiqui quos laudavimus, loquuntur in casu dubii, consequenter in casu præsentis *conclusionis*, *ut patebit ex modo dicendis.* Idem dic pro magna parte de SS. Pontificibus, Cardinalibus, archiepiscopis, episcopia et re-

centioribus theologis quos recensuimus.

Errationibus. 1° Qui in concursu duarum opinionum æque probabilium sequitur minus tutam, non potest sibi formare conscientiam moraliter certam de honestate formali suæ actionis, neque per principia directa, quæ sunt tantum probabilia aut dubia, neque per principia reflexa, quia hæc etiam sunt incerta et ad summum probabilia, cum hæc tanquam falsa fundatissime aut saltem valde probabiliter negemus, *ut patet ex didis et patebit ex dicendis.*

2° Dum utraque pars contradictionis est æque probabilis, neutra est proprie et expedite probabilis; ergo corruunt omnia probabilistarum principia. *Probatur ant.* Illud est proprie et expedite probabile quod est prudenter approbabile, seu quod est dignum quod approbetur et illi præbeatur assensus ut vero, licet cum formidine partis oppositæ; seu, ut dicit Terillus, insignis probabilista, q. 2, de Conse, assert. 10: *Probabilitas est apparentia veritatis adeo magna ut illa digna sit assensu, ut qui illi absolute assentitur merito ut prudens laudari, nullatenus tanquam temerarius et imprudens reprehendi possit.* Unde, juxta ipsos probabilistas, illud est simpliciter, proprie et expedite probabile respectu alicujus, quod ab ipso merito potest approbari ut verum, seu quod nititur tali motivo quod sufficiat ad oblinendum ejus assensum; alias, quantumvis sit secundum se probabile, non erit respectu illius simpliciter, proprie et expedite probabile. Atqui quando utraque pars contradictionis, omnibus perpensis, apparet alieni æque probabilis, neutram in his circumstantiis potest prudenter approbare ut veram, seu neutra est sufficiens ad oblinendum prudentem ejus assensum: ergo. *Major est adversariorum. Probatur min.* Quando utraque pars contradictionis est æque probabilis, motiva utriusque se elidunt mutuo et æqualiter ponderant, ita ut quantum nituntur ad obtinendum assensum, tantum illa nituntur in oppositum; unæ intellectus manet suspensus et inter utrumque vere dubius, sicut bilanx manet suspensa in æquilibrio dum in utraque lance æqualia sunt pondera, vel sicut lapis tractus in partes oppositas a duplici virtute æquali immotus quiescit. Ergo.

Dicunt probabilistæ: Voluntas potest imperare assensum unius partis; sicut, τ, g. in dubio de probitate alicujus, voluntas imperat ut judicetur bonus.

B. d° juxta aliquos impossibile esse absolute quod voluntas efficaciter imperet intellectui assensum imius partis, ubi momenta sunt æqualia. 1° Quia intellectui non præbet opinando assensum alicui objecto, nisi quatenus judicat illud verum vel verisimilius; solum enim verum est objectum intellectus, sicut solum bonum est objectum voluntatis: unde, sicut voluntas non potest appetere nisi quod ipsi apparet bonum, sic intellectus non potest assentiri nisi illi quod apparet verum: atqui implicat quod, stante æqualitale rationum in utramque pariem contradictionis, intellectus judicet unam partem veram aut verisimiliorem; alioquin hoc ipso judicaret alteram partem esse falsam aut falsiorem, affirmatio enim unius in contradictoriis est negatio alterius, cum tamen supponatur quod judicet æque probabilem; item, judicaret motiva unius partis esse veracia et veraciora, et motiva alterius fallacia, cum tamen supponatur ei apparere æque veracia. 2° Intellectus est potentia non libera, sed necessaria et necessario tendens in suum objectum prout illi proponitur, ita ut non possit judicare rem aliter quam ipsi proponitur et apparet: ergo non potest efficaciter determinari a voluntate ut judicet magis verum quam falsum, quod ipsi non apparet magis verum quam falsum. 3° Intellectus non subicitur voluntati desplice, sed politice tantum: unde potest quidem voluntas applicare intellectum ut hoc vel illud objectum consideret, at non ut judicet aliquid verum quod ipsi tale non apparet. 4° Quando nullæ sunt rationes pro aut contra, voluntas non potest movere efficaciter intellectum ut assentiatur potius uni parti quam alteri, v. g. non potest efficaciter movere intellectum ut judicet arenas maris esse pares, et illi propositioni assentiatur: ergo nec quando sunt rationes æquales pro et contra. Quantum ad exemplum illius qui in dubio de probitate proximi judicat illum probum, *respondent* non judicare ipsum probum nisi quatenus ex lege charitable interpretatur dubium seu indicia ejus pro et contra Litati opposita in meliorem partem; id

vim interpretata, nihil jam contra proximum probant. At si indicia talia sint ut in bonam partem explicari nequeant, dicunt quod nec teneatur nec possit aliter judicare quam secundum momenta rationum quæ ipsi proponuntur. Sed quidquid sit de ista sententia,

A. 2°. *Dato* voluntatem posse absolute et physice imperare efficaciter intellectui assensum uni parti in dubio, id saltem certo non potest prudenter et rationabiliter, sed ad summum secundum animum passione aut affectu præoccupatum, non ratione motum; quod sufficit nobis. Ratio est, quia judicare prudenter et rationabiliter, est judicare secundum merita causæ et rationum momenta; non judicat autem secundum merita causæ et rationum momenta, qui judicat pro una parte potius quam pro altera, quando momenta sunt utrinque æqualia: sic nemo reputabit prudens et rationabile hoc imperium voluntatis dicentis intellectui: *Quamvis nulla ratio te moveat ad opinandum hunc contractum esse licitum potius quam ad opinandum esse illicitum, volo tamen ut opineris esse licitum potius quam illicitum*; quin e contra nemo est qui hujusmodi imperium non improbet ut imprudens et temerarium.

Si dicas: Ex affectu in unam partem, ista pars quæ antea apparebat æqualis apparebit probabilior; /{. 1°. *Hoc dato*, jam excurritur extra thesim. 2° Ex affectu non potest una pars apparere probabilior, nisi quatenus affectus obnubilat intellectum et obnubilatio inclinat et facit ut levius, aut nullatenus attendat ad rationes pro parte tutiori, magis aut solum ad rationes pro parte minus luta; et hoc est imprudenter et rationabiliter agere.

Ad exemplum de eo qui ex imperio voluntatis judicat proximum probum in dubio de ejus malitia, /L in hoc casu adesse principium certum recti (leans istud imperium, nempe legem caritatis et justitiæ retantem judicare proximum esse malum nisi constet esse talem. Nihil autem simile habent probabilistæ.

Probant insuper præsentem conclusionem quarta, quinta et septima ratio præced. articuli. Require. Sed jam accedamus ad fundamentalem rationem. Unde

Probatur tandem invictissime conclu-

sio. Est regula juris constans et indubitata, *In dubiis tutior pars est eligenda*: atqui qui versatur inter duas opiniones æque probabiles, est dubius, *ut patet ex dictis*: ergo.

Probatur maj. 10. Cap. *Significasti* Extra, de Homicid. lib. 5, tit. 12. In dubio an sacerdos occiderit hominem, debet censi homicida et irregularis, quia, ut ait Innocentius III, *in hoc casu cessare est tutius quam temere celebrare pro eo quod in alio nullo, in reliquo vero magnum periculum timeatur*. Cap. *Petitio tua* eod. lit. cum clericus pugnando contra inimicos fidei catholicæ aliquos percussisset, et inde dubitaret an aliquem interfecisset et irregularitatem incurrisset, Honorius III respondet sic: *Mandamus quatenus si de interfectione cujusquam in illo conflictu tua te conscientia remordeat, a ministerio altaris abstineas reverenter; cum sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare*. Et cap. *Ad audientiam* eod. tit. cum quidam presbyter volens corrigere quemdam de familia sua, illum cultello e vagina casualiter elapso vulnerasset, dubium fuit utrum occasione vulneris decessisset. Respondet Clemens III sic: *Zitz; discretionem duximus respondendum quod, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, te convenit injungere presbytero memorato ut in sacris ordinibus non ministret*.

2° Cap. *Illud* de Clerico excommunicato. Extra, lib. 5, tit. 27: cum episcopus Hildensemensis dubitaret an excommunicatio lata in ipsum ab episcopo Magdeburgensi, S. Sedis legato, non præmissa monitione ferendæ, nec significatione latæ censuræ, ipsum ligaret, et in hoc dubio divina officia celebrasse!, rescribit Innocent. III Hieropolensi Capitulo his verbis: « Licet autem in hoc non videatur » omnino culpabilis exlitisse, quia tamen in » dubiis via est eligenda tutior, etsi de » lata in eum sententia dubitaret, debuerat » tamen potius se abstinere quam sacramenta ecclesiastica pertractare... cum eo » misericordiam faciente', pœnam quam » canon minatur his qui post excommunicationem divina præsumpserint celebrare » officia.... ei non duximus infligendam. » *flestis* quod iste epis-

eopus nullam legatur fecisse diligentiam ut veritatem detegeret : jam autem, inquiunt, non dicimus quod aliquis non teneatur eligere tutius, quandiu non adhibuit sufficientem diligentiam ut dubium vinceret.

Sed contra. 1° Non etiam legitur hunc episcopum non adhibuisse diligentiam, supponunt ergo in illo delictum; delictum autem non supponitur, sed probari debet. 2° Constat eum adhibuisse diligentiam, ex eo quod Pontifex dicat quod *non videatur omnino culpabilis exiitisse*, et ideo misericorditer agens cum ipso, relaxat illi poenam depositionis quam incurrerat: porro fuisset omnino culpabilis nec misericordiam meruisset, si non adhibuisset diligentiam ut dubium excuteret.

5° Clementina *Exivi, de* verborum Significatione; fratribus Minoribus interrogantibus apostolicam Sedem, utrum sub peccato mortali tenerentur ad ea quæ in regula sancti Francisci exprimuntur verbis imperativi modi, respondet Clemens V sic: «Nos itaque, ait, quia sinceris hominum conscientis delectamur, attendentes quod in his quæ salutem animæ respiciunt, ad evitandos graves remorsus conscientis, pars securior est tenenda; » dicimus quod, licet fratres non ad omnium quæ sub verbis imperativi modi ponuntur in regula, sicut ad præceptorum seu præceptis æquipollentium observantiam teneantur, expedit tamen ipsis fratribus, ad observandam puritatem regulæ et rigorem, quod ad ea sicut ad æquipollentiam præceptis se noverint obligatos, quæ inferius annotantur, »

Respondent probabiliste hunc textum longe alium habere sensum quam illum quem intendimus. Nam hoc ipso quo Pontifex declarabat per verbum imperativi modi non imponi præceptum, jam non remanebat amplius controversia, adeoque conscientiæ fratrum poterant esse tulissimæ, etiamsi vera esset opinio asserens quod in dubiis semper teneamur partem tutiorem sequi; cessabat enim tunc dubium. Sensus ergo Pontificis est. quod in his quæ salutem respiciunt, ad vitandos graves conscientie remorsus, pars securior est tenenda; hoc est, danda est opera ut declarentur omnia dubia, et lex sit clara et manifesta.

Sed contra. Non declaravit Pontifex, ut fingit aut supponit responsio, ad nullum

eorum quæ in regula exprimuntur per verbum imperativum fratres Minores teneri tanquam ad præcepta, per quod revera cessasse! controversia et dubium; sed deditur ita duntaxat non teneri ad omnia quæ sic exprimuntur tanquam ad præcepta. Retabat ergo adhuc dubium, ah ad quædam et ad quæ tenerentur tanquam ad præcepta. Declarat autem Pontifex eos teneri ad aliqua quæ sub dubio erant, ea assignando; quia in his quæ salutem animæ respiciunt, ad evitandos graves remorsus conscientia, pars securior est tenenda: et hic est sensus naturalis et obvius hujus textus. Et sane, si in dubio licitum sit sequi quamlibet partem, etiam minus tutam, neque ipsi fratres Minores indigebant recurrere ad Sedem apostolicam, sed poterant per se ipsos solvere dubium et se a præceptis immunes tuto reputare; neque SS. Pontifex debuisset tot consultores episcopos et theologos adhibere ad resolvendum istud dubium, sed consultantes debuisset remittere ad principia probabiliistarum; et si qui fuissent imbecilles aut scrupulosi qui iterum dubitarem, debuisset illorum scrupulos sua auctoritate solvere, vel illos contemnere.

Neque dicas rem esse magni momenti propter quam necesse erat recurrere ad Sedem apostolicam; quasi vero ipsi probabilistæ unquam recurrerint ad Sedem apostolicam, et tot episcopos ac theologos congregatos consuluerint in dubiis, non dico æqualis momenti, sed longe gravioris, quippe quæ spectant non unum ordinem religiosorum, sed universum genus humanum in materiis justitiæ, religionis, temperantiæ et aliarum virtutum!

4° Cap. *Dominus*, de Secundis nuptiis, Lucius III, docens quomodo Christiani captivi apud Saracenos, qui iniverant secundum matrimonium, et jam dubitabant de morte prioris conjugis, se gerere deberent, dicit: *Si aliquis vel aliqua de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei qui sibi nupsit debitum non deneget postulanti, quod a se tamen nullatenus erit exigendum.* Similiter capit. *Inquisitioni*, de Sentent. Excomm. Innocentius III interrogatus quid agendum conjugii anxio de impedimento conjugii et ejus valore, altera pane inscia et nihil dubitante, eodem modo respondet

hii verbis : » Inquisitioni tuæ respondentes, credimus distinguendum... Quod si pars anxio de valore sui matrimonii habet beat conscientiam huiusmodi ex credulitate levi et temeraria... ad pastorem sui consilium, conscientia levis et temerariam credulitatis explosa, licite potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili et discreta, quamvis non evidenti et manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem conjugii (debitum denegando), vel contra iudicium conscientiae debitum exigendo) committat offensam. » Palam est SS. Pontifices hos casus dubios resolvere juxta regulam tutioris equendi : in huiusmodi namque casibus, tutius est reddere debitum, ne violetur jus quod compars bona fide certo credit se habere; tutius est non exigere, quia cum lex conjugii non obliget exigere, se exponeret sine necessitate periculo copulae illiciti. Resolveret autem probabilista posse licite utrumque et reddere et petere.

Respondent ad primum casum, quod ille de quo agitur in cap. *Dominus* nunquam fuerat possessor bonae fidei, utpote qui matrimonium mala fide contraxerit, incertus de morte prioris conjugis.

Stdconlra. 1° Supponunt hic gratis malam fidem, quæ sicut peccatum non supponitur, sed probari debet : et sane incredibile est ex tot captivis apud Saracenos, de quibus hic est quæstio, nullum bona fide convolasse ad secundas nuptias, nullum de morte prioris conjugis habuisse bonam credulitatem. 2° Sed *dato* omnes mala fide, incertos moraliter de morte prioris conjugis, contraxisse secundum matrimonium : vel inde erat certo nullum hoc secundum matrimonium, et tunc nec reddere nec petere poterant debitum, sed debebant separari ; vel remanebat dubium matrimonium, et in hoc dubio, pœniles de priori mala sua fide, et securitate suiconscientiæ providere volentes, consulunt Sedem apostolicam quid ipsis incumbat agendum in hoc dubio : et est casus *conclusionis* et probabilistarum. Quid enim obstat prior mala fides jam retractata? Obstat adsummum, ne illis captivis prosit hoc principium, *Melior est condi-*

tio possidentis ; sed non obstat quin currant et illis valeant alia principia quæ maxime nituntur probabilistic, scilicet, *in hoc dubio prioris matrimonii est insufficienter promulgata, est invincibiliter ignorata,- In dubiis benignior pars est tenenda*, et alia, juxta quæ principia respondere debent illos captivos posse et reddere et petere debitum. At non sic SS. Pontifex : Possunt, inquit, reddere, non possunt petere; quia utrumque est tutius, et in dubio tutius est tenendum.

Respondent ad secundum casum, 1° mulierem de qua est ibi sermo non adhibuisse sufficientem diligentiam ad dignoscendum illud impedimentum de quo dubitabat; quam si adhibuisset, potuisset non solum reddere, sed petere debitum, ut docent Sanchez et Diana.

Sed contra. 1° Supponunt iterum gratis in ista muliere crimen quod non supponitur, sed probari debet. 2° Ista mulier habebat credulitatem probabilem et discretam, ut loquitur Pontifex ; ergo adhibuerat sufficientem diligentiam, alias ejus credulitas non fuisset discreta. 5° Si non fuisset post adhibitam sufficientem diligentiam probabilitas fundata pro valore matrimonii, non permisisset illi Pontifex reddere debitum, sed jussisset adhiberi diligentiam ; et si post adhibitam diligentiam remansisset dubium, permisisset illi non solum reddere, sed etiam exigere debitum juxta adversarios.

Respondent 2° istam mulierem non dubitasse de validitate sui matrimonii, sed ex probabili et discreta credulitate judicasse a se matrimonium suum esse nullum.

Sed contra. Vel erat probabilitas fundata pro validitate matrimonii contra parem probabilitatem de invaliditate, vel non. Si primum ; ergo non judicabat mulier, sed dubitabat. Si secundum ; ergo non potuit Pontifex illi permittere redemptionem debiti in casu matrimonii : quod nequidem probabiliter esset validum. Insuper, *dato* quod ista mulier judicasset probabiliter suum matrimonium esse nullum, poterat ex principiis reflexis probabilistarum, quod lex invaliditatis matrimonii non esset sufficienter promulgata quod melior sit conditio possidentis, quod benignior pars sit tenenda, et similibus, deponere suam probabilem credulitatem,

et μ deposita, non solum reddere, sed et exigere debitum.

Verum necdum tricarum et vitilitigati-
niun finis. Hanc sacratissimam regulam a
S. Scripturis, Patribus, summis pontifici-
bus et omnibus sanioris doctrinæ theologis
traditam, atque in ipso jure naturali ve-
tante periculum peccati fundatam, tanto
conatu totque cavillationibus ac contortis
interpretationibus impetunt probabilistæ,
ut præter particulares eorum responsiones
ad singulos textus quas huc usque propo-
suimus et exsufflavimus, prope innumeras
alias responsiones generales et effugia
commenti sint, quibus, si possint, vim
hujus regulæ vel infrigant, vel eludant.
Patienter ferat lector, si præcipuarum sal-
tem vanitatem et falsitatem in aperto po-
nam; id exigere videtur rei momentum.
Itaque

Contra hanc celebratam regulam iterum
generaliter probabilistæ *respondent* L^o » um-
mos pontifices specialiter et de novo sta-
tuisse hanc legem in sola materia irregula-
ritatis, partim in odium homicidii, partim
oh reverentiam sacramento Altaris debi-
tam.

Sed contra. 1° Falsitas hujus responsi
patet ex juribus citatis : licet enim cap.
Significasti, cap. *Petitio tua* et cap. *Ad*
audientiam, decisio procedat in materia
irregularitatis, quia de ea casus fuerat pro-
positus, in omnibus tamen aliis textibus
laudatis non agitur de irregularitate nec
de homicidio, haneque regulam passim
usurpant sacri canones in omni materia
et casu in quo peccati et salutis periculum
vertitur. 2° In ipsis etiam textibus in qui-
bus agitur de irregularitate, ex modo quo
respondent SS. pontifices manifestum est
eos non condere jus novum : Dicit enim
Innocentius III, cap. *Significasti*: *Nos in*
præsenti casu credimus distinguendum;
et cap. *Ad audientiam* dicit Clemens III :
Tua discretioni duximus responden-
dum: non autem istis loquendi modis con-
ditur nova lex, sed condita supponitur.
5° Juxta Glossam, ad cap. *Inquisitioni*,
dum Papa respondet consultationi, non in-
ducit jus novum, sed respondet de anti-
quo. 4° SS. Pontifices in iis ipsis textibus
in quibus agitur de irregularitate, non di-
cunt tantum eum qui dubitat de irregula-
litate debere abstinere a ministerio altaris.

sed etiam afferunt hanc rationem, *eum* i^{*}
i *dubiis tutior pars sit eligenda*, qu. iiii re-
gulam et legem, *ut patet*, non sialuunt.
sed supponunt lumine naturali notam.

Respondent 2° hanc regulam esse con-
silio et non præcepti : neque refert quod
illam supponant Pontifices ut lumine na-
turali notam; supponunt enim ut comi-
lium, non ut præceptum : Itaque, inquiunt,
Pontifex in materia irregularitatis, vel in
aliqua alia particulari,* imponit obligatio-
nem præcepti huic regulæ, quæ in aliis
materiis tantum habet rationem consilii,
Sic quotidie legislatores dicunt : *Hoc rd*
illud præcipimus, cum sit majus com-
munitatis bonum; inepte tamen inferes
Ergo in omnibus tenemur quærere majus
bonum communitatis, nec sufficit quærere
illis bonum : nam, sicut evidens est legis-
latorem non posse ferre legem sine ratio-
ne, cum omnis lex sit essentialiter ratio-
nabilis, ita evidens est rationem quæ mo-
vet legislatorem potuisse antea tantum esse
consilii, non præcepti; quia alias essent
tantum promulgatores et non latores le-
gum. Ita quidam probabilista, tam subtili-
ter quam fallaciter. Igitur,

Sed contra. 10 Hæc regula exprimitur
in jure verbis quæ aperte important præ-
ceptum : *Pia tutior est eligenda* ; *Pars*
securior est tenenda; *Semitam debemus*
eligere tutiorem : hæc sane non dicuntur
nec dici possunt de mero consilio. 2° Jura
statuunt aliquid necessarium in dubiis
quod non est necessarium in rebus certis:
atqui optimum consilium est in rebus cer-
tis utrinque tutis, eligere quod est tutius:
ergo aliquid plusquam consilium inten-
dunt in dubiis, consequenter præceptum.
3° In capite *Illud* declaratur episcopus
qui in dubio non elegerat partem tutiorem
incurrisse pœnam depositionis; poena vero
tam gravis non incurritur propter trans-
gressionem consilii, sed præcepti. 4° SS.
Pontifices fundant istam regulam in stricto
jure naturali, quo peccati periculum vi-
tare jubemur : sic cap. *Significasti* dicit
Pontifex : Pro eo quod in altero nullum,
in reliquo vero magnum periculum timea-
tur; cap. *Inquisitioni* : *Ne contra judi-*
cium conscientia committat offensam;
et Clementina Z&ivi. *Ad vitandos graces*
conscientia remorsus. Regula autem fun-
data in stricto jure naturali c<< nmcepti.

ÜTRUM IN CONFLICTU DUARUM OPINIONUM, et c.

Et hinc patet solutio sophistic® ratio nis adversarii, 1° cum legislator dicit : *Hocprapimus, cum sit majus bonum communitatis*; non dicit : *In omnibus majus bonum communitatis est tenendum; Semper debemus majus bonum quarere*, sicut dicunt Pontifices de regula sequendi tutius. 2° Non dicit legislator quod, qui non quærit majus bonum sit capite plectendus, sicut dicunt canones deponendum esse episcopum qui in dubio non sequitur tutiorem pariem. 5° Non dicit legislator quod, qui non quærit majus bonum se exponat magno periculo peccandi, committendi ofiensem et incurrendi graves conscientia remorsus, sicut dicunt Pontifices de eo qui non sequitur partem tutiorem.

Reponit idem probabilista, capite *Significasti*, Pontificem non loqui periculo peccati, sed de periculo indecenti® el scandali, si ille de quo dubitabat populus an esset homicida, ministraret altari; erat enim casus publicus. *Sed contra*, 1° dato in eo capite agi de periculo scandali, in aliis saltem textibus agitur de periculo peccati, et insuper alia solutiones subsistunt. 2° Falsum est in illo casu fuisse periculum scandali: casus erat de sacerdote qui furem auferentem eucharistiam cum altarium ornamentis ligone percusserat, et quidem in sui defensionem, quippe qui prius a fure percussus fuerat et quem paradam e vestigio occiderant in eodem loco: porro nulla est verisimilitudo quod parœciani qui ipsimet istum furem occiderant, videntes hunc sacerdotem celebrantem inde fuerint scandalizati, maxime cum jam al) anno, nemine reclamante, celebraret, et sub titulo confessionis tantum, de sua salute praecogitans, suum dubium alteri sacerdoti exposuerit, ut fert rescriptum Pontificis.

Respondent S° hanc regulam esse tenendam in dubio facti lanium, non in dubio juris.

Sed con. ra. 1° in cap. *Illud* et Clementina *Exiv* igitur de dubio juris. Similiter cap. *renie*».s, de presbyteris non baptizatis, dubium erat de validitate ordinis ante baptismum collati; et cap. *Cum desideres*, de sentent. Excom. dubium erat an liceat communicare cum eo quem fama vulgarat clericum percussisse. 2° Fundamentum is*

tins regulæ est strictissimum jus naturale cavendi in dubio periculum peccandi contra legem; non est autem minus periculum in dubio juris quam in dubio facti.

Bespondcnt 4° regulam illam valere in dubiis negativis, non in positivis, ubi ^unt rationes utrinque probabiles.

Sed contra. 1° In omnibus capitibus citatis erat quaestio de dubiis positivis, in quibus erant rationes utrinque probabiles. 1° Non est minus periculum peccandi in dubio positivo quam in negativo. 5° Dubium negativum, *ut diri superius*, non est proprie dubium, sed nescientia *u ignorantia.

Bespondcnt S° regulam hanc procedere solum in dubiis practice-practicis, id est dum ipsa conscientia est dubia; non in dubiis speculatkvo-praclicis.

Sed contra. Hanc responsionem esse falsissimam *patet*, 1° quia in omnibus canonibus citatis dubia summis Pontificibus proposita eranl^pcculativa, v.g. cap. *Ad audientiam*, *utrum* ex vulnere an aliunde defunctus obiisset? cap. *Significasti*, *cujus* ictu percussus interiisset? cap. *Inquisitioni* et cap. *Dominus*, an sit impedimentum matrimonii? Clementina *Exivi*, an omnta quæ in regula S. Francisci exprimuntur verbis imperativis, sint praecepta? cap. *Illud*) an.excommunicatio sine praemonitione valeat? Et sane, nedum inutile fuisset, sed absonum prorsus el ridiculum, doctissimos viros consuluisse Sedem aposolicam utrum in dubio praclice-practico, hoc est cum conscientia ipsa dubia, tutior pars sil eligenda, cum vix aut ne vix ullus sit theologus qui id neget. Quærebant ergo isti doctissimi viri a S. Sede, quomodo in dubiis speculativis prudenter formanda esset conscientia seu judicium praclice-praclicum, ut caveretur peccatum; el respondent Pontifices conscientiam non posse prudenter formari in Ius dubiis nisi eligendo partem tutiorem. 2° Si hæc regula non procedat in dubiis speculativis, sed tantum praclicc-practicis, SS. Pontifices non potuissent statuere episcopum de quo cap. *Illud*, incurrisse pœnam depositionis ol» non servatam hanc regulam, neque prohibere conjugem a petendo debito, el sacerdotem a sacro ministerio; sed id tantum statuere potuissent cum ista clausula, nisi dubium i*

praxi fuisset depositum. 5° Admissa hac responsione, prorsus evanescit ista regula in omni materia : nemo est enim qui, per principia reflexa probabilistarum, non possit deponere dubium speculativum, et sibi formare conscientiam seu iudicium practice-practicum in favorem libertatis contra legem.

Bespondent 6° hanc regulam valere tantum pro foro externo, non pro foro interno.

Sed contra. 1° Palam est Clementina *Exivi*, cap. *Dominus* et cap. *Inquisitioni*, hanc regulam adhiberi pro foro conscientiae. 2° Cum hæc regula sit juris naturalis, valet pro utroque foro.

Bespondent 7° valere hanc regulam ubi possessio non stat pro libertate.

Sed contra. In omnibus casibus canonum laudatorum potuisset allegari titulus possessionis libertatis, quo tamen non obstante summi Pontifices decreverunt in illis tutius esse sequendum. Sed de hoc fictio titulo latius modo in *sol. object.*

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Nulla lex, etiam a parte rei existens, subditos proxime et in actu secundo obligat, quando non est illis citra eorum culpam sufficienter intimata et promulgata : atqui, quando post adhibitam omnem diligentiam manet vere, certo et solide probabile apud omnes non dari legem actionis alicujus prohibitivam, lex illa, si forte a parte rei detur, non est subditi sufficienter intimata et promulgata : ergo.

B. 1° ex hoc argumento, cui multum confidunt probabiliste, multa *sequi* absurda. 1° *Sequitur* eum qui dubitat an sit audita duodecima nocturna ante feriam sextam, aut an sit hodie vigilia S. Laurentii . postquam inquisivit quantum tunc moraliter potest, remanente dubio posse manducare carnes, dicendo legem abstinentis non esse sufficienter promulgatam; item, qui dubitat an peccaverit mortaliter non teneri peccatum dubium confiteri, dicendo legem confessionis non esse sufficienter promulgatam : et sic in plurimis casibus. 2° *Sequitur* quod doctores probabiliste male doceant. aliquid esse illicitum, quando sciunt illud ab aliis sustineri ut licitum ; tunc enim . juxta positum principium, lex non est sufficienter promulgata, B> *Sequitur* quod, hoc ipso quod sciam

aliquam opinionem probabiliter utrinque sustineri pro et contra ab auctoribus quibus ; fere pares auctoritate judico, quosque suppono hanc opinionem sufficienter examinasse, possim absque novo examine tamen scrupulo sequi eam quæ favet libertati, dicendo legem non esse sufficienter promulgatam : quod quam laxet habenas rooniam dissolutioni nemo non videt, cum sint innumeri casus et leges circa quas disputant probabiliter theologi.

JL 2°. *IV. suppositum minoris*, nimirum esse certo et solide probabile indubii non dari legem : quia, *ut probavimus*, duæ opiniones æque probabiles nutuo k elidunt; unde neutra est certo et solide probabilis, sed dubia. Sed hoc *doto*,

B. 5° et praecipue. *D. min.* Quando manet certo et solide probabile non dari legem, non est sufficienter promulgata, si non sit æque certo et solide probabile illam dari, *C. min.* si sit æque certo et solide probabile illam dari, *N. min.* Tunc enim lex fit dubia et ideo sufficienter promulgata ut obliget, si non directe et vi sua, saltem indirecte et vi legis generalis, scilicet in dubio tutiorem pariem esse eligendam, consequenter legem dubiam esse observandam, quia hoc est tutius. Posset etiam dici legem dubiam esse sufficienter promulgatam, ut directe et vi sua obliget, quatenus jure praesumitur legislatores prudenter velle leges suas in dubiis obligare, nec earum observantiam pendere ex variis casusclarum interpretationibus; alioquin innumera leges manerent absque effectum, et ut plurimum intentiones legislatorum frustrarentur.

Obj. 2° Ignorantia invincibilis legis excusat operantem ex ea : atqui certa et solida probabilitas de non prohibitione alicujus actionis, etiam in concursu aequalis probabilitatis, necessario conjungitur cum ignorantia invincibili legis : ergo. *Probat* *ur min.* Illa ignorantia est invincibilis quæ post tot annorum studium, tot ingeniorum desudationes, superari non potuit : atqui talis est ignorantia legis contra cujus existentiam motiva vere et certo probabilia militant ; ergo.

B. hoc argumentum, præcedenti affine, eodem fere modo solvi. 1° Ex illo sequuntur eadem inconvenientia ac ex præcedenti. 2° Falio supponit esse solidam probs-

Uteni in concursu æqualis probabilitatis. 5. Et praecipue, *D. inin.* Certa et solida probabilitatis de non existentia legis, etiam in concursu æqualis probabilitatis pro parte contraria, est certo conjuncta cum ignorantia invincibili excludente distinctam et certam cognitionem legis, *C.* excludente dubiam cognitionem legis, *N.* In dubio autem tutius est sequendum. Et hinc potest responderi 4° *distinguendo eamdem minorem sic* : Certa et solida probabilitas de non existentia legis, etiam in concursu æqualis probabilitatis, est necessario conjuncta cum ignorantia invincibili certitudinis legis existentis, *C.* ipsius existentiae legis, *V.* Et in hoc forte allucinantur adversarii. Equidem, qui fundate dubitat de existentia legis, ignorat invincibiliter certitudinem ejus existentiae seu eam certo existera; at non ignorat invincibiliter illam existera, cum de ea habeat dubiam cognitionem. Neque ante probabilislas unquam auditum fuit eum qui dubitaret de re aliqua, eam ignorare invincibilitè» : sic filius qui dubitat an vivat pater, non ignorat invincibiliter, alias posset invadere ejus bona; mulier qui dubitat de vita mariti, non ignorat invincibiliter eum vivere, alias posset transvolare ad secundas nuptis; qui dubitat an sit excommunicabis aut irregularis, non ignorat invincibiliter se esse excommunicatum aut irregularem, alias posset tuto se gerere ut non excommunicalum et non irregularem, contra decisiones SS. Pontificum; mulier quæ dubitat de validitate sui matrimonii, non ignorat invincibiliter esse validum, alioquin posset et reddere et petere debitum, quod prohibent jura.

Inferes. Ergo lex dubia æque certo obligat ac lex certa, quod non videtur rationabile.

II. Esto legem dubiam non æque certo obligare directe et vi sua ac legem certam, æque obligat indirecte et vi legis generalis viantis ne exponamus nos periculo peccandi, et ideo jubentis sequi tutius : et hoc est rationabile.

Inst. Si lex dubia certo obliget, tenebimur ad multa facienda vel vitanda quæ revera nulla lege praecipiuntur aut prohibentur, sicque aggravabitur onus divinæ legis unguis quam sit; quod non videtur admitendum.

P. retorquendo argumentum Silex dubia non obliget, ad multa facienda aut vitanda non tenebimur quæ tamen lege praecipiuntur aut prohibentur. et sic alleviabitur legis onus magis quam sit : hoc autem secundum inconveniens ad minui æquiponderat primo.

H. 5° D. Si lex dubia certo obliget, tenebimur ad multa facienda vel vitanda quæ non praecipiuntur aut prohibentur ulla lege directa, ea scilicet de qua dubitatur, *transseat*; ulla lege reflexa, ea scilicet lege generali sequendi tutius in dubio, *V.* et sic non aggravatur plusquam par sit legis onus.

Adde quod, si sequendo tutius in dubio aliquando teneamur ad ea de quibus revera non est lex directa, sequendo probabilius etiam aliquando non tenemur ad ea de quibus est revera lex directa : unde si ex una parte aggravatur onus legis, ex altera parte alleviatur, sicque fit compensatio.

Obj. 5°. In dubio legis existentis seu obligantis possessio stat pro libertate : atqui in dubio melior est conditio possidentis, *L. In pari* IT. de Reg. juris, et R. 65, in 6. Ergo nemo astringitur ad observationem legis dubiæ.

Huic argumento, quod est alterum ex praecipuis fundamentis totius probabilismi, duplex est solutio adæquata : *prima negat majorem,* - altera *negat minorem* extra materiam justitiæ : utrique expendendæ et ineluctabiliter probandæ pro rei momento juvat paulisper immorari.

Prima solutio. In dubio legis existentis, aut nulla, aut saltem dubia est possessio libertatis : constat autem dubiam possessionem non facere meliorem conditionem possidentis, nequidem in materia justitiæ. *Probat*ur itaque solutio multipliciter. 1° Possessio libertatis nihil est aliud quam jus faciendi quod libuerit, non enim est hic possessio legalis quæ definitur, *rei detentio, corporis, animi et juris administratio* ; unde non potest aliud intelligi quam jus seu potestas aliquid licite faciendo : atqui homo nunquam habuit jus faciendi quod libuerit in dubio legis; nunquam enim habuit jus faciendi quodlibet temere et inconsulta ratione, quod accedat» (lord si in dubio legis non eligeret tuUus. *Confirmatur ista ratio.* Homo niuiouam habuit jus seu libertatem ponendi a clio-

nem de qua dubitat an sit peccaminosa : atqui dubitans an sit lex prohibeas aliquam actionem, v. g. comestionem carniū, dubitat an illa comestio sit peccaminosa : ergo.

Respondent ipsum dubitare tantum speculative an sit peccaminosa, non practice ; quia format sibi iudicium practice certum se posse licite facere quod invincibiliter ignorat esse lege prohibitum. At hoc est deserere titulum possessionis libertatis et confugere ad alium jam a nobis confutatum, sicque argumento cedere.

2° Qui dubitat de lege, dubitat de obligatione legis, cum sit ejus proprietas : atqui qui dubitat utrum obligetur lege, dubitat de sua libertate seu jure agendi quod lex prohibet : ergo possessio libertatis in illo non est certa, sed dubia.

Respondent similiter illum dubitare de obligatione legis in actu primo, non de obligatione in actu secundo ; quia per principia reflexa, quod lex sit insufficienter promulgata et invincibiliter ignorata, format sibi iudicium practice certum quod non obliget in actu secundo. Vides iterum hanc responsionem succumbere argumento, et, deserta possessione libertatis quam cognoscit dubiam, confugere ad titulos insufficientis legis promulgationis et ejus ignorantis® invincibilis, quorum falsitatem modo demonstravimus.

Quapropter, liceat paulisper spatium in principiis probabilistarum et eorum tergiversationes detegere. Dicunt communiter possessionem stare pro lege contra libertatem, quando constat de lege et dubitatur de eo per quod tollitur obligatio legis; et contra, possessionem stare pro libertate contra legem, quando constat de libertate et dubitatur de eo per quod introducitur obligatio legis. Sic qui dubitat an pudita sit hora duodecima inter sabbatum et dominicam, tenetur abstinere ab esu carniū, quia die sabbati lex abstinentis® possidet, et contra, si dubitet an audita sit duodecima inter feriam quintam et sextam, non tenetur abstinere ab esu carniū, quia feria quinta libertas possidet; et sic de exteris casibus. *Si tirgeas*, eum qui feria quinta dubitat an audita sit duodecima, dubitare de lege obligante abstinentis, dubitantem de lege obligante dubitare de libertate agendi contra legem, non minus quam qui dubitat an audita sit duodecima

inter sabbatum et dominicam, confugit *ad aliud et dicunt*, dubitanti an sit audita duodecima inter feriam quintam et sextam, legem abstinentis® non esse sufficienter promulgatam, cumque illam ignorare invincibiliter. Sed jam quæro, quare feria quinta lex abstinentis® non est sufficienter promulgata, et sabbato est sufficienter promulgata? quare feria quinta ignorat invincibiliter esse auditam duodecimam et legem obligare, et sabbato non ignorat invincibiliter? Constat enim legem abstinentis esse latam pro feria sexta sicut pro sabbato, et tantum esse dubium an imhoata sit feria sexta et finitum sit sabbatum, consequenter an lex hic et nunc obliget. Si dicant, quia libertas possidet a feria quinti ad sextam, et lex possidet a sabbato ad dominicam. Sed probatum est, nec uidentur negare adversarii, dubiam esse possessionem libertatis in utroque casu, cum ad aliud confugiant. Cæterum, *hoc dato*, hoc est quod quæro : quare, quia libertas possidet feria quinta, ignoratur invincibiliter esse auditam duodecimam, et legem abstinentis® hic et nunc obligare; et quia lex possidet sabbato, non ignoratur invincibiliter esse auditam duodecimam et legem obligare? Quid, quæso, facit ista possessio libertatis vel legis ad cognitionem datæ vel non datæ® duodecimæ®, et consequenter legis obligantis? Esset prorsus impertinens et omnium scibilis exciperetur qui, interrogatus cur ignoret invincibiliter esse auditam duodecimam ante feriam sextam et se teneri lege abstinentis®, responderet, Quia possideo libertatem, et e contra, interrogatus cur non ignoret invincibiliter esse auditam duodecimam ante diem dominicam, responderet : Quia non possideo libertatem. Ingenue fateor citra cujusque injuriam, hæc mihi videntur legum ludificationes et cum Deo cavillationes, in quibus tamen, tremens dico, vertitur corde salutis aut damnationis æternæ.

5° Dum probabilist® dicunt aliquem posse licite agere contra legem dubiam quia possidet libertatem, petunt principium et probant idem per idem : etenim libertas hic intelligitur non physica sed moralis, quæ, ut dictum est, nihil est aliud quam jus et potestas aliquid licite faciendi : unde, probare quod possit licite agere contra legem quia habet libertatem, est pro

hire quod possit licite hanc actionem ponere quia habet jus et potestatem illam licite ponendi; quod est aperte supponere quod est in quæstione, et probare idem per idem.

4. Libertas quam habet sacerdos celebrandi cessat hoc ipso quo dubitat de validitate sacerdotii, cap. *Presbyteri*, D. 68, aut se esse irregularem secundum jura citata. Similiter, libertas quam habet uxor petendi debitum cessat hoc ipso quo dubitat de validitate sui matrimonii, ex iisdem juribus. Item, libertas quam habet Titius non confitendi peccatum quod non credebatur esse mortale, cessat hoc ipso quo dubitat esse mortale. Ergo in dubio legis, possessio non stat pro libertate.

5. Ubi est certa existentia legis, ibi est certa non existentia libertatis : ergo ibi est dubia existentia legis, ibi est dubia libertas.

Secunda solutio. Dato jam gratis in dubio legis manere possessionem libertatis, hæc juris regula, assumpta in *minori*, nec quidquam juvat probabilistas, quia valet duntaxat in materia justitiæ subjecta potestati humanæ, non in materiis aliarum virtutum.

Probatu evidentu. Ideo in materia justitiæ, potestati humanæ subjecta, melior est conditio possidentis, 1° quia, cum homines, ex una parte rerum avidi, non soleant suas apud alios relinquere, et ex alia vir probus non soleat acquirere possessionem alicujus rei sine titulo, hinc in dubio possessio infert præsumptionem hunc esse rei dominum qui illam possidet; 2° quia, cum bonafortunx sint subjecta potestati humanæ in ordine ad bonum commune, statuerunt legislatores in dubio possessorem posse relinere tanquam sua bona quæ possidet, propter bonum commune, ne scilicet incerta manerent rerum dominia et lites forent interminabiles, ut *latius exponimus* in tract. de Jure et Just, dissert. 4, a. 5. Atqui in materie aliarum virtutum neutra ratio current. *Son prima* ; ex eo enim quod possideam meam libertatem, non habeo ideo in presumptionem, seu non est mihi ideo probabilius quod lex non extet potius quam enet, ista enim possessio est omnino impertinens ad cognitionem legis, ut modo arguebam. *Neque disas* possessionem li-

bertatis non dare quidem præsumptionem de veritate remota, puta, quod non sit hodie jejunium, sed de veritate proxima, scilicet quod mihi liceat hic et nunc non jejunare ; quia in materia justitiæ possessio non dat præsumptionem de veritate proxima quod possim hic et nunc rem retinere, nisi quia dat præsumptionem de veritate remota, scilicet quod res sit mea, aut quia jura ita disponunt. Et hæc secunda ratio etiam non currit in materiis aliarum virtutum, quia non subjacent potestati humanæ sicut bona fortunx. Et revera nunquam nec ullibi reperitur in jure hanc legem fuisse statutam extra materiam justitiæ; sed e contra jura ubique statuunt in materiis aliarum virtutum tutiorem partem in dubio esse eligendam.

Inst. 1°. Certum non tollitur per incertum : atqui libertas mea est certa et priori omni lege, lex autem est dubia : ergo remanet possessio libertatis in casu.

B. 1°. Dato quod intendit argumentum nihil concludit; quia *esto* maneat certa libertatis possessio, nihil favet in materia extra justitiam. 2° *Ad majorem*, dato libertatem non totaliter tolli per legem dubiam, quasi constaret non amplius esse, tollitur tamen ex parte, quia de certa iit dubia. 5° *Ad min.* D. Lex autem est dubia, lex directa et particularis, C. lex reflexa et generalis sequendi tutius in dubio, *N.*

Inst. 2°. Reg. juris 20 dicitur .-Quoties dubia est interpretatio libertatis (juxta alios, voluntatis), secundum libertatem respondendum est : ergo.

B. ibi agi de servitute, et sensus est : Quoties dubitatur an dominus manumiserit servum, judicandum est pro libertate. Unde Glossa C. de fideicoin. L. *Cum inter veteres*, ponit casum, ubi testator reliquit libertatem servo qui erat in ventre, et plures nascuntur, omnibus videtur libertas relicta.

Inst. 5°. Ex juribus citatis *in probatione conclusionis*, uxor dubitans de valore matrimonii potest reddere debitum : atqui non alio titulo quam possessionis libertatis : ergo.

B. N. min. Alioquin non solum reddere, sed et petere posset. Ideo ergo Ecclesia statuit in tali dubio reddendum dolum, ut e duobus malis majus videretur. si enim non reddat, exponit se periculo iu-

DISSERT. VI. ART. II.

mititiæ; si reddat, exponit se periculo ivmicationis. cum autem justitia sit virtus po'ior quam castitas, imo sit omnium virtutum moralium nobilissima, majus est malum violare justitiam quam castitatem. unde in hoc casu eligitur quod est tutius.

Inst. 4°. Forte dubitat uxor de valore matrimonii, quia dubitat aut de morte conjugis prioris, aut ne præsens conjux sit frater aut religiosus: atqui tunc reddendo debitum incurrit periculum duplicis peccati, scilicet luxuris, vel adulterii, vel sacrilegii, vel incestus; non reddendo autem, incurrit tantum periculum unius peccati, scilicet injuslitiæ: ergo non eligit tunc tutius.

R. quod, licet non reddendo debitum ex parte sui incurrat tantum periculum injustitiæ, exponat tamen maritum periculis ira, blasphemiae, pollutionis, commixtionis cum alia forte uxorata, aut propinqua, aut religiosa; quæ omnia pericula simul sumpta censentur quid gravius quam periculum luxuriæ, simul cum vel adulterio, vel incestu, vel sacrilegio. Cæterum, si sit periculum gravioris peccati in reddendo quam in non reddendo, non est obligatio reddendi, sed potius non reddendi; quia jura non statuum reddendum nisi quatenus reddendo est tutius et periculum minoris mali; statuunt autem non reddendum ubi est periculum majoris mali reddendo, juxta hanc aliam leget.* : *De duobus malis minus 1sl eligendum.* Cap. *Duo mala*, dist. 13.

Insl. 3°. In dubio negativo prædictum axioma, *Melior est conditio possidentis*, habet locum in materia aliarum virtutum: ergo a pari in dubio posiu.c *Antecedens patet er dictis* de conscientia dubia, ubi resolvimus dubitantem negative de honestate objectiva aclus, posse dubium deponere et actionem illam ponere: atqui hoc non nisi titulo possessionis libertatis: ergo.

R. i' IV. suppositum antecedentis: quia dubium negativum non est vere dubium, ut dictum est, sed potius nescientia seu ignorantia. Sed *dato supposito*, *R.* 2° *A. ant. Ad probat. \. min.* Ratio enim cur dubitans negative possit post diligentem inquisitionem illud deponere et actionem potier, non est quia possidet libertatem, •*d quia ejus dubium non est prudens et rationabile: nullam enim aut non nisi le-

vem et contemnendam rationem habet dubitandi, alioquin dubitaret positive: undt praesumptio veritatis stat contra tale dubium, et agendum est cum illo tanquam cura scrupulo. Vide art. citatum de conscientia.

Obj. 4°. Secundum regulam 57 juris, U. de Reg. juris, l. 50, tit. 17 et alibi, opinio benignior est præfcrenda: ergo tutior non est semper eligenda.

R. 1° hanc regulam esse latam pro foro exteriori quoad pœnas indigendas in dubiis facti; et hoc est sequi totius: est enira tutius quod reus dimittatur impunitus, quam quod innocens injuste puniatur. 2° Opinio benignior in jure non dicitur quæ favet libertati aut concupiscentia, hrc enim debet potius dici maligna et perversa; sed ea dicitur benignior, secundum jurisperitos, quæ favet testamento, religioni aut sacramento; vel juxta Sykes-Irum, quæ favet egenis, orphanis, viduii et peregrinis. Cæterum, opinio benignior, quovis modo intelligatur, est præferenda quando est regulis prudentis consona, qualis non est opinio favens libertati contra legem in concursu æque probabilis faventis legi.

Objicies 3°. Capit. *Laudabilem* de frigidis, permittitur dubitandi, tentare copulam per triennium: atqui hoc non est tutius. sed tutius foret conjuges separari: ergo.

R. N. min. Tutius enim est ut cohabitent cum periculo fornicationis materialis, quam separentur et convolent ad secundas nuptias cum periculo adulterii, si forte prius matrimonium sit validum: ut autem simul vivant ut frater et soror, potest pontifex consulere, non præcipere, quia pars potens habet jus ad matrimonium, ideoque vel perseverandi in eodem vel aliud ineundi: tutius autem est primum quam secundum, saltem donec sufficienter constet de impotentia compartis.

inst. Dato quod non possit pontifex precipere ul habitent ui frater et soror, hoc possunt saltem ipsi conjuges, idque est ipsis tutius quam tentare copulam: atqui lamen ad id non tenentur: ergo.

R. D. min. Ad id non **jnenlur ex speciali dispensatione Auctoris natura pro hoc speciali casu, *C. min.* ex principiis rellexis probabilistarum, *V. min.* Quod ergo in hoc dubio de impotentia unius compartis possint tentare copulam, Deus

flor nature specialiter concessit; quæ |
 •oucessio nobis innotescit per Ecclesiam i
 at. cap. *Laudabilem*. Ob rectam eniin ge-
 neris humani propagationem, vitandaque
 gravissima inconvenientia, debuit in hoc
 casu permitti ad tempus conatus ad copu-
 lam, ita exigente natura rei : 1° ne maxima
 continuo foret perplexitas in conjugiiis ,
 cum de impotentia saltem respectiva sæpis-
 ame aliquod dubium adsit, an non sit in
 utroque, an in alterutro tantum ; 2° ne in-
 numeri allicerentur alioquin ad fornican-
 dum, sub pretexto certificandi se ante
 matrimonium de potentia, cum hac vel il-
 la, ne inito matrimonio sine facto experi-
 mento in has angustias inciderent, ut nec
 recedere ab invicem possent ob matrimo-
 nium forte validum, nec matrimonio uti
 ob dubium de impotentia.

Obj. 6°. Dubius de revelatione alicujus
 dogmatis non tenetur illi credere : ergo
 dubius de lege non tenetur illi obedire.
Palet consequentia , quia non debemus
 mimis credere Deo revelanti, quam obedire
 pradienli.

A. A. *conseq.* Disparilas est, quod cre-
 dere alicui dogmati dubie revelato sit se
 exponere periculo erroris; sicut enim est
 error non credere esse de fide quod est
 revelatum, ita est error credere esse de
 fide quod non est revelatum · unde cre-
 dere in dubio revelationis non est tutius :
 nt in dubio sequi opinionem faventem legi
 nullum est periculum, sed est tutum et
 solum lutum. Et hinc *patet responsio ad
 probationem*.

Ex didis inferes quid sit resolvendum
 in dubiis quæ passim occurrunt : v. g.
 dubitas an voveris, teneris voto ; an lege-
 ns horas, teneris legere ; an res venalis sit
 furtiva, non potes emere; an sit audita
 duodecima ante dominicam, non potes co-
 medere carnes; an comederis vel biberis
 ante ratndem horam auditam, non potes
 alebrare aut communicare; et sexcenta
 umilia. Intellige tamen, modo non sit pra-
 «umplio veritatis pro parte minus tuta : sic,
 v. g. si soles recordari eorum quæ maturo
 consilio el plene deliberate facis, dubitans
 an voveris, non teneris volo, quia si vovis-
 ics, voti recordareris, sicut recordaris alio-
 rum quæ plene deliberate facis ; sicque est
 pcEMimptio et inagis probabile quod non
 •Meris.

Bil l . t . IV.

«*Si petas* quid sil faciendum quando in
 dubio non constat, post diligentem inqui-
 sitionem , quæ sil pars tutior, et urget ne-
 cessitas agendi alterutrum?

/I. tunc esse agendum juxta alias com-
 munes regulas juris : nempe, quod benignius,
 quod verisimilius, quod plerumque
 fieri solet, quod est in usu el consuetudine
 præferalur ; item, aclus valeat potius quam
 pereat; item, pro reo potius quam pro
 actore est pronuntiandum.

MONITUM AD PHOBABILISTAS.

Ilis omnibus quæ in hoc et precedent!
 articulo diximus mature et bona fide per-
 pensis , videant et dicant coram Deo pro-
 babilistæ, utrum argumenta sive ab auc-
 toritate sive a ratione quibus principia eo-
 rum reflexa huc usque impugnavimus, non
 sint saltem solide probabilia et merito at-
 tendenda? Si ita sint (quod, ut puto, nemo
 sensatus et prudens negare potest';, palam
 est hæc eorum principia reflexa non esse
 certa, sed ad summum probabilia; ex qui-
 bus proinde non possunt sibi formare con-
 scientiam moraliter certam de licitate seu
 honestate formali suæ actionis.

ARTICULUS III.

*Utrum liceat sequi opinionem probabi-
 liorem minus tutam in concursu minus
 probabilis tutioris, ubi agitur de sola
 honestate objectiva actus ?*

Expugnatis laxioribus theologis quibus
 omne probabile est licitum, aggredimur
 nunc rigidiores quibus solum tutius est li-
 citum. Contra quos

Dico. Quando agitur de sola honestate
 objectiva actus, licitum est sequi opinio-
 nem manifeste el solide probabiliorem mi-
 nus tutam, seu faventem libertati, in con-
 cursu minus probabilis tutioris, seu faven-
 tis legi. Est communissima contra Vendro-
 kium in nolis ad Epist. 3 Montaltii, Sinui-
 cbiiim in *Saule eærege*, el paucos lios,
 qui volunt semper sequendum esse totius.

Dixi, *Quando agitur de sola honestate
 objectiva aclus*, scilicet, an liceat necne,
 sive ipiando agitur de probabiiioritate ju-
 ris, el quæritur utrum præceptum aut lex
 obliget? Si enim agatur de probabiiioritate
 rei seu facti , hoc est de validitate , sub-
 stantia , qualitate, conditione alicujus rei,
 non semper est licitum sequi probablius,

DISSERT. VI. ART. III.

propter periculum nullitatis rei aut alteri nocendi, quod probabilioritas opinionis de facto non abstergit : sic, v. g. quamvis sit probabilius baptismum valere in tenui cerevisia, lalem conditionem non requiri ad hunc contractum, hunc potum non esse venenatum, feram et non hominem latere in dumo; non tamen licet sine necessitate conferre baptismum in tenui cerevisia, facere contractum sine tali conditione, sumere hunc potum, explodere in hunc dumum; quia ista probabilioritas facti, cum nihil immutet in rebus, nec faciat quod id quod requiritur ad validitatem actus non requiratur, nec quod id quod adest non adsit aut non noceat, non abstergit periculum : secus quando est probabilioritas juris, an liceat actio, an sit lex prohibens, quia cum lex quæ prudenter creditur non exislere non obliget actu, ut modo dicemus, probabilioritas opinionis secundum quam creditur prudenter non exislere, abstergit periculum agendi formaliter contra legem actu obligantem. Unde, opiniones probabiliores quæ versantur circa res aut facta, sunt speculativæ tantum, nec infiuunt in diclamen practicum conscientiae; quæ autem versantur circa jus seu licitatem actionis, sunt speculativo-practicæ et induunt in diclamen practice practicum, mediante iudicio reilexo : sic, quamvis mihi probabilius sit validum esse baptismum in tenui cerevisia, aut latere feram in dumo, non est mihi probabilius licitum esse conferre baptismum in tenui cerevisia, aut explodere in dumum, propter periculum quod non abstergit mea probabilior opinio de facto. Et hæc quæ spectant huc usque dicta et mox dicenda sunt diligenter annotanda, ut jam *supra annotavimus*. Quibus notatis,

Probatur conclusio 1° ex definitione Sedis apostolicæ. Licitum est sequi opinionem inter probabiles probabilissimam : ergo et solide probabilio-rem. *Antecedens constat* ex condemnatione hujus propositionis quæ est Sinnichii : *Non licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam* : est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII. *Probatur consequentia*. Si non esset licitum sequi opinionem solide probabilio-rem, ideo esset juxta adversarios, quia manet formido de opposito ti periculum transgrediendi legem atqui

opinio probabilissima etiam includit d», necessario formidinem de opposito 'ergo, si hoc non obstante licitum sit senui illia. licitum est etiam sequi solide probabilio-rem. *Probatur min.* Opinio probabilis[^] ma remanet intra fines probabilities. ergo est necessario cum formidine panis oppositæ; opinio enim probabilis est essentialiter assensus uni parti ex mollio idoneo ad suadendum, moraliter lam« fallibili, et ideo cum formidine partis opposilæ.

Si dicas cum Daelman et quibusdam aliis, quibus solus probabilissimus esth-citus, quod in opinione probabilissima remaneat quidem formido seu }H'ricuhim quoddam remotum et dubium speculativum peccati, ipso facto quo sententia non est speculative certa, sed non remantt periculum el dubium morale, sive quodin praxi a viro prudente meretur attendi : hoc ipsum etiam dicimus de opinione manifeste et solide probabiliori ; el quidquid dicunt pro probabilissimo, dicam pro w-lide probabiliori, nisi forte dicant, ut vellet innuere Daelman, quod probabilissimus sit moraliter certus ; hoc autem prorsus falsum est et contra notionem probabilitatis, intra cujus lines sistit probabilissimus.

Omitto ineptam quorundam responsionem, scilicet pontificem definivisse quidem licitum esse sequi opinionem probabilissimam, sed tutiorem : quasi vero luerit unquam controversia, aut aliquis unquam dubitaverit, an esset licitum sequi probabilissimum tutius; et ipse Sinnichius, e cujus libro hæc propositio extracta est, illam non sustineret de probabilissimo minus tuto.

Probatur 2° auctoritate. 1° S. Th. 22, q. 70, a. 2 : « In actibus humanis, inquit, » super quibus constituuntur judicia, nuu » potest haberi certitudo demonstrativa, » eo quod sint circa contingentia el varia- » bilia; et ideo sullicit probabilis certitudo, » quæ in pluribus veritatem attingat, etsi » in paucioribus deficiat. »

2° S. Antoninus, 1 p. tit. 5, cap. 10, § 10, sub finem : « Motandum, inquit, se- » eundum Cancellarium (Gersonem), quod » certitudo quæ requiritur in materia mo- » rali non est certitudo evidentia, tedpro- » habilis conjecturae... Non eniin coiurgjr

• certitudo moralis ex evidentia demon-
 • itrationis, sed ex probabilibus coniec-
 • turis grossis et figuralibus, magis ad
 • unam partem quam ad alteram se ha-
 » Lentibus. Dicitur autem probabile quod
 » pluribus et maxime sapientibus apparet
 • verum. Ex his igitur sequitur, quod in
 • humanis agibilibus... sufficit talis certitu-
 » do, quæ non semper scrupulos omnes
 • abjiciat. » Idem ibidem paulo ante dicit
 aliquem posse agere secundum opinionem
 probabilem, « modo habeat rationes pro-
 • babiles magis pro re ipsa quam pro op-
 • posita opinione. » Et paulo post : « Duin-
 • modo talis opinio non sit contra aucto-
 » toritatem expressam Scriptura... et quod
 » ex contrarictate opinionum non induca-
 » tur ad dubitandum, sed bonam sibi con-
 • scientiam et credulitatem formet de eo
 • quod credit tanquam de probabiliori
 • parte. »

5» S. Thomas, S. Bouaventura, S. An-
 toninus et alii doctores catholici sæpe do-
 cuerunt sententias probabiliores minus tu-
 tas contra tutiorem ; sic S. Thomas docuit
 non esse praeceptum confitendi statim post
 lapsum, contra opinionem probabilem et
 tutiorem S. Bor.aventuræ : ergo consuerunt
 illas posse reduci ad praxim, alias volun-
 tarie induxissent homines in errorem, quod
 nefas est de illis suspicari.

4' Plures SS. pontifices dispensarunt in
 matrimonio rato contra probabilem et tu-
 tiorem plurium opinionem ; similiter in
 aliis dispensationibus et casibus utuntur
 sæpe opinione probabiliori, aut absolute
 probabili, licet minus tuta ; sed et reges in
 administrandis regni negotiis, iudices tam
 ecclesiastici quam sæculares in dirimendis
 litibus, sequuntur non semper quod est tu-
 tius, sed quod est probabilius : unde hæ
 regnæ seu communia juris axiomata : (*quod*
wisimilius præferatur ; Ubi sunt opi-
niones discordes, iudex sequatur com-
munem.

Profero praxim communem etiam ti-
 moratorum, etiam adversariorum ; respon-
 deant coram Deo ; sequunturue iu omnibus
 quod est tutius ? numquid forte aliqui ex
 ipsis pas-iideni pluies præbeudas contra
 opinionem contrariam tutiorem ? numquid
 quoud.t. acceptant beneficia, cum esset tu-
 tius illa relinquere aliis fortasse dignio-
 ribus ? et plura similia.

Probatura ratione. 1° Ille non peccat
 formaliter, qui facit quod prudenter, quod
 rationabiliter et bona fide iudicat nequi-
 dem esse peccatum materiale contra legem :
 atqui qui sequitur opinionem solide pro-
 babiliorem de honestate objectiva sui ac-
 tus, facit quod prudenter, quod rationz-
 biliter et bona fide iudicat nequidem tesse
 peccatum materiale contra legem : ergo.
Majore est certa, nam prudentia, ratio, bona
 fides, sunt regulæ nostrarum actionum.
Probatur min. 1° Ille prudenter et rationa-
 biliter iudicat, qui iudicat secundum merita
 causæ, *ut patet ex terminis*, et in omnibus
 judiciis tam publicis quam privatis : atqui
 qui id quod sibi probabilius est licitum, seu
 id, quod graviora et solidiora motiva sua-
 dent esse licitum, iudicat esse licitum, ju-
 dicat secundum merita causæ, *ut patet* :
 ergo. 2° Ille prudenter iudicat, qui judi-
 cat ex motivo quo vir prudens solet deter-
 minari ad iudicandum : atqui vir prudens
 solet determinari ad iudicandum ex motivo
 graviori et solidiori : ergo. 5° Ille pruden-
 ter iudicat, qui si secus judicaret impru-
 denter judicaret : atqui qui judicaret id
 quod probabilius est licitum, esse illicitum,
 imprudenter judicaret, sicut imprudenter
 judicaret qui colorem similiorem albo quam
 nigro judicaret esse nigrum : ergo.

Dices. Iudicio prudenti non potest subes-
 se falsum ; prudentia enim est virtus certo
 practice vera ; atqui huic iudicio quo iudico
 id quod est probabilius non esse contra le-
 gem, potest subesse falsum ; probabiliora
 enim sunt quandoque falsa : ergo. /?. *D.*
maj. Iudicio prudenti, id est a prudentia
 elicito, quale est iudicium practice-practi-
 cum de honestate formali actus, non potest
 subesse falsum, *C. maj.* iudicio prudenti,
 id est a prudentia imperato, *V. maj.* Is-
 tud autem iudicium de honestate objec-
 tiva actus est a prudentia imperatum ; at
 ipsum imperium elicito a prudentia non
 potest esse falsum.

2° ille tpri facit quod probabilius judi-
 cat esse objective honestum, seu nulli legi
 contrarium, si forte sil lex prohibens, il-
 lam invincibiliter ignorat : atqui ignoran-
 tia invincibilis legis excusat a peccato for-
 mali, *ut patet e. rhacpropositione secunda*
 damnata ab Alexandro VIII : *Tametsi de-*
tur ignorantia invincibilis juris natura,

ipsa non excusat a peccato formali. Prob. wn. Qui serio enititur ad veritatem, facitque totum quod moraliter potest ut eam assequatur, si forte non attingat, invincibiliter illam ignorat, quia ea ignorantia est invincibilis quæ humano studio vinci non potest, ut dicit Auctor 1° 2, q. 76, a. 2 : atqui totum hoc praestat qui post sufficiens examen sequitur opinionem probabilioris : ergo.

Dices cum Daelman, quod ignorantia legis seu malitiæ objectivæ actionis non censetur invincibilis ubi quædam argumenta reperiuntur ipsi operanti nota pro ipsa lege seu malitia : unde, quamvis forte tunc invincibiliter ignoret malitiæ certitudinem, non tamen invincibiliter ignorat malitiam seu legem quam probabiliter novit talem.

Sed contra. 1° Ex hoc argumento *sequitur* quod neque ex opinione probabilissima habeatur ignorantia invincibilis legis, siquidem cum ea reperiuntur etiam argumenta operanti nota de legis existentia. 2° Quamvis sint argumenta in contrarium tam in probabilissima quam in probabiliori, ista sunt negligenda et postponenda probabilioribus et gravioribus ; ex quo fit quod operans qui serio quærit veritatem et ad illam quantum potest nititur, non possit prudenter judicare partem illam minus probabilem esse veram, sed contrariam quæ est verosimilior : unde, respectu ipsius, quantum ad iudicium prudens, perinde se habent illa leviora argumenta quasi non essent, et sic non impediunt quin ignorantia legis sit moraliter invincibilis.

Dices cum auctore Ethicæ : Ignorantia quamcumque cognitionem excludit etiam minus probabilem : neque enim ab ignorantia excusare se potest qui proximo damnum intulit temporale, ex eo quod non agnoverit illud ex actu suo certo aut probabilius secuturum, sed solum minus probabiliter secuturum. Et hæc tanta fiducia profert iste auctor, ut putet eos debere erubescere qui ex opinione probabiliori inferunt ignorantiam invincibilem. At nos non movent hæc illius duriora verba : notum est enim omnibus quantum depereat extremas et rigidiores opiniones, et quantum ait extremus in illis propugnandis ; quapropter fronte serena

A. Ie *D. ant.* Ignorantia invincibilis ex-

dudit quamcumque cognitionem attendendam, C. non attendendam, N. Alias nequi ex probabilissima opinione posset inferri ignorantia invincibilis, cum non excludi cognitionem minus probabilem. *Ad probationem, N. conseq.* Disparitas est, quod ubi agitur de damno proximi minor cognitio sit attendenda, non ubi agitur de honestate objectiva actus : et ratio est, quia ex lege charitatis et iustitiæ non licet nobis absque justa et gravi causa exponere probabili periculo vitam, famam, fortunam, salutem proximi ; unde in his casibus solum non possumus uti probabiliori opinione, sed nec probabilissima per se loquendo ; quia, licet probabilius aut probabilissimum sit quod mea actio non inferet damnum, non est tamen probabilius aut probabilissimum quod possim sine iusta causa ponere actionem probabiliter damnicativam proximi. At ubi agitur de sola honestate objectiva actus, seu de obligatione actuali legis, hoc ipso quo prudenter iudico illam non existere, ignoro invincibiliter ejus obligationem actualem. Ut itaque uno verbo omnes tricas argutantis expediam,

Jl. 2° Dato in casu opinionis probabilioris de non existentia legis non dari ignorantiam invincibilem legis obligantis in actu primo, datur tamen ignorantia invincibilis legis obligantis in actu secundo ; quia lex quæ prudenter existimatur non existere, non obligat in actu secundo ; dum enim prudenter iudicatur non existere, perinde est in ordine ad obligandum hic et nunc ac si non existeret, cum unicuique sit licitum agere secundum iudicium prudens.

Probat 4^a ab inconvenientibus. Si semper sit sequendum tutius, *sequitur* 1° prorsus esse inutile studium theologiae moralis : frustra enim fatigamur, libros evolvimus, noctes et dies insumimus inquirendo quæ sententiæ sint veriores aut probabiliores, frustra congerimus argumenta plerumque non demonstrativa ad eas stabilendas, frustra indocti consulunt doctos an hoc vel illud sit licitum ; siquidem ante omne studium, ante omnem inquisitionem et consultationem, norunt omnes lumen solum tutum esse ab Ius abstinere.

Sequitur 2° prohibendos esse et removendos omnes libros theologiae moralis, etiam opera SS. Thomæ, Bonaventuræ, Antonini, etc. Unquam scandalosos et indu-

tiros in peccatum ; cum sit vix unus auctor qui non sæpe doceat opiniones probabiliores faventes libertati, contra tutiores stantes pro lege.

Sequitur 5° hos SS. doctores et innumeros alios doctrina et pietate insignes, graviter peccasse docendo istas opiniones probabiliores minus tutas, et gravius quam qui illas sequuntur in praxi, quia doctrina magis serpit, plures inficit, et diutius permanet.

Sequitur 4° ultra modum aggravari jugum Christi et fieri prorsus intolerabile : nam si tutius in omnibus sit sequendum, principes non poterunt exigere tributa sibi probabilius et probabilissime debita, neque bellum gerere quantumvis jus sit probabilius; quia tutius est abstinere. Possessor qui legitime praescripsit non poterit rem praescriptam retinere, neque illi cui res est adjudicata secundum probabilio-rem sententiam; quia tutius est utrumque relinquere: nullus poterit exigere aliquid ex mutuo ratione lucri cessantis, nullus creare census personales aut mixtos; quia oppositum utriusque est tutius: nullus retinere poterit quod probabilius et probabilissime judicat esse suum, sed tenebitur restituere, quia id est tutius; alter cui restituetur pariter tenebitur restituere primo, quia non est certus; et ille primus iterum, sicque licet circulus restitutionum ridiculus et interminabilis. Item, qui actum contritionis elicuit in ordine ad confessionem, tenebitur secundum elicere, post secundum tertium, et sic sine fine; quia forte priores non fuerunt sufficientes, et tutius est iterare. Et sic in innumeris casibus quotidie emergentibus; ita ut totus mundus ad stuporem attolleretur, et miraretur unde quaque inversum: doctores viderentur repuerascere, plures « nimia anxietate stultescere », regna non subsisterent, et convictus humanus prorsus deperiret. Porro, quis credat fieri posse eam sententiam esse veram ex qua tot falsa, tot absurda sequuntur?

Solvuntur objectiones » ».

Nota omnia ferme argumenta quae obiciuntur si quid valeant, probare neque icilum esse sequi opinionem probabilissimam, quod est damnatum, et quod negant plures ex his qui contra nos arguunt; unde, rum nimium probent, nihil probant.

Obj. i. plures auctoritates SS. Scripturarum quas contra minorem et æqualeni probabilitatem protulimus, et alias quæ videntur militare contra præsentem *conclusionem*. Sic Deuteron. 26, Deus præcepit mandata sua impleri ex toto corde; Matlh. 7, dicitur angusta via quæ ducit ad vitam, I Thess. 5 : *O inniaprobate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos*; et Proverb. 14 : *Est via quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem* : atqui his omnibus videtur innui tutius esse sequendum : ergo.

R. I. hæc omnia pariter militare contra opinionem probabilissimam. 2. *N. min.* *Ad primum* : intelligitur de mandatis sufficienter propositis, non de his quæ prudenter judicantur non existere.

Ad secundum : vere angusta est via, secundum nos, qui non permittimus sequi sententiam minus aut æque probabilem : si autem non liceret sequi probabilio-rem, non solum foret angusta, sed angustior et angustissima, vix cuiquam pervia.

Ad tertium : priora verba hujus textus intelliguntur de prophetiis quæ tunc vige- bant in Ecclesia, et sensus est : Omnia quæ dicuntur a fratribus tanquam prophe- tantibus diligenter expendite, et quidquid inveneritis consentaneum sacræ doctrinæ, illud tenete. Posteriora verba important generale præceptum quo monentur ne quid agant quod præ se ferat speciem mali, etiam si non sit per se malum; et est præ- ceplum vitandi scandali. Ita Eslius in hunc locum et alii interpretes. *Ad quartum* : ibi sermo est de errore seu ignorantia vincibili.

Inst. Juxta S. Scripturam, Joann. 16, interfectores Apostolorum probabilius exis- timabant se obsequium præstare Deo; simi- liter idololatra et hæretici existimant suam religionem esse probabilio-rem : atqui ta- men nec illi nec isti excusantur : ergo.

R. D. maj. Existimant probabilius, etc. non adhibita sufficienti diligentia ad in- quisitionem veritatis, *transeat*; post adhi- bitam sufficientem diligentiam, sicut in- telligimus *conclusionem* nostram, ut di- cam art. seq. A. Unde judicium non erat nec est prudens, neque ignorantia invin- cibilis; nostrum autem est prudens et igno- rantia invincibilis legis actu obligantis, ut probatum est. Loquimur in bypothesi quod infideles et luerelici habeant aliquam pro-

habilitatem de fideitate sue religionis, alias posset dari in eis ignorantia invincibilis.

Obj. 2°. Multi canones et SS. Patres laudati contra probabilistas, dicunt tutius esse sequendum, dimittendum incertum, et tenendum certum : ergo.

B. hæc esse intelligenda de dubiis seu minus aut æque probabilibus quæ fundare non possunt iudicium prudens, sicut potest probabilior, ut probatum est.

Inst. 1°. S. Aug. præter dicta articulis procedentibus, dicit, libr. de Utilitate credendi, cap. 11, quod opinio *nunquam sit sine vitio*; et Horn. 11 inter 50 : *Ecce, inquit, dat tibi securitatem procurator, quid tibi prodest, si paterfamilias non admittat?* Ergo.

B. S. Aug. non sumere opinionem sicuti nos, pro assensu ex motivo probabili, seri pro errore in quo quis obstinate perseverat : *quod opinatur*, inquit ibid, *debemus errori*. Ad secundum : non loquitur S. Doctor de agente ex opinione probabiliori de honestate actus, sed de peccatore procrastinante de die in diem suam poenitentiam, ad non eliciendo tempus futurum esse incertum et ex solo Dei nutu pendere, non ex opinione hominum, securitatem nobis imprudenter promittentium.

Inst. 2°. S. Gregorius, 5 Moral, cap. 6 et 7, dicit sanctos de bonis operibus formidare : ergo censet tutius esse sequendum.

B. N. conseq. Quia licet tutius teneretur, id est opinio favens legi, adhuc esset locus formidini, propter defectum alicujus circumstantiæ, vel admixtionem alicujus oculi» vanitatis, amoris proprii, vel alterius imperfectionis. Unde, etsi sancti sequerentur probabilissimum et moraliter certum, semper haberent quod formidarent.

Intt. 3° ex Bellann. in procedentibus cit. et Cajetano, et quibusdam aliis theologis, qui videntur docere eligendum esse tutius.

B. eos esse intelligendos de tuto eligendo, quando non potest haberi iudicium prudens de honestate objectiva actus, et inde certitudo practica de honestate formali, sicut haberi non potest in opinione minus aut æque probabili, secus in probabiliori, ut probatum est; alias non liceret sequi probabilissimum.

Obj. 3°. S. Th. Quodlibet 8, 1.13, dicit : *illud quod agitur contra legem seni-*

per est malum, nec excusat per hoc quod est secundum conscientiam : ergo non mlicitum agere secundum opinionem probabiliorem, quia si contingat esse contra legem, ut potest contingere, peccat agens.

B. hunc D. Th. textum, quem mellura extollunt adversarii, si non intelligatur eura modificatione et distinctione infra ponenda de lege vincibiliter ignorata et conscientia vincibiliter erronea, militare contra ipsum S. Thomam et contra ipsos oppositores. 1° Militat contra S. Thomam : quia, cum S. Th. loquatur hic indefinite de otan eo quod est contra legem, sequeretur quod nullam ignorantiam legis invincibilem et excusantem admitteret, cujus contrarium aperte docet locis citatis superius et alibi probavimus. *Neque dicat* ipsum hic restringere ignorantiam quam vult semper esse vincibilem ad ignorantiam jure naturæ, quia ponit exemplum de fornicatione; non enim exemplum semper restringit assertionem indefinite et generaliter locutam, quia non ostendit omnium specierum exempla afferre : sicut si dicerem : *ignorantia vincibilis non excusat a peccato, ut patet in eo qui fornicatur*, male inde inferes, propter exemplum positum juris naturæ, me restringere meum dictum ad ignorantiam vincibilem juris utituræ, et secundum me ignorantiam vincibilem juris positivi divini vel humani excusare. Insuper, falsum est S. Thomæ) nullam admittere ignorantiam invincibilem et excusantem juris naturæ, ut alibi ostendam. Cæterum, si præcise propter exemplum positum juris naturæ velint S. Doctorum solum loqui de eo quod est contra legem naturæ, dicam ego eodem juro, vi præcise exempli positi ipsum loqui de lege naturæ propinqua et quæ dicitur secundæ classis, qualis est lex prohibens fornicationem, et de qua concedimus non posse per se loquendo dari ignorantiam invincibilem et excusantem, per hoc quod est secundum conscientiam.

2° Militat contra ipsos arguentes : qui ex illo textu sic generaliter et indefinite Intellecto, sequeretur quod non liceret sequi sententiam probabilissimam, imo nec moraliter certam, quia etiam moraliter certa potest impingere in legem. Scio quidem aliquos ex his qui restringunt textum S. Thomæ ad solum jus naturale, etiam

«itinere non esse licitum sequi sententiam probabilissimam et moraliter certam in his quæ spectant jus naturæ, sed quo solido tiniri a me nescio; cum quibus autem absurdis inconuenientibus scio, cum iis scilicet omnibus quæ supra deduximus ex sententia tutoristarum.

Diamdum itaque S. Thomam loqui de eo quod est contra legem culpabiliter et vincibiliter ignoratam, et secundum conscientiam culpabiliter et vincibiliter erroneam. Ita hunc textum explicant S. Antoninus, Sylvester, Adrianus et alii communiter tam Thomiste quam extranei. *Hæc ratio B. Thomæ*, inquit S. Antoninus l. p. lit. 5, cap. 10, § 10, post medium, *non possunt intelligi nisi de his ubi manifeste patet ex Scripturis vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem Dei, et non de illis ubi non apparet; alias libi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum.*

Instat ex S. Antonino Henricus a S. Ignatio, lib. 11, cap. 85, sect. 4, his verbis: « S. Antoninum pro se referre solent » probabilioristæ; intrepide nihilominus » assero ipsum nobis astipulari in materia » juris naturalis, quia 2 p. Sum. tit. 8, » c. 9, § 2, expresse et absque exceptione » dicit quod, *in his quæ sunt de jure naturali vel divino, quantumcumque » consuleretur homini ignorantia peritissimis contrarium veritati, non excusaretur a peccato illud agendo; quia » in hujusmodi non potest habere locum » ignorantia invincibilis, quoad habentes usum rationis.* »

Ego vero *intrepide* respondeo me attente legisse istud cap. 9, tit. 8, p. 2. Sum. §, Antonini, et me in eo non reperisse neque § 2, neque ullum verbum ex citatis. Cæterum, si forte alicubi aliquid simile habeat S. Antoninus, quod difficile credo, intelligendus est de iis quæ sunt de jure naturali primæ et secundæ classis, aut aliquo alio sensu legitimo quem indicaret textus si exhiberetur, non vero de omni jure naturali etiam difficili et remoto, ut fingit iste auctor: alias sibi aperte contradiceret S. Antoninus, *ut patet* ex ejus Glo. i citata in textum S. Th. Quod autem reponit Henricus, S. Antoninum sic exposuisse textum S. Th. non quod ita

rum, videtur maxime injuriosum sanctissimo præsuli, quasi voluerit per falsitates et mendacia solari scrupulosos » præsertim cum eo loci, agens de interpretatione legum et loquens de scrupulosis, dicat pertinere ad quemcumque pro facto suo interpretari præcepta et humana et divina, *si tamen rationabiliter interpretetur.*

Obj. 4°. Ex opinione tantum probabiliori de honestate objectiva actus, non potest formari *conclusio* præfica moraliter certa de honestate formali; non enim potest *conclusio* esse certior principio: ergo

B. 1°. *Detorqueo argumentum.* Ex opinione tantum probabilissima non potest formari *conclusio* practice certa: ergo. *B.* 2°. *D. ant.* Ex opinione tantum probabiliori non potest immediate formari *conclusio* practice certa, *C.* mediate, *N.* Posita enim opinione probabiliori de honestate objectiva actus, agens, mediante judicio reflexo moraliter certo quod ipsam opinionem probabiliorem habet pro objecto, format dictamen practicum moraliter certum, eo modo quo dictum est in probationibus, scilicet: ille non peccat formaliter qui facit quod prudenter judicat esse objective licitum: atqui qui agit secundum opinionem solide probabiliorem, facit quod prudenter judicat esse objective licitum: ergo non peccat. *Major* est physice certa > *minor* est moraliter certa.

Inst. 1°. Tutoris et qui stant pro opinione probabilissima negant *minorem* hujus judicii reflexi « ergo non est moraliter certa.

B. 1°. *Betorqueo argumentum.* Tulioriste negant *minorem* similis judicii reflexi ubi agitur de opinione probabilissima: ergo ista *minor* non est moraliter certa: ergo non licet sequi opinionem probabilissimam, quod est damnatum.

B. 2°. *D. ant.* Tulioriste et qui stant pro opinione probabilissima negant *minorem* hujus judicii reflexi, et hi sunt admodum pauci comparative ad eos qui affirmant, et infundate negant, *C. ani.* et hi suat comparative plures et fundate negant. *N. ant.* præsertim cum omnia quæ opponunt contra probabiliorismum in illo teni pariter contra probabilissimum, *ut patet ex jam dictis et patebit ex sequentibus*; et nihilominus certum manet licitum esse sequi probabilissimum. Unde ex eorum ne-

gatione non tollitur certitudo moralis huius *minoris*; ut enim recte advertit Cajetanus in 1^a 2^a 2^a ad 2^{am} *Opinione uti* n. 4 : « Non potest aliquis opinione tenetur (in tali opinione proprie dictam quæ illi cui in formidine fundata partis opposita quia diversi ductores contraria sentiunt quoniam cum huiusmodi contrarietate tunc quod una pars sit ratione sufficiente ad moralem certitudinem facta, ei jam non est opinio apud sapientes illam rationem; sed quia nesciunt multi discernere inter certitudinem moralem et mathematicam, omnia quodam modo locant sub opinione. »

Inst. 2°. Istud iudicium reflexum non tollit periculum probabile agendi contra legem, cum probabilius possit esse falsum : ergo.

Il. 1°. *retorquendo argumentum* contra probabilissimum. 2° *D. ant.* Non tollit periculum agendi formaliter contra legem, *N.* agendi materialiter contra legem, *subdistinguo*. Non tollit periculum quod a viro prudenti contemni debet, *C.* quod a viro prudenti non debet contemni, *N.* Sicut enim iudex iudicans secundum testimonium duorum testium, aut ex motivis probabilioribus, prudenter iudicat et ideo prudenter contemnit periculum errandi materialiter; ita intellectus noster, qui est iudex veritatis, prudenter iudicat verum id quod gravioribus et verisimilioribus motivis nititur, prudenterque contemnit periculum leve errandi materialiter contra legem, præsertim cum melius sit interdum errare materialiter assequendo plerumque veritatem, quam semper haerere dubius et suspensus.

Inst. 2°. Transgressio materialis legis est vere malum improbandum et summa cura fugiendum : ergo semper est eligendum tutius.

A. 1° inde probari non esse licitum sequi probabilissimum et moraliter certum. 2° *D. ant.* Transgressio materialis legis est malum fugiendum summa cura, id est moraliter possibili, qualem adhibet qui non agit nisi id quod prudenter iudicat non esse contra legem, *C.* id est, omni cura exequenda et summe difficili, qualis adhiberi deberet si semper tutius aut probabilissimum esset tenendum, *N.* Id enim non exigunt leges prudentiae, et inde aggravaretur ultra modum onus legis fieretque mo-

raliter intolerabile, aliaque inconveniuntur sequerentur, ut dictum est : *undenae da est consequentia.*

Obj. 5°. Tria duntaxat requiruntur ad peccatum formale: primum, ut violetur, secundum, ut actus sit voluntarius; tertium, ut sit cum cognitione malitiæ : alij hæc tria reperiuntur in eo qui sequem opinionem probabilioris agit contra legem ergo.

Ji. 1° *retorquendo argumentum*. At; hæc tria reperiuntur in eo qui sequens opinionem probabilissimam agit contra legem : ergo. 2° *N. min. pro secunda et tertia parte*; vel *D.* Adest cognitio malitiæ formalis, *N.* ignoratur enim tunc invincibiliter lex ut obligans in actu secundo; adest cognitio malitiæ objectivæ, *subdistinguo* negligenda a viro prudenti, *C.* attendendi *N.* Unde ejus actus formaliter ut peccaminosus non est impii voluntarius. *Patet a dictis.*

Obj. Cuius. Non est mihi licitum sequi opinionem probabilioris de validitate sacramenti, vel ubi agitur de damno temporali mei vel proximi; sic mihi non licet conferre baptismum in tenui cerevisia, explodere in dumum in quo probabilius est esse feram, sumere potum (qui probabilius non est venenatus ergo neque agere quod tantum probabilius non est contra legem; non enim minori cura debemus vitare transgressionem legis quam irreverentiam sacramenti et damnum nostrum temporale aut proximi.

A. hanc objectionem fuisse præoccupatam in observatione posita post conclusionem. *Concesso ergo antecedente, N. consequ.* 1° Quia inde sequeretur quod nec possemus sequi opinionem probabilissimam, imo nec moraliter certam, de honestate objectiva actionis, quia non possumus sequi probabilissimam in casibus positissimam nec, meo saltem iudicio, moraliter certam quando agitur de validitate sacramenti absolute necessarij, v. g. baptismi pro infante. 2° Disparitas est, quod sit præceptum religionis et saltem charitatis de non exponendo sacramento periculo nullitalis propter irreverentiam et nocumentum proximo qui privaretur effectu sacramentali; Hæc fit præceptum iustitiæ aut scilicet charitatis, nec me nec proximum exponere sine causa periculo damni corporalis. Jam autem mea opinio probabilior de valore sacramenti est

■ Herilis facti, cum nihil immutet hi; '«ramento vr! facto, non abstergit per' n lum quuibe ¶ ex minus probabili ¶ < .quain-ii' o' probabilius valere s ? au iilum aut ηη · μ · periculum damt ¶ non est tamen pr.baliilius licitum essi · ¶ «nere sacramen-; n r.n factum cum lal periculo : ct ideo iin superius istas opi .ones de valore facti ?>se tantum specui; <vas nec influere in diclamen practicin'.',. At vero, quando mihi probabilius est ht .ic actionem esse licitam, pcedenter jud' a non existere legem eam lirnlnirvi'. ¶ /ex autem quam prudenter judico noi, distere non obligat actu, ut probatum est; sicque abstergitur periculum agendi contra legem actu obligantem et peccandi formaliter.

Inst. Prudens existimatio sed incerta de validitate sacramenti non excludit irreverentiam erga sacramentum : ergo nec prudens sed incerta existimatio non existentiae legis excludet irreverentiam formalem erga legem.

A. Præsupposita retorsione argumenti contra opinionem probabilissimam, *N. con- itq.* Disparilasest data, quia prudens existimatio de validitate sacramenti nihil im- mutat in institutione Christi de requisitis ad validitatem sacramenti, a qua tamen ins- titutione pendet validitas ; sicque non tollit perii ulum nullitalis et irreverentiæ : at vero prudens existimatio quod lex non existat, tollit actualem ejus obligationem; lex enim quæ prudenter judicatur non existere, se habelad obligandum in actu secundo quasi non exisleret; sicque tollitur periculum il- lam violandi formaliter, non enim violatur formaliter lex quæ actu non obligat.

Inferes. Ergo qui sequendo opinionem probabiliorem impingit in legem, nequidem peccat materialiter; sicut teger qui manducat carnes in quadragesima non peccat materialiter, quia lex ipsum actu non obligat : *falsum consequens* ; ergo.

//.Supposita iterum retorsione argum-
 nentide opinione probabilissima, $\Lambda^{\wedge} equitlam$.
 Disparilas est, quod lex prohibens e aim
 taniimn in quadragesima, de se et ex in-
 tentione legislatoris non comprehendat
 rgros; at vero extenditur in actu pruno ad
 illum qui sequendo opinionem probabilio-
 rem agit contra illam, nihihpie aliud requi-
 rit ad inducendam obligationem in actu se-
 cundo, quam ut debite illi proponatur; non

autem debite illi proponitur dum prudenter judicat illam non existere.

Quaedam alia argumenta objicit ethica, sed quæ sunt levia et facile ex dictis solvuntur.

Consectaria.

Ex didis itaque colliges 1« illicitum esse extra casum necessitatis in administratione sacramentorum sequi opinionem probabiliorē, aut etiam probabilissimam de illorum valore, relicta tutiore; quia, ut dictum est, validitas sacramenti non pendet ex opinione hominum probabiliori aut probabilissima sed ex vera el reah institutione Christi, quam cum non tollat aut immetet opinio probabilior aut probabilissima, non tollit periculum nullitalis, consequenter irreverentiæ el nocumenti. In moralibus autem facere el exponere se periculo faciendi, censetur idem. Hinc merito damnata est hæc propositio : Aon est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id velet le.r, conventio aut periculum gravis damni incurrēdi; hinc sententia probabililantum utendum non est in collatione baptismi, orainis sacerdotalis aut episcopalis : ct prima inter damnatas ab Innocentio XI.

Qui ergo extra casum necessitatis adhibet formam aut materiam dubiam, probabiliorē aut probabilissimam, relicta certa eluta, peccat 1° contra religionem peccato irreverentiæ in sacramentum et ejus Auctorem; 2° contra charitatem, et, si ille minister ex officio aut illi ultro se ingerit contra justitiam, exponens suscipientem periculo carendi sacramento et ejus effectu. Idem cense de ipsosuscipiente, saltem quoad peccatum irreverentiæ.

Dices Confessarius licite absolvit pœnitentem probabiliter dispositum : ergo licitum est sequi sententiam probabiliorē de valore sacramenti, relicta tutiore.

li. xlv suj jmsitum consequentis; non enim hic relinquitur tutius, cum confessario non offeratur materia tutior. Neque etiam tutius est denegare absolutionem, (pria vix ulla posset dari absolutio cum regulariter non habeatur cognitio certa, sed probabilior tantum, de dispositione pœnitentiis.

Dixi *extra casum necessitatis*, quia in casu necessitatis, si materia certa haberi non possit, potest et debet adhiberi nedum probabilior, sed probabilis et dubia; quia cum sacramenta sint propter homines, melius et tutius est ea exponi periculo nullitatis, quam homines iis priventur cum periculo damnationis æternæ. Insuper in his casibus non relinquitur tutius, cum nihil afferatur quod sit tutius: nisi forte dicas, absterneat ab administratione sacramenti; sed, *ut dixi.*, hoc non est tutius. Hinc potest et tenetur minister baptizare infantem, aut adultum morti proximum, in tenui cerevisia, in aqua congelata, rosacea, aut simili materia probabilis vel dubia, si aqua certo naturalis haberi non possit; potest et debet confessarius absolvere moribundum dubie dispositum, etc.

An autem ubi non est extrema, sed moralis quædam necessitas, etiam uti liceat materia probabilis aut dubia, si certa haberi non possit? v. g. non potest haberi vinum nisi dubium pro missa, neque potest omitti missa sine gravi scandalo; accedit pœnitens dubie dispositus, et si inabsolutus dimittatur ad aliud tempus, facile non redibit, nec spes est quod erit melius dispositus: *Il.* quibusdam videri in his et similibus casibus esse etiam licitum adhibere materiam dubiam; quia, inquiunt, non videtur irreverens in sacramentum et Christum qui, ad vitandum scandalum aut subveniendum proximo, exponit sacramentum alicui periculo nullitatis. Id quoque mihi probabile est. Moneo tamen casum de pœnitente dubie disposito esse caute intelligendum, nec nimium extendendum.

Petes iterum, an saltem, si opinio de validitate sacramenti sit moraliter certa, liceat eam sequi relictæ tutiori?

Responsio satis communis est quod liceat; quia nullum tunc est periculum fundatum, nec timor rationabilis nullitatis sacramenti. Excipiendum tamen arbitror baptismum saltem respectu infantis; quia cum sit illi unicum salutis medium, non videtur licitum illud vel minimo periculo nullitatis exponere sine necessitate. Idem forte dicendum de sacramento ordinis, propter gravissima inconvenientia quæ nascuntur sequi ex ejus nullitate.

Colliges 2' medicum non posse adhi-

bere infirmo remedia dubie, probability aut probabilius profutura quam nocitura, si adsint certo profutura; quia «un ejus opinio probabilior nihil immutet in ipsis remediis, non abstergit ab eis periculum nocendi: tenetur autem ex charitate, aut etiam ex justitia si sit mercede conductus, providere infirmo meliori et tutiori quod test modo, et sicut vellet sibi provideri.

Quod *dixi* de medico dicendum est de aliis casibus ubi periculum est damnificandi proximum, quia currit eadem ratio, scilicet quod mea opinio probabilior de re seu facto nihil immutet in eo et non tollat periculum: teneor autem ex lege charitatis et justitiæ non exponere sine justa causa proximum periculo damni. Dico, *tint causa*, quia si esset mihi justa causa hunc actum ponendi, puta, quia si non ponam incurro periculum gravioris aut aqualis damni, tunc licite sequor opinionem probabiliorē; quia non teneor magis alteri quam mihi providere, cum, ut dicitur communiter, chantas ordinata incipiat a seipso.

Quid sit dicendum de iudice et avvocato in probabilibus, sufficienter *dixi* in tract. de Justitia. Require.

ARTICULUS IV.

Kariæ quæstiones circa præcedentes materias breviter resolvuntur.

Petes 1° quantus debeat esse in opinione minus tuta probabilitatis excessus, ut liceat illam sequi?

Λ. Non requiritur quod sit probabilissima, nec sufficit quicumque levis excessus in probabilitate; sed requiritur notabilis et moraliter gravis.

Halio primes partis est, 1° quia qui sequitur probabiliorē prudenter agit, *ut probatum est*: ergo ea sufficit nec requiritur probabilissima; 2° quia si requireretur probabilissima, ideo esset, secundum suos patronos, ut non remaneret periculum probabile peccati: atqui tunc deberet esse probabilissima et fieret moraliter certa, sicque nunquam liceret sequi inter probabiles probabilissimam. quod est reprobatur: ergo. 5» Nihil opponitur contra probabiliorē quin possit opponi contra probabilissimam, *ut patet ex dictis*: atqui, hoc non obstante, sufficit probabilissima: ergo el probabilior.

fiatio secunda partis est, quia talis ac tantus debet esse excessus, ut moraliter loquendo excutiat dubium et moveat virum gravem atque prudentem ut assentiatur illi potius quam alteri ; atqui moraliter loquendo ad id non sufficit quivis tenuis et levis excessus, parum enim in moralibus pro nihilo reputatur : ergo.

Quantus autem debeat esse excessus ut censeatur gravis et notabilis, vix certo definiri potest. Quidam recenliores existimant debere æquivalere testimonio duorum testium; quia, inquit, sicut homo non deturbatur ex possessione aua nisi testimonio duorum testium, ita lex non debet nisi pari aut «equivalent! motivo posthaberi libertati : adde, duo testes requiruntur ut iudex prudenter procedat in ferenda sententia : ergo par aut æquivalens motivum requiritur ut vir gravis et prudens procedat in suo opere. Id videtur rationi consentaneum. Equidem, si decem auctores affirmarent aliquid esse licitum, et novem paris auctoritatis negarent, non arbitror excessum hunc unius sufficere ut quis prudenter sequatur opinionem affirmantium.

Petes 2° quomodo confessarius aut vir doctus consultus super licitate aut illicitate alicujus actionis, v.g. an contractus triplex sit licitus, debeat respondere consulenti ?

Jt. Non potest respondere secundum opinionem minus probabilem, sive minus tatam, sive tutiorem : quia vel diceret licitum quod ipse probabilius judicat illicitum, vel diceret illicitum quod ipse probabilius judicat licitum; sicque induceret consultantem ad faciendum id quod ipse consultus judicat esse malum, vel ad abstinendum ab eo quod judicat bonum ; ipsnmque ideo consultantem utriusque deciperet, vel nimis laxando, vel nimis coarctando ejus conscientiam.

Debet ergo respondere secundum probabiliorem sententiam quam tenet, non tamen semper simpliciter et absolute. Si enim opposita sententia sit etiam vere probabilis et a pluribus viris doctis sustineatur ut probabilior, pcrielitelurque damnum tertii, puta, quia agitur de restitutione facienda aut contractu ineundo, respondere debet se ita probabilius sentire propter tales et tale» rationes, non deesse tamen nros doctos el graves qui oppositum sentiunt, quos potest adire, et eligere coram

Deo quod ipsi erit probabilius. IMioesf, quia si responderet simpliciter et absolute secundum sententiam sibi pr>~L,:liorem , exponeret consulentem periculo, puta, restituendi quod non debet restituere, vel non restituendi quod debet rr^liuere, vel ineundi contractum alteri nocivum, aul abstinendi a contractu sibi proficuo.

Petes δ° utrum confessarius possit el debeat absolvere pmnitentem reluctantem suæ opinioni?

fi. i° Si opinio pœnitentis sit certo minus probabilis et eam ut talem agnoscat pœnitens, velilque illam sequi, debet confessarius illi denegare absolutionem , tanquam indisposito , etiamsi dicat se esse probabilistam. *Patet ex dictis* art. primo.

2° Si opinio pœnitentis sit singularis, nulla ratione solida fulta et vix a quoquam alicujus ponderis propugnata, quantumvis pœnitens ex pertinacia reputet probabilior, debet confessarius ipsum instruere de improbabilitate suæ opinionis, et si nolit acquiescere , ipsum dimittere inabsolutum; quia irrationabiliter et ex pertinacia adhærens opinioni improbabili, non est sufficienter dispositus.

S° Tandem, si opinio pœnitentis quam credit probabilior sit revera solide probabilis et a pluribus gravibus et doctis viris ut probabilior propugnata, *distinguendum est*. Vel secundum illam periclitatur validitas sacramenti, ut si pœnitens existimet probabilius attritionem mere formidolosam sufficere , nec aliter dispositus accedat; nisi deferat non debet absolvi, quia proprio judicio exponit sacramentum nullitati. Vel secundum eam non periclitatur valor sacramenti, puta, si probabilius existimet se in tali casu non teneri ad restituendum aut a tali contractu abstinendum; etiam si nolit acquiescere confessario et sil aliunde dispositus , debet in sua opinione relinqui et absolvi : quia 1° in pari causa non debet sibi abbiandiri confessarius , nec credere se habere elavem scientias, quasi ipse totum sciat et solus videat , alii aulein qui oppositum sentiunt sint cæci et in statu damnationis ; 2° quia pœnitens, postquam declaravit sua peccata et aliunde est dispositus, habet jus ad absolutionem, quam non potest illi absque injuria denegare confessarius, nec illum judicare indispositum quia adhæret κ11-

tentiæ sibi fundate probabiliori, cum secundum illam agens non peccet : ergo.

Neque obstat quod iudex fori non possit judicare secundum opinionem unius partis litigantis contra aliam : disparitas est enim quod iudex fori sit constitutus medius inter partes litigantes, ut quod sibi et non uni litigantium æquius videtur judicet : unde, aperte faceret injuriam alteri litiganti, si secundum opinionem partis adversæ contra propriam dirimeret litem. At vero confessarius est constitutus iudex ut absolvat a peccatis præteritis et futura impediatur ; pœnitens autem potest cavere futura sequendo suam opinionem sibi solide probabiliorem.

Dixi, *si opiniopœnitentis sil ipsi solide probabilior, et ut talis ab auctoribus gravibus propugnetur* : quia si ex inordinato allectu aut errore crederet esse probabiliorem, v. g. si crederet occasionem non esse proximam quam confessarius oculatior et doctior reputat proximam, aut ex ignorantia credat probabilius se non teneri ad restitutionem, et confessarius judicet ejus opinionem in errore fundatam esse; in his et similibus casibus, si pœnitens nolit acquiescere iudicio confessarii, non debet absolvi ; quia in his tenetur potius credere confessario quam sibi soli in propria causa non sine deceptionis periculo judicanti. Et ista exceptio hujus tertiæ responsionis affinis est secundas responsioni.

Petes 4º utrum sit licitum sequi opinionem quam directe iudico minus probabilem, sed quam reflexe scio a multis sustineri ut probabiliorem, absque eo quod illi ut veræ assentiar ? v. g. iudico probabilius contractum triplicem esse illicitum, sed scio sustineri a multis ut probabilius esse licitum ; possumne agere secundum illam opinionem quam minus probabilem iudico et cui ut veræ non assentior.

/L negative : quia vel meam propriam opinionem quam probabiliorem habeo et quam in praxi relinquo, iudico veram, vel suspensus et dubius hæreo; non enim, ut supponit quæslio, assentior ul veræ minus mihi probabili quam in praxa sequor. Si *primum*, ergo ejus contradictoriam quam in praxi sequor iudico falsam et à veritate legis alienam *ut patet* Si se-

eundum. tutius est eligendum ut late probavimus.

Confirmatur. Si mihi liceret sequi sententiam quam alii sustinent ut probabiliorem, sed quam iudico minus probabilem et cui ut veræ non assentior, liceret sequi quamcumque sententiam etiam tenuiterd vix probabilem ; cum vix sit aliqua opinio tam laxa et tam absona quæ non habeat patronos qui illam sustinent ut probabiliorem : hoc autem est damnatum a S. Sede. Insuper recurrunt omnia quæ contra minus probabile diximus et sequuntur omnia inconvenientia quæ ex sententia probabilistarum deduximus.

Dices. Subditus potest sequi sententiam sui superioris quam iudicat minus probabilem, *ut supra diximus*, et confessarius opinionem sui pœnitentis quam etiam iudicat minus probabilem, ut modo dicebamus : ergo.

A. in his casibus opinionem superioris et pœnitentis esse respectu subditi aut confessarii mere speculativas, quippe quæ non influunt in formando ultimo iudicio practice conscientiæ, sed istud formatur ex aliis principiis moraliter certis; sic enim dicit subditus : Non pecco obediendo superiori in his quæ non sunt aperte contra Deum : sed hæc quæ nunc jubet non sunt aperte contra Deum : ergo non pecco illi nunc obediendo. *Præmissæ* sunt moraliter certæ, subinde et ipsa conclusio. Pariter confessarius dicit : Bonum est relinquere pœnitentem in opinione quam rationabiliter iudicat probabiliorem : atqui iste pœnitens iudicat rationabiliter suam opinionem probabiliorem : ergo bene facio ipsum relinquendo in sua opinione. *Utraque præmissa* iterum est moraliter certa, ideo et *conclusio*.

Subsumes. Atqui similiter agens in casu quaestionis potest sibi formare iudicium practice certum ex principiis reflexis; sic licitum est sequi sententiam quæ secundum plures est probabilior: atqui sententia quam sequor est secundum plures probabilior : ergo.

n. N. subsumptum et dico *maiores hujus syllogismi* non solum non esse moraliter certam, sed absolute falsam, quia. *ut probavimus*, vel sequeretur opinionem quam iudicat falsam et legi diffonnam, quod est illicitum ; vel esset dubius, et tunc non

poleit igere secundum illam nisi sit tutior.

Petet 5° utrum unius doctoris auctoritas sufficiat communiter ad reddendam aliquam opinionem absolute probabilem , et inpraxi tutam?

/? . negativ CfWljam superius dixi. *Palet* p ex propositione damnata quam art. 1 retulimus; 2° ex S. Th. qui Quodlib. 5, a. 10, dicit : *In his giue pertinent ad fidem d bonos inores, nullus excusatur si sefualur opinionem erroneam alicujus magistri* ; excusaretur autem, si auctoritas unius doctoris redderet opinionem absolute probabilem et in praxi tutam ; 5° quia alias lut® essent tot nefandæ opiniones assertæa probabilistis qui mutuo sibi palpabant et laudibus reciprocis sesc efferebant nt graves et doctos auctores.

Dixi *communiter*. Nam si esset talis ac tantus doctor in Ecclesia, cujus auctoritas inultorum rationibus et auctoritati preponderate! aut saltem æquivalcret, sufficeret Dt ejus opinio haberetur absolute probabilis et tuta in praxi, nisi forte alter ejusdem ponderis el auctoritatis contradiceret.

Ptltt 6° utrum unicuique liceat sequi opinionem quam primo aspectu existimat probabilio-rem?

fl. Nemo potest licite sequi nisi eam opinionem quam post adhibitam pro qualitate rei, conditione persone et temporis oportunitate sufficientem diligentiam , sincere coram Deo judicat probabilio-rem ; quia alioquin imprudenter et temere ageret exponendo se voluntarie periculo agendi contra legem.

Quæ autem diligentia censeatur sufficiens? Quàmvis non possit dari regula generalis certa, secundum tamen quod communius contingit, sequentia propono.

Illitterati possunt reputare probabilio-rem rt tuto sequi sententiam seu consilium sui pistoris vel confessarii qui habetur vir prudens et doctus , aut alterius viri pariter ■rudentis et docti; quia illi nihil melius abent quod faciant. Quod si duos consulu-uit «qualis ponderis sibi contradicentes, tutius elig .nl

Semi-docti consulant doctiores, neque nimii rigoris neque nimiae laxitatis suspectos ; aut libros evolvant, in quibus dum reperiunt opinionem unanimiter assertam ab auctoribus , et oppositam aut silentio preteriri aut uno ore rejici, poscunt illam sequi ut probabilio-rem. Si legant auctorem fatentem sententiam suæ minus tutæ oppositam esse communem, hanc sequantur; quia ilii semi-docti perse non possunt momenta rationum perpendere, et vix aliam possunt regulam sequi quam auctoritatis. Si auctor gravis quem legunt dicat duæ opiniones contradictorias esse æque probabiles, sequantur tutio-rem; si minus tutam esse probabilio-rem, possunt illam sequi.

Tandem viri docti eam opinionem habeant probabilio-rem et alii» talem suadeant, quam semotis passionibus et prejudices, sed mature perpensis ratierrnm hinc et inde momentis, et attenta auctorum pro et contra gravitated pondere, sincere coram Deo judicant talem.

Pro colophone

totius hujus dissertationis, et in validissimam ejus confirmationem, observare juvat doctrinam de probabilitate quam huc usque tradidimus , secundum diversos ejus gradus, eam ipsam esse doctrinam cleri Gallicani in conventu generali anno 1700, ubi sic loquitur : *Ad rectum usum probabilium opinionum has regulas a jure proscriptas agnoscimus. Primum, ut in dubiis de salutis negotio, ubi aqualia utrinque animo sesc offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod in hoc casu unice tutum; neque id consilii, sed preeeepti loco habeamus, dicente Scriptura; Qui amat periculum in illo peribit. Hac prima regula. Altera... ut nemini liceat eligere eam sententiam quam non veritati magis consentaneam duxerit.* Ilis paucis succus et summa totius noslræ dissertationis comprehenditur.

TRACTATUS

DE PASSIONIBUS ET VIRTUTIBUS

Divus Thomas, a Q. 22 ad 49, et a Q. 53 ad 71.

Postquam S. Th. a q. 6 usque ad præ-
•entem 22, disseruit de actibus homini pro-
priis quibus ultimum finem consequi po-
test, ab hac q. 22 ad q. 49 disserit de ac-
tibus homini et aliis animalibus commu-
nibus, qui dicuntur passionibus. Quatenus
enim subsunt politice imperio rationis, par-
ticipant aliquid de ejus regulatione et de
moralitate, possuntque conducere ad ulti-
mum finem, vel ab eo avertere : unde circa
eas regendas occupatur magna pars virtu-
tum, ex earumque deordinatione pullulant
plurima vitia. Quia tamen circa hanc ma-
teriam non sunt graves controversiæ et vix
tractatur in scholis, summatim eam per-
curremus. Similiter de virtutibus, de qui-
bus agit S. Doctor a q. 53 ad 71, pauca di-
cemus propter easdem rationes, et quia
plura de illis dixi in opere de Virtutibus
cardinalibus. Omnia ergo quæ de passio-
nibus et virtutibus dicturi sumus, duplici
dissertatione compendiose complectemur.

DISSERTATIO I.

DE PASSIONIBUS.

D. Th. a Q. 22 ad 49.

ARTICULUS I.

de passionibus in communi.

D. Th. a Q. 22 ad Q. 28.

Quætitur 1« quid sit passio?

A. Communis omnium sensus est, pas-
sionem esse actum appetitus sensitivi quo
quis ad aliquid afficitur vel ab eo refugit.
Cur autem, cum sit actus, dicatur passio?
Ideo quia iste actus natus est causare trans-
mutationem in dispositione naturali cor-
poris, quæ transmutatio infert passionem
quatenus subjectum patitur amittendo ali-
quid.

Hic q. 22. a. 1. o. — Pro cujus intelli-
gentia observandum est quod pati dicatur

tripliciter : uno modo communiter cl laic,
secundum quod omne recipere est pati,
etiamsi nihil abjiciatur a re; ut si dicatur
aerem pati dum illuminatur : et hoc sensu
intellectus et sensus cognoscitivus reci-
piendo species possunt dici pati. Alio modo
dicitur proprie pati, (piando aliquid reci-
pilur cum alterius abjectione; et hoc con-
tingit dupliciter : quandoque enim abjici-
tur quod non est conveniens rei et recipi-
tur quod est conveniens ; sicut cum corpus
animalis sanatur, dicitur pati, quia recipit
sanitatem abjecta ægritudine : quandoque
e converso contingit, dum abjicitur quod
est conveniens rei et recipitur quod est dis-
conveniens; sic aegrotare dicitur pati, quia
recipitur infirmitas sanitate abjecta : et hic
est proprius modus passionis.

Ibid. a. 2. in arg. s. o. et o. — Itaque
passio recte definitur cum Auctore, ex Da-
masceno : *Motus appetitus sensitivi ex
imaginatione boni vel mali cum trans-
mutatione corporali.*

Dicitur *motus*, id est actus seu operatio,
et tenet locum generis. Dicitur *appetitus
sensitivi*, ut denotetur ejus subjectum. Di-
citur *ex imaginatione boni vel mali*, per
quod significatur ejus principium. Dicitur
cum transmutatione corporali, ut dis-
tinguatur a motibus voluntatis, que, cum
non sit affixa organo corporeo, non se mo-
vet cum transmutatione corporali; et a mo-
tione partis sensitivæ cognoscitivæ, quæ,
licet sit affixa organo corporeo, per se ta-
men non transmutat corpus physice, sed
intentionaliter tantum. Passio autem phy-
sice transmutat corpus, — Hic q. 24. a. 2.
ad 2.—saltem cor; in omni enim passione
additur aliquid vel diminuitur a naturali
motu cordis, in quantum cor intensius aut
remissius movetur secundum systolem aut
diastolem.

Q. 26. do vorit. a. 2. ad 5. — Duo itaque

importari passio, scilicet actum animæ, qui «liabelquasi formale, et transmutationem corpoream quæ se habet quasi materiale, »qua tamen dicitur passio. Si primum delit, erit passio pure corporalis ; si secundum desit, non erit passio, sed simpliciter motus seu operatio animæ.

Quæritur 2º quot sunt passiones?

li. Sunt undecim passionibus : sex in appetitu concupiscibili, scilicet amor et odium, desiderium et fuga, gaudium et tristitia ; et quinque in appetitu irascibili, scilicet spes et desperatio, audacia et timor, et ira, cuius non est contrarium.

Hic. 25. a. i. O. et 1. p. q. Si. a. 2. 0. —

Helio est, quia, cum passio sit actus appetitus sensitivi, dividitur secundum appetitus divisionem : appetitus autem sensitivus est duplex, concupiscibilis et irascibilis ; in animalibus enim sicut in naturalibus non solum est inclinatio ad prosequendum quod est conveniens, et fugiendum quod est disconveniens, sed etiam ad resistendum contrariis et impediens. Prima inclinatio in animali dicitur appetitus concupiscibilis ; secunda, appetitus irascibilis. Objectum concupiscibilis est bonum aut malum sensibile præcise ; objectum irascibilis est bonum aut malum arduum. Si ergo appetitus concupiscibilis feratur in bonum aut malum simpliciter, abstrahendo an sit præiens aut absens, respectu boni est amor, respectu mali est odium ; si feratur in bonum aut malum absens, respectu boni est desiderium, respectu mali est fuga ; si vertetur circa bonum aut malum præsens, respectu boni est gaudium, respectu mali est tristitia. Si autem appetitus irascibilis feratur in bonum arduum et difficile, vel illud bonum est obtentu possibile, et est «pes ; vel est obtentu impossibile, et est desperatio : si refugiat malum arduum, vel illud est repulso facile, et est audacia ; vel est repulso difficile, et est timor ; vel tandem versatur circa malum præsens vindicandum, et est ira, cui nulla passio opponitur.

Hic cit. a. 2. 0. — Hinc habes passionibus concupiscibilis differre a passionibus irascibilis per hoc quod passionibus concupiscibilis ferantur circa opposita objecta, tendunt enim in bonum vel recedunt a malo ; licet amor tendit in bonum, odium recedit a bono : passionibus vero irascibilis ferantur

in idem objectum contrariis motibus ; sic spes tendit in bonum arduum, desperatio ab eodem recedit ; audacia insurgit in malum, timor ei succumbit.

ibid. q. 24. a. 1. o. — *Quæritur* > utrum passionibus possint esse bonæ vel malæ ?

B. Passionibus animæ possunt considerari dupliciter : uno modo, secundum se ; alio modo, secundum quod subjacent imperio rationis et voluntatis. Si igitur secundum se considerentur, prout scilicet sunt quidam motus irrationalis appetitus, sic non est in iis bonum vel malum morale quod dependet a ratione ; si autem considerentur secundum quod subjacent imperio rationis et voluntatis, sic est in eis bonum vel malum morale. Propinquior est enim appetitus sensitivus ipsi rationi et voluntati, quam membra exteriora, quorum tamen motus et actus sunt boni vel mali moraliter, secundum quod sunt voluntarii. Unde multo magis et ipsæ passionibus, secundum quod sunt voluntariæ, possunt dici bonæ vel malæ moraliter ; sunt autem voluntaria vel ex eo quod a voluntate imperantur, vel ex eo quod a voluntate non prohibentur.

Ibid. a. 2. 0. — Tunc autem sunt bonæ, quando sunt a ratione moderatæ ; malæ, quando sunt præter ordinem rationis. Hinc Christus, nullum habens peccatum, adhibuit passionibus ubi iudicavit secundum rationem esse adhibendas. Mare, 8 : *Circumpexit cum ira.* Ibid. 14 : *Tristis fuit ejus anima usque ad mortem.* Luc. 49 : *Flevit super Jerusalem.* Joan. 11 : *Turbavit semetipsum et lacrymatus est.* Et Apost. Rom. 12, jubet *gaudere cum gaudentibus et flere cum flentibus.* Isque est sensus communis hominum posse recte timeri supplicium, amari bonum, fugere malum ; et merito, cum enim appetitus sensitivus sit a Deo ut naturæ auctore, non possunt non esse aliqui ejus actus boni, si a ratione regulentur et imperentur.

Attenditur regula et moderatio rationis non præcise secundum intensionem aut remissionem passionis, sed secundum quod, consideratis objecto et circumstantiis, recta ratio exigit eam intendi aut remitti. Non ergo semper peccat qui vehementer vel irascitur, vel dolet, vel timet, sed qui ultra quod exigit recta ratio in his vel illis circumstantiis irascitur, dolet, aut timet. Unde Moyses, Exod. 5, legitur fuisse valde

iratus propter adorationem vituli; Num
. laudatur zelus et indignatio Phinees,
et 1 Reg. 2 et 3, reprehenditur Heli quod
non satis fuerit filiis suis indignatus; tan-
dem ipse Christus trisUtus est usque ad
mortem

Ibid. Porro Stoici vocabant omnes
passiones morbos animae, quia illas solas
passiones dicebant quæ erant præter ordi-
nem rationis, quæ vero erant rationi con-
sentaneæ nomine voluntatis complecteban-
tur: sicque voce tenus discrepabant a Pe-
ripateticis, qui approbabant mediocritatem
passionum.

Quærilur 4° utrum passio, dum rationi
et voluntati cooperatur, diminuat vel au-
geat bonitatem actus moralis?

Ibid. a. 5. ad 1.— Ante responsionem,
nota passiones ammæ posse se habere du-
pliciter ad voluntatem et rationem, antece-
denter scilicet et consequenter, et hoc ul-
timum dupliciter: 1° per modum redun-
dantiæ, quando enim superior pars animæ
intense movetur in aliquid, pars inferior
sequitur ejus motum; 2° per modum elec-
tionis, quando scilicet homo ex judicio ra-
tionis eligit affici aliqua passione, ut promp-
tius el fervidius operetur coopérante appe-
titu sensitivo. *Hoc notato*,

ibid. — *11.* 1° Passio antecedens ratio-
nem et voluntatem, diminuit bonitatem ac-
tus, quia obnubilat judicium rationis ex
quo dependet bonitas moralis actus; lau-
dabilius est enim quod ex judicio rationis
aliquis faciat opus charitalis, quam ex sola
passione misericordi®.

Ibid. — 2° Passio consequens volunta-
tem per modum redundanti®, est signum
intensioris voluntatis, sicque indicat mayo-
rem bonitatem moralem, non tamen auget.

ib. et o. — 5° Passio consequens per mo-
dum electionis, auget bonitatem actionis,
quia cum bonum hominis consistat in ra-
tione sicut in radice, tanto istud bonum est
perfectius quanto ad plura <tiæ homini con-
veniunt extenditur; unde nullus dubitat
quin ad perfectionem moralis boni perti-
neat quod actus membrorum exteriorum
per rationis regulam dirigantur: atqui ap-
petitus sensitivus potest obedire rationi, ut
dictum rst: ergo ad perfectionem moralis
boni perlinet quod etiam ipsæ passiones
gnimæ sint regulat® per rationem. Sicut
tattur melius est quod homo et velit bo-

l mi :i et faciat illud exteriori actu, ita et in
l melius est quod homo ad bonum in primum
secundum voluntatem et secundum ap[*.
Jtutu in sensitivum, juxta illud Psal. So (or
n eum et caro mea equitaverunt in Dum
ut cor accipiamus pro appetitu u>
l tellec carnem autem pro appetitu w
-itivo.

ARTICULUS E.

De passionibus in particulari,

D. Th. a Q. 26 ad 48.

§ 1.—*De passionibus appetitus concupiisci* H lit,

I).Th.aQ. 26ad 39.

AMOR.

Hic q. 26.a. 1. 0. — I. Amor, ut sic. n. l
complacentia boni. Intellige complacen-
tiam firmam et robustam dominantem ap-
petitui; si enim sit adhuc recens et intir-
ma, erit potius rudimentum cl inchoatio
amoris quam amor. Seu aliter, amor «I
*propensio seu inclinatio in bonum secun-
dum se, abstrahendo an sit præscns* «I
absens.

ibid. — Triplex est amor sicut triplex est
appetitus, scilicet rationalis seu intellecti-
vus, sensitivus seu animalis, et naturalis.
Amor rationalis est inclinatio in bonum per
intellectum apprehensum; sensitivus est
inclinatio in bonum per sensum apprehen-
sum, et hic solus est passio; naturalis est
inclinatio cuique naturæ, sive cognoscilivæ
sive non, ab Auctore naturæ indita in ho-
num sibi conveniens, ut lapidis in centrum.

ibid. a. 4. 0. — Amor, sive rationalis
sive sensitivus, dividitur in amorem ami-
citiae et amorem concupiscentiæ; quia ama-
re est velle alicui bonum. Sic ergo motus
amoris in duo tendit, scilicet in bonum
quod quis vult alicui, sive sibi, sive alien-
et in eum cui vult bonum. Primus est amor
concupiscenti®, secundus amor amicitia.
Amor amicitati® est simpliciter amor; quii
quod amatur amore amicitati® simpliciter d
secundum se amatur. Amor concupiscen-
ti® est amor secundum quid; quia quod
amatur amore concupiscenti® non simpli-
citer et secundum se amatur, sed amatur
alteri: unde dum amas aliquem quia tibi
est utilis, te amas amore amicitatis, illum au-
<em amore concupiscentis; si autem li h
velis bonum propter ipsum, illum amas
amore amicitati®.

Ibid. q. 27. r. 1. 2. .», δ. o. — 11. Caua

præcipua amoris est bonum, quia bonum est objectum amoris, objectum autem amoris est causa motiva illius. Altera causa amoris est cognitio, quia objectum non motet nisi cognitum/Tertia causa amoris est similitudo, juxta illud Eccl. 15 : *Omne in irnal diligit simile sibi; unàe commune adagium : Simile simili gaudet.*

ibid. a. 5. O.— Est autem duplex similitudo: una actualis, dum duo habent idem xtu, V. g. duo homines humanitatem, duo prietesalbcdinem; altera potentials, dum uuusliabet potentiam ad formam quam alteractu habet. Prima similitudo causât amorem amicitiae; quando enim sunt duo ac-

similes in eadem forma, sunt quodam unum in illa forma, sicut duo homines sunt unum in specie humanitatis, et ideo affectus unius tendit in alterum sicut in unum sibi, et vult ei bonum sicut sibi. Secunda similitudo causât amorem concupiscenti®; quia facit quod qui habet solum in potentia formam quam alter actu habet, am appetat, et in ejus consecutione delectatur, si sit sentiens et cognoscens.

Ibid—Per accidens tamen ex similitudine nascitur odium, quando nempe simile in unoestimpedilivum boni aut excellenti® in altero; unde fit alteri odiosus, non qua similis, sed qua impeditivus illius boni: et hinc aliud commune proverbium ex Philosopho, 8 Ethic, c. 1 : *Figulus figulum odit; et illud Proverb. 15: Inter superbos semper sunt jurgia.*

His amoris causis adjungi possunt sympathia, societas, familiaritas, coiiunica- tio in bonis aut secretis.

Ibid. q. 28. per 6. art. — HI. Primus effectus amoris est unio: unde Dionys. c. 4, de Divin. Nom. dicit amorem esse vim univivam. Duplex est autem unio: una realis, qua amatum est præsentialiter amanti; altera affectiva, qua ex apprehensione præcedente aliquis afficitur ad alterum. Primam causât amor effective, quia movet unantem ad quærendam presentiam amati, non sic tamen ut amatum sit substantialiter in amante, hoc enim est impossibile. sed omni modo qui est possibilis el coniciens, ut scilicet sibi adsint invicem, simul conversentur, aliisque modis amorem decentibus conjungantur.

— Secundus effectus amoris est adhesio; tertius, extasis; quarius, zelus; quin-

tus, læsio amantis; sextus et universalissimus, loquendo de amore ut sic prout comprehendit rationalem, senritivum et naturalem, est generalis influxus in omnia quæ agit amans. 1° Quia oiuneagmis agit propter aliquem finem, ut alibi dictum est, finis autem est bonum amatum: ergo omne agens quodeumque agat, agit ex aliquo amore. 2° Quia amor est dominus appetitus, cujus est applicare ad agendum. 5° Quia amor est radix omnium aliorum affectuum et passionum quæ movent animal. Si autem loquamur de appetitu sensitivo et prout est passio, non est causa omnium quæ amans agit, quia quædam agit aut agere potest ex electione voluntatis sine passione. His effectibus amoris adjungit S. Doctor alios quatuor, scilicet liquefactionem, fruitionem, languorem et fervorem.

ODIUM,

* Ib. q. 29. a. 1. — Sicut amor est propensio et pondus in bonum seu conveniens, ita odium est aversio a malo seu disconveniensi. Intellige de odio abominationis, quo aliquem vel aliquid, puta mortem, supplicium, etc. tanquam malum abominamur et fugimus; non de odio inimicitix, quo alicui malum volumus: istud enim non est aversio, sed prosecutio alicujus, quod apprehendimus ut bonum respectu nostri et ut malum respectu illius quem odio abominationis habemus.

ibid. a. 2.— Odium nascitur ex amore, quia ex eo quod aliquid ametur ut conveniens, ejus contrarium ut disconveniens odio habetur.

DESIDERIUM ET FUGA.

ibid. q. 50. a. 2. o. — Desiderium est affectus appetitus tendens in bonum absens, per quod differt a delectatione, quæ est de bono præsentis, et ab amore, qui est de bono secundum se ut abstrahit a præsentis vel absenti. Fuga, quæ opponitur desiderio, est aversio et recessus a malo futuro.

DELECTATIO.

ibid. q. 51. a. 1. o — Delectatio est quies appetitus in bono possesso: si sit appetitus rationalis, est delectatio sniritualis. si appetitus sensitivus, est delectatio sensibilis, quæ sola est passio, quia solacium transmutatione corporali. Non enim hic quies appetitus, sive rationalis sive sensitivi, sumi debet privative pro cessatione ab omni actu, eicut in rebus insensibilibus, quæ dum

tuam pellectionem consequuntur id non sentiunt, et ideo censentur quiescere per solam cessationem motus at vero entia cognoscitiva, dum perfectionem suam consequuntur, id percipiunt seu cognoscunt, et ex ista cognitione seu sensu causatur quidam motus animæ in bono praesenti complacentis et quiescentis, et iste motus est delectatio.

ibid. a. 5. o. — Quamvis delectationes intellectuales secundum se sint majores sensualibus, quia sunt de nobiliori objecto et bono magis secundum se delectabili, suntque firmiores; attamen quoad nos delectationes sensuales sunt majores spiritualibus, partim quia sensibilia sunt nobis magis nota quam intelligibilia, partim quia sensuales sunt cum transmutatione corporali et appetuntur ut necessariæ quaedam medicinæ; unde fit quod plures sequantur delectationes sensuales quam spirituales.

Ibid. q. 52. a. 1. 2. 5 et 7. — Causæ delectationis sunt : prima, ipsa operatio; nam ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio boni convenientis, et cognitio seu perceptio hujus consecutionis; utraque autem est operatio : secunda, motus seu mutatio et alternatio; tertia, spes futuri; quarta, memoria praeteriti; quinta, similitudo.

Ibid. q. 55. a. 1. 2. 5 et 4. — Effectus delectationis sunt, 1° dilatatio cordis unod sese explicat ac diffundere videtur: 2° causare sitim et desiderium sui, auando scilicet imperfecte habetur; 5° impedire, imo quandoque absorbere usum rationis; 4° perficere ipsam operationem qua percipitur.

TRISTITIA.

ibid. q. 55. 56 et 57. — Tristitia est affectus appetitus causatus ex apprehensione mali praesentis. *Patet e.r dictis* de delectatione, cui opponitur. Similiter ejus causæ et effectua ex causis et effectibus contrariis delectationis cognoscuntur.

Ibid. q. 58. per 5. art. — Beinedia tristitiæ sunt primum, quælibet delectatio; secundum fletus, euspina. gemitu aliaque exteriora signa tristitia; : partim quia omne nocivum interius clausum magis affligit, quia magis multiplicatur intensio aninue circa iliud; quando autem ad exteriora diffunditur, tunc animæ intensio

ad exteriora quodam modo disgreptur, et sic interior dolor minuitur : partira qui» fletus et gemitus sunt operationes convenientes tristato et dolenti; amnis auleta operatio conveniens affert delectationem. Tertium, est amicorum compassio; quii per hoc quod amici contristantur ei qui dolet, is percipit se ab eis amari, quode< delectabile. Quartum, pro sapientibus contemplatio veritatis, quia in contengda-tione veritatis maxima est delectatio. Quintum, somnus et balneum, quibus dum debitus corporis status dolore turbatus res-tuitur, animus simul cum corpore relictu.:

§ II. — *De passionibus appetitus irascibilii.*

S P E S ET DESPERATIO.

ibid. q. 40. — Spes est motus appetite tendens in bonum futurum difficile et arduum, adeptu tamen possibile; despera., e contra. motus recedens a bono arc adeptu impossibili saltem nioraliter. h juvenibus et ebriis aliisque qui non utuntur deliberatione abundat spes, quia prvypter difficultatum inconsiderationem facti æslimant se id posse consequi quod volun.

AUDACIA.

ibid q. 45. — Audacia est motus quo appetitus insurgit adversus malum terribile imminens, ad ipsum fugandumel superandum. *Dicitur* terribile, quia mala levia contemnuntur. Neque obstat quod omnis actus prosecutionis, qualis est audacia, sit de bono; nam etiam audacia est de bono sive de malo sub ratione boni. fertur enim in malum vincendum et fugandum, quæ victoria el fugatio est bonae, utilis ad consequendum bonum quod sperat appetitus.

TIMOR.

ibid. q. 41. — Timor est motus appetitus circa malum futurum arduum imminens cui non nisi difficile potest resisti:sen est dejectio animi victi gravitate periculi.

ibid. q. 42. — Effectus timoris esi contractio non solum metaphorica, qua appetitus a malo victus recedit et in seipso colligitur, sed propria et corporalis, quatenus ex timore calor et spiritus ad interiora, praecipue ad cor, contrahuntur, non ut impetum laciaut, sicut in ira. desiderio et audacia, sed ut salventur; sicut videmus iu civitatibus quod, quando «ivee üment, retrahunt se ab exteriorionbu., etre-

QUID SIT VIRTUS?

as.

currunt quantum possunt ad interiora et munitiones, ut salventur.

i hoc effectu plures alii nascuntur vilicel iiv i.or, pallor, vocis interclusio, erectio capillorum, quandoque subita canities. deliquium animi, stupor, turbatio luentis, silis, faucium ariditas, etc.

IRA.

id. qq. 46. 47. — Ira est appetitus vindicte cum fervore sanguinis circa cor. Differt ab odio inimicitiae, quod odium vellet malum proximo ut illi malum : iratus autem vult illi malum sub ratione iusti vindicativi. Praecipua causa irae est parvipensio et contemptus, qui eo maior est quo maior est excellentia irati.

ibid. q. 48. — Effectus irae sunt 1° delectatio ob spem vindici®, quæ est remedium injuriæ accept®; 2° fervor sanguinis circa cor; 5° turbatio mentis et corporis; 4° taciturnitas, vel quia turbata ratio passione digna non repent, vel quia tanta est turbatio ut lingua a suo usu impediatur.

DISSERTATIO II.

DE VIRTUTIBUS.

D. Th. a Q. 33 ad 71.

Post actus et passiones considerat S. Doctor principia actuum humanorum, et primo principia intrinseca, quæ sunt potentia et habitus; sed quia de potentiis jam dixit in 1 p. q. 77, de habilibus tantum hic agit, et primo de habilibus in genere a q. 49 ad 34 : quia vero quæ spectant habitus in genere proprie sunt philosophica et minus necessaria, ideo omittimus. Deinde considerat de habilibus in speciali, et 1° de habitibus bonis, qui sunt virtutes; 2° de habitibus malis, scilicet de vitiis et peccatis. Itaque de virtutibus pauca dicturi, sit

ARTICULUS I.

Quid sit virtus? D. Th. Q. 35.

Nomen *virtutis* a *viro* derivatum est, quia fortitudo quæ dicitur virtus major est in viro quam in femina. Quandoque sumitur virtus pro ipsa potentia operativa, quandoque pro ipso effectui seu operatione potentiae operativæ, ut Matlh. 7 : *in nomine tuo multa virtutes fecimus*. Sed hic sumitur pro quadam qualitate superaddita creaturæ rationali, qua fit ut operetur praeclare, facile et recte.

Variæ circumferuntur definitiones virtutis. 1° Definitur : *Dispositio perfecti ad optimum* - id est, dispositio potenti® convenienter suæ naturæ ad «tum qui est complementum, et ideo optimum potentiae. 2° Definitur : *Habitue quod bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit* : ubi duplex habitudo virtutis declaratur, una ad subjectum, altera ad operationem.

Habitus electivus in mediocritate consistens, prout sapiens et prudens determinaverit. Hæc definitio convenit solis virtutibus moralibus, non intellectualibus aut theologicis. Potissima autem et communior definitio sequitur. Unde

2. 33. a. 4. o. — *Dico*. Virtus recte definitur : *Bona qualitas mentis qua recte vivitur et nemo male utitur, et quam Deus in nobis sine nobis operatur*. Hanc definitionem desumpsit Auctor ex variis locis S. Augustini, praesertim lib. 2 de Lib. Arbit. c. 18 et 19. Perfecte complectitur totam rationem virtutis, quia comprehendit omnes illius causas; perfecta autem ratio uniuscujusque rei colligitur ex omnibus ejus causis. Igitur

ibid. — Dicitur *bona qualitas* : quibus particulis indicatur ejus causa formalis; causa namque formalis cujuscumque rei accipitur ex ejus genere et differentia, dum autem dicitur *qualitas* assignatur genus virtutis; esset tamen convenientior definitio, si loco qualitatis poneretur habitus, quia est genus propinquum : dum dicitur *bona*, assignatur differentia.

Ibid. — Dicitur *mentis*, id est potentiae rationalis, sive sit mens aut intellectus, voluntas. si sive appetitus sensitivus prout est motus a voluntate, per quod designatur subjectum loco causae materialis. Virtus enim, sicut alia accidentia, non habet materiam ex qua, sed in qua, quod est subjectum, et circa quam, quod est objectum; objectum autem non potuit designari, eo quod per objectum determinatur virtus ad certam speciem, et hic definitur virtus in communi, et dicam debuisse assignari objectum in communi, etiam assignatur cum dicitur *qua recte vivitur*, id est *qua recte agitur*; per quas particulas etiam assignatur causa finalis, finis enim virtutis, sicut et potentiae, est operatio : item, per eas distinguitur ab habitibus vitiosis qui semper se habent ad malum.

Ibid.— Dicitur *qua nemo male utitur* ut distinguatur ab habitibus qui quandoque sunt ad bonum, quandoque ad in-
alum; ut opinio, v. g. nubes humana, etc. quæ se habent ad verum et ad falsum.

Ibid. — Tandem assignatur causa efficiens dum dicitur, *quam Deus in nobis sine nobis operatur*: et hoc intelligitur de virtutibus infusis; si autem iste particula auferantur, erit definitio communis virtutibus et acquisitis et infusis.

Dices. Potest aliquis male uti virtute, ut qui eam odit vel de illa superbit, v. g. qui orat ex vana gloria: ergo male dicitur, *qua nemo male utitur*.

R. D. ant. Potest quis male uti virtute ut objecto, **C. ant.** ut principio, ita quod actus virtutis sit malus, seu quod virtus in actum malum influat, **N. ant.** Hoc autem ultimo sensu intelligitur definitio.

Inst. Potest quis male uti virtute, ut principio: ergo. **Probat. ant.** Virtus temperantiæ movet ad manducandum temperate carnes in quadragesima sicut extra quadragesimam; eadem enim facilitate temperans moderatur comestionem carnum in quadragesima sicut extra quadragesimam: ergo.

R. N. ant. Ad probat. N. ant. Est enim vera intemperantia manducare carnes tempore prohibito; neque obstat quod experiatur facilitatem in moderata comestione carnum in quadragesima, hæc enim facilitas non provenit ex influxu virtutis temperantis, sed ex remotione impedimentorum, et moderatione passionum, habita per priores actus repetitos temperantiæ.

Ibid. a. i. 2. et 5. o. — *EX didis Colliges* 1° virtutem esse essentialiter habitum operativum actus boni.

Ibid. a. 1. o. — Quod sit habitus *patet*; quia habitus in communi dividitur per se in virtutem et vitium; per habitum enim disponuntur potentiæ animæ rationalis, quæ se habent indeterminate ad multa: si disponantur convenienter, est virtus; si disconvenienter, est vitium.

Ibid. a. 2. o. — Quod sit habitus operativus etiam *patet*, quia virtus ex ipsa ratione nominis, *ex ut dictum est*, importat quamdam perfectionem potentiæ, perfectio autem addita cui potentiæ ei conformatur. Ergo sicut potentiæ rationales sunt operati*, ita et virtutes eis superaddite

ibid. a. 5. o. — Tandem quod sit habitus operativus actus boni pariter *constat*, quia cum potentiæ rationale? sint operativæ actus tam in genere entis quam in genere moris, oportet quod virtus qui perficiuntur ut sit eis conformis, utramque rationem attingat: nam, quamvis potentia rationalis possit absolute se soli attingere actus substantiam et moralitatem, id tamen non potest prompte, facile et expedite; per virtutem vero fit ad utrumque prompta et expedita. Per se tamen primo respicit actus moralitatem stabilitatem, secundo entitatem; quia virtus est essentialiter in genere moris, cuius sit ad bene moraliter operandum essentialiter ordinata.

Colliges 2° potentiam et virtutem in ratione causæ, non poni in numero necesse plures causas; sed potentiam esse causam et virtutem complementum causæ, ex quo et potentia exurgit una causa completa. Potest enim, *ut dixi*, potentia similis virtute quod potest cum illa (loquendo de virtutibus moralibus in ordine naturali), sed sine virtute potest imperfecte tantum, incomplete et difficile; cum virtute vero, complete, facile et expedite.

ARTICULUS II-

De subjecto virtutum. D. Th. Q. 56.

§ I. — *Præsupponenda.*

q. 36. a. i. o. — *Suppono* 1° virtutem non subjectari in essentia animæ, sed in ejus potentiis; patet quia virtus est perfectio potentiæ, patet quia est habitus operativus: omnis autem operatio animæ fit immediate per potentiam.

Suppono 2° nullam esse virtutem in potentiis vegetativis, neque in membris sensibus externis; quia hæc sunt determinata ad unum modum agendi, et, posita debita eorum naturali dispositione, nullam habent difficultatem in suis actibus: quod si ex usu videantur acquirere aliquam facilitatem, hæc non causatur ex habitu virtutis, sed ex remotione impedimentorum tantum; sicut instrumenta externa ipso usu fiunt politiora et aptiora.

ibid. a. 3. o. — *Suppono* 3° non esse virtutem in sensibus. Intenus apprehensivus, quia virtus est habitus perfectus quod non contingit nisi bonum et perfectum operari; unde oportet quod virtus sit in

illa potentia quæ est consummativa boni operis : atqui cognitio veri non consummatur in viribus sensitivis apprehensivis , sed huiusmodi sunt quasi præparatoris ad cognitionem intellectivam : ergo in huiusmodi sensibus non sunt virtutes quibus cognoscitur verum , sed magis in intellectu.

ibid, ad 1. — Neque obstat quod sint virtutes in appetitu sensitivo, ut modo dicemus : disparitas est, quod appetitus sensitivus moveatur a voluntate, et ideo opus appetitivæ virtutis consummatur in appetitu sensitivo , et propter hoc appetitus sensitivus est subjectum virtutis. At potentia sensitivæ apprehensivæ magis se habent ut moventes respectu intellectus, phantasmata enim se habent ad animam intellectivam sicut colores ad visum , et ideo opus cognitionis in intellectu terminatur; quapropter virtutes cognoscitivæ debent poni in ipso et non in sensu.

ibid. α. 5.0. — *Suppono* 4° intellectum etiam secundum se consideratum esse subjectum virtutum intellectualium, quia intellectus secundum se est indifferens non quidem indifferentia libertatis , sed perfectibilis in ordine ad suum objectum ; potest enim illud bene vel male attingere, scilicet attingere verum aut falsum sub ratione veri, estque non parva difficultas in inquisitione et assecutione veritatis: unde indiget habitibus qui illum quantum ad hæc perficiant, et sunt intelligentia , sapientia, scientia et ars.

ibid — Sed, quia illæ virtutes dant tantum facultatem bene operandi in suo genere. non ipsum actum moraliter bonum et honestum, nec. faciunt hominem simpliciter bonum, sed secundum quid et cum addito, puta bonum philosophum, bonum grammaticum, bonum fabrum ; ideo virtutes intellectuales non dicuntur virtutes simpliciter, sed secundum quid, quia nomen virtutis primario impositum est ad significandum principium rectitudinis moralis.

ibid. — At vero, si intellectus tam speculativus quam practicus consideretur ut motus a velle, ejus est movere alias potentias ad suos actus, et quæ est principium motus boni moralis, ideo enim homo bene agit moraliter quia habet bonam voluntatem ; tunc in intellectu possunt

esse virtutes simpliciter dictæ , et ideo «st prudentia in intellectu practico.

Ibid a. 6. o — *subiungitur* voluntate esse virtutes in ordine ad hominem supernaturale, ut charitatem erga Deum et in ordine ad bonum proximi ; et utrumque bonum non est satis proportionatum voluntati : bonum enim supernaturale excedit proportionem voluntatis quoad speciem , cum sit supra totam speciem naturæ ; bonum aliud excedit quoad individuum , quia hoc ipso quo voluntas est radicata in hoc supposito per differentiam individualement, est determinata ad bonum proprium suppositi, juxta illud philosophi : *Amabile bonum unicuique proprium*. Restat ergo difficultas circa duo , scilicet utrum sint virtutes in voluntate circa bonum proprii suppositi, et in appetitu sensitivo ut moto a voluntate.

§ II. — *Prima difficultas resolvitur.*

ibid. o. 6. 0. — *Dico*. Non sunt in voluntate virtutes circa bonum rationis proprium et privatum . sed hæ sunt in appetitu sensitivo . ut dicemus § sequenti. Est contra Scotistas et quosdam alios.

ibid —*Prob.* Ponuntur virtutes in potentia , (quando potentia non est de se completa, perfecta, expedita et proportionata suo objecto, indeque patitur difficultatem in ipso attingendo ; atqui voluntas circa bonum rationis proprii suppositi est completa, perfecta, expedita et proportionata : ergo. *Prob. minor.* Voluntas, utpote appetitus rationalis , nihil est aliud quam ipsamet inclinatio ad bonum rationis: ergo vel ad nullum, vel ad proprium bonum inclinatur complete, perfecte, expedita , nempe cum sit ei proportionatum quoad speciem et quoad individuum. Quia ratione, ut vides, probatur voluntatem esse completam et proportionatam, non solum ad bonum proprium physicum, ut quidam volunt, sed etiam ad bonum proprium morale et honestum; quia est essentialiter inclinatio rationalis, consequenter ad bonum proprium ratione consonum.

Obj. 1». Voluntas patitur difficultatem in assequendo bono rationis proprio in materia temperantia et fortitudinis : ergo indiget perfici virtutibus.

11. *D. ant.* Voluntas patitur difficultatem in assequendo bono rationis proprio

abintnnsecoetperse,A'.patiturdiffieulta-
tem ab extrinseco et per accidens, *C. ant.*
et N. conseq. Hæc ergo difficultas non
provenit ex hoc, quod voluntas non sit sa-
tis completa et proportionata ex se huic
bono et quantum ad speciem et quantum
ad individuum, sed ex aliquo impedimen-
to extrinseco, scilicet ex immoderantia
passionum; ut autem tollatur hæc difficul-
tas non requiritur virtus in voluntate sed
sufficit quod tollatur impedimentum per
moderationem passionum, quod fit per
virtutes temperantiae et fortitudinis in ap-
petitu sensitivo, ubi ist® passionibus resident.

Inst. Saltem dum passionibus non sunt
temperate in appetitu sensitivo per tem-
perantiam et fortitudinem, debet poni in
voluntate virtus contra passionum impetus
ne ab eis abducatur et impediatur in pro-
secutione boni honesti, quod sæpe contin-
git. Ergo.

Ibid. q. 58. a. 5. ad. 2. — *B. S. Tho-*
mam agnoscere in voluntate habitus con-
tinentis contra insultus passionum concu-
piscibilis, et perseveranti® seu constantiae
contra passionibus irascibilis; sed docere
ibidem hos habitus non esse virtutes, quia
non sunt principium perfecte et expedite
operationis, qualis debet esse virtus, quæ
est dispositio perfecti ad optimum. *Patet*
assumptum; quia non potest esse perfec-
ta operatio procedens a duabus potentiis,
nisi utraque potentia perficiatur per debi-
tum habitum, sicut non sequitur perfecta
actio alicujus agentis, si instrumentum non
sit bene dispositum, qualicumque prin-
cipale agens sit perfectum. Ergo si appe-
titus sensitivus, quem movet voluntas,
non sit perfectus sedatis passionibus, sed
illis commotus et turbatus, actio conse-
quens vi habitus continenti® aut constan-
tis non erit facilis, delectabilis, et expe-
dita, nec consequenter perfecta.

Obj. 2°. Voluntas est capax vitii incli-
nantis in malum rationi adversum: ergo
et virtutis in bonum rationi consonum.

B. N. conseq. Disparitas est, quod vo-
luntas secundum se non sit complete et
perfecte propensa in malum proprium ra-
tioni adversum, unde non mirum si re-
petitis malis actibus acquiratur vitium in-
clinans in bonum rationi contrarium. At
est secundum se complete et perfecte in-
clinalaet proportionata in bonum proprium

rationi consentaneum; unde, quatumvi
repetantur hujusmodi actus boni, non per
frequenter acquiritur virtus quam per frequen-
ter descensus acquireretur in lapide habi-
tus inclinans ipsum deorsum. Sed si quid
difficultatis voluntas patitur, tollitur per
virtutes temperantiae et fortitudinis in ap-
petitu, aut vincitur per habitus continen-
tiae et constanti® in voluntate.

Inst. Intellectus indiget virtute incli-
nante ad quodeumque verum: ergo et ra-
tionalitas ad quodeumque bonum.

B. N. conseq. Disparitas est, quod in-
tellectus ex se non sit completus ad cogni-
tionem, sed sicut ad quicquamcunque cogni-
tionem indiget speciebus, ita et habito in-
clinante; at voluntas est secundum se com-
plete inclinata et ad bonum in communi,
et ad bonum privatum; nihil enim est aliud
quam inclinatio ad bonum.

Bepones. Voluntas est indifferens ad
bonum et ad malum: ergo.

B. 1). ant. Voluntas est indifferens in
differentia libertatis, quia potest tendere
in bonum et malum morale, *C. ant.* in
differentia peccatibilitatis, quasi non sit
perfecte inclinata in proprium bonum ra-
tioni consonum. 2V. Itæc lamen inclinatio
non impedit quin possit libere ferri in op-
positum, quia accommodatur natura po-
tentiae liber®.

Obj. 5°. Liberalitas versatur circa bonum
proprium. ponitur enim ad moderandum
appetitum pecuniarum; similiter humili-
tas, quæ ponitur ad moderandum appe-
titum propriae excellenti®: atqui tamen
hæc virtutes et alie similes sunt in volun-
tate: ergo.

B. D. min. Hæc virtutes, quatenus sunt
moderativæ passionum, sunt in voluntate,
N. quatenus respiciunt alterum, *C.* Sunt
itaque quædam virtutes, ut assignat®, qua
non solum passionibus moderantur, sed
etiam alterum respiciunt, et eas duplicari
necesse est, alteram in voluntate, alterant
in appetitu sensitivo. Sic liberalitas, prout
moderatur appetitum divitiarum, est in
appetitu sensitivo; prout se extendit ad
proximum in cuius utilitatem pecuniam ex-
penduntur, est in voluntate. Similiter hu-
militas, prout moderatur appetitum pro-
priae excellenti®, est in appetitu sensitivo;
prout autem respicit propriam excellen-
tiam non absolute, sed subordinatam »t

snDjeetam Deo, quo modo est pars poten- |
tialis justiti®. est in voluntate.

9 111. — *Secunda P[Jicultas resolvitur.*

ihldq. 86. a 4. 0. — *Dico.* Appetitus sensitivus, prout natus est obedire rationi i4subjectum v.rtutis, scilicet temperantis et fortitudinis. Est communis contra Scotistas.

ibid. — Dixi, *prout natus est obedire rationi*; quia appetitus sensitivus secundum se consideratus et prout est communis homini et bruto, certo non est subjectum virtutis.

ibid. — *Prob.* Actus qui progreditur ab ana potentia mota et alia movente, non potest esse perfectus, nisi utraque potentia sit bene disposita; sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi artifex et instrumentum sint bene disposita : alqui, licet voluntas movens sit secundum se bene disposita ad bonum proprium rationis, *ut diri*, non lamen appetitus sensitivus motus, qui cum voluntati non subjiatur despotice, sed politice tantum, a ratione sspe exorbitat et sine perfectione virtutis superaddita non nisi difficile et cum repugnantia ipsi obedit : ergo.

Confirmatur. Ponenda est virtus in subiecto capaci et indigenti : atqui appetitus «insitivus, prout natus est obedire rationi, et capax virtutis et ea indiget : ergo *Prob. prima pars minoris.* Ut potentia «capax virtutis, requiritur 1° quod possit dirigi a superiore; 2° quod non sit determinata ad unum modum operandi; 5° ipiodsit eliciliva actus perfecti : atqui appetitus sensitivus 1° potest moveri et diruti a ratione superiori ; 2° non esi determinatus ad unum modum agendi, scilicet ufonniler rationi, sed saque ab ea deviat ; 5« potest elicere actum perfectum, dum mpe ejus passiones sunt temperantia, i riitiidnie et aliis virtutibus eis annexis mperaie : ergo. *Prob. secunda pars minoris.* Appetitus sensitivus patitur gratis difficultates in moderandis passionibus •oncupiscibilis et irascibilis : ergo indiget irtiiiibiis ad <*as superandas.

Obj 1 ■ Appetitus sensitivus non potest itlingere bonum honestum, quod est objectum virtutis ergo in eo non est virtus. *Prob. ant.* Objectum adæqualum appetitus sen-

sitivi est bonum sensibile et non bñnestum : ergo.

II. D.ant Appetitus sensitivus secundum se non potest attingere b muni honestum *C ant.* ut ic'.jalitci mutus a voluntate, *subdislinguo* : non potest attingere bonum honestum universale, *C.* singulare, *N.* Quia sub actuali motione voluntatis participat rationem circa singularia, sicut cogitativa, seu imaginatio, sub actuali influxu intellectus participat discursum circa singularia.

Inst. t°. Appetitus sensitivus non potest appetere bonum nisi a sensu propositum : atqui sensus non potest proponere bonum honestum, sed sensibile lanium ■ *ergo.*

P. /). *min.* ut ante. Sensus secundum se non potest proponere bonum honestum, *C.* sub actuali influxu voluntatis, *subdislinguo* : non potest proponere bonum honestum universale, *C.* singulare, *.V.* Ratio istarum solutionum est, quia Auctor natura sic omnium rerum ordines colligavit ut quod est supremum inferioris ordinis participet infimum superioris ordinis, juxta illud celebre S. Dionysii adagium ; *Supremum infimi attingit infimum supremi* Sic videmus in nobilioribus plantis quamdam imitationem sensus, in nobilioribus animalibus quoddam human® rationis vestigium A fortiori ergo in eodem homine tam appetitus sensitivus quam sensus apprehensivus participant aliquid de voluntate et intellectu.

Inst. 2°. Saltem appetitus sensitivus non participat a voluntate nisi imperfectam libertatem : alqui potentia, quæ est subjectum virtutis, debet esse perfecte libera, cum possit esse principium perfecti actus moarlis vel boni vel mali non solum venialiter, sed etiam mortaliter : ergo.

P. D. maj. Appetitus sensitivus, ut praeise conjunctus voluntati, non participat perfectam libertatem, *C.* sub actuali influxu voluntatis ipsum ad opus moventis et applicantis, <V. Tunc enim eam participat libertatem qua possit producere opus vel bonum vel malum etiam mortaliter.

Inst. 5°. Virtus moralis regulatur per prudentiam : alqui appetitus sensitivus non regulatur per prudentiam, sed per apprehensionem sensus in quo non est prudentia; est enim prudenti® attendere, ad omnes circumstantias quæ iccidere

possunt, cujus non est capax sensus ; ergo.

A. *D. min.* ut ante. Appetitus sensitivus secundum se non regulatur per prudentiam, C. u» motus a voluntate, *subdistinguo*: non regulatur immediate per prudentiam in μ existentem, C. mediate per prudentiam existentem in intellectu pratico, N. Intellectus enim practicus proponit sensui objectum honestum, sensus appetitui : unde sensus non debet omnia attendere, sed suppaait attentionem habitam ab intellectu.

Inst. 4°. Virtus est habitus electivus : atqui appetitus sensitivus non est electivus, id enim est proprium voluntatis : ergo.

B. semper *eadem distinctione*. Appetitus sensitivus non est electivus essentialiter formaliter, C. participative, N. üt est enim sub actuali motione voluntatis, elicit actum in quo electio voluntatis participatur. Ibid, ad 4. — Adde quod , cum duo sint in electione, scilicet intentio (inis et præacceptio ejus quod est ad finem, quod sit recta intentio finis circa passionem animæ, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis et concupiscibilis per fortitudinem et temperantiam; unde dicitur appetitus sensitivus electivus indirecte et mediale, item et complete, quia efficit actum completivum electionis voluntatis.

Inst. 5°. Membra exteriora hominis, etiam ut conjuncta rationi et ab illa mota, non sunt subjectum virtutis : ergo nec appetitus sensitivus.

Ibid, ad 5. — B. N. *conseq.* Disparitas est, quod alio modo regatur corpus ab anima, et irascibilis et concupiscibilis a ratione; corpus enim ad nutum obedit animæ absque contradictione, in his .11 quibus natum est ab anima moveri : unde Philosophus , 1 Politic, cap. 5 , dicit quod anima regit corpus despotico principatu, sicut dominus servum ; et ideo lotus motus corporis refertur ad animam, el propter hoc virtus non est in corpore, sed in anima solum. At vere irascibilis et concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi, sed habent proprios suos motus, quibus interdum rationi repugnant : unde ibid. Philosophus dicit quod ratio regit irascibilem et concupiscibilem principatu politico, quo scilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem; et propter

hoc oportet in irascibili et concupiscibili esse aliquas virtutes quibus bene disponantur adactum.

Dices. Virtus est bona qualitas; sed appetitus sensitivus non perlinet ad mentem : ergo. B. *mens m* definitione virtutis sumi late pro omni facultate quæ rationem participat, *ut dictum est in explicatione definitionis.*

ARTICULUS III.

De causa virtutum.

Præmissa distinctione virtutum in intellectuales, morales et theologicas, de quibus S. Doctor tractat a q. 57 ad 62, eide quibus partim dixi in opere de quatuor Virtutibus cardinalibus, partim dicam alibi, inquirimus de causa virtutum. Pro quo

Ibid q. 65. a. 1. 0.— *SuppOM* 1° es» in nobis a natura quædani semina et inchoationes virtutum tam moralium quam intellectualium, non tamen virtutes essentialiter completas et consummatas.

ibid. — *Batio primæ partis est*, quia in natura hominis, secundum speciem considerata, sunt quædam principia communia naturaliter congenita tam scibilium quam agendorum : sic in ratione sunt quædam principia naturalia recti et honesti; in voluntate, inclinatio naturalis ad bonum rationis. In natura etiam hominis, secundum individuum considerata , sunt quidam dispositiones ad virtutes, quatenusM varia corporis complexione et diversa potentiarum dispositione. quidam sunt propiores ad scientiam, alii ad fortitudinem, alii ad temperantiam. Et hoc sensu intolligitur illud Job 51 : *Jb infantia mea nuncum crevit miseratio.*

ibid, in arg. s. o.—*Halio secunder partis est*, 1° quia id quod est homini a natura est omnibus hominibus commune, et non tollitur per peccatum; nam etiam in daemonibus naturalia manent, ut dicitS. Dionysius c. 4 de Divin. Nom. atqui virtus non inest omnibus hominibus, et tollitur per peccatum saltem frequentatum : ergo.— ibid. 0. — 2° Qma natura est determinata ad unum agendi modum : atqui virtutes non sunt determinata ad unum agendi modum, sed diversimode secundum diversas materias in quibus operantur et secundum diversas circumstanti» . er^o

TMd. a. 2. 0. et q. 51. a. 2. 0. — *Sup-*
potto 2e quasdam virtutes actibus nostris
 iteratis acquiri. Id experientia constat, et
 ratio est quia, quamvis agentia quæ ha-
 bent in se solum principium activum suæ
 operationis, non acquirant agendo habi-
 tum. ut ignis calefaciendo non acquirit ha-
 bitum; agentia tamen quæ in se habent
 principium activum et passivum sui actus,
 quatenus scilicet principium immediate eli-
 ctivum actus non elicit illum nisi motum
 ab alio superiori principio in eodem agen-
 te existente; hæc, impiam, agentia per re-
 petitos actus acquirunt habitum, in quan-
 tum ex principio superiori movente deri-
 vatur in principium elicilivum actus quæ-
 dam impressio habitualiter permanens et
 expediens ad facienda ea quæ facit ex mo-
 tione superioris: quæ impressio fixa dici-
 tur habitus, et si sit ad verum aut bonum
 honestum, dicitur virtus. Sicut ergo, ex eo
 quod intellectus agens moveat passibilem
 imprimendo ei species et notiones, acqui-
 ritur virtus intellectualis, v. g. scientia;
 ita, ex eo quod intellectus moveat volun-
 tatem et voluntas appetitum sensitivum,
 acquiritur per actus repetitos et in volun-
 tate et in appetitu sensitivo virtus, hoc est
 inclinatio permanens et firma ad bonum
 honestum.

Quæstio itaque superest, utrum præter
 virtutes morales acquisitas sint aliæ in no-
 bis a Deo perse infusæ? Equidem virtutes
 theologicas esse a Deo nobis per se infu-
 sas dogma fidei est definitum in concilio
 Trid. sess. 6, cap. 7; item, virtutes mora-
 les actibus nostris acquisibiles posse, sic
 Deo dispensante, nobis per accidens in-
 fundi non est dubium, cum in hoc nulla
 sit implicantia, et sic fuerunt infusæ Chris-
 to et primo parenti: sed difficultas est,
 utrum sint virtutes morales ordinis super-
 Naturalis, non acquisibiles actibus nostris,
 nobis a Deo p«r se infusæ? Pro cujus reso-
 lutione

Ibid. a. 5. 0. — *Dico.* Præter virtutes
 morales acquisitas, sunt aliæ a Deo per
 se nobis infusæ. Est communis cum Auc-
 tore contra Scotum, cujus sententiam qui-
 dam thnnin^ 'opcnra notant post defini-
 tionem C01.L..U V lennensis, de quo modo.

Ibid, in nrg. . . c. — *Probatur 1° ex S.*
Scriptura. Deus, juxta S. Scripturam, do-
 ttt homines quatuor virtutes cardinales;

dicitur enim Sap. 8, de sapientia sterna:
Sobrietatem (id est temperantiam) *et pru-*
dentiam docet, justitiam et virtutem (id
 est fortitudinem), *quibus utilius nihil*
est in vita hominibus: dtqui idem est
 Deum docere et infundere aliquid; non
 enim Deus docet ut homines, solum pro-
 ponendo objecta, sed infundendo lumen;
 unde 1 Joan. 2 dicitur: *Non necesse ha-*
betis ut aliquis doceat vos, sed sicut
unctio ejus docet vos de omnibus.

Probatur 2° auctoritate Ecclesice. Cle-
 mens V, in concilio Viennensi resolvens
 quæstionem quam Innocentius III rescri-
 bens ad avchiepiscopum Arelat. cap. *Ma-*
jores de Baptismo, reliquerat indecisam,
 scilicet, *utrum fides f charitas aliæque*
virtutes infundantur parvulis in bap-
mo? sic definit: « Nos, attendentes ge-
 » neralem efficaciam mortis Christi, quæ
 » per baptismum applicatur pariter omni-
 » Inis baptizatis, opinionem quæ dicit tam
 » parvulis quam adultis conferri in bap-
 » tismo iutor.nantem gratiam et virtutes,
 « tanquam probabiliorem et dictis sancto-
 » rum et doctorum modernorum theologis
 » magia consonam et concordem, sacro
 » approbante concilio, duximus eligen-
 » dam. » Per virtutes autem in hac defini-
 tione intelliguntur non solum theologicæ,
 sed etiam morales, quia de his etiam pro-
 cedebat quæstio sub Innocentio III, *ut pa-*
tet ex dictis. Ergo.

Confirmatur ex Catechismo Romano,
 parte secunda, cap. 2, § 59, ubi dicitur:
Huic additur nobilissimus omnium vir-
tutum comitatus, qua in animam cum
gratia divinitus infunduntur.

ibid. 0.— *Probatur 5° ratione.* Homo
 per virtutes theologicas infusas disponi-
 tur, elevatur et reclilicatur circa ultimum
 finem supernaturalem: ergo connaturale
 est ei necesse ut pariter elevetur et rectili-
 celur per virtutes morales infusas circa me-
 dia assecutiva hujus finis supernaturalis.
Patet consequentia, quia elevatio et rec-
 tificatio per virtutes theologicas non est
 tantum in ordine ad finem supernaturalem
 secundum se, sed ut assequibilem per me-
 dia; finis autem supernaturalis non est
 assequibilis nisi per media supernaturalia.

ibid. — *Confirmatur.* Deus non minus
 providet ordini gratiæ quam ordini natu-
 ræ: atqui in ordiic natur» homo nor

him rectificatur per lynderesim et appetitum boni ut sic circa finem naturalem assequendum, seri etiam per virtutes morales acquisitae circa media assecutiva hujus finis : ergo pariter homo in ordine gratiæ non solum rectificatur circa finem supernaturalem per virtutes theologicas infusas, quæ sunt nobis loco principiorum naturalium, sed etiam per virtutes morales infusas, circa media supernaturalia assecutiva hujus fir's supernatiiralis.

Huic rationi fundamentalī respondent adversarii hominem sufficienter reccificari circa media assecutiva finis supernaturalis, per virtutes morales acquisitas cum imperio virtutum theologicarum, præ-Berlim charitatis; inde enim elewantur ad attingenda media supernaturalia aut supernatural! modo, ut patet in eo qui facit eleemosynam ex imperio charitatis; ex hoc enim imperio movetur virtus misericordi® acquisita ut faciat eleemosynam modo supernatural! : vel saltem sufficere ad hanc rectificationem circa electiones supernaturales, dona Spiritus sancti.

Sed contra primum. i° Non sufficit ad perfectionem vitæ supernatiiralis, quod emendicet rectificationem circa media in suo ordine a virtutibus inferioris ordinis, sed eam habere debet ex propriis principiis, alioip/n foret minus perfecta quam vita politica et ordinis naturalis. 2° Ad perfectionem vitæ supernatiiralis non sufficit intentio supernatiiralis finis, sed requiritur insuper electio supernatiiralis mediorum : atqui electio supernator ilis non potest elici nisi a principio supernatural! ; ergo. 5° Imperium charitatis non potest imprimere modum supcrnaturalem actibus virtutum acquisitarum, nisi mediante prudentia supernatural! ; ad id enim non sufficit prudentia inferioris ordinis natui alis: ergo datur prudentia moralis infusa ergo ct dantur aliæ virtutes morales inlu-æ, a quibus nimirum pendet p udenliæ quoad rectam intentionem finium particularium, el cum anibus est connexa , ut dicam ari. seq. Il;r responsiones magis adhuc firmabuntur ex *probatione quarta* nioxsiibjim genda.

Contra secundum. Dona Spiritus sancti non ponuntur nisi ad operandum extraordinario modo in ordine supernaturali et ex speciali motione atque instinctu Spiritus

sancti : ergo præter hæc debent dan nr-tutes infusæ ad operandum ordinario modo in eodem ordine.

ihid. a. 4. — *Probat*ur 4° *alia ratiū* Sicut virtutes distinguuntur, A.. et multiplicantur penes objecta formalia atqui aliud est objectum et motivum formali virtutis acquisita; , aliud infusæ : ergo. *l'io* *min.* Objectum et motivum formale virtutis acquisitæ est naturale; infusæ, est -n-pernaturale. Sic, v. g. quamvis temperantia acquisita et infusa convenient in materia, utraque enim est circa delectabilia tactus, non tamen conveniunt in objecto el motivo formali : equidem ulraque qiwrl medium, sed aliæ ratione quærit medium temperantia infusa quam temperantia acquisita; hæc quærit medium secundum regulam rationis hiunanx in ordine ad bonum naluræ, sanitatem corporis et liberum usum rationis paturalis; infusa autem quærit medium secundum regulam fidei et rationes legis divinæ in ordine ad finem supcrnaturalem, quæ ideo sæpe præscribit arctiorem abstinentioniam quam regula naturalis. Similiter de aliis virtutibus. Ergo.

Obj. 1°. Si essent virtutes .nfusæ, infunderentur in justificatione peccatore cum gratia cujus dicuntur proprietates; atqui non infunduntur tunc : ergo. *Prob. min.* Virtutes præbent potentiæ facilitatem ad actus virtuosos : atqui peccator recens justificatus non habet majorem la cilitatem ad actus virtuosos quam ante justificationem, ut experientia constat : ergo.

/t. N. min .idpiob. 1) maj. \ iriules præbent facilitatem intrinsecam, *C. maj.* extrinsecam, *A. maj. et ad hi.ncstn un. di>tmcta minore.* *A. conseq. Explicatur.* Duplex est facilitas potentiæ respectu alicujus .ictus : una intrinseca, quæ consistit in hoc quod potentia Ml comple a. peifecla el connaturaliler proportionate actui ; hanc præbent virtute- infusæ in ordine supernaturali, sicut acquisite in ordine naturali. Altera est facilitas exti in-seca quæ consistit in remo.ione impedimentorum quibus actus, non obstante perfeelione et proportionem potemiæ. redditui difficilis : hanc confert vinus acquitta non per se et formali *er* quasi ipsa esset horum inpedimenioruin ablatio, sed colicomitanler, quia nempe acquiritur per re-

petitos actus quibus ista impedimenta appetitus sensitivi tolluntur. Hinc, non *(mirum peratorem recenter justificatum pati difficultatem et renisum appetitus sensitivi, ii. vi virtutum infusarum bealusinia copia sit instructus

Inst. Saltem b® virtutes infusæ, si essent, expellerent vitia contraria ab hominibus justificato : atqui *falsum consequens*, si experientia constat : ergo.

In 4. d. 14. q. 2. a. 2. nd 4.— *R.* 4° *N. nippositum maj.* Vitia enim non sunt formaliter et directe contraria virtutibus infusis, cum non sint ejusdem generis seu ordinis nec in eodem subjecto formali, ut dicemus infra.

A. 2°, — Q. 4. de virt n. 4. nd 46. — V. *min.* In eo enim qui habet habitum temperanti® infusæ, habitus intemperantij non remanet in ratione habitus, sed in actu corruptionis quasi dispositio quædam. Vide art. 4 tract, seq.

Obj 2°. Non potest assignari subjectum virtutum infusarum, saltem illarum quæ circa passiones versantur, ut sunt fortitudo et temperantia- ergo non dantur. *Prob. ont.* Non est voluntas, quia in voluntate non sunt passiones, neque in ea subjectantur virtutes acquisiti®, scilicet temperantia et fortitudo; non appetitus sensitivus, quia, cum sint infusæ et supernaturales, sunt spirituales, et appetitus sensitivus est corporeus : atqui forma spiritualis non potest subjectari in subjecto corporeo : frgu.

B. N. ant. ad probationem, dico virtute* morales infusas, ut fortitudinem et temperantiam, subjectari, sicut acquisitas, in appetitu sensitivo; quia idem est actus et virtutis et appetitus sensitivi, scilicet passio moderata in ordine supernaturali. *Ad probationem* in contrarium, />. virtutes infusas esse quidem spirituales formaliter, sed eminenter corporeas; ideoque non repugnare eas recipi in subjecto inferioris ordinis, illud perficiendo et elevando. Exemplum est in anima rationali, quæ est spir. iualis et tamen recipitur in corpore quod prfficitur ; item, in personis verbi quæ ubi immedixte linivit carnem humanam.

Obj. 3° St darentur virtutes morales infusæ, per earum actus repetitos generarentur habitus similes, aut saltem præfuentes augerentur; habitus enim generan-

tur aut augentur per actus repetitos *cr-r, sequens non admittitur*; ergo.

R. hoc argumentum pariter probare non dari virtutes theologicas, sicque nihil probat. Dicendum itaque neque virtutes theologicas neque morales infusas frequentatis actibus generari aut augeri : 1° quia cum sint proprietates gratiæ, a solo Deo infunduntur et augentur; 2° quia virtutes fiiiper-naturales habent rationem potentiæ, cum dent simpliciter posse in ordine supernaturali, potentiæ autem frequentatis actibus non suscipiunt magis aut minus. Potest tamen dici quod generent habitum altc-jm inferioris ordinis, non quidem formaliter, sed dispositivè; quia hoc ipso quo quis iterat actus virtutum infusarum, disponitur et facilitatur ut circa eandem materiam operetur ex motivo naturali, sicque transeundo de uno motivo in aliud generatur virtus acquisita circa eandem materiam : sic, v. g. credens per virtutem infusam et ex motivo supernaturali veritates ab Ecclesia propositas. facilitatur ad eas credendas ex motivo fidei human®. puta, quia sic audivit a parentibus; et hoc sensu dixit S. Th. q. 17, de Verit. a. 1 ad i, *per actus virtutum infusarum giynihabilum*, scilicet dispositive.

Inst. Actus virtutis infusæ, si dentur, non sunt minus efficaces quam actus virtutis acquisiti® : atqui Ingenerant aut augem habitum ; ergo et illi.

R. 1). *maj.* Non sunt minus efficaces in attingendo suum objectum/, in generando aut augendo habitum. .V. Quia hujusmodi habitus, cum sit infusus et supernaturalis, propter suam excellentiam non est actibus nostris generabilis. Disponunt tamen hujus actus, et meritorie ut a Deo augeatur, et physice ut alter inferioris ordinis acquiratur, *sicut dictum est.*

Obj. 4°. Sine virtutibus i.xoralibus infusis potest haberi salus : ergo non dantur.

R. 1°, *retorquendo argumentum.* Sine donis potest haberi salus : ergo non dantur dona. Item, sine virtutibus acquisitis potest haberi salus, ut patet in peccatore qui statim post justificationem vtioiuiur ergo non dantur virtute* acquisita*. *Nimis ergo probat hoc argumentum, consequenter nihil probat.* Lude

/i. 2°. Sine virtutibus moralibus infusis potest simpliciter et absolute haberi salus,

C. <^naturaliter et convenienter, N. Sicut enim status naturalis exigit connaturaliter ut dispositus et rectificatus circa finem ultimum naturalem per principia naturalia, sit etiam rectificatus circa media per virtutes morales acquisitas; ita status supernaturalis connaturaliter exigit ut homo dispositus et rectificatus circa finem supernaturalem per virtutes theologicas, sit etiam dispositus et rectificatus circa electiones supernaturalis per virtutes morales infusas.

Alia argumenta, quæ peti possunt tum ex eodem principio superfluitatis virtutum infusarum, tum ex earum objecto, præoccupata sunt præsertim in *probationibus conclusionis*.

ARTICULUS IV.

De proprietatibus virtutum.

D. Th. QQ. 64, 65', 66 et 67.

Quatuor virtutum proprietates recenset /luctor in proæmio quæst. 64: prima est, quod consistent in medio; secunda, quod sint inter se connexæ; tertia, quod sint inæquales; quarta, quod durent post hanc vitam.

§ I. — *Utrum virtus consistat in medio?*

D. Th. Q. 64.

9. 64. a. 1. 0. — *Dico* 1°. Virtus moralis consistit in medio: unde definitur a Philos. 2 Ethic, c. 6: *Habitus electivus in medietate existens*.

Ibid. — *Probat*ur. Virtus moralis proprie est perfectiva appetitivæ partis animæ circa aliquam determinatam materiam; mensura autem et regula appetitivi motus circa appetibilia est ipsa ratio: atqui bonum cujuslibet mensurati et regulati consistit in hoc quod conformetur suæ regulæ, non excedens illam neque ab ea deficiens; sicut bonum in artificialis est quod sit conforme regulis artis: ergo bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis, eam non excedens neque ab ea deficiens, quod est consistere in medio.

Ibid. a. 2. 0. — *Dico*. 2°. Omnis virtus moralis consistit in medio rationis: sequitur ex præcedenti; medium enim rationis dicitur quod a ratione constituitur in aliqua materia: atque, ut modo dicebamus, virtus moralis consistit in medio per conformitatem ad rationem rectam: ergo.

Ibid. — Contingit tamen quod in justitia medium rationis sit medium rei; in aliis

autem virtutibus moralibus modium rationis non est medium rei, sed accipitur per comparisonem ad nos: cujus ratio habetur, quia justitia versatur circa operationes et res externas; unde rectum in ea constitui debet secundum res ipsas absolute. Aliter autem virtutes morales versantur circa passionem internam, in quibus non potest rectum constitui eodem modo, quia homines diversimode se habent ad passionem: sic, v. g., in temperantia, rectum seu medium non est idem pro omnibus, sed diversum pro qualitate personarum; quod enim est medium uni, parum est aut nimium alteri. At in actibus justitiæ, medium est idem pro omnibus, ita ut si debeas centum, quivitis, debes reddere centum creditori cuicumque. Confer quæ dixi dissert. 5 de Just. a. 4, consec. 1.

Cæterum, observandum est medium in justitia non sic dici medium rei quasi non sit medium rationis. Habet quidem ex sua specifica ratione quod sit medium rei, sed habet ex generali ratione virtutis quod sit etiam medium rationis, tum quia nihil rationi conformius quam constituere æqualitatem inter jus cui debetur tum quia actus justitiæ, sicut actus aliarum virtutum, debet per prudentiam et rectam rationem regulari, ita ut ponatur loco et tempore debito, cum recta intentione et aliis debitis circumstantiis: unde si quis, v. g. solveret debitum præmature cum sui detrimento aut sinistra intentione, satisfaceret quidem præcepto, sed non exerceretur actus justitiæ.

Observandum insuper medium seu æqualitatem rei esse duplicem, unam scilicet quantitatis, ad quantitatem quam facit justitia commutativa, puta, reddendo viginti pro viginti: alteram proportionis, ad proportionem quam facit justitia distributiva, ut si habenti meritum ad quatuor dentur decem; Habenti meritum ad duo, dentur quinque. Confer dissertat, citat, de Justitia, a. 3.

ibid. a. 5. 0. — *Dico* 3°. Virtutes intellectuales consistunt in medio, quia veniunt, quod est earum objectum, mediat inter excessum et defectum: etenim veritas laeditur vel allirmando plusquam res habet vel minus quam habet. aut negando quod habet. Est tamen disparitas, quod medium virtutum intellectualium speculativarum sit medium rei, nimirum conformitas ad rem

indeptndentera determinatione rationis; |
tmediumverovirtntuinintcUectnialiumprao
«carum, ut prudentiæ. medicinæ, etc sit
medium rationis, utpoie dependens a ra-
tione determinante.

Ibid. α. 4. 0. — *Dico* 4°. Virtutes theo-
logiae per se et ratione objecti non con-
-istuntin medio, bene tamen per accidens
d ratione subjecti. *Batio prinue partis*,
;jia non possumus transcendere regulam
•tarum virtutum; est enim ipse Deus, qui
st infinite veritatis, bonitatis et potentiæ :
unde, attenta ratione objecti, non possu-
mus nimis amare Deum, aut nimis in ipsum
credere et sperare ; attenta tamen ratione
subjecti, seu quantum est ex parte nostra,
debemus in Deum ferri secundum mensu-
ram conditionis nostræ , non nimio conatu
ex quo corpus lædatur, non tempore inop-
portuno quod aliis necessario deberet im-
pendi, ut si quis quando deberet vacare
rebus familiæ contemplationi se daret.

j II. — *Utrum omnes virtutes morales sint
inter se connexas?* D. Th. Q. 65.

Certum est 1° omnes virtutes intellectua-
les non esse inter se connexas, non enim
qui habet unam conscientiam habet omnes.
Certum est 2° omnes virtutes theologicas
non esse inter se connexas ; amissa enim
charitate per peccatum, possunt remanere
fides et spes: undeTrid. sess. 6, can. 28,
definit : *Si quis dixerit, amissaperpec-
tulum gratia simul et fidem semper amit-
ti, aut fidem, qua remanet, non esse ve-
ram fidem, anathema sit.* Certum est
5. omnes virtutes morales infusas esse in-
fer se connexas, quia sunt proprietates
gratis qnacum infunduntur, et quapereun-
le pereunt. Est ergo quæslio de solis vir-
ilibus moralibus acquisitis.

Hio q. 65. a. 1. 0. — potest autem vir-
tus considerari dupliciter, in statu perfecto
et imperfecto. Virtus imperfecta est quæ
vel non attingit rationem essentialem ha-
bitus, sed est quædam dispositio vel incli-
natio ad aliquod bonum, orta aut ex tem-
peramento, aut ex assuetudine quorundam
actuum imperfectorum; vel si attingat ra-
tionem essentialem habitus , habet tamen
modum disposito»»», quatenus non salis
firmiter inhæret subjecto, nec ipsum con-
itonter in omnibus occurrentibus impedi-
mentis subjicit. Virtutes alterutro modo

imperfectas non esse inter «e connexas ul-
tro fatemur; videmus enim aliquos ex na-
turali complexione, quæ dicitur bona in-
doles , vel ex aliqua consuetudine. prom-
ptos ad opera liberalitatis, v. g. qui non
sunt prompti ad opera castitatis: et aliunde
essentia virtutis est absoluta, non relativa
sicque ad essentiam unius non requiritur
necessario altera. Virtus perlecta est, non
solum quando est in gradu heroico, sed
etiam quando ita firmiter subjectum actuat
ac perficit, ut illud inclinet ad opus bonum
bene et constanter, prompte et facile fa-
ciendum in omni eventu et non obstanti-
bus obstaculis et difficultatibus undequaque
occurrentibus.

ibid. — *Dico.* Virtutes morales acquisi-
te in statu perfecto sunt ita inter se con-
nexæ, ut qui una caret nullam perfecte
habeat. Est conununis cum Auctore contra
Scolistas.

Ibid, in arg. a. c. — *Prob.* 1° *ex Patri-
bus.* S. Ambros. lib. 5 in Luc. ad illa ver-
ba : *Beati pauperes spiritu*, dicit : *Con-
nexa igitur sibi sunt concatenataque
virtutes, ut qui unam habet plures ha-
bere videatur.* S. Aug. lib. 6 de Trinit.
c. 4 : *Pirtutes qua sunt in animo hu-
mano... nullo modo separantur ab invi-
cem.* S. Greg. lib. 22 Moral, c. 1 : *Una
virtus sine aliis aut omnino nulla est,
aut imperfecta... quia nec prudentia
vera ese qua justa, temperans et fortis
non est; nec perfecta temperantia qua
fortis, justa et prudens non est,* etc.

ibid. 0. — *Prob.* 2° *ratione.* Non est
perfecta virtus sine perfecta prudentia :
atqui non est perfecta prudentia sine co-
mitatu aliarum virtutum : ergo. *Major est
certa*, quia prudentia quoad electiones est
regula virtutis moralis; unde definitur vir-
tus, *habitus electivus prout prudens de-
terminaverit : et patet*, quia ad rectam
electionem non sufficit inclinatio ad debi-
tum finem, quæ habetur per virtutem, sed
etiam requiritur quod quis recte eligat ea
quæ sunt ad finem, quod habetur per pru-
dentiam, quæ est consiliativa, judicativa
et præceptiva eorum <ju» sunt ad finem.
Hinc toties videmus eos qui alitpia virtute
videntur polleri, puta, fortes, magnani-
mos, liberales, pœnilentes, dev Mos, etc.
defectu prudentiæ male eligere ii online
ad finem virtutis. *I rob. itaque men. N*

et perfecta prudentia, si appetitus non sit perfecte reclinatus circa fines particulares et materias omnia virtutum : atqui ista rectitudo appetitus circa fines et materias virtutum habetur per ipsas virtutes; proprii enim cujuscumque virtutis est rectificare appetitum circa finem et materiam propriam : v. g. justitiæ est rectificare voluntatem circa debitum alteri; temperantia, rectificare appetitum circa delectabilia tactus; fortitudinis, circa audacias et timores : ergo. *Prob. maj.* Prudentia est recta ratio agibilium seu electionum mediorum : atqui non potest esse perfecta et recta ratio agibilium, nisi appetitus sit recte affectus circa fines; pendent enim agibilia seu eligibilia ex recta intentione finium, sicut conclusiones in speculativis pendent ex principiis : ergo, sicut non potest ratio recte se habere circa conclusiones nisi recte se habeat circa principia, sic in practicis eadem ratio non potest se habere recte circa agibilia seu eligibilia, nisi appetitus recte se habeat circa fines ; quæ rectitudo, ut dictum est, habetur per ipsas virtutes.

Respondet Scotus unicuique virtuti sufficere suam prudentiam partialem.

Sed contra, et instauratur ratio facta. Quælibet virtus exigit prudentiam totalem seu fundatam in appetitu recto circa omnem materiam moralem: ergo. *Prob. ant.* Judicium prudentiæ circa materiam cujusque virtutis potest corrumpi a quocumque pravo affectu in materia aliarum virtutum: ergo ut tale judicium sit perfectum, debet supponere affectum bene dispositum circa materiam omnium virtutum. *Patet ant.* Sic v. g. judex bene affectus ad justitiam, sed pecuniarum cupidus, oblata pecunia deficit in judicio prudentiali et injuste judicat. Sic mulier pudica sed timida, metu diffamationis, vel verberationis, aut alterius mali, consentit fornicationi; et sic de cæteris. Ergo.

Hinc habes prudentiam et virtutes pendere ab invicem in diverso genere causæ. Prudentia pendet a cæteris virtutibus in genere causa* dispositivæ, quia non potest esse perfectum judicium prudentiæ nisi affectu sit bene dispositus circa fines et materias omnium virtutum, quæ rectitudo habetur per ipsas virtutes, ut dictum est. Cetera autem virtutes pendent a pruden-

tia in genere causæ directivæ et formæ principis, quia prudentia dirigit electionem mediorum ad finem, rescindendo «tremam quibus posset corrumpi/ejus judicium et medium virtutis impediri; quævtema vagantur per omnia virtutum genera, ut diximus.

Repones. Nostra probatio nititur falsis supposito : supponimus namque virtute rectificare appetitum circa finem, cum tamen versentur circa electionem; definitur enim virtus, *habitus electivus*, Insuper appetitus rectificatur circa finem persyn-deresim. Ergo.

R. recte quidem virtutem definiri habitum electivum, quia revera versatur circa electiones sub directione prudentis; sed et insuper bene disponit appetitum circa finem non in communi, hoc facit syndertsis, sed particularem in materia cujusque virtutis : sic homo bene afficitur ad materiam et finem castitatis per ipsam castitatem, ad materiam justitiæ per justitiam, etc. Et quia recta hujusmodi finis particularis intentio habet quodam modo rationem electionis respectu finis superioris, est enim acceptio unius præ alio, idem etiam ex hac parte virtus dicitur electiva.

Obj. 1° S. Hieron. lib. i. cont. Pelagian introducit Critobulum interlocutorem per Pelagianis, et Atticum pro Catholicis, Cn. lobolo autem dicenti : *El quomodo legimus, Qui unam, habuerit omnes videtur habere virtutes ?* respondet Atticus : *Participatione, non proprietate; necesse est enim singuli excellant in quibusdam.* Cui Critobolus: *Ignoras hanc esse philosophorum sententiam?* Respondet Atticus : *Sed non Apostolorum : neque enim mihi curæ est quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat.* Similiter S. Aug. episl. 29, ad S. Hieron. S. Bern, serm. 70, in Cant. Beda relatus a D. Thoma in 5 d. 56, q. 1, a. 2, in primo argum. docent justos et sanctos non habere omnes virtutes. Et ideo de quolibet confessore canit Ecclesia: *Non est inventus similis illi qui conservavit legem Excusi.*

R. ad S. Hieron. Quidam dicunt ipsum in prioribus verbis negare duntaxat connexionem virtutum haberi propriis viribus absque participatione gratiæ, ut volebant Pelagiani; verum hoc sensu non solum non omnes, sed nec unam habet huius-

in *proprietate*, id est propriis viribus : unde ir«irus dicitur S. Hieronym. negare connexionem omnium virtutum in æquali gradu, ut ipsa verba indicant ; *Necesse at enim*, inquit, *ut singuli excellant in quibusdam*. — In 5. d. 56. q. 1. a. 1. ad 6, — Quantum ad posteriora verba, non negat sententiam philosophorum tanquam Ulsam, sed vult duntaxat eam non expri- ti in S. Scriptura, ita ut necesse sit ei con- sentire tanquam rebus fidei; quod fate- mur. Cæterum, Hieronymum admisisse connexionem virtutum constat ex ejus Commentariis super Isaï. c. 16, et ex Epist. ad Fabiolam. de quadraginta Mansionibus, ubi circa mansionem trigesimam octavam dicit de virtutibus : *liarent sibi et inter le annexæ sunt} ut qui una caruerit omnibus carent*.

ibid. a. 2. ad. 1. — *Ad alios Patres*. Intelligent]! sunt vel de actibus et exerci- tio virtutum. non de habitibus, diversi enim sancti diversimode se excedunt usi- bus diversarum virtutum ; vel de habili- bus in gradu heroico : et alterutro sensu canit Ecclesia de quolibet confessore : *Non est intentus similis illi*.

Obj. 2°. 1. virtutes morales acquiruntur frequentatione actuum : atqui non potest homo exercere actus omnium virtutum; sic pauper non potest exercere actus libe- ralitatis et magnificentia; mulier corrupta ictus virginitatis; innocens, actus poeniten- di, etc. ergo.

Hic q. 65. a. 1. ad 1. — *II.* dislin- guendas esse virtutes. Quædam sunt com- munes et omnem statum spectantes, ut prudentia, justitia, fortitudo, temperan- tia et plures aliæ illis annexæ : harum ma- teria frequenter occurrit. imo quandoque nuno negotio plures concurrunt, et hæ frequentia actuum acquiri possunt et ac- quiruntur. Aliæ sunt (parum materia non est communis, sed in certo tantum statu occurrit, ut magnificentia, virginitas, etc. Quantum ergo ad illas, 1. esto non habe- rentur. nihil noceret conclusioni nostra. quia debet intelligi de virtutibus possibili- bus et in sub|C(io capaci. Sed 2° vel per ictus internos conditionatos acquiruntur xi quantum necesse est ad aliarum perfec- iauem. vel si non habentur actu, habentur in potentia proxima vi actuum in ma- terii» aliarum virtutum qui enuuntur exercet

frequenter actus omnium virtutum sue statui convenientium, disponitur ut facile acquirat virtutes alteri statui convenientes, si ad illum transferretur sic v. g. cum aliquis per exercitium adeptus est libera- litatem circa mediocres sumptus, si super- veniat ei abundantia pecuniarum, acquirit modico exercitio virtutem magnificentix : illud autem habere dicimur quod in promptu est ut habeamus, secundum illud Philos. 2. Physic, text. 56 : *Quod parum deest, quasi nihil deesse videtur*.

Inst. 1°. Potest quis exercitari circa ma- teriam unius virtutis, v. g. castitatem, et non circa liberalitatem : ergo acquirat cas- titatem et non liberalitatem.

A. D. conseq. Ergo acquirat castitatem in statu imperfecto, C. in statu perfecto, N. Quandiu enim deerunt aliæ virtutes, illa virtus acquisita poterit corrumpi per tentationes aliorum vitiorum, *ut proba- tum est*.

Inst. 2°. Si, dum una virtus in statu per- fecto acquiratur, simul omnes haberentur, omnes simul acquirerentur : atqui *falsum consequens* : ergo. *Prob. min.* Non pos- sunt simul uno et eodem instanti exerceri actus omnium virtutum : ergo.

/?. 2V. *min. id probat. N. conseq.* Quia ut simul acquirantur omnes virtutes in sta- tu perfecto, non requiritur quod actus om- nium virtutum simul exerceantur, sed suf- ficit quod processerint. et quod appetitus per illos præsupponatur bene dispositus circa cæteras virtutes : tunc enim dum per ultimam tanquam per complementum bene disponitur, in aliis perficitur : sicut ulti- ma gutta cavat lapidem prius dispositum per plures alias guttas.

Obj. 5°. Ace scienliæ. nec artes, nec vitia sunt inter se connexa : ergo nec vir- tutes

ibid, «d 5. — *II. N. conseq.* Disparitas est, quod virtutes intellectuales sunt circa materias diversas ad invicem non ordina- tas, nec in una mensura conjunctas, sicut sunt virtutes, et ideo possunt esse sepa- rata; : vitia vero sunt defectus : norm de- fectus non sunt connexi, sed plerumque oppositi, ut patet in avaritia et prodigau- tate.

HI. — *Utrum virtutes morales acquisite sint necessario connexa: cum charitate?*

Non est quæstio de virtutibus moralibus infusis, quas constat esse a charitate inseparabiles, uero gratiæ sanctificantis proprietates; neque de virtutibus theologicis, fides enim et spes, juxta Trid. sess. 6, cap. 6, præcedunt in justificatione charitatem; et can. 28, definitur fidem remanere sine charitate et esse veram virtutem, ut dixi § præced. Est ergo quæstio tantum de virtutibus moralibus acquisitis. *Pro cuius resolutione*

Ibid. a. 2. 0. et q. 71. a. 4. 0. — *DÎC0*. Possunt esse sine charitate vera virtutes morales acquisite, sicut fuerunt in multis gentibus, sed imperfectæ.

Prob. prima pars. Virtus moralis acquisita separata a charitate habet quidquid ad essentiam veræ virtutis pertinet: ergo. *Prob. ant.* Si quid essenziale deesset virtuti a charitate séparais, esset ordo ad finem ultimum supernaturalem: atqui ordo ad finem ultimum supernaturalem non est quid essenziale virtuti morali acquisite, tum quia, ut dicit Auctor 2 2, q. 47, a. 6, *finis virtutum moralium est bonum humanum, bonum autem humanum anima: est secundum rationem esse*; tum quia ordo in finem supernaturalem non potest esse de essentia habitus entitative naturalis, qualis est virtus acquisita: ergo.

Confirmatur. Caritas non est forma intrinseca et essentialis aliarum virtutum, alioquin omnes virtutes essent ejusdem speciei, sed forma extrinseca tantum et accidentalis, quatenus per eam referuntur ad finem supernaturalem quo, veluti ornameto, formantur in ordine supernaturali: ergo independenter a charitate sunt vera virtutes. *Confirmatur 2°.* Fides, juxta definitionem Tridentini, remanet vera virtus sine charitate; quidni virtutes morales acquisite?

Prob. secunda pars. Non est perfecta virtus sine perfecta prudentia: atqui, ablata charitate per peccatum, non est perfecta prudentia etiam acquisita: ergo. *Prob. min.* Prudentia enim acquisita, per peccatum si non totaliter destruitur, saltem ex parte corrumpitur, quatenus per peccatum appetitus male afficitur circa finem aheujus virtutis, contra quam scilicet peccatur;

appetitu autem sic male disposito, iudicium prudentiæ, ut diximus § præced. non potest esse firmum et rectum in omni eventu et contra quodcumque impedimentum, idque maxime cum sit non verum aliquid contrarium virtuti alicui, nempe ad objectum sui peccati. Ergo.

Confirmatur. — Virtus perfecta fuit habentem simpliciter bonum, talis autem non potest dici peccator.

ibid. — *Hinc inferes* virtutes morales acquisite sine charitate, licet retineant essentiam virtutis, non esse tamen (licendas simpliciter virtutes, sed secundum quid; quia non bene ordinant hominem respectu ultimi finis simpliciter, sed tantum respectu finis ultimi in aliquo genere; sicque non reddunt hominem absolute et simpliciter bonum. Neque referuntur, nuntor, supra q. 56, a. 5, dicat quod virtutes intellectuales sint virtutes secundum quid, et virtutes morales acquisite virtutes simpliciter; hoc enim verum est comparando virtutes intellectuales cum moralibus in ordine naturali, in quo virtutes morales possunt habere veram rationem virtutis: at si loquamur de virtutibus Christianis in ordine ad finem supernaturalem ultimum simpliciter, tunc acquisite tales fuerunt in gentibus non sunt dicendæ virtutes simpliciter, seu secundum perfectam rationem virtutis: et forte nihil aliud protendit sententia opposita; unde videtur quæstio quasi de nomine.

Obj. 1°. S. Aug. lib. 4 contra Julian cap. 5, et multi alii Patres non agnoscunt veras virtutes in infidelibus: ergo.

B. S. Augustinum et alios Patres esse intelligendos de virtute perfecta et Christiana quæ promoveat hominem ad vitam æternam, seu, ut ipse S. Aug. dicit ibid *quæ liberandis et beatificandis hominibus deserviat*, non de virtute quoad essentiam in ordine naturali.

Obj. 2°. Homo per peccatum est aversus a Deo ut ultimo fine latu naturali quam supernaturali: atqui non potest esse vera virtus cum aversione ab ultimo fine: ergo. *Probatur min.* Sic virtutes dependent a fine sicut scientiæ a principiis? atqui non potest esse vera scientia in intellectu errante circa principia aut ea ignorante: ergo.

B. N. min. Ad prob. D. min. Non potest esse vera scientia intellectu erranti

ana principia propria illius scientiæ, *c*. circa principia communissima, *n*. Licet enim tunc non sit perfecta scientia, est tamen vera quoad essentiam; quia sufficit ad veram scientiam, licet non perfectam, quod intellectus sit bene dispositus circa principia propria illius scientiæ, sive ea cognoscendo, sive firmiter credendo: similiter, ad veram essentiam virtutis sufficit quod appetitus sit bene dispositus circa finem proprium hujus virtutis; erit tamen imperfecta, si sit aversus ab ultimo fine simpliciter.

Inst. Virtus in peccatore non remanet habitus, sed est dispositio; non enim est difficile mobilis, nec firmiter inhæret: ergo non remanet virtus.

R. virtutem in peccatore remanere ut habitum quantum est ex principiis intrinsicis, ratione quorum per se difficile moveri; at per accidens et ratione subjecti, quod est aversum ab ultimo fine, est facile mobilis, habetque ex illa parte modum dispositionis; unde remanet essentialiter virtus, sed imperfecta.

IV.—*De æqualitate et duratione virtutum.*

D. Th. QQ. 66 et 67.

ibid. q. 66. — *Dico* 1°. Virtutes intellectuales, simpliciter loquendo, sunt nobiliores moralibus, tum quia perficiunt nobiliorem potentiam, scilicet intellectum, tum quia habent nobilius objectum, scilicet res in communi abstractas a materia.

Inter autem virtutes morales prudentia est nobilior, quia est propinquior rationi. in illa enim subjectatur, deinde iustitia, que residet in voluntate; sequitur fortitudo; ultimo temperantia, quia ordinis talionis magis elucet in fortitudine» quam in temperantia; fortitudo enim perficit appetitum in his quæ immediate ad vitam et mortem pertinent, temperantia in his quæ mediate tantum, scilicet in cibis et venereis. majus est autem bonum rationis in his quæ pertinent ad vitam, a qua cætera in homine dependent, quam in cibis et venereis. Pro quo consule, si hibes, tractatus nostros de Virtutibus cardinalibus.

ibid. q. 67.— *Dico* 2°. Virtutes morales non remanent post hanc vitam quantum ad suum materiale, quia tunc non erit amplius locus delectationi ciborum et Venereorum, neque periculis vitæ, neque commutationibus et distributionibus necessariis ad usum hujus vitæ, quæ omnia sunt materia circa quam versantur virtutes morales; remanebunt tamen quantum ad suum formale in patria, quia remanebit appetitus relictus et conformis rationi.

Et hæc pauca de passionibus et virtutibus instituto nostro sufficiant: qui plura scire cupit, legat Auctorem late de ista materiis tractantem, item de septem donis Spiritus sancti de octo beatitudinibus, eadem duodecim fructibus Spiritus sancti, usque ad quæst. 71.

TRACTATUS DE PECCATIS.

Divus Thomas, a Q. 71 ad 91.

q . 71.in procem. Post tractatum de virtutibus, considerandum est de vitiis et peccatis , quæ virtutibus opponuntur ; et 1* de vitiis et peccatis secundum se; dt distinctione peccatorum ; 3° de comparatione peccatorum ad invicem , 4° de subiecto peccati ; 5° de causis ejus ; 6° de illius effectibus.

DISSERTATIO I.

I»E NATURA VITII ET PECCATI.

ABTICULÜS I.

De natura vitii.

Vitium dicitur a vitando, quia debet vitari *et fugi* tanquam malum. Generaliter loquendo, significat quemcumque defectum a regula sive naturali, sive artificiali, sive morali. In moralibus sæpe confunditur cum peccato; differt tamen : vitium enim proprie est habitus inclinans ad peccatum ; peccatum autem est actus inordinatus ex vitio promanans, aut illud generans.

\$ I.— *Utrum vitium opponatur virtuti, et quo genere oppositionis?*

Q. 71. a. t. 0. — *Dico* 1°. Vitiumopponitur virtuti.

ibid.— *Prob* Omnis habitus, sive bonus, sive malus, dicit triplicem ordinem, scilicet ad subjectum quod disponit, ad rationem cui conformis est vel difformis, et ad actum, sive bonum sive malum, cuius est principium. Hinc in virtute tria considerari possunt : primum, quod sit dispositio quædam alicujus convenienter se habentis secundum modum suæ naturæ: secundum, ex consequenti (consecutione scilicet logica et secundum modum nostrum concipiendi tantum) quædam bonitas; tertium, quod ordinetur ad actum bonum. Atqui horum trium opposita reperiuntur in «itio, scilicet ipsum vitium essentialiter. malitia et peccatum sic igitur virtuti secundum quod est habitus disponens subjectum convenienter suæ natura, opponitur vituun. quia uniuscujusque rei vitium vitietur esse quod non sit dispositi secundum quod convenit suæ natura;

virtuti prout est bonitas opponitur malitia; et prout ordinatur ad actum bonum,opponitur peccatum.

Ante secundam conclusionem *notandum est* quod, sicut sunt virtutes acquisitæ, quæ regulant hominem secundum rationem naturalem et legem naturalem, et infusæ,quæ ipsum regulant secundum præcepta et motiva supernatural; in sunt quædam vitia quæ precise tendunt contra rationem et legem naturalem, et alia quæ tendunt contra præcepta et motiva supernaturalia, qualia sunt vilia contra virtutes theologicas, ut odium Dei ut auctoris supernaturalis, infidelitas positiva , etc. Et hæc dicuntur contra-supernaturalia. *Hoc notato,*

Dico 2°. Vitia quæ per se tendunt contra rationem naturalem sunt directe contraria virtutibus acquisitis : virtutibus autem infusis nullum vitium, neque naturale neque conlra-supernatiira(e, contradatur directe, bene tamen indirecte.

Proh, prima pars. Contraria propriet directe juxta definitionem Philosophi, 10 Metaph. c 6, communiter receptam, sunt quæ *sub eodem genere maxime distant ct eidem subjecto insunt, a quo mutuo se expellunt* : atqui vitia quæ dicimus naturalia , et virtutes acquisitæ , sunt sub eodem genere, non suium remoto, «juod est ipialitas, sed proximo, quod est habitus moralis; maxime inter se distant, tum quia constituuntur per differentias omnino oppositas boni el mali, tum quia virtus inclinatur ad actum consonum rationi, vitium ad actum dissonum rationi, insunt eidem subjecto, nempe eidem potentiæ naturali voluntatis aut appetitus , tandem ab eo s mutuo expellunt, ita ut in gradibus lutensis nunquam possint esse simul, ut experienda constat : ergo.

DE NATURA. VITII.

*probat*ur secunda pare. Et 1. quoad vitium naturale patet, quia objectum ejus formale non est fonnaliter oppositum ob-
jecto formali virtutis infusæ ; objectum enim formale vitii naturalis est esse contra rationem naturalem ; objectum virtutis in-
fusi est esse secundum rationem supernaturalem el motivum supernaturale : v. g. objectum formale temperantiæ infusæ est sumptio moderata ciborum ex motivo su-
pernatural! , ul nempe caro subjiciatur spiritui ne insurgat contra legem Dei ; ob-
jectum formale intemperantiæ naturalis est sumptio immoderata ciborum ex mo-
tivo naturali, ul nempe corpus delectetur cibis : ergo. 2° Quantum ad utrumque vi-
tium, tam naturale quam contra-superna-
turale,etiam patet, quia non insunt eidem subjecto cum virtute infusa; illa enim sunt in potentia naturali, ista est in po-
tentia obedientiali; nec sunt etiam ejusdem generis, quia virtus infusa est entilas su-
pernaturalis, illa vitia sunt entilates natu-
rales : ergo.

Prob. tertia pars. Quamvis objectum vitii naturalis non sit fonnaliter opposi-
tum objecto formali virtutis infusæ, el tam hujus vitii quam conlra-supernaluralis sub-
jectum formale sit diversum a subjecto formali virtutis infusæ, nec sint ejusdem generis, ut dictum est; attamen virtus moralis infusa versatur circa idem objec-
tum materiale cujusvis viliii illud des-
truendo, et est in eodem subjecto mate-
riali cum utroque vitio, nam potentia na-
turalis ct obedientialis identificantur rea-
liter et sola ratione distinguuntur : sic igitur virtus infusa temperantiæ, v. g. inducit moderationem ciborum et inclinât eandem realem potentiam in illam, ex
quo destruitur immoderatio ciborum, quod
Mobjectum materiale vitii intemperantiæ
cujusvis, ct minuitur inclinatio ejus poten-
tia realis in illam , et ita ab eodem sub-
jecto se expellunt : ergo est contrarietas indirecta. Idque videtur expresse docere
S. Th. q. 4, de Virtutibus, a. 10, ad 16, nis verbis *-tetus contritioni* habet quod corrumpat nablium vitii generatum, e.r rirtute gratia· unde in co gui habuit 'abitum intempérantitr, cum conteri-
tur, non remanet < um virtute temperan-
tia infusa· habitus intemperantia· in ra-
tione habitus, sed in t ia corruptionis,*

quasi dispositio quadam. Ita sentiunt Godoy, Conlenson,elc.,ccr,'ra>almait(ii. Gonet., etc.

Nec te moveat quod homo recenter ju.*
tiflcatus patiatur adhuc grave· lenia'.oii.*.
et propensiones in malum id einm probat
duntaxat nondum esse totaliter deslru< to«
malos habitus , at non probat non ease
imminutos el *in via corruptionis*, prae-
sertim cum et ipsi sancti diuturno virtu-
tum exercitio probati, ex solo naturæ cor-
ruptae vitio subjiciantur tentationibus el
difficultatibus, ut patet in ipso Apostolo
et aliis pluribus sanctis.

§ II. — *Utrum vilium sit contra naturam ho-
m in is!*

Non agitur hic de contrarietate stricte dicta, de qua ÿ praecedenti, sed de qua-
dam repugnantia et dissonantia ad ratio-
nem.

ibid. α. 2. β. — *Dico.* Omne vitium ,
tam illud quod opponitur virtutibus ac-
quisitis, quam illud quod opponitur virtu-
tibus infusis, est contra naturam hominis;
non hoc sensu quod repugnet principiis
essentialibus hominis, sicut repugnat v.
g. irrationalitas, sed hoc sensu quod sit
disconveniens homini, sicut explicabitur
in probationibus.

Ib. in arg. β. 0. — *Prob.* 1. ex S. Aug.
lib. 5, de Lib. Arb. c. 13, ubi ait ; *Omne
vitium, eo ipso quo vitium est, contra
naturam est* : ergo.

ibid. o. — *Prob.* 2° *ratione.* Dispositio
subjecti contra id quod convenit sus na-
turæ est contra illius naturam : atqui omne
vitium etiam virtuti infusæ contrarium, es'
dispositio hominis contra id quod conve-
nit ejus naturæ rationali : ergo. *Prob.
min* Omne vitium contrariatur virtuti :
atqui virtus non solum acquisita, sed etiam
infusa , est dispositio hominis secundum
quod convenit suæ naturæ; quamvis enim
vinus infusa non sit debita naturæ nec ac-
quisita viribus naturalibus, et hoc sensu
non sil secundum naturam, est tamen hoc
sensu, quod sit congrua ct.conveniens na-
turæ hominis , quatenus eam perficit con-
formiter ad naturam rationalem, «t inclinât
ad id quod est secundum redam rationem;
nihil namque est magis perfectivum homi-
nis ut homo est, nec magis rectæ rationi
congruum, (piam quod homo inclinetur,

v. g. ad diligendum Deum ut auctorem iupernaturalem, ad spemndum in ipsum, etc. Ergo.

Ihid. — *Prob. 5» alia ratione.* Illud est contra naturam hominis quod est contra ordinem rationis ; natura enim uniuscujusque attenditur penes formam, forma autem hominis est anima rationalis : atqui, sicut omnis virtus est secundum ordinem rationis, ita omne vitium est contra ordinem rationis ; sicut enim nihil magis natur® rationali est consentaneum quam sequi ductum rationis, quod præstat virtus, sic nihil est illi magis dissentaneum quam ab illo recedere, quod facit vitium. Ergo.

Et hoc etiam velificatur de vitio opposito virtutibus infusis, 1° quia supposita vel elevatione per virtutes supernalurales, vel revelatione, vel alio aliquo supernaturali, recta ratio multa dictat : v. g. supposita revelatione dictat recta ratio esso credendum Deo revelanti ; posita consei/a-tione calicis, dictat non esse vendendum, ideoque simonia dicitur jure naturæ prohibita ; posita institutione confessionis sacramentalis, dictat ratio secretum esse servandum ; et sic de aliis : ergo vitia et peccata contra ista supernaturalia sunt contra rationem. 2° Illud est contra naturam hominis quod ponit in ea impedimentum quod secundum se non habet, ne perficiatur a superiori : atqui id facit vitium contra-supernaturale in homine : ergo. *Prob. min.* Natura hominis non habet secundum se impedimentum aut repugnantiam illustrationi fidei, gratiæ et virtutum infusioni, quibus perficitur ; nam, ut ait S. Augustinus, de Prædest. sanet, c. o. *posse habere fidem , sicut posse habere charitatem, natura est hominum* ; atqui hoc impedimentum in ea ponunt vitia contra-supernaturalia : ergo. Et hac ratione probat S. Th. 2 2 , q. 10 , a. 1, ad i , infidelitatem esse contra naturam his verbis : *In natura humana est ut mens hominis non repugnet interiori instinctui et exterioris veritatis prcedicationi ; unde infidelitas secundum hoc est contra naturam.*

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Homo est naturaliter defecclibilis et peccabitur ; unde Sap. 12 , dicitur : *Erat enim natui alis malitia eorum* : ergo vitium non est contra naturam.

P. N. conseq. Homo enim dicitur n*. turaliter defecclibilis et peccabilis, quia cum sit ex nihilo et ens potentiate, ex illa parte habet naturam quæ deficere potest ; sed quia ex parte formæ, quæ est anima rationalis, nullam habet inclinationem ad peccatum, quin e contra nunquam peccatniii id) ea deficiendo et contra illam agendo, remanet verum quod viliuin sit contra naturam hominis ut homo est. Sic homo ex parte materi® est naturaliter corruptibili*, sed quia ex parle formæ non inclinatum» turaliter ad corruptionem, sed c contrn eam refugit, ideo corruptio est contra naturam hominis. — Q. 2. de virt. a. S. ü 10. — Ad locum Scripturæ, dicitur malitia quorundam naturalis, non ex eo quod esset eorum naturæ consentanea, sedm quantum erat redacta in consuetudinem, quæ habet rationem secundæ et affabricati naturæ.

Inst. Si vitium esset contra inclinationem hominis, non esset voluntarium : atqui... ergo.

A. Z>. *ant.* Si esset contra inclinationem elicitam hominis , non esset voluntarium, C. contra inclinationem naturalem, .V.

Obj. 2°. Ea quæ sunt contra naturam non possunt assuefieri ; sic lapis nunquam assuescit ferri sursum : sed aliqui assuefiunt ad vilia ; ergo.

Hic q. 71. a. 2. ad 2. — *R. D. tnaj.El* quæ sunt contra naturam ita ut repugnent ejus principiis essentialibus aut proprietatibus, ut irrationabilitas homini, ferri sursum lapidi, non possunt assuefieri, C. *maj.* ea quæ sunt contra naturam, quatenus inclinant ad ea quæ non sunt consentanea, non possunt assuefieri, /V. Sic autem vitia sunt contra naturam.

Inst. Quæ hoc etiam ultimo modo sunt contra naturam, non inveniuntur in habentibus illam ut in pluribus ; sic monstra sunt rara, quii sunt contra inclinationem naturæ . atqui vitia inveniuntur in hominibus ut in plui ibus . ergo.

Ihid. ad. 3.— *R. I). maj.* Quæ sunt contra inclinationem naturæ non inveniuntur in habentibus illam ul in pluribus, si har.e solam naturam habeant, *transeat* ; si aliam habeant naturam cui consentaneum est quod est contra prioreiA, N. Sic autem est in præsentī. In homine est duplex natura, una rationis contra quam sunt vitia, al-

lora sensitiva cui conveniunt sensibilia,] quæ ul plurimum sunt materia vitiorum. Insuper, cum utraque natura sit vitiata per peccatum originale, non est mirum si frequentiora sint vitia quam virtutes.

Phires autem sequuntur inclinationem a petitis sensitivi quam rationalis, i" quia sensibilia nobis magis innotescunt, magisque delectant et movent; 2° sensibilibus a nativitate assuescimus, serius ad bonum rationis — *ibid.*;*— 5° homo ab operationibus sensuum incipit ul perveniat ad actus rationis, et cum sii facilius inchoare quam perficere, phires sunt qui attingunt principium hærendo sensibus imam qui ad consummationem perveniunt: et inde potissimum multiplicantur vitia in hominibus; quamvis enim sensibilia secundum se non sint mala, neque appetitus sensitivus secundum se tendat in illa ut mala formaliter, sed præcise ut sensibilia, tamen iis hæreere et frui contra ordinem talionis vitium est et perversitas.

Obj. 5°. Quaedam peccata specialiter dicuntur contra naturam, ut bestialitas et sodomia; ergo non omnia sunt contra naturam.

A. hæc peccata carnis speciali ratione dici contra naturam, quia sunt contra ordinem naturalem ab Auctore natura præscripti ad generationem; unde non sunt 'uium contra naturam hominis ut homo est, sed etiam ut est animal. Alia autem quæcunque peccata sunt contra naturam hominis ut homo est, quatenus repugnant uclx rationi.

Obj. 4°. Saltem ea vitia quæ opponuntur inlihus infusis non sunt contra naturam hominis: ergo. *Prob. ant.* 1° Non Hint contra legem natura ad quam perlinet ordo rationis, lex enim natura actum fupcmaturalem non pracipit neque prohibet contrarium; unde S. Th. hic a. 6, ad 5, dicit huiusmodi peccata esse contra Deum et legem æternam, non tamen contra rationem. 2° Si huiusmodi peccata essent contra naturam hominis, posset virtute naturali cognosci, sicut et ipsa natura, cum eadem sit scientia contrariorum: *falsum consequens*; nam sicut lides non potest naturali lumine cognosci, ita nec peccatum infidelitatis ei oppositum: et ideo S. Th. in 2 d. 59, a. 1, ad 5, dicit

næreticum non habere conscienci® remorsum de peccato infidelitatis.

Il. Al. ant. /id prim nn probationem D. ant. \ ilia quæ opponiur virtutibus infu-is non sunt r.mlin < gem natur® et ordinem rationis immediate el directe, C. mediate et indirecte, i» Sunt mediate, quia lex natura dictat esse obediendum cuii unique superiori legitime præcipienti, et alia mulla, supposito aliquo supernatural! . ut nixi supra. 2° indirecte, quia ponunt impedimentum ne natura perficiatur sibi convenienter a superiori, quod est indirecte contra ipsam, .*id S. Thomam* ! intelligit hæc peccata non esse contra talionem immediate et directe per se illa regulantem et prohibentem, non autem mediate et indirecte, ut explicatum est.

Ad secundam probationem, .V. sequelam. Quamvis enim detrimentum quod ista peccata causant sil naturale. seu potius contra-naturale, quia tamen dependet a supernaturalibus, aut ordinem dicit ad supernaturalia, non potest cognosci virtute naturali; et ideo hæreticus qui non apprehendit malum su® infidelitatis non habet remorsum de illa, sicut nec qui peccat contra legem natura ex ignorantia vincibili: damnati tamen habebunt remorsum conscienci® de sua hæresi, quia, propter illam damnati, cognoscunt ejus malitiam.

Inst. Fides opponitur lumini glori®, quod est anima*, perfectio; similiter spes posicssioni: atqui tamen neque fides neque spes sunt contra naturam: ergo similiter vitia quæ opponuntur virtutibus infusis quibus anima perficitur, non sunt contra naturam.

Il. A' conseq. Uisparitas est, .j.zod tam lides quam spes sint virtutes vere perficientes naturam convenienter secundum nrascniom «talem viatoris, unde non sunt impediliv® perfectionis pro hoc statu; se eus vitia.

§ III. — *Utrum peccatum in ratione malitiæ excedat habitum vitiosum?*

ibid. a. 50. — *Dico.* Peccatum est simpliciter pejus habitu malo; habitus tamen est secundum quid pejus occato.

ibid. — *fiatio primæ partis est*, quia habitus mediat inter potentiam et actum, et sicut excedit potentiam in bono vel malo, quia magis est determinatus quam poten-

lix ad bonum vel malum, ita exceditur ab actu, quia licet habitus inclinet ad bonum vel malum, relinquit tamen potentiam adhuc indifferentem, actus autem omnem potentiae suspensionem tollit, illam ultimo ad bonum vel malum determinans.

Confirmatur. 1° Pejus est actu peccare quam inclinari ad peccandum. 2° Habitus non dicitur bonus vel malus, nisi ex hoc quod inclinet ad actum bonum vel malum, ideoque propter actus bonitatem vel malitiam habitus dicitur bonus vel malus, propter autem unumquodque tale et illud majus est. — Ib. in arg. s. o. — 5° P10 actu vitioso aliquis juste punitur, non vero pro habitu vitiosi non procedat in actum.

ibid, ad 1 et 2. — *Ratio secundae partis est* 1° quia virtus diutius durat quam actus, 2° quia unum vitium est causa multorum peccatorum : ergo est secundum quid pejus peccato.

Quamvis *prima pars hujus conclusionis* sit communis, nec ullus proferatur auctor qui illam neget, contra eam tamen militat hæc objectio non levis : Causa efficiens est potior suo effectu, aut saltem æqualis, nemo enim dat quod non habet : sed habitus est causa efficiens actus : ergo.

Hæc objectio, quantum spectat actum malum, facile solvitur dicendo causam efficientem esse potiorcin effectu quantum ad perfectionem quæ est in effectu, non quantum ad imperfectionem; nihil enim repugnat, quinimo ordinarie contingit quod effectus sit imperfectior causa : porro malitia moralis non est perfectio, sed imperfectio; unde, ex eo quod habitus sit causa efficiens illius, non sequitur quod ipsum superet in malitia. Verum, cum, juxta præsentem S. Thomæ doctrinam, omnis actus secundus, sive bonus sive malus, superet habitum in bonitate vel malitia, objectio integra remanet respectu actus boni : cui

Ibid, ad 3. — *R.* cum Auctore, quod habitus sit quidem causa actus in genere causæ efficientis, sed actus est causa habitus in genere causæ finalis; habitus coin est propter actum, ratio autem boni vel mali in moralibus attenditur secundum causam finalem et ideo in bonitate et malitia actus præeminet habitui.

Inst. dato actum bonum esse causam finalem *WVtu'* debet nihilominus as-

signari causa efficiens actus boni h) quæ ejus perfectio contineatur : atqui non potest assignari alia quam habitus, et hanc revera assignat S. Tb. in solutione præcedenti : ergo.

A. in actu duplicem debere distinguere formalitatem : prima est tendentia positiva in objectum, et hujus causa efficiens principalis est habitus; altera est actualitas est perfectio, et hujus causa efficiens principalis non est habitus, sed causa prima, nempe Deus, respectu cujus actus nullo modo est finis. Solutio est iterum S. Thomæ, infra q. 79, a. 2o : *Omnia actio, inquit, causatur ab aliquo existente in actu, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu : omne autem in actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, sicut in causam quæ est suam essentiam actus : unde relinquitur quod Deus sit causa omnis actionis in quantum est actio.* Et ratio est, quia cum omnis causa creata sit potentialitate admixta, non potest talem actualitatem causare nisi virtute motionis Dei qui est actus purus.

Repones. Homo per hanc formalitatem seu actualitatem meretur : ergo est ab ipso. *R. D. consequens.* Ergo est ab ipso identice, *C.* formaliter, 2V. Ad hoc ergo ut homo mereatur, sufficit quod actus quoad substantiam et tendendam in objectum sit ab ipso principaliter, et quod ista perfectio ultimæ actualitatis identificetur cum actu quoad substantiam et tendendam in objectum, sicut revera identificatur, -neque sit identice ab homine. Sic, v. g. intellectio dicitur adæquate vitalis, quia est ab intellectu quoad substantiam et tendendam in objectum quam identificatur perfectio ultimæ actualitatis, quæ refunditur in Deum tanquam in causam ejus principalem.

ARTICULUS II.

Quid sit peccatum?

Peccatum generaliter acceptum significat quemcumque defectum a lege vel regula : sic in naturalibus monstra dicuntur peccata naturæ; in artificialibus. quæ non servant regulas dicuntur peccata artis; in moralibus, actus defectuosus dicitur peccatum. In ordine ad hanc ultimam acceptionem, peccatum aliquando in S. Scriptura

tura eumitur pro hostia <piæ offertur pro | peccati expiatione ; Oseæ 4: *Peccata populi mei comedent*; et 2 Cor. 5: *Qui non noterai peccatum, pro nobis peccatum fecit*. Quandoque etiam sumitur pro causa vel occasione peccati; item, et pro ejus poena vel effectu: Apost. Rom. 7, vocat concupiscentiam peccatum quia ex peccato est et ad peccatum inclinatur. Hic autem sumitur peccatum stricte pro actu vitioso in genere inoris, sive sit actus proprie dictus interior vel exterior, sive actus debiti omissio.

Q.7L a. 6. o. — *Dico*. Peccatum recte delinitur a S. Aug. lib. 22, contra Faustum, cap. 27, *Didum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam*; a S. Ambr. lib. de Paradiso, c. 8, *Prævaricatio legis divinæ*. Lex æterna autem est dictamen rationis divinæ præcipiens homini quid sit agendum vel omittendum. Hædefinitiones coincidunt, nisi quod definitio S. Augusti, magis explicet materiale peccati.

ihid. — Quod sit bona ista S. Aug. definitio *patet*, quia illa definitio est bona quæ explicat materiale et formale definiti, nam per id utrumque res dignoscitur: atqui, dum dicitur *dictum, vel factum, vel concupitum*, explicatur materiale peccati, quod est actus humanus; dum dicitur *contra legem æternam*, explicatur formale, inde enim actus est peccaminosus quod sit contra legem æternam.

Equidem potuisset dici simpliciter actus humanus, vel duntaxat factum, quia dicere elconcupiscere est agere; melius tamen appositæ sunt diversæ voces exprimentes distincte peccata cordis, oris et operis, tum quia inde fit clarior definitio. tum quia per illas confutantur varii errores: fuerunt enim qui dixerunt actus exteriores non esse neque bonos neque malos, et quia negando actus exteriores esse peccata, pronum erat negare etiam dicta esse peccata, ideo bene ponitur in definitione *dictum* et *factum*. Insuper opinio erronea fuit apud Judæos, actus animi interiores qui non pertingerent opus externum, non esse peccata, quos redarguens Christus, Mattii. 5, dicit: *Qui irascitur fratri suo, reus est in iudicio*, et infra: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam, jam moechatus est in corde suo* contra quem errerem ponitur *concupitum*.

Dices 1° Hæc definitio non comprehendit peccatum veniale, quia juxta S. Th. peccatum veniale non est contra, sed præter legem; neque peccatum originale, hoc enim non est in parvulo dictum, vel factum, vel concupitum; neque peccata omissionis, hæ enim sunt negationes aut privationes; neque peccata contra legem humanam aut naturalem, *ut patet*: adde quod in illa definitione non fiat mentio voluntarii, quod est essentielle peccato: ergo.

JL ad primum. Peccatum veniale est revera contra legem prohibentem, ut docet S. Th. infra q. 71, a. 40, ad 1, et alibi, sed non sic est contra legem quod evertat finem legis, qui est charitas; et hoc sensu dixit S. Doctor non esse contra legem: *Etsi*, inquit, q. 7, de Malo, a. 1, ad 1, *in aliquo recedat ab ordine legis, non tamen ipsum corrumpit, quia non corrumpit dilectionem, quæ est plenitudo legis*.

Ad secundum fit definitio a S. Aug. traditam esse tantum de peccato actuali, nisi intelligas dictum, factum, concupitum propria vel aliena voluntate, quæ aliquo modo sit nostra.

ibid. ad. 1. — *Ad tertium* /i. quod affirmatio et negatio reducuntur ad idem genus, sicut in divinis genitum et ingentum ad relationem; et ideo pro eodem est accipiendum dictum et non dictum, factum et non factum.

Ad quartum N. ant. Quæ enim sunt contra legem humanam aut naturalem, sunt etiam contra legem æternam. tum quia omnis lex justa derivatur a lege æterna, tum quia non est lex naturalis nec recta ratio quæ non sit conformis legi æternæ cujus est participatio. ôi dicas legem æternam non præcipere, puta, auditionem missæ; A. non præcipere immediate, sed mediate, quia præcipit obedire omni superiori legitime præcipienti.

Insistes. Non solum lex æterna est regula actuum nostrorum, sed etiam recta ratio; et ideo *diximus supra* omne peccatum esse contra naturam hominis: et cum recta ratio sit regula nobis propinqua et homogenea, lex vero æterna regula remota et heterogenea, videtur, saltem debuisse definiiri peccatum per ordinem ad rectam rationem, potius quam per ordinem ad legem æternam. A. A. *conseq.* quia lex

interna est regilla prima et universalissima cui omnes leges et rationes, ut sint rectæ, debent conformari. Insuper theologus debet magis attendere, in peccato, quod est contra voluntatem divinam, quam id quod est contra rationem; hoc enim proprium est philosophorum ethnicorum.

¶[l] *quintum B.* voluntarium implicite importari in hoc quod dicitur *contra legem*, nemo enim proprie et formaliter agit contra legem, nisi per actum voluntarium et liberum.

Dices 2°. Non omnia pezeata sunt mala quia prohibita, sed quædarn sunt prohibita quia mala : ergo non omnia peccata sunt peccata contra legem æternam.

ibid, ad 4. — *B. N. conseq.* Cum enim dicitur quod non omne peccatum ideo est malum quia prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus positivum; quod si referatur ad jus naturale, quod continetur primo quidem in lege æterna, secundo in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum est malum quia prohibitum, scilicet a lege æterna et naturali.

Inst. Sunt quædarn peccata intrinsece mala, v. g. mendacium, independentem a lege æterna et naturali : ergo. *Prob. ant.* 1° Deus pro pñori ad legem æternam quo intelligit scientia simplicis intelligence mendacium secundum sua essentialia, illud cognoscit ut oppositum suæ veritati : ergo ut peccatum independentem a lege æterna illud prohibente. 2° Si per impossibile non esset lex æterna nec Deus, mendacium foret adhuc malum morale, utpote contrarium rectæ rationi naturali; unde *S. Th.* hic ad 4 cit. dicit, *71/od omne peccatum, hoc ipso quod est inordinatum, legi naturali repugnat.* Ergo.

B. N. ant. Ad primam probationem D. conseq. Ergo cognoscit ut peccatum fundamentaliter independentem a lege æterna, C. ut peccatum formaliter et complete, zV. Quia ante legem æternam nulla est agendorum regula, nullus rerum ordo, nulla recta vatio, siquidem lex æterna sit prima regula agendorum, radix rectitudinis rationis, naturalem ordinem confriari jubens et perturbari vetans, onsequenter nullum malum aut peccatum formaliter et complete; *Ubi enim non r»t lex, nec pncvaricatio*, in-

quit Apost. Rom. 4. Est tamen ante legem æternam malum et peccatum fundamentaliter, quatenus repugnat alicui ex attributis divinis, v. g. mendacium veritati divini®; quæ repugnantia *esf* vatio et fundamentum cur Deus illud suu lege æterna prohibeat. *Et hinc patet responsio ad k-cundam probationem.* Si enim per impossibile non esset lex æterna, nec consequenter Deus, mendacium non foret formaliter et complete peccatum, sed fundamentaliter tantum. Neque mirum videri debet quod ex uno impossibili sequaturaliudimpossible. *Ad D. Th.* sensus est quod peccatum, hoc ipso quod est deordinatum, legi naturali fundamentaliter repugnat : aut dic quod, in hypothesi quod non esset lex æterna, nulla foret recta ratio, et consequenter nulla formalis deordinatio.

Dico 2°. Essentiale est peccato quod sit injuria et offensa Dei.

Sequitur ex præcedenti. Est enim essentialiter peccato quod sit contra legem Dei, ut dictum est; qui autem sciens et volens agit contra legem, offendit legislatorem, quia ejus voluntati contradicit, ei quæ debita obedientiam et subjectionem recusat.

Insuper, peccatum essentialiter importat deordinationem ab ultimo fine, qui est Deus : ergo illum offendit. *Probat, ant* Peccatum essentialiter importat defectum rectitudinis debiæ : atqui rectitudo creaturæ® rationalis posita est in hoc quod ordinetur ad ultimum finem, et lex, incujus transgressionem situm est peccatum, proscribit ipsi modum quem servare debet in suis operibus ut assequatur ultimum finem : ergo. Id autem manifestius apparet in peccato mortali, per quod peccator constituit finem suum ultimum in creatura, spreto Deo. Item, variis adhuc titulis aliis peccator est injurius Deo, nempe ut justo iudici cujus pœnam non timet, ut testi cujus præsentiam non reveretur, ut amico cujus amicitiam despicit, ut benefactori se præbendo ei ingratus.

Cæterum, hæc intellige, non quasi peccatum effective noceat Deo; *Si enim peccaveris.* inquit Job, *quid ei nocebis?* sed quia nocet ei in affectu peccantis, quatenus peccans vellet, quantum in ipso est, saltem interpretative, privare illum in honor debito.

Dices.

to demitur al) objecto : atqui ex objecto | peccati provenit solum ratio mali moralis, ratio vero injuriæ provenit ex ordine ad personam offensam, quæ est distincta ab objecto : ergo.

fi. N. min. In o/jecto enim peccati virtualiter incViditur Deus ut legislator et ut ultimus finis : ut legislator, quia objectum est morale, consequenter subditum legi : ut ultimus finis , quia nullum objectum præcipitur aut prohibetur nisi in ordine ad ultimum finem.

Inst. Philosophi cognoverunt essentiam peccati : atqui tamen illud non cognoverunt offensam Dei, sed tantum secundum quod contradatur rationi ; nam , ut docet S. Th. hic a. 6, ad 5 , *A theologis consideratur peccatum præcipue secundum quod est offensa contra Deum , a philosopho morali secundum quod contrariatur rationi* : ergo.

fi. N. min. Nec eam probat textus S. Th. non enim dicit S. Doctor quod peccatum consideretur simpliciter a theologis ut offensa Dei. et a philosophis -ut contradatur rationi, sed quod præcipue , quia scilicet cum theologi considerent peccatum formaliter et explicite ut est offensa Dei, philosophi illud considerant ut tale implicite tantum, quatenus, dum illud considerant explicite ut contrarium rationi, simul implicite considerant ut contrarium legi æternæ, a qua et ratio est recta et lex naturalis participatur.

fi. epones. Peccatum illius qui invincibiliter ignorat Deum non est offensa Dei, non enim offenditur qui invincibiliter ignoratur : atqui tamen est essentialiter peccatum : ergo.

fi. i0 N. suppositum antecedentis. Non enim potest dari ignorantia invincibilis de Dei existentia, *ul probavimus In prima parte.* 2° Dato quod quis posset ignorare invincibiliter ad breve tempus Deum esse, hoc ipso tamen quod peccaret, cognosceret esse Deum, quia cognosceret se peccare contra legem naturalem , consequenter contra Auctorem legis; sicque in ipsa cognitione legis cognosceret saltem implicite legislatorem -

Et hinc colligitur non posse dari peccatum meie philosophicum, id est, quod sit solum contra rationem et non contra Deum, nec ejus offensa.

ARTICULUS IIL

Utrum formale constitutivum peccati commissionis consistat in positivo, an in privativo?

Hæc quæstio sicut et sequens de peccato omissionis htc proponuntur ut magis elucescat natura peccati.

Suppono divisionem peccati actualis in peccatum commissionis et omissionis, ut dicemus infra. Peccatum commissionis est quo violatur præceptum negativum, faciendo quod prohibet. Peccatum omissionis est quo violatur præceptum affirmativum, non faciendo seu omittendo quod præcipit. Ciarum est formale peccati omissionis consistere in privativo, cum nihil sit aliud quam omissio actus debiti; utrum autem requirat actum qui sit causa vel occasio illius, dicam art. seq. Sed de formali constitutivo peccati commissionis celebris est difficultas quæ pulveres non paucos etiam in scholis nostris excitavit, aliis pro positivo, aliis pro privativo pugnantibus. Pro privativo citantur ex Thornistis Sylvius, Ferre, Carasco, Contenson, Bancel, etc. pro positivo, Capreolus, Ferraricensis, Cajetanus, Joannes a S. Th. Salmanticenses, Serra, Massoulieus, Gonet. etc. Circa eandem quæstionem aliæ etiam scholæ pariter scinduntur in duas partes. Quapropter, ut omnibus satisfaciam, utramque sententiam proponam cum suis momentis et responsionibus adversæ partis.

§ I. — *Proponitur sententia reponens formate constitutivum peccati commissionis in privativo.*

PROBATIONES AB AUCTORITATE.

1° Peccatum sæpc in S. Scripturis dicitur nihil, ut Amos 6 : *Qui laetamini in nihilo*; et Joan. 1 : *Sine ipso factum est nihil*, quod ibi S. Augustinus interpretatur de peccato, subdens : *Peccatum nihil est, et nihil fiunt homines cum peccant.* Item S. Scriptura explicat peccatum per aversionem a Deo, Isai, 1 : *l'æ genti peccatrici... Dereliquerunt Dominum*; Jerem, 2 : *malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.*

2° SS. Patres reponunt peccatum iu privatione boni. Dionysius, cap 4 Je Divin. Nomin. *Peccatum*, inquit, *non est aliquid e. i istens aut imxistens , sed privatio boni.* Damascenus, lib. 2 de Fide, c. 4 :

Peccatum nihil aliud est quam privatio boni, situi tenebra? sunt orbitas lucis. Similiter SS. Athan. Hieron. Aug. Niss. Anselm. >*tc

5° Specialiter ex S. Thoma. Sic ait S. Doctor 1 2, q. 18, a. 1 : *Actus est malus moraliter in quantum ei deficit de plenitudine essendi.* In hac praesenti q. 71, a. 6, q. 12, versamus : *Peccatum nihil est aliud quam actus humanus malus tquoil sit humanus habet ex hoc quod sit voluntarius ; quod vero sit malus, ex hoc quod caret debita commensuratione.* Et subdit in fine articuli : *Quod pertinet ad rationem mali est quasi formale in peccato.* Infra q. 75, a. 1 : *Peccatum est actus inordinatus .-ex parte igitur actus potest habere causam sicut et quilibet alius actus ; ex parte autem inordinationis habet causam eo modo quo negatio vel privatio potest causam habere.* Et q. 85, a. 4 : *Est quoddam bonum quod est ipse actus ordinatus... et hujus privatio est essentialiter ipsum peccatum.* 2 2. q. 20, a. 1, ad 1 : *Peccata quæ opponuntur virtutibus theologicis principaliter consistunt in aversione, ex consequenti autem important conversionem ad bonum commutabile.* Ibid. q. 10, a. 5 : *Omne peccatum formaliter consistit in aversione a Deo.* Ibid. q. 118, a. 5 0 : *Omne peccatum, ex hoc ipso quod est malum, consistit in quadam corruptione, sive privatione alicujus boni.* Et infra: *Corruptio, vel privatio boni formaliter se habet in peccato, conversio autem ad bonum commutabile materialiter.* Et 5 p. q. 86, a. 4, ad 1 : *Culpa mortalis utrumque habet, et aversionem a Deo et conversionem ad bonum creatum ; sed aversio a Deo est ibi sicut formale, conversio autem est ibi sicut materiale .-remoto autem formalicujuscutnque rei tollitur species, sicut remoto rationali tollitur species humana ; et ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortalis remitti, quod per gratiam tollitur mentis aversio simul cum reatu panuv adernee* Sed praecipue Opusc. 2, seu in Compendio theologiae, ubi postquam ostendit, cap. 114 et 115, quod *nomine mali nihil aliud intelligitur quam privatio*, cap. 116, loquens de malo morali, dicit : « Cum igitur privatio perfectionis » debita sit malum in naturalibus, formam

accipere cui adjungitur privatio formae debita? malum est, non propter formam, sed propter privationem ei adjunctam ; sicut igniri malum non est ligno. Hinc inoralibus etiam inherere lini cui adjuncta est privatio linis debita, inauum est, non propter finem, sed propter privationem adjunctam. »

PROBATIONES A RATIONE.

1° Malum est essentialiter privatio et non ens : atqui peccatum est essentialiter malum : ergo est essentialiter privatio et non ens. *Major* est D. Th. 1 p. q. 48, a. 1, qui illam probat ex S. Dionysio cap. 4 de Divin. Aomin, tum ratione, quia omne ens in quantum ens est bonum et cum illo convertitur : ergo malum quia malum non est ens. Et illa sentiunt omnes. *Minore* vero constat, quia peccatum passim a SS. Patribus dicitur simpliciter et absolute malum, imo summum malum excedens omnia mala in ratione mali. *El si dicas* peccatum esse malum morale quod non consistit in mera privatione, sed in aliquo positivo ; c« *ira est*, quia malum morale est directe inferius ad malum transcendente, sicut bonum morale ad bonum transcendente : ergo, si malum transcendente in sola privatione consistit, etiam malum morale.

2° *et praecipue.* Si malitia moralis seu formale constitutum peccati sit aliquid reale positivum, Deus erit causa peccati formaliter æque ac actus boni, æque in utrumque influet, æque utrumque in Deum referri poterit, æque erit Deo amabile et amatum, æque habebit ideam in Deo, etc. *Consequens est plusquam falsum* et expresse damnatum in concilio Tridentino sess. 6 : can. 6 : ergo. *Prob. sequela majoris.* Deus debet esse causa omnis realis positivi, alias non esset prima et universalissima causa, quæ exigit ut omne reale positivum sub omni reali et positiva formalitate sit ab eo qui est fons totius esse : ergo.

Si dicas formale positivum peccati esse a Deo sub ratione entitatis, non sub ratione deformitatis, *contra* 1°. Deformitas non solum sub conceptu entitatis, sed etiam sub conceptu et ratione deformitatis, in hac sententia est aliquid positivum, cum juxta illam formale peccati, seu malitia, essentialiter consistat in positivo. Ergo Deus non potest attingere entitatem peccati quin attingat deformitatem, quia concursu divi-

nus est universalissimus, attingens totum ens et omnes ejus modos, formaliâtes et differentias, non secundum considerationem ei praecisionem nostram, sed prout est a parte ipsi: et quomodo praescinderet a malitia, a qua nec intellectus noste» in hac hypothesi praescindere potest? 2° Si Deus causal formale peccati sub ratione entitatis, vel particula *sub* reduplicat rationem quæ producitur, ita ut sensus sit Deum producere tantum rationem communem entis; et hoc est falsum, tum quia alias gradus specificus subterfugeret causalitatem Dei, tum quia gradus communis et gradus specificus realiter identificantur, et producens unum alium producit: vel particula *tub* reduplicat rationem *sub qua* res producitur, ita ut Deus attingat omnia positiva in quibus imbibitur ratio entis, si ea sub ratione entis producat. Atqui etiam secundum hunc sensum adhuc attingit gradum specificum peccati, licet sub ratione universaliori entis; sicut, v. g. licet non attingat rationem vitalitatis sub ratione vitalitatis, ly»i/& dicente rationem *sub qua*, et ideo non denominatur volens, videns, audiens, etc attingit rationem quæ est in vitalitate licet sub ratione entis, quia talis vitalitas est aliqua ratio entis. Ergo similiter, licet Deus non possit attingere malum sub ratione malitiæ, si ly *sub* importat rationem *sub qua*, sicut etiam sub ea ratione non attingit meritum, et ideo sicut non potest denominari peccans, ita nec merens; bene tamen erit causa malitiæ, non secus ac meriti, si causet omnem realem rationem formalem quæ in malitia invenitur. Ita Con-
tenson ex Araujo.

5° Secundum SS. Patres et S. Th. 1. p. q. 49, a. 1, ad 5, et alibi, peccatum non habet causam efficientem, sed deficientem: atqui solus defectus a causa deficiente procedit, omnis autem entitas positiva a causa efficiente: ergo.

Confirmatur. Voluntas non constituitur in ratione causæ malitiæ moralis peccati per aliquam formam positivam, sed per puram negationem; atqui, si malitia consisteret in positivo, voluntas esset ejus causa per formam positivam et non per meram negationem, quia omne positivum causam positivam reduci debet: ergo. *Concludatur maj.* 1e ex D. Th. qui infra, q. 13, a. 1o, docet voluntatem constitui cau-

sam peccati per carentiam directionis regulæ: *Provenit, inquit, defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate* (ale; et ad 5. *Voluntas sine adhibitione regulæ rationis vel legis divina, est causa peccati.* 2° Voluntas secundum omnem formam positivam est ens a Deo participatum, et illi tam in essendo quam in operando subordinatum: atqui non constituitur causa peccati formalis per formam Deo subordinatam in operando, alias Deus influeret in formale peccati: ergo.

RESPONSES ADVERSÆ PARTIS.

Praemittuntur ex D. Th. q. 1 de Malo, a. 1, ad 1; et 18, 5 cont. Gent. cap. 1; et 1 p. q. 48, a. 1, ad 2 et 5, duplex distinguuntur malum, absolutum scilicet et respectivum. Malum absolutum et simpliciter, dicitur illud quod ita malum est ut nihil bonitatis et entitatis includat. In alio respectivo et secundum quid, dicitur quod aliquid entitatis et bonitatis in se includat. et ita malum est respectu alicujus ut possit esse bonum respectu alterius: sic privatio frigiditatis in aqua calida est simpliciter et absolute mala, quia nihil est et nulli bona; calor autem non est simpliciter et absolute malus, quia est ens in se et bonus. sed est malum secundum quid et respectivo seu alicujus, quia est malus et disconveniens aquae. Similiter in actu humano, carentia rectitudinis debet esse malum absolute, quia neque est ens in se neque alicui bona: tendentia vero ad objectum dissonum regulis morum est malum alicujus, scilicet hominis, quia naturæ rationali et rectæ rationi repugnat; non tamen est malum simpliciter et absolute, quia entitatem et bonitatem transcendentalem in secludit: unde peccatum, ratione hujus duplicis malitiæ quam includit, malum absolute et malum respectivo, seu malum simpliciter, et malum morale seu secundum quid dicitur. Ita Gonet. cum Cajet.

Praemittit 2° idem Gonet. quod, sicut mors potest considerari dupliciter, 1° ut in fieri, qua ratione est aliquid positivum, est enim ipsa causa ad quam sequitur conaturaliter separatio animæ a corpore, v. g. morbus aut vulnus lethale; 2° in facto esse, sub qua ratione est pura privatio et carentia vitae; ita similiter privatio gratiae aut rectitudinis rationis, quæ in peccato com-

missionis reperitur, potest considerari vel prout est in fieri, et hoc modo est aliquid reale et positivum, ipsa nempe tendentia actus ad objectum ut dissonum regulis morum; vel in facto esse, qua ratione est pura privatio ex tali tendentia resultans. Ilis et aliis quæ infra redibunt præmissis

Ad primum respondent cum D. Th. q. 2 de Malo, a. 1, ad 4, « Eo modo peccatum nihil esse quo nihil fiunt homines » cum peccant, non quidem ita quod sint » nihil, sed quia in quantum peccant privantur quodam bono, et ista privatio est » non ens in subjecto. Et similiter peccatum est actus privatus ordine debilo, et » secundum istam privationem dicitur nihil. » Ita S. Doctor. Peccatum igitur est nihil, non ratione sui formalis, sed ratione modi seu privationis consequentis seu concomitantis; in peccato enim commissionis plura reperiuntur: reperitur 1° substantia actus seu entitas realis et physica ipsius operis; 2° conversio et tendentia actus ad objectum dissonum regulis morum; 5° reperiuntur plures privationes quæ ex illa perversa tendentia sequuntur, scilicet privatio rectitudinis seu conformitatis cum lege, privatio conversionis ad Deum ut ultimum finem, et privatio gratiæ sanctificantis quæ est vita animæ. Peccatum igitur, inquiunt, dicitur nihil ratione istarum privationum, non ratione tendentiæ positivæ ad objectum malum in qua reponitur ejus formale; quia, ut dicit Auctor ex S. Aug. peccatum est nihil, sicut homines fiunt nihil dum peccant; homines autem dum peccant non fiunt nihil secundum suum formale et essenziale, sed quia privantur gratia et rectitudine, quia privatio est nihil.

Ad alia loca S. Scripturæ quæ explicant peccatum per aversionem, *respondent* S. Scripturam explicare potius effectum peccati quam ejus naturam, quia hoc perlinet ad exaggerationem ejus malitiæ et explanationem abominationis; cæterum S. Scripturam etiam aliquando explicare peccatum per ordinem positivum ad objectum malum. Sic Jerem- 2: *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vitæ et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas*: ubi illa conversio ad cisternas dissipatas, prout distincta ab aversione, est

etiam materia quæri in omni divinis, nui conqueritur autem Deus nisi de malo morali. Item Oseæ 9: *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt*.

Insuper dicunt esse duplicem aversionem a Deo, unam privativam, quæ consistit in separatione seu carentia conjunctionis cum Deo; alteram positivam et contrariam, quæ est positiva tendentia contra Deum: hæc formaliter et expresse reperitur in peccatis oppositis virtutibus theologis, ut in odio Dei, v. g. quo quis expresse et formaliter tendit contra Deum, aversando illum et volendo ipsum non esse: in aliis autem peccatis reperitur virtualité!*; hoc ipso enim quo voluntas fertur in bonum commutabile ut in finem ultimum, virtualiter saltem aversatur positive a Deo et abjicit illum ut amicum et ultimum finem, ut dicemus infra dum de peccato mortali. Si ergo S. Scriptura et Patres loquantur de peccato pro ejus formali, intelligendi sunt de aversione positiva et non privativa.

Id secundum respondent SS. Patres, dum reponunt peccatum in privatione boni, loqui vel de peccato habituali, quod consistit in privatione gratiæ; vel de peccato actuali ut est malum simpliciter et absolute, considerando illud non ex parte sui formalis constitutivi, sed ex parte consecuti aut connotati, scilicet privationis: hanc autem interpretationem fundant in hoc quod SS. Patres qui scripserunt post hæresim Manichæorum, ut Athanasius, Basilios, Nazianzenus, Hieron. Aug. et alii, intenderent refutare errorem illorum hærellicorum, (pii dicebant esse quasdam substandas malas a malo principio; ut ergo explicent contra illos malum non esse aliquam substantiam aut aliquid positivum quod sit ab alio principio quam a Deo, dicunt peccatum in ratione mali, scilicet mali simpliciter, esse privationem et nihil; sed tunc non explicant peccatum a priori et per suum formale constitutivum, sed quasi per effectum, seu modum concomitantem et complementem. Nec ideo sumuntur verba Patrum improprie, sed in rigore, quia revera sic est quod malum simpliciter in peccato sit privatio, et non explicatur res improprie per suum consecutum intrinsece requisitum seu modum completivum; sicut dum S. Scriptura explicat fi*

dem per obscuritatem et ænigmaticam rationem, non explicat improprie. Quod si Patres loquantur de peccato secundum suum formale* constitutivum, intelligendi sunt de privatione in fieri, ut explicatum est, vel de privatione morali, quæ non dicit ineram privationem, sed privationem contrariam, ut sæpe advertit S. Th. quia hoc ipso quod dicitur moralis, importatur privatio orta ex tendentia ad objectum pravum, et quamvis illam tendendam non explicet, ibi tamen necessario intelligitur, alioquin privatio illa non foret moralis, nec contraria virtuti.

Ad S. Thomam, *respondent* 1° quod, cum S. Doctor dicit peccatum consistere in privatione boni, sive in carentia debitæ commensurationis, sive in hoc quod ei deficiat de plenitudine essendi, loquatur de peccato ut est malum simpliciter, non ut est malum morale, vel intelligit privationem, carentiam, defectum, in fieri moraliter et contrarie, non in facto esse physice et mere privative, ut explicatum est; vel tandem loquitur in sensu causali et illativo, non formali : ex hoc enim quod peccatum careat debita commensuratione et rectitudine, quodque ei deficiat aliquid de plenitudine essendi, infallibiliter verificatur esse malum, licet ista carentia aut privatio, sive defectus, non sit ratio constitutiva ipsius.

Respondent 2° quod, quando S. Doctor dicit privationem, seu Inordinationem, seu defectum, seu aversionem esse formale in peccato, intelligat non de formali constitutivo, sed de formali consecutivo et completivo : non enim, inquiunt, id solum dicitur formale quod est essenziale constitutivum, neque id solum materiale quod est extra essentiam ; sed ipsa forma essentialis constitutiva dicitur aliquando materialis respectu alterius formæ accidentalis, quæ respectu formæ essentialis dicitur formalis : hac ratione ipse S. Th. supra q. 48, a. G, speciem bonitatis vel malitiæ quam actus habet ex objecto et quæ est ei essentialis vocat materialem, eam vero quam habet ex fine operantis et quæ est accidentalis vocat formalem, et q. 15. a. 10 (licit'. Quod si aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus ille materialiter est fortitudinis, formaliter vero charitatis : et la-

men in isto acto bonitas specifica et essentialis est fortitudini* bonitas vero charitatis, absolute accidentalis. Quamvis ergo sola malitia positiva quæ in peccato commissionis reperitur sit essentialis et constitutiva peccati, privatio vero sit solum connotatum et modus completivus, hæc potuit dici a S. Doctore formalis respectu illius. Quandoque etiam S. Thomas vocat utrumque et positivum et privativum formale ; sic enim 2 2, q. 40, a. 6, ad 1, ait : *Formalis ratio alicujus peccati potest accipi dupliciter : uno modo secundum intentionem peccantis, et secundum hoc id ad quod convertitur peccans est formale objectum peccati; et ex hac diversificantur ejus species : alio modo secundum rationem mali, et sic illud bonum a quo receditur est formale objectum peccati; sed ex hac parte peccatum non habet speciem, imo est privatio speciei*. Ibi ergo S. Th. utrumque et positivum et privativum vocat formale, et cum primum formale sit positivum ex quo sumitur species peccati, et illa species non possit non esse moralis, quia peccati species est; ex secundo autem, scilicet privativo, non sumatur species, sed tollatur; manifestum est quod loquatur de illo ut de formali consecutivo et pertinente ad rationem mali simpliciter.

Neque his obstat quod q. 85 cit. a. 40, dicat quod privatio sit essentialiter peccatum, et 5 p. q. 56 cit. a. 4. ad 1, *quod remoto formali uniuscujuscumque rei* (quod ibi dicit esse aversionem in peccato) *tollitur species, sicut remoto rationali tollitur species humana*.

Id primum, respondent Salmanticenses S. Thomam ibi non loqui de peccato commissionis, sed omissionis : non enim dicit quod privatio ordinationis in actu sit essentialiter peccatum, sed *privatio actus ordinati* : privatio autem actus ordinati est ommissio.

Despondet Joannes a S. Th. vel intelligendum esse hunc textum, sicut præcedentes, de privatione in fieri, seu morali et contraria, non in facto esse, physica et mere privativa; vel intelligendum esse *essentialiter* non pro eo quod est constitutivum, sed pro eo quod est, intrinsicum substantive actus tanquam modus; sicut negatio lapidis in homine est essentialis,

ititi

DISSERT. I. ART. III.

id eet in essentia imbibita, licet non sit constitutiva hominis : similiter obscuritas ill fide. Hanc autem intelligentiam eruit profundissimus Theologus ex ipso titulo articuli, tn quo inquit S. Doctor de privatione quæ est effectus peccati, inquirens nempe an privatio speciei, modi et ordinis sit effectus pccati ; et respondet quod sic, sed cum hac distinctione quod sit aliqua privatio quje solum ponitur in sub-jecto peccante, et talis privatio est extra essentiam seu jntitatem actus, (pialis est privatio gratiæ et diminutio inclinationis naturalis. Alia est privatio, quæ non est extra essentiam seu entitatem actus, qualis est privatio actus ordinati : et hanc dicit esse ipsum peccatum essentialiter, quia non est in subjecto tantum, sed in ipsa entitate actus peccaminosi, non tamen ut formale constitutivum, sed ut modus et effectus; loquitur enim S. Th. ut dictum est, de privatione quæ est effectus peccati.

Ad secundum, respondent S. Thomam ibi agere de culpa seu peccato habituali ; quærit enim *utrum, remissa culpa per poenitentiam, remaneat reatus pounce* : unde aversio et conversio, de qua loquitur, non est aversio vel conversio actus peccaminosi, sed aversio et conversio peccatoris ex actu peccaminoso; idque manifestius apparet ex verbis subjunctis, cum dicit quod, remissa culpa scilicet habituali et aversione per gratiam, remaneat adhuc inordinata conversio ad bonum creatum pro qua debetur reatus pænæ temporalis : quod non potest intelligi nisi de aversione et conversione habituali, transacto actu peccati.

Sed esto loquatur de peccato actuali, intelligendus est de aversione morali et contraria , quæ distinguitur a conversione inadequate sumpta , vel de peccato in ratione mali simpliciter, vel tandem de formali non constitutivo, sed completivo : *neque huicullimæ solutioniobstat exemplum* de rationali et specie humana-, non enim adducitur pro similitudine in ratione differentiae conslilutivæ, sed in ratione desuuetionis speciei, quia etiam destruitur species remoto eo quod se habet ut modus intrinsecus, licet non sit differentia constituens.

Quantum ad textum, ex 2 2, q. 20, a. i, ad 1, de Virtutibus Theologicis *respon-*

dent cum Cajetano, peccata quæ opponuntur virtutibus theologicis principaliter consistere in aversione, quia counslum formaliter et explicitè in aversione morali et contraria objectiva; alia autem .n aversione formali tantum quæ non est objectiva nisi implicite et consecutive. Dicitur aversio objectiva , quando ipsum averti et derelinquere Deum , quatenus est objectum aliquarum virtutum, est ipsa res intenta et volita; quod accidit iis qui Deum quasi odiosum et onerosum rejiciunt. Aversio formalis est, quæ relinquit Deum non directe seu explicitè el in se ut objectum quod contemnit, sed indirecte et consecutive , quia amat aliquid plusquam Deum et legem ejus; et sic non recedit directe et explicitè a Deo in seipso, sed ut regulante et in sua lege. Cum ergo virtutes theologicæ attingant Deum non solum in sua lege, sed ut proprium objectum, qui peccat contra illas directe rejicit Deum ut objectum displicens et onerosum, et consecutive recedit ab ipsius lege. Non est ergo mirum quod in istis peccatis principaliter consideretur hæc objectiva aversio, cum ex parte objecti se teneat. Deinde dicunt imbelles argumentum ex his verbis peti : si enim peccata contra virtutes theologicas *principaliter* consistunt in aversione, ergo cætera peccata non consistunt *principaliter* in aversione; exceptio enim firmat regulam.

Tandem , quantum ad locum ex Compendio ltheologiæ , in quo vim maxime facit Contenson, *respondents*. Thomam ibi patenter loqui de malo simpliciter et transcendental! ; loquitur enim de malo de quo locutus fuerat in duobus praecedentibus articulis, in quibus resolvit malum simpliciter et transcendentalè esse privationem et non posse esse aliquam naturam .-in hoc autem present) articulo , ubi quærit quomodo bonum et istud malum simpliciter cum sii privatio et niT.il, possint esse differentiiæ entis el genera contrariorum, respondet *quodfsicut natorialia consequuntur speciem a forma , ita moralia a fine , qui est voluntatis objectum a quo omnia moralia dependent*, -aeque bonum el malum , secundum positivam lendenliam in objectum seu ilnem, esse differentias constitui ntes speciesin morahbunet genera contrariorum : at malum simplici-

UTKUM FORMALE CONSTITUTIVUM PECCATI, et c.

Iff non peū ex fine indebito, sed ex priva-
 uōqī fciis debiti adjuncta fini indebito, i
 t hunc, esse dictui» sensum naturalem et
 obīuœhujus articuli, quod confirmant ab
 exemplo ignis respectu ligni, quo utitur
 5.Th. Licet enim igniri in ligno sit ma-
 lum simpliciter propter privationem for-
 ma opposite, est tamen etiam malum res-
 pectivum propter combustionem positivam,
 unde S. Doctor q. 1., de Malo, a. 1, ad 1,
 dicit : Ignis non est secundum se malus,
 •ed malus aquæ; si sit malus aquæ secun-
 dum se, ergo secundum quod est ens po-
 sitivum et positive agit in aquam : quod ma-
 gspatebitex responsione sequenti. Unde
 .td primam rationem respondent so-
 lutione ibidem data, et ad replicam ne-
 gant ant. scilicet malum morale esse in-
 ferius ad malum transcendente; sed di-
 cunt esse mala disparata, et nomen mali
 utrique æquivoce competere : nam malum
 simpliciter seu transcendente opponitur
 tuli seu bono, quod est passio entis; enti
 iulemutsic nihil opponitur contrarie sed
 privative, alias deberet esse ens, cum ta-
 men ens ut sic omnia includat. At vero
 malum morale est quoddam speciale et de-
 terminatum ens alteri determinato enti
 contrarium et nocivum, scilicet virtuti et ra-
 tioni elsic potesl inducere oppositionem
 contrariam cum defectibilitate ab eo cui con-
 trariatur : sicut enim calor est in se quod-
 dam bonum et malum aquæ, licet privatio
 (rigiditatis sit malum simpliciter, ita ma-
 lum morale est quoddam bonum physicum
 reclæ rationi contrarium, licet privatio
 rectitudinis sit malum simpliciter. Ita ex-
 presse S. Th. 1 p. q. 48. a. 1, ad 2 t Malum
 morale, inquit, est quoddam bonum ad-
 junctum privationi alterius boni.

Si dicas inde sequi quod idem sit bo-
 num et malum, et quod sit malum in quan-
 tum bonum in genere morali; sicut si ma-
 lum simpliciter esset aliquid positivum,
 esset bonum et malum, et malum in quan-
 tum bonum, quia bonum est passio entis;
 ein minus sequeretur esse in eodem actu
 duplicem malitiam moralem, unam posi-
 tivam, alteram privativam : negant utram-
 que sequelae. -Jd primam dicunt, bo-
 num in moralibit* non esse passionem en-
 tis muralis, sed ejus differentiam contrac-
 tion), sicut ipsam malitiam, unde mn
 sequitur quod id quod eat positivum'U ge-

nere morali sit bouum morale', quidquid
 sit de bonitate entitatis physicae; sed da-
 tur positivum malum seu defectibile, fun-
 dans privationem rectitudinis, /id secun-
 dam dicunt, equidem in quolibet peccato
 commissionis reperiri duas malitias, unam
 positivam, alteram privativam, sed eas,
 quamvis materialiter distinguantur ut po-
 sitivum et privativum, tamen, formatter
 non distingui nec ponere in numero, quia
 ambæ sunt volitæ sub eodem molivo, et
 una se habet ut complementum et modu»
 intrinsecus alterius : sed quia ratio mora-
 lis ut sic importat rationem voluntarii, et
 malitia privativa non est volita propter se,
 sed propter objectum rationi dissonum,
 ideo malitia positiva vocatur absolute ma-
 litia moralis; malitia autem privativa, ma-
 litia simpliciter; et peccatum sub malitia
 contraria et privativa consideratum, vo-
 catur malum morale; consideratum vero
 sub malitia privativa tantum, malum sim-
 pliciter.

zfd secundam rationem, quæ est notis-
 sima, respondent 1° solutione ibidem da-
 ta, seu aliis terminis forte clarioribus, sed
 tamen æquivalentibus, distinguunt sic.
 Deus est causa omnis realis positivi sub ra-
 tione entitatis efectibilis, C. sub ratione
 entitatis defectibilis, N. Vel : Deus est
 causa omnis realis positivi materialiter, C.
 formaliter, A7. id est, Deus est causa om-
 nis realis positivi simpliciter et absolute,
 C. omnis realis positivi, ut fundantis et
 connotantis privationem consecutam seu
 adjunctam, N. Formale autem constituti-
 vum peccati est positivum reale. non ut
 clfectibile, sed ut defectibile, non materia-
 liter et absolute, sed formaliter ut fundans
 privationem; unde non sequitur quod
 Deus sil causa peccati.

Et cum instatur : Deformitas non so-
 lum sub conceptu entitatis, sed etiam sub
 conceptu deformitatis, est entilas; disli»
 guunt pariter : Est entitas ut defeelibilis,
 C. ut effectibilis, N. Vel : Eet er.titas ut
 fundans privationem, C. est entilas preci-
 se et simpliciter, N. Quamvis autem con-
 cursus divinus sit universalissimus, et at-
 tingat rem prout est a parte rei et omnes
 ejusdiflerentias et modos, non tamen sub
 omni formalilate quæ non cadit sub ejus
 (omnipotentia, qualis est entitas sub for-
 mahtate defeelibilis seu fundantis priva-

DISSERT. I. ART. III.

donem. **Et dato** quod noster intellectus non perfecte praescindat formalitatem deformitatis seu (Meetibilitatis a ratione entitatis, quæ utraque :adil sub ejus objecto, distinguit lamei. ifiris forma, itates, secundum explicitmn el implicitam; deformitas enim , defectibilitas, fundare, connolare privationem, implicant quidem entitatem, sed non explicant; idquesuiİicitulDeus attingat rem sub una formalitate et non sub alia , quia licet Deus sit causa totius entis , non tamen sub omni formalitate quæ reperitur in ente ; idque eruere contendunt ex D. Th. qui in 2 d. 57, q. 2, a. 2, ad 5, dicit : *In actione deformitati conjuncta, id quod, est actionis facit Deus, et quod est deformitatis non facit : etsi enim in aliquo effectu plura inseparabiliter sint conjuncta, non oportet ut quidquid est causa ejus quantum ad unum, sit etiam causa ejus quantum ad alterum. Ideo quod est de deformitate non habet Deum causam , sed solum liberum arbitrium.* Idem repetit infra q. 79, a. 2 0, ubi affert exemplum tibiæcurvæ quæ movetur ab anima ; hujusque plura alia exempla proferunt : Sic, inquit, 1° potentia peccandi est formaliter et impræscindibiliter aliquid positivum defectibile ; sub ratione entitatis est a Deo. non sub ratione defectibilis ; hoc enim habet ex hoc quod sit ex nihilo. 2° Habitus vitiosus est impræscindibiliter aliquid positivum ; ut vitiosus tamen non est a Deo, sed tantum ut ens. 5° Actio vitalis est impræscindibiliter entitas; sub ratione entitatis est a Deo, non sub ratione vitalitatis. 4° Claudicatio est formaliter entitas; sub ratione entitatis est a Deo , non sub ratione obliquitatis. 3° Error est quid positivum; est a Deo sub ratione entis , non sub ratione explicita erroris. 6° Tandem actio limitata el imperfecta est a Deo ut entitas est, non sub formalitate limitationis et imperfectionis: et sic de pluribus aliis. Ergo similiter ordo positivus ad objectum malum, ut in se est entitas et habet esse, est a Deo ; sic enim est quid effectibiie « ut autem tangit objectum deordinatum et nrivaluin regulis morum , sub ipia ratione fundamentum defectibile privationis , seu quatenus ex eo sequitur pnvatio rectitudinis, non est a Deo.

Et hinc palet responsio ad secundam
 14 /tnntiam Contensoni. Dum enim dici-

1 tur Deum causare positivuiri sub ratione»
 entitatis, fatentur ly *sub* reduplicate rationem quæ el rationem sua qua prodicitur; et cum inde infertur qiiir.d produut gradum specificum peccati, t/ini/uwnl u
ante . Producit gradum specificum peeub sub ratione entis effeciibilis, C. tub ratione entis defectibilis et fundantis privationem , N. Et cum inde iterum infertur quod erit causa peccati sicut meriti, n-
gant sequelam ct paritatem, quia liciti Deus meritum non magis attingat quam peccatum sub ratione vitalitatis, unde non dicitur magis merens quam peccans, attingit tamen meritum sub ratione boni el perfecti, quia bonitas ct perfectio cadunt sub ejus omnipotentia, et sunt divinæbonitatis el perfectionis participationes; noa attingit autem peccatum sub ratione mali, quia malum seu formale peccati non est ens positivum ut effectibile, sed ut defectibile fundans privationem.

Dixi in hac responsione et superius, formale constitutivum peccati commissionis esse *positivum ut fundans aut connotons privationem consecutam vel adjunctam*, quia inter Thomistas assertor *positivi* est duplex sententia. Quidam dicunt formale peccati importare privationem ut necessario consequentem, qniaantequam intelligatur adesse privatio jam intclligitur peccatum, nempe actus positive tendens in objectum dissonum regulis morum; quæ tendentia est moralis et mala, si non privative, saltem contrarie, el facit actum intrinsece malum. Alii dicunt peccatum in sua essentia et ratione formali intrinsece includere privationem, non quidem in recto tanquam genus aut differentiam , sed in obliquo tanquam modum intrinsecum imbibilu in tali ratione formali, illam formaliter complementem : sicut non visum pertinet ad rationem formalem objecti fidei, non habitum ad rationem formalem objecti spei, carentia termini od çizemad rationem motus, negatio lapidis ad rationem formalem hominis; quamvis enim sint negationes, possunt tamen pertinere ad rationem formalem enns positivi tanquam modi illiusintrmscci, sine quibus ratio ipsa formalis positiva nec esse Dee concipi potest : hoc ergo modo, inquit, privatio includitur in ratione formali positiva peccati, quia sine privatione non

pletur ratio formalis peccati, nec sine illa ictus moralis est malus moraliter formaliter, sed tantum causaliter. Juxta hunc utrumque dicendi modum solvunt argumentum. Juxta primum, dicunt rationem foniulem peccati importare quidem entitatem realem positivam, non tamen quocumque modo, sed ut ex illa sequitur privatio rectitudinis et aversio a Deo : quamvis autem Deus sit causa entitatis quæ est in peccato, non est tamen, causa ejus ut ex illa sequitur privatio rectitudinis et aversio a Deo. Juxta secundum, dicunt peccatum secundum suam rationem formalem non importare puram et solam entitatem positivam, sed duo, nempe entitatem positivam in recto, et privationem in obliquo sicut modum intrinsecum ; est enim peccatum actus cum deformitate seu cum defectu: licet autem tanta entitas est in peccato sita Deo, quia tamen deformitas et privatio in ratione ejus formali inclusa ut modus intrinsecus, non est a Deo, peccatum a Deo non est ; nam ut ab illo esse diceretur oportet ut esset causa utriusque, quod includit et ex quo resultat ejus ratio formalis. Primus dicendi modus tribuitur Cajetano, secundus Capreolo et Ferrariensi.

Respondent 2° toti argumento ejus re-torsione, dicuntque sententiam adversam eadem premi difficultate. Sic enim arguunt : Fundamentum privationis, in qua adversa sententia reponit formale constitutivum peccati, reduplicative ut tale est quid reale positivum; negatio enim aut privatio non potest esse fundamentum alterius negationis vel privationis, alias istius prioris negationis deberet assignari altera negatio pro fundamento, et sic in infinitum ergo, si Deus necessario causet omne reale positivum in peccato, causal ejus fundamentum ut tale. *Suljsumunt* : Illo vere et proprie causal peccatum, qui causal illius fundamentum ut tale, præsertim cum peccatum formale in hac sententia sit privatio; privatio autem non causatur directe et per se, sed resultat ex positione fundamenti ; nec aliter potest causari. quia, cum sit nihil, non potest per se et directe terminare influxum.

Si dicas cum Contenson fundamentum privationis seu formalis peccati duo dicere, unum in recto, scilicet entitatem quæ a Deo est et a creatura; aliud in obliquo seu de-

connotato, scilicet causam deficientem aqua egreditur, seu voluntatem avertentem se a regula rationis, sub qua ratione non est a Deo, sed ipsa voluntas est prima causa deficienti; unde fundamentum qua tale non est a Deo : *respondent* similiter positivum in quo reponunt formale duo dicere, entitatem ut effectibilem, sub qua ratione est a Deo, et entitatem ut defectibilem seu fundantem privationem, sub qua ratione non est a Deo, sed a voluntate deficiente. *Et si urgeas* cum eodem Contenson disparitalem esse quod in sententia adversa entitas ut defectibilis, seu ut fundans privationem, sit quid positivum, at in sua sententia fundamentum secundum id quod importat in recto esse quidem positivum, at secundum id quod importat in obliquo non esse quid positivum, sed connotare voluntatem deficientem; voluntas vero non constituitur deficiens per aliquid positivum, sed per carentiam regulæ rationis et directionis legis : *respondent alii* et inquirunt : Vel est fundamentum qua tale secundum id quod importat in recto, vel secundum id quod importat in obliquo: si primum, ergo fundamentum qua tale est quid positivum, et sic est a Deo; si secundum, ergo fundamentum privationis qua tale est privatio, quod non admittitur. Uno verbo, contendunt nihil ex hac parte posse objici contra suam sententiam, quin possit pariter objici contra oppositam.

Ad tertiam rationem respondent quod, sicut deficere stat dupliciter, vel solum privative per carentiam debite perfectionis, vel contrarie per indebitam et contrariam dispositionem ; dicitur enim manus defectuosa non solum quæ habet tantum quatuor digitos, cum ipsi debeantur quinque, sed etiam quæ habet sex cum ipsa non debeantur nisi quinque : ita causa aliqua potest dici deficiens duplici modo, nempe vel privative, quando non producit in effectu perfectionem debitam; vel contrarie, quando producit illum cum dispositione contraria et indebita. Dum ergo SS. Patres dicunt peccata esse a causa deficiente procedere, hoc debet intelligi de causa deficiente vel privative vel contrarie, secundum distributionem accommodam; ita ut malum simpliciter, quod in pura privatione consistit, sit a causa deficiente privative; malum ante»

mu..le et respectivum, quod non est pura privatio, sed aliquid positivum rationi disconveniens et contrarium, sit a causa deficiente positive et contrarie. Polest etiam dici SS. Patres loqui de peccato ut est malum simp.citer et pro eo quod connotât in obliquo, scilicet privationem. ItaGonet.

Ad confirmationem, negant ant. Ad primam probationem dicunt voluntatem constitui potentiam peccandi percaentiam regulæ rationis tanquam per modum seu conditionem a voluntate deficiente connotatam, non tanquam per rationem formalem; sicut, cum dicitur potentiam peccandi competere voluntati ut est ex nihilo, non est sensus quod nihil sit ratio formalis constituens potentiam peccandi, sed est ipsa posita entitas voluntatis utconnotans nihil tanquam terminum a quo. *Ad secundam probationem, distinguunt majorem.* Voluntas secundum omnem fonn.ahiatein positivam dicentem ordinem ad existentiam rei, est ens a Deo participatum et illi subordinatum in essendo et operando, C. maj. secundum formalitatem positivam ut connotantem negationem regulæ rationis, N. maj. *Et data min. distinguunt consequens.* Ergo non constituitur in ratione causæ malitiæ moralis per formam positivam, ut dicit ordinem ad esse rei, C. per formam positivam, ut connotantem aliquam privationem, N.

§11 — *Proponitur sententia reponens formalem constitutum peccati in positivo, cum responsionibus adversæ partis.*

PROBATIONES AB AUCTORITATE.

Ex S. Scriptura. Jerem. 2, dicitur : *Duo mala fecit populus meus ; me dereliquerunt fontem aquæ victæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas :* ubi conversio ad cisternas dissipatas, id est ad bona commutabilia, non minus est materia querimoniæ divinæ quam aversio a Deo; Deus autem non conqueritur nisi de peccato formaliter et malo morali. Item, Osee 9 dicitur : *Eacti sunt abominabiles sicut ea qua dilexerunt :* ubi S. Scriptura explicat abominationem per tendendam positivam dilectionis ad objectum abominabile; si autem tendentia positiva dilectionis reddit hominem abominabilem, ergo malum morale (illud enim solum est abominabile) est aliquid positivum.

Si dicas S. Scripturam explicare peccatum modo per privativum, modo per positivum, *ut patet* ex hoc et præcedenti illi ut privativum sit formale, positivum materiale ; *contra.* 1° Ista responsio est gratuita. 2° Deus non minus conqueritur de positivo quam de privatio, *uljandielun est.* 5° Solum peccatum formale est dilectio, hic autem abominatio est quid positivum. scilicet dilectio. 4° *ntjuendollir* logice : Juxta S. Scripturam laudatam, dicitur in peccato positiva conversio wudilectio ad objectum malum et abominabile, quæ facit ipsum actum malum et abominandum : atqui natura et essentia actus est, quod speciem accipiat ab objecto mediante ordine et tendentia in ipsum, tanquam a ratione formali, non mediante privatione. quæ est ad formam oppositam et in

Ex S. Thoma. 1° Juxta S. Thomam. t. p. q. 48, a. 1, ad 2 ; con. Gent. c. 9 ; et q. 1 de Malo, a. 1, in hoc dicitur formaliter simplicitera malo morali, quod in alio simpliciter consistat in privatione, et in alio morale in positivo cui jungitur privatio : unde q. 2 de Malo, a. 11, ad 15 : *Peccatum non est privatio pura sicut timbra, sed est aliquid positive ; et 22, q. 6, a. 2, ad 2 : Deformitas (peccati) non solum importat privationem debitam fornice, nec etiam contrariam dispositionem.*

2° Juxta S. Thomam, differentia constitutiva actus mali et peccaminosi quæ talis est prout dividitur a bono morali, non est privatio, sed quid positivum, nempe tendentia positiva actus ad objectum dissonum rationi ; privatio autem se habet tantum consequenter : ergo. *Prob. ant.* 1. « seq. q. 72, ubi inquirens ex professo de distinctione specifica peccatorum in esse morali et peccati, art. i, resolvit peccata proprie distinguere specie secundum objectum ; et a. 9, ad 1, *Alatum*, inquit, in quantum hujusmodi, privatio est, et ideo diversificatur specie secundum ea quæ privantur, sicut et cæteræ privationes ; sed peccatum non sortitur speciem ex parte privationis vel aversionis, ut supra dictum est (a. 1 hujus q.), sed ex conversione ad objectum actus. Q. 18, ubi incipit agere de actibus humanis in esse moris, a. 5, sibi proponit hoc argumentum secundo loco : *Malum, cum sit privatio, est quoddam non ens ; sed non ens non potest c*

UTRUM FORMALE CONSTITUTIVUM PECCATI, et c.

*differentia, secundum Philosophum in 8° Metaph. cum ergo differentia constituat speciem, videtur quod aliquis actus, ex hoc quod est malus, non constituatur in aliqua specie. Et ita bonum et malum non differunt in specie humanorum actuum, utique formaliter et reduplicative moralium; de iis enim ut talibus nunc agitur. Pono si S. Th. non agnoscat in peccato nisi malitiam privativam, debet totum concedere, ut concedunt assertores privativi, qui peccatum formale non in aliqua specie, sed in destructione speciei constituunt. at non sic S. Doctor. Id secundum, inquit, dicendum quod malum importat privationem, non absolutam, sed consequentem talem potentiam. Dicitur enim malus actus secundum suam speciem, non eo quod nullum habeat objectum, sed quia habet objectum non conveniens rationi, sicut tollere aliena; unde in quantum objectum est aliquid positive, non potest constituere speciem mali actus. infra q. 79, a. ad 5: // *habitus et actus non recipiunt speciem ex ipsa privatione, in qua consistit ratio mali* (scilicet mali simpliciter), *sed ex aliquo objecto cui coniungitur talis privatio, et sic ipse defecit, qui dicitur a Deo non esse, per lineam ad speciem actus consequenter, et non quasi differentia specifica.* 1 p. q. 48, a. 1, ad 2: *Malum quod est constitutivum in moralibus, est quoddam bonum adjunctum privationi.* In 2 d. 37, q. 2, a. 2, ad 4: *Ipsa privatio, qua aliquid malum dicitur, non potest esse differentia nec genus, sed unusquisque actus specificatur per aliquid positive dictum; sed positionem utramque, per quam scilicet ponitur in genere et specie, consequitur privatio aliqua: et ideo actus dicuntur mali ex genere aut specie.**

Si dicas S. Thomani in his omnibus locis loqui de malo morali fundamentaliter, non formaliter, et de peccato pro materiali quod est artus humanus, non de peccato pro formali materiali: e

Contra 1° Malum simpliciter importat etiam pro fundamento bonum, et necessario supponit materiam a qua sustentatur; sic privatio in igne sustentatur et in calore positivo: si ergo S. Th. loquatur de malo morali fundamentaliter, non subsistit discrimen quod textus

primae classis intendit statuere inter malum simpliciter et malum morale, scilicet quod malum simpliciter consistat in privatione, et malum morale in aliquo positivo; cum utrumque fundamentaliter sumptum importet aliquid positivum.

Contra 2°. S. Thomas eodem modo loquitur de malo morali quo loquitur de bono morali: atqui loquitur de specificatione et constitutione boni moralis formaliter: ergo et de specificatione et constitutione mali moralis formaliter.

Contra 5°. Et praecipue S. Th. in hac parte, a q. 8 ad 18, agit de actibus humanis in esse physico; a q. 18 inclusive et deinceps agit de bonitate et malitia morali actuum humanorum. Ergo saltem textus laudati ex hac parte exponuntur de specificatione et constitutione quoad materiale peccati. Imo haec interpretatio videtur aperte contradicere textibus citatis, si attente in se perpendantur; sed maxime sequens. In peccatis, inquit hic q. 72, a. 6°, *invenitur duplex differentia, una materialis et alia formalis: materialis quidem attenditur secundum naturalem speciem actuum peccati; formalis autem, secundum ordinem ad unum finem proprium, quod est objectum proprium.*

Ergo evidenter loquitur de specificativo et constitutivo formali peccati, illudque dicit desumi ex ordine ad objectum. Insuper, vel S. Thomas loquitur alicubi de specificativo et constitutivo formali peccati ut peccatum est, vel nullibi. Si nullibi; ergo valde fuit diminutus, et mirum cuique videri debet quod fuerit tam accuratus in assignando specificativo materialis peccati, et omnino tacuerit de specificativo formalis peccati: id sane nemo admittet de S. Doctore, utique in omnibus accuratissimo et fecundissimo. Si alicubi: dicat ubi, nisi locis citatis, maxime ex 1° 2, ubi ex professo quiritur de bonitate et malitia morali actuum humanorum, et de distinctione specifica Deccalorum.

PROBATIONES A RATIONE.

Prima ratio. Illud est formale constitutivum peccati a quo peccatum habet quod sit primo malum morale: atqui peccatum commissionis habet primo quod sit malum morale per positivam et vitalem tendentiam in objectum malum: ergo. Et 1° quod inde habeat esse malum morale *probatur*,

quia illa tendentia procedit libere a voluntate, ut subjecta regulis morum, et respicit objectum morale, scilicet dissonum regulis morum :ergo perlinet ad lineam moralem, contrahilqueab illo objecto aliquam speciem moralem, non bonitatem, non indi(Terentiam, ergo malitiam formalem. 2° Quod ex illa tendentia habeat primo quod sit malum morale *probat*ur. Illa tendentia moraliter mala prius convenit actui quam privatio rectitudinis; ideo enim actus peccati caret rectitudine quia tendit in objectum malum, cum omnis motus tendens ab uno termino ad alium, primo per se respiciat terminum ad quem, ex quo sequitur aversio seu recessus a termino a quo : ergo.

Si dicas islam tendendam non terminari ad objectum reduplicative ut malum moraliter, seu ut difforme regulis morum, sed solum materialiter et specificative ; illud enim respicit formaliter ut bonum quoddam utile aut delectabile, cum nemo intendens malum operetur: ex quo sequitur quod illa tendentia habeat tantum ab objecto quod sit mala materialiter et fundamentaliter, et non formaliter.

Contra. Quamvis illa tendentia non terminetur ad fundamentum privationis (quæ, secundum sententiam oppositam , est formale peccati) reduplicative et formaliter ut est objective malum, quia sicut nemo intendens malum operatur, ita nemo intendens fundamentum malitiæ reduplicative ut fundamentum malitiæ operatur; habet tamen ab illo objecto sic attacto quod sit fundamentum malitiæ : ergo pariter, licet ista tendentia non sit ad objectum reduplicative, sed tantumspeciificative malum, habet ab illo quod sit mala moraliter. Hem, tendentia habitus v tiosi ad objectum malum est mala moraliter, et tamen non terminatur ad objectum reduplicative ut malum, //orum ratio datu est, quia scilicet malum ut malum reduplicative intendi non potest; unde ad malitiam actus sufficit quod malitia indirecte et virtualiter intendatur.

ô'i *iteram arguas* cum Contenson contra hanc rationem fundamentalum hujus sententiæ sic Actus non constituitur malus per aliquid positivum ante privationem. si ante illam non caret perfectione siln debita ; si enim habet totam perfectio-

nem cujus est capax, malus esse nee diei potest : atqui ante privationem actus non caret perfectione ulla sibi debita; quia si caret perfectione sibi debita; jam est privatio : ergo. *Respondent distinguendo maj.* sic . Actus non constituitur malui simpliciter per aliquid positivum ante privationem , si ante illam non caret perfectione sibi debita, C. malus moraliter, iu& *distinguunt* : si ante illam non caret perfectione sibi debita, nec illam privationem connotât ac fundat, C. si illam carentiam fundat ac connotât, AT. *Ratio distinctio-nis petitur ex dictis*, scilicet quod malum morale non importet meram privationem, sed etiam contrariam dispositionem.

Secunda ratio. Inter actum bonum et malum, vitium et virtutem, est oppositio non solum privativa, sed etiam proprie contraria in linea et genere morali et non solum in esse naturæ et entitatis physica : atqui non est oppositio contraria nisi inter duo extrema positiva; in hoc enim distinguitur oppositio contraria a privativa quod illa versetur inter extrema positiva inter se distantia sub eodem genere, ut inter frigus et calorem ; ista inter positivum et negationem, seu inter formam et ejus privationem, ut inter lucem et tenebras : ergo actus formaliter malus in genere moris est quid positivum. *Minor constat. Probat*ur prima pars majoris, quod inter actum bonum et malum, virtutem et vitium, sit oppositio contraria proprie el prout distinguitur a privativa. 1° Sic docet Aristot. in Postprædicamentis cap. de Oppositis, et post ipsum S. Th. in pluribus locis, q. 1 de Virtutibus, a. I, ad 5; 5 cont. Gent. cap. ad 2; 1 p. q. 4S, a. 1, ad 5, 2 2, q. 6, a. 2, ad 2; et q. 1 de Malo, a. 1, ad 4, ubi dicit : « Ideo in ino- » ralibus magis quam in naturalibus malum » contrarium bono dicitur, quia moralia » ex voluntate dependent; voluntatis au- » tem objectum est bonum et malum; om- » nis autem actus denominatur el recipit » speciem ab objecto. Sic ergo actus vo- » luntatis, in quantum fertur in malum, » recipit rationem et nomen mali ; et hoc » malum contrariatur proprie bono; et » hæc contrarietas ex actibus habitus » transit, iu quantum actus el habitus si- » milaulur. » 2° *Probat*ur ratione, tum quia inter bonum et malum morale datur

medium, scilicet indifferens saltern secundum speciem ; turn quia inter virtutem et vitium datur latitudo vincenda , quod est signum distantiae positivae et contrarietatis; quod autem dicitur de habitibus dicendum est de actibus, ex actibus enim generantur habitus similes, et habitus ad similes actus inclinant ; unde dixit superius S. Thorn. quod *actus et habitus simulantur. Probatur secunda pars ant.* scilicet, quod sit contrarietas in genere morali. Extrema contrarietatis debent esse sub eodem genere , contraria enim dicuntur quae sui) eodem genere maxime distant : atqui unum extremum, scilicet actus bonus, est formaliter in genere mori*, et illi ut morali contrariatur peccatum ; in tantum enim peccatum contrariatur actui bono, in quantum iste est conformis regulis morum : ergo.

ôï *dicas* contrarietatem hanc esse attendendam ex parte illius quod est in eis fundamentale et materiale, non quidem precise secundum esse nature , sed quatenus habent annexam bonitatem et malitiam ; *contra.* 1° Ratio mox facta probat contrarietatem in esse morali formaliter et non solum fundamentaliter; 2° lota oppositio actuum sumiturex bonitate et malitia : ergo, si bonitas et malitia formaliter non sunt contrarie sed privative oppositae, actus ut illis subsunt non possunt esse nec dici contrarie oppositi; sicut non potest dici caecitatem et visum privative opponi, et hominem caecum et visu praedilum contrarie opponi.

Tertia ratio. Moralitas formalis generice sumpta consistit in positivo, scilicet in ordine reali transcendental! ad objectum subditum regulis morum, et in tres species dividitur, in bonitatem, malitiam, et indifferentiam, *ut diximus* in tractatu de Actibus humanis : atqui genus positivum non potest contrahi per privationem, sed solum per differentiam positivam : ergo differentia constitutiva malitiae moralis, lient bonitatis, est positiva.

Quarta ratio petitur ex refutatione praecipui fundamenti sententiae, oppositae, nimirum : *esto* formale consilium peccati foret positivum , non ideo Deus esset causa peccati, *ut dictum est in responsionibus* j) preccd.

Quinta ratio petitur ex eo quod privatio rectitudinis debit® non possit inesse

actui intrinsece malo, v. g. odio Dei. Sed quia ista ratio militat contra utramque sententiam quam proposuimus, utraque enim admittit in peccato privationem, eam nunc omittimus, infra resumendam.

RESPONSIONES PARTIS ADVERSÆ.

Ad primum et secundum ab auctoritate S. Scriptura et S. Thomae, prater responsiones datas inter probationes, *respondet* Contenson, in peccato commissionis, prout distinguitur ab omissione, duo includi, et quod sit commissio et quod sit peccaminosa : in ratione commissionis utique per actum constituitur, sed non in ratione peccaminosae; unde, quando S. Scriptura et S. Thomas requirunt positivum ad peccatum commissionis, loquuntur de peccato commissionis ut commissio est, et non ut est peccaminosa. Verum hæc responsio non videtur aliis nisi verbo tenus differre a procedentibus jam datis et expeditis: per *commissionem* enim nihil potest intelligi nisi fundamentum et materiale peccati, el per *peccaminosam*, formale peccati : sicque putant sufficienter huic responsioni esse satisfactum. Insuper, remittunt ad textus citatos, in quibus, ut contendunt, agitur aperte de peccato commissionis, ut peccatum est et malum morale formaliter.

Ad primam rationem, prater responsiones ibi datas, *respondet* idem Contenson. non posse concipere privationem se habere ad actum moralem vel consequenter, vel concomitanter, vel antecedenter. Consequenter se habet privatio, quando intelligitur resultare ex actu tendente in objectum dissonum. Concomitanter intelligitur se habere privatio, (pria, quantumcumque conversio seu tendentia ad objectum dissonum sit reahs, importat tamen necessario privationem adjunctam el unitam , ita ut non prius tendat quam sit privatio , quia est tendentia ad finem indebitum amatum, qui amor simul et semel privetur fine debito, nec elicitur ut privetur, sed elicitur privatus fine debito. Unde in actu malo privatio non se habet quidem ut genus aut differentia, quia, cum sit non ens, non potest privatio esse genus contrahibile per differentias positivas, nec differentia contrahens genus positivum; genus enim et differentia debent esso ejusdem generis; sed habet se privatio

taiiqunn modus imbibitus in actu malo, constituens rationem essentialem malitia;, eo fere modo quo obscuritas involvitur in actu fidei. Antecedenter denique aliquo modo in'elligilur se habere privatio ad conversionem, quia nimirum ille idem aenis qui tendit ad objectum commutabile, recedit a bono incommutabili et a rectitudine rationis : ul sicut corruptio in genere causæ materialis et disposilivæ prxcedit generationem, et recessus a termino a quo in eodem genere causæ materialis antecedit accessum ad terminum ad quem; nam verum est in aliquo genere causæ ideo Petrum se movere ad orientem, quia relinquit occidentem; ita similiter, ideo voluntas ultro amplexatur objectum abominabile, quia recedit a Deo et a regulis rationis.

Si ergo, prosequitur laudatus Auctor, prima explicatio, quæ est communior, magis placet, *respondendum est argumento*, tendentiam illam nondum esse fonnaliter el essentialiter malam, sed fundamentaliter proxime, eo fere modo quo, in sententia Thomistarum, natura per procisionem intellectus possibilis est universalis, non formaliler ante comparisonem , sed fundamentaliter proxime; quia quandiu actus non est privatus rectitudine, non potest esse fonnaliter malus , sed causaliter tantum. Si secundx aut tertiæ explicationi haereatur, abit in fumum argumentum, siquidem tendentia illa non erit prior, sed concomitans aut subsequens privationem a qua habet actus primo per se quod sit malus.

Verum occurrunt alii et dicunt quod, quovis modo consideretur privatio, sive antecedenter, sive concomitante!·, sive consequenter, non ideo abeat in fumum argumentum, quia non fundatur tantum in hoc quod tendentia positiva ad objectum procedat privationem , sed etiam in hoc quod necessario specificetur ab objecto in linea *morAh,unde sic arguunt* instaurando rationem jam factam : Non potest negari quod peccatum in linea morali consideratum non solum habeat privationem el aversionem a debito fine, sed etiam conversionem positivam ad objectum pravum; <pi® conversio, iit positiva est el objectum (angit, moralis est, (pria est voluntaria et regulis rationis subjecta, de illa enim con-

versione ratio et lex dictai; et ideo unie moralis est, quia ihchiditur in prinripii moralibus, scilicet in ratione voluntarii regulabitis : unde , *ul jam dictum ti* Deus in S. Scriptura, Jerem. 2, non solum conqueritur de aversione , sed etiam d-conversione; et Oseæ 9, qui i-ndiini per dilectionem positivam in objectum inalun, fiunt abominabiles Sicut ea quæ dilexerun, cum ergo in peccato sil tendentia positiva praeter privationem ct aversionem a Deu, et illa tendentia sit moralis el mala, debet esse formale constitutivum peccati inactu morali. *Pate! consequentia*, quia ipsan;·tura actuum petit habere suam speciemei objecto suo per tenderitiam el resjיעiuiin positivum ad illud. Si ergo in actu pecuii invenitur tendentia positiva ad objectum eaque moralis el mala, cur non conUituei talem speciem mali actus, sicut alii actu·constituuntur in suis speciebus per tendentiam positivam ad objecta? Ita Joanna a S. Th. Et cum dicitur quod illa tendentia sit mala fundamentaliter tantum elnon formaliler, concedunt quod sit mala fundamentaliter, intelligendo de malo simpliciter, quod est mera negatio aut privatio; at dicunt esse malam formaliler, intelligendo de malo morali el respective,quod S. Th. toties dicit non esse puram privationem, sed aliquid reale positivum; m enim sit in linea morali el mala, habet sumo speciem formaliler constitutam ex objecto sicut tendentia aliorum actuum. Et quantum ad universale metaphysicum ct logicum, cujus exemplo utitur Contenson, *respondent* nullam esse faciendam paritatem inter entia realia et figmenta mentis nostra quæ diversos in rebus status pro libitu procudit.

Cætermn, ut hic aliquid de meo proferam, posita secunda explicatione Contensoni de privatione concomitante;item,posita sententia qua·, tribuitur Capreolo el Ferrariensi, quamque sequitur Sena, nec rejicit Joannes a S.Th. de privatione etiam concomitante, de qua supra \$ praced.non videtur latum admodum^discrimen inter has duas sententias , pro quibus tandiuel tam acriter huc usque dimicatum est et vix non conciliantur. Fatetur namque Conlenson quod privatio concomitans non sit neque genus neque differentia, sed inodw imbibitus m actu malo , eo fere modo qw

obscuritas involvitur in actu fidei. Hoc ip- | rem dicunt laudati assertores positivi : ag-
noscunt pariter privationem non esse ne-
que genus neque differentiam, sed mo-
dum imbibitionis in actu malo sicut obscu-
ritas involvitur in actu fidei. In quo ergo
differunt? in hoc solo quod Contenson di-
cat liane privationem constituere rationem
essentialem actus mali, alii vero dicunt
esse duntaxat modum essentialem : quæ
discrepantia non videtur tanta ut tot con-
flictus cieret. Hoc unum adverto, asserto-
res positivi videri, quantum ex hac parte,
magis consequenter loqui quam Conten-
son : agnoscunt enim utrique privationem
non esse neque genus, neque differentiam,
sed modum intrinsece imbibitum in actu
malo sicut obscuritas in yoh ilur in actu fi-
dei; consequens ergo videtur quod ista
privatio sit modus essentialis, et non ratio
essentialis peccati, quia obscuritas in fide
non est ejus ratio essentialis, sed duntaxat
modus essentialis.

*Ad secundam rationem respondent
solutione ibidem data.*

Ad tertiam rationem respondent, quod
moralitas in communi non sit genus uni-
volum ad bonitatem et malitiam, sed ana-
logum importans duas diversas rationes,
unam positivam, alteram negativam ; sicut
in sententia Cajetani malum non est uni-
volum, sed analogum respectu mali mo-
ralis et transcendentalis *z/t instant* alii
intendunt illa positiva actus ad objec-
tum malum, quæ est vera species in linea
moralis, non bona, non indifferens, ergo
mala. Aliunde, non est verum genus sine
speciebus ¹ genus autem morale est verum
genus sicut alia genera. Quod autem ma-
lum ut sic non sit verum genus nec uni-
volum ad inale morale et transcenden-
tale, non tam debet dici sententia Caje-
tani quam S. Thomæ in pluribus locis
citatis.

Ad quartam, dictum est § præcedenti
pro et contra.

Pro explicatone quintarationis, quæ
contra utramque sententiam militat, sit

§ III. — *Utrum privatio rectitudinis quæ re-
petitur in peccato sii privatio rectitudinis
debita? actui?*

Quidam dicunt esse privationem recti-
tudinis debitæ ipsi potenti® operanti; qui-

dam negant esse privationem, sed simpli-
cem negationem, quia actui intrinsece
malo, v. g. odio Dei, nulla debetur recti-
tudo, quin imo ipsi repugnat. /To *expli-
catione tertia; et veræ sententiæ.*

Dico. In peccato commissionis est pri-
vatio rectitudinis debitæ inesse ipsi actui.

Est expressa sententia Auctoris in hac
parte, q. 18, a. 10, ubi ait : *Dicendum
quod omnis actio, in quantum habet ali-
quid de esse, in tantum habet de boni-
tate; in quantum vero deficit ei aliquid
de plenitudine essendi, quæ debetur ac-
tioni humanat, in tantum deficit a bo-
nitate, et sic dicitur mala.*

Probatur ratione. Privatio est carentia
formæ in subjecto capaci seu cui debetur :
atque carentia rectitudinis est in actu, et
hæc rectitudo illi debetur : ergo. *Major*
est definitio privationis prout distinguitur
a negatione. *Minor quoad primam par-
tem patet,* quia certum est quod actus ma-
lus careat rectitudine, nam si illi inesset
rectitudo non foret malus. Sed difficultas
est in *secunda parte minoris*, quomodo
nempe actui intrinsece malo, v. g. odio
Dei, debeatur rectitudo, quæ essentiali-
ter illi repugnat. Igitur

Prob. secunda pars minoris. Actus
quantumvis intrinsece malus, considera-
tus ut humanus et liber, seu ut egrediens
a libera voluntate, indiget et exigit regu-
lari per rationem : ergo debetur illi hæc
regulatio seu rectitudo, et si illa careat,
merito dicitur illa privari. *Prob. ant.*
1° Sicut actui voluntatis est debitum et
necessarium ferri in objectum ut cogni-
tum, ita est illi necessarium et debitum
regulari per dictamen rectæ rationis, est
enim voluntas appetitus rationalis. 2° Om-
nis actus voluntatis, quantumvis malus,
fertur in bonum saltem apparens in quo
quærit suam beatitudinem : ille autem
amor beatitudinis est per se bonus ; sed
efficitur malus si non reguletur per ratio-
nem ut appetat beatitudinem in quo et
quomodo oportet : ergo omnis actus, qua
humanus et liber, indiget et exigit regu-
lari per rationem o' legem.

*Et hinc patet responsio ad rationem
contrariam,* et quomodo actui intrinsece
malo, v. g. odio Dei, debeatur rectitudo-
non equidem illi debetur in sensu compo-
sito et reduplicative ut tendenti in obje-

tum pravum, consequenter ut peccato, id implicat in terminis, illi enim ut sic obliquitas est -saentialis, nec potest illam exuere nisi dcslrualiir; sed illi debetur considerato specificalive ut actus humanus ei ut tendens in beatitudinem, sicque in sensit diviso : sicut molui tibiæ curvæ, ut vitalis est, debetur rectitudo, lirect in sensu composito et ut procedit a tibia curva illi non debeatur, sed repugnet

Dices. Juxta hanc rationem, actus malus non privatur rectitudine nisi secundum gradum genericum actus humani et liberi : atqui id non potest admitti : ergo. *Prob. min.* multipliciter. 1° Quia sic aqua posset dici privari calore, el leo rationalitate; aqua enim secundum gradum genericum corporis est capax caloris et leo secundum gradum genericum animalis est capax rationalitatis. 2° Quia ratio genetica est indifferens ad omnes species; sic animal est indifferens ad speciem bovis et ad speciem equi : si ergo actus humanus est tantum generice capax rectitudinis, est pariter capax malitiæ, et sic æque dicitur privatus malitia et rectitudine. 5° Quia odium Dei, v. g. secundum suam speciem, non erit privatum rectitudine, sed solum secundum gradum genericum ; et sic secundum speciem non erit malum, quod est absurdum. 4° Ratio communis genetica actus Immani est indifferens non solum ad hanc vel illam virtutem, sed ad omnes : ergo quodlibet peccatum habebit privationem omnium virtutum et omnium bonitatum, quia omnes ponunt convenire rationi generic®; quod est aliud absurdum.

B. equidem actum malum privari rectitudine secundum rationem genericain actus humani et liberi, ut tamen in hac specie et in hoc individuo, quia hæc species, hoc individuum continet materiam regulabilem. Neque inde sequitur ullum ex inconvenientibus objectis. Pro quo

Notandum 1° ut subjectum dicatur privatum aliqua forma qua caret, non sufficere quod si' simpliciter capax illius, sed requiri quod illam exigat seu ei aliquo modo debeatur : unde, v. g. homo in puris naturalibus, quamvis fuisset capax gratis, non rauicn fuisset illa privatus, quia illi non debebatur.

Notandum 2° aliquam formam posse esse debitam alicui subjecto dupliciter,

debito scilicet physico, et legali. Debitum physicum est, cmn subjectum ex principii, suis naturalibus exigit talem ferinam : sic cuilibet essenti.e debentur piv*prirpassiones. Debitum legale est quod provenit ex aliqua lege, ul contingit in omnibus mensurabililms el regnabilibus, ulsunt moralia et artificialia : sic arte factum secundum leges artis exigit talem formam; sic actu* humanus secundum leges rationis exigit talem dispositionem.

Exhis sponte fluunt solutiones instantiarum. Unde *ad primum* : aqua non dicitur privari calore, neque leo rationalitate, quia ratio generica corporis in aqua non magis exigit calorem quam fridigitalem, cl ratio generica animalis in leone non nungis exigit rationalitatem quam irrationalitatem; sed tam corpus quatin animal ad utramque speciem est æqualiter indifferens. Dicitur tamen talpa privari visu, quia visus est debitus vel rationi generic® animalis, vel saltem similibus speciebus animalium terrestrium.

Ad secundum, zV. conseq. quia rectitudo debetur actui debito legali, non malitia; rationi autem generic® animalis non magis debetur species leonis quam equi, sed ad utramque est æqualiter indifferens.

Ad tertium, zV. sequelam : tum quia odium Dei est privatum rectitudine secundum rationem genericain, non seorsim et in abstracto; sed ille mel aclus odii in specie el in individuo, prout præbet materiam regulandam a ratione el ut est aclus liber, exigit rectitudinem debitam, quia ideo privatur sicut domus male ædificata, etiam individualiter considerata, exigit perfectionem debitam, quia ex parte materi® suæ est ei debitum conformari regulis artis : tum quia, ut actus dicatur secundum speciem privatus rectitudine e malus, non requiritur quod rectitudo ei debeatur secundum differentiam, sed sufficit quod ei debeatur secundum rationem genericain; hoc ipso enim ratio generica debet contrahi per differentiam bonam, ita ut si contrahatur per malum, species liat mala et privata rectitudine debita. *Hæc instantia* non habet vim in sententia statuente formale peccati in positivo; juxta illam enim odium Dei constituitur malum in sua specie per ordinem ad ob-

jrcfmm indebitum, non per privationem, litet illa connotetur.

jd quartum, D. ant. Ratio generica in abstracto et seorsim est indifferens ad omnes virtutes, C. ratio generica ut in Iuli materia, A'. Natura enim, prout decenniiiie talis, non potest versari circa oiniiein virtutem el omnem bonitatem, sed circa virtutes et bonitatem sui ordinis, puta, cliaritatis vel justitiæ, si sit m materia cliaritatis vel justitiæ; unde ratio generica ut in tali materia non est capax omnis rectitudinis.

Inst. Rectitudo qua privat peccatum, v. g. odium Dei, est rectitudo cliaritatis, quia odium Dei non privat omni rectitudine omnium virtutum, ut modo dicebatur, sed tantum rectitudine in hac materia et virtutis sibi oppositæ : atqui rectitudo cliaritatis non est semper debita actui, etiam debito legali : ergo. *Prob. min.* Debitum legale oritur ex lege, sed odium Dei potest elici tunc, cum non obligat præceptum cliaritatis; præceptum enim affirmativum cliaritatis non obligat pro semper, præceptuin autem negativum prohibens odium Dei obligat pro semper; ergo.

Mulli respondent hic currere duplex præceptuin, unum negativum, prohibens odiu.n Dei; alterum affirmativum, non absolutum, sed vel conditionatum, obligans agere conformiter ad regulas charilatis, si in hac materia velit operari ; vel disjunctivum, aut non operandi circa Deum, aul operandi secundum regulas cliaritatis. Sed quia, *ju. rla hanc solutionem*, dicendum foret quod præceptuin istud affirmativum, conditionatum aut disjunctivum, violaretur per peccatum commissionis, nempe per odium Dei (privatio enim charilatis ibi adjuncta non potest dici peccatum omissionis, alioquin omne peccatum foret omissionis, cum omne peccatum habeat privationem rectitudinis); el tamen præceptuin affirmativum violatur omissione, sicut negativum commissione. Ideo forte melius

/?. esse ibi unicum præceptuin negativum quod per se primo obligat ne quis faciat contra legem in (ah materia, v. g. ne Deum odio habeat ; sed ex consequenti el per necessariam illationem ortam ex illo præccplo negativo, obligatur habere rectitudinem, non absolute, sed si velit fa-

cere actum, alioquin peccaturus conim præceptum negativum. Sic v. g. hoc ipso quod in materia justitiæ datur præceptum negativum non furandi, ..(in materia charitatis Deum non odio habendi, sequitur quod, si quis velit operari in illis materiis, debeat operari secundum regulas rationis, ne faciat contra istud præceptum negativum. Itaque præceptum negativum directe præcipit ul non facial tale opus in tali materia, ex consequenti autem præcipit quod ex suppositione quod velit operari in hac materia, recte operetur, alioquin facturus contra præceptum negativum Non videntur igitur hic requiri duo præcepta, unum negativum, alterum affirmativum, etsi conditionatum aut disjunctivum; sed sufficit unum negativum quod directe tangit prohibitionem actus, el indirecte atque ex consequenti obligat ut, si velit operari in tali materia, recte operetur, quia alias non servaret præceptuin negativum; ul si velit operari in materia charilatis et non operari secundum regulas charilatis, peccabit peccato odii Dei contra præceptum negativum.

Et hæc plusquam satis de quæstione quam olim despexit apostolus Petrus. Refertur enim in Recognitionibus Apuslolicis, sub nomine S. Clementis. Simonem magum in solemni disputatione habita Romæ cum S. Petro, interrogasse S. Petrum : *Quid sit peccatum ? Estnc natura aliqua positiva, an vero solum privatio ?* Quam interrogationem despiciens Apostolus, respondit *Aonprtecepit nobis Dominus requirere naturam peccati, sed docere quomodo fugiendum.*

ARTICULUS IV.

De peccato omissionis.

§ I. — *Utrum peccatum omissionis possit esse absque oinui netu ?*

Dico. Peccatum omissionis potest esse absque omni actu qui sit de essentiali ejus ratione, non tamen sine omni actu qui sit causa vel occasio illius.

Rem accipe in exemplo : cæcitas, v. g. in suo essentiali conceptu non importat actum, cum sil mera privatio; attamen non potest esse in individuo et a parte rei sine aliquo actu alterante oculum qui sit causa illius : ita omissio voluntaria el culpabilis in suo essentiali conceptu no. importat actum, sed meram privationem;

DISSERT. I. ART. IV.

non potest tamen esse voluntaria, nec consequenter culpabilis in individuo et a parte rei, sine aliquo actu qui sit causa vel occasio illius, ita ut actus non requiratur ex parte operis, sed operantis.

Hanc conclusionem cum suis momentis et argumentis in contrarium asseruimus in tract. de Actibus humanis, dissert. 1, a. 5. Illuc te remitto, lector, ne eadem otiose repetam.

§ II. — *Utrum omnis actus omissioni adjunctus et cum observantia præcepti quod omittitur impassibilis, sit peccatum, et cujus speciei.*

Actus impassibilis cum observanti?, præcepti potest dupliciter conjungi cum omissione : 1° ut causa, vel occasio illius; sicut dum quis propter studium omittit sacrum; 2° concomitauer; sicut, dum quis propter frigus firmiter proposuit non audire sacrum, interim ne domi maneat otiosus, studet.

Dico 1°. Omnis actus quamvis ex objecto bonus, qui est causa vel occasio omissionis actus præcepti, vitatur ex ipsa omissione et fit malus; actus vero qui non est causa vel occasio omissionis, sed tantum concomitanter se habet ad illam, quamvis sit cum actu præcepto impassibilis, nisi sit aliunde malus, non est peccatum, nec vitatur ex omissione : unde qui ex affectu ad studium omittit sacrum, studium est malum; qui vero post firmum propositum omittendi sacrum, ne maneat otiosus, studet, studium non est peccatum.

Patet prima pars, 1° quia ponere causam vel occasionem peccati, est consentire in peccatum et illud velle indirecte : atqui consentire in peccatum et illud velle etiam indirecte, est peccatum, Rom. 1; 2° quia eodem præcepto prohibetur omisio et actus «pii est causa vel occasio ejus : sic, v. g. præceptum affirmativum audiendæ missæ includit virtualiter præceptum negativum prohibens omnia impediencia auditionem missæ; 5° quia ille actus, v. g. studium, fit tempore indebito : ergo. Et hoc sensu intelligendus est S. Th. q. 2 de Malo,* 1, ad 7, ubi dicit : *Hoc ipsum quod est laudare Deum ore; potest male jieri, si hoc fiat quando non debet, quando scilicet homo alia facere tenetur* : loquitur enim S. Doctor de laudatione Dei

externa, quatenus est causa cur omittatur actus præceptus.

Secunda pars etiam patet, quia cura iste actus neque ex se neque ex circumstantiis supponatur malus, nullam potest habere malitiam nisi ex omissione. nullam autem habere potest ex omissione cujus non est causa vel occasio, sed ad quam per accidens tantum et concomitanter se habet : ergo.

Si dicas hunc actum fieri tempore indebito, *B.* facta suppositione quod quis efficaciter se prius determinaverit actura præceptum omittere, v. g. sacrum; tunc studium non fit tempore formaliter et privative indebito, sed materialiter tantum, quia tunc studium non prohibetur ratione sui, sed ratione omissionis sacri, cujus non est causa vel occasio : unde melius fit tunc studere quam manere otiosus.

Sed petes quandonam actus censetur esse causa vel occasio omissionis, vel tantum concomitanter se habere ad illam?

B. ut jam insinuavimus, actum cum adimplitione præcepti impassibilem tunc se habere tantum concomitanter ad omissionem, quando supponit in agente firmum et efficax propositum omittendi, estque ita animo paratus ut, si etiam actum hunc non poneret, nihilominus præceptum omitteret: quia, cum tunc actu» supponat causam sufficientem omissionis, non potest dici causa illius.

Intellige tamen, modo non sit talis actus qui simul auferat potentiam adimplendi præceptum, casu quo sit locus et spes retractandi malum propositum : quia tunc, licet iste actus se haberet consequenter, seu concomitanter tantum ad primam omissionem : haberet se tamen antecedenter et causaliter ad sequentes, casu quo mutaret voluntatem, cujus mutationis supponitur adesse spes et locus. Imo committeret novum peccatum ab omissione distinctum, quia non solum non obedire præcepto peccatum est, sed et maxime auferre sibi possibilitatem adimplendi, quod est cordis obdurati argumentum.

Ex his inferes 1° clericum navigantem qui, post impium propositum non recitandi horas per totam et longam navigationem, projicit suum breviarium in mare præter omissionem, distinctum peccatum committere explicandum in confessione,

DE PECCATO OMISSIONIS.

propter impossibilitatem quam voluntarie contrahi» adimplendi præcepti. dum e. 1 locis ei spes, ob diuturnitatem tem[H>ri>, retractandi malum propositum. Hem mn-ae de eo qui post firmum propositum non servanti votum castitatis, uxore n ducit; item, (it illo qui post firmam voluntatem non restituendi aliena, ea dissipat, et de aliis similibus. Secus de illo qui post efficax propositum non audiendi sacrum, se somno dat instante tempore sacri ; quia non est verisimile quod in tam brevi intervallo mutaret sententiam, ac proinde somnus non censetur tollere potentiam moralem audiendi sacrum, sed ablatam supponere.

Inferes 2° ludentes tempore sacri cum eo qui prius firmiter statuit non audire sacrum, non peccare, quia iste ludus, cum concomitanter tantum se habeat ad omissionem sacri, non est peccatum, sicque colludentes non participant peccato alterius. Secus, propter rationem oppositam, dicendum esset si propter ludum omitteret sacrum.

Inferes 3° eum qui vovit studere dum non esset domi occupatus, post firmum propositum non audiendi sacrum, teneri ad studium, quia cum studium tunc non sit peccatum, sed opus ex se honestum, est sufficiens materia voti.

Dico 2°. Quamvis actus de se bonus aut indifferens, qui est causa vel occasio omissionis culpabilis, fiat malus, communis tamen sententia est contra paucos, non esse malum alia malitia quam omissionis, sicque non esse necessario explicandum in confessione ; ita ut qui sacrum omisit propter studium aut ludum, sufficit si dicat se omisisse sacrum.

Datio est, quia, sicut voluntas omittendi non est peccatum, neque specie neque numero. distinctum ab ipsa omissione (voluntas enim omittendi se habet ad omissionem sicut actus interior ad exteriorem, qui interiori nihil bonitatis vel malitiæ addit) , ita nec actus qui est causa vel occasio omissionis, quippe qui in tantum est malus in quantum includit voluntatem omittendi.

Confirmatur 1°. Omissio et actus qui est causa vel occasio illius, eodem præcepto prohibentur, ut jam dictum est; lex enim qua præcipit audire sacrum, v. g. includit præceptum negativum jTobibens

poni actum impeditivum auditionis sacri : ergo tam actus quam omissio sunt contra eamdem virlnlem religionis.

Confirmaturi ex praxi communi tribunalis pœniicntiæ. in quo neque fideles solent se accusare de causis omissionum, neque confessarii solent de iis interrogare; qui enim omisit sacrum propter studium aut ludum, accusat simpliciter se culpabiliter omisisse sacrum, et nihil aliud.

Dices 1°. Qui propter studium omittit sacrum, studet tempore indebito : atqui ad virtutem sludiositatis perlinet moderari studium etiam quoad tempus : ergo studium in hoc casu est contra virtutem siudiositatis et non solum religionis, sicque peccatum distinctum ab omissione.

B. 1). maj. Studet tempore indebito ratione studii, *N. maj.* istud enim tempus non est minus opportunum studio quam aliud , si studium consideretur secundum se ; tempore indebito ratione sacri, (*.maj.* *Ad hunc sensum*, *D. min* Ad virtutem sludiositatis pertinet moderari studium quoad tempus quod ipsum studium secundum se spectat, *ut*, v. g. nec nimium nec minus sit, *C. min.* quoad tempus quod ipsi studio est opportunum, sed debet officiis religionis impendi, *N. min.* Cum enim hæc. circumstantia sit extra objectum studiositatis, sed spectet objectum religionis, ad hanc et non ad studiositalem pertinet illud tempus regulare.

Dices 2°. Qui propter studium omittit sacrum, constituit in studio suum ultimum finem, illudqueplusappretiative diligit quam Deum : ergo est speciale peccatum.

B. A. conseq. Ex antecedente equidem bene sequitur quod studium in hoc casu sit mortale peccatum, at non quod sit peccatum mortale distinctum ab omissione missæ; quia diligere creaturam appretiative plus quam Deum, seu averti a Deo ut ultimo fine, est conditio generalii omnis peccati mortalis, quæ specialem malitiam contra charitatem non confert actui nisi directe sit volita, quod raro contingit

§ III. — Quo tempore fiat peccatum omissionis.

Quæstio non est de casu quo quis actu sciens et volens omittit adimplere præceptum hic et nunc occurrens, r. g dandi

eleemosynam indigenti occurrenti, certum est enim quod pro tunc fiat peccatum omissionis; sed quæstio est de casu quo quis, dum urget preceptum, est impotens illud adimplere : v. g. mane praevidens obligationem audiendi missam se inebriavit, quaeritur an peccet peccato omissionis quando se inebriavit, an quando currit tempus audiendi missam?

Dico. Peccatum omissionis fit utroque tempore, inchoative et quoad affectum quando ponitur causa, consummative et quoad effectum quando adest tempus adimplendi; ipodo tamen ommissio maneat voluntaria in sua causa.

Prima pars ab omnibus admittitur et patet, quia tunc incipit peccatum quando incipit voluntas peccandi; atqui qui ponit voluntarie causam omissionis culpabilis, vult, saltem indirecte, ipsam omissionem culpabilem; ergo.

Prob. secunda pars, quæ maxime controvertitur, 1° ex D. Th. hic q. 71, a. 5, ad 5, ubi ait: *Solum pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat* (scilicet consummative et quoad effectum) *pro quo preceptum affirmativum obliat*. Et 2, q. 79, a. 5, ad 5: *Omissio incipit imputari ad culpam* (iterum consummative et quoad effectum) *quando fuit tempus operandi, tamen propter causam procedentem ex qua ommissio sequens redditur voluntaria*: quæ ultima verba indicant inchoatum fuisse peccatum in positione causæ, consummative tamen quando adest tempus operandi.

Probat 2° ratione deducta ex verbis citatis S. Th. et qua evertitur fundamentum sententiæ oppositæ. Peccatum omissionis consistit in privatione voluntaria actus debili: atqui, dum de facto accidit ommissio, tunc datur privatio actus debiti, talisque privatio est sufficienter voluntaria ut sit peccaminosa; ergo. *Prima pars minoris constat. Prob. secunda*, de qua est difficultas. Ut aliquid sit in se peccatum, sufficit quod in causa sua sit voluntarium: atqui ommissio contingens, v. g. in somno vel ebrietate, est in sua causa voluntaria, supponimus enim somnum vel ebrietatem fuisse libere posita: ergo. *Prob. maj.* 1.* variis exemplis. Sic pollutio nocturna, licet non sit in se formaliter Ubera et voluntaria, est peccatum, quia est

voluntaria in causa, puta turpi cogitatione vel tactu. Sic homicidium in ebrietate perpetratum ab eo quoniam ipsum pranderat, non in se peccaminosum, quia est voluntarium in causa, ut docet S. Th. 2, 2, q. 190, a. 4. Sic actus peccati ex ignorantia vincibili sunt in se peccaminosi. licet in se involuntarii, utpote incogniti, sed tantum voluntarii in causa, nempe ignorantia. Ergo. 2° Si ad formale peccatum requireretur semper quod esset in se voluntarium et non sufficeret voluntarium in causa, nullum homicidium, nulla pollutio, idem dic de pluribus aliis, forent in se peccatum; quia dum de facto eveniunt, non «unius amplius in potestate occidentis aut pollutis. 5° Non plus requiritur voluntarii ad demerendum quam ad merendum: atqui ad merendum sufficit voluntarium in causa, ut patet in martyre, qui in instanti mortis meretur aureolam martyrii, aut saltem in eo instanti quo lethale vulnus accepit, in quo tamen sæpe non est amplius sui compos: ergo.

Prob. 5° alia ratione. Peccatum omissionis consistit in voluntaria cessatione ab actu debito: atqui ante tempus quo currit obligatio præcepti actus non est debitus: ergo. Sicut itaque quando quis vult furari, antequam auferat alienum nondum est peccatum furti completum; ita quando quis vult omittere, antequam omittat nondum est peccatum omissionis completum.

Confirmatur 1°. Si esset lata excommunicatio in non audientes sacrum, eam incurreret qui de facto non audiret, instante obligatione, non autem qui poneret causam omissionis: atqui excommunicatio non incurritur nisi propter peccatum: ergo. *Confirmatur* 2°. Omissio actualis debet exprimi in confessione: ergo est peccaminosa. *Confirmatur* 3°. *Antecedens* adversarii, sed in hoc contradicunt communi pravi fidelium et confessoriorum. *Insuper probatur.* 1° Actus externus ex efficaci voluntate consequens debet accusari: ergo a pari actualis ommissio. 2° Per solam causæ confessionem sæpe non posset innotescere numerus omissionum, ut patet in eo qui projecit breviarium suum in mare.

Prob. tandem à inconvenienti. Si omittere sacrum in somno vel ebrietate voluntaria non esset in se peccatum, sed tantum effectus peccati, ut volunt adversarii, li

ceret velle sic omittere ; sicut licet mulieri qua' concepit ex adulterio velle et desiderare partum , et ei qui manducavit car- , «die veneris, velle ex eis nutriri; quia hæcsunt duni axat effectus peccati, non in peccata, sed tantum in causa: atqui *[alsum consequens* : ergo.

Diri in conclusionc^modo tamen omisit-' maneat voluntaria in sua causa: quia, jiquis priorem malam voluntatem retractaret. et de causa culpabiliter data eum perniteret ante tempus adimpletionis aut dun urget, non peccaret omittendo, quia tunc omissio non censetur amplius volita, nec sequi ex vi præcedentis voluntatis saltem moraliter, sed ad summum physice.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Nullum est peccatum nisi liberum: atqui omissio, dum ponitur in casu *conclusionis* , non est libera : ergo non est peccatum; sed effectus peccati.

Λ. *I). maj.* Nullum est peccatum nisi liberum in se vel in sua causa, *C.* semper in se, iV. *Patet solutio ex probationibus inclusionis.*

Inferes. Ergo talis omissio est tantum peccatum in sua causa el non in se, quod est ipsa adversariorum sententia. *Prob. illatio.* Eo modo aliquid est peccatum quo est liberum : atqui omissio in casu est tantum libera in causa : ergo.

Λ. *I). illatum.* Ergo talis omissio non est peccaminosa in se, a se, *C.* in se, a causa, zV. Et hoc est quod *negant* adversarii; volunt enim omissionem sic esse peccaminosam in causa , ut denominatio peccati sistat in ipsa causa , nec transeat ad omissionem in se prout distinguitur a statu intra causam ; sicut ea quæ sunt meri effectue peccati, ut v. g, partus ex adulterio, sic est peccaminosus in causa, ut denominatio peccati ad illum in se non transeat. *Nos vero dicimus* denominationem peccati non sistere in ipsa causa omissionis, sed transire ad ipsam omissionem in se prout distinguitur a statu intra causam, non ita quidem quod ipsi a se conveniat malitia, sed quod ipsi conveniat mse depcmlenler a causa in qua est voluntaria , to proportionali nodo quo diximus actum exteriorem denominari et esse in se peccaminosum, non a se , sed ab actu interiori a

quo et in quo solo est formali* libertas. Ei sicut actus exterior non addit ad malitiam actus interioris, ita fatemur quod omissio non addat distinctam malitiam priori voluntati, sed sit mala eadem malitia qua ipsa voluntas est mala, voluntas malitia inchoata , omissio eadem malitia extensa el consummata. *Ludent/ probationem*, quatenus praesenti solutioni contradicit *D. maj.* Eo modo aliquid est peccatum quo est liberum in se vel in causa, *C.* necessario in se, *N.*

Inst. Quando de facto dormiens aut ebrius omittit sacrum , non potest illam omissionem vitare : atqui nemo peccat in eo quod vitare non potest, cum ad impossibile nemo teneatur : ergo.

Ii. 1° *retorquendo argumentum.* Quando de facto quis polluitur aut occiditur, non est amplius in potestate illius qui causam pollutionis aut mortis dedit, impedire vel pollutionem vel occisionem : atqui nemo peccat in eo quod vitare non potest : ergo talis dum de facto polluitur, act alterum consummative el in ultimo puncto occidit, non peccat ; quod nemo concedi. Unde

II. 2° *D. maj.* Non potest illam omissionem vitare, sed potuit, *C.* nec potuit, *N* Sufficit autem ut aliquid sit imputabile in se et peccatum, quod potuerit vitare et voluntarie non fuit vitatum voluntate adhuc moraliter perseverante. Vel *D. conseq.* Ergo non peccat peccato habente malitiam distinctam a priori voluntate , *C.* peccato habente eandem malitiam extensam et consummatam, *N.* *Solutio palet ex præcedenti responsione.*

Ilcpones. Ad actuale peccatum requiritur actualis libertas : ergo non suilicit quod prius potuerit vitari.

It. D. ant. Ad actuale peccatum requiritur actualis libertas in se vel in causa, (' necessario in se, At. *Patet ex dictis.* Porro libertas quæ fuit in ponenda causa omissionis, censetur actualis adveniente omissione , quatenus non retractata censetur moraliter perseverare. Vel aliis terminis, *D.* Requiritur libertas actualis formalis vel virtualis, *C.* necessario actualis formalis , *N.* In idem redit.

Urgebis. Albedo non denominat parietem album, nisi illi actu formaliter mlwreat : ergo actus voluntatis non dénommât

omissionem liberam, nisi actu formaliter existât.

R. A. conseq. Disparitas est, quod albedo sit forma physica, requirens proinde praesentiam physicam ut subjectum denominet; libertas® autem est forma moralis, ad quam sufficit existentia moralis ut suam denominationem conferat.

'nsistes. Hæ omnes solutiones videntur adversari S. Augustino, qui lib. i de Exposit. quarundam propositionum ex Epist. ad Rom. dicit de Pharaone : *Aon ergo hoc illi imputatur quod tunc non obtemperaverit, sed quia dignum scilicet praecepsuit cui cor obduraretur priori infidelitate* : ergo.

A. ly quod in verbis S. Aug. sumi casualiter pro *quia, ut patet* ex posteriori vocula adversativa, *sed quia* : unde sensus est, quod inobedientia Pharaonis non ideo precise sit ipsi imputata quia tunc obduratus non obedivit, sed quia posuit voluntarie causam obdurationis et inobedientiae; quod totum nos concedimus : non negat tamen S. Aug. ipsam inobedientiam esse in se peccaminosam ex libera illa causa posita. Hoc sensu intelligendus est etiam S. Th. in suppl. q. 98, a. 6, ad 5.

Obj. 2°. Si omissio esset peccaminosa pro instanti quo urget præceptum, sequitur quod quis possit peccare renitente voluntate, ut si tunc vel antea de causa omissionis et de ipsa omissione diceretur : atqui *falsum consequens* : ergo.

R. N. sequelam, quia, *ut durimus,* retractata per poenitentiam causa omissionis, omissio non censetur amplius voluntaria, adeoque nec peccaminosa.

Inst. Ideo secundum nos est peccaminosa propter causam realiter positam : atqui poenitentia non potest efficere quin fuerit causa realiter posita. ergo.

R. D. maj. Propter causam realiter positam et moraliter perseverantem, C. propter causam precise realiter positam, sed retractatam, nec moraliter amplius perseverantem, ZV.

Inst. 2°. Ei qui propinavit alteri venenum vel vulnus lethale inflixit, non imputatur culpa homicidii quando advenit mors, sed quando propinavit venenum vel vulneravit : ergo similiter.

R. D. ant. Ei qui alteri propinavit venenum, etc. non imputatur culpa homicidii

dii (quando advenit mors, si priorem voluntatem retractaverit, et de causa posita eum poeniluerit, C. accusandus est tamen in confessione homicidium, inquit Soto in 4 d. 12, (l. 1, a. 7, quia ante non constitit esse homicidium; si non retractavit priorem voluntatem, A.

Inferes. Ergo, si non retractavit priorem voluntatem, continuo peccat, quousque mors sequatur.

R. D. illatum. Ergo continuo peccat, peccato ejusdem malitiae cum causa quam posuit, C. peccato distinctae et superadditae malitiae, N. Non enim est malum nisi ratione libertatis in causa, quae tamen malitia moraliter informat totam actionem veneni et totam infectionem vulneris.

Repones. Qui injuste detinet alienum non continuo peccat : ergo similiter.

R. N. ant. contrarium namque docui et probavi, de Justitia, dissert. 8, a. 5, p. 2. Est tamen disparitas, quod qui alienum injuste detinet continuo peccet libertate formali actuali, (prius, ut suppono, semper potest restituere, et ideo peccat actu formaliter intrinsece, non secus ac dum primo proposuit non restituere : qui vero vulneravit alium aut illi propinavit venenum, non peccat nisi libertate causa quam posuit; non enim potest actu impedire efficaciam naturalem veneni vel vulneris; unde peccat executive tantum et denominative a malitia causae, sicut dum ipsamori contingit.

Obj. 5°, ab inconvenientibus. Ex nostra sententia *sequitur* 1° hominem in somno posse mereri et sacramenta conficere, cum non requiratur major libertas ad merendum et conficiendum sacramenta quam ad peccandum; 2° hominem justificatum posse peccare mortaliter absque nova libertate, ut si homini dormienti, post causam pollutionis libere positam, Deus infunderet gratiam antequam effectus sequeretur; 3° hominem adhuc peccare post mortem per effectum aut omissionem, cuius causam libere posuit vivens : ergo.

R. ad primum, non esse inconveniens hominem in somno mereri continuatione mereri in vigilia comparati, maxime si effectus per se sequatur ex causa libere voluta, aut formaliter intendatur, ut in pari diximus de martyre : *negamus* tamen posse valide conficere sacramentum, non

VAR12E PECCATI DIVISIONES.

defectu sufficientis libertatis, sed quia Christus. ex communi sensu Ecclesiæ, instituit et voluit sacramenta confici ab homine sui compote, et cum morali certitudine debitæ materiæ, tum propter reverentiam sacramenti, tum ob periculum multorum inconuenientium alioquin futurorum. Adde verba dormientis non esse verba formalia defectu significationis, sed verba materialia, ut in psittaco ea proferente.

jd *secundum, N. sequelam*; quia, supposita possibilitate casus, quam multi negant, ipsa infusio gratiæ, quæ est impossibilis cum peccato, foret tunc virtualis retractatio prioris voluntatispeccaminosæ: unde pollutio in hac hypothese non remaneret moralitervoluntaria, nec consequenter peccarninosa.

Ad tertium, homo post mortem non remanet homo, legibus humanis subjectus. Quantum ad leges divinas, potest anima peccatoris peccare, non tamen demereri, quia est extra statum viæ et demeriti.

Vides in hucusquo dictis, quæcumque diximus de omissionibus voluntariis in causa posse dici de commissionibus quæ non sunt voluntariæ, nisi in causa, ut de homicidio, perjurio, blasphemiain ebrietate perpetratis; est enim utrobique par ratio. Sed

Petes 1°, an ei qui voluntarie et culpabiliter causam posuit, imputari debeant omnes omissiones et commissiones peccaminosæ ex illa secutæ?

A. et sit regula generalis. Ei qui voluntarie et culpabiliter posuit causam, imputantur quoad reatum et allectum omnes omissiones et commissiones peccaminosæ quas prævdit aut debuit ac potuit huinanomodo prævidere secuturas extali causa; qma hoc ipso sunt ipsi voluntanæ in causa, Sed

Petes 2°, ipiando quis censetur prævidere aui debuisse ac potuisse humano modo prævidere omissiones et commissiones peccaminosas, ut ipsi imputentur ad culpam?

R. multipliciter : 1° quando per se aut ut plurimum sequuntur ex tali causa; 2° quando quis videt in aliis æqualis complexionis similia contingere; 5° yuando præcepta adimplenda proxime instant.

Hinc colliges 1° quod si quis diebus Bacchanalibus ita enormiter in cibo elpo-

tu excedit, ut incidat in infirmitatem e* qua non potest jejunare diebus sequentibus, tandiu omissiones jejunii ipsi imputari quandiu ex illa infirmitate omittit jejunare, quia illas potuit prævidere, nisi forte infirmitas præter communem opinionem diutius perseveret, ita ut id moralitei non potuerit prævidere. Quod si causæ positæ eum pœniteat, omissiones quoad effectum ipsi amplius non imputabuntur, sed tantum quoad affectum in causa posita.

Colliges 2° ei qui in ebrietate solet rixari, blasphemare, etc. hæc imputari dum voluntarie se inebriat.

Colliges 5° quod ei qui propter culpam conjicitur in carcerem, excommunicatur, capitur ab hostibus, incidit in infirmitatem inopinatam, regulariter non imputentur omissiones inde secutæ; quia, ut suppono, hæc non potuit humano modo prævidere.

Plura circa illa corollaria require in tract, de Temperantia, dissert. 5, a. 5; et in tract, de Actibus human, dissert. 4, a. 9,

DISSERTATIO II.

DE DISTINCTIONE SPECIFICA ET
NUMERICA PECCATORVM.

D. T. Q. 72.

ARTICULUS I.

Cariæ peccati divisiones.

Peccatum generalissime sumptum dividitur in peccatum originale, quod ab Adamo ad posteros per seminalem propagationem derivatur; et personale, quod propria voluntate committitur. Personale subdividitur in actuale et habituale. Actuale est actus seu omissio dilformis regulis morum. Habituale est macula relictæ in anima ex peccato actuali. De peccato originali et habituali specialiter infra; nunc de peccato actuali.

q. 72. a. 5. O.— Peccatum actuale dividitur 1° in mortale et veniale. Mortale dicitur quod mortem animæ infert, eam privando gratia sanctificante, quæ est vita animæ in ordine supernatural!, et eam avertendo simpliciter ab ultimo fine: unde ex ipsa sua ratione est irreparabile et indicit reatum pœnæ æternæ. Veniale dicitur quod, cum gratia et charitate non privet, sed ejus fervorem tantum diminuat, nec avertat simpliciter ab ultimo Line, sed ab ejus consecutione duntaxat

tardet, relinquit principium vitæ et veni» : umie non est ex natura sua irreparabile , nee inducit reatum pœnæ æternæ, sed temporalis tantum. De utroque etiam specialiter infra agemus.

ibid. a. 6. 0.—2° Peccatum actuale dividitur in peccatum commissionis et omissionis, de quibus jam diximus. Peccatum commissionis est actus dilformis regulis morum : pugnat cum præcepto negativo. Peccatum omissionis est privatio actus debiti : pugnat cum præcepto affirmativo.

ibid. α. 2.0.—5° Peccatum actuale dividitur in peccata carnalia et spiritualia. Peccatum carnale est, quod perficitur in delectatione carnali quæ ex tactu corporali provenit, ut gula et luxuria. Peccatum spirituale est, quod perficitur in delectatione spirituali, orta scilicet ex apprehensione alicujus rei ad votum habit», ut superbia, invidia, etc. Quandoque tamen peccatum carnis adeo late sumitur, utquæcumque fiunt ex prava natur» corrupt» inclinatione, dicantur operb carnis, ut Galat. 3.

ibid. a. 4. 0. — 4° Peccatu. actuale aliud est contra Deum, alim\ contra eeipsum, aliud contra proximum; quia triplex ordo debet esse in homine : unus ad Deum, cujus legibus oportet eum subdi ; alter ad seipsum, quatenus in his quæ proprium bonum spectant debet secundum rationem regi : et si homo esset animal solitarium, hic duplex ordo sufficeret; sed quia est naturaliter animal politicum et sociale, necesse est quod sit tertius ordo quo homo ordinatur ad alios homines quibus convivere debet. Cum ergo peccatum sil actus inordinatus, peccata quæ sunt contra primum ordinem dicuntur peccata contra Deum, ut blasphemia, sacrilegium, infidelitas , odium Dei, etc. peccata quæ sunt contra secundum ordinem dicuntur peccata contra seipsum, ut gula, luxuria ; quæ sunt contra tertium ordinem dicuntur peccata contra proximum, ut furtum, homicidium, etc.

Neque dicas quod omnia peccata sint contra Deum : equidem sunt contra Deum generali quadam ratione, quatenus cum offendunt; sed quædam sunt directe et immediate contra Deum, ut sunt, sicut jam dixi, odium Dei, blasphemia et alia opposita virtutibus theologis, quæ ha-

bent Deuin pro objecto ; et hæc, dicuntur proprie contra Deum. Vel duo priora membra hbjus divisionis intelligenda sunt cum exclusione, sic ut peccata contra Deum dicantur quæ solum sunt contra Deum et non contra proximum, nec directe coutn nos; el peccata in nos ipsos, quæ sum tantum contra nos et non contra proximum

ibid. α. 7.0.— 5° Peccatum actuale dividitur in peccatum cordis, oris et operis. Hæc tamen divisio non est semper in diversa peccata, sed quandoque in divert gradus ejusdem peccati : sic v. g. iracundus, ex lioc quod appetat vindictam, l' perturbatur in corde, et hoc dicitur peccatum cordis; 2° in verba contumeliosa prorumpit, et dicitur peccatum oris; 5' procedit usque ad facta injuriosa, puta, percutiendo . occidendo, etc. et dicitur peccatum operis, in quo unum el idem peccatum completur.

ibid. a. S. 0.— 6° Peccatum actuale dividitur in peccatum superabundantia: seu per excessum, et peccatum per defectum. Primum recedit a medio virtutis illud excedendo, ut prodigalitas; jx)sleriusrecedit a medio virtutis ab eo deficiendo, ut avaritia, inter quæ mediat liberalitas : unde hæc peccata non solum specie differunt, sed sunt sibi contraria.

7° Peccatum dividitur in peccatum infirmitatis, ignorantia» et malitiæ. Peccatum infirmitatis est quod oritur ex vehementi passione.aliquo usque libertatem minuyente el voluntatem in consensum pertrahente: dicitur contra personam Patris, cui tribuitur potentia. Peccatum ignorantia» e.4 quod fit ex ignorantia vincibili et culpabili , etiam aliquatenus minuenti voluntarium : dicitur contra personam Filii,cui tribuitur sapientia. Peccatum ex malitia i-t quod cum plena libertate et quasi de industria , absque passione et ignorantia committitur : dicitur contra personam Spiritus sancti, cui tribuitur bonitas opposita malitiæ.

8° Peccatum aliud simpliciter taie, aliud in Spiritum sanctum, quod est peccatum ex malitia, quo repelluntur aut impugnantur specialia graliæ dona quæ sunt effectus divini amons qui tribuitur etiam Spiritui sancto. Numerantur septem, scilicet desperatio, praesumptio, impenitentia,

i
4

? H
4
Γ<|

v
'
S
|

■

obstinatio, impugnatio veritatis agnilæ, et invidentia fraternæ gratiæ.

9° Alia sunt peccata capitalia, alia quæ ex illis oriuntur. Capitalia numerantur «plein exS. Greg. lib. 31 Moral, cap. 31, scilicet inanis gloria (quidam ponunt superbiam), invidia, avaritia, ira, luxuria, gula et acedia.

10° Dividitur peccatum in proprium et alienum : proprium, quod ab ipso peccante committitur; alienum, quod ab alio committitur. nobis tamen concurrentibus ratione vel præcepti vel consilii, et aliis modis his versibus contentis :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

11° Tandem peccatum aliud dicitur materiale, aliud formale; et hoc duplici sensu. 1° Peccatum materiale est ipse actus malus secundum se et entitative consideratus; formale, ipsa malitia seu deformitas istius actus aut omissionis. 2° Peccatum formale dicitur libera transgressio legis voluntati imputabitur; materiale, transgressio legis non libera, et ideo nec voluntati imputabitur, ut sunt transgressiones legis ex ignorantia invincibili.

ARTICULUS II.

Unde petatur distinctio specifica peccatorum ?

Quantum ad peccatum omissionis, cum sit secundum se mera privatio actus debiti, specie distinguitur per ipsos actus omissos specie distinctos in esse moris, fieri omnes aliæ privationes specie distinguuntur per formas specie distinctas quibus privant, eo scilicet modo quo privationes possunt specie distinguui : sic surditas et cæcitas specie distinguuntur per formas specie distinctas, scilicet visum et auditum, quibus privant : illa ergo peccata omissionis sunt ejusdem speciei, quibus omittuntur actus debiti ejusdem speciei moralis, v. g. iterata ommissio sacri; illa vero sunt diversæ speciei, quibus omittuntur actus debili diversæ speciei moralis. ut ommissio sacri et ommissio eleemosynæ : actus autem omissi distinguuntur specie per se objecta, *ut patet ex dictis* de actibus humanis et patebit ex jam dicendis de peccato commissionis.

bILL r IV.

Quantum itaque ad peccatum commissionis, quidam dicunt specie distinguui per virtutes, alii per præcepta quibus opponuntur, seu, quod idem est, per honestates virtutum aut præceptorum quibus privant; alii, per ordinem ad objecta specie distincta in esse moris. Hæ omnes sententiæ sunt aliquo sensu veræ. Unde

ibid. a. 1. 0. — *Dico*. Peccata specie distinguuntur per ordinem ad objecta specie distincta in esse moris.

Hanc *conclusionem* tenent cum Auctore omnes Thomistæ et plures extranei, etiam illi ex Thomistis qui formale peccati reponunt in privativo ; quia, inquiunt, stante diverso ordine ad objecta formaliter diversa, sequitur diversa privatio.

Ibid.— *Probat*. Ad naturam peccati duo concurrunt, scilicet actus voluntarius et inordinatio quæ est per recessum a lege et honestate virtutis : atqui specificatio, seu distinctio specifica, debet peti ex parte actus et non ex parte inordinationis; actus autem specificatur per ordinem ad objectum : ergo. *Secunda pars minoris constat. Probat*. *prima pars*. Unumquodque consequitur speciem secundum illud quod est per se, non autem secundum id quod est per accidens; quia ea quæ sunt per accidens sunt extra rationem speciei : atqui actus peccati per se comparatur ad peccantem qui intendit talem actum exercere in tali materia et circa tale objectum ; inordinatio autem per accidens se habet ad intentionem peccantis, nullus enim intendens malum operatur : ergo.

Confirmatur. Omnis motus specie distinguitur per ordinem ad terminum *ad quem*, et non per ordinem ad terminum *a quo* : atqui in motu peccaminoso virtus opposita seu præceptum, aut privatio honestatis, se habet ut terminum *a quo*. objectum, ut terminum *ad quem* : ergo.

Dices 1°. Actus humani dicuntur boni vel mali per ordinem ad finem : ergo peccata, quæ sunt actus humani, secundum fines et non secundum objecta distinguuntur.

Ibid, ad 3.— A. Peccata distinguui per objecta vel per fines intrinsecos cujusque actus, esse idem ; quia finis proximus et intrinsecus est objectum actus humani.

Dices 2°. Peccatum mortale et veniale

specie differunt : atqui versantur circa idem objectum formale : ergo.

B. hoc argumentum esse in omni sententia solvendum. Sive enim repetas distinctionem specificam peccatorum ex diversis virtutibus quibus privant, sive ex diversis præceptis quibus opponuntur, currit eadem difficultas ; quia peccatum mortale et veniale, v. g. magnum et parvum furtum , eidem virtuti el eidem præcepto opponuntur. Quidam ergo respondent peccatum mortale cl veniale differre tantum specie accidentali, sicut differunt homo albus el homo niger, non essentiali. Alii admittunt differre specie essentiali, sed negant versari circa idem objectum formale ; quia ratio formalis objectiva peccati consistit in habitudine improporlionis ad ultimum finem : hæc autem improporlio in peccato mortali est eversiva ultimi finis, a quo simpliciter et absolute avertit; in peccato autem veniali non est eversiva ultimi finis simpliciter, sed tædiorum tantum : et sic ratio formalis objectiva peccati mortalis specie differt a ratione formali objectiva peccati venialis. De hoc iterum redibit sermo infra

Dixi in conclusione, *per ordinem ad objecta specie distincta in esse moris* : quia nihil confert ad distinctionem specificam peccatorum distincta species objectorum in esse entis ; quod enim quis furetur ovem aut equum, peccatum ejusdem speciei, scilicet injustitiæ, committit. Sed

Quæstio est, unde objectum habeat quod specie distinguatur in esse moris?

B. Generaliter loquendo objecta specie in esse moris distinguuntur, quando habent specialem et distinctam repugnantiam cum lege æterna et recta ratione ; habent autem specialem el distinctam repugnantiam seu difformilatē cum lege æterna et recta ratione ex multiplici capite : 1° quando opponuntur diversis virtutibus ; sicut enim quaelibet virtus habet specialem el distinctam bonitatem, ita objectum illi oppositum habet specialem et distinctam malitiam : unde furtum, quod opponitur justitiæ, distinguitur a perjurio quod opponitur religioni.

2° Objecta habent distinctam malitiam scu repugnantiam cum lege, quando opponuntur etiam eidem virtuti, sed diverso modo, puta, unum per excessum, aliud

per defectum, vel aliis diversis modis : ù prodigalitas, quæ opponitur liberalitati excessum, distinguitur ab avaritia, qua eidem liberalitati opponitur per defecturo, sic furtum et rapina, contumelia el delractio, licet opponantur eidem virtuti jnstitiæ, quia tamen illi opponuntur diversu modis specialem repugnantiam cum ratione habentibus, specie distinguuntur.

5° Objecta habent specialem et distinctam malitiam seu deformitatem, quando opponuntur præceptis diversis non inu» rialiter et ex parte principii, sed formali* ter et ex parte rei præceptæ, seu motivi intrinseci. Pro quo

Observandum est præcepta posse distinguī dupliciter : 1° ex parte principii tantum seu præcipientis, quatenus sunt i diversis superioribus, qua ratione differunt præcepta juris divini el humani Juris ecclesiastici et civilis ; 2° ratione rei præceptæ seu motivi intrinseci prohibendi, qua ratione, v. g. præceptum prohibens furtum simpliciter distinguitnra præcepto prohibente furtum rei sacra.

Dicimus itaque quod objecta quæ opponuntur præceptis diversis tantum materia liter et ex parte principii seu præcipientis , non habeant specialem et distinctam specie malitiam; manifestum est enim quod furtum , v. g. quod prohibetur jure naturali , divino et humano, sil unum specie peccatum. Neque refert quod qui transgreditur plura præcepta ex parte præcipientium tantum distincta, committat plures inobedientias : hoc enim dato, istæ inobedientiæ sunt generales, non speciales; sicut qui obedit præceptis diversis ex parte præcipientium tantum, non facit plures obedientias speciales ; generalis autem inobedientia est conditio communis omnibus peccatis, quæ non ita auget peccatum ut ipsi speciem distinctam superaddat, vd circumstantiam tam notabilem, saltem juxta plures, quæ debeat exprimi in confessione : se habent itaque ista præcepta diversa ex parte præcipientium sien , v. g. iteratæ emissiones ejusdem voti. Ideo autem ex transgressione plurium præceptorum distinctorum ex parle præcipientium, sequuntur plures inobedientiæ, quia boc est speciale inobedientiæ præ aliis pectitis, quod respiciot præceptum violandum ur terminum *ad quem*, alia vere peccati

ut tenuiutni *a quo* : untie ex multiplica-
Doni itioobedienliarum non point inferri
iiuuluplic.iiiio aliorum peccatorum.

Qiiai.do vero objecta peccatorum oppo-
nuntur pluribus piæceplis distinctis For-
ni,aliter '■ ex pat ie rei præceptæ seu mo-
tui iitniiMfci prohibendi, habent specia-
lem et distinctam specie malitiam. Dico,
olivi intrinseci, id est ipsius operis seu
id quod opus ex natura sua tendit ; ut, v. g.
in præcepto jejunii inotivum intrinsecum
-<n operis est temperantia; in eleemosynæ
pr.veepto. misericordia ; non vero motivi
rxinhsect seu operantis, quod nempe sibi
ni libittuh pra-figit operans ; illud enim
non cadit sub præcepto, nec præcepta il-
lud ex natura sua respiciunt.

Itaque, dum objecta opponuntur diver-
ox virtutibus. vel eidem sed diverso modo,
\d præceptis diversis ex parte rei prohi-
bit® seu motivi intrinseci, specie distin-
guuntur in esse moris, et inde peccata
specie distinguunt : et *ideo dixi initio ar-
ticuli* verum esse alinuo sensu, scilicet ra-
dicaliter. mediale aut illative, peccata spe-
cie distingui a virtutibus et praeceptis qui-
busopponuntur. Unde S. Th. postquam
slatinl in corpore præsentis articuli pecca-
ta specie distingui per objecta, dicit ad 2,
quamvis , si *peccata distinguantur se-
tundum oppositas virtutes, in idetnredi-
rtl.* Çnod ergo S. Doct. q. 2 de Malo, a.
6, dicit : *Quod si aliqua essent peccata
tolum quia prohibita, in his rationabile
esset ut secundum differentiam prateep-
torum specie peccata differrent*, intelli-
gendnin est de præceptis diversis non so-
lum ex parte praeipientium , sed etiam ex
parte rei præceptæ et tinis intrinseci.

Consectaria.

Ex dictis inferes, 1° omittentem sa-
crum die festo incidente in dominicam,
aut non jejunantem feria quatuor tempo-
rum incidente in vigiliam S. Matthæi, in
utroque casu linum specie et numero pec-
Mtuin committere, in primo casu contra
religionem, in secundo contra temperan-
tiam ; quia ulrumque præceplum audiendi
inbuiltdie dominica et die festo, et utrum*
qur jejunandi fena quatuor temporum et
vigilia b Malthari , sunt ejusdem rationis
h parte linis et motivi intrinseci : nam ii-
nuet inotivum intrinsecum audiendi mis-

sam die dominica et festo , est honestae
religionis ; præcepti vero jejunandi feria
quatuor temporum et vigili.i S. Malthari,
est honestas temperantia:. Nec refert quod
forte legislator, prxeipiendo sacrum die
S. Matthæi, aut jejunium in ejus vigilia,
intenderit honorare sanctum ; iste nam-
que finis vel inotivum est extrinsecum et
operantis , sicut si prscipiendo jejunium
intenderet pluviam, serenitatem aut pacem
qui fines sive motiva extrinseca non cons-
tituunt præcepta divers» rationis. Idem
dic de violante idem votum seu juramen-
tum pluries iteratum, de omittente horas
canonicas ad quas tenetur titulo beneficii
et ordinis sacri.

Infert s 2° e contra, cum qui tenetur ex
voto et præcepto confessarii jejunare feria
sexta quatuor temporum,si non jejunet,
triplex peccatum specie distinctum com-
mittere : primum contra temperantiam, vi
præcepti ecclesiastici; secundum contra
religionem, vi voti; tertium contra virtu-
tem pœnitentiæ, vi præcepti confessarii :
hæ enim lres obligationes sunt ex diver-
sis molivis intrinsecis, sicque distinet® ra-
tionis; inotivum enim intrinsecum præ-
cepti ecclesiastici est temperantia ; voti, est
religio; præcepti confessarii imponentis
jejunium post audita peccata attenta na-
tura operis et attentis circumstantiis. est
punitio et satisfactio pro peccatis. Hinc
P. Minimus, qui voto perpetuæ abstin-
ti» astringitur, manducans carnes die
veneris duplicis speciei peccatum commit-
tit, unum contra temperantiam, ex præ-
cepto ecclesiastico ; alterum contra reli-
gionem, ex volo. Idem plures censent de
Franciscano qui non jejunaret feria sexta
quatuor temjiorum aut quadragesirnæ ;
quia, inquiunt, vovet regulam, et ex regu-
la tenetur sub præcepto jejunare singulis
feriis sextis, sicque non jejunans peccat
contra religionem ratione voti. Id tamen
negant plures Franciscain. interquos eru-
dit. P. Henno post Herinx; quia juxta ip-
sum, votum regulæ cadit tantum directe
super tria vota essentialia, indirecte autem
super alia contenta in regula quatenus vo-
ventem subjici' regulæ, quam tenetur ob-
servare secundum suum tenorem; alioquin,
inquit, Franciscauu- non solum teneretur
vi voti ad præcepta regulæ, sed ad omnia
alia in ea contenta; quod nullus agnoscit-

Petes utrum peccata etiam fcpcciftco-
tur a circumstantiis?

2- a. 9. 0. — *P* non spccificari a
circumstantiis stricte sumptis, seu prout
sunt accidentia extra substantiam actus;
bene tamen prout transeunt in rationem
objecti. Require in tract, de Actibus hum.
dissert. 4. a. 5. § 2.

ARTICULUS III.

Utrum peccata commissionis et omis-
sionis specie distinguantur?

ibid. a. 6. 0.—Certum est 1° hæc pec-
cata materialiter et in esse physico consi-
derata, non solum specie, sed genere et
plusquam genere differre : peccatum enim
commissionis materialiter consideratum,
est actus positivus rectitudine privatus;
peccatum omissionis est carentia seu pri-
vatio actus debiti : ad actum autem et non
actum, ad ens et non ens non datur genus
univocum.

Certum est 2° peccata commissionis et
omissionis, etiam formaliter et in esse mor-
ris considerata, posse specie distingui, si
circa diversas materias exerceantur; evi-
dens est enim omissionem sacri specie mo-
rali distingui a furto; sed quæstio est, an,
si ad idem objectum et ex eodem motivo
procedant, specie distinguantur, ut furtum
et non restitutio furti? pro quo

ibid. — *Dico*— Peccata omissionis et
commissionis, in esse moris considerata,
si circa idem objectum ex eodem motivo
procedant, sunt ejusdem speciei.

ibid. *Probatur* 1°. Peccata, sicut cæ-
teri actus humani, habent speciem a fine.
ergo si peccatum commissionis et omisso-
nis ordinentur ad eundem finem, seu ex
eodem motivo procedant, erunt ejusdem
speciei; scilicet, si ordinentur ad eundem
finem operis, erunt ejusdem speciei essen-
tialis, ut aliena rapere et illa non restituere;
si ad eundem finem operantis, erunt
ejusdem speciei accidentalis, ut omittere
missam et furari ad moechandum.

Prob. 2°. Facere bonum et ex eodem
motivo omittere malum oppositum, non
constituunt distinctas species morales, sed
sunt partes integrantes ejusdem justitiæ;
ut ducet S. Th. 2^a 2^a q. 79, a. 1, juxta il-
lud Psal. 55 : *Diverte a malo et fac bo-
num*, « quorum utrumque, ait S. Doctor,
• lequiritur ad nerfeetum actum justitiæ : »

atque proportionaliter se habent in gen-
ali mali facere malum et ex eodem motu
omittere bonum oppositum, sicut indu-
uere boni facere bonum et omittere un-
ium : ergo.

Confirmatur exemplo motus. Licetis
motu recessus a termino *a quo* et v-
cessus ad terminum *ad quem* im-
vant duas mutationes, scilicet ab esse
ad non esse, et a non esse ad esse, d.
Limen constituunt diversas species motus,
sed unam quæ ex utroque adæquate o-
tituitur tanquam ex partibus integrali-
atque in motu peccati recessus a bono h-
per omissionem, accessus ad malum p-
commissionem : ergo.

Ex quibus recte observat ttonet. p-
Salmanticenses peccata commissioni-
t omissionis non dici ejusdem speciei p-
duo individua, v. g. duo homines conto-
llentes eandem speciem humanam,;
quia se habent ut partes integrantes, ex q-
bus una species in genere moris adæ-
constituitur, eo proportionali modo
partes integrantes domum constituunt
unam speciem arte facti, et partes in-
tegrantes pœnitentiæ, unum sacramen-
tum.

Dices. S. Th. 2^a 2^a q. 79, a. 2 et 5, do-
cet commissionem et omissionem distin-
gui specie, non solum quando opponun-
tur diversis virtutibus, sed etiam quant
opponuntur illis duabus partibus justitiæ,
quæ sunt declinare a malo et facere bonum
ergo hic sibi contradicit.

Ji. quosdam intelligere S. Thomam-
Cajetano de commissione et omissione r-
terialiter et in genere physico, non Coni-
liter et in genere moris. Alii intelligunt
de commissione et omissione equidem i-
genere moris, sed ad diversum finem or-
dinatis; possunt enim commissio et omis-
sio etiam contra eandem virtutem essedi-
versæ speciei, si ad diversum finem vel
operis vel operantis ordinentur.

Dices. 2°. Juxta probabilem sententiam,
peccatum commissionis et in genere mora-
li et in ratione peccati est quid positivum,
omissio autem est pura privatio; atque,
forma et privatio in nullo etiam analogice
conveniunt : ergo.

Jl. *Ex didis N. conseq.* quia cum pee-
catum commissionis et omissionis non d-
xantur ejusdem speciei, quasi duo indin-

diia contrahentia eamdem speciem, sed sicut partes integrates ejusdem speciei moralis, non requiritur quod in aliquo conreniant.

Di et 3°. Si peccata commissionis et omissionis sint ejusdem speciei, non erit necesse illa seorsim confiteri, sed sufficit accusare speciem peccati, juxta scilicet sententiam probabilem quæ tenet sufficere accusare species et numerum peccatorum, nec esse necesse accusare circumstantias tantum aggravantes : atqui absurdum videtur *consequens* ; non enim satisfaceret qui, cum parentes contumelia aut verberibus affecisset, diceret se peccasse contra reverentiam debitam parentibus :

li. 1° sententiam quæ docet non esse necessario accusandas circumstantias notabiliter aggravantes, esse minus communem et minus tutam. 2° *Ea data, iV. sequelam*, quia, licet juxta hanc sententiam circumstantiæ precise aggravantes tantum non sint necessario accusandæ, tamen accusandæ sunt illæ quæ pertinent ad substantiam actus : commissio autem et ommissio non se habent ut circumstantis tantum aggravantes, sed ut partes integrates ex quibus constituitur adæquate una species moralis, ut dictum est, et ideo etiam in hac sententia sunt seorsim accusandæ.

Ex dictis inferes a fortiori actum qui directe fertur in omissionem, v. g. Volo non audire missam, licet sit commissio, pertinere tamen ad peccatum omissionis et esse ejusdem speciei moralis cum illa.

Petes quodnam peccatum sit gravius, an commissionis, an omissionis.

A. Per se loquendo et cæteris paribus, peccatum commissionis esse gravius; est enim gravius odisse Deum quam illum, urgente præcepto, non amare; gravius, contumelia allicere parentes quam eos tempore debito non revereri.

ARTICULUS IV.

Unde petatur distinctio numerica peccatorum ?

Quia hæc materia sit apprimè necessaria et frequentissime praxis, cum juxta Tridentinum unusquisque teneatur confiteri numerum peccatorum, haud parum tamen est intricata et vix certo nixa principio: ita ut quidam non male dixerint

in ea esse maxime attendendum ad prudentem hominum estimationem, statuuntque pro principio generali, peccata censeri numero plura quæ morali hominum estimatione inter se non uniuntur id autem contingit duobus modis explicandis, scilicet interruptione actuum et diversitate numerica objectorum. Unde

Dico in. Distinctio numerica peccatorum petitur ex interruptione morali actuum voluntatis, quia aclus humani habent quod sint peccata ab actu voluntatis : unde ; S. Th. in 2, d.42, a 1, dicit : *Secundum unitatem voluntatis sumendum est judicium de unitate ejus quod in genere moris dicitur.* Ergo ubi aclus voluntatis est diversus et moraliter interruptus, est distinctum peccatum.

Tunc censetur aclus voluntatis moraliter interruptus, quando nec formaliter nec virtualiter perseverat; censetur autem nec formaliter nec virtualiter perseverare ex triplici capite ; 1° quando per actum contrarium expresse revocatur : ut si quis voluntatem priorem furandi retractet et statim post illam resumat; erunt duo peccata numero distincta, quia istæ duæ volitiones, licet brevissimo tempore interpolatæ, nullo modo inter se conuectuntur, nec secunda potest dici continuatio prioris formaliter et expresse revocatae.

2° Per cessationem voluntariam ab actu voluntatis : ut si quis visa muliere morose delectetur, cainque delectationem sponte deserat se convertendo ad alia, statim autem visa eadem aut altera muliere iterum morose delectetur ; bis peccat. Similiter, si reflectens ad conceptum propositum fornicandi aut occidendi inimicum, instante opportunitate eligat manere domi, dormire, aut suis rebus vacare. et postea rursus idem propositum concipiat ; bis peccat, propter rationem jam datam, quia iste duæ volitiones in nullo sunt inter se connexæ, nec secunda potest dici continuatio prioris voluntarie interruptæ et interpretative revocatæ. In his duobus satis conveniunt theologi, de tertio sequenti disceptant. Itaque,

Tertius modus secundum quem nec formaliter nec virtualiter perseverat idem aclus voluntatis, assignatur a pluribus involuntaria cessatio ab actu interno voluntatis, puta, per naturalem distractionem

aut oblivionem, per somnum aut ebrietatem; quia, inquiunt, actus iteratus post talem interruptionem involuntariam ornatus est continuatus cum procedenti, sed diversus; ubi autem sunt diversi actus, sunt diversa peccata.

Quidam distingnant, haneque regulam seu modum admittunt pro peccatis mere internis, id est quæ in ipsa sola mala voluntate consummantur, nec ad actus externos efficaciter tendunt, ut sunthæresis, odium, invidia, velieitates, complacentis, delectationes morosa?, etc. quoties enim iterantur post cessationem etiam involuntariam, toties perfecte consummantur, nec prior actus dicit ordinem ad secundum, nec in aliquo connectuntur, aut continuantur, aut ab invicem dependent : unde, si nunc morose delectaris, aut interius blasphemias vel invides, et inopinato ad alia vocatus aut distractus, post distractionem hos actus iteres, duplex peccatum committis in confessione aperiendum, et ita toties quoties; sic tamen ut, si numerum attingere non possis, quia forte longo tempore sæpissime iterasti, sufficiat accusare tempus quo in hac mala voluntate perstitisti, sic, v. g. Integro mense vel integro anno in odio proximi perstiti et sæpissime iteravi illud. Quantum vero ad actus internos efficaciter tendentes ad opus externum, negant : ut si nunc firmiter proponas occidere inimicum, aut fornicari cras, et mane expergefactus renovas hoc propositum, et toties quoties ad illud reflectis in eo persistis; censent unum peccatum, quia prior actus non est consummatus, nec voluntarie revocatus, sed perseverat et vi illius elicitur secundus et sequentes qui censentur prioris continuatio.

Primo membro hujus distinctionis plane assentior; secundum simpliciter intellectum probabile reputo, imo verum, intellectum cum hac. conditione, si nempe isti actus voluntatis iterati in aliquo effectu externo prioris actus connectuntur | ut si ex proposito occidendi inimicum teneas pugionem paratum, vel struas insidias, aut si viam aggrediaris ad illum quaerendum} etc. stantibus his aut similibus effectibus, licet «æpe malam voluntatem iteres, nunc de illa nunc de aliis etiain voluntarie cogitando, aut alia agendo, non committis plura peccata, sed primum continuas; quia

prior actus perseverat moraliter in effectu externo vi illius posito, et in eo quasi in vinculo omnes alii sequentes cum priori connectuntur. Et hæc sententia esi communior.

Dico 2°. Eadem manente voluntate, imo et eodem actu externo, multiplicantur tunc inerice peccata ex objectis numerice distinctis in esse inoris. Censentur autem omnia objecta numerice distinguere in esse moris, quando non se habent moraliter per modum unius, sive quia unum non est pars alterius, sive quia non sint partes aliquod unum integrantes, sive quia non ordinantur ad eundem finem et idem opus consummandum : tunc enim, licet sit unus actus physice, censetur tamen in genere moris virtualiter multiplex, et tot habere malitias numero distinctas quot sunt huiusmodi objecta.

Batio est, quia sicut peccata multiplicantur et distinguuntur specie per objecta specie distincta, ita multiplicantur et distinguuntur numero per objecta numerice distincta. Hinc, qui una et eadem mala voluntate vult occidere, aut de facto occidit tres homines, sive uno actu, sive pluribus immediate succedentibus, tria peccata numero distincta committit; quia, cum tres homines non se habeant moraliter per modum unius, sunt tria objecta numero distincta.

Dices 1°. Plura accidentia solo numero distincta non possunt esse in eodem subiecto : ergo nec plures numero malitiæ in eodem actu. 2° Qui furatur uno actu ovium gregem, unum peccatum committit, non quot sunt oves : ergo et qui uno actu occulit multos homines. 5° Volitio dandi eleemosynam tribus pauperibus non habet tres bonitates : ergo nec volitio occidendi tres homines habet tres malitias.

/f. ad primum, hunc actum physice unum esse in genere moris virtualiter multiplicem, ut dictum est, sicque posse in eo subjectari plura accidentia moralia solo numero distincta.

z/d secundum, N. consequentiam. Disparitas est, quod omnes oves gregis se habeant per modum unius, cum non habeant iura distincta quæ violentur, nec ideo sint capaces distinctis et peculiaris injurie. At vero tres homines, etiamsi sint ex eadem familia, non se habent per modum unius,

unusquisque habet jus suum distincte (circa quod violatur, indeque est capax particularis et distinctae injuriae. Neque refert quod familia ex fictione juris reputetur una persona; ita quidem fingitur, sed ita non est, praesertim respective ad injuriam.

Id tertium. Nihil obstat volitionem dandi eleemosynam tribus habere tres bonitates, si bonitas numerica cujuslibet objecti formaliter intendatur. Si autem intendatur una tantum bonitas formaliter in objecto, erit quidem una bonitas in actu bono, et tamen erit triplex malitia in dicta occisione. *Ratio* disparitatis est, quod bonitas objectiva, ut conferat bonitatem formalem actui, debeat formaliter intendi; ut autem malitia objectiva conferat malitiam formalem actui, sufficit quod virtualiter interpretative intendatur, quia per « non potest intendi, et plus requiritur ad bonum quam ad malum, *ut diximus* in tract. de Actibus hum. bonum enim ex integra causa, malum ex quovis defectu.

Cæterum, quamvis ista obijcienda* speculative a nobis dissideant, quantum ad proximum tamen nobiscum conveniunt; fatentur enim esse in dicta occisione malitiam, si non formaliter, saltem virtualiter et æquivalenter triplicem; ideoque non sufficere si dicas in confessione: Feci homicidium, aut, Habui voluntatem faciendi homicidium; sed debeas explicare numerum peisonarum quas occidisti aut voluisti occidere; et hoc est quod potissimum intendimus.

Consectaria.

Er dictis colliges 1º cum qui ex voluntate furandi proficiscitur domo, defert scalam, ascendit, aperit cistam, aufert pecunias, sive omnes simul, sive successive per partes; item, qui animo fornicandi querit puellam, eam osculatur, aspicit, tangit impudice, et tandem fornicatur; item, qui ex proposito occidendi inimicum apud pugionem vel scloppum, occurrit inimico, ipsum provocat, ferit, Ledit, occidit: hos, inquam, et alios in similibus casibus, etiamsi inter hæc præurbulamalam voluntatem furandi, fonneandi, occidendi, centies iterent, non pisi linum peccatum committere. quia istæ voluntates licite atque coniunctiiniur in effectibus cetera prima, ei isti effectus praevis ordi-

nantur ad furtum, fornicationem, homicidium, tanquam ad unum finem, ideoque habentur per modum unius et intelliguntur in accusatione operis completi; ita ut sufficiat dicere in confessione: Fornicatus sum, feci homicidium, etc. Secus tamen, si adhiberentur media ad istos fines, quæ specialem haberent malitiam; in si uteretur arte magica ad furandum, fibris ad fornicandum, etc. Observandum etiam quod si impudicitias præcurrennes copulam fiant sine intentione copulae, licet postea, mutata intentione, sequatur copula, sint distincta peccata et seorsim accusanda, cum tunc non uniantur per modum unius in fine intento; seclusa enim intentione copulae, non magis ex se tendunt ad fornicationem quam ad pollutionem aut copulam sodomiticam: idem dic si fierent quidem ex intentione copulae, sed quæ ex aliqua causa intersentente non perficeretur.

Utrum autem idem dicendum sit de impudiciis, scilicet complacentia, delectatione morosa, tactibus, aspectibus et osculis immediate sequentibus copulam, ac de dispositionibus ad illam, dubium est: quidam affirmant, quia dicunt esse appendices copulae quæ illam coniaturaliter et regulariter sequuntur; alii negant, quia censent esse dispositiones ad aliam copulam. Cæterum, quantum ad proximum, si verum sit quod dicit prima sententia, eas impudicitias regulariter sequi ad copulam, non video cur necesse sit eas distincte confiteri, cum in hac hypothesis sufficienter intelligantur a confessario in accusatione copulae.

Colliges 2º eum qui, eadem mala voluntate permanente, eodem motu concupiscenti» aut odii durante, se semel polluit, semel fornicatur cum eadem aut pluribus, tres homines successive occidit, committere tria peccata; quia tres pollutiones, tres fornicationes, tria homicidia non se habent moraliter per modum unius, sed sunt tres actiones totales in se completae, nec imibiles ex natura sua in uno tertio in quo perficiantur et compleantur. Neque obstat unitas voluntatis; quamvis enim sit una physice, est moraliter multiplex numero, sicut esset multiplex specie si in bis aolibus lurent objecta specie distincta, puta, si fornicaretur semel cum matre, posies

eum conjugata, deinde cum moniali; ant si inter occisos numeraretur pater aut clericus. sicut ergo voluntas in his casibus, non obstante ejus unitate physica, est moraliter multiplex specie, ita in nostro casu est moraliter multiplex numero.

Eadem ratione, qui una intentione continuata dितescendi, vigesies cum morali interruptione surriperet viginti millia florenorum, vigesies peccaret mortaliter; quia singula furta non se habent moraliter per modum unius, cum ex se ad invicem non ordinentur, sed unumquodque seorsim est consummatio internæ voluntatis: sic saltem apprehendit sensus communis.

Similiter, sacerdos in malo statu existens, probabilius tot peccata committit quot non interrupte absolvit pœnitentes; quia quælibet absolutio est actio totalis et judicium completum, milio nexu cum aliis absolutionibus et judiciis conjunctum. Idem dic de baptizante plures successive, propter eandem rationem: secus, saltem nobis probabilius, si eadem continuata actione pluribus communionem administret; quia videtur administratio unius convivii. adeoque una moraliter actio. Similiter, sacerdos celebrans in malo statu videtur unum tantum peccatum committere, quia licet oblatio, consecratio et communio sint actiones physice distinctae, constituunt tamen unum mysterium in quo uniuntur.

Colliges 5° eum qui uno continuato concupiscenti® motu agit impudice cum puella, eam sæpe, etsi cum aliqua interruptione, osculando, tangendo, etc. unum peccatum committere; similiter, eum qui uno impetu iræ pluries ferit inimicum, pluries blasphemat, plura convicia ejusdem rationis in eum conjicit, puta, vocando eum ter, quater furem, etiam unum peccatum committere, ita ut sufficiat dicere in confessione: Semel impudice egi per tactus et oscula cum puella: Semel blasphemavi: Semel rixatus sum cum socio: Eum vocavi furem: Eum percussi; quia hi actus, non obstante physica eorum interruptione, secundum communem sensum hominum censentur una actio, una conversatio, una rixa, una locutio, sicut censetur una comestio quæ successive plures dapes comedit. Neque eadem est ratio de illis ac de pluribus fornicationibus, aut pollutionibus, aut occisionibus, de quibus corollario præcedenti:

disparilas est enim, quod plures occisiones, plures fornicationes aut pollutiones, sint actiones totales in seipsis complet®, habentes definitum terminum in quod consummantur, ita ut non sint unibiies in aliquo tertio in quo consummantur, ac quoque inter se; at vero illi plures actus de quibus hic. est quæstio, scilicet plures tactus, plures percussiones, etc. non sunt actiones totales et consummatae, sed ex se apt® facere unum cum uno actu externo consummato in quo sunt unibiies, et ideo inter se unibiies sicut plurium ferculorum comestiones. Ita saltem apprehendit sensus communis hominum, qui, ut dixi, maxime debet attendi quantum ad multiplicationem vel unitatem numericatn peccatorum.

Utrum, si rixans afficiat alterum injuriis distincte rationis, ipsum appellans modo furem, modo adulterum, modo spreiarium, etc. committat plura peccata? Distinguendum est. Si hæc diversa convicia tam ab aggrediente «pam ab aggresso et circumstantibus habeantur falsa, et duntaxat ut effectus irati animi quidquid occurrat indifferenter eructantis,ulsæpe contingit inter mulierculas rixantes; videntur unum peccatum, cum nulla sit honoris vel fam® laesio, sed quodlibet convicium, licet diversum, in hoc tendat ut alterum irretet el offendat. Si vero hæc reputentur vera et vere imputari, tot erunt peccata quot erunt conicia divers® rationis.

Item, utrum qui uno actu furatur cumulum pecuniarum seu gregem ovium pertinentem ad tres, tria peccata committit? Quidam affirmant, quia sunt tria jura distincta quæ fur violat, sicut quando uno ictu occidit aut injuria afficit lres homines. Alii tamen reputant unum peccatum, quia iste oves aut pecuniæ sunt moraliter unum totum, et ut tales sunt obiectum proximum furti factus autem humanus desumit principaliter suam malitiam ab obiecto proximo. Neque referi quod sint lres distincte injuris; censentur enim moraliter coalescere in unam, sicut oves aut pecuniæ in unum totum, quia l.011 fit injuria illis tribus hominibus nisi quia eorum res auferuntur; cum ergo res moraliter coalescant in unum, ita el injuria. Prima sententia videtur rationi conformior, altera communi apprehensioni el

praiiiiMHi enim ruenitentes solent dis-
ttngere an id quod furati sunt pertineat :
ni plures, nec confessarii inquirere.

DISSERTATIO III.

DE COMIBUIATIQNE PECCATORUM AD
INVICEM.

D. Th. Q. 75.

ARTICULUS I.

*Utrum omnia peccata sint inter se
connexa ?*

Resolvimus tract, præcedenti omnes
virtutes esse aliquo sensu inter se con-
nexas; quaeritur hic utrum pariter omnia
peccata sint inter se connexa? Dicitur *om-*
nia; certum est enim quædam esse inter
'C connexa : sic gulam comitantur scurri-
litas et immunditia; luxuriam, inconside-
latio et præcipitatio; vanam gloriam, jac-
tantia, hypocrisis, contentio, etc.

Q.75. a. 1. o. — *Dico*. Omnia peccata
non sunt inter se connexa.

Prob. 1° ex illo Jacobi 2 : *Quod si non
maritaberis, occides autem, factus es
transgressor legis*; ubi manifeste suppo-
nitur aliquem posse esse homicidam et non
mœchum.

ibid. — *Prob.* 2°. Ea est differentia in-
ter intentionem agentis secundum virlu-
titn et intentionem peccantis, quod in-
tentio agentis secundum virtutem sit ut
talionis regulam sequatur, et ideo om-
nium virtutum intentio in idem tendit, et
propter hoc omnes virtutes saltem in statu
perfecto habent connexionem ad invicem
in ratione recta agibilium, quæ est pru-
dentia, ut supra dictum est : intentio vero
peccantis non est ad hoc quod recedat ab
eo quod est secundum rationem, sed po-
tiiKquod tendat in aliquod bonum appe-
tibile a quo speciem sortitur : atqui hu-

Miwdi bona in quæ tendit intentio pcc-
untijs et a quibus specificatur, sunt di-
versa, nullam connexionem habentia ad
invicem, imo quandoque inter se contra-
ria, ut prodigalitas et avaritia, timiditas
d audacia, intemperantia et insensibili-
tas, etc. ergo.

Dices 1°. Jacobi 2 dicitur : *Quicumque
totam legem servaverit, offendat autem
•n uno, factus est omnium reus*: sed

idem est esse reum omnium peccatorum et
habere omnia peccata : ergo.

Ibid «d 1. — A. sensuJQ \postoli non
esse, quod qui unum peccatum mortale
scilicet committit, reliqua omnia legis præ-
cepta transgrediatur, cum iisdem verbis
objectis manifeste supponat posse obser-
vari totam legem uno excepto, et in prio-
ribus a nobis laudatis, posse quempiam
esse homicidam et non mœchum; sed lo-
quitur de peccato ex parte aversionis, ita
ut sensus sit, eum qui graviter offendit in
uno factum esse omnium reum, quatenus
per unum peccatum mortale avertitur a
Deo ipsumque offendit et contemnit, quod
est commune omnibus peccatis, ideoque
incurrit reatum pœnæ æternæ, inæquali-
ter tamen plectendus. Quia vero (et est
præoccupatio instantiæ) omnia peccata
conveniunt in aversione a Deo, inde fit
quod unum non possit remitti sine alio.
Vide alia duo argumenta in Auctore.

ARTICULUS II.

Utrum omnia peccata sint paria?

ibid. a. 2. o. — Stoici, ut patet ex Ci-
cerone, Paradoxo 5, considerantes pecca-
tum ex parte privationis tantum, prout sci-
licet est recessus a ratione, et æstimantes
nullam privationem suscipere majus el mi-
nus, posuerunt omnia peccata esse paria.
Hos sectili sunt Jovinianus et Novatianus.
Contra «pios

ibid. — *Dico*. Omnia peccata non sunt
paria

ibid, in a. ■. c. — *Conclusio* est de fide
expressa in variis S. Scriptura locis. Joan.
19 Christus dicit Pilato : *Qui me tradidit
tibi majus peccatum habet*, Jerem. 7 :
Pejus operati sunt quam patres eorum;
Tliren. 4 : *Major effecta est iniquitas po-
puli mei peccato Sodomorum*; et alibi.
Unde S. Micron. lib. 2 cont. Jovin. c. 16:
*Sunt peccata levia, inquit, sunt gravia;
aliud est decem millia talenta debere,
aliud quadrantem.*

Prob. ratione. Peccata speciem sorti» <n-
tur ab objectis, *ut patet ex superioribus*:
atqui non omnia peccatorum objecta sunt
paria, ut per se constat : ergo.

Altera probatio sita est in confutatione
fundamentali Stoicorum, de qua modo in
responsione ad primam objectionem.
Unde

M vtn/ttr objection".

nbg. 1° cum Stoicis. Peccatum est privatio : atqui privatio consistit in indivisibili, nec suscipit majus el minus , ut palet in tenebris, morte, caecitate, etc., ergo.

//. 1° peccatum non esse, puram privationem, sed actum debito ordine privatum; illudque specificari non ex parte privationis, sed ex parte actus docuit S. Th. quæst. præced. 72, et nos cum ipso «t omnibus Thoinistis, etiam iis qui formale peccati reponunt in privatio. Sed esto peccatum sit privatio pura.

Ibid o. — *R.* 2° *D. maj.* Peccatum est privatio secundum quid et in fieri, *C. maj.* privatio simpliciter et in facto esse, *N. maj.* Similiter, *D. min.* Privatio simpliciter et in facto esse non suscipit majus et minus, *C. min.* privatio secundum quid et in fieri, *N. min.* Duplex itaque est privatio : una simplex et in facto esse, quæ nihil relinquit de opposito, ut mors et tenebræ; alia secundum quid et in fieri, quæ non totaliter tollit formam oppositam, subindeque habet latitudinem tanto majorem vel minorem quanto majus vel minus tollit de forma opposita; sic ægritudo, quæ est privatio sanitatis, admittit majus et minus, quia non tollit totaliter formam oppositam, relinquit enim vitam, quæ est radix sanitatis : peccatum autem sic, est privatio in fieri, quia non tollit totaliter formam oppositam, relinquit enim rationem el inclinationem naturalem ad bonum honestum, quæ est radix rectitudinis formalis.

Inst. 1°. Peccatum totaliter tollit formam oppositam; sic v. g. in actu luxurie nihil remanet de rectitudine temperantis: ergo.

ll. D. ant. Peccatum totaliter tollit formam immediate oppositam. *C.* mediate oppositam, *N. Dato* itaque quod peccatum totaliter tollat rectitudinem formalem cui immediate opponitur, non tamen totaliter tollit radicem ejus, scilicet principia practice boni, syndeiesim, inclinationem rationis ad bonum honestum , sed tantum contra eam conatur et tendit, et ideo quo magis contra eam conatur el tendit, eo gravius c<| peccatum; sicut, licet ægritudo totaliter tollat sanitatem in parte infirma, quia lanien non tollit vitam, sed tantum ad ejus destructionem tendit el disponit,

I ideo suscipit majus et minus, et eo gravior est quo magis disponit ad mortem.

Inst. 2°. Cæcitas est privatio in facto esse, nec suscipit majus el minus, et tamen relinquit formam animalis quæ est radix visue : ergo, licet peccatum relinquat inclinationem naturalem ad bonum, quæ est radix rectitudinis formalis, debet nihilominus censerī privatio in facto esse, necadinittere majus et minus.

R. N. conseq. Disparitas est, quod cæcitas ita tollat formam immediate oppositam, scilicet visum, ut non tendat nec disponat ad tollendam vel infirmendam aliam formam, scilicet formam animalis, quæ est radix visus; sed in destructione formæ immediate opposite, nempe visus, sistit el completur, et ideo nec eliam mediale opponitur formæ radicali : at vero peccatum ita tollit formam cui immediate opponitur, nempe rectitudinem formalem, ut in ejus destructione non sistat, sed etiam agat el tendat ad tollendam seu infirmendam formam radicalem, scilicet inclinationem naturalem ad bonum honestum, quam cum non omnino tollat, dicitur privatio in fieri, et eo gravior quo magis agit el conatur in destructionem istius formæ radicalis, eo modo quo diximus de ægritudine respectu vitæ quæ est radix sanitatis.

Pries utrum ista inclinatio naturalis ad bonum possit ita infirmari el minui per peccatum, ut tandem omnino destruaturs?

Hic q. 85. a. 1. o. — *R. negative;* quia convenit homini ex hoc quod sit rationalis : ex hoc enim habet quod secundum rationem operetur, quod est agere secundum virtutem ; per peccatum autem non potest totaliter ab homine tolli quod sit rationalis quia jam non esset capax peccati.

Si dicas. Hæc inclinatio naturalis ad bonum continuo minuitur per peccatum : ergo, cum non sit infinita, potest multiplicatis peccatis totaliter tolli.

ibid. a. 2. o.—*R. D. ant.* Hæc melinatio naturalis ad bonum continuo minuitur per peccatum ex parte termini, *C. ant. ex parte radicis, N. ant. ct conseq.* Hæc itaque inclinatio, *ut mox dixi,* Vundatur sicut in radice in natura rationali, el tendit in bonum virtutis sicut in terminum et finem : unde dupliciter potest intelligi ejus diminuito, uno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini. Primo moao non

diminuitur per peccatum, eo quod peccatum non diminuat ipsam naturam ; diminuitur autem secundo modo, quia per peccatum ponitur impedimentum pertingendi ad terminum : unde potest in infinitum minui, quatenus homo potest in infinitum addere peccatum peccato, absque eo quod nunquam omnino destruat.

Obj. 2°. Peccare est transgredi regulam rationis : atqui nihil refert parumne an inultum ultra progrediatur ; sicut qui transilit limitem a rege præfixum, nihil refert paucum multum ultra progrediatur : ergo.

A.P. min. Nihil refert parumne an multum ultra progrediatur, si præceptum sit præcise manendi intra limitem regulæ vel termini, *C.* si præceptum sit non solum manendi intra limitem, sed etiam non ultra progrediendi, *N.* Sic enim quo longius receditur a limite, eo magis peccatur : peccatum autem est transgressio regulæ hoc posteriori modo ; est enim recessus a regula, qui potest esse major vel minor

Inst. 1°. Nullum infinitum est majus infinito : atqui quodlibet peccatum mortale est infinitum, utpote contra bonum et personam infinitam : ergo.

R. D. min. Quodlibet peccatum mortale inadæquate sumptum pro injuria personæ oflensæ est infinitum, *C.* adæquate sumptum pro malitia petita tam ex parte personæ offensus quam ex parte objecti, *N.* Ex hac enim parte est actus finitus circa bonum finitum. *Solutio magis patebit ex infra dicendis.*

Inst. 2°. Peccatum mortale est mors animæ : atqui mors corporis non admittit magis et minus : ergo.

R. D. maj. Peccatum mortale est mors animæ formaliter, *N.* est enim formaliter actus debito ordine privatus ; est mors animæ causaliter in quantum privat gratia quæ est vita animæ, *C.* Unde nihil obstat quominus admittat magis et minus : mors autem corporis est formalis et pura privatio vite ; unde non est paritas.

Inst. 5°. omnium peccatorum eadem est pœna ; omnes enim peccatores æqualiter privabuntur visione Dei, cum ista privatio consistat in indivisibili : ergo æqualis omnium culpa ; pœna enim proportionalur culpæ.

Il. D. ant. Omnium peccatorum eadem est pœna sensus, *N.* dicitur enim Sap. 6

Fortioribus fortior instat eructatio ; et Apoc. 18. *Quantum glorificatus est in deliciis fuit, tantum date illi tormentum in elucium* : eadem pœna damni, *subdistingno.* Est eadem pœna prout est precise privatio divinæ visionis, *C.* prout est privatio divinæ visionis cum tristitia adjuncta, *N.* Quia qui gravius peccavit magis tristabitur et dolebit in inferno de carentia divinæ visionis. Quamvis enim tristitia et dolor qui provenit ab igne vel aliis cruciatibus sensuum, pertineat ad pœnam sensus, quæ tamen provenit ex carentia divinæ visionis pertinet ad pœnam damni, ut ejus accidentale complementum, sicut gaudium ex beata visione pertinet ad beatitudinem essentialem ut accidens illam complens et perficiens. Vide Serram, l p. q. 64, a. 5.

Obj. 5°, *ab auctoritate.* S. Rasilus in Brevioribus Regulis, ad interrogat. 293, dicit : *Scire illud convenit, differentiam hanc majorum et minorum peccatorum nusquam in Novo Testamento reperiri.* 2° S. Isidorus, lib. 8 Originum, c. 6 : *Ille, inquit, tam nocens est qui paleas furatus fuerit quam qui aurum, qui mergum occiderit quam qui equum.* 3° S. Th. 5 cont. Gent. c. 139, etq. 2 de Malo, a. 4, in resp. ad 4, docet ea saltem peccata quæ solo jure positivo prohibentur esse «qualia : ergo.

Ad primum. Bellarminus et quidam alii dubitant an istud opus sit S. Basilii, sed, cum illud S. Basilio asserant SS. Greg. Nazian. Hieron. Rufinus, Cassian. Pholius et alii.

B. sensum S. Basilii in hac responsione esse, juxta Novum Testamentum nulla esse peccata adeo parva ut negligi vel contemni debeant quasi non essent omnino peccata. Iste sensus aperte colligitur ex ipsa interrogatione 293, cujus est responsio objecta. Interrogatio autem his verbis concepta est. *Quomodo agi par est cum iis qui cum majora peccata declinent, minora, perinde ac si nihil referret, committunt ? Cui* interrogationi respondet verbis objectis et confonniter responsioni ad interrogationem quartam, ubi dixerat *nihil omnino tanquam minimum contemni debere.* Adde quod in responsione ad interrogat. 267 expresse dicat *Si Deus justus est, non bonis solum, sed improbis, reddens unicuique secundum opera*

aua; fieri posse ul alius dignus sit igne vel leuius vel acrius urente... pro meritis uniuscujusque. Item in Psal. 7 et 61, horn. 29, et alibi, manifeste agnoscit differentiam majorum et minorum peccatorum.

Ad secundum, 77. S. Isidorum non loqui ex propria sententia, sed referre sententiam Stoicorum, unde immediate ante verba dicit: Omne peccatum uniforme esse asserunt dicentes sic: Ille tam nocens est qui paleas, etc. Alibi autem, loquens ex propria sententia, ut lib. 2 Sentent, cap. 17, 18 et 35, aperte distinguit peccata in gravia et levia.

Ad tertium, quidam respondent S. Tliomam hic mutasse sententiam; sed, cum ipso loco citato cont. Gent, probet omnia peccata non esse paria iisdem rationibus quas hic adhibet, quia nempe per unum peccatum magis receditur a line et ordine atque commensuratione ad rationem, quæ universaliter probant pro omnibus peccatis, etiam jure positivo prohibitis; manifestum est eum idem utrobique sentire: verius ergo videtur dicendum locis objectis S. Doctorem vel loqui de legibus humanis determinantibus modum virtutis indivisibilem, quo casu omnia peccata contra eandem virtutem sunt æqualia; sic v. g. omnes omissiones sacri, confessionis annuæ, communionis paschalis, sunt æquales per se loquendo: vel loqui attento præcise jure positiva. Quia tamen jus positivum habet pro motivo diversas virtutes, ideo in peccatis etiam solo jure positivo prohibitis est inæqualitas. Nemo sane dubitat de comestione carniū, leuiperantiæ oppositam, et opus servile dic festo, religioni contrarium, esse peccata inæqualia; hoc ultimum per se gravius quia præstantiori virtuti oppositum. Item, nemo ambigit etiam circa eandem legem, v. g. comestionem carniū et lacticiniorum in quadragesima, esse graviolem sola comestione lacticiniorum.

ARTICULUS III.

Unde sumatur peccatorum inæqualitas?

Resolutio hujus quaestionis fluit ex articulo præced. et ex art 2 præced. dissert, item, ex dictis in tract, de Act hum. dissert. 4, a 3, 1 et 2. Hæc consule. Interim.

nie q. 73. a. 3. o. — *Dico* 1°. Quantitas seu inæqualitas essentialis peccatorum in gravitate desumitur ex objecto.

Ibid, in arg. »c.—*Prob.* 1°. Inde petitur essentialis quantitas seu gravitas peccati, unde petitur ejus species: atqui speciei peccati desumitur ex objecto, ul diximus locis mox citatis: ergo.

ibid. o. — *Prob.* 2°. Eo modo est gravius peccatum quo modo est gravior ægritudo; sicut enim bonum sanitatis consulit in quadam commensuratione humorum «eundum convenientiam ad naturam animalis, ita bonum virtutis consistit in quadam commensuratione humani actus secundum convenientiam ad regulam rationis: atqui tanto gravior est ægritudo quanto per eam læditur nobilius principium vitæ, sicut ægritudo quæ provenit ex corde, vel ex aliquo quod appropinquit cordi, est periculosior: ergo etiam peccatum est tanto gravius quanto circa nobilius principium inordinate se habet. *Subsumo.* Atqui objectum, cum habeat rationem finis, est primum et principalius principium actuum humanorum: ergo, quanto contra nobilius objectum agitur, tanto peccatum est gravius per se et cæteris paribus, ul modo explicabo.

ibid. — *Hinc inferes* peccata quæ sunt directe et immediate contra Deum, qualia sunt quæ opponuntur virtutibus theologicis, per se et cæteris paribus, esse omnium gravissima; deinde peccata quæ sunt contra substantiam hominis, ut homicidium; tandem peccata quæ sunt contra res exteriores, ul furtum, quia res exteriores sunt propter hominem et homo propter Deum.

ibid. a. 40. — *Dico* 2°. Inæqualitas essentialis peccatorum petitur etiam per se et cæteris paribus ex virtutibus quibus opponuntur, ita ut eo gravius sit peccatum quo opponitur directe et principaliter nobiliori virtuti.

Hæc conclusio sequitur ex præcedenti: quia, quo peccatum opponitur nobiliori virtuti, eo præstantius est objectum circa quod versatur; dictum est autem conclusionem præcedenti gravitatem essentialem peccatorum desumi ex objecto: ergo.

Hanc utramque conclusionem intellige primo per se; quia, per accidens, peccatum cujus objectum est gravius vel opponitur nobiliori virtuti, ratione imperfectio

nsactCM aut levitatis materiæ, potest esse
▼ eniale, et aliud cujus objectum est minus
grave et opponitur minori virtuti, esse
mortale. 2> Intellige *cæteris paribus*, ita
tt Titia inter quæ fit comparatio versentur
cir.a objectum primum virtutis cui op-
ponuntur, ita ut, si summ» virtuti ex una
parte opponatur summum vitium, ita ex
altera parte : cujus defectu, odium proxi-
mi, v. g. licet charitali, nobilissimæ virtu-
ti, opponatur, non est tamen gravissimum
peccatum, quia non opponitur objecto pri-
mario charitatis, quod est Deus.

Inter peccata vero quæ eidem virtuti
opponuntur, illud est gravius quod princi-
paliori ejus inclinationi repugnat.— Q. 2.
de malo a. 6. — Sunt enim quædam vir-
tutes quæ principaliter ordinantur ad re-
frenandum et compescendum appetitum,
ut temperantia et aliæ virtutes quæ passio-
nes concupiscibilis moderantur; aliæ sunt
quæ principaliter ordinantur ad impellen-
dum et firmandum appetitum, ut fortitu-
do et aliæ virtutes quæ passiones irascibilis
moderantur : unde fit quod avaritia, quæ
repugnat principaliori inclinationi libera-
litis, sit gravior prodigalitate; timiditas,
quæ repugnat principaliori inclinationi for-
titudinis, sit pejor audacia; et e contra in-
temperantia, quæ opponitur principaliori
inclinationi temperanti», sit pejor insensi-
bilitate; et sic de cæteris. Ex his observa-
tionibus *solvi possunt argumenta* quæ
fiunt contra *secundam conclusionem*.

Dices insuper. Fortitudo est virtus no-
biliores temperantia, ut diximus in 2 2 : at-
qui tamen peccata opposita fortitudini, ut
timiditas, v. g. est minus peccatum quam
intemperantia; quantumcumque enim cres-
cat timiditas, non pertingit ad mortale,
cum e contra omnia ferme peccata contra
temperantiam, ut pollutio, fornicatio, etc.
sint mortalia : ergo.

Λ. N. min. *Ad probationem* quidam
negant primam partem, et dicunt quod
timiditas in gravi materia, puta, si quis
metu mortis fidem deneget, sit peccatum
mortale. Alii, *data hac prima parte, dis-*
tinguunt secundam sic t Omnia ferme
peccata opposita temperanti» sunt morta-
lia secundum se N. ratione oppositionis ad
aliam virtutem C. Si ergo peccata oppo-
site fortitudini non sunt mortalia se-
cundum se, quia, juxta oppositores, con-

sistunt in sola inordinatione passionum
irascibilis, nec præcise intra genus suum
repugnant charitali, neque sunt contra
bonum Dei aut proximi, quod esi de ra-
tione peccati mortalis; idem eadem ratio-
ne admitti debet in peccatis oppositis tem-
peranti», quippe quæ, ut præcise e< op-
ponuntur et intra genus suum, sistunt in
deordinatione passionum concupiscibilis,
nec charitali sive quoad bonum Dei, sive
quoad bonum proximi secundum se repug-
nant. Quod ergo peccata opposita tem-
peranti» ut plurimum sint mortalia, habent
ex hoc quod cum oppositione ad tempe-
rantiam includant oppositionem vel ad jus-
titiam, vel ad aliam aliquam virtutem tem-
perantia nobiliorem : sic in adulterio fit
injuria comparti; in stupro et raptu fit
injuria virgini aut ejus parentibus; in in-
cestu, consanguineis; in sacrilegio, reli-
gioni; in fornicatione, proli nascitur»;
in pollutione et aliis peccatis contra natu-
ram, bono speciei humanæ, ordini naturæ
et ejus Auctori sic ordinanti.

Hic q. 75. a. 7. o. — *Dico* 5°. Gravitas
peccati petitur etiam ex circumstantiis;
quia unumquodque natum est augeri ex
<pio causatur, peccatum autem causatur
ex defectu seu inordinatione alieo-
jus circumstanti». Gravitas essentialis petitur ex
circumstantiis mutantibus speciem, quia
transeunt in rationem objecti; accidenta-
lis, ex circumstantiis non mutantibus spe-
ciem, et hoc dupliciter : vel multiplicando
rationem peccati, sicut si prodigus det
quando non debet et cui non debet; vel
augendo deformitatem præsuppositam in-
tra eandem speciem, sicut rapere alienum
constituit peccatum furti; si autem adda-
tur hæc circumstantia, ut multum accipia-
tur de alieno, erit peccatum gravius.

Ibid. α. 6.— Item augetur gravitas pec-
cati ex majori voluntate peccandi; cum
enim voluntas peccandi sit causa peccati,
quo major fuerit, eo gravius erit peccatum :
unde peccata ex ignorantia et passione
sunt minus graviora, quia sunt minus vo-
luntaria; et e contra, peccata quæ sunt ex
fine magis alliciente, sine tamen passione
et ignorantia, sunt graviora, quia finis cau-
sât conatum voluntatis quam movet.

ibid. » 9 et 10. — Item, augetur pec-
catum ex conditione tam person» inquam
peccatur, quam person» peccanti. Ex

econditione personæ in quam peccatur, quia persona in quam peccatur est quodam modo objectum peccati : unde peccatum in personam Deo conjunctiorem, ratione sanctitatis aut dignitatis seu officii, est gravius. ut occisio sacerdotis; similiter in personam peccanti conjunctiorem, ut occidere patrem, cognoscere matrem; similiter in personam publicam, cujus injuria redundat in plures, ut in principem.

ibid. a. 10.—Ex parte personæ peccantis; quia peccata, ea scilicet quæ ex deliberatione procedunt, tanto magis alicui imputantur quanto major est in virtute aut in aliquo alio quod habet a Deo : 1° quia majores in virtute et scientia facilius possunt resistere peccato; 2° propter ingrati-
tudinem ; 3° propter scandalum ; 4° quia quædam peccata habent specialem repugnantiam cum peccante, puta, fornicatio in sacerdote.

ibid. — Dixi, *Peccata quæ ex deliberatione procedunt*, quia ea quæ exsurrectione proveniunt propter infirmitatem humanæ naturæ, minus imputantur ei qui major est in virtute, eo quod minus negligit hujusmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino subterfugere infirmitas humana non sinit.

ibid. a. 8.—Tandem aggravatur peccatum propter nocumentum ex illo sequens, si 1° fuerit prævisum et intentum, quia tunc est objectum voluntatis peccantis; 2° si non fuerit intentum, sed tamen prævisum, nec fuerit justa causa illud negligendi. quia tunc est volitum indirecte; 3° si non fuerit prævisum nec intentum, sed sequatur per se ex peccato quia quæ pertinent ad speciem actus sunt implicite voluntaria Si amem neque fuerit intentum, neque prævisum. neque moraliter prævideri potuerit, neque per se sequatur ex peccato, non aggravatur, quia non est voluntarium. Latius de hac re vide tract, de Act. hum. dissert. 4, a. 9; tract, de Juslii. dissert. 8. a. 13, § 6, concl. 2; et de Temperant. dissert. 8, a. 12

ibid. a. 5. — *Dico* 4°. Peccata carnalia, per se et cæteris paribus, minora sunt quam peccata spiritualia. 1° Quia peccata carnalia consummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter perimet converti ad bonum corporale ; peccata vero spiritualia periment ad spiri-

tum, cujus est converti ad Deum et ab eo averti : et ideo peccatum carnale, in quantum hujusmodi, habet plus de cohimpedimento ; peccatum autem spirituale habet idus de aversione, ex qua procedit ratio minus. 2° Quia peccatum carnale solum licet, offendit corpus proprium. licet item directe offendit Deum et per consequens. 3° Quia, quanto est gravius impulsivum, tanto minus est peccandum, peccata autem carnalia habent vehementius impulsivum, id est, concupiscentiam carnis nobis innatam. Ad hæc non pauci rigidiores disciplinam prolientes, qui spirituales haberi volutu et cæterum propter quosdam lapsus humanus supercilio Pharisaico despiciunt, dum ipsi gravioribus peccatis superbiæ, invidiæ, detractionum, etc inficiuntur Deoque magis obnoxii redduntur. Cæterum, fatendum peccata carnalia esse majoris infamiae, quia sunt circa delectationes nobis et brutis communes, et majoris adhæsionis, quia habent plus de conversione.

DISSERTATIO IV.

DE SUBJECTO PECCATI.

D. Th. Q. 74

ARTICULUS I.

Utrum voluntas, eaque sola, sit subjectum peccati?

Hic q. 74. a. 1. o. — *Dico* 1°. Voluntas est subjectum peccati formaliter sumpti Ratio est, quia actus immanens est in ea potentia a qua elicitur : atqui peccatum est actus immanens, est enim appetere vel cognoscere; item est voluntarius: ergo.

Si dicas non omnia peccata elici a voluntate. sed multa imperari, vel hæresis, intemperantia, etc. A. hæc et similia, quantum ad suum materiale, equidem non elici a voluntate, bene tamen quoad suum formale, scilicet, quoad rationem voluntarii et aversionem a Deo.

Ibid. a. 2. 5 et 5. o. — *Dico* 2°. Non sola voluntas, sed etiam appetitus sensibilis et ratio sunt subjectum peccati formaliter sumpti, non tamen membra aut sensus externi.

Prob. pruna et secunda pars. 1^a Idem est subjectum habitus et actus immanens; actus enim non elicitur a potentia ui-

si taediante liabilu quando inesl : atqui in appetitu sensitivo et ratione subjectantur quiiilam habitus mali, sicut el virtutes eis oppositae ; sic in appetitu sensitivo subjectantur intemperantia el temperantia , fortitudo et pusillanimitas; in ratione, prudentia et imprudentia, tides et infidelitas; ergo.

Prob. 2° convellendo fundamentum sententiae oppositæ. Si appetitus sensitivus non posset esse subjectum peccati formalis, ideo esset quia non est intrinsece liber, sed tantum denominative extrinsece a voluntate : atqui *falsum consequens* : ergo. *Prob. min.* Appetitus sensitivus in homine, ex conjunctione immediate cum voluntate et subordinatione ad illam, participat aliqualem libertatem, licet imperfectam : ergo. *Prob. ani.* 1° auctoritate Aristotelis el S. Th. Aristoteles 1 Pohl, c. 3, hanc constituit differentiam inter membra corporis el appetitum sensitivum, quod *anima corpori dominetur despotico principatu, intellectus appetitui, politico et regali* ; quod S. Th. ibid. led. 3, et supra q. 56, a. 4, ad 5, sic exponit : *.-mima régít corpus despotico principatu, ul est sicut dominus servum, et ideo totus motus corporis refertur ad animam; sed irascibilis et concupiscibilis non obediunt ad nutum rationis, sed habent proprios motus suos quibus interdum rationi repugnant.* El hic a. 5, ad t : *dppetitus sensificus in nobis præ alas animalibus habet quamdam excellentiam, scilicet quod natus cd obedire rationi; et quantum ad hoc, potest esse principium actus voluntarii, et per con-nquens subjectum peccati.* Et in 2, d. 21, q. 1, a. 2. ad 3 : *Concupiscibilis habet quamdam libertatem... secundum quod potest obedire imperio rationis prohibentis.*

2° Cogilaliva ex conjunctione cum intellectu participat vim discurrendi circa singularia, ut docet Auctor 1 p. q. 18 a. I o : ergo similiter appetitus sensitivus ex conjunctione cum voluntate participat aliqualem libertatem.

5° Hic est modus divinae Providenti® rerum ordines ita inter se connectere ut, secundum effatum ex S. liionysiodepromptam supremum infimi attingat, infimum supremi; aie nobilissima corpora, nempe

coelestia , incorruptibilitatem spirituum participant; sic elementorum præstantius, ignis, motum viventium imitatur, et sic de cæteris : quidni ergo appetitus sensitivus in homine ex imraodiata conjunctione cum voluntate aliquid ejus libertatis et amplitudinis participet?

Idem dicendum de ratione : quatenus enim præcedit voluntatem *»st radicaliter libera , siquidem ex ejus judicio indifferenti originetur libertas ; quatenus autem sequitur voluntatem, ejus libertatem participat et exprimit. Unde Auctor hic a. 3, ad 2 : *Poluntas* , inquit, *quodam modo movet otpraccdit rationem, et ratio quodam modo voluntatem : unde ct motus voluntatis dici potest rationalis, el actus rationis potest dici voluntarius. Et secundum hoc in ratione inven tur peccatum vel prout est defectus ejus voluntarius, vel prout actus rationis est principium actus voluntatis.*

ibid. α. 2. ad 5.—*Prob. secunda pars.* Membra seu sensus externi non sunt intrinsece liberi, sed tantum denominative extrinsece a voluntate a qua despotice moventur, sicut servus qui agitur et non agit; unde, respectu peccati fonnaliter sumpti, non sunt principia activa, sed organa tantum el instrumenta : ergo.

Dices 1°. S. Aug.lib.de Duabus Animabus, c. 10 , dicit : *Non nisi voluntate peccatur* » ergo.

ibid, ad 1. — *R.* quod non peccatur nisi voluntate ul primo movente, aliis autem potentiis peccatur, sicut ab ea motis.

Inst. Unum numero peccatum non potest esse in pluribus subjectis; peccatum enim est accidens , unum autem numero accidens, secundum Thomistes, cum individuetur a subjecto, non potest esse in pluribus subjectis : ergo si peccatum sil in voluntate, non potest esse in appetitu aut ratione simul.

R. D. ant. Unum numero peccatum, adaequate sumptum, non potest esse in pluribus subjectis, C. inadæquate sump-tum, N. Ex pluribus itaque malitiis particularibus , quarum una et principalis est in voluntate, altera in appetitu sensitivo sicut ex actu imperante et imperato, resultat unum numero peccatum quod ir pluribus subjectis partialibus esse polaal,

B».

DISSERT. IV. ART. II.

eicut una figura domus in pluribus lapidibus et lignis.

Dicet 2°. Juxta. S. Th. supra, q. 20, a. 5, et non ibid, actus exterior non habet malitiam vel bonitatem formalem distinctam ab interiori : atqui, secundum eum in S. Th. actus exterior est omnis actus a voluntate imperatus sive sit intellectus sive appetitus sensitivi : ergo.

R. N. min. Loco enim citato, per actum exteriorum S. Doctor intelligit actum membrorum exteriorum : *quod patet* 1° quia in tota illa q. 20 nusquam ponit exemplum actus intellectus aut appetitus sensitivi, sed tantum membrorum exteriorum, ut occisionis, deambulationis et similium ; 2° quia, cum argumento primo art. 5 citati dixisset quod *actus exterioris principium sit potentia exequens*, non negat in responsione, sed admittit. Potentia autem exequens motum est in membris corporis.

Dices 5°. Juxta S. Thomam, hic a. 4, peccatum mortale non potest esse in appetitu sensitivo, sed veniale tantum : atqui, si peccatum formaliter sumptum possit esse in appetitu sensitivo, non solum erit veniale, sed sæpe mortale : ergo non cohæret doctrina S. Th. *Prob. min.* Malitia peccati, quæ est in appetitu sensitivo, est ejusdem speciei cum malitia voluntatis a qua descendit, constituitque cum illa idem peccatum, ut modo dicebamus : atqui malitia voluntatis sæpe est mortalis, ut cum voluntas movet ad fornicationem : ergo.

R. S. Th. non negare peccatum mortale posse esse in appetitu sensitivo, sed vult duntaxat quod *non habeat quod sit peccatum mortale ex eo quod est sensualitatis, sed ex eo quod est rationis, cujus est ordinare in finem; et ideo peccatum mortale non attribuitur sensualitati, sed rationi.* Ita S. Doct. a. 4, cit. ad 1 : vult ergo duntaxat S. Th. quod motus, qui sunt tantum sensualitatis et illi ascribuntur, non sint peccata mortalia. Tunc autem censentur esse tantum sensualitatis et illi ascribi, quando non procedunt ex imperio rationis plene advertentis aut plene advertere potentis, licet cum aliqua negligentia rationis non sat bene vigilantis. Ascribuntur autem rationi et voluntati, (quando procedunt ex imperio rationis ple-

ne advertentis aut plene advertere valentis. Ita collige ex eodem S. Doct. a. seq, cit. in 2, d. 24.

ARTICULUS II.

Utrum peccatum, saltem veniale, possit esse in et a solo appetitu sensitivo, absque omni actuali influxu saltem interpretative voluntatis; omniumque motus sensualitatis sint peccata ?

§ I. — *Prima difficultas resolvitur.*

Dico. Nullum peccatum formaliter sumptum, etiam veniale, potest esse in et a solo appetitu sensitivo, absque aliquo actuali influxu saltem interpretative voluntatis.

Ila Alvares, Medina, Sylvius, Conletison et alii, contra Salmanlicenses, Gonet, et alios : inter quos tamen videtur dissensio potius de nomine quam de re, ut patebit ex dicendis.

Prob. 1°. S. Aug. lib. de Vera Relig. c. 14, ait : *Aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi.* Et lib. de Duab. Animab. art. præced. ait : *nisi voluntate peccatur.*

S. Th. hic a. 2, ad 1, jam citatum : *Non peccatur nisi voluntate sicut primo movente, aliis autem potentiis peccatur sicut ab ea motis.* Et in 2, d. 24, q. 5, a. 2 o, non solum *conclusionem* asserit, sed etiam *probat his verbis.* « Peccatum... » non est aliud quam actus inordinatus ad » genus moris pertinens; nullus autem » motus ponitur in genere moris, nisi habita » comparatione ad voluntatem, quæ » est principium moralium : et ideo ibi » incipit genus moris ubi primo dominium » voluntatis invenitur; habet autem voluntas in quibusdam dominium completum, in quibusdam vero incompletum. » Completum dominium habet in illis actibus qui ex imperio voluntatis procedunt, et hi sunt actus deliberationem » sequentes, qui rationi ascribuntur; » sed incompletum dominium habet in illis actibus qui non per imperium rationis procedunt, sed tamen voluntas eos » impedire poterat, ut sic voluntati quodam modo subjaceant, quantum ad hoc » quod est impediri vel non impediri : » ideo inordinatio quæ in his actibus contingit, rationem peccati causal, nonummen completi : » id est, non mortalis

nd venialis. Ubi vides S. Th. nullum agnoscere peccatum etiam veniale in sensualitate, nisi subjaceat dominio voluntatis, quatenus potest illud impedire; quod docet pluries alibi, signanter q. 7 de Malo, a. 6, ad 2 : *Augustinus, inquit, indiligil omne peccatum esse in voluntate sicut in primo movente vel movere potest; ex hoc enim motus sensualitatis est peccatum veniale, quia voluntas potest illud impedire.*

Ex quibus sic arguo in probationem fundamentalem conclusionis. Non potest esse peccatum etiam veniale in appetitu sensitivo, nisi saltem voluntas possit ejus motum impedire, ut expresse docet S. Th. et etiam ipsimet fatentur adversarii : atqui, hoc ipso quo voluntas potest impedire et non impedit, interpretative influit et consentit : ergo. Unde, dum Gonet. his auctoritatibus et rationi respondens, admittit omne peccatum dependere a voluntate movente aut movere potente, et negat interrelativum consensum, videtur inconsequenter loqui.

Prob. 2° ab inconvenientibus. Si omnes motus appetitus sensitivi essent peccata venialia independentem ab omni influxu seu consensu interpretative voluntatis, per hoc solum quod procedant ab appetitu habitualiter et naturaliter subordinate voluntati, ut contendunt adversarii, « cum tunc quod peccaremus etiam dum actu resistit voluntas, quia actualis resistentia voluntatis, quidquid dicat Gonet. non tollit habitualement et naturalem subordinationem appetitus ad ipsam ; sicque simul mereremur per actualement resistentiam, et demereremur per venialis peccati culpam : quod est contra Trident, sess. 5 infra citandum, 1). Th. locis citatis et citandis, et omnes theologos, asserentes concupiscentiam non nocere non consentientibus, sed e contra ipsis esse materiam meriti.

Sequeretur. 2° quod omnes motus sensualitatis etiam primoprimum sint peccata venialia, quod iterum negant adversarii, et in quo non videtur cohærere eorum doctrina : ideo enim negant, et bene, hos motus esse peccata venialia, quia, inquit, praeveniunt omnem rationem et tu peccatum requiritur advertentia rationi) : atqui hoc ipso quo reperitur adver-

tenlia rationis voluntas potest illos reprimere; quod si non reprimat, ut potest et debet, censetur actu velle et consentire saltem interpretative : ergo.

Dices 1°. S. Th. hic q. 74, a. 5, ad 5, dicit -. *Motus sensualitatis rationem emptee veniens est peccatum veniale*; q. 25 de Veritate, a. 5, ad 3 : *Non dicitur esse peccatum in sensualitate propter interpretativum consensum rationis.* Quid expressius? Et hic a. 5, ad 4, docet in sensualitate posse esse peccatum veniale, non mortale. Atqui, si appetitus non peccaret nisi ex aliquo influxu interpretative voluntatis, non solum posset peccare venialiter, sed etiam mortaliter : ergo.

Il. ad primum, ex ipso Gonet, a. seq. *insol. objec.* 1. quod S. Th. loquatur de motu sensualitatis praeveniente quidem rationem plene deliberatam, subsequente tamen semiplenam, hoc est de motu secundoprimum.

Ad secundum. Similiter non requirit interrelativum consensum rationis perfecte deliberatae, bene tamen imperfecte et semiplene deliberantis.

Ad tertium, secundum eundem sensum D. min. Si appetitus non peccaret nisi ex aliquo influxu interpretativo voluntatis perfecte deliberatae, non solum posset peccare venialiter, sed etiam mortaliter C. nisi ex aliquo influxu interpretative voluntatis imperfecte deliberatae, A'. Ias autem solutiones esse ad mentem D. Th. *patet ex locis citatis in probatione conclusionis*, in quibus S. Doctor non agnoscit peccatum incompletum seu veniale in ullo actu vel motu, nisi voluntas habeat dominium incompletum in illum, et nisi sic illius imperio subjaceat ut potuerit illum impedire, quod stare non potest absque aliqua imperfecta advertentia et deliberatione, consequenter sine aliquo influxu vel consensu saltem interrelativo voluntatis.

Dices 2°. Juxta doctrinam articuli praecedentis, appetitus sensitivus ex sola habituali conjunctione seu subordinatione immediata ad voluntatem est liber : ergo sine actuali voluntatis influxu potest peccare saltem venialiter.

It. D. ant. Est liber in actu primo, C in actu secundo, A'. Cum enim libertas appetitus sensitivi non sit in nomine prima, sed subordinate et a voluntate participate,

non potest in actum prorumpere sine aliquo voluntatis influxu; sicut etiam cogitativa non participat vim discurrendi actu circa singularia, nisi secundum quamdam refluendam rationis universalis in illato, ut loquitur S. Th. 1 p. q. 78, a. i, ad 5.

Insuper, adverte his et aliis objectionibus quæ fieri possunt, si quid probent, probari motus etiam primoprimos et quos inviti patimur, esse peccata venialia; quod negant ipsi objicientes: et cum, ut hoc inconveniens declinent, requirunt quod ratio advertat et voluntas possit illos impedire, totum quod intendimus re concedunt, sola voce *consensus interpretativi* differentes; et ideo dixi superius videri quæstionem de solo nomine. Hæc præsens doctrina magis firmabitur ex § sequenti. Unde sit

§ II. — *Secunda difficultas resolvitur.*

Nota. Celebris est apud theologos motuum sensualitatis divisio in motus primoprimos, secundoprimos et plene deliberatos. Primoprimum dicuntur, qui ex apprehensione objecti præsentis vel absentis, aut ex naturali corporis dispositione, ante omnem rationis advertendam excitantur, secundoprimum, qui fiunt cum semiplena advertentia et imperfecta deliberatione: vocantur secundoprimum, quia sunt secundi post primoprimos, et primi inter morales et liberos. Alii tandem dicuntur plene deliberati, quos ratio cum plena advertentia et perfecta deliberatione admittit aut excitat. Ad motus primoprimos quoad præsentem quæstionem reduci possunt ii quos quidem ratio prævidet et advertit, sed quos permittendi habet justam causam, ut in confessario, chirurgo, etc. et ii quos invito patitur, eis pro posse resistendo.

Certum est motus plene deliberatos circa objecta sub mortali prohibita, esse peccata mortalia; secundoprimos, peccata venialia; quia illi sunt perfecte voluntarii, isti imperfecte. Difficultas est ergo tantum de motibus primoprimum. Hærelici nostri temporis contendunt omnes pravos motus concupiscentiæ, etiam primoprimos, esse illicitos (pios; inviti patimur circa objecta graviter illicita, esse peccata mortalia. Quidam antiqui theologi videntur docere esse venialia, sed possunt explicari. Pro assertionem vere et catholicam sententiam,

Dico: Moins sojus. i. h. t. n. t. i. s. p. r. i. n. u. p. r. i. n. i. nimirum qui omnem rationis advertentiam prævertunt, aut ii quos inviti natiimur, quantumvis versentur circa objecta generaliter illicita, non sunt peccata, nisi venialia.

Hæc conclusio sequitur ex præcedenti si enim nullum sit peccatum sine aliquo consensu aut influxu voluntatis, palam est qui tur motus qui omnem rationem anteverunt, aut quos patimur reluctanter votant, non esse peccata, cum sint sine ullo voluntatis consensu. Sed quia contra hanc doctrinam variis auctoritatibus instant hærelici, accuratius est probanda; quapropter prioribus probationibus sequentes subjungo.

1° Eccii. IS dicitur: *Post concupiscentias tuas non eas*: ubi, cum præcipiatur non obsequi concupiscentiis nostris, aperte supponitur posse eas esse in nobis sine peccato; alioquin non præciperetur nobis non consentire illis, sed non habere illas. Ita ratiocinatur S. Augustinus lib. 5. *Frustra dictum est, inquit, Post concupiscentias tuas ne eas, si jai quisque reus est quod lumen tuum ad mala trahere nitentes sentit eas.*

2° Apost. Rom. 7, docet hos motus non esse ab homine ut homo est, consequenter non esse peccata. *Si quod nolo, inquit, illud facio.... jam non ego opero illud, sed quod habitat in me peccatum*, scilicet concupiscentia, quam vocat peccatum quia ex peccato est et ad peccatum inclinatur, ut declarat Trid. infra. El cap. seq. loquens de justis patientibus motus concupiscentiæ, dicit: *Nihil ergo damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant*, id est, qui carni non obediunt. Hem 2 Cor. c. 12, petenti immotus a se auferri, respondit Dominus. *Sufficit tibi gratia mea*, qua scilicet ei resistatur. Ergo non sunt peccata sine consensu.

5° Jacobi 1 legitur: *Unusquisque lenatur, a concupiscentia abstractus dilectus: deinde concupiscentia sua cum conceperit, parit peccatum.* Ergo nullum est peccatum antequam concupiscentia concipiat, id est aliquem consensum voluntatis obtineat; alioquin tentatio octo consensus non essent diversi gradus. Hinc b. Aug. lib. 6 con. Jul. c. 13: «Profecto, inquit, in his verbis parius a partante diceretur.

, tur : pariens enim est concupiscentia, t virtus peccatum ; sed concupiscentia non lant nisi conceperit, non concepit nisi i illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum • obtinuerit voluntatis assensum : quod › ergo adversus eam dimicatur, hoc agitur • ne concipiat pariatque peccatum. ¶ El lib. 1 de Civit, c, 25 : « Si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis inhabitat prater • nostra voluntatis legem, quasi lege sua i movetur, quauto magis absque culpa est • in corpore non consentientis, si absque • culpa est in corpore dormientis ! » Et lib. 2 de Peccat. Meritis, cap. 4 : « In r grandibus baptizatis ad agonem manet i concupiscentia, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura. » idem alibi sæpe.

P Quantum ad S. Th. prater jam dicta {precedent! q. 80 hujus partis, a. 5, ad 5, iichabet : *Concupiscentia carnis contra tpiritum, quando ratio ei actualiter re- ligit, non est peccatum, sed materia tjurcendx virtutis.* 2 2, q 154, a 5 : *Primis motus sensualitatis non habet quod iit piceatum, nisi in quantum iudicio rationis reprimi potest.* Q. 7 de .Malo, a 6.ad 6 : *Quando motus illicitus est in imsualitate, tripliciter se potest habere ad illum ratio,- uno modo sicut resistens, illune nullum est peccatum, sed est meritum coronæ.* Similiter alibi.

Neque dicas S. Th. intelligendum hic esse de motibus ortis ex naturali corporis dispositione, quos revera agnoscit posse esse sine peccato ; non vero de motibus ex imaginatione seu apprehensione objecti pisentis vel absentis, quos ubique culpatur ut peccaminosos.

Contra est enim quod S. Doctor locis hic d j precedenti citatis loquatur generaliter < indefinite.ejusque principia, nempe non niii voluntate peccati, nullum motum esse oralem el peccaminosum qui non sit sub dominio voluntalis et non possit ab ea impediri, etc. probant generaliter de omnibus Mtibus;sedelS. Doct. specialiter loquens de istis motibus ortis ex apprehensione, in hieparte q 17, a. o, 7 diserte dicit : *Contingit quandoque quod motus appetitus i-nsitivusubito concitantur ad apprehensionem in imaginationis velscnsus, et tunc h motus est prater imperium rationis*

quamvis potuisset impediri a ratione si prævidisset : ergo si nulla sit prævisio, ratio non potest impedire, et iste motus est præterir nperium rationis, consequenter non est peccatum.

5° Trid. sess. 5, can. S, sic definit : « Manere autem in baptizatis comupiscen- » tiam vel fomitem, hæc S. Synodus fate- » tur et sentit, quæ cum ad agonem relictæ » sil, nocere non consentientibus, sed uti- » liter per Christi Jesu gratiam repugnanti- » bus non valet; quinimo qui legitime » certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse » peccatum appellari, quod vere et proprie » in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinatur. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit. »

Accedit damnatio sequentium propositionum Baii a Pio V etGregorio XIII. Prima : *Prava desideria, quibus ratio non consentit et quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto : Non concupisces,-* est 58. Secunda: *Concupiscentia sive lex membrorum et prava ejus desideria quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia,-* est 51.

6° Nullum est peccatum, etiam veniale, quod non sit voluntarium : atqui motus primoprimum omnem rationis advertendam prævenientes, et ii quos inviti patimur, nullo modo sunt voluntarii : ergo.

Neque dicas nobis esse voluntarios in causa, quatenus sunt effectus peccati originalis quod est nobis voluntarium in Adamo ; quia ad peccatum personale non sufficit voluntarium natura, sed requiritur voluntarium personale; alioquin omnes hujus vitæ miseræ et quæ ex his sequuntur, ut quæ facit stultus aut phreneticus, essent peccata, cum sint voluntaria iu capite, sunt enim effectus peccati originalis : unde Alexander VIII damnavit hanc propositionem : *In statu naturæ lapso, ad peccatum mortale et demeritum, sufficit illa libertas qualiberum ac voluntarium fuit in causa sua . peccato originali et voluntate Adami peccantis.* Est prima inter damnatas septima die Décernons 1690.

7° Nemo ad impossibile tenetm · atqui impossibile est homini impedire ne exurgant motus concupiscenti®, sive ex inopi-

nata objecti præsentis vel absentis apprehensione, she ex naturali corporis dispositione, she ex daemone eos procurante; cum lix omnes sausæ non sint in potestate hominis, el quamvis foret possibile homini impedire ne insurgant motus, non tamen semper tenetur amovere causas ex quibus oriuntur, quando nempe est justa ratio eas non amovendi, ut contingit in chirurgis, in inservientibus infirmis, in confessariis, etc.

Neque diros quod si ratio vigilaret, posset omnes et singulos motus impedire; quod ergo non impediatur ipsius culpa est, et ideo sunt sufficienter voluntarii ad peccatum : *contra* est enim 1° quod continua vigilia in hac vita sit impossibilis, propter varias occupationes et distractiones. 2° Etsi adhiberetur continua vigilia, non tamen constitueret in potestate mea causas ex quibus oriuntur illi motus. 5° Nimia vigilia et attentio potius motus illos excitat et fovet, quia figit et occupat imaginationem circa objectum tentationis, experimurque quotidie quod est nimia contentione in illis molibus reprimendis invalescant, aut uno cessante alter subrepat.

Neque etiam dicas S. Thomam hic q. 74, a. 5, ad 2, docere quod corruptio fomitis non impedit quin homo possit reprimere singulos motus, etsi non omnes, et quod hoc sufficiat ad peccatum; non enim sic absolute et simpliciter loquitur S. Doctor, sed cum hac clausula, *si præsentiatur* : en ejus verba : *Corruptio fomitis non impedit quin homo rationabili voluntate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis, si præsentiatur, puta, divertendo cogitationem ad alia* ; ergo si non præsentiatur, non potest reprimere singulos. Certum est autem quod primo» non præsentiatur, alias non forent primoprimum, sed saltem secundoprimum; eide istis sec. indoprimis dicit S. Doctor quod, licet possit reprimere singulos, non possit tamen omnes, quia divertendo imaginationem ab uno, alter etiam secundoprimum et imperfecte deliberatus sæpe insurgit ; et hoc sufficit ad peccatum veniale. Pariformiter loquitur S. Th. supra q. 17, a. 7 cit. *in quarta probatione conclusionis*.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Omnes motus concupiscentiæ prohibentur præcepto : *Non concupisces*.

I atqui non prohibentur nisi peccata : ergo

/L *N. ant.* utpote damnatum a SS. Pontificibus, *ut dixi in prvbalionibus* Nn ergo lege generali, Aon concupiscu, prohibentur duniat motus voluntarii, qui soli sunt actus humani et soli capita præcepti ; seu, quod idem est, prohibetur ne motibus concupiscentiæ consentiamus, conformiter ad illud Eccli. 18. *Nolite concupiscentias tuas non eas*, ut exposuimus supra, et illud Apost. Rom. 6 : *Non tunc regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis tunc*.

Inst. Omnia sunt a Deo. prater peccatum : atqui 1 Joan. 2 concupiscentia dicitur non esse a Deo, *quoniam*, inquit, *omne quod est in inundo concupiscinlia carnis est, el concupiscentia oculorum, et superbia vita, quæ non est ex Patri, sed ex mundo est*: ergo.

B. has tres concupiscentias a S. Joanne non sumi formaliter, sed materialiter et per metonymiam pro earum objectis. *Patet* tum ex versu precedent!, ubi dicit: *Solite diligere mundum, neque ea qua sunt in mundo* : non diligimus autem nec concupiscimus concupiscentiam, sed bona concupiscibilia quæ sunt in mundo; tum ex versu sequenti, ubi rursum distingui*, mundum a concupiscentia : *Transit mundus et concupiscentia ejus*. Sensus ergo est: Nolite diligere mundum hunc, ne bona in eo contenta, quia quod in hoc visibili mundo continetur vel suis illecebris animum inquinat, vel opum cupiditate accendit, vel superbia extollit. Quod aulec hæc bona sint sic inordinate concupiscibilia, non est ex Deo nec ex natura rerum, sed ex vitio nature per peccatum corrupta: , quod vitium non est a Deo. Ita Estius, a Lapide, Tirinus, et communiter interpretes.

Obj. 2° *et simul instabis*. Juxta S. Augustinum, omnes motus concupiscentiæ, etiam involuntarii, cadunt sub præcepto; ergo. *1° rob. ant.* Lib. 1 de Nuptiis, c. 25, dicit eos qui motibus concupiscentiæ non consentiunt, non facere id quod scriptum est, Aon concupisces, licet faciam quod legitur Eccli. 15, *Post concupiscentias tuas non eas*. El cap. 17, addit motus involuntarios esse lege Dei prohibito; idem, serm. 5, de Verbis Apostoli. Ergo.

n. D. ant. Juxta S. Aug. omnes motui

toncupiscentiæ, etiam involuntarii, cadunt sub præcepto, *Non concupisces*, ut objectum præcepti, *N.* ut linis et perfectio id quam tendit præceptum, *C.* Censet ergo S. Augustinus motus involuntarios concupiscentiæ prohiberi præcepto, *Non concupisces*, non ut vera et peccaminosa transgressionem, sed ut quid repugnans fini et perfectioni ad quam lex tendit et monet esse conandum, scilicet, quod nullus sit concupiscentiæ motus, quod non in hac vita, sed in altera tantum adimplebitur; finis autem et perfectio ad quam tendit præceptum non cadit proprie sub præcepto obligante, sed solum medium. Sicut si rex, complectens in suo mandato medium et finem, diceret duci: Pugnando vince; pugna ut medium caderet sub obligatione, non victoria quæ est finis; esset que dux transgressor præcepti si non pugnaret, secus si pugnando non vinceret. Hanc esse S. Augustini mentem colligitur ex ipsomet, tum Epist. 200, ubi dicit. *Ad eam consummationem quandoque veniemus ubi peccati concupiscentia non cohibenda atque frenanda, sed nulla sit: hoc lex posuit dicendo, Non concupisces; non quod hic valeamus, sed ad quod perficiendo tendamus;* tum quia ipso cil. c. 5 de Nupt. agnoscit quod *ipsa concupiscentia jam non peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur,*

Inst. S. Aug. lib. 4 cont. Jul. cap. 2, dicit quod concupiscentia noceat etiam non consentientibus; et lib. 5, cap. 5: *Concupiscentia carnis, inquit, adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia illi inest inobedientia contra dominatum mentis, et poena peccati est... et causa peccati est;* et lib. 6, c. 5: *Neque nulla est iniquitas cum in uno homine vel supiora inferioribus turpiter serviunt, vel inferiora superioribus contumaciter reludantur, etiamsi vincere non sinantur.* Ergo.

A. ad primum, concupiscentiam nocere non consentienti, non quod ipsum peccatum officiat, sed quia minuit spiritualem mentis delectationem, dum in concupiscentia reprimenda occupatur: ita seipsum explicat S. Aug. loco citato.

Id secundum. Sensus est quod concupiscentia, adversus quam bonus concupi-

scit spiritus, sit peccatum non in iis justis qui contra eam luctantur, quando luctantur, sed vel in aliis quibus dominatu, vel etiam in ipsis justis, dum ab eis aliquem levem et imperfectum consensum oblinet; hoc est enim quod significant illæ particulae, *quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis*, quatenus vel ipsum dominatum mentis aut evertit aut concutit, ipsique imperfecte saltem praevalent. Potest etiam dici quod S. Augustinus sumat peccatum late pro vitio et infirmitate naturæ ut a Deo insititæ, quia agebat contra Pelagianos, qui dicebant concupiscentiam non esse malum et infirmitatem naturæ, sed rem prorsus indifferentem.

Ad tertium. Sumit ibi iniquitatem pro eo quod est in aliquo genere inordinatum et vitiosum, licet non sit proprie peccatum nisi ipsi consentiatur. Quo etiam sensu explicandus est S. Ambrosius lib. de Isaac et anima, c. 8, dum dicit concupiscentiam esse iniquitatem.

Quod iterum ex S. Aug. opponi potest, ipsum dicere quod concupiscere sit peccatum et vitium, intelligendum esse vel de motu concupiscentis voluntario, vel de peccato ad sensum Apostoli, pro eo quod est ex peccato et ad peccatum inclinatum. Eodem sensu intellige S. Hieronymum in cap. 5 Math., ubi dicit motum citra consensum habere *culpam* vitii; id est, habet defectum qui merito culpandus est, eo quod incitet ad peccatum, neque illi ad rationem peccati proprie dicti desit nisi consensus voluntatis. Vide infra disseri. 3, art. 5, § 1, conci. 2.

Difficilius explicatur S. Bonaventura, qui in 2, d. 21, circa textum Mag. sentent, dicit quod tentatio carnis nunquam sit in nobis sine veniali culpa; et dist. 24. a. 2, q. 2, quod delectatio ex apprehensione, ante aversionem delectationis, sit peccatum veniale: unde quidam existimant fuisse oppositæ sententias. Alii tamen dicant ipsum sumere culpam generaliter pro vitio et inordinatione quæ est prater ordinem rationis, aut esse intelligendum de tentatione carnis seu delectatione quæ sit quidem ante aversionem perfecta. non tamen imperfecta, sicque subsit aliquo modo imperio rationis. Pro quo vide, si lubet. Solvium hic a. 5

DISSERT. V. ART. I.

Obj. 5., « S. Th. Præter ea quæ ex S. Doctore jam opposita sunt § præcedenti in fine probationum, iterum ob- jicitur ex i Sent. d. 21, a. 2, ubi ponit hoc discrimen inter tentationem a carne et tenta- tionem a mundo et diabolo, quod tenta- tio a carne sit peccatum inchoari lentatur, non vero tentatio a mundo et diabolo, nisi delectationi accedat consensus. Similiter 5 P- fi- a- 1» ad 5, dicit quod tentatio a carne non possit esse sine peccato. Ergo.

Ad *primum*, omissis variis responsio- nibus, *respondeo* cum Sylvio hic, quod S. Th. non loquatur de omni tentatione a carne, sed de ea sola quæ est aliquo modo in potestate rationis; quod probat lauda- tus theologus his momentis : 1° quia S. Doct. dicit loco citato sic : *Non enim sola caro concupiscit, sed conjunctum* / quan- do autem est motus qui nec imperfecte quidem subest rationi, sola caro concu- piscit et non conjunctum ; 2° quia ibidem in resp. ad 5, agnoscit tentationem a carne ex dispositione corporis, quæ juxta ipsum nullatenus habet rationem peccati ; 5° quia in eadem resp. de motu illo qui est pecca- tum, dicit quod diabolus non possit illum extorquere; certum est autem quod dia- bolus possit extorquere motum concupis- cibilem, qui nullo modo subest imperio rationis.

inst Juxta hanc interpretationem, non stat discrimen positum a S. Th. inter tenta- tionem a carne et tentationem a mundo et a diabolo, quod illa sit peccatum in eo qui lentatur, et ista non nisi adsit con- sensus : ergo *Prob. ant* Secundum da- tam interpretationem, ubi ubique debet adesse consensus ut sit peccatum : ergo.

B. N. ant. id probationem D. ant. Secundum datam interpretationem, debet ubi ubique adesse consensus eodem modo, V. diverso modo. C. Itaque tentatio quæ est a mundo et diabolo, cum sit tota ab extrinseco, non potest esse peccatum nisi illi jam exortæ accedat consensus, cum tunc tantum lentatus incipiat cooperari lentanti ; sed tentatio quæ est a carne po- test esse peccatum etiam si illi postquam exorta est non consentiatur, quia potuit esse voluntaria in suo ortu ; cum enim sit .. principio intrinseco, et interdum potuerit impediri ne oriretur si ratio sufficienter vigilasset et sensualitatem bene gubernas-

set, dum in hoc deficit ratio, etsi tentati- oni jam exortæ non consentiatur, adeo- tamen quidam consensus tacitus et imper- fectus quo permissa est exurgere, ex quo habet quod sit peccatum veniale.

Id secundum, B. S. Thomam rei su- mere peccatum late, sicut Apostolus, hinc eo quod est ex peccato et ad peccatum inducit, aut pro quodam defectu, inde- centia et inordinatione materiali et objet- tiva; vel intelligit peccatum originale, sine quo prævio non esset tentatio a carne, quia illa provenit ex vitio natura per pec- catum originale corruptum. Quovis modo intelligas, sufficit intento; D. Th. vult enim ibi probare Christum non fuisse tenta- tum a carne, quia tentatio a carne non est sine peccato ; sive autem intelligas peccatum late dictum, sine peccato ori- ginale. ulrumque repugnat Christo.

Dices. Si motus primoprimum et quos in- viti patimur nullatenus essent peccata, li- ceret eis complacere et consentire : (*al- sum consequens* : ergo.

B. N. sequelam ; quia, licet isti motu- in se non prohibeantur, quia non sunt vo- luntarii nec actus humani, soli capace' præcepti, quia tamen sunt inordinati et circa objectum malum, prohibetur ne vo- luntas illis consentiat.

Foret hic locus agendi cum Auctore de delectatione morosa, et plura circa illam inquirendi : an et quando sit peccatum mortale? an sit licitum se habere negative ad illam? an contrahat omnes malitias ob- jecti? Sed quia hæc et plura alia cunctis materiis spectantia lato satis calamo ex- posui in tract. de Temperantia, dissert. 6, a. 15, per varios §3, et quæ ibi dixi circa materiam veneream extendi possint ad alias materias, ne actum agam, illuc In- torem remitto.

DISSERTATIO V.

DE CAUSIS PECCATORUM.

D. Th. a Q. 73 ad 80.

ARTICULUS I.

Pramotanda de causis peccatorum tri- geneali.

Nota 1°. Quadruplicis generis sunt cau- sæ : materialis, formalis, efficiens, et fins-

lis. Causam materiale, in qua subjectatur peccatum, esse praecipue voluntatem (Mironis dissert, præced. Causam formalem peccati commissionis esse ordinem ad objectum a quo surnu speciem ; peccati omissionis, formam seu virtutem qua privat. finalem, ipsum objectum, aut id quod prater objectum intendit operans : *palet* ex dissert. 2. Tandem causam efficientem esse praecipue ipsam voluntatem, sequitur etiam ex dissert, præced. ubi dixi voluntatem esse elicivam actus peccaminosi in ipsa immanentis.

aioq.75. a. 1. o.— *Nota* 2° peccatum ea» actum inordinatum. Ex parte actus habet causam per se efficientem, sicut quilibet alius actus ; ex parte inordinationis habet causam per accidens efficientem, eo nempe modo quo privationes possunt habere causam. Hæc autem causa est voluntas carens directione regulæ rationis et legis divinæ, intendens aliquod bonum commutabile. Quatenus intendens bonum, est perse causa actus; quatenus intendens illud bonum absque directione regulæ, est causa per accidens et præter intentionem inordinationis actus : defectus enim ordinis in actu provenit ex defectu directionis in voluntate.

Nota 5«. Ex præcedenti notamine habes quod voluntas, præter defectum materiale seu peccabilitalem quam habet ex hoc quod sit ex nihilo, et quæ tempore præcedit peccatum, alium habeat liberum, scilicet recessum a lege seu carendam directionis regulæ, qui natura tantum præcedit actum malum ; quia effectus liber determinatus, qualis est actus malus, non potest procedere nisi a causa libere determinata ad illum : in illo ergo priori natura quo voluntas intelligitur determinata. dactum malum, jam intelligitur ille defectus liber regulæ seu non subjectio ad regulam. Neque tamen inde sequitur voluntatem peccare ante peccatum, quia non est peccatum nisi sit actus, qui in illo priori nondum intelligitur, unde ille defectus regulæ non est peccatum nisi concomitante! et VI conjungitur actui malo. Vel etiam dici potest quod sil peccatum non formaliteret complete, sed inchoative el in fieri ; sicut enim determinatio libera voluntatis est inchoatio actus, ita iste ejus defectus est inchoatio peccati.

Ibid. a. 2. o. — *Nota* 4°. AcUIS peer» minosi duplex generaliter assignari potest causa eliciens, una interior, altera exterior; interior duplex, una immediata e proxima, scilicet ratio el voluntas secundum quam homo est liber arbitrio; altera mediata el remota, scilicet apprehensio sensitivæ partis et appetitus sensitivus : ita ut sint quatuor causæ interiores peccati. Primo itaque sensus proponit appetitui bonum delectabile; appetitus, in illud inclinatus, allicit rationem ut illud probet; ratio, deficiens a consideratione regulæ, illud approbat et voluntati præsentat; cui voluntas consentiendo complet rationem peccati. Non est tamen necesse quod in quolibet peccato omnes islæ quatuor causæ concurrant.

ibid. a. 5. o. — Causa exterior peccati dicitur quæ ad illud movet causas interiores, scilicet vel voluntatem, vel rationem, vel appetitum sensitivum. Voluntatem interiorius movere non potest nisi solus Deus, qui nequit esse ullo sensu causa peccati : unde relinquitur quod nihil exterius possit esse causa peccati, nisi vel in quantum movet rationem, sicut homo vel dæmon suadens peccatum; vel prout movens appetitum sensitivum, sicut sensibilia exteriora.

Q. 76. in proæm.— De his itaque omnibus peccati causis in speciali acturi, dicemus 1° de interioribus, deinde de exterioribus. Circa interiores, 1° agemus de ignorantia, quæ est causa peccati ex parte rationis; 2° de infirmitate seu passione, quæ est causa peccati ex parte appetitus sensitivi; 5° de malitia, quæ est causa peccati ex parte voluntatis.

ARTICULUS II.

An, et quæ ignorantia sit causa peccati caque ipsa sit peccatum?

Suppono hic, ex tract, de Act. hum. dissert, i, a. 9, varias ignorantis divisiones, praesertim eam quæ est in antecedentem, concomitantem et consequentem; el ut paucis repetam : antecedens est, quæ sic antecedit omnem actum voluntatis, ut sil involuntaria et inoraliter invincibilis ; estque causa cur actus fiat, qui non fieret si abesset : concomitans est. quæ pariter antecedit omnem actum voluntatis, estque involuntaria et invincibilis; sed non est causa cur aclus liat, cum ea absente eque

;-2.S

DISSERT. V. ART. (T.

fieret : consequens est, quæ sic sequitur aliquem actum voluntatis, ut sit vincibilis et voluntaria, saltem indirecte in sua causa, scilicet negligentia sciendi; est tamen causa cur fiat actus, qui non fieret si abesset. Inde sponte fluit resolutio difficultatum propositarum in titulo articuli. Unde

Hic q. 76. a. 1. o. — *Dico* 1°. Ignorantia potest esse causa peccati, non perse, quia cum sit privatio et non ens, non potest per se influere in actum, sed per accidens tanquam removens prohibens, quatenus removet scientiam, quæ si adesset peccatum non fieret.

ibid. — *Dico* 2°. Ignorantia concomitans non est causa peccati, quia non removet scientiam, quæ si adesset impediret peccatum, sed ea præsentem æque fieret. Ignorantia antecedens et consequens sunt causa peccati, quia tollunt scientiam, quæ si adesset prohiberet peccatum; cum hac tamen differentia, quod antecedens sit tantum causa actus peccati, seu peccati, non formaliter, sed materialiter sumpti, quia actus ex illo sequens, quoad circumstantiam peccati, est involuntarius, cum ista circumstantia sit invincibiliter ignorata; consequens autem sit causa peccati formaliter, quia actus sequens ex illa, etiam quoad rationem peccati formalis, est voluntarius, cum hæc ratio sit voluntarie et vincibiliter ignorata. De ignorantia antecedente seu invincibili juris divini et naturalis, an detur et an excuset a peccato, fusius dicemus in sequentibus.

ibid. a. 2. o. — *Dico* 5°. Ignorantia invincibilis non est peccatum; vincibilis eorum quæ quis scire tenetur, est formaliter in se peccatum, non tamen ratione sui, sed ratione negligentiam addiscendi. Omnes autem scire tenentur communiter 1° ea quæ sunt fidei, 2° universalis juris præcepta, 5° singuli quæ ad suum statum et officium pertinent.

Ratio primæ partis, quia ignorantia invincibilis, cum non sit in potestate nostra eam vincere (dicitur enim invincibilis quia moraliter superari non potest), non est voluntaria : *patebit magis ex dicendis infra*.

Ratio secundæ partis est, quia omissio voluntaria actus debiti est formaliter in se peccatum : atqui ignorantia vincibilis eorum quæ quis scire tenetur, est omissio

voluntaria saltem indirecte, in negligentiam addiscendi, actus debiti, nimirum debita cognitionis : ergo.

Intellige ignorantiam actualem, seu prout conjungitur cum sua causa, scilicet negligentia; quia si sumatur habitualiter, cum tunc non sit in actu secundo et in exercitio voluntaria, non est secundum « peccatum, sed est sicut alii habitus (quibus secundum se non meremur neque demeremur), vel effectus vel principium peccati. Et inde habes quod, qui culpabiliter ignorat quæ scire tenetur non continuo peccet toto tempore quo ignorat, sed tunc demum dum adest tempus acquirendi scientiam et negligit; tum quia tunc solum est ignorantia actualis; tum quia ignorantia est omissio ; in peccato autem (talesionis quis non continuo peccat dum non agit, sed tunc solum quando obligatur agere.

Ratio tertiæ partis, quia scire secundum se non est actus moraliter bonus, cum scientia cujus est actus non sit virtus moralis, sed intellectualis; est autem contra naturam moralis, quatenus elicitur vel imperatur a virtute studiositatis, seu exercetur secundum regulas illius. Ergo ignorantia non est secundum se malum morale, sed solum ut est a vitio studiositatis opposito, quod est negligentia. *Confirmatur*. Exclusa omni negligentia, ignorantia non est voluntaria : ergo non est formaliter peccatum in se, nisi ratione negligentiam.

Et bene adverte nos non negare ignorantiam esse in se peccatum, sed dicimus habere quod sit in se peccatum ratione culpabilis negligentiam addiscendi; sicque ignorantiam et negligentiam non esse diversa peccata distincta, sed ex utroque integrari unum peccatum, sicut ex actu interno et externo, ex actu imperato et imperante constituitur unum peccatum.

Respondeo 1° utrum ignorantia culpabilis eorum quæ quis scire tenetur, sit peccatum speciale distinctum a peccatis quorum est causa ?

Respondetur in responsionem observandum quod sit quædam ignorantia rerum quas homo non tenetur scire propter ipsas, sed propter aliquod opus hic et nunc faciendum vel omittendum : ut ignorantia quorundam factorum seu circumstantiarum, seu juris particularis, v. g. ignorantia (per

AN, ET QUJE IGNORANTIA SIT CAUSA PECCA 11, e t c .

ftsc mulier, ad quam accedis, sit conjugata; quod sit liodie vigilia S. Mallhæi; hæc enim πον teneris scire propter ipsa, sed ratione operis hic et nunc omittendi vel ponendi. Altera, est ignorantia rerum quas homo tenetur scire propter ipsas et non dum propter opus hic et nunc ponendum vel omittendum, qualis est ignorantia mysteriorum fidei, præceptorum communium Decalogi et Ecclesiæ, et eorum quæ pertinent ad statum et officium, *Ilac distinctione prirmissa*,

fi. 1° Ignorantia rerum quas homo non tenetur scire propter ipsas, sed propter opus hic et nunc faciendum vel vitandum, non est peccatum speciale distinctum a peccato quod ex ea sequitur; quia non alio titulo quis tenetur scire illas res, quam ratione operis hic et nunc faciendi vel omittendi; sicque totain malitiam desumit ab isto opere, non secus ac actus, aliunde bonus vel indifferens, qui est causa omissionis culpabilis, totam suam malitiam desumit ab omissione el unum duntaxat peccatum constituit cum illa. Hinc, qui accedit ad non suam, ignorans vincibiliter esse conjugatam, unum tantum peccatum adulterii committit; similiter qui non jejunat in vigilia S. Matthæi, ignorans vincibiliter esse vigiliam; sufficitque dicere in confessione : Commisi adulterium ! Non jejunavi in vigilia S. Matthæi, absque eo quod accuset suam vincibilem ignorantiam.

2° Ignorantia vero rerum quas homo propter ipsas tenetur scire, est peccatum speciale distinctum a peccato cujus est causa, oppositum studiositati; non enim time ignorantia sumit suam malitiam ab effectu seu peccato consequente, sed eam fecundum se habet, quatenus est contra præceptum sciendi has res propter ipsas el non propter opus hic et nunc ponendum v omittendum. Hinc, qui ex ignorantia tincibili incarnationis blasphemaret in Christum, duplici peccato peccaret, ignorantis contra studiositatem infusam, et blasphemix contra religionem; similiter, qui ex ignorantia quod adulterium sit peccatum, illud committeret. Item confessarius, judex, medicus qui ignorat vincibiliter ea quæ sunt sui muneris aut status, hoc ipso peccat peccato speciali ignorantis; et si inde male operetur ant sit periculum proximum male operandi, aliud pec-

catum distinctum committit : non enim ista tenetur scire præcise ratione operis hic et nunc faciendi aut omittendi. <H in prima responsione, ubi talis obligatio est transiens cum opere, sed ratione status, et ideo est permanens.

Petes 2° quæ ignorantia censeatur invincibilis?

B. Mulli existimant tunc ignorantiam esse invincibilem, quando nullum occurrit dubium aut suspicio de re quæ ignoratur, aut si occurrat, non possit adhibita sufficienti diligentia superari. De hoc secundo non est dubium, *patet ex terminis*; est tantum explicandum quæ sit diligentia sufficiens, quod examinabimus modo.

Primum autem probant, quia homo non polest se applicare ad inquirendum et ad cognoscendum, nisi præcedat aliqua cogitatio qua voluntas primo moveri possit (non enim hoinose applicat nisi per voluntatem); voluntas autem non potest se primo movere nisi prævia cognitione, non voluntaria, cum præcedat primam volitionem, sed naturali aut ab extrinseco proveniente. Ergo, «piando nulla fuit talis cogitatio qua voluntas se moveret el applicaret intellectum ad considerandum el addiscendum, non est in potestate hominis ad ista se movere, ac per consequens ignorantia quæ ista occasione manet reputanda est invincibilis. Ita doctiss. Sylvius, hic q. 76, a. 5, quæ-silo 5, conci. 2; et plures alii.

Sed id ego existimo intelligendum cum grano salis et sub aliqua modificatione. Equidein verum puto quoad viros timoratos (pii, de sua salute solliciti, moraliter bene vivunt et curant instrui ac scire quæ sunt sui muneris; quia, propter rationem dacti, hi non aliunde quam ex dicta cogitatione videntur habere potentiam proximam et moralem depellendi ignorantiam.

At non puto universaliter verum : sunt enim (pii affectant et volunt ignorare, ut ii qui Job. 21 dicebant Deo : *Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus*; sunt in quibus, ut docet S. Th. infra q. 94. a. 6, deleta est lex quoad notitiam, propter pravas consuetudines el habitus corruptos; sunt denique, et ulinam non tam multi ! su;c salutis prorsus iucurii, soli mundo servientes, passionibus per omnia indulgentes, nihil suas obligationes aut scire ant implere curantes, officiis ex sola ani-

bitione aut ciipiditate cinhiantes, ad quorum administrationem capacitatem nec habent neque. Dere curant et volunt : his porro et similibus non occurrit dubium aut suspicio de his quæ ignorant et tenentur scire ; neque lamen potest dici eos illa invincibiliter ignorare, nisi velis plura et enormia eorum flagitia excusare.

Neque obstat ratio superius allata : quod enim hi et similes non habeant ullam cogitationem de his quæ ignorant aut de obligatione inquirendi, id ipsis est voluntarium indirecte, quatenus voluntarie apponunt ei obstaculum per determinatam et affectatam voluntatem nihil sciendi, per absolutam incuriam inquirendi, per pravos habitus et passiones quas foveant et quibus obcæcantur respectu peccatorum quæ ex his passionibus et habitibus profluunt; etenim effectus sequens ad causam voluntariam, si fuerit in ea prævisus aut potuerit moraliter prævideri, est indirecte voluntarius et imputabitur, ut alibi diximus : hiantem de quibus loquimur bene provident, aut saltem facile providere possunt, se ex sua determinata voluntate nihil sciendi, ex absoluta incuria inquirendi, ex pravis habitibus. etc. de multis ad quæ tenentur nihil cogitatueros et ea ignoratueros. Atque hanc exceptionem admittere videtur ipse Sylvius, loco citato, ubi in fine conclusionis agnoscit ignorantiam esse vincibilem et voluntariam indirecte *illi cui per negligentiam seu culpam acciderit quod nulla cogitatio ei obvenerit*; non sic tamen, quasi omnis incogitatio aut ignorantia ex quavis culpa sit indirecte voluntaria et imputabitur, sed ea demum, *ut jam dixi et aicam* adhuc a. seq. quæ provisa fuit, aut potuit moraliter prævideri secutura ex culpa. Hæc omnia redibunt infra dum de inadvertentia ad peccatum : confer.

Petes 5° quæ diligentia censeatur sufficiens ut ignorantia dicatur invincibilis et involuntaria ?

Jl. id non posse certo determinari, sed relinquendum esse iudicio confessarii aut viri prudentis; quia pro diversa conditione personarum, rerum et praeceptorum, diversa est adhibenda diligentia, et quæ in una re facili aut levis momenti et respectu illitterati possetesse sufficiens, respectu alienus rei difficilioris et gravioris momenti, aut viri docti. foret insufficiens. Generali-

ter tamen loquendo, dicitur; potest cum eodem Sylvio, ibid, concl. 1, non esse necessarium quod quis adhibeat diligentiam simpliciter summam, id est quod faciat totum quod in se est; sed sufficit si adhibeat diligentiam moralem, eam scilicet quam viri prudentes et timorati solent adhibere in simili negotio. Exemplum habes in Jacob, cujus ignorantia respectu lumen fuit invincibilis, licet non adhibuerit, ut poterat, lumen, aut non provocaverit Liarn ad loquendum, ut exploraret an esset sua; quia viri prudentes et timorati non solent id facere. Unde, regulariter loquendo, videtur sufficere indocto si consulat doctos et probos, quia id est medium ordinarium quod adhibere solent timorati: quod si non inveniatur doctos et probos quos consulat, debet implorare per orationem auxilium divini luminis. Doctus debet evolvere libros et leges, plus vel minus secundum rei momentum ; in difficilioribus, conferre cum viris doctis et ad orationem recurrere.

Ea vero quæ specialiter spectant proprium statum seu officium; communiter observant theologi raro invincibiliter ignorari; quia quisque per se loquendo tenetur et potest scire quæ sunt sui officii, ita quod si propter ingenii hebetudinem, aliunde, non possit ea scire, debeat officium abdicare : et hoc sensu intelligi potest illud vulgatum juris : *Scire et debere scire xquipuranlur*. Dixi, *raro et per se loquendo*, quia per accidens et aliquando possunt invincibiliter ignorari, quando nempe aliquis, juxta officii et personae qualitatem, adhibuit moralem diligentiam ad sciendum, et multa scit, seri pauca vel difficillima, vel raro contingentia, vel de quibus nihil illi venit in mentem, ignorat sequitur ex dictis ; et alioquin nemo tuta conscientia posset assumere officium iudicis, advocati, confessarii, medici, etc.

ARTICULUS III.

Utrum possit dari ignorantia invincibilis juris positivi divini?

Præter ea quæ articulo præcedenti de notione ignorantis invincibilis diximus, insuper observandum est quod tamen ex dictis sequitur, quod ut aliqua ignorantia censeatur vincibilis, hoc sensu quod non putetur ad culpam, non sufficit quod quis possit illam physice vincere, sed requiri-

lur quod possit moraliter. Potest physice illam vincere, «piando habet quidem in tua intestate media, sed ignorat ea esse ordinata et idonea ad illam vincendam et acquirendam rei notitiam. Potest autem moraliter, «piando habet dicta media in sua potestate, et cognoscit ea esse ordinata et idonea ad illam depellendam et acquirendam notitiam : quia, sicut jam pluries diximus, ut effectus consequens ad aliquam causam sit voluntarius et imputabitur, debet esse praevisus, aut potuisse moraliter praevideri in causa. In primo autem casu ignorantia non potest praevideri secutura ex omissione mediorum : potest in secundo.

Nemo, excepto Lulhero, negat posse dari ignorantiam invincibilem juris humani, et a fortiori facti; sed quidam negant posse dari juris divini positivi, et juris naturalis. Primam quaestionem hoc articulo resolvemus, secundam sequenti.

2. 5. q. 10. a. 1. o.— *Dico* Potest dari ignorantia invincibilis juris positivi divini, non solum apud infideles, quibus non est annuntiatum Evangelium, sed etiam apud fideles, quibus est annuntiatum.

Prima pars est certa et admittitur ab omnibus orthodoxis, praesertim post condemnationem hujus propositionis : *Infidelitas negativa, in quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.* Est 68 inter Baianas. Dicitur infidelitas negativa, carentia fidei in eo cui fides non est annuntiata vel non sufficienter : datur ergo carentia seu ignorantia fidei apud infideles quae non est peccatum, consequenter invincibilis.

Proh. 2°. Secundum legem Dei ordinariam. unicum medium cognoscendi mysteria fidei est praedicatio Evangelii, juxta illud Rom. 10 : *Quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante?* Unde Christus, Joan. 15, dicit de Judæis : *Si non venissem et locus fuisset eis, peccatum non haberent*, scilicet infidelitatis, ut interpretatur S. Aug. tract. 89, in Joan, ubi dicit eos quibus Christus non est locutus, perse vel per suos ministros, *habere excusationem non de omni peccato, sed de hoc peccato quod in Christum non crediderunt.* Idem, tract. 91, et q. 52, in Dent. Similiter Doctor Angelicus loc. cit.

Et hinc fluit secunda pars quia negat

l unus aut alter, in hoc singulares contra unanimum sensum aliorum. Si enim, quia Evangelium nullo modo est annuntiatum infidelibus, potest in illis dari ignorantia invincibilis et inculpabilis omnium mysteriorum et praeceptorum fidei : ergo ii inter fideles quibus non est sufficienter annuntiatum, seu quoad quaedam praecepta, possunt illa invincibiliter et inculpabiliter ignorare ; quia quod facit defectus promulgationis totius legis respectu infidelium, hoc facit defectus promulgationis hujus praecepti respectu personae particularis, praesertim cum ex uno praecepto cognito non possit deduci aliud quocum non habet connexionem.

Confirmatur 1°. Lex divina positiva non magis ingerit sui notitiam quam lex humana : atqui potest dari ignorantia invincibilis legis humanae : ergo.

Confirmatur 2°. Pueri, dum ad usum rationis perveniunt, successive instruuntur a parentibus aut magistris de mysteriis et praeceptis fidei, nec omnia simul eis proponuntur : antequam autem pervenerint ad notitiam quorundam, v.g. sumendi eucharistiam, confessionis faciendae, possunt mori ; nemo lamen dicet eos propter hanc ignorantiam esse damnatos : ergo non erat culpabilis ; ergo invincibilis.

Solvuntur objectiones.

Obj. contra primam partem. Omnis ignorantia legis positive divinae, saltem necessariae ad salutem, est culpabilis : ergo vincibilis. *Prob. ant.* Oritur ex culpa : si enim homo se converteret ad Deum ut debet, potest ex auxilio gratis quod Deus nemini denegat, ut diximus in 1 p. Deus ipsum de scitu necessariis ad salutem instrueret, vel per internam inspirationem, vel per praedicatorum, ut «locet S. Th. lect. 5, in cap. 10 Rom. et alibi : atqui ignorantia quae sequitur ex culpa est culpabilis : ergo.

II. N. ant. id probationem D. min. Ignorantia quae sequitur ex culpa est culpabilis, si in culpa fuit pravisa aut potuit humano modo praevideri, C. si neque pravisa fuit neque potuit humano modo praevideri, A'. Ut enim effectus sequens per accidens ad aliquam causam voluntariam sit voluntarius et imputabitur, debet. ..(ut jam toties dixi, esse praevisus aut posse moraliter praevideri secuturus ex illa causa : hi

autem de quibus est quæstio neque apprehendunt neque moraliter apprehendere possunt conversionem suam ad Deum esse medium ordinatum et idoneum ad depellendam ignorantiam fidei, de qua nequidem cogitant aut cogitarunt unquam. Confer quæ dixi tract, de Deo, dissert. 7, a. 8, obj. B.

Inst. Omnis adultus potest salutem consequi, *ut patet ex dictis* a. 8 cit. ergo potest depellere ignorantiam eorum saltem quæ sunt scitu necessaria ad salutem.

B. D. conseq. Ergo potest physice depellere ignorantiam, etc. quatenus potest instrui a Deo et de facto instrueretur si se ad ipsum converteret, *C. conseq.* potest moraliter, ita ut ipsi imputetur ad culpam si non depellat, *N.* Quia nescit se posse, neque quod ex sua conversione notitia necessaria sequeretur. Non autem implicat quod quis possit moraliter assequi finem quem cognoscit, et possit tantum physice assequi media, quando ea non cognoscit.

Obj. 2°. Infidelitas negativa opponitur virtuti : ergo est vitiosa. *Prob. ant.* Opponitur fidei : ergo.

B. N. ant. Ad probationem D. ant. Opponitur fidei, quatenus fides perlinet ad intellectum, *C.* quatenus pertinet ad voluntatem et procedit ex pio ejus affectu, *V.* Fides autem non est virtus nisi quatenus est voluntaria, seu procedit ex pio affectu voluntatis.

Subsumes. Atqui infidelitas negativa, seu carentia fidei, est voluntaria homini : ergo. *Prob. subsumptum.* Sicut fides erat pars justitiæ originalis, sic carentia fidei est pars carentiæ justitiæ originalis : atqui carentia justitiæ originalis est voluntaria homini, cum in ea situm sit peccatum originale : ergo.

B. N. subsumptum. Ad probationem D. consequens. Ergo carentia fidei est voluntaria homini, voluntate capitis, *transeat;* voluntate personæ, *N.* Unde sequitur tantum quod carentia fidei sit pars peccati originalis, sicut fides erat pars justitiæ originalis ; non autem quod sit peccatum novum et personale : « neccatc originali distinctum, quod hic quæritur.

Obj. 5°, *contra secundam partem.* *S. Th.* Quodlib. o a. 10, dicit : « In his quæ « pertinent ad fidem et bonos mores, nullus excusatur si sequatur opinionem ali-

» cujus magistri ; in talibus enim ignorantia non excusat, alioquin immunes a peccato fuissent qui secuti sunt opinionem Arii, Nestorii et aliorum hæreticorum : ergo.

B. S. Th. loqui de iis qui sequuntur opinionem alicujus magistri evidenter erroneam, *ut patet* ab exemplis Arii et Nestorii quæ profert et formalibus terminis exprimit ibidem, sic concludens articulum « Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum S. Scriptura testimonium, sive contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari. »

Obj. 4°. Fidelis adultus potest perorationem et bona opera obtinere a Deo cognitionem totius legis divinæ : ergo nulla est illius ignorantia invincibilis.

B. N. ant. i° quia non potest petere id de quo nunquam audivit, nunquam cogitavit, 2° *dato* quod petat, nullibi revelatum est aut promissum Deum illi collaturum. *S. Th.* et *S. Bonaventura* petierunt, et tamen alteruter ignoravit, dum iste docuit peccatorem teneri statim ad poenitendum, ille non teneri. Et sic de aliis.

Si dicas scriptum esse in Evangelio, *Petite et accipietis;* et communiter docere theologos, facienti quod in se est ex gratia Deum non denegare gratiam ulteriorem :

B. hæc esse vera de necessariis necessitate medii ad salutem, non de aliis; sunt autem pleraque præcepta legis evangelicæ, quorum notitia non est necessaria necessitate medii ad salutem.

Inst. Deus vult suam legem observari: ergo nemini denegat ejus notitiam.

B. D. ant. Deus vult suam legem observari ab iis qui illam cognoscunt, *C.* ab iis qui illam invincibiliter ignorant, *N.*

Bepones. Illa lex est inutilis quæ se in non potest : ergo.

B. D. ant. Quæ sciri non potest, id est a nullo elpro nullo tempore, *C.* quæ sciri non potest secundum quid, id est ab aliquibus, a pluribus autem scitur, *N.* Sic est autem lex evangelica.

Quædam argumenta quæ proponi possunt ex *S. Aug.* solvuntur in articulis Sequentibus.

ARTICULUS IV.

Utrum possit dari ignorantia invincibilis juris naturæ?

Inf. q. 100. a. 1.º. — *Nota* præcepta juris naturæ communiter cum Auctore distinguuntur in tres classes. Quædam sunt prima et universalissima, quæ potius sunt principia aliorum præceptorum quam præcepta; ut, Bonum est faciendum, Malum est fugiendum, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Secundaria magis determinata sunt, quæ ex primis immediate et facili discursu deducuntur; ut sunt præcepta Decalogi. Tertiaria sunt quæ in utrisque obscure continentur et ex bis mediate atque difficili discursu deducuntur; ut sunt præcepta quæ prohibent certos contractus, ut usurarios aut simoniacos, et alia plura.

Convenit inter theologos non posse dari ignorantiam invincibilem de primis præceptis, neque de secundariis secundum se consideratis in adultis perfectum usum rationis habentibus; quia prima sunt per se nota et ex sola terminorum apprehensione intelliguntur; secundaria ex primis deducuntur immediate discursu facili et omnibus obvio, cujus etiam rudiores sunt capaces.

Dixi, *de secundariis præceptis secundum se consideratis*, quia si considerentur ut vestita circumstantia bona et apparen- ter excusante a peccato, ut mentiri leviter ad salvandam vitam innocentis, furari ad succurrendum graviter indigenti, etc. probabilius est cum Sylvio, Sahnan (icentibus et pluribus aliis, posse invincibiliter ignorari saltem a rudioribus et ad aliquod tempus, quia ratione hujus circumstantiæ fiunt obscura et reducuntur ad tertiam classem.

Quæstio est igitur de præceptis remotioribus et obscurioribus tertiæ classis. Quidam contendunt nec de illis posse dari ignorantiam invincibilem, ita scilicet 1º quod nunquam excuset a toto peccato, licet possit excusare a tanto et de mortali facere veniale; 2º quod sit semper vincibilis, non speculative, sed practice, quando hic et nunc agendum est contra jus naturæ; 5º quod sit vincibilis hoc sensu, quia si homo faceret quod potest et debet, certo Deus illum illuminaret, aut saltem averteret occasionem agendi contra jus natura-

le. Ita Daelman et plures Lovanienses. Contra quos

Dico. Dari potest in adultis perfectum usum rationis habentibus ignorantia invincibilis juris naturæ quoad præcepta remotiora et obscuriora quæ dicuntur tertiæ classis. Est nunc communissima inter theologos, exceptis laudatis Lovaniensibus et paucis aliis.

Prob. 1º ex S. Aug. S. Doctor, lib. 1 de Serm. Dom. in monte, cap. 16, postquam narravit factum mulieris Antiochenæ quæ, consentiente marito et jubente, copiam sui corporis fecerat alteri, ut ab eo auri libram acciperet qua maritum a captivitate et injusta morte liberaret, non audet definire quod isti conjuges peccaverint, et cuique permittit æstimare quod voluerit; quia isti conjuges *nullo modo judicaverant*, sub istis circumstantiis, *actum illum esse adulterinum*: atqui, si nulla possit dari ignorantia invincibilis juris naturæ, clarum est et certum istos conjuges peccasse, maritum jubendo, uxorem faciendo copiam sui corporis alteri, essetque aperte falsum eos nullo modo judicasse suum facium esse adulterinum: ergo S. Aug. non censuit impossibilem esse ignorantiam invincibilem juris naturæ in hoc casu; si autem in hoc casu, *a fortiori* in aliis remotioribus et obscurioribus.

Scio adversarios respondere S. Aug. non dubitasse an hi conjuges peccaverint, sed tantum an hæc historia esset vera, quia, ut ibidem dicit, *de divinis auctoritatibus non est deprompta*.

Attamen, si tota series textus S. Aug. attente perpendatur, verius apparet ipsum non dubitasse de veritate hujus historia quoad substantiam, sed tantum de hac circumstantia, an revera nullo modo isti conjuges judicaverint suum factum esse adulterinum, consequenter an possint excusari a peccato. Etenim, postquam generaliter statuit adulterium etiam consentiente comparte esse illicitum, subdit, *quanquam nonnulla causa possint exister? ubi uxor ex mariti consensu pro ipso marito hoc facere debere videatur, sicut Antiochia factum esse perhibetur*: vides ipsum jam innuere rationem du'ûtaudi an sit aliquando licitum; in cujus confirmationem narrat præfatam historiam cum omnibus circumstantiis temporum, eventuum

et personarum, plures nominando, absque ullo indicio quod ipse vel alius de ea dubitet; et Ivquens de uxore dicit, *nullo modo judicansjictum illum esse adulterinum quod et libido nulla, et magna mariti charitate, imo se jubente et volente flagitaret*. Quibus sic narratis, pergit: *Nihil hic in alterutram partem disputo, liceat cuique æstimare quod voluit*: non an id fecerint isti conjuges, de hoc enim, ut dixi, nullatenus apparet quod dubitaverit, sed an peccaverint id faciendo, verumque esset quod nullo modo judicaverint hoc factum esse adulterinum; conformiter ad id quod prius dixerat, quod *nonnulla causæ possint exislere*, etc. et ad id quod posterius addit, quod hoc *narrato facto non ita respuit sensus humanus* hujusmodi commixtionem, sicut respuebat cum prius sine ullo exemplo definiret esse illicitam. Cum autem subjunxit: *Non enim de divinis auctoritatibus deprompta est historia*, hoc dixit ut rationem redderet illius quod immediate ante dixerat: *Liceat cuique æstimare quod voluit*; quia si fuisset ex sacris Scripturis deprompta, esset certo credendum hos conjuges nullo modo judicasse actum illum esse adulterinum, sicque eos non peccasse.

Prob. 2° ex Alberto Magno, qui in 2 d. 12, a. 10, dicit: Ignorantia juris est duplex, quia quoddam est jus universale quod omnibus imponitur ad sciendum, et quoddam est particulare quod non scitur nisi per studium; et puto quod prima est crassa et supina, non excusans; secunda autem excusat vel a tanto vel a toto, si est casus nullum difficilis. Et S. Antonin. 2 p. Summæ, tit. 5, cap. 9, 5 2: *Cum aliquis dubitat, inquit, de aliquo facto vel flendo, utrum sit licitum vel illicitum, et consulit peritos, et facit quod in se est ad inveniendam veritatem; si sibi consulatur contrarium veritati, quod ille sequitur, satis excusatur, quia potest dici in eo ignorantia invincibilis*.

Prob. 5° auctoritate et ratione D. Th. infra q. 100, a. 10, ubi dicit: « Quædam » sunt (præcepta legis naturalis) ad quorum juuicium requiritur multa consideratio dix ersarum circumstantiarum quas • considerare diligenter non est cujuslibet, sed sapientum, sicut considerare

» particulares conclusiones scientiarum » non pertinet ad omnes, s-d ad solet » philosophos: » et infra: « Qmetfam sutit » quæ subtiliori consideratione rationis a » sapientioribus judicantur esse obseranda; et ista sic sunt de lege natura, ut » tamen indigeant disciplina, qua minore » a sapientioribus instruuntur; » et ari. 1 i ejusdem quaestionis. « Quædam sunt » quorum ratio non est adeo cuilibet » manifesta, sed solum sapientioribus; et » ista sunt præcepta superaddita Decalogo. » Subsumo. Atqui non omnes sunt aut esse possunt sapientes, non omnes sunt capaces subtilioris considerationis aut difficilioris discursus, nec omnibus conceditur instrui a sapientioribus. Ergo, juxta S. Th. et rei veritatem, obscuriora legis naturæ præcepta, quæ sunt conclusiones remotæ primorum, possunt invincibiliter ignorari, non secus ac conclusiones remotæ scientiarum.

Respondent 1° adversarii, præcepta remotæ et obscura legis naturæ posse ignorari invincibiliter speculative, sed non practice, et de ignorantia speculativa intelligendum esse S. Thomam.

Sed contra. 1° Ideo secundum D. Th. ut placet adversariis, præcepta remotæ juris naturæ possunt ignorari invincibiliter speculative, quia sunt difficilia, obscura et subtilioris considerationis: atqui non sunt minus, imo sunt magis difficilia et obscura in praxi quam in speculatione, propter diversas circumstantias quas involvit praxis: ergo. 2° S. Th. scripsit hanc partem in ordine ad praxim, ut dicam infra: ergo loquitur de ignorantia etiam in praxi; quod ita verum est, ut dum q. 94 ejusdem partis, a. 6, dicit quædam præcepta posse ignorari propter pravos habitus, loquatur, secundum adversarios, de ignorantia in praxi, siquidētn inde desumant argumentum contra nos: si sic in isto loco, cur non in alio? Ergo est liberaliter ficta imo et falsa responsio.

Respondent 2°, quod si homo expurgeret affectus et habitus pravos, qui juxta S. Th. q. 94, a. 6, sunt causa cur lex naturalis a cordibus nostris deleatur quantum ad notitiam, liceret illi hanc legem a natura illi inscriptam legere in corde suo. Ita Steyarlitis.

Sed contra. Etsi quædam præcepta legis

jutare secundum se facilia et manifesta, qualia sunt secundaria, de quibus loquitur S. T. loco cit. ut dicam infra, per pravos affectus et habitus circa illa fiant obscura et ignorentur, sunt tamen alia, secundum eundem D. Th. ex se obscura et difficilia, quæ indigent subtiliori consideratione et discursu, cujus non omnes sunt capaces, sed sapientiores duntaxat; et hæc per expurgationem pravorum affectuum et habituum non fiunt clariora, cum circa illa nihil immutet ista expurgatio, quapropter ea non obstante remanent obscura, difficilia et subtilioris discursus, cujus soli sapientiores sunt capaces, consequenter ab aliis invincibiliter ignorata: unde viri etiam sanctissimi, non obstante pravorum affectuum et habituum expurgatione, quædam ex illis invincibiliter ignorarunt, ut dicam modo. Et sane, mirum foret quod, per solam vitæ sanctimoniam, quotquot illam colerent fierent subtiles et docti, intelligerentque ea quæ viri doctissimi post plurimum sæculorum studia nondum potuerunt attingere. De hoc iterum plura modo.

Respondent 3n, quod si homines orarent ut debent, Deus ipsos illuminaret, aut amoveret ab illis occasionem agendi contra legem naturalem; quod cum omitant, voluntaria et culpabilis est eorum ignorantia. Ita iterum Steyartius: el hoc est præcipuum hujus senlenliæ fundamentum.

Alite solutionctn, suppono tanquam certum ex infra dicendis, ignorantiam invincibilem juris naturæ, si detur, excusare a peccato formali operantem ex ea, sicque cum tali ignorantia posse salvari. Quo supposito,

Jrf *instantiam respondent* cruditiss. Sjlmanlieenscs, torn. 4, tract. 13, n. 15, 'regulariter non teneri hominem adhibere prædicta media (orationem et penitentiam), sed alia communiora et ordinata per se ad acquirendam scientiam, uti est quærere idoneum et securum magistrum. 'ei qui talis appareat, illumneque interrogare qua diligentia adhibita, «i adhuc ignorantia permaneat, censebitur invincibilis. In aliquo tamen casu posset urgere obligatio recurrendi ad orationem, vel ad alia opera interna, qmU. Bi ignarus non inveniret quem in-

terrogaret, aut esset dubius de securitate magistri, nec posset alium invenire per quem secure dubium juris naturalis deponeret. »

Respondet reverendissimus P. Gonzales, prepositus generalis societ. Jesu, de Recto usu opinionum probabilium, disseri. 5, 54, n. 45, « ad ordinariam Dei providentiam non perlinere semper et in omni eventu (nisi ille foret de necessitate medii) cuicumque homini, etiam facienti quod in se est, communicare per semel ipsum notitiam remote etiam contentorum in primis principiis: cum enim Deus voluerit homines ignorantes gubernare per homines doctos, et aliunde voluerit etiam permittere ut res esset sub lite et disputatione inter doctores catholicos, utque multi probi et sapientes, post totius quæstionis diligentem discussionem et accuratum examen, atque post fusas ad Deum preces, sine ulla culpa traderent aliquando doctrinam quoad conclusiones remotas legi naturali contrariam, hoc ipso voluit consequenter permittere, ut homines timorati possent sine culpa sequi doctrinam illam quoad conclusiones remotas, tametsi re ipsa legi naturali contrarias; *Cuncta enim Deus fecit bona, et mundum tradidit disputationi eorum*, Eecli. cap. 3.

» Neque ullum est fundamentum ad asserendum quod Deus homini facienti quod in se est, cum auxiliis ordinariis gratiæ, manifestare debeat illarum conclusionum veritatem, quam, post diligens studium et fusas ad Deum preces, doctores sanctissimi et sapientissimi assecuti non essent. Conclusionum ergo remotarum a primis principiis, ac difficiliorum, potest dari ignorantia invincibilis in eo qui veritatem quærit ad operum random, sicut datur in doctore qui illam quærit ad docendum. »

Illis responsionibus subscribimus, juxta ea quæ superius diximus de notione ignorantia' invincibilis, quas ut confirmemus,

Prob. 4º conclusio evertendo fundamentum adversariorum et simul corroborando rationes et solutiones jam datas. Juxta adversarios, illa ignorantia juris naturæ debet censi vincibilis quæ potuit vinci 1º studio et inquisitione humana, 2º expurgatione pravorum affectuum et

habituum, 3° orationis assiduitate, 4° recto usu eorum quæ jam sciuntur; sunt enim hi quatuor modi quibus Steyartius et alii Lovanienses dicunt ignorantiam juris naturæ esse vincibilem, ita ut, si illis positus non vincatur, erit invincibilis : atqui datur ignorantia juris naturæ quæ bis omnibus adhibitis vinci non potuit ergo. *J'rob. min.* S. Hieron. Epist. 11, apud S. Aug. docuit simulationem esse licitam, et erravit. Cassianus, collât. 17, et alii docuerunt mendacium officiosum, puta, pro liberatione patriæ, esse licitum, et erraverunt. S. Th. 2 2, q. 67, a. 2, docet judicem teneri condemnare innocentem juridice probatum nocentem, S. Bonaventura docet contrarium; alteruter erravit circa jus naturæ. A pluribus sæculis doctores catholici et sapientissimi disputant circa hunc casum et phires alios spectantes jus naturæ, puta, circa quosdam contractus, an sint usurarii aut simoniaci, etc. Atqui hi omnes supradicta media adhibuerunt; nefas esset id negare de sanctis Ecclesiæ doctoribus S. Hieron. S. Th. S. Bonaventura, temerarium negare de aliis. Ergo.

Respondent adversarii hoc sanctos doctores et alios errasse speculative tantum et non practice.

Sed contra. Ut de aliis sileam, S. Thomas composuit secundam et tertiam partem suæ Summæ in ordine ad mores formandos, peccata vitanda, virtutes exercendas, sacramenta administranda et recipienda, et singulariter hunc articulum de quo est quæstio, pro officio judicis rite exercendo; quæ omnia ad doctrinam præficam pertinent : ergo, si erravit, practice erravit, et non speculative tantum, sicut doctor Themista nunc erraret si, consultus a judice, responderet secundum sententiam S. Thomæ non enim est tantum praxis agere, sed et agenda docere et consulere; neque dic solus reus est practice, qui facit malum opus, sed etiam qui ei cooperatur docendo, consulendo, consentiendo. Atque ut dicas S. Thotnam non dedisse securitatem; ille namque censetur dare securitatem qui docet aliquid absolute ut verum et obligatorium, sicut fecit S. Th. in casu præsentis et in pluribus aliis. Etesio non dederit securitatem aliis, nihilominus ipse erravit in ordine ad pra-

xim, cum sic docendo non ignoraret fort ut multi sequerentur ejus doctrinam.

Hoc argumento pressi el oppres? quidam recentiores, cum nodum solvere non possint, audacter secant. et dicunt SS, doctores, nominatim S. Thotnam, si craverit. circa jus naturæ docendo ut online ad praxiin, *aliquid humani passos fuit et venialiter peccasse in re obscurissima.*

Infero. Ergo SS. doctores, nominaliic S. Thomas, non adhibuerunt inedia ah ad versariis assignata, scilicet, aut non -ali. studuerunt, aut non bene purgaverunt affectus suos, aut non recte usi sunt iis qui sciebant, aut tandem non sufficienter oraverunt? Dic sodes, dic præsertim de S. Thoma, qui legitur plus oratione acquisivisse quam studio, et jejunium in difficili-ioribus orationi adhibuisse; qui puritate vitæ et doctrinæ præstantia Doctloris Angelici titulo meruit decorari ille non adhibuit sufficienter media a te gratis ficta? Si non adhibuit sufficienter, dic quousque debeant adhiberi? dic quis adhibet, adhibuit aut adhibebit unquam sufficienter? Si, impiam, ille non adhibuit sufficienter tua media et ideo venialiter peccavit, *infero iterum* : ergo et nos et nobiscum phires ex adversariis, pace eorum dixerim, qui infinito pene intervallo dislamiu a sanctitate et vigilantia horum sanctorum, præsertim Doctloris Angelici, certoccti-peccamus mortaliter quoties contingit nob, docendo aut consulendo, errare circa jus naturæ in materia gravi; quia tanto major est culpa quanto gravior est negligenu in adhibendis mediis. Quis hæc ferat? Non itaque inculpo quod dixerint isti recentiores, sanctos non semper fuisse immunes a peccatis venialibus; hoc ultro fateor, sed quod dixerint eos peccasse venialiter in determinata materia, in (pia se præslanlissimos exhibuerunt et singulariter ab omnibus laudantur, sicque non solum absque ullo fundamento, sed omnibus in contrarium reclamantibus : hoc dico esse a ratione prorsus alienum, temerarium, et irreligiosum, satiusque illis fore si siut' sententiam abdicarent, quam ad hæc absurda confugere.

Confirmantur t° *pnecedens probatio.* Sine ulla ratione aut fundamento dicunt adversarii, quod Deus facientem quid in

non est secundum assignatos modos infallibiliter illuminabit, aut præscrivabit ab occasione igendi contra legem naturalem. Quæ enim esse potest ratio aut fundamentum hujus providentiæ infallibilis? An ut caveatur peccatum formale? sed non erit peccatum formale si Deus non illuminet, in,iliinc erit ignorantia invincibilis, quæ, diam fatentibus adversariis, excusat a peccato formali. An ut caveatur peccatum materiale contra legem naturæ? at peccatum materiale nihil nocet, et Deus ipse permisit Jacob amicum peccare materialiter contra legem naturalem accedendo ad nnsuain. Neque refert hicquod hoc contigerit ex ignorantia facti et non juris, cum perinde sit peccatum materiale contra legem naturæ. Quod autem Daelman dicit turpius esse ignorare rem esse intrinsece malam, quam illam facere, omnino falsum arbitror: ideo enim, juxta ipsum, ignorare rem esse intrinsece malam est turpe, quia hoc est contra lumen naturale infusum: atqui illam facere est pariter contra legem naturaliter infusam: sicut ergo injure divino positivo non est minus turpe. imo, meo saltem judicio, turpius, conculcare corpus Christi in eucharistia ex ignorantia invincibili facti quod sit hostia consci·rata, quam ignorare invincibiliter præsentiam realcm, ita similiter in jure naturæ. Quando ergo legimus in S. Scriptura: *Petite et accipietis*, Joan. 1G; *Al quis indiget sapientia, postulet a Deo illi dat omnibus affluenter, et non impropert*, Jacob. 1; *Dedisti metuentibus It significationem ul fugiant a facie arcus*, Psal. 39: hæc et similia intelliguntur, quod Deus oranti et facienti quod in se est ex gratia illuminet quoad ea quæ sunt necessaria necessitate medii et ad vitanda peccata formalia.

Confirmatur 2°. Facientem quod in se est ex gratia, secundum prædictos modos, heus non semper illuminat quoad ea quæ sunt juris divini positivi, ul communiter admittunt adversarii: ergo nec quoad ea quæ sunt juris naturalis.

Respondet Daelman disparitatem esse, ineqn. il lex naturalis contineat intrinsece bona et mala, non lex positiva divina; 2° quod lex naturalis sit nobis promulgata a natura, quæ consequenter non cedit ignorantie nostræ; secus lex positiva, qua?

Bil 1. t. IV.

ideo potest cedere ignorantie nostra?

Sed contra primum. Esto iex naturalis contineat intrinsece bonaci mala, et non lex positiva; quid tum? Indene sequitur quod Deus infallibiliter illuminabit circa legem naturalem facientem quod in se est, et non circa legem positivam? Nullatenus; non est enim necessaria conexio inter *antecedens* et istud consequens, præsertim cum utrobique sit tantum peccatum materiale, et nobis constet. Deum non semper impedire peccata materialia etiam injustis contra legem naturalem, *ul patet* in Jacob et Noë.

Id secundum, N. legem naturalem esse nobis promulgatam actu cum natura quoad remotiora; potest equidem dici nobis insita cum natura in primis principiis ex quibus deducitur, at nobis actu promulgatur per dictamen et actualem discursum quem non habent qui ignorant invincibiliter, et cujus non omnes sunt capaces circa remotiora et difficiliora.

Prob. 3° ab inconvenienti. Si nulla detur ignorantia invincibilis et inculpabilis juris naturæ, non licebit sequi opinionem inter probabiles probabilissimam circa illud jus, siquidem probabili—una possit esse falsa; sunt enim falsa, inquit Philosophus, quandoque probabilia veris: atqui *falsum consequens ul palet* ex damnatione propositionis quæ id asserebat, et ex dictis de Probabilitate, a. 5: ergo.

Despondent quidam quod, qui agit ex sententia probabilissima falsi non peccet quidem contra conscientiam. sed contra legem tantum. Verum quid interest quod non peccet contra conscientiam, si peccet formaliter contra legem? id enim sufficit ut non sit licitum sequi hanc sententiam, siquidem nunquam sit licitum sequi sententiam quam sequendo peccamus, ex quovis capite proveniat peccatum, sive ex parte legis, sive ex parte conscientie. *Unde ista responsio* videtur eludere argumentum et non solve.

Alii igitur dicunt revera non esse licitum setpii sententiam inter probabile—probabilissimam falsam contra jus naturæ; propositionem autem quæ dicebat non esse licitum setpii opinionem inter probabiles probabilissimam, fuisse damnatam quia est generalis et comprehendit etiam opinionem probabilissimam circa jus positi-

rum, quam fatentur esse licitum ecqui.

tnfero. Ergo, saltern in materia juris naturalis, semper eligendum erit tutius, sicque recurrunt omnia inconvenientia quæ contra liant duriores et singularem sententiam deduximus dissert, de Probabilitate, a. 5 : require ibi. Inter multa hoc unum accipe. Stanto adversariorum sententia, mdlus confessarius, nullus iudex, nullus advocatus potest sine peccato exercere suum munus ; quia, cum in utroque foro frequenter occurrant casus circa iustitiam, in quibus non apparet quUl sit tutius, quia utrinque est periculum alicui nocendi, quidquid resolvat confessarius ; iudex aut advocatus, peccabit, quia se exponit periculo proximo errandi el violandi legem naturalem ; ille enim peccat qui se exponit periculo proximo peccandi.

Solvuntur objectiones.

Obj. io. S. Scriptura nusquam excusat gentiles oliin peccantes contra legem natur», sed o contra eos sine distinctione damnat. Sic Rom. 2 : *Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* Rom. 3 : *Usque ad legem peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur;* hoc est, juxta S. Augustinum, lib. 1 de Peccatorum Meritis, c. 10, *ignorabatur, seu peccatum esse non putabatur.* Et generatim Apostolus, dum alloquitur gentiles jam conversos, nusquam eos excusat, sed supponit fuisse peccatores. In Insomnibus, nisi quis expressam afferat exceptionem, manet sensus generalis; nullus autem huc usque attulit aliquam. Ita Steyartius in append, ad 1 p. Aphorism, quæst. 5.

Ji. S. Scripturam loqui de gentilibus qui peccaverunt formaliter contra legem naturæ, et ideo virtualiter saltem cognitam, seu vincibiliter ignoratam ; et hi omnes sine exceptione procul dubio sunt inexcusabiles : unde, ad veritatem *conclusionis* nostræ, non est necesse afferre aliquam exceptionem verbis S. Scriptura. At non dicit S. Scriptura eos omnes qui aliquid, quod quovis modo repugnaret legi naturæ, egerunt, semper peccasse formaliter contra legem et esse inexcusabiles.

Obj. 2« com eodem varia S. Scriptura loca quibus promittitur illuminatio, sapientia e.ignitio, etc. iis qui debite se dispo-

mint et faciunt ex gratia quod in m mL
Sed jam respondi supra, hæc intriligenda de cognitione eorum qua? mint nobis scitu necessaria necessitate medii ad salutem, et sine quibus peccatum formale caveri non potest; alioquin, cum S. Scriptura loquatur generaliter de illuminatione et intelligentia, sequeretur quod justis et sanctis nulla cujusvis legis etiam positiva divinæ et humans cognitio denegaretur.

Inst. Psal. 4 sic legitur : *Multi dicunt : Quis ostendit nobis bona :* respondet Psalmista : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine;* id est. ratio naturalis, quæ est radius legis æternæ, hæc bona nobis ostendet, si eam debito modo consulamus. Agit autem Psalmista etiam de remotis; non enim peteretur de priniu principiis, *Qu\ t ostendet nobis bone** Ergo. Ita Daelman.

B. 1°, juxta plurium interpretationem, per *bona* illic non intelligi opera bona facienda et mala fugienda, sed intelligi mercedem bonorum operum seu sacrificii iustitiæ quod consulit Psalmista in eodem versiculo, *Sacrificate sacrificium jiutitiieet sperate in Domino :* deinde per *lumn vultus Dei* non intelligitur lex naturalis, sed favor divinæ beneficent! » conferentis largiter bona tam spiritualia quam temporalia, juxta alias similes phrases S. Scriptura, ut Psal. G6 : *Deus misereatur nostri Iri et benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri* , et Dan.9 : *Ostende faciem tuam supersanctuarium tuum quod desertum est ;* similiter alibi. Sensus itaque est : Multi (scilicet impii) dicunt, Quis ostendit, id èsl, quis conferet aut conferre decrevit bona quæ jubes nos sperare ex bonis operibus seu sacrificio iustitiæ ad «pios nos horiaris? Respondet David se convertens ad Deum : *Lumen vultus tui, Domine;* id est, favorem et beneficentiam luam, tot ac tantis bonis nobis collatis signasti et quasi sigillasti, ut sil omnibus certa spes obtinendi a te mercedem bonorum operum; et ex illa certitudine *dedisti lætitiã in corde meo.* Ita Estius, Sa, Menochius, Tirinus, Saci citans S. Aug. et Chryost. et communius interpretes, maxime quoad liane vocem *bona* in qua est vis argumenti.

Λ. 2°. *Esto* per το *bona* intelligi boni opera facienda, el perrd *lumen vultus* ru

iniolhgi legem naturalem, ut inlelligit Audoriafra. 9i, a. 2, non potuit, inquit Daelman, peti de primis principiis, *Quis ostendet nobis bona?* Ita quidem; sed potuerunt impii, in quibus per pravos allectus et habitus obtenebratum est lumen naturale, petere de secundariis principiis ut de furto, fornicatione, etc. *Quis ostendet nobis bona?* El recte quoad ista respondet Psalmista, *Signatum est lumen cultus tui, Domine, super nos* : consequenter malo infert Daelman ex illa petitione, Psalmistam agere de remotis.

Obj 5°, ex S. Aug. S. Doctor in Psal. 118, conc. 25, dicit : « Nullus est qui faciat alteri injuriam, nisi qui sibi fieri non lit; el in hoc transgreditur naturæ legem • quam non sinitur ignorare, dum id quod • facit non vult pali. » El in Psalm. 37 : « Quis de injustitia interrogatus, quando » non habet causam , non facile respondet «quid sit justum? quandoquidem manu • formatoris nostri in ipsis cordibus veritas scripserit : Quod tibi non vis fieri, » ne facias alteri... non enim scriptum non • habebant, sed legere nolebant. »

Λ. S. Augustinum in his textibus aperte loqui de primis, aut, si vis, de secundariis principiis juris naturæ, non de remotis, *ut palet ex terminis*. Ecquis enim interrogatus de contractu triplici, statim respondebit quid s»t justum? Et sic de pluribus aliis.

Inst. 1°. Lib. 5 de Lib. Arb. c. 19 : *Suili homini*, inquit, *ablatum est scire utiliter queerere quod inutiliter ignorat* : ergo.

II. S. Augustinum ibi loqui de cognitione eorum quæ sunt necessaria ad salutem.

Inst. 2*. Epist. 154 : *Si quis*, inquit, *bonum putaverit esse quod malum est, hoc putando utique peccat*.

II. S. Augustinum loqui vel de eo qui errat vincibiliter; vel, si de errante invincibiliter, mlelligit peccatum materiale, aut quod sit elleclus peccati originalis, ut expressis terminis se explicat cit. cap. 19, lib. 5 de Lib. Arb. ul videbimus modo.

Inst. 1°, cum quodam recentiore.S. August, ulmiltit quidem quod, in hypotliesi quod detur ignorantia invincibilis, excusa la formali peccato; sed reputat hanc hypthesim impossibilem : ergo. *Prob. ant.*

ex Lib. 3 cit. de Lib. Arb. c. 18, ubi postquam dixit : z/n *tanta fallacia est* ignorantia® scilicet) *ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt ; quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* addit : *Peccatur autem, caveri igitur potest* ; quasi diceret : At fallacia ignorantia® tanta esse non polest ul caveri omnino non possit. Ergo reputat hanc hypothesim esse impossibilem.

Ii. S. Augustinum non dixisse : *Peccatur autem semper, caveri igitur semper potest* ; sed simpliciter dixit : Peccatur autem , id est, aliquando, seu agens ex ignorantia non semper eximitur a peccato formali : ergo aliquando caveri polest. Hunc osse sensum S. Augustini, et ipsum agnoscere hypotliesim ignorantia® invincibilis excusantis a peccato formali possibilem, *patet* ex cap. sequenti 19, ubi dicit : *illud quod ignorans quisque non recte facit, ct quod recte volens facere non polest. ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberte voluntatis* (scilicet Ad®) *originem ducunt*. Ergo manifeste supponit S. August, dari ignorantiam excusantem a peccato formali, et ex qua sequitur peccatum materiale tantum, proindeque invincibilem.

Dicere autem cum arguente, S. Aug. ia hoc capite loqui de ignorantia juris positivi et in priori de ignorantia juris naturalis, est figmentum figmento addere et illudere textui S. Aug eodem enim prorsus modo in utroque capite loquitur de ignorantia, et loquitur de ignorantia generaliter sumpta, non magis distinguens in uno quam in altero.

Λ'.τ *datis huc usque solutionibus* occurre pluribus aliis textibus S. Aug. et quorundam Patrum qui opponi possunt, et eo magis fundate, quod S. Aug. et alii Patres plerumque loquantur generaliter de ignorantia tam juris positivi quam naturalis, cum tamen certum sil dari ignorantiam invincibilem juris positivi. Consule art. seq. in *objectionibus* quoad textus S. Augustini.

Obj. -1°, ex D. Th. Doctor Angelicus . Quodlibet 8, a. 15, dicit ■ Duobus modis 1. aliquis ad peccatum obligatur, uno modo » faciendo contra legem, u, cum aliquis » fornicatur; alio modo faciendo contra » conscientiam, etiamsi non sit contr» Io-

» gem... ITnd autem quod agitur contra
 » tegem semper est malum, nec excusatur
 » per hoc quod est secundum conscien-
 » tiam. » Atqui qui agit contra remotiora
 juris naturæ praecepta, agit contra legem:
 ergo peccat; ergo ejus ignorantia non est
 invincibilis, alias non peccaret.

A. hunc celebrem textum S. Th. quem continuo regerunt adversarii, quemque jactitant nunquam solutum, nunquam solvendum, nequidem contra nos militare. Ultro enim fatemur cum S. Doctore omne id quod agitur contra legem, scilicet formaliter, esse peccatum; quia definitur peccatum, Dictum, factum, concupitum contra legem: unde esse formaliter contra legem et esse peccatum convertuntur. At vero, ut aliquid sit contra legem formaliter, debet sciri aut posse moraliter sciri hanc legem existere; alioquin defectu sufficientis promulgationis non erit actu obligans, et quod fiet non erit formaliter contra illam, sed materialiter tantum. Vere ergo dicit S. Th. omne quod agitur contra legem formaliter, scilicet contra legem virtualiter cognitam seu vincibiliter ignoratam, sicut fornicatio (non enim aliter agitur formaliter contra legem), esse semper peccatum, et non excusari per hoc quod secundum conscientiam errore vincibili dictantem id esse licitum. Cæterum plura vide circa hunc textum dissert, de Probabilitate, art. 5, obj. 3.

Inst. 1°. Si possit dari ignorantia invincibilis juris naturæ, maxime in casibus difficillimis et obscurissimis: atqui *juxta solutionem datam*, S. Th. non agnoscit in illis ignorantiam invincibilem: ergo nullibi agnoscit. *Prob. min.* Casus difficillimus et obscurissimus est in quo theologi theologis, juristæ juristis contraria sentiunt: atqui hic est casus quem versat S. Th. loco cit. scilicet, an liceat habere simul praebedas, de quo dicit Quodlib. 9 seq. a. 15, theologos theologis et juristes juristis contraria sentire, et in quo nos dicimus ipsum loqui de ignorantia vincibili. Ergo juxta nos S. Th. non agnoscit ignorantiam invincibilem etiam in difficillimis et obscurissimis.

Jf. 1). maj. Si possit dari ignorantia invincibilis juris naturæ, maxime in difficillimis et obscurissimis absolute et solitarie consideratis, C. *maj.* comparative ad con-

trarias inter se opiniones consistentis, X. *maj. Et omissa min. N. constq.* Dieintus itaque posse dari ignorantiam invincibilem in difficilioribus et obscurioribus legis naturæ, maxime quando solitarie et secundum se, non collatis inter se contrariis opinionibus, considerantur, atque a sapientioribus judicantur non esse contraria juri naturali, neque comprehendi sub lege, seu legem ea prohibentem non extare. At vero, si considerentur comparative, seu si instituatur comparatio inter opiniones contrarias de eodem, quamvis etiam tunc possit dari ignorantia invincibilis, neque id negat S. Th. sæpe tamen ex contrarietate rationum et opinionum inducitur dubium de lege, ut dicit ibidem S. Th. quo dubio manente non potest dubitans dici ignorare legem invincibiliter, et tenetur agere secundum illam, *ut alibi diximus.*

Inst. 2°. S. Th. infra q. 94, a. 6, dicit: « Quantum ad alia secundaria praecepta, potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusionem; necessarias), vel etiam propter pravas consuetudines et habitus corruptos sicut apud quosdam non reputabantur latrocini peccata, vel etiam vilia contra naturam. » Atqui ignorantia quæ causatur per malas persuasiones, pravas consuetudines et habitus corruptos est vincibilis, quia est culpabilis, provenit enim ex culpa cum malæ persuasiones, pravæ consuetudines et habitus corrupti sint culpæ. Ergo.

P. hoc argumentum, quod P. Delbecq. vocat *hujus difficultatis plane resolutum*, undique rimas pati et nihil quidquam contra nos probare. Etenim 1° S. Th. illic aperte et in terminis loquitur de praeceptis secundariis, non tertiariis et remotis: unde argumentum peccat contra primas regulas dialectices, procedens a non distributo ad distributum. 2° *Dato gratis* S. Th. loqui etiam de remotioribus, A; *eubsumptum*. Falsum est quippe malas persuasiones ex quibus S. Th. dicit posse oriri ignorantiam legis naturæ. esse semper peccata et culpas, maxime dum proveniunt ab extrinseco; sicque falsum est, juxta hunc textum, omnem ignorantiam juris naturalis oriri ex culpa. 5° S. Thomam illic non referre omnes causas

ei quibus causari potest ignorantia juris naturæ sed aliquas tantum per modum exempt*; potest enim insuper ignorantia juris naturæ provenire 1° ex negligentia addiscendi, 2° ex mala habitudine naturæ læccato originali vitiatae, ut dicit ipse S. Doct. a. i ejusdem q. 94; 3° ex delectu perspicaciæ in intelligente, vel ex obscuritate rei intelligendæ : quæ duæ ultimæ causæ non sont culpæ.

Inst. 3°. S. Th. hic q. 76, a. 3, in quo ier»amur, ubi inquit an ignorantia excuset a toto peccato, tertio loco sibi objicit hoc argumentum : « Homo est subjectum virtutis et peccati, in quantum est particeps rationis; sed ignorantia excludit scientiam per quam ratio perficitur : ergo ignorantia totaliter excusat a peccato. » Cui sic respondet : « Ad tertium, » dicendum quod, si esset (alis ignorantia » quæ totaliter usum rationis excluderet, » omnino a peccato excusaret, ut patet in » furiosis et amentibus ; non autem semper » per ignorantia excusans peccatum est » talis, el ideo non semper totaliter excusat a peccato. » Ergo juxta S. Th. sola ignorantia quæ totaliter excludit usum rationis excusat a peccato ; ergo hæc sola est invincibilis : ignorantia autem remotiorum juris naturalis non totaliter excludit usum rationis.

li. N. conseq. Quamvis enim dicat S. Th. quod ignorantia totaliter excludens usum rationis excuset a toto peccato, quia hanc responsionem exigebat argumentum, iioju tamen dicit quod si non excludat totaliter usum, nunquam totaliter excuset a peccato, sed quod *non semper totaliter excusat* : ergo aliquando excusat totaliter, tunc scilicet cum humano studio vinei non MJtest. Alias, cum S. Doctor illic generatiter quaerat de omni, ignorantia el juris et lacti, utrum excuset a toto peccato, sequeretur quod soli stulti excusarentur a toto peccato, tam in jure humano quam in factis : stultus autem ipse foret qui hanc absurditatein S. Doctor* affingeret.

Cetera quæ possunt objici ex D Th. proponuntur art. sequenti.

Obj. 3®. Concupiscentia et ignorantia sunt duo vulnera naturæ humanæ per peccatum originale inflictæ : atqui omnis concupiscentia est vincibilis : ergo et omnis ignorantia est vincibilis. Hoc est ferme

unicum Lovaniensium fundamentum a ratione.

/L D. min. Omnis concupiscentia est vincibilis quantum ad ejus motus et stimulos, *N. patet* experientia, et id ter rogavit Dominum Apostolus, nec obtinuit; quantum ad consensum, C. et ad hoc eidem Apostolo dictum est : *Sufficit tibi gratia mea*. Sic autem etiam omnis ignorantia est vincibilis quoad consensum; potest enim homo non consentire cuicumque ignorantia, faciendo moraliter quod in se est ut eam vincat, el sic se reddere immunem ab omni ignorantia culpabili sicut ab omni concupiscentia culpabili : sed, sicut non potest sistere omnes motus involuntarios concupiscentis, ita nec omnes errores involuntarios ignorantia.

Quod si forte sit quæstio non de ipsa concupiscentia et ignorantia, sed de his ad quæ nos impellit concupiscentia, v. g. fornicatione, adulterio, etc. et de his quæ fiunt ex ignorantia, fateor quod priora possimus vincei e et cavere, non posteriora ratio disparitalis est evidens; quia, si ea ad quæ nos impellit concupiscentia, puta, fornicationem, adulterium, etc. non possemus vincere el cavere; cum aliunde supponantur cognita, nihil deesset ad peccatum formale, sicque necessitaremur ad peccandum formaliter, quod admittit non potest. Supposita autem ignorantia invincibili, ea quæ ex ipsa facimus sunt nobis incognita, ideoque peccata materialia tantum et non formalia.

Inst. i°. Ignorantia qualiscumque juris naturæ potest saltem vinci per lumen gratiæ : atqui Deus petenti et facienti quod in se est non denegat lumen gratiæ : ergo.

/t. 1° retorquendo argumentum de lege divina positiva. 2° *D. maj.* Potest vinci per lumen gratiæ ordinarium, Y. extraordinarium, C. Hoc autem Deus non semper confert petentibus : illud instantius petierunt S. Thomas et S. Bonavenlura, et tamen alterutri denegatum est. Unde 5. *I). min.* Petenti el facienti quod in se es' Deus non denegat gratiam salutis necessariam, C. *min.* non necessariam, *N. min.* Non est autem necesse ad salutem quod homo cognoscat omnia quæ sunt de lege naturæ, cum sine illa cognitione possint vitari peccata formalia et obtineri salus: alias quivis justus salvandus esset præstan-

DISSERT. V. ART. V

tissimus theologus. *ride probationes conclusionis.*

Inst. 2°. Ad providentiam divinam perimet ut homini, quem condidit subditum legi natura, provideat de necessariis ad illam observandam: ut dicit S. Th. q. 14, de Verit. a. 11, ad 1 : ergo.

Ii. Pramissa retorsione de lege divina positiva, cui etiam Deus hominem subdidit, *D. ant.* Ad providentiam divinam perlinet ut provideat homini de necessariis ad legem natura observandam, in quantum ejus observatio est necessaria ad salutem. *C.* secus, *N.* Ita S. Th. loco citato . *id divinam providentiam* inquit, *perlinet ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex ejus parte non impediatur.* Solutio amplior palet ex superioribus.

Inst. 5°. Deus vult observari legem naturæ : ergo.

A. iterum retorquendo argumentum de lege positiva. Deinde, *D. ant.* Deus vult observari legem natura ab iis quibus innotescit aut moraliter innotescere potest, *C.* ab iis quibus non innotescit nec moraliter innotescere potest, *N.*

Inferes. Ergo quædam mandata Dei sunt impossibilia; quod est damnatum in Jansenio.

B. Ilursum præmissa retorsione de mandatis positivis, *D. illatum.* Ergo quædam mandata Dei non cognita, nec obligantia actu, sunt impossibilia, *C.* piædam mandatu Dei cognita el aclu obligantia, *Δ.* In hoc autem ultimo sensu damnatus esi Jansenius.

Obj. 6°. Lex naturalis est scripta in cordibus nostris; unde dicitur Joan. 1, quod Deus *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* : ergo unusquisque potest eam legere el cognoscere.

Ii. D. ant. Lex naturalis est scripta in cordibus nostris quoad principia communia, *C.* el quantum ad hæc Deus *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; quoad conclusiones remotas ex principiis communibus deducendas, *iV.* seu potius *subdistinguo.* Est scripta, sed non sulllcienter aclu promulgata. *C.* et est Muricienter promulgata, */V.* Promulgatur enim aclu quoad remotiora per actua-lem discursum ex principiis naturaliter uou«, cujus non omnes sunt capaces /un-

de respectu remotiorum potest d.ci scriptura clausa per discursum aperiendi

ARTICULUS V.

Utrum ignorantia invincibilis jutu naturæ excuset a peccato?

Hic. q. 76. a. 5. ct40.—*Su/φoηη* 1' ÊI tract, de Actibus humanis , ignorantiam vincibilem qualiscumque juris aut facti, non excusare saltem a toto peccato operantem ex ea, quia cum sit voluntarii, opus ex ea sequens est simpliciter voluti tariurn ; sic tamen ut quæ est voluntaria tantum indirecte, puta, in negligent» sciendi, minuat peccatum et excuset a tanto, et eo magis (pio levior est negligntia, ita ut quandoque ex mortali facial veniale : quæ vero est directe voluntaria et affectata , quando nempe aliquis vult ignorare ut liberius peccet, non udetur minuere, sed potius augere peccatum; ex majori enim voluntatis intentione ad peccandum provenit quod aliquis vult subire ignorantia^o damnum propter libertatem peccandi.

Suppono 2° ignorantiam invincibilem facti el juris positivi, tam divini quam humani, excusare a toto peccato operantem ex ea Id non negant ii contra quos hic agimus, *et patebit ex dicendis.*

Quæstio est igitur, utrum ignorantia invincibilis juris naturæ, quam art. precedent! probavimus posse dari, excuset a peccato formali operantem ex ea. Negant Lutherus, c. 12 in Genes. Calvinus, in cap. 12 Lucæ; Jansenius, lib. 2 de Statu Natura lapsæ, cap. 2 ct6; Wendrochins, ad calcem 5 epist. Montallii : Sinnichius, in Saule exrege, et quotquot censent cum Jansenio et Bato hominem peccare damnabiliter in eo quod necessario facit. Contra quos

Dico. Ignorantia invincibilis juris naturæ excusat a peccato formali operantem ex (ia.

Ita omnes doctores catholici, præsertim post condemnationem hujus propositioni nostra conclusioni contradictoria *Tu metsi detur ignorantia invincibilis jt ris naturæ, hæc in statu natura lapi operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* Est secunda inter damnatas ab Alexandro VIII, octavo die Septembris 1690. Insuper

Prob. i° ex S. Aug. el S. Th. Augustinus, lib. de Nat. et Grat. c. 67, et lib. 5 de lib. Arb. c. 19. dicit : *Non tibi depre-
tatur ad culpam quod incitus ignoras,
sol quod negligis queerere quod ignoras.* Quæ verba exponens S. Th. q. 3 de Malo, j 7, ad 7, sic habet : *Dicendum quod ignorantia quæ est omnino involuntaria, non est peccatum, et hoc est quod S. Aug. dicit : Non tibi imputatur ad culpam si invitus ignores : per hoc autem quod addit, Sed si scire neglexeris, dat intelligere quod ignorantia habet quod sit peccatum ex negligentia præeedente.* Porro, si ipsa ignorantia invincibilis non sit peccatum, quia est invita-
leu involuntaria ; ergo etiam quæ fiunt ex ipsa non sunt peccata, siquidem sint æque involuntaria ac ipsa ignorantia ex quase-
qHintur · unde idem S. Aug. lib. cit. de Lib. Arbit. c. 18 : *An tanta fallacia, ignorantiae, est ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt.*

Item, S. Th. hic a. 3, loquens de ignorantia invincibili generaliter, diserte dicit, quod *ignorantia, quæ est causa actus qui-i causal involuntarium, de se habet quod excuset a peccato, eo quod voluntarium est de ratione peccati* : et concludit sic corpus articuli : *Si vero sit talis ignorantia quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato.*

Probatur 2° ratione fundamentali, quæ est ipsa ratio D. Th. fusius explicata. Id excusat a peccato formali quod tollit ab actu rationem voluntarii, ipsumque reddit simpliciter involuntarium : atqui id præstatur ignorantia invincibilis juris naturæ : ergo. *Utraque præmissa est certa : major, 1° ex damnatione hujus propositionis Baianæ : Ad rationem et definitionem peccati non perlinet voluntarium, est 46; 2e ex S. Aug. lib. de Vera Relig. c. 14 : Usque adeo, inquit, peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium ; et hoc ita manifestum est, ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat; 5° ratione, quia peccatum formale est actus moralis t. humanus : atqui de ratione actus morali et humani est quod sit voluntarius ; est enim necessario liber, siquidem*

libertas est fundamentum moralitatis, Libertas autem supponit voluntarium : ergo. *Minor est pariter orrta ex ipsa definitione voluntarii. Definatur enim voluntarium, quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis.* Hinc Auctor, supra q. 6, 2. t t) : *f'oluntarium*, inquit, *dicitur esse secundum definitionem Bristol cl Grcg. Niss. et Damasceni, non solum cujus principium est intra, sed cum additione scientiæ* Ex quo concludit ibidem, et omnes theologi cum ipso, quod ignorantia antecedens et invincibilis causet involuntarium simpliciter. Unde q. 5 de Malo, a. 80, *Cum aliquis, inquit, nescit fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum* : sic autem loquitur in hypolhesi quod possit dari ignorantia invincibilis fornicationis, quam hypothesim alibi non admittit. Quod autem reponunt adversarii, ignorantiam invincibilem juris naturæ et ea quæ ex illa fiunt esse nobis voluntaria in Adamo, jam refutatum est et iterum confutabimus.

Confirm. Ignorantia invincibilis juris positivi, etiam divini, excusat a peccato formali operantem ex illa, latentibus ipsis adversariis : ergo et ignorantia invincibilis juris naturæ. *Prob. conseq.* Ideo ignorantia invincibilis juris positivi excusat a peccato formali, quia et ipsa est involuntaria, et quod fit ex ipsa est involuntarium ; atqui similiter ipsa ignorantia invincibilis juris naturæ est involuntaria, et quod fit ex ipsa est involuntarium : ergo.

Respondent disparitatem esse, quod ignorantia juris naturalis ex peccato originali profluat ut ejus pœna et sit nobis voluntaria in Adamo, secus ignorantia juris positivi : cujus disparitatis ratio est, quia juris naturalis cognitio erat connaturalis et debita naturaliter humanæ naturæ, et ea omnes fuissent prædili in statu innocentiae; quod ergo post lapsum ea careant homines pœna est et effectus peccati originalis : scientia autem juris positivi etiam divini non est naturaliter debita naturæ humanæ, quia quod feratur lex positiva pendet ex libera Dei voluntate, unde ignorantia hujus legis non est pœna et effectus peccati originalis. Et hæc testatur, inquit Jansen, lib. 2 de Statu Nat Lap. c. 6. *radix hujus arcana doctrina.*

Sed contra. Errat Jansenius in utroque membro nujus pratensæ disparitatis. Et imprimi* falsum est ignorantiam invincibilem jiii is natura non excusare a peccato, quia, ut pœna et effectus peccati originalis, est nobis voluntaria in Adamo. 1° quia ad peccatum personale non sufficit voluntarium naturæ, sed requiritur voluntarium persons, ut definivit Alexand. VIII in damnatione propositionis contradictoris : require a. ult. diss. prob. 5 ; 2° quia alias sequeretur quod motus indeliberati concupiscentis, quos inviti patimur, essent peccata formalia, quia sunt effectus peccati originalis, quod est damnatum in Trid. sess. 5, can. S,etaSS. pontificibus in Baio. Item sequeretur quod omnes defectus et miseria hujus vitæ, ut stultitia, phrænesis, cœcitas corporis, et quæ ex his fiunt, essent peccata formalia, quia sunt etiam pœna et effectus peccati originalis ; quod est absurdum.

Secundum membrum disparitatis, scilicet ignorantiam juris positivi non esse pœnam et effectum peccati originalis, est pariter falsum : 1° quia infidelitas negativa est ignorantia legis positivæ, scilicet evangelicæ, et tamen est effectus et pœna peccati originalis, ut docent S. Aug. Epist. 10, et S. Th. 2 2, q. 10, a 1. 2° Omne malum, omnis miseria hujus vitæ est effectus et pœna peccati originalis, ut docet ipse Jansen, lib. 3 de Statu Nat. Pura, cap. 10 et 11 : ignorantia vero legis positivæ necessaria ad mores informandos et ad salutem consequendam, est revera magnum malum et magna miseria. 3° Quamvis lex positiva pendeat a libera Dei voluntate ut feratur, si tamen sit lata, ejus ignorantia non potuit reperiri in felicissimo statu innocentiae, cum sit malum et miseria, ut modo dicebam : ergo quod reperiatur in hoc statu naturæ lapsæ est pœna et effectus peccati originalis. Unde, dum sic arguit Jansenius : Lex positiva potuit homini innocenti non imponi : ergo illius ignorantia non est pœna peccati; *distinguo consequens* : Ergo illius ignorantia non est pœna peccati, si non fuerit posita, C. si fuerit posita ut revera fuit, N. Cum quod tunc hæc lex non potuerit ignorari in statu innocentiae, enim nunc ignoretur pœna est et effectus peccati originalis.

Itaque colliges omnia ferine argumenta

quæ nobis opponunt adversarii pariter eilitare contra ignorantiam juris positivi, cpiain tamen excusare a peccato agnoscunt; unde facile in ipsos possunt retorqueri.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Scriptura. 1. Abimelec, Genes. 20. imiorabat invincibilitè*-Saram esse uxorem Abrahæ, et tamen peccant eam sibi desponsando; dicit enim Abrata: *Induxisti super tne et super regnum meum peccatum grande* : ob idque fuit a Deo punitus. 2° Judæi invincibiliter ignorabant Christum esse Messiam, de iis enim dicitur Act. 3 : *Λ' enim cognovissent, nunquam Dominum gloria' crucifixerissent*. Idem dic de persecutoribus apertorum et martyrum, de quibus dicitur: *Knit hora ut omnis qui interficit tot arbitretur obsequium se præstare Dto*, Joan. 16. Atqui tamen neque isti neque illi excusantur a peccato : ergo.

B. Ad primum, 1° esse extra quæstionem, agitur enim ibi de ignorantia facti. 2° Abimelec sumit peccatum vel pro materiali vel pro pœna medicinali quam illi idilixit Deus ad cautelam, aut etiam vindicative, non adulterii quod non commisit; sed vel propter intemperantiam, quod non esset contentus suis uxoribus, vel quod sibi desponsaverat Saram non expeclalo ejus consensu.

Ad secundum. Certo fuit vincibilis ignorantia Judæorum, innotescebant enim illis S. Scriptura et prophetiæ de Messia, quas poterant et debebant scrutari; innotescebant vita et miracula Christi, quæ nemo poterat invincibiliter ignorare. Unde Christus ipse, Joan. 13', de illis dicit : *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alii fecit, peccatum non haberent*; sed odio et invidia in Christum et aliis passionibus correpti et excæcati, ad hæc attendere noluerunt aut neglexerunt : et hoc ita apertum erat, ut ipse Pilatus, quamvis gentilis et prophetiarum de Messia nescius, facile tamen adverterit Matth. 27, *quod per invidiam eum tradidissent*.

Idem dic de tyrannis qui, odio infundato et aperte injusto in religionem Christianam, zelo imprudenti et sacrilego suorum idolorum, metu mundano, temeritate et negligentia meliora inquirendi, m apostolos et martyres sævierunt.

Plures alio· S. Scriptura textus omitto, quia panter intelliguntur de ignorantia vincibili, vel de peccato latius sumpto, vel dt*igih -antia juris positivi aut facti.

Obj. 2°. ex jure. 1° Regula juris 15, in 6, fert Ignorantia facti excusat, non ignorantia juris 2- Cap. *hi lei tum*, causa 54, q. I, punitur qui ex ignorantia invincibili cognovii non suam; et cap. *Continebatur*, ^ Homicidio, punitur etiam diaconus qui inadvertenter commisit homicidium

A. *ad primum*, hanc juris regulam valere tantum pro foro externo, in quo præsuntur ignorantia facti, non juris; quia factasunt infinita etscitu difficilia, non jura.

■ *Id secundum*. Cum in utroque casu agatur de ignorantia facti, est solvendum ab adversariis sicut a nobis. Dicimus itaque vel pœnam non fuisse vindictivam peccati commissi. sed medicinalem et in cautelam committendorum, vel præsumptionem fuisse eos non adhibuisse sufficientem diligentiam.

Plures alios canones omitto, quia pariter in his agitur vel de ignorantia vincibili, vel de ignorantia facti aut juris positivi, vel de ignorantia principiorum communium, vel de peccato latius sumpto.

Obj. 5°, et potissimum, ex S. Augustino. S. Doctor, lib. de Grat, et Lib. Arbit. c. 5, ait: « Illa ignorantia quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui • tanquam simpliciter nesciunt, neminem • sic excusat ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit quia non • audivit omnino quod crederet, sed fortassis ut mitius ardeat; non enim sine • causa dictum est: *Effunde iram tuam ûngentes quæ te non noverunt*: » ergo.

B. 1° Palam est ex ipsis verbis objectis, sermonem illic esse de ignorantia juris positivi, scilicet legis evangelicalis, sicque argumentum esse solvendum Jansenio et ejus gregalibus, qui agnoscunt ignorantiam invincibilem juris positivi divini excusare a peccato.

A. 2° S. Augustinum illic loqui de ignorantia vincibili non affectata, seu directe volita, sed indirecte volita in negligentia discendi. Ita eum explicat Magister sentent, in i. 1. 22; et probatur ex verbis citatis. Nain 1° non dicit S. Aug. ignorantiam eorum qui *simpliciter nesciunt*, sed qui *tanquam simpliciter nesciunt*,

id est, qui nec positive volunt nescire; neque adhibent sufficientem diligentiam ad sciendum: hoc enim indicat vox *tanquam*, 2° Dicit hanc ignorantiam sic hominem excusare ut fortassis minius ardeat; si de ignorantia invincibili Impleret, non adjiceret fortassis; nam certum <»l, etiam latentibus adversariis, quod qui peccat ex ignorantia invincibili mitius sit puniendus quam qui peccat ex malitia vel ignorantia vincibili. 5° Quia affert ibi exemplum servi nescientis voluntatem Domini, etc., cujus ignorantiam Magister sentent, loc. cit. et S. Th. in cap. 12 Luc. post Theodoretum, intelligiunt vincibilem et culpabilem. Itaque, juxta mentem S. Augustini, ignorans de quo loquitur sua culpa et negligentia fecit ut omnino non audiret quod crederet.

B. 5°, datum S. Augustinum ibi esse intelligendum de ignorantia invincibili juris, nempe divini positivi; sensus est quod talis ignorantia non ita excuset peccantem ut non puniatur in inferno, non quod ipsa ignorantia et quod fit ex illa sit peccatum puniendum, sed quia est cum aliis peccatis contra legem naturæ commissis; mitius tamen sic ignorans fortasse punietur quam si utramque legem positivam et naturalem eadem peccata prohibentem cognovisset. Et hæc interpretatio est conformis S. Augustino, qui tract. 89 dicit eos quibus Christus non est annuntiatus *habere excusationem non de omni peccato, sed de hoc peccato quo in Christum non crediderunt*.

Inst. 1°. S. Aug. Epist. 103, ait: *Humana superbia tanquam præsumens de viribus liberi arbitrii, excusatam se putat, quod ignoravit, non voluntatis est quod peccet*. Ergo.

B. 1° S. Augustinum hic iterum loqui de ignorantia juris?, positivi, nempe de infidelitate eorum qui in Christum non crediderunt, ut expresse dicit in verbis immediate procedentibus, *et patet ex sequentibus* quæ modo referam unde hæc instantia non magis nos urget quam objicientes.

It. 2° S. Augustinum illic loqui de peccato incredulitatis contra Pelagianos, qui in primo hæresis suæ statu dicebant ad credendum non requiri gratiam interioriam, sed sufficere externam revelationem ei

prædicationem ; et cum aliunde negarent peccatum originale traduci in posteros, habebant omnino excusatos et immunes ab omni peccato eos qui non credebant quia non audierant : contra quos S. Augustinus in verbis laudatis dicit, non eos solos esse inexcusabiles qui audito Evangelio noluerunt credere, sed etiam cos qui non crediderunt quia non audierunt, non quod eorum infidelitas et quod fit ex ea eis imputetur in peccatum, sed quia supponit peccatum, cujus est poena, nempe originale, quo omnes constituuntur peccatores. Hanc esse mentem S. Augustini aperte probant verba quæ prioribus subjungit : « Ac per hoc, inquit, inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis, sive (pii novit, sive (pii ignorat; quia et ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubio talione peccatum est; in eis autem (pii non potuerunt, poena peccati. »

Inst. 2°. SS. Aug. et Hieron. in concertationibus contra Pelagianos sæpe asserunt *ignorantiam illorum qui intelligere non potuerunt, sive quæ erat necessitatis et non voluntatis, esse peccatum et poenam peccati*; et patres concilii Deospolilani, referente S. Augustino lib. de Gestis Palæstinis c. 19, damnarunt hanc Celesii propositionem : *Oblivio et ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem* : atqui ignorantia eorum qui non potuerunt intelligere et quæ est necessitatis et non voluntatis, est invincibilis : ergo.

Jl. 1° iterum has auctoritates non favere Jansenis, quippe quæ loquuntur non de sola ignorantia juris naturæ, sed generaliter de omni ignorantia etiam legis positivæ.

Ii. 2° ignorantiam in his locis a SS. Aug. et Hieron. et a concilio Deospol. dici peccatum non proprie et formaliter, sed materialiter tantum, sensu mox explicando, sicut ipsa concupiscentia dicitur peccatum ab Apostolo et a conc. Trid. sess. 3, can. 3. Ideo enim ita loquebantur contra Pelagianos, quia, cum illi haeretici, ut jam dixi, uesarent peccatum originale traduci in posteros Adæ, consequenter negabant concupiscentiam et ignorantiam ab eo derisari, sed dicebant eas esse naturales de-

fectus et non peccati supplicia, ut refert S. Aug. de Dono perseverantia, c. 11. Ut ergo hunc errorem retunderent SS. Patres, dicebant ignorantiam subijci peccato, imo esse peccatum, tum quia materialiter est peccatum, nam ignorantia est fomes juxta S. Th. q. 5 de Malo, a. 7, sunt materialia in peccato originali, tum quia sunt effectus et poma peccati originalis. Itaseipsum explicat S. Aug. lib. 5 de Lib. Arbit., cap. 19 : « Illud, inquit, quod ignorans quisque non recte facit, et quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis (scilicet Adæ) originem ducunt ; illud enim præcedens meruit ista sequentia : nam, sicut linguam dicitur non solum membrum quod motum in ore dum loquimur, sed etiam illud quod hujus membri motum sequitur, id est formam tenoremque verborum, secundum (per quam) alia dicitur lingua græca, alia lingua latina, sic non solum peccatum illud dicimus quod proprie vocatur peccatum, libera enim voluntate et a sciente committitur, sed etiam illud quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est. »

Il. 5° intelligendo hæc et similia loca de peccato formali, sensum esse ignorantiam et quod ex ea fit esse peccatum formale, (per quando, licet non sit voluntatis directæ volentis, est tamen voluntatis indirectæ volentis in negligentia addiscendi : et sunt est necessitatis non antecedentis et aboriginalis, sed conditionatæ et consequentis ipsam scilicet voluntariam negligentiam, ideoque culpabilis et vincibilis

Inst. 5°, Pelagiani agnoscebant ignorantiam vincibilem esse culpabilem et non excusare a peccato : ergo non hoc in eis damnavit concil. Deospolil. sed quod dicerent ignorantiam invincibilem non esse culpabilem et excusare a peccato, *l'rob. ant.* Pelagius, apud S. Aug. de flat. et Gral. dicit *hominem pervigilare debere ne ignoret, ideoque esse culpandam ignorantiam quia id homo nescit negligentia quod adhibita diligentia scire debuisset.* Idem S. Aug. lib. Gconl. Julian de illo dicit : *Ecce merito reprehenditti eos qui supersederunt facienda cognoscere.* Ergo.

A. D. *ant.* Pelagiani, id est Pelagius et

Julianus, agnoscebant ignorantiam vincibilem P'S** culpabilem et non excusare a peccato, *transeat anl.* Pelagiani, id est Jelestius est illi qui ei adhærebant 2V. *anl.* Licet enim Celestius esset Pelagii discipuli», illo tamen indoctior aut audacior, nulla peccata ex ignorantia etiam vincibili admisit, sed omnia quæ ex illa lièrent esse involuntaria et necessaria sustinuit ; et hoc dogma fuit damnatum in concilio. Deospolit. présente Pelagio , qui professus est id esse suum.

Dixi, *transeat ant.* quia Pelagiani sæpe variarunt in suis dogmatibus prout argumentis Catholicorum premebantur et conditio temporum exigebat, ita ut quod uno tempore negabant in altero admitterent.

Inst. 4°. S. Aug. lib. 1 Operis Imperfecti, cap. 105, agnoscit necessitatem peccandi formaliter ex ignorantia. « decesse est, inquit, ut peccet qui, nesciendo quod facere debet, quod non debet facit; de quo genere malorum Deus rogatur ubi dicitur: *Delicta juventutis meae et ignorantias meas ne memineris;* » quod genus delictorum si non imputaret « justus Deus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis. »

II. 1° ut ante, S. Augustinum non illic loqui de sola ignorantia juris naturalis, sed generaliter de qualibet ignorantia etiam juris positivi, quod ipsis adversariis æque ac nobis obest, nisi explicent nobiscum de ignorantia vincibili. Unde

Ii. 2° S. Augustinum intelligendum esse de ignorantia vincibili et necessitate peccandi non absoluta et antecedente, sed conditionala et consequente voluntariam negligentiam; profert enim exemplum Davidis petentis veniam pro suis ignorantibus, quas ipse S. Aug. lib. 1 Retract, c. 9, agnoscit fuisse vincibiles. Insuper lib. 5 de Lib. Arbit. c. 18, diserte dicit : *An tanta fallacia eet, Ignorantiae, ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt.*

Insuper, pro intelligentia horum et similium textuum ex S. Aug. oportune observat Steyartius S. Augustinum raro sumere necessitatem sicut hodie sumitur in Ecclesiis et scholis. sicut enim sæpe restringit necessitatem ad solam necessitatem coactionis, ita e contra sæpe vocat ne-

cessarium quod non est liberum magna illa libertate quæ fuit in statu innocenti*: ab omni ignorantia et difficultate unde lib. 5 de Lib. Arbit. c. 18, in fine ; *Cum, inquit, de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet in qua Itomo factus est loquimur.*

Cæterum, si bis et aliis S. Augustini textibus aliquid melius habent adversam quod respondeant, illud promant, nostrum erit. Cum enim S. Aug. in bis omnibus vel loquatur determinate de ignorantia legis positiva, vel illimitate de qualibet ignorantia, æque militant contra ipsos ac contra nos.

Obj. 4° ex S. Th. S. Doctor, 5 p. q. 80, a. 4, ad 3, docet ignorantiam juris non excusare, v. g. fornicatorem reputantem fornicationem simplicem non esse peccatum mortale ; ignorantiam vero facti excusare, v. g. accedentem ad non suam, quam putat esse suam. Ergo.

It. imprimis S. Th. illic non loqui determinate de ignorantia juris naturalis, sed illimitate de qualibet ignorantia; sicque nihil inde habent adversarii. Sensus itaque S. Doctoris est, quod ignorantia juris quod quis scire tenetur, sive sit juris naturalis, sive positivi et quod morali diligentia sciri potest, ul quod fornicatio sit illicita, non excusat a peccato; quia præsumitur culpabilis et vincibilis : unde ibid, a 8, dicit: *Ignorantia juris ad negligenciam reputatur.* Ignorantia autem facti excusat, quatenus, cum facta difficilius cognoscantur et sæpe adhibita morali diligentia lateant, præsumitur inculpabilis et invincibilis. Cæterum, ignorantiam invincibilem fornicationis, si daretur, excusare a peccato docet S. Th. citatus in *probatione conclusionis.*

Inst. S. Th. q. 5 de Malo, a. 7 0, *Ignorantia illa, inquit, qua quis ignorat ea quæ tenetur scire, non est absque peccato.* Idem docet hic q. 9, a. 6. Unde in jure, L. *Quod se mihi*, II de rebus creditis, et alibi, *scire et debere scire aquirantur.* Ergo.

It. iterum S. Th. loqui generaliter de ignorantia cujuscumque juris, et sic non favere adversariis. Intelligit autem S. Doctor de ignorantia vincibili. quia loquitur de ignorantia ejus quod quis tenetur scire, nemo autem tenetur scire nisi quod potest

moraliter scire; unde si non sciat, culpabiliter et vincibiliter ignorat. Quod dicitur in jure scire et debere scire æquiparari, valet quoad praesumptionem fori, non quoad rei veritatem.

Obj. 5°. Levit. 4 ei Num. 15 praecipiuntur sacrificia pro peccatis ignorantia!, et debet intelligi de ignorantia invincibili, quia Num. 15 dicitur : *Quoniam sponte non peccaverunt.* Ergo.

B. In illic praecipere sacrificia, non tantum pro peccatis ignorantiae juris naturalis, sed etiam juris positivi et caeremonialis; unde argumentum est pariter solvendum ab adversariis. 2° Juxta Eslium, Menochiumel communiter interpretes, agitur de ignorantia vincibili el voluntaria. Nec referi quod dicitur, *Quoniam sponte non peccaverunt*; perinde est enim ac si diceret, quoniam per ignorantiam peccaverunt: quia quod fil per ignorantiam vincibilem el consequenter non est ex omni parte el plene voluntarium, sed involuntarium secundum quid; si enim sciretur, non fieret, el ideo non fil omnino sponte: unde eod. cap. 15 Num. non sponte peccare et peccare ex superbia et cum cognitione, inter se opponuntur.

Obj. 6° ab inconvenientibus. Si ignorantia invincibilis juris naturae excuset a peccato formali, sequitur 1° quod melior sit conditio ignorantis (piam scientis, quia iste peccabit formaliter ubi ille peccabit tantum materialiter; sequitur 2° quod ethnici, qui putant religioni servire colendo idola, et hæretici, (pii non magis dubitant de suis erroribus quam nos de nostra fide, excusarentur a peccato formali: atqui hæc sunt absurda: ergo.

B. ad primum, 1" idem argumentum fieri posse de ignorante jus positivum; unde nihil pro Wendrochio, cujus est hoc argumentum. 2° (V. *sequelam*: quia ignorans invincibiliter el bona fide est in ea animi dispositione quod, si cognosceret, non ageret contra legem. El si argumentum valeret, sequeretur quod melior esset conditio stulti quam hominis sani, qui» hic posset peccare formaliter ubi stultus peccaret tantum materialiter.

Jd secundum. Si supponas ethnicos et hæreticos ignorare invincibiliter, non est absurauir. quod :n hac hypolhesi non peccent formahler. At quantum ad ethnicos,

negamus hypolhesim; quia, *ul alibi probavimus*, non datur ignorantia invincibilis de existentia veri Dei, Onanlnmid hæreticos, quidam volunt in plebeiu rusticis et simplicibus posse dari ignorantiam invincibilem; alii negant Sedquidquidsit, nihil inde contra nos. Addlin haereticis agi de ignorantia juris positivi.

ARTICULUS VI.

De inadvertentia ad peccatum.

Nota 1°. Inadvertentia differt ab ignorantia, quod ignorantia sit privatio scientiae seu cognitionis habitualis; inadvertentia, privatio cognitionis actualis: unde ubicumque est ignorantia est inadvertentia, sed non e contra; potest enim ille qui scit habilualiler actu non advertere, ex naturali distractione vel aliunde.

Nota 2°. Inadvertentia potest esse simul ad actum et ad malitiam, ut in ebrio aut dormiente. Potest etiam esse advertentia ad actum, et inadvertentia ad malitiam; ut qui sciens esse hodie jejunium comedit carnis, advertens quidem ad comestionem carnis, sed non advertens ad diem jejunii seu prohibitionem: et de lue inadvertentia est hic quaestio.

Nota 5° Sicut datur ignorantia invincibilis et involuntaria facti, juris positivi divini et humani, et etiam naturalis quoad remotiora, *ut probavimus*, ita circa eadem, propter easdem rationes, potest dari inadvertentia invincibilis et involuntaria.

Nota 4°. Sicut quaecumque ignorantia invincibilis excusat a peccato, quia facit involuntarium, ita, propter eandem rationem, quaecumque inadvertentia invincibilis excusat a peccato; non enim id quod fil ex ignorantia invincibili est involuntarium, <piia ignorantia privat cognitione habituali, sed (pria privat actuali cognitione et consideratione, cum voluntas nostra non regatur habituali cognitione, sed actuali. Et sicut e contra ignorantia vincibilis et voluntaria sive directe in se, sive indirecte in causa, non excusat a peccato, ita nec inadvertentia vincibilis et voluntaria in se vel in causa.

Hæc omnia constant ex dictis de ignorantia; et in hoc conveniunt omnes theologi, quod ad peccandum formaliter requiratur quod <piis possit et debeat advertere ad malitiam. *Si advertere virtuuH-*

it interpretative, inquit P. Delbecque, advertenti» actualis acerrimus hostis, per eodem sumatur (/uod advertere pnssett debere (non debet autem si non possit), rt Juirilur ad peccandum formalikr advertentia ad malitiam actus. Sed difficultas est, quando quis censetur sic posse advertere ut ejus inadvertentia dicatur vincibilis el non excusans a peccato: quæstio facta celebris ab ortu peccati philosophici. Quidam requirunt actuali cogitationem saltem confusam de malitia actus, sitam in quodam dubio vel scrupulo, aut suspicione malitiæ. Alii volunt sufficere si advertat ad actum; quia inde, inquiunt, potest advertere ad malitiam. Nos utramque sententiam generaliter intellectam minus veram arbitramur, «interhæcextrema mediam inimus viam, quam supra tenuimus agentes de notione ignorantia» invincibilis; eadem enim nobis videtur ratio de inadvertentia invincibili.

Dico 1°. Ut inadvertentia ad malitiam actus censeatur vincibilis et non excusans a peccato formali, non semper requiritur actualis sive scrupulus, sive dubitatio, aut suspicio de malitia actus.

Patet 1° in his qui peccant ex ignorantia vincibili; hi enim pro certo nullum actuale scrupulum, dubium aut suspensionem habent de malitia sui actus, cum illam ignorent, et tamen eorum inadvertentia est vincibilis sicut ipsa ignorantia ex qua procedit. Et ex hoc capite sæpe in S. Scripturis et Patribus dicuntur peccata ignorantia».

Patet 2° in his qui, quamvis forte habitualiter sciant, aliunde tamen voluntarie ponunt causam inadvertentia; nimirum per pravi habitus quos fovant, per passionibus quibus se totos dedunt, per supinam salutis incuriam, et similes modos quibus lit ut peccata quasi innata habeant, et circa eorum malitiam cæcutiant. ad eamque nullatenus attendant; hos enim impios, mundanos, obduratos, excusatos et iis similes, quoties passionum motibus efferuntur, actuali scrupulo, dubitatione, suspicione de malitia actuum suorum, aut pia aliqua cognitione semper pulsari, ab experiri. et ratione prorsus est alienum: atqui tamen eorum inadvertentia est vincibilis* et voluntaria, a peccato formali non

excusans: ergo. *Prob.* mhr». 1° quia alioquin excusanda forent perditissimorum hominum flagitia et abominationes, quod nemo concedit; 2° quia effectus malus sequens ad causam voluntarie positam in qua fuit praevisus aut facile prævideri potuit, est voluntarius et culpabilis, ut alibi non semel diximus: atqui hi de quibus hic est quæstio ponunt voluntarie causas inadvertentia et obcæcationis circa malitiam suorum actuum, eamque inadvertentiam et obcæcationem ex his causis securam, aut praevident aut facile praevidere possunt: ergo. Et hæc ratio fundatur in Auctore, l. 2, q. 6, a. 8 ubi dicit: « Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus quod quis potest scire et debet, quæ est » ignorantia malæ electionis, vel ex passione vel ex habitu proveniens... Cum » autem ipsa ignorantia sit voluntaria alio quo istorum modorum, non potest causare simpliciter involuntarium. »

Pico 2°. Extra hos casus *prima conclusionis*, hoc est, quantum ad illos qui non ponunt voluntarie causam ex qua praevident, aut facile prævidere possunt securam inadvertentiam circa malitiam suorum actuum, sed vel ex oblivione aut distractione naturali, vel alia causa inculpabili patiuntur inadvertentiam hujusmodi; ut censeatur vincibilis el voluntaria ista inadvertentia el non excusans a peccato, requiritur, si non determinate actualis scrupulus, dubitatio aut suspicio malitiæ, saltem aliqua cogitatio aut cognitio sive periculi, sive obligationis inquirendi, sive quæcumque alia, quæ, si non negligetur, ex se conduceret ad cognitionem malitis.

Prob. Quia, extra casus *primæ conclusionis*, nihil est assignable, prater hujusmodi cognitionem, in quo quis dici queat posse advertere; et hac posita potest advertere. *Iloc ultimum patet. Prob. primum*: 1° quia, ut dicebam a. 2, pet. 2 de ignorantia invincibili, cum ex una parte intellectus noster sit potentia necessaria, non se determinat ad considerandum aut cognoscendum aliquid, sed determinatur ab objecto vel aliis potentiis, præsertim a voluntate; voluntas ex altera parte non potest determinare intellectum ad considerandum, nisi ex prævia aliqua cognitione quæ non sit voluntaria, quia præcedit primam volitionem: voluntas enim

non fertur in incognitum, sive in se sive in sua causa; unde illud : *Ignoti nulla cupido*. Ergo in his qui non ponunt voluntarie causam inadvertentia, sed vel ex oblivione aut distractione naturali, vel ex alia causa inculpabili non advertunt ad malitiam, nihil est assignabile in quo dicantur posse advertere, quam dicta cogitatio. 2° Qui potest vincere inadvertentiam, aliquid plus habet quam qui non potest vincere : atqui non potest aliud assignari extra casus *primat conclusionis*, nisi aliqua cognitio de se nata perducere ad cognitionem malitiæ. 5° Si intellectus noster esset ex se proximo et moraliter potens ad inquirendum el depellendum inadvertentiam, nulla unquam esset inadvertentia invincibilis el involuntaria, *ut palet* : atqui *falsum consequens*, ut experientia constat et omnes fatentur; etenim vir probus qui, apprimè sciens se teneri hodie ad jejunium, ex oblivione naturali manducat carnes, ab omnibus excusatur propter inadvertentiam invincibilem. Confer quæ dixi de ignorantia invincibili, loco prius citato.

Dices 1°. Hoc ipso quo quis advertit ad actum, potest advertere ad malitiam : ergo si non advertat, ejus culpa est et inadvertentia est vincibilis.

Ii. imprimis falsitalem *antecedentis generaliter intellecti patere* in exemplo mox allato. *Distinguo* itaque istud *antecedens*. Hoc ipso quo quis advertit ad actum, potest advertere ad malitiam in peccatis externis quæ sunt contra primaria et secundaria præcepta juris naturæ, *C. ant.* quia ex se el facile ingerunt sui malitiam, et ideo, sicut non datur de iis ignorantia invincibilis, ita nec inadvertentia invincibilis; in peccatis quæ sunt contra præcepta positiva aut etiam naturalia remota et lertia classis, *N. ant.* Quia hæc, cum sint obscura et difficilioris considerationis, non ingerunt ex se suæ malitiæ notitiam : unde, sicut de iis datur ignorantia invincibilis, ita el inadvertentia invincibilis.

Dixi, *in peccatis externis contra primaria et secundaria præcepta juris naturalis*, u». sunt furta, homicidia, adulteria, etc. quia quoad motus internos circa eadem, videtur omnino concedendum posse dari inadvertentiam invincibilem el involuntariam, quia longe minus quam actus

externi ingerunt sui malitum : unde sæpe qui sunt timorate conscientia* abstinentie vexantur molibus concupiscentia*, vindictæ, judicii temerarii, etc. quos quidem sentiunt et advertunt absque eo quod reflectant ad malitiam, quam cum primo advertunt, illos cum horrore rejiciunt et deletantur.

Inst. 1°. S. Aug. lib. 1 Retract, c. 15. docet ad peccatum non requiri *voluntatem peccati*, sed sufficere *voluntatem facti*: atqui qui advertit ad actum, etsi non advertat ad malitiam, habet voluntatem facti : ergo.

II. D. ant. S. Aug. docet ad peccatum materiale sufficere voluntatem facti, C. ad peccatum formale, *N. S. Aug.* agit ibide eo qui fecit actum malum, nesciens invincibiliter esse malum ; et dicit quod *Aor fecit*, scilicet actum seu peccatum materialiter, *quia voluit, non tamen peccavit*, scilicet formaliter, *quia voluit*. unde concludit quod tale peccatum, scilicet materiale, non fuerit *sine voluntate, sed voluntate facti, non voluntate peccati*. (hwl potius obesi, quam prodeat objicienti; naïii si S. Aug. inlelligeret de peccatu formali, non solum esset cum voluntate facti, etiam cum aliqua voluntate peccati saltem indirecta. nullum enim est peccatum turmale, secundum S. Aug. et omnes theologos, quod non sit voluntarium in ratione peccati saltem indirecte.

Inst. 2° S. Th. hic q. 19, a. 0, ad i, dicit : *Ad hoc ut dicatur malum, id in quod fertur voluntas, sufficit, sive secundum naturam suam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum ; ad hoc quod sit bonum requiritur quod utroque modo sit bonum*. Ergo nulla apprehensio seu advertentia ad malitiam requiritur ad peccatum, sed sufficit si actus sit secundum se malus et sit advertentia ad illum. Et q. 20, a. 0 o, docet quod eventus qui per se sequitur ad actum et ut in pluribus, etsi non sit præcogitatus, addat ad bonitatem vel malitiam actus, idem docet q. 75, a. S 0. Ergo idem quod prius

Ad primum, Ii., cum Sylvio S. fluiam loqui de eo quod est per se, hoc est extra casum, quo ignorantia, qui est invincibilis, excusat a peccato; *ui jatcin* corpore articuli, ubi expresse docet ignorantiam invincibilem excusare eum qui

leitud quoque secundum se est malum, v. | p qui accedit ad non suam. Sensus ergo | M quod, nt id in quod fertur voluntas | ō malum. sufficit sive quod apprehenda- | tur ut malum, sive quod sil secundum se | malum, si tamen id non ignoretur invin- | cibiliter.

Jd fecundum, B. S. Th. loqui de eventu qui tam evidenter sequitur ex actu ut potuerit facile prævideri, ita quod si non fuerit provisos proveniat ex culpa lentis; ut scandalum ex fornicatione publica, mors hominis ex emissionem bovis cornepetæ, ex quo facile prævideri poterat aliquod nocumentum secuturum : sunt exempla quæ affert S Doct. in utroque loco.

Dices 2°. Potest contingere quod vir probus et timoratus, ex aliqua negligentia ant præcipitatione in agendo, non advertit ad malitiam , neque habeat ullum dubium aut ullam cogitationem quæ ipsum deducat in cognitionem malitia*. : atqui tamen ejus inadvertentia erit vincibilis el culpabilis, nec excusabitur a peccato : ergo.

A. hunc casum comprehendere in *prima conclusione*, in qua generaliter dicimus et intendimus omnes eos qui voluntarie ponant causam ex qua possunt facile prævidere secuturam inadvertentiam , non infligere aliqua cogitatione prævia , ut hæc inadvertentia sit ipsis vincibilis et voluntaria, sed in ipsa causa illis esse voluntarium. Institimus quidem in impiis , obdu-nt», exc«æcatis , consuetudinariis, etc. quia in his et similibus ita regulariter et evidentiùs contingit : potest tamen etiam contingere in viris probis el timoratis, «d rarius, aut saltem plerumque venialiter, pro levitate negligentiae aut præcipitationis.

Jb ulterioribus objectionibus superstito, quia cum nostra sententia sil media interfluas extremas et aliquid de utraque participet, quæ *objici possunt* facile solvuntur secundum alterutram conclusionem.

Ex dictis colliges 1° merito fuisse damnatam ab Alexandro VIII hanc propositionem : *Peccatum philosophicum, quantumvis grave in eo qui Deum ignorat adde Deo actu non cogitat, est grave fucatum , sed non est offensa Dei, necesse peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque cetema pcena dignum;* qui. eicut, ut peccatum «it philosophicum

seu contra rationem, non requiritur quod peccans actu cogitet de maliti* philosophica sen repugnantia ad rationem, sevisufficit quod possit cogitare aliquo modo ex assignatis; ita, ut peccet theologice contra Ileum et ipsum offendat, non requiritur quod de illo actu cogitet, sed sufficit quod possit cogitare. Insuper, hoc ipso (pio peccat philosophice cogitando de malitia contra legem, cogitare potest, et de facto implicite cogitat de legislatore ; nemo enim nescit se , dum peccat contra legem , peccare contra legislatorem et ipsum offendere.

Colliges 2° pro praxi, confessariimn debere maxime venari ex moribus pœnitentis, an inadvertentia quam allegat sit vincibilis vel invincibilis : si enim sit vite liberioris, pravis habitibus constrictus, sæculi moribus serviens el salutis incurius, judicanda est ut plurimum inadvertentia vincibilis et voluntaria ; si *e* contra sit timorate conscientiae, curam sed gerens salutis, sæpe de malitia suarui ctionum sollicitus, etc. ut plurimum je h anda est ejus inadvertentia invincibilis e involuntaria, nisi sit in peccatis exto nis, circa primaria et secundaria præcW'a legis natura , *ut diximus*.

Colliges 5° peccatum advertentia vincibili esse gravius aut levius secundum quod inadvertentia aut potius negligentia advertendi fuerit gravior vot levior, sicut dictum est de ignorantia, ita quod posset esse tam levis ut de mortali faciat veniale, quod non raro accidit in timoratis, *utjam dixi*.

ARTICULUS VII.

Utrum ignorantia excuset a panis per leges positivas statutis ?

Suppono 1° ignorantiam invincibilem juris aut facti, quæ excusat ab omni peccato , excusare a pœna ; quia pœna non discernitur nisi propter culpam, alioqui.'» foret injusta.

Dixi, *quæ excusat ab omni peccato* : quia, si ignorantia excuset tantum a peccato contra aliquam legem, puta, humanam quæ ignoratur, et non excuset a peccato contra alteram legem, puta, divinam aut naturalem quia non ignoratur; probabilius existimo jieccantem non exim, a ixiuia per legem humanam statuta, st non

Mt censura ecclesiastica, tum quia remane-
ne justa et proportionata culpæ. turn
«ma legislator humanus non solum in-
tendit urgere observantiam suæ legis, sed
et legis divinæ .mi naturalis, nec solum
punir** U ansgivisionem suæ legis, sed et
transgressionem legisdivinæaul naturalis
cujus debet esse custos el protector unde
fur qui, conscius legis naturalis, ignora-
ret furtum esse prohibitum lege humana,
incurreret nihilominus poenam suspendii :
qui ignorat legem ecclesiasticam de impe-
dimento criminis, et crimen committit,
incurrit impedimentum; et sic de aliis.
Est autem specialis ratio de censuris, ut
dicam infra.

Suppono 2° ignorantiam vincibilem ju-
ris aut facti quæ excusat a mortali etiam
excusare a poma saltem Linia , quia leges
positivæ non censentur decernere graves
pœnas pro peccatis venialibus unde, si
sit pœna la'æ sententiæ ut excommunica-
tio, nor ' icurritur; si sit ferendæ, judex
debet u nere et arbitrariam minorem im-
ponere. ensetur autem ignorantia vinci-
bilis exci . *ns a mortali quæ non est crassa
et supina, ouia alia quæcumque ignoran-
tia quæ nft / tsl crassa el supina, est levis.
Et quoad f- 'mas ecclesiasticas, extat ex-
pressus cav -ijuris *ut animarum*, quem
modo refera»u.

Suppono ' ignorantiam vincibilem
etiam crassam et supinam legis lake sub
his aut similibus formulis : *Qui scienter,*
temerarie, ausu temerario contra fece-
rit, vel contra facere ausus fuerit, aut
præsumpserit, excusare a pœna ; quia,
ut ait Cajet. 2 2. q. 53, a. 5, *Kerba juris*
non frustra apposita nec improprie su-
menda sunt : frustra autem essent appo-
sita , nec cum proprietate restrictiva su-
merentur, si poenam incurrerent delin-
quentes ex ignorantia etiam crassa.

An autem incurrerent qui in hoc casu
delinquerent ex ignorantia affectata? Qui-
dam affirmant, quia ignorantia affectata
nihil minuit de peccato et æquipollet
scientiæ Aliis tamen, inquit Serra, oppo-
s.tum udetur probabilius : nam superior
illis verbis videtur exigere certam et ex-
pressam sc«enliam ac ingentem temerita-
tem, præsumptionem vel contemptum,
<iuibus caret qui peccat ex ignorantia etiam
ineciata. Ita ille, cujus sententiam uun-

I taxat refero, non ut certam propono, qu a
non constat quod ignoranda affer 'ala,eux
æquivaleat secundum jura . nm
importet grandem temeritatem et con-
temptum, estque satis verisimile legis
tores non velle eximere al> obseniWii
suarum legum et pœnis eos qui affectant
illas ignorare ut eas liberius tramm-
diantur.

Quæstio igitur superest, an ignorantia
pœnæ excuset ab illa eum qui peccat gra-
x iter contra legem quam novit aut ignorat
ignorantia crassa el supina? Pro cuju»re-
solutione

Dico 1°. Ignorantia etiam invincibili»
pœnæ non eximit ab illa eum qui petat
graviter contra legem quam vel novit vel
ignorat ignorantia crassa et supina, niq
illa pœna sit extraordinaria, aut nisi sit
censura ecclesiastica.

Prob. Leges statuunt pœnas condigna
culpæ : ergo qui committit culpam reus
est pœnæ, etiamsi eam invincibiliter igno-
ret; non enim est de ratione pœnæquod
sit cognita aut volita, cum ex se habeat
quod sil violenta et contra voluntatem.

Confirmatur. Ideo ignorantia invinci-
bilis excusat a peccato, quia tollit cogni-
tionem et consequenter voluntarium : at-
qui, *ut dixi*, non est necesse quod pœna
sit cognita el voluntaria , cum sit contra
voluntatem : ergo. Hinc qui peccat mor-
taliter, ignorans invincibiliter pœnas in-
ferni, eas nihilominus incurrat; fur aut
homicida ignorans pœnam capitis his cri-
minibus decretam, eam incurrat; et siede
similibus.

Dixi 1°, nisi sit pœna extraordinaria;
quia distingui possunt duo genera poena-
rum : quædam sunt ordinariæ et propor-
tionatæ delicto secundum se; aliæ sunt
extraordinariæ et supra naturam delicti
nude et secundum se consideratam auctæ.
Quamvis ergo ad incurrendas pœnas or-
dinarias non requiratur eairnn cognitio,
requiritur tamen ad incurrendas pœnas
extraordinarias, quia non sequantur ex
culpa secundum se et simpliciter con-ide-
rata, sed ratione gravitatis ei superaudnz
ex cognitione et contemptu talium ima-
rum. Qua ratione S. Th. hic. q. 73, a.8
docet ti-lelem qui novitpœnas inf<*rnigra-
vions subiturum quam infidelemqui au

peccare gravius, quod majores penas | *to* | *Hi* | *imit ut impleat voluntatem pec-*
cati. Hujus generis sunt censura eccle-
siasticæ, scilicet excommunicatio, suspen-
sio et interdictum, ut dicam modo : et
ideo dixi 2° *in conclusione*, nisi sit cen-
sura ecclesiastica. Pro quo

Dico 2°. Ignorantia invincibilis censu-
ra ecclesiasticæ eximit ab illa peccantem
scienter contra legem per quam est de-
creta. Est communis.

Drub. Id est speciale et proprium cen-
sura ecclesiasticæ, quod non incurratur
nisi propter contumaciam contra Eccle-
siam non qualitercumque, sed contra Ec-
clesiam præcipientem aut prohibentem sub
censura; cujus signum est quod nullus
incurrat censuram, nisi præcedat monitio
juris aut judicis, non qualiscumque, sed
sub comminatione censura : atqui qui in-
vincibiliter ignorat censuram non est hoc
modo contumax in Ecclesiam : ergo.

Confirmatur 1°. Censura ecclesiastica
non tam est pœna vindicaliva in ultionem
criminis, quam pœna medicinalis deter-
rens a crimine : atqui pœna incognita non
teret : ergo.

Confirmatur 2°. Censura ecclesiastica
est pœna extraordinaria quæ sequitur cul-
pam, non secundum suam naturam et sim-
pliciter consideratam, sed ratione gravi-
tatis superadditæ ex cognitione et con-
temptu hujusmodi pœnæ : atqui ignoran-
tia invincibilis pœnæ extraordinariæ excu-
sat ab illa, ut dictum est : ergo.

Dico 3°. Probabilius videtur ignoran-
tiam etiam vincibilem, modo non sit crassa
et supina, censura ecclesiasticæ eximere
ab illa peccantem scienter contra legem
perquam est statuta. Ita Sylvester, verbo
Excommunicatio **Iu**, q. 5; Navar. **Co-**
nnu, et alii multi.

Colligitur ex cap. *Ut animarum* 2 de
Constitutionibus in **6**, ubi habetur sic :
Ut animarum periculis obvietur, sen-
It | *liis per statuta quorumcumque ordi-*
nariorum prolatis ligari nolumus igno-
mtts, dum tamen eorum ignorantia
nun fuerit crassa et supina.

Batio suffragatur. Qui ignorat censu-
ram etiamsi vincibiliter, sed ignorantia
lenter culpabili, non crassa et supina, non
dicitur proprie inobediens et contumax
contra Ecclesiam sub censura præcipientem
Ibr.L. **t** . IV.

tem aut prohibentem : atqui hujusmodi
contumacia requiritur ad incurrendam
censuram, ut dictum est : ergo.

Dices 1° in hoc canone agi (antur de
sententiis seu censuris episcopalibus, non
pontificiis seu juris communis nomine
enim *ordinariorum* intelliguntur epi-
copi.

Bespondet Sylvester, verbo *Excommu-*
nicatio **** 8, quod canon *non dixit quo-*
rumcumque ordinariorum locorum, cu-
jusmodi sunt episcopi, secundum glos-
sam, sed quorumcumque ordinariorum
simpliciter; ut includeretur etiam papa,
qui est omnium ordinariorum ordina-
rius : idque evincit ratio quam allegat,
scilicet, ut animarum periculis obvietur;
hæc enim ratio æque, imo magis currit in
sententiis pontificiis, quippe quæ plures
ligant et minus publicantur «pam in sen-
tentiis episcopalibus. Non ergo pontifex
hic statuit jus novum et speciale pro sen-
tentiis episcoporum, sed jus antiquum et
commune declaravit pro quibuscumque
sententiis seu censuris ecclesiasticis.

Dices 2°. Ex hoc canone sic generaliter
intellecto sequeretur quod, qui scienter
accedens ad consanguineam suæ uxoris,
ignorans privationem debili petendi esse
huic crimini annexam, illam non incurre-
ret, sicque sine dispensatione posset pe-
tere debitum : atqui *falsum consequens* :
ergo.

B. quosdam admittere *consequens* ; sed
hoc, inquit Serra, non est tutum, cum sit
contra omnem Ecclesiæ consuetudinem.
Et bene ; *i*° quia ista privatio petendi de-
bitum non tam est pœna quam inhabilitas
quædam et impedimentum, sicut privatio
contrahendi matrimonium annexa uxori-
cidio, quam tamen incurreret qui illam
ignoraret, quia ab istis impedimentis d
inhabilitatibus non excusat ignorantia;
2° quia *esto* ista privatio petendi debitum
sine proprie pœna. non est pœna extraordi-
naria quæ supponat cognitionem et feratur
propter contumaciam et contemptum, ut
sunt censura, et ideo sequitur naturam
culpæ commissæ. Est ergo specialis ratio
intelligendi hunc, canonem de censuris et
non de aliis pœnis aut inhabilitatibus ec-
clesiasticis.

Utrum autem debeat etiam intelligi de ir-
regularitate ex delicto? Quidam affirmant.

quia reponunt irregularitatem ex delicto inter c/msuras : alii negant , quia irregularitas ex delicto, inquit, non incurritur propter contumaciam sicut censura, sed propter turpitudinem culpæ, qua quis, secundum Ecclesiæ regulas, inidoneus et inhabilis ad sacrum ministerium redditur; sicq; male reputari censuram. In dubio tutius elige.

ARTICULUS VIII.

Utrum quoties voluntas peccat, præcedat aliquis error practicus in intellectu?

1. p. q. 63. a. 1. ad 4. — *Nota.* Duplex error distinguitur in intellectu : unus speculativus, quo judicat aliquid secundum se licere , quod non licet, v. g. fornicationem esse licitam ; alter practicus, quo judicat hic et nunc aliquid sibi conveniens et faciendum, quod non est conveniens nec faciendum. Certum est, quoties voluntas peccat, non præcedere errorem speculativum in intellectu , alioquin omnis peccans esset hæreticus : est ergo quæstio de errore practico. Pro quo

Ibid. et hio. q. 77. a. 2. 0. et alibi. — *Dico* Quoties voluntas peccat, præcedit saltem natura in intellectu aliquis error practicus proprie vel improprie dictus.

ibid. — *Prob.* In tantum voluntas peccat in quantum præfert bonum utile aut delectabile tanquam sibi conveniens bono honesto : atqui voluntas, cum sit potentia cæca, nata sequi ductum intellectus, non potest præferre bonum delectabile tanquam sibi conveniens bono honesto, nisi intellectus judicet hic et nunc bonum delectabile esse sibi conveniens et præferendum bono honesto, in quo practice errat : ergo.

ibid. — *Dixi, error practicus proprie vel improprie dictus;* quia voluntas potest peccare non eligendo quod malum est, sed quod secundum se est bonum, non tamen cum ordine debito , ut si quis eligeret orare non attendens ad ordinem institutum ab Ecclesia ; quo casu non præcedit in intellectu error proprie dictas (pio judicat conveniens quod non est conveniens, sed aliqua inconsideratio ad regulam quæ dicitur error improprie et late ; sicut contigit in primo peccato angelorum, qui peccaverunt convertendo se ad proprium bonum sine ordine ad regulam divinæ voluntatis, ut explicuimus dissert. 5. de Angelis, a. 1 : vide.

Juxta itaque sensum hujus *conelutnis*, verificatur quod dicitur Proverb, m *Errant qui operantur iniquitatem;* « illud vulgatum desumptum ex Phnosopho, 1 Ethic, c. 3 : *Omnis peccans ignoram.*

Dices. Posito judicio practico ad unum, v. g. ad non fornicandum, voluntas, cum sit libera, potest eligere oppositum, scilicet fornicationem : ergo potest peccare sine errore practico.

B. D. ant. Posito, etc. voluntas potest eligere oppositum potentia antecedente et in sensu diviso, *C.* potentia consequente et in sensu composito, *N.* Quia sequitur infallibiliter istud judicium ultimum practicum quod habet vim imperii. Neque tamen ideo disinit esse libera tum quia istud judicium practicum est ab ipsa voluntate libera, quæ sic applicuit intellectum ad illud, quod potuisset applicare ad aliud; tum quia ad libertatem voluntatis sufficit quod, stante judicio practico de non fornicando, retineat potestatem fornicandi, non tamen conjungendi hoc ultimum judicium cum fornicatione. Insuper, merito observat doctissimus Sylvius voluntatem et intellectum non esse considerata tanquam duo supposita diversa eaque ab invicem independentia, quorum unum sit ita simpliciter liberum, ut, altero repugnante , possit quidquid sibi placuerit; sed considerata sunt tanquam unius ejusdemque suppositi potentiæ ad invicem ordinata*, quæ ambæ simul requirantur ut suppositum possit dici et esse liberum, adeo ut neutra sufficiat sine altera.

Inferes. Ergo omnia peccata sunt ex ignorantia , cum tamen theologi communiter distinguant peccata ex malitia, ex infirmitate et ex ignorantia.

B. D. illatum. Omnia peccata sunt ex ignorantia speculativa circa commune eligibile, *N.* ex ignorantia practica circa particulare hic et nunc eligibile, *C.* Neque hoc obstat distinctioni peccatorum, quippe quæ petitur ex variis dispositionibus quæ concurrunt ad formandum hoc judicium erroneum practicum : si enim formetur ex ignorantia circa commune eligibile, est peccatum ex ignorantia; si formetur ex passione, est peccatum ex infirmitate; si sine passione aut ignorantia speculativa, est peccatum ex malitia.

Objiciuntur insuper quædam **orthMte-**

hi

tttoee damnatæ Parisiis anno 1226, <jua-
nnn explicationem vide, si lubet, apud
laudatum Sylvium, hic q. 77, a. 2, ad 4.

Quæ ulterius tractat S. Th. qq 77 et 78
de Peccatis ex passione et malitia, nihil
offerunt specialiter discutiendum , et plura
quæ illuc spectant hinc et inde diximus :
unde ad causas extrinsecas peccati gressum
facimus.

ARTICULUS IX.

*Utrum Deus sit causa peccati**

§ I. — *Prænotanda.*

Nota 1°. Peccatum, utpote concretum
accidentale, duo importat, materiale et
formale. Materiale est actus seu entitas;
formale est malitia seu difibrtnitas. Dum
quærimus utrum Deus sit causa peccati,
non est quæstio de materiali, sed de for-
mali; sicut dum quæro quis fecerit statuam
liane, non quæro quis fecerit lignum ,sed
quis fecerit formam seu figuram.

Nota 2°. Deum esse aliquo sensu cau-
sam peccati primus dogmatizavit, teste
Vincentio Lirin, c. 34 Commonit. Simon
Magus, quatenus docebat Deum dedisse
nobis naturam quæ non posset non pecca-
re: deinde Cerdonistæ, Marcionists, Ma-
nichæi et Albigenses , qui, statuentes duo
prima rerum principia, unum bonum, al-
terum malum, huic tanquam causæ pec-
cata referebant.

Primus autem qui aperte blasphemavit
Deum et bonum Deum esse proprie auc-
torem peccati, fuit quidam Florinus, Mon-
tani discipulus, teste S. Irenæo apud Eu-
sebimn, lib. 5 Hist. c. 20. Hunc secuti
'intsæculo decimo sexto quidam dicti Li-
bertini, quorum duces erant duo sutores
Flandri, Coppinus etQuintinus, quorum
iste sententia magistratus Tornacensis fuit
propter llagitia et hanc hæresim morti ad-
dictus. Contra illos scripsit ipse Calvinus,
licet verbo tenus tantum ab eis differat,
imo verisimile sit illos ex Calvini princi-
piis suam hæresim hausisse.

Nola 5°. Calvinus itaque, Zwinglius,
Bcza et alii ejusdem furfuris, docuerunt
Deum ab sterno positive prædelinivisseet
voluisse omnia peccata quæ fiunt ab ho-
minibus, et in tempore præcipere Satans
ttmpiishominibusul concipiant maleficia
et alios inducant ad peccandum, bosetil-
inclinare, impellere ad peccatum, ip-

sum ut causam principalem facere per im-
pios tanquam per sua instrumenta omnia
quæ respectu hominum sunt vera pecraia,
et Limen his non obstantibus, Deum non
solum non peccare, sed nec esse causam
et auctorem peccati.

Et hoc triplici ratione . prima, quia na-
tura humana vitio primi hominis est tota-
liter corrupta; secunda. quia Deus, dum
homines ad peccata impellit, dum ea jubet
et facit per impios tanquam per sua instru-
menta , habet bonum finem, nempe ut ma-
nifestet sus justitiæ et misericordi» glo-
riam, quosdam juste puniendo, alios mi-
sericorditer liberando, cum, e contra ,
dum homines impellente et jubente Deo
peccant, malum linem spectent, scilicet
ut libidinem expleant; tertia, quia homini
posita est lex, non Deo.

Sed contra. *Prima ratio* deficit in pri-
mo peccato hominis et angelorum, quorum
natura non erat corrupta.

Secunda ratio, quam perpetuo urgent,
stare non potest, lu quia aperte contradi-
dicil Apostolo dicenti, Rom. 3, non esse
facienda mala ut eveniant bona quia,
licet intentio mala vitiet opus de se bo-
num , non tamen intentio bona cohones-
tat opus de se malum, quia bonum ex in-
tegra causa , malum ex quovis defectu ; et
alioquin excusandus foret a peccato qui,
v. g. furaretur ad solvenda debita aut ad
faciendam eleemosynam; 3° quia, juxta
principia istorum hæreticorum, Deus est
auctor ipsiusmet mais intentionis ; Impel-
lit enim, inquiunt. ad peccatum ut habeat
peccatores quos Juste puniat el quos mise-
ricorditer liberet; et peccatum, secundum
eosdem, non est sine mala intentione :
ergo impellens ad peccatum impellit ad
malam intentionem et ejus est auctor. *Sub-
sumo* : Atqui qui est auctor malæ inten-
tionis est auctor peccati, cum sit aucter
hujus ex quo actio, secundum illos, est
mala et proprie peccatum.

*Tertia ratio corrui*t, 1° quia, etsi Deo
non sit posita lex abaliquo superiore, ipse
tamen seu sua sapientia est sibi ipsi lex :
non minus ergo tenetur Deus nihil facere
contra suam naturam seu sapieut\'m, quam
teneatur homo nihil facere contra i/gein
Dei; alioquin Densscipsum negaret, quod
non potest, secundum Apost.2 Timotli. 2.
2° Deus impellens hominem, v, g. ad adul-

DISSERT. V. ART. IX.

tarinm, riont artifex impellit instrumentum, imponit ipsi legem, et vult quod homo sibi obediat, sicut artifex vult quod instrumentum sibi pareat : ergo homo committens adulterium transgreditur et non transgreditur legem, peccat et non peccat ; ergo Deus impellens vult eum transgredi et non transgredi legem, peccare et non peccare, quæ plane sunt contradictoria: aut si vis, peccator est omnino excusandus, ut pole obediens legi quam ipsi hic et nunc imponit superior, consequenter liberatus a lege priori contrarium præcipiente. 5« Peccatum nihil est aliud quam transgressio legis : ergo nec fieri nec concipi potest Deum impellere ad transgressionem legis et non esse auctorem peccati.

Et hinc sequitur etiam Deum peccare ; non enim magis repugnat legi æternæ velle mentiri, quam velle et elicere ut alter mentiatur; nec minus punitur in republica qui mandavit furtum, quam qui fecit. Insuper, ad peccandum requiritur et sufficit quoad quis libere ponat actionem repugnantem legi, non ut causa universalis attingens solum rationem generalem entis, sed ut causa particularis attingens rationem specificam actionis malæ : atqui Deus, juxta Calvinum, hoc totum præstat per impios tanquam per sua instrumenta. Quod libere ponat actionem malam, apertum est, neque id negant ; quod eam ponat ut causa particularis et in tali specie, hoc formaliter docet Calvinus lib. 2 Instil, c. 4, § 2. *Omitto*, inquit, *hic universalem Dei motionem, unde crealuræ omnes, ut sustententur, ita efficaciam quid vis agendi dicunt. De illa speciali actione tantum loquor, quæ in unoquoque facinore apparet. Idem ergo facinus Deo, Satante, homini assignari, videmus non esse absurdum.* Et lib. i Instil, c. 18, § 2 : *Dicitur etiam idem Satan excæcare infidelium mentes ; sed unde hoc, nisi quod a Deo ipso manat efficacia erroris?*

Observat hic Bellarminus Lutherum et Melancthonem olim hæc et similia docuisse, sed in posterioribus operibus retraxisse.

Hio q. 79 . 1. o. — *Nota 4°.* Duplex distingui potest causa peccati : una per se et directe, ut cum quis impellit, concurrunt positive seu influit in peccatum; altera per accidens et indirecte tanquam removens

prohibens, ut cum quis non impedit peccatum quod potest et debet impedire *notatis*, sit

§ II. — *Resolvitur cjuaiiio.*

Ibid. — *Dico I**» Deus nec est nec potest per se et directe causa peccati: id est, Deus non impellit, movet, instigat ; i peccatum ; non jubet illud, non facit illud, neque per se, neque per Satanani aut impios tanquam per sua instrumenta.

Prob. 1°. *ex S. Scripturis.* Deut. 51 dicitur : *Dei perfecta sunt operati wi- nes vite ejus judicia : Deus fidelis elabs- que ulla iniquitate, justus el nclu* Rom 9 : *Numquid iniquitas apud Dtuii. Absit.* Psalm. 5 : *Non Deus volens iniquitatem tu es.* Eccli. 15 : *Non dicas .-V- implanavit*, id est, decepit et in peccata induxit; et postea : *Nemini mandavit im- pie agere.* Jacob. 1 : *Nemo cum leniatur dicat quoniam a Deo lentatur, Vtui enim intentator malorum est.* Uoan. 5 *Qui facit peccatum ex diabolo* «I. Sap. 11 : *Nihil odisti eorum qua: leciiti;el* tamen Sap. 14 : *Illi odio sunt impiui tl impietas ejus;* et alibi sæpe.

Despondent hæretici votânlatem qua in S. Scripturis Deus dicitur non velle peccata, esse voluntatem signi; aliam autem habere voluntatem proprie dictam, qua revera velit peccata, *ut palet* ex aliis S. Scripturae locis quæ infra proponuntur.

Sed contra. 1° Non solum Deus dicitur in S. Scripturis non velle peccata, sed clario non facere : quæ autem Deus vult voluntate proprie dicta seu beneplaciti, illa licet : ergo non vult peccatum voluntate propriè dicta. 2o Voluntassigni (licitura theologi præceptum aut inhibitio: ergo voluntas quæ non effertur in S. Scripturis pte modum prxepti aut inhibitionis, ut cum dicitur : *Non Deus volens iniquitatem es, Est intentator malorum*, etc. immo intelligitur de voluntate signi. 50 S. Scriptura sæpe dicit Deumodisse et punire peccata : atqui injustum foret Deum odisset: punire quæ ipse faceret et proprie vellet ab aliis fieri. Quod insuper t'pondent. Deum bono line impellere ad peccatum et ipsi non esse legem positam, praevenimus li præcedenti.

Prob. 2» *ex Patribus.* S. Dionys. cap 4 de Div. Nom. S. Irenæus apud E»wd>.

lib. 5 Hist. c. 19 ; S. Basil. Horn. 9 ; Na-
lian. Orat. 5;S. Ambros. lib. de Fuga
«culi c. 7, et lib. Ilexameron c. 8; S.
Hieron. in cap. 1 ad Ephes. S. Greg.
Magnus lib. 29 Morali, c. 21, et Horn. 9 in
Ezech. S. Propter ad cap. Gall. resp. 14,
Hadobj. Vincent, resp. 10; S. Fulgentius
toto libro ad Monim. et alii, diserte asse-
cunt Deum non impellere ad peccatum,
non facere peccatum, nec ullatenus esse
nusam seu auctorem peccati.

quia hæretici abutuntur quibusdam
textibus S. Aug. ideo .*specialiter proba-
tur ex S. Aug.* Imprimis tres libros com-
posuitS. Aug. de Lib. Arbit. ea potissi-
mum de causa, ut probaret Deum non esse
causam peccati ; unde lib. 5 c. 16 : *Omni-
o non invenio*, inquit, *nec inveniri pos-
icet prorsus non esse confirmo quomodo
tribuantur peccata nostra Creatori nos-
tro.* Lib. 2. de Peccat. Meritis, c. 3 : *Ad
pacandum non adjuvamus a Deo,-c. 17:
Nullius culpa humana in Deum referas
causam*; c. 18 : *Malam voluntatem ad
uclorcm Deum esse referendam nefas
ut dicere.* Lib. de Ordine c. 1: *Sequitur
aut divinam providentiam non usque ad
treima protendi, aut certe mala omnia
Dti voluntate committi, utrumque im-
piim, sed magis posterius.* Quid expres-
sit»? Lib. de Spirit, et Litt. c. 51 : *Nus-
quam legimus in S. Scripturis : Non est
tduntas nisi a Deo ; et recte non scrip-
tum est , quia verum non est, alioquin
diam peccatorum (quod absit) auctor
'd Deus, si non est voluntas nisi ab illo;
jioniam mala voluntas jam sola pecca-
tam est, etiamsi desit effectus, id est, si
'n habeat potestatem.* Lib. 1 ad Bonif.
5: *Non potest homo bonialiquid velle,
«in adjuvetur ab eo qui malum non po-
tat velle*; et alibi similiter.

*Prob.*5°, ex conct'/iû. Arausicanum 2,c.
A,sic definit -.*Koluntatcm suam homines
Sciunt, non Dei, quando id agunt quod
Deo displicet.* Et can. 25 -.*Aliquos ad ma-
lum divina potestate prædeslinatos esse,
non solum non credimus, sed etiam si
sunt qui tantum malum credere velint,
aim omni detestatione illis anathema di-
riwo.* Trid.sess.6 can. 16 *Qui dixerit...
mula opera itu ut bona Deum operari,
'on permissive solum, sed etiam proprie
it per se, adeo ut sil proprium opus ejus*

*non minus proditio Judce quam vocatio
Pauli ; anathema sit.*

ibid—*Prob. 4° ratione.* 1° Omne pec-
catum est per recessum ab ordino qui est
in Deum sicut in finem : atqui impossibile
est quod Deus sit sibi vel aliis causa dis-
cedendi ab ordine qui estin ipsum : ergo.
Prob. min. Deus est ultimus finis omnium
et omnia consequenter inclinatur et conver-
tit in seipsum ut finem ultimum, juxta il-
lud Proverb.16 · *Universa propter semet-
ipsum fecit Dominus.* Ergo.

q . 5. de malo. a. 1. — *Confirmatur* 1°. Peccatum consistit in aversione ab ultimo fine : atqui Dei voluntas non potest averti ab ultimo fine, cum ipse, qua summum bonum, sit ultimus finis; neque facere po- test eadem ratione voluntatem alicujus averti ab ultimo fine : ergo neque ipse peccare potest,neque facere ut alter peccet.

2° Peccatum est defectus et a principio defectivo procedit : atqui Deus nec est nec essepotesl principium defectivum, utpote aclus purissimus et perfectissimus · ergo.

5° Justa voluntas, ut dicit S. Anselmus, lib.de Lib. Arb.c.8, est quæ vult id quod Deus vult illam velle : ergo, si Deus vult illam peccare, peccando vult quod Deus vult illam velle et simul Deus non vult il- lam velle, et propter quod illam punit; quod est manifeste contradictorium.

4° Nihil, inquit S. Aug. lib. 85 Quæs- tionum, quxst. 5, sapiente homine auc- tore fit deterius : alqui Deus est homine quolibet sapiente præslantior : ergo.

3° Nulla potest assignari justa ratio cur Deus velit et faciat homines peccare : er- go. *Prob. ant.* Non aliam assignant hx- relici, nec assignare possunt, quam hanc, scilicet ut Deus habeat quorum miserea- tur el quos puniat, sicque eluceant mise- ricordia el justitia : alqui, ex hoc quod Deus velit et faciat homines peccare, et aliquorum misereatur, alios puniat, nui lalenus inde elucent misericordia et jus- (ia, quin potius apparet injustitia et cru- delitas : *ergo. Prob.min.* Quamvisîn puni- endo injustum appareat justitia, attamen efficere injustum ut puniatur non est justitia, sed summa injustitia; hoc enim non est intendere poenam propter cnipam sed culpam propter pœnam, quod est om- nino inordinatum et injustum : unde Ful- gent. lib. ad Monimum, c. 22 : *Justitia,*

'ixjiiit, *justa non erit si puniendum reum non invenisse, sed fecisse dicatur; qirin potius major erit injustitia, si lapso Deus retribuit pœnam, quem stantem prædcstinasse dicitur ad ruinam.* Neque est misericordia, sed potius crudelitas efficere hominem impium ut ab impietate liberetur, sicut crudele esset hominem vulnerare ut sanetur. Ergo.

Hicq. 79.0. 1. o. — *Dico* 2°. Neque per accidens et indirecte Deus est causa peccati; quia tunc tantum quis dicitur causa per accidens et indirecte peccati, nimirum ut removens prohibens, quando potest et debet impedire peccatum et non impedit; sicut gubernator non dicitur causa submersionis navis ex hoc quod non gubernat navim, nisi quando subtrahit gubernationem, potens et debens gubernare : ahpii Deus, secundum leges suæ sapientiæ et providentias universalis, non tenetur impedire peccata quæ permittit : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Juxta S. Scripturam, Deus ab æterno voluit et prædefinivit peccata hominum : ergo. *Prob. ant.* Genes. 43, Joseph dicit fratribus, qui eum vendiderant Ismaelilis : *Non vestro concilio, sed Dei voluntate huc missus sum; et* cap. 50: *Nolite timere; num Dei possumus resistere voluntati?* Act. 2 : *Hunc* (Christum) *definito consilio et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis;* et c. 4 : *Convenerunt vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti, Herodes et Pilatus cum gentibus et populis Israël, facere quæ manus tua et consilium decreverunt.* Ergo.

B. N. ant. *Ad probationem observandum est* generaliter in peccatis quæ fiunt contra proximum duo reperiri, nimirum actionem matam vexantis et passionem illius cui injuria infertur : *patet* in exemplis prolatis venditione Joseph et crucifixione Christi. Si ergo istæ actiones considerentur ex parte agentium, sunt malæ, et eas Deus nec vult nec predefin'd, sed permittit tantum; si ex parte patientium et Joseph el Christi et similium qui has injurias equo animo ferunt, est opus virtutis, et est a Deo volitum et prædefinitum. *Nunc ad singula.*

Ad primum. Joseph non refer» peccatum fratrum suorum ad voiuntatem D»i, sed transitum suum in /Egyplum, quatenus ex illo magnum bonum secutum est; non enim dixit : *Non vestro rcnsilio, S<i Dei voluntate* me vendidistis, sed, *hic missus sum* : quasi diceret : Vestri consilii non erat me exaltare, sed solius Dei, qui tamen vestro consilio usus est in bonum; unde cap. 50 dicit : *POs cogilaitii de me malum, sed Deus vertit illud in bonum ut exaltaret me.* Similiter dum dicit : *Nolite timere; num Dei possumiu resistere voluntati?* non intendit excusare crimen fratrum suorum, quasi volente Deo, cui non potest resisti, illud commiserint ; sed, cum timebant ne ulcisceretur hanc injuriam, vult illis hunc metum excutere, declarando se juxta voluntatem Dei. a quo tot bona recepit el cui non potest licite resistere, illis condonare injuriam sibi factam, seque eis et suis benefacturum, quod aperte indicat versu subsequente dicens : *Nolite timere, pateam vos et parvulos vestros.* Hunc etiam sensum eruunt interpretes ex hebrao. ubi pro istis verbis, *num Dei possumut resistere voluntati?* legitur, *num pro Dto ego sum,* ut ulciscar et a me petenda sil venia? et apud Septuaginta interpretes, *Dei enim sum ego,* scilicet servusobediens ejus voluntati, qua vult ut vobis parcam. Unde Chrysost. Hom. ult. in Genes hunc sensum reddit : *Ne timeatis, neque anxii sitis, Dei enim sum ego et Deum meum imitor, et beneficia rependere Audeo his qui non ferenda contra me fecerunt.*

Ad secundum. S. Scriptura non dicit quod Dei consilio Judeei interfecerint Christum, sed quod consilio Dei fuerit traditus, scilicet Judæis, et missus in mundum; quod verum est. Posteriorum verborum sensus non est, quod Deus decreverit peccata Judæorum qui crucifixerunt Christum, sed ejus passionem et mortem quam revera fecerunt seu intulerunt Judæi. Ita S. Leo, Sermone 16, de Passione Domini ; item el phires alii Patres et communiter interpretes.

Obj. 2°. Sæpe in S. Scripturis Deus dicitur impellere ad peccatum sive moraliter illud jubendo, sive physice movendo voluntatem ad illud, aut utendo Satana vel

hominibus tanquam instrumentis ad operandum illud. Sic 1° 2 Reg. cap. 1C>, legitur . *Dominus priccepit Semel ut malediceret David*. 2° Ibid. cap. 24 : *Hddil truset furor Domini contra Israël, commovitque David in eis dicentem : Eade, numera Israël et Judam*. 5° 5 Reg. *22, Deus dicit spiritui malo qui promiserat se decepturum Achab : *Decipies et prtevalebis, vade ct fac ita*; sequitur : *Dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum* : idem Isaï.65, et Ezech. 14. 4° Joan. 13, Christus dixit Judæ : *Quod facis, fac citius*. 5° 2 Reg. 12, Deus dicit Davidi per Nathan prophetam -.*Ego suscitabo super te malum de domo tua, ct tollam uxores tuas in oculis tuis el dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus; tu enim fecisti in abscondito, ego autem faciam in conspectu omnis Israël et in conspectu solis*. 6° Isaï. 10, Sennacherib, rex Assyriorum dicitur : *Serra in manu Domini, virga furoris et baculus iræ ejus contra ludæos*; et cap. 15 : *Ego suscitabo contra vos* (id est Babylonios) *Medus*. 7° Psal. 104 : *Convertit cor eorum ut odirent populum suum*. S. Psal. 118: *Inclina cor meum in testimonia tua et non in avaritiam* : item istud Orationis Dominicæ : *Et ne nos inducas in tentationeni*; item Psal. 45 : *Declinasti semitas nostras a via tua*. 9° Rom. 1 : *Tra-didit eos in reprobum sensum, ut faciant ta quæ non conveniunt* ; el 2 Thessal. 2 : *Mittet Deus illis operationem erroris, ul credant mendacio*. Et plura alia similia. Ergo.

Ibid, ad 1. — H. hæc et similia S. Scriptura loca duplici modo ex Auctore posse intelligi et solvi. 1° Deus dicitur præcipere mala opera, aut ad illa impellere non proprie, sed metaphorice, quatenus ea permittit, peccantes deserit eisque dat facilitatem male agendi, non juris, sed facti, sine qua non peccarent : sic dicimur exponere eos quos non luemur; sic venator dicitur immittere canem in leporem, quamvis tantum laxet illum ; sic in S Scriptura Deus dicitur abstulisse bona Job et ipsum afflixisse, quamvis constet ex ipsa S. Scriptura ct serie hujus historiae concessisse tantum diabolo facultatem quam petebat o^s igeudi Job : nec enim indigebat Satat

jussu Dei, ut faceret id ad quod ex odio in Job adeo erat propensus.

licet. 5. in cap. 9. Rom. — 2° DeiJS dicitur præcipere mala opera et ad illa impellere, non solum permissive, sed occasio* naliter, quatenus aliquid homini proponit aut circa illum agit vel interius vel exterius, quod quantum est de se est induetivum ad bonum, sed homo propter suam malitiam perverse utitur ad malum, et inde sumit occasionem peccandi. *Hoc patet Isaï. 10, ubi dicitur de Assur : Md gentem fallacem mittam eum , et contra populum furoris mei mandabo illi ut auferrat spolia.....Ipse autem non sic arbitritur et cor ejus non ita existimabit; sed ad conterendum erit cor ejus*. Hoc etiam contigit Pharaoni dupliciter: 1° cum a Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem ; 2° ex eo quod Deus benefaceret populo suo, sumpsit occasionem majoris odii et majoris sævitiae in Jndæos; quo sensu S Aug. el Theodorctus intelligiuit illud Psalmi 104 : *Convertit cor eorum* (TEgyptiorum) *ut odirent populum suum*. Sicut ergo cum laudamus aliquem aut ei benefacimus coram ejus inimico qui inde magis invidet, dicimur causa hujus majoris invidiæ el ad illam impellere; ita Deus, cum facit aliquid quod est de se bonum ex quo peccator sumit occasionem peccandi, dicitur causa hujus peccati et ad illud impellere : nempe utrobique occasionaliler.

Adde ex Hugone a S. Viet. lib. 1 de Sacram, parte 3, cap.29, quod Deus etiam quandoque agat circa peccatorem sive interius voluntatem ejus regendo et flectendo, sive exterius has peccandi occasiones ponendo, alias amovendo, ul impediat ne mala voluntas ad quodeumque peccatum effluat, sed si peccare velit, ad hoc unum determinate feratur; idque propter line.' sibi noios. Juxta quam intelligentiam dicitm etiam præcipere peccatum et ad illud impellere, non quod velit illud lien, neque voluntatem inclinet ad illud, sed quia impedit ne voluntas mala qu» peccare vult, quovis modo peccet, sed hoc uno tantum modo. « Potest ergo voluntas mala, inquit

Hugo a S. Victore, loco citato . in se corrumpi ct resolvi per proprium vitium » quod ei aliunde non datur, sed uon |M>- i test velle extra se præcipitari, niei qua

• ei via aperitur. Et qui præcipili qua vult
» ad ruinam viam aperit, quodammodo
» ipsam inclinat, non impellendo, sed per-
» mittendo et non tenendo ; nec anchor
• tor - ,uxla hanc ergo duplicem aut
etiam triplicem intelligentiam facile et bre-
viter *respondeo ad singula.*

Ad primum. Ncvm prxcepit ,seu,
ut habent Septuaginta interpretes et S.
Augustinus, *dixit* non sumitur hic pro
veri nominis jussione, sed pro *ordinarii*;
sicut sumitur 5 Rpg. 17, cum dicitur.
Corvisque prxeepit ut pascant te ibi.
Ordinavit autem Deus non impellendo Se-
mei ad maledicentiam, aut illam in ejus
voluntate operando, sed partitu permit-
tendo, partim impediendo ne mala ejus
voluntas in aliud peccatum ferretur, e
operando aliquod bonum sive interius sive
exterius , puta opportunitatem loci, fugæ,
conditionis calamitosae Davidis, ex quibus
Semei sumpsit occasionem illi maledicen-
di ; qua dispositione et providentia inten-
debat Deus humiliationem et poenitentiam
Davidis.

Ad secundum eadem est solutio, nempe
quod Deus, furore accensus contra popu-
lum suum, excitaverit David permissive
et occasionaliter ad numerandum popu-
lum. *Altera solutio est*, quod per *furo-
rem* Domini non intelligatur Deus , sed
Satan, ul legitur lib. 4 Paralip. c. 21 :
*Consurrexit Satan contra Israel, et con-
citavit David ut numeraret Israel.*

Ad tertium. Hæc verba : *Egredere et
fac ita* , non sunt accipienda preceptive,
sed permissive : non enim indigebat pre-
cepto spiritus malignus ut deciperet pro-
phetas Achab, quippe qui ad id se obtu-
lerat immediate , ante dicens : *Ego deci-
piam... egrediar et ero spiritus mendax
in ore prophetarum*; attamen malam vo-
luntatem exequi nonpulerat nisi Deus per-
mitteret. Cum ergo Deus dicit -.*Egredere,
et fac ita*, sensus est : Non impedio quin
facias quod meditaris, sed permitto. Et
cum additur : *Dominus dedit spiritum
mendacii in ore omnium prophetarum*,
sensus est, quod permiserit isti spiritui
persuadere mendacium omnibus prophe-
tis Achab, et eos ad illud proferendum im-

Ad quartum. eunt verba præci-

pientis, sed indicantis «c «cire quid rei iit,
et non impedientis net timentis, sed per-
mittentis ; quasi diceret . Scio quid moli-
ris contra me, el quamvis possem impedi-
re, non impedio tamen nec limeo, sed per-
mitto ut illud cito exequaris. Equidem S.
Ambrosius intellexit verba Christi conti-
nere præceptum, sed ea interpretatus est
de expulsionem Judæ ex collegio Ad os [olo-
rum.

Ad quintum sensus est : *suscitabo su-
per te malum* , pænæ scilicet, per infa-
miam qua afficeris : *Tollam uxores tuas*,
etc. id est, permittam Absaloni eique dabo
potestatem , facti scilicet, non juris, tol-
lendi uxores tuas et eis abutendi ; tu com-
misisti secreto adulterium, ego permittam
ut filius tuus palam abutatur uxoribus tui>,
et sic tui criminis poenam luas.

*Ad sextum et septimum responsum ut
in secunda explicatione.*

Ad octavum. Orat Propheta ut Deus
inclinat eum per gratiam ad custodiam le-
gis suæ, et ne permittat per subtractio-
nem gratiæ eum inclinari in avaritiam. Si-
militer, per Orationem Dominicam peti-
mus ne permittat nos consentire tentatio-
ni. *Cum dicimus . Ne nos inferas ini-
talionem*, inquit S. Aug. Epist. 121, cap.
11, *nos admonet hoc petere ne, deserti
ejus adjutorio, alicui lentafioni vel con-
sentiamus decepti, vel cedamus afflicti.*
Eadem responsio potest adhiberi verbis
Psal. 45. Plures tamen post SS. Clirysom.
et Hier, sic intelligunt, ut negatio quæ in
priori parte propositionis legitur, afficiat
etiam secundam ; ita ut sensus sit : .Non
*recessit retro cor nostrum, et non decli-
nasti semitas nostras a via tua.* Quidam
intelligunt viam Domini, ejus misericor-
diam, juxta illud Psal. 24 : *Universa ih
Domini misericordia et veritas.*

Stic ad 1. — *Ad ultimum.* Patet soluti
ex dictis, scilicet Deus dicitur tradere c.
reprobum sensum , non agendo, nec mo-
vendo, sed deserendo et non impediendo
quominus peccatores sequantur suum re-
probum sensum, *ad alia verba Apost.*—
In hac veritate Apost. — DcilS mittet, id
est, permittet illis venire operationem er-
roris ; sive ut alii dicunt Mittet Anticbris-
tum, qui, operante diabolo, Judæos deci-
piet et in errorem ducet.

Obj. 5° ex S. Aug. S. Doctor, in Enchi-

rid c. 401, sic loquitur : « Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult, et rursus fieri potest ut hoc velit homo voluntate mala quod Deos • vult bona. Tantum interest quid velle » homini quod Deo congruat, et ad quem finem suam quisque referat voluntatem, » ut ant approbetur aut improbetur. » Ergo juxta S. Aug. Deus vult malum quod volunt homines, sed cum hac differentia, quod Deus velit ex bona intentione, homines ex mala ; et ideo voluntas Dei non est mala, quamvis sit mala voluntas hominis : quod est ipsa sententia Calvini.

/? A. *conseq.* S. Aug. enim ibi non agit de objecto quod est secundum se malum, sed ex aliqua circumstantia, seu ex ipsa mala intentione; ponit exemplum in morte patris quam Deus et filius volunt : *Sic*, inquit, *aliquando bona voluntate homo vult aliquid*, scilicet vitam patris, *quod Deus non vult. Et rursus fieri potest ut hoc velit homo voluntate mala.* puta. mortem patris, ut citius adeat ejus hæreditatem, *quod Deus vult bona*, puta, in punitionem peccatorum præteritorum, aut in cautelam futurorum. Et sic nihil inde contra nos.

Inst. 1°. S. Aug. lib. 5 cont. Julian, c. 5 *Quavis inaniter*, inquit, *quomodo indiligendus sit tradere Deus, multum laborans ut ostendas cum tradere deserendo.* Et infra : *Quid est quod dicis ? cum desideriis suis traditi dicuntur, relidit per divinam patientiam intelligendum, non per potentiam in peccata compulsi* ; ergo.

H. nos non dicere quod Deus tradat homines suis desideriis, solum deserendo et per solam patientiam, sed etiam per potentiam, non quod moveat aut impellat ad peccatum, sed quatenus per potentiam impedit unum peccatum et permittit aliud, .vque six e interius sive exterius operatur id quod bonum est, ex quo peccator mala voluntate sumit occasionem peccandi ; ut explicatum est superius.

Sed, ut intelligatur quæ fuerit mens 5. .[^]. *observandum est* Julianum intellexisse Deum tradere in passionem ignominie non in peccatum duplici modo. 1° nuda et simplici de-ultione sue permissione, non »ero ea permissione qua velit unum peccatum esse in punitionem alterius ; 2° per pa-

dentiam, non statim puniendo peccatum. *Contra primum.* S. Aug. dicit quod Julianus inaniter laboret ut ostendat Deum tradere deserendo, qui? id non negabat S. Aug. sed negabat Deum nunquam deserere in pœnam alterius peccati, ut volebat Julianus; unde ibidem immediate subjungit S. Doctor : *Sed quomodo habet (radat), propter hoc tradidit, propter hoc deseruit*, scilicet in pœnam præcedentis peccati; *curavit enim Apostolus dicere quanta perna sit tradi passionibus ignominia, sive deserendo, sive alio, vel explicabili vel inexplicabili modo.* *Contra secundum*, dicit S. Aug. quod inde sequeretur. dum petimus a Deo ne tradat nos pravis desideriis, nos petere ne sit patiens erga nos; quod est absurdum.

Inst. 2°. S. Aug. lib. de Grat. et Lib. Arbit. c. 20, dicit quod Deus *Semei voluntatem propriam suo vitio malam in peccatum maledictionis judicio suo justo et occulto inclinavit* ; et cap. 21, dicit Deum *operari in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum.* Ergo.

Hic. ad 1.— *B. eadem solutione.* Deum inclinare voluntates hominum in malum non impellendo ad peccatum, sed vel impediendo unum peccatum et permittendo aliud. vel operando interius aut exterius aliquod bonum quo abutitur peccator in malum.

Inst. 5°. S. Aug. in Enchirid. c. 100, dicit : *Aon fit præter ejus (Dei) voluntatem quod diam contra ejus /it voluntatem: quia non fieret si non sineret; neque utique nolens sinit, sed volens:* atqui peccata non fiunt præter Dei voluntatem: ergo ipso volente. Item, si non invitatus sed volens permittit fieri peccata, ergo permittit volens ea fieri.

B. Peccata non fieri præter Dei voluntatem, nihil aliud significat quam quod Deus ea possit impedire et tamen non velit impedire, sed velit permittere ut liant ; neque sequitur quod velit illa fieri, quia hæc volitio haberet pro objecto ipsa peccata, seu eorum perpetrationem, quod est malum; consequenter esset mala ista volitio : prima autem volitio habet pro objecto permissionem peccati, quod non est

DISSERT. V. ART. IX.

malum, prouideque non mala volitio.

Inst. 4°. S. Aug. ibid. c. 96, docet peccat* fieri oonum esse; dicit enim : *Quamvis quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non tint bona, tamenul non solum bona, sed tliam sint mala, bonum est.* Ergo.

/i. D. ant. Peccatum fieri est bonum per se, AT. peccatum enim per se ad nihil est utile; per accidens, C. quatenus scilicet ex peccatis Deus omnipotens et bonus novit elicere bonum; ex quo non sequitur quod Deus ea velit fieri, sed tantum quod velit permittere ut fiant.

/lura alia tum ex S. Scripturis, tum ex SS. Patribus *objiciunt* bæretici, quæ referunt et solvunt controversiæ, sed quibus facile responderi potest juxta triplicem explicationem datam. *Observandum* insuper Deum in S. Scriptura dici causam omnis mali, sed intelligitur de malo pœnæ et non de malo culpæ.

Obj. 4°. Unum peccatum sæpe est pcena alterius peccati : atqui Deus est causa omnis pœnæ : ergo et peccati.

A. *D. maj.* Unum peccatum secundum se consideratum est pœna alterius peccati, N. de ratione enim peccati secundum se est quod sit voluntarium, el de ratione pœnæ est quod sit contra voluntatem; peccatum consideratum per accidens secundum adjuncta est pœna alterius peccati, C. Quia nempe peccator propter peccatum præcedens privatur gratia ad vitandum aliud, patitur afflictionem sive ex parte spiritus, ut in peccatis iræ, invidi®, etc. sive ex parte corporis, quod sæpe debet fatigari ut expleat suas cupiditates. Item, ex peccato sequuntur elFectus suo auctori graves, ut remorsus conscienci®, infamia, morbi, etc. Quæ omnia sunt pœna peccati præcedentis.

Obj 5°. Quod est causa causæ est causa causati : sed Deus est causa liberi arbitrii quod est causa peccati s ergo.

ibîd. ad 5.— */<. D. ant.* Quod est causa causæ est causa causati, quando causatum procedit a media causa ut subest ordj i et motioni prim® causæ, C. quando causatum procedit a media causa, secundum quod exit ordinem et motionem prim® causæ, N. Sicut, si minister facit aliquid contra mandatum domini, non reducitur in dominum sicut in caudam. Peccatum

J autem procedit a libero arbitrio nontt subest ordini et motioni primis causis, talicet Dei, sed ut deficit ab illo, ui idero redit altera hujus axiomatis dishnclio: Quod est causa causæ formaliter ul caust seu causantis, est causa causati, C. quod est causa causæ materialiter ut existenli», N. Sic pater est causa filii, non Ininen< * causa homicidii a filio perpetrati, quia non est causa filii formaliter ut causæ, seu can santis hoc homicidium. Similiter, Deus est causa liberi arbitrii quantum ad esse, snl non est causa liberi arbitrii formaliterut causantis peccatum; liberum enim arbitrium non causal peccatum secundum quod est aut movetur a Deo, sed secundum quod ab illo deficit.

Obj. 6°. Deus est causa actus peccati l ergo est causa peccati.

A. Deum esse causam actus peccati communiter docent theologi cum Auctore hic a. 2, et ita certam existimat hanc sententiam S. Doctor ut in 2, d. 57, q. 2, a. 2, dicat quod opposita sit propinquissima duplici errori. Quomodo autem Deussit causa actus peccati? an per concursum simultaneum tantum, an etiam per prævium? Et quomodo in utraque sententia salvetur quod Deus non sit causa peccati? Hoc totum, quod graves patitur difficultates, abunde explicuimus in tract, de Deo, diss. 8, a. 5. Require ibi, et habe hic predictis.

Obj. 7°. Deus est causa excæcationis et obdurationis : atqui excæcatio et induralio sunt peccata : ergo.

Hic q. 79. a. 5. o. — *Ante responsionem, notandum* excæcationem et indurationem proprie dictas duo importare. Primum induralio importat motum animi sic inhærentis malo ut contemnat ea quæ a malo avertere et ad bonum convertere possunt, eisque resistat; excæcatioimportat motum animi sic aversi a divino lumine ut veritatem evidenter manifestatam nolit acceptare. Secundum quod importances! subtractio grati®, ex qua sequitur quod mens divinitus non illuminetur ad recte videndum, et cor hominis non emolliatur ad recte vivendum. *Hoc notato,*

/t. I). maj. Deus est causa excæcatioiib et indurationis, si sumantur secundum quod dicunt motum animi inhærentis inaiio el aversi a divino lumine, /V. maj. qoia

siewDt peccata, Deus autern non est causa peccati ; «i sumantur secundum quod dicunt subtractionem gratiæ , C. quia sic sunt pœna ,*Oeus autem est causa pœnæ.

Petes 1°, quæ sit gratia cujus privatio dicitur induralio et excæcatio?

A. Certum est non esse gratiam efficacem, quia quilibet peccans ea privatur; non est etiam omnis gratia sufficiens, quia privari omni omnino gratia sufficienti pertinet ad statum damnationis : sed est gratia sufficiens proxima el frequentius collata.itaut indurati et excæcati non habeant amplius nisi gratias remotas, debiliores et rarius collalas. Pro quo vide tract, de Deo, dissert. 7, a. 8, præsertim *obj.* 2.

Petes ad quid ordinentur induralio et excæcatio?

ibid. a. 4. o. — *A.* per se ordinari ad damnationem indurati et excæcati, quia prout important motum animi adhaerentis malo, vel aversi a divino lumine , sunt peccatum ; prout autem important subtractionem gratiæ, sunt præambulum ad peccatum : atqui peccatum per se ordinatur ad damnationem peccantis : ergo. Per accidens tamen cl ex divina misericordia ordinantur medicinaliter ad salutem indurati et excæcati, in quantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum , ut peccatum agnoscentes , humilientur et convertantur. Hæc autem misericordia non conceditur omnibus induratis et excæcalis, sed solum prædestinatis, quibus *omnia cooperantur in bonum*, Rom. 8.

2 80. a. 4. o. — *Petes* 5°, circa q. 80 S. Thomæ, an et quomodo diabolus sit causa peccatorum hominum ?

A. 1° Certum est diabolum aliquo modo esse causam peccatorum hominum . *patet*, quia induxit Evam in peccatum , lentavit Job, et quotidie tentât homines : unde illud 1 Pel. 5 : *Adversarius noster diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.*

ibid — 2° Diabolus non potest esse causa peccati directe et sufficienter, quia non potest esse causa peccati nisi vel agendo interius in voluntate el eam movendo id peccatu n,vcl proponendo objectum et persuadendo ejus appetibilitatem : atqui primum not. potest, est enim solius Dei movere voluntatem interius in eam agend'w; secundum non sufficit, quia voluntas

a nullo objecto de necewiUtc move u nisi a solo ultimo fme.

Ibid. — 5° Potest *ergo* duntaxat diam»-lus esse hominibus causa moralis et indirecta peccandi, quatenus proponit sensibus sive internis sive externis aliquid appetibile, commovet appetitum sensitivum et phantasiam, et hinc suadet rationi illud esse bonum et eligibile.

Sequitur de causa peccati ex parte hominis, hoc est, de peccato originali. Pro quo sit

DISSERTATIO VI.

DE PECCATO ORIGINALI.

D. Th. QQ. 81, 82, 85.

ARTICULUS I.

Utrum sit peccatum originale ab Adamo ad postereros transmissum?

Hic q. 81. in proœmio. — Inter causas extrinsecas peccati ultimo recensuimus hominem , qui duplici modo potest dici causa peccati, 1° per modum proponentis et suadentis, ut diximus de dæmone ; 2° ut principium generationis transfundentis simul naturam cum culpa, quam ideo dicimus originalem , quod est proprium primi hominis. Et quærimus an ita sit? Hæc quæstio est tanti momenti, *ut in ea*, inquit S. Aug. lib. 2 de Peccato Origin, c. 24.*proprie fides Christiana consistat*; et lib. 1 conl. Jul. c. 2 : *Hoc qui negat, ipsa Christiana; fidei subvertere firamenta conatur.*

Per peccatum originale intelligimus illud quod nascendo contrahimus ex \damo, qui, cum esset constitutus a Deo caput non solum naturale, sed etiam morale omnium hominum ab ipso seminaliter propagandorum , supposebat pro nobis et continebat in sua voluntate voluntates nostras, ita ut dum peccavit, simul in eo peccavimus. In quo consistat essentia hujus peccati dicemus infra; sed inierim quidquid sit, esse vermr peccatum quo inficimur el nascimur fil i iræ, dogma est catholicum, quod hic prêt andum suscipimus adversus hæreticos .

Dari peccatum originale in poderis Ad« primus omnium negavit Pelagius, deinde ejus discipuli Julianus et Celestius, contententes Adam sibi soli nocuisse, n<m

poeteris nisi exemplo, consequenter posteros nec culpam nec poenam ab eo contrahere; sed mortem, morbos et alias hujus vital miserias esse defectus naturales, et concupiscentiam bonum naturæ, quæ omnia expertus fuisset Adam etiamsi non peccasset; proinde baptismum non esse necessarium parvulis ad remissionem aliqujus peccati, sed ut fiant filii adoptionis et habeant jus ad regnum coeleste, ita ut sine illo forent quidem beati, sed extra regnum. De his legendus est S. Aug. lib. de Peccato Origin, ab initio usque ad cap. 16; lib. de Peccat. Meritis, c. 2, et lib. de Haeres. c. 88.

Pelagiani subinde, argumentis Catholicorum convicti, agnoverunt Adamurn, si non peccasset, non fuisse morti obnoxium, “t ejus posteros ab eo contrahere necessitatem mortis corporalis, non tamen peccatum, quod est mors animæ. Ita S. Aug. contra duas Epist. Pelagian, c. 2 et 4. Priorem errorem secuti sunt Albigenses et Anabaptists, posteriorem Zwinglius, Faber et Erasmus, de quibus Bellarmin. lib. 4 de Amissione Grat. c. 2. Contra hanc hæresim scripsit S. Aug. librum unum de Peccato Originali, duos de Nuptiis et Concupiscentia, très de Peccatorum Meritis et Remissione, quatuor contra duas Epistolas Pelagianorum et alios.

ibid. α. 1. o. — *Dico*. Secundum finem catholicam tenendum est peccatum originale traduci in posteros Adæ.

Prob. ex S. Scriptura. 4° Job. 14, dicitur *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* Vel, ut vertunt Septuaginta : *Nemo mundus a sorde, nec infans unius dieisuper terram* : quod intellegendum esse de immunditia spirituali seu peccato, non de immunditia corporali, *patet*, 1° quia loquitur de immunditia a qua solus Deus mundare potest, hæc autem est spiritualis, non corporalis, a qua utique potest homo mundare; 2° quia loquitur de sorde profiter quam homo ducitur in judicium ex verbis immediate procedentibus : *Et dignum ducis super hujusmodi aperire oculos tuos, et adducere tecum in judicium* nemo enim adducitur in judicium nisi propter peccatum ; 5° quia immunditia in S. Scriptura accipitur pro peccatu : sic tsai. 64 : *Facti sumus ut im-*

mundi omnes nos, et tanquam pan-
nus menstruata omnes justitia noslrtr.
Item, Zachar. 8.

2° Psal. 30, David dicit de se : *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in Ac-eatis concepit me mater mea*; quod non potest intelligi de peccato parentum, cum David ex legitimo conjugio et sanctis parentibus sit natus, sed de solo peccato originali. Nec refert quod dicat in plurali, *iniquitates* et *peccata*, 1° quia, licet peccatum originale sit unum, est tamen radix plurium peccatorum; 2° quia in peccato Adæ quod contrahitur multæ fuerunt iniquitates, superbia, infidelitas, inobedientia, gula, etc. ; 5° quia non est infrequens in S. Scripturis numerum pluralem poni pro singulari et e contra, et ita contigisse nostro interpreti evincitur inde quod in hebræo, ut observat Bellarm. numerus sit singularis, et ideo S. Micron, et alii reddiderunt, in *iniquitate* et *peccato*.

5° et potissimum, Apostolus, Rora. 5, dicit : *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt*. Ergo, juxta Apostolum, aliquod peccatum in hunc mundum intravit quod omnes homines constituit peccatores et morti obnoxios. *Subsumo* : Atqui istud peccatum non est actuale personale, cum infantes, qui morti sunt obnoxii, non sint illius capaces: ergo originale.

Huic invictissimo Apostoli testimonio dupliciter respondent hæretici. 1° Dicunt per Adamurn peccatum in hunc mundum intrasse et in eo omnes peccasse, non propagatione, sed imitatione; 2° Apostolum per peccatum hic intelligere, sicut alibi, non peccatum formaliter, sed effectura peccati, scilicet mortem vel pronitalem malum.

Contra primum evasionem, 1°. resp. S. Aug. lib. 1 de Peccat. Meritis, c. 9: *Si Apostolus peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mundum non propagatione sed imitatione intraverit, ejus principem non Adam, sed diabolum diceret, de quo scriptum est: Ab initio diabolus peccat*. 2° Neque in infantes neque in omnes adultos transit peccatum Adami per imitationem, cum infantes ante usum rationis non possint imi-

Uri Adamurn peccando, neque ii adulti qui de peccato illius nihil unquam audiverunt, et tamen cos omnes comprehendit sententi; Apostoli, dicit enim omnes in Adamo peccasse, et ii omnes sunt obnoxii morti, quæ juxta emndem Apostolum est pœna peccati. 5° Juxta Apostolum ibidem, derivatur peccatum Adæ in posteros sicut justitia Christi ad regeneratos; sed justitia Christi ad regeneratos non deruatur per simplicem imitationem, sed in eos redundat per veram in illo regenerationem. Ergo.

Contra secundam evasionem. Si per peccatum Apostolus intelligeret effectum peccati, intelligeret procul dubio mortem, quæ est præcipuus ejus effectus; sicque, dum dicit per unum hominem peccatum intrasse in mundum et per peccatum mortem, sensus esset quod per unum hominem mors intravit in mundum et per mortem mors : quod est absurdum. *Si dicas* cum Zwinglio Apostolum hic intelligere alium peccati effectum, scilicet pronitatem ad malum : *contra* est quod non pronitas ad peccatum, sed ipsum peccatum vere et proprie dictum sit causa mortis, juxta eumdein Apostolum, c. 6 : *Stipendium peccati mors*; et Ezech. 18 : *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*. Adde quod, quamvis Apostolus aliquando summat peccatum pro effectum peccati, nunquam tamen sumit τὸ *peccare* pro effectum peccati : dici autem hic, *in quo omnes peccaverunt*.

Confirmatur hæc probatio ex eodem Apostolo, 2 Cor. 5 : *Si unus, inquit, pro omnibus mortuus est, erijo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus*. «Nega, inquitS. Aug. Juliano, »1. 6 contra ipsum, cap. 9, Christum » etiam pro parvulis mortuum, ul eximas » eos de numero mortuorum, hoc est de » contagio peccatorum ; si autem et pro » ipsis mortuus est, ergo et ipsi mortui » sunt. » Est ergo peccatum aliquod quo infantes recens nati dicuntur mortui; et hoc, quod est aliud, nisi originale? Item Eplic. 2 : *Eramus natura*, id est, a nativitate et origine, *filiis irce*.

Prob. ex SS. Patribus, Aug. I. 1 coni. Ini. c. 5 el 4, probat hoc dogma catholicum ex Patribus qui præcesserunt Pelafiuin, Irenæo, Cypriano, Reticio, Olym-

pio, Hilario, Ambrosio, Innocentio I, et cap. 5, ex Gregorio Nazian/. Basilio, et ex quatuordecim episcopi* orientalibus, cap. 6, ex Chrysost. et cap. 7, ex Micron Unde lib. 5 de Peccat. Meritis, cap 6, loquens de peccato originali, dicit *Xon aliud, ex quo Christi Ecclesia constituta est, divinarum Scripturarum tractatores et christianarum disputationum scriptores senserunt, non aliud a majoribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt*.

Prob. ex conciliis. Concilium Palæstinum quatuordecim episcoporum, cujus meminit S. Augustinus. Epist. 106, damnavit eos qui dicebant peccatum Adæ posteris non nocuisse, et infantes nunc esse tales qualis esset Adam ante lapsum ; cui definitioni ipsemet Pelagius, timens damnari a Patribus concilii, subscripsit, quamvis postea suis discipulis significaverit se hæc damnasse, quia revera peccatum Adæ nocuit posteris imitatione, non propagatione, et quia infantes non nascuntur cum usu rationis, quem habebat Adam ante

Concilium Milevitanum in Africa, anno 416, can 2, sic definit : « Placuit ut qui- » cumque parvulos recentes ab uteris ma- » trum baptizandos negat, au* dicit in re- » missionem peccatorum quidem baptiza- » ri, sed nihil ex \datn trahere originalis » peccati, quod lavacro generationis ex- » pietur, anathema sit. » Et pro ratione subjungit : n Quoniam non aliter intelli- » gendum est quod ait Apost. *Per unum » hominem peccatum intravit in mun- » dum ct per peccatum mors, et ita in » omnes homines pertransiit, in <juo om- » nes peccaverunt*, nisi quemadmodum » Ecclesia catholica ubique diffusa sem- » per intellexit : propter enim hanc regu- » lain fidei etiam parvuli qui nihil pecca- » torum in semetipsis adhuc committere » potuerunt, ideo in peccatorum remissio- » nem veraciter baptizantur, ut in cis re- » generatione mundetur quod generatione traxerunt. »

Concilium \trausicanum secundum anno 599, can. 2; Toletanum sextum anno 656, idem definiunt ; similiter Innocent. I. Confirmant concilium Milevitanum Zozi-mus, Episl. ad episcopos totius urbis, cujus meminit S. Aug. cp. 157, ad Optatum;

B. Cœlestinus, Epist. ad Gallos; S. Leo, Epist. 86, ad Nicetam; concil. Florent, in litteris Unionis; et tandem Trident, sess. 5, decreto de Peccato Originali, can. 2, repetens decreta conciliorum Milevitaniet Arausicani. Vide etiam can. 5 et 4.

Prob. rationibus theologicis. Cum hæc veritas a sola Dei voluntate pendeat, probari non potest nisi rationibus deductis ex principiis revelatis. *Prima ratio*, eaque peremptoria, quam præcipue urgebant SS. Patres, petitur ex baptismo infantibus collato, et sic proponitur: Apostolica traditio est, eaque perpetuo et constanti usu Ecclesiæ firmata, infantes recens natos, præsertim si eorum vita periclitetur, esse baptizandos; ita docent Dionysius de Cœlest. Hierarchia cap. ultimo, Origenes Horn. 8 in Levit. Cyprianus lib. 5 Epist. 8, S. Hieronymus lib. 3 adversus Pelagianos, S. Aug. lib. 4 contra Donat, cap. 24; neque id negarunt Pelagiani, Zvinglius et Erasinus: hæc autem traditio, tanta Ecclesiæ sollicitudine servata et firmata, fundatur in verbis Christi, Joan. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*: atqui baptisma confertur in remissionem alicujus peccati: ergo infantes inquinantur peccato a nativitate.

Minorem negabant Pelagiani, dicentes baptisma conferri infantibus non in remissionem peccati, neque ad consequendam vitam æternam, sed ut haberent jus ad regnum, juxta verba Christi prius laudata: distinguebant enim æternam beatitudinem a regno. Itaque

Prob. min. 1° Est expressa sententia S. Script Act. 2: *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* 2° Qui baptizantur mundantur et abluuntur: patet tum ex forma baptismi, *Baptizo te* id est, Abluo te; tum ex S. Scrip. Ephes. 5, *Mundans eam lavacro aquee in verbo vitee*; ad Titum 5, *Per lavacrum regenerationis et renovationis*; Act. 22, *Baptizare et ablue peccata tua invocato nomine ipsius*: atqui non mundatur aut lavatur nisi qui sordes et maculas habet: ergo.

Secunda ratio petitur ex caeremoniis baptismi. nimirum ex exorcismo et exsufflatione. quibus spiritus immundus abigitur: ergo ante baptismum ille spiritus tenebat infan-tem captivum per peccatum; usus

autem istarum caeremoniarum fuit semper usurpatus in Ecclesia, et ex illo S. Aug. passim arguit contra Pelagianos.

Tertia ratio. Christus, juxta S. Scripturas et maxime juxta Apos', est redemptor omnium, etiam parvulorum: atqui redemptio supponit captivitatem et damnationem, damnatio peccatum; neque parvuli ullo alio peccato quam originali cap-tilvari possunt: ergo.

Quarta ratio. Mors est pœna peccati, juxta illud jam citatum *Stipendium peccati mors*; et illud Genes. 2: *Quacumque dii comederis ex eo, morte morieris*; atqui moriuntur omnes, etiam infantes qui propria voluntate non peccaverunt: ergo.

Confirmatur hæc ratio. Homo nascitur obnoxius non solum necessitati moriendi, sed variis aliis æumnis et miseriis, curis, doloribus, infirmitatibus, tristitiis, ignorantiiis, fami, siti, frigori, et concupiscentiis pejus quam bruta: atqui natura, ut primum fuit a Deo creata et antequam caderet, non erat obnoxia his omnibus miseriis et æumnis. Deus enim, ut dicitur Sap. 2, *creavit hominem inextermi-nabilem... invidia autem diaboli mori intravit in orbem terrarum*; et Eccle. 7: *Hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se infinitis miscuerit quæstionibus*: ergo hæ omnes miseriæ et æumnæ sunt effectus peccati communis omnibus, communis enim pœna ostendit communem præcessisse culpam.

Solvuntur objectiones.

Ç. 81. a. 1.—*Obj. 1° ex S. Scripturis.* Ezech. 18, dicitur: *Filius non portabit iniquitatem patris.* Ergo.

B. D. ant. Filius non portabit iniquitatem patris, si non sit particeps ejus culpæ, *transeat*, id enim est verum de penis spiritualibus, non semper de corporalibus: si sil particeps ejusculpæ, N. Tunc enim non punitur propter peccatum alienum, sed propter proprium: peccatum autem originale non est solius Adami, sed etiam nostrum, quatenus eo pacante ut capite totius naturæ, nos omnes in ipso peccavimus.

inst 1° Apost. Rom. 5, dicit: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem justi constituuntur*

multi.· atqui, si non imitatione sed propfatione homines per peccatum Adæ constituerentur peccatores, non solum multi, sed omnes : ergo.

A. cum S. Aug. lib. 6 contra Julian, c. 12, Apostolum per *multos* intellexisse eûmes, ut *patet* ex verbis immediate praecedentibus: *Sicut, inquit per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem* : dixit autem *omnes et multos*, ut ostenderet omnes esse multos; non enim semper omnes sunt multi seu magno numero, sic omnes Evangelists non sunt multi : quo fine et sensu Genes. 17, dicitur : *Patrem multarum gentium posui te*, et cap. 22: *In semine tuo benedicentur omnes gentiH.*-ubi, sicut prius, iidem multi sunt omnes et omnes sunt multi.

Inst. 2°. Apostolus iis verbis dicit multos constitui peccatores per unius Adæ inobedientiam, sicut multi constituuntur justi per Christi obedientiam : atqui non omnes constituuntur justi per Christi obedientiam : ergo.

A. omnes qui renascuntur ex Christo constitui justos, sicut omnes qui nascuntur ex Adam constituuntur peccatores.

Inst. 5°. Apost. ibidem paulo ante dixit quod gratia Dei *multo magis abundavit inplures* quam peccatum Adæ: ergo.

A. cum S. Aug. lib. 2 Operis imperfecti contra Julian, c. 83, *Apostolum dixisse magis abundasse gratiam in multos et non in magis multos; quia plures* ibi non sumitur comparative, sed absolute pro multis : et sic grace legitur : *Majus autem abundavit gratia Christi in multos quam peccatum Adæ*; quia, inquit S. Aug. ibid. c. 97, est potentior et efficacior : non enim solum tollit peccatum originale , sed etiam dimittit multa quæ omnes male vivendo addiderunt. Confer in super virtutem v incendi concupiscentiam et vitam æternam animæ et corporis.

Inst. 4°. Apost. ibid, dicit : *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt*: ergo non omnes peccaverunt.

A. Apostolum non dixisse simpliciter, in eos qui non peccaverunt, sed in eos qui non peccaverunt *in similitudinem varicationis Ada*, id est, qui non

peccaverunt actuali peccato et propr? tolluatate, quales sunt infantes.

Inst. 5°. Apost. cap. praecedenti 4, dicit : *Ubi non est lex, nec prævaricatio* : atqui infantes non sunt capaces legis: ergo.

R. D. min. Infantes personaliter considerati non sunt capaces legis, *C. min.* considerati ut quid unum cum Adamo in quo continebantur tanquam in principio et capite morali generis humani, *N. min.* Sic enim voluntas Adami erat voluntas communis omnibus qui ex ejus semine erant nascituri, et sub illa ratione omnes, etiam infantes, erant capaces legis, eamque transgressi sunt hoc ipso quo Adam illam fuit transgressus.

Inst. 6°. 2 Cor. 5, dicit Apostolus quod ante tribunal Christi *unusquisque referet propria corporis prout gessit, sive bonum sive malum* : atqui infantes malum proprium corporis non gesserunt : ergo.

R. cum S. Aug. lib. 6 contra Julian, c. 10, Apostolum loqui de solis adultis, *ut patet* ex his verbis, *propria corporis prout gesserunt*. Vel enim vi hujus textus parvuli manifestandi sunt ante tribunal Christi, vel non : si non sint vi hujus textus manifestandi, quia Apostolus loquitur tantum de adultis, nihil inde contra nos; si sint manifestandi, quæro, quod bonum proprium corporis, ut referant, gesserunt? Æ dicas : Gesserunt bonum per alios, quando fuerunt baplizati, dicam ego : Gesserunt pariter malum per alios quando Adam peccavit.

Obj. 2°, *ex SS. Patribus*, prasertim ex S. Chrysost. S. Doctor. Hom. ad Neophytos, negat parvulos ullum habere peccatum : *Parvulos, inquit, baptizamus quamvis non sint inquinati peccato, ut eis detur vel addatur sanctitas, justitia , adoptio , hærcditas , fraternitas Christi.* Ergo.

R. 1° (el sil responsio generalis ad omnia quæ opponuntur ex S. Chrysostomo) ipsum aperte et constanter agnovisse peccatum originale. 1° Epist. ad Olympiam : *Quando, inquit, Adam peccavit, illud grave peccatum et omne genus hunu^num in commune damnavit, de fMtr ore poenas luebat.* 2° Ipsa Horn. cit. ad Neophytos : *lenit Christus et paternis nos cautionibus invenit astrictos quot conscripsit Adam; ille initium obligationis*

DISSERT. VI. ART. I.

ostendit, peccatis nostris fornus accre-
mi. Vel. n! habet S. Aug. interpretando
de verbo ad verbum, lib. 1 cont. Julian-
c. 6 *.'vfnit semel Christus, invenit nos.*
trum chyrographum paternum quod
scripsit Adam: ille initium induxit de-
bili, nos [oenus auximus posterioribus
peccalis ; addit S. Aug. non fuisse satis
Chrysos!orno dicere paternum chyro-
graphum , nisi adderet et nostrum. 5°
Hom. 40, in priorem ad Cor. *In regenera-*
tionis lavacro mentem gratia tangit
hinc radicale peccatum evellit. Quid au-
tem radicale peccatum, nisi originale ? 4°
Hom. <0, in Epist. ad Rom. c. 5, quæ
etiam nobis opponitur : *Non ipsum pecca-*
tum quod ex legis transgressione ortum
est, sed illud quod ab Adam inobedien-
tia, ipsum illud, inquam, peccatum erat
quod omnia perdebat. Item, ibid. Cum
tibi judex dixerit, Quo pacto uno recte
agente Christo universus orbis salvus
factus est? possis illi respondere, Quo
pacto uno non obediante Adam univer-
sus orbis condemnatus est. Neque intel-
ligi potest de condemnatione ad mortem
temporalem tantum, quia opponit condem-
nationem ex Adam saluti ex Christo, salus
autem ex Christo non est a morte corpo-
rali, sed spiritali et æterna. Item, ibid.
Mortem et condemnationem peccatum
quidem introducere potuit ; gratia vero
non illud unicum solum abstulit, sed et
ea quæ post illud ingressa sunt. Tan-
dem S. Chrysost. tota hac homilia probat
ex Apostolo gratiam Christi nos liberasse
non solum a condemnatione quam toti ge-
neri humano attulerat peccatum Adæ, sed
etiam a peccalis superadditis, et multa alia
dona nobis conferre, sicque gratiam magis
abundare quam peccatum. His præmissis,

B. 2°, directe ad objectionem, cum S.
Aug. lib. 1 cont. Julian, c. 6, S. Chrysos-
tômuin non dixisse infantes non esse in-
quinatos *peccato*, sed *peccatis*, seu non
nabere peccata scilicet propria ctpersona-
ja ; idque probat S. August, ex tide tex-
as græci, in quo non legitur *απαρτηνα*,
id est peccatum, sed (ψχρηπατα, seu pec-
cata; et Julianum alloquens, « Absit in-
• quit, ut Joannes de baptisate parvulo-
• mm eorumque a paterni chyrographi
» liberatione per Christum , tot ac tantis
■ ©«episcopis suis, maximeque Romano

l » Innocentio , Carthaginensi Cypru-M,
u Cappadoci Basilio, Gregorio baziauz.
» Gallo Hilario , Mediolanensi resistat
» Ambrosio.... Sed tu ejus verba inves-
» ‘trum dogma convertis : peccata dixitpar-
» vulos non habere, sed propria; unde
» illos innocentes merito nuncupamus....
» At, inquires, cur non ipse addit propria’
» Cur putamus, nisi quia, disputans m
» Ecclesia catholica, non se aliter intelligi
» arbitrabatur? vobis nondum litigantibus
y securius loquebatur. » Juvat insuperob
servare cum Sylvio, in editione operumS.
Chrysostomi Parisiis anno 1570 et 158S,
addo ego et Antuerpiæ 1555, quam lego,
non haberi *quamvis non sint, sed ut non*
sint coinquinati peccato.

Inst. 1°. S. Chrysost. Hom. 10, inc. 5
ad Rom. dicit : « Ex illius inobedientia
» alium fieri peccatorem, quam poterit ha-
» bere consequentiam? Invenietur quippe
» nihil debere pœnarum, ut qui reus non
» sit nisi ex scipso factus sit peccatur.
» Quid igitur est hoc loco quod dicit (Apos-
» tolus), *peccatores constituti sunt mul-*
» *ti?* Mihi significare videtur supplicio
» obnoxios, morteque condemnatos. » Qui-
bus videtur docere S. Chrysost. ex peccato
Adæ non peccatum, sed solam mortis ne-
cessitatem derivari. Ergo.

B. 1° mejam multis ostendisseS.Chry-
sostomum in hac homilia manifeste et di-
serte asserere peccatum originale; mule
necessse est ejus sensum in verbis objectis
alium esse ab eo quem illi affingit objectio,
nisi velis S. Doctorcm in eodem loco
aperte contradictoria locutum fuisse. Qua-
propter

B. 2° juxta plures hæc verba : *Ex illitu*
inobedientia alium fieri peccatorem,
quam poterit habere consequentiam, etc.
non exprimere mentem S. Chrysost., sed
falsam Judæorum opinionem quam sibi ob-
jicit. Non in./lligebant Judæi quomodo per
unius obedientiam multi constituunturjus-
ti; respondet S. Chrysost. sic ab uno Chris-
to redemptore derivari justitiam in mul-
tos sicut ab uno Adamo peccante deriva-
tur reatus in multos : objicit Judæus, ino-
bedientia unius multos constitui peccato-
res; quæ consequentia? ne quidem isti,
cum non sint ex se peccatores, neberei
pœnas. (Quæ ultima verba adhuc magu
evincunt ea non esse S. Chry sost. asseren-

lu

i
* F

j

til, sed sibi objicientis, cum sit totus in hac homilia ut probet Adæ posteros ob ejus peccatum esse variis poenis obnoxios.) Huic objectioni respondet S. Chrysost. Quid ergo hoc verbum, *peccatores*, apud Apostolum significat? et addit: Mihi significare videtur supplicio obnoxios et morte condemnatos; quæ verba non excludunt, sed supponunt e contra peccatum, cum nemo sit reus supplicii, nisi quia est reus culpæ.

Alii existimant S. Chrysost. quando dicit ex unius inobedientia alium non constitui peccatorem, intelligere de peccato actuali, ita ut sensus sit quod, ex hoc quod Adam inobediens fuerit, non sequatur quod ejus posteri sint actu inobedientes. sed tantum quod constituentur peccatores peccato scilicet habituali, qualis erat Adam post peccatum quando genuit, et ideo supplicio et morti obnoxii.

Inst. 2°. S. Chrysost. Hom. 17, in priorem ad Cor. dicit *Quid igitur faciam?* inquis, - *propter illum Adamum pereo? Minime propter illum: neque enim tu tunc peccato permansisti. Quod si non idem peccatum, aliud tamen commisisti.* Ergo.

A. S. Chrysostoinum duntaxat velle baptizatum quem hic alloquitur, non perire propter Adamum, cum peccatum originale sit illi dimissum, sed propter peccatum proprium et personale quod post originale remissum commisit.

Inst. 5° S. Chrysostom. Horn. 24. in Epist. ad Ephes, dicit quod primum peccatum corrumpit corpus, quod autem committitur post baptismum corrumpit animam; Ergo.

A. ut ante, S. Chrysostomum illic anqui regeneratos, qui per baptismum sunt a morte animæ liberati, remanente tantum ex peccato originali necessitate mortis corporalis; sed si peccant post lavacrum, possunt corrumpere animam in perpetuum.

Inst. 4°. S. Chrysost. Hom. 59, in priorem ad Cor. negat omnes mori in Adam morte peccati; exponens enim illud Apostoli: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur*, ait: «Anne, dic. quæso, omnes mortui sunt» in Adam morte peccati? Quomodo ergo? ■ Noc vir justus sæculo suo fuit, miom-

Btix. t. IV.

» do Abraham, quomodo Job, quomodo » alii omnes? Quid vero, dicquæso? anne » omnes vivificabuntur in Christo? Et ul>-
• sunt qui adducuntur in gehennam? Nam » si hoc quidem dictum est de corpore, » stat quod dicitur; si autem de justitia et » de peccato, nequaquam. » Ergo.

II. D. ant. S. Chrysostomus negat omnes mori in Adam morte peccati irreparabili, C. reparabili, N. Duo hic dicit S. Chrysostomus: primum, non omnes in Adam periisse irreparabiliter, *ut patet* exemplis quæ affert; secundum, hæc Apostoli verba, in *Christo omnes vivificabuntur*, intelligenda esse de vita et resurrectione corporum: quia agebat contra Manichæos, qui negabant resurrectionem mortuorum. Et hæc quidem interpretatio non est improbabilis, licet S. Aug. et alii etiam probabiliter interpretentur de vita animæ.

Obj. 5°. 'I heodoretus. in cap. 5' ad Rom. *z/d omnes, inquit, mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt; non enim propter primi hominis peccatum, sed propter suum. quisque mortis decretum suscepit* Et in Epitome Divin. Decretorum, c. 12. hæc Apostoli verba. *Per tinias inobedientiam peccatores constituti sunt multi*, sic interpretatur, ut nolit omnes intelligi, sed multos tantum. Ergo.

H. ad primum, sensum esse, quod non propter peccatum Adæ quod sit illius tantum, unusquisque mortis decretum suscipit, sed propter suum originale quod est unicuique proprium, *z/d secundum*. Theodoretus sic interpretatur sententiam Apostoli, quia illam intelligit de peccatis mortalibus actualibus et personalibus quæ occasione peccati Adæ committuntur; et quamvis hæc interpretatio non sit legitima, non tamen ideo negat veritatem peccati originalis, quin e contra eam ibidem nullis asserit.

Ad id quod *opponitur* ex Arnobio Inniore et ex Commentariis in omnes Epistolas Pauli quæ circumferuntur sub nomine S. Ambrosii et Hieronymi. *respoil deo* hunc Arnobium fuisse Pelagianum, et hæc Commentaria falso ascribi SS. Ambrosio et Hieronymo, sed prima tribui Hilario Luciferiaio, secund. t ipsi Pelagio.

Possunt insuper *objici* quidam alii Patres, Origenes, Tertullianus, Justinus, Nissenus, etc., qui dicunt vel parvulos esae

jgl

j **B 1**
»- [
Bw

innocentes, vel non esse obnoxios peccato, vel peccatum Adæ non transire ad posteros : quibus *respondendum est*, vel ipsos loqui de peccatis actualibus propria voluntate commissis, vel de peccato Adæ quatenus erat illi personale, non quatenus erat illius ut capitis.

Obj. 4° a ratione. Non peccat ille qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit; per quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiae peccatum fingitur ingressum? Ita Julianus apud S. Aug. lib. 2 de Nupt. c. 28.

Pcspondet ibidem S. Augustinus : « Quid » quærit latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? *Per unum hominem*, » ait Apostolus; *per unius hominis inobedientiam*, ait Apostolus : Quid quærit » amplius? quid quærit apertius? quid quærit inculcatius? » Per voluntatem ergo Adami peccantis ut erat caput morale omnium hominum et in quo omnes peccaverunt, peccatum ad omnes ejus posteros transiit.

Inst. 1°. Ex Sap. 10, constat Adamum egisse poenitentiam et ejus peccatum fuisse deletum, idque verisimiliter antequam nasceretur ei proles : ergo quando generabat nullum habebat peccatum quod in posteros transfunderet.

A. N. conseq. Quia Adam peccavit ut caput morale totius generis humani, poenitentiam autem egit ut privata persona et de peccato prout erat illi proprium et personale, non ut erat peccatum capitis et nature, cum jam tunc a dignitate capitis peccando excidisset. Adde quod Adam erat quidem constitutus a Deo caput morale hominum quantum ad conservationem vel amissionem justitiæ originalis, sed non quantum ad ejus recuperationem : unde, licet in illo non esset tunc peccatum actu et formaliter, erat tamen in eo vis seminalis ad traducendam naturam infectam et privatam justitia originali.

Inst. 2°. Si in baptisate deleantur omnia peccata, parentes baptizati non habent amplius peccatum originale : ergo non possunt illi transmittere ad filios, neque nati de renatis illud contrahere. Ita iterum Julian. apud Aug. lib. 2 contra ipsum, in principio

K. ut ante, D. ant. Parentes baptizati non habent amplius peccatum originale

formaliter, C. quia ipsis diinissuii habent illud virtualiter, *N.* Habent enim illud in virtute seminis, quod r*e*i instrumentum generationis ptr quam peccatum originale contrahitur cum natura, ul explicabitur infra. (Inde S. Aug. benn, ii l*r* Verb. Apostoli, cap. 16. *Mirant quare peccator nascatur de semine* *te delectat mirari quare oleaslei nascitur de semine olivæ. accipe aiam Minilitudinem : non attendis qui de grahn frumentum cum palea nascitur, sine qua seminatur; ideo de baptizato mmjuslm nascitur, quia non generat unde regeneratus est, sed unde generatus est.*

Inst. 5°. Justitia Christi non prodest non credentibus : ergo peccatum Adæ non nocet non peccantibus.

Ii. C. totum; sed, sicut justitia Christi prodest credentibus per se vel per alios, ul infantibus baptizatis, ita peccatum Adæ nocet peccantibus perse vel per alium, scilicet Adamum, qui gerebat personam a se descendentium : *Nec illud liquide dici potest*, inquit S. Aug. lib. 5 de Peccat Meritis, cap. 7, *quod peccatum Adæ non peccantibus nocuit, cum Scriptura dicat in quo omnes peccaverunt.*

Inst. 4°. Si justus est Deus, non potest imputare peccata aliena, cum propria dimittat : ergo.

It. N. Suppositum anl. Non enim peccatum originale est nobis alienum, quia in Adamo peccavimus, et ex hoc peccato, nobis voluntario voluntate capitis, inest unicuique nostrum peccatum originale proprium.

Supersunt duæ graves et difficiles objectiones.

Prima. Si peccatum originale sil vere et proprie peccatum, debet esse voluntarium: atqui peccatum originale non est voluntarium : ergo.

Secunda. Non potest dici nec concipi quomodo peccatum originale traducatur ab Adamo in posteros; nam peccatum originale est inanima, anima non est ai) Adamo nec a parentibus per generationem, sed a Deo creatur, ut decisum est in concilio Lateran. sub Leone X, ses* Deus internam illam non vitiat, non enim est auuor peccati et nihil odit eorum quæ facit; uro in qua recipitur anima, el semen per quod generatur caro, cum sint corpora, non

posant agere in animam et illam inficere, inia est spiritus : quomodo ergo ista anima invenitur in suo origine peccato infecta et maculata?

Hæc ultima difficultas tanta visa est S. Augustino, ut diu dubitaverit an non anima traduceretur a parentibus in prolem sicut corpus (quam tamen sententiam postea abjecit Epist. 87, ad Optatum), et in Epist. 20, ad Hieron. dicat sufficere Christiano scire quomodo a peccato originali possit liberari, licet ignoret quomodo illud incurrit jculpatque vanam eorum curiositatem qui, dum fidei dogmata negligunt, iis quæstionibus immorantur : *Cum quidam, inquit, ruisset in puteum.... accessit alius de eo viso admirans ait : Quomodo huc cecidisti? At ille, Obsecro, inquit, cogita luomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim.* Tentavit tamen aliquando hunc modum investigare et explicare, ut dicam infra, sed nihil invenit in quo plene quiesceret.

Itaque, pro harum objectionum solutione et antedictorum elucidatione, sit

ARTICULUS II.

Quomodo peccatum originale sit voluntarium el quomodo traducatur.

§ L — *Supponenda ei procnotanda.*

Suppono 1° peccatum originale esse vere el proprie peccatum, 1° quia passim in S. Scripturis vocatur absolute peccatum, Joan. 1 : *Peccatum mundi*; Ephes. 2 : *Eramus natura filii ira*); Rom. 5, *inimici*; ibidem, *peccatores*. 2° Concil. Arausic. 2, can. 2, definit peccatum originale non solum mortem corporis afferre, sed etiam animæ. Concil. Trident, sess. 5, can. 2., anathemate ferit cum qui dixerit, *Adamum mortem et pamas corporis lanium in omne genus humanum transfudisse, non autem el peccatum, quod mors est animæ*; el can. 5, pariter damnat cum <pii dixerit, *per gratiam qua in baptisate confertur non tollit lotum id quod ceram ctpropriam rationem peccati habet*. 5° Quia patres asserentes peccatum originale non possunt absque violentia intelligi aliter quain de peccato proprie dicto. 4° Pœna gravis, præserliin mortis, non debetur nisi peccato proprie dicto; peccato autem originali debetur pœna mortis.

Suppono 2° peccatum proprie dictum

posse sumi dupliciter, 1° pro actu .«'» omissione conira legem, et vocatur peccatuin actuale, ratione cujus nomo dicitur peccans; 2° pro eo quod relinquitur in anima ex actu transacto, ratione cujus homo dicitur proprie peccator ; et vocatur peccatum habituale, non quod sit habitus, sed quia habet esse permanens in anima, est enim macula seu privatio nitoris gratiæ. Quando ergo dicimus peccatum originale esse vere et proprie peccatum , intelligimus de peccato habituali, quod in privatione justitiæ originalis consistere dicemus infra. Peccatum autem habituale non est voluntarium formaliter, sed terminative, seu virtualiter et in causa quatenus est terminus et effectus peccati actualis.

Quantum ad peccatum actuale Adæ , in nos quidem traducitur, juxta illud Apost. Rom. 5, *in quo omnes peccaverunt*’, sed moraliter tantum et denominative extrinsece, quia actus secundus solum denominat intrinsece eum a quo est et in quo inest ; quamvis autem fuerimus in Adam quando peccavit, non tamen in eo erainus actu, sed potestate tantum : unde, sicut denominatio futuri est tantum extrinseca, ita exlrinsece denominamur peccasse in Adam. At peccatum originale est formaliter et intrinsece in nobis, seu, ut dicit Trid. sess. 3, can. 5, *inest unicuique proprium*.

Suppono 5° Adamum fuisse a Deo constitutum caput non solum naturale, sed morale omnium hominum quantum ad conservationem aut amissionem justitiæ originalis , ita ut ipse Adam et omnes ejus posterii censeri debeant tanquam unum corpus, cujus ipse Adam sit caput, atque gerat personam omnium in eo in quo est caput , el voluntas ipsius in ratione capitis sit voluntas omnium posterorum, sicque quidquid vellet in ratione capitis ipsi etiam vellent, non voluntate propria et personali , sed communi voluntate sui capitis. — Hic q. 81. a. 1. o. — Rem ita explicat S. Th. «Omnes homines qui nascuntur ex » Adam possunt considerari u’ jnus homo, iu quantum conveniunt in natura » quam a primo parente accipiunt : secundum quod in civilibus omnes homines (pii sunt unius communitatis reputantur quasi unum corpus, et tota com-

» munitas quasi unus homo..., sic igitur
 » multi homines ex Adam derivati sunt
 » tanquam multa membra unius corporis :
 » actus huius unius membri corporalis,
 » puta, manus , non est voluntarius volun-
 » tate ipsius manus, sed voluntate animæ
 » quæ primo movet membrum ; unde ho-
 » micidium quod manus committit, non
 ■ imputaretur manui peccatum , si consi-
 » deraretur manus secundum se ut divisa
 » a corpore , sed imputatur ei in quantum
 » est aliquid hominis quod movetur a prin-
 » cipio motivo hominis. Sic igitur inordi-
 » natio quæ est in isto homine ex Adam
 » generata, non est voluntaria voluntate
 » ipsius, sed voluntate primi parentis, qui
 » movet motione generationis omnes qui
 » ex ejus origine derivantur, sicut volun-
 » tas movet omnia membra ad actum. »

Ad hoc autem ut Adam esset caput nos-
 trum morale, et voluntates nostra inclu-
 derentur in ejus voluntate quoad conserva-
 tionem aut amissionem justitiæ originalis,
 duo fuerunt necessaria, unum ex parte
 Dei, alterum ex parte Adami. Ex parte
 Dei fuit necessarium decretum quo Deus
 statueret voluntatem Adæ esse habendam
 pro voluntate nostra, quod est ipsum con-
 stituere caput morale nostrum. Ex parte
 Adæ fuit necessarium ut istud decretum
 illi manifestaretur.

Primum patet, quia quod Adam sit ca-
 put nostrum morale et voluntas ejus sit
 nostra, non habet ex ipso jure naturæ et
 quia est principium nostrum naturale ;
 alioquin fieri non potuisset quin in eo pec-
 cassemus, neque esset ratio cur primum
 ejus peccatum tantum et non alia nobis
 imputarentur, ac denique idem a for-
 tiori concedendum foret proximis parenti-
 bus: ergo id habuit ex institutione divina,
 quæ dicitur in decreto includit. *Secundum
 Iliam patet*, quia, si hoc decretum non
 .notuisset Adamo, ignorasset invincibili-
 ter se operari ut caput morale hominum,
 proinde non peccasset tale, sed ut per-
 sona privata, neque ejus transgressio fuis-
 set ullo modo voluntaria posteris : ut enim
 sit illis certo sensu voluntaria, debet fuisse
 voluta ab Adamo voluntate communi, ea-
 -cilicet qua sustinebat personam totius ge-
 neris humeni ; non potuit sic esse ab eo
 voluta , nisi sciverit se esse caput morale
 et gerere personam generis humani.

Quidam hoc decretum sic manifestatum
 Adæ vocant pactum inter Deum et Adam,
 dicuntque illud esse indicatum his verbis
 Genæ 6 : *Ipsi sicut Adam transgruti» vnt
 pactum; ibi prævaricati sunt in mt,*
 Quominus ita vocetur nihil obstat, mode-
 tamen non astruatur ex parte Dei spe-
 ciale præceptum servandi justitiam origi-
 nalem, et ex parte Adami voluntaria obli-
 gatio , qua se promittendo astrinxerit
 Deo servare divinum mandatum et per hoc
 justitiam originalem : quia , sicut non te-
 nemur servare gratiam baptismalem præ-
 cepto speciali distincto a præceptis Deca-
 logi et aliis quorum transgressione amit-
 titur (alioquin qui furaretur, v. g. duplex
 peccatum committeret, unum contra istud
 speciale præceptum, aliud contra prorep-
 tum non furandi) , non est ratio cur dica-
 mus Adæ fuisse impositum speciale præ-
 ceptum servandi justitiam originalem dis-
 tinctum a præcepto non comedendi de
 fructu vetito. Insuper, cum promissio fac-
 ta Deo sit votum, si Adam promittendo se
 obligasset ad servandum divinum manda-
 tum , peccasset contra votum ; quod ne-
 mo dixit.

Suppono 4° Deum hoc decretum po-
 tuisse facere absque ulla injustitia. I° Qui
 cum sit supremus omnium Dominus, et, ut
 dicit S. Aug. magis habeat in sua potes-
 tate voluntates nostras quam nos ipsi , si-
 cut nos possumus in alium transferre vo-
 luntatem nostram, ita Deus jure suo potuit,
 non requisito consensu nostro, cum tunc
 non essemus actu , transferre voluntates
 nostras in voluntate Adæ , non quatenus
 sumus singulares personæ, sic enim qui-
 que habet propriam voluntatem et est ar-
 biter sui , sed quatenus sumus partes et
 membra totius naturæ ab Adam propa-
 andas. Simile quid contingit in humani-
 dum princeps includit voluntatem pupilli
 in voluntate tutoris quantum ad actus ti-
 viles, aut dum magistratus agit nomine
 totius communitatis cum rege, et illi exhi-
 bet juramentum fidelitatis. 2° Quia istud
 decretum erat in rem et bonum nostrum;
 si enim Deus suis præceptis nos obligave-
 rat in Adam, nos etiam suis donis gra-
 tias in illo cumulaverat, ita ut si Adam
 peccasset, simul cum natura ab eo acci-
 pissimus justitiam originalem et omnis
 bona ei annexa. Adamum autem Deo!

gratiis ornaverant, tot auxiliis muniverat, | iiacontra tentationes vallaverat, ut magis speranda esset perseverantia et commoda secutura, quam timenda praevaricatio et malasecutura : unde, si talis conditio nobis hodie proponeretur, nemo prudenter eam recusaret.

Dices 1°. S. Aug. disputans contra Pelagianos non meminit hujus decreti : ergo.

R. 1° *D.* «nt. Non meminit explicite, C. implicite, 7V. Dicit enim S. Aug. lib. de Peccatorum Meritis, c. 10, omnes peccasse in Adam, *quando omnes illo unus homofuerunt*; lib. contra duas Epist. Pelagian. dicit pariter omnes in Adam peccasse, *quia in illo fuerunt omnes quando peccavit*; et Epist. 25, ad Bonifac. dicit hominem nascendo traxisse culpam, *quia unus erat cum illo et in illo a quo traxit, quando quod traxit admissum est* : atqui, non quia unus erat cum illo et in illo physice ratione seminis, alioquin non solum primum peccatum Adæ, sed et sequentia ipsius Adæ et proximorum parentum eadem ratione nobis imputarentur, *ut jam dixi nupra* : ergo quia unus erat cum illo et in illo moraliter, quod fieri non potest nisi per decretum divinæ voluntatis sic ordinantis.

R. 2°. *Esto* S. Aug. non meminerit hujus decreti, nihil inde contra nos, quia Icopus S. Aug. erat probare contra Pelagianos id quod est fidei, scilicet existentiam peccati originalis : de modo autem quo illud in nos transfunditur, semper dubius lusit, *ut notavimus* : unde nihil ab ejus mente alienum defendimus, cum id quod sub dubio reliquit per modum inter probabiles probabiliorum explicamus.

Inst. S. Aug. lib. 6 contra Julian, c. 20, dicit quod si diabolus gigneret filios, gigneret peccato obnoxios : atqui id fieret sine decreto : ergo.

R. *N. maj.* Non enim hoc dicit S. Aug. sed cum Julianus ipsi objecisset quod, sicut unus diabolus non damnatur vitio alterius diaboli, sed proprio vitio, ita unus homo non debeat damnari propter peccatum alterius, sed propter proprium peccatum; respondet S. Aug. *Non attendis quod diabolus non ex alio diabolo creatus est Deus*. Et addit : *Adjuvaret te fortasse hoc argumentum si, ut homo, ita diabolus gigneret filios, cosque paterno*

peccato negaremus obnoxios. Vbi S. Aug. nihil asserit, sed supponit tantum quod *si negaret*; non negat autem nec affirmat.

Dices V°. Juxta Apost. Rom. 5 : *Sicut per inobedientiam unius hominis constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituuntur multi* : atqui Christus non fuit aliquo decreto constitutus caput generis humani ad justificationem : ergo nec Adam ad perditionem.

fl. N. conseq. Quia comparatio Apostoli non est quoad omnia : in hoc subsistit quod, sicut omnes qui nascuntur ex Adam constituuntur peccatores, ita omnes qui renascuntur ex Christo constituuntur justi; sed in hoc deficit, quod obedientia Christi concurrat ad nostram justificationem per modum meriti alieni, non per modum actus nobis voluntarii; inobedientia autem Adæ constituat posteros peccatores et inobedientes, tanquam actus illis moraliter voluntarius : ad quod requiritur quod Adam fuerit constitutus eorum caput morale.

Inst. 1°. Deus non potuit sic constituere Christum caput nostrum morale et nostras voluntates in ejus voluntate includere, ut illo obediente censeremur obedire; ergo nec sic concludere voluntates nostras in voluntate Adam, ut illo non obediente censeremur inobedientes.

2°. quosdam negare ant. Quia revera in hoc nulla videtur implicantia, sed fide constat non ita factum esse; quod dici non potest de Adamo. Alii, *dissimulato antecedente, negant conseq.* Disparitas est, quod, cum voluntas humana sit peccabilis et voluntas Christi impeccabilis, indecens sit voluntatem peccabilem fieri unam moraliter cum voluntate impeccabili; quæ indecencia non currit respectu Adæ.

Inferes. Ergo potest Deus nunc sic includere voluntatem meam in voluntate alterius adulti, ut ipso peccante peccem, et sic fieri quod peccem mortaliter eo instanti quo elicerem actum ferventissimæ charitatis. Similiter poterit Deus includere appetitum bruti in meo appetitu, sic ut quoties appeto cibum, brutum etiam appetat. Utrumque *consequens* est absurdum : ergo.

Jl. X. utramque sequelam. Adprimam. Ratio disparitalis In ipso argumento perfertur : implicantia enim quam iuvo

ieta sequela, et propter quant non est possibilis, non habebat locum (piando voluntas posterorum Adæ non existentium includebatur in ejus voluntate. Aliunde Deus vult adultos esse arbitros sui. *zfd secundam*. Disparitas est, quod inclusio voluntatum nostrarum in voluntate Adami sit moralis, quatenus nempe voluntas humana habet effectus morales et efficaciam moralem quæ potest aliunde suppleri : at appetitus bruti non habet nisi effectus physicos et vitales, qui necessario procedunt a principio intrinseco et vitali ipsius bruti. Sicut ergo Deus non potuit ita concludere voluntatem meam in voluntate Adami, ut ipso volente ego voluerim physice et personali voluntate, sed moraliter tantum quia ejus voluntas supposebat pro inca ; ita non potest sic includere appetitum bruti in meo appetitu, ut, me appetente cibum, brutum physice et proprio appetitu etiam appetat cibum.

Ex his sponte fluunt *solutiones duplicis objectionis*. Unde sit

§ II. — *Resolutio difficultatum*.

Dico 1°. Peccatum originale est nobis voluntarium non formaliter per modum exercitii, quia non est peccatum actuale, sed terminative virtualiter et in causa, quia est de genere peccati habitualis, non physice et voluntate personæ, quia tunc non eramus actu (piando peccavit Adam, sed moraliter voluntate capitis quæ ex Dei institutione supposebat pro voluntatibus nostris. *Ilæc palent ex dictis* § procedenti.

Inst. 1°. Voluntarium est a principio intrinseco cum cognitione linis : atqui peccatum originale non est infantibus ab intrinseco, sed potius ab extrinseco, scilicet Adamo ; neque cum cognitione linis, cujus infantes sunt incapaces : ergo.

II. D. min. Peccatum originale non est infantibus a principio intrinseco proprio et personali et cum cognitione propria et personali, *C.* non est a principio intrinseco et cognitione totius naturæ humanæ, scilicet a voluntate et intellectu Adami, in quo nos omnes continebamur et qui sustinebat personam omnium, *2V. Patet ex didit*.

Inst. *tt.* Voluntarium liberum, de quo hic est *quatio*, est in potestate nostra ; sed peccatum originale non est in potestate nostra : ergo.

In 2. d. 50. q. 1. a. 2. ad 1. — A, D. min. Peccatum originale non est in potestate nostra ut sumus personæ singulæ, *C.* ut sumus membra totius naturæ humanæ, *N.* Cum enim fuerit in potestate nostra tri capitis, in quo continebamur, licet vel non peccare, fuit etiam in nostra potestate.

Inst. 5°. Quod est necessarium et inevitabile non est voluntarium libertini, «u non est in potestate nostra : alii peccatum originale est necessarium et inevitabile : ergo.

A. D. min. Est necessarium et inevitabile ex suppositione, *C.* absolute, *A.* Potuit enim illud vitare Adam in quo continebamur ; unde potuimus et nos ; quod sufficit ad veram rationem peccati.

Inst. 4°. Quod convenit per naturam et originem non pertinet ad genus moris, consequenter non est voluntarium, nec peccatum : atqui peccatum originale nobis convenit per naturam et originem ; ideo dicitur peccatum naturæ : ergo.

It. D. maj. Quod convenit per naturam et originem sine ordine ad liberam voluntatem non perlinet, etc. *C. maj.* cum ordine ad liberam voluntatem, *N. maj. ti hunc sensum D. min.* Peccatum originale convenit per naturam et originem sine ordine ad liberam voluntatem, *N.* cum ordine ad liberam voluntatem Adæ quæ fuit nostra, *C. min. et N. conseq.*

Inst. 3°. Ut quod alter facit imputetur mihi, debeo illi commisisse voluntatem meam, aut illud ratum habere : atqui Adamo non commisimus voluntates nostras, nec ejus peccatum ratum habuimus ; ergo.

It. D. maj. Requiritur quod illi commiserimus voluntates nostras physice vel moraliter, *C. maj.* semper physice propria voluntate, *2V. Id cujus sensum. D. min.* A'on commisimus physice voluntates nostras Adamo, (*. min.* moraliter, *N. min.* Hoc ipso enim quando Deus constituendo Adamum caput nostrum naturale et morale illi commisit voluntates nostras, moraliter illi nos commisimus. Id autem potuisse Deum absque injustitia constat ex § procedenti.

Hic a. 1 ad 2. q. 5. de potent a. 1 ad 5. — Dico 2°. Peccatum originale traducitur per generationem, non quia per illam anima traducitur. hæc enim creator a Deo,

QUOMODO PECCATUM ORIGINALE SIT VOLUNTARIUM , ETC.

nec Deus eam inficit, ut bene *dicit ob-*
Ifo; neque quia caro aut semen agit effi-
cienter in .mimam , ut iterum *probat ob-*
jectio; seù quatenus semen movet dispo-
sitive ad animam el ad ejus conjunctionem
cum corpore, ex qua conjunctione fit hic
homo, hæc natura humana : non enim ge-
neratio terminatur ad productionem solius
formæ aut materiæ , sed totius compositi.
Per generationem itaque virtute seminis
habetur et traducitur natura ab Adam se-
minaliter propagata, consequenter percon-
comilantiam seu resultantium traducitur et
culpa: quia traducitur natura privata justi-
tia originali, privatione nobis voluntaria
m Adamo, in qua privatione consistit es-
sentialiter peccatum originale, ut dicemus
infra. Quod totum his paucis verbis com-
plexus est Doctor Angelicus — §. 4. de
mula. 1. ad 2. — *In semino est corrup-*
tio originalis peccati, non actu sed
virtute, eo modo quo est ibi virtute
natura humana ; et explicatius q. cit. de
Pot. dicens : « Humana natura traducitur
» a parente in filium per traductionem car-
• nis, cui postmodum anima infunditur,
» el ex hoc infectionem incurrit, quod sit
• cum carne traducta una natura : si enim
• ei uniretur non ad constituendam unam
• naturam, sicut angelus unitur corpori
» assumpto, infectionem non reciperet. »

Ex his colliges causam efficientem mo-
ralem peccati originalis esse peccatum
Adæ, causam autem quasi instrumentalem
esse semen quo natura producit.

Explicatur. Dicitur *causa efficiens mo-*
ralis, tum quia non potest dari causa effi-
ciens actione reali et physica peccati ori-
ginalis , cum non sit quid positivum, sed
privatio justitiæ originalis, quæ non habe-
tur per expulsionem formæ praeexistentis
ut in Adamo, sed quæ jure quasi hæreditario
contrahitur ab his qui descendunt ex
Adam ; tum quia, cum Adæ peccatum tunc
cum concipitur vel nascitur infans non am-
plius existât, sed diu præteriit, non potest
realiter et physice causare in illo infante
peccatum originale. *Neque etiam dici* po-
test quod sit causa demeritoria peccati
originalis, quia sicut si Adam permansisset
in justit'a originali, eamdem justitiam
in posteros transmisisset propagando na-
turam hujusmodi justitia piæditain , sed
nequaquam hanc illis meruisset; ita post

peccatum transmittit naturam justitia ori-
ginali privatam, non demerendo «ed pro-
pagando. Attamen cum, secundum a. Scrip-
turas et Patres, peccatum Adæ sit aliquo
sensu causa peccati originalis, restat quod
sit causa moralis, ad quam non requiritur
quod actu existât, sed quod extitentes po-
suerit id unde sequitur peccatum originale.

Quantum ad semen, non potest esse can-
sa proprie instrumentalis efficiens reali et
physica actione peccati originalis, ut dic-
tum est modo : unde dicimus causam quasi
instrumentalem, quia est instrumentum
naturæ generand® quam comitatur culpa;
et hoc sensu S. Th. hic q. 85, a. 1, dicit
peccatum originale esse in semine tan-
quam in causa instrumentait. Alii dicunt
conditionem sine qua non. quatenus actio
generativa est medium ordinatum quo de
uno in alium traducitur natura, et ex con-
sequenti culpa quæ talem naturam eom.
tatur.

Dicet 1°. Si peccatum originale sequa-
tur ex generatione seu traductione natu-
ræ, illicitum erit matrimonium et ejus usus :
faltum consequens : ergo. Ita arguebat
Julian, contra S. Aug.

B. D. maj. Si peccatum originale se-
quatur per se ex generatione, matrimo-
nium erit illicitum, *C.* si sequatur per ac-
cidens, *N. tt distincta min. ad sensum*
majoris, N. conseq. Non ergo peccatum
originale sequitur per se ex actu genera-
tionis ; si enim non peccasset Adam, fuis-
set generatio et non fuisset peccatum; sed
est causa per accidens, quatenus supponit
peccatum Adæ capitis nostri moralis.

Inst. Homo tenetur cessare ab actu ex
quo sequitur malum, etiamsi per accidens
tantum : ergo.

B. D. ant. Si non habeat justam cau-
sam prosequendi jus suum, *C.* secus, xV.
Conjuges autem, propter bonum naturas
human®, habent justam causam vacandi
generationi, præsertim cum malum quod
inde per accidens sequitur non sit noium
peccatum actuale, sed nova macula ex an-
tiquo peccato resultans, proinde non ac-
tuali voluntati generandi, sed antiquæ vo-
luntati peccandi imputabit.

Inferes. Ergo saltem quoties homo ge-
neratur, toties Adam peccat.

B. N. illationem, quia traductio jieccati
originalis m eos qui generantur non esc

amplius libera Adamo, et prior mala voluntas ejus est retractata atque condonata,

Dices 2°. S. Aug. lib. 5. contra Jul. c. 5, dicit. *• nrofecto, aut utrumque* (scilicet anima) *vittatum ex homine trahitur. aut alterum in altero tanquam in vase vitiato corrumpitur... quod autem horum sit verum libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio.* Primum nunc admitti non potest : ergo posterius est admittendum.

B. Jam observavimus nihil S. Augustino fuisse certum eirea modum quo traducitur peccatum originale, et hæc quæ opponuntur potiusdici inquirendo quam asserendo; ceterum secundus modus quem proponit non est alienus a nostro : sensus enim ejus est quod, quamvis anima ut est a Deo et antequam carni jungatur non sit corrup'a, corrumpitur tamen per conjunctionem, quatenus per eam fit pars hominis qui peccavit in Adam : vocat ergo carnem vas corruptum, non quod antequam infundatur ei anima sit infecta peccato originali, sed quia habet dispositionem ad animam et ad constituendam cum illa naturam, quæ Adamo peccante peccavit.

Inst. S. Aug. lib. 1 de Nuptiis et Concup. c. 24, dicit *carnem vitia iet corruppi, quia generatur cum libidine* : ergo non generatione, sed libidine traducitur peccatum originale

B. D. conseq. Ergo non generatione præcise secundum se traducitur peccatum originale, C. non generatione prasupponente culpam capitis, zV. Sensus ergo S. Yugustini est quod caro vitietur, non præcise quia generatur, sed quia generatur ex natura corrupta, cujus argumentum est libido, sine (pia nunc non fit generatio.

ARTICULUS III.

t'uriæ quæstiones circa traductionem peccati originalis breviter resolvuntur.

Petes 1° quodnam zAdæ peccatum fuerit causa traductionis peccati originalis?

In 2. d. 53. in secund. expolitione textus post q. 2. et 2. 2. q. 165 a. 5. ad 2. — *B.* probabilius cum Auctore fuisse primum, non quia tale, sed quia primum; quia illud peccatum Adæ fuit causa traductionis peccati originalis per quod amisit justitiam originalem transfundendam in pos-

teros : atqui, quodcumque peccatum Misset primum, sive operis, sive voluntatif per illud amisisset justitiam originalem, -mittendo scilicet gratiam sanctificantem quæ erat radix justitiæ originalis, aut saltem in ea includebatur : ergo.

Dices 1° quod per quodcunq; peccatum amisisset equidem sibi justitiam originalem, sed non ppsteris : ergo.

7T. zV. *ant.* Sic enim Adam erat constitutus caput morale hominum, ut si sibi servaret justitiam, posteris servaret ; si sibi amitteret, pariter posteris amitteret. Adde quod amissa justitia originali non remansisset vigor illam traducendi, quippe qui ab illa dimanabat.

Inst. Nullum aliud peccatum præter esum fructus vetiti fuisset capitale : ergo.

Prob. ant. Soli illi esui facta est comminatio mortis, Genes. 2 : *De ligno scientia boni et mali ne comedas, in quocumque enim die comederis morte morieris* : ergo.

in 2. cit. — *B. zV. ant. Id probationem D.* Soli esui fructus vetiti facta est explicite comminatio mortis, C. nec mirum, quia hoc fuit solum præceptum positum quod Deus imposuit Adæ, cujus strictam obligationem significare voluit per comminationem explicitant mortis; implicite, A. Imo, inquit Auctor citatus, « in hoc ostenditur, etiamsi alia peccata commisisset, » quod similem poenam sustinuisset, quia -i » a minori; gravius est enim præceptmn » præterire legis naturalis, quo prohibetur » illud quod in se est malum, qitam præ- » terire præceptmn discipline, quo prohibetur quod non est malum nisi quia prohibum. »

Dices 2°. Causa traductionis peccati originalis fuit in Adam ejus inobedientia seu transgressio de non comedendo de ligno vetito, juxta illud Roin. 5 : *Per unius inobedientiatn peccatores constituti sunt multi.* Atqui primum peccatum Adæ non fuit illa comestio, sed superbia, ut docent passim SS. Patres, et nominatim S. Th. 2 2, q. 163, a. 1. Ergo.

B. D. min. Primum peccatum Adæ fuit superbia, seorsim ab inobedientia seu transgressione præcepti de non comedendo de ligno vetito, zV. fuit superbia simul includens inobedientiam, C. Superbia mini fuit Adamo motivum inobediendiet comedendi de ligno vetito. Audiens nau-

quæ ab Eva se, si comederet de illo fructu fore Deo similem, in superbiam elatus, ex motive hujus assimilationis concepit voluntatem comedendi. ita ut comestio exterior fuerit exeeulio superba, voluntatis unique incluserit ut complementum illius, nec illius lanium. sed plurium aliarum diffinitionum, ut infidelitatis, gurgit, fornicationis spiritualis, avaritiæ, ingratitude, etc. quæ in ista comestione reperiuntur, ut docent SS. Patres et Speciatim Auctor q. seq. 82 a. 2, ad 1, Dum ergo tribuitur traductiu peccati originalis Adæ inobedientiæ seu comestioni de ligno vetito, non excluditur superbia, nec aliæ diffinitiones quæ in illa comestione includuntur et quarum est exeeulio et complementum: sed ideo illi tribuitur, quia effectus solet tribui actui exteriori: sic, v. g. fur dicitur suspensus præcise propter furtum, licet potuerint in eo furio includi avaritia, superbia, gula, adulterium, homicidium, sacrilegium, etc. quæ forte fuerint illi motiva furandi.

Petes utrum alia peccata primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posterum?

Hic q. 81. a. 2. O.— *R.* negative. Quia in tantum peccatum primum Adæ traducitur in posterum, in quantum erat a Deo constitutum caput, morale omnium posterorum quantum ad conservacionem aut amissionem iustitiæ originalis: atqui proximi parentes non ita sunt constituti caput morale sui stirpis, et ipse Adam per primum peccatum a dignitate capitis exciderat: ergo.

ibid. — *Confirmatur.* Ea quæ sunt pure personalia, seu quæ directe pertinent ad individuum, ut sunt personales actus et quæ ad eos pertinent, non traducuntur in posterum; sic grammaticus non traducit in filium scientiam grammaticam quam proprio studio acquisivit, sed solum ea quæ pertinent ad naturam speciei: atqui peccatum primi parentis post primum, et peccata proximorum parentum directe pertinent ad individuum et non ad naturam speciei. *ri_« / rob. min.* Illud peccatum ad naturam speciei pertinet, per quod tollitur illi «plod ad naturam speciei perlinet: atqui solum primum peccatum Adæ non sequentia, neque peccata proximorum parentum, tollit quod pertinet ad naturam

speciei, scilicet donum iustitiæ originalis toti naturæ a Deo in Adamo gratuito collatum: ergo.

Hinc damnata est hæc propositio *Omne scelus est ejus conditionis vel iurum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit quo infecit prima transgressio.* Est 52 inter Baianas.

Dices. S. Aug. Enchirid. c. 4, scribit, non improbabiler dici parvulos obligari peccatis proximorum parentum; idem S. Leo, Episl. 86, c. 4; et S. Prosper, lib. Sentent, ex S. Aug. sentent. 506, dicit quosdam parentes aggravare peccatum originale: ergo.

ibid. — *R.* 1º S. Aug. equidem hanc quæstionem in movere in Enchirid. sed insolutam relinquere; de ea enim dicit c. 47, *Temere non audeo affirmare.* Imo c. 45 et 44, agnoscit in parvulis unicum peccatum originale.

R. 2º tam ad S. Aug. quam ad S. Leonem et S. Prosp' parvulos obligari peccatis parentum, et parentes aggravare peccatum originale in filiis, non quod peccata parentum transeant ad filios, sed quia filii quandoque puniuntur propter peccata parentum, quatenus Deus puniendo filios punit parentes in eo quod est aliquid eorum, vel quatenus punit filios pœna equidem illis debita vel pro peccato originali, vel pro peccatis personalibus, sed (pam non inflixisset si parentes non perçassent; quandoque enim Deus propter peccata parentum filios prematura morte aufert, ut patet in filiis Sodomitarum et in filio Davidis adulteri, qui, si diu vixissent, forte pœnilentiam egissent.

Ptes 5" utrum si, Adamo non peccante, Eva peccasset, posterum contraxissent peccatum originale?

ibid. a. 5.0. — *R.* negative.

Ibid, in arg. s. C. — *Prob.* iº. ApOat. Rom. 5, dicit *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit:* atqui, si fœmina peccatum originale in prolem transmitteret, magis dicendum fuisset per duos homines, cum nubo peccaverint, vel potius per mulierem quæ primo peccavit, ergo. *Confirmatur.* Ibidem dicit Apostolus *per unius delictum, per unius inobedientiam* peccatum in mundum intrasse, et semper illic comparat unum uni, sci-

are

DISSEUT. VI. AHT. 1II.

licet Adaminn Christo : ergo idem quod ante.

Prob. 2°. Concilium Tridmt. ecss. W, can. 2 definit pr.evaricationem Adie non aibi son, sed ejus posteris nocuisse, et ar coptam a Deo justitiam non sibi soli, sed et nobis perdidisse, : atqui, si peccatum originale, transfunditur ab Eva , nihil nobis nocuisset Adam, nec nobis perdidisset justitiam quam a Deo acceperat, siquidem illam totam perdidissemus in Eva peccanto : ergo.

5« Solus Adam et non Eva constitutus fuit caput morale posterorum quantum ad conservationem vel amissionem justitia: originalis : consequenter peccatum Ada: fuit capitale, peccatum autem Evæ personale : ergo. — Ibid. 0. — Hujus divina-ordinationis ratio congrua est ; quia vir vel est solum principium activum generationis, ut vult S. Th. post Aristotelem ; vel saltem, ul omnes concedunt, est principalius : atqui congruum erat ut Deus ordinaret statum jiislitiæ vel injustitia: originalis in hominibus pendere vel a solo, vel a principaliori principio activo, a quo omnes dependent et generantur : ergo.

Dices i", Eccli. 25, dicitur : *z/ muliere initium factum est psccati, et peritiam omnes morimur i* ergo.

//. mulierem dici initium peccati el per illam nos mori, non quod ejus peccatum ad nos traducatur, non enim dixit Sapiens, in <pio omnes peccavimus, sed occasionaliter, quia induxit virum ad peccatum quod in nos derivatur; hoc autem dixit Sapiens ut doceret viros ne nimio amore suis ñxoribus adhæreant. Juxta hanc solutionem intelligi possunt quidam Patres qui videntur referre peccatum originale eliai ad Evam. *Si dicas* per Adam, Genes. 5, intelligi Adam et Evam : *I'ocarit nomen coi um .Idam ; P.* eo loco S. Scriptilia: nomen Adam, juxta linguam hebraicam esse nomen appellativum, at significare hominem; apud Apostolum autem est nomen proprium.

Dices 2°. Præceptum Dei de non eo medendo ligno vetito spectabat Evam non minus quam Adaimim : ergo.

//. D. Spectabat Evam ut personam particularem, C. ul caput morale generis humani, /V.]<| «oli Ada: competeat.

Peler i· utrum ei, non peccanti· Adamo,

aliquis ex ejus posteris, nuta Caïn, jwccaaset, posterī Caini contraxi ment peccatum originale ?

Despondetur communiter negilho propter eamdem rationem , quia scil'cel solm Adam et non Caïn, am alter ex Ade pulteris , erat, constitutus caput morale omnium hominum quantum ad conservationem aut amissionem justitia: originali*. Ita sentiunt Medina, Ilcellarminus, Valentia, Decanus, Tannerus et alii quo» citat et sequitur Sylvius; item Salm.mtic. Gonet. Serra et communiter Thomistæ,

¶ huic responsioni opponitur difficil' auctoritas I). Th. qui, q. 5 de Malo, a.4, ad 8, dicit expresse : *Si aliquis ex posteris .Idam peccasset, eo non peccante, more relur quidem propter suum peccatum actuale, sicut sidam mortuus fuit, sed posterī ejus morerentur propter pccatum originale.* Propter hanc auctoritatem pneserlim P. Jansens Elinga contendit sententiam responsioni contrariam essedimente S. Th. idque ulterius probat argumento fundato in hoc principio S. Doctoris q. 81, a. 20: *Justitia orii/in alitin qua primus homo conditus fuit, erat accidens natural speciei concessum, el homo naturaliter generat sibi simile iteundum speciem.* Ex quo sic argumentatur : Simi quilibet posterorum Ailt pra-dilus originali justitia, quæ erat accidens naturæ speciei, illam transfunderet in posteros, ita etiam quilibet eorum qui habuisset illam , sed eadem dein privatus, ejus defectum tampiam accidens naturalis: speciei transfundere deberet in suos descendentes.

Diflileri non possum quin el hæc auctoritas et hoc argumentum probabilem reddant hanc opinionem ; *dicam* tainep quid alii respondent aut respondere possunt.

//d (e:rtum S. Th. quidam suspicantur esse corruptum , nec sine fundamento cum cnimS. Doct. q. 4 de Malo immediato præcedenti a. 8, ad :i, neget liane propositionem : *Si. primo homine non peccante, aliquis posterorum ejus prccasit corrupta fuisset in eo natura humana et talem transmisisset in posteros ;* noti est credibile quod quirsliom: immediate sequenti illud ipsum asseruerit. ¶ hi, < i dem ratione moli, dicunt S. Th. mm lo-

DTRÜM OMNES HOMINES CONTKAHAN'I PEGCATÜM OBIGJNALE? 57»

qui in objectione vi pratentis docreh, »ed i u alterius decreti quod existimavit fulii nun in ilia **hyNam**, »i Deu' decre- nswlnon permittere. pcc< .ituu» in Adamo, ft pennillerc in cjun filio, probabile es| quod constituisset hunc Illium caput mo- rale Hiorum descendentium, quo suppo- nito Ipse illius moreretur proptersuiit m pec- (allini actuali, et posteri propter originale quod contraherent ah into parente. Ad® filio. Omitto quod alii dicunt S. Th in | liac priescnli q. 81 , a. 2, revmasse hanc priorem sententiam in hoc quod dicat *im- poisibile esse quod aliqua y icala priori- morum parentinn ...per in igincmtradu- cuntu*) quia hie loquitur de parentibus qui nunquam habuerunt justitiam origi- nalem. Qu®stionc autem 8 de Malo loqui- tur de parente in quo erat justitia origi- Italis,

dd argumentum rctponderi potest, quod , cum iste films Ul®, vi pr<rsentin decreti, non esset constitutus caput mo- rale suorum descendentium , justitia ori- ginali*» esset ipsi collata ut donum per Minnie, non ut donum natura!, sicut nunc ,ratia, sicque sibi soli eam amitteret non Miis posteris, qui tamen semper eam ab eo reciperent, non ratione, sui, sed ratione capitis.

Si inferax ; Ergo peccator generabit justos; *respondetur* equidem peccatorem generaturum justos, non ratione sui, «t dictum est, sed ratione prima, originis et capitis. Nec in hoc videtur majus incon- veniens quain quod justus nunc, generet peccatorem, et quod malus minister in baptismo regeneret justum.

Petes 5° utrum , si Adam solum post natum lilium peccasset , iste Illius et ejus posteri contraxissent peccatum originale *

H. probabilius negative , quia nec isti- filius nec ejus posteri luissent in lumbis \da· quando peccabat . nec consequenter propagarentin seminaliter ah Adam pcc- calorc. Illi autem soli contrahunt pecca- tum originale qui erant in lumbis Adam dum peccabat, et ab eo peccatore semina- liter propagantur. Adde quod iste filius j.iui esset j,-sitis, justitia autem semel ha- lui.i non perditur nisi propria voluntate

Alī *dicat* quod iste Illius \da· , vi pra- scutis decreti , ut modo dictum est , non esset coiisliliilus caput morale siiorinv

descendentium, sicque eis non communi- caret justitiam originalem /I » ti im ut ante, quod eam non communicaret ratione sui sed ratione prima, origini* ..< < i A<la·, qui ci.it justus et iimoceii* quando ab eo fuit propagatus.

ARTICULUS IV.

Utrum omne» homine» contrahant per- catum originale?

2- 81. n. 5. 0. — *Dico.* .Secundum fi- dem catholicam tenendum e«t omne* om- nino homines ex Adam seminaliter pro(a- gatos secluso speciali privilegio , contra- here peccatum originale.

Ibid. Proh. 1° ex illo Bom. « /n quo omne» peccaverunt ; 2° quia alioquin non omnes indigerent redemptione qua est per Christum , quod c*1 erroneum. 5' quia traducitur in omnes natura privata justitia oiiginali, in qua privatione ul vo- luntaria in capite con*i*til peccatum ori- ginale, ut dicemus modo. 4° *Patet* ex per- petua pravi Ecclesia., quæ solet et maxime sollicita est ul infantes quoriimctimque et fidelium et justorum baptizentur, ne in «ternum damnentur. Tandem id probant qu.rcumque protulimus in probationem eximenti® peccati originalis.

Diri 1°, in omnes er.tdam seminal iter propagatos, ul exciperetur Christus , qui non ex virili semine , sed mystico spira- mine luit conceptus, sicque , cum non contineretur in lumbis Ad® peccanti*, in ip*o non peccavit.

Diri 2", secluso speciali privilegio , quia multorum est pia opimo B. virginem Mariam fuisse immuncm non quidem a debito contrahendi, *ed ab actuali con- tractione peccati originalis.

Opinionem dico , quia nihil huc utopie hac de re definivit S. mater Ecclesia. Quod enim afferri posset ex concilio Baiilceiui pro conceptione immaculata, nemini non notum est hoc concilium pro tunc fuisse accphalum , consequenter ejus definitio- nem nullius esse auctoritatis. Liberum ergo cuique relinquit Ecclesia amplecti- piam voluerit partem, velans sub -x com- municatione n· alterutra pars alleram er- rore vel hirresi notare pncinnal 'la Six- Ilis IX , bulla (.rave nimis, confirmata in concil 'I rui, sc*s. 5; Pius \ , bulla *Super speculam*, data anno 1570; Paulus V , bulla

Begis pacifici, anno 1616. *Patet* insuper ex duplici rescripto Gregorii XV, uno ad regem Catholicum, altero ad ejus amitam Margaritam a Cruce, montaient Discalceatam Madrid, postulantes et urgentes pro hujus articuli definitione. Regi sic respondet Pontifex : *Spiritus sancti vocem auscultare, non humanarum rationum ponderibus rem examinare debemus, qui in dicitur sapientia cathedra Christiano orbi a Deo praecepti sumus. Quare, cum nondum aeterna sapientia Ecclesiae sua tanti mysterii penetralia patefecerit, in Dei Romanorumque pontificum auctoritate debent fideles conquirere.* Sic autem Regis amitae rescribit : *Cum ipsi beatissima Maria obedientia gratior sit quam sacrificium, hi tum demum eam pie ac sapienter colunt, qui apostolica auctoritatis legibus seipsos suasque operationes subjiciunt : Spiritus sanctus, accuratissimis precibus exoratus, nondum tanti mysterii arcanum Ecclesia sua patefecit ; nos autem, non nisi eo praeunte, aeternitatis volumen in Christiana sapientia cathedra legere debemus.*

El quamvis Paulus V, decreto universalis Inquisitionis 1617, ad evitanda scandala, jurgia et dissensiones, prohibuerit ne pars affirmans B. Virginem fuisse conceptam in peccato originali, in publicis concionibus, lectionibus et actibus publicis defenderetur; atque id Gregorius XV, decreto pariter universalis Inquisitionis 1622, extenderit ad privata colloquia et scripta, exceptis quibus a S. Sede apostolica fuerit super hoc specialiter indultum; declarant tamen *se per hoc non intendere reprobare hanc opinionem, nec ei ullum prorsus praedictum inferre*: et ab hoc silentio, ut notat Bertrandus Loth, Gregorius XV, Constitui. Eximii data die vigesima octava Julii 1622, excepit FF. Praedicatores, ut libere et licite possint inter se de hac materia tractare et propriam sententiam explicare, his verbis : *Motu proprio et ex certa scientia ac matura deliberatione nostris, omnibus et singulis dicti ordinis Praedicatorum fratribus, ut de extero in quibuscunque piacatis eorum colloquiis, seu conferentiis, inter se duntaxat, non inter alios aut cum aliis, de materia ejusdem*

conceptionis B. Mariae virg. disserere tractare, absque ullo panarum in dictis decretis contentarum incursu, libere et licite possint et valeant, apostolica auctoritate, tenore praetentium, licentiam concedimus et impertimur: decernentes Fratres praefatos a quoquam quavis auctoritate desuper molestari, perturbari vel inquietari nullatenus posse aut debere. Itaque, juxta prudens monitum S. Antonini l. p. Summae, tit. 8, c. 2, quisque sic uni istarum opinionum inhaereat quod paratus sit tenere contrarium, si Ecclesia contrarium determinet.

Petes 1° utrum, si aliquis ex humana carne miraculose formaretur, contraheret peccatum originale?

ibid. a. 4. o. — B. negative. Quia illi soli contrahunt peccatum originale qui originaliter descendunt ab Adam secundum seminalem rationem seu virtute seminis originaliter ab Adam decisi, et non tantum secundum corpulentam substantiam; atqui iste homo non descenderet ab Adam secundum seminalem rationem, sed tantum secundum corpulentam substantiam; non enim esset factus per virtutem activam seminis, sed per divinam virtutem: ergo. *Prob. maj.* Peccatum Adae traducitur in posterum in quantum sunt ejus filii, seu in quantum ab eo moventur per generationem, hoc est, in quantum eos movet ut generentur: atqui movere per generationem est proprium virtutis activae quae est in semine. ergo. Unde conc. Trid. sess. 6, c. 5, dicit: *Nisi homines ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur injusti*

Dices. Peccatum originale traducitur primo parente in omnes qui in illo peccante fuerunt: atqui iste homo fuisset in Adam: ergo.

Ibid, ad 5. — B. *Ex dictis D. min.* Iste homo fuisset in Adam secundum corpulentam substantiam, sicut fuit Christus ipse, C. constaret enim materiam quae fuit in Adam non actu, sed virtute tanquam in primo principio originis; fuisset in Adam secundum seminalem rationem, A' non enim esset homo genitus virtute seminis ab Adam originaliter decisi, sed homo factus virtute divina.

1°. Peccatum originale est privatio justitiae originalis, ut dicemus infra;

atqui i«te liomo privaretur justitia originali : ergo

A. *N. min.* Quia , licet isle homo non haberet justitiam originalem, attamen ejus carentia non esset in illo privatio, sed negatio; quia non foret illi magis debita quam si esset creatus in puris naturalibus.

/na/. 2°. Si durante statu innocentis hoc modo homo formatus fuisset, contraxisset justitiam originalem, ut patelin Eva : ergo a contrario nunc contraheret peccatum originale.

P.N. ant. propter rationem datam, quia scilicet non esset ex Adam per seminalem propagationem. Quantum ad Evam, habuit justitiam originalem non ratione suæ originis, sed ex particulari Dei beneficio.

Inst. 5°. Talis homo esset mortalis: atqui mors est pœna peccati originalis : ergo.

A. *D. min.* Mors est pœna peccati originalis, attenta ratione status in quo Deus hominem creavit, C. attentis naturæ principis, N. Cum enim homo sit compositus ex contrariis, est naturaliter corruptibilis el mortalis , nec nisi ex Dei beneficio et ratione status fuerat creatus immortalis. Unde cum isle homo non esset in eo statu elevationis in quo Adam fuit creatus, mors illi non esset pœna, sed defectus natui alis.

Petes 2° an talis homo deberet baptizari ?

A. affirmative, non ut mundaretur a peccato originali, sed ut consequeretur gratiam sanctificantem, fieret membrum Christi el haberet jus ad regnum coelorum, juxta illud Joan, 8 : *Nisi quis renatus fuerit tx aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.*

Inferes. Ergo cassa sunt argumenta S. Augustini petita ex necessitate baptismi ad probandum contra Pelagianos peccatum originale, siquidem etiam iis qui illo /arent conferri debeat.

/?. *N. illationem.* Arguebat enim S. Aug. el nos post ipsum, supponendo hominem fuisse a Deo creatum in statu elevationis ad ordinem et finem supernaturalem, in qua hypothesi ex necessitate baptismi bene infertur esse in homine aliquam culpam, qua exciderit a gratia et statu in quibus fuerat creatus.

Inst. Forma baptismi, *Baptizo te*, hoc est, abluo te a peccatis, non verilicaretur in isto homine : ergo.

H. N. ant. Formæ enim baptismi sen-

sus est : Confero tibi gratiam peccati ablutivam, sicut sensus formæ «aeramenti p<*-nilentix, .*tb^olvo te.* in «iis qui ab-olvuntur a peccatis jam remissis, est : Confero tibi gratiam peccatorum remissivam.

ARTICULUS V.

In quosita sit essentia peccati originalis?

§ 1. — *Varia: sententiae rejiciuntur.*

Dico 1°. Peccatum originale non est ipsa substantia animæ rationalis ex peccato Adæ corrupta. Est contra Mathiam Illyricum Lutheranum.

Prob. 1° Quia alioquin Deus, qui creat animam, esset auctor peccati originalis. 2° Quia in hoc situs erat error Manichæorum. quod dicerent peccatum esse substantiam. 5° Quia anima rationalis est incorruptibilis. 4° Quia Trid. definit, sess. 3, can. 5, per baptismum tolli id totum quod habet rationem peccati : non tollitur autem substantia aniifi per baptismum. 5° Tandem quia concipi non potest quomodo peccatum actuale Adæ potuerit corrumpere substantiam animæ nondum existentis.

Dico 2°. Peccatum originale non est actuale peccatum Adæ Est contra Pighiui et Catharinum, qui ex hoc falso principio inferebant esse unum numero peccatum originale in omnibus , non eis intrinsece inhærens, sed cxlrnisece tantum eos denominans peccatores.

Prob. 1' ex Apost. Rom. 5 : *Per unum hominem peccatum in mundum intravit*, quod non potest verificari de peccato actuali Adami, quod fuit actus immanens.

2° Apost. ibid, comparat peccatum originale quod ab Adamo contrahimus per generationem , jnstiti quam accipimus a Christo per regenerationem ! atqui non sumus justi justitia Christi personali sed unusquisque est justus justitia propria sibi inhærente : ergo.

5° Trid. sess S, can. S. definit peccatum originale ab Adamo transfundi in posteros, omnibus inesse, et unicuique proprium ; quæ dici non possunt de peccato actuali Adæ : ergo.

Dico 5°. Essentia peccati originalis non consistit ?n reatu pœnæ. Est contra Roffensem , Altissiodorensem el Durandum.

Prob. 1° Quia fuit hic error Pelagianorum. 2° Per reatum pœnæ intelligitur vel

obligatio ad pœnam, vel condignitas pœnæ : atqui utraque supponit culpam ; nemo enim obligatur ad pœnam nisi propter culpam, et nemo est dignus pœna nisi quia male fecit, sicut nemo est dignus præmio nisi qui bene fecit.

Dices. S. Aug. lib. 1 de Nuptiis, c. 25 et 26, et alibi, reponit peccatum originale in reatu. Similiter S. Th. hic q. 81, a. 8, ad 2, dicit, *per baptismum (olli peccatum originale secundum reatum* : ergo.

B. neque S. Aug. neque S. Th. dixisse reatum pœnæ, sed simpliciter reatum ; reatus autem simpliciter potest accipitur pro ipsa culpa quam pro condignitate pœnæ : sic accipitur pro culpa Exod. 52. *Percussit Dominus populum pro reatu vituli.* Ita etiam accipit Trid. ses». 5, can. 5, et aperte S. Th. loco citato. Quod si forte S. Aug. alicubi acceperit pro reatu pœnæ, intelligendus est de reatu pœnæ non formaliter pro obligatione ad pœnam, sed fundamentaliter pro culpa quæ est fundamentum obligationis ad pœnam.

Dico 4°. Peccatum originale non consistit in morbida qualitate transfusa ab Adamo in posteros. Est contra Gregorium Ariminensem, Richardum, Henricum et quosdam alios antiquos, quorum sententia inolevit

Prob. 1° Quia nulla hujus qualitatis morbidæ potest assignari causa : non sibilus serpentis, ut quidam fabulati sunt, serpens enim non Adamum sed Evam affatus est ; non fructus vetitus, erat enim ex se bonus ; non Deus, alioquin esset auctor peccati. 2° Non apparet quomodo hæc morbida qualitas transeat a corpore in animam.

Dico. 5°. Peccatum originale non consistit in habitu inclinante hominem in bonum commutabile, tanquam in ultimum finem. Est contra quosdam Thomistas, Martines, Nunno, Herrera, etc.

Prob. 1° Quia S. Th. aperte contrarium resolvit q. 5 de Malo, a. 2 o : *In peccato originali, inquit, non est conversio, sed sola aversio, vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animæ a justitia originali : et ideo peccato originali non debetur poena sensus, sed solum poena damni.*

2° Non polest, ut jam dicebam, assigna-

ri causa efficiens hujus habitus : non liens ne illi ut auctori speciali asseratur peccatum ; non peccatum Adæ. mm quia ex uno actu non generatur habitu-, tum quia peccatum Adami nunc non existit ul possit physice causare et transfundere hunc habitum ; non semen, quia deberet supponi infectum morbida qualitate, quam mox rejecimus ; ergo.

5° Eodem modo loquendum est de peccato originali ac de peccato habituali personali ; utrumque enim est habituale, cum hac differentia quod habituale personale sequatur ex peccato actuali personæ, originale ex peccato actuali capitis : atqui peccatum habituale personale non consistit in habitu inclinante in hominem commutabile, sed in privatione gratiæ sanctificantis, ut voluntaria voluntate propria personæ peccantis : ergo peccatum originale non consistit in habitu, etc. sed in privatione gratiæ sanctificantis, seu justitiæ originalis, ut voluntaria voluntate capitis, de quo latius infra.

Dices. S. Th. hic q. 82, a. 1 o, docet peccatum originale esse habitum : ergo.

B. S. Th. illic non loqui de peccato originali quantum ad suum formale, sed quantum ad suum materiale, quod est concupiscentia seu inordinatio potentiarum animæ, orta ex privatione justitiæ originalis, in qua a. 8 reponit formale peccati originalis, dicens *Peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis justitiæ.* Insuper, ut sese explicat, non sumit habitum stricte pro qualitate inclinante potentiam ad agendum, ul sunt scientiæ et virtutes, sed late pro dispositione naturæ ex multis composite ad bene vel male essendum, ut sanitas vel ægrotudo.

Hic q. 82. a. 5. 0 — *Dico 6°.* Concupiscentia non est formale peccati originalis, sed materiale tantum. Est contra sententiam communem Lutheranorum et Calvinistarum.

ihid. a. 1. 0. — Per concupiscentiam hic non intelligimus aliquam qualitatem superadditam potentiis naturalibus, ut putet ex dictis, neque solum appetitum sive rationalem, sive sensitivum, aut eorum actus ; neque aliquam aliam potentiam naturalem seorsim, sed inordinationem omnium potentiarum et virium animas, qua-

tenon, destitute justitia originali quæ illas in officio et in subjectione debita rationi eonuneat, sunt inordinate disposite et proclives in sua objecta absque freno rationis, consequenter ad quodeunque peccatum sive carnale sive spirituale. Est ergo concupiscentia, prout hic sumitur, pro-nitas seu proclivitas habitualis potentiarum anima in sua objecta, absque freno rationis, orta ex subtractione justitiæ originalis: alio nomine dicitur *fomes peccati*.

Præb. prima pars conclusionis 1° ex Apost. Rom. 8 : *Nihil damnationis est in iii qui sunt in Christo* : atqui in renatis in Christo remanet concupiscentia : ergo.

Bespondent hæretici sensum Apostoli non esse quod concupiscentia remanens non sit culpa damnatione digna, sed quod ejus reatum seu ordinationem et obligationem ad pœnam Deus in baptismo dimiserit.

Sed contra. 1° Deus, *cujus judicium secundum veritatem est*, Rom. 2; qui *odio habet omnes qui operantur iniquitatem, et perdit omnes qui loquuntur mendacium*, *Psalm.* 3; cui *odio est impius d impietas ejus*. Sap. 14; denique qui, *Ezech.* 18, declarat *cequas esse vias suas*, quatenus manente impietate punit, illa remota ignoscit, nunquam remittit reatum seu obligationem pœnæ manente culpa et tondignitate pœnæ, *esto* de potentia extraordinaria id possit. 2° Culpa damnatione digna est aliquid damnationis; est enim ejus fundamentum et radix : ergo, si remaneat in renatis etiam sublata obligatione ad pœnam, remanet in illis aliquid damnationis. 5° Renati per baptismum fiunt justii, Dei amici et filii ejus adoptivi : atqui fieri non potest quod peccator, seu is qui remanet infectus peccato, æterna damnatione digno, sit justus, Dei amicus el filius ejus adoptivus : ergo.

Prob. 2°. S. Aug. cujus auctoritate abutuntur hæretici, lib. 1 de Nuptiis et Concupisc. cap. 23, dicit quod concupiscentia non sit peccatum in regeneratis, et ibidem expheat quo sensu appellatur peccatum his verbis : Sic *autem vocatur peccatum, quia a peccato facta est, cum jam in regeneratis non sit ipsa peccatum ; sic vocatur lingua locutio quam facit lingua, el manus vocatur scriptura quam facit manus*.

Prob. 3°. Concil. Tnd. sees. d, can. 5, anathemate ferit qui *asserit per baptismum non tolli totum id quod teram et propriam peccati rationem habet* ; atqui per baptismum non tollitur concupiscentia, ut experientia notum est, et declarat ibid. Trid. ergo. Porro, si in renatis concupiscentia non sit formaliter peccatum, neque est in non renalis, cum sit eadem in utrisque.

Prob. 4°. Si homo fuisset conditus in statunaturæ pura, habuisset concupiscentiam, etsi forte non tantam sicuti nunc, appetitus enim sensitivus naturaliter non subjicitur despotice rationi, sed politice tantum, contra quam ideo potest rebellare, *ut antea diximus* ex Auctore ; quod autem in statu innocentiae perfecte subjiceretur rationi, erat ex speciali Dei gratia per donum justitiæ originalis, quæ non fuisset in statu natura pura : atqui concupiscentia in statu natura pura non foret formaliter peccatum, quia peccatum est defectus voluntarius, non proprietas consequens naturam : ergo.

Prob. 3°. Concupiscentia non est id quod primum habetur et concipitur in peccato originali, sed quid consequens ad privationem justitiæ originalis, ut dicam modo : ergo non est formale constitutivum peccati originalis.

Dices 1° Apost. Rom. vocat concupiscentiam peccatum : ergo.

It. cum concilio Trid. sess. 5, can. 5, Apostolum vocare concupiscentiam peccatum, *non quod vere et proprie in renatis sit peccatum, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat*.

Pepones. Si juxta Trid. concupiscentia non sit proprie peccatum in renatis, ergo, a contrario sensu, saltem in non renatis est peccatum. sicut quia dicit concilium ibidem : *In renatis nihil odit Deus*, bene sequitur a contrario sensu : *ergo in non renatis aliquid odit Deus*.

R. N. sequelam. Quin e contra ex ipso Trid. ibidem evincitur, etiam in non renatis concupiscentiam non esse peccatum; dicit enim quod in renatis *maneant* concupiscentia, ergo eadem quæ erat ante baptismum. Ergo, si post baptismum non sit Deccatum, nec erat ante, cum vit eadem. *Ad probationem dico* hanc consequentiam, *In renatis nihil odit Deus; ergo in*

non *renatis aliquid odit*, valere ratione materiae, quia in non renalis remanet peccatum; non jotione formae: unde non valet in simili *In renatis confirmatis nihil odit Deus; ergo in renatis non confirmatis aliquid odit Deus.*

Replieplicabis. Licet concupiscentia ante et post baptismum manens sit eadem enlitate, non tamen est eadem moraliter, quia ante baptismum est voluntaria, per baptismum autem desinitesse voluntaria: ergo in non renatis saltem est peccatum.

It. N. conseq. Non enim omne id quod est voluntarium est peccatum formaliter, sed sola praevaricatio legis voluntaria est peccatum formaliter: unde effectus peccati sunt voluntarii: v. g. morbus ex ebrietate, habitus vitiosi ex iteratis peccatis actualibus, sunt voluntarii, et tamen non sunt formaliter peccata: sic autem concupiscentia est non renalis voluntaria, voluntate scilicet capitis.

Inferes. Ergo saltem motus etiam indeliberati concupiscentiae sunt formaliter peccata actualia in non renatis. *Prob. illatio.* Actus indeliberati procedentes ex habitibus vitiosis voluntariis, v. g. blasphemiae in eo cui habitus blasphemandi est voluntarius, sunt formaliter peccata actualia: ergo similiter motus concupiscentiae indeliberati in non renatis.

It. N. illationem, .-id probationem, N. conseq. Disparitas est, quod in blasphemante habitus blasphemandi sit voluntarius voluntate personae, concupiscentia autem in renalis sit tantum voluntaria voluntate naturae seu capitis; ad peccatum vero actuale personale non sufficit voluntarium naturae, sed requiritur voluntarium personae, ut definiverunt SS. pontifices contra Baium.

Quaedam alia argumenta quae opponunt haerelici ex scriptura et ex S. Aug. require supra disseri. 4, a. 2, § 2, praesertim *prima et secunda objectione*; et longe plura apud Bellarm. lib. 5 de Amissione Grat. cap. 10 et sequentibus.

*Dices**». Concupiscentia est malum morale, consequenter peccatum; non personale: ergo originale. *Prob. ant.* 1° Opponitur legi. 2° Odio habetur a Deo, nihil autem odit Dens nisi peccatum. 5° Non est a Deo. omnia autem sunt a Deo praeter peccatum. Ergo.

11. li. ant. Id primam probationem A. ant. Concupiscentia opponitur legi formaliter, *N.* non est enim formalis transgressio legis; causaliter, *C.* quia inchoat ad transgressionem legis; sic v. g. habitu vitiosus. *Id secundam f. N. min.* Deus non minus odio habet peccatum, sed etiam inductivum ad illud quod tale. Insuper Deus odit concupiscentiam eodummodo quod odit malos effectus peccati, puta, habitus vitiosos, quatenus vult eos sanare, imminuere eos. Iniere, non autem odio quod transeat seu redundet in hominem concupiscentem seu malo habitu affectum, si ei non consentiatur. *Id tertiam, N. min.* Non enim solum peccatum formaliter sumptum, sed etiam inductivum ad illud quod tale, non est a Deo, ut patet in habitu vitioso aut materiali peccati formaliter sumpto. Insuper potest dici concupiscentiam esse a Deo puniente per subtractionem auxilii, est enim clfeclus et poena peccati originalis.

Quod autem concupiscentia sit materiale in peccato originali, *quod est secundam conclusionis*, expresse, docet S. Th. hic q. 82, a. 5°, ubi, cum probavit privationem iustitiae originalis, qua voluntas subdebatur Deo, esse formale peccati originalis, subdit: *Omnis autem alia inordinatio virium animae se habet in peccato originali, sicut quoddam materiale... quae quidem inordinatio communinome potest dici concupiscentia: et ita generatim peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis iustitiae.* Et q. seq. 85, a. 2, ad 4: *Concupiscentia se habet materialiter et est consequenti in peccato originali.* Id etiam videtur innuere S. August, dum lib. 1 cont. Jul. c. 15, lib. 2, c. 10; lib. 1 de Nuptiis, c. 19, et alibi saepius refert ad peccatum originale concupiscentiam ab Adamo in posteros propagatam.

Sed *petes* quo sensu S. Th. dicit concupiscentiam esse materiale in peccato originali?

B. probabilius non esse intelligendum de materiali proprie dicto, sicut v. g. enlitas aclus est materiale deformitatis in peccato actuali; 1° quia materiale proprii dictum praesupponitur ad formale, concupiscentia autem non praesupponitur ad privationem iustitiae originali in qua op

IN QUO SITA SIT ESSENTIA PECCATI ORIGINALIS ? δχἱ

nitur fonnale peccati originalis, sed con-
«equitur ad illam *tl ejus effectus ; et ideo i
dicit S. Doctor quod sc *habeat ex conse-*
quenti in peccato originali. %» Privatio
justitiæ originates, qua anima erat perfecte
conjunctu et subdita Deo, non inliæret
concupiscenti® sicut deformitas peccati ac-
tualis inhæret enlitati actus : ergo. Con-
cupiscentia itaque seu fomes dicitur mate-
riale peccati originalis improprie et late,
quatenus effectus solet comparari ad suam
causam, seu effectus secundarius ad pri-
marium, tanquam materiale ad formale :
etenim, quod se habet consequerjler ad
aliquam formam, potest et solet dici aliquo
modoejus materia. ItacomuniusThomis-
læ et plures alii contraSalmant. et Gonet.

Si dicas. S. Th. q. 5 de Malo, a. 7 O,
dicit quod « ignorantia et fomes sint ma-
' terialia in peccato originali, sicut con-
» versio ad bonum commutabile in actuali. »
Et q. 4, a. 2, ad 11 : « Concupiscentia po-
» test considerari secundum quod est in
» eodem (subjecto), et sic est causa per
» modum materiæ, quæ est de essentia rei,
• et præcedit quodam modo per modum
• materiæ, sicut corpus præcedit animam
« in ordine causæ materialis : dictum est
» enim supra quod ex carne, ad quam per-
linet carentia justitiæ originalis. » Ergo.

B. ad primum, 1° Comparationem non
tenere in omnibus, sed in aliquibus tan-
tum; unde in a. 2 cit. q. 4, dicit quod
concupiscentia sit quasi *materiale* in pec-
cato originali. 2° Neque conversio ad bo-
num commutabile est proprie materiale
peccati actualis, sed ipsa entilas aclus est
proprie materiale. Dicitur autem conver-
sio materiale per respectum ad aversionem
ab ultimo fine, quæ est quasi formale, qua-
tenus in actibus humanis species desumi-
tur a fine. Unde cit. a. 2 dicit quod *aver-*
sio ab in commutabili bono sit quasi for-
male, conversio autem ad bonum com-
mutabile sit quasi materiale.

Ad secundum, non dixit S. Doct. quod
concupiscentia sit de essentia peccati ori-
ginalis, sed quod materia, scilicet proprie
dicta, sit de essentia re:: non autem dixit
quod concupiscentia sit proprie materia
peccati originalis sed e contra quod sil
tantum *per modum materia*·. el quod *quo-*
dam modo'praecedat per modum materiæ :
qui partieuhe, wi *pptel*, sunt diminutive;;

τ.

cl aperte significant concupiscentiam non
esse stricte et proprie materiam peccati
originalis quasi pariem ejus essentiae.

§ II. — *Vera sententia asseritur.*

Opu»c. 2. o. p. 486. — *Prxnotandum*
justitiam originalem nihil aliud fuisse quam
perfectam rectitudinem totius hominis :
unde tria importabat: primum, fundamen-
tum et causa cæterorum, erat subjectio ra-
tionis seu voluntatis ad Deum ; secundum,
subjectio virium inferiorum ad rationem;
tertium , subjectio corporis ad animam.
Fuit ergo homo sic institutus, ut nisi ra-
tio ejus peccando subduceretur a Deo, ne-
que ejus corpus subduci poterat a nutu
animæ , unde erat impassibilis et immor-
talis , neque vires sensibiles a rectitudine
rationis; peccare enim poterat voluntate
ejus nondum confirmata in bono per adep-
tionem ultimi finis. Peccavit ergo Adam,
et peccando perdidit sibi et nobis justiti-
am originalem quoad omnes ejus effec-
tus. 7/oc notato,

Hic q. 82. a. 5. o. in 2. d 50. q. 1 a.
5. q. 4. de malo a. 12. Lect. 5. in c. S.
Rom. et alibi. — *Dico.* Essentia seu for-
male constitutivum peccati originalis con-
sistit in privatione justitiæ originalis quoad
primum ejus effectum, ut voluntaria no-
bis voluntate capitis.

Est communis Thomistarum cum suo
magistro et plurium aliorum. *Privatiojus-*
litæ originalis, inquit hicS. Doct. a. 5
cit. *per quam voluntas subdebatur Deo,*
est formale in peccato originali. Deinde
sic concludit corpus articuli : *Peccatum*
originale materialiter quidem est concu-
piscentia , formaliter vero est defectus
justitiæ originalis. Similia habet locis
citatis in margine. *Neque dicas* S. Thomaiu
non intelligere de formali constitutivo., sed
completivo : nam nullibi S. Doctor memi-
nit alterius formalis constitutivi, et expli-
cat essentiam peccati originalis per mate-
riale et formale : ergo intelligil formale
constitutivum.

Prob. conclusio auctoritate. Peccatum
originale vocatur a S. Scriptura et Patri-
bus, a concil. Arausic. car». 2, et a Trid.
sess. 5 , can. 2 , mors animæ et inimicitia
Dei : ergo consistit in privatione illius doni
quo spiritualiter vivimus el*.iimus amici
Dei. *Subsumo.* Atqui hoc donuqi est Jf»·

fle

r|!

w

| |

tia sanctificans quæ est primus effectus justitue originalis : ergo in privatione illius sita est essentia peccati originalis. Unde S. Anselm, lib. 1 de Conceptu Virg. c. 26, dicit *Hoc peccatum quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus nisi ipsam, quam supra posui factam per inobedientiam tdee, justitiæ nuditatem, per quam sumus omnes filii iræ.*

Prob. ratione multiplici. 1° In eo sita est essentia peccati originalis quod tollitur per baptismum, est enim baptismus principaliter institutus in remedium peccati originalis : atqui per baptismum tollitur privatio justitiæ originalis quoad primum ejus ifieclum, confertur enim gratia sanctificans, mentem Deo conjungens et subjiciens : ergo. *Confirmatur.* Gratiae sanctificantis infusio tollit peccatum originale : ergo peccatum originale consistit in hujus gratiæ privatione.

2° Id est essentia seu formale constitutum alicujus rei quod primum in ea concipitur tanquam radix cæterorum quæ ad illam rem pertinent : atqui privatio justitiæ originalis quoad primum ejus effectum, scilicet conjunctionem cum Deo, est quod primum in ea concipitur tanquam radix inordinationis virium inferiorum et pœnalitalum corporalium quæ ad peccatum originale pertinent : ergo *Prob. min.* Hoc ipso quo anima peccando privata fuit gratia et charitate qua subiciebatur et jungebatur Deo, quasi sublato repagulo, facta est subversio et rebellio virium inferiorum contra rationem, subsecutus est reatus mortis tam temporalis quam æternæ, cæterarumque pœnalitatum et miseriarum quas homo lapsus patitur. Ergo.

3° Peccatum habituale personale consistit in privatione gratiæ sanctificantis, ut voluntaria voluntate propria personal : ergo peccatum originale consistit in privatione ejusdem gratiæ ut voluntaria voluntate capitis. *Palet consequentia*, quia peccatum originale, *ut jam sæpius dixi*, est de genere peccati non actualis sed habitualis, in hoc solo differens 3. peccato habituali personali, quod connotet peccatum actuale Adæ ut capitis, ex quo sequitur; peccatum autem habituale personale connotat peccatum actuale personæ peccantis.

Solvuntur objectiorm.

Obj. i°. Privatio justitiæ originalis est poena peccati originalis : atqui pœna non constituit culpam, sed supponit : ergo. *Prob. maj.* 1° ex S. Th. qui hic q. 85, a. 1, dicit : *Subtractio originalis justitiæ habet rationem poenæ, sicut et subtractio gratiæ.* Et q. 3 de Malo a. 1, sic illum concludit : *Conveniens pœna peccati originalis est subtractio gratiæ.* Nonesse justitiæ originalis est malum parvulis et est a Deo : ergo pœna alicujus peccati; omne enim malum quod est a Deo, cum non possit esse culpa, debet esse pœna, et hic est sensus omnium, nos privari justitiâ originali in pœnam peccati originalis.

R. D. maj. Privatio justitiæ originalis, physice sumpta pro subtractione auxilii illam conservantis, est pœna peccati originalis, C. quia sic est a Deo, qui non est auctor culpæ; moraliter sumpta, prout est carentia formæ debitæ, et ul est voluntaria vi peccati actualis Adami, N. Sic enim est essentialiter culpa scilicet habitualis. Paritas est in peccato habituali personali.

Inst. 1°. Culpa præcedit pœnam : atqui privatio justitiæ originalis moraliter sumpta non præcedit seipsam physice sumptam : ergo.

R. D. maj. Culpa præcedit pœnam semper prioritate temporis, N. maj. prioritate naturæ, C. maj. *Et ad hunc sensum distincta minori*, N. *conseq.* Prius ergo natura et modo nostro concipiendi, hæc privatio est nobis voluntaria voluntate capitis, quam Deus illam subtrahat, seu auferat auxilium illius conservativum; non enim Deus deserit nisi sui desertores, nec aufert justitiâ originalem, nisi quia voluimus in Adamo ea privari.

Inst. 2° ex S. Th. qui hic q. 82, a. 2, dicit quod privatio justitiæ originalis sit causa peccati originalis : ergo ipsa non est peccatum originale.

R. S. Th. non dixisse quod privatio justitiæ originalis sit causa peccati originalis, sed quod sit causa *hujus 'Orruptæ dispositionis quæ dicitur peccatum originale*, scilicet materialiter; est autem illius causa tanquam removens prohibens. Sed etsi loqueretur S. Th. de peccato originali formaliter, intelligendus foret de causa formali quæ idem licalur cum suo eilectu, -i

ent, v. g. animal rationale est causa formalis hominis identificata cum ipso.

Obj 2° Si peccatum originale sit essentiality privatio justitiæ originalis, quantum ad primum suum effectum, scilicet conjunctionem mentis cum Deo per gratiam, sequitur 1° quod per baptismum reddatur justitiæ originalis, quia redditur gratia conjungens mentem Deo; sequitur 2° quod peccans post baptismum iterum contrahat peccatum originale, quia peccando privatur gratia conjungente animam cum Deo: utrumque absurdum: ergo.

B. ad primum, D. sequelam. Sequitur quod per baptismum reddatur justitiæ originalis inadæquate, *C. adæquate, N.* Justitiæ enim originalis non solum animam Deo ut ultimo lini conjungebat, sed insuper perfecte subiciebat vires inferiores rationi, et corpus animæ: qui effectus secundarii non redduntur per baptismum. *Ai secundum, N. sequelam.* Non enim quævis privatio gratiæ sanctificantis est peccatum originale, sed illa solum quæ fuit voluntaria in capite et quam per seminalem propagationem contrahimus.

Obj 5°. Juxta S. Th. hic q. 82. a. 1 O, peccatum originale est habitus, sicut ægritudo: ergo non consistit in sola privatione justitiæ originalis.

B. S. Thomam id dicere de peccato originali non secundum suum formale, sed secundum suum materiale, nimirum concupiscentiam seu proclivitatem in malum, considerato. Ad primum enim dicit quod *peccatum originale habet privationem originalis justitiæ, et cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ*; ex quo infert quod *non est privatio pura, sed habitus in corruptione consistens*. Neque intelligit peccatum originale, etiam materialiter consideratum, esse habitum proprie dictum, sed quidpiam simile habitui, ut explicat q. 4 de Malo a. 2, ad 4, his verbis: « Concupiscentia habitualis » potest dici dupliciter: uno modo, ali- » qua dispositio vel habitus inclinans ad » concupiscendum t sicut si in aliquo ex » frequenti actuali concupiscentia causa- » retur concupiscentiæ habitus; et sic con- » cupiscentia non dicitur peccatum origi- » nale. Alio modo potest intelligi » habitualis concupiscentia, ipsa pronitas vel » habitus ad concupiscendum, quæ est

» ex hoc quod vis concupiscibilis non per- » fecte subditur rationi, sublato freno ori- » ginalis justitiæ; et hoc modo peccatum » originale materialiter loquendo est ha- » bitus concupiscentiæ. ■

Inst. i°. In peccato originali non solum est aversio a Deo, sed etiam conversio ad bonum commutabile: ergo non est mera privatio, sed vel habitus vel aliquid simile positivum. *Prob. ant.* 1° quia parvulus existens in peccato originali habet aliquem finem ultimum, non Deum, ergo creaturam; 2° quia non datur aversio seu recessus a termino *a quo*, sine conversione seu accessu ad terminum *ad quem*: ergo.

Jl. D. ant. In peccato originali adæquate sumpto, tam pro materiali quam pro formali, est aversio et conversio, *transeat ant.* quia concupiscentia in parvulo potest dici habitualis conversio ad bonum commutabile; in peccato originali inadæquate sumpto pro formali est conversio, *N. ant.* Sic enim est mera privatio justitiæ originalis quoad primum ejus effectum. Vel *subdistinguo*. Est conversio positiva et proprie dicta, *N.* privativa et improprie dicta, *C.* idque duplici sensu improprio: 1° denominative extrinsece ex peccato actuali Adami, in quo vere fuit conversio ad bonum commutabile tanquam ad ultimum finem; 2° virtualiter et interpretative, quatenus aversio ab ultimo fine, quæ est in peccato originali, præbet fundamentum interpretandi voluntatem pueri esse magis conversam et affectam ad creaturam quam ad Deum.

zfd probationes antecedentis, in quantum sunt contrariæ precedent! solutioni, *Ji. ad primam*, parvulum existentem in peccato originali habere finem ultimum physicum, scilicet Deum, sicut omnes creature irrationales; non autem habere aliquem finem ultimum moralem, quia hujus non est capax.

zld secundam probationem. Vera est de aversione seu recessu positivo a termino *a quo*, non de aversione seu recessu privativo sumpto pro non conversione et non accessu, qualis est privatio justitiæ originalis in infante.

Inst. 2°. In peccato Adæ fuit positiva et proprie dicta conversio ad bonum commutabile ex dictis: atqui peccatum origi-

nale ejusdem rationis cum peccatum Adæ : ergo.

B. D. min. Peccatum originale est ejusdem rationis cum peccato habituali Adæ, *C.* cum peccato actuali Adæ, *N.* Peccatum enim originale, quod est unicuique proprium et intrinsecum, est de genere peccati habitualis, *ut jam dixi*, et sic non debet comparari peccato actuali Adæ, sed habituali.

Inst. 5°, *et subsumes.* Atqui peccatum actuale Adæ fuit ejusdem speciei cum peccato ejus habituali : ergo.

B. D. subsumptum. Fuit ejusdem speciei in esse morali, *C.* in esse physico, *N.* Actuale enim fuit commissio et actus positivus, habituale fuit privatio gratiæ : sicut peccatum commissionis et omissionis, licet plusquam genere differant in esse physico, possunt tamen esse ejusdem rationis in esse moris, *ut antea diximus.*

Obj. 4°. Si Deus non contulisset Adamo, ut capiti morali naturæ, gratiam transfundendam posteris, el peccasset, posteri contraherent peccatum originale et non privationem gratiæ : ergo.

Ii. D. ant. Posterii contraherent in hac hypolhesi peccatum originale ejusdem rationis ac nostrum, *A.* diversæ rationis, *C.* Tunc enim foret denominatio extrinseca a peccato actuali Adami.

Inst. Si Deus per meram condonationem extrinsecam absque infusione gratiæ remitteret peccatum originale, maneret privatio gratiæ et non maneret peccatum originale : ergo.

B. i° N. suppositum ant. Juxta enim probabilem sententiam de qua in tract, de Gratia vel Justificatione, hæc condonatio mere extrinseca peccati absque infusione gratiæ non est possibilis. 2° *Dato hoc supposito, D. ant* Maneret privatio gratiæ ut debita, *A.* privatio gratiæ ut indebita, *C.* Condonando enim extrinsece peccatum, efficeret quod non esset amplius debita gratia seu justitia ; aliter quippe non potest concipi ista condonatio extrinseca. Nos autem reponimus peccatum originale in privatione gratiæ seu justitiæ debita, et sic in hac hypoihesi non tollitur peccatum remanente privatione justitiæ debita.

Conjectaria.

Hic. q. 82. a. 4. o.— LX dictis cothjcs

1° peccatum originale quoad suum formale esse æqualiter in omnibus, quia « sumptum importat privationem justitiæ originalis et respectum ad peccatum Adæ i quo originator : ista autem privatio h squalis in omnibus, cum omnes sint totaliter privati justitia originali : similiter iste respectus est æqualis in omnibus, quia omnes sunt æqualiter filii Adæ.

ibid, ad 1.— Quantum ad suum materiale, peccatum originale non est æqualiter in omnibus; soluto enim vinculo originalis justitiæ sub quo quodam ordine omnes vires animæ continebantur, unaquaque vis naturæ tendit in suum proprium motum, et tanto vehementius quanto luerit forlior : contingit autem vires aliquas esse fortiores in uno quam in alio, propter diversas corporis complexionem : quod ergo unus homo sit pronior ad concupiscendum quam alter, non est ratione peccati originalis formaliter sumpti, cum in omnibus æqualiter solvatur vinculum originalis justitiæ, et æqualiter in omnibus partes inferiores animæ sibi relinquantur; sed accidit hoc ex diversa dispositione potentialium, sicut, soluto æqualiter freno multi equi detinebantur, unus alio fortius suum sessorem agit, propter majorem locitatem naturalem in uno quam in alio.

Ibid. q. 85. a. 1. et 2. o.— Colligii', peccatum originale per prius esse in essentia animæ quam in ejus potentiis : Iequia inter partes hominis quæ sunt capaces peccati, prius anima attingitur per generationem quam ejus potentiæ ; fœtus enim prius concipitur habere animam quam potentias, peccatum originale autem traducitur per generationem : 2° quia anima est subiectum immediatum gratiæ sanctificantis; ergo et privationis, quæ privatio est peccatum originale. Sed, sicut gratia sanctificans seu habitualis secundum essentiam residet in anima, in potentiis autem ejus residet secundum suas proprietates ab ea dimanantes; ita pariter culpa originalis, quæ secundum essentiam est in anima, ratione proprietatum suarum seu effectuum ex ipsa secutorum, reperitur in potentiis animæ.

digressio historica

de PRÆADAMITIS

Utrum Adam primus omnium hominum fuerit, an vero fuerint Præadainilce?

Isaac Peyrerius, de grege Protestantium, anno 1655 opus edidit in quo probare contendit Adamum non fuisse primum oinnium hominum, sed ante ipsum fuisse alios homines, quos ideo vocat Præadamitas. In cujus systematis constructionem dicit Deum sexta die creationis mundi creasse hominem masculum et fœminam, ut refertur c. 1 Gen. non Adamum et Evarn, sed masculos et fœminasin omnibus terra partibus, sicut creavit ubique terrarum arbores et plantas, et hos fecisse capita et parentes gentilium; diu autem postea creasse Adamum et Evain, ut narratur c. 2 Genes, ut essent capita el parentes sui populi Israëlilici : sicque hanc creationem hominis, narratam c. 2, aliam esse a creatione hominis narrata cap. 1, et ipsa posteriorem. Hunc tamen errorem cumhæresi postea abjuravit Peyrerius coram Alexandro VII, anno 1657. Quibus autem fundamentis fabulam hanc struxerit, *patebit ex sol. obj.*

Dico. Fabulosum est Præadamitarum systema, verbo Dei contrarium et nullo probabili fundamento nixum.

Prob. 1° ex cap. 1 Genes, ubi Moyses mundi initia describit el primi hominis creationem : *Et creavit, inquit, Deus hominem ad imaginem suamfad imaginem Dei creavit illum ; masculum et fœminam creavit eos; benedixitque illis Deus, ct ait : Crescite et multiplicamini et replete terram, et subjicite eam et dominamini piscibus maris ct volatilibus cæh el universis animantibus quæ moventur super terram.* Quibus verbis constat ibi referri creationem primi hominis ante quem nulli alii fuere : atqui sermonem illic esse de Adamo constat ex capitibus sequentibus, in quibus Moyses quod pressius dixerat primo capite explicatius resumat, et prasertim cap. 5, ubi verba primi capitis repetens illa de Adamo inlelligenda significat. *Hic est, inquit, liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum tA fœminam creavit*

eos; et benedixit illis, et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati <unt.

2° Cap. 2. v. 3. dicitur : *Λ'i h< no non erat qui operaretur terram :* atqui id falsum foret si Præadamitæ fuissent creati primo capite : ergo.

3° *Die septimo Deus requievit ab universo opere quod patrarat :* ergo post diem septimum non creavit Adam.

4° Apost. 1 Cor. 15, dicit : *Factus est primus homo Adam inanimam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem... Primus homo de terra terrenus : secundus homo de carlo coelestis.* Et Sap. 10 : *Hac illum qui primus formatus est a Deo, paler orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit et eduxit illum a delicto suo, et dedit illi virtutem continendi omnia ;* quod non potest intelligi nisi de Adamo. Et diserte S. Aug. Tract. 9, in Joan. : « In ipso exordio Adam et Eva parentes omnium gentium erant, non tantummodo Judæorum; » et quidquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes utique gentes pertinebat, quibus salus erat in Christo. ¶

5° Peccatum originale ab uno Adamo in omnes homines derivatum est, ex \post. Rom. 5, et 1 Cor. 15 : atqui, si Judæonim tantum caput el primus parens censendus sit Adam, non vero primus absolute omnium hominum, omnes et singuli homines cæterarum nationum peccatum originis non contraxissent nec contraherent : ergo.

Despondet adversarius peccatum Adami omnibus hominibus imputari, non propter communionem cum ipso physicam seu naturalem, sed mysticam, qua fides Abrahami imputata fuit omnibus fidelibus, Christi mors et justitia universis hominibus.

Sed contra. 1« Sicut homines non nascuntur fideles propter illam societatem mysticam cum Abrahamo, nec justi propter communionem mysticam cum Christo et juslitiae ejus imputatione ; ita etiam non nascuntur peccatores propter solam Adamitici peccati imputationem et communionem illam mysticam cum ipso. cum tamen juxta S. Scripturam simus natura filii ira, ergo non sufficit ilia 'Oinniunio mystica hominum cum Adamo.

2° A tide alienum est quod sola noouatione juslitiae Christi simus justi, et non justitia inhærente ; et sola Adamlici pec-

eati imputatione simus peccatores, non vero peccato quod fuit unicuique nascendo proprium, etsi aliena voluntate commissum

5° Fides Abrahæ imputatur hoc sensu tantum, quod dederit nobis exemplum fidei; id autem dicere de Adamo peccante est hæresis Pelagianorum : Christi vero communio mystica, qua justitia nobis imputatur, est communio capitis et membrorum, mediatoris et reorum, qualis esse non potest in Adamo, si primus omnium parens non sit.

4° Ista communio mystica fuisset duntaxat cum Postadamitis, non cum Præadamitis, et sic Præadamitæ fuissent immunes a peccato et immortales; adempte Christus non esset redemptor omnium, nec mors per peccatum in omnes homines perit assisset : quod est contra Apostolum.

Solvuntur objectiones.

Objicit 1°. auctor Præadamiticæ fabulæ locum illum Apost. Rom. 5. *Usque ad legem peccatum erat in mundo .-peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ* : atqui nomine legis, in hoc textu, intelligenda venit lex Adamo data, cujus transgressio fuit peccatum Adæ : ergo peccatum erat in mundo usque ad legem Adamiticam; ergo et ante legem Adamiticam; ergo et homines erant (pii ante Adamum peccaverunt, quamvis peccatum ipsis imputatum non fuerit, cum lex non esset. *Prob. min.* Peccatum quod erat in mundo usque ad legem, de (pia loquitur Apostolus, non imputabatur : atqui peccatum quod erat in mundo ab Adam usque ad legem Mosaicam, fuit imputatum, ut patet in ipso Adamo, in Caino, in Lamecho, in Onam, in diluvio, in subversione Sodoïnæ, etc. ergo Apostolus intelligit legem Adamo datam.

B. N. min. Certo enim constat, per legem, ab Apostolo vere intelligi legem Mosaicam, juxta modum lûquendi S. Scriptura, quo lex absolute nominatur ea quæ Judæis per Moysen data est ; ul Malth. K : *Nolite putare quoniam veni solve-re legem* ; cap. 22 : *Magister, quod est mandatum magnum in lege* ? Luc. 16 : *Lex et propheta- usque ad Joatinem*;

Joan. 1 : *Lex per Moysen data est*, Rom. 7 : *Non cognovi peccatum nisi per legem*, cap. 10 : *Finis legis Christi*, et alibi pluries, *Ad probationem in contrarium, D. min.* 1° Peccatum quod erat in mundo ab Adam usque ad legem Mosaicam, fuit imputatum ad reatum culpæ et pœna coram Deo, C. fuit imputatum ad transgressionem et prævaricationem, N. Peccatum enim et prævaricatio non sunt idem apud Apostolum ; prævaricatio namque vocatur, cum quis sciens peccat contra legem, quod maxime contingit (piando adversus legem verbo scriptæ diserte positam peccatur; unde Apostolus cap. 4 præcedenti : *Ubi non est lex, nec prævaricatio*. Ante autem legem scriptam homines ut plurimum ex certa scientia non peccabant; lex tamen naturæ obscurata erat, etsi uox exiliata, adeo ut ad lumen illius vix attenderent. Unde gentes, qui hanc solam legem habebant, dicuntur ab Apostolo, Rom. 2, sine lege peccare, sine lege esse et sine lege puniri. Cum addit Apostolus : *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*, id est, in eos (pii voluntate propria non peccaverunt, ut Adam peccaverat, scilicet in infantes nondum ratione utentes; aut qui non peccaverunt ut Adam contra aliquam legem verbo vel scripto sibi a Deo positam Ita Estius.

2° *D. eadem min.* Peccatum fuit imputatum ad transgressionem legis naturalis, C. ad transgressionem legis positivæ, N. cum tunc, inquit ipse Apostolus, non esset talis lex. 5° Vel *D.* Peccatum fuit imputatum, hoc est habitum fuit peccatum coram Deo, C. hoc est fuit reputatum et cognitum peccatum apud homines, saltem plerumque, N. Per legem enim, inquit idem Apostolus, Rom. 5, *cognitio peccati*; et cap. 7 : *Peccatum non cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret : Non concupisces*. Vel 4° tandem, *D.* Peccatum fuit imputatum ad poenas generales et Deo arbitrarias, C. ad pœnas pro singulis determinatas quæ lex determinavit., N. Hæ sunt variæ interpretationes (pias legitime patitur textus Apostoli, et quæ ferme in idem coincidunt.

Objicit 2° idem auctor plura ex cap. 4

Gene* 1. Ibi dicitur Caïn agricola : qui autem dicit agricolam , inultas supponit artes e' multos artifices, qui deruissent si alliante Xdam non fuissent : eigo.

/i. Caiumn ope fratrum, qui jam tunc inulti eram, coluisse terram, non iis omnibus instrumentis et omni apparatu quo nunc eam colunt nostri agricolæ , sed crescente paulatim familia elindustrie profecit.

Init.1ºIbidem Deus dicit Caino : *Nonne d bene egeris recipies ; sin autem male, statim in foribus peccatum aderit?* id est, rapieris ad iudices qui pœnas sceleris a te reposcent; in foribus enim, id est in portis, S. Scriptura teste, solebant Orientales exercere iudicia ; id autem supponit fuisse homines in mundo alios ab Adam et ejus filiis : ergo.

li. hæc verba, *statim in foribus peccatum aderit*, significare quod pœna peccati aderit quasi canis et Cerberus præ foribus animi instar vindicis culpæ. Ita significat, juxta interpretes, vox hebræa *robeis* : hic autem canis est ira Dei imminens omnesque pœnæ præsentis et futurs vitæ, sed præsertim vetinis conscientiæ.

lust. 2º. Ibidem Caïn dicit : *Omnis qui invenerit me, occidet me.... et posuit Dominus Cdin signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum* : atqui, frustra timuisset Caïn, frustra Deus illi posuisset signum ne occideretur a quoquam, nisi supponantur homines incolæ legionum ad quas Caïn confugisset : ergo.

A. Caiuum timuisse occidi a fratribus suis et eorum filiis qui habitabant plagam orientalem Eden -. *Potuit enim*, inquit, S. Ambros. lib. 2 de Caïn et Abel, c. 9, *et parentes parricidas timere qui docuerat parricidium committi posse.* Ad cujus et tam præcedentium quam subsequentium faciliorem intelligentiam *observandum est* ex cap. 9 Genes. Sethi natum fuisse anno mundi et Adæ 130; et ex cap. 4, natum et positum fuisse Seth pro Abele occiso a Caino : unde colligitur Abelem occisum fuisse anno mundi 150, aut saltem paulo ante. At omnino veHsiimle est anno mundi ISO genus humanum fuisse propagatum ad plura centena hominum millia, cum intra ducendos et qüindrcim annos capivitatis /Egyptiacæ propagati fuerint filii Israël usque ad sexcenta millia virorum

militi® idoneorum. Hoc posito, facile expediuntur difficultates quæ objicit Peyrerius ex illo cap. 4 Gen.

Inst. 5». Dicitur ibidem - Cognovit autem Cdin uxorem suam, quæ incepit et peperit Henoch* : atqui illa uxor non erat ex familia Adæ, cui nondum nata erat filia : ergo ex alia stirpe, quæ narratur 1 capite Genes.

B. N. min. Quamvis enim S. Scriptura non commemoret aliquam filiam esse natam Adæ, non sequitur nullam fuisse; non enim omnes filios et filias Adæ recenset. Sororem itaque suam duxit Caïn, quod ipsi licuit in illo generis humani exordio, quoniam aliter propagari non poterat, ut dicit S. Aug. lib. 13 de Civit, c. 16.

Inst. 4º. Dicitur ibidem quod Caïn ædificavit civitatem, vocavilque nomen ejus ex nomine filii sui Henoch : atqui ex <ola patris familia non potuit habere sufficientes artifices ad constructionem civitatis, neque sufficientes cives ad ejus habitationem : ergo idem quod prius.

B. N. min. Non enim certum est Henoch fuisse primogenitum Caïni ; et quamvis ita esset, non Statim ab ejus nativitate civitatem construxit, sed diu postea, ut scribit S. Aug. lib. cit. c. 8 : *Non ideo*, inquit, *putandum est tunc a patre conditæ civitati nomen ejus impositum quando natus est... sed cum illius hominis familia tanta numerositate cresceret, ut haberet jam populi quantitatem.* Nec obstat quod Moyses paucissimos homines usque ad illius divitatis constructionem, imo usque ad diluvium commemoret, id enim sui instituti non erat, qui solum per certas generationes ab Adamo ad Abrahamnm, et ab isto ad populum Dei ejusque regem Christum historiam deducebat.

Inst. 5ºex Josepho, qui narrat Caïntim profugum ad orientalem plagam Edeu rapinas exercuisse, *accitis undeque latrociniorum et nequities sociis* : atqui ;d debet intelligi de aliis hominibus quam de suis nepotibus; ad quid enim in proprios nepotes rapinas exercisset, cum in tanto rerum vacuo, si so supponatur, dominii sui fines quo voluisset potuerit extendere? ergo.

B. Dato vera esse quæ narrat Joseph, N. min. et dico Cainuin socios suorum latrociniorum ex sua familia aggregasse, el

ea in filios Seth exercuisse ; qui enim fratrem occiderat nepotes potuit persequi et eorum bona diripere. Id facile intelliges, si observes ex S. Augustino Cainum fuisse constitutum caput civitatis terrenae, et Selh caput civitatis Dei, quorum ideo filii vocabantur filii Dei ; et inde inter has duas familias, ob morum diversitatem, perpetuam fuisse dissensionem.

Obj. 5° monumenta historiæ Chaldaeorum, /Egyptiorum et Sinensium qui plura annorum millia originis suæ supra Adamum numerant.

7?. hæc historiæ saecularis monumenta, ex aliis etiam historiæ saecularis fidelioribus et sincerioribus testimoniis falsilatis revinci, sed maxime ex Scriptura sacra, adversus quam nulla humana testimonia praevalere possunt. Haede re legendus est S. Aug. lib. 12 de Civit, cap. 10.

DISSERTATIO VII.

DE EFFECTIBUS PECCATI.

D. Th. QQ. 85 , 86 et 87.

Q. 85. in proœm. — Egimus hucusque tum Auctore de causis peccati, nunc agendum de ejus effectibus, qui sunt corruptio boni naturalis, macula animæ et reatus pœnæ.

ARTICULUS I.

Utrum bonum animæ minuatur aut etiam tollatur per peccatum?

Ibid. n. 1. 0. — *Nota* 1° bonum naturæ posse dici tripliciter : 1° ipsa principia ex quibus natura ista constituitur et proprietates ex eis resultantes, sicut potentiæ animæ et alia hujusmodi; 2° inclinatio ab bonum honestum quam habet homo ex hoc quod sit naturæ rationalis ; unaquæque enim natura ex se inclinatur ad bonum sibi conveniens; bonum autem conveniens naturæ rationali est bonum rationis, quod est bonum honestum et virtutis; 5° bonum justitiæ originalis collatum a Deo toti naturæ humanæ in primo homine, quod licet es>et entbalive supernaturale, dicitur tamen bonum .·3îηπε, pai tim quia perficiebat naturam, p riim quia erat collatum toti naturæ el ad omnes homines cum natura debebat transfundi si Adam non peccas-

set. Potest etiam intelligi per bonum naturæ sanitas et bona constitutio corpora.

ibid. a. 2.0. — *Nota* 2° potentiam posn diminui dupliciter · 1° intrinsece el ei parte subjecti, ut si auferatur aliquid ejui entilatis aut intensionis, sicut habitus dicuntur minui quando remittuntur; 2° extrinsece et ex parte termini, quando supervenientibus obstaculis impeditur a consecutione sui termini.

ibid. a. 1. 0. — *Dico* 1°. Bonum natura primi generis non tollitur nec minuitur entitalive per peccatum, quia per peccatum nihil aufertur a substantia animæ aut ab ejus potentiis, quæ sunt incorruptibiles et imminuibiles secundum se ; unde, juxta commune axioma, ex S. Dionysio, *Naturalia in dæmonibus manserunt integra*. Bonum tertii generis est totaliter ablatum per peccatum originale, ut constat ex disert. praecedenti.

ibid. — *Dico* 2°. Bonum natura secundi generis, id est, inclinatio ad bonum honestum , minuitur per peccatum, non intrinsece et ex parte subjecti seu radice quia, *ut (lictum est*, per peccatum aninr aut ejus potentiæ nihil enlitis deperdunt, sed ex parte termini, quia per peccatum actuale inducitur dispositio prava ad similem actum, et per peccatum origin de homo avertitur ab ultimo fine; utroque enim modo minuitur inclinatio ad bonum honestum : priori quidem, quia ista prava inclinatio ad bonum inhonestum est obstaculum quo homo impeditur ne facile feratur ad bonum honestum contrarium. posteriori modo, quia finis in operabilibnse habet ut prima principia in speculabilibus. Sicut ergo qui caret assensu principii parum idoneus est ad deducendas conclusiones, sic qui est aversus ab ultimo fine non est expeditus ad agendum bem moraliter : *id magis patebit cx sequenti conclusione*. — ibid. ». 2. 0. — Non tamen totaliter tollitur per peccatum ista inclinatio ad bonum honestum, quia radicitur in rationalitate ; per peccatum autem non potest totaliter tolli ab homine quod sil rationalis, alias jam non esset capax peccati.

Si dicas quod istud bonum sit finitum: bonum autem finitum totaliter potest consumi, facta continua diminutione, sicut fit per peccatum frequenter iteratum : ergo.

aid. nd 1. — *Jl. minorem* esse veram duntaxat quando diminutio fit ex parte subjecti, seu per subtractionem, non veio quando lit ex parte termini per appositionem impedimenti, ut iit hic, *sicut dictum est*.

Utrum vero homo minores vires ad bonum el majores ad malum habeat in hoc statu naturæ lapsæ, quam habuisset in statu naturæ pura, diximus dum de Gratia.

ibid. n. 5. 0. — *Dico 5°*. Ex venerabili Reda convenienter assignantur quatuor vulnera natura ex peccato originali sequentia, scilicet ignorantia in intellectu, malitia in voluntate, infirmitas in irascibili, et concupiscentia in concupiscibili.

ibid. — *Prob.* Tot convenienter assignantur vulnera naturæ, quod sunt potentiæ per originale peccatum destitute ea inter se colligatione atque subordinatione qua inferiores subiciebantur superiori, et superior Deo, ex quo erant connaturaliter ordinate ad virtutem : atqui sunt quatuor pjtentiæ sic per peccatum originale destituta ea subordinatione atque eo ordine : ergo. *Prob. maj.* Sicut in corporalibus vulnus dicitur separatio partium unitarum, sic in spiritualibus vulnus est separatio potentiarum ad invicem unitarum et subordinatarum in ordine ad virtutem. *Prob. min.* Sunt quatuor potentiæ que possunt esse subjectum virtutis, scilicet ratio, voluntas, irascibilis et concupiscibilis, *ut ex superioribus liquet* : ergo.

ibid.— Itaque, in quantum ratio sic destituitur suo ordine ad verum, ut prona »it ad assentiendum falso et difficilis ad assenliendum vero, priveturque scientia rerum necessariarum, est vulnus ignorantie; in quantum voluntas sic destituitur suo ordine ad bonum, ut sit proclivis ad malum et difficilis ad bonum eligendum, est vulnus malitiæ; in quantum appetitus irascibilis sic destituitur suo ordine ad arduum, ut sit debilis ad toleranda adversa, est vulnus infirmitatis; tandem, in quantum appetitus concupiscibilis destituitur suo ordine ad bonum sensibile, ut sit pronus ad illud concupiscendum contra ordinem rationis, est vulnus concupiscentiæ, sub quo continetur concupiscentia oculorum el concupiscentia carnis.

ibid. — Hæc autem vulnera toti nature per peccatum originale inflictæ quotidie

ingravescent ex peccatis actualibus in quantum per peccata actuali? ratio hebetatur, voluntas induratur ad br-nnm, major difficultas accrescit ad bona agenda et mala sustinenda, et concupiscentia magis exardescit.

Petes utrum concupiscentia, seu rebellio appetitus sensitivi tam irascibilis quam concupiscibilis , fuisset in statu natura puræ ?

Bespondetur communiter affirmative.

Quia, cum cuilibet potentiæ connaturalis sit sua inclinatio in objectum proprium, sicut voluntas quæ est appetitus rationalis haberet inclinationem in bonum rationis seu honestum, sic irascibilis haberet inclinationem in bonum sensibile arduum, et concupiscibilis in bonum sensibile delectabile secundum sensum; et cum aliunde bonum sensibile arduum et bonum delectabile secundum sensum non raro sint difformia rectæ rationi, non raro etiam contingeret in statu natura pura quod homo ex parte tam irascibilis quam concupiscibilis pateretur motus inordinatos adversus rationem et inclinationes ad actus peccaminosos. Unde S. Th. in 2, d. 51, q. i, a. 2, ad 5, dicit : « Poterat Deus a principio » quando hominem condidit, etiam alium » hominem ex limo terræ formare , quem » in conditione suæ natura relinqueret, ut » scilicet mortalis et passibilis esset, et » pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens, in quo nihil humanæ natura de- » rogaretur. »

Contensonus, cui post Estium non aridet sententia communis, opponit quædam testimonia S. Th. quibus S. Doctor dicit quod concupiscere contra rationem sit contra naturam hominis. Sed Thomiste communiter hoc S. Th. dictum intelligunt de natura hominis prout est instituta a Deo in creatione primi hominis, non de natura prout potuit a Deo creari, scilicet cum iis præcise quæ sunt ei naturaliter debita. Potest etiam intelligi quod sit contra naturam hominis ut humana seu rationalis est, et non ut est animalis : neque obstat quod reponit Contensonus, rationem ut superiorem sibi vindicare principatum, et inferiorem ei naturaliter subjici ; id enim verum est, juxta S. Th. 1 p. q. 81, a. 3 ; et 1 2, q. 17, a. 7 0, *non de principatu despótico, qui est domini ad servum*, j; J

principatu politico aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subduntur imperio .. unde concupiscibilis et irascibilis possunt >u statu naturæ resistere iin-nerio rationis. De his latius alibi.

ibid. a. 5. 0. — *Dico* 4°. Mors, morbi, cæteique defectus corporales et miseriæ hujus vitæ sunt effectus peccati originalis non directe et per se, sed indirecte et per accidens tanquam removentis prohibens, in quantum scilicet per peccatum primi parentis sublata est justitia originalis, per quam non fcoluin potentiæ inferioresanimæ continebantur sub ratione absque omni deordinatione, sed etiam totum corpus continebatur sub anima absque omni defectu; et ideo subtracta hac originali justitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est natura humana quantum ad animam per deordinationem potentiæ, *ut dictum est*, ita etiam est effecta corruptibilis per deordinationem ipsius corporis. Homines ergo, si Adam non peccasset, fuissent immortales et incorruptibiles, non ex principiis naturæ, cum constituentur ex contrariis, sed ex dono Creatoris.

Conclusio sic intellecta est de fide contra Pelagium, qui inter alios errores dicebat primos parentes, etsi non peccassent, fuisse morituros. Traditur passim in S. Scripturis Eccli. 25, dicitur: *A muliere factum est initium peccati, et per illam omnes morimur*; Roin. 3: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors*; cap. 6: *Stipendia peccati mors*; cap. 8: *Corpus mortuum est propter peccatum*; atque ita definitum est in concil. Milev. can. 1; et Trid. sess. 5, can. 1.

ARTICULUS II.

Utrum ex peccato actuali sequatur macula, et quid sil? I). Th. Q. 86.

Quod nos dicimus peccatum habituale, antiqui dicebant maculam; non enim, ut advertunt auctores, repentur apud antiquos hoc complexum, *peccatum habituale*. s?d tantum *macula*. Esse autem unum et idem peccatum habituale et maculam *patet* quia esse maculatum et immundum coram Deo, est esse peccatis coinquinatum, Deo injuriosum et offensum; quod est proprius et formalis effectus peccati habitualis. Hac forte sola ra-

tione differunt, quod peccatum habituale magis explicet offensam Dei, et ex æquo importet peccatum actuale et privationem gratiæ; macula autem magis explicat turpitudinem peccati, et in recto importat privationem gratiæ, in obliquo peccatum actuale, ut explicabitur.

§1. — *Prim a difficultas resolvitur.*

Hio q. 86. a. 1.0. — *Dico* 1°. Ex ptt-cato actuali sequitur macula in anima pactoris.

Hunc peccati effectum probant S. Scripturæ, quæ peccatum vocant proprio nomine *maculam*, ut Josuë 22: *Aon pir est vobis quod peccastis in Beelphegor, d usque in præsentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet*; Jerem. 2: *Si laveris te nitro et multiplicaveris libi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus*; Psalm. 14: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?...* *Qui ingreditur li-ne macula*; Psalm. 118: *Beati immaculati in via*; Eccli. 31: *Beatus vir qui inventus est sine macula*; et alibi. Item, peccata vocant sordes, immunditias, inqir-namenta, ut Isai. 4: *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion*; Ezech. U Jacob. 1. Item justificationem impionim significant per ablutionem, ut Psal. 5": *Lavabis me et super nivem dealbabor*; Ezech. 56, Zachar. 15, Jerem. 35, 1 Co.. 6. 1 Joan. 1; et alibi.

ibid — *Batio suffragatur*. Macula iu spiritualibus dicitur ad instar macula in corporalibus. Sicut ergo corpus nitidum dicitur maculari proprie dum ex contactu alterius corporis nitorem suum perdit. ut dum vestis oleo inficitur, sic anima d>ci-tur metaphorice maculari dum ex inordinato ad creaturas allectu, qui est quidam ejus tactus, amittit nitorem quem habebat ex refulgentia luminis tum rationis tum gratiæ; unaquæque res enim sicut ex unione ad nobiliora perficitur, ita admixtione cum inferioribus deturpatur et vilescit; sic argentum ex admixtione auri fit melius, ex admixtione stanni deterioratur el fit impurum.

Ibid, ad t.— *Confirmatur*. In hoc differt intellectus a voluntate, quod actus intellectus fiat per hoc quod res inlelligibiles Unt in intellectu per rr.idum ipsiu

intellectus, et ideo intellectus ex eis non inficitur, sed magis perficitur; actus autem voluntatis consistit in motu ad res ipsas: ita quod amor rei amatae animam conglutinat, ei ex hoc anima quando inordinate bæret maculatur, juxta illud Oseæ 9: *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.*

ibid. a. . 0. — *Dico* 2°. Macula remanet in anima post actum peccati.

ibid. — *Prob.* 1° ex locis S, Script, citatis in *prima conclusione*; 2° *ratione*. Homo incurrit maculam peccati per recessum a lumine rationis et divinæ legis: ergo, quandiu homo manet extra hujusmodi lumen, manet in eo macula peccati. *Subsumo*. Atqui, etsi cesset actus peccati quo homo discessit a lumine rationis et divinæ legis, non tamen stalim redit ad illud in quo fuerat, sed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui; sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum, non stalim cessante motu fit ei propinquus, sed oportet quod appropinquet rediens per motum contrarium: ergo.

Confirmatur. Post actum peccati, homo vere denominatur et remanet peccator; Malth. 9: *Publicani et peccatores venientes discumbebant cum ipso*; Luc. 7: *Mulier quæ erat in civitate peccatrix*: ergo aliquid in eo manet quo talis denominetur, alioquin denominaretur peccator denominatione tantum extrinseca, quod modo impugnabimus; ergo.

Dices. Juxta S. Th. hic ad 5, macula comparatur umbræ atqui umbra transit, transeunte corpore a quo causabatur ergo.

h. similitudinem non esse in omnibus. In hoc ergo est similitudo, quod tam macula quam umbra importat privationem causatam ex aliquo: in hoc autem est disparilis, quod, remoto corpore opaco umbram causante, corpus illuminabile remanet in eadem habitudine et propinquitate ad corpus illuminans in qua erat ante umbram, e' ideo stalim ac umbra desinit illuminatu^: at homo post actum peccati non remanet in eadem habitudine et propinquitate ad Deum in qua erat ante peccatum, sed est elongabis ab eo, el ideo non stalim ac desinit actus peccati desinit macula

§. II. — *Secunda difficultas* resolvitur

Dico 1°. Macula peccati non est reatus pœnæ, ut volunt Scotu* et Durandus; neque denominatio pure extrinseca ab actuali peccato præterilo, ut vult Vasques; neque positivus habitus, aut dispositio inclinans in bonum commutabile, ut volunt Martines, Nunno et alii.

Prob. prima pars. Reatus pœnæ sumitur vel pro ordinatione sive activa sive passiva ad poenam, vel pro condignitate pœnæ: atqui neutrum est macula. *Non primum*, quia 1° ista ordinatio ad poenam, sive activa, sive passiva, est a Deo; bonum est enim justitiæ peccatorem puniri, macula autem non est a Deo: 2° qma, si Deus statuisset nullam poenam inferre peccatis, esset adhuc macula; 5° quia damnati peccando contrahunt novas maculas, et tamen non ordinantur ad novas poenas; 4° tandem, quia deleta et remissa culpa remanet adhuc ordinatio ad poenam scilicet temporalem. *Non secundum, φήι* condignitas pœnæ est proprietas consequens culpam, sicut condignitas præmii est proprietas consequens bonum opus. Ergo non est essentialiter culpa. Et hinc 2°. non ideo quis est peccator quia est dignus pœna, sed e contra est dignus pœna quia est peccator. Ergo.

Contra hanc Scoti et Durandi sententiam multis videtur militare condemnatio sequentium propositionum. Prima est: *In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte actu, nihil remanet nisi reatus sive obligatio ad pœnam*: est 36 inter Baianas. Secunda: *Unde in sacramento baptismi aut sacerdotis absolutione, proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu*: est 57.

Prob. secunda pars. 1° peccatum habituale originale non est denominatio extrinseca peccato actuali Adæ, sed est unicuique intrinsecum, *ut probavimus* disseri. præced. ergo nec peccatum habituale personale est denominabo extrinseca a peccato actuali personah. 2° Denominatio permanens supponit formam denominantem permanentem; debet enim esse proportio inter denominationem et formam dominantem, cum denominatio ait effectus formalis formas dominantis, undepa-

ries, qui denominabatur visus dum subsisteret visio, cessante visione, non denominatur amplius visus : atqui homo qui peccavit denominatur permanente! peccator, *ut diximus supra* : ergo. 3° Homo non denominatur justus ab actu bono qui Iran siit, sed a forma intrinseca, scilicet gratia : ergo non denominatur peccator el in justus ab actu malo praeterito, sed a privatione istius forma: qua constituitur justus, ut mox amplius patebit : ergo.

Hinc inferet contra Ilcnno et quosdam rccentiores, maculam peccati non esse peccatum actuale præterilum moraliter perseverans donec retractetur; tum quia hoc nihil aliud est quam denominatio extrinseca; tum quia, si Deus non vellet pœnitentibus peccatum remittere, maneret macula, el tamen peccatum præteritum non perseveraret moraliter, ulpote retractatum.

In 4. d. 18. q. 1. n. 2. — *Prob. tertia part.* 1^a Dispositio et habitus possunt deseri sine gratia per contrariam consuetudinem, ut dum qui ex prodigo lit avarus : atqui peccati macula non potest auferri sine gratia : ergo. 2° Per justificationem tollitur macula, et tamen non tolluntur semper saltem omnino prava: dispositiones et habitus : ergo.

Tota hæc conclusio quoad omnes suas paries roboratur et absolute probatur ex sequenti. Unde

Hic q. 8G. a. 1. 0. et ad 5. in 2. d. 32. q. 2. a. 1. 0. d. 42. q. 1. a. 2. ad 4. et alibi. — *Dico* 2°. Macula peccati mortalis est privatio nitoris gratiæ, seu, quod idem est, ipsiusmet gratiæ, connotans peccatum actuale præcedens a quo causatur.

Dixi 1^a *peccati morialis* quia, cum S. Th. hic q. 8G, a. 1. 0, distinguat duplicem nitorem in anima, unum ex refulgentia naturalis luminis rationis, alterum ex refulgentia divini luminis gratiæ, si loquamur de peccato prout abstrahit a mortali et veniali, macula ejus est privatio rectitudinis, honestatis et conformitatis ad legem. De peccato ergo mortali currit præsens *conclusio*, de veniali sequens.

Dixi 2^a *nitoris gratia, vel ipsiusmet gratiæ*, sⁱ illecebre, sⁱ maledicantis; «prius per nitorem gratiæ: mhi aliud intelligitur (pium hominem esse justum et gratum Deo, quod cum sit effectus formalis gratiæ, et effectus formalis sit ipse a forma communicata.

unum et idem sunt nllor gralle η ψ t gratia.

Prob, prima pars. 1^a In eoconiūtpptcali macula ecu peccatum habituale, quod primo per se expellitur per justificationem, eel enim justificatio remissio peccatorum atqui privatio gratiæ Banclilicanti» em id quod primo expellitur per justificationem; *Non enim potest intelligi remissio culpe sine infusione gratiæ*, ut docet Auctor infra q. 113, a. 2; et ut dicit Trid. scilicet 6, cap. 7, gratia cui unica causa fons utilitatis nostræ. Ergo.

2° Per id homo constituitur habitualiter peccator et injustus, per cujus oppositum constituitur habitualiter justus et atqui homo constituitur habitualiter justus per gratiam sanctificantem : ergo per ejus privationem constituitur habitualiter in peccator.

3° *Prob. ex refutatione aliarum opinionum.* Macula peccati non consistit in reatu pœnæ, neque in denominatione exiressa petita a peccato actuali, neque in peccato actuali moraliter perseverante, neque in positiva dispositione aut habitu : ergo in privatione gratiæ. *Pu* de onan/imilia; quia nihil aliud est assignabile.

Prob. tertia pars. 1° Ut illa macula habeat rationem culpæ, debet esse moralis et voluntaria : ergo debet connotare actum voluntatis a quo causatur.

Hic a. 1. ad 3. in 2. d. 32. q. 1. a. 1. ad 2. — 2° Si macula consisteret in privatione gratiæ: sanctificantis, sine respectu ad peccatum actuale a quo causatur, cum privatio hujusmodi gratiæ sit unica, indivisibilis et ejusdem speciei in omnibus, non posset explicari quomodo maculae sint plures, diversa: et inæquales : posito autem quod consistat macula in privatione gratiæ cum respectu ad peccatum actuale a quo causatur, et peccata actualia sint plura, diversa et inæqualia, optime explicatur quomodo maculae sint plures : dicitur et in (piales. Exemplum ponit hic Auctor in umbra, quæ est privatio in eis ex objecto aliquo corporis : diversificatur autem in umbra: secundum diversitatem corporum obsectorum. — M.

Dico 3°. Macula peccati venialis est privatio fervoris charitatis ex peccatis actualibus venialibus.

Hanc conclusionem exponit et explicat

5. Th. in 4. <l. 1II, q. 2, a. 2, ad 1, liia verbia « Dicendum quod macula potest, esse dupliciter, uno modo per privationem pulchritudinis, etsic in veniali non » manet aliqua macula, <quia non tollit, gratiam, quæ est animæ decor : alio modo per hoc quod pulchritudo, quo eat, gratiæ, impeditur ne exterius appareat, sicut per pulverem pulchritudo faciei » fœdatur; et talis macula eat in veniali, » quia impeditur decor gratiæ, ne in actu » bu » exterius ostendatur. »

Hicq. 89. n. 1.0. — Unde macula peccati venialis non est macula proprie et simpliciter, sed tantum secundum quid, quia non tollit formam per quam inest animæ pulchritudo, scilicet gratiam, sed tantum obnubilat et tegit ut minus splendeat in actibus; sicut facies venusta ex parte non nihil sordescit, non tamen ejus pulchritudo destruitur.

Solvuntur objectiones.

Obj 1°. Qui offendit principem aut alium privatum, transacto actu, nihil remanet in illo nisi debitum pœnæ luenda: et damni reparandi : ergo similiter in eo (qui offendit Deum.

// *Omisso antecedente, N. conseq.* Disparitas est, quod amicitia principis aut alterius privati nihil ponat intrinsecum in eo quem diligit, at amicitia Dei ponit in eo quem diligit gratiam et charitatem qua privatur per peccatum, et qua privatione amittit nitorem et maculatur. *Omissi ant.* quia posset *negari* : manet enim in illo qui offendit principem aut alium privatio non solum rectitudinis, sed et subordinationis)* live ad principem, sive partium inter se.

Inst. Injusto post actum meritorium nihil remanet nisi condignitas pœnæ : ergo post peccatum nihil remanet nisi condignitas pœnæ.

A. N. *ant.* Per actum enim meritorium, lucta gratia in justo, magis intenditur nitor et pulchritudo animæ. Cæterum, huic irgumento directe contradicit damnatio duarum propositionum de quibus in *probatione conclusioni* » primæ.

Obj. 2n. Transacto acti: peccati, remanet in peccatori. non solum aversio a Deo, led etiam conversio ad bonum commutabile ut in ultimum finem atqui ista conversio haberi non potest nisi per habitum inclinantem positivum voluntatem : eruo.

// *N. min.* Ad istam enim conversionem sufficit inclinatio ipsius voluntatis, et enim finis ultimus peccatori sit bonum proprium, et voluntas ex se vit sufficienter completa, proportion. » a et inclinata in bonum proprium, non indiget habitu ut in illud inclinetur, *ut probavimus* » - *upra de Virtutibus*, a. 2, § 2.

Inst. Voluntas eadem est sub gratia et sub peccato : atqui sub gratia non est conversa ex se ad bonum proprium ut ultimum finem : ergo nec sub peccato.

// *D. maj.* Voluntas sub gratia et sub peccato eadem est physice, C moraliter, N. Vel, eadem est quantum ad id quod importat in recto, C. quantum ad id quod importat in obliquo et de connotato, /V. Igitur voluntas sub gratia conversa est ad bonum proprium, ut referibile in Deum tanquam in ultimum finem, et sic bonum proprium non est ejus finis ultimus, sub peccato autem sic conversa est in bonum proprium, ut connotet simul gratiæ privationem per quam istud bonum proprium fit irreferibile in Deum, ideoque habet rationem ultimi finis Totum itaque positivum quod est in tali conversione est a voluntate inclinata in suum proprium bonum; tota autem perversitas istius conversionis est a privatione charitatis et gratiæ impediens relationem istius boni in Deum, et cogente sistere in ipso ut in fine ultimo.

Obj. 5°. Si homo conditus in puri » naturalibus peccaret, contraheret maculam, atqui ista macula non foret privatio gratiæ sanctificantis, cum in isto statu non esset gratia sanctificans : *ergo*.

// *I), nun.* Ista macula non foret privatio gratiæ per accidens, C. per se, N. Itaque, quamvis peccatum commissum in natura pura non excluderet per accidens gratiam, quia scilicet illam non reperiret; esset tamen, quantum est ex se, illius exclusiva, ita ut revera illam excluderet si illam reperiret in subjecto. Sicut ergo, quamvis in peccatore macula secundi peccati per accidens non excludat gratiam, quia jam supponit exclusam per primum peccatum, quia tamen ex se nata est illam excludere, atque novum obstandum apponit, ideo dicitur privatio gratiæ : ita in nostro casu. *Et juxta hanc solutionem*, intelligitur quod aliunde potest opponi set iudum ad istam solutionem », quia iudum macula potest gratiæ, v. g.

furti iu statu n'.turæ puræ et naturæ lapsæ commissi, est ajusdem rationis, co scilicet modo quo macula secundi furti in hoc statu commissi est ejusdem rationis cum macula primi furti in hoc eodem statu commissi ; quia nempe utraque est ex se destructiva gratiæ, quamvis secunda non destruat, quia eam non reperit in subjecto.

Inst. Privatio gratiæ est pœna a Deo inflictæ : ergo non est peccati macula.

R. D. ant. Privatio gratiæ physice sumpta est pœna, *C. ant.* moraliter sumpta et ut voluntaria ex actu peccati, *N. ant.* *Solutio patet ex dictis* de essentia peccati originalis : require ibi.

Potest insuper opponi ab inconvenientibus quod si macula consistat in privatione gratiæ, cum hæc sit una et indivisibilis, sequeretur quod in eodem homine iterato peccatore non possent esse plures et diversæ maculæ, quod una non esset major altera, et quod secundum peccatum non induceret novam maculam : sed hæc præoccupata sunt *in probatione secundæ partis conclusionis* ; nimirum quia macula non dicit solam privationem gratiæ, sed cum respectu ad peccatum actuale a quo causatur. Cum ergo peccata mortalia actualia sint plura, diversa et inæqualia, sequitur quod maculæ sint plures, diversæ et inæquales ; et quamvis supposita privatione gratiæ per primum peccatum, secundum non inducat de facto privationem gratiæ, quia tamen est ex se destructivum gratiæ si reperiret in subjecto, et apponit ei novum obstaculum, ideo dicitur vere privatio gratiæ et macula.

ARTICULUS III.

De reatu pœnæ. D. Th. Q. 87.

An jit et quid sit reatus pœnæ?

Hîoq. 87. a. 1. o. — *Petes* 1° utrum peccatum inducat reatum pœnæ?

R. aflirmative. Ita expresse S. Scriptura in variis locis : Exod. 32 : *Percussit Dominus populum pro reatu vituli*; Psal. 3£ : *Multa flagella peccatoris*; Mattii. 25 : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum*; id. 5 : *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis*; Rom. 2 : *Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum*; et alibi. — .

Ibid. a. 6. 0. — *Prob. ratione.* Recta ratio postulat ut qui violavit ordinem et æqualitatem justitiæ, illam redintegrel et restauret pur quamdam recumpen-ationem pœnæ, quod in ipsis injuriis hominibus factis observatur : atqui qui peccat violat ordinem et æqualitatem justitiæ divins, voluntati suæ indulgendo plusquam debet contra mandatum Dei agens : ergo.

ibid. a. 1. 0. — 2° Quidquid contraaliquem ordinem insurgit, dignum est ut ab eo ordine vel ordinis principe deprimatur et detrimentum patiatur. Hinc videmus in naturalibus quod unum contrarium ab altero contrario obsessum vehementius et fortius agit, ut adversarii impetum frangat ; unde in hominibus hoc ex naturali inclinatione invenitur, ut unusquisque deprimat eum qui contra ipsum insurgit. Atqui quicumque peccat, contra aliquem ordinem agit; peccatum enim est actus inordinatus : ergo dignus est quod ab eodem ordine vel ordinis principe deprimatur : quæ depressio est pœna.

ibid. — Unde, secundum tres ordines quibus subditur humana voluntas, et quos peccando transgreditur, triplici pœnapotest homo puniri : primo namque subditur humana voluntas ordini propriæ rationis, juxta quam operari debet; 2° subditur ordini exteriori hominis gubernantis vel spiritualiter vel temporaliter; S' subditur universali ordini divini regiminis. Quilibet autem horum ordinum per peccatum pervertitur, dum ille qui peccat agit et contra rationem, et contra legea humanam, et contra legem divinam : ideitriplicem pœnam incurrit, unam quidea a seipso, quæ est conscientii® remorsus, aliam ab homine, tertiam a Deo.

Petes 2° quid sit reatus pœnæ?

R. Reatus pœnæ non est ordinatio sive activa sive passiva ad pœnam, sed eslcondignilas seu debitum pœnæ propter peccatum luendæ : tum quia peccatum prius est dignum pœna quam ordinetur ad illam, imo non ordinatur ad illam nisi quii est illa dignum, sicuv actus virtutis est prius dignus præmio quam ordinetur ad illud, nec ad præmium ordinatur nisi quia est illo dignus; tum quia, etsi Deus peccatorem non ordinaret ad pœnam, nihominus peccator esset pœna dignus ; tum

DE REATU POENÆ.

tandem quia ordinatio ad pœnam est bona et a Deo, Deus autem neminem facit reum pœna.

Pelei 3° quid sit ista condignitas seu debitum pœnæ? an aliquid absolutum, an relativum?

Respondet Gonet. post Salmanlicenses, esse aliquid absolutum, virtualiter tantum distinctum a peccato habituali, nempe conceptum ejus secundarium, quatenus conceptus primarius peccati habitualis sumitur per ordinem ad gratiam qua privat, et ad peccatum actuale a quo causatur; secundarius, per ordinem ad pœnam qui est reatus.

Respondent alii etiam Thomistæ, esse relationem non realem, sed rationis; quia pœna, quæ est ejus terminus, sæpe non exislit : relatio autem realis exigit terminum actu existentem.

Sed dices. Peccator denominatur realiter pœna dignus, denominatio autem realis provenit a forma reali; item, anteceder ad operationem intellectus per quam formatur relatio rationis, peccator est pœna dignus. *R. ad utrumque*, peccalorem esse et denominari realiter pœna dignum ante operationem intellectus, ratione fundamenti, scilicet peccati actualis et habitualis, sicut Deus est et denominatur Dominus realiter ratione dominii. quod est fundamentum relationis rationis domini. Utraque sententia est probabilis, sed levis momenti.

Petes 4° utrum reatus pœnæ maneat post peccatum sive actuale, sive habituale remissum?

ibid. α. 6. O.—*R.* 1°. Cessante actu peccati, remanet reatus pœnæ. *Prob.* 1° ex à. Scripturis citatis in *resp. ad primam pditionem*; procedunt enim non solum de reatu qui comitatur peccatum actuale dum committitur, sed etiam de reatu qui post illud commissum remanet. 2° *Ratione* ibidem iminuata. Peccatum actuale inducit reatum pœnæ, in quantum peccator per illud transgreditur ordinem divinæ justitiæ : ergo landiu remanet reatus quandiu remanet illa transgressio et perversitas ordinis. *Subsumo.* Atqui, cessante peccato actuali, illa transgressio et perversitas ordinis remanet, donec peccator ad eum ordinem redeat per quamdam recompensatiuempœnæ, quæ ad æqualitatem justitiæ

reducit; ut scilicet qui plus voluntati suæ. induisit "uam debuit contra mandatum Dei agens aliquid, "secundum ordinem divinæ justitiæ, contra illud quod vellet spontaneus vel invitatus patiatur,

ibid.— Λ. 2° Deleta macula, seu remisso peccato polest remanere reatus aliqujus pœnæ temporalis. Est contra Lutheranos et Cahinistas, dogmatizantes semper cum culpa totam remitti pœnam, et inde tollentes indulgentias, satisfactiones et purgatorium.

Dixi, *potest remanere*, quia non est necesse quod remaneat, posset enim Deus omnem pœnam cum culpa remittere, sea ordinarie remittendo culpam et constituendo per gratiam hominem hæredem gloriæ, remittit tantum pœnam æternam eamque commutat in temporalem satisfactoriam.

Ita fieri aperte testantur sacræ Scripturæ. Nam ipse Adarn, cui constat Sapientia 10 culpam fuisse remissam, varias tamen pœnas luit, non ut medicinales contra peccata futura, ul volunt hæretici, sed in vindictam culpæ præteritæ : dicitur enim Genes. 5 : *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea*, etc. Insuper mors et miseriæ hujus vitæ sunt pœnæ peccati originalis, quibus tamen sunt obnoxii hi quibus remissum est. Item David, 2 Reg. 12, post obtentam veniam sui adulterii punitus fuit morte lili sui, non in cautelam futuri, sed in ultionem præteriti; dicit enim ei Nathan : *Quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur*. Ita pluries alibi; et sic declinavit concil. Trid. sess.6, cap. 14 cl can. 56; sess. 14, cap. 5 et can 22, de quo plura in 3 p. ad q. 86.

Petes 3° utrum unum peccatum possit esse pœna alterius peccati?

Ibid. α. 2. O.—*R.* 1°. Certum est unum peccatum posse esse aliquo modo pœnam alterius peccati. Nam Apostolus et SS. Patres sæpe docent hominem per præcedentia peccata mereri ut Deus permittat ipsum labi in alia peccata Sic Apost. Rom. 1: *Propter quod* (scilicet ingratitude gentiliu) *tradidit illos Deus in desiderium cordis eorum, in immunditiam*. Et in-

'QI

B I

|H
jM?

| B1
i 1I1

| fl|
| |
| ■|
I ff|

|B |
IB 1
IB J
IB I
, 3 |
|f1|
I 3 |

IB I
tjj
IB i
I

| Bf
.1
| B I
jB f

r
I J »

.I,
I B j
i

1B1

I II
' BH

; ,iτ
|j|K

; B|
.HK
B

I
H

tro voluntatem passi in vindictam sui peccati.

l. p. q. 48 a. 5. —Dicitur *malum punilivum et tfpidivum*, quia de ratione pœnæ est quod noceat patienti in se ipso, livequod patientem molestia et incommodo officiat. Dicitur *contra voluntatem passi*, quia, *ut jam vidimus*, de ratione pœnæ est quod sit contra aliquam voluntatem passi sive actualem, sive habituaalem , sive naturalem : alterum enim istorumsiiflic.it, eo tamen magis proprie rationem pœnæ habet, quo magis repugnat voluntati. Diciur *in vindiciam sui peccati*, quia, si infligatur in vindictam alieni peccati, seu ut medicinalis in cautelam futuri, non erit stricte et simpliciter pœna . sed vel cum addito, *aliena*, vel secundum rationem communem pœnæ aut mali pœnalis.

Et quia est duplex malum, positivum et prhativum, duplex est pœna : una positiva, quæ vocatur pœna sensus, quia cum torqueat inferendo aliquid disconveniens et nocivum sive animæ sive corpori, et nocumentum positive affliclivum maxime sentibus percipiatur, ideo hæc pœna, sive anitnum, sive corpus spectet, dicitur pœna sensus. Altera est privativa et vocatur pœna damni, perquam inlelligilur amissio bonoruni quæ hominibus ex Dei promissione debentur, inter quæ cum emineat visio beatifica el intuitive Dei, hujus privatio vocalur antonomaslice, pœna damni.

§ I. — *Quotuplex et quanta sit pœna peccati?*

Hic a. 4. 0. — *Dico* 1°. Quodlibet peccatum mortale personale inducit reatum duplicis pœnæ, scilicet damni et sensus. De peccato originali dicam infra.

Conclusio quoad utramque pariem est de fide expressa in sententia a Christo in ultimo judicio ferenda, his verbis Malth. 25 : *Discedite a me, maledicti, in ignem (tiernum. Discedite* exprimit pœnam damni; *in ignem æternum*, pœnam sensus, Idem probant varii alii textus quibus do-remur homines ob peccatum el privari regno cœlorum, ut 1 Cor. G, Malth. 5, etc. et tradi in supplicium ignis, Isaï. 66, Apoc. 14, et alibi.

Ibid. — *Italio congrua*. Pœna proportionatur peccatn; in peccato autem duo Hint, nempe aversio ab incommutabili bo-Do,ei conversio ad commutabile bonum.

juxta illud Jerem. *Duo mala fecit pıpu-vum, et foderunt tibi cisternas di^ipatas*. Ut ergo pœna sit proportion.! a p« t cato, debet esse aliquid quod respondeat aversioni, et est pœna datum; <l aliquid quod respondeat conversioni, et est puna sensus l æquum namque est utqui se a Deo voluntarie avertit, ab eo maneat M-para iis, et qui ad creaturam se convertit ex ea quærens gloriam aut delectationem, per eam affligatur; ut sit et hoc sensu verum illud Sap. 11 : *Per quæ quis peccat,per hac et punietur*.

Hæc autem ratio Auctoris non sie esi intelligenda, quasi aversio sola pœna dm ni puniatur, et conversio sola pœna sencu. Cum enim aversio non minus quam conversio sit voluntaria voluntate propria (ob quam rationem secundum D. Th. debetur pœna sensus), el conversio non sit comer-sio qualiscumque, sed aversiva, revera utraque tam aversio quam conversio punitur utraque pœna damni el sensus; sed est intelligenda per appropriationem, ita ut. liccl tam aversioni quam conversioni debeatur utraque pœna, attamen, propterrnlio-nem *didam in probatione*, pœna damni appropriatur aversioni, et pœna sensiiscon-versioni; sicuti diximus in tract, de Trinil. dissert, proœm. a. 5, quædam attributa appropriari certis personis quæ tamen omnibus sunt communia : sic potentia tri-

personis communia.

ibid, et .uPP q. 99. a. 1. — *Dico* 2°. Utraque pœna damni et sensus est finita

Prob. prima pars de ptena damni Quantitas privationis desumitur ex quantitate formæ qua privat . atqui forma qua privat pœna damni non est infinita siin-pliciter, non enim est Deus in scipso, sed ipsa Dei visio et participatio quæ est finita. Quantum autem ad dolorem seu tristitiam quæ sequitur hau<* privation»m, est etiam finita simpliciter, quia nullum accidens creatum est infinitum, nec ulla creatura est capax accidentis infiniti *qua ra-Hones probant* pariter pœnam sensus esw finitam. Adde quod pœna senius sit actio ignis quæ est finita.

Confirmatur de ulraque pœna. Si pœna tam damni quain sensus esset simpliciter inlinita, sequeretur quod omnium mortalium peccatorum pœn® essent æqi.ales, cum infinito non detur majus : *falsum consequens* : ergo.

Prob. secunda pars. Licet pœna damni sit immediate privatie' boni finiti, scilicet visionis beatific®, *ut dictum est*, mediate tamen est privatio boni infiniti, nempe Dei : ergo ex hac parte potest dici infinita secundum quid, seu objective et extrinsece.

Hoc autem sensu iilelligenduin es<eS. Thomam, dum hic dicit pœnam damni esse infinitam, *patet tum ex ratione* «piam ibidem affert, scilicet aversionem a Deo esse infinitam, quod intelligi non potest de infinitate intrinseca et simpliciter dicta, sed de infinitate secundum quid, objective et cx rinsecc, sicut actus charitatis v. g, dicitur infinitus objective; tum quia in suppi, q. 99, a. 1, «licit expresse *quod non possit esse infinita pœna per intensi- sionem, quia creatura non est capax alicujus qualitatis* in/inRœ. Idem, Opusc. 2, c. 185.

Dices. Pœna debet proportionari culpæ, ita ut culpæ infinitæ correspondent pœna infinita atqui peccatum mortale, licet in ratione deordinationis el malitiæ sit gravitatis simpliciter finitæ, est tamen in ratione offensæ gravitatis simpliciter infinitæ, ut dicemus disseri, seq. ergo debetur illi pœna infinita.

R. hoc argumento tantum probari peccato deberi pœnam infinitam, si esset possibilis; non tamen de facto infligi, quia non est possibilis. Et ita quidem sentire videtur S. Th. tum Opusc. 2, c. 185; tum tn 2. q. 46, q. 1, a. 5, quæ est supplem. q. 99, a. 1, mox cil. ubi ad probandum peccato mortali deberi pœnam sternam sic discurrit ultimo loco : « Potest el alia ratio assignari quare pœna peccati moi talis sit æterna, «piia per illud circa Deum » qui est infinitus peccatur : unde cum non » possit esse pœna infinita per intensio- • nem, quia creatura non est capax alicujus quaiitatis infinitæ, requiritur quod • sil sJlem duralione infinita.» Neque id est contra *conclusionem nostram*, in qua loquimur de pœna quæ de facto inest, non de ca quæ jure debetur.

Hcspondent nihilominus Salmanticen-

ses apud Gonet. pœnam non del^ri d**, cato ratione offensæ, sed ratione inoraiin tionis moralis seu malitiæ; offeiteæaulei deberi tantum satisfactionem, ut <»ocel ip se S. Doctor, loc. cil. in 4, seu snppl. jk] 6, ubi dicit : « Pœna proprie loqiiend » » respondet culpæ secundum inordinatio- » nem quæ in ipsa invenitur, non veros* » eundum dignitatem ejus in «piem pet- » catur, quia sic cuilibet peccato reddere- » tur pœna infinita intensiõne. »Undeti hoc quod peccatum in ratione offTensæ sii infinitum simpliciter, non sequitur quod debeatur ipsi pœna simpliciter infinita, sed tantum satisfactio infiniti valons,quam solus homo Deus potuit exhibere.

Verum non facile conciliatur hac *M- lutio* cum doctrina Auctoris in*prima solu- tione*,¹ in utroque enim loco ibi citato,tt praesertim Opusc. 2, loquitur S. Doctorde peccato in ratione offensæ, *ut legentipa- tel*, et dicit ei deberi aliquialiter pœnini infinitam : quod directe videtur pugnare cum *Resp.* ad 6, cit. in hac *secunda solu- tione*.

\d quorum conciliationem duo mihi occurrunt : primum, S. Thomam, dumdidt Opusc. 2, et in 2, pœnam infinitam deberi peccato, non loqui ex propria sed aliorum sententia, quod existimo posse colligi ex loco citato in 2, seu suppi. Postquam enim ibi protulit suam rationem cur ppiia peccati sit æterna, subjungit : *Inieniuntur etiam aliæ rationes a sanctis aisignatæ, quare juste pro peccato temporaliqua pœna æterna puniantur* inter istas rationes *a sanctis assignatas*, tertio loco refert eam de «pia agitur, scilicet quia peccato debita est pœna infinita, quæ non est possibilis. Vel si loquatur « propria sententia, dicendum quod.cmñ locis citatis dicit peccato ratione offensa deberi pœnam infinitam, non intelligit quod pœna per se debeatur offensæ, cum contrarium expresse doceat in *resp.* cit. ad (5 ejusdem ari. sed per accidens, quia homo non potest aliter Deo satisfacere quam per pœnam : advertit enim ibidem laudatus Gonet. quod, licet offensæ perse respondeat satisfactio, contingit lamen per accidens ei satisfieri per pœnam, vel «piia sæpissime accidit quod eadem resat poenalis et satisfactory, vel quia oitemu» putat sibi sullicienler esae satistæum. u

offender), mein patiat^{ur} quod ipse passus Mt, rel quia , debilore non valente aliter satisfacere, expostulat offens^{us} pœnam loco satisfactionis. Juxta hanc secundam interpretationem conciliantur quidam textus S. Th. apparenter contrarii, sed remanet pœnain infinitam deberi saltem per acci- dens peccato : unde is cui prima interpretatio non arridet, haereat *piimæ solutioni*.

Petes 1° an dolor ex amissa beatitudine sit pœna sensus, vel damni?

R. Cum iisdem Salmanticensibus, non esse proprie pœnam, sed supponere pœnam a qua causatur; reductive autem pertinere ad pœnam damni ex qua resultat, sicut gaudium reducit^{ur} ad beatitudinem ex qua consurgit.

Petes 2° quæ pœna sit gravior, an damni, an sensus?

A. pœnam damni esse gravio^{rem}, quia est quasi essentialis, et opponitur visioni beatificae, quæ primum locum tenet in beatitudine; pœna autem sensus est quasi accidental^{is} , et beatitudini accidentalⁱ opponitur.

Petes 3° utrum pœna damni sit æqualis in omnibus damnatis ?

A. negative. 1° Quia sic se habet pœna damni in ratione supplicii ad damnatos, sicut visio beatifica cujus est privatio in ratione præmii ad beatos : atqui hæc non est æqualis in omnibus beatis : ergo nec illa in omnibus damnatis. 2° Unus damnatus magis dolet de amissa beatitudine quam alter : ergo amissio beatitudinis est illi majus malum quam alteri.

Dices. Juxta S. Thomam, supra q. 73. a. 1, privatio totalis et in facto esse non admittit majus et minus : atqui pœna damni est privatio totalis et in facto esse ergo.

A. D. maj. Privatio totalis el in facto esse non admittit magis et minus extensive, C. intensive , *N.* Itaque, sicut forma, v.g. scientia, potest suscipere magis et minus dupliciter, vel per extensionem ad plura objecta, vel per majorem intensio- nem et radicationem in subjecto circa eandem conclusionem ; ita privatio potest suscipi magis et minus dupliciter : 1° quasi extensive, auferendo plus de forma; el hoc modo privatio beatitudinis non suscipit magis et minus : 2° modo quasi intensive , quatenus apponende formam in obstacula, magis radica^{tur} el lirina-

tur in subjecto, et lioc modo dicitur privationem beatitudinis suscipere magis et minus. Ex multiplicatione enim et maxima gravitate peccatorum quæ multum beatitudinis obstacula, ejus privatio inagis radica- tur el firmatur in peccatore.

Si reponas S. Thomam 3 p q. 71, a. 5, ad 1, dicere *carendam visionis divina non suscipere magis et minus*, *R. S.* Doctorem loqui de carentia visionis divinæ in parvulis sine baptismo monentibus, in quibus, cum sit culpa æqualis, etiam damnatio est æqualis.

§ II.— *Utrum aliquod peccatum inducat reatum pœnæ aternæ?*

Supp. q. 99. a. 2. 3 et 4. 5. o. — Circa hanc quæstionem varii varie errarunt. Origenes, lib. 1 Periarch. c. 6, teste S. Aug. 1. 21 de Civit, c. 17 et 23, posuit dæmones et homines damnatos aliquando liberandos esse a pœnis. Alii, referente eodem S. Aug. ibid, dixerunt non dæmones, sed solum homines damnatos aliquando liberandos; alii, solos Christianos; alii tandem, solos eos ex Christianis qui operibus misericordiæ institerunt. Contra quos omnes

Dico 1°. De fide est pœnas omnium damnatorum, tam hominum quam dæmonum de lege communi fore «ternas, sicque peccatum mortale in hac vita non remissum, plectendum esse in inferno pœna æternâ.

Ita passim S. Script. Isaï. 66 de damnatis dicitur : *Kermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*. Matth. 25 : *Discedite a me, maledicti, in ignem (Ternum ; et : Ibunt hi in supplicium (ternum, seu, ut legit S. Aug. in combustionem æternam. 2 Thés. 1 : Panas dabunt in interitu æternas a facie Domini. Apoc. 14 : Cruciabuntur in igne et sulphure... in sæcula sæculorum. Et alibi.*

Alī diras S. Scripturam nomine *terni- tatis* sæpe significare non perfectam sterilitatem. sed longam ductionem, *R.* equidem ita esse, sed *nego* posse sic intelligi ubi loquitur de pœnis damnatorum : tum quia SS. Patres unanimiter intelligunt de perfecta æternitate, et hic est sensus communis fidelium : tum ex contextu; eodem enim modo S. Scriptura loquitur de pœnis

damnatorum ac de vita beatorum, *ibunt hi in supplicium ætemum, justi autem in vitam* (*ctemam* : certo autem constat vitam beatorum fore proprie sternam : ergo e* æteruas proprie poenas damnatorum. Atque ita est definitum in conc. Lat. C. *Firmiter* de SS. Trinitate ; et in conc. Trid. sess. 6 , can. 14 et 25, etsess. 14, can. 5.

Dixi, *de lege communi*, quia non est dubium quin Deus possit de potentia absoluta omnes damnatos a poenis absolvere et infernum evacuare.

Dices insuper. S. Hieron. Iib.1 Dialog, adversus Pelag. dicit *Christianos, si in peccatopræventi fuerint, salvandos esse post pœnas* : ergo.

Respondent quidam S. Hieronymum non loqui ex propria, sed aliorum sententia; sed quo fundamento nitatur hæc responsio, non video, cum hæc verba sint *Attici*, qui in hoc Dialogo gerit personam S. Hieronymi, vel saltem Catholici : unde *respondendum est* cum Mariano Victore in Scholiis ad hunc Dialogum, schol. 55, S. Hieronymum intelligere pœnas purgatorii quibus fideles præventi in peccato, remisso quidem quoad culpam, sed non quoad totam pœnam, puniri debent, et post hæc salvari : quo sensu dixit Apost. 1 Cor. 5 : *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*.

Verum, supposito fidei dogmate, subtilior movetur quæstio inter theologos : an aliquod peccatum ex se et intrinseca sua malitia inducat reatum pœnæ æternæ, an tantum id ei conveniat per accidens, sive ratione legis latæ a Deo , qua illud sub pœna æterna prohibet, sive ratione subiecti quod perpetuo manet privatum gratia? *Pro cuius resolutione*,

Hit n. 5. et 5. o. — Z)ico2°. Peccatum mortale ex se et intrinseca sua malitia inducit reatum pœnæ æternæ ; peccatum veniale, reatum pœnæ temporalis tantum.

Ibid. — *Prob. utraque pars simul.* Illud peccatum ex se et intrinseca sua malitia inducit reatum pœnæ æternæ, quod importat inordinationem de se irreparabilem; pedatum enim mducit reatum pœnæ ratione inordinationis, ut dictum est ; manente autem causa manet etfeclus ; atqui peccatum mortale ex se et intrinseca sua malitia dicit inordinationem de se irrepa-

rabilem, non peccatum veniale : ergo. *Prob. min. duplici momento.* PPeccatutn mortale avertit et deordinat ab ultimo fine, ut dicemus infra, peccatum autem veniale deordinat tantum circa media ad finem : atqui deordinatio ab ultimo fine ex propria ratione est irreparabilis , non deordinatio circa media : ergo. *Prob. mth.* Siet habet ultimus finis in moralibus et practicis, sicut primum principium in speculativis : atqui error circa primum principium in speculativis est de se irreparabilis. a quo enim repararetur? iccus error circa conclusiones, qui ex recta principii intelligentia potest reparari : ergo deordinatio circa finem ultimum est de se irreparabilis, non deordinatio circa media.

Prob. 2.º prima minor. Peccatum mortale tollit gratiam quæ est principium vitæ spiritualis, sicque se habet ut mors animi; peccatum autem veniale non tollit gratiam, sed tantum ejus fervorem minuit, sicque se habet ut morbus et languor animi : atqui mors non est reparabilis nisi per miraculum, morbus autem et languor est reparabilis viribus naturæ : ergo.

Confirmatur. Deus est justus in panis infligendis : atqui punit peccatum mortale pœna æterna in inferno , veniale pœna temporali in hac vita, aut in purgatorio: ergo peccato mortali ex se debetur pœna æterna, veniali pœna temporalis.

Dices contra primam partem. Pœna justa adæqualur culpæ, justitia enim est squalitas : unde Isaï. 27 : *In mensura contra mensuram cum abjecta fueritjudicabit eam.* Atqui peccatum est temporale et sæpe momentaneum : ergo illi non debetur pœna æterna.

Ibid. a. 3. ad 1. — *R.* 1º *D. maj.* PffJlll justa quoad quantitatem seu acerbitem adrequatur culpæ, C. quoad ducationem, N. Nam , sicut S. Aug. dicit 21 de Civit c. 11, in nullo judicio etiam humano requiritur quod pœna adæquetur ciilju quantum ad ducationem : non enim quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur, sed quandoque perpetuo carcere vel exilio, quandoque etiam morte, in tpia non consideratur occisionis nuira brevis, sed potius quod in perpetuum in- i' r tm a '-ocictate viventium, et sicrepræ

sentit suo modo aeternitatem pœnæ inflict® dninitns.

Ibid, et in 4. d. 46. q. 1. a. 5. o. — A. “*o 1). min.* Peccatum est temporale et momentaneum quantum ad actum, C. quantum ad allectum et voluntatem, A. Qui enim peccat mortaliter, vellet semper peccare, si semper posset vivere, inquit S. Greg. lib. 4 Dialog, c. 44. Neque obstat quod quidam peccantes mortaliter proponant vitam in melius emendare : hoc ipso enim quo quis peccat mortaliter, finem suum ultimum in creaturam constituit, et quia ad finem vit® tota vita ordinatur, ideo ex hoc ipso et vi istius actus totam vitam suam ordinat ad illum finem, et vellet, quantum est ex vi actus, perpetuo in peccato permanere, si hoc sibi esset impune.

Repones. S. Aug. supra illud Psal. 71 : *Ex usuris et iniquitate redimet animas tuorum*, dicit : *Deus plus exigit in panis quam commissum fuerit in culpis* : ergo.

/? sensum S. Augustini esse quod acerbior sit pœna quam jucunda fuerit delectatio; non tamen quod hæc pœna acerba et æterna excedat demeritum culpæ.

Dices contra secundam partem. Peccatum veniale est majus malum quolibet malo pœnæ : ergo nulla pœna adæquare potest peccatum veniale, nisi sit æterna.

A. 1° *hoc argumentum nimis probare*, scilicet nec pœnam infinitam et æternam posse adæquare peccatum veniale, quia cum peccatum veniale sit diversi et alterius ordinis nempe moralis, quantumvis crescat aut duret pœna, nunquam poterit attingere hunc ulteriorem ordinem. Unde

A. 2° *D. conseq.* Nulla pœna potest adæquare peccatum veniale in ratione naturæ, C. quia, *ut dixi*, est aliius ordinis; in ratione satispassionis, N. Potest enim poena esse sufficiens ad vindicandam et puniendam culpam ad æqualitatem secundum moralem æstimationem; sicut, licet argentum nunquam possit adæquare aurum in ratione perfectionis naturalis, potest tamen in ratione va oris.

A. 5°. Peccatum veniale est majus malum, etc., et ex se irreparabile, Ar. ex se Ifparabile, C. Ubi autem est reparatum, tessare debet perna.

Inst. Nulla pœna, quantumvis magna, lufficit ut peccans venialiter satisfaciat Deo

pro injuria illata. Item, major est injuna unius peccati venialis contra Deum, quam injuri® infinilæ contra person... creatas; hæc exigent pœnam infinitam : ergo.

II. 1° hic non esse quæstionem de satisfactione, in qua attenditur ratio voluntarii et proportio inter offendentem et offensum, sed de satispassione, in qua attenditur tantum æqualitas rei ad rem, ut scilicet peccator tantum potestati subjiciatur quantum eam læsit. 2° *Nego* peccatum veniale esse proprie offensam et injuriam Dei, quia, licet sit contra aut prater ejus legem, non est tamen contra legis finem qui est chantas, neque contra ultimum finem, sed contra media tantum, non quidem necessaria, sed utilia duntaxat. Insuper, *esto* foret offensa proprie, esset tamen finita, consequenter finitus reatus; ali® autem offens® inferioris ordinis supponuntur in argumento infinilæ.

Ibid. a. S. ad 5. in 2. d. 35. q. 2. a. 1. nd 2. supp. q. 69. a. 7. et q. 7. de malo a. 10. — Dico. 5°. Quamvis peccato veniali ex se debeatur tantum pœna temporalis, *ut dictum est*, attamen non remissum quoad culpam in hac vita, et mortali conjunctum, per accidens punitur in inferno pœna æterna. Ita cum Auctore censent S. Bonavent. Richardus, Abulens. et alii plures tam antiqui quam recntiores, contra Scotuin et Scotistas.

ibid. — Prob. Nunquam pœna remittitur manente realu pœnæ, alioquin reus pœna pœnant non pateretur, quod est contra justitiam : atqui in damnatis semper manet reatus pœnæ debitæ peccato veniali non remisso in hac vita quoad culpam : ergo semper remanet pœna. *Prob. min.* Quandiu manet culpa, manet reatus pœnæ debitæ culpæ : atqui culpa venialis hic non remissa nunquam in inferno remittetur : ergo. *Prob. min. multipliciter* ; 1° quia damnati sunt simpliciter in termino; existent! autem simpliciter in termino nullius culpæ datur remissio. Dixi, *simpliciter in termino*, ut pravenireni *instantiam* quæ posset fieri de animabus in purgatorio, qu® non sunt simpliciter, sed secundum quid in termino. 2° Nunquam culpa venialis remittitur, nisi per voluntariam et condignam retractationem factam ab illo qui peccavit, quæ voluntaria et condigna retractatio fieri non potest sine aclu charitatu et

pœmten(i®), cujus non sunt capaces damnati, utpote obstinati in malo. 5® Nulla culpa potest remitti, nisi per applicationem meritorum Christi : omnis enim peccati remissio est effectus meritorum Christi : atqui damnatis nulla fit applicatio meritorum Christi, cum non sint ejus membra, ut docet Auctor 5 p. q. 8, a. 8, nec pro illis in hoc statu existentibus mortuus sit, ut dixi in 1 p. Et ideo sensus communis fidelium et Ecclesiæ est. quod in inferno nulla sit redemptio. Ergo.

Dices. 1° pœnam non remissam iri per satisfactionem, sed per satisfactionem ; cum enim sit finita, potest linito tempore sohi, etiamsi remaneat culpa; ut patet in reo judicii humani, cui quamvis judex aut princeps non condonet culpam, si tamen proportionatam pœnam solverit, nihil amplius debet. Ergo.

B. Esto antecedens esse verum in eo qui nullum affectum retinet ad culpam, secus tamen si affectum formalem vel virguletn retineat ad culpam : unde, sicut si reus in judicio humano perseveraret in culpa exteriori quam respicit judicium humanum, tandiu pœnæ subjaceret quandiu obstinate perseveraret; ita similiter damnati in malo obstinati relinquentes affectum ad peccatum, quem respicit judicium divinum, tandiu incurrunt reatum pœnæ luendæ propter istum affectum et culpam : non quod vi prasentis status (ut præoccupetur instantia) demereantur, sed quia per culpam invia meruerunt puniri quandiu continuaretur nec remitteretur.

Inst. Si reus in judicio humano poneretur extra statum merendi aut demerendi, puta, si fieret stultus, quamvis perseveraret in culpa exteriori pro qua patitur, non ideo magis puniretur; ergo similiter de damnatis.

R. N. conseq. Disparitas est, quod iste stultus non peccaret amplius nisi materialiter, damnati autem peccant formaliter libera voluntate et affectu; et quamvis, *ut dictum est*, non demereantur in hoc statu, meruerunt tamen in via puniri, quandiu remaneret -ulpu /urinalis : absurdum enim videtur quod homini in sua malitia perseveranti et nullo modo pœnitenti, pœna relaxetur.

Dices 2°. Juxta commune axioma, Deus puuit citra condignum : atqui peccatum

I veniale de se non meretur panam sternam : ergo.

H. Data majori, quam non omnes theologi admittunt, de quo vide Sylvium ia suppi, q. 99, a. 5, quæsit. 2, *N. corutq.* Quia, licet peccatum veniale non mereatur de se pœnam sternam, meretur tamen per accidens, unde non punitur ultra condignum; cui si addas quod pœna sit minui intensa quam mereatur, habes quod etiam puniatur citra condignum.

Inst. Peccatum veniale non fit gravius ex conjunctione ad mortale : atqui secundum propriam gravitatem non meretur pœnam æternam : ergo nec ut conjunctum mortali.

Q. 7. de malo a. 10. — A. D. ffullj. Nod fit gravius, et tamen fit irremissibile, C. et non fit irremissibile, N. Non ergo est propter majoritatem culpæ hujus venialis quod diutius punitur, sed propter indelebitatem quæ provenit ex mortali adjunctu.

In 4. d. 22. q. 1. a. 1. ad 5. — DICO 4°. Peccatum mortale aut veniale dimissum in hac vita quoad culpam, probabilius non punietur in damnatis pœna æterna.

Fateor S. Thomam in 4, d. 21, q. 1, a. 2, quæstiunc. 5, contrariam sententiam tenere, sed sequenti distinctione 22, q. 1, a. 1, ad 5, re attentius examinata, hanc sententiam deserit et nostram amplectitur. Postquam enim dixit quosdam tenere quod peccatum mortale dimissum quoad culpam punietur in inferno æternaliter, sicut peccatum veniale non dimissum, quæ est sententia quam distinctione procedenti tenuerat, subjungit : « Sed hoc non videtur simile, quia veniale (non dimissum) ideo » in inferno æternaliter punietur quia senior per manet, cum non sit ibi aliquid quod » culpam delere possit, sed pœna ex hoc » quod solvitur expiatur : et ideo alii dicunt, quod pœna cujus aliquis est debitor post culpam remissam, in inferno » punietur temporaliter. Nec propter hoc » sequitur quod sit in inferno redemptio, » quia pœna quæ solvitur non redimitur. » Nec est inconueniens quod quantum ad » aliquid accidentale pœna inferni minuat » tur, usque ad diem judicii, sicut etiam » angetur. » Quibus verbis S. Doctor nendum *conclusionem* nostram asserit, Nod probat et argumenta in contrarium solvit » Si opponas auctoritatem S. Augustini,

(jui in Psal. 105, dicit pœnas damnatorum non[^]nitigari : A. S. Augustinum vel intelligere de pœna essentiali, ve! non respexisse ad 'unie casum particularem de pereatis remissis in hac vita quoad culpam, ftdad communem tantum legem et rationem peccatorum, propter quæ peccatores damnantur.

ARTICULUS V.

Utrum omnis poena sit propter culpam ; et an aliquis puniatur propter culpam alterius?

§ 1. — *Prima difficultas resolvitur.*

Resolutio hujus difficultatis pendet ex notione pœnæ, quam articulo præccidenti definivimus, — Hic a. 7. 0. — *Malum afflictiuni in/lictum creaturer rationali contra ejus voluntatem in vindictam proprii peccati*; unde pœna proprie ct stricte sumpta tria includit : primum, quod sit malum afflictiivum ; secundum, quod sit contra voluntatem, aut saltem naturalem ejus inclinationem ; tertium, quod infligatur ei qui peccavit.

ihid — *Hinc inferes* 1° pœnam proprie el simpliciter esse propter culpam illius qui punitur.

ibid. — *Inferes* 2° pœnam satisfactoriam non esse semper pro culpa illius qui punitur; quia is qui non peccavit potest ex amore quo alteri unitur voluntarie suscipere pœnam pro ipso, sicut etiam in rebus Immanis videmus quod aliquis in se transferat debitum alterius.

Ibid. — *Inferes* 5° multa obvenire hominibus quæ videntur poenalia, ut sunt morbi, detrimenta fortunæ, alixve calamitates et miserix, quæ tamen non sunt simpliciter pœnæ, partim quia non habent simpliciter rationem mali, partim quia non inferuntur propter culpam.

ibid. — Sic, ex primo capite, sæpe contingit quod homo patiatur detrimentum in minori bono ul augeatur in majori, sicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter sanitatem corporis, vel in utroque horum propter salutem animæ et propter gloriam Dei : el tale detrimentum non est simpliciter malum nominis, sed secundum quid; unde non habet simpliciter rationem pœnar, sed inedicuix : nam medici austeras poliones propinant infirmis ut conferant sanitatem.

2. 2. q. 164. a. 1. ad 4. — Sic pariter ex alio capite, sæpe calamitate* el afflictiones immittuntur justis, non n> punitiorem peccatorum præteritorum, sed vel in cautelam futurorum, vel ad exercitium virtutum et incrementum meriti, vel in aliorum exemplum et instructionem, vel ut gratia el gloria Dei magis elucescat Patel ex Tobix 2, ubi dicitur : *Hanc tentationem ideo permisit Dominus evenire illi. ut posteris daretur exemplum patientia: ejus> sicut et sancti Job*; el cap. 12, angelus Raphaël dicit Tobix . *Quia acceptus cras Deo, necesse fuit ut tenlatio probaret te.* Joan 9, de cx< o nato dicit Christus *Neque hic peccat it, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei.* liem palei in Joanne Baptista, in B. Virgine, in ipso Christo redemptore, qui, cum essent absque peccato, multa tamen passi sunt. Ita docent S. Aug. lib. 2 de Peccat. Meritis c. 12. et S. Ambr. lib. 2 de Interpell. cap. 1.

Error contrarius fuit amicorum Job, teste S. Th. in Comment, ad cap 4,6 el SJob; quem errorem nostris temporibus suscitavunt quidam, *ut constat* ex sequentibus propositionibus damnatis. Prima *Omnes omnino justorum a/Ilictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum* : est 72 inter interBaianas. Secunda : *Nunquam Deus affligit innocentes, ct a/Ilictiones semper serviunt, vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem*: est 7<> inter Quesnellianas.

Hic n. 7. 0. ct q. 5. de malo a. 4. — Observandum tamen hæc pœnalia immissa in cautelam futurorum et in exercitium virtutum quæ dicimus non habere rationem pœnæ simpliciter, reducenda esse remote el indirecte in culpam originalem tanquam in causam; quia quod homo sil talis conditionis ul, vel ad vitandum peccatum; vel ad proficiendum in virtute, oport? ei subvenire per hujusmodi pœnaJitates t. incommoda, est ex corruptione et infirmitate naturæ quæ est pœna peccari originalis, in statu enim innocentis non oportuisset aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia.

§ II. — *Secunda difficultas resolvitur.*

Hio ■. 8. o. — *Dico* Ie. Nemo punitur **pœna** simpliciter et proprie dicta pro pec-

cato alterius, sed unusquisque pro peccato suo punitur, juxta illud Ezech. 18 : *Anima qua peccaverit ipsa morietur : filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii*. Ratio est, quia actus peccati est aliquid personale : atqui pœna ut pœna infligitur in punitionem peccati : ergo ipsa est etiam personalis.

Confirmatur. Pœna ut pœna infligitur ad reparandam squalitatem justitiæ, quatenus qui peccando nimis voluntati suæ induisit, aliquid contra suam voluntatem patiatur : ergo oportet illum ipsum pali poenam qui violavit justitiam. *Palet* insuper ex definitione pœnæ supra tradita.

ibid. — *Dico 2°.* Si loquamur de pœna salisfactoria, contingit quod unus portet poenam alterius, quatenus unus alteri conjunctus vinculo charitatis voluntarie assumit poenam peccatis aliorum debitam, ut jam diximus, juxta illud Apost. Galat. 6 : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*. Observat Sylvius Auctorem, loquendo de pœna salisfactoria, non dicere quod unus puniatur pro alio, sed quod portet poenam alterius, quia puniri est sustinere poenam ab extrinseco illatam, nihil conferente eo qui patitur : sed satisfacere pro alio est voluntarie assumere, et ita portare poenam alterius.

Ibid.—*Dico 5°.* Si loquamur de pœna ut habet rationem medicinæ, contingit quod unus puniatur pro peccato alterius, pœna scilicet corporali et in præsentī vita, non spiritali, nec etiam corporali in altera vita.

ibid. — */latio prima; partis est*, quia, ut discimus § præcedenti, detrimenta rerum corporalium, vel etiam ipsius corporis, in hac vita sunt quædam pœnæ medicinales ordinatæ ad salutem animæ, ad quam revera proficiunt si patienter tolerantur : unde nihil prohibet aliquem puniri pro peccato alterius, vel a Deo vel ab homine, nimirum filios pro parentibus, subditos pro dominis, in quantum sunt quædam res eorum ; juste enim quis puniatur in .e sua, filii autem sunt aliquid parentum, subditi sunt aliquid dominorum. Sic Asgyptii puniti fuerunt morte suorum primogenitorum, tam pecorum quam hominum ; sic humo peccator in judicio hu-

mano punitur occisione suorum animo limn, confiscatione, devastatione, incendio suorum bonorum ; sic regesouniuntur non solum regnorum amissione sed etiam subditorum internecone ; ita tamen quod in judicio divino, si filius vel subditus sit particeps culpæ, hujusmodi pœnales defectus habeant rationem pœnæ quantum ad utrumque, scilicet quantum ad euniqui punitur et eum pro quo punitur ; si vero non sit particeps culpæ, habent rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur ; quantum vero ad eum qui punitur, rationem medicinæ tantum ; ordinanturenime i ad bonum animæ si patienter sustineat.

ibid.—*/talio secundat partis*, quia pœnæ spirituales hujus vitæ, ut sunt amissio gratiæ et virtutum, vel tam spirituales quam corporales alterius vitæ, ut pœna damni et sensus, non sunt medicinales. De pœnis alterius vitæ, in inferno vel purgatorio, *patet*, quia in termino non est amplius locus merito vel demerito. De pœnis spiritalibus hujus vitæ *etiam patet*, tum quia bonum animæ, cujus detrimentum est pœna spiritalis, non ordinatur ad aliud melius bonum ; tum quia quantum ad animam filius nihil est patrii, et servus nihil est domini : non debet autem quis puniri pro peccato alterius in eo secundum quod nihil est illius.

Si dicas quod quandoque, propter quorundam peccata, civitates et regna ad hæreticos transeant, unde innocentes privantur spiritalibus bonis, ut usu sacramentorum, verbi divini prædicatione, etc. *conclusionem* esse intelligendam de bonis spiritalibus interioribus animæ ipsique inhærentibus, ut sunt gratia sanctificans et habitus virtutum, quibus nemo spoliatur nisi propter propriam culpam ; non autem de bonis spiritalibus exterioribus, quibus qui privantur non proprie puniuntur, (pria hæc auxilia nec sunt illorum nec eis debentur, sed sunt mere gratuita.

ibid, «d 1. — Illud autem Exod. 20; *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me*, potest intelligi de pœna ut medicinalis est, *d sensum *prima; partis conclusionis* ; vel etiam de pœnis spiritalibus, quatenus filii imitantur peccata parentum : et ideo dicit ō

tertiam et quartam generationem, quia tandiu consueverunt homines vivere ut tertiam et quartam generationem videant, etsi cuius ridere possunt et lili peccata parentum ad imitandum, et patres poenas filiorum ad dolendum.

Si dicas, Juxta ultimam interpretationem, filios non puniri propter peccata parentum, sed propter sua ; // . puniri propter sua et parentum, quatenus Deus longanimis et patiens non statim punit, sed tandem, irritatus quod lili peccatis parentum propria adjiciant, hæc punit, non gravius quam mereantur, gravius tamen quam punivisset si peccata parentum non processissent.

ARTICULUS VI.

De Poena debita peccato originali.

Hucusque egimus de poena debita peccato personali, superest autem celebris controversia : quas poena debeatur peccato originali ? Quidam volunt utramque poenam damni et sensus illi deberi, consequenter parvulos cum eo solo originali peccato decedentes pati non solum poenam damni, sed etiam sensus : alii tenentes pati solum poenam damni et non sensus, et inter istos quidam existimant ex poena damni, seu carentia divinis visionis, parvulos percepturos aliquem dolorem aut tristitiam ; negant alii. Duplicem hanc controversiam duplici dirimemus. Unde sit

i I. — *Utrum parvuli morientes cum solo originali peccato patientur poenam sensus !*

Suppono tanquam certum de tide, parvulos morientes cum peccato originali pati poenam damni ; quia nemo potest consequi vitam æternam, quæ sola est in clara Dei visione, sine gratia, qua carent parvuli morientes sine baptismo : unde illud Joan. 5 : **Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei** : et ita definivit concil. Trid. sess. 3, can. 4. Quantum autem ad poenam sensus, de qua lis est,

5 p. q. 1. a. d. ad 2. in 2. d. 35. q. 2. a. 1. q. 5. d. « malo a. 2. et 5. — *Dico*. Parvuli morientes cum solo originali peccato non patientur poenam sensus.

Ex scholasticis, præter Auctorem, ita tenent Mag. Sentent. Alexander de Hales, S. Bonavent. Scotus, Petrus de Tarent. Innocent. V, Henricus a Gandavo, /Egi-

dius Roin. Capreol. S. Barnardus Senens. S. Antoninus, Tostatus, et »ene innumerii alii iam antiqui quam recentiores ; ita ut S. Th. q. 3 de Malo, a. 2, assensum. *e»e* sententiam communem *Communai. et dicitur*, inquit, *quod peccato originali non debetur poena sensus*. S. Bonavent. in 2, d. 55, q. 1 : *Hunc modum dicendi*, inquit, scilicet nostrum, *magis approbant magistri communiter*. Idem dicit Scotus ibid, q. unica. Bartholomæus Medina, loquens de sententia opposita : *Dura est*, inquit, *estque jam ab omnibus explosa*. Curriel. 1 2, q. 85, a. 4. dicit *nostram sententiam esse omnium scholasticorum, uno excepto Gregorio s. rimin. Godoi*, ibid. disp. 38, § 6 : *Est hisce temporibus apud theologos ita communis, ut recedere ab illa non sit tutum*. Lemos, tom. 1 Panapl. c. 24 ; *Dicendum illos pueros) perna sensus nullo modo adjici, ut communis est sanctorum et theologorum sententia*. Bellarm. de Amiss, grat. I. 6, c. 4, de sententia opposita : *Qua quidem sententia non videtur aperte reprobata ab Ecclesia, rejicitur tamen passim in scholis*.

Prob. 1º ex S. Scriptura. Apocal. 18, dicitur : *Quantum glorificavit se in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum : ubi poena sensus corresponde ! peccatis actualibus et propria voluntate commissis, sive spiritualibus indicatis per glorificationem et superbiam, sive carnalibus significatis per delicias : parvuli autem neutro modo peccaverunt : ergo*.

Si dicas inde quidem probari eos qui peccant actu et voluntate propria pati poenam sensus, sed non sequi eos solos et non alios qui peccaverunt voluntate aliena eam pati ; sicut si diceretur de martyre : *Tantum glorificatur quantum fuit in tormentis, non sequeretur alios qui non luerunt in tormentis non fore glorificandos*.

Contra hanc evasionem facit observatio nostri Capreoli in 2, d. 53, q. 1, a. 5, ad 2, ubi adversus Gregorium Ariin. sententiæ contrariæ patronum sic scribit : « Christus ubicumque loquitur de poena » sensus improbis inferenda, semper uramittit aliquid pertinent, ad eomin culpas actuales ommissas aut commissas » idque probat ex illo Mali. 25 *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum... esurivi enim et non dedistis mihi manducare*, ex Apo *L

2 Cor. 5 : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, five bonum sive malum.* El addit idem Capreol. - ilunquam in doctrina aMcujus » apostoli contineri pœnam positivam in- « fligendam iis qui nullum actuale deli- « mentum fecerunt. » Quæ observatio est ponderatione dignissima, quippe qua aperio indicatur pœnam sensus sic esse propriam peccatis actualibus personalibus, ut originali non conveniat.

Confirmatur. Isai. ultimo, et Mare. 9, supplicio ignis jungitur vermis conscientia®: *Permis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur* : atqui parvuli non patientur vermem, hoc est, remorsum conscientia® ex malo opere : ergo.

Prob. 2° ex jure. Cap. majores Extra, de Baptismo, Innocent. III dicit quod *pœna originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero pœna peccati est gehenna perpetuat cruciatus* ; debet autem intelligi prima pars de carentia visionis cum exclusione gehennæ cruciatus, alioquin forent eadem pœnæ pro utroque peccato actuali et originali sine ulla distinctione, quam tamen intendit Pontifex.

Prob. 5° ex Patribus. Greg Nazian. cujus tanta fuit auctoritas, teste S. Augustino, ut os Ecclesiæ haberetur, Orat. 40, in Lavacrum, distinguit tria genera hominum sine baptismo decedentium, quorum alii baptismum contempserunt, alii propria negligentia omiserunt, alii, scilicet infantes, negligentia aliorum caruerunt, et de eorum omnium pœna [os] mortem sic pronuntiat : « Existimo futurum ut primi qui- » dem cum aliorum scelerum tum etiam » baptismi contempti poenas luant; alii au- » tem pœnas quidem, sed leviores pendant, » ul qui non tam animi pravitate quam » stultitia a baptismo aberrarint; postremo denique, non coelesti gloria nec suppliciiis a justo Iudice afficiantur, utpote » qui, licet baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque » hanc jacturam passi potius fuerint quam » fecerint : neque enim quisquis supplicio » pignus non est, protinus honorem quoque » meretur, quemadmodum nec quisquis » honore indignus est, statim etiam pœnam promeretur.

Hoc autem testimonium ita est apertum,

ut nulla tergiversatione posui ctudi : el revera, quæ reponunt adversarii adeo levia sunt, ut vix responsione indigeant. Illicit ergo Aurelius Pietle i® S Gregorium excludere a tertio genere non pœnam simpliciter, sed pœnam qualem patiuntur duo prima genera . sed hoc est aperte falsum, nam Iu non dicit S. Gregorius quod postremi afficiantur supplicio leviori, sicut dixerat de secundo genere respectu primi, sed simpliciter quod *supplicio non amiciantur*; 2° dicit quod equidem sint indigni honore , sed tamen quod non mereantur pœnam, quod esset falsum si pœnam etsi leviolem mererentur : insuper imperlinenter observasset quod quisquis supplicio dignus non est non ideo mereatur honorem, et quod quisquis honore indignus non ideo mereatur pœnam, siquidem, juxta interpretationem patris Augustiniani, et honore indigni forent et pœnam mererentur Reponit 2° laudatus theologus S. Gregorium loqui de adultis qui propria peccata habent : sed et hoc est apertius falsum; loquitur enim, *ut dictum est et patet*, de his qui ita sunt honore indigni ut lameu pœnam non mereantur. Item loquitur de his qui *improbitate carent*, utique propria et personali, ut evidens est.

Alter Greg. Niss. in Orat, de Infantibus immatura morte sublati : « Iminatura mors » infantium, inquit, demonstrat neque in » doloribus et mœstitia futuros esse eos » qui sic vivere desierunt. »

S. Bernardus, serin. 5 de Resurrect. « Quid odit aut punit Deus prater propriam voluntatem ? Cesset propria voluntas, et infernus non erit : in quem enim » ignis ille desaeviet, nisi in propriam voluntatem ? » De mente 5. Augustini, de quo praeicipue litigatur, *dicemus in sol. obj.*

Prob. 4® ratione. Pœna debet esse proportionata et debita culpæ, id per se notum est ; unde Isai. 27 : *In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit iudicabis eam*; atqui pœna sensus non est proportionata nec debita culpæ unguinali : ergo.

Prob. min. in qua est difficultas , multipliciter. 1° Peccatum unguinale non est per voluntatem personæ , sed per voluntatem naturæ : ergo debet pati pœna naturæ , et non pœna personæ. *Subsumo* Atqui pœna census contingit per passionem propriam personæ, pœna vero daumi est

pœna naturæ, et quamvis in persona, non est tamen ratione personæ aut suppositi, sed ratione naturæ quæ invenitur privata gratia sen justitia originali, sine qua ipsi, non debetur visio Dei, utpote bonum indebitum principiis naturæ. Ergo.

Q. 5. de male, a. 2. — *Prob. 2° eadem min.* Pœna sensus nunquam debetur habituali dispositioni, non enim aliquis puni- tur, sive a Deo sive ab hominibus, ex hoc quod sit habilis ad furandum, sed ex hoc quod actu furetur : habituali autem priva- tioni absque omni actu debetur aliquod damnum; puta, qui non habet scientiam litterarum ex hoc ipso indignus est promo- tione ad episcopalem dignitatem. Atqui in parvulo est privatio habitualis scilicet gra- tiæ et justitiæ originalis, item est disposi- tio habitualis tantum sine omni actu, nempe concupiscentia, quæ parvulum facit habi- lem ad concupiscendum, ut S. Aug. dicit, adultum autem actu concupiscentem. Ergo parvulo defuncto cum originali non est proportionala nec debita pœna sensus, sed solum pœna damni, quia videlicet non est idoneus perducere ad visionem divinam pro- pter privationem originalis justitiæ.

Ibid. — *Prob. 5° eadem min.* Pœna sensus respondet conversioni ad bonum commutabile, sicut pœna damni respondet aversioni a Deo ; et ideo peccato actuali, in quo reperitur conversio et aversio, de- betur utraque pœna : atqui in peccato ori- ginali non est conversio, sed sola aver- sio, vel aliquid aversioni respondens, sci- licet destitutio animæ justitiæ originali.

His tribus D. Th. rationibus nihil repo- nunt adversarii quod eas vel leviter infrin- gat. Id unum aegre fero, doctissimum ac mihi commendatissimum Svlvium D. Tho- mam hac in parte non solum deseruisse. sed dixisse quod si S. Doctor Summam ab- solvisset, non desit ratio existimandi eum in alteram partem declinaturum; cum nul- lum sit, nequidem levissimum hujus exis- timationis fundamentum. siquidem S. Doc- tor in ipsa ultima parte suæ Summæ cam- dem sententia quam junior toties docue- rat, constanter e' resolutorie adhuc asserat.

Prob. 4° eadem min. Ecclesia in inq- uendis pœnis et satisfactionibus imitatur ordinem et modum divinæ justitiæ peccata punientis : atqui Ecclesia nullam imponit pœnam: aut satisfactionem sensibilem pro

peccato originali, nec jubet adultos qui baptismum suscipiunt concipere de illo do- lorem aut tristitiam : ergo censet nullam huic peccato deberi aut respondere pœnam sensibilem in futuro sæculo.

Prob. 6° conclusio, ab inconvenienti- bus. Cum pœna sensus sit æterna et acer- bissima, atque pueri qui illam paterentur essent destituti gratia, non posset non ge- nerare in illis graves motus impatientis, iræ, desperationis, odii et blasphemiae in Deum : atqui id admitti non potest nec de- bet in istis parvulis, estque damnatum in Baio, propositione 49 : ergo.

Neque dicas idem sequi ex pœna damni; *probabimus* enim infra pueros nullum ex ea dolorem trisliliamve percepturos. Non valet etiamsi dicas non omnes qui miseriis et afflictionibus afficiuntur, motibus im- patientiæ, iræ, desperationis, odii et blas- phemiæ in Deum efferri : id quidem verum est in hac vita, vix miseriæ, comparais miseriis alterius vitæ, vix miseriæ nomen merentur, et qui iis affliguntur gratiae au- xiliis adjuvantur ad eas patienter toleran- das; quod non contingit in inferno.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Matth. 23, in extremo iudici- cetur omnibus qui erunt in sinistra *Ite in ignem ad æternum* : atqui parvuli erunt in sinistra ; duo enim tantum erunt ordines judicandorum, quorum alii ad dexteram, alii ad sinistram collocabuntur; parvuli non erunt ad dexteram : ergo ad sinistram.

A. hujus celebris textus, cui maxime confidit adversa sententia, tres esse expo- sitiones quas lectoris iudicio permitto, ut eam quæ ipsi probabilior videbitur eligat.

1° *I). maj.* in extremo iudicio dicetur omnibus adultis qui erunt ad sinistram. *Ite etc.* C. omnibus omnino, 2V. Itaque non describitur eo loci forma iudicii servanda respective ad omnes omnino, sed tantum iudicii discussionis servanda respective ad adultos qui habent propria opera bona et mala : *hoc patet* 1° ex parabolis ibidem scilicet de talentis, de ovibus et hædis, et ex toto contextu ; 2° ex causis «ententiæ : *Esurivi et non dedistis mihi manduca- re, etc. Esurivi et dedistis, etc.* suo quo intelliguntur omnia opera personalia bona et mala : hæc enim solis adultis, nullatenus parvulis conveniunt. 5I inde inforas i

Ergo nec ista verba, *Eenile, benedicii*, etc. non respiciunt parvulos baptizato*, *concedo* .-neque tamen inde sequi ur eos non esse vocandos in regnum per aliam sententiam. sicut non baptizatos non esse excludendos per aliam sententiam.

Huic interpretationi favet quod docet Auctor in 4, d. 47, q. 1. a. 5, ad 5, scilicet quod pueri ante perfectam ætatem decedentes comparebunt in iudicio, non ut judicentur, scilicet hoc iudicio discussionis, ut explicat quæstuncula sequenti, sed ut videant gloriam iudicis.

Hunc textum S. Augustinus respective ad iudicandos varie interpretatus est : lib. de Fide et Operibus, cap. 5, intellexit de forma iudicii quæ servabitur respectu eorum qui sunt in Ecclesia boni et mali ; lib. de 8 quaestionibus Dulcitii, q. 1, intellexit de forma iudicii servanda respectu eorum qui fecerunt vel non fecerunt opera misericordiae; et serm. 14 de verbis Apost. c. 5, intellexit de sententia respectu omnium omnino, etiam parvulorum.

2° fxfhunc locum M. itth. esse intelligendum etiam de parvulis, nomine ignis (cujus in pœnis summa est acerbitas) omnes pœnæ inferni, quarum promeritis maxima est varietas, comprehenduntur, sicut nomine regni in priori sententia comprehenditur omnis gaudiorum varietas in regno cœlesti : quanquam, sicut ibi communis erit omnibus clara Dei visio. sic damnatis omnibus erit communis divinæ visionis privatio. Ita Estius in hunc locum, juxta quam interpretationem nomine ignis intelligitur quidem ipsa pœna et combustio ignis, at non hæcsola, sed etiam aliæ pœnæ, puta, privationis visionis Dei. remorsus conscientiæ. alligationis, incarcerationis, fœloris, etc. aliquin, sistendo precise in verbis, damnati solam pœnamd mini et ignis et nullam aliam subirent. Certum ergo videtur Christum sub nomine ignis comprehendisse omnes inferni pernas, non omnibus omnes infligendas, sed accommodate et proportionate unicuique juxta meritorum exigendam, hanc illi, istam alteri

.xum'ue ignis potest intelligi non pna ignis specificæ, neque aliqua alia pu-, d ·η ruunaie, sed quæcmnque pœu » in neri et ^determinate : idque sal Irequci.*
e*t in S. Scripturis. Sic Psal. 63 : *Transi-*

vimus per ignem et aquam; ibidem ; 7p1«
nor examinasti sicut examinatur tirtgn-
tum; Deui. 4 : */os eduxit Daminiu dt*
fornace ferrea Egypti : inquit bu-lncisptr
ignem intelligitur quæcunquie iribuhtio.
Et Josue 7, cum Dominus jussisset Adun
igne comburi, per ignem Josue indlxlil
lapidationem. in quem locum ipse S. Au-
gustinus sic. ait : « Magis qaærenduinnt
» cur lapidationem ignem appellaverit Do-
» minus; nam neque ad verba Domini quæ-
» quam potuit esse sapientior, neque ad
» faciendum quisquam obedientior. proin-
» de ignis nomine posse pœnam significari,
» S Scriptura testis est iu Dculeronoinio,
» ubi dicitur ad filios Israel : *Et eduxi*
vos de fornace ferrea ex Ægypto; ubi
utique diram tribulationem intelligi vo-
luit. » Ita S. Aug. Quod autem posset
opponi, admissa semel hac ultima inter-
pretatione, nunquam posse probari ex S.
Scriptura esse verum ignem in inferno,
sanclumque Augustinum huic et aliis in-
terpretationibus adversari, discutiemus
modo, dum de mente S. Augustini, quæ ex
jam dictis non obscure innotescit. Inierim
prosequor argumentum ex S. Scriptura.

Inst 1°. Apocal. 20, dicitur: (*pii no*»
est inventus in libro vitæ scriptus, m t-
sus est instagnum ignis .-atqui parvuliuon
baplizati non sunt scripti in libro vite: ergo.

A. hunc locum non referri integrum:
sed mutilum; paulo enim ante dictum est,
Judicati sunt mortui ex his quæ scripta
erant in libris secundum opera ipsorum;
item : *Et judicatum est de singulis st-*
eundum opera ipsorum. Ex quibus mani-
festum est Imite textum spectare adultos,
non parvulos, (piorum nulla sunt opera.
Neque te moveat quod dicat *magnos et*
pusillos, vocat enim pusillos non ætate
aut natura, sed dignitate el gradu, id est
viles et abjectos, ut exponit Estius.

Inst. 2°. Infantes non baplizati sunt filii
iræ, Ephes. 2: ergo puniuntur pœnasensus.

//. ZV. *conseil*. Ire enim manifestatur non
solum per pœnas positivas, sed etiam pri-
vativas : sic David iratus tu Absalonem ip-
sum punivit ejiciendo. » lacie sua: sic prin-
cipe* irati in aulico* ipsos puniunt prohi-
bendo aditum ad aulam.

Inst. 3° ex parabolis palea», zizaniorum
el piscium, Matth. 5 : *Permundabit arcam*
suam et congregabit trilicum suum m

Aorrewm, *paleas autem comburet igni inextinguibili*; ibid. c. 15, de zizaniis quibus inimicus homo superseminavit in agro : *Colligite primum zizania et alligate ea in fasciculos ad comburendum* ; ibid, de sagena iJssa in mare et ex omni genere piscium congregame : *Elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt : hic erit in consummatione sæculi, exhibunt angeli et separabunt malos de medio iustorum et initient eos in caminum ignis*. Atqui infantes non baptizati non sunt neque triticum, neque bonum semen, neque boni pisces, sed palea, zizania, mali pisces : ergo.

/? per aream, agrum et sagenam intelligi Ecclesiam. in qua sola sunt triticum et palea, bonum semen et zizania, boni et mali pisces, id est, boni et mali homines. Ita interpretatur S. Aug. lib. cont. Donatist. post collât, c. 4, et communiter SS. Patres et theologi. Nec refert quod Christus, Mattii. 15, dicat : *Jger est mundus*; per hoc enim intelligit Ecclesiam toto mundo diffusam, aut quia ex jacto semine, quod est verbum Dei, mundus iit Ecclesia : antequam enim jaceretur semen erat mundus, post jactum semen est Ecclesia. Id etiam *evidenter patet* ex verbis anterioribus -. *Simile est, inquit, regnum coelorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo* : per regnum enim cadorum in S. Scripturis passim intelligitur Ecclesia. In his ergo parabolis non est quæstio de parvulis non baptizatis qui non sunt in Ecclesia, sed de adultis qui bona vel mala opera egerunt : quod iterum evincitur ex his verbis : *Sinite utraque crescere usque ad messem*, id est. usque ad finem vitæ.

Obj. 2º ex Patribus, præserlim ex S. Aug. S. Augustinus, serm. 14, de verbis Apostoli, c. 5 : « Venturus est Dominus, • inquit, et, iudicaturus de vivis et mortuis, sicut Evangelium loquitur, duas partes factururus est, dextram et sinistram » Sinistris dicturus : *Jte in ignem celerum qui paratus est diabolo et angelis ejus*, • dex'ris dicturus : *Penite, benedicti /atris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Uanc regnum nominat ; hanc cum diabolo damnationem : nullus relictus est medius locus ubi ponere queas -infantes. De vivis et mortuis iudicabi-

« tur : alii erunt ad dexteram, alii ad sinistram ; non novi aliud. Qui inducis medium, recede de medio ; non te offendat qui dextram quærit et te ipsum admoneo, recede de medio, sed noli ad sinistram. » Idem Enchirid. c. 26 l. 1 ; de Peccat Meritis, c. 26 ; et alibi.

S. Fulgentius, l. de Fide ad Petrum, c. 27 . « Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos qui.... sine sacramento S. baptismatis.... de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos ; quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione et nativitate traxerunt. »

S. Gregorius, l. 9 Moral, c. 16 : « Perpetua tormenta percipiunt qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. » Similiter S. Prosper, Isidorus. Anselmus et alii. Ergo.

Q. 5. de malo a. 2. — A. his omnibus ipsismet verbis Doctoris Angelici, fidelissimi S. Augustini et aliorum Patrum interpretis. Itaque, « dicendum quod non mine tormenti, supplicii, gehennæ et cruciatus, et si quid simile indictis sanctorum invenitur, est large accipiendum pro pœna, ut ponatur species pro genere. Ideo autem sancti tali modo loquendi usi sunt, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant in parvulis nullum peccatum esse, nec eis aliquam pœnam deberi. » Eodem modo dicta S. Augustini et SS. Patrum interpretantur S. Bonaventura, Scotus, Dionysius Carthus. et alii.

Feritas hujus solutionis eruitur. 1º ex scopo S. Augustini et aliorum Patrum agentium contra Pelagianos. Pelagiani, qui negabant peccatum originale, contendebant parvulos decedentes sine baptismo nullam pœnam pati, sed vitam et felicitatem æternam frui, extra regnum cadorum tamen ; sicque esse quemdam medium locum inter damnationem et regnum. Quem errorem ut impugnarent SS. Patres. non erat necesse quod asscruerunt parvulos pati pœnam sensus, sed sufficiebat si probarent eos pati pœnam qualemcumque et esse damnatos, sicque non esse medium inter damnationem et regnum : quasi sic argu-

mentarentur: Qui non erunt in regno erunt damnati ! atqui infantes non erunt in regno : ergo zrum damnati; ergo non datur locus medius in quo vita et felicitate fruuntur. Vides, ul hoc argumentum concludat, non requiri quod parvuli patiantur pœnam sensus, sed sufficere quod patiantur pœnam damni, quacum non potest subsistere vita et felicitas æterna, qua eos donabant Pelagiani. Usurparunt autem SS. Patres voces cruciatus, ignis, gehennæ, tormentorum. suppliciorum, etc., ut in hac parte, sicut dicit S. Th. hæresim Pelagianorum redderent detestabiliorem.

Evincitur veritas *datas responsionis*, quia aliter S. Aug. præsertim non poterit secum conciliari; fuit enim perpetuo S. Doctor anxius et incertus circa poenas parvulorum, *quod patet ex* sequentibus. Lib. 3 cont. Julian, c. 11 : « Ego autem, inquit, non dico parvulos sine Christi baptismate monentes tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret. » Et infra : « Quis dubitaverit parvulos non baptizatos in damnatione omnium levissimos futuros? Quæ qualis et quanta erit quamvis definire non possum, non tamen audeo dicere quod eis ut nulli essent, quam ut ibi essent potius expediret. » In Enchirid. c. 95, dicit *mitissimam*. esse pœnam parvulorum; et Epist. 88, ad Hieron. « Cum ad poenas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio. »

Porro, si certum fuisset S. Augustino parvulos non baptizatos pati pœnam sensus, 1° non tantis circa illam fuisset coarctatus angustiis et habuisset quid responderet, atque definire potuisset, si non quanta esset et in quanto gradu, saltem quæ et qualis esset. 2° Non dixisset horum infantium pœnam esse *levissimam* et *mitissimam*, nec dubitasset asserere melius illis esse non esse quam in tali pœna esse; etenim ignis inferni etiam levior et levissimus est longe aelivior et acerbior quovis nostro igne, aut etiam eiementari ardentissimo, ipso S. Augustino teste in psal. 57, v. 2. Quis autem dicat poenam ignis nostri, maxime si esset æterna, esse *levissimam* et *mitissimam*? Quis sane mentis non dicat quod sit sibi melius non esse, quam ut alter Laurentius toto corpore dis-

tendi super cratem ferream et subjects prunis ardentibus in perpetuas aeternitates igne torreretur? Sibi certo mentitur qui non dixerit, aut sensum humanum exuit qui non ita senserit.

Quantum ad Fulgentium, id specialiter *est observandum*, quod ibid. cap. 44, dicat hanc doctrinam quam cap. 27 tradidit pertinere ad fidem. Non potest autem sine manifesto errore dici esse de fide parvulos pati pœnam sensus, alioquin omnes contrarium sentientes, et ii numerosissimi, doctissimi, sanctissimi, forent hæretici. Evidens est ergo S. Fulgentium intelligere de pœna generice sumpta : unde glossa in cap. *Nulla* de consecr. dist. 4, dicit : *Carentia visionis Dei est pœna ignis, de qua intelligendus est canon* Firmissime desumptus ex Fulgentio.

Inst. 1° Si liceat sic interpretari. Scripturas et Patres, nunquam ex Scripturis aut Patribus evinci poterit dæmones et damnatos adultos vero igne torqueri in inferno, quia ubique poterunt explicari de igne metaphorice sumpto pro qualibet pœna: unde explicatio nostra dicenda est potius S. Scriptura et Patrum *contortio*, quam genuina eorum interpretatio. Ita quidam recentiores.

R. N. Sequelam et ejus probationem. Quamvis enim nomine ignis quandoque in S. Scripturis et Patribus intelligatur quæcumque pœna ubi ad id cogit contradictio aut inconveniens quod, aliter intelligendo, sequeretur; non bene infertur sic scuique esse intelligendum, si intelligendocum vero igne nulla contradictio aut inconveniens sequatur.

Absque autem inconvenienti intelligitur S. Scripta, in nullis locis determinate de vero igne. Sic Judith. 16: *Dabit igium et vermes in carnes eorum, ut urantur et sentiant usque in sempiternum.* Job. 20 : *Devorabit eum ignis qui non succenditur.* Isaï. 35 : *Quis poterit habitari, et vobiscum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* « Matth. 5 : *Paleas comburet ignis in lingua vobis;* ibid. 3 : *Reus enim gehennæ sicut zizania, da erit fletus et stridor dentium.* Mare. 9 : *Ire in gehennam in ignem in eternum, ubi vermis eorum non moritur et ignis*

io»i *ertinguitur*. Item alibi pluries. *nam*; atqui pœna corporis est pœna sensus : ergo.

Similiter in SS. Patribus sunt phires textus qui sine ullo inconvenienti intelliguntur determinate de vero igne, ut S. Aug. de Fide in Operib. c. 17, ut referetur in *instantia sequenti*; item, lib. 2i de Civil, c. 9; S. Greg. 1. 4 Dialog, c. 29; S. Th. in Suppl. q. 70 i el sic alii.

Si / etas quæ ratio, quod inconueniens fuit ob quod S. Th. S. Bonavent. Scotus d alii interpretarentur ignem in S. Scripturis et Patribus prius citatis, generice pro quacumque pœna ?

II. ad hanc interpretationem motos fuisse omnibus rationibus quas attulimus *in robalionem conclusionis*, secundum quas pœna sensus non apparet proportional el debita culpæ originali, non consona traditioni, juri et communi sensui ac praxi Ecclesiæ ; 2° quia probe sciebant nomine *ignis* sæpe in S. Scriptura significari qualemcumque pœnam, ipso S. Augustino interprete, ul vidimus; et quantum ad ipsum S. Augustinum, quia ipse se semper anxium et dubium exhibuit in hac re, quia dixit pœnam parvulorum non haplizalorum *mitissimam* et *levissimam*, neque ausus fuit asserere quod melius illis esset non esse quam sic esse : quæ omnia visa sunt his docloribus non posse conciliari cum pœna sensibili ignis parvulis infligenda.

Ast tu, qui tantorum virorum interpretationem calumniaris quasi *contorsionem* S. Scripturae et Patrum, forte perspicacior es Doctore Angelico, sapientior Doctore Seraphico, subtilior Doctore Subtili?

Inst. 1°. S. Aug. lib. de Fide el Operib. c. 17, datæ explicationi aperte contradicit ; dicit enim : *Neque illud dici hic poterit, in quo nonnulli seipsos seducunt, ignem veternum dictum, non ipsam combustionem æternam, id est, operationem ipsam ignis*. Ergo.

/?. N. ant. S. Augustinus enim loco citato loquitur de adultis fidelibus, *quorum non fidem, sed opera bona defuisse declaravit Judex*; unde nihil ad nos.

hui. 5°. S. Aug. Epist. 2.s, ad Hieron. scribit. *Certussum... quæcumque anima sine gratia mediatoris et ejus sacramento in qualibet corporis ertate de corpore erierit, el in perna futuram, et in ultimi, judicio recepturam corpus ad pœ-*

/t. D. maj. Est receptura corpus ad pœnam positivam, *N.* ad pœnam privativam, (λ Quia ex hoc quoo <m.nia sit privata visione Dei, corpus privaun dotibus corporis glorificati, et sic anima recipiet corpus ad pœnam seu ad consortium suæ pœnæ, sicut anima beata, ul ibid, dicit S. Aug. recipiet corpus ad gloriam promanantem ex visione beata, *./ld hunc ergo sensum distincta minore, N. conseq.*

Inst. 4°. S. Aug. de Dono Persever. c. 12, dicit parvulos non regeneratos transire in mortem secundam : atqui, juxta eunuiem S. Aug. Serm. 162, de tempore, *Mors secunda est corporis et anima puniitio sempiterna* : ergo.

/i. I). maj. Parvuli non regenerati transeunt in mortem secundam adæquate sumptam, *N. maj.* inadxquale sumptam. *C. Ad cujus sensum distincta minore, N. conseq.* Mors secunda igitur duplicem pœnam continet, damni el sensus, seu animæ et corporis ; primam subeunt parvuli, non secundam ; vel si vis. subeunt pœnam animæ et corporis privativam, ut modo dicebam, quia anima privatur visione Dei, et corpus dotibus gloriosis quæ resultare debebant ex illa visione.

Obj. 5°. Parvuli puniuntur pœna sensus in hac vita, ubi est locus misericordia : ergo *a fortiori* in altera.

Ibid. a. 4. ct in 2. d. 55. q. 2. . . 1. — A. I). ant. Parvuli puniuntur pœna sensus in hac vita per accidens, *C.* per se, *N.* Pœnæ enim hujus vitæ non sunt taxatæ pro peccato originali, nec ratione illius directe sequuntur. sed indirecte, quatenus sublata justitia originali quæ illas suspendebat, sequuntur naturaliter virtute agentium naturalium ; in alia autem vita nihil fiet virtute agentium naturalium, sed secundum ordinem divinæ justitiæ. Unde est disparitas.

Inst. Peccatum veniale est levius originali : atqui peccatum veniale punitur in altera vita pœna sensus : ergo et originale.

B. D. maj. Peccatum veniale est levius originali etcætera sunt pana, *N.* et cætera sunt imparia, *C.* Quamvis ergo peccatum veniale sit levius originali, est tamen voluntarium voluntate propria, importat insuper conversionem et delectationem inordinatam ; secus peccatum originale. Cum

ergo poena sensue correspondeat inordinationi actuali propriae voluntatis, non mirum si peccatum veniale puniatur pœna sensus, non peccatum originale.

inferes. Ergo saltem parvuli post mortem sunt melioris conditionis quam in hac vita, siquidem non patiantur pœnas sensibiles quas patiuntur in hac vita : *absurdum consequens* : ergo.

R. N. sequelam : quia melius et sustinere omnes misérias hujus vitæ, cum aptitudine ad videndum et possidendum Deum, quam omni pœna sensibili carere sine tali aptitudine.

Obj. 4°. Pœna damni et gravior pœna sensus : atqui parvuli puniuntur pœna damni : ergo et pœna sensus.

Q. 3. de malo a. 1. ad. 5. — R. D. maj. Pœna damni respectu adultorum est gravior pœna sensus. *C. maj.* respectu parvulorum, *subdistinguo.* Est gravior objective, *C. subjective, N.* Explicatur verbis Auctoris. Gravitas alicujus pœnæ potest attendi dupliciter, uno modo ex parte ipsius boni quo privatur per modum pœnæ, et sic carentia visionis divinæ et fruitionis Dei est gravissima poenarum; alio modo per comparisonem ad eum qui punitur, et sic tanto est gravior pœna quanto id quod subtrahitur est magis proprium et connaturale ei cui subtrahitur : sicut magis diceremus puniri hominem si auferretur ei patrimonium, quam si impediretur ne perveniret ad regnum quod ei non debetur. Et per hunc modum sola carentia visionis in parvulis dicitur esse mitissima omnium pœnarum, in quantum visio divinæ essentiae est quoddam bonum omnino supernalurale ipsis indebitum, quodque propriis actibus adipisci non potuerunt, in quo differunt ab adultis : unde, quamvis respectu adultorum hæc pœna sit gravissima, secus tamen respectu parvulorum, praesertim cum ex hac privatione nullum dolorem tristitiamve percipiant, ut dicimus § seq. Adde parvulos puniri pœna damni non sensus, non quia pœna damni est major vel minor pœna sensus, sed quia respondet peccato naturæ et habituali privationi, pœna vero sensus per se calida propria et actuali voluntate atque delectatione perpetrato.

Obj. 5°. Corpora puerorum post resurrectionem erunt passibilia, nullum enim corpus humanum est impassibile nisi per

dotem impassibilitatis sicut in beatis, tel ratione justitiæ originalis, sicut in statu innocentiae; utraque autem carent parvuli: atqui omne passibile de se uel de seipso patitur praesente activo : ergo parvuli pœnis corporibus activis pœnam a se ipsis patientur.

In 2. d. 55. q. 2. a. 1. ad 2. — *B. b. min.* Omne passibile patitur praesente activo agente, *C. min.* activo non agente, *V. min. et consequ.* Igitur corpora parvulorum post resurrectionem erunt impassibilia, non defectu capacitatis ad patiendum, sed defectu exterioris agentis in ipsa; quia, ut jam dictum est, post resurrectionem nullum corpus erit agens in alterum, praecipue ad corruptionem inducendam per actionem naturæ, sed tantum erit actio ad puniendum ex ordinatione divinæ justitiæ : unde illa corpora non patientur quibus pœna sensibilis ex divina justitiâ non debetur, quia illa sunt corpora parvulorum.

Inferes. Ergo qui moritur cum peccato originali et actuali mortali, non magis punitur quam si moreretur cum solo actuali, si quidem per actuale mortale puniatur totali privatione visionis Dei, cui privationi nihil addit peccatum originale : alium consequens : ergo.

R. hoc argumento, si quid valeret, probari eum qui moritur cum centum peccatis mortalibus non magis puniri, pœna damni scilicet, quam qui moritur cum uno; quia per unum totaliter privatur visione Dei. *Negatur itaque sequela. Ad probationem, D.* Per peccatum actuale mortale privatur totaliter extensive visione Dei, *C. totalité, intensive, N.* Sicut enim qui plus meruit plus intensive videt Deum, non plus extensive, quia totus Deus a quolibet beato videtur; ita qui plus demeruit, licet non plus extensive privetur visione Dei, quia quilibet damnatus toto Deo privatur, plius tamen intensive privatur, quia plura obstacula visioni apponit, ut dixi supra.

§ II. — *Utrum parvuli morientes cum solo originali peccato aliquam tristitiam vel dolorem percipiant ex privatione visionis lratificetur?*

Q. 5. de malo a. 5. et in 2. d. 55. q. 1. 2. — Dico. Parvuli morientes cum solo originali peccato nullam tristitiam nullumve dolorem percipiunt ex privatione

visionis bealiflcæ, non sunt tamen beati beatitudine naturali.

5. Th. *probat primam conclusionis pariem duplici medio*. Primum est q. 5 cit. quia parvuli non cognoscunt bealiludinetu supcnaluralem ; secundum, disl. cit. quia , *dato* quod agnoscant beatitudinem supcnaluralem, hæc tamen non erat ipsis ex intrinsecis proportionata.

Q. cit. de malo. — *Prima ratio sicproponitur*. Nemo tristatur de amissione boni quod non cognoscit; ignoti enim nulla cupiditas : atqui parvuli monentes cum solo peccato originali, non cognoscunt beatitudinem supcnaluralem qua privantur : ergo. *Prob. min.* Beatitudo supernaturalis, scilicet clara Dei visio et illa gloria quam possident sancti, superat cognitionem naturalem, nec cognosci potest nisi supernaturaliter per lumen fidei, juxta illud Apostoli i Cor 2 : *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum, nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum*. Atqui parvuli carent cognitione supernaturali, quæ hic in nobis plantatur per fidem, quia nec hic habuerunt fidem actu , nec sacramentum fidei susceperunt : ergo.

Dices Tametsi pueri hic non habuerint fidem, nec sacramentum fidei susceperint, attamen cum in extremo judicio videbunt sibi coæquales assumi ad beatitudinem supernaturalem, inde facile intelligent se adeam beatitudinem esse destinatos. Ergo.

11. N. *ant.* Ex hoc enim quod quis videat coælaneos assumi ad aliquam dignitatem, non sequitur quod inde cognoscat cerliludinaliter se ad eandem vel similem dignitatem esse destinatum. Posset ad summum concipere velleitatem seu desiderium conditionatu in similem dignitatem adipiscendi , sed cujus privatio nullam generat tristitiam. Insuper, *juxta instantiam*, meri usque ad extremum judicium nullam tristitiam haberent ex amissa beatitudine , et tantum in ultimo judicio inciperent tritari ; quod est inconveniens.

Objicit insuper Franciscus Ilcno textum I). Th. in 2, d. 55, q. 2, a. 2, ubi dicit : - Quidam dicunt quod pueri nullum dolorem sustinebunt, quia in eis ratio adeo obtenebrata erit, ut non cognoscant se amisisse quod amiserunt t

Bit i.. T. TV.

» quod probabile non videtur, ut amma
» ab onere corporis absoluta ea non cognoscant
» noscat quæ saltem ratione investigari
» possunt, et etiam mullo plura. » Sed potuisset advertere R. pater S. Th. idem omnino dicere et referre q. 5 cit de Malo, unde probationem nostram desumimus, et hoc intelligere de naturali cognitione bealiludinis naturalis quæ consistit in adeptione boni perfecti. *Sed quod illud bonum perfectum*, subjungit, *ad quod homo factus est, sit illa gloria quam sancti possident, est supra cognitionem naturalem* .-unde, quando in textu objecto dicit, *et etiam multo majora*, id est : anima separata cognoscit multo majora naturalia quam corpori juncta. Sed jam dato parvulos cognoscere beatitudinem supernaturalem , occurrit

Dût. cit — *Secunda ratio* D. Th. quæ sic proponitur. Ex eo quod careat aliquis eo quod suam proportionem excedit non affligitur, si sit rectæ rationis, sed tantum ex hoc quod caret eo ad quod aliquo modo proportionatur : sic nullus sapiens homo affligitur de hoc quod non potest volare sicut avis, vel quod non sit rex aut imperator, cum sibi non sit debitum; affligeretur autem si privaretur eo ad quod habendum aliquo modo aptitudinem habuit atqui, quamvis homo usum liberi arbitrii habens, proportionatus sit ad vitam æternam consequendam , quatenus per actus proprios ex gratia potest illam mereri, et ideo si ab hoc deficiat maximus erit ei dolor , quia amittit illud quod suum esse possibile fuit; parvuli tamen nunquam fuerunt proportionali ad hoc quod vitam æternam haberent, quia nec eis debebatur ex principiis naturæ, cum omnem facultatem naturæ excedat, nec actus proprios habere potuerunt quibus tantum bonum consequerentur; et aliunde sunt rectæ rationis, nulla enim passione, nullo peccato personali obliquatur , sed talis est qualis fuit ante mortem, cum per mortem non mutetur, ante mortem autem nullum actum inordinatum habuerunt : ergo nihil omnino dolebunt de ea carentia visionis divinæ; imo magis gaudebunt de hoc quod participabunt multum de divina bonitate et perfectionibus naturalibus.

ibid. — *Nec potest dici* quod fuerunt proportionali ad vitam æternam consequere:-

dam, si non per operationem suam, saltem perfectionem aliorum circa eos, quia potuerunt ab aliis baptizari, sicut et multi pueri ejusdem conditionis baptizali vitam sternam consecuti sunt; hoc enim est superexcedentis gratis ut aliquis sine actu proprio praemietur : unde defectus talis gratiae non magis tristitiam causât in pueris decedentibus non baptizatis, quam in sapientibus, hoc quod eis inultae gratiae non fiunt quæ in aliis similibus factæ sunt.

ibid, de Malo. — *Confirmatur*. Nulla ratio videtur esse quare subtrahatur pueris exterior pœna sensus, si attribuitur eis interior afflictio, quæ est multo magis poenalis.

Prob. secunda pars conclusionis. Bèatitude naturalis stare non potest cum aversione a Deo ut auctore naturæ ; consistit enim beatitudo naturalis in libera et amicabile conversione ac unione cum Deo ut auctore naturæ .atqui parvuli ratione peccati originalis sunt aversi a Deo etiam ut auctore naturæ : ergo. *Prob. min.* Adam peccando aversus est a Deo , nedum ut auctore supernaturali, sed etiam ut auctore naturali ; quia quicumque peccat contra Deum ut auctorem supernaturalem, peccat contra ipsum ut auctorem naturalem, cum lex naturalis præcipiat obedire omni superiori legitime præcipienti : atqui talis est in pueris aversio habitualis, qualis fuit actualis in Adam in quo peccaverunt : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem. Omne quod naturaliter desideratur, si non habeatur quando est tempus habendi, causât afflictionem et dolorem : atqui homo naturaliter appetit beatitudinem; tempus autem habendi ipsam est post mortem : ergo pueri ex carentia visionis divinæ, quæ est beatitudo, affliguntur.

Q. cit. de malo a. 5. ad 1. — *Il. 1° iuxta primam rationem* , quod animæ parvulorum in peccato originali decedentium , cognoscant quidem beatitudinem, in generali secundum communem rationem, non autem in speciali.

Di»t. cit. ad 1. — *Ii. 2° juxta secundam rationem*. Etsi pueri cognoscerent in speciali suam beatitudinem esse sitam in clara Dei visione, non tamen dolerent \ ejui amissione, quia nunquam fuerunt

proportionati ad illam, nec illa fait in eorum potestate.

Inst. 1° Si quis privaretur patrimonio propter culpam parentum, de ejus amissione dolerct, licet nec patrimonium nec culpa parentum fuerint in ejus potestate : ergo similiter.

ib»d. ad 5. — *It. N. conseq.* Disparitas est, quod ad patrimonium quilibet est naturaliter ordinatus et naturaliter jus habet ad illud , filius enim est pars patris et parentes filiis thesaurizant; sed ad gloriam parvuli non habent jus, et quamvis ad illam fuerint ordinali in capite, hoc tamen pendebat a beneficio Dei extrinseco ; unde de ejus amissione non debent rationaliter tristari. Sic, si quis propter culpam patris privaretur simul patrimonio et dignitate sibi in patre promissa a principe , secundum rectam rationem doleret de amissione patrimonii, non de amissa dignitate. Adde juxta primam rationem, parvulos non cognoscere se privatos visione beata.

Inst. 2°. De ratione pœnæ est quod sit contraria voluntati : atqui quod est contrarium voluntati est contristans : ergo.

Q. cit. de malo ad 5, — *B. i' Jult0 primam rationem, D. maj.* De ratione pœnæ est quod sit contraria voluntati actuali vel habituali, *C. maj.* semper actuali, *N. Patet* in eo qui absens vel ignorans diffamatur seu spoliatur bonis. *Id cujus sensum , D. min.* Quod est contrarium voluntati actuali est contristans, *C. voluntati habituali, A. Patet* in exemplo posito. Privatio autem beatitudinis est contraria voluntati non actuali parvulorum, quia eam non cognoscunt, sed habituali, quatenus in primo parente fuerunt ad illam ordinati. *B. 2° juxta secundam rationem*, privationem beatitudinis esse respectu parvulorum pœnam late sumptam pro non collatione beneficii indebiti, sicut si illitterato aut plebeio non conferretur episcopatus aut regnum.

Inst. 5°. Sic se habent pueri non baptizati ad demeritum Ad®, sicut baptizati ad meritum Christi : atqui baptizati gaudent propter meritum Christi : ergo non baptizati dolent propter demeritum \da,

ii»id ad. 2. — *B. N. ant.* Disparitas est tamen quod juxta Apost. Rom. 5, maius sit donum Christi quam peccatum Ad».

·» quia acceptio cujuscumque beneficii |
rausat lætitiā et sæpe eo majorem quo
magis est indebitum at privatio beneficii
non causal rationabiliter trīstītiā , nisi
sit debitum , alioquin omnes semper do-
tērent,cmn nemo sit «pii non careal aliquo
beneficio.

/n4.4°.S. Aug. Serm. de Verbis Apos-
toli, cap. 6, aperte significat parvulos non
baptizatos dolorem et trīstītiā habituros,
ex hoc quod sint exules a patria et socie-
tate sanctorum : ergo.

A. S. Augustinum loqui in hypothesi
Pelagianoruīn , qui dicebant hos parvulos
esse innocentes, mundos et habentes in se
Dei imaginem ; ex qua suppositione infert
S. Augustinus non posse sine injuria poni
a sinistris el excludi a regno,eosque. cum
sescirent innocentes el ad regnum crea-
tos, propler hoc exilium merito dolorem
interiorem percepturos : hæc autem hypo-
thesis est falsa.

Inst. 5°. Saltem negari non potest quin
parvuli trīstentur et doleanl quod se vi-
deant in perpetuum inclusos in obscuro
carcere, sicut dolent dæmones se ese al-
ligatos ; erunt enim pueri in ly bo, qui
est locus subterraneus ; ergo.

A. A. *ani.* i° quia non detinentur in
lymbo tanquam in occupante contrai ie et
agente ne Deum videant, sicut dæmones
detinentur ah igne, sed tanquam in sim-
pliciter locante; Deo denegante concursus
ad exeundum ; 2U quia non apprehending
mam detentionem in lymbo ut sibi discon-
venientem ei nocivam, sicut dæinones ap-
prehendunt suam detentionem ab igne.
Duo verbo, parvuli non detinentur inviti
in lymbo. damnati inviti alligantur in in-
ferno : unde hi dolent, non illi. Sit exem-
plum in duobus hominibus, «piorum unus
ex sententia judicis detinetur invitus in
rarcere, aller ibi sponte manet ; ille trīsta-
tur, non iste.

Obj. 2° *juxta secundam partem con-*
clusionis parvuli non baptizali privabim-
ur beatitudine naturali : ergo saltem de I
ejus privatione trīstabuntur, cognoscent
enim eam fuisse sibi possibilem.

II. A consequentiam. *Id probatio-*
nem : esto parvulos cognoscere beatlludi-
nein naturalem fuisse sibi possibilem, vel
noncoinioscentse ad eam fuisse ordinatos
cumliæcnon sit debita homini ab intrin-

seco , sed ex gratuita Dei voluntate et pet
auxilium speciale ordinis naturali* ; vel «
id cognoscant, cognoscent panier »e a«i
eam fuisse ordinatos gratis, nec ean/ «mi-
sisse propria voluntate : nullus autem, si
sit prudensel sapiens, tristatur se amisisse
id quod ipsi gratis fuerat promissum, maxi-
me si per ipsum non stetit ut haberet.

Inst. Homo, juxta communiorem Tho-
mislaram et plurium aliorum sententiam,
per peccatum originale non solum fuit spo-
liatus gratuitis, sed etiam vulneratus in
naturalibus : ergo saltem parvulus dolebit
de istis vulneribus.

R. Vulnus natura, *ut diximus* initio
hujus disseri.ex S. Th., nihil est aliud
«piam impedimentum inclinationis ad vir-
tutem; hujusmodi autem vulnus pro ni-
hilore putatur in comparatione infiniti bo-
ni occasione cujusaequirēdi fuit inflictum,
et ideo nullum causabit dolorem : sicut,
v.g.,nemo sapiens tristaretur si alter, ip-
so inscio, exposuisset et amisisset assem
cum bona spe obtinendi ipsi regnum.

Obj. 5° *contra secundam partem con-*
clusionis. Deus in resurrectione conce-
det parvulis plura dona gratuita, puta, im-
mortalitatem, impassibilitatem, staturam
adiiltæ ætatis, etc. ergo et beatitudinem
naturalem.

R. N. conseq. Quia hæc dona, gratuita
in antecedente, non sunt inconqiossibilia
cum aversione a Deo ut auctore natura, si-
cut impossibilis est beatitudo naturalis.

Obj. 4°. Parvuli, juxta S. Th in 2, d.
55, q. 2, a, 2, ad 5, diligunt Deum ut auc-
torem natura : ergo non sunt aversi a Deo
ut auctore nature.

R. D. ant. Diligunt Deum utanctorem
nature dilectione naturali et necessaria, C.
dilectione libera, atnicabili, efficaci et per-
fecta.V. Deus potest considerari dupliciter;
1° ut quid distinctum ab omnibus aliis enti-
bus, et sic consideratur lonualiter ut Deus;
2° ut quid commune omnibus aliis entibus,
et ab illis non separatum,quatenus est omni-
buscommune principium essendi etconser-
vandi;elsic consideratur ut Deus maleriall-
ter. Deus sub prima ratione terminat amo-
rem liberum et amicabilein, et iste .unor est
impossibiliiscum aversione a Deo ut ul-
timo tine naturali : sub secund.i.vwtioue,
terminat amorem naturalem el necessa-
rium; eo enim amore quo quis necéteuk

-1

ii

iii i.?

diligi* seipsum, diligit suum essendi principium : et i»le amor est composibilis cum aversione a Deo ul ultimo fine naturali, ut patet in dæmonibus, qui Deum et suum essendi principium naturaliter et necessario diligunt, et tamen sunt aversi ab eo ut ultimo fine tam naturali quain supernatural!.

DISSERTATIO VIII.

DE PECCATO MORTALI ET VENIALI,
TAM SECUNDUM SE QUAM COMPARATIVE
AD INVICEM.

D. Th. QQ. 88 et 89.

ARTICULUS 1.

Utrum detur peccatum veniale ex natura sua distinctum a mortali?

Peccatum mortale dicitur quod mortem animæ affert et est æterna pœna dignum. — Hic q. 88. a. 2. 0. — Peccatum veniale a venia dicitur; unde potest aliquod peccatum dici veniale tripliciter : 1° ab eventu, quia est veniam consecutum; quo sensu S. Ambr. 1. de Paradiso, c. 14, dicit *quod omne peccatum per pœnitentiam fit veniale*; 2° ex parte causæ, quatenus habet in se aliquid diminuens culpam; quo sensu peccata ex infirmitate aut ex ignorantia dicuntur venialia, licet possint esse mortalia. 3° Dicitur peccatum veniale stricte, quatenus non excludit a subjecto principium veniæ quod est gratia; et de hoc peccato veniali hic est quæstio.

Hæretici posteriorum temporum, Wiclefus, Luthcrus, Melanchton, Calvinus, etc. dogmatizati sunt omnia peccata ex natura sua esse mortalia et esse ex se mortis animæ et pœnæ æternæ illativa, de facto autem non inferre prædestinatis et fidelibus ex Dei misericordia; sicque veniale non distingui a mortali ex natura sua, sed vel ex stata a Deo lege seu misericordia, vel ex conditione personæ peccantis. Ab hoc errore non inultum abludit Gerson, 5 p. tract, de Vita Spirit, alphab. 61, ubi hæc habet apud Serram : « Peccatum mortale et veniale in esse tali non distinguuntur * intrinsece, sed solum per respectum ad « divinam gratiam, quæ peccatum istud « imputat ad pœnam mortis, et illud non; • omne enim peccatum culpabile ex sui in- ■ dignitate mortiferum est. » Quibus ver-

bis licet non desumat distinctionem inter peccatum mortale et veniale ex conditione personæ peccantis, ut hæretici, in liocimen cum iis convenit quod illam repetat ex sola Dei misericordia, et non ex natura rei. Contra «pios omnes, pro assertion* sententiæ catholicæ,

Ibid. a. 1 et 2. 0.—*Dico*. Dantur peccata venialia, non solum ex conditione peccantis, aut ex Dei misericordia, sed ex natura sua a mortalibus distincta.

Prob. 1° ex S. Scriptura. In variis sacra Scriptura locis quædam peccata, sine ullo respectu ad personas, comparantur rebus levissimis, quædam gravissimis : sic Matth. 23, quædam comparantur culici, quædam camelo; Luc. 6, quædam festuca, quædam trabi; 1 Cor. 3, quædam fœno et stipulæ, superædificatis fundamento quod est Christus : atqui, si omnia peccata ex se essent mortalia, quædam malecompararentur istis rebus minutis, dum alia comparantur rebus gravissimis; non enim minutum et leve dici debet quod mortem animæ et gehennam æternam ex se infert; sicut ergo nec festuca ex se excæcare potest, nec culex suffocare, nec fœnum aut palea fundamentum evertere, ita nec peccata istis rebus minutis comparata ex natura sua occidunt et æterna morte reum constituunt. Adde quod, qui superædificat fœnum et stipulam dicatur salvandus quasi per ignem, quod S. Augustinus. 1. de Fide et Operib. c. 25; Ambrosius. Gregorius. et alii intelligunt de peccatis venialibus, quæ non igne æterno sed quasi temporali puniuntur.

Item, juxta S. Scripturam, quædam peccata committuntur a justis perseverantibus in justitia et amicitia Dei; Jacob. 5; *in nullis offendimus omnes*. 1. Joan. 1; *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est*. Proverb. 24. *Septies cadet justus et resurget*. Quæ verba licet S. Augustinus. intelligat de tribulationibus. tamen S. Hieronimus. Beda et alii communiter intelligunt de levioribus et quotidianis peccatis, quibus non amittitur justitia. Ergo ex se non sunt mortalia.

Prob. 2° ex traditione. Concil. Milevit. cui interfuit S. Augustinus. definit, can. 7, paucos in hac vita non tantum humiliter, sed etiam veraciter dicere : *Dimitte nobis*

debita nostra. ergo agnoscit quædam peccata in sanctis, quibus non desinunt esse sancti. Et Epist. concilii Africani, quæ est inter Epistolas S. Augustini 95, asserit nullos fideles vivere toto tempore vitæ sine minime, neque tamen sunt sine quotidianis et levibus offensionibus, ubi aperte distinguit mortalia a venialibus.

Ita etiam aperte docent SS. Patres. Aug. Epist. 108, et lib. 50 Homiliarum, hum. 19, colligit esse peccata venialia ex illo Matth. 6 : *Dimitte nobis debita nostra.* S. Leo idem colligit ex i Cor. 5 cit. Origines, Hom. 55, intelligit peccatum veniale *per festucam* Luc. 6 ; Terlul. lib. de Anima, c. *W. per culicem* Mattii. 25; Aug. Senn. 29 de verbis Apostoli, *per rugam* ad Ephes. 5.

Concil. Trident. eandem veritatem definivit. sess. 6, cap. 11, can. 7, 25 et 25 ; et sess. 14, cap. 5, lege. Et tandem SS. pontifices, S. Pius V et Greg. XIII damnarunt hanc propositionem : *Nullum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.* Est 221 inter Baianas, et videtur coincidere cum Gersoniana.

Prob. ratione multiplici. Prima est (undata in S. Scriptura. Juxta S. Scripturam. Deus non imputat nec punit peccata aliter quam ex se mereantur, *ut patet ex illo* Psal. 61 : *Quia tu reddes unicuique juxta opera sua* ; et 2 Cor. 5 : *Ut referat unusquisque propria corporis prout gessit.* Ergo, si sint peccata quæ non punit Deus pœna æterna, eam ex se non merentur. *Confirmatur.* Summa Dei justitia exigit ut non imputet peccata aliter quam sint ex se imputabilia : ergo antecedenter ad Dei imputationem habent ex se quod sint levia vel gravia, et quod incurrant reatum pœnæ æternæ vel temporalis.

ibid. a. 1.º. — *Secunda.* Peccatum est quædam animi infirmitas, juxta illud Psal. 6: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum* ; et Psalm. 40 : *Sana animam meam, quia peccat in tibi.* Ergo, sicut quædam infirmitates corporis ex se mortales, quæ nempe destruunt principium viis, et quiulam non mortales, quæ tantum ad id impediunt ; ita sunt quædam peccata ex se iuxta illa quæ destruunt gratiam et ordinem ad ultimum finem, quæ sunt prin-

cipia vitæ spiritualis ; sunt et alia quæ !.*c principia non destruunt, sed ad id (antum disponunt, ideoque. ex natura sua venialia, quia ab intrinseco reparabilia

Tertia. Inter amicos sunt offensus leves quæ ex natura sua et non solum ex gratia amici non dissolvunt amicitiam : ergo similiter erga Deum. Ecquis credat hominem justum et amicum Dei, ex natura verbi otiosi aut risus superflui, incurere odium Dei et æternæ gehennæ reatum ?

Quarta, specialis contra hæreticos. Adam, David et S. Petrus erant fideles et prædestinati : atqui tamen quædam eorum peccata vere fuerunt mortalia, et ut talia reputata et imputata, scilicet eius fructus vetiti in Adamo, adulterium in Davide, negatio Christi in S. Petro ; neque enim puto quemquam negare Adamum, Davidem et S. Petrum per hæc peccata amisisse amicitiam Dei et incurrisse reatum pœnæ æternæ donec per pœnitentiam expiarentur. De peccato Adæ sic intelligunt S. Ambros. lib. de Parad. c. 9, et S. Aug. 15 de Civit. c. 12. De adulterio Davidis sic censet idem S. Aug. in Psal. 50. De peccato S. Petri similiter intelligit idem S. Aug. orat. 66, in Joan. ubi de S. Petro dicit : *Mortuus est negando et revixit plorando.* Ergo venialia non distinguuntur a mortalibus ex sola conditione peccantis. *Confirmatur* Dignitas personæ non minuit, sed auget peccatum. ut probat S. Th. supra q. 75, a. 1, et nos ex ipso ibidem. Ergo peccatum non est ideo veniale quia committitur a fidei vel prædestinato.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Hæretici plures congerunt textus S. Scripturæ quibus existimant probari omnia peccata ex se esse mortalia : præcipuos proponam, quemlibet cum succincta responsione

1º Matth. 5 dicitur : *Qui solvirit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus* (id est, nullus, interprete S. Th.) *vocabitur in regno cælorum.* A. 1º id obesse potiusquam prodesse objicientibus. Quid enim, si fidelis aut prædestinatus subat unum de mandatis istis minimis, excludetur a regno cælorum ? Id negant hæretici A. 2º per man-

data minima hie non intelligi minima secundum se, set! secundum falsam opinionem Phavisæorum, qui dicebam adulterium et odium amicorum esse gravia peccata, concupiscet e autem et udisse inimicos esse minima. Adde quod non sit leve peccatum solvere minima præcepta et simul falsa legis interpretatione ac corruptione docere ea esse solvenda.

2° Christus. Joan. 15, dicit Petro t *Si non laverō te, non habebis partem mecum* : quod SS. Aug. et Bernard, intelligunt de iis peccatis quæ dicuntur venialia. *R.* 1° objicientes sibi contradicere, erat enim Petrus prædestinatus. *R.* 2° id ad litteram intelligi de lotione pedum, sed. dato intelligi de ablutione venialium, etiam venialia impediunt ingressum regni coelestis nisi remittantur, sed habent in se principium veniæ. Insuper Petrus pertinaciter resistendo peccasset mortaliter. *R.* 5°. Plures interpretantur. *Non habebis partem mecum* in cœna.

5° Quicumque peccat, quovis peccato, facit contra hoc præceptum Apostoli 1 Cor. 10 : *Sive manducatis, sive bibilis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite* : ergo peccat mortaliter. — Ibid, ad 2. -- *R.* 1° *N, conseq.* Non enim omne quod est contra preceptum est semper mortale, sed id solum quod sic est contra præceptum ul destruat charitatem, quæ est finis el plenitudo præcepti; quod autem charitatem non destruit non est nisi imperfecte contra præceptum, et sic est peccatum veniale. *R.* 2° hoc præceptum esse affirmativum quod non obligat pro semper.

4° t Joan. 5 dicitur : *Qui non diligit manet in morte* : atqui qui peccat venialiter non diligit : ergo. *R.* 1° ut ante, id pariter spectare predestinates *R.* 2° tō *non diligit* illic sumi non negative, sed contrarie pro actu malo exclusive charitatis ; subjungit enim immediate Apostolus : *Omnis qui odit fratrem suum homicida est.* Non ergo illic præcipitur actualis et continuata dilectio, alioquin dormientes manerent in morte, sed significatur esse grasse peccatum non diligere Deum ex toto corde, ipsi proferendo aliquam creaturam.

5° Kzech. 18 dicitur generaliter : *.mi-ma quæ caverit ipsa morùtur*; et

Deuteron. 27 : *Maledictus omnia manserit in omnibus quT scripta nint in libro legis, ut faciat ea.* Ergo *H* iterum 1° liæc perlinere ad prædestiatioū sicut ad alios *R.* 2° in utroque loco non agi de omnibus peccatis g3Eera'iin, sed de gravioribus, ut de idololatria, adulterio, homicidio, etc.

Obj. 2°. S. Aug. lib. 9 Confess, c. 13 *r<e, inquit, etiam laudabili vilic hominum, si remota misericordia discutiat eam.* Ergo ex sola Dei misericordia peccata sunt venialia.

R. N. conseq Sensus enim S. Aug. non est, quod justī propter peccata venialia quæ committunt sint æterna pœna digni, sed quod peccata etiam venialia retardent ab ingressu cœli nisi remittantur per misericordiam Dei, qui posset aut prolixioribus aut acerbioribus pœnis illa punire in purgatorio, sed quas pœnas temperat et abbreviat ex misericordia propter Christum el charitatem quam servant isti justī, quippe quæ esi principium veniæ. Hunc esse sensum S. Aug. *palet* ex eodem lib. cap. ull. ubi rogat lectores ul orenl pro matre sua defuncta, *ut consequatur misericordiam Dei* : defunctis enim non remittuntur mortalia, sed venialia duntaxat. Quod ulterius posset objici ex Patribus, omina peccata esse paria, require supra, dissert. 2, a. 2, obj. 5.

Obj. 5°. Omnis offensa in Deum potest a Deo puniri pœna mortis æternæ el annihilationis : ergo peccatum quod dicitur ß-niale est tali pœna dignum, el non nisi ex misericordia Dei est veniale. *Prob. ant.* Quia nulla pœna, etiam æterna, tam mala est quam ista offensa, et potius toleranda est quævis pœnaquamconimitlenda qtantumlibel parva offensa contra Deum: ergo. Ita Gerson, loco cit.

R. D. ant. Omnis offensa in Deum potest puniri a Deo ut supremo domino eide potentia absoluta pœna mortis æternæ, transeat; non enim id omnes concedunt; saltem *hoc dato*, non potest dici proprie punitio, sed poenalis afflictio, sicut si Deus de potentia absoluta et ut supremus dominus, re sua pro libitu utens, annihilaret justum : potest puniri a Deoul justo iudice poena mortis æternæ, .V. Detis enim, ut justus iudex, secundum S. Script, reddit unicuique secundum opera sua, et juxta

mensuram delicti infligit modum supplicii unde non potest, ut justus judex , punire pœna æterna peccatum veniale, qnod secundum se non inducit nisi reatum pœnæ temporalis.

ddprobationcm antecedentis, V. con- itq. Quod enim nulla pœna tarn mala sit quam quævis offensa Dei, et quod potius sit toleranda quævis pœna quam peccare leviter contra Deum, probat quidem quod offensa Dei sit allions ordinis quam pœna, utique ordinis moralis contra rectam rationem et legem, et quod ideo quævis pœna sit potius eligibilis quam quælibet offensa at non probat quamlibet offensam superare ant adæquare in ratione demeriti et juxta exigentiam justitiæ vindicativæ pœnam æternam, sicque posse puniri qualibet pœna, etiam ætema. Ea enim sola pœna peccatum juste puniri et corripi potest secundum exigentiam justitiæ vindicativæ , quæ est ei proportionata et debita ex proprio reatu quem inducit; parvo autem peccato parva pœna respondet, et peccatum veniale ex se non inducit reatum pœnæ æternæ, *ut supra probatum est.*

Inst. 1. cum eodem. Remissio cujusvis peccati est ex Dei misericordia : ergo, sistendo intra limites justitiæ , peccata quæ dicuntur venialia possunt non remitti et sicæternum puniri.

A. *D. ant.* Remissio cujusvis peccati est ex Dei misericordia suo modo debita , C. omnimode indebita, N. Cum enim peccatum veniale ex se non destruat gratiam et charitatem quæ confert jus ad gloriam et est principium veniæ iis qui habent tantum veniale, sicque servant in se gratiam et j »s ad gloriam, non potest non esse aliquo modo et secundum decentiam debita misericordia el remissio illius, neque Deus polest secundum leges amiciliæ illam dene-gare amicis eam petentibus. Quantum ad cos<pii cum veniali habent mortale, per accidens est quod non sit eis debita misericordia el remissio, scilicet ratione mortalis adjuncti. Uno verhio, peccata dicuntur secundum sc venialia, non qffod non indigeant misericordia, sed quia ex se non excudunt principium hujus misericoidi® 8l veniæ, sicut ea quæ dicuntur mortalia.

/nx/ 2C. Omne peccatum cxclml'iis a regno cœlesti esi mortale atqui omne peccatum, etiam illud quod dirim s ven.'l?',

excludit a regno cœlesti; *nihil enim eoinquinatum intrabit in regnum calorum* : ergo. *

B. D. maj. Omne peccatum excludens a regno irreparabiliter ab intrinseco est mortale, *C. maj.* excludens a regno reparabiliterabintrinseco, *N. mai. Et adkunesensum distincta min. N. comeq.* Peccatum igitur veniale cum ex se non excludat gratiam nec dissolvat amicitiam cum Deo, quantum est ex se retinet principium Quæ reparationis et veniæ ; et ideo non dicitur proprie excludere a regno, cum relinquat jus ad illud, sed retardare ab ejus consecutione donec purgetur a sorde et absolvatur a pœna, quæ non compatiuntur cum gloria, cujus tamen purgationis et absolutionis retinet principium, *ut dictum est.* Quod si in infidelibus et peccantibus mortaliter istud principium non remaneat, est peraccidens, *uljam dixi*, non ratione peccati venialis, sed mortalis adjuncti; ct ideo per accidens peccatum veniale conjunctum mortali potest puniri pœna æterna, *ut superius discimus.*

Inst. 5°. Quodvis peccatum offendit Deum infinitum : ergo quodvis peccatum est infinitum, consequenter mortale.

B. D. ant. Quodvis peccatum offendit Deum infinitum infinite, V. infinite vel finite. C. Solum autem peccatum mortale offendit Deum aliquo sensu infinite, quatenus tollit ab eo rationem ultimi finis, *ut dicam infra*: non sic peccatum veniale.

Inst. 4°. Minimum bonum opus justi meretur vitam æternam : ergo minimum malum opus meretur pœnam æternam.

B. Concesso ant. de opere bono ex gratia et charitate elicitio, V. *conseq.* Disparités est 1" quod hujusmodi opus bonum, licet sit minimum ex parte objecti, est tamen magnum ex parte principii, utpote opus excellentissimæ virtutis, scilicet charitatis, cui promissa est vitaæterna. 2° Disparitas est, quod agens ex gratia et charitate habeat Deum pro ultimo fine: peccans autem venialiler non avertit a Deo ut ultimo fine, nec sistit in creatura ut in fine ultimo, *ut dicemus infra.*

ARTICULUS II.

Perqwd formaliter el primario peccatum mortale el veniale constituentur el differant l

Suppono non constitui el differre for-

mailler el primario per hoe, quod mortale sit contra legem, et veniale contra consilium; pia nullum est peccatum quod non sit contra legem; (*Jbi eniin non est le.r.*, inquit Apost. *nec prævaricalio*; unde idem Apost. 1 Cor. 7 : *Si autem acceperis u. rorem. non peccasti, et si nupserit virgo, non peccavit*, licet tamen id sit contra consilium. Opinio contraria tribuitur Scoto; verum, juxta Scotistas, Scotus intelligit de consilio large sumpto pro omni eo quod non est simpliciter necessarium ad salutem consequendam.

Aliunde ergo petenda est differentia constitutiva utriusque peccati. Multis autem differunt. 1° Peccatum mortale est simpliciter contra legem, quatenus est contra finem legis quem evertit; non sic veniale: finis autem legis est charitas Dei et proximi, 1 Timoth. 1; eo enim colliniant omnes leges, ut Deum diligamus ex toto corde et proximum sicut nos ipsos. 2° Peccatum mortale avertit a Deo ultimo fine et constituit finem ultimum in creatura; veniale, servato ordine ultimi finis, facit inordinationem circa media. 3° Peccatum mortale contrariatur gratiæ et charitati illasque destruit; secus veniale. 4° Peccatum mortale dissolvit amicitiam cum Deo, veniale minuit. 5° Mortale est contemptus Dei, non veniale. 6° Mortale est mors animæ, quatenus tollit gratiam quæ est vita animæ; veniale est morbus et languor animæ. 7° Mortale infert deordinationem ex se irreparabilem, veniale deordinationem ex se reparabilem. 8° Mortale inducit reatum pænæ æternæ; veniale, pænæ temporalis. Quæritur ergo quæ sit inter hæc differentia formalis et primaria inter peccatum mortale et veniale?

Q. 7. de malo a. 1. — *Dico* 1°. Differentia formalis et primaria inter peccatum mortale et veniale non in eo sita est, quod mortale inducat reatum pænæ æternæ, veniale pænæ temporalis; neque quod mortale inferat mortem animæ privando gratia, veniale non; neque quod mortale faciat deordinationem irreparabilem, veniale reparabilem: quia hæc omnia sunt potius effectus peccati mortalis et venialis, quam eorum differentię constitutive: ideo tamen peccatum mortale infert reatum pænæ æternæ, deordinatio-

nem irreparabilem; quia est mortale; « non e contra.

Dico 2°. Quantum ad ceteras differentias assignatas, videntur tantum illic terminis, re autem coincidere, Nam esse contra finem legis, deordinari circa finem, averti ab ultimo fine, contemnere Dei amicitiam, contrariari gratiæ et charitati, sunt termini rem eandem significantes sub diversis conceptibus et formalitatibus; ita ut perinde sit, nostro saltem iudicio, dicere rationem constitutivam peccati mortalis et ejus formalem ac primariam differentiam a veniali in eo sitam esse quod peccatum mortale vel sit perfecte contra legem, vel quod avertat ab ultimo fine, vel quod sit contemptus amicitie Dei, vel quod sit contrarium gratiæ et charitati. Et S. Th. diversis in locis, modo subinformalitate, modo sub altera, discrimen inter utrumque peccatum mortale et veniale exprimit: et ratio est, quia, posita vel transgressionem, perfecta legis, vel aversione a Deo ut ultimo fine, vel contrarietate ad charitatem, vel contemptu amicitie Dei, omnes apprehendunt peccatum mortale; et inde sequuntur exclusio gratiæ sanctificantis et charitatis, dissolutio amicitie Dei, mors animæ de se irreparabilis, reatus pænæ æternæ, et cætera omnia quæ peccato mortali tribuuntur et peccato veniali non conveniunt.

Dices 1°. Juxta S. Th. in pluribus locis, et maxime hic a. 1. O, peccatum veniale non est contra legem: « Venialiter » peccans, inquit, non facit quod lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex » per præceptum obligat; sed facit præter » legem; quia non observat modum rationis quem lex intendit. » Ergo non debet repeti differentia inter peccatum mortale et veniale, ex hoc quod mortale sit perfecte contra legem et veniale imperfecte.

II. certo constare S. Thomam in pluribus locis docere peccatum veniale esse contra legem, hoc sensu quod prohibeatur a lege; nam supra, q. 74, a. 10, ad 1, agnoscit peccatum veniale esse contra rationes æternas; 2. q. 100 a. 0, dicit omne mendacium esse contra illud Eccli 7: *Noli velle mentiri omne mendacium*, et tamen docet mendacium jocosum esse peccatum veniale. Item, ibid. q. 86, dial

quod religiosus transgrediens suas leges in re non gravi, peccet venialiter. Quando ergo dicit hic quod peccans venialiter non facit quod lex prohibet, nec praetermittit quod lex praecipit. intelligendus esi de his quæ lex prohibet aut praecipit, ut omnino necessaria fini legis servando, non autem ea quæ sunt tantum utilia; sicque peccatum veniale non esse contra legem simpliciter et perfecte quatenus non evertit finem legis, licet sil contra legem imperfecte, hoc sensu quod prohibetur a lege.

Dices !0. Quædam peccata mortalia ver- / nantur circa media, ut adulterium, homicidium, etc. quædam venialia circa finem, ut motus indeliberatus infidelitatis, blasphemia ex subreptione, etc. Ergo male constituitur differentia formalis et primaria inter peccatum mortale et veniale in eo quod mortale inferat deordinationem circa finem et veniale circa media.

A. N. conseq. Quia non est idem deordinari circa finem et media, et versari circa finem et media. Deordinari circa finem ultimum est, (piando ordo seu conjunctio hominis cum Deo ultimo fine evertitur, sicque homo a Deo separatur, sive actus per quem fit ista disjunctio versetur circa finem, sive circa media : deordinari circa media tantum, est quando homo sic plus æquo afficitur alicui creatura, ut tamen propter hoc non vellet ab ultimo fine recedere, seu ordinem quo habitualiter est conversus in ultimum finem pervertere, sive actus per quem id fit versetur circa media, sive circa finem. Primam ergo inordinationem importat peccatum mortale, secundam peccatum veniale.

Si instes : Qui peccat venialiter in materia infidelitatis aut blasphemiae inducit inordinationem circa finem, allicitur enim inordinate circa Deum : ergo : *A. N. ant. Id prob. 1).* Afficitur inordinate circa Deum ut objectum, C. ut finem ultimum, :V. non enim ita male afficitur ut vellet a Deo averti et separari tanquam ab ultimo fine.

Dices 5°. Privari gratia, charitate et amicitia Dei, est effectus peccati mortalis; ideo enim homo privatur gratia, charitate et amicitia Dei, quia ipsum graviter offendit et peccat mortaliter : ergo peccatum mortale non constituitur per contrarietatem ad gratiam, charitalem, etc.

B. D. ant. Privari gratia, charitatem et amicitia Dei habitualiter sumptis, est effectus peccati mortalis, C. facere -(liquid contrarium gratiae, charitati et amicitiae Dei ex quo sequatur earum privatio, est effectus peccati mortalis, V. Hoc enim nihil est aliud quam transgredi simpliciter legem et averti a Deo ut ultimo fine; et hoc sensu intelligitur conclusio.

APPENDIX.

Petes 1« utrum peccatum mortale et veniale essentialiter inter se differant?

A. N. affirmative. Quia malitia peccati mortalis, ut constat ex dictis, consistit in habitudine improprietatis ad ultimum finem, malitia autem peccati venialis siuit in habitudine improprietatis ad media fini non absolute necessaria : atqui hæ duæ habitudines specie differunt. ergo.

Dices { . Furtum grave et furtum leve habent idem specie objectum. ergo. 2° Magis et minus non diversificant speciem, furtum autem grave et furtum leve differunt solum penes magis et minus. 5° S. Th. supra q. 72, a. 3, docet differentias veniales et mortales non constituere diversitatem specificam peccatorum. Ergo.

B. ad primum, D. ant. Furtum grave et furtum leve habent idem specie objectum materialiter et in esse rei, C. formaliter et in esse objecti, A. Nam objectum formale in furto gravi est habitudo improprietatis ad ultimum finem, ut dictum est, et in furto levi habitudo improprietatis ad media. — Ibid, de malo. — *Ad secundum, B.* magis et minus diversificare speciem (piando sequuntur rationes diversas. *Ad tertium.* S. Th. loquitur de differentia peccati mortalis et venialis petita a reatu poenæ, quæ est accidentaliter et secundaria, ut dictum est.

Petes 2° utrum divisio peccati in mortale et veniale sil univoca, an analogica?

Q. 8S. a. 1. ad i. — *B.* esse analogam analogiam proportionalitatis. quia peccatum mortale et veniale inaequaliter participant rationem peccati, mortale perfecte, quia est perfecte contra legem et simpliciter aversivum ab ultimo fine ; veniale imperfecte, quia non est perfecte contra legem, nec avertit a fine, sed deordinatur circa media tantum : sicut ergo ens analogicus dividitur in substantiam et accidentem, quia

ratio entis ab utroque inaequaliter participatur, et ideo accidens dicitur ens ex ordine ad substantiam, sine quo ordine non potest concipi, licet divinitus possit esse sine substantia; ita peccatum veniale dicitur peccatum ex ordine ad mortale, et quamvis possit esse sine illo, non potest esse nec concipi sine ordine ad illud.

Potes 5° an et quomodo mortalia a venialibus possint discerni?

B. Velle de omnibus et singulis certo definire, Hoc est mortale, Hoc veniale, temerarium est; cum id humanam superet industriam, et S. Aug. doctorum aquila, fateatur 21 de Civit. cap. ult., se, non obstante suo studio, ad id non potuisse pervenire, et in Enchyrid. c. T8, dicat id pensandum potius iudicio divino quam humano. Attamen de aliquibus certo, de multis probabiliter definiri potest; pro quo a theologis communiter assignantur tres regulæ : prima ex S. Scriptura secunda ex traditione, tertia ex ratione naturali.

Prima regula ex S. Scriptura. Peccata quæ in S. Scripturis dicuntur excludere a regno Dei, esse abominabilia, detestanda, execranda morte digna, aut habent adjunctam aliquam aliam gravem maledictionem, vel quibus dicitur *wr*, sunt mortalia; quæ autem remissioribus terminis efferuntur, sunt venialia. Exempla prioris habes Levit. 24, Proverb. 6, Isaï. 8, Rom. 1, 1 Cor. 6, Galat. 5, Ephes. 6, et alibi; posterioris Proverb. 10, Matth. 12, et alibi.

Secunda regula, ex traditione. Quæ ex communi sensu Patrum, episcoporum et doctorum habentur et in Ecclesia pro mortalibus, censenda sunt mortalia; quæ pro venialibus, censenda sunt venialia: quia jure præsumitur Deum Ecclesiam suam in re tanti momenti non deserere, neque permittere ut in animarum perniciem errore communi decipiatur. Ex hac regula habemus violationem jejunii ecclesiastici, omissionem sacri die festo, et similia, esse peccata mortalia; et e contra, aliquam partem sacri omittere, paululum horam refectionis anticipare, esse venialia.

Tertia regula, ex ratione naturali. Peccata quæ secundum rectam rationem graviter lædunt charitatem Dei et proximi sunt mortalia; quæ leviter, venialia. Ad discernendum vero an graviter vel leviter lædant charitatem Dei et proximi,

nulla sunt considerata i 1« natura actus, an admittat vel non levitatem materiae, de quo art. sequenti; 2« gravitas vel levitas materiae, tam ex parte objecti quam ex parte finis et circumstantiarum, in his quæ illam admittunt; 3« an peccatum sit ex genere suo mortale vel non; 4« tenor verborum legis, an severe et sub gravi poena præcipiat; 5« quæ fuerit intentio legislatoris in hoc casu; 6« an peccatum sit commissum cum perfecta vel imperfecta deliberatione, an ex malitia, vel infirmitate aut ignorantia. Quando autem reputandus sit consensus perfecte, vel imperfecto deliberatus, dicam ari. seq. § 5.

ARTICULUS III.

Utrum peccatum veniale disponat ad mortale, possitque fieri mortale, et e contra mortale fieri veniale?

§ I — *Prima difficultas resolvitur.*

Peccata venialia sunt triplicis generis 1°, Quædam sunt venialia ex genere seu objecto, et illa sunt quæ secundum speciem habent pro objecto rem levem, itant, nisi accedat malitia alterius speciei, non possint fieri mortalia; ut verbum otiosum, risus immoderatus, mendacium officiosum, etc. 2° Sunt venialia ex levitate materiae, et illa sunt quæ attenta ratione objecti secundum se et generalim sumpti forent mortalia, sed quia hic et nunc committuntur in materia levi, sunt venialia; ut furtum leve, levis detractio, etc. 3° Sunt venialia ex imperfectione actus qui non est plene deliberatus, ut motus secundo primi circa objectum mortaliter malum.

Hic q. 88. . 5. o. — *Dico* 1°. Peccatum veniale ex genere disponit indirecte ad mortale ex genere, non directe; ad mortale autem, ex parte agentis, disponit directe.

ibid. — *Prob. prima pars* 1« ex illo Eccli. 49 : *Qui spernit modica, paulatim decidet.* 2° Dispositio indirecta est per modum removentis prohibens: atqui peccatum veniale ex genere minuit subjectionem voluntatis sub Deo et fervorem charitatis, potiusque simul obstaculum divinis auxiliis, quibus omnibus homo continetur et præservatur a peccato mortali: ergo.

ibid. Prob. secunda pars. Dispositio directa est ad formam ejusdem speciei, aut per se ei subordinatur: atqui peccatum

veniale ex genere cet divers® speciei ad peccatum mortale ex genere : nec ei per se subordinatur, *ut patet*, v. g. in verbo otioso respectu homicidii : ergo.

Ibid. *Prob. tertia par*». Ex frequentatis peccatis venialibus in aliquo genere, v. g. ex assuetudine ludendi, potest in Unium crescere amor ludi ut tandem proper illum peccetur mortaliter, v. g. omit'alur sacrum die festo : ergo.

Dico 2°. Peccatum veniale, ex imperitione actus aut ex levitate materiæ, disponit directe ad mortale : sic v. g. parviiin furtum disponit directe ad magnum furtum, consensus scmi-plenus in homicidium disponit directe ad illud; quia, quamvis sint divers® speciei formalis, sunt tamen ejusdem speciei materialis, cum versentur circa idem objectum materiale.

§ II — *Secunda difficultas resolvitur.*

Dico 1°. Actus remanens idem numero in esse naturæ, potest de veniali fieri mortale : sic consensus imperfecte deliberatus in objectum mortale est peccatum veniale; ri cum plena deliberatione physice continetur, fit mortale. — Hic a. 4. o. q. 7. de malo a. 5 et alibi. At actus remanens idem numero in esse moris, non potest de veniali fieri mortalis; quia peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, sicut quilibet actus moralis : unde non dicitur unus actus numero moraliter, si voluntas moraliter mutetur, etiamsi actio ui esse naturæ sit continua. Atqui dum actus qui erat antea venialis fit mortalis, voluntas moraliter mutatur; si enim non mutaretur, non fieret de veniali mortalis : ergo. *Confirmatur*. Quod est inferioris ordinis, quantumvis augeatur intra suum ordinem, non potest attingere ad id quod est superioris ordinis; sic quantumvis perficiatur argentum in suo ordine, non potest attingere gradum auri : atqui actus venialis est inferioris ordinis in esse moris ad peccatum mortale, istud enim est aversivum ab ultimo fine, non illud : ergo idem numero manens in esse moris non potest fieri mortale.

«§f *dicas* consensum imperfecte deliberatum et perfecte deliberatum circa idem objectum esse ejusdem speciei, *II. 1° N. suppositum assumpti*. Non enim est idem objectum formale in esso mori» peccati ve-

nialis et mortali», *ut patet ex dictis* in præccidenti appendice. A. 2. *hoc dato* non hic agi de imitate specifica, sed numérisa actus in esse moris : ad diversitatem autem numericam in genere moris sufficit mutatio ex parte libertatis, quæ est principium moris in actibus nostris. Cætera argumenta vide in Auctore.

Dico 2°. Peccatum quod esset ex genere suo veniale, potest multipliciter fieri mortale ex parte agentis et circumstantiarum ;

1° Ratione finis mortalis; ut si quis dicat mendacium officiosum ex intentione fornicandi : quia tamen istud mendacium suam malitiam mortalem haurit ab intentione mortifera, sufficit illam, vel fornicationem, si eecuta fuerit, accusare dicendo : Habui intentionem fornicandi, vel, Fornicatus sum.

2° ratione conscienti® errone®, ut si id quod facis existimes esse mortale cum sit veniale.

3° Ratione gravis detrimenti, sive spiritualis (quod est scandalum), sive temporalis, quod praevidetur aut facile potest prævideri secuturum; ut si ex verbis nimium jocosus aut xquivocis praevideas aliquem peccaturum mortaliter, si ex niinia garrulitate praevideas graves rixas aut gravem famæ læsionem. Vide plura in tract, de Actib. human, dissert. 4, art. 9.

3° Ratione periculi proximi peccandi mortaliter; ut si, fragilitatem tuam sæpe expertus in conversationibus paulo liberioribus cum personis diversi sexus, eas iterum frequentes : quo casu debes exjionere in confessione peccatum cujus periculo proximo te exposuisti; quia qui amat periculum proximum peccati mortalis, convincitur amare ipsum peccatum *Dixi. ratione periculi proximi*, de periculis enim remotis non est quæslio, cum in omnibus rebus et negotiis reperiantur; et alias omne peccatum veniale fieret mortale, siquidem omne peccatum veniale disponat remote ad mortale. Periculum autem proximum est illud in quo quis positus, attentis omnibus circumstantiis, verisimiliter peccabit, sive jam m eo peccaverit, sive non

β' Si constituatur finis ultimus in peccato veniali, quod fit quando peccans peccato ex se veniali est actualiter aniino dispositus transgredi præceptum obligans sub mortali, potiusquam abstinere a peccato

eno veniali, v. g. cum quis est ita ludo addictus, ut paratus p^{er}mittere sacrum die testo potiusquam abstinere a ludo. Dixi, *actualités animo dispositus*, ita quod tunc actu ita apud se disponat, aut, advertens ad suam habitualement dispositionem, illam approbet aut ei non contradicat; quia, si esset tantum habitualis dispositio ad quam nullatenus adverteret, non videretur peccare moraliter : sicut enim non habilibus, sed actibus meremur, ita nec demeremur.

6° Ratione contemptus formalis. In tract, de Virtutibus justitiæ annexis, disseri. 2, a. 4, conci. 1, distinxim : post Cajetanum, Sylvium et alios, duplicem contemptum formalem, unum perfectum, quando quis renuit in toto subjici superiori, ex quo vis contemptu ista pervicacia proveniat ; et quodvis peccatum etiam in re levi ex tali contemptu est mortale, quia contemnere totam superioritatem est quid grave : alterum imperfectum, quando quis renuit subjici superiori in aliqua re tantum, sive gravi sive levi, paratus ipsi obedire in aliis ; et talis contemptus in re gravi est mortalis, in re levi venialis, nisi forte contemptus esset de Deo aut ejus præcepto, quia tunc esset blasphemus.

Est tamen alia sententia non improbabilis, quæ dicit contemptum formalem, id est, contemptum rei præceptæ ut præceptæ, seu superioris ut superioris, etiam in re levi, esse mortalem, licet contemnens esset paratus in aliis obedire. Ratio potissima hujus opinionis est, quia superior humanus tenet locum Dei ; qui autem contemneret Deum aut ejus præcepta etiam in re levi, imo et ejus consilia, peccaret mortaliter : ergo pariter qui superiorem aut præceptum humanum in re levi contemnit : unde Luc. 10 : *Qui vos spernit, me spernit. Confirmatur* ad humanis. Rex injuriam ei rogatam suo legato sibi factam reputat : ergo Deus sibi factum reputat contemptum superioris, qui est quasi ejus legatus. Hæc., inquam, sententia est probabilis.

Responderi tamen potest contemptum esse diversæ rationis, secundum diversam excellentiam personæ quæ contemnitur; quia, ut docet 1). Th. 2 2, q. 104. a. 2, ad 4, *reverentia*, cui opponitur contemptus», *directe respicit personam excellentem*,

tem, et ideo, secundum diversam rationem excellentiorem, diversas species habet, Sicut ergo reverentia quæ debetur excellenti superioris humani piaim in aliquo teneat Dei locum) est diversæ rationis et longe minor quam quæ debetur excellenti divinæ; ita illius contemptus est diversæ rationis et longe minor quam contemptus Dei. Id etiam patet in humanis, quamvis enim legatus repræsentet personam regis, longe tamen major reverentia exhibetur regi in se quam in suo legato et longe major censeretur contemptus regis in propria persona quam in suo legato *Ad locum S. Scripturae*. Non agitur ibide contemptu formali et specialiter sumpto, sed de contemptu generaliter sumpto prout importatur in omni peccato; ita ut sensus sit : Qui vobis obedit, mihi obedit; qui vobis inobedit, mihi inobedit.

Hic ibid. — *Dico* 2°. Quantumvis multiplicentur peccata venialia, nunquam possunt efficere unum peccatum mortale, nec illi æquivalere. Est communis contra Glossam in c. *Tres sunt*, de Pœn. d. 1, quæ auctoritate pontificia deleta est tanquam erronea.

Ratio est, quia, quantumvis multiplicentur peccata venialia, non possunt avertere ab ultimo fine; non enim primum avertit, non etiam secundum; quod est ejusdem rationis; et sic de sequentibus. Neque possunt inferre reatum pœnæ æternæ, quæ in infinitum dislat a pœna temporali (piam demeretur peccatum veniale.

Confirmatur. Ecclesia docet necessario esse confitenda omnia mortalia, non venialia, etiamsi multiplicata; alioquin, cum nescitur quousque debeant esse multiplicata ut efficiant unum mortale, statim ac quis plura commisisset, teneretur in dubio confiteri, quod est falsum et contra praxim Ecclesiæ.

Dices. S. Aug. tract. 12, in Joan, dicit : *Minuta plura peccata occidunt* .-ergo.

ibid, ad 1. — *R. D. ant.* Minuta plura peccata occidunt dispositive, C. efficienter, 2V.

Inst. Juxta eundem S. Aug. plura minuta peccata occidunt, sicut millæ guttæ aquæ subintrantes navim eam demergunt: atqui multæ guttæ aquæ efficienter demergunt navim : ergo.

R. D. maj. *Lysicut* dicente aliquam pa*

ritutem, C. dicente omnimodam paritatem, A. Est ergo paritas quoad effectum, sed est disparitas quoad modum : el ita se explicat S. Aug. serm. 88, de Tempore.

Hepoues Plura minuta furta constituunt unum furtum mortale : ergo.

H N. ant. Non enim plura minuta furta constituunt unum furtum mortale, sed ultimum furtum supponens plura minuta furta **precedential** cum eismoraliter conexum est peccatum mortale. Idem dic de pluribus levibus omissionibus in horis canonicis unius diei, Je pluribus levibus comestionibus in uno die jejunii el similibus. Vide quæ de hac re dixi de Jure et Justitia, dissert. 2, a. 4.

§ III. — *Tertia difficultas resolvitur.*

Hio a. 3. 0. — *Dico.* Peccatum quod ex se esset mortale, potest fieri veniale ex duplici capite : 1° ex imperfectione aclus qui non sil plene deliberatus; 2° ex levitate materiæ.

Halio primæ partis est, quia ad peccatum mortale quo homo avertitur a Deo et incurrit reatum pœnæ æternæ, non minus requiritur aclus perfecte voluntarius et liber, quam sit actus meritorius vitas æternæ; talis autem non est sine perfecta deliberatione ex parte intellectus, et sine pleno consensu ex parle voluntatis.

Halio secunda partis est, quia leges regulariter obligant juxta conditionem materiæ . graviter ubi materia est gravis, leniter ubi est levis : consequenter transgressio in re levi offensio.

Ad primum caput reduci possunt cluædam causæ, quæ dum sunt integræ excusant a loto, si parum ab integritate deficiant excusant a tanto et a mortali . v. g. ignorantia invincibilis excusat a loto; si sit vincibilis, sed leviter, excusat a mortali : item, metus gravis excusat a toto in his quæ sunt mala quia prohibita; si non sit omnino gravis , sed proxime accedat, excusatur a mortali ; el sic de similibus. Ratio est, quia, cum in his moralibus difficillimum sit, attenta humana fragilitate, punctum attingere el levem defectum vitare , non videtur rationi congruum hominem ad id sub mortali obligari.

Specialiter observanda pro praxi.

Petes 1° quid sit perfecta, quid imperfecta deliberatio.

II. Perfecta deliberatio est, quando intellectus sine turbatione aut impedimento plene et distincte apprehendit et advertit, seu advertere potest et debet actum et epw malitiam. Hanc perfectam deliberationem ex parte intellectus sequitur, ex parte voluntatis , consensus plenus . si detur. *Dico sidetur,* quia, intellectu perfecte deliberante et advertente actum malum, non raro voluntas denegat consensum ; quod regulariter contingit in viris timoratis.

Imperfecta deliberatio est, quando quis semi-dormiens aut semi-ebrius, aut quasi semi-dormiens, variis cogitationibus distractus vel vehementi passione impetitus, non plene et distincte , sed in confuso tantum apprehendit aut apprehendere potest actum malum et illum vitandi obligationem. Et tunc consensus voluntatis sequens est necessario imperfectus et semi-plenus Itaque.

Signa imperfectæ deliberationis sunt : 1° si fueris semi dormiens aut semi-ebrius; 2° si quasi semi-dormiens rem tenuiter apprehenderis; 3° si vehementi passione aut distractione turbatus fueris; 4° si post facium rem melius considerans, judices te omnino non fuisse facturum si ita apprehendisses.

Signa imperfecti et semi-pleni consensus, praeter dicta de imperfecta deliberatione ad quam nunquam sequitur plenus consensus, sunt : 1° Si quis, plene advertens tentationem, statim eam repellit, aut sit ita animo dispositus, ut si facile posset peccatum exequi nollet, aut poliu. mallet mori quam Deum lethaliter offendere; probabilius est ipsum plene non consensisse, quia affectus plenus el firmus non facile mutatur, et dum mutatur facile advertitur. 2° Qui est timoratae conscientiae et solet resistere tentationi, dum eant perfecte advertit potest in dubio prudenter existimare se non plene consensisse . secus si sit liberioris conscientiae et so. leat consentire , qui i ex communiter ac i. dentibus prudens est judicium. 5° Qui dubitat an in somno vel vigilia motus inordinatos passus fuerit, potest exisiim. tr e se non plene et deliberate consensisse, - quia, si fuisset plena deliberatio , ipse sciret se fuisse perfecte a somno excitatum. 4' Diurnitas tentationis non est sufficiens argumentum perfecti, imo nec imperfecti

consensus; poteet enim diu durare tentatio repugnante voluntate.

Pete» *2° in quibus peccatis detur vel non detur levitas materiæ excusans a mortali ?

R. Non datur levitas materiæ excusans a mortali in peccatis in quibus , non obelante levitate apparente materiæ,roperitur integra irreverentia divinæ majestatis et gravis læsio charitatis Dei et proximi ; quia gravitas peccati desumitur ex gravitate irreverenti® divinæ majestatis aut læsionis charitatis i ergo, ubi reperitur gravis sive irreverentia sive læsio charitatis in parva sicut in magna quantitate materiæ, remanet gravitas peccati.

In iis autem peccatis in quibus ex diminutione materiæ minuitur gravitas irreverenti® in Deum aut læsionis charitatis, datur levitas materiæ excusans a mortali ; quia potest ita minui et decrescere materia, ut non sufficiat nisi ad levem irreverentiam seu levem laesionem charitatis.

Hinc infere» 1° non dari parvitatem materiæ excusantem a mortali in peccatis quæ committuntur directe contra Deum ut sunt omnia peccata contra virtutes theologicas; quia, etsi in re levissima fidem Deo deneges, vel de eo desperes , vel eum odio aut contemptui habeas, aut formaliter blasphemes, graviter ejus veritatem , potentiam , bonitatem , majestatem offendis.

Infere» 2° in peccatis quæ sunt contra religionem quandoque dari, quandoque non dari parvitatem materiæ excusantem a mortali. Non datur in superstitione cultus falsi numinis, ut sunt idololatria, divinatio et vana observantia; idem dic de rna gia et maleficio: quia vel in re minima co" lere falsum numen, aut habere societatem' sive explicite sive implicite, cum diabolo' est gravissima injuria vero Numini illata'

Potest tamen dari in divinatione et vana observantia levitas actus excusans a mortali : ut si (pus lentet divinationem sine expressa dxmonis invocatione, ex joco vel levitate, non credens eam utilem, sed prorsus vanam el inutilem, aut nesciens ibi esse aliquam dæmonis invocationem non peccat mortaliter. Idem esto judicium •i ex somnio, augurio ct similibus aliquem timorem de futuris concipiat , sed tamen non habeat fidem ; aut si semel et iterum

faciat seu omittat aliquid sibi liberam ex tali timore , non tamen vitam et actiones suas ad talium divinationum normam dirigat. Idem dic de vana observantia saniitum aut eventuum : ut si quis ex simplicitate vel ignorantia non crassa aut ex nimia timiditate , recedat a mensa quia ibi ircdecim assident , timens inde alicuius mortem , vel si, eo quod mane domo egrediens offendant pedem, aut lepus ipsi occurrat, timet infaustum iter, et ideo domum repetit; vel si sibi certo et infallibiliter promittit bonam mortem, si talem sanctum colat, si talem orationem quotidie recitet

In superstitione autem cultus indebiti, præserlim superlini, veri Numinis, videtur posse dari levitatem materiæ excusantem a mortali : ut si quis oret ante solis occasum, vel cum certo numero, situ,colore candelarum ; vel velit audire sacrum a sacerdote qui vocetur *Joannes*, vel repetat *Alleluia* aut faciat cruces plusquam sit ordinatum ab Ecclesia; vel abstineat a certo opere servili, puta, nendi, diebui sabbatis in honorem B. Virginis, dum aliis operibus servilibus indulge! : in his enim et similibus , secluso contemptu et scandalo , non videtur gravis injuria.

In simonia non datur parvitas materi# excusans a mortali, quia quo vilius est temporale quod datur in pretium spiritualis, eo magis spirituale vilipenditur; neque in juramento assertorio, quia est semper gravis irreverentia et injuria velle Deum esse testem falsi, quasi posset falli aut fallere etiam in re minima. Secus, juxta sententiam nobis probabiliorem, de juramento promissorio, in quo Deus non invocatur testis veritatis aut falsitatis, sed assumitur quasi sponsor obligationis jurantis , quæ obligatio non consistit in indivisibili, sed est major vel minor juxta rationem materiæ majoris vel minoris mortiiiti ; de quo late dixi in tract, de Bellig. diss. S, a. 6, § 1.

Item, datur levitasmateriæ m voto,sive sit materia totalis, sive pars materiæ totalis voti ; de quo etiam vide ibid, dissert. 4, a. 5, conci, δ. In sacrilegio quod fil ex directa intentione inhonorandi res sacrae, non datur levitas materiæ, propter contemptum formalem rei sacrae, qiii reducitur in Deum : facium autem ob alium finem admittit levitatem materiæ excusantem a

Bortali; sic furtum leve in loco sacro est percitum veniale.

Inferet 5° dari levitatem materiæ exensintein a mortali in peccatis quæ sunt contra præcepta secundæ tabulæ, seu quæ sunt contra proximum et seipsum, et contra præcepta ecclesiastica, ut in furto, verberatione, læsione, detractioe, contumelia, maledictione, ira, vindicta, avirilia, ambitione, gula, jejunio ecclesiastico, etc. quia in hiis, quo minor est materia, eo minor est injuria sibi aut proximo facta.

Excipe 1° nisi materia præcepta aut prohibita sit gravis et indivisibilis, ut in homicidio, vita enim hominis est magnum homini et indivisibile; item in omissione communionis paschalis, est enim materia gravis et indivisibilis; et in similibus. *Excipe* 2° materiam veneream directe volitam, de qua late in tract. de Temperantia, dissert. 4, a. 2. Vide.

Potes 3° unde æstimanda est gravitas vel levitas materiæ in hiis peccatis quæ illam admittunt?

Ad. quosdam illam aestimare comparative ad materiam totalem, ita ut quarta pars lotius, secundum illos, sit materia gravis, minus quam quarta pars sit materia levis. Non diffiteor id quandoque contingere, sed non potest assignari pro regula generali, quippe quæ deficit in multis: ommissio enim unius horæ, puta completorii, est longe minus quam quarta pars totius officii, et tamen secundum omnes est materia gravis; similiter in furto centum aureorum, unus aureus est pars centesima, et tamen materia gravis. Ita in pluribus aliis.

Melius ergo desumenda est gravitas vel levitas materiæ ex hoc quod, secundum judicium prudentum et doctorum, graviter rei leviter conducat ad finem gravem legis: ita ut illa materia sit gravis quæ graviter conducit ad finem legis; levis, quæ leviter, sive sit tertia, sive quarta pars, sive vigesima, sive centesima pars lotius. Dixi, *Secundum judicium prudentum et doctorum*, qui, ubi ipso maxime pendet discernere quomodo materia graviter aut leviter conducat ad finem legis.

Hinc inferes quod omittere unum psalmum communem in recitatione horarum sit materia levis; omittere unum nocturnum aut unam horam integram, etiamsi parvam,

sit materia gravis: laborare similiter *per* unam horam die festo, materia levis; ultra duas horas, materia gravis: omittere missam usque ad epistolam, secundum alios usque ad evangelium, materia levis; tantumdem omittere ab offertorio usque ad communionem, materia gravis omittere in missa *Gloria in Excelsis* aut *Credo*, materia levis; tantumdem omittere in canone, materia gravis: non tamen omittere nomen unius sancti est materia gravis, ut quidam dicunt; sine enim fundamento negaretur dari levitatem materiæ in canone, et ideo omittere paucula verba, sive speciale *Communicantes*, aut aliquam crucem vel inclinationem, secluso scandalo et contemptu formali, est materia levis: in die jejunii extra refectionem et collationem sumere tres aut quatuor bolos, materia levis; sumere quartam partem refectionis, materia gravis: item sumere frustulum carnis, materia levis; sumere tria aut quatuor frusta, materia gravis: omittere unum aut alterum *Pater* et *Ave* juratum aut voto promissum, sive sit totalis materia voti, sive partialis, materia levis; omittere rosarium quinque decadum, materia gravis: sumere unum aut alterum haustum vini contra juramentum vel votum non bibendi, materia levis; bibere lagenam, materia gravis: et sic de cæteris. De voto vel juramento non ludendi, vide tract. de Relig. dissert. 5, a. 6, pct. 4. Ratio horum omnium est, quia, secundum commune judicium prudentum et doctorum, illa leviter, ista graviter conducunt ad finem legis; et ideo in unoquoque præcepto vel lege bene perpendendum est quis sit ejus finis et sæpe recurrere ad communem æsimationem et judicium prudens.

Notandum tamen circa tempus quo incipit aut desinit obligare lex, v. g. jejunii, non dari levitatem materiæ, ita ut si immediate post auditam duodecimam nocturnam dici veneris, aut immediate ante duodecimam dominicam, manduces carnes, sit materia gravis et peccatum mortale; quia istud præceptum negativum obligat tota die jejunii, semper et pro semper, excludendo omnem partem istius diei a comestione carniū. Idem videtur dicendum, de tempore a jure requisito ad suscipiendos sacros ordines, professionem emittendam, matrimonium ineundum, etc. Necque obs-

tat quod communiter dicitur : *Quod parum distat, nihil distare videtur*, - hoc enim axioma non valet in rebus taxatis a jure, quæ consistunt in indivisibili, et ita tscnsus communis apprehendit.

Specialia circa lectionem et detentionem librorum prohibitorum, similesve casus et censuras eis annexas.

Circa lectionem librorum prohibitorum, non videtur regulariter admittenda sententia Toleti, generaliter asserentis quod legere unam aut alteram lineam sufficiat ad peccandum mortaliter et incurrendam censuram, eo quod hæresis possit contineri in uno vel allero versiculo. *Despondetur* enim, in lege, præsertim poenali attendi id quod communiter accidit; communiter autem non imminet periculum subversionis ex tam modica lectione. Itaque eadem regula servanda est in hac materia sicut in procedentibus, scilicet inspicendus finis prohibitionis, qui est vitare periculum subversionis : unde qui, aperto libro videns hæresim vel errorem contra finem, legit paucas lineas, peccat mortaliter et censuras incurrit, quia periculo se exponit et contra totum finem legis agit : at vero si advertat materiam esse indifferentem, puta historicam aut politicam, legendo unam pagellam non videtur peccare mortaliter, nec censuras incurrere, quia non se exponit gravi periculo, nec graviter agit contra finem legis. Id tamen non est consulendum, quia sermo hæreticorum serpit ut cancer.

Idem dicendum est de retentione librorum prohibitorum, quia idem est finis, nempe vitare periculum subversionis; ex retentione enim sequitur periculum legendi, ex lectione periculum subversionis : unde cos delinere ad unum vel alterum diem, videtur materia levis excusans a mortali et a censura; imo si adesset aliqua causa rationabilis aut impedimentum, vacaret omni culpa. Si quis vero concipiat voluntatem absolute delinendi, sed paulo post revocet et libros dimittat, peccavit mortaliter ratione malæ voluntatis, sed non videtur incurrisse censuram; quia cen.'ura non fertur in peccatum internum, quale fuit voluntas retinendi, sed in actum externum, seu actualementionem, qur, ut supponitur, fuit levis.

Idem de aliis casibus quibus annexiez censura seu rescvalio. Quamvis peccatum internum sit mortale, si tamen peccatum externum excusetur a mortali ob levitatem materix, censura non incurritur nec rescvatio, quia tam censura quam rescvatio non feruntur nisi in peccatum morule effectu externo consummatum.

ARTICULUS IV.

Quis sit finis ultimus tam peccantis mortaliter quam venialiter?

§ I. — *Prima dijjicultas resolvitur.*

Hic q. 88. a. 1. ad 4. et q. 89. a. 1. ad 5. et alibi. — *Dico* i° Creatura est finis ultimus peccantis mortaliter. Est communis cum Auctore contra Adrianum.

*Probat*ur 1° ex quibusdam S. Scripturæ textibus, qui non aliter quam ad sensum *conclusionis* possunt commode explicari. Jerem. 2, dicitur : *Duo mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ vivere, et foderunt cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas* : quo significatur peccatorem velle satiari et extinguere sitim in aqua fœtilla, id est. creatura, relicto Deo fonte aquæ vivæ. Ad Philip. 5 : *Quorum Deus venter est* : ubi aliquid creatum habetur pro Deo, id est, pro fine ultimo. Alii textus referuntur infra.

Prob. 2° ex S. Aug. qui in multis locis totam perversitatem vitæ humane collocat in eo quod fruatur utendis et utatur fruendis : ita lib. 88 QQ. q. 50, et lib. 10 de Trinit. c. 10. Frui autem, ex eodem S. Aug. lib. 10 de Civit. c. 40, et lib. 1 de Doct. Christ, c. 4 et 5, est alicui tanquam fini ultimo adhaerere : atqui qui peccat mortaliter fruatur utendis, non enim utitur illis propter Deum, cum propter illa deserat Deum : ergo.

Prob. 3° *ratione*. Quod homo perverse amat peccando mortaliter, non amat illud ut medium aut ut finem intermedium Deo subordinatum, alioquin non peccaret; et insuper *patet*. quia juxta S. Scripturam, Isai. i. peccando mortaliter spernit Deum, et 1 Reg. 2, derelinquit Deum : ergo amat illud ut finem ultimum, vel ut medium aut finem inter medium alteri creaturæ subordinationem, et illa altera creatura erit uii finis ultimus.

Confirmatur. Qui peccat mortaliter plus

QÜJS SIT FINIS ULTIMUS TAM PECCA M IS MOR I ALITER, et c.

ippretiatiuediligitcreaturamquatn Deum i sequitur peccans mortaliter, ilia amai *id> nude Joan. 12 : *Dilexerunt magis gio-*) ratione boni proprii ci privati.

ii«»» *hominum quam Dei*; ct Mati h. *Qui mna/ patrem el matrem plus quant* rm *non est me dignus*. Atqui finis ultimus est id quod maxime amatur, amatur enim propter se, et cælra propter ipsum. Ergo. Sed restat quæslio, quæ creatura sil linis ultimus peccantis mortaliter? Pro quo

Dico 2°. Finis ultimus peccantis mortaliter est ejus bonum proprium et privatum, non secundum se, sed inordinate amatum usque ad contemptum Dei et exclusionem gratiæ et charitatis.

Est probabilior et videtur coincidere cum hac altera sententia, quæ dicit finem ultimum peccantis mortaliter esse ipsum peccatorem, non personaliter ct secundum se consideratum ; sic enim est finis cui, et non finis cujus gratia, de qua est quæslio, sed ipse peccator ul instructus bonis quæ inordinale amat : v. g. finis ultimus avari est ipse avarus ut possidens divitias et quidquid ejus appetitum saliare posse putat; quod in idem redit cum *conclusionē* Unde S. Th. in 2, d. 42, q. 2. a. 1, dicit • quod finis in amore commutabilium bonorum est ipse homo propter quem omnia alia quærit : et ideo si radix peccati accipiat ex parte ipsius peccantis, erit • una : si autem sumatur ex parte eorum quæ propter seipsum peccans quærit, • erunt plures. »

Prob. prima pars. Illud est finis ultimus peccantis mortaliter quod propter se amat, et sub ratione cujus cælra amat : atqui peccans mortaliter amat proprium et privatum bonum propter se, et cælra bona particularia quæ prosequitur amat ratione proprii et privati boni : ergo. *Major* esi definitio linis ultimi. *Prob. min.* In omni peccato mortali peccans amat bonum commutabile, quia in eo reperit, vel apprehendit, vel imaginatur aliquam sibi convenientiam ct commodum : vel enim apprehendit istud bonum deservire. et sic apprehendit ul sibi bonum; vel apprehendit se debere servire illi bono, sicut idolatre colebant idola pro diis; et sic apprehendit illud servire ut sibi conveniens et commodum, sicut amicus apprehendit venire amico ul sibi conveniens el bonum. *Brgo*, quæcumque bona particularia pro-

Prob secunda pars. Finis intimus peccantis mortaliter est opposing Deo et irreferibili in ipsum. atqui bc jum propnuu et privatum secundum se mu est oppositum Deo et irreferibile in ipsum, sed tantum ab hoc praescindit ; ut autem inordinate amatum usque ad contemptum Dei et exclusionem gratiæ, est oppositum Deo el irreferibile in ipsum : ergo.

Ex quo inferes non omne quod facit peccator esse peccatum mortale, quinimo quandoque esse bonum moraliter, ut colere parentes, solvere debita, etc. Licet enim hæc in peccatore actu explicite non referantur in Deum, non sunt tamen ex se irreferibilia, quin etiam vinualiter impliciter referuntur, *ut dicam alibi*. Hinc etiam habes *solutionem objectionum* quæ fieri possunt.

§ II. — *Secunda difficultas resolvitur*

Quaritur 1«quomodo sit intelligendum dictum frequens S. Th. scilicet peccatum veniale in justo referri babitualiter in Deum ut in ultimum finem? Ita enim S. Doct. hic q. 88, a. 1. ad 2 el 5 ; 2 2, q. 24, a. 10. ad 2; in 1. d. 1, q. 5, a. unico ad 4; et q. 7, de Malo, a. 1, ad 4.

It. hoc dictum diversimode a Thomistis intelligi. Cajetanus, 2 2 cit. illud intelligit quatenus peccatum veniale non destruit habitum charitalis, qui ex natura sua esi efficax ad referendum omnia in Deum, etiam ipsum peccatum veniale, si esset referibile; unde quod de facto in Deum referat, non est ex defectu ipsiushabituarum charitatis, sed ex eo quod tale peccatum sil incapax hujus relationis.

Alii interpretantur quatenus peccatum veniale refertur ad ipsum qui peccat, seu ad proprium bonum. quod bonum in justo per habitum charitalis est babitualiter relatum iu Deum. Ita Ahares, Medina, etc.

Alii intelligunt peccatum veniale in justo referri habilualiter in Deum, non directe quasi fiat propter Deum, sed indirecte el quasi permissive; quia est in potestate charitalis illud impedire, et impediret de facto, si ejus fini adversaretur. Ita Salmanlicenses.

Il uic interpretationi allinis est m lelugentia Joannis a S. Th, disp. 1 de Ultimo Fine;

. 7, 5 2, dicentis peccatum veniale in justo referri habitualiter in Deum, in quantum peccans venialiter, vi istius actus, non vult offendere Deum graviter, nec destruere charitatem nec tollere a Deo rationem ultimi finis; quæ non destructio charitatis, non ablatio ultimi finis, cum sit carentia mali, ideoque aliquod bonum, influit aliquo modo in ipsum actum venialiter malum, non quidem positive, sed moraliter et permissive.

His omnibus dicendi modis in sua probabilitate relictis, videtur nobis S. Thomam, dum dicit peccatum veniale injusto referri habitualiter in Deum ut in ultimum finem, nihil aliud velle quam quod peccatum veniale in justo compatiatur charitatem habitualement eamque non excludat : quia relatio habitualis, ut dixi dissert. I de Ultimo Fine, a 5, dicit puram concomitantiam alicujus habitus cum actu, absque ullo influxu sive actuali sive virtuali unde, sicut si justus dormiens recitaret preces, diceretur illas referre habitualiter in Deum, propter concomitantiam habitus charitatis, ita, dum peccat venialiter dicitur peccatum suum referre habitualiter in Deum propter concomitantem charitatem quam non expellit, et iste modus coincidit partim cum interpretatione Cajetani. Sed

Quæritur 2° quem finem ultimum actualem habeat peccatum veniale ?

R Cum peccatum veniale, saltem ex genere quando est perfecte deliberatum sit actio proprie humana, habet finem proximum, siquidem omnis actio humana sit propter finem; neque solum habet finem proximum, sed etiam ultimum, quia finis proximus non influit neque causal finaliter nisi virtute finis ultimi, sicut causa secunda efficiens non efficit nec movet nisi virtute primæ causæ efficientis, *ut dictum est* de ultimo fine. Quæritur ergo quis sit iste ultimus finis actualis peccati venialis? Certum est enim non esse Deum.

Quidam dicunt peccatum veniale habere pro fine ultimo actuali negative et operis ipsum objectum creatum quod prosequitur: vocant ultimum finem negative et operis, qui ad ulteriorem finem non referri, sed ad quem cætera non referantur; vocant finem ultimum positive et operantis, qui hæc duo complectitur, qui sci-

lie t non refertur ad alium, et ad nwa Cæ era referuntur.

Sed contra. Illa c sententia supponi' falsum; est enim falsum, objectum creatum quod prosequitur peccans venialiter,^ jjus finem ultimum negative i° quia, quodvis bonum creatum particulare vel, peccans venialiter, illud referri ad ulienorem finem, nempe vel ad privatum commodum, vel ul bene el beate sil ut sic 2° quia istud bonum particulare quod prosequitur, vel appellil ul plene satialivum et beatificans, vel non; si primum, est (inis ultimus non solum negative, sed etiam positive, utpote ad quod cætera referantur; si secundum, ergo illud appellil ut subordualum ulteriori lini perfecte satiativo ad quod refertur ul ejus inchoatio el participatio.

Illi dicunt bonum proprium el prnalum esse finem ultimum peccantis venialiter, non simpliciter el absolute, sed secundum quid el cum addito, nempe in ratione finis præcise actualis, quia scilicet non excludit charitatem habitualement per quam refertur habitualiter in Deum. *Elii opponas* in peccatore non esse charitatem habitualement, *respondent* nihilominus bonum privatum non esse finem ultimum simpliciter; quia, inquiunt, de ratione ultimi finis simpliciter est quod non tantum præscindat a relatione ad ulteriorem finem, sed etiam quod positive eam excludat: peccatum autem veniale, etiam in peccatore, licet tendat in bonum privatum ul in ultimum finem actualem, non tamen excludit positive relationem in Ulteriorem finem, scilicet Deum; quia non est exclusivum charitatis si in eo esset, sed tantum præscindit ab illa relatione.

Quamvis hæc sententia, quæ est nostri Gonet. non careat subtilitate el probabilitate, difficile tamen concipitur quomodo actus qui habet bonum creatum pro fine ultimo actuali, non solum negative, sed etiam positive (rejjcit enim nobiscum Gonet. finem ultimum negative tantum), ul est, bonum creatum quod appetitur propter se et omnia alia propter ipsum, non sil exclusivum charitatis et non avertat a bono increato ut ultimo line: qui enim sic appetit bonum creatum, illud plus amat appetiative quam Deum, eum omnia appetat propter ipsum, alias non esset finis ul-

UTRUM PECCATUM MORTALE IN RATIONE OFFENS7E, et c. cti

timus positive. Quapropter, sistendo in lentenda quam elegimus in tract, de Ultimo Fine, dissert. 1, a. 5,

fi. ad quæstionem , finem proximum peccantis venialiter, sive peccatoris, sive justiesse boium particulare quod prosequitur; finem auteur ultimum esse beatitudinem ut sic, seu esse bene et beate . quia sic habetur finis ultimus non solum negative, sed etiam positive, el facile concipitur quomodo non excludat charitatem, quia iste communissimus finis, cum sit necessario amatus et de se indifferens ut applicetur objecto bono vel malo, nullam ex se tribuit actui honestatem vel malitiam, sed ab utraque abstrahit. Argumenta quæ possunt in contrarium proponi require cit. a. 5. de Ultimo Fine.

ARTICULUS V.

Utrum peccatum mortale in ratione offengæ sit gravitatis simpliciter infinita; ?

Nota 1°. Peccatum est malum hominis, in quantum eum privat rectitudine rationis, gratia, charitate cæterisque virtutibus, ft ipsum addicit pœnæ æternæ. Est et malum Dei, non quidem physice damnificativum, nihil enim reale aufert a Deo, sed inhonorativum et offensivum per modum contemptus, non solum ratione inobedientiæ, sed maxime ratione læsionis juris stricti, quod habet ut si finis ultimus omnium actionum humanarum, sicut est earum primum principium, a quo ultimo line avertitur peccans mortaliter, ipsum constituens in creatura, *ut articulo superiori dictum* est. Hæc vero injuria consistit in aliqua moralitate et denominatione, qua persona dicitur læsa el offensa non effective el eritative, sed moraliter el secuit 'um xstimalionem rectam.

Nola 2U. Hæc inhonoratio, seu offensa, putesl considerari dupliciter, ex parte actus seu ejus objecti et circumstantiarum, et ex parte subjecti, scilicet Dei quem afficit et in quo moraliter subjectatur; sicut mini, ut communiter dicitur, honor est in honorante, ita offensa est in offenso.

1. p. q. 80. a. 5. — *Nota* 5°. Esse infinitum simpliciter potest duplici modo in- Iclhgi, 1° pro eo quod csl infinitum omnibus modis, sicut Deus est infinitus; et certum est quod peccatum non sit hoc modo

infinitum simpliciter in ratione offensa, quia peccator potest diversis modis Deum offendere : 2e pro eo quod est infinitum absolute et sine diminutione, licet non omnibus modis; sicut si daretur linea infinita versus occidentem, esset infinita simpliciter, hoc est absolute, non tamen omnibus modis, posset enim dari altera linea infinita versus orientem.

Quæritur itaque utrum offensa peccati mortalis, considerata ex parte Dei quem afficit, sil hoc secundo sensu infinita simpliciter? Quæstio controversa est inter Thomistas.

Dico. Probabilius est peccatum mortale in ratione offensæ esse gravitatis simpliciter infinite.

Prob. 1° *ex D. Th.* 5. p. q. 1, a. 2, ad 0 « Peccatum, inquit, contra Deum com- » missum quaiudam infinitatem habel ex M infinitate divinæ majestatis; tanto enim M offensa est gravior quanto major esi ille » in quein delinquitur : unde oportuil ad M condignam satisfactionem, ut actus satis- » facientis haberet efficaciam infinitam, ut- ¶ pote Dei et hominis existons. »

Nec te moveat quod dixerit *quamdam infinitatem* : ita enim dixit, quia non est infinita omnibus modis, neque ex parle aclus, neque in genere physico, sed morali tantum , non autem quia non eet infinita absolute et sine diminutione : *patet*, parlim quia alias inde male inferret necessitatem infinite satisfactionis , partim quia sa*pe cumdein modum loquendi usurpat ubi constat de infinitate absoluta : sic in 2, d. 9, a. S. ad 2, dicit gratiam Christi esse quodam modo infinitam; el in 4, d. 14, q. 2, a. 1. ad 4, passionem Christi esse *quodam modo valoris infiniti*: et tamen constat passionem et meritum Christi esse simpliciter et absolute infiniti valoris.

Idem S. Doctor, 2 2, q. 65, a. 4, dicit quod quanto aliqua injuria in plures redundat, cæteris paribus, gravior est pec calum ; *Ijfe inde est quod gravior est peccatum si quis percutiat principem quam privatam personam, quia redundat in injuriam multitudinis*; ex quo sequitur quod peccatum quod offenderet infinitas creaturas, si darentur, esset infinitum : atqui Deu» excedit in infinitum omnes creaturas. etiamsi per impossibile omnes posibles essent producte : ergo peccatum

contra Deum est simpliciter infinitum in ratione offensæ.

Quidam proferunt alterum textum ex D. Th. d. 46, q. 1, a. 5, ubi dicit quod peccato mortali debeat *poma infinita in acerbitate*; ex quo inferunt peccatum esse gravitatis infinitæ, quia causa continens effectum infinitum est infinita : sed quia iste textus patitur difficultatem quantum ad mentem D. Th. de qua vide dissert. præcedentem, a. 4, § 1, ideo illi non immoror.

Prob. 2° ratione desumpta ex principiis positis S. Doctoris. Gravititas offensæ nescit juxta dignitatem personæ cui irrogatur; sic major est injuria irrogata duci quam militi, major irrogata regi quam duci : et ratio est, quia offensa moraliter est in offenso sicut honor est in honorante, ut fert commune adagium, et revera offensus est patiens injuriam, patiens autem est subjectum recipiens; unde, sicut crescit honor secundum dignitatem personæ honorantis, sic crescit offensa secundum dignitatem personæ offensus : atqui dignitas personæ offensæ, scilicet Dei, est infinita simpliciter : ergo.

Neque dicas offensam crescere secundum dignitatem personæ offensæ arithmetice et secundum squalitatem, sed geometricè et secundum proportionem tantum; ex quo solum sequitur offensam Dei esse superioris ordinis ad offensam creaturarum : *contra* est enim quod idem Deus confert offensæ contra ipsum commissæ, quod sit superioris ordinis : atqui non solum est superioris ordinis, sed et infinitus : ergo etiam confert offensæ contra ipsum commissæ quod sit infinita; non est enim minus potens conferre infinitatem quam superioritatem ordinis.

Si reponas impediri ne communicet infinitatem ex limitatione conatus peccantis, *II.* hanc limitationem esse in genere physico et infinitatem offensæ in genere morali; hæc autem limitatio physica non impedit infinitatem moralem : sicut, licet actiones Christi theandricæ essent physice finitæ, ratione tamen suppositi divini erant infinitæ moraliter et in esse valens. *Confirmatur.* Conatus peccantis non solum est finitus, sed etiam inferioris ordinis ad Deum offensus : atqui, non obstante hac inferioritate, Deus communicat illi gravi-

tatem superioris ordinis ut dicunt adversarii : ergo, licet sit finitus, potest illi communicare infinitatem.

Obj. Unum peccatum est altero gravim in ratione offensæ ; Dens enim magis offenditur uno peccato quam altero, v. g. odio sui quam violatione jejunii : ergo non est infinitum in ratione offensæ; infinito enim non datur majus.

B. 1). ant. Unum peccatum est gravius altero in ratione offensæ considerati ex parte actus seu ejus objecti et circumstantiarum, *C.* major est enim malitia actus odii Dei, v. g. quam violationis jejunii; comideratæ ex parte personæ offensæ, *N.* Sub hac enim consideratione sunt omnes infinitæ et æquales : sicut valor actionum Christi theandricarum consideratus ex parte objecti erat finitus et inæqualis, consideratus autem ex parte personæ infinite, erat infinitus et in omnibus æqualis.

Inst. i°. Malitia seu offensa ex parte actus, *ex concessis*, est finita : ergo etiam considerata ex parte personæ. *Prob. consequ.* Offensa personalis sequitur ex offensa seu malitia objectiva : ergo.

B. N. ant. Ad prob. D. ant. Offensa personalis sequitur ad malitiam seu offensam objectivam tanquam ad causam, *N.* tanquam ad aliquid præsuppositum, *C.* Equidem necessario prærequiritur quod actus sit malus, alias nulla foret offensa; attamen gravitas offensæ personalis non causatur ex ipsa malitia objectiva, sed ex dignitate personæ offensæ. Paritas iterum est in actionibus Christi : prærequiritur quidem in iis valor objectivus ut sit valor personalis infinitus, sed tamen hæc infinitas non aestimatur nec causatur ex valore objective, sed ex dignitate personæ satisfaciens.

Inst. 2°. Actus charitatis sicut et visio beatifica, licet attingant Deum infinitum, ex illo tamen non hauriunt bonitatem aut dignitatem simpliciter infinitam : ergo, licet peccatum mortale offendant Deum infinitum, non ideo haurit gravitatem simpliciter infinitam : unde S. Th. in 4, d. 17, q. 1, a. 5, quæstiunc. 1, comparat infinitatem peccati cum infinitate visionis beatificæ, quæ est infinita tantum extrinsecè secundum quid.

B. N. consequ. Disparitas est, quod Deus respectu charitatis et visionis beatificæ nt

objectum tantum et non subjectum, respectu vero offensæ est subjectum morale s porro objectum, cum sit actui quid mere fxti-secum, non communicat illi totam suam dignitatem sed secundum proportionem conatus qui est (initus; at subjectum, cum sit intrinsecum offensæ, communicat illi secundum moralem æstiinationem totum quod ex se potest : et ideo, *ni dictum est*, crescit gravitas offensæ secundum dignitatem personæ cui irrogatur. Paritas semper est in actionibus Christi, quæ desumunt valorem infinitum non ex infinitate Dei quem habebant pro objecto, sed ex infinitate personæ satisfaciendis quæ erat illorum subjectum. *Ad D. Th.* Comparatio tenet quoad ipsam infinitatem. non vero quoad modum infinitatis.

Inferes 1°. Ergo peccatum mortale non solum moraliter, sed etiam physice est gravitatis infinitæ. *Prob. illatio.* Deus non solum moraliter, sed etiam physice est infinitus : ergo. *Inferes.* 2°. Ergo peccatum veniale est etiam gravitatis simpliciter infinitæ. *Prob. illatio.* Respicit Deum ut subjectum, non secus ac peccatum mortale : ergo.

B. N. primam illationem. Ad probationem D. Deus non solum moraliter, sed etiam physice est infinitus et physice peccato unitur, A. et moraliter tantum peccato unitur, C. Ut autem aliquid sit physice infinitum, non sufficit quod constituatur per formam physice infinitam, sed requiritur insuper quod physice illi unia- tur; Deus autem non unitur physice peccato, sed moraliter tantum, in quantum secundum moralem æsimationem accipitur ut subjectum injuriæ. quæ ideo crescit secundum ejus dignitatem.

Ad secundam illationem, pariter illam V *Ad probationem 1).* Peccatum veniale respicit Deum ut subjectum, et est capax infinitatis in ratione offensæ, N. et non est capax infinitatis, C. Cum enim peccatum veniale sit injuria imperfecte et secundum quid tantum, quia non tollit rationem ultimi finis, quamvis in Deo subjectetur, non •.iiiiicn ab illo accipit infinitatem; forma inii i non communicat subjecto, nec sub- ii forms. nisi effectum cujus est casic si subsistentia divina uniretui i n. latice creatura irrationali, illam non sanctificaret, quia sanctitatis est incapax.

ARTICULUS VI.

*Utrum homo in statu innocentia:
rit peccare venialiter?*

Quidam generatim affirmant de omni peccato veniali, sive ex subreptione, sive ex genere, sive ex levitate materis. Quidam concedunt tantum de peccato veniali ex genere et ex levitate materiæ, negant de peccato veniali ex subreptione. Alii negant generatim de omni peccato veniali, sed dicunt hanc impeccabilitatem, saltem quoad peccatum veniale ex genere et ex levitate materiæ, non provenire vi doni justitiæ originalis, sed ex speciali providentia qua Deus impediabat ne primus homo peccaret venialiter ; ita Suares cum quibusdam aliis. Communis sententia Thomistarum est, hominem in statu innocentia nullius generis peccatum veniale committere potuisse, haneque impeccabilitatem habuisse vi ipsius doni integritatis seu justitiæ originalis quo inferiora firmiter subiciebantur superioribus , donec supremum, scilicet ratio, subjiceretur Deo. Pro quo

Q. 13. de verit. a. 2. — Advertunt cum Auctore, rationem, quamvis sit una in homine, habere tamen duo munia et sic esse virtualiter duplicem : vel enim attendit rationes superiores et æteroas ultimi finis, legis divinæ, etc. et dicitur ratio superior; vei attingit tantum temporalia et ea quæ sunt ad finem, et dicitur ratio inferior. Dicunt itaque firmitatem ordinis et subordinationis in justitia originali consistere in hoc, quod vires partis sensibilivæ subjicerentur rationi, ratio inferior superiori et superior Deo, ita ut, quandiu ratio superior maneret subdita Deo , nihil inordinatum posset contingere sive in ratione inferiori, sive in potentiis partis sensibilivæ. *Quod bene adverte*, est enim totum fundamentum resolutionis sequentis. Unde

Hic q. 89. a. 5 o. et q. 7. de malo a. 7. — *Dico.* Homo in statu innocentis non potuit ullo modo peccare venialiter antequam peccaret moraliter; et hæc impeccabilitas proveniebat vi ipsius doni justitiæ originalis.

ibid. — *Prob. utraque pars* 1«. Peccatum veniale contingit vel propter imperfectionem actu*, sicut subiti mntn. iugo-

nere peccatorum mortalium ; vel propter inordinationem circa ea quæ sunt ad finem servato ordine finis, ut sunt venialia ex tenere aut ex levitate materiæ : atqui nullum horum potuit contingere quandiu du-
labat status innocentiae, idque vi illius status : ergo. *Prob. min* Nullum ex his quæ diximus potest contingere absque aliquo defectu ordinis, vel quia pars sensitiva non est omnino subdita rationi, ut in peccatis venialibus ex subreptione; vel quia ratio inferior quæ est circa ea quæ sunt ad finem non ordinatur infallibiliter sub fine qui tenet summum locum quasi principium in appetibilibus, ut in peccatis venialibus ex genere vel ex levitate materiæ : atqui in statu innocentiae et vi illius erat infallibilis ordinis firmitas, ut semper et infallibiliter inferius contineretur sub superiori, pars scilicet sensitiva sub ratione et ratio inferior sub ratione superiore, quandiu summum hominis quod est ratio superior contineretur sub Deo, *ut patet* ex dictis de peccato originali, et docet S. Aug. 14 de Civit, cap. 10 : ergo vi illius status nulla inordinatio in homine potuit esse, nisi inciperet ab hoc, quod summum hominis scilicet ratio superior, non subderetur Deo tanquam ultimo fini, quod fit per peccatum mortale. Lege S. Th. q. cit. de Malo.

Hic ib. in arg. (. c. — *Prob. 2°*. Quodcumque peccatum veniale est vere malum et miseria, meretur poenam, deleri non potest nisi per poenitentiam, tristitiam et dolorem, generat habitum vitiosum si multiplicetur : atqui hæc omnia repugnant intrinsecis status innocentiae, ut docet S. Aug. jam cit. et *per se patet* : ergo.

Obj. 1^a. Homo in statu innocentiae potuit peccare mortaliter ; ergo et venialiter. *Patet consequentia*, quia qui potest majus potest minus, in eodem genere.

A. *D. ant.* Homo in statu innocentiae potuit peccare mortaliter eum destruendo, C. eo permanente, N. *ant. et conseq.* Ad cujus probationem, D. Qui potest majus potest minus si nihil obstat, C. si quid obstat, N. Itaque homo in statu innocentiae potuit peccare mortaliter, quia non erat confirmatus in gratia, et rationem Deo subjectam poterat ab illo ut ultimo fine avertere, quod est peccare mortaliter; sublata autem subjectione rationis superioris

ad Deum quæ omnia inferiora continebit, secula est inordinatio inferiorum et destructio istius status. At percalui' rentile non destruxisset hunc statum, p. » "roprium illius status erat subjectio menti* ad Deum, quam non tollit peccatum veniale; nec aliunde decebat propter levem culpam tantum bonum amitti, sicuti neque nunc gratia amittitur per peccatum veniale permanente autem dicto statu firmissimi subordinatione omnium inferiorum ad rationem superiorem, nullum poterat irrepere peccatum veniale, *ut probatum est*. — Ibid, ad 5. — Utrumque ergo peccatum repugnat statui innocentiae, sed diversimode : mortale illi repugnat, quatenus illum evertit; veniale illi repugnat, quia non potest esse quæcunque in eo cum integritate hujus status.

Inst. 1°. Homo in statu innocentiae erat liber ad peccandum venialiter, non peccando enim merebatur : ergo poterat peccare venialiter.

B. *I). ant.* Erat liber ad peccandum venialiter mediate, C. quia poterat peccare mortaliter, et per hoc amittere statum innocentiae, quo amisso poterat peccare venialiter; erat liber immediate, N. quia stante hoc statu necessitabatur ad non peccandum venialiter. Hæc tamen necessitas cum esset ex suppositione quæ ab ipso pendebat, poterat enim destruere statum peccando mortaliter, non officiebat libertati ad merendum.

Inst. 2°. Homo in statu innocentiae poterat dicere mendacium officiosum cum juramento : ergo poterat sine juramento.

A. N. *conseq.* Disparitas habetur ex dictis, quia per primum amisisset statum qui erat amissibilis, non per secundum; sed in eo permanente fuisset inordinatio, quæ erat impossibilis.

Inst. 5°. Potuit Deus prohibere Adæ esum de ligno sub veniali, sicut prohibuit sub mortali. atqui Adam poterat hoc preceptum sub veniali transgredi, sicut transgressus est praeceptum sub mortali : ergo.

A. *Omissa majore I), min.* Atqui Adam potuisset transgredi istud praeceptum sub veniali, amisso prius statu innocentiae per aliquod peccatum mortale, C. permanente statu, A. Eadem semper est ratio, quia ob firmitatem ordinis inter potentias inferiores et superiores, non poterat esse deor-

ÜTRÜM HOMO IN PRIMO INSTANTI MORALI, et c.

dinatio circa ea quæ sunt ad finem, priusquam esset deordinatio a fine quæ fit per peccatum mortale. *Omisi majorem*, quia in liypotlies» status innocentiae videtur repugnare quod Deus prohibuisset sub peccato veniali quod durante illo statu non erat possibile.

Obj. 2°. Gratia Christi in hoc statu non minus conjungit animam cum Deo quam justitia originalis : atqui gratiæ Christi potest compati peccatum veniale : ergo et justitia originalis.

A. D. maj. Gratia Christi non minus conjungit animam cum Deo quam justitia originalis, et simul habet adjunctam firmitatem subordinationis inferiorum ad superiora, (*V. min.* et non habet adjunctam hanc firmitatem, *C. min. et N. consequent.* Quia causa impotenti® peccandi venialiter in statu innocentiae non erat justitia originalis precise ut conjungens mentem Deo, sed causans firmitatem ordinis inter omnes potentias, quandiu ipsa remaneret ; hoc autem privilegium non habet gratia Christi in hoc statu naturæ lapsæ.

ARTICULUS VII

Utrum homo in primo instanti morali usus rationis teneatur se convertere ad Deum, possitque esse peccatum veniale cum solo originali ?

Prima difficultas movetur occasione secundæ S. Thomas enim resolvens art. ull. hujus q. 89, peccatum veniale non posse esse cum solo originali, id probat, quia homo tenetur in primo instanti usus rationis se convertere ad Deum : quid si faciat, justificatur a peccato originali ; si non faciat, peccat mortaliter. Quæritur itaque an revera detur praeceptum se convertendi ad Deum in primo instanti usus rationis ? et hoc dato, an peccatum veniale non possit esse cum solo originali?

J I. — *Prima difficultas resolvitur.*

Nomine usus rationis non intelligimus hic qualemcumque usum rationis, sed plenum et perfectum, qui sufficiat ad deliberandum de rebus gravibus, de eligendo bono vel malo morali, de constituendo sibi ultimo fine vitæ, et similibus. Hic autem usus rationis perfectus non simul et semel icqnirilir «ed paulatim et successive : ratio 1. q. 111 prunum carni el sensibus tota imaiersa, paulatim emergit et sensim se evol-

vit, ut experientia constat. Quantum autem temporis ad id requiratur, an hebdomada, an mensis, an annus aut amplius, certo definiri non potest : videbis enim pueros quinquennes aut sexennes habere aliquid rationis, sed an usum perfectum habeant merito dubitabis ante septennium vel octennium; citius advenit iis quorum organa sunt bene disposita et in quibus species sensibiles acquisitæ per accuratam educationem bene ordinantur.

Et hinc jam apparet nemini debere videri miram aut duram doctrinam Doctoris Angelici de obligatione diligendi Deum, et se ad illum convertendi in primo instanti usus rationis. Quid enim mirum aut durum quod puer, non mox ut aliquem usum rationis attigit, sed tunc demmn cum post usum rationis imperfectum, forte salis diuturnum, quo potuit imperfecte cognoscere Deum aut bonum virtutis, tandem perveniat ad plenum usum inquo illum aut illud diligere et habere pro fine ultimo teneatur?

Dixi *illum aut illud*, quia duplex distinguitur conversio ad Deum, una explicita el formalis ad Deum distincte et explicit te cognitum, sive per fidem, sive per lumen naturale; altera virlualis etimp'icita, qua quis proponit vivere secundum rationem, aut amat bonum honestum in qno Deus ut hujus boni auctor et finis implicate continetur. Instans quo puer qui pervenit ad perfectum usum rationis deliberat de ultimo fine sibi praefigendo, non est physicum, sed morale plura instantia physica complectens ; quia tamen id fit brevissimo tempore, dicitur instans.

Hic q. 89. a. 6. 0. in 2. d. 42 a. 5. ad 7. q. 5. de malo a. 2. ad 8, et alibi. — *Dico* ! Homo in primo instanti morali usus perfecti rationis tenetursub mortali se convertere ad Deum, vel explicitate, vel implicate, eo modo quo potest eteum cognoscit, seu, ut dicit Auctor, secundum quod in illa ætateest capax discretionis ItaomnesThomistæ, quibus subscribunt pluresextranei.

Hic ibid. — *Prob.* 1°. Id quod primum occurrit homini ad usum perfectum rationis pervenienti, est cogitare et deliberare de seipso, ad quem scilicet finem se suasque actiones sit ordinaturus: ergo tenetur tunc sibi constituere Deum pro fine, si illum explicitate cognoscat, autbonumsua natural conveniens, nempe bonum houes-

DISSERT. VIII. ART. VIT.

rum et rationi consonum, in quo Deus implicite continetur. YToà. *ant.* Homo est linis *cui* omnium concupiscibilium ; quia, ul dicitur communiter, *amabile quidem bonum , unicuiq^w autem proprium*; et, *amicabilia qua[·] sunt ad alios veniunt ex amicabilibus ad s^c* ; respectu autem Dei est medium : atqui finis est prior in intentione : ergo quod primo occurrit homini pervenienti ad perfectum usum rationis, est cogitare et deliberare de seipso quid sibi appetendum et ad (piem finem sit se suasque actiones ordinaturus. Vide Cajet, in hunc locum.

/ro&.2°. Estpræceptum naturale se convertendi ad Deum ut ultimum finem et ipsum super omnia diligendi, quod cum sit affirmativum, non obligat pro semper, sed determinato tempore : atqui nullum est tempus quod sit magis conveniens el in quo magis obliget, quam primum instans perfecti usus rationis : ergo, si tunc non impleatur, peccatur mortaliter peccato *omwnoms.Prob.min.multipliciter, i°ex ratione* jam facta, quod primum quod occurrit homini in hoc instanti sit deliberare de seipso in ordine ad finem. 2° Dum homo primum pervenit ad usum rationis, mundum tanquam agens morale ingreditur et viam vit® rationis incipit : ergo tunc maxime tenetur sibi præfigere fin“in legitimum , nempe Deum, vel bonum honestum, ad quem omnes suas actiones dirigat, alioquin exponitur continuo periculo deviandi et perdendi salutem; sicut qui prudenter inchoat magnum iter, debet sibi præfigere terminum in quem tendat. 5° Quia alia tempora assignata a theologis ad implctionem hujus præcepti non itasunt convenientia; non finis vit®, non dies festivi. non lota vita indeterminate, non susceptio alicujus sacramenti, non casus martyrii, non urgens tenladio : <\dn,dalo in bis temporibus urgeat obligatio hujus præcepti , in quibusdam est per accidens, in aliis non magis nec ita convenienter sicut in primo instanti vitæ moralis.

Ex his collides hoc praeceptum non esse novum , nec a S. Th. excogitatum , ut quidam dictitant, sed esse prunum et magnum mandatum dilectionis Dei et ultimi finis super omnia, cujus obligationis tempus congrue assignavit Doctor Angelicus.

Prob. 5' Vervenire ad usum perfectum

rationis est discernere inter Iwnmn et nulum morale , sicque pro eo instanti intimatur per synderesiin lex natiWis dictarobonum honestum esse faciendum et malum fugiendum : ergo tenetor tunc homo illam legem acceptare et ei se subjicere proponendo agere secundum illam sicut dn.i. lex evangelica est alictr siilhcienttr pm mulgala,tenetur statim eam acceptare,<■ «pie illi subjicere proponendo vivere et agere secundum -fiam. Ergo.

Petes iitn.m etiam non teneaturbomo in primo instanti usus rationis se convertere ad Deum nt auctoremsupernaliiralcem' *R* supposita elevatione illius ad ordinem supernalurakm, perse quidem teneri, sed multos per accidensab hujus præceptiobligatione excusari ratione ignoranti® invincibilis Dei ut auctoris supernatiiralis.

Obj. 1°. Durum nimis videtur imponere tantum onus pueris in ea ætate in qua ul plurimum nondimiDeum cognosciinhergo.

R. 1° nos in tract, de Deo cum communiori sententia nullam pro ullo lempire rationis perfecta· agnovisse ignorantiam invincibilem de Dei existenlia. Sed,doto dari pro illo primo instanti rationis,*concinno* non exigit quod ad Deum explicite cognitum convertatur, sed vel explicite vel implicite in bono honesto, prout eum cognoscit. 2° Insuper , facilius est tunc se convertere ad Deum (piando nulla adhuc passio rationem turbat et voluntatem allicit, ipiam cum motibus passionum in provectioni ætate ratio obnubilatur el voluntas impetitur.

Inst. !>. Saltem puer in isto instanti potest ignorare invincibiliter hoc præceptmn, siquidem mine multi doclores illud negent el ignorent ; ergo saltem ratione ignorantia® invincibilis ah illo excusabitur.

R. N. ant. Quia pervenire ad usum rationis, *ul dixi.* est discernere inter bontiin et malum morale, idcoque tunc, mediante dicramine syndereseos, lex naturalis d* eligendo bono honesto se practice et tam clare exhibet, ut non possit invincibiliter ignorari. Transacta autem hac legis naturalis praefica propositione facta ab Auctore naturæ mediante diciamine sxnden-b, opus esi, ad n vam ejus cognitionem aequiirmdam . uti rati cimo el d:>cursu qui vel a passionibus vel rationibus dubitandi aliunde insurgentibus sæpe obnubil.il r

unde lit quod modo etiam ipsi doctores possunt istud praeceptum ignorare quod non ignorat puer cui practice intimatur, ut dictum est.

Inst 2«. Vix ullus est etiam inter doctos et timoratos qui anxius sit an observaverit istud praeceptmn. aut de ejus omissione se accuset : ergo. .

/t. Plures sequi opinionem contrariam ut sibi probabiliorem. Quantum ad alios, sufficit si se accusent in communi de omnibus occultis.

Inst. 5°. Homo lapsus in peccatum mortale non tenetur sub mortali se stalimconvertere ad Deum, ut docet S. Th. ergo nec in primo instanti rationis.

Λ. *N. conseq.* Quia, *nt patet ex probationibus conclusionis*, non est eadem ratio prioris temporis illius quo quis deliberat de vita instituenda et an sit vivendum secundum rationem, et illius quo, hoc semel posito, deinceps labiur in peccatum.

Inferes. Ex hac sententia sequitur omnes ferine pueros baptizatos amittere gratiam baplismaleincum perveniunt ad usmn rationis, quia vix est unusqui hoc praeceptum impleat.

//. V. ao/. *et ejus probationem.* Sunt enim mulli pueri fidelium Christiane educati et probis moribus instructi qui hoc praeceptum adimplent, et ad hoc inultum Juvat,ailCajet anus, habitus charitatis quem receperunt in baptismo, quia, inquit, amor Dei non est otiosus et inclinatur voluntatem pueri in primo aclu morali ad bonum honestum, nisi propter malam complexionem aut malam assuetudinem ante anno» discretionis impediatur : unde multum interest imbuere pueros a teneris anni- rebus lidei et religionis, sæpe de Deo et virtutibus cum ipsis loqui. Ad hæc attendant parentes, magistri et tutores.

Obj. 2°. Puerin primo instanti rationis non potest se convertere ad Deum sine auxilio sufficienti : atqui non omnes illud habent : ergo. *Prob min* \ el istud auxilium Corel naturale vel siipernaturale : non naturale, alioquin sequeretur quod homo ossei vi iliii* natura'se di-poneiead jus- <a ionein. quod Pelagianum esi ; non ern rurale quia primum auxilium su- , 111 iiii.ile esi illuminatio fidei, sicque milii lurent infideles negative, quod est falsum. Ergo.

/I. N. min. et ejus probationem. Nam utrumque potest dici, nimirum hoc auxilium esse naturale vel supernatin ale. 1° Dia potest quod sit naturale entilalive quidem, sed siipernaturale quoad modum, quatenus collatum ex meritis Christi et indebitum naturæ lapsæ : el sic nor» sequitur quod homo possit se disponere ad gratiam per solum motum liberi arbitrii independentera quavis gratia Christi, ul volebat Pelagius. 2° Potest etiam dici quod sit sUpernaturale entilalive : nec tamen inde sequitur non dari infideles negative , quia istud primum auxilium non est fidei explicitai et stricte diclæ. sed quædam illuminatio circa prima credibilia , quæ non impedit infidelitatem negativam circa aha. Hanc solutionem fusius explicatam require in tract, de Deo, dissertat. 7, a. § , } 2, *obj.* 5, *inst.* 2.

\$11. — *Secunda difficultas resolvitur.*

Ibid. — *Dico.* Probabile est peccatum veniale non posse esse in aliquo cum solo originali.

ibid. — *Prob.* 1®. Si posset in homine reperiri veniale cum solo originali, id contingeret vel ante primum instans rationis vel in ipso instanti, vel immediate post non ante prunum instans rationis , quia tunc homo caret usu rationis el libertate , sicque est incapax peccati venialis; non in ipso instanti usus rationis, quia vel convertitur ad Deum el justificatur a peccato originali, vel non convertitur, et sic peccat mortaliter, u/ *dictum est* praecedenti ; consequenter nec immediate post primum instans potest esse veniale cum solo originali. Hæc ratio magis elucidatur ex *solutione* argumentorum quæ contra illam ponuntur.

ibid, in nrg. s. o. — *Prob.* 2^a *ab inconvenienti.* Si veniale reperirelur in aliquo cum solo originali, non esset locus in quo iste homo posset puniri : non lymbus patrum, quia non est locus punitionis; non lymbus puerorum , quia ibi solum puniuntur qui decedunt cum solo originali, nec ibi est poma sensus quæ debetur peccato veniali ; non purgatorium, quia iu illud descendunt hi soli qui moriuiilurin gratia ; non tandem infernus, quia ad illum solum detruduntur qui habent peccatum mortale * actuale

Neque dicas ad Providentiam pertinere ut non moriatur homo habens solum veniat cum originali: nam *hoc dato*, remanet inconueniens, scilicet esse hominem peccatorem in hac vita, cujus statui non respondeat locus punitionis in altera vita. Unde, quamvis non sit admittendus casus in quo praedestinatus moriatur in peccato mortali, dum tamen est in peccato mortali respondet ei infernus pro loco punitionis in altera vita.

Contra rationem fundamentalem S. Th. tria opponuntur. *Primum* : puer prius pervenit ad usum rationis imperfectum, *ut* quam ad perfectum, *ut dūrimus in prænōtiti* *mūiftusjj* *præcedentis*. atqui imperfectus usus rationis suilicit ad peccandum venialiter, *ut patet* in motibus secundo primis. *insemi-dormientibusetsemi-cbriis*: ergo, antequam puer perveniat ad usum perfectum rationis in quo urget præceptum se convertendi ad Deum, potest peccare venialiter.

Secundum : instans prunum perfecti usus rationis in quo deliberat homo de ultimo fine, non est instans physicum, sed morale, *ut etiam diximus* *ŷ* *præcedenti*, proinde complectitur plura instantia physica : nihil ergo impedit quominus puer, antequam ultimate statuatur de fine, dicat in aliquo priori instanti verbum otiosum, aut divertat mentem ad aliquam vanam cogitationem.

Tertium : supposito quod puer se convertat ad Deum implicite in bono honesto, non ideo statim justificabitur a peccato originali, quia ad justificationem, juxta probabiliorem sententiam, necessario requiritur fides explicita Trinitatis et Incarnationis quam tunc non habet. Unde S. Th. q. 14, de Verit. a. 11, ad 1, dicit quod in tali casu Deus huic puero « vel per inter- » nam inspirationem revelaret ea quæ sunt » ad credendum necessaria, vel aliquem » fidei prædicatorem ad eum dirigeret, » sicut misit Petrum ad Cornelium, Act. » 10. » Non difhteor hæc argumenta primo aspectu videri difficilia, nihilominus

Λ. *ad primum*. Imprimis, si sit quæstio de peccato veniali ex genere, seu ex levitate materi®, — *ibid.* 0. — videtur certum non posse dari usum rationis qui sufficiat ad tale peccatum veniale et non sufficiat ad mortale, quia facilius cognoscitur

grave malum quam leve: sic qui cognoscit verbum otiosum, mendacium jocosum, furtum unius assis, esse malum, fortiori cognoscit perjurium, homicidium, furtum centum aureorum, esse malum unde non potest esse difficultas nisi de peccato veniali ex subreptione et imperfecta deliberatione. Ad quod pariter dicimus puerum non acquirere usum rationis imperfectum sufficientem ad peccandum venialiter ex subreptione et indeliberatione, qui non sil sufficiens ad peccandum mortaliter : quia ad peccandum venialiter ex subreptione et indeliberatione non sufficit quod agens non deliberet perfecte actu, sed requiritur quod habeat facultatem perfecte deliberandi et dominandi supra singulos suos actus, licet non super omnes ; puer autem ante usum perfectum rationis, qui requiritur ad mortale, non habet hanc facultatem, eam autem habet semi-donniens et semi-ebrius, et quicumque qui post perfectum usum rationis adeptum peccat venialiter ex imperfectione actus.

y/i inst. Si semi-donniens, aut semi-ebrius *Sj* Vel quicumque peccat venialiter ex indeliberatione, possit perfecte deliberare, jam non peccaret tantum venialiter, sed etiam mortaliter.

A. *D. sequelam*. Si posset perfecte deliberare potentia expedita, C. potentia impedita, N. Spectando ergo precise facultatem rationis, isti sunt in statu perfecte deliberandi et dominandi supra singulos suos actus, sed cum in his soleat fortius operari phantasia, et appetitus sensitivus vehementius moveri, occurrantque varia cogitationes quibus facile distrahuntur, hinc contingit quod aut inculpabiliter aut absque gravi culpa non perfecte actu deliberent.

Sunt hæc solutiones commîmes Thomistarum post Cajetanum, quibus addunt Salmanticenses apud Gonet. *dato* esse aliquam imperfectam libertatem in puero ante perfectum usum rationis, hæc tamen non est ad agendum indifferenter moraliter, sed physice tantum; quia ad agendum indifferenter et libere moraliter debet adesse notitia consonantiae vel dissonantiae actus ad regulas morum, quæ non habetur nisi per perfectum usum rationis.

z/d secundum. H. cum eodem Cajclano, quod toto illo brevi intervallo quo puer

deliberat de ultimo fine , non possit voluntarie divertere mentem ad verbum otiosum , aut ad aliud simile, absque culpa mortali, quia lege intimata et urgente obligationem praecepti mediante dictamine speciali syndereseos ab Auctore naturae impresso, si mentem alio voluntarie diverstat, retardat et omittit adimplerem praecepti hic et nunc urgentis , sicut si omitteret in line deliberationis. Unde dicit Auctor: — ibid. ad 5.— *A peccato omissionis praedictae non liberatur nisi quam cito potest se convertat ad Deum.*

Ad tertium, B. quod Deus hunc puerum per seipsum immediate illuminabit interius circa mysteria necessario credenda ad justificationem, ut significat hic S. Th. in corpore articuli; sicque saltem iustificabitur. Neque obstat quod S. Doctor quod cit. de Verit. dicat hunc puerum fore m-

struendum per praedictorem **fidei, qui** non potest initium in instans , hoc enim non dixit determinate S. Th. sed disjunctive, nempe vel instruendum per immediatam et interiore a beo revelationem, vel per praedictorem fidei. Insuper, potest intelligi de instructione per praedictorem , quoad ea quae sunt scitu necessaria necessitate praecepti, prius interius revelatis quae sunt scitu necessaria necessitate medii ad justificationem. Sed, *dato* quod sit de his instruendus per praedictorem fidei, *B.* ad misericordem Dei providentiam pertinere ut praeservet hunc puerum a peccato veniali. Neque id gratis dico 1° id exigit inconveniens vitandum , de quo *in secunda probatione* ; 2° decet ut qui opus per suam gratiam implet, perficiat, et facienti quod in se est ex auxilio gratiae, uberiores gratias necessarias largiatur.

FRACTATUS DE LEGIBUS.

Divus Thomas, a. Q. 90 ad 109.

Q. 90. in proœm. —Consideratis actibus humanis et eorum principiis interioribus, nunc considerandum est de eorum principiis exterioribus. Principium exterius ad malum inclinans est diabolus, de quo plura dixit Auctor I p. q. 111, a. 2 et 3, et q. 114, et nos quædam cum ipso ad q. 80 hujus partis. Principium autem exterius movens ad bonum est Deus, qui et nos instruit per legem et juvat per gratiam; unde dicemus primo de lege, deinde de gratia. Circa legem oportet 1° considerare de ipsa lege in communi, 2° de partibus ejus. Unde sit

DISSERTATIO I.

DE LEGE IN COMMUNI.

D. Th. QQ. 90, 91 et 92.

Circa legem in communi tria occurrunt consideranda: 1° de essentia ejus, 2° de effectibus ejus, 5° de differentia legum.

ARTICULUS I.

Utrum lex sit essentialiter aliquid rationis?

Lex, juxta Auctorem, hic a. 1, dicitur a *ligando*, quia obligat ad agendum. Juxta Isid. l. 2, Orig. c. 10, dicitur a *legendo*, quia scribi solet et legi. Juxta S. Aug. q. 20 in Levit, dicitur ab *eligendo*, quia ostendit quid sit eligendum.

Sed quid sit de etymologia, quantum ad significationem, lex varie accipitur: 1° pro instinctu et inclinatione ad aliquid faciendum, quo sensu concupiscenda vocatur ab Apostolo, Rom. 7, *lex membrorum*. 2° Sumitur pro conditione, ut in contractibus dicitur *ea lege* ut hoc vel illud fiat. 5° Sumitur pro quacumque regula vel præcepto præscribente aliquid sive bonum sive malum, quo sensu præcepta artis et tyrannorum vocantur leges. 4° Sumitur pro opere per legem præscripto, ut Joan. 7: *Nemo ex vobis facit legem*. 5° Sumitur pro libro, disciplina, vel religione leges continente, sicut dicimus, legem gratiæ, legem novam, legem veterem. Tandem lex sumitur proprie pro regula præscribente communitati quod rectum est.

Potest autem lex proprie accepta con-

siderari tripliciter: 1° secundum quod est in legislatore ut regulante; 2° secundum quod est in subjecto ut regulato; 5° secundum quod est in signo exteriori, puta, verbo externo vel S. Scriptura, quo sensu dicimus leges esse claras vel obscuras, indigere interpretatione, hunc vel illum sensum facere. De lege proprie accepta secundum primam considerationem hic agitur. Et

Hi., q. 90. a. 4. 0. — Definitur communiter cum Auctore: *Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet promulgata*. Veritas hujus definitionis patebit ex hoc et tribus sequentibus articulis. Interim breviter explicatur.

Dicitur 1° *ordinatio rationis*, scilicet practicæ: per quod intelligitur actus imperii seu potius ejus terminus seu dictamen ab eo productum, quo superior præscribit aliquid faciendum vel omittendum; intelligitur etiam ordinatio efficax, non quidem respectu operis præscripti, cum leges continuo violentur, sed respectu obligationis quæ afficit subditos, per quod distinguitur a consilio; item intelligitur ordinatio firma, stabilis et perpetua, hoc sensu quod non desinat per mortem legislatoris, nec feratur ad solum præsentem, sed etiam futuros, licet possit desinere vel per revocationem, vel per mutationem materis, vel per cessationem finis adæquati, sicut lex vetus cessavit ut umbra adveniente veritatis luce.

Oieitur 2° *ad bonum commune*, quia bonum commune est finis legis, ut dicata; «t pe' hoc excluduntur præcepta tyrannorum»

UTRUM LEX SI' ESSE MI' ALDER ALIQUID RATION!».

nun et alia quæ fierent in proprium et pri-
ratum commodum.

Dicitur 5° *ub eo qut curam communi-
tatis 'tabet*, quia lex respicit totam com-
munitatem, intellige perfectam, quæ est
multitudo hominum sub gubernatione
præsidis jurisdictionem politicam haben-
tis, ut explicatius dicemus.

Dicitur 4° *promulgata*, quia non po-
test dirigere nec obligare nisi per promul-
gationem innotescat; utrum promulgatio
sit de essentia legis dicemus modo. Hæ,
jiquam, explicationes probabuntur et am-
plius elucidabuntur in sequentibus.

Suppono hic necessitatem legum, quæ
ex ipsa hominis naiura petitur. Cum enim
natura humana sit ex se defectibilis et a
vero fine deficere possit, necesse est ut
per leges ad suum finem dirigatur. Vide
art. 4 sequentem.

His notatis et suppositis, quantum ad
quæstionem propositam in titulo, tres sunt
sententiæ. Quidam censent legem essen-
tialiter esse actum voluntatis, alii actum
intellectus, alii utriusque. Pro cujus reso-
lutione,

ibid. α. 1.0.— *Dico*. Lex essentialiter
est aliquid rationis, præsupponens tamen,
in legibus positivis, actum voluntatis. Est
communior cum Auctore.

ibid, in arg. . c. — *Prob. prima pars*.
1° Ad legem perlinet præcipere et impe-
rare, sed imperium est essentialiter ratio-
nis, ut probavimus disseri, δ de act. hum.
a. 7, § 2 : require. Ergo.

Ibid. 0. — *Prob. 2°*. Lex est quædam
regula el mensura actuum, secundum quam
aliquis inducitur ad agendum, vel ab
agendo retrahitur : atqui regula et men-
sura actuum humanorum est ratio : ergo,
Prob. min. Ratio est primum principium
actuum humanorum, ut dictum est supe-
rius ; *el patet*, quia rationis est ordinare
in finem qui est primum principium in
agendis : atqui in unoquoque genere id
quod est principium est regula et men-
sura illius generis; sic unitas, quæ est
principium numeri, est mensura omnium
numerorum ; sic motus primi coeli, qui est
primus in genere motuum, est regula om-
nium motuum : ergo.

Huc faciunt varii modi loquendi S.
Scripturarum, quæ leges divinas expri-
munt per verba significantia opus intel-

lectu*. Proverb. 6 : *Mandatum lucerna
est et ler lux*. Psal. 18 . *Praeceptum J>
mini lucidum illuminans oculos* !■*»,
118 : *Lucerna pedibus meis verbum tuum,
el lumen semitis meis*. Ibid, leges divinae
vocantur passim *judicia, sermones, elo-
quia*; quæ omnia perlinent ad intellectum.

Prob. secunda pars Lex pertinet ad
rationem practicam, el consistit in actu
imperii seu saltem in ejus termino et dic-
tamine : atqui imperium, quamvis sit eli-
oitive ab intellectu, supponit tamen ac-
tum voluntatis, scilicet electionem, a quo
habet vim el efficaciam movendi ad exer-
citium : ergo. Confer quæ dixi loco citato
de Act. Hum.

Dixi, *saltem in legibus positivis*. quia,
quantum ad legem æternam el naturalem,
quæ jubet intrinsece bona et necessaria ad
finem consequendum, et prohibet intrin-
sece mala necessario fugienda pro fine
consequendo, quidam non improbabiler
volunt silam esse in solo actu intellectus
practici, independenter ab omni actu vo-
luntatis ; quia, inquiunt, ad legem sufficit
quod sit directiva actionum humanarum,
et quod habeat vim obligandi : lex autem
æterna el naturalis hæc duo habet inde-
pendenter ab omni actu voluntatis. De
primo non est dubium; de secundo etiam
patet, quia, hoc ipso quo ratio divinæ
mentis dictat et intimat Deum esse colen-
dum, parentes honorandos, etc. furtum,
mendacium, etc. esse mala el ideo fu-
gienda, nascitur in homine obligatio ad
illa suo tempore facienda el ista fugienda,
etiamsi, per impossibile, non accederet
voluntas ad hæc obligans, quia ex intrin-
secis seu natura sua sunt vel facienda vel
fugienda, eo ipso quo per dictamen ratio-
nis intimantur ul talia. Hoc autem dicta-
men in mente divina est lex æterna, in
mente humana est lex naturalis.

Dices. Lex in S. Scripturis sæpe voca-
tur voluntas Dei : Psal, 142, 2 Machab. 1,
Matth. 7, el alibi. S. Aug, lib. 4 de Civit,
c. 6 : *Arbitrii principum*, inquit, *p>o
legibus erant*. Similiter in jure. Ergo.

B. hæc verifican in nostra sententia,
quia, licet lex non sit essentialiter volun-
talis, necessario tamen illam præsensio-
live includit, saltem lex positiva.

Inst. Legis est movere : atqui movere
est proprium voluntatis : ergo.

a ./.<. » cgn os', inoivre Uingcudo et regulando, C. cl hoc est proprium intellectus; simpliciter applicando. N.

ARTICULUS II.

Utrum sit de ratione legis quod feratur propter bonum commune?

Potest dupliciter intelligi titulus: 1° an sit de ratione legis quod feratur pro communitate; 2° quod feratur propter bonum commune tanquam propter finem?

Ibid. a. 5. ad 3. — *Dico* 1°. De ratione legis est quod feratur pro communitate.

Hæc conclusio fundatur in sensu communi hominum, et vulgari acceptione legis: omnes enim apprehendunt legem respicere communitatem, et per hoc distinguunt a præcepto, quod unum vel alterum privatum respicit; sic nullus legem æstimat mandatum quod rex dirigeret ad unum vel alterum civem, bene tamen si dirigat ad aliquam provinciam aut civitatem. unde præceptum quod Detis fecit ad Abraham de immolando filio, Genes. 21, a nemine reputatur lex, quia ad solum Abrahamum dirigebatur; et e contra mandatum quod fecit Adæ de non edendo ligno vetito, Genes. 2, reputatur lex, quia non solum Adamum obligabat, sed omne genus humanum; nec solum præsentis, sed etiam futuros.

Confirmatur inductione. Lex naturalis omnes homines respicit; lex vetus, totam gentem Judaicam; lex nova, totum genus humanum: similiter omnes leges humanæ tam civiles quam ecclesiasticæ, ad communitates diriguntur.

Communitas hic intelligitur perfecta: perfecta autem communitas censetur multitudo hominum inter se unitorum, in qua qui præest habet jurisdictionem politicam, eam scilicet quæ se extendat etiam ad poenas graviores, ut mortis, exilii, mutilationis, carceris, etc. quales sunt regna, provinciae, civitates, Christi Ecclesia, ordines religiosorum, universitates, etc. non familia particularis, in qua pater aut huius non habet similem jurisdictionem, sed domesticam tantum seu oeconomicam longe minorem.

Si dicas leges quandoque ferri pro hominibus alicujus status, seu opificii tantum, A. 1° et hos constituere communitatem, quia is qui illis præest habet juris-

isdictionem politicam. 2° Censetur lex laudanda pro (ola communitate, quia conducit ad bonam gubernationem totius communitatis; congruit enim toti communitati vel homines certi status, certæ conditionis habeant certas leges iuribus in officio continentur. 5° Quia obligat non solum hujus status seu opificii artifices, sed omnes qui illis aggregari voluerint; et sic respicit totam communitatem.

ibid. a. 2.0.—*Dico* 2°. De ratione legis est quod sit propter bonum commune tanquam propter finem.

ibid. — Est communis cum Auctore et sequitur ex præcedenti: lex enim, ut dictum est, respicit totam communitatem quam dirigit in fidem bonum et honestum: ergo ille finis debet esse bonum totius Istius communitatis, et non privatum alicujus partis; inordinatum enim foret quod bonum totius ordinaretur ad bonum partis et non e contra, cum pars sit propter totum et non e contra.

Confirmatur 1°. Finis debet correspondere suo principio: atqui lex est regula communis procedens a publica auctoritate: ergo finis ejus debet esse bonum publicum et commune.

Confirmatur 2°. In hoc differt rex a tyranno quod rex bonum commune, tyrannus bonum privatum speciet: ergo regum leges differunt a tyrannorum legibus (quæ non sunt vera leges), quod illæ ferantur propter bonum commune, istæ propter bonum privatum.

Hinc 3 Reg. 12, Deus graviter irascitur adversus Achab et Jesabel, quod per vim abstulerant vineam Naboth. Et concilium. Tolet. 8, can. 10, statuit quod *leges nulla vi aut factione... contractus a subditis exigant... neque sint prospectantes proprii jura commodi, sed consulentes patrie atque genti*. Ex quibus observat Sylvius eos turpiter allucinant qui existimant reges in bona subditorum sic habere verum et perfectum dominium, vel possint illa in privatum commodum convertere: cujus contrarium manifeste patet in ipsis Aegyptiis, Genes. 47, in quorum bona Pharaon non habebat dominium antequam Joseph ea emeret.

Si dicas reges vocari dominos: ergo subditi sunt servi; dominus autem disponit de bonis servorum in propriam utilitatem

tem A. N. *conseq.* Nam reges vocantur domini, non dominatu servili, sed politico et civili; ideoque non imperant subditis ut mancipiis, sed ul liberis.

Dices insuper. Sunt multa leges quæ non bonum commune sed privatum aliquorum particularium videntur respicere, ut leges in favorem pupillorum et militum, lex de luenda vita, de eleemosyna indigenti facienda, de tributis solvendis regi, etc.

fi. has omnes assignatas leges et alias similes mediate et ultimate referri ad bonum commune: exigit enim bonum commune quod qui propter defectum ætatis sibi satis prospicere non possunt, per leges sint tuti a fraudibus et dolis; quod milites sint parati el expediti ad defensionem reipublicæ; quod unusquisque teneatur vitæ suæ prospicere; quod pauperes præ inopia non pereant, dum divites superabundant; quod regibus justa tributa subditi pendant ad conservandam regiam dignitatem el defendendam rempublicam.

Consectaria.

Ex dictis colliges 1° regem posse ferre legem toti regno utilem, licet sit nociva alicui provinciæ seu civitati; quia, quamvis provinciæ et civitates gaudeant suis particularibus legibus, cum tamen sint partes et membra totius regni, debent cum privato detrimento concurrere ad bonum lotius. E contra, propter oppositam rationem, si plura regna subdantur eidem regi, rex non potest facere legem in bonum unius cum detrimento alterius, quia non sunt sibi subordinata, nec unum pars alterius.

Colliges 2° quamcumque habeat intentionem legislator, si lex quam condit ex natura operis tendat in bonum commune, valere et obligare subditos. Sic, si princeps in odium alicujus ferret legem quæ Umen ex se ordinaretur in bonum commune, peccat quidem ratione pravæ intentionis, sed lex subsistit et obligat; si cul si judex x odio ferret sententiam alioquin justam.

Colliges 5° ue ratione legis esse quod »il stabilis ct perpetua, quia fertur pro lota communitate: communitas autem non desinit, sed censetur perpetua. *Confirmatur inductione.* Lex aeterna ct naturalis esi

perpetua, lex positiva vetus fuit stabilis perpetua quandiu ejus finis non fuit evacuatus; lex nova debet durare usque ad finem mundi: ergo tales esse debent leges humanæ. Et hinc doctores distinguunt in hoc præceptum a lege, quod præceptum expiret morte præcipientis, L. *Mandatum* C. *Mandati*, lex autem non desinat morte legislatoris.

Cæteruin, intellige legis perpetuitatem, non positivam, quasi sit ipsi essentialis et nullo modo possit desinere, sed negativam, in hoc sitam quod non expiret morte legislatoris, et quod non obliget solum præsentis, sed etiam futuros, cum quo stat quod possit desinere, vel per revocationem ab habente auctoritatem, vel per contrariam consuetudinem, vel per mutationem materiæ, vel per cessationem finis adaequati, ut cessavit lex vetus adveniente Christo, cujus erat figura.

ARTICULUS III.

Utrum promulgatio sit de ratione legis?

q. 90. . . 4. 0. — *Dico* 1°. Ut lex actu obliget, necessaria est aliqualis ejus promulgatio.

Ibid. Prob. Lex est regula actuum humanorum: atqui actus humani non possunt regulari per illam, nisi innotescat; innotescit autem per promulgationem t ergo.

Dixi, *necessaria est aliqualis promulgatio*, quia diversa requiritur pro diversitate legum. Lex aeterna et naturalis promulgatur unicuique per rationis dictamen: lex divina positiva quandoque promulgatur per internam revelationem, ut in prophetis; quandoque per externam propositionem sine solemnitate, sicut eam Christus promulgavit suis Apostolis; aliquando cum solemnitate, ut lex vetus in monte Sinat, lex nota in die Pentecostes: lex humana autem debet semper promulgari cum aliqua solemnitate, el sic usus obtinuit. Potestque dari ratio hujus discriminis, quod Deus sit absolute et omni modo supremus dominus, sicque possit quo voluerit modo suam legem intimare; non sic autem homo est supremus dominus: aliunde, cum gerat duplicem personam, privatam el publicam, ita debet proponere legem ut significet se eam pro|»onerc ut personam publicam et non ul im-

↑,

»

vata ; quod fit adhibita aliqua solemnitate.

Ad *dicas* ad revocationem legis non revocari promulgationem : ergo neque ad ejus constitutionem, lxxv. *conseq.* Quia plus requiritur ad rem constituendam quam ad destruendam; malum enim, qualis est destructio, est ex quocumque defectu: nullo, quando delicti voluntas superioris obligantis a qua tota obligatio legis pendet, quovis modo deliciat, lex cessat obligare. De quo infra.

Sed subtilior movetur quaestio : utrum promulgatio ita sit necessaria legi, ut sit de ejus essentia, an tantum conditio necessario requisita ut actu obliget? Circa quam varie sentiunt theologi, etiam Thomiste; sed videtur quasi quaestio de nomine: *Pro cujus resolutione et intelligentia, observandum* legem posse considerari dupliciter, in actu primo, prout est apud dirigendum et obligandum, et in actu secundo, prout de facto dirigit et obligat.

Dico 2°. Probabilius videtur promulgationem non esse de essentia legis, sed esse conditionem duntaxat insupplebiliter requisitam ut actu obliget.

Prob. 1° ex D. Th. de cujus mente litigatur. Juxta S. Doctorem, hic a. 40, promulgatio se habet ad legem sicut applicatio regulæ et mensura ad regulationem et mensuratum : atqui applicatio regulæ et mensura ad regulationem et mensuratum non est de essentia regulæ et mensura, sed supponit illam constitutam : ergo.

Prob. 2°. Ad essentiam legis sufficit quod habeat applicabilitatem ad dirigendum et obligandum; essentia enim rerum per actum primum seu applicabilitatem, non per actum secundum definiuntur, ut docent philosophi : atqui lex ante promulgationem habet applicabilitatem ad dirigendum et obligandum, non enim ex promulgatione habet hanc applicabilitatem, sed actualem directionem et obligationem tanquam a conditione : ergo.

Confirmatur. Lex est regula qua inducimur ad agendum, vel retrahimur ab agendo cum aliqua obligatione : atqui promulgatio non est regula, neque pars regulæ, neque alia illa tanquam a causa proinde vis obligandi, seu obligatio actualis, quippe quæ debet esse a superiore
¶ *a causa*, sed tantum tanquam a condi-

tione ; sicut calefactio non est ab approximatione ! tanquam a causa, sed ab igne, licet pendeat ab approximatione tanquam a conditione.

Cæterum, dum dicimus promulgationem esse conditionem necessariam ut lex in actu secundo obliget, intelligimus conditionem intrinsecam et insuperabilem, non qualis est, v. g. approximatio agentis? ad passum, quæ divinitus suppleri potest, sed qualis est propositio objecti ut ametur.

Dices. S. Th. hic a. 40, dicit quod ad hoc ut lex *virtutem obligandi obtineat*, debeat promulgari; et ibidem ponit promulgationem in definitione legis: ergo.

Ad primum, promulgationem requiri ut lex obtineat virtutem obligandi in actu secundo, non in actu primo. *Ad secundum.* Promulgatio ponitur in definitione legis, non ut pars ejus essentialis, sed ut conditio intrinseca et insupplebilis ut obliget actu ; sicut, v. g. obscuritas ponitur in definitione fidei.

Inst. Gratianus, c. *In istis*, d. 4. dicit: Leges instituuntur cum promulgantur: ergo.

II. D. ant. Leges instituuntur complete et quoad actum secundum, cum promulgantur, C. instituuntur essentialiter et quoad actum primum, N.

Potes utrum lex sufficienter promulgata obliget omnes, etiam illam invincibiliter ignorantes?

It. Probabilius affirmative. Quia lex in promulgatione non dirigitur ad solos praesentes, sed etiam ad absentes: ergo eos etiam comprehendit. 2° Quia, si privatus fide dignus denuntiet absenti legem sufficienter promulgatam, ille tenebitur legem observare, et peccabit illam transgrediendo : atqui hæc obligatio non oritur ex illo privato denuntiante: ergo ex lege promulgata; ergo ante denuntiationem obligabat.

Attamen omnes concedunt ignorantes invincibiliter excusari a culpa et pieua transgrediendo legem : unde quidam distinguunt et dicunt non esse obligationem perfectam et in actu secundo, sed imperfectam et in actu primo, in quantum etiam invincibiliter ignorantes comprehenduntur sub lege, licet hic et nunc in ejus transgressionem excusentur ratione ignorantis invincibilis. Ex quo tamen sequitur quod si esset lex non solum prohibens, sed etiam

irritansaliquem actum, actusetiam in iugum et iugo in vincula invincibiliter esset invalidus, ut matrimonium clandestinum in iis locis in quibus est sufficienter promulgatum Tridentinum,

ARTICULUS IV.

Quinam possint ferre leges?

ibid. a. 5. O.— *Dico* 1°. Potestas legislativa competit communitati, vel illi qui curam communitatis gerit.

ibid. innrg. b. c.— *Prob. i*° ex /sidoro, 1.3 Etymoi. c. 10; et referture. Lex, dist. 4, ubi dicit: *Lex est constitutio populi, secundum quam majores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.*

ibid. O.— *Prob. 2*° *ratione*. Illius est condere legem cujus est prospicere bono communi, quia, ut dictum est, leges feruntur propter bonum commune: atque est comunitatis, vel illius qui curam communitatis habet, prospicere bono communi; sicut enim bonum particulare est lineis proportionatus agenti particulari, ita bonum commune est finis proportionatus communitati, vel ejus vices gerenti: ergo,

ibid, ad 2.— *Confirmatur*. Lex habet vim imperandi et coercendi: atque nemo privatus habet vim imperandi multitudini et eam coercendi, sed sola ipsa multitudo, vel ejus rector: ergo.

Dices. Superioris est imperare et coercere: atque communitas non est sibi superior: ergo.

B. D. min. Communitas sub eodem respectu considerata non est sibi superior, C. si diverso respectu, iV. Potest itaque communitas considerari collective, per modum unius corporis moralis, et sic considerata est superior sibi considerate distributive in singulis membris. Item potest considerari vel ut gerit vices Dei, a quo omnis potestas legislativa descendit, juxta illud Prov. 8. *Per me reges regnant et legum conditores justa decernunt*, vel ut est gubernabilis in ordine ad bonum commune: primo modo considerata est superior et legislativa; secundo modo considerata est inferior et legis susceptiva.

Quod ut clarius percipiatur, observandum est hominem inter animalia nasci maxime destitutum pluribus tum corpori cum animæ necessariis, pro quibus indiget diorum consortio et adjutorio, consequen-

ter eum ipsa pie natura nasci animai societate; societas autem quam natura naturaliter ratio dicat ipsi necessariam diu subsistere non potest, nisi aliqua publica potestate gubernetur, juxta illud Pn verb, i1: *Ubi non est gubernator, populus corruat*. Ex T'0 Ruitur quod Deus, qui dedit talem naturam, simul ei dederit potestatem gubernativam et legislativam; qui enim dat formam, dat etiam ea quæ hæc forma necessario exigit.

Verum, quia hæc potestas gubernativa et legislativa non potest facile exerceri a tota multitudine, difficile namque foret omnes et singulos simul convenire toties quoties providendum est de necessariis bono communi et de legibus ferendis, ideo solet multitudo transferre suum jus, seu potestatem gubernativam, vel in aliquos de populo ex omni conditione, et dicitur *democratia*; vel in paucos optimates, et dicitur *aristocratia*; vel in unum tantum, sive pro solo, sive pro successoribus jure hæreditario, et dicitur *monarchia*. Ex quo sequitur omnem potestatem esse a Deo, ut dicit Apost. Rom. 13, immediate quidem et jure naturæ in communitate, mediate autem tantum et jure humano in regibus et aliis rectoribus; nisi Deus ipse immediate aliquibus hanc potestatem conferat, ut contulit Moysi in populum Israël, et Christus SS. pontifici in totam Ecclesiam.

Hanc potestatem legislativam in Christianos maxime justos non agnoscunt Lutherani et Calvinistæ, secuti in hoc Waldenses, Wicleffum et Joannem Hus, damnatos in concilio Constantiensi, sess. 6, can. 15. Et quamvis Joannes Hus eam agnosceret in principibus bonis, eam tamen denegabat malis, pariter ideo damnatus in eodem concilio, sess. 8. Contra quos

Dico 2°. Datur in Ecclesia Christi potestas legislativa, eaque residet in SS. pontifice et conciliis generalibus legitime congregatis pro tota Ecclesia, in legatis pro provinciis suæ legationis, in episcopis pro suis diocesis, in conciliis nationalibus seu provincialibus pro natione vel provincia, in comitiis generalibus ordinum religiosorum pro toto ordine.

Prob. pruna pars, 1° ex concilio Constantiensi, citato, ubi error contrarius fuit proscriptus.

2° *traditione*. Ipsi apostoli, Act. 15, ubi

H I •]

® I

B • , ?

9

r

] v' B

H H

H \$ 1

■ - 1

■ ■

I •]

B B |

B B

3 • B

B B

j | B |

B JD

B. ' d ; |

H in

B | K

' M

J j g j

H J 11

' d ?

|| f || 1

j lit

! j |

I I

;

j | i

H 9 I

î

B' fy

11' |

H B!

j 1 /

1

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

m h j i

terunt legem de abstinendo a suffocato et ab immolatis simulacrorum ; et ibid, dicitur de Paulo : *Perambulabat...praecipiente custodire praecepta apostolorum* : ex quo intelligitur hanc legem apostolorum non fuisse directivam tantum, ut fingunt haeretici, sed etiam praeceptivam. Vb apostolis usque nunc Ecclesia per SS. pontifices et concilia condidit leges quas venerati sunt omnes fideles.

5° *ratione*. Ecclesia Christi est respublica bene ordinata, non enim ei defuit in aliquo Christus : atqui in omni republica bene ordinata debet esse pro circumstantiis et necessitatibus emergentibus potestas legislativa ; alias corrumpet, ut dictum est : ergo.

Prob. secundae pars, la ex S. Scriptura. Matth. 16, Christus dicit Petro : *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*. Sicut ergo super fundamentum totum aedificium construitur, sic Petro tanquam capiti Ecclesiae, ejusque ideo successoribus (non enim desiit Ecclesia cum Petro) totius Ecclesiae gubernatio commissa est ; unde subdit Christus : *Et tibi dabo claves regni caelorum* : nihil autem aliud per claves intelligi potest, (piam spiritualis jurisdictio et potestas gubernativa, *ut per se patet* et habetur Isaï. 22 et Apoc. 5. Et iterum immediate post : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodecumque solveris super terram, erit solutum et in caelis* : praecipuum autem vinculum regiminis est lex.

Porro, solemnem hanc promissionem adimplevit Christus Joan. 21, dicens Petro : *Pasce agnos meos, pasce oves meas*. Hoc autem vocabulo, *Pasce*, intelligi potestatem imperandi et regendi constat ex illo ad Davidem, 2 Reg *Tu pasces populum meum Israel*, et ex illo ad regem Cyrum, Isaï. 44 : *Pastor meus es*. Observandum insuper Christum dixisse *agnos* et *oves*. per *agnos* intelliguntur simplices fideles ; per *oves* intelliguntur matres agnorum, scilicet episcopi et alii praelati.

2° *traditione*. Desinente saeculo secundo. Victor papa tulit legem de tempore celebrandi Paschalis ; circa medium tertii saeculi, Stephani papa lege stata prohibuit baptizatos ab haereticis rebaptizari ; et successive ad haec usque usque tempora

SS. pontifices sanciverunt leges ab omnibus fidelibus devote susceptas.

Prob. tertia pars de conciliis. 1° Concilia generalia legitime congregata representant totam Ecclesiam : atqui, *ul probatum est*, viget in Ecclesia potestas legislativa. Adde in his papam per se vel per suos legatos praesidere, cui modo asseruimus potestatem legislativam, 2° *traditione*, In omnibus conciliis generalibus legitimis sancitae sunt leges quas probavit et acceptavit pia fidelium praxis.

De legatis *patet* ex cap. *Nemini* de Officio legati. Pro episcopis *patet* 1° ex S. Scrip. Act. 20 : *Posuit vos Spiritus regere Ecclesiam Dei* ; 2° ex jure cap. 2, de Majoritate et Obcd. 5° ex usu. Id autem possunt episcopi sine consensu, non tamen sine consilio capituli. Quod si res agatur in praejudicium cleri, requiritur etiam consensus capituli. imo et populi si agatur de festo instituendo, secus si agatur de abolendo. De conciliis nationalibus et provincialibus, nec non de capitulis generalibus ordinum religiosorum *constat* ex usu recepto et probato.

An vero ordinationes generalium extra capitulum generale, et provincialium etiam cum capitulo provinciali habeant vim legum, *resolvendum est* ex statutis et usibus cujuscumque ordinis ; quamvis enim praelati exempti de jure communi gaudeant jurisdictione episcopali in suos subditos, h tamen jurisdictio potest restringi quoad aliquid per statuta particularia et usus contrarios.

Quantum ad capitulum sede vacante, licet habeat omnem jurisdictionem episcopalem tam voluntariam quam contentiosam, ordinariam scilicet non delegatam, dubitatur tamen utrum possit leges episcoporum defunctorum abrogare et novas condere, quia in jure cavetur *ne de vacante aliquid innovetur*.

Ob. 1°. Vel Christus sufficienter providit suae Ecclesiae, vel non : hoc secundum dici nequit ; si primum, ergo superfluum leges humans.

At. Christum sufficienter providisse Ecclesiae condendo quasdam leges t necessarias, et relinquendo Ecclesiae v talem alias condendi prout judicaret b m communi expedire, pro circumstanti emergentium, personarum ut loconm

lia unde *neganda cal consequentia*.

Inferes. Ergo lex naturalis et lex cnvina limi insufficientes ad salutem consequendam.

R. O. illatum. Lex naturalis et lex divina sunt insufficientes ad salutem absolute et simpliciter consequendam, *N.* posset enim quis absolute loquendo salvari absque lege humana; sunt insufficientes ad salutem facilius et securius consequendam, *C.* Leges enim humans juvant ad observationem legis naturalis et divinæ, v. g. lex jejunii ad observationem castitatis, cl sic de aliis; vel determinant tempus obligationis legis divinæ, ut leges de confessione annua et communione paschali.

Obj. 2° cum haereticis plura ex S. Scripturis, Isaï. S3, dicitur : *Dominus legifer noster*. Deuteron. 12 : *Quod præcipio tibi hoc tantum facito domino ; nec addas quidquam, nec minuas*. Matlh. 7 : *In vanum me colunt docentes doctrinas et præcepta hominum*; ibid. 11 : *jugum meum suave est et onus meum leve*. Galat 5 : *Pos in libertatem vocati estis*. 1 Cor. 7 : *Nolite fieri servi hominum*. 1 Timoth. 1 : *Lex justonon est posita, sed injustis*. Verum et hæc sunt futilia : unde breviter

R. Ad primum. Dominus est legifer principalis, sunt autem alii minus principales tanquam ejus vicarii. *Ad secundum*. Prohibetur aliquid addere quod sit contrarium divinis mandatis, non vero quod juvat ad eorum observationem. *Ad tertium*. Christus redarguit Pharisæos, qui, relictis Dei praeceptis, scrupulose inhærebant vanis quibusdam observationibus et usibus humanis. *Ad quartum*. Jugum Christi est suave et onus ejus leve, non exclusione legum, sed gratia juvante earum observantiam. *Ad quintum*. Vocati minus in libertatem a servitute peccati et diaboli et ab onere legis Mosaicae, nona superiorum legitimorum ligibus, cum ipse Apostolus, Heb. 13, dicat : *Obedite prepositis vestris*. *Ad sextum*. Sensus est : Nolite citra necessitatem vos vendere in mancipia, præsertim infidelibus; vel, Nolite ita subjici hominibus ut iis præ Christo serviatis. *Ad septimum*. Lex non est posita justo quoad vim coactivam, quia illam ipoute adimplet; bene tamen quoad vim directivam.

Potestas legislativa non pendet a probitate vitaj; unde ea pollet '»mni princeps tam sæcularis quam ecclesiasticus, sive bonus sit site malus.

Pro6.Christus ipee, Matlh. 22 jussit tri Imtmn solvi Cæsari, principi ethnico; ibid. 25, jubet obedite Scribis et Pharisei? secundum legem præcipientibus, quamvis malis et improbis. Apost. Rom. 15, docet principes etiam infideles esse Dei ministros, ipsisque parendum esse non solum propter iram, sed propter conscientiam. Idem, Tit. 5, et 1 Pet. 2. Unde jure damnatae sunt sequentes propositiones in concilio Constanliensi pruna, sess. 8 : *Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali*, est 13 Wicleffi; altera, sess. 13 : *Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus* est 12 Joannis Ilus.

Ex his itaque quatuor articulis manifeste liquet nos reste definivisse legem, quod sit *ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet promulgata*.

ARTICULUS V.

Quinam sint effectus et actus legis?

D. Th. Q. 92.

Hio q. 92. a. 1. o. — *Dico*. 1° Effectus legis est facere homines bonos : 1° quia lex inducit ad virtutem propriam subditis, nempe ut bene subdantur et obediant superioribus suis; virtus autem facit bonum habentem ; 2° quia opus ad quod lex inducit est bonum sive ex objecto, sive ex line, sive ex circumstantiis, alioquin non foret justa, nec lex consequenter.

Nota. Dum Auctor dicit, hic o, legem veram cl propriam facere hominem bonum simpliciter, non est sensus quod ipsum faciat bonum ex omni partem in omni genere virtutum, hoc enim est proprium solius legis charitatis, seu collectionis omnium legum, sed sensus est, quod ipsum faciat bonum secundum aliquam veram rationem boni honesti; sic, v. g. lex temperantiae facit bonum simpliciter, quia inducit ad actum temperantiae qui est simpliciter 'lonus.

Dices. Non omnis qui servat legem est bonus etiam in genere talis virtutis, quia polest servare legem ex malo flue · ergo.

Λ. *N. conseq.* Quia ad veritatem con-

eiusionis noslræ non est nccesse quod qui sénat legem revera bonus sit, sed siiflicil quod lex tam ex se quam ex intentione legislatoris tendat ad hoc quod sit bonus, quamvis per accidens et ex ejus malitia iste effectus impediatur.

Sic ergo lex supernaluralis tendit ad hoc Ut homines fiant boni per virtutes supernaturales; lex naturalis, ut sint boni virtutibus moralibus naturæ proportionalis; lex civilia, ut fiant boni cives; lex Ecclesiastica, ut fiant boni Christiani saltem secundum actus exteriores.

Ibid. α. 2. o. — *Dico* 2°. Convenienter numerantur quatuor actus legis, scilicet præcipere, prohibere, permittere et punire.

Nota. Hæc quatuor dicuntur actus legis, non quod a lege eliciantur, non enim lex est habitus aut potentia; sed dicuntur actus legis quasi integraliter, quia quodam modo ex integratur ex istis quatuor, non quod cuilibet legi in individuo convenient, non enim quælibet lex in individuo præcipit, prohibet, permittit, punit, sed legi in communi, quia nulla est lex quæ vel non præcipit, aut non prohibet, aut non permittit, aut non punit.

Ibid. — *Prob. conclusio.* Lex instituitur ad dirigendos actus humanos: atqui ex actibus humanis quidam sunt boni ex genere, et respectu horum lex habet præcipere, non quod omnes omnino actus bonos præcipiat, sed quod possit præcipere; quidam sunt ex genere mali, et respectu illorum habet prohibere; quidam sunt indifferentes seu parum boni aut parum mali, et respectu illorum habet permittere. Et quia officium legis non solum est ordinare quid sit faciendum aut vitandum, sed etiam efficaciter inducere ut sibi obediantur, hoc præstat per timorem pænæ, et quantum ad hoc ponitur legis actus, punire.

Dices 1°. Homo inducitur ad bonum non solum per pœnas, sed etiam per præmium: ergo præmiare est etiam actus legis.

Ibid, ad 5. — *B. N. conseq.* Quia præmiare perlinet ad quemlibet, unde non exigit auctoritatem publicam; sed punire non pertinet nisi ad ministrum legis, ejus auctoritate pœna infertur.

Dices 2°. Permissio est negatio actus, nempe præcepti aut prohibitionis: ergo non est actus legis.

Λ. *D. ant.* Permissio pure negativa est

negatio actus, C. positiva, N. Duplex! igitur permissio, altera quæ est tuera negatio præcepti aut prohibitionis. *ut dicitur in antecedente*; et hæc non est actus legis, cum non dimanet a potestate publica, nec actus qui dicitur permitti habere a lege quod sit permissus. Altera est quæ fit per actum positivum quo lex statuit ut id quod est indifferens aut erat antea prohibitum, fiat licite, v. g. matrimonium in quinio gradu consanguinitatis; vel vetat puniri aut impediri aliquod minus malum, ne per jus eveniat: et hujusmodi permissio est actus legis.

Inst. Omnis lex obligat, sed lex permissiva non obligat: ergo.

B. N. min. Licet enim lex permissive non obliget ad faciendum opus quod permittit, obligat tamen ne vel impediatur vel puniatur.

Dices 3°. Obligare est actus legis; omnis enim lex, *ut jam dicebatur*, obligat ergo debuit numerari inter actus legis.

II. D. ant. Obligare est actus legis inseparabiliter consequens ad actus numeratos, C. separabilis ab illis, N. Et ideo non debuit distincte numerari: ex quolibet enim actu legis assignato sequitur obligatio; ex præcepto aut prohibitionem sequitur obligatio opus faciendi vel vitandi; ex permissione sequitur obligatio in aliquibus non impediendi; ex punitione sequitur in iudice obligatio pœnam indigendi et in subdito illam sustinendi.

De diversitate legum.

Sanctus Thomas, q. 91, leges quadruplicis generis recenset. Alia est æterna, alia naturalis, alia divina positiva; et hæc duplex, vetus et nova; alia humana, et hæc etiam duplex, ecclesiastica et civilis: sed quia quæ tractat S. Doctor in hac questione recurrent in sequentibus dum de singulis legibus agemus, ideo nunc omittimus.

DISSERTATIO II.

DE LEGE ÆTERNA ET NATURALI.

D. Th. QQ. 95 et 94.

ARTICULUS I.

De lege æterna.

§. I. — *An sit et quid sit lex æterna*

Hio q. 91. a. 1. o. — *Dico* 1°. Detur in Deo ltræ æterna.

ibid — *Prol.* Lex nihil est aliud quam dictameii rationis practic® in principe qui gubernat aliquam communitatem perfectam · atqui tale diclamen est ab xterno in Deo tanquam in principe gubernante totam universi communitatem . ergo. *Prob. min.* Tota universi communitas divina providentia regitur, *ut constat ex* 1 p. q. 22, a 1 et 2 : atqui providentia circa singula supponit diclamen rationis practic® circa universalialia, et ex illo infertur sicut conclusio ex principiis, *ut modo dicam*; insuper divina ratio nihil concipit in tempore , sed habet æternum conceptum, ut dicitur Proverb. 8 : ergo datur in Deo ab æterno diclamen, etc.

Ibid. q. 92 a. 1. o. Dico 2°. Lex æterna nihil est aliud quam ratio divinæ sapientis, secundum quod est directive actionum el motionum creaturarum in ordine ab bonum commune totius universi.

ibid. — *Prob.* Sicut in quolibet artifice præexislit ratio eorum quæ constituuntur per artem , ita in quolibet gubernante præexislit ratio ordinis eorum quæ agenda sunt per eos qui gubernationi subjiuntur; et sicut ratio rerum faciendarum per artem vocatur ars vel exemplar rerum artificioarum , ita ratio gubernantis actus subditorum rationum legis obtinet, servatis aliis quæ supra diximus esse de legis ratione : atqui Deus non solum est per suam potentiam conditor universarum rerum, ad quas comparatur sicut artifex ad artificialium, ut dictum est 1 p. q. 14, a. 8 , sed est etiam gubernator omnium actuum et motionum quæ inveniuntur in creaturis, ut ibid , q. 105, a. 5', habitum est : ergo, sicut ratio divinæ sapientis, in quantum per eam cuncta sunt creata, rationem habet artis , vel exemplaris, vel idex, ita ratio divinæ sapienti® moventis el dirigentis omnia ad debitum finem, oblinet rationem legis.

Itaque lex æterna differt ab idea et a divina providentia : ab idea, quia idea divina est exemplar rerum faciendarum seu creandarum; lex æternaordo rerum gubernandarum, vel inferens eis necessitatem ut in rebus naturalibus, vel inducens obligationem moralem ut in creaturis intellectualibus : a providentia, 1° quia, ut lu-ido dicebam, lex habet vim obligandi, non providentia; 2° lex respicit bonum commune totius universi, providentia bo-

num particulare cujusque ; 5° se habet providentia ad legem, sicut conclusio ad principium universale : unde, sicut in nobis lex tradit regulas in generali, v. g- esse jejunandum, esse audiendum miscam, etc., juxta quas regulas prudentia dictat hic et nunc esse agendum; ita in Deo lex æterna tradit regulas in generali pro gubernatione totius mundi, providentia vero , quæ est pars prudenti®, disponit in particulari juxta istas leges de motibus creaturarum.

Ex his colliges legem æternam habere vere et proprie rationem legis, saltem respectu creaturarum intellectualium ; est enim ordinatio rationis in bonum commune ab eo qui curam communitatis habet. Solum potest esse difficultas de promulgatione, quia non videtur promulgata ab xterno. Sed imprimis *probavimus supra* promulgationem non esse de essentia legis, servarique veram rationem legis sine promulgatione. 2° *Dalo* requiri promulgationem ad rationem legis, etiam hic habetur, — Hic q. 91. a. 1. ad 2. — non quidem ex parte creaturæ audientis aut inspicientis, sed ex parte Dei promulgantis. non tantum per Verbum sternum, sed maxime per librum vitæ ab æterno scriptum. Unde, quamvis non fuerit ab xterno promulgatio perfecta et completa, fuit tamen sufficiens ad rationem legis ; quia ad legem non requiritur promulgatio qua cognoscatur a creatura actu existente, sed qua possit cognosci, cum creatura existet, *ut patet* in legibus humanis, quæ promulganlur non solum prxsclibus, sed etiam futuris. Si autem creatura rationalis fuisset ab xterno, cognovisset ab xterno legem æternam per diclamen rationis, per quod nunc cognoscit dum ad usum rationis pervenit.

Dixi, *saltem respectu creaturarum intellectualium*, quia respectu creaturarum irrationalium non videtur habere proprie et stricte rationem legis, quia creaturæ irrationales non sunt capaces instructionis et obligationis morales quas importat lex stricte sumpta. Habet ergo respectu creaturarum irrationalium imperfecte et improprie rationem legis, quatenus eas dirigit in suis motibus per instinctum aut necessitatem naturalem.

Petes utrum ipse Deus subdatur legi xternæ?

li. negative, quia lex æterna est ipsemet

Deus. unde eat ipse sua lex; et aliunde lex instituitur ad dirigendas creaturas defectibiles in suum finem, quod Deo non competit. Neque refert quod si Deus mentiretur peccaret, quia in hac hypothesis non esset Deus, cum implicet quod is sit Deus cui non repugnat mentiri : tenetur ergo Deus non mentiri non vi alicujus legis id ei prohibentis, sed ratione repugnantis et impossibilitatis. Non etiam refert Deum teneri praemiare justos, ad id enim non tenetur vi alicujus legis cui debeat obedire, sed ex fidelitate, ratione promissionis factae.

§ II. — *Utrum a lege aeterna deriventur omnes aliae leges ?*

Ibid. a. 5. 0. — *Dico*. A lege aeterna derivantur omnes aliae leges.

Ibid, in arg. s. C. — *Prob.* 1°. PLOVCrb, . . sapientia aeterna. cujus ratio est lex aeterna, dicit : *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt*. Rom. 15 : *Non est potestas nisi a Deo*. S. Aug. lib. 1 de Lib. Arbit. c. 6, dicit quod *in temporali lege nihil est justum ac legitimum, quod non ex hac aeterna sibi homines derivaverunt*.

ibid. 0.—*Prob.* 2°. In omnibus moventibus subordinatas oportet quod virtus secundi moventis derivetur a virtute primi moventis, quia movens secundum non movet nisi in quantum movetur a primo : atqui gubernare est quoddam movere ergo in gubernantibus oportet quod ratio gubernandi a primo gubernante ad secundos derivetur : et ita videmus quod ratio agendorum in civitate derivetur a principe ad inferiores administratores, et in artificialibus ratio artificialium actuum derivatur ab architecto ad inferiores artifices. *Subsumo*. Atqui lex aeterna est ratio gubernationis in primo et supremo gubernante. Ergo omnes rationes gubernationis, consequenter omnes leges quae sunt in inferioribus gubernantibus, a lege aeterna derivantur.

Confirmatur. Lex aeterna est lex per essentiam, omnes autem aliae leges sunt leges per participationem : atqui quod est tale per participationem derivatur ab eo quod est tale per essentiam, sicut calor in aqua derivatur ab igne : ergo.

Idem triplici autem modo potest intelligi. primum. Ipsae alias ab aeterna derivari : tunc tanquam

ab exemplari, quia omnes leges, ut sint justae, debent esse conformes legi aeternae, 2° tanquam a causa efficiente, quia omnis potestas legislativa inferior est a Deo. ut dixi a. 4 praeced. disseri, concipi, prima; 5° quatenus lex aeterna, mediante lumine rationis vel fidei, dictat et approbat quae et quando leges sint instituendae pro diversitate circumstantiarum, personarum, locorum et temporum.

Dices 1°. Lex divina positiva est aeterna, est enim praeceptum Dei ab ipso Deo indistinctum : ergo non derivatur a lege aeterna.

Ad id. D. consequenter. Lex divina positiva ut est in Deo non derivatur a lege aeterna, C. ut est vel in promulgante, vel in gubernante, vel in subditis, N. Itaque lex divina positiva potest considerari dupliciter : 1° ut est in legislatore Deo, et sic non derivatur a lege aeterna, sed est ipsa lex aeterna inadaequate, quia non extenditur ad totum, et sub diverso connotato, quia connotat creaturas actu existentes quibus intimatur. 2° Potest considerari secundum quod est in his qui vel illam publicant vel alios juxta illam gubernant, vel quiseipsos secundum illam dirigunt : hoc secundo modo considerata est participatio legis aeternae et ab ea derivatur, — Hic. 91 e. 4. ad 1. — et quidem altiori modo quam lex humana, tum quia est immediatius a lege aeterna, utpote a Deo immediate data et dictata, tum quia etiam ab eo immediate habet vim obligandi; lex vero humana immediate dictatur! instituitur a legislatore humano et ab eo habet immediate vim obligandi, radicaliter tantum a Deo.

Dices 2°. Praeveniendo omnem actum liberum divinum rationis, consequenter legem aeternam, mentiri est malum, quia est contra legem naturalem : ergo lex naturalis non derivatur ab aeterna.

B. omissa antecedente, D. consequenter. Ergo lex naturalis materialiter sumpta non derivatur ab aeterna, (1. formaliter sumpta, N. Lex naturalis potest considerari dupliciter : 1° materialiter, ratione sui fundamenti quod est habitudo convenientiae* vel inconvenientiae extremorum inter se, quantum est ex natura rei praecise abstractendo ab existentia, ut quod colere Deum sit bonum in se et convenientius, mentiri malum <1. <2. ii' emens Lex naturalis hoc sensu

sumpta non (krivatura loge æterna; nain, etei per impossibile Deus nihil vellet aut intelligeret, colere Deum esset semper secundum se et ex objecto conveniens, mentiri disconveniens, quod dicitur bonum et malum fundamentaliter. 2° Potest sumi lex naturalis formaliter, pro dictamine rationis judicante de ista honestate vel turpitudine, convenientia vel disconvenientia objectorum secundum se, simulque decernente conformiter ad legem æternam hoc esse bonum faciendum, hoc esse malum fugiendum, Deum esse colendum, mendacium vitandum. Lex naturalis hoc sensu sumpta derivatur a lege æterna, est enim dictamen a Deo impressum, æterno dictamini ut exemplari conforme.

Dices 5°. Si lex humana derivaretur ab æterna, obligaret jure divino; ideo enim lex divina positiva et naturalis obligant jure divino, quia derivantur a lege æterna : *falsum oynsequens* : ergo.

B. N. sequelam et ejus probationem. Non enim ideo lex divina positiva et lex naturalis obligant jure divino, quia derivantur ab æterna, sed quia Deus est immediatus auctor et institutor utriusque, non solum scilicet divinæ, sed etiam naturalis; cum enim sit immediatus auctor animæ rationalis, ita et luminis rationalis in quo reponimus legem naturalem, quamvis possit intervenire ministerium creatura; ut promulgantis. At lex humana immediate procedit a potestate humana, non nlpromulgante tantum, sed ut instituentem, a qua proinde habet vim obligandi, quamvis aliunde potestas humana sit a Deo.

Inst. Lex humana multa permittit quæ lex æterna prohibet; ergo non derivatur ab æterna.

Hic q. 95. n. 5. ad 5.— *B. D. ant.* Lex humana nulla permittit approbando quæ lex æterna prohibet, A'. tolerando, eo quod ea dirigere et impedire non potest, *C.* Nulla igitur diriguntur lege æterna quæ dirigi non possunt humana, quia plura subduntur causæ superiori quam inferiori. Sed quod lex humana non se intromittat de his quæ dirigere non potest, et quod minora mala toleret ne fiant pejora, hoc provenit ex ordine legis æternæ. Secus esset, si approbaret ea quæ lex æterna reprobat.

Ilcpnne». Quædam leges humanæ sunt

injustæ, quædam sunt inter «e contraria; ergo non omnes derivantur a lege, æterna.

B. N. ant pro utraque parte. Ie Lex injusta non est lex. 2° Nullæ leges, si sint justæ et considerentur sub iisdem circumstantiis sub quibus fuerunt institutæ, sunt sibi contrariæ. Dum autem mutatis circumstantiis mutantur leges, hanc mutationem dictat ipsa lex æterna; alioquin quæ in prioribus circumstantiis erat justa, mutatis circumstantiis fieret injusta et desineret esse lex.

ARTICULUS II.

De lege naturali. D. Th. q. 94

An sit et quid sit lex naturalis.

Dico 1°. Datur in nobis lex naturalis.

Hic q. 91. a. 2. o.— *Prob.* 1° CX Apost. Rom. 2 *Gentes quæ legem non habent, scilicet mosaicam aut evangelicam, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, et ostendunt opus scriptum in cordibus suis; ipsi sibi sunt lex; ex S. Ambros. lib. 9, Epist. 71 : Ea lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur; ex S. Aug. lib. 2 Confess. c. 4 : Lex tua, Domine, in cordibus hominum scripta est, et lib. 2 de Senn. Dom. in monte, c. 9 : Quis legem naturalem in cordibus hominum scripsit, nisi Deus?*

ibid. — *Prob.* 2° *ratione.* Lex, cum sit regula et mensura, dupliciter potest esse in aliquo, uno modo sicut in regulante et mensurante, alio modo sicut in regulato et mensurato; quia in tantum aliquid regulatur et mensuratur in quantum participat aliquid de regula et mensura, et cum omnia quæ divinæ providentiæ subduntur, regulantur et mensurantur a lege æterna, omnia participant aliququaliter legem æternam, in quantum ex ejus impressione habent inclinationes in proprios actus et fines. *Subsumo.* Atqui, inter cætera, creatura rationalis excellentiori quodam modo divinæ providentiæ subjacet, in quantum et ipsa est providentiæ capax, sibi ipsi et aliis providens. ergo in ea est specialis participatio rationis seu legis æternæ, perquam habet inclinationem ad debitum actum et finem: talis autem participatio legis æternæ in creatura rationali dicitur lex naturalis.

Confirmatur ab intimo cujusque sensu et testimonio. Nemo est qui in se non experiaK. ./-aliquod dictamen intimans et præcipiens bonum esse faciendum, malum esse fugiendum, Deum esse colendum, parentes esse honorandos, non esse mentiendum, η·η furandum, etc. Hoc autem dictamen dicitur lex naturalis.

Dati ergo legem naturalem nemini non notum est. Quid sit autem? haud parum obscurum.

Quidam dicunt esse ipsam naturam rationalem secundum se, prout ipsi, ratione suæ essentiae, aliqui actus conveniunt vel disconveniunt. Verum natura rationalis est id cui lex imponitur, lex autem debet distingui ab eo cui imponitur, insuper lex naturalis, cum sit proprie lex, ut omnes concedunt, est aliquid rationis, seu aliquid per illam constitutum, quod dici non potest de natura rationali secundum se.

Hic q. 94. a. 1. o.— Quidam volunt esse habitum : sed habitus est id quo agitur, lex autem id quod agitur, est enim aliquid per rationem constitutum : non est autem idem quod quis agit, et quo quis agit; sic aliquis per habitum grammaticae agit orationem congruam. Si tamen habitus late sumatur pro eo quod habitu tenetur, potest hoc sensu lex naturalis dici habitus, quia ejus præcepta non semper considerantur actu a ratione, sed sunt in ea habitualiter tantum.

Quidam existimant esse dictamen actuale rationis naturalis. *Sed contra.* 1° Juxta SS. Patres, lex naturalis est nobis innata et indita cum infusione animæ, et est in pueris et amentibus : dictamen autem actuale non est nobis innatum, sed a nobis elicited, neque repetitur in pueris et amentibus. *Si dicas* nobis innasci causaliter, et es-c causaliter in pueris et amentibus, ratione scilicet luminis naturalisquod est hujus dictaminis principium : *contra est*, quod amentes et pueri a natiuitate obstringantur lege naturali, ut dicam infra, nec a culpa in ejus transgressione excusantur nisi defectu promulgationis ad ipsos, quæ habetur per discursum, cujus non sunt capaces; promulgatio autem non est de essentia legis, ut fatentur ipsimet hujus opinionis assertores. Ergo est formaliter in ipsis pueris et amentibus et non tantum causaliter. 2° Si lex

naturalis esset dictamen actuale elicited a ratione, non magis haberet Deum auctorem, nec magis obligaret jure divino, quam humana. 3° Nemo potest esse sibi legislator, lex enim est imperium superioris ad inferiores, nemo autem sibi ipse est inferior.

Quidam dicunt esse lumen naturale ostensivum boni tantum, verum lex non est tantum ostensiva, sed etiam præceptiva boni.

Alii tandem tenent esse ipsam legem æternam. Equidem non diffiteor legem naturalem esse legem æternam, non ut est in legislatore regulante, sed ut participatam in subjecto regulato, ut loquitur S. Th. Sed quamvis in ratione legis non differant, differunt tamen in ratione entis etulparticipans a participato. Quæritur autem quid sit istud ens participatum quod in subjecto regulato dicitur lex naturalis? Non enim negari potest quin lex naturalis sit quid homini intrinsecum cui secundum Patres innascitur. Itaque

Dico 2°. Verius videtur legem naturalem nihil aliud esse quam lumen naturale, ut impressum et participatum a ratione seu lege æterna.

Prob. lurre conclusio tum ex refutatione aliarum sententiarum, tum quia juxta illam habentur omnia quæ solent tribui legi naturali. 1° Nobiscum innascitur, reperiturque in pueris et amentibus. 2° Est non solum ostensiva, sed etiam præceptiva boni, (pria est impressio et participatio legis æternæ, consequenter imperium superioris ad inferiorem. 3° Obligat jure divino, (pria est immediate a Deo.

Dices 1°. Lex est actus rationis practicae : atqui lumen naturale in actu primo, ut intelligimus, non est actus, sed principium actus : ergo.

B. legem, juxta S. Th. hic o, elea quif dixi superius, non tam esse actum rationis quam constitutum per actum seu terminum actus, (piod maxime verum est de lege est participata in subjecto regulato : lumen autem naturale, (piod dicimus legem naturalem, est constitutum rationis «lernæ, nimirum inditum, impres'u in et participatum a ratione æterna.

/>(ces 2°. Lex divina positiva distinguitur a lege naturali : atqui » t<* >><:- .ili !

mediati a Deo, non distinguerentur: ergo. I

B. N. min. Quamvis enim utraque sit immediate a Deo, est tamen disparitas , quod quæ dicitur positiva sit a Deo per positivum et speciale aliquod præceptum, puta, *Λ'οη moechaberis* ; naturalis autem est generaliter data et lata, quatenus est cum natura a Deo indita et impressa.

ARTICULUS III.

Pariæ quaestiones circa legem naturalem breviter resolvuntur.

Petes 1° utrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel unum tantum ?

ρ. 94. α. 2.— *Jl.* legem naturalem continere plura præcepta, quæ tamen fundantur in uno; ratio est, quia præcepta legis naturæ eo modo se habent ad rationem practicam, sicut prima principia demonstrationum se habent ad rationem speculativam : atqui in speculativis sunt plurima principia demonstrationum, quæ tamen omnia fundantur in hoc uno , Impossibile C't idem esse et non esse, seu quod de eodém non sit affirmare et negare, ex eo quod istud fundetur super rationem entis el non entis : ergo similiter omnia præcepta legis naturæ fundantur in eo quod bonum sit faciendum et malum fugiendum. *Prob. conseq.* Quia, sicut ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum quod cadit in apprehensione practicæ rationis quæ ordinatur ad opus ; omne enim agens agit propter finem qui habet rationem boni. Et ideo primum præceptum legis naturæ est, quod bonum sit faciendum et malum illi oppositum fugiendum; et super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ , ita ut nihil præcipiat aut prohibeat, nisi sub ratione boni vel mali.

ibid. — Porro triplicis generis sunt præcepta naturalia secundum triplicem hominis inclinationem, seu potius triplicem inclinationis naturalis gradum ; omnia enim illa sunt præcepta legis naturæ ad quæ homo habet inclinationem naturalem. Est autem in homine triplex inclinationis gradus. 1° Secundum naturam quam habet communem cum omnibus entibus, inest ipsi inclinatio ad conservationem sui esse, et secundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturæ ea per quæ vita hominis conservatur el contrarium inpe-

ditur, ut esse dormiendum, comedendum, bibendum, destructivis resistendum, etc.

2° Secundum naturam quam habet communem cum aliis animalibus, inest ipsi inclinatio ad conservationem speciet, et secundum hanc inclinationem perlinent ad legem naturæ præcepta temperantia circa res venereas, scilicet commixtio legitima maris et fœminæ, educatio prolium, etc. 5° Secundum naturam rationis, quæ est ipsi propna, inest illi inclinatio ad veritatem de Deo cognoscendam , ad immortalitatem, ad communicationem cum aliis entibus intellectualibus, Deo, angelis et hominibus; et huic inclinationi respondent præcepta Deum colendi, parentes honorandi, nemini nocendi, et similia religionis, iustitiæ, etc.

ibid. — Item, possunt distingui præcepta legis naturæ in ea quæ sunt per se omnibus nota, qualia sunt prima et universalialia, Bonum et faciendum, malum fugiendum, Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris, etc. et in ea quæ sunt magis determinata et immediate deducuntur ex primis, ut sunt præcepta Decalogi; tandem in remotiora quæ mediate tantum deducuntur ex primis, ut sunt plura quæ spectant contractus.

Possunt adhuc distingui præcepta legis naturæ per ordinem ad personas circa quas versantur : quædam enim versantur circa Demn, quædam circa proximum, quædam circa nos.

Itaque lex naturæ potest dici multiplex et una : multiplex, quia continet plura el diversa præcepta ; una, quia omnia fundantur in uno, *ut dictum est*, et ad unum ultimum finem ordinantur.

Petes 2° quænara pertineant ad legem naturæ, an solum præcepta quæ sunt principia moralialia, an etiam conclusiones ex eis deducts?

Jl. Ad legem naturæ pertinent non solum principia, sed etiam conclusiones ex eis necessario, sive proxime sive remote, deductæ, idcoque vi solius legis naturalis independenter ab ulla institutione positiva, sive sive divina sive humana, obligant, ut sunt præcepta Decalogi et ali.e conclusiones remotiores ; excipe præceptum de sanctificatione sabbati quantum ad determinationem temporis, *ut dixi* in tract, de Reiiig*

Ratio est, quia tam principia moralialia

quam conclusiones quæ cum his habent necessariam connexionem, præcipiunt ea quæ per se et secluso omni jure positivo sunt bona, et prohibent quæ per se et secluso omni jure positivo sunt mala : ergo non sunt juris positivi, sed naturalis.

Dices lo Omnes leges positivæ sunt conclusiones deducts ex principiis moralibus ; si enim non forent illis consentaneæ, non forent justæ : atqui tamen non pertinent ad legem naturæ : ergo.

R. D. ant. Omnes leges positivæ sunt conclusiones deductæ ex principiis moralibus per necessariam consequentiam, *N.* per consequentiam non necessariam, *C.* Sunt equidem ipsis consentaneæ, non tamen habent necessariam connexionem cum illis; unde, ut obligent et de necessitate serventur, debet accedere auctoritas legis positivæ.

Dices 2°. Si omnia præcepta Decalogi pertinerent ad legem naturæ, frustra Deus per legem positivam eam præcepisset aut prohibuisset : ergo.

Respondet huic objectioni S. Aug. in Psal. 57 : « Scriptum est in tabulis quod » homines in cordibus non legebant ; non » enim scriptum non habebant, sed legere » nolebant : appositum est oculis eorum, » quod in conscientia videre cogherentur; » et quasi forinsecus admota voce Dei, ad » sua interiora compulsus est homo. »

• *Petes* 5° utrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ?

ibid, ad 5. — *R.* Si loquamur de actibus virtutum secundum seipsos, prout scilicet in propriis speciebus considerantur, sic non omnes sunt de lege naturæ : multa enim secundum virtutem fiunt, ad quæ per se 1° natura non inclinatur nec obligat, ut sunt consilia evangelica, et quæ ratio per inquisitionem invenit et lex positiva statuit observanda ut utilia ad finem, v. g. jejunium quadragesimæ. Si vero loquamur de actibus virtutum in communi et secundum rationem formalem virtuosum, sunt omnes de lege naturæ, quatenus lex naturæ præcipit ut, si fiant, virtuose fiant : quia id dicitur pertinere ad legem naturæ ad quod homo inclinatur secundum suam naturam; inclinatur autem homo secundum suam naturam ad agendum secundum rationem, quia est ipsa sua natura, consequenter ad agendum virtuose

Petes 4° utrum lex naturæ obliget omnes homines, etiam pueros et imbeciles?

Ante responsionem, suppono tunc certum, legem naturalem obligare in conscientia, tum ex Apost. Rom. 2, dicente de iis qui legem scriptam et positivam non habebant: *Quicumque sine lege peccaverunt, nunc lege peribunt*, eo quod nempe legem naturalem violaverint; tum quia lex naturalis, *ut diximus*, est ipsa lex æterna, ut in subjecto regulato, in quo est proxima regula et mensura Immanæ voluntatis.

Si dicas legem naturalem supponere obligationem, non præcipit enim aut non prohibet nisi quæ secundum se sunt bona vel mala, proinde eam non inducere; supponere equidem aliquam obligationem pertinentem ad ordinem naturæ, quatenus unaquæque res hoc sibi debet ut nihil faciat quod naturæ sus sit disconveniens : superaddit tamen aliam specialem obligationem, moralem scilicet ex præcepto ; est enim omni præcepto intrinsecum obligare. Hanc equidem obligationem vocant iuristæ naturalem, non quod non sit moralis, sed ut distinguatur a civili. Hoc supposito,

R. ad petitionem, legem naturalem omnes obligare, etiam pueros et imbeciles, hos tamen imperfecte et in actu primo, non perfecte et in actu secundo.

Ratio primæ partis, quia lex naturalis est omnibus, etiam pueris et imbecilibus, cum natura indita, *ut dictum est*, ita ut quæ pueri et imbeciles agunt contra legem naturæ sit turpe et indecens, ut si blasphemant, se polluant, aut quid simile agant, nec cuiquam licet eos ad hæc inducere; quod est signum apertum eos sub lege naturali comprehendi et ea obligari saltem in actu primo.

Ratio secundæ partis est, quia pueri et imbeciles non sic obligantur lege naturali, ut, si eam transgrediantur, peccent et incurrant reatum pœnæ, sed a peccato et pœna excusantur, quatenus ista lex non est ipsis promulgata; promulgatur enim per dictamen actuale seu discursum cujus non sunt capaces, consequenter cos non obligat perfecte et in actu secundo

Petes 5° utrum omnis obligatio sit effectus legis naturalis?

R. non omnem obligationem esse effectum

tum proximum legis naturalis, esse tamen effectual remotum.

Batioprima' partis est, quia leges positivæ tam divinæ quam humanæ per se immediate obligant, neque ullus dicet obligationem jejunandi in quadragesima, confitendi annue, communicandi in Paschate, credendi, sperandi, etc. oriri proxime et et per se ex lege natura».

/latio secundat partis est : ideo lex positiva obligat, quia lex naturalis dictat et præscribit esse obtemperandum legitime præcipienti; et ideo docent theologi neminem averti a Deo ul auctore supernatural), quin avertatur ab eo ut auctore naturali, quod verificari non potest nisi quia, transgrediendo legem superlatnralem, simul transgreditur legem naturalem.

Utrum et quomodo jus naturale distinguatur a jure gentium? habes in tract, de Jure, dissert. 1, a. 5.

Item, utrum possit dari ignorantia invincibilis juris naturæ? affirmative resolutum et late probatum require in tract, præced. dissert, δ, a. 4.

Superest unica quæstio etiam celebris, licet forte plus in ea agatur de nomine quam de re : utrum scilicet lex naturalis admittat dispensationem ? Unde

ARTICULUS IV.

Utrum lex naturalis possit pati mutationem aut dispensationem ?

Ihid. a. S. o. — Lex naturalis potest intelligi mutari dupliciter, uno modo per additionem , ct sic nihil prohibet legem naturalem mutari, multa enim legi naturali superaddita sunt ad humanam vitam utilia , tam per legem divinam positivam quam per leges humanas. Alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis, per modum subtractionis scu defectionis , ita scilicet quod aliquid desinat esse de lege naturali, quod primo fuit secundum legem naturalem.

Et hæc mutatio potest adhuc intelligi dupliciter : 1° ab intrinseco, ul si, ad tempus iata, eo linito desinat , aut si de justa et utili liat injusta et noxia; 2° ab extrinseco , ut si a superiore abrogetur, aut ei (erogetur, aut in ea dispensetur. Iterum jæc utraque imitatio tam ab intrinsece quam ab extrinseco potest intelligi dupliciter : 1° proprie, ut in sensu dicto; 2° im-

proprie, per mutationem materi», jta u materia quæ erat objectum legis ita mutetur , ut desinat esse ejus objectum. Ut certa ab incertis et controversis separemus,

Suppono ut certum , legem naturalem non posse proprie mutari ab intrinseco , quia non est lata ad tempus; neque |>ote»t fieri de justa injusta , cum nihil præcipiat quod non sit intrinsece et ex natura rei bonum, neque aliquid prohibeat quod non sit intrinsece et ex natura rei malum, proindeque immutabiliter: naturæ enim seu essenliæ rerum sunt immutabiles. Idem videtur dicendum, propter eamdem rationem, de abrogatione legis aut derogatione. Abrogatio est abolitio legis in toto; derogatio , in parte.

Potest tamen lex naturalis matari improprie , quatenus ejus materia sic potest mulari quod desinat esse materia et objectum legis : v. g. quamvis lex dicat depositum esse reddendum , si tamen petatu in perniciem patriæ, redditio depositi desinit esse materia et objectum legis, quia lex intelligitur de deposito reddendo circumspecte et prudenter. Et de ista mutatione legis impropria loquitur S. Th. dum hic dicit legem naturalem quantum ad secunda præcepta posse mutari propter aliquas causas impediētes eorum observantiam. Similiter, dum. a. 4 præccidenti dicit legem naturalem quantum ad principia propria, quæ sunt quasi conclusiones communium, non esse unam apud omnes secundum rectitudinem, S. Doclorem mtelligerc de mutatione legis naturalis ex parte materiæ, *patet* ex lectione utriusque articuli et ab exemplo quod profert de lege depositi reddendi, quod, si repetatur irrationabiliter, desinit esse materia legis.

Ad cujus ll sequentium elueidationem observandum est, esse quasdam leges naturales quæ exprimuntur terminis tam restrictis ut a re per eos significata impossibile sit abesse turpitudinem vel honestatem, ul ista : Aon *mentieris*. Sunt autem aliæ quæ terminis latioribus exprimuntur ita **ut**, quamvis rem per eos significatam plerumque comitetur turpido vel honestas, potest tamen ab illa abesse ; ut in his : *Depositum reddes*, *Aon occides* : ratio enim, seu lex naturalis, nihil aliud dictat, dictavit unquam aut dictare potuit, quam quod *depositum reddes* prudenter, scu

rationabiliter repetenti, et *non occides* privata auctoritate seu indebite : et id facile apprehendit quisquis prudens et intelligens. Ex quo inferes non in omnibus praeceptis legis naturæ posse fieri mutationem ex parte materiæ.

Est itaque tantum quæstio de mutatione legis naturalis per dispensationem, an scilicet aliqua potestas humana vel saltem divina possit in ea dispensare?

Dispensatio, sicut dixi de mutatione, est duplex, proprie et improprie dicta. Dispensatio proprie dicta, est relaxatio legis seu ejus obligationis in aliquo particulari facta ab habente potestatem, manente materia legis sic immutata ut ejus obligatio remaneret si non accederet auctoritas dispensantis. Unde, quamvis dispensatio supponat aliquam legis interpretationem, ab ea tamen differt, quod ad interpretationem non requiratur auctoritas, sed sufficit prudentia et scientia.

Dispensatio improprie dicta est quando legislator vel alter sic mutat materiam legis, ut desinat comprehendi sub lege.

Hinc dispensatio propria spectat legislatorem seu superiorem; dispensatio autem impropria spectat dominum materiæ, sive sit legislator et superior, sive non. Sic Deus, concedendo spolia Ægyptiorum Israëlitis, egit ut dominus, non ut legislator. Sic privatus qui remittit mihi debitum centum florenorum agit ut dominus istius debiti, non ut superior. E contra, si Deus aut papa eximeret aliquem a lege jejunii vel sanctificationis sabbati, ageret ut superior et legislator. Et inde sequitur aliud discrimen, quod dispensatio propria directe cadat supra legem, impropria autem directe cadat supra materiam seu debitum : ita ut qui dispensatur proprie, v. g. in jejunio, non teneatur amplius lege jejunandi sicut tenentur alii; quivero dispensatur improprie, v. g. in redditione debiti quod remittitur, vel in ablatione alieni quod ipsi conceditur a domino, semper tenetur sicut omnes alii lege naturali non furandi, aut solvendi debita : quod si hic et nunc licite aut alienum auferat, aut debitum non solvat, non est quia eximitur ab istis legibus, sed quia non remanet vel alienum, vel debitum, nec consequenter legis materia. Hæc, si bene perpendantur, tollunt æquivocalio-

nes quibus multi decipiuntur in hac materia.

Circa propositam itaque quæstionem, Okam, Gerson, Petrus de Alliacuel pauci quidam antiqui opinati sunt Deum posse absolute dispensare in omnibus præceptis legis naturæ, imo totam illam legem abrogare, ita ut etiam odium Dei non esset peccatum. Sed hæc opinio merito rejicitur ab aliis theologis et nunc inolevit.

Scotistæ cum suo duce tenent Deum posse dispensare in praeceptis secundæ tabulæ tantum, excepto præcepto de mendacio.

Communior aliorum theologorum sententia est, neque Deum posse proprie dispensare in ullo præcepto legis naturæ, sed tantum improprie; cum quibus

Inf. q. 100. o. S. o. et ad 5. — *Dico*, Neque Deus ipse absolute potest dispensare proprie in lege naturali, bene tamen improprie.

Est certo S. Tli. qui infra q. 100, a. 80, sic decretorie et generaliter concludit articulum : *Præcepta Decalogi sunt omnino indispensabilia*. Neque audiendus est erudit. P. Henno, dum dicit S. Thomam velle duntaxat præcepta Decalogi esse indispensabilia ab homine, non vero a Deo : etenim S. Doctor, objiciens sibi secundo loco hoc argumentum : *Homo potest dispensare in sua lege : ergo et Deus in præceptis Decalogi ab ipso institutis*, respondet *negando consequentiam* et dicit : « Deus » negaret seipsum, si ordinem suæ justitiæ auferret, cum ipse sit sua justitia; et « ideo in hoc Deus dispensare non potest » ut homini liceat non ordinate se habere » ad Deum, vel non subdi ordini justitiæ » ejus, etiam in his secundum quæ homines ad invicem ordinantur, » quæ sunt præcepta secundæ tabulæ in quibus Scotistæ dicunt Deum posse dispensare. Ast, inquit Scolista, *In nostro casu nulla est inordinatio, cum actio fiat justa et licita*, scilicet per dispensationem. Ast, inquit ego, manifeste in hoc contradicis S. Thoinæ, siquidem S. Doctor loquatur in sensu composito dispensationis, et velit quod esset deordinatio etiam posita dispensatione: dicit enim quod Deus non possit dispensare in præceptis Decalogi etiam secundæ tabulæ, quia alioquin dispensaret ut homo se inordinato haberet-

<Tgo „gti<wcV. tore moramalionem etiam in hypothesi dispensationis.

Pyob. prima pars conclusionis. 1° Deus non povest efficere ut ea quæ prohibentur inre natur®, v. g. odium Dei, perjurium, homicidium, furtum, adulterium, pollutio, sodomia, hestialitas, etc. sint licita, honesta et non rationi dissona ; neque quæ præcipiuntur, ut sunt officia religionis, justitiæ, etc. pro loco et tempore non sint honesta et debita, manente materia legis immutata : ergo non potest dispensare proprie in lege naturali. *Patet consequentia* ex notione data dispensationis propriæ, quæ est relaxatio obligationis legis, ejus materia manente immutata, ita ut quod prius erat prohibitum, inhonestum et illicitum, absque mutatione materiæ fiat per dispensationem honestum et licitum. *Prob. ant.* Hi actus enumerati el similes prohibiti lege naturali, sunt intrinsece et ex natura sua, independenter a voluntate Dei, turpes, mali et rationi dissoni ; actus præcepti lege naturali sunt pariter ex natura sua intrinsece, independenter a voluntate Dei, honesti et debiti pro loco et tempore ; atqui Deus non potest efficere quod est ex se tale manens uvariatum non sit tale, sicut non potest efficere quod homo manens homo non sit animal rationale, quod igni manenti igni non sit conveniens calor ; non enim potest nutare naturas rerum : ergo.

Bespondet P. Hermo hæc quidem esse mala quando non adest dispensatio Dei, secus quando adest ; quia, inquit, licet lumen naturale dictet non esse furandum, occidendum, etc. illud tamen non dictat quando adest dispensatio Dei permittentis : sicut, licet dictet lumen naturale esse obediendum superiori, non tamen ubi dispensat in sua lege.

Sed contra. 1° Hæc responsio supponit quod est in quæstione, nempe Deum posse dispensare in lege naturæ ; hoc est enim quod quaeritur et quod negamus. 2° *Instauro argumentum jam factum.* Quod est necessario malum et illicitum independenter a voluntate Dei, non potest per illam seu ejus dispensationem fieri honestum et licitum : atqui quæ prohibentur lege naturali sunt necessario mala et illicita independenter a voluntate Dei, sunt enim prohibita quia mala, et non mala quia prohi-

l>ila : ergo non possunt fieri licita per Dei dispensationem ; seu, si vis, in falsa dispensationis hypothesi, forent licita et illicita : licita, quia permissa et dispensata ; illicita, quia rationi dissona, cum sint talia ex natura sua et pro priori ad Dei voluntatem, hæcque voluntas non mutet naturam rerum.

Quantum ad id quod addit laudatus theologus, quod, licet lex naturalis dictet esse obediendum superiori, non tamen ubi dispensat in sua lege : aperta est disparitas, quia legislator humanus, cum non præcipiat aut prohibeat iftstrinsece bon* vel mala, potest dispensare in sua lege ; posita autem dispensatione in lege humana, cessat materia legis naturalis dictantis esse obediendum superiori præcipienti : secus in Deo respectu legis naturalis.

Confirmatur 1° conclusio, el simul amplius confutatur præcedens evasio. Deus non potest dispensare in lege quam necessario tulit et necessario conservat : atqui, supposito quod voluerit creare hominem, necessario lulit et necessario consenat legem naturalem : cum enim sit justissimus et sanctissimus, non potuit nec potest non prohibere quæ sunt ex se rationi dissona et turpia, neque non præcipere quæ sunt ex se rationi consona et necessaria : ergo.

Confirmatur 2°. Quodcumque præceptum legis naluræ fundatur in natura hominis, et in tantum est legis naluræ in quantum est naluræ rationali debitum. ergo quandiu natura rationalis non mutatur, non potest non esse eadem ratione debitum : atqui Deus non potest mulare naturam hominis : ergo non polest facere quod id quod erat juris naturæ, non sit deinceps juris naturæ.

Confirmatur 5°. Non potest Deus dispensare in lege æterna : atqui lex naturalis nihil est aliud «pam lex æterna ut participata in homine, ut fatetur Henno : ergo. *Prob. maj.* tum ex S. Aug. 1. i de Libero Arbit. c. 6, ubi dicit legem sternam esse invariabilem, tum quia, si mutaretur, cum sit in ipsa ratio divina, Deus ipse mutaretur. ergo.

Prob. 2° ex concessis ab adversariis. 1° Concedunt Deum non posse dispensare in praeceptis negativis priinæ tabulæ, neque in mendacio : « Quia, inquit Franc. Henno, » Deus non posset facere ut malum ptrse-

» verans malum possit licite fieri; sed si p[^]sel tu praefatis dispensare, hoc facere
 1) posset- . quia facere posset ut quis licite
 2) Ileum odio haberet, pejeraret, blasphemaret , idola coleret; quæ ita sunt ex suis
 3) intrinsecis mala, ut, velit nolit Deus,
 4) semper maneant mala, quandoquidem
 5) sint talia independenter ab ejus voluntate. » Ita laudatus theologus, disp. 1 de l.cg. q. 3, a. 1, conci. 2. *Subsumo*. Alqui tota ista argumentatio nostra est pro praeceptis secundæ tabulæ el æque probat pro illis ac pro præceptis primis tabulæ; sunt enim illa, sicut ista, ita ex suis intrinsecis mala, ut, velit nolit Deus, semper maneant mala *quandoquidem* (nota) *sint talia independenter ab ejus voluntate*., sunt enim prohibita quia mala, el non mala quia prohibita. Ergo.

At *dicet* forte aliquis Scotista disparitatem esse, quod praecepta primæ tabulæ et mendacium sint de lege naturæ *stricte* , praecepta vero secundæ tabulæ, excepto mendacio, sint de lege naturæ large; sic enim distinguit Scotus praecepta legis naturæ. Sed *queero* a Scolistis quare prima sint de lege naturæ stricte, et non secunda, cum hæc sicut illa sint ex intrinsecis el independenter a voluntate Dei mala et turpia? *Si respondeant*, ut videntur respondere , quia in primis Deus non potest dispensare et potest in secundis, *committunt circulum vitiosum* et probant idem per idem , nempe prima esse de lege naturæ stricte et non secunda; quia Deus non potest dispensare in primis et potest in secundis , et Deum posse dispensare in secundis et non in primis, quia prima sunt de lege naturæ stricte et non secunda: quod est evidentissime petere principium et pro-nare idem per idem.

2° Concedunt Deum non posse dispensare in sodomia el bestialitale, quia , inquit sæpe laudatus Henno , q.3,a. 2, supposita tali dispensatione adhuc sui horrorem ingerunt, tum propter horribilem indecentiam , tum propter omnimodam naturæ subversionem , tum etiam quia nullo fine cohonestari possunt. Pono non alia ratione adhuc sui horrorem ingerunt, supposita dispensatione, nisi quia ex intrinsecis suis independenter a Dei voluntate sunt turpia et mala . et ideo non obstante dispensatione retinent indecentiam , sub-

vertunt naturam et nullo fine cohonestari possunt. Atqui etiam homicidium. furtum, adulterium, fornicatio, pollutio, sunt ex suis intrinsecis mala et turpia independenter a voluntate Dei : ergo.

¶ *dicas* cum eodem Henno, ibid, obj, 5, inst. 4, adulterium et homicidium posse concipi sine malitia, *dicam* pari jure sodomiam et bestialitalem posse concipi sine malitia : si enim verum sit, ut vult iste theologus , quod dum concipitur concubitus cum uxore aliena , concipiatur adulterium et non concipiatur malitia, ita verum erit quod dum concipitur concubitus cum persona ejusdem sexus, concipiatur sodomia et non concipiatur malitia. Ergo vel utrumque, vel neutrum erit dispensabile.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° varia exempla Scripturarum in quibus Deus videtur dispensasse in lege naturæ. Etenim homicidium, fornicatio, furtum, matrimonium inter fratres et sorores, polygamia, libellus repudii, sunt contra legem naturæ : atqui Deus in his dispensavit; 1° namque Genes. 2, dispensavit cum Abraham ut occideret lilium innocentem ; 2° Osee 1, dispensavit cum ipso Prophetam fornicaretur; 3° Exod. 12, dispensavit cum Israelitis ut furarentur vasa Ægyptionnn ; 4° dispensavit cum filiis et filiabus Adæ fratribus el sororibus ut inter se inirent matrimonium; 3° dispensavit cum patriarchis Abraham, Jacob et aliis, ut acciperent plures uxores ; 6° cum Judæis ut matrimonium, dato libello repudii, dissolveretur. Ergo.

¶ *A**, in his omnibus et similibus non fuisse dispensationem propriam, sed impropriam, per mutationem matris, quæ desiit conprehendi sub lege naturæ. Unde

Ad primum. Cum Deus sit supremus vitæ dominus, mandando Abraham occidere filium suum, fecit ut hæc occisio non esset amplius materia legis hujus naturalis, *Non occides* ; per hanc legem enim non prohibetur qualiscumque occisio, sed solum occisio indebita et privata auctoritate.

Inst. cum Henno. Qui ex superioris licentia non jejunit in quadragesima, vel laborat in die festo , id facit auctoritate oblie», quod non poterat privata : tqui lamen proprie dispensatur : ergo similiter.

¶ *A- N. conseq* Disparitas est, quod ma-

teria Icgis in primo casu maneat immutata, et subjaceret legi actu obliganti, si non accederet auctoritas dispensantis at in nostro casu materia mutatur; occisio enim exauctoritate Domini vilæ non comprehenditur sub lege *Non occides*, sicque nulla indiget dispensatione ut sil licita : unde in primo casu dispensatio directe cadit supra legem, in nostro casu supra materiam, *ut observavimus supra*.

Ad secundum, II. inter Oseam el meretricem intervenisse verum conjugium : unde horum verborum, *Sume tibi uxorem fornicariam*, sensus est : Mulierem fornicariam accipe libi in uxorem. Ita S. Aug. lib. 22 contra Faustum, c. 80, ubi Fausto objicienti Deum veleris testamenti esse flagitii auctorem et fornicationis praeceptorem, respondet *Quid enim adversum dementire veritatis, quid inimicum fidei Christiana; , si meretrix , relicta fornicatione, in castam conjugem commutetur ?* *Ἡ ἡνὸς ἡ ἡνὸς Ἀβραάμ* subscribunt Hieron. Basil. Cyril. Irenæus, Theodoret. apud Tyrinum, et communius interpretes.

Inst. Huic interpretationi refragantur verba sequentia : *Fac tibi filios fornicationum* , quibus verbis aperte significatur non fuisse legitimam uxorem. Unde S. Th. 22, q. 184, a. 2, ad 1, dicit : *Osea non peccavit fornicando ex mandato divino*.

II. horum verborum, *Fac tibi filios fornicationum* , sensum esse, Fac per adoptionem filios tuos quos illa mulier genuit per fornicarios concubitus. Hunc sensum esse legitimum probant 1° alia, versiones, græca, syriaca, arabica, in quibus non habetur, sicut nec in hebræo et plurimis manibscriptis latinis : *Fac libi filios fornicationum*, sed : *Fade, accipe tibi uxorem fornicariam, et filios fornicationum* ; ita observant a Lapide et alii interpretes, 2° res mystice significata peristud mandatum, scilicet gentilium in idololatria natorum conversio ad Christum; 5° quia facere in S. Scriptura quandoque accipitur pio acquirere: sic Genes. 12, legitur quod Abraham tulit . *Sardi uxorem suam et Loth fdium fratris sui univorsamquesubstantiamcl omnes animas quas fecerat in Haran*. ubi per animas quas fecit Abraham in daran non solum intelliguntur ejus filii et tilia, sed servi, ancillæ ot pecora quæ acquisiverat.

Alii non improbabiler dicunt filios ab Osca legitimi procreandos vocari filios fornicationum, propter matris fornicationes præleritas ; sicut Genes. 2, Adam dicit de Eva : *Hoc nunc os ex ossibus meis*; et Exod. 7, coluber vocatur virga : *Devoravit virga Aaron virgas eorum* ; et corpus Christi in Eucharistia vocatur panis : quia Eva fuit os Ad®, coluber virga Aaron, et et corpus Christi panis Potesl etiam dici vocari filios fornicationum , quia, indolem matris secuti, futuri erant fornicarii.

Quantum ad S. Th., seipsum ibidem explicat; subjungit enim immediate : *Nec talis concubitus proprie fornicatio dici debet, quamvis fornicatio nominetur, referendo ad cursum communem*.

Inst. S. Th. et S. Bernard, non agnoscunt inter Oseam et meretricem verum matrimonium, sed Oseam excusant ea tantum ratione, quod ad illam accesserit mandante Domino; dicit enim S. Bernardus, loco infra citando, quod fuisset llagitium *sinon excusassct factum auctoritas imperantis*; cl S. Th. infra, q. 100, a. 8 , ad 5 : *Osec accedens ad uxorem fornicariam, non est fornicatus, quia acre- H ad eam qua; sua erat secundum mandatum divinum*. Si vero fuisset legitimum matrimonium inter Oseam et hanc inulierem , non opus fuisset mandato divino ut hæc commixtio non esset llagitium.

D. 1° *antecedens* non colligi certo ex S. Th.; potest enim intelligi quod Oscas accersit ad eam quæ sua erat secundum mandatum divinum, quatenus scilicet Deus illi mandaverat illam accipere in uxorem. Quantum ad S. Bern, *quidam respond, nl fuisse prohibitum sacerdotibus el Icvilisne ducerent scortum vel repudiatam* , et ideo Oscam indiguissc dispensatione hujus b gis ut sine tlagitio mulierem fornicariam duceret.

Sed, *esto* ex solo I)ei mandato, sine mutuo consensu matrimoniali, Oseam accersisse ad mulierem fornicariam. *altera responsio est*, id eum licite fecisse absque dispensatione propria , sed per solam materi® mutationem . quatenus nempe Deus, ut supremus corporum dominus , transtulit dominium corporis meretricis in Oseam et fecit suam . *Vidicas* matrimonium utpole contractum non posse subsistere sine mutuo consensu romrahentium, *respondetur*

aamisse æquivalenter : requiritur enim consensus mutuus contrahentium ad translationem mutuam corporum; hæc autem translatio facta est a supremo corporum Domino, cujus ideo consensus æquivalet consensui formali contrahentium. Hæc interpretatio est probabilis, sed prima quæ agnoscit verum matrimonium inter Oseam et meretricem est probabilior et communior.

Ad tertium, B. quod, quando filii Israël ex praecepto Dei tulerunt /Egyptiorum spolia, non fecerint furtum . quia furtum est accipere alienum invito domino; acceperunt autem quod suum erat annuente et volente supremo rerum Domino : unde non fuit propria dispensatio, sed mutatio materiæ, quatenus id quod erat alienum facium est suum.

Ad quartum, B. 1° probabile esse, juxta Cajetanum et quosdam alios, matrimonium inter fratres et sorores non esse jure naturæ prohibitum ; sed, omissa nunc hac sententia, de qua dum de matrimonio, *B.* 2° matrimonium inter fratres et sorores non esse contra jus naturæ simpliciter et absolute , seu pro omni casu et statu, sed tantum extra casum necessitatis, qualis necessitas erat tempore Adæ et Evæ propagandi genus humanum, quod propagari non poterat nisi conjungerentur fratres et sorores; hæc enim necessitas abstergebataliqualem indecentiam matrimonii inter sanguine proximo junctos. Neque id speciale est huic materiæ; nulla enim extra necessitatem repugnant juri naturali quæ non repugnant in necessitate : sic contra jus naturæ est quod sine necessitate tollam alienum, secus premente necessitate ; contra jus naturæ est quod non subveniam fame pereunti, secus si sim in eadem necessitate; contra jus naturæ est quod princeps sine necessitate imponat tributa plebi, secus in necessitate ; et sic plura alia.

Ad quintum, de polygamia, posset dari cadum responsio. Posito enim Dei decreto multiplicandi populum fidelem, necesse erat plures uxores jungi paucis Patriarchis. *Bespondent alii* polygamiam non jure naturæ, sed solo jure positivo prohiberi. Sed, quidquid sit de istis responsioni* us, et *dato* polygamiam esse simpliciter jure naturæ prohibitam , *B.* non

fuisse dispensationem propriam, sed «felum mutationem materiæ, quatenus Deus», ut supremus corporum dominus, integram potestatem super corpus viri quæ competere poterat uni uxori, divisit in plures : quo posito, polygamia juri naturali non repugnat.

Ad sextum, de libello repudii, A. 1° valde probabile esse libellum repudii non fuisse permissum Judæis ut licitum, sed toleratum duntaxat ad graviora mala vitanda : unde Christus, Matlh. 19, dicit Judæis, ad duritiam cordis eorum Moyseu permisisse libellum repudii. Sed dato concessum eis fuisse ut licitum, *B.* 2° id lantum fuisse per mutationem materiæ, in quantum Deus abstulit dominium quod habebant conjuges in mutua corpora; quo ablato, manebant liberi.

Contra has omnes aut saltem plerasque has interpretationes *subsumes*. Atqui nulla unquam fit dispensatio, etiam proprie dicta, in legibus positivis, sine mutatione materiæ : ergo vel præfatae dispensationes, non obstante mutatione materiæ, sunt proprie dictæ dispensationes, vel nulla unquam fuit aut erit dispensatio proprie dicta etiam in legibus positivis. *Prob. subsumptum.* Nulla unquam fit dispensatio proprie dicta sine justa causa interveniente . ergo nec sine mutatione materiæ.

B. N. subsumptum. Ad probationem, D. ant. dupliciter. 1° Nulla unquam fit licite dispensatio proprie dicta, sine justa causa interveniente, *C.* valide, *N.* 2° Nulla unquam fit dispensatio proprie dicta, sine justa causa interveniente quæ vel non immutet materiam legis vel non sic immutet desinatsubjici legi et tollatur ejus obligatio, *C.* quæ sic immutet materiam legis ut desinat subjici legi et tollatur ejus obligatio, *N.* Unde *neganda est consequentia «sensu instantia», vel distinguenda est ad sensum præcedentis distinctioni*». Itaque sunt quædam causæ legitimæ dispensandi quæ afficiunt materiam legis et illam aliquo usque immutant, sed non eo usque ut desinat e*se materia legis el tollatur ejus obligatio, nisi superveniat auctoritas dispensantis : ut, cum quis, propter aliqualem infirmitatem dispensatur in jejuniis, vel propter aliqualem necessitatem dispensatur in observantia festi, intervenit quidem aliqua mutatio legis, sed non

sufficiens ut tollatur ejus obligatio, sicut tamen ut tollatur per dispensationem. Sunt autem aliæ causæ legitime dispensandi quæ non alliciunt materiam legis neque ullatenus immutant, nimirum ipsi prorsus extrinsecæ; ut si dux dispenset militem ab agendis excubiis propter aliquod egregium facinus, vel superior dispenset religiosum a choro propter insignia merita.

Obj. 2° ex S. Bernardo, qui lib. de Dispens. c. Praecepti. c. 5, dicit : « Non occides: non moechaberis: Non furtum facies, et reliqua illius tabulæ legiscita quæ, etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo solvere aut licuit aut licebit, Dominus tamen horum quod voluit et quando voluit solvit sive cum Hebraeis Ægyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri praecepit. » Ergo.

R. Doctorem Mellifluum intelligendum esse de dispensatione impropria permutationem materiæ. *Patet* 1° ab exemplis quæ profert, spoliationis Ægyptiorum et accessus Oseæ ad meretricem, in quibus, *ut diximus*, Deus non dispensavit proprie, sed improprie, mutando materiam legis; 2° quia non dicit Deum posse dispensare in præfatis, sed posse ea *solvere* mutando materiam.

Inst. Cum Henno. S. Bernardus dicit Deum posse dispensare in præfatis, ea dispensatione qua non potest homo : atqui homo potest in his dispensare improprie, materiam mutando, v. g. dum Dominus rei furtivæ transfert ejus dominium in furem. Ergo.

A. *Omissa majori*, quia, ut observavi, S. Bernardus non dicit posse in his præceptis dispensare, sed posse ea solvere, *I. min.* Homo potest in his dispensare circa aliquam particularem materiam humanæ potestati subditam et intra communem rerum ordinem, *C. min.* ex summa in res inferiores potestate et extra communem rerum ordinem, sicut Deus, xv. *m.n. c. consequ.* Vult ergo S. Bernardus quod nullus hominum possit immutare materiam legis naturalis ex sententia universalis potestate, quali pollet Deus in omnia inferiora et extra communem rerum ordinem, sicut I cit cum .P.gyp'iis, Osca et Samso Biii.i.. t . IV.

ue, licet id possit circa aliquam materiam particularem subjectam potestati humanæ secundum communem rerum ordinem

Olj. Z" a ratione. 1° Deus non necessitatur ad aliquid extra se : ergo potest dispensare in actibus hominum quod Ici naturalis præcipit aut prohibet. 2° Beatitudo hominis non pendet ex aliquo actu circa creaturas, potest enim Deus solo sui amore vel visione hominem beatificare : ergo in præceptis secundæ tabulæ quæ creaturas respiciunt potest dispensare. 5. Sic se habet Deus in suis legibus, sicut legislator humanus in suis : atqui hic potest dispensare in suis legibus : ergo et Deus. 4° Deus potest impedire dictamen rationis circa aliquod præceptum legis naturalis, vel denegare concursum ad ejus impletionem : ergo dispensare.

R. Ad primum, 1° inde pariter sequi Deum posse dispensare in præceptis primi tabulæ, quod tamen negat Scotus, cujus est hæc ratio. 2° *D. ant.* Deus non necessitatur simpliciter et absolute ad aliquid extra se, *C. ex hypothesi*, V. Ex hypothesi enim quod creaverit naturam rationalem, necessitatur approbare quæ illi sunt consentanea, et improbare quæ illi sunt dissentanea; sicut ex hypothesi quod creet hominem necessitatur illum creare animal rationale.

Ad secundum, *N. consequ.* Quia enim beatitudo hominis non pendeat ex ejus actibus circa creaturas, ita ut, quidquid mali egerit circa illas, Deus posset remittere et nolle punire, non sequitur ideo quod quæ sunt rationi dissentanea Deo non displiceant et ipsum non offendant.

Ad tertium, *D. ant.* Sic se habet Deus in suis legibus positivis sicut legislator humanus in suis, *C. in lege naturali*, V. Quia hæc non pendet a libera ejus voluntate, sed ad illam necessitatur ex hypothesi creaturæ rationalis, *ut dictum est*.

Ad quartum, *R.* in his casibus nullam fore dispensationem, sed impossibilitatem legis adimplendæ, defectu cognitionis vel virium.

Posset nunc videri supervacaneum inquirere utrum aliqua potestas humana, puta papalis, possit proprie « dispensare in lege naturali; » Si enim non possit Imus. a fortiori homo; et ita tenent etiam Scotis-

tæ, quorum est hæc ratio, quod nullus inferior possit dispensare in lege superioris mai id ei sit specialiter concessum a superiore : quod neque papæ, neque ulli alteri concessum legimus quoad legem naturalem. Attamen, quia sunt quædam difficultates enodandæ circa dispensationes papales, ne quid desit huic quaestioni,

Obj. 4°. Votum et iuramentum ligant jure naturæ; matrimonium ratum est jure naturæ indissolubile; pluralitas beneficiorum est contra jus naturæ; residentia episcoporum est juris naturæ : atqui in his omnibus papa dispensat; unde dixit Christus Petro : *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis* : ergo. Insuper, communitas bonorum et libertas sunt de jure naturæ, et tamen possessionum distinctio et servitus jure gentium sunt introduce : ergo.

B. N. min. intellectam de dispensatione proprie dicta. *Ad primum*, de volo et iuramento. Papa non facit quod vovens seu jurans durante voto aut iuramento, sive eorum obligatione, non teneatur illa servare, quod esset dispensare proprie in lege naturali; sed nomine Dei relaxat obligationem et debitum ortum ex voto et iuramento, seu remittit jus quod Deus acquisiverat per votum et iuramentum, quo remisso cessat lex obligare ad servandum votum seu iuramentum : sicut, v. g. solvere debitum homini est de lege naturæ, si tamen creditor relaxet seu remittat mihi debitum, non teneor amplius solvere, non quia ipse mecum dispensavit in jure naturæ, sed quia mutavit materiem obligationis, et fecit quod id quod erat debitum non sit amplius debitum; ita quod, *sicut observavimus*, hujusmodi dispensatio impropria cadat directe super materiam legis, cum. si esset propria, deberet cadere directe supra ipsam legem.

Ad secundum, de matrimonio rato. Pontifices qui dispensarunt in illo secuti sunt sententiam probabilem illorum qui volunt ejus indissolubilitatem non esse de jure naturæ, sed positivo tantum, vel illorum qui censent esse quidem jure naturæ indissolubile privata contrahentium auctoritate, non publica et delegata papæ a Christo. Cæterum plures alii pontifices hanc potestatem sibi esse denegatam agnoverunt.

Quodlib. 9. a. IS. 0. — *Ad tertium*, *B.* cum Auctore, quod habere plura beneficii non sit de genere malorum quæ habent in separabiliter annexam malitiam, ut fornicatio, adulterium et alia hujusmodi, quæ nullo modo fieri possunt; sed est de genere actionum quæ absolute considerata deformitatem et indecentiam quamdam important, quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ efficiuntur : sicut percutere hominem in se deformitatem quamdam importat, sed si addatur, percutere delinquentem causa disciplina:, non erit peccatum. Igitur pluralitas beneficiorum absolute considerata est contra jus naturæ, sed considerata cum circumstantiis, v. g. necessitatis seu majoris utilitatis Ecclesiæ, abstergentibus ejus inordinationem aliqualem, non est contra jus naturæ. Hæc affinia sunt iis quæ dixi supra de matrimonio inter fratres et sorores et de polygamia. Confer etiam quæ dixi de Just, dissert. 9. a. 3.

Ad quartum, de residentia episcoporum, *B.* non esse de jure naturæ, nisi in casu quo præsentia pastoris sit absolute necessaria gregi et gravior Ecclesiæ necessitas absentiam non exigit; in quo casu papa non potest dispensare.

Quantum ad delegationem generalem a Christo factam S. Petro, *Patet* eam esse intelligendam intra terminos delegationis cujus est capax potestas humana, et quam esse Petro factam agnoscit Ecclesiæ traditio; nisi velis SS. pontifices posse nos eximere a præceptis charitatis et fidei, a cultu veræ religionis, et quodcumque scelus perpetrandi facultatem concedere : quod est plusquam absurdum.

Hic q. 94. a. 5. ad S. — *Ad quintum*, de communitate bonorum et libertate, *II.* communitatem bonorum et libertatem esse de jure naturali donante et concedente, sed non prohibente contrarium. Dupliciter igitur aliquid dicitur de jure naturali, uno modo quia natura ad hoc præcipiendo inclinat ut necessario faciendum vel vitandum, sicut non esse faciendam injuriam alteri; alio modo quia natura illud contulit et non induxit contrarium, licet induci non prohibeat : sicut possumus dicere quod hominem esse nudum sive de jure naturali, quia natura non dedit ei vestitum, unde adinvenit. Et hoc modo bonorum commun-

libertas dicuntur esse de jure naturali- quia scilicet distinctio possessionum et servitus non sunt inductæ a natura, non tamen prohibentur ubi expedirent : et sic in hoc lex naturæ non est immutata nisi per additionem, imo nullo modo immutata; quod enim dicitur sic jus naturale non debet nominari proprie lex naturalis, de cujus ratione est quod sit praeceptiva aut prohibitiva.

Petes utrum interpretatio et epikeia habeant locum in lege naturali?

Interpretatio, generaliter sumpta, est legis explicatio qua declaratur illam in tali vel tali casu obligare, vel non obligare; ad quod non requiritur auctoritas, sed prudentia et scientia.

Est duplex interpretatio, una verbalis et quæ dicitur simpliciter interpretatio, et est explicatio verborum legis conformiter ad mentem quam habuit actu legislator quando legem tulit; altera est per epikeiam, et est explicatio intentionis habitu alii legislatoris contra verba legis, seu intentionis non quam actu habuit legislator quando legem tulit, sed quam habuisset si ad hunc casum particularem attendisset : unde epikeia definitur ab Aristot. *5 Ethic*, c. 10 : *Legis emendatio, ubi deficit propter universale*. Cum enim legislator non possit omnes et singulos casus prævidere, potest contingere quod in aliquo lex erret et sit contraria bono communi, et tunc adhibetur epikeia seu declaratio præsumptæ intentionis legislatoris contra verba legis. His præmissis,

1. adpetilionem, interpretationem simpliciter dictam, seu verbalem, habere locum in lege naturali, non epikeiam.

2. adtationem primam partis est, quia non omnia legis naturæ præcepta sunt æque nota, nec «que intellectu facilia : ergo quædam ex illis indigent aliqua explicatione, ut verus eorum sensus habeatur. Sic, v. g. lex naturalis, quæ dictat depositum esse reddendum, indiget aliqua explicatione; non urget enim ubi repetitur in damnum alicujus.

3. adtationem secundam partis est, quia lex naturalis non præcipit aut prohibet tantum in universali, sed ad singulos casus descendit; nullus enim potest subterfugere cognitionem Dei sui auctoris : excipii ergo quæ sunt excipienda, non præcipit nisi quæ sunt præcipienda, nec prohibet nisi quæ sunt prohibenda etiam in particulari; unde

deficere non debet propter universale, si - que non eget emendari. *Confirmatur*. 2. 1. 1. est adhibenda epikeia ubi legislator præsens potest consuli. atqui ubique et sententia per adest legislatrix ratio : ergo.

DISSERTATIO III.

DE LEGE HUMANA.

D. Th. QQ. 95.

Quamvis lex divina positiva sit excellentior lege humana, prius tamen S. Doctor agit de lege humana, quia est nobis notior et naturæ propinquior, ideoque quasi ordine generationis prior. Dari potestatem legislativam, tam in politia civili quam ecclesiastica, probavimus dum de lege in communi.

ARTICULUS I.

De quidditate, necessitate, qualitatibus et divisionibus legis humanes.

§ I. — *De quidditate legis humanæ.*

Dico. Lex humana definiri potest : *Ordinatio rationis humanæ legi naturali conveniens, ad bonum commune ab eo qui curam communicatis habet promulgata*. Omnes particulæ hujus definitionis, excepta secunda, *patent* ex definitione legis incommuni.

Hic q. 93. a. 2. 0. — Dicitur itaque *legi naturali conveniens*, quia omnis lex humana derivatur a lege naturali, non quidem ut conclusio necessaria, seu ut habens cum principiis legis naturalis necessariam connexionem, alioquin pertineret ad ipsam legem naturalem, sed ut convenienter et probabiliter ex illis deducta et ut illorum determinative.

ibid. Explicatur. Dupliciter aliquid potest derivari a lege natura, uno modo vel conclusio ex principiis modo syllogistico, ut fit in scientiis; alio modo sicut determinatio quædam aliquorum communium, ut fit in artibus, in quibus forme communes determinantur ad aliquid speciale, sicut cum artifex formam communem domus ad hanc vel illam domus figuram determinat. Quæ derivantur ex lege naturali primo modo sic perlinent ad legem humanam, ut etiam pertineant ad legem na-

tur» ; qu® autem secundo modo, perlinet ad solam legem humanam : sic. v. g. quando ex hoc principio naturali, *Malum non est faciendum, subsumo* : Atqui furari est malum, et ex hoc utroque principio naturali infero modo syllogistico : Ergo non est furandum , hæc *conclusio* necessario deducta ex duabus præmissis naturalibus, non solum est legispositivæ, sed etiam naturalis. At si ex hoc principio naturali : Fures sunt puniendi, legislator humanus inferat : *Ergo sunt suspendio afficiendi*, ista *conclusio* non sequitur necessario exposito principio, neque est aliud principium naturale subsumendum ex quo necessario sequatur ut in præcedenti; sed lex naturalis de puniendis furibus in communi, per judicium humanum determinatur ad suspendium tanquam ad pœnam crimini congruam, hoc modo : *Fures sunt puniendi : alui punitio congrua furibus est suspendium : ergo hæc pœna sunt puniendi*. Ubi vides *subsumptum* non esse aliquod principium legis naturalis , ut in primo , sed judicium humanum prudens et rationi lensentaneum; et ideo hæc conclusio perlinet ad solam legem humanam : hoc ergo sensu duntaxat dicitur legem humanam derivari a lege naturali, et ideo dixi, *legi naturali conveniens*.

§ II.— *De necessitate legum humanarum.*

ibid. α. 1. 0. — *Dico*. Leges humanæ sinit necessariæ, non quidem simpliciter et absolute, sed sic, ut, attenta hominum pervicacia, corruptione et pronitate in malum, sine legibus humanis nec multitudo virtutem nec respublica pacem habere et conservare posset.

Ibid. — *Prob*. Plures inveniuntur homines protervi et ad vilia proni, qui verbis de facili moveri non possunt, consequenter necessarium fuit quod per vim vel metum cohiberentur a malo, ut saltem sic, male facere desistentes, et aliis quietam vitam redderent et ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur quod voluntarie facerent quæ prius metu implebant, et sic flerent virtuosius : atqm hæc præstant leges humanæ, inde IsuloriK, lib. 5 Etymol. c. 20: *Facta sunt, inquit, leges ut earum meta humana coerceretur audacia, tutaque Sit inter improbos innocentia, cl in io-*

sis improbis formidato supplicio refnetur nocendi libertas. Ergo.

Neque dicas ad hæc sufficere legem naturalem et divinam. Nam 1° lex naturalii nullam pœnam determinate decernit; lex divina non nisi longe distantes et invisibiles præscribit, quibus ideo non moventur et quas contemnunt improbi : ita ut. sublatis legibus humanis, homicidia, furta, sacrilegia, raptus, adulteria, violentiæ et omnia scelera grassarentur in totalem reipublicæ perniciem et eversionem, juxta illud S. Aug. *Ilemota justitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia* / Insuper, lex naturalis in pluribus ignoratur, nulla in communi præscribit indeterminata quoad modum, tempus et locum, non omnia ad sui observantiam utilia in particulari præcipit : quibus omnibus occurrunt leges humanæ, præscribendo quædam legis naturalis quæ ignorabantur, determinando modum, tempus, locum ejus obligationis, et plura utilia ad ejus observantiam præcipiendo.

ibid, ad 2. — *Neque cliam dicas* ad hæc omnia sufficere arbitria judicum, quia, juxta philos. 1 Rhel. c. 1, melius est omnia ordinari lege quam dimittere judicum arbitrio ; et hoc propter tria : 1° quia facilius est invenire paucos sapientes qui sufficiant ad leges rectas ponendas, quam multos qui requirerentur ad recte judicandum de singulis; 2° quia illi qui leges ponunt ex multo tempore considerant quid lege ferendum sit, sed judicia de singulis factis fiunt ex casibus subito exortis : facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quid rectum sil, quam solum ex aliquo uno facto; 3° quia legislatores judicant in universali et de futuris, sed homines judiciis præsidentes judicant in particulari de præsentibus, ad quæ sæpe afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate, et sic eorum depravatur judicium. Quia ergo justitia animata judicii non invenitur in multis, et quia licibilis est, ideo necessarium fuit, in quibuscumque est possibile, legem determinare quid judicandum sit, et paucissima nominum arbitrio committere.

§ III. — *De qualitatibus legis humane.*

Ibid. α. 5. 0. — *Dico*. Tsidorus, lib 5 Etymol c. 21, convenienter describit quæ

latee legis humanæ, dicens: « Erit lex
■ honesta, justa, possibilis secundum na-
turam, secundum consuetudinem patriæ,
» joco temporique conveniens, necessaria,
• utilis, manifesta quoque, ne aliquid per
• obscuritatem in captionem contineat, nullo
« privato commodo, sed pro communi uti-
» litate civium scripta. » Et hoc recipitur
in Jure, canon, d. 4, c. 2.

ibid. — *Prob.* Lex debet esse propor-
tionata utilitati hominum ut fini suo, et
cum sit regula et mensura actuum huma-
norum regulata et mensurata per legem
naturalem et divinam, debet etiam esse
ultrique proportionalis: atqui hanc tripli-
cem proportionem habet per qualitates as-
signatas, ut constat ex earum explicatione:
ergo.

ibid. — Itaque dicitur *honesta*, id est,
congrua religioni; nihil enim debet prae-
scribere aut prohibere quod cultui divino
repugnet, sed quod sit illi consentaneum.
Dicitur *justa*, id est, rationi conformis;
possibilis secundum naturam, id est,
proportionata viribus subditorum, ita ut
non eadem imponatur pueris et viris per-
fectis, nec nimis ardua et difficilia prae-
cipiat, nisi forte ita exigat urgens neces-
sitas boni communis; (plura, regulariter lo-
quendo, leges nimis difficiles aut nimis
multiplicatae plus nocent multitudini quam
prosint, cum paucissimi ob rei difficulta-
tem et humanam fragilitatem eas obser-
vent; et ideo 22, q. 103, a. i, ad 3, docet
Auctor praelatos debere abstinere a mul-
titudine praeceptorum. Dicitur *possibilis*
secundum consuetudinem patriæ, quia
non potest homo solus in societate vivere
aliorum morem non gerens; unde puer-
pera tempore purificationis secundum mo-
rem patriæ non tenetur lege audiendi sa-
crum. Dicitur, *loco temporique conve-
niens*, quia, sicut omnes alii actus humani,
lex debet vestiri omnibus suis circumstan-
tiis. Dicitur *necessaria*, ad remotionem
malorum; *utilis*, ad consecutionem bo-
norum; *manifesta*, id est, distincte et
clare concepta, ut possit ab omnibus in-
telligi, ne alioquin per obscuritatem sit
ipsis laqueus. Dicitur *pro communi utili-
tate*, quia commune bonum est finis legis,
Ut dictum est supra. Dicitur *scripta*, quia,
ut tinnius memoria teneatur, scribi solet,
quamvis id non sit absolute necessarium.

§ IV. — *De variis legum humanarum
divisionibus.*

ibid. a. 4. 0. — Auctor ex Isidoro varias
refert legis divisiones secundum diversae
ejus considerationes; considerata enim
secundum suam originem a lege naturali,
dividitur in jus gentium et jus civile; con-
siderata per ordinem ad bonum commune,
dividitur in jus militare, jus sacerdotum
et jus principum; considerata ratione sui
auctoris, dividitur, secundum diversa re-
gimina, in constitutiones principum, se-
natus-consultum, jus praetorium, plebiscita,
et in legem quam majores simul cum plebe
sanciunt; considerata quatenus esse direc-
tiva actuum humanorum, in tot leges di-
viditur quot sunt diversae materiae de qui-
bus feruntur, ut de adulteriis, de sica-
riis, etc. Quantum ad has omnes divisio-
nes videri potest Auctor cum Commenta-
rio Sylvii.

Divisio autem communis et vulgata le-
gis humanæ est in civilem et ecclesiasti-
cam. Leges civiles plerumque continentur
in Corpore juris civilis, leges ecclesiasticae
in Corpore juris canonici. Circa uti unique
nonnulla sunt hic explicanda, praesertim
in gratiam tyronum. Unde

Petes 1º quid intelligatur per Corpus
juris sive canonici sive civilis?

li. Jus canonicum, prout in scholis tra-
ditur, constat quinque partibus, scilicet
Decreto, Decretalibus, Sexto Decretalium,
Clemenliis et Extravagantibus Joannis
XXII et quorundam aliorum pontificum.

Decretum, a Gratiano, monacho Bene-
dictino, collectum, tribus partibus com-
ponitur: prima continet unam et cen-
tum distinctiones; secunda, triginta sex causas.
Quaeritur causa in quaestiones et quaelibet
quaestio in capita distribuitur. Quaestioni
tertiæ causæ Irigesimæ lxxii insertus esse
tractatus de Pœnitenlia. Tertia pars con-
tinet centum distinctiones de Consecra-
tione.

Decretales, a S. Raymundo de Penna-
fort, ordinis Praedicatorum, jussu Grego-
rii IX collectæ, in quinque libros distri-
buuntur, libri in diversa capita. Dicuntur
Decretales, quia continent decreta, cons-
titutiones, epistolas et responsa SS. ponti-
ficum.

Sextus Decretalium, sic dictus quis

quinque prioribus adjectus est Bonifacio VIII, pariter quinque libros complectitur in vana capita distributos.

Clementina) sunt constitutiones a Clemente V vel a concilio Viennensi, cui praefuit, editae, et quas publici juris fecit Joannes XXII, ejus successor.

Extravagantes, sic dictae quia extra Corpus juris, antequam ei insererentur, quasi vagabantur: quaedam sunt et dicuntur Joannis XXII; aliae, aliorum pontificum, dicuntur Communes.

Corpus juris civilis constat Digestis, Codice, Institutionibus, et Novellis seu Authenticis.

Digesta alio nomine dicuntur *Pandecta*, quasi diceret totum capio, quia universam juris scientiam quinquaginta libris complectuntur.

Codex dicitur *Beptilae lectionis*, quia Justinianus post primam editionem alteram accuratorem curavit: coalescit duodecim libris in varios titulos distributis.

Institutiones continent elementa juris in gratiam incipientium. Constant quatuor libris.

Novellae seu *Authenticae*, sunt constitutiones ipsius Justiniani imperatoris et aliquorum aliorum imperatorum.

Explicantur citationes ex utroque jure.

EX JURE CANONICO.

Textus desumpti ex prima parte Decreti sic citantur: C. *Placuit*, dist. 16, id est: canone qui incipit *Placuit*, distinctione decima sexta; ex secunda parte: C. *Ecclesiarum* 12, q. 2, id est: canone qui incipit *Ecclesiarum f* causa duodecima, quaestione secunda; ex tertio: C. *In Sacramentis* dist. 2 de Consecratione, id est: canone qui incipit *In Sacramento*, distinctione secunda de Consecratione.

Ex Decretalibus: cap. *Ex transmissa*, extra de Foro competenti; id est: capite quod incipit *Ex transmissa*, extra corpus Decreti, titulo de *Foro competenti*; vel, omisso titulo capitis, sic: cap. 6 extra de *Foro competenti*: quidam omittunt *extra*.

Ex Sexto Decretalium: cap. *Ilomana*, de Appellationibus, in G; id est: capite quod incipit *Ilomana*, titulo de Appellationibus in Sexto Decretalium.

Ex Clementinis: cap. *Abbatibus* et Cle-

ment. de *Abbatibus*; id est: capite incipit *Abbatibus*, in Clementina cujus titulus est *de Abbatibus*.

Ex Extravaganlibus similiter: cap. *Conditorem*, de verborum Significatione Extrav. Joan. XXII; vel cap. *Kaitionis*, de Haeticis, Extrav. com. incipit quod incipit *Ad Conditorem*, lit. i. de *verborum Significatione*. in Extravagantibus Joannis XXII; vel: capite quod incipit *Fas electionis*, titulo de *Haeticis*, in Extravagantibus communibus.

EX JURE CIVILI.

Textus desumpti ex Digestis sic citantur: L. *Si haereditatem* D. vel II de *hereditatis petitione*; id est: lege quae incipit *Si haereditatem*, in Digestis, titulo *hereditatis petitione*.

Ex Codice: L. *Creditor C. de Usurii*, id est: lege quae incipit *Creditor* in Codice, titulo de *Usuris*.

Ex Institutionibus: Instil, de Curatoribus, 5 *Furiosi*; id est: in libris Institutionum, titulo de Curatoribus, paragrafo qui incipit *Furiosi*.

Ex Novellis seu Authenticis. Novella c. 1, *Si vero*; id est: C. primo, paragrafo qui incipit *Si vero*; vel: Authentica de *Tabellionibus*, inter Novellas Justinian. 45, c. 1, § *Si vero*; id est: Authentica cujus titulus est *de Tabellionibus*, quae est 45 inter Novellas Justiniani, capite primo, § qui incipit *Si vero*.

Pet. 2° utrum omnia quae continentur in utroque Corpore juris, tam canonici quam civilis, habeant vim legum?

Il. 1° quantum ad jus canonicum, lxxv. Gratiani non aliam habere auctoritatem quam fontium et originum ex quibus depromptum est.

Ratio est, quia nullus unquam pontifex illud approbavit. Gratianus, hujus auctor, nulla jurisdictione pollebat; insuper nulla congressit sine delectu, et emendatione digna: quaedam citat ex suspectis auctoribus; quaedam tribuit SS. Patribus quae sunt haereticorum, ut probat. Itelarm. de Script. Eccles. in *Gratiano*; SS. pontificum et conciliorum decreta saepe non ex fontibus, sed ex aliis compilatoribus, et non raro propriis permixta verbis, prolert.

Et quamvis Greg. XIII curaverit emendationem non tamen ipsum approba-

vit, eed tantum jussit emendation™ servan absuue eo quod cis aliquid adderetur aut detraheretur, *ut patet e* ejus consfultione in capite Decreti impressa, ct eo maxime 'od poet ejus correctionem rc~periantur adhuc emendanda. In hanc rem Joannes Laurentius Berti, eremita Angustmianus , novissimus el elegantissimus scriptor , refert decisionem sacrae Rotæ quæ eadem dicit.

Itaque quæ Gratianus legitime citat ex SS. ponlilicibus et conciliis ea auctoritate pollent quam habent in seipsis. Similiter quæ veraciter citat ex conciliis nationalibusaul provincialibus, valent pro illis nationibus aut provinciis pro quibus sunt sancita, etiamsi aSS. pontificibus sintonfinnala ; quia confirmatio addit quidem robur decreto , sed illud non magis extendit, ul notant jurisperiti. Idem dicendum, proportionem servata , de aliis quæ profert sive ex SS. Patribus, sive ex doctoribus et aliis.

Quantum ad alias partes Juris canonici, cum non contineant nisi epistolas, rescripta et constitutiones SS. pontificum, vim habent legis secundum quod sunt communiter recepta», seu nisi sint revocalæ, vel per contrariam consuetudinem probatam abrogatæ : intellige de constitutionibus circa disciplinam, non circa fidem; hæ enim sunt invariabiles.

Utrum vero rescripta pontificum uni Ecclesiæ data valeant et possint aliegar pro aliis? *ft.* regulariter affirmative, præsertim quando decretalis epistola piris Corpori inserta meruit auctoritatem publicam. Et ita observatur in civilibus imperatorum rescriptis, ul constat ex l l l de Constitutionibus principum : Excipe Litamen, inquit Layman post Isidorum et Gratianum, si papæ vel imperatoris responsum ex causa speciali, persona, loco et tempore prodierit ; tunc enim ad alias causas transferri non potest, et ideo dixi *regulariter loquendo*.

P. 2° quantum ad jus civile, habere auctoritatem apud eas nationes el provincias quæ 'Hud adoptarunt nec moribus contrariis reguntur ; apud eas ellam quæ usibus contrariis reguntur, ubi usus deficit, jus commune allegatur.

*Pete l*u utrum declarationes ct inter-

pretaliones congregationis cardinalium habeant vim legis?

/L ex decreto Urbani VIII, die secunda Augusti 1652, nullius esse roikinsnis) nint subscript@a cardinali præside et t ongregationis -ecretario, cum appo-itione soliti sigilli : debet insuper accedor.* mandatum papale ut sufficienter promulgate vim legum habeant.

ARTICULUS II.

Qualis humana lejiepromulgatio requiratur ut oUigct ?

Aliqualem legis promulgationem requin ul obliget, diximus supra de lege in < omnium ; queritur nunc qualis requiratur ad legem humanam ? Distinguenda esi promulgatio a divulgatione, Promulgatio est publica legis denuntiatio facta jussu legislatoris cum aliqua solemnitate secui dum usum receptum. Divulgatio est declaratio ipsius promulgationis facta per privatos fide dignos iis qui promulgationi non interfuerunt Et quæstio moveri potest tum de legibus simpliciter dictis, tum de legibus revocatoriis legum el privilegiorum Unde sit

§ I. — *De promulgatione legis simpliciter dictæ.*

Dico 1°. Ex natura rei et secluso jure positivo, ea requiritur ct sufficit legis humans promulgatio qua possit moraliter devenire in notitiam subditorum; qui ideo necessaria est legis promulgatio , ut subditis innotescat i ergo ex natura rei c requiritur et sufficit qua possit moraliter el humano modo devenire in notitiam subihlorum, si non -uqul, saltem successive ; neque enim ex natura rei aliqua forma seu solemitas determinata est pro legum promulgatione, sed tantum quod debeant sufficienter promulgari. El quia est frequer recessus ct accessus ad curiam principis, multi opinantur sufficere regulariter ex natura rei, si promulgentur m curia principia.

Dico 2°. Attento jure positivo, lex inperialis debet promulgari in singulis provinciis, seu in earum metropoli, ul in iis obliget. Ita communiter.

Prob ex Novella 66 Ju-tint.im *Ut facta noctu constitutiones* , ubi ini|«rat< i decernit tunc demum suas leges m provinciis obligare cum in earum melro|M»li-

bus fuerint promulgate. Et quamvis loquatur tantum ibi de testamentis, attamen juris interpretes communiter extendunt ad omnes leges imperiales, quia 1° rubrica seu titulus sic sonans (*It facta nova constitutiones* est generalis; rubrica autem cum habet sensum perfectum nec textui legis contrarium, juxta jurisconsultos habet vim legis; 2° quia ratio quam affert imperator in lege *Sancimus* est generalis et militat pro omnibus legibus : *Cur enim inquit, culpabimus eos qui positas nostras ignoraverint constitutiones..... si eo quod nondum proposita fuerint juste ignorentur ?* 5° quia usus communis sic obtinuit, et ita declaravit Pius IV in bulla *Sicut ad sacrorum*, de tempore observationis concilii Tridentini. Idque omnino rationi congruit : si enim ea requiratur promulgatio qua lex moraliter et humano modo innotescere possit subditis, id sane quam difficile obtinebit in vastissimo imperio si solum in curia principis promulgetur, facile autem et commode si in singulis provinciis.

Idem videtur dicendum de regnis et provinciis quæ jure Cæsareo utuntur, propter Novellam citatam.

Quantum vero ad alia regna et provincias, standum est terminis primæ *conclusionis*, aut venandum ex circumstantiis quæ sit intentio legislatoris, nisi usus aliquid speciale statuerit. Sic in Gallia, ex usu recepto, leges promulgate in curia principis seu Parisiis, non obligant in provinciis nisi in supremis earum curiis, vulgo *parlement*, recipiantur et promulgentur. Sic etiam in ordine nostro usus obtinuit ut leges seu acta capituli generalis vel provincialis in singulis conventibus promulgentur ex mandato capi diarium, et consequenter quod tunc et non ante censeantur promulgata et obligantia etiam ipsos capitulates; ita ut illa prima publicatio quæ fit in comitiis sit potius insinuatio quædam seu inchoatio promulgationis faciendæ, quam completa promulgatio. Ita observat Bertram Loth, ex Aravio.

In huc usque dictis satis conveniunt auctores, sed controversia est potissimum de legibus pontificiis. Plures tenent promulgatas Romæ obligare ubique, nisi pontifex exprimai promulgandas esse in singulis provinciis. Plures contendunt e contra

promulgatas Romæ tantum non obligare in aliis provinciis, nisi contrarium exprimat pontifex quibus subscribimus. Unde

Dico & *. Probabilius videtur leges pontificias statuente jus novum et novam obligationem inducentes, debere in singulis provinciis seu dioecesibus promulgari saltem virtualiter, ut in iis obligent, nisi contrarium exprimai SS. pontifex.

Vim non facimus in variis legibus et decretis antiquorum pontificum et conciliorum, quæ curarunt ubique promulgari; concedunt enim adversarii sic debere fieri cum iia volunt et exprimunt SS. pontifico quod penes ipso est. Neque vicissim nos urgent quæ ipsi opponunt de variis legibus pontificum quas declararunt obligare post promulgationem Romæ faciam, quia pariter fatemur sic esse (quando ex causa urgente iia mandant et exprimunt SS. pontifices. Quæstio itaque est de lege quam fert SS. pontifex pro tota Ecclesia nihil exprimendo pro aut contra promulgationem in provinciis faciendam, et dicimus tunc jure præsumi ipsum velle ut in aliis provinciis non ante obliget quam in iis promulgetur, et hoc propior rationes sequentes. Unde

Prob. 1°. In quibus jus canonicum nihil decernit standum est juri civili : atqui jus civile exigit, ut diximus promulgationem legis in singulis provinciis, ut in iis obliget ; et jus canonicum nihil haec decernit : ergo. *Prob. maj.* ex ipso Jure canonico, cap. 1 extra de novi operis *Enuntiatione*, ubi dicitur : *sicut leyes non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum instituta canonum principum constitutionibus adjuvantur*, et Pius IV, in bulla *id sacrorum* jam laudata, quantum ad tempus quo inciperent obligare decreta concilii Tridentini, sequitur dispositionem juris civilis in Novella GG cit. *Quia*, inquit, *etiam jure communi sancitum est ut constitutiones nova vim non nisi post certum tempus obtineant*, etc. Unde falluntur Sylvius et Gonet. dicentes jus imperatorium in judiciis ecclesiasticis duntaxat habere locum, ubi jure canonico nihil est statutum. Ergo jure præsumimus SS. pontifices, quando nihil in contrarium exprimunt, velle suas leges, sicut imperiales, in singulis provinciis DromuUari» ut in iis obligent.

Prob. 2°. Ideo legis promulgatio requiritur. nō possit innotescere subditis : atqui id non nisi difficillime et post longissimum tempus obtinebit in vastissimo Ecclesiæ imperio ad exitus usque mundi partes extenso si solum Romæ promulgetur, facile antea et intra breve tempus si promulgetur in singulis provinciis : ergo ita velle pontifices jure praesumitur quando contrarium non exprimunt.

Prob. 3° ab inconvenientibus. Si lex Romæ tantum promulgata obligaret ubique, sequerentur gravia inconvenientia: sequeretur enim quod, si esset lex irritans, puta, matrimonium in quinto gradu consanguinitatis, omnia matrimonia ab ignorantibus contracta in isto gradu essent invalida: si autem sit lex tantum vetans aut jubens, puta, jejunium, induceretur deformitas et confusio inter incolas ejusdem provinciae vel civitatis, dareturque locus scrupulis et anxietatibus ; qui enim aliquid rescirent de promulgatione romana, tenerentur jejunare seu festum servare; qui ignorarent, non tenerentur; et dum major pars ignoraret, pauci qui rescirent neque commode neque convenienter legem observare possent : et inde scrupuli et anxietates. Ergo fundate dicimus SS. pontifices, quorum regimen suave est et benignum, et quibus data est potestas ad ædificationem et non ad destructionem, nolle suas leges in provinciis obligare antequam in illis promulgentur, nisi aliter se intendere declarent.

Confirmatur. Communis sententia est legem etiam pontificiam usu non receptam non obligare, ea potissimum ratione quod praesumatur non esse mentem legislatoris quod in hoc casu obliget : atqui æquum est et rationi longe magis est consentaneum praesumere quod non intendat legem suam obligare quia non est sufficienter promulgata, quam quia, licet promulgata, non est recepta : ergo.

Tandem SS. pontifices sciunt plures suas leges in multis provinciis non observari defectu promulgationis : hac ratione bulla Cœnæ non obligat in Gallia ; matrimonia clandestina in aliquibus locis, in quibus non fuit promulgatum Tridentinum, sunt adhuc valida; et sic plura alia. Item norunt Dodram sententiam a multis tradi, et tamen silent Ergo signum est hanc esse eorum mentem ut suæ leges non obligent in

illis provinciis in quibus non sunt promulgata.

Dixi 1° in conclusione, *leges pontificiae statuantes jus novum et novum inducentes obligationem* ; quia, si lex pontificia declaret tantum jus antiquum, sive naturale, sive divinum, sive humanum, sufficienter promulgatum, sufficit, quantum ex vi promulgationis, quod promulgetur Romæ, ut ubique obliget illos qui illam promulgationem quovis modo resciverint. Unde leges dogmaticae, declarantes aliquid pertinere ad fidem, damnantes propositiones aut libros continentes errores contra fidem aut mores, non indigent promulgari in singulis provinciis ut in illis obligent, sed sufficit quod quovis modo constet habuisse ab Ecclesia vel sancta Sede declaratum. *Ita est*, quia non tam sunt leges quam declarationes legum jam promulgatarum ; hoc ipso autem quod quis quovis modo cognoscit, sive promulgatione, sive divulgatione, sive proprio studio, aliquid esse contrarium juri vel naturali, vel divino, vel etiam humano promulgato, tenetur illud vitare. ergo maxime si illi constet per divulgationem de solemnī definitione pontificia ita decernente et declarante, saltem quantum est ex vi promulgationis et notitiae. Quod addo, ut occurrā evasioni quorundam qui objiciunt declarationem SS. pontificis non esse infallibilem : non enim hic quaeritur de infallibilitate vel infallibilitate SS. pontificis, sed de sufficientia promulgationis legis ut obliget, suppositis aliis supponendis. utrum scilicet lex quæ, si esset promulgata in singulis provinciis, in eis obligaret, etiam in illis obliget quamvis sit tantum Romæ promulgata? *El respondemus affirmative* de legibus quæ jus novum non statuunt, sed tantum antiquum declarant.

Sed petes utrum qui non obediunt hujusmodi legibus declarativis juris antiqui in suis provinciis non promulgatis, incurant poenas per eas latas? v. g. utrum tenentes propositiones damnatas, vel legentes aut relinquentes libros prohibitos incurant censuras in his legibus contentas?

Respondel affirmative Daelman : quia, inquit, i» ad poenam incurendam non requiritur illius promulgatio sed sufficit scientia pro excommunicatione incurrenda; nam pro aliis poenis nequidem gene-

lium requiritur scientia : 2° quia âictœ pœ-
n® Videntur conltnen in jure antiquo pu-
blicato, scilicet in regula decima indicis
concilii Trident, in fine. \Iii existimant
hujusmodi leges, quamvis sint tantum
aliunde declarationes, quatenus tamen sta-
tuunt pœnas, esse veras leges et condere
jus novum, atque novam obligationem in-
ducere, ideoque ad pœnas incurrendas de-
bere promulgari in singulis provinciis.

*Ad primam rationem in contrarium
respondetur* quod, cum dicitur ad excom-
municationem incurrendam sufficere qua-
lemcumque ejus notitiam, supponatur quod
lex cam statuens sit sufficienter promulga-
ta, quod hic non currit. *Ad secundam, R.*
regulas indicis non tam de facto libros
prohibere sub tali pœna, quam tradere
modum secundum quem ab Ecclesia pro-
hibentur, ut ipse Daelman dicit paulo su-
perius: unde, quod hunc librum prohibeat
sub pœna excommunicationis, est lex jus
novum et novam obligationem inducens
quantum ad pœnam. Insuper huic indici
in multis derogatum esse per usum con-
trarium omnes norunt. Cæterum quam ex
his duabus opinionibus probabiliorē re-
putabit lector, sequatur.

Dixi 2°, *nisi contrarium exprimat pon-
tifex*; quia si SS. pontifex declararet se
velle legem suam Romæ promulgatam obli-
gare ubique ex aliqua urgente causa, puta,
quia scit promulgationem suæ legis appri-
me Ecclesiæ utilis fore a malevolis injuste
impediendam, vel quia res non patitur mo-
ram, etc. concedimus quod tunc obligaret
ubique, quia, quamvis ordinata ratio legis
introducend® cum fructu et effectu et si-
ne inconvenientibus requirat promulgatio-
nem in singulis provinciis, per accidens
tamen et propter necessitatem potest mi-
nor sufficere, et si aliquod inconveniens
inde oriatur potest negligi et compensari
per fructum et effectum legis, qui defuisset
si debuisset in singulis provinciis promul-
gari. Neque omnino simile est de impera-
tore, qui forte, etiam secluso jure positivo,
id non posset, quia habet auctoritatem suam
originative a populo, qui secundum aliquos
non censetur ei contulisse potestatem fe-
rendi leges absque eo quod promulgentur
in suis provinciis. Pontifex autem habet
a suam auctoritatem immediate a Christo,
ideoque independenleni a nutu et modifi-

catione populi exercendam pro:
utilius judicaverit expedire reipublic*
Christian®.

Solvuntur objectione contra tertiani conelu-
sionem.*

Obj. i". Nec naturali nec positivo jure
requiritur ad legem pontificiam alia pro-
mulgatio quam in curia Romana: non na-
turali, quia lex ex natura sua non requirit
promulgationem in singulis provinciis;
non positivo, quia nullum est jus, divinum
vel humanum, quod aliam promulgationem
in legibus Immanis requirat. Ergo.

R. promulgationem in singulis provin-
ciis requiri ex præsumpta voluntate SS.
pontificum, hæcque præsumptio fundatur
in jure tum naturali tum positivo, *ulpa-
tet ex probationibus conclusionis.*

Obj. 2° Sunt multæ leges corpori juris
canonici insert®, ut decretales et aliæ, quæ
non nisi Rom® fuerunt promulgat®: atqui
tamen ubique obligant: ergo.

R. 1° retorquendo argumentum Sunt
multæ leges quæ non obligant ubique de-
fectu promulgationis in singulis provinciis,
ut patet ex probationibus conclusionis:
ergo.

R. 2°. D. maj. Qu® non nisi Rom® im-
runt promulgat® formaliter, *transeat*, vir-
tualiter, 2V. Hoc ipso enim quo auctorita-
te et jussu SS. pontificum inseruntur cor-
pori juris et publice leguntur in scholis,
censentur virtualiter et plusquam virtuali-
ter, ideoque sufficienter promulgat® Idem
dic de lege quæ, solum Romæ promiil i
la, reciperetur et in usu haberetur a fide-
libus; praxis enim et usus teneret locum
promulgationis, et ita bulla Cœnæ *iinob-
tinuit in pluribus provinciis.

inst. 1° ex stylo curi® Roman®, in qua
omnes lites ex omni parte mundi illuc evo-
cat® dirimuntur juxta leges Rom® tantum
promulgabis: ergo islæ leges censentur
ubique obligare.

R. D. conseq. Ergo ist® leges censen-
tur ubique obligare quoad forum exter-
num, *transeat*, tum quia quilibet judex
merito attendit promulgationem in sua pa-
tria factam, tum quia est moraliter impos-
sibile quod judices Romani sciant onitnn
provinciarum usus et consuetudines; quoad
forum internum, *N.* alioquin non possent
SS. pontifices causas Romam evocata* re-
mittere, ut sæpe remittunt, ad ordinarios,

i quibus sciunt esse dirimendas non secundum leges Romæ tantum promulgatas, sed secundum usus et leges in unis provinciis fig^ules. Idque magis evincitur ex eo quod lites Romæ dirimantur secundum leges non solum non promulgatas, sed nec mu receptas in provinciis, consequenter in iis non obligantes in conscientia. Ex hoc igitur quod dirimantur secundum leges in provinciis non promulgatas, male infertur quod istæ leges obligent in illis quoad conscientiam.

Dixi, *transeat consequens* quoad forum externum, quia etiam quoad illud extraditionem Romanam non obligant. Sunt qui respondeant argumento, iudices Romanos sequi oppositam sententiam probabilem.

Inst. 2°. Pius IV, bulla *Sicut ad sacrorum* jam laudata, declarat omnia concilii Trident, decreta circa reformationem et jus positivum incepisse obligare prima Mail, id est, post tres menses ab eorum confirmatione; ea enim confirmant sub finem Januarii ejusdem anni : atqui non potuerunt hæc decreta tam brevi spatio promulgari in omnibus Christiani orbis provinciis, puta, in ludis orientalibus, in America et in aliis partibus remotioribus: ergo.

Posset responderi hanc instantiam non militare absolute contra nostram *conclusionem*, in qua dicimus, *nisi contrarium exprimat pontifex*; omissa tamen hac responsione,

B. SS. pontificem vel intelligere quod obligent eos apud quos erant formaliter aut virtualiter promulgata; et hi erant plurimi, cum ex toto orbe Christiano ad concilium evocati fuerint episcopi et alii, et statim decreta typis mandata fuerint, ut citius innotescerent : vel intelligere de obligatione in foro externo tantum, *alterutram solutionem esse admittendam probant sequentia*. 1° Quia alias sequeretur quod hi ad quos illorum decretorum notitia non potuisset etiam per divulgationem pervenire, quales erant Americani, Indi, Sinenses, etc. iis secundum conscientiam obligarentur in actu secundo, um dicat Pontifex *neque post eam diem excusationem cujusquam quod ea ignoraverit, admittendam*, quod tamen **mo** admittit : orgovel de iis quibus saltem

virtualiter erant promulgata. sed de fore externo debet intelligi. 2° Et hoc ultimum aperte indicant ipsa verba bulls; me enim prosequitur Pontifex : *sttque ita... ab omnibus judicari debere manamus atque statuimus, decernente* irritum et mane si quid secus a quoquam contigerit judicari* : hæc porro manifeste spectant forum exterius. 3° Quia sequeretur item quod decreta derogatoria, quæ plurima sunt, obligarent ante promulgationem in singulis provinciis, cum Pontifex indistincte de omnibus Joqualur, quod nobiscum negant plurimi ex adversariis, ut dicam modo. 4° Denique, cum Pontifex velit in eadem bulla servari dispositionem juris civilis quantum ad tempus obigationis, non est verisimile quod ab ea recedat quantum ad locum : unde nec ipsa bulla est recepta in certis locis defectu promulgationis.

Quantum ad id quod vulgariter dicitur, *papam habere pedes plumbeos non plumbeos*/piod quidam intelligunt quia non tenetur per singulas provincias discurrere ul in iis suas leges promulget, *Jl.* papam non indigere pedibus plumeis ad discurrendum per omnes provincias leges suas promulgandi causa, cum ubique habeat legatos, nuntios, episcopos quibus hoc officium demandare possit.

Ex dictis itaque colliges quod, si sillex Romæ promulgata et non alibi, puta, Leodii, Petrus commorans Leodii nullatenus hac lege teneatur, etiamsi sciat esse Romæ promulgatam. At si sit promulgata Leodii, et tamen Petrus aut quilibet alius commorans in dioecesi Leodiensi eam invincibiliter ignoret, obligabitur quantum est ex vi legis, sed ratione ignorantia invincibilis excusabitur, eam transgrediendo, a culpa et pœna, non tamen ab alus effectibus legis; ita ut, si sit lex vel irritans, vel decernens pretia rerum, vel laxans valorem monetarum et similes, hoc effectus sortiatur etiam in ignorante invincibiliter. Unde, si Petrus ignorans invincibiliter legem prohibentem et irritantem, v. g. matrimonia clandestina, sufficienter promulgatam, clandestine contrahat, non peccat, sed matrimonium est nullum; similiter, si vendat merces alliori pretio, aut tradat pecunias majori valore quam Irrt præscriptum legis prnnulgatæ quam iguo-

rat invincibiliter, non peccat, sed tenetur restituere quod recepit ultra proscription legis, *Patio est*, quod lex sufficienter promulgata vere obliget, cum virtus obligandi ab ipsa lege non a notitia subditi proveniat, defectus autem nolitis efficit duntaxat quod transgressio sit uiv oluntaria, el ideo non peccaininosa nec imputabitis ad culpam.

§ II. — *De legibus revocatoriis.*

Distinguendum est inter legem revocatoriam legis onerosæ, qua nempe aliquid præcipitur auUprohibetur, vel qua quis inhabihtalur, aut pœna decernitur, el legem revocatoriam privilegii seu gratiæ. liem revocatio privilegii seu gratiæ vel lit publice per legem communem, vel privatim per nuntium aut per litteras. Juxta has distinctiones pono lres sequentes *conclusiones*.

Dico 1°. Ad revocationem validam legis onerosæ non requiritur promulgatio, sed sufficit si exterius manifestetur, modo tamen ita sil intentio legislatoris, non autem si sola mente concipiatur.

Prob. prima pars. Lex neminem astringit nisi de voluntate legislatoris a qua vim habet obligandi : ergo, «piando legislator vult et declarat suam legem non amplius ligare, cessat ejus obligatio, idque eo magis quod sit aliquid favorabile ex «pio nulli fit injuria aut infertur damnum, ideoque ampliandum.

Neque refert leges debere promulgari, ut dictum est; id namque verum est duntaxat de veris legibus, non de revocationibus legum; quæ non sunt vcræ leges, sed destructiones legum; minus enim requiritur ad destruendam legem «piam ad illam astruendam, quia malum et destructio est ex quovis delectu, bonum et constitutio ex integra causa.

Dixi, *modo tamen ita sil intentio legislatoris*; «piia, quamvis legislator decrevisset legem tollere, id«pic déclarasse! si tamen nollet eam revocari donec promulgetur revocatio, non foret eo usque revocata.

Sed dubium est utr r.i, si legislator simpliciter dicat et declaret aliquibus, vel in suo con-ulio, se tollere seu sustulisse legem, hoc ipso stalim ce-set lex respectu omnium subditorum, antequam notitia hujus revocationis possit ad eos pervenire?

Despondet affirmative Wigger*; ouia, inquit, favorabilia, «pialis est revocatio legis onerosæ, sunt amplianda.

Despondet Eranciscus Hernio, non *esacredibile a pnvfato onere absolvi subditos antequam potuit revocations notitia pervenire; gma revocans censetur humano modo velle agere*. At forte reponet quis, etsi vera sit sententia Wiggcrs, inde non sequi legislatorem non agere humano modo : dum enim jubet legislator revocationem legis promulgari in sua curia, hot* ip-o stalim cessat lex respectu omnium, etiam antequam notitia hujm revocationis posset ad eos pervenire; non enim lex revocatoria oneris debet promulgari in singulis provinciis, ut docet communis sententia, et fatetur ipse Hennoibi» dem. Atqui nihilominus legislator in hoc casu humano modo : ergo et in priori.

Itaque, juxta sententiam Wiggers, si pontifex declaret hodie aliquibus se revocasse et revocare legem prohibentem matrimonium in quarto gradu affinitatis, el Titius cras Leodii contrahat matrimonium cum affine in quai lo gradu , valide contrahit; peccat tamen ex conscientia erronea qua se credit lege astringi. Juxta autem sententiam P. Henno, ut valide contrahat, debet scire aut potuisse scire hujusmodi revocationem. Utramque sententiam iudicio lectoris permitto.

Prob. secunda pars, quæ est Asoriet Malden, quos citat et sequitur Sylvius: quia, sicut homines sunt sensibiles, ita reguntur actionibus et signis sensibilibus, non autem solis interioribus animæ conceptibus. Ergo revocatio sola mente concepta non valet.

Dico 2°. Quando revocatio privilegii vel gratiæ. lit per legem communem promulgandam, probabilius mihi est perse et regulariter loquendo requiri et sufficere promulgationem in metropoli cujusque provinciæ; ita ut, posita hac promulgatione, privilegium sit revocatum el acta sint inita, quamvis ab ignorantibus liant.

Conclusio est media inter contrarias auctorum sententias. Quidam enim, ut Solo, \ alentia el alii «pios citat el sequitur \ iggers, tenent legem revocatoriam privilegii seu gratiæ debere promulgari in singulis civitatibus. Quidam c contra, ut Surres, Salas, etc. quos citat el sequitur SyE

QUALIS HUMANTE LEGIS PROMULGATIO REQUIRATUR, et c. 47

vius, volunt «piod sufficiat promulgatio in ruria principis.

/Tei» Quamvis lex mere revocatoria privilegii non sit vera lex, sed abrogatio legu priviitæ, cum tamen conducat ad more informandos el secundum illam agere debeant homines, ita ut, si agant contra illam el utantur inscienter privilegio revocato, gravia incurrant inconvenientia, requiritur el sufficit quod ita promulgetur ut facile et commode possit in notitiam subditorum pervenire; id namque omnino rationi congruum est, el ita jure praesumitur demente æqui legislatoris : atqui, si promulgetur in sola curia, vel pap®, vel principis, difficile perveniet ad notitiam subditorum ; facile, si in metropoli cujusque provinciæ promulgetur: ergo.

Dixi, *per se ct regulariter loquendo*; quia, si legislator ex justa causa contrarium declaret, aut consuetudo aliud obtinuerit, olrique standum est.

Dico 3º. Quando revocatio privilegii aut indulgenti® concessae alicui person®, loco vel rei, item delegat® jurisdictionis alteriusvc facultatis et gratia! non lit per legem communem promulgandam, sed privatim per nuntium aut litteras, non ante vim suam obtinet aut effectum suum sortitur, quam privilegiato innotescat; quia alioquin gravissima sequerentur incommoda, multi contractus forent irriti in gravamen aliorum, muli® absolutiones forent null®, nmlta matrimonia invalida consummarentur, etc. Da communiter auctores, quos magno numero citant et sequuntur Syhius d Lolli. Imo quidam non improbabiliter tenent non sufficere casualem notitiam, sed debent fieri per litteras aut nuntium ad hoc destinatum ; et hoc, ni fallor, ex voluntate præsumpta legislatoris.

Si ergo privilegium sil collatum alicui personæ in particulari, illi debet innotescere revocatio; si concessum sil alicui pio loco, collegio, confraternitali, diæccsi, paræciæ, debet innotescere iis qui præilint aut curam habent istius loci seu communitatis; non est autem necesse «piod lingulis de communitate innotescat.

Ex his colliges quid sil censendum de actis procuratoris, nuntii, vicarii; de vahre indulgentiarum, de facultate eligendi onfensarium ct similibus : nimirum, esse

valida et durarequand iu revocatio non innotescit.

Excipitur cecitraclus matrimonialis per procural«>rem, cujus revocatio «pialiscumque, etiam mento facta, est valida, ut statuitur C *Procurator* tit. de Procuratoribus. *Ratio est*, quia jus non potest supplere consensum requisitum ad valorem matrimonii, qui per quamcumque revocationem etiam interiorem corrui: potest autem in aliis contractibus supplere consensum contrahentium iisque invitis transferre dominium.

Petes quantus lapsus temporis a promulgatione sufficienti requiratur ut lex obliget?

Jl. Si legislator determinat tempus ante quod non vult suam legem obligare, indubium est eam ante illud non obligare; quia, sicut est ipsius leges ferre, ila et tempus obligationis determinare.

Si vero nullum tempus a legislatore prætigatur, lex imperatoria non obligat ante duos menses. Ita statuitur in jure, Novella prius citata *Ut novæ constitutiones*. Idem videtur dicendum de legibus regnorum et provinciarum qu® jureCæsarco utuntur.

Quantum ad leges aliorum regum et principum, attendendum ad consuetudinem, si qu® sit ; si non, sistendum est intra terminos juris et æquitatis naturalis porro jus et æquitas naturalis in hoc casu exigit saltem de congruo ut lex non obliget . nisi effluxerit tempus moraliter sufficiens ut ejus notitia haberi possit uniformiter, ne unum scientem obligando, alterum nescientem non obligando, oriantur confusiones, rix® et imparitates inter subditos. Hinc lex prius obligabit in loco promitigationis quam in aliis remotioribus.

Idem videtur dicendum, propter easdem rationes, de legibus pontificiis in quibus nullum est tempus a pontifice determinatum. Equidem non desunt qui tenent eas non obligare nisi post duos menses a sufficienti promulgatione; quia sic disposuit jus civile, Novella citata, cui non contradicit jus canonicum : eamque dispositionem juris secutus est Pius IV, quantum ad tempus «pio obligarent decreta concilii Trident. Sicut ergo diximus standum esse huic juri quantum ad locum promulgationis, idem videtur dicendum quan-

DISSERT. IIT. ART. III.

mm ad tempis obligationis. Ita tenent non pauci, dicitque Becanus esse sententiam communem, quam fateor esse bene probabilem- Attamen dubito num usus et praxis huic juris dispositioni non derogaverit; is enim mihi videtur sensus communis et praxis fidelium ; ut se credant lege ecclesiastica teneri statim ac resciant eam esse sufficienter promulgatam : huicque usui et sensui favet stylus curiæ Romans, quæ punnit eos qui contra legem delinquunt statim ab ejus promulgatione sufficienti. Saltem hæc sententia est tutior.

ARTICULUS III.

Utrum lex pendeat ab acceptatione populi?

Circa præsentem quæstionem varia sunt auctorum placita. Quidam tenent omnes leges, tam ecclesiasticas (piam civiles, pendere ab acceptatione populi ut obligent : hæc sententia tribuitur Navarro, Covarruvix , Sylvestro , Innocentio , Hostiensi, Turrecremata, Angelo, Asorio, Lessio, Valentis, Tannero et aliis, sed immerito quantum ad plures; eam falso tribui Sylvestro et Tannero probat Sylvius hic. ; similiter de Lessio *patet* ipsum legenti. Quidam loquuntur in hypothesi quod legislator legem proponat sub hac restrictione, Si populus acceptet, ut Navarrus et Covarruvias. Quidam loquuntur de legum abrogatione per consuetudinem contrariam, ut Angelus; et sic forte de pluribus aliis, si illos scrutari vacaret.

Quidam id asserunt de omnibus legibus civilibus, negant de legibus ecclesiasticis. Quidam e contra negant de legibus civilibus, affirmant de legibus ecclesiasticis, ut Juenin.

Alii tandem communius negant de omnibus legibus, tam ecclesiasticis (piam civilibus : ita Medina, Marlines, Aravio, Lorca, Castro, Vasques, Sylvius, Wiggers, alique plurimi, præsertim recentiores; cum quibus

Dico. Nulla lex , sive civilis sive ecclesiastica, pendet ab acceptatione populi.

Prob. 1» e.r 5. *Scriptura.* De prslatis ecclesiasticis dicit Christus, Luc. 10: *Qui vos audit, nu audit ; qui vos spernit, me ipemit.* Apost. Hcb. 15: *Obedite prapo-*

' ei* - omnibur
j' i imibiib * Ikuin i5 c. u i' g i b i a

potestatibus sublimioribus subdtto ait, et : *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Nullibi apponitur hæc aut similis clausula seu exceptio, Si volucritii obedire ; nec nisi absurdissime subintelheretur, quasi diceretur : Obedite prepositis vestris quando vobis placuerit, subditi estote si volueritis, etc. Atqui qui nor acceptat legem a legitimo superiore latam sine hac aut simili exceptione, ipsum spernit, illi non obedit nec subditur, sed illi resistit : ergo tenetur illam acceptare et observare ; ergo independenter ab ejus acceptatione obligat. Unde merito damnata est ab Alexandro VII hæc propositio : *Populus non peccat, etiamsi absque justa causa non recipiat legem a principepromulgatam.*

Prob. 2° *ratione*, qua simul proveniuntur rationes adversariorum. Si lex, sive civilis sive ecclesiastica, non obligaret nisi dependenter ab acceptatione populi, id proveniret vel ex defectu voluntatis in legislatore, qui non vellet suam legem obligare nisi sub hac conditione, vel ex defectu potestatis : atqui neutrum dici potest:ergo. *Major* continet fundamenta adversa sententiæ. *Prob. min.* Non defectu voluntatis, quia, hoc ipso quo legislator fert legem verbis præceptivis et urget ejus observantiam, apertum signum est quod velit eam obligare independenter a consensu subditorum; sicut cum prælatus præcipii absolute religioso, pater filio, herus servo, censetur absolute velle ut sibi obediatur, et non si ita placeat subdito. Et sicut foret plane ridiculum quod, cum dicit dominus famulo, Fac hoc, subintelligeretur, si tibi placet ; ita similiter in nostro casu. 2° Pæceptum quod non obligaret subditum nisi dependenter ab ejus consensu non foret præceptum, sed consilium : ergo lex quæ non obligaret nisi dependenter a consensu populi non foret præceptiva, sed conciliatrix; consequenter non foret lex, lex enim est præceptum. 5° Solent legislatores metu, imo et inflictione pœnanuncogere refractarios ab observantiam suarum legum : ergo volunt absolute eas obligare independenter ab eorum consensu

Aon defectu potestatis, quasi illam habeant legislatores a populo sub ha(h.*-trictione, *Si consenserit populus*, Impnu
u . (< ch-iiasiic,.) e>-l in '

fire immediate a Christo ; similiter in cpiscopie, vel saltem mediante SS. pontifice, potestas civilis est in pluribus jure belli, d non a pupulo. Quantum ad alios qui illam Iphent originative a populo , hoc ipso quo communitas illam principi contulit sine restrictione expressa, ut fit communiter, princeps est solus superior, atque potestatis collatæ habet solus dominium et usum independenter a populo : ergo, velit nolit populus, princeps habet absolute potestatem legislativam cui omnes tenentur obedire. *Confirmatur* 1°. Legislatores possunt pomis inflictis compellere subditos refractarios ad observandum suas leges : ergo et ad eas acceptandum ; ergo potestas «piam habent ferendi leges et obligandi non pendet ab acceptione subditorum. *Confirmatur* 2°. Potestas legislative dependens a consensu populi foret imbellis et insufficiens ad regendum populum et ad malos coercendos, imo foret plane inutilis, et nullæ prorsus leges his corruptis temporibus acceptarentur, cum homines, pro majori parte suis cupiditatibus servientes, sint omnis ordinis et subjectionis impatientes. 5° Si potestas legislativa a consensu populi dependeret, major foret auctoritas populi quam principis; est enim major auctoritas legem confirmantis aut abrogantis adsuum nutum quam instituentis. Item, posset esse bellum justum exultraque parte; nam superior juste exigeret obedientiam et subditi juste resisterent, cum acceptatio legis penderet ab eorum arbitrio.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Gratianus, D. 4, c. *In istis*, dicit ex S. Aug. 1. 1 de Vera Religione, c. 51 : *Leges instituuntur cum promulgantur, firman- tur cum moribus utentium approbantur*; L. *De quibus*, IT de Legibus : *Ipsæ leges non alia de causa os tenent, quam cum judicio populi receptæ sunt*. Et Aristol. 2 Polit, c. G, dicit "gem nullam vim habere ut sibi pareatur nisi ex more populi. Ergo.

Il. ad primum, hæc verba, ut jam alibi dixi, non reperiri in S. Augustino, sed isse ipsius ('rratiani. Sed, ciijuscum<pic sint, plus nocent tpuun prosum abversæ sententiæ; <i enim lege» instituuntur cum promnlgtfuuir, ergo per solam proioulgaliv-

nem ante acceptionem sunt verr leges. Cum autem addit Gratianus, leges lirmari moribus utentium, sensus est, quod f>er usum roboventur et reinoveantu" a periculo abrogationis per contrariam consuetudinem ; unde non dicit *acceptione*, sed moribus utentium firmari.

Inst. Refert ibidem Gratianus Thelesphorum papam non punivisse clericos qu» contra suam legem a dominica quinquagesima; non abstinerant a carnibus, *quia*, inquit, *moribus utentium probatum non est*.

II iterum hæc verba non esse Thelesphori, sed Gratiani, et ibi sermonem esse de lege per dissuetudinem, non contradicente pontifice, abrogata. Leges autem posse per consuetudinem contrariam abrogari dicemus infra. Nec inde valet argumentum ad non acceptionem, ut modo dicam.

Id secundum, R. ibi agi de legibus reipublicæ Romans, cum,abjecta monarchia, summa potestatis erat penes populum, a quo proinde pendebant leges, non ut ab acceptante, sed ut instituyente; et non est hic noster casus : verum istæ leges non pendebant ab acceptione provinciarum reipublies subjectarum ; et hic est noster casus. Fatemur ergo quod si suprema potestas sit penes populum, ut in democrat!»; vel penes optimates, ut in aristocratie ; vel penes principem et senatum, ut in monarchiis temperatis arislocralia, tunc leges pendeant vel a populo, vel ab optimatibus, vel a principe et ejus senatu ut instituantur : at negamus semel institutas sive a principe solo cum est absolute dominus, vel a principe cum senatu, vel ab optimatibus, posse recusari a populo el pendere ab ejus acceptione ut valeant.

z/d tertium. Sensus Aristotelis est, quod lex ex more peractus repetitos acquisito, hoc est, ex assuefactione, acquirat vim ut sibi facile pareatur; intendit enim ibi probare leges non esse facile mutandas, quia semel institutæ ex assuefactione, facilius observantur.

obj. 2°. Lex acceptata et observata per consuetudinem populi contrariam abiOgatur et desinit obligare : ergo a pan et a fortiori lex a populo ab initio recusata not incipit obligare.

It D. aut. Lex per consue* hn i mr

Iranam ex legislatoris consensu, vel tacito vel in jure declarato, abrogatur et desinit obligare, *C. ant.* secus, *N. ant. et conseq.*

Sub-umes. Atqui quando lex a populo non acceptatur, jure præsumitur legislatorem consentire in ejus abrogationem seu iritationem : ergo. *Prob. subsamptum.* Lex a populo non acceptata desinit esse utilis, et lit noxia atque periculosa, utpole causa tumultuum et rebellionum : ergo.

A. N. subsumptum. id probationem, N. ant. universaliter sumptum, seu *D.* Lex a populo non acceptata desinit esse utilis ex contumacia rebellium, *transeat* ; ratione sui, *N.* Quapropter non est tollenda lex, sed frangenda gravioribus pœnis inflictis rebellium maxime præcipuonun pervicacia; et sic remanebit legi sua utilitas. Cætenim prudentis legislatoris est, in hoc casu, conferre utilitates ex observantia legis speratas et periculum enervandæ suae auctoritatis si relaxet, cum inconvenientibus ex contumacia rebellium nascilmis; et secundum id quod praevalabit, vel suspendere suam legem et dissimulare ad tempus, vel severius punire rebelles et ad obediendum compellere.

Dum vero legislator sciens et videns suam legem violari non punit transgressores dum potest, censetur suam legem auferre aut suspendere ; ad quod, juxta auctores, sufficiunt quatuor aut quinque transgressiones impunitae. Neque necesse est, saltem ut consent aliqui, quod legislator per se sciat aut videat transgressiones, sed sufficit quod innotescant ejus ministris. aut episcopis si sit lex pontificia. Ita refert noster Gonet. In quo casu, quaniv is rebelles primo peccaverint, possunt tamen deinceps sine peccatonegligere legem tanquam suspensam vel ablatam.

Observant insuper auctores quod, quando res eo devenit ut major pars communitatis legem nec acceptat nec observat, etiamsi urgente legislatore acceptationem et observantiam, minor pars quæ huc usque legem servavit excusatur deinceps ab ejus observatione ex præsumpta voluntate legislatoris, qui respectu istorum paucorum obedire paratorum censetur' el legem -uspendere vel in ea dispensare, eo quod ufarvando legem nimis foret illis difficile cimi transgressoribus, numero et aticlorigi-

tate praevalentibus, convivere : debent tamen esse sic semper animo dispositi, ut, cum contrariam voluntatem legMalons noverint, sint obedire parati, nec \ sua parte stet quominus lex justa observetur. Item dum consuetudo legitime p;—cnp-sil contra legem, omnes a lege esse liberos dicemus infra. Nomine amem cointiiti-nilalis hic intelligitur non solum lota Ecclesia aut regnum, sed provincia, dioecesis, civitas, et quaelibet multitudo ali-quod corpus politicum seorsim constituens.

Inst. Sæpo tam pontifices quam reges, ex ignorantia morum cujusque provinciæ, ferunt leges quæ bono communi alicujus provinciæ magis obsunt quam prosunt-ergo tunc saltem jure præsumitur esse voluntatem legislatoris quod non habeant vim nisi ex consensu istius provinciæ.

II. 1° Ar. ant. Neque enim pontifices neque reges solent ferre leges nisi adhibito prudenti consilio, et facta sufficienti inquisitione quid moribus cujusque nationis aut provinciæ conveniat vel non. 2° Si alicujus communitatis rectores aut primates existiment coram Deo legem latam non fore utilem subditis, sed potius noxiam, possunt ad tempus legem suspendere et interim rationes exhibere legislatori, qui si, ponderatis omnibus, urgeat nihilominus acceptationem et observantiam legis, est ipsi parendum et lex observanda.

Obj. 5°. Legislator habet suam auctoritatem a populo : ergo non potest nec debet ea uti in condendis legibus sine consensu populi.

B. hanc objectionem deficere 1° in legislatoribus ecclesiasticis, qm suam auctoritatem habent a Christo; item in principibus civilibus, qui eam habent jure belli in subactas provincias. Quantum ad cæteros, *N. conseq.* Nullum est enim fundamentum dicendi quod populus sub ea restrictione contulerit potestatem principibus, *ut patet ex probatione conclusionis.* Unde, quamvis olim Romani ad aliquod teinpus ita egerint, postea tamen, deprehensis talis regiminis inconvenientibus, in capita reipublicæ auctoritatem absolute contulerunt ; et ita fit ordinarie. Collatam autem semel absolute potestatem non potest populus ad nutum revolare, sed tenetur obedire iis quibus s® submisit \de probationes conclusionis.

Obj. 4°, et specialiter contra leges pontificas, ex differentia quæ intercedit inter iherosolimitanas et civiles. 1° Potestas Ecclesiæ data est in ædificationem et non in destructionem : ergo nihil fidelibus est imponendum quod possit eos offendere. 2° Ipse Christus hanc differentiam inter utrasque leges aperte innuit, dum Luc. 22 contentionem ortam inter discipulos his verbis sedavit : *Beges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent benefici vocantur; vos autem non sic.* 5° Principes civiles non solum gerere debent curam singulorum civium, sed maxime totius reipublicæ; et ideo possunt cives invitos aliqua lege cogere in bonum commune totius reipublicæ. Principes autem ecclesiastici invigilare præcipue debent singulorum salutis, exemplo boni Pastoris deserentis nonaginta novem oves ut unam perditam quæreret. Ita illustrissimus Mareus, lib. 2 Concord. Sacerd. et Imp. c. 16. 4« In Gallia, in Hispania et Belgio leges pontificiæ non habent vim nisi fuerint in supremis curiis acceptatæ et permissæ promulgari, seu, ut communiter dicunt, nisi fuerint munitæ *placito regio*. Ergo.

B. ad primum, potestatem civilem pariter esse datam ad ædificationem, non ad destructionem; inde tamen non sequitur leges non esse imponendas civibus. Equidem, neque civibus neque fidelibus debet imponi quidquam quod illos jure offendat; at juxta leges neminem jure offendunt. Improbos offendunt propter illorum improbitatem, bonis autem placent.

Ad secundum. Sensus horum verborum est, potestatem ecclesiasticam non esse exercendam more civili cum armis et terrore atque ostensione potestatis et adhibito satellitio, sed cum cura et vigilantia erga fideles. Vel dicendum, ut aliis placet, contentionem ortam inter discipulos fuisse, quis eorum esset major in regno coelorum, ut innuit versus sequens 29; quo supposito, sensus verborum Christi est, quod major est in regno coelorum non rependatur potestati, sed humilitati. Utramque explicationem tradit Esaias in hunc locum.

Ad tertium. Pastores ecclesiastici debent pariter invigilare non solum singulorum salutis, sed maxime communi bono totius Ecclesiæ. Neque contrarium evincit)

parabola boni pastoris; nam per nonaginta novem oves intelliguntur angelus, et centesimam perditam genus humanum; vel, ut alii dicunt, per nonaginta novem intelliguntur justis, per unam perditam peccatores.

Ad quartum, B. hoc esse privilegia, seu, ut vocant, libertates ex concessione aut consensu SS. Pontificum.

Quantum ad Belgium tamen non conveniunt theologi. Zipseus et Wamesius istud privilegium restringunt ad solas provisiones beneficiales, quia principum Belgii edicta de his tantum loquuntur. Bertrandus Loch e contra extendit illud ad omnia diplomata pontificia ex usu per longam annorum seriem continuato, scientibus et non contradicentibus SS. pontificibus : *Neque id solida ratione improbari potest*, inquit Boudart. Recentiores theologi Belgæ, Steyartius et Daelman, hunc usum non ita certum reputant, nisi quoad poenas in diplomatibus pontificiis contentas, quas judices sæculares executioni mandare non solent nisi adsit *placitum regium*.

Addunt cum aliis communiter circa decreta fidei et morum, seu constitutiones dogmaticas, quod neque principes Belgii neque ulli alii catholici possint illis injicere moram, tum quia, ut diximus, istae bullae non indigent promulgari, sed sufficit undequaehausta earum notitia; tum quia alioquin princeps sæcularis judicare de fide et moribus, cum denegando placitum diceret decretum pontificium non obligare, ideoque non esse sic tenendum quod pontifex decernit esse sic tenendum. Juvat hic audire Cabassulium, celebrem scriptorem Gallum, lib. 1 Theor. et Prax. c. 4, ubi, postquam propugnavit sententiam nostræ oppositam, nimirum leges pendere ab acceptatione populi, sic proseguitur num. 6 : « At vero prorsus aliter « judicandum est circa decreta fidei, quibus ligatur quicumque privatim illorum » habet sufficientem notitiam, quamvis » neque in provinciis promulgata neque » publice recepta fuerint.... Suus infidelis » astringitur obligatione fidei, si ei suus » cientes, quamvis per privata colloquia, » proponatur; ut contigit in eunucho regina Candacis cum Philippo diacono. » Aet. 8. Et qui in provincia dissita cer

- sciret unum aliquod fidei decretum fuisse
- flomæ ad valvas Apostolorum publica-
« tum , hoc ipso illi acquiescere sullicien-
■ ter teneretur. »

Observat insuper Daelman quasdam cu-
rias Belgii pluries expostulasse a regibus
Hispaniae ut neque constitutiones dogma-
tic® vim haberent absque *placito*, et re-
pulsam passas fuisse, praesertim a Philip-
po II et Philippo IV, consequenter eos in
errore versari et contra reverentiam suis
principibus debitam agere, (pii hodie ad
hujusmodi constitutiones *placitum* requi-
runt aut tenent requiri.

DISSERTATIO IV.

DE POTESTATE LEGIS IUMANÆ
D. Th. Q. 96.

ARTICULUS I.

*Utrum lex humana possit præcipere
aut prohibere actus internos?*

Nota. Actus internus potest considerari
dupliciter : 1° secundum se seorsim, nul-
lam habens connexionem cum externo ; ut
simplex intellectio, simplex volitio, sim-
plex actus fidei, spei, etc. 2° ut connexus
cum actu externo. Dupliciter autem potest
actus internus connecti cum externo : uno
modo per accidens; sic, v. g. intentio pœ-
nitentiæ aut van® glori®, connectitur cum
^rogatione eleemosynæ, posset enim elee-
mosyna fieri alisque tali intentione : altero
modo per se, et hoc iterum dupliciter,
1° tanquam causa per se actus externi in
genere moris constituti, ut volitio libera
dandi eleemosynam, recitandi horas, con-
jungitur per se cum eleemosyna aut reci-
tatione horarum; sine illa enim eleemo-
syna aut horarum recitatio non fieret, nec
esset actus humanus ; 2° tanquam condi-
tio necessario requisita ut actus exterior
constituatur in certa specie moris, ut v. g.
attentio interna ad recitationem horarum,
dolor internus ad confessionem ; sine enim
attentione interna recitatio horarum non
foret oratio, et <iue dolore interno con-
fessio non esset sacramentalis. Actus in-
terior qui connectitur cum exteriori ut
causa per se illius manifestatur per exte-
riorem; nemo enim facit eleemosynam qui
non velit illam facere. Actus interior qui
connectitur alio duplici modo cum exte-

iron ouii manifestatur per illum, quia wv
tus exterior potest esse sine illo, ut elee-
mosyna sine intentione van® glori®, reci-
tatio horarum sine attentione interna.

Quæstio est , quid possit lex humana
circa hos omnes actus internos ? De lege
civili non est magna difficultas, conve-
niunt enim communiter auctores eam non
extendi ad actus mere internos, quia fi-
nis ejus proprius est tranquillitas el pax
externa, qu® ab exterioribus dependet,
non ab internis. Quantum ad actus inter-
nos conjunctos cum externis, *patebit ex
dicendis infra.*

Controversia itaque est de lege eccle-
siastica. Plures tenent per eam posse præ-
cipi aut urchiberi actus mere internos :
ita Adrianus et quidam antiqui quibus
subscribunt multi recentiores; hanequp
sententiam esse bene probabilem non dif-
fiteor , *ut patebit ex objectionibus.* Qui-
dam negant per legem ecclesiasticam posse
præcipi aut prohiberi tam actus pure in-
ternos quam conjunctos cum externis, nisi
per externos manifestentur. Alii tandem
tenent legem humanam non posse quidem
præcipere aut prohibere actus mere inter-
nos , posse tamen actus internos per se
conjunctos cum externis. Ita Thomistæ cum
suo Auctore. Quantum autem ad actus in-
ternos conjunctos per accidens cum exter-
nis , dissentiunt.

Dico i°. Probabilius est et menti S. Tho-
rn® conformius legem ecclesiasticam non
posse præcipere aut prohibere actus mere
internos qui nullam habent connexionem
cum externis.

De mente D. Th. quam oppositae sen-
tenti® patroni in dubium revocant, judi-
cet lector ex sequentibus. <° S. DocL hic
q. 91, a. 4o, probat necessariam fuisse
aliquam legem divinam hac ratione : ■ De
t» his potest homo legem facere de quibus
» potest judicare , judicium autem liomi-
« nis esse non potest de interioribus mo-
» tibus qui latent, sed solum de exUrio-
» ribus actibus qui apparent, et tamen ad
» perfectionem virtutis requiritur quod in
« utrisque actibus homo rectus existât; et
» ideo lex humana non potuit cohibere et
ordinare sufficienter interiores actus, sed
necessarium fuit quod ad hoc superve-
niat lex divina. »

Respondent Sylvius, Ethica et alii com-

UTRUM LEX HUMANA POSSIT PRÆCIPERE, rrc.

munitur, S. Thomas non dixisse legem humanam non posse absolute mobiliè et ordinare actus internos, scà non posse sufficienter, quia, licet possit eos præcipere aut prohibere sub culpa et pœna seu censura coram Deo incurrenda, non potest tamen transgressores humano iudicio convenire nec punire.

Sed contra. S. Thomas sic negat legem humanam sufficere ad cohibendos et ordinandos actus internos, ut simul neget posse ferri de illis; imo ideo negat posse illos ordinare, quia negat posse ferri de illis; et negat posse ferri, quia negat hominem posse iudicare de internis: *De his* inquit, *potest homo legem facere de quibus potest iudicare -iudicium autem hominis non potest esse de interioribus qui latent*: patentissima consequentia est: *ergo de interioribus non potest legem ferre.* Præpostere itaque procedunt adversarii dum iudicant de principio ex *conclusionem* ex principio. Unde, quando S. Doctor concludit: *et ideo lex humana non potuit cohibere et ordinare sufficienter actus interiores*, sensus est, quod non erat sufficiens ad illos ordinandos ac cohibendos, quia de illis non poterat iudicare; et quia non poterat de illis iudicare, ideo non poterat de illis ferri, consequenter necessaria fuit ad hoc lex divina.

Respondet P. Henno S. Thomam loqui de lege quoad vim coactivam, non quoad vim directivam.

Sed contra. 1° Propositio S. Thomæ est indefinita in materia dogmatica: *De his homo potest legem ferre de quibus potest iudicare*, consequenter universalis et de quacumque lege, et sub quovis respectu intelligenda juxta regulas dialectices. 2° S. Doctor non agnoscit legem quæ non sit coactiva, *ut patebit ex sequentibus*: unde

2° S. Th. hic q. 100, a. 0 o, sic loquitur: « Dicendum sicut supra dictum est (scilicet q. 90, a. 5, 2), præceptum legis habet vim coactivam: illud ergo cadit directe sub præcepto legis, ad quod lex cogit; coactio autem legis est per metum pœnæ, ut dicitur I Ethic. Nam illud proprie cadit sub præcepto legis pro quo pœna legis infligitur, ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex divina, I

» et aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, nisi pro illis de quibus legislator habet iudicare: quia ex iudicio lex punit: homo autem, qui est legislator, non habet iudicare nisi de exterioribus actibus, quia homines vident ea quæ parent, ut dicitur I Reg. 16: sed solius Dei, qui est legislator, est iudicare de interioribus motibus voluntatum, secundum illud Psal. 7, *scrutans corda et renes Deus.* » Quid iterum expressius?

Bespondet Sylvius, legem humanam non posse iudicare de interioribus in ordine ad pœnam per illam inferendam. Bene. *Subsumo.* Atqui, juxta S. Th. nihil cadit sub præcepto legis, nisi id ad quod lex ipsa cogit per pœnam per ipsam inferendam, quia præceptum legis habet vim coactivam, et lex non punit nisi ex iudicio: ergo, a primo ad ultimum, lex non potest ferri de quibus non potest iudicare.

5° S. Th. 2 2, q. 104. a. 5 o: « A» A1», inquit, *quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo*; intelligitur per se loquendo, id est, vi superioritatis et subjectionis præcise, secludendo vinculum voti, vel aliud quo quis se astringere potest. Discussa mente D. Thomæ, veniamus ad alias probationes. Itaque,

Probat 1° ex jure. Cap. *Si quando*, causa 15, q. 6, Alexander papa, loquens de interiori voluntate, dicit: *Non potest homo humano condemnari examine quem Deus suo reservavit iudicio.* Cap. *Tu nos*, de Simon, dicit Innocentius III *Xobis solum datum est de manifestis iudicare.* Cap. *Sicut*, eodem titulo *Ecclesia non iudicat de occultis.*

Prob. 2° *ratione* petita ex principiis positae S. Th. Lex non potest præcipere aut prohibere id ad quod faciendum vel vitandum non potest cogere: atque humana non potest cogere ad faciendum vel vitandos actus mere internos: ergo. *Min. patet ex dictis*, quia homo non potest cogere ad id de quo non potest iudicare; coactio enim est per metum pœnæ et pœna non infligitur nisi ex iudicio: non potest autem homo ille mere internis iudicare. *Prob. ergo maj.* Lex quæ non foret coactiva esset inutilis et inefficax et inobtinendum. Imprimis esset inu-

tiMi prohit et just*; iis enim sufficit **ponere** simplici consilio absque praecepto quæ sunt necessaria uUt convenientia bono communi, ut illa praestent. Unde S. Th. q. præced. a. 1, probat necessitatem legum humanarum ex sola pervicacia et protervitate malorum; his autem esset etiam inutilis et inefficax, quia mali et protervi non moventur solis verbis neque pœnis distantibus alterius vitæ, aut invisibilibus et insensibilibus, sed solum praesentibus et sensibilibus, *ut diximus a. 1 præcedentis dissert.* Ergo.

Sĩ *dicas* legem humanam posse praecipere aut prohibere actum externum occultum, quæ tamen tamen legislator non potest judicare nec punire : ergo similiter actum internum.

A. N. conseq. Disparitas est, quod actus externus occultus, hoc ipso quod est externus, sit in se et ex natura sua manifestus et tantum per accidens occultus, defectu scilicet testium ; sicque per accidens duntaxat non posse ab homine judicari et puniri : lex autem, cum non respiciat id quod est per accidens, potest praecipere aut prohibere id quod est in se et ex natura sua manifestum et ad iudicium humanum deduci potest : actus autem mere internus cum sit a se et ex natura sua occultus atque humano iudicio subtractus, non potest ab homine judicari et puniri, ideoque nec humana lege praecipere aut prohiberi.

Prob. 5º alia ratione. Potestas legislative humana est jurisdictionis et per se primo tendens ad externum et commune regimen : atqui actus mere interni non sunt materia apta ad huiusmodi regimen : ergo. *Prob. maj.* Respublica tam ecclesiastica quam civilis est corpus visibile et externum : ergo potestas ejus legislative est per se primo ad regimen externum. Hanc rationem indicat Auctor 2 2, loco prius citato. *Confirmatur.* Quamvis potestas conficiendi sacramenta sit spiritualis, quia tamen reside» in hominibus qui non nisi modo sensibili ad invicem operantur, non nisi circa sensibilia versatur : ergo pariter quamvis potestas legislative Ecclesiæ sit spiritualis, quia tamen residet in hominibus qui humano et sensibili modo dehent ad invicem operari, non potest nisi circa res sensibiles et exteriores operari.

Dico 2º. Lex humana potest prscipere aut prohibere actus internos qui necessario requiruntur ut externi constituentur in genere vel certa specie ruaris.

De internis qui requiruntur ut causa per se exteriorum in genere moris, *palet*, quia lex, praecipiendo, v. g. jejunium, praecipit voluntatem liberam e», efficacem jejunandi, sine qua jejunium non foret actus humanus, qualem lex praecipit : et aliunde talis actus internus manifestatur per anteriorem.

De interno autem qui requiritur tantum ut conditio per quam externus constituitur in certa specie moris, *probatur.* Qui habet jus praecipendi aliquid, habet jiu praecipendi omne id sine quo non potest esse, alioquin esset potentia chymærica: atqui lex humana haoet jus praecipendi plures actus exteriores qui requirunt actus interiores ad sui integritatem moralem in certa specie. Sic, v. g. lex Ecclesiæ præcipit recitationem horarum ut orationem ad quam necessario requiritur attentio interna, præcipit confessionem peccatorum ut sacramentalem, quæ non est sine dolore interno ; communionem paschalem ut animæ refectionem, quæ non habetur per communionem sacrilegam. Sic similiter lex civilis præcipit juramentum, quod non stat sine intentione jurandi; contractum, qui non subsistit sine voluntate se obligandi : ergo.

Hinc Alexander VII merito damnavit hanc propositionem : *Qui facit confessionem voluntarie nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ*; et Innocentius XI istam . *Præcepto communionis annua satisfit per sacrilegam Domini manducationem.*

Si dicas legem non posse judicare de actu interno, qui tantum requiritur ad anteriorem, ut conditio integrans speciem moralem, cum per anteriorem non manifestetur; sic attentio interior aut ejue defectus non manifestatur per recitationem externam horarum. Si autem non potest de illo judicare, non potest illum punire, nec consequenter praecipere aut prohibere ex principiis positis.

B. legem humanam non posse equidem judicare directe de huiusmodi actu interno, posse tamen indirecte, quia hoc ipso quo tantam habet connexionem cum ey-

temo, ita ut sine illo externus esse non possit in sua specie, ferendo judicium et legem directe de externo, fert indirecte judicium ꝓt legem de interno connexo. Neque oU tat quod talis actus internus non possit puniri a lege; cum enim dicimus legem esse coactivam, intelligimus non de actu qui indirecte et ratione alterius præcipitur aut prohibetur, sed de actu qui directe et ratione sui cadit sub lege sicut caderet actus mere internus, si ab illa præciperetur aut prohiberetur.

Dico 8°. Probabilius est legem humanam posse præcipere aut prohibere actum internum, qui conjungitur cum exteriori ut causa illius per accidens tantum. Est Cajet, verbo *Excommunicatio*, c. 5, et verbo *Horæ Canonical Quoad tertium*; et Domin. Soto, lib. 10 de Just. q. S, a. 5, quos citat et sequitur Marcus a Serra, contra Gonetuin, qui in hac parte non videtur sat consequenter loqui.

Prob. 1° *ex jure*. Clementina I, de statu Monach. lib. 5, tit. 10, excommunicatur monachus conferens se ad curiam animo accusandi prælatum. Clement. I, de Hæretic. lib. S, tit. 5, excommunicantur inquisitores qui odio vel amore aut cupiditate lucri omiserint contra reum procedere, aut insontem vexaverint. Cap. *A'ouritis*, de Sentent, excommunicationis, excommunicantur omnes hæretici, quod intelligitur de hæresi non pure interna, sed conjuncta cum aliquo actu exteriori. Hæc omnia agnoscit Gonet. et sibi objicit, solvit autem dicendo hæc interiora prohiberi ut conjuncta cum exterioribus. Equidem verum dicit, sed aubsumo. Atqui sunt conjuncta per accidens tantum et non per se; nam animus accusandi prælatum non conjungitur ut causa per se, sed per accidens tantum accessus ad curiam, posset enim ex alia causa iste accessus procedere; similiter odium vel amor non est causa per se omissionis inquirendi aut vexationis injustæ, cum utraque possit esse ex alia causa; item hæresis interior non est causa perse denegationis exterioris fidet, potest enim hæc denegalit exterior contingere ex metu, spe lucri, respectu humano, etc. Ergo.

Prob. 2° *ratione*, cum laudato Serra. Actus interior qui est causa, etsi per accidens, exterioris, procedit ad extra, filque

| per se manifestus ratione sui cfTeclu», quocum unum actum m genere mons unumque peccatum constituit, licet per accidens sit occultus, quia ignoratur ejus influxu# in actum : sicut actus exterior qui fit sine testibus per se manifestum est, quia fit ad extra, licet per accidens sil occultus, quia ignoratur esse factum ad extra. Ergo, sicut iste potest subjici legi propter existentiam quam habet ad extra, ita ille ob causalitatem quam habet ad extra.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1°. Potuit Christus potestatem legislativam in actus pure internos conferre Ecclesiæ : ergo contulit. *Prob. ant.* Quia potest Christus mediante allero præcipere quod potest per seipsum immediate, cum idipsum faciant reges terræ : sed præcipit Christus actus mere internos fidei, spei, etc. ergo illam potestatem potuit Ecclesiæ conferre, reservando sibi de illis actibus judicare ac pœnam infligere. *Prob. conseq.* Quia Christus dedit. Ecclesiæ s* potestatem legislativam in ordine ad animarum salutem : sed nihil magis conducit ad eam, aut ab ea retrahit, quam actus interni. Ita erudit. P. Henno, cujus argumentum posset confirmari ex verbis Christi ad Petrum : *Quodcumque ligaveris*, etc. Et hæc est ratio fundamentalis contraria sententiæ.

β. 1°. *Omisso antecedente, N. conseq.* Hanc enim potestatem Christum Ecclesiæ non contulisse colligitur ex Apost. 1 Cor 4, ubi Deus dicitur solus scrutator cordium ; et *ex probationibus conclusionis*^ maxime quia, cum Christus instituerit Ecclesiam rempublicam visibilem, cujus caput esset visibile et omnia membra visibilia, congruum erat ut regimen esset visibile, hominesque visibiles et sensibiles regerent et regerentur modo sensibili et visibili : neque contrarium evincit probatio objicientis; *D. enim ejus maj. dupliciter.* 1° Christus dedit Ecclesiæ potestatem legislativam in ordine ad animarum salutem quocumque modo. *N.* judicando et cogendo, *C.* 2° Dedit Ecclesiæ potestatem legislativam ir. ordine ad *mimarum salutem, ut ad finem remotum, *C.* ut ad finem proximum, *N.* Finis enim proximitis pole»-tatis Ecclesiastic® est tranquillitas exterior

et externe conversationis directio, mediante qua, atque simul præcipiendo actus internos cum exterioribus conjunctos, intendit et oblinet finem remotum, salutem scilicet animarum. Ut enim dicit Auctor, q. præced. a. 1, instituuntur leges ut mali, male facere desistentes, et aliis quietam vitam reddant et ipsi tandem per assuetudinem ad hoc perducantur, quod voluntarie faciant quæ prius metu implebant, et sic fiant virtuosi. Quantum ad verba Christi ad Petrum, intellecta de foro externo, accipiuntur secundum distributionem accommodam, de omnibus scilicet quæ congruunt sensibili hominum regimini et de «juibus Ecclesia potest judicare et ad quæ potest cogere.

A. 2° *Omissi ant.* quia equidem posset Christus dare Ecclesie suæ potestatem præcipiendi actus pure internos, at ista potestas non esset potestas jurisdictionis et legislative, nec fideles obligarentur vi præcepti Ecclesie, sed vi præcepti divini; ita ut præceptum Ecclesie foret duntaxat conditio mediante qua obligatio præcepti divini afficeret fideles: sicut si rex (utor exemplo arguentis) daret gubernatori civitatis potestatem aliquid præcipiendi civibus, sic tamen quod iste gubernator neque posset judicare de transgressionibus, neque compellere cives ad obediendum, imo neque cognoscere an lex servetur vel violetur: profecto iste gubernator neque haberetur a civibus ut verus legislator, neque se crederent obstrictos vi illius præcepti, sed vi mandati regii, cujus gubernator esset et haberetur præco duntaxat. Ita in nostro casu.

Inst. Potestas ecclesiastica est spiritualis, et in hoc distinguitur a potestate civili: ergo versatur circa actus spirituales et internos.

B. duplicem esse in Ecclesia potestatem, unam fori interni seu conscientie, alteram fori externi. Has potestates in hoc distinguit Auctor, in 4, d. 18, q. 2, a. 2 o, quo] in foro interno agatur causa inter Deum et hominem, in foro autem externo agatur causa hominis ad hominem. Prima potestatem renatur circa actus internos, quia per eos homo maxime ordinatur ad Deum, et iis maxime promovetur. Altera potestatem renatur circa actus externos, quia per eos homo maxime ordinatur ad Deum, et iis maxime promovetur. Altera potestatem renatur circa actus externos, quia per eos homo maxime ordinatur ad Deum, et iis maxime promovetur.

nitatis fidelium ut sic, habet etiam materiam sibi proportionatam, scilicet actus externos ad conversationem et directionem externam spectantes; et ad hanc ordinem pertinet potestas Ecclesie legislative. Nam, licet, *ut jutu dixi*. Ecclesie leges ordinantur ad finem suum naturale et bonum spirituale animarum, non tamen immediate illud operantur, sed mediante honestate et virtute actuum exteriorum. Dicitur autem hæc potestas legislativa spiritualis, tum ratione originis, quia est immediate a Deo; tum ratione finis mediati, qui est salus spiritualis animarum, *ut dictum est*; tum etiam ratione materialis, non quod versetur circa actus spirituales et internos, sed quia omne exterius quod præcipit aut prohibet, ut sunt jejunia, festa, preces, frequentatio sacramentorum, etc. natum est conducere hominem ad profectum anime spirituales: et his omnibus distinguitur a potestate civili.

Obj. 2°. Quando Ecclesia definit aliquid de fide tenendum, obligat ad assensum internum, ut patet ex bulla Clementis XI *Pineam Domini Sabbaoth* et nullis aliis Ecclesie decretis. Ergo.

B. N. ant. Ecclesia enim tantum declarat et proponit quid sit fide tenendum (non enim ipsa condit novos articulos fidei); qua declaratione et propositione facta, quilibet fidelis tenetur jure divino interius assentire.

Inst. 1°. Ecclesia prohibet aliter credere vel sentire quam sit definitum, idque ordinarie sub anathemate et aliis censuris ecclesiasticis. Sic cap. *Excommunicamus*, 5 *Gaudentes*, extra de Hæreticis, excommunicatur quis hoc ipso «pio credit hæreticis. Concil. Tolet. 1, pluries dicit anathema ei qui *crediderit aut dixerit* contra fidem ibi declaratam. Concil. Trid. sess. 6, in prooemio *districtius inhihet ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare aut docere*. Quibus in locis prohibentur ut distincta *aliter credere*, quod est solum animi, et *aliter prædicare aut docere*, quod est operis externi. Clemens XI, bulla citata, circa factum Iansenii subjicit censuris ecclesiasticis eos qui «aliter *senserint, tenuerint, prædicaverint, docuerint autasseruerint*. Similiter Marlimis V, in concilio Constantinensi, *adversus* tecta-

tores et fautores Wiclef, Joannis Ilus et Hieronymi de Praga. Ergo.

/? hæc et similia intelligent[^] esse de fide seu assensu non pure interno, sed exterius manifestato. Colligitur ex ipso cap. cit. *ExsAmtnunicamus*, ubi statim subjungitur: *Ul postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia admittatur.* Quæ aperte significant excommunicationem ibi latam respicere illos qui dignoscuntur illa notari, quod non potest habere Jocus in iis qui solum interius credant hæreticis. Et hæc solutio adeo vera est, ut ipsimet adversæ sententia patroni communiter admittant hæreticos mere internos nullam incurrere censuram: *Hæreticus pure mentalis*, inquit Sylvius, 2 2, q. 11, a. 5, quæsito 1, conci. i. *est quidem verus luereticus, non tamen est excommunicatus; ideoque potest a quolibet suo confessorio absolvi.* Hæresi internæ tantum, inquit Henno tract. de Virtutibus, disp. 4, q. 5, conci. 2, *non antelctuntur poenæ ecclesiasticæ, quia de internis non judicat Ecclesia; et ideo potest hæreticus mentalis, utpote excommunicationis vinculo non ligatus, absolvi a quolibet confessorio approbato.* Quando ergo excommunicantur aliter credentes, docentes aut prædicantes, per docentes aut prædicantes intelliguntur auctores et fautores hæreseos; per credentes, ii qui illis assentiuntur, assensu tamen exterius manifestato: et ita intelligere debent adversarii, nisi pugnantia loqui velint.

Observandum insuper hoc vocabulum *anathema*, quod a!peutuntur jura. non semel significare censuram ecclesiasticam. *anathema* enim proprie idem est ac execratio et detestatio: unde, cum Apost. 1 (nr. 16 et Galal. 1, dicit alicui anathema, non ideo ipsum excommunicat, sed detestabilem ostendit. Quando ergo jura simpliciter dicunt de aliquo, *Anathema sit*, non sequitur quod semper eum excommunicant, sed quod declarent et ostendant ipsum execrabilem et detestabilem utique habere: non licum, quasi dicerent. Si execrabilis et detestabilis. Ita ipse Sylvius, in præfatione quæstione nobis adversarius, intelligit anathemata concilii Toletani.

Inst. 2°. Ecclesia punit privatione fruc-

tuum beneficii illum qui suscipit beneficium parochiale absque intentione suscipiendi sacerdotium intra annum. bene obligat subdiaconum ad votum castitatis, quod est quid pure internum. Item prohibet voluntatem internam non jejunandi, non audiendi missam. Ergo.

Λ. *ad primum*, N. *ant.* Non est enim ibi punitio, sed non acquisitio dominii defectu conditionis requisite ab Ecclesia. Potest enim Ecclesia sub conditione actus interni conferre id cujus habet liberam dispositionem absque eo quod habeat potestatem in ipsum actum internum. Sic possum dare nummum pauperi sub expressa conditione quod oret mentaliter pro me; quam conditionem si non adimpleat, non acquirit dominium nummi et illum tenetur mihi restituere; et tamen nullam potestatem habeo in ejus actus interiores. Sic ergo Ecclesia non intendit conferre beneficium parochiale nondum sacerdoti, nisi habeat intentionem suscipiendi sacerdotium intra annum; quam si non habeat, non facit fructus suos, et jure naturæ tenetur illos restituere.

Ad secundum, It. pariter Ecclesiam ex potestate legislative non obligare subdiaconum ad votum castitatis independentem ab ejus voluntate, sed requirere tantum hoc votum tanquam conditionem ad suscipiendum licite subdiaconatum, quod fieri potest sine potestate in actus internos: sicut, si prohiberem Joanni uti meo equo nisi eliciat actum internum fidei; sine tali conditione illicite utitur meo equo, et tamen non habeo potestatem in actus ejus internos.

Ad tertium, It. quod Ecclesia præcipiendo auditionem sacri prohibeat ejus omissionem; et sicut præcipiendo auditionem sacri præcipit indirecte voluntatem audiendi sacrum, utpote per se connexam cum auditione externa sacri, ita prohibendo omissionem externam sacri prohibet indirecte voluntatem omittendi per se pariter connexam cum omissione externa. Et hoc est quod dicimus in *secunda conclusione*

Inst. 5° multipliciter 1° Ecclesia dispensat in votis etiam mere internis. 2° Potest aliquem inhabilitare ad vota interna. 3° Confessarius potest imponere poenitentiam pro satisfactione orationem mentalem, actus interiores fidei, amoris, etc. 4° Potest

leu» tenetur confiteri peccata pure inter-
Ua. 3° Ecclesia potest sibi reservare pec-
cata etiam mere interna Ergo.

I. y. conseq. Ad primum. Disparatas
e»t, 1° quoo lex sit actus jurisdictionis
coactivæ et dispensatio actus voluntariae
jurisdictionis cui quis sponte se submittit:
unde non est mirum quod se extendat ad
actus internos. 2° Dispensatio non tam ver-
eatur circa externam gubernationem sicut
lex, quam circa bonum particulare et quie-
tem interiorem dispensati ; unde magis
spectat forum internum Dei ad hominem,
quam externum hominis ad hominem. In-
super, constat ex traditione potestatem dis-
pensandi in internis esse concessam Eccle-
siae, non legislativam. *Ad secundum* , *It.*
pariter non requiri potestatem coaclivam ,
sicut ad legem, et magis pertinere ad fo-
rum internum quam externum. *Ad tertium.*
Item forum poenitentiae non est forum ex-
ternum et humanum, sed internum et di-
vinum, in quo confessarius non agit ut ho-
mo, sed ut Deus, et de quo hic non agitur.
Ad quartum. Pœnitens tenetur confiteri
peccata interna vi praecepti et institutionis
Christi, cujus Ecclesia duntaxat determi-
nat tempus. Adde neque Ecclesiam in ea
exercere suam potestatem, nisi exterius
manifestentur per confessionem. *Ad quin-
tum.* Reservare peccata interna non est
exercere potestatem legislativam in illa,
sed est non concedere Amnem suam potes-
tatem ministro interiori, quod potest quis-
quis habet plenum rei seu potestatis suæ
dominium, sive sit superior aut legislator,
sive non. Aliunde id spectat forum inter-
num.

Obj. 3°. Praelati regulares possunt præ-
cipere et prohibere suis subditis aclus me-
re internos, puta orationem mentalem: ergo
idem potest Ecclesia respectu fidelium.

Itespondent quidam hujusmodi præcep-
lis praelatorum regularium præcipi dun-
taxat id quod est externum in oratione, et
pariter prohiberi externa illam impedi-
tia, non vero actum internum Sed

It. verosimilius cum aliis *concesso ante-
cedente, negando consequentiam.* Dispa-
ritas esi, quod lex fundetur in jurisdic-
ne quæ solum dato est quantum expedit
td bonum externum communitatis et exer-
cetur imlrpendenter a voluntate subdito-
rum ; præceptum autem prælati regularis

fundatur tn voluntate subditi, seu in ejus
voto et promissione qua se obstrinxit obe-
dire superior secundum talernjel talem
regulam, quæ s. præcipiat am consulat ac-
tus internos, vel significet prælatum posse
cos præcipere, liocetivn modo intelligen-
dum est votum obedientiæ quod praelatus
possit illos præcipere, et subditus teneatur
illi oh jire : sicut enim potest homo pro-
mittere absolute Deo actum internum, sic
potest promittere conditionate, si superior
præcipiat.

Inst. Quod potest praelatus regularis erga
suos subditos, potest papa erga omnes fide-
les : atqui.... ergo. *Prob. maj.* Sicut reli-
giosi religionem profitendo promittunt
obedientiam superioribus religionis, sic
Christiani christianismum profitendo bap-
tismumque suscipiendo promittunt obe-
dientiam superioribus Ecclesiæ : ergo.

It. N. maj. Adprob. N. ant. Aon enim
in baptismo emittitur votum speciale obe-
dienliæ superioribus Ecclesiæ, sicut reli-
giosi suis superioribus, sed abrenuntiamus
diabolo, pompis et operibus ejus, profite-
murque religionem Christianam, secun-
dum ipiam tenemur obedire legitimis su-
perioribus, tam civilibuz quam ecclesiasti-
cis, secundum latitudinem et intra limi-
tes suæ potestatis, quæ se extendit lanium
ad regimen externum : unde, sicut ind-
non sequitur quod princeps saccularis pos-
sit præcipere suis subditis orationem men-
talem , ita nec quod papa possit illam præ-
cipere fidelibus. El sane si valerelboc ar-
gumentum , quod vix sine risu legi in ali-
quo recenti scriptore, sequeretur quod
papa posset compellere omnes fideles ad
continentiam , ad paupertatem, et ad om-
nes observantias regnlares, sicque efficere
omnes monachos et moniales.

Obj. ullimo propositiones sequente* Mo-
linos damnatas ablnnocenl. XI : *Prepo-
sitis obediendum est in exteriori, et la-
titudo coti obedientiæ religiosorum tan-
tum ad exterius pertingit Ilisu digntl
est nova quædam doctrina in Eccleti*
*Dei, quod anima quoad internum gu-
bernari debeat ab epueopu.. quia Ec-
clesia non judicat de occultis.* Ergo

It. utramque propjsitionem eesenienlc
damnata et damnanda in nostra senten-
tia. Quantum ad primam , *patet r.r præ-
cedenti responsione.* Quantum ad secu-

dam, potest intelligi dupliciter : 1° quod sit Ecclesiæ doctrina animam quoad internum debere gubernari ab episcopo ; et hoc sensu damnala non nocet nobis , sed potius favet : 2° quod anima quoad internum non debeat gubernari ab Ecclesia ; et hoc sensu falsa est profiler suam universalitatem, quia anima potest et debet gubernari ab Ecclesia quoad internum connexum cum externo.

ARTICULUS II.

Quomodo *debeat poni opus preceptum ut legi satisfiat* ?

Hanc quaestionem hic propono propter aliquam ejus affinitatem cum precedente : de ea agit Auctor infra q. 100, a. 9 et 10, ubi quærit utrum modus virtutis cadat sub præcepto legis. Dupliciter ergo potest considerari opus lege præceptum, scilicet quoad substantiam et quoad modum. Modus autem est quod fiat 1° scienter et voluntarie; 2° quod liat bona vel mala intentione ; 3° quod liat ex habitu virtutis ; 4° quod liat ex charitate.

Hic q. 100. a. 9. 0. — *Dico* 1° Ad legem implendam opus præceptum debet fieri scienter et voluntarie. *Patet* ex art. precedente; quia lex præcipit actum humanum, præcipit enim hominibus, ideoque ut agant more humano, non more brutorum : actus autem non est humanus nisi fiat scienter et voluntarie.

Hinc inferes eum qui dormiens aut ebrius recitat horas, audit missam , etc. non satisfacere legi, sed teneri post somnum aut ebrietatem iterum horas recitare, et aliam missam audire.

Dices 1°. Qui tota die dormiens non manducat adimplet legem jejunii; similiter ille cui per vim auferuntur cibi. 2° Si debitori nolenti solvere creditum auferat pecunias aut decimas, debitor manet liberalis ulteriori solutione; similiter si dives mentis impos det eleemosynam extreme indigenti. Ergo.

B. ad primum, conclusionem esse de lege præcipiente opus, non prohibente, qualis est lex jejunii prohibens plures refectioes. Insuper, autem hunc proprie adimplere legem ; ea ibi equidem non transgreditur, sed plus requiritur ad legis impletionem quam ad non transgressionem; ad hanc autem licet nihil agere quocumque modo con-

tra illam, adimpletionem autem requiritur actus humanus : unde pueri et « mente » non transgrediuntur legem, eam tamen non implent. Quantum ad eum cui per vim subtrahuntur cibi , est coram Deo reus violati jejunii ob voluntatem legi contrariam, neque ullo modo dicendus est implere legem ex hoc quod non ponat opus prohibitum a lege ; quod enim quis invitus aut coactus facit, censetur non facere : eximeretur tamen a censura, si quæ lata esset in non jejunantes, quia censura, solet ferri in opus externum duntaxat.

Ad secundum, *B.* causam cur iste sit liber ab onere solutionis non esse quod legi cui erat obligatus proprie satisfecerit , sed quia subtracta est materia præcepti, ex qua illi nascebatur obligatio; jam enim non habet amplius vel rem alienam restituendam, vel decimas solvendas, et necessitas pauperis est sublata.

Ibid, et a. 10. 0. — *Dico* 2°. Ad legis adimpletionem non requiritur quod opus præceptum fiat ex habitu virtutis, aut ex charitate.

ibid. a. 9. — *Patio primæ partis est*, quia nemo punitur tanquam legis transgressor qui rem alienam restituit aut parentes honorat, quamvis id non faciat ex habitu justitiæ vel pietatis; 2° quia operari ex habitu virtutis est finis legis, ad hoc enim opera præcepta per legem ordinantur ut homines fiant virtuosus ; finis autem legis non cadit sub lege, *ut modo dicam*. Ergo.

Dices. Illud maxime cadit sub præcepto legis quod est de intentione legislatoris : sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter ut homines faciat virtuosos : ergo.

Ibid, «d 2. — *B.* quod intentio legislatoris est de duobus, de uno quidem , non quod intendit precipere, sed ad quod intendit per præceptum legis inducere ; et hoc est virtus quæ est finis legis. Aliud est de quo intendit præceptum ferre; et hoc est quod tanquam medium inducit vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis : non enim idem est finis præcepti et id de quo præceptum fertur, sicut neque in aliis rebus idem est finis vel medium ad finem. Ex qua Auctoris doctrina patet veritas hujus axiomatis : *Finis præcepti non cadit sub præcepto*. Secundæ ergo intentioni legislatoris oportet satisfieri: ut **lex impleatur**, non primæ.

Ibid. a. 10. O.—' */(alio secunda'pctii i est*, quia praeceptum charitatis est aflirmativum quod non obligat pro semper.

Hinc inferes 1° legent humanam posse adimpleri per opus ex objecto bonum quamvis mala circumstantia vitiatum : quia lex humana, *ut dictum est*, præcipit tantum opus humanum quod vel ex se vel ex ipsa lege est bonum, non autem ejus modum seu finem, nec alias circumstantias ipsiextrinsecas; id est, præcipit opus de se directivum ad virtutem, non actu dirigens. Unde, qui jejunat ut parcat sumptibus, aut ex vana gloria, satisfacit præcepto legis humanæ; dico humanæ, quia lex naturalis præcipit bonum esse benefaciendum.

Inferes 2° legem impleri ab eo qui non habet intentionem satisfaciendi præcepto: ut si (piis, ignorans aut non recordatus esse diem festum, audit missam ex devotione, satisfacit præcepto, nec tenetur audire alteram missam, quia lex, *ut patet ex dictis* præcipit tantum opus humano modo ponendum, non reflexam obediendi intentionem, præsertim cum sit quid pure internum. Neque enim necesse est ut qui obedit dicat reflexe et in actu signato, Volo obedire, sed sufficit quod opus præceptum ponat.

Si dicas neminem satisfacere legi nisi velit, // *D.* Nisi velit ponere actum præceptum, *C.* nisi velit satisfacere in actu signato et reflexo, *N.* Quia ponendo opus præceptum satisfacit.

In hucusque dictis consentiunt theologi, sed utrum si, ponendo opus præceptum, positive nollet per illud legi satisfacere illi satisfaceret, disputatur utrinque probabiliter. Pro quo

Dico δ». Probabilius videtur eum satisfacere legi qui ponit debito modo opus præceptum, quamvis positive nolit per illud satisfacere, nisi forte ipsa obedientia præciperetur.

Datio est, quia, cum obligatio legis pendit ex voluntate legislatoris et non subditi non potest subditus prorogare hanc obligationem aut impedire quominus lex impleatur eo opere quo legislator vult impleri : atqui legislator præcipit duntaxat opus præceptum quoad substantiam, v. g. jejunium, auditionem sacri, etc. ergo eo præstito, quidquid dicas aut velis, satisfit legi et extinguatur ejus obligatio.

Confirmatur. Cum positiva intentio? non satisfaciendi legi habetur fluis et effectus legis, perinde tē si adesset intentio satisfaciendi : sic quod Petri» audiat devote missam, nolens per illam satisfacere præcepto, sed per aliam, non minus conducit ad finem legis vel legislatoris, quam si audiret cum intentione satisfaciendi, opus enim præceptum, non ex intentione satisfaciendi, sed ex se habet quod conducatur ad finem legis : ergo.

ōi *dicas* tunc non haberi meritum obedientiæ, *esto* : neque enim illud intendit legislator, sed tantum actum præceptum, cujus apertum signum est, quod neque illum præciperet si certo sciret ab omnibus absque lege esse ponendum. Et hinc, propter oppositam rationem, si præciperet obedientiam, teneretur subditus velle obedire, sicut dum præcipitur auditio missæ debet velle illam audire, quia in eo casu obedientia esset opus præceptum sicut ipsa auditio missæ : et ideo dixi in conclusione, *Hisi ipsa obedientia præciperetur.*

Obj. Qui voto tenetur, v. g. audire missam, non illi satisfacit si positive intendat per eam missam quam audit non satisfacere, et teneaturaliam audire; item, qui debet quinquaginta florenos, debito non exolvitur sieosdandocreditorisignificetse daregratis et non solvere debitum:ergo similiter in observantia legis.

fi. N. conscq. Disparitas est, quod tam obligatio voti quam debili propria voluntate contracti, sicut a mea voluntate primo provenit, sic a mea voluntate pendet ut permaneat ; et sicut ab initio me voluntarie constitui debitorem, ita possum ad nutum in eadem obligatione permanere. At obligatio legis est a voluntate legislatoris, et ideo non potest ultra ejus intentionem extendi : quapropter, cum solum præcipiat quoA opus humano modo ponatur hoc posito, velim nolim, extinguatur legis obligatio. Insuper, si in debito strictæ justitiæ donatio gratuita computaretur in solutionem aut restitutionem, indebite gravaretur creditor, \um per doudationem gratuitam contraheret debitum gralitudinis erga debitorem donantem.

Inst. 1» cum P. Ilenzo. Cxnsaeiir remaneat obligatio in voto vel debito non est quia debitor vult quod perseveret, sed quia dat gratis atqui pariter dat gratis a*.

tum lege præceptum : ergo *Prob. maj.* Quia potest dare quinquaginta florenos non reflectens nd debitum , quo casu remanet adhuc debitum, et tamen non vult quod perseveret, «dquidem ad illud non reflectat : ergo.

R. 1° retorquendo argumentum. Qui fton reflectens ad legem, audit missam, satisfacit legi, nec remanet ejus obligatio, juxta objicientem el alios adversarios : ergo manifestum est quod non sil eadem ratio legis et debilisrlictæ juslitiae.

R. 2° N. maj Ad prob. D. ant. Quo :asu non vult explicite quod perseveret debitum, *C.* non vult implicite, *AT.* Hoc ip- » enim quod dat gratis, vult implicite permanere debitum quod ab ejus voluntate pendet; sed qui ponit opus lege præscriptum. sive gratis'ponat, sive ut debitum non pendet ab ejus voluntate ut permaneat obligatio legis, sed a voluntate legislatoris, qui nihil aliud præcipit quam opus humanum el non formaliter ut debitum. Insuper, debitor non potest dono gratuito velle solvi debito, quia, *ut dixi*, indēbite gravaret creditorem, qui vult sibi satisfieri per solutionem el non per donationem, ideoque non relaxat debitum. At, quovis modo ponatur opus lege praescriptum, non gravatur legislator, quippe qui non sibi seu pro se præcipit, sed in bonum subditorum.

Quidam non immerito hic distinguunt inter debitum ortum ex titulo oneroso, puta, emptione, venditione, commutatione, lurtp, etc. el debitum ortum ex titulo liberali, puta, volo aut promissione gratuita : quod si quis, immemor voti aut promissionis gratuitaē, donet aut faciat rem promissam, obligatione solvatur ; quia, licet, memor promissionis, vi illius opus ageret, semper esset quodam modo gratuitum , quia tale fuit in sua origine; nec ulla fieret injuria recipienti, ccnseturque præ- Mimplta intentio donantis per hoc satisfacere obligationi suæ promissionis. Secus dicendum de ebligatione orta ex titulo oneroso, provter rationes oppositas. Excipit tamen Layman obligationem restituendi per eleemosynas quas aliquis, v. g. canonicus, immemor suæ obligationis, libemliier distribueret; quia videtur esse virtual» intentio dantium eleemosynas, salis-

faciendi per illas omnibus obligationibus quas suis peccatis contraxerunt

Inst. 2°. Juxta *L. Non omnis*, ff. *Si certa petatur*, actus agentium non operantur ultra eorum intentionem : ergo.

Λ. hanc regulam valere in his quæ pendent ab intentione agentium : hoc ipso autem quo agens ponit voluntarie opus lege praescriptum, non pendet ab ejus intentione ut ei satisfaciat vel non.

Inferes. Ergo qui auditsacrum ex voto, vel præcepto confessarii, satisfacit simul præcepto Ecclesiæ, quod communiter non admittitur.

R. N. illationem. Quia tam vovens quam confessarius communiter intendunt obligare ad sacrum distinctum ab illo quod lege Ecclesiæ praecipitur. Uude vovens aut pœnitens, cum per primum satisfecni præcepto Ecclesiæ, tenetur secundum audire, ut satisfaciat voto, vel præcepto confessarii.

Sed si quis vovisset audire primum sacrum in die festo?

Respondet quidam nihilominus per primum satisfacere præcepto Ecclesiæ , quia primum est ; per secundum satisfieri volo, quia audiens vullsalisfacere obligationi remanenti qualiscumque sit. *Respondent* alii per primum satisfieri voto, per secundum præcepto Ecclesiæ, quia Ecclesia censetut præcipere non jam aliunde stricte debitum. Quidquid dixeris, nihil nocet nostræ conclusioni.

Repones. Qui ex præcepto confessarii tenetur audire sacrum, debet habere intentionem satisfaciendi : ergo similiter <jui audit missam ex præcepto Ecclesiæ.

R. 1° hoc argumentum nimis probare. Ex eo enim sequitur quod qui, immemor praecepti Ecclesiæ de audienda missa, illam ex devotione audiret, non satisfaceret, quia non haberet intentionem satisfaciendi ; quod tamen negant nobiscum adversarii.

R. N. conscq, Disparitas est, quod pœniteneteneatur complere sacramentum per satisfactionem injup<^am a confessario . auditio autem missæ secunaum substantiam, licet ait satisfactoria, non est tamen pars et complementum sacramenti (sicut oblutio secundum se non est pars bapfc mi), sed ut injuncta a confessario; debet ergo poni ut ab illo injuncta, ideoquecui

intention· utufaciendi ejus præcepto : Isse autem ratio non currit in præcepto Ecclesiæ.

Hinc inferere» pro scrupulosis, durn in recitatione horarum involuntarie distracti habent eas pro non recitatis , intendentes iterum recitare et satisfacere, quod sæpe contingit, eos satisfacisse nec teneri repetere; et sic de pluribus aliis similibus casibus.

Si vero ponatur casus quo quis præstando opus præceptum positive nolit per illud nec per aliud subsequens legi satisfacere, is quidem in effectu implet legem, puta de audienda missa, nec aliam audire tenetur, siquidem opus præceptum secundum substantiam præstitit, et sua volitione contraria non potuit efficere ut præceptum revera et in effectu impletum non sit: attamen affectu peccat mortaliter peccato commissionis , nimirum formalis inobedientiae et contemptus legis, tum contra legem naturalem et divinam, prohibentem nolle justis legibus obedire ; tum etiam contra ipsam legem humanam, quæ, cum præcipiat actum et voluntatem actus, consequenter prohibet affectum et voluntatem omittendi : sicut qui post legem adimpletam dolet se eam adimplevisse.

ARTICULUS III.

Utrum leges humana obligent in conscientia ?

Quæstio est de legibus justis, injustæ enim non sunt veræ leges : quapropter operæ pretium est dignoscere quæ leges sint justæ, quæ injustæ. Pro quo

Hic q. 96. a. 4. o. — *Nota accurate* leges posse esse injustas ex duplici capite: 1° si contrariantur bono divino, ut si præcipiant quod est per se malum, aut prohibeant quod est per se bonum, (piales erant leges tyrannorum quæ compellebant idololatriam : 2° si contrariantur bono humano, et hoc tripliciter, 1» ex fine, sicut cum aliquis praesidens leges imponit onerosas subditis, non pertinentes ad utilitatem communem , sed magis ad propriam cupiditatem vel gloriam ; 2° ex auctore sicut cum aliqui legem fert ultra sibi commissam auctoritatem-, 5° ex forma, ut si, dum propter bonum commune onera imponuntur subditis, non distribuuntur juxta proportionem virium et facultatum quas babent subditi. Idem dicendum ' in prx-

miis et honoribus distribuendis non servetur proportio. Universim igitur quatuot requiruntur ut lex sit justa, primum ex parte materiæ, secundmu ex parte linis, tertium ex parte a'iOoris, quartum ex parte formæ ; quorum si unum desit, non est lex justa, nec obligatio in conscientia illi obediendi. Hæc si bene perpenderis, inquit Cajetanus, et ad leges particulares opportune applicueris , multos casus conscientiae in gabellis et aliis publicis oneribus clarificabis.

ibid. — Est tamen *hoc* discrimen *notandum*, quod legibus injustis ex parte materiæ, quæ nempe vel præcipiunt quod est per se malum, aut prohibent quod est per se bonum, nunquam liceat obedire, quia tunc currit illud Act. 4 : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. *Eis* vero quæ sunt injustæ ex aliis capitibus, licitum est quidem eis obedire, sed non est necesse, nisi forte ad vitandum scandalum , turbationem aut aliquod majus detrimentum; quo tamen casu non ipsa lex injusta obligat, sed lex naturalis.

ibid. — *Dico.* Omnis lex, tam civilis quam ecclesiastica, obligat in foro conscientiae. Est de fide, saltem quoad leges ecclesiasticas, definita in concilio Constantieiisi contra VVicleffum et Joannem Hus, sess. 8 et 15; in bulla Leonis X, contra Lutherum, et in concil. Trid. sess. 7, can. 8, his verbis : *Si quis dixerit baptizato» liberos esse ab omnibus S. Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, anathema* sit. Huic errori favisse Gersonem visum est non paucis; alii tamen benigne ejus mentem interpretantur.

Prob. auctoritate S. Scripturæ, et 1. quantum ad leges ecclesiasticas. Matth. 16, Christus dixit Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in calis* : si in coelis, ergo in conscientia. Luc. 10 : *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit* : nemo autem dubitat quin teneamur in conscientia audire Christum et ipsum non spernere. Mattii. 18 : *Si Ecclesiam non audierit, sit libi tanquam ethnicus tt publicana*». Heb. 15 : *Obedite prapfsilis vestris et sub jacete eis*. Confer art. 4, dissert, conci. 2.

Quantum ad leges civiles, Paulus ad Romanos, c.-15 -. *Omnis anima potestati-*

ftm sublimioribus subdita sit; non est enim potestas niti a Deo.... Itaque qui resistit potestati, Det ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim et tributa prastatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Beddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum ; cui vectigal, vectigal. Quæ adeo aperta sunt ut nulli hæreticonim effugio locus pateat. Item Tit. 5, 1 Pet. 2, et alibi. Et hæc dicta sunt de principibus saecularibus etiam ethnicis, ita ut etiam hi, quamvis non attendant ad forum conscientiarum, aut forte illud ignorent, si tamen veram legem condant, obligant in conscientia.

Prob. ex Patribus. S. Aug, Epist. 50, ad Bonifac. ubi, postquam dixit quod, sicut is qui renuit obedire legibus imperatorum quæ contra Dei veritatem feruntur, ul lres pueri coniecti in fornacem, magnum acquirat præmium, subdit : Ita *quicumque legibus imperatorum qua pro Dei veritate feruntur obtemperare non vult,acquirit grande supplicium*: idque probat sicut Apostolus, quia principes sæculares qui ferunt leges justas, in hoc deserviunt Deo ad bonum promovendum et malum removendum. S. Bern. lib. de Precept. et Dispens. cap. 12 : *Sive Deus sive homo vicarius Dei mandatum quodeumque tradiderit, pari obsequendum est cura, ubi tamen Deo contraria non præcipithomo.*

ibid. — *Prob. ratione multiplici.* 1° Lex humana, tam civilis quam ecclesiastica, derivatur ab æterna, a qua habet suam vim et vigorem, juxta illud Proverb. 8 : *Per me reges regnant et legum conditores justa decernunt* : et ut explicuimus dissert 2, a. 1, § 2. Atqui lex æterna obligat in conscientia : ergo.

2° Lex naturalis et lex divina non omnia quæ sunt utilia, aut etiam necessaria ad recte vivendum, attenta prasenti hominum conditione, determinant, sed multa pro diversis locorum, temporum, personarum atque rerum circumstantiis determinanda relinquunt. Ergo oportet esse quamdam humanam potestatem quæ ea ieterminet et cui homines, sicut æternæ legi quipm determinat, obtemperent.

5° Lex naturalis atque recta ratio jubet ut justis legitimorum superiorum mandatis propter bonum commune latis obtemperemus : ergo tenemur Id conscientia illis obedire. *Confirmatur.* Præceptum patris in liberos, heri in famulos, obligat in conscientia, ut docet Apostolus Ephes 6 : ergo præceptum principis in subditos.

Jure itaque Innocentius XI damnavit hanc propositionem : *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus*; et Alexander VII, sequentem : *Frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.*

Solvuntur objectiones.

Plura quæ solent ab hæreticis objici ex S. Scriptura, soluta habes dissert. 1, a. 4, conci. 2. Insuper,

Obj. 1°. Christus abrogavit legem mosaïcam oh multiplicitatem præceptorum ejus : atqui plura et difficiliora continentur in jure canonico : ergo. Item, sen are mandata sufficit ad salutem, juxta illud Matth. 19 . *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* : ergo.

B. ad primum, N. maj. Dato enim quod Christus abrogando legem mosaïcam respexerit ad præceptorum ejus multitudinem et difficultatem, non tamen hac de causa eam abrogavit, sed quia 1° translato sacerdotio debebat fieri translatio legis, Heb. 7; 2° quia lex vetus erat imperfecta et insufficiens ad justificationem ; 5° quia erat umbra et figura quæ debebat desinere adveniente veritate. Insuper, *N. min.* Leges enim ecclesiasticæ quæ universaliter spectant omnes christianos paucae sunt : prater eas enim quæ sunt de festis, jejuniiis, confessione annua et communione paschali, aliæ fere omnes spectant aliquos particulares status, ut clericos monachos, judices, etc. Item, et faciliora oreipiunt quam in veteri lege, et faciliorem admittunt mutationem vel dispetsationem. -4d *secundum, N. conseq.* Quu inter mandata unum est, quod sit ubediendum superioribus.

Obj. 2° ex patribus. S. Aug. Epist. ad Januarium 119. c. 19, dicit resecanda eae statuta hominum quæ sic religionem s' -

vilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum. Serm. 6, de Verbis Domini, c. 8, alloquens imperatorem aliquid jubentem : Tu, inquit, *carcerem, ille* (scilicet Deus) *gehennam minatur.* Et lib. 22 cont. Faustum, cap. 27. definit peccatum per solam oppositionem ad legem sternam. Ergo.

S. Chrysostomus, lib. 2 de Sacerdotio dicit, quod homo non possit curare hominem ea auctoritate qua pastor curat oves. Pastor enim potest oves vincere, arcere, urere, secare, homo autem suadere tantum. S. Bernardus, lib. 1 de Considerat., cap. 6 : *Sedis apostolos judicandos, inquit, sedisse judicantes non lego.* Ergo.

2. 2. q. 147, a. 5. ad 5. — *Ii. Ad primum*, ex S. Aug. ipsum non loqui de legibus legitima auctoritate institutis, sed de quibusdam vanis observantiis et ritibus quos plebei introduxerant, et quos, divinis præceptis neglectis, scrupulose observabant, *ut patet ex contextu. Ad secundum.* Loquitur S. Doctor de legibus divinæ legi repugnantibus ; *patet iterum legenti textum. Ad tertium, Ii.* quod qui agit contra legem humanam, agat mediate contra legem æternam, quæ jubet obediendum esse legitimis superioribus.

Ad S. Chrysostomum, Ii. ipsum tantum velle quod prælatus non possit interius sanare et corrigere subditos invitos, sicut potest pastor oves renitentes. Potest quidem prælatus subditum protervum quoad exteriora continere, sed non poterit sua auctoritate malam ejus voluntatem mutare; hoc suasionis opus est magis quam auctoritatis. Videatur S. Chrysostomus in cap. 18 Matth. et in cap. 15 ad Rom.

Ad S. Bernardum, Ii. ipsum loqui de judicio causarum et litium civilium, ut Eugenium papam ab illis saecularibus occupationibus avocaret. *Patet ex textu.*

Obj. 5º a ratione. Inferior non potest ligare in foro superioris : atqui conscientia est forum superioris, scilicet Dei : ergo.

Hic q. 96. a. 5. *d 1. — *Ii. D. maj.* Inferior non potest ligare in foro superioris, si non sit ejus minister, nec ejus vices gerens, *C.* secus *N.* Tunc enim qui potestati inferioris resisut, ordinationi superioris resistit.

/n<t. 1º. Inferior, etiamsi superioris minister, non potest judicare et punire info-

ro superioris : atqui ad legem requiritur potestas judicandi et coercendi per penam, ut superius dictum est : ergo.

Λ. D. min. Ad Iºgoni requiritur potestas judicandi et puniendi in proprio foro. *C.* in omni foro, *N.* Quamvis ergo legislator humanus non possit judicare et punire in foro conscientiae, quia illius judicium et pœnam sibi reservavit superior Deus, potest tamen ligare potestate ibi commissam a superiore cujus vices gerit : sic parentes per sua præcepta ligant filios in foro conscientiae, quamvis in illo non possint judicare et punire. Neque id obstat quominus leges humanae sint veræ leges, quia habent judicare et punire in suo foro, quod sufficit.

Neque inde inferas legem humanam non obligare vi propria, sed vi legis æternæ, quæ dicitur sententia Gersonis. Quamvis enim lex humana habeat vim obligandi a lege æterna tanquam a causa universalis et remota, eam tamen habet ab auctoritate legislatoris, tanquam a causa proxima et particulari determinante universalem ; effectus autem maxime tribuitur causæ proximæ et particulari.

Inst. 2º. Legislator humanus saltem civilis non potest solvere in foro conscience : ergo nec ligare.

Ii. N. conseq. Non enim omnis qui potest ligare potest solvere, quia legislator supremus potest dare potestatem ad ligandum et non ad solvendum : sic parentes possunt ligare filios in foro conscientiae, in quo non possunt solvere ; sic homines possunt se ligare per vota et contractus, et tamen non possunt se solvere.

Inst. 3º. Potestas legislatoris civilis est mere temporalis : ergo non potest extendi ad forum conscientiae, quod est spirituale

Ii. D. ant. Est mere temporalis quantum ad objectum, *C.* quantum ad obligationem ex illa ortam, *N.* Versatur ergo potestas civilis circa tranquillitatem publicam et reipublicæ bonum commune promovendum ; sed unusquisque tenetur sub peccato servare ea quæ ad hos fines sunt præcepta, sicut filii tenentur obedire parentibus in his quæ ad regimen familiæ pertinent.

Inst. Nulla potestas humana potest auferre ab homine gratiam sanctificantem ;

•ητο nee «Illigare sub peccmu quo gratia destruitur.

H. If. conseq. Non enim legislator au- fert ab homme gratiam, sed ponit legem ex cujus transgressione privatur gratia qui il- .am libere transgreditur.

Dices. Minima lex divina magis obligat quam quælibet humana : atqui minima lex divina obligat tantum sub veniali ; ergo numana sub nullo.

Ji. D. maj. Minima lex divina magis, id est, firmitus obligat quam quaelibet lex humana, *C. maj.* magis, id est, sub majori peccato, *N. maj. et conseq.*

ARTICULUS IV.

De lege pœnali.

§ L — *Utrum lex pœnalis obliget in conscientia.*

Nota. Quædam sunt leges pure præcep- tivæ aut prohibitivæ. quædam pure pœna- les, quædam mixtæ. Lex pure præcepliva aut prohibitiva est, quæ actum præcipit aut prohibet, nullam imponendo transgres- soribus pœnam ; ut lex de audienda missa, Lex pure pœnalis est, quæ statuit pœnam in eos qui aliquid fecerint aut omiserint, nihil saltem explicite præcipiendo ant pro- hibendo; ut si lex dicat : Qui evexerit fru- mentum ex provincia solvat centum. Mixta est, quæ præcipit aut prohibet actum et si- mul statuit pœnam transgressoribus, et hoc dupliciter : vel copulative, ut si lex dicat, Nemo evehat frumentum ex provincia, et qui evexerit solvat centum; quod potest etiam exprimi unica propositione sic, Pro- hibeo ne quis evehat frumentum e provin- cia subpœnasolvendi centum : vel disjunc- tive, ut si dicat, Nullus evehat frumentum e provincia, vel si evexerit solvat centum.

Suppono 1° tanquam certum ex art. præccdenti, legem pure præceptivam aut prohibitivam obligare in conscientia.

Suppono 2° tanquam pariter certum, egem copulative mixtam obligare sub cul- pa ad actum ponendum vel omittendum ; quia vere præcipit aut prohibet : neque poena apponitur ut obligationem tollat, sed potius ut corroboret et efficacius moveat ad observationem. Unde , *ut dicemus in- fra* , ex gravitate pœnæ colligitur gravis obligatio legis, quia pœna non infligitur nui propter cii*pam et ei proportionatur. Multum igitur aberrant u de vulgo qui, ,

dum leges, in quibus pœna est præceptis i adjuncta, transgrediuntur, ab omni culpa se liberos putant modo, si deprehensi, sint parati subire pœnam, quam etiam dum ca- su aut industria declinaverunt, se existi- mant fortunate evasisse.

Suppono 5° ut certum, legem mixtam disjunctive non obligare determinate ad actum ponendum vel omittendum, neque determinate ad poenam subeundum, sed ad alterutrum : ita ut qui non vult legem implere, sed paratus sit subire pœnam,sit liber a culpa; qui autem nec vult legem observare, nec pœnam subire, peccat, quia lex sub disjunctione posita relinquit volun- tati subditorum quam voluerint partem amplecti. Paritas est in eo qui disjunctive vovet se non amplius lusurum, vel, si lu- dat, se viginti asses daturum pauperibus . non peccat si ludat, peccaret si ludens non daret viginti asses.

Ad hujusmodi leges possunt quodam modo revocari variarum religionum consti- tutiones, ut ordinis Prædicatorum, quæ non obligant ad culpam, sed ad pœnam tantum , et eatenus sunt leges quatenus obligant ad pœnam : unde, per se loquen- do, non peccat qui silentium frangit in or- dine prædicto, peccaret tamen si renueret pœnam a constitutionibus vel a superiore inflictam. Quod si nulla esset obligatio, neque ad actum neque ad pœnam, non foretproprie lex,de cujus ratione est quod obliget, sed foret salutare monitum aut exhortatio, vel consilium de eo quod expe- diret in communitate.

In his satis conveniunt theologi, nisi quod quidam nolint pœnam in lege mixta disjunctive, vocari pœnam, sed potius es- se vocandam mulctam, incommodum, gra- vamen , seu compensationem ; quia, in- quiunt,pœna proprie dictasupponitculpam juxta illud S.August. 1. 5 de Lib. Arbit. c. 18: *Omnispœna sijusta est,peccatipœna est, et supplicium nominatur.* Alii pu- tant posse vocari pœnam, quia, licet non adsit culpa theologica coram Deo, est, in- quiunt, culpa politica coram hominibus. Sed, quidquid dixeris, levis est quæstio de nomine.

Superest ergo difficultas aliqua de lege quæ dicitur pure pœnalis, m qua scilicet nulla fit mentio præcepti aut prohibitionis actus, sed solius pœnæ , Ill si dicat Qui

•**vexent** frumentum extra provinciam solvat centum · utrum obliget sub culpa ad actum ponendum 'el amittendum, an solum ad pœnam subeundam ? Utraque pars probabiliter défendeur.

Dieu. Probabilius videtur et certo tutius legem quæ dicitur pure poenalis per ee loquendo obligare non solum ad pœnam, sed etiam ad ponendum vel omittendum actum pro quo pœna imponitur. Ita Sylvester, Soto, Medina, Asor, Wiggers, Sylvius et alii communius contra plures.

Batio est, quia, secundum communem intellectum et communem modum loquendi, qui dicit : *Qui hoc fecerit capite plectetur*, perinde est ac si deceret, Prohibeo ne id fiat, et qui fecerit capite plectetur : unde implicite prohibet aut præcipit, licet non explicite; non enim tantam pœnam imponit nisi quia vult ita fieri vel non fieri, voluntas autem superioris sic intimata habet vim legis et præcepti.

Dices. 1° Cap. *Nonne, de* Præsumptionibus, dicitur quod, qui de duobus unum negat, alterum tacendo concedat : ergo, a contrario sensu, qui de duobus unum exprimit, aliud tacendo excludit. 2° Lex hujusmodi nihil præcipit aut prohibet, sed pœnam tantum statuit, non potest autem legislator obligare subditos sub culpa ad obediendum, nisi aliquid præcipiat aut prohibeat.

B. ad primum, verum esse istud principium juris quando ex circumstantiis non potest colligi mens contraria tacentis : hic autem, ex hoc quod legislator imponat gravem pœnam, si aliquid fiat, colligitur ipsum prohibere ne fiat. *Id secundum, B.* in hujusmodi lege legislatorem præcipere aut prohibere implicite, *ut dictum est.*

Dixi, *per se loquendo*, quia, si legislator declararet se non velle obligare sub culpa ad actum ponendum vel omittendum, sed tantum ad pœnam, ut declaratur in prologo constitutionum nostrarum, et in constitutionibus quorundam aliorum ordinum, lex non obligaret nisi ad pœnam : similiter, si *ex* circumstantiis posset colligi hanc esse mentem legislatoris, aut si niores populi et consuetudo apud timoratos recepta sic legem intelligent et recipiant ; ut enim oommuniter dicitur, *consuetudo est optima legis interpret.* Bxrxpic modificatio potest etiam habere

locum in legibus mixtis copulative, in quibus, sicut ex consuetudine, potest tolli obligatio ad culpam et ad pœnam, *a fortiori* relictæ pœna potest aufeiri, culpa. Hæ autem leges, *ut jam notavi*, non sunt proprie leges, nisi ea parte qua obligant ad pœnam sub culpa. Vide quæ dixi de legibus circa invectionem aut evectionem mercium, vulgo *contrebandes*, in tract, de Justitia, disseri. 9, a. 7, § 2.

§ II. — *Utrum lex pœnalis obliget ad pœnam subeundam ante sententiam judicis?*

Nota. Pœnæ legibus content® alia sunt ferendæ, aliæ latae: ferendæ, cuin lex comminatur tantum pœnam, dicendo simpliciter : Prohibemus sub pœna excommunicationis; vel : Qui fecerit excommunicabitur aut excommunicetur, privabitur aut privetur, voce activa vel passiva, etc. latae, dum praemissis jungitur *ipso facto, ipso jure*, ut : Prohibemus sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, vel: Sil ipso facto excommunicatus. Cum autem dubitatur an lex sit latae vel ferendae sententiæ, potest intelligi de sententia ferenda et non lata ; quia, ut fert regula juris 49, *In poenis benignior est interpretatio facienda.*

Item, pœnæ aliæ sunt privativæ, quæ consistunt in mera privatione alicujus rei, nec ullam requirunt actionem ad sui executionem ; ut excommunicatio, privatio vocis activæ et passivæ et similes: aliæ sunt activæ, quæ requirunt aliquam actionem ad sui executionem; ut occisio, mulilatio, career, exilium, spoliatio seu erogatio bonorum, etc.

De poenis ferendis nulla est difficultas. Conveniunt omnes neminem teneri ad illas subeundas ante sententiam judicis, quii obligatio legis non extenditur ultra intentionem legislatoris verbis legis conformem ; verba autem hujusmodi legis non condemnant reum ad pœnam, sed declarant seu jubent condemnandum : ergo, antequam condemnetur, non tenetur eam subire.

Circa pœnas latas triplex est sententia. Prima est Alphonsi a Castro, qui tenet omnes pœnas latas, tam activas quam privativas, esse subeundas ante sententiam judicis. Secunda est Dominici Solo, qin id negat de omni pœna lata etiam privativa, exceptis censuris ecclesiastici». **Ter-**

μ est Cajelani, qui, distinguens inter pœnam activam cl privativam, concedit nullam activam esse subeundam ante sententiam judicis, privativam esse subeundam. Pro ciiju» difficultatis resolutione,

Dico 1». Lulla lex pœnalis latæ sententiæ obligat in foro conscientiae ad subeundum ante sententiam judicis pœnam activam, seu cujus exeeutio requirit actionem.

2. 2. q. 62. a. 5. — *Prob* 1° *CX JUCTORE*, dicente : « Quantum ad culpam ad- » flictio pertinet ad judicem : et ideo an- » tequam sit condemnatus per judicem » non tenetur restituere plus quam accepit, » «sed postquam est condemnatus tenetur » pœnam solvere. »

Prob. 2° *ex jure*. Leges human®, cap. *Pergentis* de Haereticis, et cap. *Cum secundum leges* eod. lit. in 6, decernunt ipso facto pœnam confiscationis omnium bonorum propter crimen hæreseos: atqui non obligant ad hanc pœnam subeundam ante sententiam judicis, ul habetur locis citatis et praesertim cap. *Cum secundum leges*; est autem eadem ratio de aliis legibus : ergo.

Prob. 5° *ratione* Cajetani in locum citatum S. Thomæ 1. Ad illud agere, seu ad actionem quam requirit exeeutio pœnæ, tenetur reus vel judex : non reus, quia non tenetur ex lege nisi ad pœnam, pœna autem consistit in pali, non in agere ; ergo tenetur judex : ergo ante sententiam judicis ad illam subeundam non tenetur reus.

Confirmatur. Actio quæ requiritur ad pœnæ exeeutionem non est pœna, sed inflictio pœnæ; alias judex aut ejus minister inferens pœnam, pœnam pateretur: atqui lex pœnalis obligat solum reum ad pœnam : ergo non obligat ut eam sibi inferat.

Prob. 4°. Leges non debent esse a moribus hominum alien®, sed eorum conditioni et fragilitati accommodat®, ita ut etiam qui non ita sunt perfecte virtuosipossint illas ferre, *ut diximus superius* ex Auctore : atqui lex obligans ut reus sibi inferat pœnam activam ante sententiam judicis, non est accommodata hominum conditioni et fragilitati, cum vix unum (le mille reperias qui id observet; ecquis enim, amabo, qui, lege importante ipso facto pœnam, non dico mortis aut mutilationis, sed solum confiscationis bonorum

aut solutionis mille florenorum .u j/wnatn transveetionis quarumdam mercium, aut alterius transgressionis, ultro se prodet, et sponte, nemine cogente -e bonis spoliabit, aut mille florenos solvet? Ergo.

Dices. Multæ leges obligant ad aliqui l faciendum ante sententiam judicis : ergo similiter ad exequendu in se aliquam pœnam.

R. N. conseq. Quia lex pœnalis, de qua hic est quaestio, respective ad pœnam obligat ad patiendum et non ad agendum.

Quæri hic posset an saltem lex absolute posset obligare reum ad subeundum pœnam activam ante sententiam judicis? Negant quidam, propter rationes datas; affirmant alii de pœna moderata, si id sit necessarium bono communi : sed cum iste casus sit metaphysicus, non immoror.

Dico. 2°. Leges pœnales latæ sententiæ possunt obligare ad subeundam pœnam privativam ante sententiam judicis: patie® tamen obligant.

Prob. prima pars. Non est minor auctoritas legislatoris quam judicis, si nihil obest ; atqui judex statim post sententiam latam obligat reum ad subeundam pœnam privativam, neque aliquid obstat auctoritati legislatoris sicut obstat pro pœna activa : ergo.

Confirmatur. Leges imponentes ipso facto censuras ecclesiasticas obligant statim a patrato crimine et ante sententiam judicis, ut omnes concedunt : ergo.

Prob. secunda pars. Quia,pr®ter censuras ecclesiasticas, vix potest assignari ulla lex, tam civilis quam ecclesiastica, etiam latæ sententiæ, quæ obliget ad pœnam privativam subeundam ante sententiam judicis; sive quia con-uetudo non aliter hujusmodi leges intelligit nec recipit, sive quia jure vel communi vel particulari ita cautum est. Sic in prologo *constitutionum* ordinis Praedicatorum statuitur : « Pœnis tamen, absolutionis ab offl- » cio, privationis vocis activæ et passivæ, » gravioris culpæ et aliis najoribus, quan- » tumcumque tam inconstilutionibusquam » extra ipso facto sint incurrendae, nisi sit » pœna excommunicationis latæ sententiæ, » nullus subjicitur nisi superveniat declaratio prælati respectu nujus, quanlumcumque etiam notorium facti vel juris » aut utriusque interveniat. »

Imu sunt, inter quos Dornin. Soto, qui non improbabili-ter tenent leges pœnales latae sententiæ non solum non obligare, sed nee posse obligare ad subeundas ante sentential? judicis alias poenas privativas quam censuras ecclesiasticas. Rationem disparitatis affert Soto, quia, inquit, censura ecclesiastica? privant hominem bonis communibus, (piorum Ecclesia est dispensatrix et quas ideo potest inducere sine cognitione causæ el judicis sententia; aliæ vero pœnæ privant hominem bonis propriis quæ jure particular» possidet, sicque has inducere non potest legislator humanus absque cognitione causæ et judicis sententia. Pro et contra hanc rationem vide, si lubet, Serra hic q. 96, a. 4.

Obj. 1° varias leges quæ videntur obligare ad pœnam privativam ante sententiam judicis. Talis est 1° lex obligans episcopum ad restituendos fructus perceptos, si post tres menses consecrationem non recipiat; 2° lex privans beneficio parochiali cum qui intra annum sacerdotium non suscipit; 5° lex privans fructibus beneficii non recitantem officium; 4° lex inhabilitans ad matrimonium in pœnam criminis, etc.

B. his omnibus legibus non imponi pœnas proprie dictas. Tres primæ sunt tantum sententiæ declaratoriæ obligationis naturalis, qua illi tenentur restituere fructus (pios non fecerunt suos, aut deserere beneficium quod non legitime possident propter defectum conditionis ab Ecclesia requisitæ. Quarta inducit inhabilitatem ad matrimonium, non proprie ut pœnam criminis patrati, sed ut impedimentum in cautelam futuri; ne homines, spe matrimonii allekti, irritentur ad occidendum aut adulterandum, quamvis inde per accidens et materialiter puniatur crimen.

Obj. 2° *contra eamdem pariem et contra primam conclusionem.* Si leges latae sententiæ non obligent ad pœnam, sive activam sive privativam, subeundam ante sententiam judicis, falso et frustra apponuntur hæ clausulæ *ipso facto, ipso jure*: ergo.

B. N. Utramque sequelam. 1° Non faho: sensus enim hujus clausulæ, *ipso facto*, est, ipso facto per sententiam prodito et declarato; sensus hujus, *ipso jure*, est ipsa legis dispositione el non arbitrio judicis. 2° Non frustra, quia istæ leges

habent aliquos effectus speciales quos non habent leges ferendæ sententiæ: 1° ad hoc ut reus teneatur subire pœnam latam, non requiritur sententia condsmnativa ad pœnam, ut in legibus sentet-.r:»-fereudæ, sed tantum sententia declarativa criminis; 2° (pria lex latae sententiæ post sententiam declaratoriam retroirahitur ad tempus commissi criminis, ita ut, si quis ob crimen sit ipso facto privatus fructibus beneficii, adveniente declaratione judicis, debeat restituere fructus etiam quos a crimine patrato et ante sententiam percepit; secus in legibus ferendæ sententiæ.

Non diffiteor tamen, si lex, ultra clausulas *ipso facto, ipso jure*, adderet alias quæ omnino significarent hanc esse voluntatem legislatoris ut pœnæ privativa? incurrantur et subeantur ante sententiam judicis, v. g. si diceret, *absque ulla alia declaratione, anie omnem sententiam judicis, teneri coram Deo seu in conscientia, non posse antea obsolvi*, et similes; probabilius esse eas stalim incurri, nisi certo constet de jure aut consuetudine contraria. Sed nihilominus verum est quod dixi, paucas esse hujusmodi, exceptis censuris ecclesiasticis.

Cæterum, *observandum est* quod etiam Iri <pii cissent ornnes leges latae sententiæ obligare ad pœnam privativam ante sententiam judicis, ut sunt leges quæ ipso facto privant bonis aut beneficio, velint quidem eas habere vim quoad privationem dominii et proprietatis ante sententiam judicis, non tamen quoad privationem possessionis; ita ut reus non teneatur deferre bona sua fisco, nec iis se spoliare, neque deserere beneficium, nisi interveniat sententia judicis, quia, inquiunt, ad hæc requiritur quædam actio: ex quo inferunt acta parochi, v. g. in hoc casu esse adhuc valida, Ecclesia jurisdictionem conferente ob vitanda inconvenientia. In idem ferme quoad praxim coincidit cum nostra sententia.

Observandum insuper quod, quamvis censura Ecclesiæ incurrantur ipso facto, ante sententiam judicis, nemo tamen teneatur exterius se gerere ut talem cum periculo infamis, aut gravioris nocumenti: unde occulte excommunicatus aut irregularis non tenetur abstinere a celebratione misse aut aliorum consortio, (pria leg«e

humanae non obligant cum tanto dispendio, *ut dicemus infra*.

Dico 5°. Post sententiam judicis tenetur in conscientia legis praevaricator exequi pœnam activam <piæ requirit actionem commodius exercendam ab ipso reo quam a iudice vel ejus ministro; secus si requirat actionem quæ commodius exercetur a iudice vel ejus ministro.

Batio primæ partis est, quia reus tenetur parere justæ judicis sententiæ, dum nihil continet illicitum aut ab humanis moribus alienum, unde, qui exilio aut pœna pecuniaria mulctatur per iudicem, tenetur ire in exilium et pecuniam solvere; potest tamen expectare donec petatur, quia, licet posset damnari ut etiam non petitam eroget, ordinarie tamen non sic fit.

Batio secundæ partis, quia sic intelligi debet mens judicis, quæ alioquin foret aliena ab humanis moribus, imo quandoque inhumana et illicita. Unde, qui damnatus est ad pœnam mortis aut mutilationis, debet scandere scalas, præbere collum aut manum et similia; at non debet nec potest seipsum occidere aut mutilare, nec venenum sumere et similia. Confer quæ dixi in tract, de Justitia, dissert. 14, a. 4.

Quæri hic posset an ignorans pœnam per legem impositam, eam incurrat legem transgrediendo? Sed huic quæstioni satisfeci in tract, de Peccatis, dissert. 4, ari. 7. Require.

ARTICULUS V.

Quandonam leges humana obligant sub peccato mortali?

Suppono 1° leges humanas quandoque obligare sub peccato mortali, quandoque sub veniali. Obligare aliquando sub mortali aperte indicat Apost. Rom. 15, dicens: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*; et hic est sensus communis fidelium, qui se sub mortali obstrictos reputant legibus audiendi missam, jejunandi, etc. insuper, gravis es» obligatio solvendi grave debitum quod summo jure exigitur? ergo gravis obligatio obediendi legi in materia gravi quam urget stricte legislator. Aliquando etiam obligare sub veniali constat ex ipsa lege naturali, quæ in pluribus nou

nisi sub veniali obligat, ut quæ prohibet mendacium jocosum, verbum otiosum, furtum leve, etc. ergo *a fortiori* idem dicendum de lege humana.

Suppono 2° falsam esse quorundam opinionem qui censent neminem peccare mortaliter contra legem humanam, nisi eam transgrediatur ex contemptu aut cum scandalo. *Patet* 1° ex rationibus primæ partis prioris suppositionis, quæ probant legem humanam quandoque secundum se obligare sub mortali et non tantum per accidens ex contemptu aut ratione scandali. 2° Alias non magis obligarent sub mortali quam consilia evangelica, contra quæ etiam peccatur mortaliter si quid agatur contra illa ex contemptu aut cum scandalo. 5° Judices infligunt pœnam modii et mulilationis transgressoribus legum humanarum, non habita ratione contemptus aut scandali: ergo censent eas obligare graviter independenter a contemptu vel scandalo: haneque opinionem merito damnaverunt SS. pontifices in duplici propositione relata articulo superiore.

Si opponas S. Bernardum, »ib. de Præcepto et Dispens. dicere; *Nulla est lehaliter criminalis inobedientia, nisi qua contemptum superbia non evitat*, B. S. Bernardum loqui de legibus regularibus, quæ ordinarie non obligant sub culpa, aut non nisi sub veniali.

Dico. Ulex humana obliget sub mortali, duo simul requiruntur, scilicet materia gravis et in legislature intentio obligandi sub mortali: ita ut, si materia sit levis et legislator intendat obligare sub mortali, lex non obliget sub mortali; pariter, si materia sit gravis et legislator intendat obligare tantum sub veniali, non obligat sub mortali. Quando autem legislator præcipit aut prohibet materiam secundum se aut attentis circumstantiis gravem, non explicando aliter suam intentionem, lex ordinarie obligat sub mortali.

Prima et tertia pars hujus conclusionis sunt communes et certæ. Secunda controversatur; quidam enim negant legislatorem posse materiam gravem præcipere aut prohibere sub veniali peccato tantum. Nostra tamen sententia est communior, quidquid dicat Ethica.

Prob. prima pars. 1° Lex humana derivatur a lege æterna et naturali, ergo et

xL ejus obligandi : atqui lex æterna et naturalis non obligant sub mortali in materia levi : ergo. 2° Obligare sub mortali in materia levi excedit potestatem humanam , tum quia potestas humana est limitata et proportionala capacitati materiæ, res autem levis non est capax gravis obligationis ; tum quia hujusmodi potestas neque est a Deo, cum id nullibi exprimitur , nec Deus ipse illa utatur et, secundum aliquos, non possit uti ; neque a populo , quem nullo modo est credibile concessisse principibus potestatem cos sub peccato mortali obligandi in quacumque materia etiam levissima. 5° Lex humana quæ rem omnino levem præciperet aut prohiberet sub pœna mortis temporalis , esset injusta, ridicula et noxia bono communi : ergo *a fortiori* si præcipiat aut prohibeat sub pœna mortis æternæ.

Neque dicas Deum prohibuisse Adæ rem levem, scilicet esum fructus vetiti, sub peccato mortali ; item, quotidie duces in bello , magistratus, episcopos, prælatos regulares præcipere aut prohibere sub mortali res leves, puta , furtum leve, ingressum alicujus domus, consortium cerlæ personæ, etc. Hæc enim et similia, quamvis secundum se levia sint, attentis tamen circumstantiis et quatenus possunt graviter conducere ad finem gravis momenti , sunt gravia : sic esus fructus vetiti, secundum se levis, fuit a Deo prohibitus Adæ sub peccato mortali, quia hanc abstinentiam requirebat Deus ab Adam in recognitionem suæ ad Deum subjectionis et in homagium supremi dominii divini in omnia creata, quibus circumstantiis erat quid grave : similiter ingressus alicujus domus est secundum se quid leve, sed attendendo vel scandalum vel periculum peccandi, vel bonam famam alicujus corporis servandam, potest esse quid grave ; et sic de cæteris. Nostra autem *conclusio* est de re , tam secundum se quam secundum circumstantias, et ex omni parte levi.

Prob. secunda pars, de qua est major difficultas , 1° ex S. Bernardo, qui lib. de Præc. et Disp. cap. 10, dicit: *Majora minoraque mandata dixerim , secundum quod majus minusve velle constituerit ipsum quod præcipit, sive hominem five J)cum.*

2. 2. q. 105. a. 2. — *Prob. 2° ex S. Th.*

dicente quod *Poliuda hominis non semper fertur in melius,- et ideo ubi obligamur ex solo hominis præcepto , non est gravius peccatum ex eo quod majus bonum præteritur, sed ex eo quod præteritur illud quod est maxime intentione præcipientis* : ergo, Juxta S. Th. quantitas obligationis in legibus humanis repetenda est non ex gravitate rei præceptæ, sed ex intentione præcipientis. Scio doct. Sylvium conari hunc locum variis interpretationibus emollire in favorem sententiæ contrariæ; sed, meo judicio, insulficienter. Loquatur enim S. Thomas de inobedientia materiali aut de formali, ut vult Sylvius, sufficit quod S. Doctor repetat quantitatem obligationis ex intentione præcipientis, et non ex quantitate materiæ.

Prob. 5° ratione. Lex est actus legislatoris, et obligatio effectus istius actus : atqui , juxta principium communiter receptum, L. *Non omnis*, ff. *Si certum petatur* , in moralibus actus agentium non transcendunt intentionem eorum: ergo lex non obligat ultra intentionem legislatoris, atqui legislator non intendit in hac materia, etsi gravi, obligare nisi sub veniali: ergo.

Bespondent adversarii istud principium esse verum in his quæ pendent ex libera voluntate agentium: ast, inquiunt, sicut obligare simpliciter non pendet a libera voluntate legislatoris veram legem ferre vultis, sed sequitur ex natura ipsius legis sic quantitas obligationis non pendet ex ejus libera voluntate, sed, hoc ipso quo vult ferre legem, quantitas obligationis ex natura rei et conditione materiæ resultat. Hoc est præcipuum adversæ sententiæ fundamentum.

Sed contra et simul confirmatur procedens ratio et conclusio. 1° Quamvis obligare simpliciter sit essenziale omni legi , attamen obligare tantum vel tantum non est legi essenziale, sed mere accidentale ; nec contrarium unquam evincit adversarii : ergo, quamvis non sit liberum legislatori velle condere veram legem quæ non obliget, est tamen illi liberum condere talem quæ plus vel minus obliget secundum quod voluerit. 2° Materia legis humana non est necessaria, sed libera; legislator est liber ut eam proponat, vel sub consilio , vel sub obligatione ad pœnam tantum, ab ipso enim est tota legis obb-

gatio; quidni etiam liber ut illam proponat nib obligatione ad culpam venialem, maxime cum nihil possit assignari quod ipsum cogat implere totam capacitatem materiæ? 5' Ecclesia prohibet sui) veniali communicationem in civilibus cum excommunicatis, quam putuisset prohibere sub mortali; prohibet e contra sub mortali celebrare sine stola, quod potuisset prohibere sub veniali. Plurium religionum constitutiones obligant sub veniali in re gravi, v. g. in jejuniis Adventus. Ergo liberum est prudenti legislatori, prout expedire judicaverit, obligare in re gravi sub culpa veniali quæ conscientias timoratas sufficienter continet et excitat et gravioris lapsus periculum non inferat.

Bcspondet huic ultimæ rationi Ethica, jejunium, etsi sit quid grave materialiter, non tamen formaliter el in ordine ad finem intentum a religione, scilicet perfectionem religiosam : quasi vero jejunium in religione Carmelitana, in qua obligat sub veniali, minus conducat ad perfectionem religiosam quam in religione Franciscana, in qua obligat sub mortali.

Tandem, ut iterum adhibeam argumentum quo usus sum de volo, vel obligatio legis sub veniali est possibilis, vel non : si primum, habemus intentum ; si secundum, ergo nulla est obligatio, nec lex, cum legislator, a quo pendet obligatio, non velit aliter obligare.

Tertia pars conclusionis patet, quia, dum legislator contrariam intentionem non exprimit, censetur ordinarie velle obligare juxta capacitatem et exigentiam materiæ in gravibus graviter, in levibus leviter. Dixi ordinarie, quia quandoque ex circumstantiis potest colligi contraria legislatoris intentio.

Solvuntur objectiones contra secundam partem conclusionis.

Præter fundamentum adversæ sententiæ jam solutum, *Obj.* insuper 1° hoc ipso quo legislator humanus fert legem in materiæ* gravi, lex naturalis el divina deobediendo superiori legitime præcipienti obligat in materia gravi : atqui lex naturalis i'l divina obligat sub mortali in materia gravi, neque hoc legislator humanus impedire potest : ergo.

5. *N. maj.* Materia enim gravis obediendi non est qitrcumque materia secundum

se gravis, sed materia sub gravi obligatione præcepta, quia lex naturalis non præcipit obedire superiori nisi quando vult, quantum vult, quomodo vult et quod vult. Si ergo superior non velit .abi obediri in hac materia nisi sub obligatione levi, lex naturalis nihil plus præcipit. Claritatis tamen gratia, *I), maj.* Hoc ipso quo legislator humanus fert legem in materia gravi, lex naturalis de obediendo superiori obligat in materia gravi fundamentaliter et materialiter, *C.* graviformaliter, *N.* Quia non obligat in hac materia, nisi ut subest voluntati legislatoris, qui vult tantum obligare leviter.

Obj. 2°. Non est in potestate voventis aut jurantis se obligare sub veniali in materia gravi : ergo nec in potestate legislatoris, etc.

B. quantum ad votum, *N. ant.* De quo sal dixi in tract, de Religione, dissert. 4, a. 5, § 1. Require ibi. Quantum ad juramentum, *dato antecedente, N. conseq.* Disparitas est, quod in juramento obligatio non oriatur ex intentione se obligandi, sed ex ipsa natura juramenti, seu ipso actu jurandi. Hoc ipso enim quo voca, Deum in testem tui dicti, teneris propter reverentiam divini numinis ipsum verificare independenter a quavis aha intentione, sicut ex damno quavis intentione illato oritur obligatio restituendi; at in lege obligatio oritur ex voluntate legislatoris.

Inst. Qui contrahit matrimonium, aut emittit professionem religiosam, non potest sua voluntate eflicere ut inde non resultet obligatio gravis et indissolubilis : ergo similiter legislator condendo legem in materia gravi.

B. N. conseq. Disparitas est, quod tam matrimonium quam professio religiosa sint ex se indissolubilia, nec Ecclesia illa admittat nisi sub obligatione gravi, maxime cum sint contractus ulrinque onerosi, ii. quibus cum ex una parte sit obligatio gravis, debet esse pariter ex altera : at obligatio gravis nullatenus est de natura seu essentia legis.

Obj. 5°. Legislator non potest in materia levi obligare sub mortali : ergo nec in materia gravi obligare sub veniali.

B. N. conseq. Disparitas est, quod materia levis non sit capax gravis caliginis, et quod lex lata circa illam sub mor-

tali esset injusta ei perturbativa boni communis, *ut dictum est* : at materia gravis, cum sit capax gravis obligationis, a fortiori est capax levis.

obj. 4°. Lex humana debet esse conformis legi æternæ et naturali a qua derivatur : atqui lex æterna et naturalis obligat sub mortali in materia gravi, nec aliter obligare potest : ergo.

R. D. maj. Lex humana debet conformari legi æternæ et naturali, hoc sensu quod nihil debeat præcipere quod sit ei dissonum, nec prohibere quod sit ei consonum, *C.* hoc sensu quod in omni materia gravi debeat graviter obligare sicut lex naturalis, *N.* Disparitas est, quod lex æterna et naturalis versatur circa ea quæ ex se, independenter a voluntate cujusquam, sunt necessaria et obligantia; lex autem humana versatur circa res indifferentes et liberas, quæ non sunt malæ nisi ex voluntate legislatoris, quam ideo potest attemperare obligando vel graviter vel leviter.

Inst. 1°. Peccat legislator obligando tantum sub veniali in materia gravi : ergo non potest facere.

R. Omisso ant. D. conseq. Ergo non potest facere licite, *transeat* ; non potest illicite, *N.* Verum, peccet aut non peccet legislator, hoc ipso quo non me obligat nisi leviter, non nisi leviter obligor, sicut nec ullatenus obligaret si non ferret legem, etsi non ferendo peccaret.

Omissi ant. quia non est universaliter verum. Possunt enim suppetere rationes propter quas prudens legislator judicet convenientius esse bono communi legem ferre sub veniali (piam sub mortali; id enim, ut jam observavi, sufficit ut contineantur timorata conscientiæ et simul eximantur a periculo gravioris lapsus. Ita in pluribus ordinibus religiosis, (pios ideo accusari peccati nefas est.

Inst. Quando res graviter servit aut nocet bono communi, ejus commissio aut omissio est graviter rationi dissona : ergo debet graviter obligare.

R. Vel ista commissio aut omissio est absolute necessaria bono communi, et tunc independenter a lege humana graviter obligor ex lege naturali; vel supponitur adhuc libera, et tunc in tantum est rationi dissona in quantum præcipitur vel prohibetur.

Obj. ultimo ab inconvenientt. Peccatum contra legem obligantem sub veniali materia gravi, non foret veniale {indcliberalione actus, ut suppono ; neque ex levitate materia}, quia est in materia gravi ex quo ergo capite foret veniale?

/«. esse veniale ex levitate materia, quia, *ut jam dixi*, licet materia sit fundamentaliter gravis, formaliter tamen et moraliter est levis; quia, quatenus leviter præcepta, non est graviter difformis rationi. Insuper, cum dicitur peccatum posse fieri veniale ex indeliberatione actus, intelligitur de peccato mortali ex genere suo, consequenter in materia gravi, cui respondet gravis obligatio, quod hic non currit : unde peccatum in nostro casu est veniale ex genere suo.

APPENDIX.

Unde dignosci possit gravitas in alcrie et intentio legislatoris graviter obligans?

Quamvis *ut dixi*, legislator censeatur ordinarie velle obligare conformiter ad exigentiam materia, quando contrariam intentionem non exprimit, potest tamen aliter contingere, et aliunde etiam aliquando difficile est certo dignoscere an sit materia gravis : ideo, pro utriusque explanatione et intelligentia in praxi necessaria, pono sequentes regulas.

Prima regula. Illa materia censetur gravis quæ nullum conducit ad gravem finem legis : unde, si finis legis sit levis, aut si sit gravis, sed res præcepta non multum conducit ad illum, levis est censenda materia. Et cum finis ultimius omnium legum sit charitas, secundum Apost. I Tim. 2. et bonum commune, ea materia est censenda gravis quæ maxime necessaria est et multum conducit ad Dei et proximi dilectionem et ad commune bonum ; ita quod id quod de se est leve, in ordine tamen ad istos fines possit esse grave. Confer tract. de Peccatis, dissert. 7, a. 5, § 5, petit. 5. -sed quia id dijudicare in casibus particularibus non est cujusque, sed prudentium et sapientium, ideo sit

Secunda regula. Quando legislator in ferenda lege utitur verbis graviter comminatoriis, v. g. *Sub interminatione divini judicii, sub indignatione Dei vel sanctorum, in virtute ancla; obediencia* et similibus, item, (piando aliquid præcipit aut prohibet sub gravi puma, in ecclesiasticis

mb pœna excommunicationis majoris, suspensionis, interdicti, irregularitatis, privationis sepulturæ ecclesiasticæ, etc. in civilibus, sub pœna mortis, mutilationis, exilii, carceris perpetui, confiscationis omnium bonorum ; censetur materia gravis et intentio legislatoris graviter obligans : quia prudens legislator non censetur adhibere formulas tam comminatorias, neque præcipere aut prohibere sub tam gravibus poenis, quæ culpis proportionari debent, nisi et materia foret gravis et ipse intenderet graviter obligare.

Tertia regula. Quando legislator utitur his aut similibus verbis : *Præcipimus, mandamus, interdicimus, prohibemus, teneantur, non liceat, neccssc est*, etc. si cadant supra gravem materiam, ordinarie lex obligat sub mortali; quia, cum sint verba vere præceptiva, legi instituendæ consentanea, satis indicant legislatorem velle obligare graviter et juxta capacitatem materiæ.

Dixi In, *si cadant supra materiam gravem*, quia ex his verbis nude sumptis non potest colligi obligatio legis sub mortali, cum sint communia omni legi, sive sub veniali sive sub mortali obliget, et sæpe usurpentur in iis S. Scriptura locis in quibus non est obligatio sub mortali, ut Matlh. 15, Mare. 7 et 8.

Dixi 2º, *ordinarie*, quia in certis religionibus in quibus raro præcipitur aut prohibetur aliquid sub mortali, hæc et similia verba non sufficiunt ut lex obliget sub mortali etiam in materia gravi, nisi addalur *virtute obedientiæ* aut *subpœna excommunicationis*. Ita in prologo constitutionum ordinis nostri, textu 4, his verbis : « Præceptum autem in regula nullum (nisi quod de natura sua est, ratione trium votorum vel divinæ aut ecclesiasticæ legis) contineri volumus et declaramus. Et idem in constitutionibus, nisi ubi ponitur sententia excommunicationis, aut formaliter exprimitur per verbum, *præcipimus in virtute S. obedientiæ*. Et hoc idem in ordinationibus et prælatorum verbis et litteris intelligi volumus. »

Sive vero legislator utatur his verbis : *Oportet, debet, Heri, faciant, facite, caveant, abstineant*, et similibus, res est ambigua; quia hæc loquendi formulæ in S. Script, quandoque important verum præceptum,

quandoque solam exhortationem aut convenientiam : unde ex modo loquendi et circumstantiis, attenta quantitate materiæ, judicandum est de mente legislatoris. Quod si inde non possit eni. aut non certo constet de gravitate materiæ, sit

Quarta et ultimaregula. Quando, non obstantibus regulis positis, remanet dubium vel de gravitate materiæ vel de mente legislatoris, recurrendum *el ad consuetudinem, quæ est optima legum interpretes et vim legis habere potest, *ut dicam infra*, vel ad judicium prudentum et « apientum. quorum est in dubiis emergentibus leges interpretari.

Si quæras an per accidens non peccetur aliquando mortaliter contra legem humanam in materia absolute levi?

B. affirmative, nempe si violetur cum scandalo gravi aut ex contemptu formal) perfecto. Contemptus formalis perfectus probabiliter non est nisi quando quis ei toto renuit subjici superiori. Pro quo vide tract, de Virtutibus annexis justitiæ, dissort. 2, a. 4. conci. 1; et tract, de Peccatis, dissert. 7, a. 5, § 2, concl. 2.

ARTICULUS VI.

Utrum lex humana obliget cum certo periculo vitæ aut alterius gravis damni?

Dico 1º. Lex humana obligat cum periculo vitæ, «piando ejus observatio est majoris momenti quam vita alicujus particularis; quod contingit in duplici casu ; primus est quando legis observatio est necessaria bono communi ; secundus, quando ejus violatio cederet in contemptum religionis aut Ecclesiæ, ecclesiasticæve potestatis. Est communis.

Prob. In republics tam ecclesiastica quam civili admitti debet potestas quæ ipsius conservationi atque ipsius auctoris Dei honori efficaciter consulat atque pro*ideal alioquin insufficienter esset ei provisum atqui ad hos fines necessarium est, in duplici casu posito, ut leges humanæ obligent cum periculo vitæ. *De primo casu patet*, quia supponitur observatio legis necessaria bono communi reipublicæ. *De secundo etiam patet*, quia contemptus Ecclesiæ vel religionis redundat in ipsum Deum. Ergo.

(*onfirmatur* Ipsa ratio naturalis dictat et jubet majus bonum esse prefer*ndi minori : atqui communis salus reipublicæ,

ut quod religio et Ecclesia non contemnantur neque Deus in illis, majus bonum est quam vita unius privati : ergo.

Vides iūr admisceri aliquid legis naturalis. Dictat Vx naturalis majus bonum esse praeterendum minori, sicque partes debere cum sui dispendio exponi pro conservatione totius, sed id jubet indeterminate ; per legem autem humanam determinatur, et sic obligatio determinata est legis humanæ adjuncts naturali. Similiter lex naturalis dictat vitam esse potius profundendam quam Deum inhonorare aut contemnere : supposita ergo lege humana, si ejus violatio cedat in contemptum Dei, observanda est cum dispendio vitæ. Sicque, *ut palet*, lex humana, in assignatis casibus, non obligat cum periculo vitæ, nisi concurrente lege naturali.

Ex hac conclusione inferes militem mandante duce teneri manere in statione, ascendere muros, hostem aggredi; medicum mandante magistratu, presbyterum mandante episcopo, teneri ministrare peste laborantibus. Item, si in contemptum religionis aut potestatis ecclesiasticæ compellaris ab impiis communicare cum excommunicatis, manducare carnes die prohibito, laborare die festo, celebrare in loco profano aut sine vestibis sacerdotalibus, etc. potius mortem oppetere debes quam obtemperare; sicut Eleazarus, 2 Machab. 6, mortem gloriose sustinuit potius quam ederet carnes porcinas, ad quas compellebatur in odium et contemptum legis mosaïcæ.

Inde etiam nulli inferunt probabiliter, aliis tamen negantibus, Carlliusianum teneri abstinere a carnibus, si tamen adsint alii cibi, quantumvis ex hac abstinentia periculetur ejus vita; quia, inquiunt, si in gravissimis morbis Carllusianis liceret vesci carnibus, vigor laudabilis hujus abstinentiae, in quo consistit decor et commune bonum hujus instituti, paulatim tepesceret et relaxaretur : inciperet namque primo mspensatio in periculoso morbo, deinde paulatim traheretur ad mullos alios casus sub praetextu periculi, ita ut omnes gravet morbi essent occasio solvendæ abstinentiae, el cum omnes morbi facile a medicis judicentur graves, passim Garllusiani vescerentur carnibus.

Dixi, *si tamen alii cibi* udsin/, alioquin

possent, imo tenerentur manmicare carnes; tum quia magis inhumanum est sine-re aliquem fame perire, ad quod non sunl damnati Carllusiani, quam defeci-, medicinæ morbo moriatur; lum quia, cum hæc necessitas sit evidens extrema el raro contingens, non est periculum quod inde esus carnum vertatur in usum el abuse usurpetur in aliis casibus ficliliis, nec proinde quod decidat observantia regularis et commune bonum hujus ordinis.

Dico 2°. Extra duplicem casum primæ conclusionis, lex humana non obligat cum periculo vitæ aut alterius gravis damni in honore , fama , sanitate , bonis forlunæ, etc. Ita communiter.

Prob. 1° Lex humana strictius non obligat quam lex divina : atqui lex divina non obligat cum gravi detrimento : ergo. *Prob. min.* David, 1 Reg. 21, fame urgente comedit panes propositionis, quo* secundum legem, Levit. 24, non licebat ei comedere; similiter apostoli vellebam spicas sabbato : et ulrumque facium approbat Christus, Matth. 12. Item integritas confessionis, quæ est juris divini, non obligat cum gravi damno. Ergo.

2° Lex humana non debet esse moraliter impossibilis, id esi, maxime difficilis, sed, juxta prius dicta, debet esse accommodata fragilitati hominum, possibilis secundum mores et consuetudinem patriæ: atqui lex quæ obligaret cum gravi detrimento in omni casu, ubi ejus observantia non esset necessaria bono communi aut religionis honori, superaret fragilitatem hominum, nec esset moraliter possibilis, sed maxime difficilis et inhumana, ideoque injusta l ergo.

Confirmatur. Non est in legislatore potestas, neque a Deo neque a populo, hujusmodi obligationem inducendi : ergo. *Prob. ant.* Non habet, sive a Deo sive ? populo, potestatem disponendi de vita, fama el bonis subditorum, nisi ubi exigit necessitas boni communis el religionis : ergo extra hos casus non potest hujusmodi obligationem induce.'®. Et in hoc differunt leges humanæ a divinis, quod humana non obligent cum grav' damno extra casus positos, cx defectu potestatis id legislatore; divinæ autem, exi •mgnilate legislatoris.

5° Juxta communem sensum totiW Ec-

QUEDAM ALLE QŪÆSTIONES CIRCA OBLIGATIONEM LEG , w c. »>S

cleeiæ, lex jejunii, observationis domini-
es et festorum, recitationis officii et aliæ
non obligant cum gravi detrimento ; item,
neque lex prohibens communicationem
cum excommunicatis, juxta ipsum jus ca-
nonicum, cap. *Quoniam mullos*, caus. 11,
q. 5, et cap. *inter* de sentent. Excommun,
ubi habetur viatores et mercatores non
peccare dum propter necessitatem refec-
tionis corporalis communicant cum ex-
communicatis † ergo.

Dices 1°. Innocent. III, cap. *Sacris*, de
liis quæ vi metusve causa fiunt, decernit
non licere ex metu communicare cum ex-
communicatis.

D. jura non esse sibi contraria; et ideo
quidam hanc decretalem Iniioccnlii intel-
ligiint de levi metu, alii, de communica-
tione cum excommunicatis in crimine, ut
videtur intelligere S. Th. Quolib. II, a. 9,
ad 5; alii, de communicatione quæ exige-
retur in contemptum potestatis ecclesias-
ticæ. Alii dicunt Papam ibi distinguere
inter coactionem et metum, in hoc quod
coactio generaliter excuset a culpa et cen-
sura. metus autem non excuset generali-
ter, quod verum est : sed quaudp excuset
metus et (piando non excuset, ibi non ex-
ponit Pontifex, sed colligendum relinquit
ex aliis juribus citatis.

Dices 2°. Nullus metu mortis potest
contrahere matrimonium cum consanguine-
a in quarto gradu, neque celebrare sine
vestibus sacris : ergo.

Ad primum respondet Soto, ideo in
hoc casu non posse ullo metu contrahi
matrimonium, quia posita inhabilitate per
legem humanam non est materia matri-
monii, nec fieri potest materia per metum.
Despondent alii positum in tali extremi-
tate posse contrahere cum hac tacita in-
tentione, *quantum in me est et si nihil
aliud impediat*; hunc enim sensum ad-
mittunt verba contrahentis in talibus an-
gustiis prolata, inquit Sylvius : abesse ta-
men debet intentio consummandi.

Ad secundum. Non videtur posse con-
tingere comis in quo quis adigatur cele-
brare sine ice'ibus sacris metu mortis,
nisi incutiatur ab aliquo impio in derisum
religionis; et hic est casus *primal con-
clusionis*. *Dato* autem quod aliter contin-
gat *D.* id non fore magis illicitum quant

ex metu gravi mutilare sacrificium aut di-
midiare confessionem.

Dices 3°. Omnis lex est propter bonum
commune : atqui bonum -ommune est
præferendum vitæ unius privati. ergo.

D. D. maj. Omnis lex est propter bo-
num commune, ita ut qiiælibet ejus ob-
servatio in quolibet casu sit necessaria bo-
no communi et majus bonum quam vita
unius privati, *v. maj.* secus, *C. maj.* *Ad
cujus sensum D. min. tf. conseq.* Lex
enim quæ est propter bonum commune
sufficienter consequitur finem suum si re-
gulariter et extra casus difficillimos obser-
vetur.

ARTICULUS VII.

*Quædam aliæ quæstiones circa obliga-
tionem legum humanarum brevitet
resolvuntur.*

Petes 1° utrum lex fundata in falsa præ-
sumptione obliget ?

D. 1°. Quando lex præsumit id propter
quod fertur contingere non tantum ut
plurimum, sed in omnibus et singulis ca-
sibus, non obligat in iis casibus in quibus
id non contingit. Exemplum affertur com-
muniter de sponsis, qui ante Tridentinuit
post sponsalia habebant copulam , quo-
lex ecclesiastica, cap. *Keniens* 2, et cap.
Is qui fidem de Spons, declarat et statuit
transivisse per talem copulam in legiti-
mum matrimonium; quia præsuinebal
quod ista copula, non ut plurimum, sed
in quovis casu, fieret affectu maritali, seu
ex intentione perficiendi matrimonium :
unde, si ista intentio et ex parte alter-
utrius defuerit, nullum est matrimonium,
et lex non obligat illos ad conjugaliter vi-
vendum. Idem dicendum, si lex præci-
piat aliquid quod præsumit esse lit itum
aut utile bono communi, et est illicitum
aut nocivum; item, si lex præsuinat fac-
tum propter quod fertur, et hoc factum
sit falsum : ut si rex. quia præsumit vici-
nos hostiliter contra ip-uin agere, prohi-
bet lege generali ullas merces ad illos
transportari, dum depreheuuitui istam
prasumptionem esse falsam, lex non obli-
gat. *Horum ratio est*, quia hi his casibu
legislator non intendit obligare cum eju
mens non sit obligare nisi quando præ-
sumptio veritati respondet.

¶ 2°. Quando vero lex præsumit id

propter quod fertur contingere non in omnibus et singulis casibus, sed tantum ut plurimum, seu esse periculum ne contingat; quamvis non ita contingeret in aliquo particulari! <tasu, non ideo desinit lex obligare in conscientia. Tales sunt leges prohibentes religiosam professionem ante decimum sextum annum, matrimonium clandestinum, donationes minorum et similes: quamvis enim adesset sat firmum iudicium in hoc particulari profitente ante decimum sextum annum, quamvis abesset fraus in hoc particulari matrimonio clandestino aut in hac donatione particulari minorennis, obligant, inquam, leges in his casibus, quia subest in legislatore intentio obligandi in illis; non enim tulit legem eo quod præsumpserit in quodlibet profitente ante talem annum deesse sufficiens iudicium, aut in quodlibet matrimonio clandestino vel qualibet donatione minorennis subesse fraudem, sed ut plurimum sic esse, aut esse periculum ne ita sit, quod non obstantibus particularibus casibus verum manet: unde ejus præsumptio non est falsa, et sic verum est dicere generaliter quod omnis lex fundata præsumptione non obliget in conscientia.

Petes 2° utrum diversis legibus possit satisfieri per unum actum, aut per plures eodem tempore exercitos?

A. 1°. uno actu potest satisfieri pluribus legibus, si eandem materiam præcipiant, secus si diversas.

Italis primæ partis est, quia hoc ipso quo materia præcepta ponitur, sive uno sive pluribus actibus habetur totum quod per diversas leges præcipitur: sic una horarum recitatione sacerdos beneficiatus satisfacit duplici legi, qua tenetur ut sacerdos et ut beneficiatus ad recitationem horarum.

Neque refert quod qui debet duplici titulo et debito centum aureos non satisfaciat solvendo semel centum, quia in isto casu agitur de squalitate rei ad rem, quæ non habetur per unam solutionem; in nostro autem casu attenditur intentio legislatorum, qui per plures leges possunt eundem actum intendere.

Italis secundæ partis patet ex opposita ratione, quia per unum actum non habetur totum quod præcipitur per diversas leges circa diversas materias versantes: l

l sic is cui a confessario injungitur auditio sacri, præter illud ad quod tenetur ex præcepto Ecclesiæ, non satisfacit per unum sacrum, quia non ponit totum quod præcipitur per diversas leges.

Si petas unde dignosci possit quod plures leges ex intentione legislatorum cadant super diversas materias? A. uM non habetur expressa intentio legislatoris, id repetendum esse ex tenore legis, consuetudine et circumstantiis; quibus attentis, si adhuc manet dubium, judicandum est præcipi distinctos actus: id est tutius et etiam probabilius, quia sic communiter accidit quod nova obligatio superveniens ab homine cadat super aliquid distinctum a priore, nisi contrarium appareat de mente legislatoris: unde, stante tali dubio, is cui injuncta est a confessario auditio sacri die festo, non satisfacit per auditionem unius. Idem dic de obligatione superveniente ex voto. Et ita intelligendum est quod alias dixi circa euindem casum, tract. de Relig. dissert. 6, a. 5, sub finem. Secus tamen, si confessarius injungeret aut quis voveret audire quotidie missam per mensem, per annum; quia juxta communem sensum, sicut præsumitur in priori casu præcipi duplicem actum, ita in hoc posteriori præsumitur præcipi unum tantum. Alteram et profundiorum rationem totius *conclusionis* require in tract. de Relig. dissert. 2, a. 8, § 5, consec. 9.

P. 2° posse satisfieri pluribus legibus per plures actus eodem tempore exercitos, quando non sunt impossibiles seu unus non impedit alterum; quia tunc habetur totum quod præcipiunt legislatores: sic qui peregrinatur ex voto, potest in itinere recitare officium; similiter qui audit missam de præcepto, potest tunc temporis recitare horas aut adimplere satisfactionem sacramentalem. Secus, si essent impossibiles; ut si quis tempore missæ perageret opus præceptum quod impediret attentionem requisitam ad missam. De eo qui tempore missæ confitetur sacramentaliter et quibusdam aliis præsentem materiam spectantibus, vide tractatum nostrum de Relig. dissert. 6, a. 5 cit.

Petes 5° utrum qui non potest totam legem implere, teneatur ad partem possibilem?

P. affirmaturs, si lex sit de re divisibili

* < terminus potentiæ et impotentia non
il incertus et ambiguus.

Palet 1° ex jure, cap. *Cum dilecti* de Uolo et Contumacia, ubi statuitur eum qui nun potes' fotum implere mandatum, teneri .d partem ad quam est potens; 2° ex hac propositione damnata ab Innocentio XI : *Qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars Ira hit ad se minorem.* 2° Qui debet centum quæ solvere non potest, tenetur solvere viginti si possit : ergo similiter. 4» Ideo precise quis excusatur a toto, quia totum est ipsi impossibile : atqui, ut supponitur, pars non est ipsi impossibilis : ergo ab ea non excusatur.

Et hinc patet responsio ad axiomata quæ opponi solent, scilicet, quod major pars trahit ad se minorem et quod accessorium sequitur principale: hæc enim vera sunt duntaxat quando major et minor pars, accessorium el principalesuntinter se connexa el eadem est ratio ulriusque, quæ hic non currit, ratio enim excusans a toto est impotentia, quæ supponitur non esse pro parte ; sicut si vendidisses ovem et agnum, mortua ove non eximeris a tradendo agno.

Intelligit tamen partem aliquo modo notabilem, v. g. in recitatione horarum, integros psalmos, aut majorem partem illorum , non admodum levem , ul in eadem materia unum aut alterum psalmum vel hymnum; quia in moralibus parum pro nihilo reputatur.

Dixi etiam, si *terminus potentiæ et impotentia' non sit incertus el ambiguus*, sicut, v. g. iu infirmis, in quibus vix aut ne vix determinari potest quid possunt, usquequo possunt et non ultra : unde si dum non possunt totam legem implere, tenerentur ad partem, foret locus gravissimis scrupulis el continua perplexitas in determinanda parte ad quam tenerentur. Et ideo jure præsumitur de mente atqui legislatoris quod non velit in similibus casibus obligare ad partem. Ita graves theologo.

Petes 1° utrum quis teneatur non ponere scii amovere impedimenta observationem legis humana . antequam instet tempus adimplendi legem?

Respondi huic positioni in tract, de Relig. dissert. 6, a . n. petit. 2, id non licere

sine legitima causa, maxime ex intentione directa sc. eximendi a lege : quia. qumvilex nondum actu obliget, est tamen putit et certo tunc obligabit, imo obii-; ' i n < pro tunc. Non videtur autem foci . . . l' liano absque legitima causa se redder. . . t potentem observationi legis, qui tunc pmissio censetur «psi voluntaria ei moi vliter imputabilis in can*' ; a fortiori, si hanc omissionem directe intendat. Videtur tamen quod hæc causa non debeat semper et in omnibus esse valde urgens; communiter enim excusatur qui in die jejunii, seclusa intentione fraudandi legem, ex honesta recreatione venatur, ant can-a visendi amici itineratur, quamvis inde pævideat se observationi legi fore impotentem; quia talis est communis sensus ej praxis fidelium, unde colligitur mentem esse legislatoris non velle strictius obligare : et idem videtur dicendum de aliis legibus secundum quod ex communi praxi et consuetudine colligi potest intentio legislatoris. Sic non videtur excusandus qui sine gravi et urgente causa vespere sabbati iter susciperet, praevidens se sequenti die non posse missam audire ; excusandus vero qui ex non ita gravi causa, honesta tamen, proficisceretur feria quinta aut sexta : quia sic apprehendit sensus communis fidelium, et inde colligitur talem esse mentem legislatoris.

Petes 3° utrum leges infirmantes contractus minussolemnes obligent, cosque irritent in foro conscientia?

/? me hanc questionem resolvere in tract de Contract, disseri. i, a 10, et disert. 2, a. 5. **Jiet** 5, ubi specialiter de testamentis dixi , minus solemnia ad causas profanas esse in foro conscientia partit!) valida, partim invalida : vide; testamenta autem minus solemnia . ad causas, juxta communioem sententiam esse valida.

Verum anno 1735 emanavit constitutio regia a Ludovico XV, in qua art. 78 huc leguntur : *Toutes les dispositions de la présente ordonnance . soit sur la forme ou sur le fond des testament. codi iUe» et autres actes de dernù^e volonté , seront exécutés, encore qm, lesdites dispositions, de quelque espece qu'elles soient eussent la cause pie pour objet.* An autem ista sanctio sil in itans in utroque fon>

an in exteriori tantum? item quomodo sit recepta et in usu habita? dicant alii. Quidquid sit, saltem stabit *conclusio* nostra extra ditionem regis christianissimi.

Hujus constitutionis non memini lococitato de contractibus, quia nondum ad me pervenerat, nec mirum si me in extremitatibus regni scribentem latuerit, cum perfectorem Tournely, scriptorem attentissimum, latuerit in ipsa urbe regia scribentem. Is enim in editione operum suorum anni 1738, tribus annis post emanatam constitutionem laudatam, sententiam nostram ex parte docet tract, de Contract, p. 2, cap. ultimo, non appellata hac constitutione, cujus tantum meminit in editione anni 1745, et in compendio anni 1743, ubi, ea non obstante, sustinet adhuc testamenta minus solemnia ad causas pias valere in locis regi christianissimo non subjectis.

ARTICULUS VIII.

Utrum omnes subjiciantur legibus Immanis?

Hic q. 96. ad 5. — Duo sunt legis officia: unum est dirigere actiones humanas, aliud poenis cogere invitos ad sui observantiam. Duplici modo igitur potest intelligi aliquem subjici legibus humanis, directive et coactive. Plures quæstiones hic occurrunt resolvendæ: prima, an ipse legislator teneatur suis legibus? secunda, utrum clerici teneantur legibus civilibus, et religiosi legibus episcopalibus? tertia, quibus legibus teneantur itinérantes et peregrini? quarta, utrum privati usu rationis teneantur legibus humanis, infideles et hæretici legibus ecclesiasticis? Quas sequentibus §§ resolvendas suscipimus.

Quaestionem non instituo de justis, quia suppono tanquam certum de fide decisum in concilio Viennensi Clement, *ad nostram*, de Hæret. cont. Begardos et Beguinas, el in Tridenlino, sess. 6, cap. 11, can. 19 el 20; rursum sess. 7, can. 8, contra nostros sectarios, eos subjici legibus humanis tam civilibus quam ecclesiasticis. *Et patet ex didis* a. 5 hujus dissert, de obligatione legnin in conscientia, quæ enim ibi deduximus pariter probant de justis ac de aliis.

§ 1 — *Utrum legislator teneatur suis legibus?*

Ibid. nd 5. — *Dico*. Princeps seu legislator singularis et absolutus non tenetur

suis legibus quoad vim coactivam. bene tamen quoad vim directivam saltem indirecte, st leges ex æquo ipsmn et «obditos spectent.

ibid. — *Patet prima pars*, quia princeps seu legislator a nullo potest cogi ad observantiam suæ legis: non a se, nemo enim cogitur a scipso; non ab alio, quia non habet superiorem a quo possit pœna plecti.

Dixi in conclusione quoad hanc partem; *princeps seu legislator singularis et absolutus*, qualis est papa, episcopus, imperator, rex aut quivis monarcha: quia, ubi totus populus vel optimates ferunt legem, unusquisque de populo aut de optimatibus lege tenetur etiam quoad vim coactivam, quia, licet omnes collective sumpti sint respublica aut senatus, singuli tamen distributive sumpti sunt reipublicæ aut senatui inferiores a quo possunt cogi. Similiter, quamvis legislator sit singularis, si tamen non sit absolutus, sed agnoscat superiorem a quo possit cogi, tenetur etiam vi coacliva; sic sunt generales in ordinibus religiosis, dux Venetorum et forte alii qui habent supra se religionem vel reipublicam.

ibid. — *Prob. secunda pars* 1° ex jure, cap. *Cum omnes* de Constit. ubi Innocentius III dicit *quod quisquis juris in alterum statuit, ipse debet eo uli, el* laudat hanc Catonis sententiam: *Patere legem quam tu ipse tuleris*. Cap. *Justum*, dist. 9, dicitur: *Justum est principem legibus obtemperare suis*, - et S. Ambr. Epist. 52, sic Valentinianum alloquitur, *Quod præscripsisti aliis, præscripsisti et tibi*.

Prob. 2° ratione. /Equitas naturalis postulat 1° ut pars toti, maxime caput, membris conformetur: unde ait S. Aug. lib. 5 Confess, c. 8: *Turpis omnis pars est suo universo non congruens*. Postulat 2° ut legislator suo modo concurrat ad bonum commune, consequenter ad observantiam legis quæ lata est propter bonum commune; ad hanc autem observantiam longe magis movet exemplum principis quam verba: ergo.

λ ides hanc obligationem in legislator* non peti immediate el directe ex ipsa lege humana, quia nemo sibi ipsi inferior eet aut superior, ut possit sibi prxeipere, ud

tt ip«a lege naturali, supposita lege humana ut conditione ; et ideo i/ûi in *conclusion*». saltem indirecte, ex quo *solves quasdam objectiones* quæ Heri possunt.

Dixi etiam in conclusione, *si leges ex tequo principem ct subditos spectent*, quales sunt, v g. leges taxantes pretia rerum aut valorem monetarum, indicentes jejunia, festa, etc. secus vero si agatur de legibus quarum materia est diversæ rationis in principe et subditis et quæ principem dedecerent, ut si princeps legem ferret ne quis succinctus gladio incedat, ne sericis vestiatur, etc. His enim et similibus legibus non astringitur princeps, etiam quoad vim directivam, quia illi non conveniunt sicut subditis.

«Si *dicas* posse legislatorem quem voluerit a sua lege eximere : ergo et seipsum, *Ü.* quod, sicut legislator potest ex justa causa eximere alium a sua lege, illa et seipsum , ipsa lege naturali dictante quod non debeat esse peioris conditionis quam cæteri : unde, sic se eximendo ex juxta causa a lege, aut secum dispensando, non dispensabit in lege naturali, sed faciei quod ipsa lex naturalis dictat.

Petes utrum legislator teneatur sub mortali observare suam legem in materia gravi?

Jt. ipsum tencrisub mortali si ex transgressione sequatur grave scandalum a. it gravis injuria tertii, puta, si summus pontifex palam non legeret lioras, non jejunaret, non communicaret in Paschate, non servaret pretium rerum aut monetarum a se taxatum, vel conditiones a se impositas contractibus, etc. In hoc omnes conveniunt.

Sed utrum, secluso scandalo et injuria tertii, peccaret mortaliter in materia gravi? dubium est. Quidam affirmant, quia, inquiunt, tenetur legem suam observare ex lege naturali; lex autem naturalis obligat sui) mortali in materia gravi : ergo. Alii volunt quod peccet tantum venialiter, quia in tantum lex naturalis jubet eum observare suam legem in quantum indecens est quod caput non conformetur membris, pars loti : atqui hæc indecentia, secluso scandalo aut alia gravi circumstantia, non videtur tanta ut constituat peccatum mortale : ergo.

Ad rationem oppositam responderi

potest, quod materia præcepta a lege humana non sit gravis formaliter respectu legislatoris, quia ad eam non obligatur ut est præcepta, sicui subditus; non enim sua lege stringitur, sed ut subsidecentiae aut indecentis, præsupponit sua lege sicut, licet jejunium sit materiæ gravis secundum se, non tamen est materia gravis formaliter respectu illius cui non est præceptum sub gravi obligatione, *ut diximus supra*.

§ H. — *Utrum clerici teneantur legibus civilibus, et religiosi legibus episcopalibus.*

Dico 1«. Clerici non tenentur legibus principum sæcularium, si quas ferant pro causis ecclesiasticis, quæ scilicet spectant fidem, sacramenta, ordines ecclesiasticos, etc. quia ejus est ferre leges pro causis ecclesiasticis, cujus est regere Ecclesiam : atqui Ecclesiæ regimen non est commissum principibus sæcularibus, sed Petro et apostolis eorumque successoribus : ergo.

Dico 2°. Clerici non tenentur legibus civilibus, vectigalia, tributa et hujusmodi onera imponentibus.

Hanc conclusionem probavimus in tract. de Just. dissert. 9, a. 7, j 5, Ie ex jure civili. L. *Sancimus* 22, C. de Sacrosanctis Ecclesiis, et Novella *Hem nulla*, C. de Episcopis et Clericis; 2° ex jure canonico, cap. *In qualib.* caus. 25, q. 5; cap. *Quancquam* de Censibus, in 6, can. *Clericis* de Immunit. 5° ex magno concilio Lateran. ex concilio Vienn. et Trid. sess. 23, cap. 20 de Reform. Hæc omnia vide loco citato fusius exposita ne eadem repetam. Subjiciam hic duntaxat quasdam objectiones et quasdam quaestiunculas quas illic omisi.

Obj. 1°. Christus, Matth. 17, dicit Petro : *rade ad mare et mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit tolle, et aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens, da iis pro me vite.* Et cap. 22 dicit : *Beddite quæ sunt Cæsaris Cæsar, et quæ sunt Dei Deo.* Ergo.

li. ad primum, ex eo contrarium evinci et conclusionem nostram firmari Prius enim Christus se et apostolos a tributo liberos dixerat : *Quid tibi videtur, Simon?* inquit, *reges terno a quibus accipiunt tributum vel census, a filiis an ab alienis?* Elide dixit : *Ab alienis.* Dixit illi

Jesus : *Ergo filii sunt liberi.* Deinde profitetur se nulla lege astrictum, sed ponte et ex sola charitate propter vitandum sondaiuin solvere ; pergit enim : *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, ite.* ut supra. *Ad secundum, B.* bona clericorum non esse Caesaris, nec solvendo tributo obnoxia : et ideo *neganda est consequentia.*

Obj 2, S. Ambros. relatus C. Si tributum XI, q. 1, dicit : Si tributum petit imperator, non negamus; agri Ecclesiae solvunt tributum : si agros desiderat imperator, potestatem habet vindicandorum. Et Urbanus papa , c. Tributum 25, q. 8 : *De exterioribus Ecclesiae, quod constitutum antiquitus est, pro pace et quiete, qua nos defensare debent, imperatoribus persolvendum est.* Ergo.

Respondent quidam quod, cum immunitas clericorum sit juris humani, non mirum si non statim et ubique viguerit, quæ tamen sequentibus temporibus plenius, firmitus et universaliter asserta est. In hoc sensu nos ipsi citatos textus laudavimus loco citato : at vero, re nunc attentius et in ipsis fontibus inspecta, alium prorsus esse horum textuum sensum comprobamus.

Igitur *in primo*, qui desumptus est ex oratione S. Ambrosii *de non tradendis basilicis*, referi S. præsul Arianos ipsum circumvenisse ut olim Judæi Christum, ad hoc vel basilicas imperatori traderet; et dicit ecclesias non esse tradendas imperatori, quia ejus imaginem non praeferunt : de agris vero et tributis, non agnoscit ea deberi imperatori, quin potius negat ; sed quia periculosum erat in his circumstantiis ea denegare, respondet : *Si tributum petit imperator, non negamus ; agri Ecclesiae solvunt tributum*, scilicet non jubente lege, sed metu cogente, ne pejus eveniat. *Si agros desiderat imperator, potestatem habet vindicandorum*, facti scilicet. non juris; *nemo nostrum intervenit* unde subdit : *Non faciant de agris invidiam, tollant eos si libitum est : imperatori non donn, sed non nego.*

Ad secundum. Intelligendus est de eo quod est antiquitus constitutum non auctoritate legum imperialium, sed libera concessione SS. pontificum ; ibidem enim ■ subjicitur, quamvis etiam hujusmodi non » videantur imperialibus exactionibus sub-

jiciendi. Nam, cum tempore famis cuneorum /Egyptiorum terram sibi emeret Pharaon, atque sub eadem <aroe suæ servituli subjiceret, sacerdotibus ita necessariasubministravit, ut nec possessionibus nec libertate nudarentur, l)omino ex tunc pronuntiant sacerdotes in omni gente liberos esse oportere. » Et capite sequenti referuntur amplissimæ immunitates ecclesiis concessæa Constantio et constante aliisque imperatoribus.

Petes utrum principes possint hanc ecclesiarum et clericorum immunitatem minuire aut revocare?

A. probabilius negative. Prob. Immunitas clericorum a tributis et aliis oneribus, vel est de jure divino, ut multi volunt, vel de jure humano, scilicet ex concessione principum et sanctionibus Ecclesiae, quam opinionem-secuti sumus post Auctorem loco citato : atqui, quodvis dicatur, non possunt principes illam tollere in parte vel in toto : ergo. *Prima pars est evidens* ; nulla enim potestas humana potest infringere ordinationem divinam.

Prob. pro secunda parte i° quia privilegium, etiamsi gratis concessum non subdito, est irrevocabile ; quia hujusmodi privilegium non potest dici privata lex, cum lex non versetur circa non subditum, sed transit in naturam contractus et donationis inter vivos, quæ per se est irrevocabilis : atqui Ecclesia non est subdita principibus sæcularibus : ergo. Unde non potest magis sæcularis princeps spoliare Ecclesiam istis juribus et bonis ab ipso aut prædecessoribus concessis, quam agro pariter concesso, aut quam posset populus spoliare ipsum principem palatio et suppellectili quæ semel ipsi donasset.

2° Quia hæc privilegia fuerunt concessa Ecclesiae a principibus Christianis ob remuneranda beneficia quæ eorum regna recipiunt ab Ecclesia, ut testatur Constantius in Epist. ad Taurum, C. *Inqualibet* cans. 25, q. 8, ubi confirmans privilegia et concessionem Ecclesiae facias, hanc rationem affert : *Scientes maius religionibus quam officiis et labore corporis vel sudore, nostram rempublicam contineri.* Atqui privilegia remuneratoris communiter censentur irrevocabilia : ergo.

5° Tota respublica Christiana in hæc privilegia consentit ; quod autem consensu reg-

ni esi fciiwialum revocari non potest. Ergo.

4° Tandem , quia hæc privilegia sunt si non constituta , saltem approbata et confirmata *b Ecclesia, cujus nulla est major auctoritas : ergo a principibus sæcularibus revocari non possunt. Ita noster Donatus, tract. 15, q. 4, qui dicit hanc esse concordem doctorum sententiam.

Si petas qui fuerint præcipui principes qui has immunitates Ecclesiæ et ecclesiasticis concessere ?

R. Imprimis concessit et ita sancivit Constantinus Magnus, apud Euseb. lib. 1 Histor. c. 7 ; deinde Constantius, Constantans, Gratianus, Valentinianus et Theodosius, cap. *Tñ qualibet* cit. Fredericus, Novella *Item nulla*, c. de Episcopis et Clericis; Justinianus, lib. *Sancimus*, 2 cap. de sacrosanctis Ecclesiis ; Carolus Magnus, in Capitularibus, lib. 5, cap. 148; reges Hispaniæ ex concil. Tolet. 4; reges Francorum Clodovæus, Clotarius, Childebertus, apud Thomassinum, de Eccles. Disciplina, p. 5, lib. 1, cap. 54.

Dico 5°. Legibus civilibus quæ communem spectant gubernationem, neque sacris canonibus neque clericorum statui repugnant, tenentur clerici quoad vim directivam, non coactivam. Tales sunt leges taxantes pretia rerum et valorem monetarum, præscribentes modum ædificandi, testandi, contrahendi et similes. Ita communiter.

Prob. prima pars. Clerici sunt partes et membra communitatis : ergo ratio et æquitas naturalis exigit ut præstent ea quæ ad communem reipublicæ gubernationem et quietem pertinent, atque suo toti se conforment , juxta prius laudatum S. Augustini dictum. *Confirmatur.* Quia alioquin (oret confusio et perturbatio in communitate , dum alii servarent certum pretium mercium, certum valorem monetarum, certum modum contrahendi, etc. et alii non servarent. Ergo.

Verum hæ rationes probant dimtaxal clericos teneri legibus civilibus, non vi ipsarum legum directe , sed vi ipsius legis naturalis, positis istis legibus ut conditionibus sicut diximus § præced. de ipso legislatore. Au autem leneaniureliam directe vi istarum legum, R. neg. Quia juxta canones clerici eximuntur ab omni jurisdictione civili. Sic in concil. Later, sub Leone X, bulla *Superna? dispositionis*, dici-

tur : *Cum autem jure tam divino quam*

siaslicas personas attributa sit. El Innocent. III, cap. *Ecclesia,dr* Constitui, dicit quod laicis super ecclesiasticis personis et ecclesiis nulla sit attributa facultas imperandi.

Et hinc patet secunda pars conclusionis. Si enim principes nullam habeant auctoritatem in clericos, non possunt illos contra legem delinquentes judicare el punire; sed deferendi sunt ad judicem ecclesiasti-

ge taxata, vel alia arbitraria.

Dico 4°. Religiosi exempti, ut Mendicantes , legibus episcoporum communem observantiam et lotius populi devotionem spectantibus, subjiciuntur quoad vim directivam, non coactivam, nisi in paucis casibus exceptis.

Patet conclusio ex dictis de clericis respectu legum civilium. Quia, sicut clerici eximuntur a jurisdictione civili, ita religiosi privilégiât! a jurisdictione episcopali : unde, sicut clerici tenentur ex æquitate naturali ut sit conformitas in membris el vitentur turbationes, legibus civilibus communem reipublicæ gubernationem spectantibus vi directive, non coactiva ; ita religiosi exempli tenentur directive, non coactive, legibus episcopalibus communem observantiam et totius populi devotionem spectantibus.

Dixi, *nisi in paucis casibus exceptis*, propter decretum concil. Trid. sess. 25, de Reform, regul. cap. 12, hujus tenoris : « Censure el interdicta, nedum a Sede » aposlolica emanata, sed etiam ab ordinariis promulgata, mandante episcopo, a » regularibus in corum ecclesiis publicentur atque servantur : dies etiam festi » quos in diœcesi sua sen andos idem episcopus pracejierit, ab exemplis omnibus » etiam regularibus servantur. »

§ III. — *Utrum privati usu rationis teneantur legibus humanis, infideles et hæretici legibus ecclesiasticis?*

Dico 1°. Constanter privati usu rationis, ul infantes et perpetuo amentes, non tenentur legibus humanis; quia, cum lex humana sil præceptum rationale , hujus vinculi non sunt capaces defectu rationi* et libertatis : unde kges non censentar “i-

portas,nec legistatores eos comprehendere.

Qui **vero** sunt privati usu rationis ad tempus tantum, ut ebrii, dormientes, amentes habentem (acida intervalla, tenentur legibus humanis ; quia, licet careant actuali rationis et libertatis exercitio, est per accidens, et utramque habent habitu , cum ratio in eis non sit exincta, sed sopita, et ideo sint proxime capaces legem agnoscere et senare : attamen defectu actualis cognitionis et libertatis, quandiu ea carent, excusantur a peccato, legem transgrediendo.

Hinc inferes infantes et perpetuo amentes posse diebus vetitis manducare carnes eisque ab aliis posse dari comedendas : quia, cum non teneantur lege, est cooperari rei licitae. Secus de ebriis et amentibus ad tempus, quia, cum hi teneantur lege, esset cooperari ejus transgressionem materiali , quod non licet. Idem dic de lege naturali respectu infantium et perpetuo amentium, qua, cum sit omnibus innata, hi etiam tenentur, quamvis ob defectum libertatis ab ejus transgressionem excusentur: unde non licet eos provocare ad iram, libidinem, blasphemiam. etc. quæ secundum se sunt semper turpia et indecentia.

Inferes pariter pueros et puellas ante usum rationis posse intrinungi in monasteria. virorum et mulierum, quia, quamvis Trid. sess. 25, cap. 5, de Regulari, id prohibeat omnibus *cujuscumque ætatis fuerint*, communius tamen intelligunt legum interpretes, Navarrus, Asorius, Comitulus, La Cruz et alii, de habentibus usum rationis et de illis qui ad peccatum movere possunt, ut sunt fatui et infideles adulti, qui quamvis intrando non peccent, peccant tamen moniales eos admittendo.

Dubium est utrum liceat applicare amentes perpetuos et infideles (qui, ut modo dicam, non tenentur legibus ecclesiasticis) operibus servilibus diebus dominicis et festis? Hunc casum jam proposui in tract. de Relig. dissert. 6, a4, conci. 2, magis inquirendo quam resolvendo : vide ibi. Neque huc usque occurrit quod plene satisfiat Equidem audio quosdam id illicitum censere, quia inquiunt, applicans censetur per idos perinde ac per equos operari. Id utcumque movet, sed non sufficienter. Duparitas est enim, quod equi operari non possunt absque ope illius qui lege ecclesiastica stringitur, secus de fatuis et infi-

delibus, quibus sufficit mandatum», applicantis.

Dico 2°. Pueri, cum ad annos discretionis pervenerunt, tenentur * 'minibus legibus humanis, tam civilibus quam ecclesiasticis, suæ ætati convenientibus; quia tunc sunt præcepti capaces ergo legi generaliter latae subjiciuntur non secus ac alii; si tamen eorum ætati convenient; sunt enim quædam leges a quibus ratione ætatis eximuntur, ut lex jejunii, qua non tenentur ante tertium septennium, propter necessitatem alimenti ad incrementum ; lex communionis paschalis, propter reverentiam debitam Sacramento quæ exigit maturiorem ætatem, scilicet annum duodecimum circiter.

Confirmatur. Cap. *Omnis utriusque sexus* de Poenis et Remissio statuitur *quemcumque fidelem, postquam ad annos discretionis pervenerit*, teneri præcepto confessionis annuæ. Eadem autem est ratio de aliis legibus humanis.

Sed difficultas est quandoam pueri perveniant ad annos discretionis: an statim ac adepti sunt usum rationis , quovis ætatis anno, sive quinto, sive sexto , ut quidam volunt ; an tunc solum cum ad hanc ætatem perveniunt in qua communiter lumen rationis oriri solet et pueri ut plurimum usum rationis habent, ut volunt alii et quod mihi probabilius apparet, 1° quia ad annos pubertatis dicuntur pervenire pueri et puellæ, non cum primum pubent, sed cum ad hunc annum perveniunt in quo solent pubere, qui est decimus quartus pro masculis et duodecimus pro puellis : ergo idem quoad annos discretionis; 2° quia leges instituuntur secundum ea quæ ut in pluribus accidunt; 5° quia , cum sit difficile discernere an puer ante solitum tempus habeat vel non habeat usum rationis, daretur locus variis scrupulis et continuis perplexitatibus?

Sed nondum evacuata est difficultas: restat enim assignare tempus in quo pueri ut plurimum attingunt usum rationis. Quidam assignant tempus quod est propinquius pubertati quam infantiæ, scilicet in masculis decimum annum et medium, in fœminis nonum annum et medium. Alii assignant septimum annum completimque ita videtur usu et communi hominum sensu receptum : tunc enim solent pueri compelli ad confessionem annuam, ad auditum.

netnmissæ. ad abstinentiam a carnibus, eic. Arbitror ergo pueros post primum septennium dunnuxat, etsi antea polleant usu rationis. pervenisse ad annos discretionis, et tunc solum obligari legibus humanis, nisi tertio constet nequidem tunc habere usum rationis. *Dico*, legibus humanis; certum est enim, quovis tempore usum rationis adipiscuntur, ipsos statim teneri lege naturali et peccare si eam transgrediantur.

Petes utrum pueri annum discretionis adepti incurrant etiam pœnas legibus humanis contentas, si eas transgrediantur?

B. Probabile est pueros ante annos pubertatis non incurrere pœnas ecclesiasticas, quibusdam exceptis; nec ante tempus pubertati proximum incurrere pœnas civiles.

De poenis ecclesiasticis probatur ex cap. *Beferente*, de Delictis puerorum, ubi Alexander III prohibet ne puer qui ante annum decimum quartum commiserat excessum compellatur ad subeundam pœnam imponi solitam pro tali excessu; cujus rationem profert: *Quoniam in pueris relinqui solet inultum quod in aliis provectioris ætatis humanat leges dicunt esse severius corrigendum.* Non relinquere-
tur autem in eis inultum, si censuris punirentur.

De poenis civilibus *prob.* ex Instit. de Obligationibus ex delicto, § penultimo, et l. Pupillum II. de Reg. juris, quibus in locis habetur quod puer pubertati proximus teneatur de furto, homicidio et omni delicto, excepto adulterio; ex quo colligitur quod, si non sit pubertati proximus, non teneatur. Intellige autem teneri ad pœnam taxatam mitiorem; quia, juxta reg. juris 108 IT. *Fere in omnibus pœnalibus judiciis et ætati et imprudenti ut succurritur.*

Dixi, *quibusdam exceptis*, quia videtur excipienda excommunicatio lata ob permissionem clerici, quam incurrit ppter ademptus annos discretionis, ut colligitur ex cap. *Super eo* et cap. *Pueris* de Sentent, excommunicationi»; item, excommunicatio lata in ingredientes monasteria monialimn, ex Trit? cit. ubi excommunicantur ingredientes *cujnsvis ætatis*; item, irregularitas ex homicidio, ut colligitur ex Clement. *Sifurwsus*, de Homicidio. Sic saltem plure? excipiunt, imo quidam volunt, ex his

juribus particularibus, id esse universaliter verum de omnibus censuris, *ocnmvis* alii, *ut [cri conclusio]*, probabiliter existiment, his exceptis, standum esse communi decisioni capitis citati *Beferente*.

Dico 5°. Infideles non tenentur legibus ecclesiasticis, quia non sunt Ecclesiæ subditi. Haeretici autem tenentur, quia per baptismum fiunt Ecclesiæ subditi. Neque præsumi potest Ecclesiam filios in suam matrem rebelles eximere ab obligatione legum suarum, cum hoc esset et eorum fovere proterviam et Catholicis occasionem perversionis prabere.

Ad *inferas*. Ergo peccant caupones, lationes, etc. in partibus catholicis subministrando haereticis carnes diebus prohibitis, non secu* ?c si subministrarent catholicis. *B. N. illationem*, quia, cum necessitate compellente, aut aliis justis de causis, princeps aut respublica eos admittat et concedat habitationem, subest justa causa vendentibus negligendi eorum peccata ministrando eis carnes, cum alioquin vel recederent vel rixas et turbas excitarent.

§ IV. — *Quibus legibus teneantur itinérantes et peregrini?*

Dico 1°. Itinérantes et peregrini regulariter non tenentur legibus particularibus proprii territorii, quando alibi existant sive transeuntes sive permanentes. modo non absint eo precise animo ut eximantur a lege, alias remansuri.

locales : atqui lex localis immediate afficit **locum**, et mediante loco personas : ergo absentes a loco al) eis eximuntur. Et in Aoe differunt istæ leges ab iis quæ dicuntur personales, ut est, v. g. lex recitandi horas quæ allicit clericum independentem a loco aliquo determinato.

Dixi *irregulariter*, quia sunt quædam leges spectantes rem vel commodum aut incommodum territorii, quarum transgressionem consummantur etiam ab absentibus in proprio territorio, ut lex obligans clericos ut certo tempore comparcant synodo vel capitulo ; item leges spectantes beneficia, agros, ædificia, quibus obligantur etiam absentes. Idem dic de eo qui, existens extra proprium territorium, occideret hominem existens in eodem proprio territorio, quia in eo consummatur delictum : idem de aliis similibus casibus.

Dixi 2° *nisi absint transeunter copratise animo ut eximantur a lege, alias remansuri*; qui ibi intervenit fraus, *fraus autem et dolus nemini patrocinator*, ut jures admittunt.

Si dicas quod in casu posito quis utatur jure suo, sicut qui mutat domicilium ut eximatur a legibus proprii territorii quem nemo damnat.

A. 17. ant. Et dico veram ibiintercedere fraudem aut nullibi unquam ; nemo autem habet jus agendi in fraudem legis. *Ad paritatem, ipsam N.* Is enim qui eo animo mutat suo, jure domicilium vere utitur quia unicuique liberum est manere vel non manere incola hujus vel illius territorii, sicque subjici vel non subjici ejus legibus, neque id prohibere potest princeps; at nemini liberum est manendo incola hujus loci nolle leges ejus observare, idque prohibere potest princeps : unde primus agit contra principem cujus non vult amplius esse subditus, nec consequenter ejus legibus subjici; secundus agit directe contra legem cujus obligationem, qua stringitur, malitiose subterfugit, quod non est ipsi licitum. Requiritur ergo ut absens transeunter» proprio territorio ejus legibus non teneatur, quod absit ex honesta causa, quæ tamen non debet esse gravis. Hinc si, dum urget lex jejunii in loco tui domicilii, invitans ad prandium ab amico, ubi non est («juuimn, perinde iturus si apud te non

esset jejunium, licite apud ipsam comedis carnes ; quia nulla est fraus.

Cæleri intellige præsentem doctrinam de actu a lege præcepto vel prohibito, cujus positio vel omissio tam extra quam intra conducit ad finem legis, ut est, v. g. lex de jejunio vel festo servando; quia, si sit de actu cujus positio vel omissio extra nihil conducat ad finem legis, licet ibi abesse eo animo ut ab illa eximaris. v. g. si lex ne quis fervente seditione aut tumultu cum armis incedat ; poles abesse toto eo tempore, eo animo ut ab hac lege eximaris ; quia quod extra civitatem anna geras nihil facit ad finem legis.

Dico 2°. Non solum qui habent domicilium aut quasi-domicilium in territorio alieno, sed etiam qui sunt in illo transeunter. ul itinérantes, peregrini el vagi, probabilius tenentur legibus particularibus hujus territorii, si illic trahant moram observationi legis proportionatam.

De his qui in territorio alieno habent domicilium aut quasi-domicilium, non est difficultas : omnes conveniunt eos teneri legibus hujus territorii. Dicitur autem habere quis domicilium in aliquo territorio, qui habitat aut incipit habitare, animo semper habitandi ; quasi-domicilium, qui habitat in eo per notabilem anni partem, quidam dicunt majorem, alii minorem modo sit notabilis, ut sunt studentes in academiis, mercatores in emporiis, principes in aulis, etc. Ii ergo, hoc ipso quo fixerint alicubi domicilium aut quasi-domicilium, certo tenentur omnibus legibus illius loci, et ejus forum sortiuntur tam civile «piam ecclesiasticum, ac parochiam acquirunt non secus ac alii incolæ ; ita ut possint coram illius iudice circumveniri, illic matrimonium contrahere, ab ordinario in votis dispensari, etc. Excipe ordines sacros, quos recipere non possunt nisi a episcopo loci nativitatis propter contrariam dispositionem juris.

Quantum ergo ad itinérantes, peregrinos et vagos, *prob.* 1° ex S. Aug. qui, lib 5 Confess. c. 8, dicit, *Pactum inter se civiliter aut gentis consuetudine vel lege firmatum nulla civis aut peregrini habent violari*: quibus verbis indicat non solum consilium, ut volunt aliqui, sed **puppium**, cum eodem modo loquatur de peregrinis ac civibus qui absque dubio in

tur ex præcepto servare leges patrias. Idem .. **5. de** Doctrina Christiana , c. 12, refertur. *Quisquis* dist. 18 : *Qtziayuia tie eis* rebus transitoriis *utitur ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur , excedat, flagitiosus est.* Item ex S. Ambrosio <tpud S. Aug. Epist. 118, et refertur cap. *Illa*, dist. 10, ubi S. Augustino interroganti pro matre sua, an illi liceret Mediolani non jejunare sabbato , respondet S. Ambrosius : *Cum Hornam venio, jejuno sabbato ; cum Mediolani sum non jejuno: sic etiam tu, ad quam forte ecclesiam veneris , ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi;* unde commune effatum :

Si fueris Romæ, Romano vivito more;
Si fueris alibi, vivito sicut ibi.

Prob. 2° ratione. 1° Jure gentium, consensu legislatorum, usu atque sensu communi populorum, firmatum est ad pacificam cujusque loci conversationem et conformitatem tuendam, ac vitanda scandala, ut unusquisque servet leges territorii in quo est ; cujus apertum indicium est quod superiores hujus territorii possint compellere advenas ad observationem suarum legum, et in delinquentes animadvertere. *Confirmatur.* Quilibet princeps potest statuere quidquid necessarium est ad pacem et bonam conservationem suæ provinciae : atqui ad id maxime necessarium est quod advente servent leges hujus provincial, cum alioquin nata sint sequi scandala, perturbationes et rixæ.

2° Brevis absentia sullicit ut peregrini eximantur a legibus propriis sui territorii : ergo brevis præsentia sullicit ut subjiciantur legibus propriis territorii in quo sunt. Et hinc praeoccupatur quod objiciunt patroni adverse sententiæ, scilicet neminem fieri alteri subditum nisi ratione vel originis, vel domicilii aut quasi-domicilii, vel delicti, vel rei possess®. Verum est equidem neminem fieri alteri subditum permanentor nisi titulis assignatis, bene tamen transeunter; (filia, sicut ad brevem exemptionem a jurisdictione sui territorii biifiicit brevis absentia, ita ad lirovcm subjectionem alieni territorii sufficit brevis præsentia.

Objiciunt insuper. Itinérantes et peregrini non possunt contrahere matrimo-

niiim in territorio in quo sunt trailsemiter, neque dispensari in votis ab illius ordinario : ergo.

/i. N. conseq. tum qma hæc non renuitur ad pacificam communitati gubernationem sicut legum municipalium observantia , tum quia hæc a jure communi excipiuntur, sicut excipitur quod Latinus possit suo ritu celebrare in ecclesia Græca, et Graecus suo in ecclesia Latina ; ut videre est in Epistola Leonis IX adversu· Michaëlem Constantinopolitanum.

Instant. Qui ad paucos dies versatur in aliquo territorio non censetur in eo moraliter versari, L. *Hceres absens* ff. de Judiciis : ergo,

/?. jura loqui de certis effectibus qui longiorem requirunt moram, ut ad contrahendum domicilium vel acquirendam parochiam, etc. non vero de observantia legum quibus facile et sine mora satisfieri potest.

Dixi, *si illic trahat moram observationi legis proportionatam*, quia non censetur quis moraliter existere in loco in ordine ad obligationem et observantiam legis , si in eo non existât tempore accomodato ejus observationi : et hinc inferunt communiter auctores, eum qui transit per locum ubi est festus dies et ibi moratur tantum una vel altera hora. etiamsi ante meridiem, non teneri ad missam; secus si maneret toto mane.

Sed dubium est an, si proficiscatur mane a loco in quo servatur festum, teneatur audire missam vel ibidem vel alibi ? De hospite negat Sylvius et plures alii, qui affirmant de incola, quia existimant incolam ad plus teneri quam hospitem; de utroque negant alii.

Quid sit juris in hoc casu difficile est determinare ; unde censeo, salvo meliori judicio, standum esse communi usui et praxi quæ habet vim legis ; communis autem usus et praxis, saltem in his partibus, est quod tam hospes quam incola discedens mane a loco in quo est festum, illit vel alibi audiat sacrum.

&* *dicas* eum qui discedit mane hora quinta non magis trahere moram observationi legis accommodam. quam transiens qui ibi remanet una vel altera hora; item non contrahere obligationem abstinendi

a)Ib« at operibus servilibus : ergo nec audiendi cacrum.

B. Concesso utroque ant. N. conseq. et sto in usu et praxi communi quæ sic recepit legem pro audienda missa a discedente , non a transeunto, nec pro abstinentia ab operibus servilibus. Si instes communem apprehensionem illitteratorum non sufficere ad inducendam obligationem, presertun de qua disputant theologi, /i. me non vim facere in communi intelligentia illitteratorum, sed in praxi communi quæ sic recepit legem et ideo vim legis obtinuit. Cæterum nolim damnare qui contrariam opinionem sibi probabiliorem sequeretur.

Consectaria pæcedentis doctrinæ.

Ex dictis colliges 1° committentem peccatum cui in propria diœcesi annexa est censura seu quod est reservatum, sed non in ea in qua versatur et peccat, non incurrere censuram nec reservationem, et posse ibi absolvi a quocumque confessario. Redux autem in patriam non potest, non propter censuram, quia nullam incurrit, sed propter reservationem quæ viget in sua diœcesi circa illud peccatum, ubicumque fuerit commissum.

Colliges 2° Gallum existentem in quibusdam provinciis Belgii posse manducare intestina et extremitates animalium die sabbati, et Romanum existentem Medionali posse non jejunare quatuor primis diebus quadragesimæ; quia, licet abstinentia a carnibus sabbato, et jejunare quatuor primis diebus quadragesimæ, non sint leges locales, de quibus 'rocedun*> conclusiones, seri communes Ecclesiæ; quia tamen extranei existentes in dictis locis subjiciuntur eorum legibus onerosis, ita fruuntur eorum privilegiis ut sit uniformitas in omnibus. Pariter Belga existens in Gallia et Mediolanensis Romæ non possunt uti suis privilegiis , sed debent servare leges communes Ecclesiæ prout ibi servantur.

Colliges 5° existentem in loco ubi Tridentinum non est promulgatum nec receptum, posse valide contrahere matrimonium Ûandestine; quia ista lex non est mere personalis, sed mixta , partim personalis, oartim localis. Quid autem si eo præcise animo illuc transmigret? Probabiliter reputant aliqui contrahere valide,

I quia servat formam contractus ibi requisitam. At dices. Ergo fraus ipsi favet et patrocinatur. Fateor id mgerere difficultatem; at forte respondebunt, non fraudem patrocinari, sed quia, supposita fraude, contrahit secundum leges loci in quo celebratur contractus. Cæterum hanc opinionem ut probabilem duntaxat propono, non ut certam affirmo; quine contra res mihi videtur dubia propter fraudem.

Colliges 4° Catholicos existentes in partibus hæreticorum aut infidelium, teneri legibus communibus Ecclesiæ, v. g. jejuniorum, festorum, etc. quia istæ leges non sunt locales, sed personales, primario afficientes personas ubique locorum; et quod in istis partibus non servantur, non est privilegium, sed apud hæreticos abusus, ex eorum pervicacia; apud infideles, quia non sunt subditi Ecclesiæ.

Colliges S° discedentem a loco jejunii non posse jentare nisi aliunde excusetur, dum autem advenerit ubi non est jejunium , posse manducare carnes, prandere et cœnare ; e contra discedentem a loco ubi non est jejunium posse jentare, advenientem ad locum jejunii circa meridiem posse prandere cum aliis, si sero adveniat posse tantum collationem sumere. Hæc et quædam alia corollaria circa jejunium fusiùs exposita require in tract, de Temper, dissert. 2, a. 10, sub finem.

DISSERTATIO V.

DE MUTATIONE LEGUM HUMANARUM.

D. Th. Q. 97.

Hic q. 97. a. 1. o. — *Suppono* 1° legem humanam posse convenienter mutari, tum quia legislator pro ingenii humani imbecillitate non semper potuit in lege condenda attendere ad omnia, ex quo fit quod temporis successu id quod credebatur utile deprehendatur inutile et noxium, ideoque lex mutanda; tum quia mores hominum quibus dirigendis instituuntur leges, sunt variabiles, consequenter leges mutandæ.

Ibid. a. 2. o. — *Suppono* 2° leges non esse facile mutandas, etiamsi aliquid melius occurrat, sed tum demum quando necessitas aut magna et evidens utilitas id requiritis; quia mutatio legis quantum est de se habet detrimentum quoddam boni communis, nam ad observantiam legu»

multum valet consuetudo, quæ tollitur per mutationem legum, ex qua etiam leges minoris æstimantur

Multipliciter autem lex mutari potest : 4° per abrogationem, si tollatur in toto, aut per derogationem, si tollatur in parte; 2° per cessationem legis illius; 5° per consuetudinem; 4» per dispensationem; 3° per interpretationem. De quibus omnibus agemus in hac ultima dissertatione. Unde sit

ARTICULUS I.

De mutatione legum per abrogationem et cessationem finis.

§ I. — *Prima difficultas resolvitur.*

Dico. Legislator, ejus successor pari gaudens auctoritate, aut superior, potest justa de causa licite et valide abrogare legem et a fortiori illi derogare. *Patet ex suppositis.* Sine autem justa causa non potest licite, quia, sicut peccaret non ferendo ab initio legem necessariam aut utilem, a fortiori peccat abrogando latam, et auctoritate sua abutitur. Potest tamen valide, quia lex non habet vim obligandi nisi ex voluntate et auctoritate legislatoris, quæ hic deesset : unde sicut si legem, quantumvis utilem aut necessariam, non ferret et in hoc peccaret, nemo lege stringeretur; ita si latam, quamvis illicite, revocet.

Petes 1° utrum, etiamsi lex sit a superiore confirmata, possit eam abrogare

Bespondetur communiter quod si sit confirmata in favorem communitatis, non possit, quia superior sic confirmando fecit suam; si autem, ut ordinarie fit, sic confirmata in favorem ipsius legislatoris, potest, quia talis confirmatio nihil derogat auctoritati legislatoris, sed confert dumtaxat legi plus ponderis et roboris.

Petes 2° an non solum per expressam revocationem, sed etiam per legem contrariam, lex censeatur revocata?

B. Lex generalis per legem generalem contrariam censetur revocata; lex vero particularis, quales sunt speciales locorum consuetudines, statuta et privilegia, etiamsi ponatur in lege generali hæc clausula derogatoria generalis, *non obstante quacunque consuetudine*, etc. non censetur revocata, nisi de ea fiat specialis mentio, aut nisi aliunde constet hanc esse mentem

legislatoris. Ita Bonifac, VIII, cap, *Licet* de Constit. in 6, his verbis : « Licet Romanus manus pontifex, qui jura omnia in scriptis pectoris sui censetur habere, consuetudinem condendo posteriorem, prioris *rem*, quamvis de ipsa mentionem non faciat, revocare noscatur; quia tamen locorum specialium et personarum singulorum consuetudines et statuta (cum sint facti et in facto consistent) potest probabiliter ignorare, ipsis (dum tamen sunt rationabilia) per constitutionem a se noviter editam, nisi expresse caveatur in ipsa, non intelligitur in aliquo derogare. »

Favet insuper hæc regula juris 34, in 6 : *Generi per speciem derogatur*, quam sic intelligunt juris interpretes cum Glossa, quod lex specialis derogat legi generali posteriori.

§ II. — *Secunda difficultas resolvitur.*

Finis legis potest cessare vel adæquate et in communi, vel inadæquate et in aliquo particulari. Item potest cessare negative tantum, quando scilicet lex desinit esse utilis fini intento, non tamen nociva; et contrarie quando est nociva.

Dico 1°. Cessante simpliciter et absolute fine legis adæquato et in communi, sive negative, sive contrarie, cessat lex, quia 1° non est lex quæ non est utilis bono communi : ergo cessante ratione propter quam erat utilis cessat; 2° quia cessante omnino ratione propter quam legislator tulit legem, censetur non velle amplius illam obligare. Hinc, si lex indicet preces ad oblinendam pacem, pace obtenta cessat lex; si ad obtinendam pacem et pluviam, obtenta pace non pluvia, non cessat lex. quia non cessat finis ejus totalis et adæquatus.

Dixi, *cessante simpliciter et absolute*, quia, si cessaret tantum ad tempus, pariter lex cessaret ad tempus, et reviviscente fine legis revivisceret.

Dico 2°. Cessante negative fine legis etiam totali in uno particulari non ideo cessat lex; secus si finis cessaret contrarie.

Batio primæ partis est, quia, licet videatur tunc cessare finis legis in hoc particulari, revera tamen non cessat, aut non cessat adæquate; non enim leges feruntur de aliquo opere, quia in hac vel illa parti-

culari pēnron. conducit de facto ad bonum commune, sed quia natum est conducere et ut plurimum conducit : atqui, licet in hac particulari persona per accidens de facto non conducat, tamen natum est conducere et ut plurimum conducit : ergo finis seu ratio legis revera r^{at}issat, aut saltem non cessat adæq^{ue} r^{at}issat. Sk, , g. lex prohibet matrimonium cL^{ause} r^{ati}stinum j^{ur}is propter periculum fraudis, loci io. «>n libro» a^{ut}u prohibitorum propter periculi, p^{er}versionis, gestationem armorum pro, 'r^{ati} periculum rixarum, quamvis sis ita dis^{posit}us utin te non timeas vel fraudem, vel p^{er}versionem, vel rixas; non tamen ideo p^{er}versionem cessat finis legis, quia semper verum manet quod inde natum sit sequi vel fraudem vel p^{er}versionem, vel rixas, et quod ut plurimum sequantur, quod est ratio legis; et ideo ab illa non eximeris. *Confirmatur.* Quia alioquin vix ullus esset qui legem observaret; dicerent enim omnes a se abesse periculum, quod lex vitare intendit. **Confer quæ** dixi de lege fundata in falsa præsumptione, dissert, præced. a. 7.

Patio secundæ partis est, quia quod est pro bono communi institutum non debet contra illud militare, quod accideret si lex facta noxiabono communi, aut etiam bono alicujus privati, cujus malum redundat contra bonum commune, subsisteret : unde lex reddendi depositum non obligat ubi redditio est nociva deponenti, vel depositario, vel alteri : similiter lex de abstinentia non obligat quando desunt alii cibi; interest enim boni communis quod particulares serventur incolumes.

ARTICULUS II.

De consuetudine.

In 5 d. 25. q. 1. a. 14. quest. 2. — Consuetudo duplex, una facti, altera juris. Consuetudo facti definitur ab Auctore *Frequentia operandi libere eodem modo.* Consuetudo juris quæ sequitur ex consuetudine facti definitur ab Isidoro, iib. 5 Etymol. c. 5 relato, c. S, dist. 1, *Jus quoddam moribus* (id est actibus frequentatis) *institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex.* Est quaestio præcipue de consuetudine facti.

Hic q. 97 a. 5.0. — Tria tribuit S. Th. consuetudini : primum, quod legem inducat quando scilicet est prater legem et

nullam supponit; secundum, quod abroget legem latam et receptam; tertium, quod eam interpretetur. Hæc autem tria, consuetudo obtinere potest duplici via : 1° via conniventiae, quando superior personaliter consentit tacite vel expresse consuetudini, ad quod non requiritur tempus determinatum; 2° via praescriptionis, quando certo tempore invaluit consuetudo, concurrente consensu, si non personali, saltem juridico seu legali, superioris, *ut explicabitur infra.* An itaque et quomodo consuetudo hæc tria obtinere possit, in hoc tractatu frimus. Pro quo

u. item ad 5. — *Dico 1°.* Consuetudo rationabilis potest inducere legem ubi non est, tam via conniventiae quam proscriptionis.

Prob. ex utroque jure. Ex jure canon. Cap. *In his* dist. 11, ex S. Aug. Epist, 86, ad Casui, dicitur : *In his rebus de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei vel instituta majorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prævaricatores divinarum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.* Item cap. *Illa* dist. 12, cap. *Cum delatus* de Consue. et toto titulo cap. *Non est* et cap. *Cum in tua* cod. tit. in 6.

Ex jure civili. L. de Quibus, ff. de Legibus : *De quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet quod moribus et consuetudine inductum est... Inveterata consuetudo pro lege non immerito custoditur.* L. *Diuturna* seq. *Diuturna consuetudo pro jure et lege, in his quæ non ex scripto descendunt observari solet.* Hem duabus legibus seqq. et L. *Præses*, C. Quæ sit longa consuetudo; et duabus legibus seqq. Neque verum est quod dicunt aliqui, in his legibus agi de populo qui nullum principem agnoscit ut videre est in ipsis textibus.

Prob. ratione. In consuetudine rationabili possunt concurrere omnia quæ requiruntur ad legem, scilicet materia honesta et utilis bono communi, intentio se obligandi et legitima auctoritas vel communitatis, si sit libera, vel principis manifeste approbantis sive personaliter legaliter eam consuetudinem et intensionem. Ergo.

Et hinc vides plura requiri ut coimus

tudo inducat legem 1° Requiritur quod I
ejus mater* sit honesta, utilis bono com-
muni et talis qualem diximus supra requi-
ri ad legem : unde quæ repugnant legi na-
turali vel divinæ, vel bono communi, quæ
scandalus ?ariunt, aut adversantur liber-
tati ecclesiasticæ, et «imilia, non introdu-
cunt legem.

2° Si agatur de communitate quæ non
sit libera, sed regatur a principe vel su-
periore, requiritur superioris consensus
et approbatio, quia lex non potest esse nisi
a superiore in subditos. Duplex autem hic
distinguitur principis consensus, unus
personalis, alter juridicus seu legalis : per-
sonalis, quando superior conscius consue-
tutinis eam approbat vel expresse, verbo
aut aliquo facto manifesto; vel tacite, ei
non resistendo dum facile posset. Juridi-
cus seu legalis in hoc consistit, quod jura
seu prædecessores superioris præsentis de-
claraverint et statuerint talem consuetudi-
nem inducere legem; ad quem consensum,
ut palet, non requiritur quod consuetudo
innotescat superiori, *ut magis patebit in-*
fra. Ut consuetudo inducat legem via con-
niventiæ, requiritur consensus personalis
saltem tacitus; ut autem inducat via pro-
scriptionis, sufficit consensus legalis.

5° Requiritur in populo intentio se obli-
gandi, quia non est lex sine obligatione,
nec obligatio legis si superior non inten-
dat obligare : superior autem non intendit
consuetudinem obligare nisi in quantum
populus intendit se obligare, quia ibi se
habet princeps potius ut approbans obli-
gationem quam inducens, nec censetur
concurrere nisi secundum intentionem po-
puli. Unde sunt plures consuetudines in
populo Christiano quæ non habent vim le-
gis, ut consuetudo audiendi tres missas in
festo Nativitatis Domini, recitandi *Angelus*
mane, meridie, vesperi, ad sonum campa-
næ; sumendi aquam benedictam in introi-
tu et exitu ecclesiæ; et aliæ plures. *si pe-*
tas unde dignosci possit consuetudinem
inductam fuisse cum intentione obligandi
ei vim legis habere? *Il.* id posse dignos-
ci ex «quentibus indiciis : si non obser-
vantes male audiant apud timoratos et sa-
pientes, vel si in re difficili regulariter ob-
servetur, vel si superiores urgeant ejus
obseivationem et transgressores puniant,
vel tandem si communi sensu doctorum

reputetur lex. Ex oppositis indiciis colli-
ge contrarium. Potest autem nbligare vel
sub mortali, vel sub veniali, vel ad solam
pœnam secundum quod populos 'ntende-
rit, *ut dixi de legimus*.

4° Requiritur ut consuetudo frequente-
tur actibus publicis, saltem a majori parte
communitatis, qui locum promulgationis
teneant. Quot autem actus requirantur de-
finiri non potest, sed tot requiruntur quot
sufficiunt ut populus possit judicare id fie-
ri ex lege obligante.

Petes quantum temporis requirat son-
sueludo ut obtineat vim legis?

Il. Si procedat via conniventiæ, nullum
determinatum tempus requirit, sed sufficit
quod constet de voluntate populi et princi-
pis consensu; quæ duo debite manifestata
sufficiunt ad legem. Quando autem non
constat hæc duo adesse, prudenti in est ju-
dicare attentis circumstantiis Si procedat
via proscriptionis, plures consent requir-
decem annos tam pro lege civili quam ec-
clesiastica. Censet tamen noster Serra post
Soto sufficere pariter si manifeste constet
consuetudinem esse inductam et receptam
nec aliquod longius aut determinatum
tempus requiri; quia hic non agitur de re
ulli noxia, propter quod jura requirant
certum tempus ad proscriptionem posse
sionum, sed de re honesta et utili bono
communi. Hæc sententia est mihi beue
probabilis; prima est communior.

Ib>d. 0. — *Dico* 2°. Consuetudo ratio-
nabilis potest abrogare legem humanam
etiam irritantem, aut ei derogare tam via
conniventæ quam proscriptionis.

De via conniventæ non est difficultas,
quia lex pendet a voluntate legislatoris :
unde, mutata voluntate legislatoris eaque
exterius manifestata, desinit lex : atqui
per conniventiam liberam consuetudini
contrariæ legi manifestatur facto mutatio
voluntatis in legislatore : ergo. Dixi, *con-*
niventiam liberam, ita quod legislator
possit facile impedire et non impediat; si
enim toleret, quia resistere non potest, aut
si diflerat in aliud tempus, non est con-
sensus liber et sufficiens ad abrogandam
legem via conniventæ.

Prob. secunda pars ex utroque jure.
Ex jure canonico Cap. finali de Con-
suetudine dicitur : *Licet longaixf con-*
suetudinis non sit vilis auctoritas, non

est tamen usque adeo valitura, ut vel positivo juri debeat præjudicium generare, nūi fuerit rationabilis et legitime præscripta. Qua exceptione aperte significat canon, consuetudinem rationabilem legitime præscriptam posse legi humanæ derogare. *Ex jure civili.* L. *De quibus*, ff. de Legibus : *Bectissime illud receptum est, ut leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.*

Prob. ratione. Leges humanæ subsunt auctoritati et voluntati hominum, non secus ac aliæ res humanæ et jura : atqui res humanæ et jura possunt independentem a voluntate dominorum mutari et transferri per auctoritatem juris, ut iit in præscriptione : ergo pariter leges humanæ possunt mutari per auctoritatem juris independentem a voluntate personali legislatorum. *Subsumo.* Atqui jura decernunt consuetudinem rationabilem legitime præscriptam praevalere legi humanæ, *ut patet* ex juri-bus laudatis : ergo.

Hinc inferes 1° ad abrogationem legis humanæ per consuetudinem contrariam aut dissuetudinem non requiri quod legislator sit conscius consuetudinis; tum quia hæc abrogatio non fit ex consensu personali legislatoris, sed legali seu vi juris communis ita statuentis; tum quia præscriptio universim currit contra ignorantes : et alioquin vix ulla consuetudo particularis praevaleret contra legem pontificiam, cum ipse Pontifex, cap. cit. 1 de Const, in 6, fateatur se ignorare particulares locorum consuetudines. Ita Layman post Glossam, Innocent. Suarem et plures alios. Si tamen legislator sciret consuetudinem et positive resisteret, non curreret præscriptio.

Inferes 2° nullum determinatum tempus requiri ut consuetudo abroget legem via conniventiae, sed sufficere quod constet de conniventia seu consensu personali legislatoris; quia non jure, sed ipsius legislatoris voluntate mutata desinit lex. Quando autem proceditur via præscriptionis, requiritur tempus determinatum, quia tunc non desinit ex mutata voluntate legislatoris, sed ex dispositione juris; et ideo requiritur tempus a jure determinatum ad legitime præscribendum : unde « in muois sententia est, quod ad hoc ut

consuetudo præscribat contra legem civilem requirantur decem anni, contra legem ecclesiasticam quadraginta anni; quia magis jus commune disposuit pro præscriptione aliorum jurium civilium et ecclesiasticorum.

Dices d°. Ut consuetudo præscribat contra legem debet esse rationabilis, *ut dicitur in conclusione*, et insuper debet esse bona fides in præscribente : atqui neutrum repentur in agentibus contra legem : ergo.

B. N. min. Potest enim contingere quod qui primi agunt contra legem sibi persuadeant, ob materiam legis aut quasdam circumstantias mutatas, legem debere cessare, sicque nec irrationabiliter nec cura mala fide legem non servare. « Possibile est, inquit S. Th.— ibid, ad 1.— » quandoque contra legem agere, et tamen « actus non erit malus, et eum tales actus » multiplicentur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifestatur per consuetudinem quod lex ulterius non est utilis; sicut etiam manifestaretur si lex contraria verbo promulgaretur. » Sed, *dato* ab initio consuetudinem non fuisse rationabilem, nec bonam finem in primis transgressoribus, eorum tamen successores, inducta jam consuetudine, possunt rationabiliter et cum bona fide contra legem agere; et tunc solum incipit currere præscriptio, et tandem post tempus determinatum elapsum obtinet vim legis, modo tamen tempore quo currit non interveniat actus contrarius a majori parte communitatis; tunc enim interromperetur et esset de novo inchoanda.

Dices 2°. Cap. Consuetudinis, dist. 11, et l. 8 C. lit. 53, dicitur quod consuetudo non vincat legem : ergo.

Bespondeo sensum juris esse quod consuetudo particularis alicujus loci non vincat legem universaliter et ubi non viget consuetudo, bene tamen in locis in quibus viget.

Inst. S. Th. hic a. 3, ad 2, dicit : Si adhuc maneat ratio eadem propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem sed lex consuetudinem vincit. Ergo.

B. textum non referri integre; subdit enim S. Doctor, nisi forte propter hoc solum inutilis lex videatur, quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus

legit : difficile est enim consuetudinem multitudinis remove.

Dixi 1°, *legem humanam*, quia contra legem naturalem aut divinam nunquam praevalere potest humana consuetudo, quia utraque procedit a voluntate et auctoritate divina, contra quam nihil potest consuetudo humana, neque via conniventiae, neque via praescriptionis; non via conniventiae, quia quamvis Deus non statim earum transgressores puniat, non tamen consentit earum transgressionibus, sed reservat puniendas in hac vel altera vita; non via praescriptionis, quia praescriptio habet vim ab humana auctoritate, quae nihil potest statuere contra voluntatem et auctoritatem divinam.

Dixi 2°, *etiam irritantem*, quia non est ratio cur consuetudo possit abrogare legem prohibentem et non irritantem. Insuper potest inducere legem irritantem, cur non tollere?

Potes 1° utrum consuetudo possit proscribere contra legem, si lex feratur cum hac clausula, *non obstante quacumque consuetudine*?

P. affirmative. Quia haec clausula intelligitur de consuetudine praeterita, non futura. Quod si exprimatur in lege, *non obstante quacumque consuetudine etiam futura*, potest adhuc nihilominus consuetudo legem abrogare; quia, non obstante hac clausula, consuetudo contraria potest esse rationabilis, et sicut potest totam legem abrogare, potest et quoad illam partem. Neque tamen haec clausula inutiliter ponitur; efficit enim quod magistratus et protiores diligentius advigilent ne inducatur consuetudo contraria, et quod non tam facile possit praesumi tacitus consensus legislatoris.

Potes 2° utrum consuetudo possit derogare legi quoad poenam ipso facto incurrendam, v. g. excommunicationem, relicta culpa? Videtur quod non, quia, hoc ipso quo lex violatur, poena simul incurritur: ergo, manente lege quoad culpam, non potest consuetudo praevalere contra poenam.

A. n. wuominuj affirmative; quia ipse legislator potest aufere poenam sive per aliam legem, sive per ejusdem explicationem aut modificationem: ergo id etiam fieri potest per consuetudinem ex consensu legislatoris personali vel legali.

Ad rationem contrariam, P. quod, quamvis per violationem legis poena quodso facto incurratur, potest tamen contingere quod non servetur, et quod illius nulla habeatur ratio ac si non esset incursa, v. g. quod excommunicatus non vitetur ab aliis, nec ipse vitet alios, absque ulla reprehensione ex parte superiorum: quae dissuetudo, si perseveret sufficienti tempore, vel ad proscriptionem, vel ad cognoscendum consensum personalem legislatoris, sufficit ad abrogationem poenae.

Sicut autem consuetudo potest tollere poenam relicta culpa, ita etiam potest tollere culpam relicta poena; quia id quandoque potest esse rationabile, etsi aliquando instituuntur quaedam statuta et ordinationes. Excipe tamen nisi poena necessario et intrinsece supponat culpam, ut censura ecclesiastica.

Ubi id.—*Dico* 3° Consuetudo potest interpretari legem. Patet ex jure, cap. *Cum delectus* de Consuetudine, et L. *Si de interpretatione*, ff. de Legibus, ubi consuetudo dicitur *optima legum interpretes*.

Duplex autem est interpretatio: una doctrinalis, secundum mentem et sensum legislatoris; altera authentica, quae habet vim inducendi aliquem sensum pro nova lege, licet forte non conveniat cum prima intentione legislatoris, utroque modo consuetudo potest interpretari legem humanam; priori autem modo tantum, legem naturalem et divinam.

ARTICULUS III.

De dispensatione.

Dispensatio, prout hic sumitur, *est icla. ratio obligationis legis*. Differt ab abrogatione et derogatione, ab interpretatione, licentia, absolute, et privilegio.

Ab abrogatione et derogatione, quia per abrogationem tota lex, per derogationem pars legis absolute et universim tollitur; per dispensationem autem obligatio legis tollitur tantum respectu alicujus particularis, manente lege integra et immutata quoad alios. Quod si ad omnes, sed aii tempus tollatur, erit suspensio legis.

Ab interpretatione, quia interpretatio, doctrinalis scilicet, non tollit obligationem legis, sed declarat tantum per se ipsam cessare: unde ad interpretationem acquiratur auctoritas, sed sufficit productum

et intelligente, ad dispensationem autem requiritur auctoritas. Si sil interpretatio authentica ad quam requiritur auctoritas, tornciditcumabrogatione aut derogatione.

A licentia, quia dans licentiam proprie non relaxat legem, sed ponit conditionem, qua posita lex nunquam obligavit. V. g. lex dicit : Nemo exeat ex urbe sine licentia prætoris, vel e conventu sine licentia praelati · prætor ant praelatus dans licentiam non dispensat, sed ponit conditionem ex qua lex per se cessat obligare : unde praelatus dans licentiam aliquid accipiendi vel dandi, non dispensat in voto paupertatis.

Ab absolutione, quia dispensatio est contra legem communem, non absolutio ; quin potius est secundum legem communem quando persona absolvenda meretur absolutionem.

A privilegio, quia privilegium est privata lex, et potest esse vel contra jus commune, et tunccoinciditcum dispensatione, vel præter jus commune, ut privilegium absolvendi, dispensandi, etc. et tunc differt a dispensatione.

Dispensatio, cum sit contra jus commune, est odiosa ; odiosum est enim recedere a communi lege quæ omnes alios obligat, et ideo stricte est interpretanda et restringenda.

Multa pro praxi sunt scitu necessaria circa dispensationem, quæ sequentibus 5\$ elucidare conabimur. Unde sit

§ I. — *Quis potest dispensare in lege humana?*

Q. 97. a. 4. o. — Dico. Potestate ordinaria dispensare potest in suis legibus ipse legislator, ejus successor et superior, cui legislator aut successor est subordinatus. Inferior autem non potest nisi potestate delegata el quantum ipsi concessum est vel a jure, vel a consuetudine, vel a superiore.

Prima pars patet, quia obligatio legis pendet a potestate legislatoris : ejusdem est autem potestatis ferre legem el aliquem a lege eximere, quod est dispensare : ergo potest legislator dispensare in suis legibus, el ejus successor pari cum illo gaudens potestate, et *a fortiori* superior, cuius potestati subordinatin' potestas inferioris.

Palet etiam secunda pars, quia dispensare esi actus jurisdictionis : inferior au-

tcm non habet jurisdictionem in legem superioris, nisi in quantum ipsi conceditur vel ab ipso superiore, vel a jure aut consuetudine.

Duplex est enim potestas delegata, una a jure vel consuetudine, quæ, dum in perpetuum est concessa vel annexa, non personæ sed officio, vel dignitati æquiparatur ordinariæ . cap. *Quoniam abbas*, de Ollicio delegati, et L. 1, II. de officio ejus cui commissa est jurisdictionis. Altera est ablimine dupliciter, vel per modum gratiæ in favorem delegati; ethæcest latæ interpretationis, nec expirai morte concedentis, si absolute sit collate, quia juxta cap.ô'i cui de Præbendis, in G, *Decet concessum u principe beneficium esse mansurum* : vel per modum commissionis et mandati in favorem alicujus causæ vel personæ; et hæc est stricta; interpretationis, et expirât morte concedentis, si res sit integra et nondum execution! cœpta mandari : cap. *Aetatum* , de Officio delegati, et cap. cit. *Si cui*.

Consectaria præcedentis doctrina:.

Ex hac conclusione colliges 1° papam posse jure ordinario dispensare in omnibus legibus ecclesiasticis, tam particularibus diœcesum quam universalibus totius Ecclesiæ, (juia est omnium caput.

Colliges 2° episcopos non posse potestate ordinaria dispensare in legibus SS. pontificum et conciliorum, posse tamen in pluribus casibus potestate delegata : 1° quando jus expresse id eis concedit, sicut Trid. sess. 24, cap. G. de Reformat, ipsi* concedit posse dispensare in omnibus irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, excepta ea quæ provenit ex homicidio voluntario et ex aliis deductis ad lorum contentiosum ; 2° quando in lege ponitur *posse dispensari* ; cum enim certo constet pontificem posse dispensare , illæ particular non possunt intelligi nisi de episcopis, alias forent inutiles.

5° Possunt ex consuetudine et consensu tacito dispensare in levioribus cl iis qux frequenter accidunt, ut in jejuniis, festis, horis canonicis et similibus, quia id exigit conveniens diœcesis gubernatio, nec est verisimile pontificem velle ut continuo ad ipsum recurratur pro rebus levibus aut quæ frequenter occurrunt In jejuniis e*

festis id etiam possunt parodu ex consuetudine.

4° Possunt ex consensu tacito dispensare in iis quæ non patiuntur moram, quia jure præsumitur SS. pontificem nolle fideles landiu manere in peccato aut in periculo peccandi : sic dispensant in impedimentis occultis, si deprehendantur post matrimonium contractum cum bona lide saltem alterutrius partis, non tamen in his quæ deprehenduntur ante contractum, nisi forte detegantur immediate ante celebrationem quæ sine gravi scandalo differri non possit. Similiter dispensant in impedimento petendi debitum quod una pars contraxit ex commixtione cum consanguinea in primo vel secundo gradu alterius.

5° Multi censent posse etiam dispensare quando dubitatur an dispensatio sit reservata, vel an opus sit dispensatione ; quia censent SS. pontifices sibi solum reservare casus certos. Alii hanc praxim minus tutam reputant. Mihi probabile est posse admitti in locis remotioribus, præsertim si talis consuetudo sit nola et tolerata.

Huc usque de dispensatione episcopali in obligatione legis humanæ. Quantum vero ad vota et juramenta possunt episcopi jure ordinario in iis dispensare, scilicet improprie cum suis subditis, sicut et ipsos absolvere ab omnibus peccatis et censuris quæ non sunt specialiter reservata papæ; quia, cum hæc sint frequentissime, hujusmodi potestas est omnino ipsis necessaria ad congruum suæ dioceseos regimen : et de volis constat c. 1 de Voto. Imo etiam in voto continentis pequeiuæ, quod est papæ reservatum, possunt post matrimonium contractum dispensare, ut compare illo astricta possit petere debitum.

Quæ huc usque dixi de episcopis dicenda sunt de prælatis regularium exemptorum, respective ad suos subditos, quia in his quæ sunt jurisdictionis tantum sunt ▼eluti suorum episcopi.

Colliges 5° episcopum posse jure ordinario dispensare in suis legibus, etiamsi in diocæsana synodo latis, quia ipse solus est ibi legislator, alii tantum assessores aut consiliarii. Nec refert quod forte sint confirmata* a SS. pontifice, quia confirmatio addit lautum eis robur, declarando esse bonas et utiles et ideo observandas, nisi» lotie uepa confirmando fecisset suas et in

jus commune redeget. Secus tamen dicendum de legibus in synodo provinciali aut nationali latis a primate vel archiepiscopo et episcopis suffragantibus; nempe possunt enim sive primas, sive archiepiscopus, sive episcopi dispensare jure ordinario, sed delegato tantum et consensu tacito synodi, quia nullus singulariter et seorsim est ibi legislator, sed omnes simul collective. Idem dic de legibus capituli provincialis respective ad provincialem, et capituli generalis respective ad generalem, propter eandem rationem, et quia provinciali-capitulo provinciali et generalis capitulo generali est inferior : unde neque hi neque illi possunt has leges abrogare, sicut possunt suas.

§11. — *Virum dispensatio sine causa legitima sit licita et valida ?*

Ibid. — **Dico** 4°. Superior dispensat illicite sine causa legitima in sua vel inferioris lege.

ibid. — **Prob.** Quia 1° dispensans sine causa legitima est dispensator imprudens et infidelis : imprudens, quia agit temere sine causa rationabili ; infidelis, quia non intendit bonum commune ad quod lex est instituta et quod ipse ex officio et pacto implicito cum communitate debet intendere. 2° Quia eximere a lege eum qui non est eximendus, est acceptio personarum. 5° Quia turpe est et contra rationem naturalem quod pars sine causa non sit formis toti, quod facit qui dispensat sine causa. Tandem quia potestas est data ad ædificationem et non ad destructionem : unde Bernard, lib. 5 de Considerationibus, c. 4, vocat hujusmodi dispensationem **crudellem dissipationem**.

Hinc inferes eum qui petit dispensationem sine legitima causa pariter peccare; quia consentit et cooperatur peccato dispensantis.

Quale autem sit peccatum tam dispensantis quam petentis dispensationem ? Soto, Navarrus, et alii iggers et quidam alii reputant tantum veniale, nisi sequatur grave scandalum aut damnum alterius; quia, inquiunt, uterque utitur jure suo, sicut qui pecuniam suam prodigit. Sylvius post Cajetanum, Covarru, Suarezem et plures alios, reputat mortale, quia est contra justitiam iegalwn et distributivam; omnis autem injustitia est mortalis ex genere suo.

Respondent primi violationem justitiæ legahs et distributives non esse peccatum mortale ,nisi grave damnum inferatur communitati, ant alicui privato, quod per se loquendo non infertur ex hoc quod aliquis a communi lege, v.g. abstinenti® eximatur; secus, inquiunt, si a lege tribulati eximeretur. ex «pio alii magis gravarentur. Hæc sententia est speculative probabilis; sed quantum ad praxim vix aut ne vixea pio quod quis dispensetur sine ulla causa, ut nunquam audiat missam, nunquam recitet horas, nunquam jejUNET aut abstineat a carnibus, et inde non sequatur gravis offensio fidelium et grave scandalum , aut saltem inde non sit natum sequi : unde in his et similibus casibus non auderem dispensantem et petentem dispensationem excusare a mortali.

Probabilius etiam existimo cum Cajetano, Sylvio et aliis, contra Gonet. Suarem et alios, utentem hujusmodi dispensatione, peccare, non quidem contra legem humanam a qua valide est exemptus, ut modo dicam, sed contra legem naturalem, vetantem ne pars sine causa discordet a toto. *Neque dicas* quod utatur jure suo : hoc enim jus est illi illegitime acquisitum, et ideo eo non obstante manet obligatio naturalis non discordandi a toto, in qua non est dispensatus. Non assentior tamen Sylvio repetenti gravitatem hujus peccati ex gravitate materiæ aut præcepti, in quo se deberet aliis conformare, quasi peccaret mortaliter omittendo actum, puta auditionem missæ, ad quam alii tenentur sub mortali, sed ex gravitate turpitudinis, qua discordat a toto; qualis mihi videtur in exemplo posito, v g. si beneficiatus redditibus pinguis, colore floridus, temperamento robustus, nunquam recitare horas, nunquam jejunaret aut abstineret, nunquam audiret missam, etc. absque ulla alia causa quam quod sit sine causa dispensatus, præserlim cum inde gravis offensio et grave scandalum natum sit sequi. E contra levem turpitudinem existimo, et ideo levem culpam, in eo qui, dispensatus valide sine causa legitima in impedimento dispensabili, matrimonium contraheret. Confer quæ dixi dissert, præced. art. S, in fine.

Observandum est tamen posse contingere quod petentes et utentes hujusmodi dispensationibus excusentur a peccato, ob ignoramiam et bonam fidem, el peccent ipsi

dispensantes, quorum est causas dispensationis inquirere et discutere; et econtra, quod petentes sine causa peccent et non peccet dispensans, quia quandoque importunitas et improbitas petentis el periculum ne ex denegatione fiat pejor, potest esse dispensatori causa legitima dispensandi.

Dico 2º. Superior valide dispensat sine causa legitima in sua et sui inferioris lege.

Prob. Lex tam in fieri quam in conservari absolute pendet a voluntate legislatoris; ita quod si, quamvis urgente legitima causa, non institueret, aut sine legitima causa, legem institutam abrogaret, non esset lex et nullus obligaretur : ergo, si tollat obligationem legis pro aliquo, ille non obligatur. *Confirmatur.* Qui dispensantur sine causa in impedimentis matrimonii, valide contrahunt matrimonium, nullus enim contra hujusmodi matrimonii validitatem reclamat : ergo valida est dispensatio.

Dices 1º. Lex sine causa rationabili et utili bono communi nulla est : ergo pariter dispensatio sine causa rationabili nulla est.

Ii. N. conseq. Disparitas est, quod auctendam legem duo necessario requirantur, nempe voluntas legislatoris et utilitas boni communis, quorum si unum deficiat cessat lex; ad ponendum enim effectum requiritur integra causa; ut autem tollatur sufficit quod partialis causa a qua intrinsece dependet, deliciat. Cum ergo in dispensatione deficit in legislatore voluntas obligandi hunc particularem , cessat obligatio legis respectu illius.

Dices 2º. Potestas non est data legislatori ad destructionem, sed ad ædificationem : ergo non potest sine causa dispensare.

Ii. D. consequens. Ergo non potest licite sine causa dispensare, *C.* id enim duntaxat sequitur ex *antecedente* ; non potest valide, *N.* Sic, licet bonorum dominium non sit datum prodigo ad dilapidationem, sed ad legitimam administrationem; illa tamen valide dilapidat licet illicite.

Inst. Legislator est inferior Deo et quasi ejus commissarius : atqui inferior commissarius invalide dispensat contra voluntatem superioris : ergo.

II. D. min. Inferior et commissarius valide dispensat contra voluntatem superioris in lege superioris, *C.* in propria lege. 2V. Ut autem quaedam sophismata in hac parte dissipentur, hoc unum advecte, quod

voluntas Da contraria afficiat duntaxat ip- gum legislatorem , ipsi scilicet prohibens ne indebite utatur sua potestate, non vero usam legem quasi vim illi daret; alioquin esset lex divina et non humana. Non obstante ergo illa Dei voluntate contraria seu prohibitione, lex remanet dependens a voluntate legislatoris; ita ut, sicut si illam sine causa abrogaret esset valide, licet illicite , abrogata , sic , si ejus obligationem tollat sine causa erga aliquem , obligatio respectu illius est valide, quamvis illicite, sublata. Stet paritas in prodigo.

Dices 5°. S. Bernardus supra laudatus vocat talem dispensationem *dissipationem*, et concil. Trid. sess. 25, de Reform, dicit dispensationem sine causa esse subreptitiam, consequenter nullam.

i. ad primum, talem dispensationem vocari a S. Bernardo dissipationem, non quia est invalida, sed quia est illicita; sicut de prodigo dicitur quod dissipet bona sua, quamvis valide distribuat.

Ad secundum, R. dispensationem sine causa censeri subreptitiam, quia non praesurnitur quod legislator velit dispensare sine causa, et nunquam sic dispensat pontifex; et ideo dum habetur dispensatio sine causa, censetur subreptitia : hoc tamen non obstat quin, si legislator velit dispensare sine causa, dispensatio sit valida et non subreptitia.

Dico 5°. Inferior nec licite nec valide dispensat sine causa legitima in lege superioris, quia superior non censetur dare facultatem dispensandi nisi ex legitima causa. Non potest autem inferior in hac re phisquam illis concessum a superiore. Ergo.

Unde, si papa dispensaret sine causa sufficienti in voto vel juramento quæ sunt juris divini, vel episcopus in lege pontificis aut conciliorum , nulla foret dispensatio, nisi forte bona fide causa putaretur sufficiens; quia fundate praesumitur sic velle Miperiorem ad vitandos graves scrupulos et continuas anxietates.

Sed petes tandem quæ sunt causæ legitimæ dispensandi?

R. Generaliter loquendo assignantur . ommuniter tres, pietas, utilitas pnsertim boni communis, aut quæ redundet in bonum commune, et necessitas, quæ non debet esse tanta ut de se tollat obligationem legis alias non opus esset dispensatione ,

sed interpretatione tantum. Quali* autem et quanta debeat esse vel pietas, vc! utilitas, vel necessitas in quolibet casu, certo determinari non potest, sed dimittendum est iudicio viri prudentis et sapientis, qm, attentis gravitate legis et materiæ, ratione temporum, conditione et merito personarum aliisve circumstantiis, iudicet coram Deo desufficiemia causæ. Ceterum, quando dispensatus sincere exposuit casum et causas dispensationis quas habet, potest regulariter quiescere in iudicio dispensatoris, cujus est, *ut jam dixi*, discutere an causæ sint sufficientes vel non.

§ III. — *Utrum cessante causa dispensationis cesset dispensatio ?*

Diximus dispensationem posse esse validam, quando legislator intendit dispensare sine causa: nunc quæritur utrum, si dispensaverit ex causa, ea cessante cesset dispensatio ? Praemitto quæ sunt certa. Unde

Suppono 1° quod, si cesset causa secundaria et impulsive tantum remanente principali , aut si cesset principalis , sed non totalis, ita ut remaneat adhuc sufficiens propter quam solet dispensari, non cesset dispensatio.

Suppono 2° quod, si tempore quo conceditur dispensatio causa non subsistat, etsi subsisteret dum petebatur, nulla sit dispensatio; et e contra, si non subsistebat dum petebatur, et subsistit dura conceditur , valida sit dispensatio , quia conceditur *si preces veritate nitantur*: sic autem contingit in secundo casu, non in primo. Unde, si petas dispensationem ut possis nubere consanguine» ad legitimandam prolem natam quæ non est, sed antequam concedatur dispensatio nascitur proles, valida est dispensatio ; et e contra, si nata sit proles dum petitur dispensatio, sed moriatur antequam concedatur, nulla est dispensatio.

Suppono 5° quod, si subsistente causa dispensationis perventura sit ad effectum irrevocabilem , vel cui difficile revocari test, etiamsi cesset causa dispensationis, non cessat dispensatio . sed manet valida et ejus effectus validus. Sic, si propter legitimandam prolem sis dispensati» ut possis nubere consanguine*, et post matrimonium contractum monatur proles, subsistit dispensatio et matrimonium. Pi-

nier, «I cum aliquo ex causa legitima sit dispensatur*, in irregularitate, ut possit obtinere beneficium, et post adeptum beneficium aut subdiaconatum causa cesset, potest retinere beneficium et promoveri ad alios ordines ; quia nimis difficile foret aut abdicare beneficium , aut remanere in subdiaconatu, nec talis præsумitur mens dispensantis.

Suppono 4° quod, dum pontifex committit officiali aut ordinario loci ut dispense, si tempore dispensationis non subsistat causa, etsi subsisteret tempore datæ commissionis, nulla sit dispensatio : quia pontifex non censetur dare facultatem dispensandi nisi subsistente causa quæ amplius non existit. Unde , si pontifex committat tuo episcopo ut tecum dispense ut nubere possis tuæ consanguineæ ad legitimandam prolem, et proles sit mortua antequam tecum dispense episcopus, etiamsi viveret tempore datæ commissionis , nulla est dispensatio.

His suppositis ut certis, casus est utrum . si dispensatio sit data subsistente causa legitima, sed ante ejus executionem , scu antequam dispensatus ea utatur, causa principalis totaliter cesset, cesset et ipsa dispensatio? V. g. dispensatus es ut possis nubere consanguineæ ad legitimandam prolem ; post datam dispensationem , antequam contrahas matrimonium, moritur proles; potesne, hoc non obstante, ducere consanguineam? Pro quo

Dico. Dispensatio data subsistente legitima causa, si causa cesset antequam dispensatio sortiatur suum effectum, non ideo cessat dispensatio, nisi sit restricta expresse vel tacite ad tempus quo durabit causa.

Prob. Quia per dispensationem validam fuit extincta obligatio legis, quæ non potest reviviscere nisi per novum actum legislatoris, quo iterum dispensatum subjiciat legi ; nihil enim potest aliud assignari per quod reviviscat obligatio legis, quippe quæ absolute dependet a voluntate legislatoris : sicut si ex legitima causa abrogasset legem. *a «ausa cessante non revivisceret lex inst eam de novo institueret.

Si dicas obligationem legis non fuisse absolute extinctam , sed conditionate quandiu causa duraret, quia dispensatio full data sub ista conditione

R. dispensationes non sic concedi conditionata, sed absolute ; non enim dicitur, si scu quandiu causa durabit aut allegata subsistent, sed si allegata sint vera, si preces veritate nitantur; neque (exceptis casibus infra ponendis) sive ex natura rei, sive ex mente dispensantis hæc conditio inest dispensationi quæ fit in forma absoluta, neque ita apprehendit sensus communis. Unde

Confirmatur conclusio. Ex opposita sententia sequeretur quod dispensatus in irregularitate ad suscipiendos sacros ordines propter utilitatem Ecclesiæ, si mutata voluntate non velit amplius suscipere ordines , aut ex aliqua causa superveniente non possit, iterum fieret irregularis; item, quod dispensatus in voto castitatis causa fragilitatis aut matrimonii ineundi, si cesset postea fragilitas, aut nolit amplius nubere, iterum stringatur voto castitatis. Id plane contrarium est communi sensui et praxi fidelium. *Confirmatur* iterum ex reg. juris 75, in 6 : *Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat a quo non potuit inchoari*; et ut supra dixi, *privilegium principis decet permanere*.

Inst. Continuatio dispensationis sine causa est illicita : ergo præsumi debet quod legislator eam non concesserit nisi sub conditione causæ permanentis, et quod ea cessante cessaret dispensatio. *Prob. ant. Concessio* dispensationis sine causa est illicita : ergo et ejus continuatio sine causa.

R. N: ant. Ad prob. N. conseq. Disparitas est, quod continuatio dispensationis non sit aliquis novus actus, sed et ipsa prima concessio non revocata ; unde si prima concessio fuerit legitima, ita et continuatio.

Repones. Cessante ratione legis cessat lex : ergo cessante ratione dispensationis cessat dispensatio. Item, cessante causa cessat effectus : ergo idem quod ante.

R. ad primum, N. conseq. Quia ad hoc ut cessante ratione legis cesset lex non requiritur actus, sed sufficit quod fiat inutilis; ut autem cesset dispensatio requiritur actus legislatoris , quo eam revocet et iterum subjiciat dispensatum legi : non enim cessatio causæ, puta, mors prolis legitimandæ , ipsum potest subjicere legi a qua est absolutus.

Ad secundum, R. non omnem effectas

et «arecelante causa, permanet enim ædificatio defuncto ædificatore, Illius mortuo patre* sed eum solum effectum qui pendet a causa in conservari. quod hic non currit, *ut patet ex dictis*.

Dixi, *nisi dispensatio sit restricta expresse vel tacite ad tempus quo durabit causa* : tunc enim non extinguitur absolute obligatio legis, sed sopitur tantum quandiu durat causa. Sed quomodo dignosci potest dispensationem esse tacite restrictam ad tempus quo durabit causa? /?. non posse certiore regulam assignari, quam quando prudenter creditur motivum duraturum tantum ad aliquod tempus; quia legislator non præsumitur velle peccare, peccaret autem si pro motivo transiente concederet dispensationem perpetuam; et ideo consetur tunc illam restringere ad tempus quo durabit motivum. Unde, si propter infirmitatem dispensaris in horis canonicis aut in jejuniis quadragesimæ, cessante infirmitate cessat dispensatio, et teneris ad horas et ad jejunium. Item, si sis dispensatus in voto continentis® ut contrahas matrimonium cum Bertha consanguinea quam deflorasti, illa mortua non potes cum alia contrahere, quia tua dispensatio ad hanc fuit limitata : secus, si sis simpliciter et absolute dispensatus ad matrimonium contrahendum; tunc enim tua dispensatio non est restricta ad hanc, ita ut illa mortua possis secundam, et mortua secunda tertiam ducere. Addunt aliqui, ne male, quod in jejuniis, horis canonicis et similibus, cuique diei sit sua distincta obligatio, ideoque singulis diebus fiat virtualiter distincta dispensatio. Non intendit autem Ecclesia dispensare nisi subsit causa legitima tempore dispensationis, quæ hic non subsistit; in aliis vero dispensationibus, vel effectus non sic habet tractum successivum sub novo vinculo, vel habilitatur aliquis ad aliquid qui semel habilitatus talis permanet, nisi superveniat aliquid de novo quo reddatur inhabilis. Cæterum, *ut jam dixi*, ad discernendum quando dispensatio censenda sit absolute aut restricte data, maxime juvat communis consuetudo et praxis timoratorum.

§ IV. — De dispensatione obreptitia et subreptitia.

Quamvis obreptitium et subreptitium iure confundantur, differunt tamen.

Obreptitium dicitur, quod obtineatur legando falsum; subreptitium, reticendi verum. Querimus hic an et quando dispensatio obreptitie vel subreptitie* obtenta sit nulla? Non equidem defectu causæ, quia, *ut supra probatum est*, superior potest valide dispensare sine causa, sed defectu intentionis in superiore, qui non intendit dispensare si tale falsum exprimatur aut tale verum subiceatur. Pro quo

Distinguenda est duplex causa dispensationis, una principalis et finalis, propter quam superior dispensat et sine qua non dispensaret; altera minus principalis seu impulsiva tantum, sine qua dispensaret, licet difficilior. Item observandum est quædam requiri de jure et stylo curiæ Romanæ ad validitatem dispensationum quando in ea petuntur, quamvis non sint causæ principales. Quod autem hic dicemus de dispensationibus, pariter est dicendum de omnibus rescriptis gratia quorum dispensatio est quædam species.

Dico 1º. Si obreptio aut subreptio cadat supra causare principalem dispensationis, dispensatio est nulla. Ita decernit Innocent. III, cap. *Super litteris* de Rescriptis, idque ut minimum significat clausula solita dispensationum, *si preces veritate nitantur*, et quæ si non apponere debet semper subintelligi, cap. *Ex parte*, eodem lit. *Ratio etiam patet*, quia superior non intendit dispensare nisi propter hanc causam quæ est principalis, et sine qua non dispensaret : ergo ea non subsistente corrumpitur dispensatio. Propter eandem rationem idem dicendum est, si obreptio vel subreptio cadat super id sine quo (quamvis non sit causa principalis) superior non dispensaret tali modo et forma, sed cum adjecta conditione et onere; ut si dives petat dispensationem in forma pauperum, *ut dicam infra*.

Dico 2º. Si obreptio aut subreptio cadat supra causam impulsivam tantum et minus principalem ex malitia allegantis, probabilior est nulla; si ex simplicitate et ignorantia allegantis, est valida. Ita expresse distinguit et statuit Innocentius III, cap. cit. *Super litteris* de Rescriptis, hinc verbis : « Nos igitur inter eos qui per » fraudem vel malitiam et illos qui per » simplicitatem et ignorantiam a nobis imp>

» trant, hujusmodi credimus discretionem
 » adhibendam , ut qui priori modo falsi-
 * talem exprimunt vel supprimunt, in suæ
 » perversitatis poenam nullum ex illis lit-
 » teris commodum consequantur ; ita ut
 « videlicet delegatus (postquam sibi super
 » hoc facta fuerit fides) nullatenus de cau-
 » sa cognoscat. Inter alios autem qui pos-
 » teriori modo litteras impetrant duximus
 » distinguendum quæ falsitas suggesta fue-
 ■ rit, vel quæ veritas sit suppressa; nam ,
 ■ si talis sit expressa falsitas, vel veritas
 » occultata , quæ quamvis fuisset tacita vel
 » expressa, nos nihilominus, saltem in for-
 » ma communi, litteras dedissemus, de-
 » legatus, non sequens formam in litteris
 « ipsis oppositam, secundum ordinem ju-
 » ris in causa procedat. Si vero, etc.» Sta-
 tuit postea de causa principali, ut supra.

Dico 5°. Subreptio seu reticentia veri ad rem per se et intrinsece pertinentis, seu error circa moralem substantiam rei, reddit dispensationem nullam : ut si habeas duas affinitates seu consanguinitates ex parte utriusque parentis, et exprimis tantum unam; si petas dispensari super affinitatem et est consanguinitas, aut super consanguinitatem et est affinitas , aut su-
 per quantum gradum et est tertius : quia, licet superior forte æque dispensasset si rem ut est expressisses, censetur tamen id præcise concedere quod petitur et non aliud. Probabilius tamen arbitror contra quosdam, quod si petatur dispensatio pro tertio gradu, et est quartus, sit valida; quia dispensatio totius est dispensatio partis in toto contents, quartus autem gradus continetur in tertio.

Dixi, *error circa substantiam moralem rei*, quia, si esset error circa substantiam physicam et nihil pertinens ad dispensationem , non vitaret dispensationem ; ut si te dicas advocatum cum sis medicus, aut erretur in nomine , ponendo Petrum loco Pauli : intendit enim superior dispensare cum petente

Dico 4°. Quando dispensatio petitur in curia Romana, subreptio seu reticentia illius quod jus seu stylus hujus curiæ requirit, vitiat dispensationem ; quia, quamvis non sit causa principalis, est tamen conditio sine qua pontifices non intendunt dispensare. Hinc

Colliges 1° quod, si petas in curia Ro-

mana dispensationem super consanguinitate, non exprimendo copulam incestuosam, si praeessorit, nulla sit dispensatio ex stylo curiæ ; item, si matrimonium sit contractum aut consummatum ; dem, si cum scientia impedimenti et cum spe temeraria dispensationem facilius obtinendi contraxeris et hæc non exprimas, nulla est dispensatio.

Observandum est quantum ad copulam incestuosam, si sit occulta , quod petatur dispensatio in sacra Pœnitentiaria tacitis nominibus, ob vitandam infamiam aut aliud damnum. Quando vero impedimenta sunt manifesta aut facile manifestanda, dispensatio non conceditur a Pœnitentiaria, sed a Dataria, et debent exprimi nomina ; quia, cum agatur de impedimento publico, potest deduci ad forum contentiosum, et publicari debet decretum Dataris. In Pœnitentiaria dirigitur commissio dispensandi ad confessarium , qui sit magister aut professor in theologia ; in Dataria, ad officialem loci. In Pœnitentiaria omnia gratis conceduntur ; in Dataria solvitur multa expendenda in propagationem fidei, vel in alios pios usus.

Colliges 2° quod , quando sunt plura impedimenta, puta, consanguinitas et affinitas , vel plures consanguinitates aut affinitates, nulla sit dispensatio si petatur separatim, nunc pro uno, postea pro altero ; sed debet peti pro omnibus simul. Item, nulla est si non exprimatur in qua linea sit propinquitas, an in recta vel transversa ; et in quo gradu, æquali vel inæquali: similiter in cognatione spirituali , si non exprimatur an sit filia spiritualis ; vel compaternitas , an baptizaverit, aut tantum suscepit. Idem dic de confirmatione. Item nulla est, si petatur dispensatio super crimine uxoricidii, non exprimendo similem dispensationem jam fuisse obtentam ; item, si dispensatus super defectum natalium ad ordines et beneficium, postea petat dispensationem super pluralitatem beneficiorum , non exprimendo iterum defectum natalium ; item , si dispensatio petatur in forma pauperum et petens non sit vere pauper. Et næc omnia et quædam alia ex stylo curiæ Romans.

In triplici forma petitur dispensatio, *in forma pauperum, honestorum et nobilium* Ut aliqui censeantur vere pauperes.

DE INTERPRETATIONE LEGUM.

debent esse tales ut de suis laboribus et industria? tantum vivant, et ita debet, exprimi in petitione, ita ut si omittatur tantum, inutilis sit petitio. Unde non censentur pauperes qui honestos habent redditus quibus suam familiam cum aliquali labore et industria sustentant. Pauper autem censetur qui non habet in bonis quinquaginta aureos. Debet exprimi in petitione paupertas ex utraque parte.

5 V. — *Quædam quir.stiuncutæ materiam dispensationis spectantes breviter resolvuntur.*

Petes 1° utrum, quando Romani apponunt in dispensatione alias causas quam eas quas exposuit orator, illæ debeant esse veræ ut sit valida dispensatio?

L negative, sed sufficit quod quæ ab oratore proponuntur sint veræ; non enim ipse propter aliud petit dispensari et revera propter illas dispensatur: aliæ autem apponuntur ex stylo curiæ et ne videatur data dispensatio propter leviores causas.

Petes 2° utrum voto castitatis astrictus valide dispensetur ob fragilitatem quam precibus, jejuniis et macerationibus extraordinariis absolute vincere posset?

B. probabilius affirmative, quia periculum est ne etiam ob fragilitatem in istis mediis extraordinariis adhibendis deficiat; secus arbitratur, si per media communia et facilia adhiberi solita posset eam superare. Itaque caveatur ne nimium exageretur fragilitas.

Petes 5° utrum defuncto dispensatore cesset dispensatio?

//. negative, quia gratia non expirat morte concedentis, cap. *Si super*, de Officio delegati, in 6. Quod etiam verum est quamvis dispensatio concessa sit ad revocationem. quia dispensator vivens non revocavit, nec mortuus revocat: secussi dixisset, Donec voluero, aut donec placuerit; mortuus enim non vult amplius, nec illi amplius placet.

Petes 4° utrum renuntians dispensationi incurrat demie obligationem legis?

¶ affirmative, si suam renuntiationem manifestet dispensanti eam acceptanti; secus, *negative*, quia a solo superiore dispensante pendet obligatio legis: unde semel exineta per illum solum potest reviviscere. Et ideo, si privatim stilo verbo vel

facto renuntiaveris dispensationi non bendi Berthæ consanguineæ, et aliam: ens mortua priore conjuge potes adhuc post plures annos ducere Bertham. Mia ratio est de dispensatione in voto, quia, cum ejus obligatio pendeat a volumine votentis, videtur quod, hoc ipso quo renuntiat, etsi sola mente, dispensationi, reviviscat votum, aut, ut alii dicunt, novum implicitate emittat.

ARTICULUS IV.

De interpretatione legum

I. Interpretatio generaliter sumpta est, *ut jam dixi*, legis obscuræ explicatio, qua declaratur in tali casu oblicare vel non obligare. Est duplex, ima verbalis, quæ dicitur simpliciter interpretatio, et est explicatio verborum conformiter ad mentem quam habuit legislator condendo legem; altera quæ dicitur epiikia, et est explicatio mentis, non quam habuit legislator condendo legem, sed quam habuisset si ad præsentem casum attendisset, et quam haberet si hic et nunc consuleretur.

II. Iterum triplex est interpretatio, authentica, usualis et doctrinalis; authentica, quæ fit ab ipso legislatore; illius enim est legem authentice interpretari cujus est condere, et hæc interpretatio debite promulgata habet vim legis: usualis, quam facit consuetudo, quæ dicitur L. 36, ff. de Legibus, *optima legum interpretres*; et sicut consuetudo potest habere vim legis, *ut antea diximus*, sic et ejus interpretatio. Doctrinalis est, quam viri prudentes et sapientes, aut etiam in necessitate quicumque alii faciunt ex æquo et bono, dum abest legislator et tacet consuetudo.

III. In legum interpretatione servandus sensus verborum proprius, communis et magis receptus, nisi sequatur aliquod inconveniens, quia jure præsumitur legislatorem in hoc sensu locutum fuisse.

Lex favorabilis et nulli nociva debet ampliari, odiosa restringi, juxta regulam juris 16 in 6.

In iuribus humanis non fit regulanier argumentum a pari, quia in his quæ pendet a libera voluntate non concluditur a pari, obligatio autem legis humans non tam pendet a ratione legis quam a libera voluntate legislatoris quæ est de illo cum et non de irto > quamvis simili. **Secui il**

lege iPhiraii, propter oppositam rationem, quia obligatio illius est ex natura rei et ex ipsa ratione, quæ, dum militat pro uno casu, militat pariter pro simili.

Dixi, *regulariter*, quia in correlativis, ut in marito et uxore, in iis quæ jure æquiparantur, ut in exequente et mandante, et in iis quorum unum subordinatur alteri tanquam imperfectum perfecto, ut ova carnis, respectu illius cui conceditur manducare carnes, fit argumentum a simili.

Hic q. 96. a. 6 1. — IV. Quantum ad epiikiam, certum est pariter illam habere locum in legibus humanis; quia leges ad communem utilitatem feruntur generaliter et secundum ea quæ in pluribus accidunt, neque legislator potest omnes casus prævidere et excipere: contingit autem multoties quod aliquid observari sit in pluribus communi bono utile, quod tamen in aliquibus casibus sit nocivum: unde, si emergat casus in quo observantia talis legis sit damnosa communi utilitati, epiikiam non est observanda: sicut, si in civitate obsessa statuatur lex quod portæ civitatis maneant clausæ, hoc est utile communi saluti ut in pluribus; si tamen contingat casus quod hostes insequantur aliquos cives, per quos civitas conservatur, damnosissimum esset civitati nisi eis portæ aperirentur, et ideo in tali casu portæ civitatis essent aperiendæ contra verba legis, ut servaretur utilitas communis quam legislator intendit.

Itaque epiikia habet locum 1° quando observantia litteralis legis est nociva bono communi; 2° quando affert notabile detrimentum observanti in sanitate, fama aut fortuna, hoc enim redundat contra bonum commune; 5° quando est contraria legi naturali vel humanæ superiori, aut ex aliqua alia circumstantia fit iniqua aut nimis dura: quia merito præsumitur non fuisse mentem legislatoris ut in his casibus lex obligaret; quod pariter dicendum est de aliis casibus in quibus fundate eadem præminptio haberi potest.

V. Sed quia quandoque est evidens quandoque dubium observantiam litteralem legis esse nocivam aut iniquam, non

eodem modo se gerere debet subditus. Quando est evidens, licitum est. etiam non consulto legislatore, uti epiikia elagere contra verba legis, sive res patiatur moram sive non: *Quia in manifestis*, inquit Auctor, — 2. 2, q. 120. o. 1. ad 5. — *non est opus interpretatione*, consequenter nec dispensatione, *sed executione*. Quando non est evidens sed probabile tantum aut etiam probabilius, et res fert moram, consulendus est superior antequam quidquam agatur; quia probabilitas aut probabilitas non sufficit ad agendum secure, ubi veritas potest haberi manifesta; et propter similes casus superiores habent auctoritatem dispensandi in legibus. Si res non ferat moram manente dubio, non licet uti epiikia, sed agendum secundum verba legis, quia in dubiis tutior pars est eligenda. Si autem probabilius sit non esse mentem legislatoris ut lex obliget in hoc casu, si eum perspectum haberet, licet uti epiikia et agere contra verba legis, quia licet sequi quod probabilius est, et, ut dicit Auctor hic in fine articuli, *ipsa necessitas habet dispensationem annexam*.

Potes an liceat pariter uti epiikia in legibus infirmantibus contractus?

B. probabilius negative, propter gravia inconvenientia quæ contra bonum publicum inde nascerentur et quæ prevalent malo quantumvis gravi alicujus particularis. Si namque liceret uti epiikia in lege irritante, v. g. matrimonium clandestinum, contractus renouantur, aut sine tabellione iniles, concubinatus et fraudes ubique grassarentur in perniciem reipublicæ. Adde quod contractus non stet sine forma quæ per illas leges proscribitur.

In animo erat hic agere de privilegiis in genere et specie, quibus aliqua mutatio contingit in legibus; sed ne prasens volumen nimium excrescat, ab hac materia nunc supersedeo, alias forte resumenda.

De lege veteri et nova, nemo melius, nemo fusius quam noster Doctor Angelicus, ideo, et quia de utraque parce dissertitur in scholis, lectorem ad eundem S. Dociorem remitto

INDEX

DîMertationnm, Articulorum, Paragraphorum, Petitionum, Consectariorum ,
Digressionum , etc., quæ in hoc tomo **IV** continentur.

TRACTATUS DE ULTIMO FINE.

DISSERTATIO I. De ultimo fine in com-
muni. Pag. 1
Art. I. Quid et quotuplex sit finis? Ibid.
Variæ divisiones finis. Ibid.
Utrum finis intermedius vere et proprie ha-
beat rationem finis? 2
Art. II. Utrum homo in omnibus suis actio-
nibus agat propter finem? 5
Art. III. Utrum sil proprium creaturæ ratio-
nalis agere propter finem? 5
Petes 1° an etiam Deus agat propter finem? 6
Petes 2° utrum actus humani specificentur a
fine? Ibid.
Art. IV. Utrum idem homo possit appetere
simul duos fines ultimos totales et adæ-
quatos? Ibid.
Solvuntur objectiones. 7
Art. V. Utrum omnia quæ deliberate vult
homo, velit propter ultimum finem? 8
Solvuntur objectiones. Io
Petes 1° utrum omnes homines conveniant
in ultimo fine? 12
Petes 2° utrum omnes aliæ creaturæ conve-
niant in vero fine materiali hominis? Ib.
DISSERTATIO II. De beatitudine. Ibid.
Art. I. In quo consistat beatitudo hominis
objectiva? Ibid.
Art. II. In quo consistat essentialiter for-
malis beatitudo hominis? 14
§ I. Tres priores sententia exploduntur. 15
Solvuntur objectiones contra secundam con-
clusionem. 17
§ II. Duæ posteriores sententiæ impugnan-
tur, et vera asseritur. 20
Solvuntur objectiones contra primam con-
clusionem. 24
Solvuntur objectiones contra secundam et
tertiam conclusionem. 26
Art. III. Utrum animæ justorum corporibus
soli clare plene purgati, statim consequan-
tur suam beatitudinem? 32
Art. IV. De proprietatibus beatitudinis. 35
§ I. Utrum videntes Deum illum necessario
amant, necessitate quoad exercitium? 36
Solvuntur objectiones. 36
§ II. Utrum beati sint impeccabiles ab in-
trinseco? 37
§ III. Utrum beatitudo semel adepta, sit ab
intrinseco perpetua & inamissibilis? 41

Solvuntur objectiones.	42
Art. V. De dotibus et aureolis beatorum.	44
§ I. De dotibus beatorum.	Ibid.
Dotes animæ beatæ.	Ibid.
Dotes corporis.	Ibid.
§ II. De aureolis beatorum.	45

DIGRESSIO HISTORICA. Quid senserit et docuerit Joannes XXII circa tempus glorificationis sanctorum? — Ad art. III præcedentis dissertationis. Ibid.

TRACTATDSDEACTIBUSHUMANIS.

DISSERTATIO I. De voluntario et involuntario.	49
Art. I. Quid elquotuplex sil voluntarium' Ib.	
Poles utrum voluntarium conveniat univoce bruto el homini?	50
Ar' II. Utrum voluntarium perfectum sil idem quod liberum?	51
Solvuntur objectiones.	52
Art. III. Utrum voluntarium possit esse abs- que omni actu?	54
Solvuntur objectiones.	55
Art. IV. Utrum omissio el effectus cx ea se- cutus sint voluntaria sine præcepto ponen- di actum qui omittitur?	57
Solvuntur objectiones.	59
Art. V Utrum violentia possit inferri vo- luntati?	62
Art. VI. Utrum violentia causet involun- tarium?	63
Art. VII. Utrum metus causet involunta- rium?	65
Solvuntur objectiones.	66
Art. VIII. Utrum concupiscentia causet In- voluntarium?	69
Solvuntur objectiones.	Ibid-
Petes utrum ct quomodo habitus sive boni sive mali conducunt ad rationem volunta- rii et liberi?	70
Art. IX. Utrum ignorantia causet involunta- rium ?	71

DIGRESSIO HISTORICA. Utrum Lot metu
a Sodomitis incusso, licite obtulerit suas
filias eorum libidini? — Ad art. VU prac-
cedentis dissertationis. 72

DISSERTATIO II Do voluntario libero rive
dc libertate creata. 74
Art. I. Praenotanda itltu necessarii. Ibid

INDEX.

§ I. Multiplex acceptio libertatis.	74	§ 11. Utrum imperium sit actus rationis vd voluntatis?	153
§ II. Varii errores circa libertatem arbitrii.	75	Solvuntur objectiones.	135
§ III. Multiplex radix libertatis.	76	§ 111. Quinam aclus subjiciantur imperio rationis?	134
§ IV. Multiplex libcitatis definitio ex S. Thoma.	77		
R. P. Franciscus Henno emendatur.	79	DISSERTATIO IV. De actibus humanis in esse moris.	136
§ V Non pertinet ad libertatem arbitrii quod sil primum determinans.	80	Art. I. In quo consistat morallas in comuni actuum humanorum?	Lbid.
Art. I. Utrum In homine lapso sit libertas arbitrii seu indifferentiae?	82	Solvuntur objectiones.	157
Solvuntur objectiones.	85	Ari. II De speciebus moralitalis.	151
Art. Ili. Utrum ad merendum vel demerendum in hoc statu naturæ lapsæ requiratur libertas a necessitate seu libertas indifferentiæ?	86	Solvuntur objectiones.	141
Solvuntur objectiones.	88	Art. 111. De principiis moralitatis.	142
Art. IV. Utrum et quæ indifferentia sit de essentia liberi arbitrii?	90	§ 1. Utrum prima et specifica bonitas vel malitia aclus humani sit ex objecto?	lb.
Solvuntur objectiones.	</5	Solvuntur objectiones.	145
Art. V. Utrum, stante indifferentia iudicii, voluntas possit necessario moveri?	404	§ 11. Utrum et quomodo aclus humanus summat bonitatem vel malitiam ex circumstantiis?	145
Solvuntur objectiones.	105	Resolvitur quæstio.	146
DIGRESSIO HISTORICO-DOGMATICA.		§ 111. Utrum actus humanus habeat aliquam bonitatem vel malitiam a fine?	148
Utrum Jansenius revera docuerit hanc damnatam propositionem : <i>Adncrenduniet demerendum in statu naturae lapsæ requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione?</i> — Ad art.		§ IV. Qtiædam difficultates circa præcedentes §§ breviter resolvuntur.	149
III præcedentis dissert.	108	Prima difficultas. A quo actus ex objecto bonus, ad bonum finem ordinatus seu imperatus, desumat bonitatem specificam el essentialem?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	112	Secunda difficultas. Quomodo debeat intendi bonitas vel malitia tam objecti quam circumstantiarum, ut aclus sil bonus vel malus?	ISO
DISSERTATIO HI. De actibus humanis specialim sumptis.	114	Tertia difficultas. Quomodo elcclio et intentio pendent ab invicem in bonitate et malitia?	151
Art. 1. Utrum voluntas possit velle malum sub ratione mali?	115	Articulus IV. De concursu multiplicis moralitatis simul in eodem aclu.	155
Solvuntur objectiones.	Ibid.	§ I. Utrum idem actus possit simul habere duplicem bonitatem, vel duplicem malitiam, unam ex objecto, alleram ex fine? Id.	
Art. II. De motivo voluntatis quoad specificationem.	117	§ II. Utrum idem aclus possit esse simul bonus el malus ex diverso capite, bonus ex objecto, malus ex fine aliave circumstantia; el e contra?	154
Petes i® in quo genere causæ intellectus moveat voluntatem quoad specificationem?	118	Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.	156
Petes 2. quid sit movere potentias quantum ad exercitium?	119	Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem?	157
Art. III. De motivo voluntatis quoad exercitium.	120	Art. V. De indifferentia actuum humanorum, el primo: an delur aclus indifferens secundum speciem?	160
Explicatio textus difficilis S. Thomae.	122	Ari. VI. Utrum delur aclus indifferens in individuo?	161
Art. IV. De modo quo voluntas movetur, an libere, vel necessario?	125	Solvuntur objectiones.	166
Art. V. Utrum voluntas de necessitate moveatur a Deo?	124	Ari. VII. Utrum et quomodo voluntas humana, ut sit bona, oebeal conformari voluntati divins?	171
Art. VI. De aliis actibus elicitis voluntatis.	125	Solvuntur objectiones.	173
§ I. Fruitio.	Ibid.	Appendix.	175
§ II. Intentio.	126	Pelei 1º utrum, quamvis non teneamur conformari voluntati divins in volili, . . . alertait, non sil saltem ineliu. ut laudubtliui Illi ctmiUrm <rl?	lhwl
§ 111. Consultatio, consensus, iudicium discretivum, et electio.	Ibid.		
§ IV. Utrum e duobus bonis voluntas possit eligere minus ycl æquale?	127		
Solvuntur objectiones.	128		
j V. Usus.	130		
Art. VII. De actibus imperatis.	151		
§ 1. Utrum ilelur in homine imperium respectu sui et suarum uperuliumim t	Ibld.		
Solvuntur irtj)wti < me8.	liA tl.		

INDEX.

5»

<p>Fetet 20 in quibus casibus nobis licitum sit aut illicitum velle vel nolle volilum Dei materiale? 175</p> <p>Petes 5° utrum in volitis materialibus quibus non tenemur conformari, qualia sunt omnia in quibus non intervenit præceptum, possimus conari contra? 176</p> <p>Art. VIII. Utrum aclus exterior addat bonitatem vel malitiam actui interiori? Ibid.</p> <p>Solvuntur objectiones. 178</p> <p>Art. IX. Utrum eventus sequens addat ad bonitatem vel malitiam actus exterioris? 185</p> <p>DISSERTATIO V. De conscientia? 185</p> <p>Art. 1. Quid et quoluplex sit conscientia? Ib.</p> <p>Observanda circa conscientiam. 188</p> <p>Art. II. An ct quomodo teneamur conformari conscientia erranti? 190</p> <p>Solvuntur objectiones. 19-2</p> <p>Petes quomodo qui laborat conscientia vincibiliter erronea, debeat Illam deponere? 194</p> <p>Quæstio incidens. Utrum subditus dubitans aut probabilius judicans præceptum superioris esse de re illicita, possit ct debeat Illi obedire? 195</p> <p>Ari. 111. Cujus speciei et gravitatis sil peccatum agere contra conscientiam? 196</p> <p>Poles uirum gravius sit agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, quam agere secundum Illae. 197</p> <p>Art. IV. Quomodu se gerere debeat confessarius eum pu-iUtente quem deprehendit laborare conscientia erronea? Ibid.</p> <p>Casus singularis. 200</p> <p>Art. V. De conscientia scrupulosa, per varias quæstiunculas. Ibid.</p> <p>Quærilur 1° quid sit scrupulus? quid conscientia scrupulosa? Ibid.</p> <p>Quærilur 2> quibus indiciis possit cognosci conscientia scrupulosa? Ibid.</p> <p>Quærilur 5° utrum liceat agere contra conscientiam scrupulosam? 201</p> <p>Quæritur 4° quæ sint præcipuæ caus® scrupulorum? Ibid.</p> <p>Quærilur 5° quibus remediis curandi sint scrupulosi? 202</p> <p>Quæritur 6° quomodo confessarius gcrere se debeat cum scrupuloso? Ibid.</p> <p>Quærilur 70 quomodo sit respondendum objectionibus scrupulosorum? 203</p> <p>Art. VI De conscientia dubia el probabili seu opinaliva? Ibid.</p> <p>§ I. Prænolanda. Ibid.</p> <p>§ II. Utrum liceat agere cum conscientia dubia, probabili, aut probabiliori? 205</p> <p>Petes. Quomodo se gerere debeat qui laborat conscientia perplexa? 207</p> <p>DISSERTATIO VI. De opinionum probabilitate ct delectu. 208</p> <p>Art. ?. Utrum sil licitum sequi opinionem minus probabilem ct minus tutam de honestate objectiva actionis. in concursu probabilioris et tutioris. Ibid.</p>	<p>Probatur ex S. Scripturi., << -</p> <p>Probatur cx SS. Patribus. 111</p> <p>Probatur cx S. Thoma. 211</p> <p>Probatur ex aliis docloribus et antiquis theologis. 214</p> <p>Probatur auctoritate et communi ernsu ecclesie Rornanæ, aliarum ecclesiarum particularium, ct receniiorum theologorum. 216</p> <p>Probatur ratione multiplici. 219</p> <p>Probatur ab inconvenientibus. 221</p> <p>Solvuntur objectiones.</p> <p>Art. II. Utrum in conflictu duarum opinionum æque probabilium de honestate objectiva aclus, liceat sequi minus tutam faventem libertati, relicta tutiori favente legi? 229</p> <p>Solvuntur objectiones. 236</p> <p>Monitum ad probabilistes. 241</p> <p>Ari. 111. Utrum liceat sequi opinionem probabilem minus tutam in concursu minus probabilis tutioris, ubi agitur de sola honestate objectiva aclus? Ibid.</p> <p>Solvuntur objectiones. 245</p> <p>Consectaria. 249</p> <p>Petes an saltem si opinio de validitate sacramenti sit moraliter certa, liceat eam sequi, relicta tutiori? Ibid.</p> <p>Art. IV. Nariæquæstiones circa præcedenles materias breviter resolvuntur. 250</p> <p>Petes 1° quantus debeat c*se in opinione minus tuta probabilitatis excessus, ut liceat illam sequi? Ibid.</p> <p>Petes 2° quomodo confessarius aut vir doctus consultus super licitate aut illicilate alicujus actionis, v. g. an contractus triplex sit licitus, debeat respondere consulenti? 251</p> <p>Petes 3° utrum confessarius possit el debeat absolvere pænitenlem reluctantem suæ opinioni? Ibid.</p> <p>Petes 4° utrum sit licitum sequi opinionem quam directe judico minus probabilem, sed quam reflexe scio a multis sustineri ut probabiliozem, absque eo quod illi ut veræ assentiar : v. g. judico probabilius contractum triplicem esse illicitum, sed scio sustineri a multis ut probabilius esse licitum ; possumne agere secundum illam opinionem quam minus probabilem judici ct cui ut veræ non asscnlior? 252</p> <p>Petes 5° utrum unius doctoris auctoritas sufficiat communiter ad reddendam aliquam opinionem absolute probabilem, ct in praxi tutam? 253</p> <p>Poles 60 utrum unicuique liceat sequi opinionem quam pruno aspcclu existimat probabiliorem? Ibid.</p> <p>Pro colophone. »bid.</p> <p style="text-align: center;">TRACTATUS DE PASSIONIBUS EI VIRTUTIBUS.</p> <p>DISSERTATIO I De passionibus.</p> <p>V' I. De ptKsionlbns in communi. Ibid.</p>
---	--

Quæritur 1. quid iit passio?	254
Quæritur 2° quot sunt passionēs?	255
Quæritur 3° utrum passionēs possint esse b<mæ vel tnalæ?	Ibid.
Quæriiut 4» utrum passio, dum rationi et voluntati cooperatur, diminueat vel augeat bonitatem actus moralis?	250
Art. II. De passionibus in particulari.	Ib.
§ I. De passionibus appetitus concupisci- bilis.	Ibid.
§ II. De passionibus appetitus irascibilis.	258
DISSERTATIO II. De virtutibus.	259
Art. 1. Quid sit virtus?	Ibid.
Art. II. De subjecto virtutum.	200
§ 1. Præsupponenda.	Ibid.
§ II. Prima difficultas resolvitur.	261
§ III. Secunda difficultas resolvitur.	265
Art. iiii. De causa virtutum.	264
Art. IV. De proprietatibus virtutum.	268
§ 1. Utrum virtus consistat in medio?	Ibid.
§ II. Utrum omnes virtutes morales sint in- ter se connexæ?	269
§ III. Utrum virtutes morales acquisitæ sint necessario connexas cum charitate?	272
§ IV. De æqualitate et duratione virtu- tum.	275

TRACTATUS DE PECCATIS.

DISSERTATIO I. De natura vitii et pec- cati.	274
Art. I. De natura vitii.	Ibid.
j I. Utrum vilium opponatur virtuti, et quo genere oppositionis?	Ibid.
§ II. Utrum vitium sit contra naturam ho- minis?	275
Solvuntur objectiones.	276
§ III. Utrum peccatum in ratione malitias excedat habitum vitiosum?	277
Art. II. Quid sit peccatum?	278
Art. III. Utrum formale constitutivum pec- cati commissionis consistat in positivo, an in privativo?	281
4 1. Proponitur sententia reponens formale constitutivum peccati commissionis in pri- vativo.	Ibid.
jj II. Proponitur sententia reponens formale constitutivum peccati in positivo, cum responsionibus adversas partis.	290
§ III. Utrum privatio rectitudinis quæ repe- titur in peccato sit privatio rectitudinis debilæ actui?	295
Art. IV. De peccato omissionis.	297
ÿ 1. Utrum peccatum omissionis possit esse absque omni actu?	Ibid.
II. Utrum omnis actus omissioni adjunctus et cum observantia præcepti quod omitti- tur impossibilis, sit peccatum, et cujus speciei?	298
III. Quo tempore fiat peccatum omis- sionis.	299
Solvuntur objectiones.	501
Petes 1° an ei qui voluntarie et culpabiliter causam posuit, imputari debeant omnes	

omissiones et commissiones peccamentorum ex illa secutæ?	503
Petes 2° quando quis censetur prorsus dis- debuisset ac potuisset humano modo præ- videre omissiones et commissiones pecca- mentorum, ul ipsi imputentur ad cul- pam?	Ibid.
DISSERTATIO II. De distinctione specifica et numerica peccatorum.	Ibid.
Art. I. Variæ peccati divisiones.	Ibid.
Art. II. Unde petatur distinctio specifica pec- catorum?	505
Consectaria.	507
Art. III. Utrum peccata commissionis et omissionis specie distinguantur?	508
Art. IV. Unde petatur distinctio numerica peccatorum?	509
Consectaria.	311
DISSERTATIO III. De comparatione pec- catorum ad invicem.	513
Art. I. ytriun omnia peccata sint inter se connexa?	Ibid.
Art. II. Utrum omnia peccata sint paria?	Ib.
Solvuntur objectiones.	514
Art. III. Unde suinalur peccatorum inæqua- litas?	316
DISSERTATIO IV. De subjecto peccati.	518
Art. 1. Utrum voluntas, caque sola, sit sub- jectum peccati?	Ibid.
Art. II. Utrum peccatum, saltem veniale, possit esse in et a solo appetitu sensitivo, absque omni actuali influxu saltern inter- pretative voluntatis; omnesque motus sen- sualitatis sint peccata?	520
§ I. Prima difficultas resolvitur.	Ibid.
§ II. Secunda difficultas resolvitur.	522
Solvuntur objectiones.	524
DISSERTATIO V. De causis peccatorum.	586
Art. 1. Prænotanda de causis peccatorum in generali.	Ibid.
Art. II. An, et quæ ignorantia sit causa pec- cati, eaque ipsa sit peccatum?	527
Petes 1° utrum ignorantia culpabilis corum quæ quis scire tenetur, sit peccatum spe- ciale distinctum a peccatis quorum est causa?	528
Petes 2° quæ ignorantia censeatur invinci- bilis?	529
Petes 3° quæ diligentia censeatur sufficiens ul ignorantia dicatur invincibilis et invo- luntaria?	550
Art. III. Utrum possit dari ignorantia invin- cibilis juris positivi divini?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	551
Art. IV. Utrum possit dari ignorantia invin- cibilis juris naturæ?	535
Solvuntur objectiones.	558
Art. V. Utrum ignorantia invincibilis juris naturæ excuset a peccato?	542
Solvuntur objectiones.	511
Art. VI. De inadvertentia ad peccatum.	548
Art. VII. Utrum ignorantia excuset a peni per leges positivas statutis?	351

INDEX*

5 M

Art. VIII. Utrum quoties voluntas peccat, précédât aliquis error pracliciis in intellectu?	354
Art. IX, Utrum Deus sit causa peccati?	355
§ I. Pr*Uotanda.	Ibid.
§ II. KcMilvitur quæstio.	356
Solvuntur objectiones.	358
Petes 1· quæ sit gratia cujus privatio dicitur induralio et excæcatio?	363
Petes 2° ad quid ordinentur induratio et excæcatio?	Ibid.
Petes 3° circa q. 80 S. Thomæ, an et quomodo diabolus sil causa peccatorum hominum?	Ibid.
DISSERTATIO VI. De peccati originali. Ib.	
Art. I. Utrum sit peccatum originale ab Adamo ad posteros transmissum?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	566
Art. II. Quomodo peccatum originale sit voluntarium cl quomodo traducatur.	371
§ I. Supponenda et prænotanda.	Ibid.
§. II. Resolutio difficultatum.	374
Art. III. Variæ quæsliones circa traductionem peccati originalis breviter resolvuntur.	376
Petes 1° quodnam Adæ peccatum fuerit causa traductionis peccati originalis?	Ibid.
Petes 2° utrum alia peccata primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posteros?	377
Petes 3· utrum si, Adamo non peccante, Eva peccasset, posterii contraxissent peccatum originale?	Ibid.
Petes 4° utrum si, non peccante Adamo, aliquis ex ejus posteris, puta Caïn, peccasset, posterii Caïni contraxissent peccatum originale?	378
Petes 5° utrum, si Adam solum post natum lilium peccasset, iste filius el ejus posterii contraxissent peccatum originale?	379
Art. IV. Utrum omnes homines contrahant peccatum originale?	Ibid.
Petes 1° utrum, si aliquis ex humana carne miraculose formaretur, contraheret peccatum originale?	580
Petes 2° an talis homo deberet baptizari?	581
Art. V. In quo sila sil essentia peccati originalis?	Ibid.
§ I. Variæ sententiæ rejiciuntur.	Ibid.
§II. Vera sententia asseritur.	585
Solvuntur objectiones.	586
Consectaria.	588
DIGRESSIO HISTORICA de Præadamitis.	
Utrum Adam primus omnium hominum fuerit, an vero fuerint Præadamitæ ?	589
Solvuntur objectiones.	590
DISSERTATIO VII. De effectibus peccati.	
Art. I. Utrum bonum animæ minuatur aut etiam tollatur per peccatum?	Ibid.
Art. II. Utrum ex peccato actuali sequatur mæuh.. cl quid sil?	394
II. Prima difficultas resolvitur	Ibid.

§ II. Secunda difficultas resolvitur.	39J
Solvuntur objectiones.	597
Art. III. De reatu pænæ.	598
Petes Ie utrum peccatum inducat reatum pænæ?	Ibid.
Petes 2° quid sit reatus pænæ?	Ibid.
Petes 5u quid sit ista condignitas seu debt-urn pænæ? an aliquid absolutum, an relativum ?	599
Petes 4° utrum reatus pænæ maneat post peccatum sive actuale, sive habituale remissum?	Ibid.
Petes 5· utrum unum peccatum possit e«se pœna alterius peccati?	Ibid.
Art. IV. Qualis pænæ reatum inducit peccatum?	400
§ I. Quotuplex et quanta sit pœna peccati?	401
Petes Ie an dolor ex amissa beatitudine sil pœna sensus, vel damni?	405
Petes 2· quæ pœna sil gravior, an damni, an sensus?	Ibid.
Petes 3° utrum perna damni sit æquahs in omnibus damnatis?	Ibid.
§ II. Utrum aliquod peccetum inducat reatum pænæ ælernæ?	Ibid.
Art. V. Utrum omnis pœna sil propter culpam ; cl an aliquis puniatur propter culpam alterius?	407
§ I. Prima difficultas resolvitur.	Ibid.
§ II. Secunda difficultas resolvitur.	Ibid.
Art. VI. De pœna debita peccato originali.	409
1. Utrum parvuli morientes cum solo originali peccato patiantur pœnam sensus?	Ib.
Solvuntur objectiones.	411
§ II. Utrum parvuli morientes cum solo originali peccato aliquam tristitiam vel dolorem percipiant ex privatione visionis beatifica?	416
Solvuntur objectiones.	418
DISSERTATIO VIII De peccato mortali el veniali, tam secundum se quam comparative ad invicem.	
Art. I. Utrum detur peccatum veniale ex natura sua distinctum a mortali?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	421
Art. II. Per quid fornaliteret primario peccatum mortale et veniale constituentur el differant.	425
Appendix.	425
Pel s 1° utrum peccatum mortale et veniale essentialiter inter se differant?	Ibid.
Petes 2° utrum divisio peccati in mortale et veniale sil univoca, an analoga?	Ibid.
Potes 3° an el quomodo mortalia a venialibus possunt discerni?	426
Art. III. Utrum peccatum veniale disponat ad mortale, possilque fieri mortale, et e contra mortale fieri veniale?	Ibid.
§ I Prima difficultas resolvitur.	Ibid,
§ II. Secunda difficulta' resolvitur.	427
jjIIIi. Tertia difficult.'s resolvitur.	429
Specialiter odservanda pro praxi.	Ibid-

- Petes 1. quid sit perfecta, quid imperfecta deliberatio? 4-29
 Pete». 2. in quibus peccatis detur vel non detur levitas materiæ excusans a mortali? 450
 Petes 5° unde ælimanda est gravitas vel levitas materiæ in iis peccatis quæ illam admittunt? 451
 Specialia circa lectionem et detentionem librorum prohibitorum, similesve casus et censuras eis annexas. 452
 Art. IV. Quis sit finis ultimus tam peccantis formaliter quam venialiter? Ibid.
 § I. Prima difficultas resolvitur. Ibid.
 § II. Secunda difficultas resolvitur. 455
 Art. V. Utrum peccatum mortale in ratione offensæ sit gravitatis simpliciter infinite. 455
 Art. VI. Utrum homo in statu innocentie potuerit peccare venialiter? 457
 Art. VII. Utrum homo in primo instanti morali usus rationis teneatur se convertere ad Deum, possitque esse peccatum veniale cum solo originali? 459
 § I. Prima difficultas resolvitur. Ibid.
 § II. Secunda difficultas resolvitur. 442

TRACTATUS DE LEGIBUS.

- DISSERTATIO I. De lege In communi. 444
 Art. I. Utrum lex sit essentialiter aliquid rationis? Ibid.
 Art. II. Utrum sit de ratione legis quod feratur propter bonum commune? 446
 Consectaria. 447
 Art. III. Utrum promulgatio sit de ratione legis? Ibid.
 Art. IV. Quinam possint ferre leges? 449
 Art. V. Quinam sint effectus et actus legis? 451
 De diversitate legum. 452
 DISSERTATIO II. De lege æterna et naturali. Ibid.
 Art. I. De lege æterna. Ibid.
 § I. An sit et quid sit lex æterna? Ibid.
 § II. Utrum a lege æterna deriventur omnes aliæ leges? 454
 Art. II. De lege naturali. An sit et quid sit lex naturalis? 455
 Art. III. Varia quæstiones circa legem naturalem breviter resolvuntur. 457
 Petes 1° utrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel unum tantum? Ibid.
 Petes 2° quænam pertineant ad legem naturæ, an solum præcepta quæ sunt principia moralia, an etiam conclusiones ex eis deductæ? Ibid.
 Petes 3e utrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ. 458
 Petes 4» utrum lex naturæ obliget omnes homines. etiam pueros et amentes? Ibid.
 Petes 5“ utrum omnis obligatio sit effectus legis naturalis? Ibid.
 Art. IV. Utrum lex naturalis possit pati mutationem aut dispensationem. 459

- Solvuntur objectiones. 461
 Petes utrum interpretatio et epiikia habeant locum in lege naturali? 467
 DISSERTATIO III. De lege humana. Ibid.
 Art. II. De quidditate, necessitate, qualitatibus et divisionibus legis humanæ. Ibid.
 § I. De quidditate legis humanæ. Ibid.
 § II. De necessitate legum humanarum. 468
 § III. De qualitatibus legis humanæ. Ibid.
 § IV. De variis legum humanarum divisionibus. 469
 Explicantur citationes ex utroque jure 470
 Art. II. Qualis humanæ legis promulgatio requiratur ut obliget? 471
 § I. De promulgatione legis simpliciter dictæ. Ibid.
 Solvuntur objectiones contra tertiam conclusionem. 174
 § II. De legibus revocatoriis. 476
 Petes quantus lapsus temporis a promulgatione sufficienti requiratur ut lex obliget? 477
 Art. III. Utrum lex pendeat ab acceptance populi? 478
 Solvuntur objectiones. 479
 DISSERTATIO IV. De polestale legis humanæ. 482
 Art. I. Utrum lex humana possit præcipere aut prohibere actus internos? Ibid.
 Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 485
 Art. II. Quomodo debeat poni opus præceptum ut legi satisfiat? 489
 Art. III. Utrum leges humanæ obligent in conscientia? 492
 Solvuntur objectiones. 495
 Art. IV. De lege pœnali. 493
 § I. Utrum lex poenalis obliget in conscientia? Ibid.
 § II. Utrum lex pœnalis obliget ad poenam subeundam ante sententiam judicis? 496
 Art. V. Quandonam leges humanæ obligant sub peccato mortali? 499
 Solvuntur objectiones contra secundam partem conclusionis. 501
 Appendix. Unde dignosci possit gravitas materiæ et intentio legislatoris graviter obligans? 502
 Art. VI. Utrum lex humana obliget cum certo periculo vitæ aut alterius gravis damni? 503
 Art. VII. Quædam aliæ quæstiones circa obligationem legum humanarum breviter resolvuntur. 505
 Petes Ie utrum lex fundata falsa in præsumptione obliget? Ibid.
 Petes 2» utrum diversis legibus possit satisfieri per unum actum. aut per plures eodem tempore exercitos? 506
 Petes 5» utrum qui non potest totam legem implere, teneatur ad partem possibilem? Ibid.
 Petes 4° utrum quis teneatur non ponere seu amovere impedientia observationem legum

- liDmenx, antequam instet tempus adim-
plendi legem? 507
- Petes 5° utrum leges infirmantes contractus
minus solemnes obligent, eosque irritent
in foro conscientio? Ibici.
- Art. VIII. Ulrum omnes subjiciantur legi-
bus humanis? SOS
- I. Utrum legislator teneatur suis legi-
bus? Ibid.
- II. Utrum clerici teneantur legibus civili-
bus, et religiosi legibus episcopalibus? 509
- III. Ulrum privati usu rationis teneantur
legibus Immanis, infideles et hæretici legi-
bus ecclesiasticis? 511
- § IV. Quibus legibus teneantur itinérantes et
peregrini 513
- Consectaria præcedentis doctrinæ. 516
- DISSERTATIO JI de mutatione legum hu-
manarum. Ibid.
- Ari. I. De mutatione legum per abrogatio-
nem et cessationem finis. 517
- § I. Prima difficultas resolvitur. Ibid.
- § II. Secunda difficultas resolvitur. Ibid.
- Art. II. De consuetudine. 518
- Petes 1° ulrum consuetudo possit præsen-
bere contra legem, si lex feratur cum hi-
clausula, *non obstante quacumque consue-
tutne?* 521
- Petes 2° utrum consuetudo possit derogare
legi quoad pœnam ipso facio incurren-
darn, v. g. excommunicationem, rei.*/!
culpa? 521
- Art. III. De dispensatione. Ibid.
- § I. Quis potest dispensare in lege hu-
mana? 522
- Consectaria præcedentis doctrine. Ibid.
- § II. Ulrum dispensatio sine causa legitima
sit licita et valida? 523
- Sed petes tandem quæ sunt causæ legitimæ
dispensandi? 525
- § III. Utrum cessante causa dispensationis
cesset dispensatio? Ibid.
- § IV. De dispensatione obreptilia et subrep-
tilla. 527
- § V. Quædam quæstiunculæ materiam dis-
pensationis spectant. La breviter resolvun-
tur. 529
- Petes Ie utrum unando Romani apponunt in
dispensatione suas causas quam eas quas
exposuit orator, illis debeant esse veræ ul
sit valida dispensatio? Ibid.
- Petes 2° ulrum voto castitatis astrictus valide
dispensetur ob fragilitatem quam precibus,
jejuniis et macerationibus extraordinariis
absolute vincere posset? Ibid.
- Petes 3° utrum defuncto dispensatore cesset
dispensatio? Ibid.
- Petes 4° utrum renuntians dispensationi in-
currat (tenuo obligationem legis? Ibid.
- Art. IV. De interpretatione legum. Ibid.
- Petes an liceat pariter uti epikia in legibus
infirmantibus contractus? 53d